

16a-8-5

C15 C3
Seymour

Comprestitivo della libreria del A
mirante

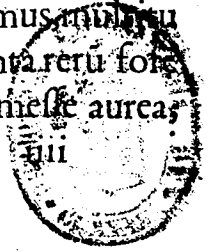
A
20
265

838491

riæ oracula fatis ingenio, ne qui aut di-
 gnè scriptis referre possit, nedum splē-
 dorē & decus adii cere præsumat: Im-
 prudens qui rei ornatissimæ addere
 sperat ornatū, qui post Roscium agit,
 qui Apellæ Veneris tabulâ pul-
 chrius quiddam & elegantius penicil-
 lo studet imitari. Tantum ergo abest
 vt dū res iudicatas scriptis consigno,
 ornatum, gratiam, splendorē illis at-
 tulisse me profitear: Id potiùs perti-
 mescam, ne cultura & labore meo a-
 cerbiora videantur & minùs polita
 quæ tu grauitè, disertè, & innata qua-
 dā dicēdi maiestate pronūtiās. Quin
 & litium praxis ipsaque forensis causa-
 rum tractatio rudis est, aspera, scabro-
 sa, ac propè aliena à Musis humanio-
 ribus. Tum ipsa excusat circūfusa ne-
 gotiorū, quibus in foro obsessi & op-
 pressivi vix respirare possumus, multitu-
 do. Quotusquisque in tanta rerū foren-
 siū occupatione, relicta messe aurea,

quis
 di-
 gena-
 ma Cu-
 ria

2788/11

literarum monumentis & æternæ Senatus commédationi studet: Itaque seu laboriosam forensis operæ assiduitatem excusari placet, seu ipsa Senatusconsultorum præstans & insignis authoritas ornatum omnem & elegantiam superat: hoc qualecunque munus, excultum an incultum, beneuolo vultu excipe. Nō curāt numina solemnem fastum aut exquisita rerum ad ostentationem precia, nec solent salutantium voces ex verbōrum pompa & orationis delectu æstimare. Fictilibus interdum gaudent, nudaque ac simplici venerantium pietate delectantur. At te, Senatus Franciæ numen & lumen, si animum meum & bene merentis vota respicis, laudat conatum hominis, qui isto succisivi teporis labore voluit aliquod suæ in te obseruantix perpetuæ officii monumentum æternæ nominis tui memoriæ sacrare.

IN-

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

- Cap. 1. **L**egitima parentibus debita præfertur legatis in piis causis factis fol. i.
- Cap. 2. **C**landestinas repromissiones extra contractum matrimonij factas improbari & reiici, easque pro nullis haberi 9
- Cap. 3. De pecunia legata cuius distributio sacerdoti commissa fuit 22
- Cap. 4. Falsò cædis damnatus 32
- Cap. 5. De Empiricis qui conceptis precum & verborum formulis morbos curare profitentur 51
- Cap. 6. Veneficij à sacerdote commissi cognitio an laico iudici competat, an vero ad Iudicem Ecclesiasticum remitti debeat 81
- Cap. 7. De pensionibus & resignationibus beneficiorum 98
- Cap. 8. De secundis nuptiis, & an mater que ad secunda vota transit, liberorum educatione & legati ususfructus commodo priuari debeat 133
- Cap. 9. Vtrum mater educationem filia ex illegitimo coitu procreata habere debeat 145
- Cap. 10. De Iudicis aduersus reos absentes & contumaces 157
- Cap. 11. Iurisiurandi forma, cui superstitiosæ ceremoniæ ascribuntur, non est præcisè ac necessario obseruanda 187

- Cap.12. De bonis eorū qui sibi mortē conscuerūt 203
 Cap.13. Vidua que ipso luctus anno impudicē vixit,
 priuatur dotalitia seu doario 222
 Cap.14. De vidua quam heredes mariti arguunt &
 adulteram & cedis mariti participem fuisse
 240
 Cap.15. De equalitate interliberos ex pacto seruanda
 256
 Cap.16. De nummorum varia estimatione, & utrum
 in solutione debeat inspicī nummorum valor
 qui fuit tempore contractus 269

INDEX CAPITVM

LIBRI SECVNDI.

- Cap.1. **D**E Consuetudinibus Francia. Et à quō tē
 pore noua consuetudo vim & effectū
 habere incipiat 287
 Cap.2. De Charchusianis, & an immunitas Ecclesia-
 stica ad prædia recens à monasterijs acquisita
 extendatur 301
 Cap.3. An ecclesiastici à viarum refectione sint im-
 munes 319
 Cap.4. Filiarum renuntiationes qua tabulis nuptiali-
 bus accepta dote sunt, legitimas esse & vali-
 das 344
 Cap.5. Filiā per renuntiationem exclusā & præmor-
 tuā, An Nepos ex ea filia ad successionē aui
 admittatur 361
 Cap.6. An mulieres ad debiti solutionem prehensione
 & carceris tedio compelli possint 366
 Cap.7. De indistā viduitate 379
 Cap.8. De contractibus pignoratitijs: de Antichresi &
 de li-

- de licito ac constituto pecunia reudu 394
 Cap.9. An auo liceat exheredare nepotes, qui ex ea
 matrimonio nati sunt quod filius citra pa-
 tris consensum, contrāque eius voluntatem
 contraxerat 404
 Cap.10. De testamēto nūcupatio tēpore pestis factō: Et
 de Regia constitutione Molinais lata 421
 Cap.11. Nulli concedendam in vrribus limitaneis im-
 munitatem ab excubijs & portarum custo-
 dia 442
 Cap.12. Pendente & nondum decisa matrimony que-
 stione, Accusatio furti interea cessare & qui-
 escere debet 454
 Cap.13. Qui filijs donat aut legat, videtur patri dona-
 re vel legare 462
 Cap.14. De donatione facta filio naturali & illegi-
 timo 472
 Cap.15. Qui non habet in ere, luat in corpore. 479
 Cap.16. De Regio Lugdunensium nundinarum iudice
 486
 Cap.17. De legitima matrimony & ingenuitatis proba-
 tione 497
 Cap.18. Parentes & consanguineos an sola professio
 & adseueratio faciat 516
 Cap.19. An quis in ea causa, in qua patronus & ad-
 uocatus est, testis à parte aduersa produci
 possit 530

INDEX CAPITVM

LIBRI TERTII.

- Cap.1. **D**E Regalijs 545
 Cap.2. An titulus sacerdotalis alienari possit

	<i>aut resignari</i>	572
Cap.3.	<i>An prabenda praeceptorialis fauor graduatorum nominationi praeualeat</i>	583
Cap.4.	<i>De fructibus Ecclesiastici beneficij quomodo inter heredes defuncti & successorem in beneficio diuidantur</i>	594
Cap.5.	<i>Ecclesiastico iudici de fœdere matrimonij cognoscere licet, sed de damnis & eo quod inierest pronunciare non permittitur</i>	610
Cap.6.	<i>An pater inuitus filio donare propter nuptias ideò cogi possit, quòd antea alius liberis volens donauerat</i>	615
Cap.7.	<i>Cum frater fratrem interfecit, utrum occisi hereditas fisco, an verò proximo agnato deseratur</i>	625
Cap.8.	<i>Compromissi pœnam statim appellatione interposita committi nec pœnitentiæ locum esse</i>	640
Cap.9.	<i>An retractus gentilitius in venditione grandium arborum locum habeat</i>	646
Cap.10.	<i>Cuius expensis diuisio rei legata fiat, an heredis an legatarij</i>	650
Cap.11.	<i>Dotis promissio quando & quibus casibus donatio meræque liberalitas dici & censeri debeat</i>	653
Cap.12.	<i>Debitor qui legitimam sibi debitam pleno iure non petit, An in fraudem creditorum facere videatur</i>	659
Cap.13.	<i>De donatione mutua & reciproca inter sorores facta: Et an partus qui in utero est, pro nato habeatur</i>	666
Cap.14.	<i>Prohibitio alienandi an impediatur dominij translationem</i>	674
Cap.15.	<i>An fratris filij representationis iure eum patruus</i>	

truis succedant, si de representatione in linea collateralis nihil consuetudine caueatur
670

Cap.16.	<i>An patruus qui fratris filium ad successionem suam admitti voluerat, ponitè & voluntatem suam reuocare possit</i>	685
Cap.17.	<i>In alienatione à minore facta, An contractus dies, An verò rati habitionis spectari debeat: Et à quo tempore redhibitionis gentilitia locus esse incipiat</i>	689
Cap.18.	<i>Laudimia venditionis adiecto redhibitionis pacto inita, An debeantur colono fendi qui tempore contractus erat, An verò ei qui illo tempore conductor & colonus fuit, quo finita redimendi facultate laudimia peti posse ceperunt</i>	700
Cap.19.	<i>Post diuisionem inter cohæredes factam an idem remaneat ius hypotheca antea contractæ</i>	707

INDEX CAPITVM LIBRI QVARTI.

Cap.1.	P Actiones tabulis nuptialibus appositæ seruanda sunt, neque illis constante matrimonio contraria conuentione derogari potest	716
Cap.2.	<i>De donatione facta hospitali sub conditione aliorum ei, quæ donauerat, prestandorum</i>	727
Cap.3.	<i>De bonis & hereditate eius qui primum religiosus ordinis Dominicani, deinde Episcopus fuit</i>	738
Cap.4.	<i>Vtrum si omissa sit optio qua testamētum fieri de-</i>	

- bebat, primogenitus solus tanquam prædilectus ad fideicommissum vocetur 749
- Cap.5. Confirmata l.cum hereditate ff.de acquir.vel omitt.hered. 762
- Cap.6. An creditor post contractam & perfectam obligationem novas solutionis securitates petere possit 766
- Cap.7. Vno ex pluribus correis ad partis sue solutionem admissio, debiti divisionem aliorum respectu non induci 771
- Cap.8. Domo diruta ac deinde refecta & reedificata An ius habitationis donate duret 774
- Cap.9. An colonus dominum nominando ab instantia & lite absolui debeat 778
- Cap.10. De visitatione, & congressu, & dissolviendo ex causa frigiditatis matrimonio 780
- Cap.11. De satisfactione, que in ius à peregrino & extero præstari debet 818
- Cap.12. De actione iniuriarum, Et an ad eos qui ex familia sunt pertineat 822
- Cap.13. An alienum quomodo inter primogenitum & ceteros cohæredes diuidatur 826
- Cap.14. An qui præsens est & non contradicit, iuri suo renuntiare censeatur 832
- Cap.15. De executione sententiæ que in tempus solennis supplicationis & publicæ possessionis incidit 839
- Cap.16. An mors civilis eundem sortiatur effectum quem mors naturalis habet 852
- Cap.17. De detractioe legitime & Trebellianicæ: & quando prohibita aut remissa dicatur. 862
- Cap.18. An contractum usurarum vetustas confirmare queat: Et an prisca moneta bonitas in re dimenda

- dimenda annui reditus sorte considerari debeat 868
- Cap.19. De privilegio dotis 878
- De tribus ANNAEIS selectioribus, in diuerso triplicique genere scribendi præcipuo, Scriptoribus: quos tum olim, in duobus Senecis, tum hoc seculo, in Roberto nostro (qui cum illis, suo dicendi scribendique robore, senescat annosus) haud anile quiesquam aut inane scriptis mandasse, sua Iuridica, Philosophica, Poëtica scripta, sempiternæ posteritatis memoriæ consignata, perhibebunt.

H E N D E C A S Y L L A B L

ANNAEOS sibi tres celebret Orbis,
 Annaeos sibi tres celebret Aetas,
 Annosos vigeant & hi per annos.
 Sectis qui variis tribus steterè
 Doctrinâ celebres, ut arte clari
 Diuersâ, lepidis tribusque libris
 Insignes, quibus hæc Trias beata
 Circumsert titulos pares, stylisque.
 Bini quos memorant priora secla,
 Bini quos referunt sui libelli
 Diuersis numeris, grauique limâ
 Conscripti, grauius locis Sophiæ
 Seu prostant, tragico aut graues Colurno.
 Ternus quemque hodie libellus iste,
 Doctrinâ redolens graui, parique,
 (Iuris quo pateat forique nostri
 Summa è primis scatens Senatu)

a Annæus
 Seneca
 Philosophus.
 b Annæus
 Seneca
 Tragicus.
 c Annæus
 Robertus
 Iurisc.

Infert his socium parem, amulūmque.
Ex illis Sophia edidit priorem,
Ex iisdem tulit alterūmque Phœbus,
Hunc ternum generat Themis sacrata.
Sic tres se triplici ferunt ab ortu
Clavi, Iuridicus, Sophos, Poëta.
ANNÆIS tribus his, tribusque libris
Annosus sit honos, perennis annus.

C.P.P

LĒGITIMA PARENTIBVS

DEBITA PRÆFERTVR

Legatis in pias causas factis:

CAPVT I.

ITIVS, cūm patrem superstitē relinqueret, testamento bona omnia partim Ecclesiæ, partim pauperibus donat, & legatis in pias causas factis omnem hæreditatis suæ substantiam profusa largitione exhaust. Titij pater legitimam sibi in bonis filij deberi asserit, & legitimæ parenti debitæ nullum fieri potuisse præiudicium contendit.

CONTRA PATREM. Magna est apud probos piósque homines piæ causæ commendatio: Magnum imminutæ charitatis & frigescentis Christiani affectus argumentum; quories legatorum in Ecclesiam & pauperes fauor vllâ civilis officij consideratione superatur. Quid enim laudabilius, quidve magis Christianum quàm pietatem in parentes pietate in Deum ac pauperes vinci & superari? *Patrimonium Deo creditum* (inquit Diuus Cyprianus) *nec Respublica eripit, nec fiscus inuadit, nec calūnia aliqua forensis euertit. In tuto hereditas ponitur quæ Deo custode seruetur. Hoc est charit*

pignoribus in posterum providere, hoc est futuris hereditibus paterna pietate consulere. Eleganter Diuus Hieronymus: *Licet* (inquit) *parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus ubera, quibus te nutriet, mater ostendat, licet in limine pater iaceat. Per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis enola. Solum pietatis genus est in hac re esse crudelem*. Legitima iure nostro parentibus debeatur, necne, incertum, siquidem de ea nihil legibus nostris nominatim cauetur. Neque verò in Francia filiorum familias ea est conditio, quam Romano iure obtinuisse legimus, cum apud nos filiorum familias bona nec proprietatis, nec vsus fructus iure ad patres pertineat: vt neque etiam in aduentitiis patri apud nos vsusfructus competit. Romanis quidē legibus pater præteritus habebat inofficiosi querelā. Apud nos tantum abest vt patris præterito testamēto obit: imò neque etiā queuis seu filij aut nepotis alteriusve cuiuslibet præteritio testamētū rūpit. In illis enim Fraciæ provinciis, quæ proprias habēt & municipales consuetudines, non ipsam attendimus hæredis institutio nē, quæ iure ciuili caput erat testamēti, neque præteritionem aut alias Romani iuris formulas curamus. Legitima quidem filiis debetur, ac nisi relicta sit querela inofficiosi competit: sed non ideo consequens est legitimā partibus adiudicari. *Non sic parentibus liberorū, vt liberis partem debetur hereditas* (ait Papinianus) *Parētes ad bona liberorū ratio miseracionis admittit, liberos naturæ simul & parentiū cōmune votū*. Nā, si Luciano credimus, natura patribus potius vt liberos, quàm liberis, vt parentes amēt, præcipit: *Ὁ Θεὸς ἢ φύσις τοῦ πατρὸς τοῦ υἱοῦ*

d L. scripto in si. ff. de liberis.

cl. pater. ff. de inoff. te nam.

b D. Hieron. lib. 2. epistola 6. ad Heliodorum.

a Diuus Hieronymus li. de opere & eleemosynis.

ὁ θεὸς μάλλον ἢ τοῦ πατρὸς τοῦ υἱοῦ πατέρων ἐπιτάττει φιλεῖν. Sed & si admittamus iure nostro patrē præteritū habere inofficiosi testamēti querelā, hoc tamen aliis casibus locum habet: At in ista controuersia fauor piæ causæ omnem præteriti patris querelam excludit. Nam si in legatis ad piæ causas relictas leges nullum esse voluerunt Falcidiæ aut cuius detractioni locum: Cur non & hoc casu idē dicemus, cum satis constet summam esse rationē quæ pro religione & piis causis facit? Etenim quæ vel in Ecclesiam vel in pauperes erogantur, vix sine graui diuinæ vltionis animaduersione rescindere licet aut reuocare: Atque id Cedrenus exemplo confirmat. Nam cum diues quidam grauiter ægrotans, mortis imminētis metu, triginta argenti libras certa piæ voluntatis pollicitatione vouisset, dein valetudini pristinæ restitutus pœnitere vellet, & pecuniam in pauperes ex suo largiri recusaret, non mansit inulta auara hæc & flagitiosa pœnitentia: sed diues iste è morbo conualescens ad ipsam templi portam mortuus concidit. Saluianus, *Nos* (inquit) *vsu tantum earum rerum accepimus quas tenemus. Commodatis enim à Deo facultatibus utimur, & quasi precarij possessores sumus, &c. Tenuimus quoad licuit, tenuimus quoad permisit ille qui præstitit: Quid rectius, quid honestius, quàm vt ubi res ab eo discedit qui vsu habuit, reuertatur ad eum possessio qui vtendam concessit?* Basilii magni Arium & Alypium inonet, ne ex iis omnibus, quæ defuncta mater Ecclesiæ legauerat, quidquam, ne lege quidē permitte, detrahant, aut defunctæ matris liberalitatem minuant. Diuus Hieronymus, *O quanta beatitudo*

a Luciano in abdica. 10.

b Auctu similiter. C. ad l. Falci. & No uel. 131.

c L. sunt persona. ff. de religio. sis & sumptib. fune. rum.

d Cedrenus pag. 314.

e Saluianus lib. 1. ad eccles. cathol. pag. 328. f. D. Basilii epistola 140. ad Arium & Alypium.

(inquit) pro paruis magna recipere, aeterna pro breui-
bus, pro morituris semper uiuentia, & habere dominū.

a D. Hie-
ro. ad Hedi-
biam qu. 1.

b Cedrenus
pa. 315.
c D. Au-
gustinus li.
1. cōtra ad-
uersar. le-
gis & Pro-
ph.

d Sidonius
Apollina-
ris lib. 8. e-
pist. 4. ad
Consensiu.

e Seneca
lib. 3. de be-
nefic.

f Cicero
pro Plācio

Inuigilet cœlestibus lingua praconijs: anima sententijs:
dextera donarijs: Praecipue tamen dextera donarijs:
Quia quicquid Ecclesis spargis, tibi colligis^d.
PRO PATRE. Natura, quæ communis est
omnium parens, non modò mutuis beneuolentiæ
officijs homines inter se conciliat, sed & οἰκοςγενία
affectus & amicitia iura plerumque ex proximita-
tis gradu & agnationis vinculo immittit & infil-
lat. Nam & naturalis parentum erga liberos chari-
tas, ac vicissim officiosa liberorum in suos parētes
veneratio, paternam legitimæ petitionem magna
commendatione fouet. *Parentes non amare impie-
tas est, non agnoscere, insania*^c. Quoties verò de fau-
ore piæ causæ agitur, quid est iniquius quàm si in
pietatis quæstione nullus paternæ reuerentiæ locus
assignetur? aut quisnam esse potest tam infesto &
duro pectore, qui non fateatur filium multò plus
debere patri quàm pater filio debeat? *Pietas* (inquit
Cicero) *est uoluntas grata in parentes*^f. *Quicquid est
quod*

quod dat patri filius (ait Seneca) utiq; minus est, quia
hanc ipsam dandi facultatem patri debet^a. *ὅτι δὲ δὴν τοῦ-
του ἀξίον ἔστι τὸν πατέρα δέξασθαι*, ut ait Aristoteles: recte
que ac meritò addit, nos neque diis, neque parenti-
bus aut similem gratiam, aut parem meritis ho-
nozem posse repenlere, atque ideo licere patri fi-
lium abdicare, non licere filio patrem exhæredem
scribere^b. Pietatem parentibus debitam religionis
nomine censerit testatur Tertullianus, *Post commen-
datam* (inquit) *Sabbathi uenerationem, post imperatā
in parentes secundam à Deo religionem, &c.* An er-
go paterni numinis religionem tanta iniquæ men-
tis gratitudine violari patiemur, ut quemadmo-
dum pater filiis legitimam debet, non idem etiā in
fauorem parētum fanciamus? Cōsuetudines nostræ
legitimam parētibus assignari expressè nō iubent:
Scilicet quia quòd natura dicitur & præcipit, illud
& inuitis nobis extorquetur, & nominatim caueri
non fuit necesse. Impius quisquis ex liberorū bonis
& hæreditate, legitimam certamque aliquam por-
tionem parentibus deberi negabit. Hoc enim tam
ex iusta pietatis ratione, quàm ipso doloris & mi-
serationis intuitu indulgeri par est. Laudatur à Plī-
nio Traianus, quòd quemadmodū in patris filius,
sic in filij hæreditate pater esset immunis, nec lacry-
mas parentum uictigales esse pateretur. *Bona filij
(inquit) pater sine diminutione possideat, nec sociū hæ-
reditatis accipiat qui non habet luctus*^d. Antoninus
Pius Imperator (authore Zonara) legem tulisse fer-
tū, ut parentes liberorum, qui intestati decedunt,
hæredes sint: At si liberi testamēto facto orbi mo-
riantur, legitimā bonorū partē parentibus reserua-
re & relinquere teneantur. *ἀλλὰ τὸν τὸν ἴδιον πατέρα*

a Seneca
lib. 1. de bene-
fic.

b Aristo.
lib. 8. Ethic.
cap. ult.

c Tertull.
lib. de pu-
dicitia.

d Plinius
in panegy.

a Zonar. 10.2. pag. 206.

b L. si quis a liberis ff. de liberis agnosc.

c l. pater ff. de inoff. testam.

d L. 3. in princ. ff. Si a parente quis manu missus.

e Nouella 115. v. c. de appell. cognosci tur.

f Nouella 123. §. presbyteri autē

g Plinius lib. 2. epistola 7.

Ἐἰς γονεῦσι καὶ ἀλιμπάειν^s. Iuriscōsulti cūm deli-
beris aliendis & exhibendis tractant, simul eadē-
que equitatis ratione liberis, vt teneantur alere pa-
tres, denuntiant^b. Papinianus querelam in officio si
testamenti patri competere asserit^c, & quidem hāc
legitimam parentibus debitam Paulus cōstitutam
partem vocat^d. Leges Romanæ enumerant causas
ob quas patres exheredari possunt^e. Quos autē ex-
heredare sine causa non licet, eos si causa exherede-
dandi deest, hāeredes instituere est necesse, aut cer-
tē legitimam aliquam bonorum portionem eis re-
linquere. Quin & Iustinianus in Nouella sua con-
stitutione clericis permittit res suas donare, vel de
rebus suis liberē testari, dummodo (inquit Impera-
tor) horum filij aut nullis extantibus parentes eo-
rum legitimam portionem ferant^f. Romano iure,
quia pater filio orbo & intestato in omnibus succe-
debat, legitima parentibus debita æstimabatur rati-
one omnium bonorum. At nostro iure legitimā
æstimamus eorū ratione in quibus pater filio, si in-
testatus decessisset, succedendi ius haberet. Veluti
legem municipalē hoc velle proponamus, ne pater
in auitis aut maternis bonis & antiquo patrimonio
(vt pleræque apud nos cōsuetudines hoc faciunt)
sed tantum in mobilibus & quæsitis bonis filio in-
testato succedat. Si contingat filium omnia extra-
neis testamento donare, tunc legitima patri debita
æstimatur sola mobilium & quæsiturum habita rati-
one. Parentū grauissimo vulnere magno aliquo fomē-
to medēdū fuit (inquit Plinius) & tāta præmia consti-
tuta auent principes viros ad liberos suscipiendos, &
gaudia ex superstitibus, & ex amissis tā gloria sola-
tia^g. Paterna reuerentia conorū est (ait Papinianus)

egenti

egēti forte patri officio iudicis ex accessionibus heredi-
tatis emolumentū præstari^a. Lex Ripuaria cūm ordi-
nem successionum recēset, liberos in primo hære-
dū gradu, deinde parētes in secūdo collocat^b. Quis
enim nō misereatur patris, qui luget defunctū eū
quem sibi superstitē naturali voto poscebat? *Nul-
lum non acerbum furus est quod patris sequitur* (ait
Seneca^c). *Quintilianus, Infelices qui liberos suos ad
rogum desunt. summum orbitatis est malum, desidera-
re^d*. *Votum hoc paternum est, Deos oro cōtingat hūc
habere nobis superstitē^e*. Calpurnius Flaccus, *Perire
mihi satius est quam hunc videre pereuntem^f*. *Diuus
Hieronymus, Scio enim & hoc illas optare vt te ha-
beāt superstitē^g*. Vates Megistias, qui vnā cū illis qui
apud Thermopylas occubuerūt, militabat, inter-
necionem omnium proximā p̄quidit & prænun-
tiauit. Hunc Leonidas eūm remittere vellet, abse-
dere recusauit: sed filium quē habebat vnicum, di-
misit. Quo factō Megistias paterno affectu vitam
filij sua ipsius salute chariorem habuit^h. *Homerus
cūm Phœnopis mœrorem & luctū refert, cuius fi-
lios Xanthum & Thoona Diomedes interfecerat,
hunc potissimum eius dolorē proponit, quōd se-
nex nullos alios haberet liberos quibus bona sua
moriēs relinqueret; Ἰδὼν δ' ὅ τ' ἔπειτ' ἄλλον ὄνι κτεά.
τίσσι λιπέσθαιⁱ*. Sic etiā Aminocles ditissimus qui
dam ab Herodoto memoratur, cūm ex naufragio
Perficę classis multos effret thesauros consequutus,
sed (inquit Herodotus) τέτω ἀχάρις ἦς συμφορᾷ λυ-
πεῖσθαι παιδοκτόνος^k. Quōd autem in hac causā piæ
causę prorogatiua fauore multo prætextitur, hoc sa-
nē absurdū est & pietati Christianæ indecēs. Nam
quemadmodum cūm de paterna successione, quę

al. Impera-
tor. ff. ad
Senat. Tre-
bell.

b Leg. Ri-
puar. ti. 58

c Seneca in
consol. ad
Martian.
cap. 17.
d Quinti-
lian. de cla.

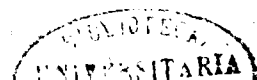
344.
e Seneca in
consola. ad
Heluiam.
cap. 16.

f Calpur-
nius Flac-
cus. de cla.
40.

g D. Hiero-
ad Deme-
tridam. li.
2. epist. 18.
h Herodo-
tus l. 7.

i Homerus
liad. E.

k Herodo-
tus l. 7.

ad filios pertinet, agitur, filiis magis quàm piæ cui
 sã faueri conueniens videtur^a. Et Aurelius Epitô
 pus Carthaginensis filii potius, quàm Ecclesiæ, de-
 beri credidit paternam successionem^b. Cur non e-
 tiam idem in fauorem parentum iudicabimus? Id
 quæ Bonifacius Pontifex satis expressè declarauit,
 cùm in non dissimili quæstione, in qua de legatis
 in pauperes distribuendis agebatur: filius (inquit)
 testamêto suo matrem portionem, iure naturæ de-
 bitâ, priuare nõ potest^c. Inter veteres Caroli ma-
 gni leges hæc constitutio existat: *Statutum est ut nul-
 lus qualibet Ecclesiasticus ab his personis res deinceps
 accipere presumat, quarũ liberi aut propinqui hac in-
 consulta oblatione possint rerum propriarum exhere-
 dari*^d. Synodus Cabilonenfis (quæ fuit tempore
 Caroli magni) clericos illos corripit, qui auaritiæ
 causâ laicis persuadebant vt abrenunciâtes seculo
 res suas donarent. Diuus Gregorius domum ab
 Ammonia quondam Ecclesiæ donatâ, Callixeno
 filio reddi & restitui iussit: Quia cùm Callixenus
 magnâ paupertatis necessitate vrgeretur, conue-
 niētius credidit Diuus Gregorius orphano & pau-
 peri subueniri quàm Ecclesiam ditari. Quid verò
 miserius aut crudelius, quàm si parenti orbo nihil
 aliud relinquatur præter luctũ & lacrymas? Quod
 autem ex Papiniano obiicitur, non esse eãdem pa-
 rentum in liberorum successionẽ rationem, qualis
 est filiorum in paternâ hereditate, Papinianum i-
 psum hac de re inquiramus. *Esti parẽibus* (inquit)
*non debeatũ filiarum hereditas propter votum pa-
 rentum & naturalem erga filios charitatem. Turbato
 tamen ordine mortalitatis non minus parẽibus quàm
 liberis piẽ relinqui debet^e.*

^a *Auth.*
si qua mu-
lier. Cod.
de sacrosf.
Ecclesiæ.
^b *Can. fin.*
 17. quæst. 4.

^c *Cap. 1. de*
testament.
 in 6.

^d *Capitu-*
lar. legum
Caroli mu-
gni lib. 1.
 cap. 89.
^e *Synodus*
Cabilonen-
sis secunda
 can. 6.
^f *D. Grego-*
rius reg. ist.
 lib. 7. indi-
 catione 2. e.
 p. 11. 23.

^g *L. nam*
estĩ paren-
tib. in prin-
 cip. ff. de
 testam.

SENATVS patri legitimam in filij bonis
 adiudicauit^a.

*Clandestinas repromissiones extra contractum matri-
 monij factas, improbari & rejici, easque
 pro nullis haberi.*

CAPVT II.

TITIVS Meuiæ pater dotem mille
 aureorum Seio spondet. Tabulæ nu-
 ptiales, quibus ea dotis promissio
 continebatur, præsentibus propin-
 quis scriptæ & subsignatæ fuerunt.
 Verùm Titius clandestinâ ac secretâ pactione à
 Seio filiæ suæ sponso stipulatur, ne contractis nu-
 ptis amplius quàm quingetos aureos exigat. Post
 celebratas nuptias, cùm dies solutioni dicta venis-
 set, Seius gener dotem mille aureorũ sibi exolui
 postulat. Titius paratum se dicit quingentos nu-
 merare, residuos soluere non teneri: & secretæ pa-
 ctionis exceptione tutum se allegat. Seius ex fide
 dotialium instrumentorum integram dotem sibi
 deberi contendit, nec spectandũ esse quicquid se-
 creta ac priuata repromissione contra publicam
 contractus matrimonij fidem conuenit.

PRO TITIO SOCERO. Nihil hone-
 stati publicæ magis debetur, quàm vt ea, quæ in-
 ter contrahentes fieri placuit, bona fide præstetur.
 Scriptâ promissionis cautione amicos fallere im-
 probum videtur. Socerum autem affinitatis præ-
 textu, & in ipsa quidem dotis liberalitate circunue-
 nire impium est & perfidiosum. Olim munera &
 pecuniam non viri dotis nomine à foceris, sed fo-
 cერი à generis dona recipiebant. *Apud Germanos*

^a Arrest
 du 12. Fe-
 uerier 1583.
 au profit
 de Pierre
 le Feure.

(inquit Tacitus) *dotem nō vxor marito, sed vxori maritus affert*^a. Et apud Pausaniam, Danaus cū filiis plures haberet, & procos inuitare vellet, palàm declarauit sponsaliū nomine nulla se munera postulaturum, *ἔδνων ἄνευ δώσεων*^b. Erant sanè olim ἀνακαλυπτήρια dona quæ à marito eiūque propinquis dari solebant sponsæ, tunc cū primùm deposito velo in virorum conspectum prodibat. Apud Homerū Vulcanus vxore in adulterio deprehensâ iurat se non prius vincula Marti & Veneri artificiosè iniecta soluturū, quàm redditis sibi à Ioue muneribus, quæ vxoris obtinendæ gratiâ donauerat: *ἀλλὰ σφωε δόλος & δεσμός ἐρύξει Εἰσοῦ μοι μάλα πάντα πατρὸς δωρεῖ ἐδνα ὄσσα οἱ ἐγχαλίξαι κυνώπιος εἶνεχα κέρης*^c. At Seius & ante nuptias contractas auara pecuniæ cupiditate ad affinitatem incitatus est, & nuptiis demùm celebratis emolumētū dotis fallaci & perfida promissione ampliare cogitauit. Huius amorem non sponsæ forma, ætatisve, aut pulchritudinis ardor, sed lucri spes excitauit. Lycurgus virgines sine dote nubere volebat, cū ista ratione utrisque consultum crederet, tā viris, ne mulieres dotis magnitudine fierent insolentiores, quàm mulieribus, vt sola castitate insignes non tā opulentiam quàm pudicos mores coli cernerent & æstimari^d. Solon Athenis vetabat ne mulieres quamlibet nobili & locuplete familia ortæ, amplius ad viros quā tres vestes deferrēt: *ἕ γδ ἐβέλετο μιᾶσφ ὀρόρον ἕδ ὄνιον τὸν γάμον εἶναι*^e. Plato autē, dū leges Reipublicæ suę condidit, docet in ciuitate bene morata dotis nomen abolendum^f. At verò Seius, qui vxorem habet non indotatam, illud tamen mala fide consequi vltierius studet, vt subtili fraude focerum circumuenire,

& ab

& ab eo ampliorem dotis summam, quàm pacta conuentaque fuit, exigere possit. Nam, vt controuerfia ex ipsa facti veritate proponatur, non alia vnquam Titij mens extitit, quàm vt quingentos nummos dotis nomine, nec quidquam ampliùs, promitteret. At plerique sunt, qui vanâ quadam ostentatione ex dotis magnitudine opulentiā suam iactant, & quò ditiores vxores ducunt, non modò locupletiores, sed & digniores censerī se existimāt. Seius pactis dotalibus inferi voluit dotem mille aureorū. Hoc Titius focer neque affectauit, sed neque etiam recusauit, modò ne sibi præiudicium vltimum fieret, néve ampliorem cōuenta dote summā exoluere teneretur. Id Seius expressa pactiōne agnouit. Quis verò perfidiæ absoluat eum qui inofficiosa dotis immensæ petitione foceri senectutem contra pactiōnis fidem vexare nō erubescit? Vnum hoc Seius obiicit, fidem suam priuatâ pactiōne obligatam: Tabulas autem nuptiales coram propinquis & præsentibus amicis solemniter confectas. Quasi verò promissionis factæ securitas non ex ipsâ contrahentium fide, sed ex aliorum præsentiam pendeat. Quin potius habita fides ipsam fidem magis obligat. In omnib. quidē negotiis præsentia eorum requiritur, quibus licet cōtradicere. At quorū cōtradictio obesse nequit, non est necessarius eorū cōsensus^a. Propinqui, affines & amici nō ex necessitate, sed ex honestate ad nuptias inuitantur & cōuocantur. Seius autem & sui iuris & legitime ætatis erat, poteratque solus de rebus suis disponere: atq; inuitis & reuuentibus propinquis vxori donare. Cur non licuit cōsentire focero dotē aut cōstituerē aut taxare volenti? Cur post instrumenti dotalis

a l. 4. ff. de acquir. her. l. 1. §. sciētiam. l. 3. §. 1. ff. de tribus. act.

^a Tacitus de moribus Germa. ^b Pausan. lib. 3. in Laconicis.

^c Homerus Od. 6.

^d Plutarch. in Lycurgo, & Iustin. lib. 2.

^e Plutarch. in Solone. ^f Plato li. 6. de legibus.

scripturam aliquid aut immutare aut addere pactis dotalibus ante contractas nuptias non concedatur: cum etiam ipsa tabula nuptiales plerumque post consummatum matrimonium olim signarentur?

Socerum durâ executione & importuna dotis exactione vexari, aut aliter quàm salua dignitate saluif que facultatibus vrgeri lex indignum esse existimauit. Amor & iugalis concordia nuptiis præfidere debent, non lucrum, non auaritia, non Mercurius, fraudis & fallaciæ Deus. Dicebat Paulus Iuriscōsultus, *Non debent esse venalia matrimonia*. Quid autem venalius proponi posset, quàm si, ad exemplum venditionis, liceret in matrimonio contrahentibus inuicem sese decipere? *Quis metus aut pudor est unquam propter auari*? Aurum à barbaris subtili ingenio auferendum rescribunt Imperatores. Tu verò socerum, perinde ac si barbarus esset, tractas, & quem fallaci priuatæ pactionis securitatis circumuenisti, ab eo maiorem, quàm par est, dotis summam subtili clandestinæ repromissionis prætextu extorquere conaris.

PRO SEIO. Nouæ fraudes & recentes huius seculi fallaciæ noua postulant remedia. Frequens enim est hoc tempore nec ignota quorundam subtilis malitia, qui dum filias suas nobiles leui bonorum iactura, & tamen luculenter locare cogitant, solent dotem grandem & πολυχημῶν palàm & publicè polliceri. Hæc quidem illecebra est ad procos inuitandos, qui vbi aduenire, atque eorum aliquis vel forma vel blanditiis puellæ illectus, nuptias ambire cœpit, & adolescētulam perdite amare cernitur: tunc de nuptiarum conditione, de dotis modo, de pactis dotalibus commo-

dè agi

dè agi existimant. Adolecens ipse præ amore vix mētis compos, cuius animum igneumque iuuenilis ætatis ardorem insanus Cupido oppressit, non pacta, non dotalia conuentiones, sed ipsam adamatæ virginis pulchritudinem cogitat. *Sic ille in flammis abiit, sic pectore toto Vritur, & sterilem spirando nutrit amorem*. Misera ista amantium conditio & *imprudens* eleganter ab adolescente his verbis exprimitur: *Et tædet & amore ardeo, & prudens sciensque: Vinus vidensque pereco, nec quid agam scio*. Itaque tunc parentes & propinqui feliciter adsunt, quos dotalia pacta ex æquo & bono moderari conuenit. Scribuntur tabulae nuptiales, dos dicitur, dotalisque fiunt conuentiones coram propinquis & præsentibus amicis. Hæc omnia palàm & ritè consensu laudabili ineuntur. Quid si interea liceat socero animum adolescentis furioso amoris ardore irretitum clam occupare, & minari affinitatis repudium, ni dotis summam minuat, aut nisi profusâ aliquâ largitione sponfam locupletet? Amor furtim irrepit, sed non eadem facilitate deponi potest. *Ille in nos dominatur affectus* (inquit Seneca) *qui animum primus intrauit*. Iuuenis amans & cupidus qui aut iniquæ soceri voluntati subscribendum, aut omnem nuptiarum spem abiiciendam videt, nihil non & donare & remittere paratus est, vt grato amore potiatur & placita fruatur voluptate. Extorquentur secretæ repromissiones & clandestina pacta, quibus vel iuuenis dote dotif-ve parte exiit, vel etiam plerumque inofficiosa donationes coacta voluntate exiguntur contra fidem tabularum nuptialium, propinquis infciis, neglecto amicorum consilio. Hæc sunt fraudes olim raræ, nunc

a Ouid. libro 13. Metamorph. b Terent. in Eunuch. act. 1. scena. 1.

c Seneca. lib. 1. controu. 8.

L. Seia ff. de don. inter viri & vxor. b L. Nepos Proculo ff. de verb. sig. c. L. reprehendenda Cod. de insti. & sub stitut. d L. 2. ff. de donat. inter virum & vxor. e Iuuenal. Satyra 14. f. 1. non solum. Cod. de comere. & marcat.

frequentes, quibus obuiam iri Senatus necesse existimauit. Nuptiarum hilaris & festiua solemnitas propinquos aduocat, & amicorum præsentiam requirit, non modò vt in illo nouæ affinitatis & coniunctionis vinculo affinium animi nuptiali cœna oblectetur, sed & futuræ coniugum societati communi familiæ consilio prospici conueniens visum est. Nuptiarum festiuitatem Imperatores attēdi & spectari volūt^a. Cœna dici solebat nuptialis. Claudianus epulas geniales appellat. Atque in eam cœnam nuptialem leges illæ, quæ Licinia & Iulia dicebantur, lautiores, quàm in aliis conuiuuis, sumptus permittebant^b. Plinius, *Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, solent totam vlnem, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare*^c. Accubationem illam epularem in nuptiis egregie describit Aufonius^d. Homerus, *ἐν τῇ μὲν ῥα γάμοι τ' ἴσαν εἰλαπίαι τε*^e. Apud Apollonium in Argonauticis Iuno de Medææ nuptiis agens, *θεὸς δ' εἰς δ' αἴτω κάλεσθε Πάντας ὁμῶς*^f. Comicus cum docere vellet nullas celebrari nuptias, *Solimodo* (inquit) *ante hostiū, nihil ornati, nihil tumultu*^g. Indignatur poeta de nuptiis Leandri ἢ γάμος, *ἀλλ' ἀχόρευτος*^h. Christiana autem pietas dissolutas quidem choreas & impudicas saltationes quòdam reiecit: propinquos tamen ad nuptiarum & conuiuij solemnitatem accersi & conuocari probauit. Canone 13. Concilij Laodiceni, *ὃ δ' εἰ γῆρας νῆς εἰς γάμους ἀπερχομένης βαλλίσειν ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς δεῖπνεῖν ἢ ἀείδειν ὡς πορπέαι γῆρας νῆς*. In historia sacra Laban vocatis multis amicorū turbis ad conuiuium, fecit nuptiasⁱ. Cōstantinus Imperator solemnnes Constantij filij nuptias celebravit, *θαλίαι*

^a L. Sancimus. Cod. de nuptiis.

^b Gellius lib. 2. cap. 24.

^c Plinius lib. 10. epi. 117.

^d Aufonius Edyll. 13. in centone nuptiali.

^e Homerus Iliad. 3. f. Apollon. lib. 4. At gonauit.

^f Terentius in Andria.

^g Musæus in Leandro.

^h Genes. cap. 29.

ⁱ Genes. cap. 29.

δὴ καὶ ἐστίασεις ἤγοντο, νυμφος ὀλέθης αὐτῆ βασιλέως a *Εὐφροῖν τὸν παῖδα, ἐστίαντός τε λαμπρῶς καὶ συμποσιαζοντός*^a. *uisa Constant. lib. 4*
 Plutarchus in Symposiaciis quæstionibus antiqui illius instituti rationes accuratè exquirunt: *διὰ τὴν λείπεις ἐν γάμοις καὶ δ' εἶπαν καλῶσι*^b. Neque enim verisimile est ob solam Ἐγυζι festiuitatè conuocari propinquos, affines, amicos: sed cum hic sit matrimonij finis & effectus, vt alter coniugū in alterius familiā adoptetur, & soboles inde procedens iura tā agnatis quàm cognatis succedēdi consequatur: par est vt matrimonio solemniter contracto omnia ex consensu totius familiæ & volentibus propinquis fiant. Apud Senecā indignatis verba sunt, *Nuptias clausa domo fecimus*. Iuuenalis, *Nubit amicis, Nec multos adhiberi*. Nimis graue esset & iniuriū affinitatè, quæ mihi orbo & intestato hæredè gignit, me inficio, inuocato, & neglecto contrahi & celebrari. Quinetiam necessaria videtur propin quorum præsentia, vt quandiu adolescēs in amore occupatus hæret, nō desint qui pactorū dotalem conditiones ex æquo & bono moderentur. Itaque ad perpetuam rei firmitatem tabulæ dotales olim signatoris omnium, qui interfuerāt, annulis obfirmabatur. Iuuenalis, *Veniet cū signatoribus auspex*. Tacitus, *Adhibitis qui obfirmarēt, velut suscipiendorū liberorū causa conuenisse*^c. Idè Tacitus de moribus Germanorū: *Interfunt* (inquit) *parètes atque propin qui, & nuptia probant*. Imperatorie cōstitutiones in nuptiarum solēnitate nobiliores ex familia vocari suadēt, quorū prudētia & autoritate cōuentiones omnes inēatur^d. Cōtractū autè hūc lex tabulas nuptiales^e, aliquādo tabulas dotales vocat, aliquando etiā instrumētū dotale appellat^f. Ille quidē tabulæ

^a Eufroin

^b Plutarc. li. 4. Sym. quæst. 3.

^c Seneca lib. 7. controu. 6.

^d Iuuenalis Satyra 2.

^e Tacitus l. 11. annal.

^f Tacitus de moribus Germ.

^g L. 1. de demortis. Cod.

^h de episc. au dienrial. f. furios.

ⁱ Cod. de nuptiis.

^k l. 9. ff. de cius. Cod. de nuptiis.

^l l. cū maritus ff. de patris dotal. l. qui dicit. ff. de dote prelegata.

^m l. final. ff. de suis & legit. pactum quod. Cod. de patris.

ad eò solemnes habentur, vt conuentiones propin-
quorum præsentia firmatas violare religio sit. Le-
ges Ripuariæ ita statuunt: *Si quis mulierem despon-
sauerit, quicquid ei per tabularum seu chartarum in-
strumenta conscripserit, perpetualiter incommulsum*

a In legi-
bus Ri-
puar. tit.
39. de do-
tibus mulie-
rum.
b D. Am-
brosius lib.
de institut.
ving. ca. 6.

c Plinius
li. 5. epist. 1.
d. non in-
telligitur.
§ si quis
palam &
§ sacita. ff.
de iure fi-
sci.

e l. uxor.
Cod. de re-
pudijs.
f l. si quis
posthac.
uersic. dos
etiã. Cod.
de bonis
damnat.
g Seneca
lib. 1. con-
suetus. 9.

permaneat. Diuus Ambrosius: *Non desloratio vir-
ginitatis (inquit) facit coniugium, sed pacto coniuga-
lis*. Hanc dotalium instrumentorum auctorita-
tem clandestinis pactionibus rescindi, aut secretis
& furtiuis repromissionibus reuocari non conue-
nit. Clandestinæ repromissionis exemplum refert
Plinius, qui cum hæres ex triente institutus esset,
Curianus, quem defunctus pater exheredauerat,
Plinium rogauit vt sibi portionem, in qua institu-
tus fuerat, palam remitteret, seque præiudicio iuua-
ret: eandem tacita conuentione saluam Plinio pol-
licebatur. Plinius respondet, moribus suis non con-
uenire aliud palam, aliud agere secretò. In frau-
dem autem fieri dicitur quoties aliquid clam pro-
mittitur, vel chirographum furtim & tacite datum
arguitur: Quicquid autè palam gestum est, id sem-
per præualeat. Quin & generaliter in matrimoniis
quæcunque furtiua sunt, odiosa censi debent &
suspecta. Nam & olim non ignotas fuisse eiusmodi
inanes dotis repromissiones indicat Imperato-
res Arcadius & Honorius, *Dos etiam (inquiunt) non
quæ aliquoties inaniter dotalium instrumentorũ tenore
conscribitur, sed quam se corporaliter tradidisse do-
cuerit, representetur*. Et hoc est fortassis quod ait
Seneca: *Multi duxere sine dotibus uxores: quidã di-
ctas nõ accipere dotes*. Fraus autem nulla certior
est quàm si quod palam conuenit clandestina re-
promissione reuocetur. *Dolus est (inquit Iuriscon-*
(sultus)

sultus) non in eo tantum qui obscure loquitur sed & eo
qui insidiosè dissimulat. Malum quodcunque occul-
tatur, neque est verisimile quenquam aliquid velle
clam agere, nisi qui doli alicuius & insidiarum sibi
conscijs est. Seneca: *Bona conscientia prodire vult,
ipsas nequitia tenebras timet*. Horatius: *Noctem pec-
catis & fraudibus obijce nubem*. Quæ verò fraus in-
dignior excogitari secreta subtilitate potest, quàm
si liceat adolefcētis propinquos & affines spe legiti-
mæ dotis palam sollicitare: clam autem ab ipso a-
dolescente, qui amore captus sit, contrarias pactio-
nes stipulari, solemnesque ad eò tabulas abrogare,
& dotalis instrumenti fidem tacita pollicitatione
destruere? An nõ ex Prætoris edicto, si quid vi aut
metu extortum est, id omne pro nullo habetur, &
officio iudicis rescindi debet? Vim creditis esse so-
lum si homines vulnerentur. Vis est si quid contra
legem fiat. Promissi (dicit Seius) sed clam, sed co-
actus. Nã quod amor suadet, libido exprimit, fruen-
di desiderium extorquet, id omne per vim exigi
videtur. *Magni affectus iura non spectant*, ait Quin-
tilianus. Diuus Hieronymus: *Multa nos facere cogit
affectus*. Calpurnius Flaccus, *Expers iudicij est a-
mor, non rationem habet, non sanitatem*. Si eger pecu-
nias vel possessiones suas medico donat, id non vo-
lens fecisse creditur, & Vlpianus inciuile factũ Præ-
toris officio coerceri & rescindi asserit. At quæ
maior ægritudo aut qui vehementior morbus pro-
poni potest, quàm eius qui extrema linea & perditio
amore insanit? Seneca: *Facilius in amore finem impe-
tres quàm modum. Tum hos pones terminos vt nihil
faciant nisi considerare, nihil promittant nisi vt ius sa-
ciant, omnia verba ratione & fide ponderent*. Senes sic

a l. ea que
commen-
dandi. §. ff.
ff. de cont.
empt.

b l. nõ exi-
stimo ff. de
author. tut.
c Seneca
epist. 97.
d Horatius
lib. 1. epist.
16. ad Quin-
tium.

el. extat. ff.
de eo quod
metus cau-
sa.

f Quintil.
de cla. 296.
g D. He.
lib. 3. epist.
3. ad Fabia-
lam.

h Calpurn.
Flaccus de
clam. 2.

i l. Si me-
dicus ff. de
varijs &
extraord.
cognis.

Seneca *amant*^a. Diuus Hieronymus: *Nihil amantibus du-
li. 2. contr. rum est, nullus difficilis cupienti labor est*^b. Iustinianus
ait, *ὅδ' ἐν τῷ μαριας ἐρωτικῆς σφοδρότερον*^c. Plato amo
rem *μαριας* vocat^d. Quintilianus, *Maiores habet vi-
res ignis qui legitimis facibus accenditur: non est tam
facile desmere quàm cedere*^e. Sed & omiſſa amoris
proximæque voluptatis titillatione, est aliquis pu-
dor, qui nuptias propè cōtractas dissolui impedi-
at. Tabulæ nuptiales signatæ, conuocati affines, nupta
ornata, parata cœna, iam iam hymenæus canitur.
Tum derēpentē Titius adueniens clam Seium his
verbis compellat: filiam despondi, promissā mille
aureorum dote: Sed nisi tam grādis summa minua-
tur, nulla futuri coniugij, nulla proximæ affinitatis
spes est. Aut promitte dotis diminutionē, aut affi-
nitatis expectationem omnē abiice. Obstupuit il-
lic Seius, & nuptiarum & dotis incertitudine ter-
ritus, *Sed tamē hæret amor crescitque dolore repulsæ*^f.

Itaque Seius propè desperatus, neglecta rei fami-
liaris cura, quicquid postulabatur promissit, plus e-
tiam promissurus si Titius amplius exegisset. Quis
non videt clandestinæ illius repromissionis con-
ventionem nullam esse, contra bonos mores, verò
que consensu destitutam?

SENATVS rescissa clandestina repromif-
sione integram mille aureorum dotem tabulis do-
talibus dictam exolui debere iudicauit^g.

ALIA non absumilis quæstio de clandestina
conventionum nuptialium repromissione in Sena-
tu tractata est, & arresto solēni decisa. *TITIVS*
post fidem cōiugij Meuiæ datam, aliquot ante nu-
ptias & ante tabulas dotales diebus infcis propin-
quis

quis secreta donatione fundū reditūve annuum
Meuiæ donat. Postea præsentibus propinquis, affi-
nibus & amicis pacta dotalia inita sunt: scriptæ do-
rij dotisque cōventiones, nulla donationis antea fa-
ctæ mentione. Soluta morte Titij matrimonio lu-
perstes Meuia res sibi tacita & priuata illa largitio-
ne donatas præstari postulat. Hæredes Titij dona-
tionē nullam esse asserunt. *PRO MEVIA*, nihil
clandestinū dici debet, nihilque quia clam factum
sit, reici oportet, nisi si quid ficta simulatione in-
necē alicuius aut decipiēdi gratiā fiat. At donatio,
de qua agitur, nequillius circūueniendi occasione,
neque aduersus leges celebrata est, cum donatione
nihil, nisi quod lege municipali donare licet, cōti-
neatur. Cōiuges cōstāte matrimonio sibi inuicem
donare nō possunt, sed ante cōtractū matrimoniū,
aut in ipso matrimoni cōtractu leges donari per-
mittunt^a. Vt & spōsum sponsæ donare posse inter
Iurisconsultos nō ambigitur^b. Apud Theocritum
puella Daphnin sciscitatur, quid ille sibi nuptiarum
contēplatione & sponsalium fauore donare velit.
Κορ. Καί τί μοι ἔδνον ἄγεις γάμου ἄξιον ἢν ἐπινεύσω;
Δα. Πᾶσαν τὰν ἀγέλαν, πάντ' ἄλστα ἔ νόμον ἔξεις.
Κορ. Τεύχεις μοι θαλάμους, τεύχεις ἔ δόμα ἔ αὐλάς;
Δα. Τεύχῳ σοι θαλάμους, τὰ ὅ ποίεα καλὰ νομύω^c. Li-
beralitas Titij neque clandestina, cum & à Notario
publico recepta & insinuata fuerit, neque fraudu-
lenta dici debet, cū ab eo facta sit, qui nō mala mēte,
vt cuiquā præiudiciū faceret, donauit, sed qui volēs
& vltro affectum suum liberali largitione testari
honestum & conueniens existimauit. Obiiciunt
hæredes, nullam in contractu matrimoni cōtra-
tionis mentionem fieri. Scilicet hoc euenit quia

a l. i. Cod.
de donat.
ante nupt.
b l. si spon-
sus in prin.
ff. de dona.
inter viri
& uxor.
c Theocrit.
Eidyl. 28.

non videbatur necesse vel repeti vel denuò confirmari donationem eam, quæ cum lege permittente facta esset, satis ipsa per se subsistere merito credebatur. Quin & verisimile est defuncti mentē hanc fuisse, vt se ab importunis propinquorum querelis & expositulationibus vindicaret. Nam quos tangit spes proxima successione, illi plerumque, dum viuētis hæreditatem præcipiti desiderio præueniunt, id vnum in votis habent, ne de patrimonio sibi quandoque obuenturo quidquam seu donationibus, seu alienationibus vel detrahatur vel diminuat. Imò etiam cum dicimus clandestinas repromissiones extra contractum matrimonij factas à Senatu reiici, hoc ita demùm obtinet, si repromissio sit contra pacta dotalia, atque in odiū & præiudicium futurorum coniugum concipiatur. Veluti si promissa maiore dotis summa cōueniat minorē præstari: hæc verè fraus est non modò præter aut extra, sed & contra matrimonij contractum, ipsamque tabularum nuptialium fidem. Eademque ratione si palàm instrumento dotali pater futuro cōiugi fundū donet, mox clam à filio sponso stipuletur ne donatio valeat, sed statim post nuptias fundus ei retradatur, dolus & tacita illa fraus committitur in perniciem damnūque tam ipsorum cōiugum quàm liberorum, quos ex legitima nuptiarū coniunctione aliquando procreari spes est. In hac causa nihil contra tabulas nuptiales conuenit. Multum autem interest aliquid stipulari cōtra vel præter contractum. Hæc verò donatio non detrahit aut derogat, sed potius addit aliquid tabulis dotalibus, facitque non deteriolem, sed meliorem ipsius Meniæ nubentis conditionem^a.

*al. si cōstā-
ze. Cod. de
donat. ante
nuptias.*

PRO HÆREDIB. Non omnia pacta quomodocūque facta seruari debēt, sed ea demùm quæcunque contrahentes bona fide promiserūt. Quicquid autem malo more & clandestina pollicitatione contra legitimam & publicam matrimonij fidem promissum aut potius extortum est, id nec ad probari æquum est, nec obseruari debere merito videtur. Tabulæ nuptiales præsentibus propinquis & amicis confici solent, vt dotium causa, quæ publica est, communi totius agnationis consensu ad æquum & bonum reducat. Dignitas matrimonij requirit vt non modò quod licet, sed & quod honestum est spectetur^a. Neque enim (vt ait Iuriscōsultus) ex bona fide est si tacitè conueniat vt plus minūve exigatur^b. Adsunt propinqui sponsæ, vt ne doti præiudicium vllum fiat. Adsunt propinqui ipsius sponsi, vt si quid inconsultus adolescens malè sibi suisque bonis prouideat, aut libidinosa donatione seipsum spoliet, ex boni viri arbitrio & ad æquitatis regulam largitiones profusæ reducantur. Itaque aliquid clam insciis parentibus aut propinquis fieri vel donari dignitas matrimonij non permittit.

SENATVS arresto donationem illam nullam esse & reiici debere iudicauit^c.

Hoc tamen Curiæ arrestum quasdam habuit facti circumstantias. Nam & Titius tempore contracti matrimonij superstitem habebat patrem, quo inscio donationem fecerat, cum tamen pater tabulis nuptialibus & pactis dotalibus præsens adesset. Deinde ex eo matrimonio plures liberi supererāt: idcōque donatio in præiudiciū numerosæ prolis facta nec fauorabilis erat, nec legitima videbatur.

*a. l. semper
in coniu-
tionibus.
ff. de ritu
nuptiarū.
bl. illud. ff.
de pactis
dotal.*

*c Arrest du
27. & penul-
tieme iour
de Feb-
urier 1595.
Talon plaï-
dant pour
Pierre le
Clerc tu-
teur de &c.
appellāt, &
moy pour
René de Pe-
tremol,
Sieur de
Viaspœ, in-
thirac.*

At verò antea in nō dissimili controuersia Senatus contra collaterales hæredes contrarium iudicauerat, donationemque nō ad eò diuersam cōfirmauerat^a. Ego tamē generaliter existimauerim quasuis seu conuentiones, seu donationes, tã extra quã contra fidem tabularum nuptialium, ipsũque matrimonij contractũ in scijs propinquis factas, nullas censerī & improbari debere. Nam si ex communi propinquorum consensu illisq̃ præsentibus initæ sunt, valent & rata habentur^b.

De pecunia legata cuius distributiō sacerdoti commissã fuit.

CAPVT III.

TITIVS, cūm supremę volūtatis tabulas cōscriberet, postrema testamenti parte iubet filios hæredes Meuiō sacerdoti (is parochiæ defuncti Rector seu Curio erat) ter milie aureos tradere & numerare. Addit testator, velle se pecuniã in eos vsus à Meuiō distribui & erogari quos ei secretò declarauerat. Filij hæredes aliquid fraudis subesse suspicati sunt. Nã Titius post liberos ex priore matrimonio susceptos ad secūda vota transferat, Seiañque vxorẽ duxerat. Cūm autē Titio per legē municipālẽ non liceret Seiaẽ vxori quidquã legare, verisimile filiis videbatur, defunctũ patrẽ nouercalibus delinimentis inductũ voluisse tacito fideicōmissō fraudẽ legi facere, & interposita sacerdotis fide pecuniã cōmodo Seiaẽ destinare. Seia id pernegat. Sacerdos iurat, ex ea omni pecunia nihil quidquã ad viduã peruerturũ. Interrogatus quibus

quibus aut quos in vsus pecuniã ex mandato defuncti præstari oporteret, respondere recusat, nec cogi posse ait palàm declarare quod defunctus secreta voluntate mãdauerat. Hæredes fidei prætextum in fraudem proponi contendunt.

PRO HÆREDIBVS. Fraudes & tacita fideicommissa quæ in quibusuis improbantur, in Ecclesiasticis personis, quas sola religio commendat, plecti & nulla excusationis venia damnari debent. Nam quanto dignior est pietatis intuitu sacerdotis persona, tanto haberi debet odiosior, qui captatoriis voluntatibus professionis Ecclesiasticæ venerationem malitiosè obtendit, & fraudibus non men dignitatẽque suã accommodare non erubescit. Rectè Saluianus, *Atrocius sub sancti nominis professione peccatur. Vbi sublimior est prerogatiua, maior est culpa*^a. Olim pleræque memorantur de clericis ex postulationes, quod & captatoriis blanditijs legata extorquerent, & tacitis fideicōmissis fraudes neciterent. Quo factum est vt quemadmodum Romæ virgines Vestales nihil ex alienis testamentis capiebant^b: Sic & sub quibusdam etiam Christianis Imperatoribus clericis quidquam legari prohibitum fuerit: & cūm per fideicommissa fraudem facerent, additum vt eis legata, ne per interpositam quidem personam, relinqui possent^c. Hanc non modò legandi prohibitionem, sed & fideicōmissorum fraudem memorat Diuus Hieronymus, *Pudet dicere (inquit) sacerdotes idolorum, mimi, & aurige, & scorta hereditates capiunt: Solis clericis & monachis hoc lege prohibetur: & prohibetur non a persecutoribus, sed Principib. Christianis. Nec de lege conqueror, sed doleo cur meruerimus hanc legem.*

^a Saluianus. li. 4. de go bern. Dei

^b Gellius lib. 1. cap. 12. Symmachus lib. 1. epist. 40. c. 1. 4. l. 20. l. 27. tit. 11. li. 16. Cod. Theodos.

Cauterium bonū est, sed quò mihi vultus ut indigeam cauterio? Prouida seueraque legis cautio, & tamē nec sic refrenatur auaritia. Per fideicommissa legibus illudimus^a. Hæc Diui Hieronymi expositulatio eius seculi est, quo clerici integritatis commendatione cæteris hominibus longè præstabant. Quid ergò nouum aut insolens videri potest, si in tacita fideicommissi fraude neque ipsa doli suspicio neque collusionis præsumptio sola sacerdotali & ecclesiastica veneratione purgetur & eluatur? Illud iure ciuili constat quòtiefcunque alicui directò & aperta dispositione relinqui nō potest, eum ne obliquè quidem accipere posse, siue hæres instituat, siue substitutionis prætextu aut alitercūquē ei relinquatur^b.

Quin & tacita illa fideicommissa fisco applicari iure cauetur^c. Suspicionē autem hanc fraudis Seia consideratione suspectiorē & probabiliorē reddit, siquidem scæminæ versutis suis blanditiis facilè maritos ad fraudes & tacita fideicommissa impellunt. Vnde ad fraudes istas detegendas cum Imperatores inuitare ipsas etiam mulieres præmio proposito vellent, constituerunt vt mulier quæ tacitæ fidei ac potius fraudis veritatem vtrò detulisset, ea, licet alioqui ex lege Papia decimaria incapax, dimidiam tamen eius partem consequeretur quod tacito fideicommissio continebatur^d. Meuius sacerdos sibi nihil ex legato deberi agnoscit. Dicat ergò quibus legata quantitas præstari debeat, & in quos vultus pecuniam impendi testator voluerit. Sic enim in non dissimili vltimæ voluntatis quæstione, quem hæredi meo dixero velle me liberum esse, liber esto. Celsus hæredem testatoris voluntati parere iubet, sed non aliter quàm si certis argumentis constat

constet de quo defunctus voluerit^a. Quòd si de modica pecuniæ quãtitate ageretur, leuis esset mediocris iacturæ ratio: Sed hæc tacitæ fraudis dispositio ter mille aureorum quantitatem continet, vt venia & excusatione digni sint filij, si iniustam tam grandis pecuniæ amissionem dissimulare non potuerint. Nam & multis casibus defunctorū voluntates plerūque aut ex magnitudine pecuniæ legatæ, aut ex facultatū, quas testator reliquit, mediocritate censerent & diiudicari solent^b. Quòd si dispositionem hanc incertam & sub fictæ pietatis vmbra fraudulentam Senatus ratam habeat, eamque arrecto obseruari iubeat, facilis in posterum erit & secura ratio ad fraudes & tacita fideicommissa, si nulla veritatis declaratione sacerdotis alicuius fidem eligi sufficiat.

PRO MEUIO SACERDOTE. Omnis in executione supremæ defuncti voluntatis controuersia vertitur. Nulla enim priuati commodi vtilitatis-ve propriæ ratio Meuium inuitat: Sed cum testator eius conscientiam & ministeriū elegerit, ipsa fidei morienti præstitæ religio facit vt sine aliqua pudoris aut impietatis nota officio suo deesse nequeat. Ipsi quidem hæredes, quibus factis esse debuit nosse defuncti voluntatem, vix per- uicaciam suam apud bonos excusabunt. Lex quippe hæredes, qui iussa testatoris non adimplent, hæreditatis emolumento tanquam indignos priuari vult^c. Scribit Plinius se propriam quandam legem sibi dixisse, vt defunctorum voluntates, licet iure deficerentur, quasi perfectissimas tueatur^d. Eusebius Constantinum refert generaliter sanxisse, quibuscunque modis expressa testantium iudicia va-

*a l. 25. quæ hæredi. ff. de rebus au-
bjs.*

*b l. quidã ff. delegat.
2.*

c l. fin. & auct. hoc amplius Cod. de fideicommiss. can. Sylua ser. xi. quæst. i. d Plinius lib. 2. epi. 16.

*a D. Hier. epi. ad Ne-
potianum
lib. 2. epi. 22.*

*b l. si is qui ex bonis ff. de vulgari & pup. sub finur.
c l. i. de de-
latoribus.
d l. 10. C. l. in fraudē & l. cum qui tacitū ff. de his quibus vt indignis. d l. 1. de his qui se defe-
runt lib. 10
Co.*

a *Euseb. li. i. lere. Nullum sanè maius est solatiū mortis quam vo-*
 4. *in vita lueras vltra mortem,* ait Quintilianus ^b. Rectè apud
 cōstā. in. Tacitum Germanicus, *Non hoc præcipuum amico-*
 b *Quintil. rum minus est, præsequi defunctum ignauo questu, sed*
 decla. 308 *c Tacit. li. que voluerit meminisse, que mādauerit exequi.* Ma-
 2. *Annal.* gna est vltimarum voluntatum commendatio, sed
 in huius causæ hypotheli tria sunt quæ denuo æsti-
 mari & attendi oportet: patrem esse qui iussit: sa-
 cerdotem esse cuius fides electa est: & à moriente
 factam fuisse dispositionem, siquidem Plinius ait
 testamentum esse speculum morum ^d. Primum ergo
 paternæ pietatis ratio omnem reinouet fraudis
 suspicionem. At verò (obiciant hæredes) cur non
 ipse testamento expressit cui & ob quam causam
 dari pecuniam voluerit? Non inscitum fuit Agy-
 ptij illius responsum, qui, cum opertum aliquid de-
 ferret, & ab eo quæreretur quid illud esset: Ineptus
 es (inquit) qui istud inquiras. Ideo enim opertum
 est ne tu scires ^e. Hæredes isti malè curiosi defun-
 cti patris iussa serupulosè nimis examinant, cum sa-
 tis liqueat defunctum sacerdotis sui conscientiam
 elegisse, vt supremæ voluntatis executio ce-
 lata & operta maneret. Constantinus Copronymus
 Imperator moriens, post vltimas voluntatis
 suæ & pœnitentiæ declarationes, postremò hæc
 verba adiecit, Incolumis esto, fili mi Imperator,
 tūque ô Theophanes, cui credidi magnum meum
 arcanum, τὸ μέγα μυστήριον. Leo Copronymi fi-
 lius Imperator rescire voluit quidnam esset grande
 illud patris secretum. Coactus Theophanes fate-
 tur Constantinum ingens auri pondus sub terra
 defodisse in vsus cæterorum filiorum. Leo, omnem
 auri effossi quantitatem præripuit, & manifesto
 impie-

d *Plinius*
lib. 8. epist.
 18.

e *Plutarc.*
de curiosi-
tate.

impietatis crimine fratres reseruata illa pecunia
 priuauit ^a. Quis non credat hæredes istos non alie-
 na aut dissimili impietate paternam voluntatem
 scrutari, si quidem pater resciri noluit quod isti
 sibi declarari postulant? Imò vt filius sanctiore re-
 ligionis vinculo obligaret, vltimam voluntatis suæ
 executionem Meuius sacerdoti commisit, qui &
 parochiæ rector erat, & perpetua morum integri-
 tate spectabilem se, & ab omni fraudis suspicione
 semper alienum præstitit. Constantinus Imperator
 testamentum suum commisit presbytero, quem
 Constantia soror moriens ei vt virum bonum cō-
 mēdauerat ^b. Olim apud Romanos testamentorū
 executiones Pontificum muneri & curæ incum-
 bebant. *Hæredes,* inquit Papinianus, *Pontificali au-*
 thoritate compellantur ad obsequium supreme volun-
 tatis ^c. Quin & ipsas testamenti tabulas solebant aut
 Vestalibus tradere, aut in alia æde sacra custodien-
 das deponere ^d. Nec dissimiliter Imperatores Chri-
 stiani testamentorum executiones Episcopis com-
 miserunt, qui & curare & iubere possent pias de-
 functorum voluntates ab hæredibus adimpleri ^e.
 Sed iuris Canonici dispositio ea testamenta, quæ
 coram Rectore parochiæ fiunt, valere constituit,
 eorūque executionem fauorabilem esse censet ^f.
 Superest tertia illa ac præcipua consideratio, quòd
 moriens pater ita de rebus suis disposuit. Nam licet
 sūmus ille iudex ἡ γὰρ τῆ ἀθανάτου δίκης οὐκ ἔστιν ὀφθαλμοῦ
 nia etiā occultissima tāquā in speculo præsentia ha-
 beat, cāq; ἀκίνητα ὀφθαλμοῦ intueatur: tamē pleriq;

a *Cædrenus*
 pag. 384.
 & 385.

b *Nicoph.*
Eccles. hi-
stor. lib. 8.
 cap. 54. *cir-*
ca f. Hist.
tripartit.
 lib. 4. c. p.
 1. *Ruffinus*
Eccles. hi-
stor. li. 10.
 cap. 11.
 c. l. 50. *hæ-*
reditas in
fin. ff. de pe-
nit. hered.
 d *Sueton in*
Iulio cap.
 83. *& in*
Augusto.
 cap. 101. l.
 cum pat. r
 g. *proinde*
 & si custo

diam. l. *fi. ff. de tabulis exhib. c. L. nulli licere Cod. de episc. & cler. c. 3. nos qui-*
 dem in *fi. & cap. si hæredes extra de testamentis. f. Ca. cum effect*
 extra de
 testamentis.

omnes quandiu viuimus, & crimina nostra abscondere, & diuinum numen fallere, posse nobis videtur. Insulsi homines, qui merito animalibus illis comparari possumus, de quibus Plinius, Mira stoliditas (inquit) in tanta corporis altitudine latere se putant, si caput frutice occultauerint. At tu homuncio vanus es & ridiculus, qui micantes magni illius solis radios fallere speras. *Quantasunque tenebras factis tuis superstruxeris, Deus lumē est,* inquit

a Tertull. Tertullianus ^a. *Spectat enim nos ex alto rerum arbiter Deus* (ait Nazarius in panægyrico) & *quamuis humana mentes profundos gerant cogitationū recessus, insinuat tamen sese totam seruata diuinitas* ^b. *Homini- num quidem vita, si Plinio credimus, altos recessus magnasque latebras habet* ^c. *Sed dii immortales* (inquit Quintilianus) *non iudiciis falli, nō gratia circumuentri, non ignorantia decipi possunt. Colite homines innocentiam, & nullam spem impunitatis ex secreto scelerum conceperitis. Licet nulli hominum prospexerint oculi, licet nulla cuiusquam mortalium conscientia interuenerit, sub cælo tamē fecistis: & ille susus per omnes rerum natura partes spiritus adfuit. Erit ille potentior testis* ^d. Thales interrogatus, *εἰ λήθοι θεὸς ἀνθρώπος ἀδίκων, Ἄλλ' ἔδ' ἐδίαυούμενος*, verē & piē respondit. Apud Liuium Marcus Fabius dicebat, *Consulem Romanum miles semel in acie fefellit, deos nunquam fallēt* ^e. Itaque quisquis viciniam mortis attingit, & ad summum illud diuini numinis tribunal propediem accessurum se præsumit, solet ad omnia pauere, pallefcere, & pio metu horrere. Instat iudicij illius dies, in quo omnis anteaactæ vitæ ratio reddenda est, & coram eo iudice causa peroranda cui nihil occultum est, & apud quem proba-

d Quinti- lianus de- clam. 314.

e Liuius lib. 2.

tionum seu defectus seu incertitudo nullum effugij spem dabit. Qui pius est & Christianus, opportunē omnibus conscientia suæ nœuis ante decessum mederi cogitet. *Exspectat illum* (inquit Saluianus) *iam egressurum de vita ista officium tribunalis sacri: expectant tortores Angeli & immortalium tormentorum terribiles ministri* ^a. Non est ergo verisimile, morientem in ipso mortis imminentis periculo de fraude aut tacito fideicommissio cogitare. Quis enim adeo impius est, & salutis suæ immemor, qui eò profecturus vbi proponitur aut æternū præmium, aut sine fine tormentum, velit posthuma quadam improbitate vel aliena rapere, vel contra leges de rebus suis in fraudem hæredum disponere? *Diuina iustitia latenter hominū conscientiam secreto animi iudicio aut absoluit aut dānat*, inquit Diuus Hieronymus ^b. Plinius, quamuis ethnicus, piē tamen & Christianē, *Nuper* (inquit) *me cuiusdam amici languor admonuit, optimos esse nos dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut auaritia aut libido sollicitat, addit Plinius: Tunc Deos, tunc hominem esse se meminit* ^c. Sidonius Apollinaris amicū qui senex erat, sed corpore vegeto & iuuenili familitate, monet ne multum fidat ambiguus, nec nimis nimia credat incolumitati: *Sed si quadam commissa reminiscitur, palam fusa satisfatione soluat* ^d. Itaque quisquis viuus aliquem læsit, proximo nocuit, vicinum contra ius spoliavit, (vt morum nostrorum corruptela procliuēs nos in hæc vitia trahit) morienti gratissimum solatium erit, si non modō pœnitere se nouerit, sed & idoneam peccati satisfationem pœnitentiæ accessuram speret. Aliquid mala fraude abstulit, restitatur: vicino no-

a Saluianus lib. 3. **ad Ecclēf. Cathol. part.** 391.

b D. Hier. epist. ad Celantiam lib. 2. **epist.** 20.

c Plinius lib. 7. **epist.** 26.

d Sidonius Apollina. lib. 4. **epist.** 13. **ad V. etationem.**

cuit, damnatum farciatur: proximum læsit, ei satisfiat; in pauperes, dum vixit, illiberalis fuit, distribuatur à piis hæredibus eleemosynæ, & suprema voluntate pietas non parcâ, sed liberali & effusâ manu exerceatur. *Ecce* (inquit Salianus) *iturus es, infelicissime omnium, ad examen sacrum, ad tremendum illud intolerandumque iudicium, ubi peregrinanti anima atque anxie nulli potest omnino esse solatium, nisi sola tantummodo bona conscientia, nisi sola tantum innocens vita, aut, quod proximum est bonæ vitæ, misericordia*^a. Obiiciunt hæredes, cur (inquiunt) tacita voluntate in quam causam impendi pecuniam voluerit, non apertè pronuntiauit? Ingens sanè filiorum hæc impietas est, non modò defuncti patris iussa velle violare, sed & inofficiosâ silentij fidem tam importuna tamque iniqua ex postulatione interpellare. Quotusquisque nostrum est, qui, si latentem aliquem morbum, corporisve defectum habet, sæpe præ incepto pudore eum nedum publicè profiteatur, ut ipsis etiam medicis vix ac ne vix quidem declaret? Si corporis defectus, qui famam non maculant, celamus, & abscondimus, nostram vitia & conscientiam natos palam impudentes ultimòque elogio profitebimur? *Pudoris magis memores quam salutis*, ait Tertullianus, *velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium vitant, et ita cum erubescencia sua pereunt*^b. Ecclesia primitiua peccatorum confessiones publicè fieri voluerat: sed cum & scandala multa oriretur & plerique omnes crimina sua occultantes peccata malo pudore dissimularent, ecclesia publicas illas vitiorum professiones reiecit. Defuncti Titij memoriâ graui vlla criminis suspitione neque accusare volumus, imò ne-

^a Salian. lib. 3. ad Ecles. c. 3. pag. 390.

^b Tertull. lib. de patientia circa fin.

imò neque etiam absque calumnia possumus. Vir fuit integræ famæ & existimationis, & quem vitæ morumque probitas commendauit: sed quis adeò iustus est, ut perpetuò innocens & ab omni labe integer perhiberi queat? Quin & remoto omni suspicionis sinistra scrupulo, nonne in piis causis, in alendos pauperes, in redimendos captiuos, in ornandam ecclesiam legare defuncto licuit? Testator autem vanitatis à pietate Christiana alienæ esse existimauit, eleemosynas suas & laudabilem in piis causis munificentiam publicè iactare. Potuit quidem palam profiteri, sed noluit, idque mihi sacerdoti suo secreta silentij fide interdixit. Quis sacerdotem ferat confessionis arcana reuelantem, quem sacri Canones impium & ab Ecclesia remouendum iudicare solent^a? Quòd autem hæredes solas taciti fideicommissi suspiciones allegant, id, quia nulla probationum fide fit, nullam habet rationem. Callistratus Iurisconsultus non aliter tacita fideicommissa detegi dicit, quàm si proferatur chirographum eius cuius fides eligitur, vel si aliis manifestissimis probationibus illud appareat^b. At in hac causa neque probationes adsunt, neque vlla probationum adminicula, imò ne certa quidem præsumptionum indicia. Quoties autem testator alicuius conscientiam & arbitrio quidpiam commisit, quodcumque ille iuratus dixit, lex affirmationi & conscientiam eius credi fidemque adhiberi iubet^c. Ac præcipuè si de pia aliqua largitione agatur. Nam licet captationis species quædam sit, quum testatorum iudicia in arcanam alicuius fidem conferuntur^d: hoc

^a Can. Sacerdos 3. quest. 7. c. omnis de panit. & remis. C. Sacerdos, de panitentia dist. 6. bl. non intelligitur S. tacita autem fidei commissi ff. de iure fisci. c. L. Theopompus ff. de dote prelegata l. cum quis §. codicillis ff. de legat. 3. l. si quis pro redemptione. vel. quod si aliqua. Cod. de donat. d. l. captatorius ff. de hered. in sit. l. captatoria. ff. de legat. 1.

tamen in piis causis cessat. Nam qui supremæ voluntatis executores à testatore electi sunt, vicem hæredum referunt in relictis ad pias causas, eisque etiam inconsulto hærede licet pia legata erogare.

a Cap. cum
tibi de te-
stamentis.
l. si ita scri-
psero. ff. de
condit. &
dē. Barb.
consilios.
l. nulli. &
ibi Baldus
Co. de epis.
& clericis.
l. alio hære
de ubi Bar
thol^o ff. de
alimen. &
cib. leg.

SENATVS pecuniam legatam ab hæredibus præstari & numerari Mevio sacerdoti iussit, vt eam bona fide ex defuncti testatoris præcepto distribueret.

Hoc Senatusconsultum in solēni purpura pronuntiatum fuit. Ea autem arresta vim legis generalis habere censentur. Existimauerim tamen sacerdotis Meuij notam integritatem, (quippe in eum vix cadebat vlla taciti fideicommissi suspicio:) præcipuam huic Senatusconsulto causam dedisse.

Falsò cadis damnatus.

CAP. IIII.

b Arrest
prononcé
en robe
rouge le
Vendredi
auant Noël
qui estoit
le 23. de
Decemb.
1580. con-
tre les he-
ritiers du
sieur de la
Barre.

MVLIER vidua cum aliquandiu à domo peregrè absuisset, nec amplius in tota pagi Icciaci vicinia viseretur, increbuit falsâ suspitione rumor, eâ seclerato aliquo occisam, & cadauer illius, ne reperiretur, abiectū. Iudex prouinciæ latrunculator cum ex muneris sui officio auctores cædis requireret, Titium in saltu quodâ delitescentem & attonito trementique similem reprensens apprehendit, eumque sola criminis suspitione reum ad præfidales prouinciæ illius iudices deducit. Titius nullo quæstionis terrore, nullo tormentorum cruciatu, sed aut desperatione aut fato aliquo, salutis suæ negligens & vltro perire volens, crimen innocens agnoscit. Interrogatus à iudicibus, mulierem, cuius cædes ignorati obiciebatur, occidisse

occidisse se fatetur. Confessus velut plenè cõuictus damnatur, & laquei supplicio punitur. Titij innocentiam euetus docuit. Nam biennio post mulier, quæ cum absens esset, mortua credebatur, reuertitur. Accusantur iudices & iniquitatis manifestæ & culpæ nõ excusandæ. Iniquam fuisse damnationem ipsa superstitis mulieris præsentia satis indicabat. Iudicum autem culpa argui merito posse videbatur, quòd Titium cædis damnassent: priusquam illis de occisa muliere liquidò constaret. Itaque iudicibus dies in Senatu ab hæredibus & propinquis Titij dicta est.

PRO IVDICIBVS. Sacra est & religionis plena magistratuum dignitas, in quibus requiri solet vt rectè, vt syncerè, non vt fœliciter iudicent. Probationes religioni iudicum committuntur, at veritatis certa & aperta cognitio soli Deo patet. Probationum merita prudenter inquirere *ut in iudicibus*; latentem facti veritatem assequi *ut in oratoribus*. Nimis dura est acerbitas, quæ tristes cõdemnationum euentus magistratibus imputare permittit. Non enim iudicij exitus, sed mens pura animusque sine labe & fordibus iudicem æquum ab iniquo, integrum à corrupto secernit & diiudicat. Quintilianus legem hanc, *magistratus de confesso sumat supplicium*, dum explicat, simul & iudicis partes officiumque expendit: *Durum* (inquit) *ministerium & iniucunda honoris huius necessitas: Sed quis potius leges exquirat, & hominū commissas, nisi qui Rempublicam administrat? Nemo istud faceret libenter, nisi necessitate*. a *Quintilianus*
Plinius & grauissimus Senator, & iudiciorum peritissimus: *Nõ minus* (ait) *imperspicua, incerta, fallacia que sunt iudicū ingenia, quam tepestatis terrarumque*. b *Plinius*
lib. 3. epist. 5. *Stola 29.*

Titius innocens damnatus est, sed nullâ iudicium culpâ. Nouumne aut insolens videbitur, quod tamen veteres sæpè contigisse referunt, vt errore aliquo cædis damnetur etiam interdum is, qui innocens est, quique manus puras nulliusque criminis participes & conscias habet? Martianus Thrax, qui postea Imperator fuit, cum quendam receter mortuum Christiana pietate sepeliret, homicidij accusatus est, & cum multa vrgerent indicia τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐνοίας πλεον τῆς ἀληθείας & τῆς γλωτῆς ἐρηκότων, damnatus fuit, capitisque pœnâ subiisset, nisi eodem temporis momento verus cædis author deprehensus Martiani caput liberasset.

a Niciph. Callist. li. 15. ca. 1. & Euagrius lib. 2. ca. 1. b Valer. Max. lib. 8. cap. 4.

Marci Agrij seruus, qui Titi Fannij seruum occidisse falsa suspicione existimabatur, ea de causa tortus à domino, extremo tandem supplicio fuit affectus. At qui cæsus credebatur, paulo post reuersus est. Nec dissimiliter de milite refert Seneca, qui quum ex commeatu sine commilitone rediisset, & crederetur commilitonem occidisse, dånatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat cum subito apparuit commilito qui occisus videbatur. Apud Heliodorum Chariclea, quum Theageni superstes esse nollet, venenum se miscuisse fatetur, & vt venefica damnatur. Alexander ille Luciani Ψευδομάντις & impostor, cum Paphlagonē quendam, cuius filius multo tempore abfuerat, dolore incredibili, magnoque animi mœrore angi videtur, de diutina illa absentia, tanquam vates, à patre confuleretur, duos indicauit seruos, quos herilem filium interemisisse mentitus est. Seruis iam supplicio affectis filius postea viuus & incolumis ad patrem reuersus est. Isocrates in Callinachū quendam

c Lucian. in Alexãd. Ψευδομ.

dam inuehitur, qui cum ancillam Cratim in domo quadam occultasset, dominum criminabatur quasi barbara crudelitate ancillæ caput saxo contriuisset. Detecta est tandè calunnia, & absolutus Cratinus, cum ancilla & vira reperta esset, & incolumis in iudicium deducta. Diuus Athanasius accusatus est Arsenium abscissa prius manu interfecisse: At ille viuus postea apparuit, eiusque præsentia Athanasii graui calunnia liberauit. Inter Senecæ controuersias proponitur fratris cuiusdã calunnia, qui fratrem & parricidij accusauerat, & confictis probationibus dånauerat: sed cum diebus festis pœna ex lege dilata esset, pater saluus rediit. Quin etsi recentiores historias curiosè inquirimus non fuerit alienum hoc loco referre quod Iacobo Fuscaro Venetorum ducis filio errore non dissimili contigisse narratur. Ille graues cum Hermolao Donato inimicitias multo tempore exercuerat: Hermolai occisi cadauer reperitur incerto sceleris authore. Fuscarus non plena quidem facti probatione, sed fallacibus præsumptionum indicis cum premeretur, in Cretã insulam relegatus est. Mortuo ex tædio exilij Fuscaro, verus cædis author, qui se in monasterium quoddam abdiderat, cum morti proximus esset, vltro fatetur cædem illam Hermolai, inscio & ignorante Fuscaro olim à se perpetratam. Quis verò vel leuitatis & inscitia, vel iniquitatis accusauerit Venetos illos senatores, qui summa prudetia Republicã suam tot seculis integrã & illæsã cõseruant, qui charitate in patriam ciuiumque amosẽ cum priscis illis Romanis senatoribus in magno verã laudis certamine contendunt? Nos verò qui corruptissimo seculo & inter bella ciuilia nati, veritatis vnam

a Isocrates in paragra phico. b Nicipho rus Callistus lib. 8. cap. 49. & Ecclesiast. histor. Euseb. y et Ruf. simi lib. 10. cap. 17. & D. Athan. apologia 2. c Senecali. 5. cõstron. 4.

d Baptista Fulgosius li. 8. tit. de disquisit. per tormẽta. ca. 4. & Io. Baptist. Egna. tius cap. 3. li. 8. de exã plis illustrib. um virorum Venet.

bram magis quam ipsam veritatē sectamur, qui iudiciorum religionem, non vero affectus, sed vana & inani specie colimus, iudices viros probos accusari & immeritos vexari patimur, quod nulla fraudis vel odij suspicione eum damnauerint, qui sibi confessione sua perniciem solus vltro procurauit. τὸ ἄν ἐξαπατήσαντι τῷ λόγῳ τοῦ δικαστῆς, δικαίον ὀργίζεσθαι, & τοῖς ἐξαπατήθεσιν, inquit Demosthenes^a. Diuus Ambrosius: *Quem alter iudicat, potest utrumque esse excusabilis. Reus autem sine excusatione est, qui conscientie sue iudicio cōdemnatur. Quē alter iudicat, potest quandoque à suo iudice sperare indulgentiam.*

a Demost.
in orat. cōtra Neerā
in princ.

b D. Am
brosius ser
mone 50.

c Quintil.
de cla. 314.

Qui se ipse iudicat, à quo indulgentiam postulabit? Fugite (ait ille) esse aliquem, qui aliquo modo confessus sit, hinc à magistratu occisum, postea apparuisse aliquo casu, falsum fuisse quod dixisset, num agi cū magistratu potest? Iudices occultam & latentem facti veritatem omni studio inuestigant, sed non semper eam, neque passim, ex probationum meritis eruere & assequi datur. Hinc est quod iudices olim non aliter, quam ex animi sui sententia pronantiare solebant. Quintilianus non dissimiliter de eo agens qui cædis reus falsò damnatus fuerat. *Noceat enim (inquit) an innocentem quis scit? Ipsi iudices hoc non pronuntiant sed se ex animi sui sententia facere profitentur* d.

d Quintil.
de cla. 313.
e Thucydi
des lib. 3.

Eleganter apud Thucydidem Diodotus, περὺκασιον ἀπαντες καὶ ἰδία Ἐδημοσία ἀμαρτάνειν, καὶ ἐς νόμος ὅς τις ἀπέρξει τοῦτο. Itaque vt causiæ istius merita recensere maturo & prudenti iudicio liceat, illud potissimum expendi & examinari conueniens est, an aliquid in illa Titij damnatione contra solitum iudiciorum morem, contra requiritas legibus formas, veterisque ritus factum aut admis-

admissum sit: siue rei prehensionem & criminalem iudicij processum, siue etiam condemnationem ipsam spectemus. Titius ab eo iudice prehensus est qui Romanis vel latrunculator vel strenarcha dicebatur: nos Prætorem seu præfectum Marescallorum vulgari appellatione nuncupamus. Huius iurisdictionio, imperium & munus est, vt homines sceleratos, qui publicas vias cædibus & latrocinijis infestant, quique δαπιδες καὶ ἀοικοι vigantur, in vnaquaque prouincia inuestiget & requirat, atque facinorosos armata manu sistat &prehendat. Nouellæ Iustiniani constitutiones præfectos istos nunc λεγόμενοι vocant, nunc διοκλυτες^a. Vlpianus refert præfectum vrbi ad tuendam popularium quietem dispositos habuisse milites stationarios^b. Quantò magis oportuit latrunculatori & præfecto Marescallorum adprehendendos latrones & sistendos viarum grassatores turmam militum Regio instituto committi? Augustus grassatores dispositis per opportuna loca stationibus inhibuit. Appianus Sabinum à Cæsare præfectum narrat ad turbas & latrocinia in vrbe atque Italia comprimenda^c. Sic etiam Tertullianus: *Latronibus vestigandis (inquit) per vniuersas prouincias militaris stationis sortitur*. Hæc autem de Præfecti Marescallorum munere obiter præmissa oportuit, ne quis miretur Titium nulla criminis probatione prehensum nullo accusante, nisi Regio procuratore qui disciplina publicæ vindex est, damnatum. Nam præfectus iste prehensionem magis quam iurisdictionem habet, & ex muneri sui instituto tenetur facinorosos & criminum reos ad iudices prouinciæ præsidiales deducere, & ex eorum sententiis in

a Nouella
8. §. 13. No
uel. 128. &
Nov. 134.
b L. 1. §.
quies quo-
que. ff. de
officio præ-
fecti. vrb.
c Sueton. in
Augusto,
cap. 32.
d Appian.
lib. 5. belli
ciuil.
e Tertull.
in apolog.
cap. 2.

damnatos animaduertere: Ipse nec damnare, nec aliter, quàm si septem adsint præsidiales prouinciæ iudices, punire aut quæquam supplicio afficere potest. Nam si in damnatione minor iudicum numerus adfit, Senatus sæpè iudicauit sententiam adedò nullam esse vt eius executio fisti & inhiberi debeat.

Atque huic septem iudicum numero constitutionibus Regiis definito conuenit antiqua illa lex quæ est apud Gellium, *De reo septem iudices cognoscant, eaque sententia sit rata quã plures ex eo numero dixerint*.^b Necessaria autem hæc assessorum & iudicum legitimo numero conuocatorum præsentia antiquum Galliæ morè, veteresque Caroli magni leges refert, quibus Comites, qui olim iudices erant, scabinos suos in iudicando aduocare tenebantur.^c Plinius cum fœlicem Tabrobanus insulæ politiam describeret, dicit apud eos non licere quæquam, nisi plurium sententia, capite damnari.^d Prudens certè & solenne istud iudicium institutum, tum quia maior est plurium, quàm vnus, in recensendis probationibus solertia, tum etiã quòd nimis imperiosum esset vnum hominem de hominis vita iudicare. Hoc enim inuidiosum meritò videatur, & inhumanæ crudelitatis barbaræque tyrannidis speciem referret. Sic cum Romulus à ciuibus suis cæsus esset, Dionysius Halicarnassæus causas cædis illius exquirens, hanc inter alias præcipuam refert, quòd Romanos quosdam latrocinij accusatos præcipitari iussisset, non ex consilij aut assessorum sententia, sed solus ipse iudicium exercens.^e Hoc idem de Tarquinio Superbo refertur, quòd cognitiones capitalium rerum sine consiliis per se solus exerceret. Hinc solemniter olim & con-

sueta

fuèta fuit in pronuntiando formula *de consilij sententia*. Liuius, *Silentio* (inquit) *per præconè facto Paulus Latine quæ Senatui, quæ sibi ex consilij sententiã visa essent, pronuntiauit*.^a Quinetiam ipsum Traianum qui & Imperator & iudiciorum obseruantissimus fuit, tradit Plinius, ex consilij sententiã solitum pronuntiare.^b Horum autem omnium, quæcunque iudiciorum formulis præscripta memorauimus, nihil non in Titii damnatione solemniter fuisse obseruatum constat. Nam Præfectus, cuius de ea re cognitio est, Titium delitescentemprehendit, eumque tremementem, pallidum, & nocenti simile ad iudices præsidiales, ex constitutionis Regiæ præscripto, ducit. Iudices postulante Regio procuratore eum interrogant, & ab eo seriem facti feriosè exquirunt. Ille nullis tormentis adactus cædem fatetur, crimenque nullo quæstionis cruciatu agnoscit. Iudices in confessum ex consilij sententia pronuntiant. Damnatus punitur nulla vel sordium, vel gratiæ, vel inimicitiarum suspicione. In confessum autem legitima damnatione animaduerti posse Guido Pape grauissimus Senator aliique iuris Doctores afferunt.^c Damnatus est ergò Titius, qui, cum perire vellet, perniciose in seipsum præuaricatione innocentia suæ insidiatus est. *Qualis est reus* (inquit Seneca) *cuius hoc unum patrociniũ est, indignũ se vitã fuisse*.^d *Omnium supergreditur sententias* (ait Diuus Ambrosius) *qui à suã conscientia, suã sententiã damnatur*.^e Egenium Titio crimen agnoscente quid est tãdè quòd iudicibus imputari queat, cū in cõsententia nullæ sint iudicis partes, nisi in condemnando? Tertullianus ad Scapulã de iudicis officio disserens, *Quid* (inquit) *aplus tibi mādatur quã nocētes cõfessos*

c iij

a Liuius lib. 45.

b Plinius lib. 6. epist. 31.

c Guido Pape qu. 339.

d Seneca lib. 7. con. 1700.

e D. Ambrosius serm. 50.

a Arrest du Samedy 26. de Sept. bre. 1591. donné à la Tournelle entre An thoine de Lefebuech appellant, & An thoine Sallat Inthimé.
b Gellius lib. 9. c. 25.
c Capitul. Caroli magni lib. 4. cap. 5.
d Plinius lib. 6. ca. 27.

e Dionys. Halicarn. lib. 2. f Liuius lib. 1.

a Tertul. *damnare, negantes autem ad tormenta revocare?* Veneri Francorū iure, placuit ut iudex criminofum difcutiens nō ante ſententiā proferat capitalē, quam aut reus ipſe cōfiteatur, aut per innocentes & veraces teſtes vel ſocios criminis ſui manifeſtus cōvincatur. Athenis reos confitentes qui crimen agnoſcebant, ἀνευ κρισεως κολάζεν οἱ νόμοι κελύουσιν. Ouidi⁹: *O ſi quæ patetis Numina cōfeſſis, merni, nec triſte reuſo Suppli cūū* d. *Cōfeſſio* (ait Seneca) *conſcientiæ vox eſt: Cōfeſſio coactū & quæ fecit agnoſcentis eſt verbū*. Cōteſſionū autem & aliarum probationum, quæ in iudicio coram magiſtratibus, καὶ ἐν θεομοδεῖα exprimuntur, non leuis eſſe debet auctoritas. Primus namque iuſtitix auctor eſt Deus, qui in medio iudicum ſedet, qui fraudes ceteraſque malas artes præſentia numinis ſui fugat, quiq; cæleſti ſuo afflatu iudicum animos dirigit & inſpirat: Sæpè quidem reus defectu probationum dimittitur: ſed ſi verè conſcius eſt & author nefarij alicuius criminis, Deus, qui ἀκινήτω ἀφθαλμῶ, vt ait Iamblichus, humana intuetur, πάντα ἰδὼν Διὸς ἀφθαλμὸς καὶ πάντα νόησας^f, hunc ſuo tempore merito ſupplicio deſtinat. *Sine Diſ immortalis* (ait Seneca) *lenti quidē, ſed certi vindices generis humani*.^g Theocritus, *Εὐρὶ θεὸς τὸν ἀλίτην*^h. Plinius illud Laberij vīrupauit, *Multis fortuna parcere in pœ nam ſoleat*. Atrides apud Homerum: *Εἰ περ γὰρ τε καὶ αὐτὶν ὀλύμπιος ἐκ ἐτέλεσεν*. *Ἐκ τε καὶ οὐκ ἐτέλει, σὺν τε μερῶ λαὸν ἀπίτισσαν*, &c.^k Quis ſcit an diuini numinis iuſtitia Titii abiecto hoc crimine punire voluerit ad iuſtā olim admiſſi ſceleris alicuius vindiictā? Plerofq; licet memorare, qui, cūm dānati ad ſupplicii traherētur, ſūprema & poſthuma voce in nocētes ſe criminis obiecti aſſeruerint, iuſtā tamen

ac meritam damnationem diuina ultione pati propter alia nefaria occulto ſcelere commiſſa. Cæleſtis iuſtitix arcana curioſus inquirat, qui horum rationem requiret. *Turpiſſimi hominis argumentum eſt innocentem poſſe damnari*, ait Quintilianus^a. Sub Iuſtino Imperatore accuſati ſunt læſæ maięſtatis Ætherius & Addæus Principes Senatus: Ætherius inter tormenta ſaſſus eſt animum habuiſſe imperatoris veneno tollendi, & Addæum huius nefarij conſilij participem & conſcium accuſat, vterque damnatus eſt: Addæus proximè moriturus, falſo at que per calumniā ab Ætherio nominatum ſe proſtatus eſt, capitalis tamen ſupplicij damnationem merita ultione & cæleſti vindicta eueniſſe, quòd antea Theodotum aulæ præfectum, incantationibus magicis ſuſtulerat^b. Apud Dionem Caius Antonius coniurationis Catilinariæ accuſatus memoratur, nullis eſſidem probationibus: ſed cūm in Macedonia, cui præfectus fuerat, plurima fordidè & improbè commiſſiſſet, exitus iudicij hic fuit, vt coniurationis innocens pronuntiaretur, damnaretur tamen ob ea quæ in Macedonia malè & corruptè geſſiſſet, propter quæ tamen ei dies dicta non fuerit: καὶ σιωπῆσιν αὐτῶν (ait eleganter Dio) ὡς μὴ ἐκείνετο μὴ ἐλεγχθῆναι, ὡν δ' ἂν ἠτιάζετο κολασθῆναι^c. Quoties ſcleratus etiam aliud ob crimen damnatur, Deus tam iuſtæ animaduerſionis author eſt: Iudex, organum & inſtrumentum. Quis tam impius qui authorem Deum accuſet, aut tam iniquus qui authore dimiſſo organum & inſtrumentum criminetur? Pausanias apud aram Iouis Polieci vererem hunc ritum obſeruari conſueuiſſe refert, vt ſacerdos, quem βουφῶνος appellabant, poſtquam

a Quintilia. declā.

313.

b Niceph. lib. 17. eccl. hiſt. cap. 34.

c Dio. Caſſ. lib. 38.

securi bouem percusserat, fugiens abiret: ipsa autem securis in ius tanquam rea vocari & damnari soleret^a. Iudex, qui sceleratum condemnat, diuinæ vindictæ executor est, securis & organum. Quisquis ergo post latam damnationis sententiam iudices accusare volet, non minus iniquè aut ridiculè facit, quàm apud aram Iouis Poliei quoties dimisso *Be-gævo* securis, res inanima nulliusque culpæ noxia, in iudicium rea citabatur. *Homicida* (inquit Saluianus) *cum à iudice occiditur, suo scelere punitur, & latro aut sacrilegus, cum flammis exurit, suis criminibus concrematur*^b. Publicè interest magistratus nec facilè nec leui de causa dånari, ne iudiciorum auctoritas vilescat. Hinc de Marco Antonino Philosopho, Iulius Capitolinus: *Cum Prætor pessimè egisset, (ait) eum magistratu non abdicauit optimus princeps, sed collegi iurisdictionem mandauit*^c. Itaque cum magistratus inferiores Senatus fulgorem & dignitatè per singulas prouincias referant, Senatus præcipuè interest summã ubique manere tãti ordinis venerationè. Cauendũ autè ne nimia aduersus magistratus licètia iudiciorũ grauitatem & auctoritatem eleuet, & (quod Vlpianus^d vitandum monet) iudices contèptibiles reddat. Quod certe eueniet si subditis & popularibus liceat in iudicia magistratuum censura feueriore inquirere, illorum erroribus maledicere, eorum damnationes cupidè appetere & persequi, facta acriter insectari. Senatus ergo pro sua dignitate auctoritatem ordinis confirmare velit, iudiciorumque religionem ab omni contumelia asserat, vindicet & tueatur.

PRO HÆREDIBVS. Magnus est & quidem legitimus hæredum in morte defuncti vindicanda animus: ardent iusta cupiditate vlciscenda

necis iniquæ. Non tamen est illorum mens, vt velint aut improuisos euentus, aut inculpato errores iudicibus imputare. Temeritatem, incitiam nimiamque iudicum istorum in capitali cognitione præcipationem accusant. Neglectos iudiciorum ritus, legũ formulas, tanta tamque supina negligentia, omittas queruntur, vt iudices istos vel malitiosè vel imperitè in vita hominis iudicanda versatos nemo non agnoscat. *Incisa sint licet leges duodecim tabulis* (inquit Diuus Cyprianus) *& publico ere præfixo iura præscripta sint, inter leges ipsas delinquitur, inter iura peccatur, innocentia nec illis, ubi defenditur, reservatur*^a. Itaque Senatus interest, non minus quàm hæredũ, in iudices istos, qui suam iactant innocentiam, seuera inquisitione animaduerti. *Argumentum reatus est* (inquit Saluianus) *innocentiam iactare post culpam*^b. Hæredes quidem iusto commoti dolore iniurias suas quæ magis reprehèdi possunt quàm corrigi, persequuntur. At Senatus nõ tam priuati doloris quàm salutis publicæ sollicitus, procurare debet, ne qui sacrosanctã tanti ordinis maiestatem imitari volũt, qui que vestram se iactant referre imaginem, illi fulgentem clarissimi Senatus splendore, & micantes tanti solis radios criminibus suis, iudiciorum imperitia, & errorũ te nebris obscurèt. Belisarius apud Procopiũ dicebat, primam hanc esse iustitiæ curã, iniuste interfectos vlcisci. Extraordinaria autem criminum cognitio maiorem & exactiorem, quàm in ciuilibus causis, prudentiã & moderationem desiderat: Ciuilis iudicij iniquitas, quæ solam pecuniã & bonorum amissionem respicit, facilè corrigi & reparari potest. At in capitis iudicio secus dicendum est. Nam vt

^a *Paulinias in Actibus lib. 1.*

^b *Saluian. li. 7. de gubern. Dei.*

^c *Iul. Capitol. in Antonino Philosopho.*

^d *nec quicquam. S. circa aduocatos ff. de officio procuratoris.*

^a *D. Cyprianus lib. 2. epistola 2. ad Donatum.*

^b *Saluianus pag. 289.*

^c *Procopius lib. 3. de bello Vadalico.*

a Plutare in apophthegm.

Lamachus dicebat non licere bis in bello peccare, *ἢ ἐς ἑν* (inquit) *ἢς πολλῶν δ' ἑς ἀμαρτην*. Ita nec in criminali causa & capitali iudicio bis errare permittitur. Neque enim post damnationem recognitio vel *παλινοδία* rebus integris licet, sed facta semel rei dānati animaduersione, irreparabilis est iudicum error, nec corrigi potest eorum imperitia, *ἢς ἑ ἀδικῶς μὲν κατὰ νόμον ἀρβύροις καὶ μὴ γνηστον* (inquit Aristoteles) *ἢς ἑ ἑπ' ἀνορθωτῶν καὶ πόνων λαβόντων*.^b Itaque nulla vnquam de morte hominis factis longa cūctatio videri debet. Potest (ait Seneca) *poena dilata exigi, non potest exacta reuocari*.^d Romani consulum suorum fasces virgis alligare solebant. Laudatur Dolabella qui mulierem, quæ iusto dolore virum occiderat, cum nec iustè damnare, nec meritò absoluerē posse crederet, in centum annos remisit^e. Laudandi sunt qui criminum inquisitiones & delictorum vindictā, longa patientia exercent. *Omnia non properanti clara certaque erunt* (inquit Fabius apud Liuium) *festinatio improvida est & ceca*.^f Imperator Theodosius laudatus est, qui damnatorum supplicia in triginta dies differri iussit^g, cum antea Tiberius decem tantum dierum spacium præscripsisset^h. Si post damnationem patientia & animaduersionis cūctatio cōmendatur, quanto magis ante damnationem iudicem esse oportet & prudentem & moderatum? *Propè est ut libèter damnet qui citò* (ait Seneca i.) Augustus cum aliquando ius diceret, pluresque eodem die præcipiti iudicio capite damnet, Mecenas agrè ferens quòd præ turba accedere non liceret, ut eum à tam cupida dammandi licentia retraheret, tabella accepta scripsit, Surge carnifex. Eamque signatam Augusto

b Aristot. problem. sect. 29. problema 13. c Iuuenalis Satyra 6. Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est. d Seneca li. 2. de ira cap 23. e Valerius Maximus lib. 8. ca. 1. f Liuius li. 22. g L. si vin dicari Cod. de pen. h Dion. li. 57. Suet. in Tiberio c. 75. i Seneca li. 1. de Clementia.

gusto deferri curauit. Qua lecta Augustus surrexit, & earum omnium condemnationum, quas cumque eo die pronuntiauerat, executionem inhibuit^a. Democritus Ætolorum Prætor dicebat, *Rem nullam esse magni discriminis consiliis tam inimicā quam celeritatem. Celerem pœnitentiā, sed eandem seram atque inuilem sequi, cum precipitatar aptim consilia neque reuocari, neque in integrum restitui possint*.^b Amimianus Marcellinus eleganter, *De vita & sibi* *ritu hominis, qui pars mundi est, & animantium numerum complex, laturus sententiam diu multumque cunctari oportet, nec precipiti studio, ubi irrenocabile factum est, agitari*.^c Iudicum & magistratuum munus sicut sacrosanctum est, augustum, & religiosum: ita etiam Deum vindicem habet, quoties malo more, aut inexcusabili errore, aut etiam maledicta fraude innocēs damnatus fuit. Metellus Turpilium hospitem iniquo iudicio damnauerat. Hoc licet Mario auctore & consiliario fecisset, tamen Marius gloriabundus exultabat, se Metello inimico suo furiam cædis iniustæ vindicem impegisse & excitasse, *ἢς ἠγύνητο λέγειν ἀπειθῶν ἄς αὐτὸς εἶν ὀροσε πρὸ μέρους ἀλάστορα τῶ Μετῆλλον ξενοκτόνον*.^d Verum quia in dubia causæ huius contentione culpam iudicum argui conueniens est, videndum qua in re iudices istos peccasse dicamus. Hoc verò præmittendum est, quoties de criminali & extraordinario iudicio agitur, requiri ut iudicibus liquidò certaque probatione de crimine constet. Si de cæde iudicium sit, & occisi hominis mors vindicari debeat, potissimum illud est, ut de cæde & homicidio liqueat: idque Vlpianus Iurisconsultus prima & necessaria inquisitione requirit: ac nisi occisum

a Cedrenus pag. 142. b Liuius lib. 31. c Ammianus Marcellinus l. 29. d Plutare in Mario. e L. inde Neratius §. final. ff. ad leg. Aquilianam.

gusto

esse aliquem certò constat, non haberi de familia
 quæstionem asserit^a. Apud Tacitum in seditione
 legionum Pannonicarum Vibulenus miles grega-
 rius vt Blæsum exercitus legatum apud legiones
 accusaret, periculòque & inuidiæ exponeret, que-
 rebatur fratrem suum proxima nocte per gladia-
 tores Blæsi iugulatum. Addit Tacitus, *ac ni properè
 neque corpus vltim reperiri, neque illi fuisse unquam
 fratrè pernotuisset, haud multum ab exiitio legati ab-*
 b Tacitus erat^b. At si in ipso seditionis sæctu cadauer occisi
 requiri & exhiberi oportuit priusquam cædes cre-
 deretur, quid non iudicibus illis imputari meritò
 debet, qui nulla cæde facta, nulla cadaueris perqui-
 sitione, Titium cædis damnauerunt? Sic apud Achillem
 Statium Clitias Clitophontem falsò de se confessum
 defendit, & innocentè asserit, ea potissimum rati-
 one, quòd Leucippes occisæ corpus aut cadauer nusquam
 appareret^c. Hæc ergo inexcusabilis iudicium istorum
 culpa constat, quòd neglectis iudiciorum formulis &
 solito cognitionis forensis ordine omisso, de Titij
 velut homicidæ supplicio prius egerunt quàm illis de
 occisa muliere constaret. Titius quidem crimè confessus
 est, sed vltro, sed nullis probationibus nullaq; ordi-
 nis iudiciarij obseruatione. Rectè Tertullianus: *Si de
 nocente cognoscitis (inquit) non statim confesso eo na-
 men homicidæ vel sacrilegi, vel incester, vel publici ho-
 stis, contenti estis ad pronuntiandum, nisi & consequen-
 tia exigatis, qualitatem facti, numerum, locum, tempus,
 conscios, socios* d. Sic etiam Quintilianus, *Ea natura
 est omnis confessionis, vt possit videri demens qui de se
 confiteatur: furore impulsus est, alius ebriitate, alius er-
 rore, alius dolore, quidam quæstione. Nemo contra se*
 dicit

a L. 1. §. itè
 illud scien-
 dum. ff. ad
 Senat. Si-
 lan.

b Tacitus erat^b.
 li. 1. annal.

c Statius
 lib. 7. de
 amoribus
 Clitoph. &
 Leucippes.

d Tertull.
 in apolog.
 cap. 2.

dicit nisi aliquo cogente^a. Calpurn. Flaccus, *Confessio a Quintil.
 voluntaria (inquit) suspecta est: Confessionem sceleris declam.
 appellas vocè doloris: Misericordie vestra maximum* 314-
minus est seruare nolentib. Apud Senec. in ea cõtro-
 uersia in qua mulier sacrilegium commisisse vltro
 fatebatur. *Non est (inquit) confessio nisi quã accusator* b Calpur-
eruit, negat reus, tortor expressit^c. Ipsa quidem cõfes-
 sio probationis necessariæ principiũ est, sed nõ ple-
 na & absoluta probatio, quæ ad pœnã & dånationẽ
 sufficiat. Tertull. *De confesso homicidæ, scientes ho-* c Seneca
mocidium quod sit, nihilominus ordinẽ extorquetis ad lib. 8. con-
missi^d. Elegãs est, pia & prudens ea constitutio quæ d Tertull.
 inter veteres Caroli magni leges, iudices officij sui
 & exactæ in condénando diligentæ admonet: *O-* in apolog.
mnia primò diligenter inquirere, vt cum iustitia desi- cap. 3.
niãtur. Nullus quẽquam ante iustũ iudicium damnet,
nullum suspitionis arbitrio iudices. Prius quidem pro-
bet, & sic iudices. Nõ enim qui accusatur, sed qui con-
uincitur reus est. Pesimum namque & periculosum est
quenquam de suspitione iudicare. In ambiguis Dei in-
dicio sèper reseruetur sententia. Quod certe agnoscunt,
suo: quod nesciunt, diuino reseruent iudicio. Quoniam
non potest humano condemnari examine, quem Deus e Capitul.
suo iudicio reseruaui, & c. Vetus ista sãctio religio-
 nem magistratus à temeraria & præcipiti damna-
 tione reuocat, nec damnandi licentiam, nisi plena
 probationum fide indulget. Constantinus Imper-
 ator apud Marcellinum, *Desinite (inquit) urgere*
hominem, vt existimo, fontem, sed nondum aperte con-
uictum^f. Quis autem in hac causã æquo ferat animo
 malitiosam iudicium istorum impudentiam, qui, vt
 se excusent, Titij innocentiam occulta & ignota
 aliorum criminum conscientia infamare volunt?
 Hæc sunt non iustæ damnationis decreta, sed, vt

b Calpur-
 nius Flac-
 cus decl.

c Seneca
 lib. 8. con-
 tra. 1.

d Tertull.
 in apolog.
 cap. 3.

e Capitul.
 legum Car-
 oli magni
 lib. 7. cap.
 186.

f Ammia-
 nis Mar-
 celli lib. 21.
 c. 1.

dicebat ille, *καθήματα καὶ ἀδικήματα*, quæ si liberè permittantur, verissimum aliteremus, quod olim poëtarum quidam dixit, medico & iudici hominem occidere impunè licere. Demosthenes magistratus qui legum scita corrumpunt, & iudiciorum formulas non seruant, maiore odio & pœna feuiore dignos censet, quàm eos, qui monetæ adulteratores sunt: *καμάρων ἐστὶ τὸ ἀδικήματα τὸ τῶν νόμων ἕξασθαι* *καὶ τὸ ἀρβύειον*. Multæ enim (inquit) ciuitates seruatae memorantur, quæ quondam argento vix sunt mixto cum ære & plumbo. At nulla vnquam Respublica sterit, quæ vel improbis legibus vteretur, vel suas corrumpi sineret^a. Itaque iudices isti nullo se prætextu, nulla excusatione purgare possunt, quod Titium cædi damnauerint, antequam vel cadauer occisæ mulieris extaret, vel cædem ab vlllo commissam vllis probationibus appareret. Si mulier verè, sed ab alio, cæsa fuisset: Tamen iudicibus venia fortassis deberetur, qui post certam cædis probationem obstinatæ defuncti confessioni fidem adhibuerunt. Sic enim Paulus Iuriconsultus asserit non vacare culpa eum qui hominem verè cælum fatetur à se interfectum^b. At verò Titij confessio nuda erat, & nullis subnixa probationibus; At ne iudicis quidem vel argumentis. Nam quod dicimus confessum pro iudicato haberi^c, hoc in extraordinariis criminum iudiciis locum non habet, si nulla alia probatio religionem iudicantis instruat^d. Neque enim confessus illico ad supplicium trahendus est, sed in vinculis asseruandus, donec certis probationibus veritas eruatur^e. Extat epistola Diuorum fratrum de eo seruo, qui metu ad dominum reuertendi vltro crimen

^a Demost. in orat. contra Timocratem.

^b L. si in cõ quo. ff. de confessis. l. qui seruatur. ff. ne inter rogat. act. c. l. i. ff. de confessis. d. l. i. §. di mus. ff. de questionib. c. l. si confessus. ff. de custodia et exhib. reor. rum.

confessus fuerat, laudaturque iudicis prudentia cui non statim damnare, sed alias expectare probationes visum fuerat^a. Titius mulierem occidisse vltro agnouit, hoc aut tedio vitæ, aut desperatione aliqua confessus est. Philostratus Pharionis cuiusdã historiam refert, qui se latronem confessus, & inter latrones dånatus ad supplicium ducebatur: Apollonius Thyaneus supplicium eius differri postulauit, ac tandem ex aliorum confessione tormentis expressa, Pharionis innocentia liquidò constitit^b. Neque verò impunè ferre debet magistratus, qui culpam grauem supino quopiam & inexcusabili errore commisit. Lex enim iudicem, qui in reddendo iure negligens fuit, ignominiosã magistratus eiuratione plectendum credidit^c. Remissa quidem & supra criminũ vindicta in magistratu punitur^d. Sed multò grauius festinatio præcepti plecti debet, si quidẽ præcipitatio iustitiæ nouerca comitem habet pœnitentiam. *Maximum est remedium iræ mora* (ait Seneca^e) *Temeritas* (dicebat Æmylius Paulus) *præterquam quòd stulta, etiam insælex est*. Annibal à Petilia classe Africam repetens freto appulsus, dum tam paruo spacio Italiam Siciliãque inter se diuisas non credidit, velut insidiosum cursus rectorẽ interemit. postea diligentiùs inspecta veritate, tunc absoluit, cum eius innocentia nihil vltra sepulchri honorem dari potuit^f. Iudices isti non dissimiliter etrasse fatentur, Titij innocentiam luget, sed tunc cum damnato vita non amplius restitui potest. *Sequitur vltio extinctu* (inquit Sidonius Apollinaris) *sed magis profunt ista victuris. Nã quoties homine dā punitur, non est remedium, sed solatium vindicari*^g. Quid verò indignius est, quidve iniquius, quã quod

^a L. i. §. ff. quis vltro. ff. de quaest. lib. 5.

^b Philostratus in vita Apollonij lib. 5.

^c L. si quia C. de officio pref. prat. c. 11. l. 2. C. de sportalis. l. diuis in fi.

^d ff. de officio prefidis. dl. final. C. ad leg. Jul. de vi publi.

^e Seneca lib. 2. de ira, cap. 28. f. Eiuus li. 22.

^f Valer. Max. li. 9 cap. 8. h. Sidonius Apollinaris lib. 8. epist. 12. ad Lupinum.

^g Valer. Max. li. 9 cap. 8. h. Sidonius Apollinaris lib. 8. epist. 12. ad Lupinum.

ad impunitatis & veniæ spem iudices isti magistratum dignitatem obtendunt, & ne iudiciorum auctoritas vilescat, non esse secum summo iure agendum allegat? Imò iudicibus immodicè seuietibus *frangi quædam temperies* (vt Imperatorum rescripto continetur) *adhibenda est*. Ignorantia iudicis plerumque est calamitas innocentis, inquit Diuus Augustinus^b. Nā quod erit deinceps tutū innocentie præsidium, si iniquis iudicibus damnationis iniultæ venia facile condonetur? Demosthenes eos omnes qui legum scita violant, coerceri debere ait, sed grauissimè illos qui publico Magistratu in Republica funguntur. *Ὁς γὰρ τούτους, τὰ κοινὰ καὶ βλάπτει διαπύρου κεν ἂν ὡς φαῦλοι, καὶ τὰ μέγιστα πάλιν ὠφελείῃσιν ἐὰν ὡς ἄνθρωποι, καὶ θέλωσιν ἐμμελεῖν τοῖς νόμοις.* Magistratus, cum delinquit, plus exēplo, quàm peccandi licentia lædit. Rectè Iuuenalis, *Omne animi vitium tantò conspicius in se Crimē habet, quantò maior qui peccat habetur*.^d Saluianus: *Criminosior culpa est vbi honestior status, si honoratior est persona peccantis, peccati quoque maior inuidia, furtu in omni quidē est homine malū facinus, sed danabilis absque dubio si Senator furatur, &c.*^e Nā si cōueniens est quod ait D. Hieronymus, vt in omni gradu & sexu tā boni quā mali reperiantur, malorumq; condēnatio laus bonorum sit: poenam autem, quæ ad alios deterrēdos adhibetur, Plato *ἄσφαδερμα* vocari voluerit^f: æquissimum videtur legitimam vindictæ publicæ poenam aduersus iudices & magistratus exerceri, quorum munus est publicum & sacrosanctæ dignitas, vt deinceps seueræ animaduersionis exemplo prudenter nec præcipiti iudicio capitales reorum inquisitiones recensere doceantur. *Omni poena* (inquit

(inquit Quintilianus) *non tam ad delictum pertinet quàm ad exemplum.*^a *Plectuntur quidam* (ait Diuus Cyprianus) *quo ceteri corrigantur. Exempla sunt omnium, tormentum paucorum*.^b Seneca, vt *fulmina* (inquit) *paucorum periculo cadunt, omnium metu: sic animaduersiones magnarum potestatum terrent latius quàm nocent*.^c

SENATVS, iudices quibus dies dicta fuerat, personaliter in Curia comparere iussit, atque interea illis magistratu suo & iudicandi officio interdixit^d.

Quæ pronuntiandi formula consueta est & solita, cum Senatus iudices culpæ alicuius obnoxios censet, eosque coram comparentes culpæ suæ admonere vult, aut etiam aliquando coerceri debere præiudicat.

De Empiricis qui conceptis precum & verborum formulis morbos curare proficiuntur.

CAP. V.

EMPIRICOS reiiciendos semper in senatu & relatum & iudicatum est. Hurellus quidā, qui medicæ artis ignarus & imperitus erat, *ἱππείειαν* tamen profitebatur, & quò magis potiones eius ac medicamenta æstimarentur, salutaria sua pharmaca adhibitis piis precibus & conceptis verborum formulis conficere se dicebat. Agrorum curatio dubia est & incerti euentus: vt inter ægrotos, qui eius opera vtēbantur, nonnullos sanari contingeret, alios interire. Medici agrorum curaticnem homini indocto

d ij

a l. 2. C. de custodia reorum.

b D. Aug. lib. 19. de ciui. Dei c. 6.

c Demost. in princ. 2. orat. cōtra Aristog. Iuuenalis Satyra 8.

d l. Saluianus lib. 4. de gubern. Dei. f D. Hier. ad Nepot. li. 2. ep. 12. g Gellius li. 6. noctiu. Att. ca. 14.

a Quintil.

de cla. 174.

b D. Cyprianus

serm. 5. de lapsis.

c Seneca

li. 1. de clementia.

d Arrestu

22. de Nouēbre 1580

la cause a-

yant esté

plaidée le

Lūdy 21. &

parache-

uee le Mar

dy de No-

uēbre, plai-

das André

Peletier

d'une part,

Choppin &

Amelot

d'autre

part.

& medicinæ ignaro asserebāt committi non debe-
re: empiricosque omnes, qui ab ordine probati
nō essent, semper reiectos & ablegatos: Preces au-
tem & conceptas verborum formulas, quas iste ia-
ctabat, aut ineptias esse, aut impostoris fraudes &
præstigias. Res in Senatu agitur.

PRO HVRE LLO. Medicinæ singularis v-
sus & perfecta eius cognitio hūc præcipuè finē ha-
bet, vt sanitas aut præsens conseruetur, aut amissa
restituatur. *Gubernatori propositum* (inquit Seneca)
nauiem in portum perducere. Artes ministræ sunt: præ-
stare debet quod promittunt. Quemadmodum ergo
oratoris & patroni nomine indignus non erit, qui
reum in iudicio periclitantem crudita & eleganti
oratione tuetur & defendit: Sic nec immeritò Hu-
rellum medici laude & honore dignabimur, si qui-
dem remediis & pharmacis rectè & peritè cōpo-
sitis præsentem bonam valetudinem conseruat,
dubiæ & periclitanti medetur, & amissam ægroto
restituunt. Medicina enim (vt ait Galenus) ἐπι τοῦ ὄν-
τιος ἀνένευσεν τὰς ἀνθρώπους παρῆλθεν εἰς τὸ βίον^b. Sim-
plex & rudis antiquitas, cum morbos curare & cor-
pus mala valetudine afflictum sanare non humane
opis esse existimaret: Æsculapiū, Machaonem, Po-
dalyrium, & quotquot præstantes erant in arte me-
dica, velut diuina numina, colebat & reuerbatur.

Exinde autem medici, cum metuerēt ne non idem
honus arti semper haberetur, pharmaca & re-
media sua, vulgari noluerunt. Sicut autem Romæ
antiquum scribam Pōtiffices ciuiles ius in pene-
tra suis recōditum habuerunt, cum actionum
formulas extra collegiū emitti nefas crederent:
Idque faciebant (inquit Cicero) *augenda & retinen-*

de sua potestate causa^a. Sic medici eodem animi pro-
posito collegij ius sibi concedi postulauerunt, vt
remediis tacita fraude inter se reticitis animas no-
stras negotiarentur. Hurellus autem, quia in colle-
gij fraudes non iurauit, praua quadam æmulatione
atque inuidia à cæteris medicis incessitur & vexa-
tur. Æmulam & malitiosam medicorum inuidiam
satis testatur Alfenus Iurisconsultus, dum eius me-
dici meminuit, qui quum putaret si liberti sui medi-
cinā non facerent, multo plures imperātes sibi ha-
biturum, iubebat libertis vt sequerentur se, neque
opus facerēt^b. Romani per annos 600. medicis ca-
ruisse dicuntur: magis quia apud eos medici colle-
gia & institutum ordinem non habebant, quàm
quòd Romani medicina & remediis medicinæ nō
vterentur. Cato octogenarius profiteri cōsueuerat
se priuatos semper habuisse commentarios, quibus
sibi, uxori, & familiæ mederetur. Hoc ille non per
regulas, sed salubria ex vfu nouerat. Aristoteles ait
medicū magis experientia fieri, quàm aut studio
aut eruditā librorū medicorū lectione, & ἡδὲ φαινον-
ται ἰατρικοί ἐν τῷ συγγραμμάτων γίνεσθαι^c. Narrat
ex Nearcho Arrianus, milites Alexandri magni in In-
dia venenato serpētum morsū petitos, diūque ve-
xatos. Hos lethales morsus cum medici Græci sanare
non possent, necesse fuit salutaria ab ipsis Indis re-
media petere, ad cōsq; recurrere quos frequēs vsus
& ipsa ἐμπειρία venenatorū morsuū curationē do-
cuerat^d. Apud Babylonios, teste Herodot. lege ca-
uebatur vt ægri in foro circumferrentur: vt si quis
forte transeuntium eundem esset morbum exper-
tus, teneretur gradū sistere, & quodcūque posset ei
morbo languorive remediū indicare^e. Idemque &

a Cicero li.
I. de orato
re.

b. Medi-
cus ff. de o-
peris liber.

c. Arist. li.
10. cap. si-
nal. ethic.

d. Arria-
nus in lib.
rerū Indic.
e. Herodo-
li. i. Plu-
tarch. in lib.
de re lib-
ror.

a Seneca
epist. 85.

b Galenus
in libro
de usu viti
in epist.

c Linus
li. 9. in fin.

apud Indos, & apud Assyrios aliasque gētes primis olim tēporibus fieri consueuisse plerique passim referunt^a. Inde noscebatur certissima morborū remedia, teste Maximo Tyrio^b. Inde medicinæ sciētiam ex obseruatione salubrium floruisse: & medicinam ab experientia ortam tradit Aristot. c Tota enim, vt Quintiliano placet, experimētis constat^d. Vt ad medicinā aptissimè referri possit quod Manilius ait, *Per varios usus artem experientia fecit, Exēplo monstrante viam*. Verūm, vt ait Seneca, & *tarprius*, lib. 1 *metaphys.* *du est v variū quod usus docet. Nec quicquā omnīū est, inquit Apuleius, quod possit in primordio sui percipi: sed in omnibus sermē antē est spei rudimentū, quam rei experimētū*. Serapiō primus omnīū nihil rationalē disciplinā pertinere ad medicinā professus, in vsu tātūm & experimentis eā posuit. Quē Apollonius & Glaucias, & aliquantō post Hieraclides Taretinus, aliique nō mediocres viri secuti ex ipsa professione se Impiricos appellauerū^e. Perfecta enim & excellēs est ea medicinæ pars quæ ab experientia & vsu petitur. Diuus Hieronymus medicos commendat, *quorū (inquit) scientia mortalibus vel utilissima est, v in tres partes scinditur. rō d'olua, rōu mēthodov, rōu v. pēpiav*^h. Antonius, *Triplex quoque forma medēdi. Quæ logos, ac methodos, cuiq; experientia nominē*ⁱ. Medicos Iuriscōsultus immunitate donari refert, sed nō illos qui domestico & vubratili studio artis peritiā profitētur^k. Priuilegia enim & fauorē merentem, qui notitia per *υπερεια* acquisita languentem egrorum infirmitatem sanare impensa & sollicita opera student. Lex quidem in Archiatro, cui salus Principis cōmissa est, propter Regiæ personæ dignitatem, requirit totius ordinis approba-

tionem. Sed non probabili ratione eandem in popularibus & ordinariis medicis exigere cognitionē, parēme examinis censuram æquum videbitur aut necessarium. Itaque rectē Iuriscōsultus medicorum constituendorum arbitrium non Præsidi prouincię, sed popularibus cuiusque ciuitatis concedi dixit, *vt certi de probitate morum v peritia artis, eligant ipsi quibus se liberōsque suos in agritudine corporum cōmittant*^b. Quōd si vniciue nostrum liberē licet eos eligere, quorum ministerio & industria vestiri, exhiberi aut nutriri velimus: quid erit iniquius quā si cogar vti eo medico, qui mihi sit ingratus, si modō collegio & ordini sese vtcunque probauerit: non liceat autem cum adhibere, cuius beneuolentiam, industriam, peritiā, collegio fortassis ignotam, sed mihi multo vsu cognitā sum expertus? Romanos Iuriscōsulti^c testantur medicos habuisse proprios seruos. Illi enim dominos, quorum tēperiem, mores, corporisque habitus nouerant, facillē domesticā cura sanare potuerunt. Sed nōn modō domesticum notūmque medicum, imō & eum requirimus qui ægroto gratus sit & acceptus. Apud Senecam filius medicus dicebat: *Non tibi medicus sed filius profuit: desyderio laborabas, gratū tibi erat quicquid meis manibus acceperas, vt priuūm intravi recreatus. Nihil magis agris prodest, quā ab eo curari a quo volunt*^e. Cur ergo medici ægrotis duram hāc legem imponunt, ne salutem suam homini noto & amico cōmittere audeant, si Empiricū se nulla ordinis & collegij approbatione profiteatur? Quasi verō medicinæ laus aliunde querenda sit, quā ex ipsa *υπερεια*. Experientię enim ratio certa est, rationali medicina nihil est incr-

a L. si quis in archiatro de profess. & med. lib. 10. C.

b L. 1. ff. de decretis ab ord. facien dis.

c L. Thais de Lucius ff. de fidei cōmiss. lib. 1. l. aliment. §. 1. ff. de alim. & cib. leg. 1. Seio. §. 1. ff. de annuis leg. l. patronus §. item ple runque ff. de operis liber.

d Seneca li. 4. contr.

5.

tius: *Alia est Hippocratis secta* (inquit ille) *alia Asclepiadis, alia Themisonis*. Cur potius (ait Cornelius Celsus) *aliquis Hippocrati credat quam Herophilo? cur huic potius quam Asclepiadi?* Quid verò interest an medicus ex Hippocratis aut Galeni regulis, an verò longo vsu & experimentis sanitatē prestet, dummodo ægro bonam valetudinem quomodo-cūque restituat? Salus ægroti suprema lex esto. Hic enim vnus est medicinę finis. Aristoteles, πολλὰ γὰρ γεται ἢ τὰ τέλεια τῶν κινῶν μὲν γὰρ ὕγεια, νεοσπηκῆς ἢ πλεον, στρατηγικῆς δὲ νίκη. Atverò nō sola ἔμπειρία, sed & θεωρητικὰ quædam latens Hurellum commendat, si quidem pharmaca sua adhibitis piis precibus miscet, & accedēte certa verborum formula cōponit. Exclamāt medici, eos omnes impostores esse, qui characteres, cōceptas verborum formulas cæteraque eiusmodi vim vllām habere, aut quidquam prodesse affirmant. Plinius dum quæstionem hanc tractat, an sit in medendo aliqua vis verborum, refert M. Seruilium Nonianum in metu lippitudinis chartam duabus literis Græcis P. & A. inscriptam, circumligatam lino, subnectere collo solitum. Pericles in illa grauissima peste, quæ Athenis fuisse memoratur, amulectum gestauit, περιπέτρην ἰσὸν τῆς γλωσσῶν τοῦ τραχήλου περιρτημῶνον. Bion Philosophus, ἐμπιστὸν εἰς νόσον περιπέτρα λαεῖν ἰπέειπεν, vt testatur Diogenes Laërtius. Trallianus medicus præstantissimus inter remedia cholici morbi meminit ferrei annuli, circa quæ scribebātur hæc verba, φῶγ & φῶγ & ἰὺ χολῆ: adiecta quadā nota seu caractere. Plato asserit incantationibus morbos curari posse. Plutarc. testatur Tartaros conuulsisse morbos incantare. Strabo vagari per Indiam

Indiam magos incantatores scribit, qui morbos curarent: Indosque non aliis aut frequentioribus aut peritioribus medicis vti solitos asserit. Iosephus Salomonem dicit incantationes plerasque tradidisse, quibus ægrotudines possent mitigari. Apuleius, *Veteres quippe medici* (inquit) *etiam carmina remedia vulnerum norant*. Eustathius Ephesias literas celebrat, easque olim fuisse insignes & in magna commendatione refert. Erant enim notulæ quædam & voces magicæ, quibus quisquis vtebatur, ille scelicem negotij successum & cuiusvis rei victoriam adepturus sperabatur. Heliodorus annuli cuiusdam meminit, in quo certi characteres inscripti & impressi efficiebant, ne quicumque anulum illum gestaret ab igne vllomodo lædi posset. Eudoxia Imperatrix cum parturiens ægrotaret, voluit sibi magicas literas vtero superponi, vt mortuum fœtum eicere posset. Amatium Regem narrat Herodotus magicis carminibus aliquo tempore prohibitum rem habere cum Ladice vxore. Nicephorus scribit fuisse quædam vocabula Hebraica, quæ ad eorum, qui initiabatur, terrorem & formidinem proponi solerent. Origenes testatur in sacris quibusdam nominibus mirandam latere virtutem: ideoque nō esse hæc ipsa ex Hebræa lingua in aliam transferēda. Homerus Vlyssis sanguinem de vulnere fluentem carminibus listi potuisse refert, ἢ τὸ αἶμα κελαινὸν Ἐχέδον. Vt & apud Heliodorum Orcondatis fluens sanguis carminibus & incantationibus retinetur. Atque etiam hanc eandem sanguinis certa verborum virtute sistendi consuetudinem Froissartus suo seculo in vsu fuisse refert. D. Hieronymus malefici cuiusdam

a Strabo li. 15. Geograph. b Ioseph. li. 8. antiq. cap. 2. c Apuleius Apolog. 1

d Eustat. in Odyss. & Plutarch. in Sympos. lib. 7. qu. 5. in fine Heliod. in hist. Æthi. & Cedrenus pa. 274. in fine.

g Herodo. lib. 2.

h Niceph. Callist. li. 4. c. 3. in fine.

i Homer. Odyss. li. 19. k Heliod. lib. 9. hist. Æthiop. l. Froissart. tom. 2. c. 67

a Seneca pist. 95. b Cornel. Celsus lib. 1. cap. 1. c Arist. li. 1. Ethic. in princ.

d Plinius li. 28. ca. 2. e Plutarc. in Pericle. f Diogen. Laërtius in Bionis vita. g Trallian. lib. 9. in fine. h Plato li. 4. de Rep. i Plutarc. in conuulsio. 7. Sapien.

meminit, qui dæmoniis imprecationibus huius
 aD. Hier. in viii Hilariionis b Pau-
 nias in Co-
 rint. lib. 2. impediret equos, & illius incitaret ad cursū^a. Pau-
 sanias vidisse se testatur, χαλασαν θυσιαις και επω-
 δαις ανθρωπος δοπορετον^b. Videntur hæc fortassis
 mira, quia nec quotidiana sunt nec vulgaria: sed fal-
 luntur quicumque non alia credi oportere exi-
 stimat, nisi quæ vulgaria sunt, atque hominum o-
 pinione trita & communia: aut qui ea omnia, quæ
 raro contingunt, tanquam impossibilia, & à verita-
 te aliena reici oportere censent. Apuleius elegan-
 ter, *Minus hercule calles prauissimis opinionibus ea*
 c Apuleius lib. 1. Me-
 tamorp. in
 princ.
 d Zonaras
 tom. 3. in
 vita Romæ
 ni Argyp-
 ropoli pa.
 186.
 e Plinius
 lib. 7. cap.
 2. Plutarc.
 in Pyrho.
 f Euseb. Ec-
 cl. s. h. s. lib. li.
 7. c. 14.
 Niceph.
 Callist. li.
 10. cap. 30.
 circa prin.
 g circa s. f.
 Cedrenus
 pag. 251.
 Histo. Tri
 par. li. 6. c.
 41. in fin.

putari mendacia quæ vel auditu noua, vel visu rudia,
 vel certè supra captū cogitationis ardua videntur: quæ
 si paulo accuratius exploraris, nō modo compertu eui-
 dentia, verum etiam factu facilia senties^c. Imperator
 Romanus Argyropolis incidisse dicitur in morbū,
 quem Zonaras scribit ei veneficiis & carminibus
 conciliatum fuisse^d. At si morbus veneficis carmi-
 nibus inamitti potest, cur non etiam sanitas eadem
 e Plinius
 lib. 7. cap.
 2. Plutarc.
 in Pyrho.
 f Euseb. Ec-
 cl. s. h. s. lib. li.
 7. c. 14.
 Niceph.
 Callist. li.
 10. cap. 30.
 circa prin.
 g circa s. f.
 Cedrenus
 pag. 251.
 Histo. Tri
 par. li. 6. c.
 41. in fin.

verborum & carminum vi conciliari poterit? Ete-
 nim natura remedia morborum prodidit quædam
 vulgaria & naturalia, quorum ratio ex libris medi-
 corum peti potest: quædam supernaturalia, quo-
 rum effectus mirari facilius posses, quàm causas
 aut inquirere aut deprehendere. Plinius refert Pyr-
 rhum pollice dextro lienosos curasse, ac pleraque
 esse familias, quæ vel serpentum morsus, vel alias e-
 gritudines solo contactu leuant^e. Narrant Eccle-
 siasticæ historiz auctores, Cæsareæ statuam positam
 fuisse, sub cuius basi herba nascebatur, quæ præ-
 sens erat quorumuis morborum remedium^f. Sic et-
 tiam Edeffæ lectus Barfæ Episcopi magna cura ser-
 uabatur, quod plerisque ægris in eo lecto collocari
 præ-

presens esset sanitatis recuperandæ remedium^a.
 Apud Nicopolim Palestinæ urbem fons erat sa-
 lutaris, in quo quicumque abluerantur, morborum
 curationem consequi solebant: curabantur etiam
 cæterorum animalium languores. Ut & in Hermo-
 poli Thebaidos arbor erat, quæ ad valetudinem &
 pellendos morbos plurimum cōserebat, si fructus
 aut folium aut pars corticis collo ægrotantium li-
 garetur^b. Non ergo quicquid aut mirum aut ex-
 traordinarium videtur, statim vel falsum vel im-
 possibile iudicari debet. Morbos characteribus, a-
 muletis, conceptis verborum & piarum precum
 formulis posse sanari mirum est, sed nec vanū nec
 impossibile. Imò cur in morbis corporis mira vi-
 debuntur hæc remedia, cum constet eadem aut nō
 dissimili ratione morbos animi curari? *Pythagoras*
 (inquit Seneca) *perturbationes animi lura compone-*
bat. Quis enim ignorat, lituos & tubas concitamenta
esse, sicut quosdā cantus blandimēta quibus mens re-
soluatur?^c Cornelius Celsus scribit symphonias ad
 infantiā leuandam & discutiendas tristes cogitatio-
 nes plurimum prodesse^d. Ismenias tibicen Ischia-
 dicas carmine & musicā curare solitus erat^e. Hero
 philus venarum pulsus rhythmis musicis moueri di-
 cebat. Exorcitationes in morbis reiecit Vlpian^f.
 sed cum paganus esset, Christianos criminari & im-
 postorū nota calūniari voluit. Quin potius Cōstā-
 tini Imp: piissimi verbis a sctiri cōueniēs est. *Nullis*
criminationib. implicāda sunt (inquit) remedia huma-
nis quesita corporibus, aut in agrestibus locis innocēter
adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur
imbres, aut ventis gradinisque lapidatione quateren-
tur, quib. nō cuiusquam salus aut estimatio laderetur,

a Cedrenus
 pag. 251.
 Histo. Tri
 li. 7. ca. 17.
 in fin.

b Histo. Tri
 par. lib. 6.
 cap. 42.

c Seneca
 lib. 3. de I-
 ra. cap. 9.
 d Cornel.
 Celsus lib.
 3. cap. 18.
 e Plinius
 li. 28. cap.
 2. Gellius.
 li. 4. cap. 13
 f Lat. s. me-
 dicas. ff. de
 variis &
 extraord.
 cognit.

a L. 4. eo. quorum proficerent actus *. D. Augustinus licere ait
 dem. Cod. in collectionibus herbarū orationem dominicam
 & symbolum proferre^b. Hoc autem D. Augustinus
 de malef. non permisisset, si aut vanum esset, aut impium, &
 & mathē. supersticiosum. Itaque & maligna est medicorum
 b Can. non inuidia, qui tam salutaria remedia tanta acerbitate
 obseruetis. reiciunt: & absurda eorum curiositas, qui ad
 26. quæst. 7. rationalis medicinæ regulas & ordinis medicorum
 examē remitti oportere dicunt remedia hæc mira
 & extraordinaria. Sic enim apud Plutarchum, cum
 in cœna sermo de iis, qui fascinare creduntur, inci-
 didisset, dixit Metrius Florus pleraque esse, quorum
 cum veritas certa sit, tamen causæ nos lateat. Quis
 quis autem ex sola probabilitate veritatem meti-
 tur, ille mirabiles naturalium causarum effectus
 tollit, si quidem ubi causæ ratio deficit, sibi dubitare
 & inquirere, hoc est philosophari, incipimus: at-
 que ita philosophiæ splendorem suum detrahunt,
 qui nullam rebus mirabilibus fidem adhiberi de-
 bere censent^c. Sub Valente Imperatore floruit
 c Plutar. lib. 5. Sym. monachus Benjamin, qui sola manus tactione vel
 7. oleo, adhibitis precibus consecrato, absque aliis vli-
 lis medicamentis ægrotos omni morborum gene-
 re liberabat^d. Parthenius urbis cuiusdam in Helle-
 spondo Episcopus piis precibus varios morbos san-
 d Sozomē. nasse à Nicephoro memoratur^e. Sic etiam Copras
 lib. 6. N. diuinum habuit egritudinum curandarum & sani-
 ceph Cal- list. lib. 11. tatis conferendæ donum^f. Quam ridicula est & in-
 cap. 35. fœlix medicorū aduersus Empiricos inuidia, quam
 e Niceph. lib. 8. cap. 42. in fin. praua & furoris plena æmulatio! Medici, vt sordido
 f Hist. Tri- do & auaro pharmacopolarum quæstui subseruiāt,
 part. lib. 8. pharmaca præscribunt sæua, tetra, horrida, amara,
 cap. 1. cir- & potiones tristes visu, gustu asperas, quæ egros nō
 ca med. sanant,

sanant, sed cruciant. Medici in misera sententiarum
 concertatione ægro assident, eum remediis suis ve-
 xant, potionibus & medicamentis debilitant, nec
 bona fide ægrotum, nisi prius exhaustis eius locu-
 lis, sanant & curant. Illi (vt ait Diuus Bernardus ex
 remediis morbos creant, ex medicina languorem,
 & auara nimis cupiditate, γαρῖστοι τὰς συμφορὰς ἐν
 πρᾶγματῶν ἐνδύσας. Tertullianus, *Quid de ta-
 li medico iudicabis* (inquit) *qui nutriat morbum mo-
 ra præsidii, & periculum extendat dilatione remedii,
 quo pretiosius aut famosius curet* *? Empirici nullo
 a Tertull. lib. de resurrect. carnis. adhibito furo, nullis in pecuniis ægroti insidiis,
 statim ac sine mora curationem morbi aggredium
 tur, & ægros sollicita cura sanant. Quales medicos
 optabat Alexander, qui cum æger in lecto decum-
 beret, *Non lenta remedia, vel segnes medicos* (vt re-
 fert Quintus Curtius) *sed mori strenuè quàm tardè
 conualescere malebat*^b. At medici innatam sibi auar-
 itiam officiosissimè exercent, nec cupiunt hono-
 rificos diuorum Cosmæ & Damiani titulos conse-
 qui, quos Imperator Emanuel Comnenus miracu-
 losos, ἄναργυρος constitutione sua vocat. Pro-
 c. Nou. Cō- bi medici munus est morborū principiis prouide-
 stir. Eman- re. At medicos, qui non ante remedia, nisi vrgente
 nuelis Co- morbo, adhibent, Cyrus vestimētorum fractorum
 neni. Dese rscaricatoribus comparabat, ὡς περ ἰματίων παρῆν
 viis. των εἰσι τινες ἀνεργαί, ἔτω καὶ ἰατροί^d. Sed cur medici
 d Xenoph. Hurellum tanto odio, tantæque ac tam inuida æ-
 lib. 1. Cyra- mulatione prosequuntur? *Nihil enim* (inquit Apu-
 pad. lecius) *quod ferenda salutis gratia fit, criminofum esse*.
 c Apuleius Ecclesiasticæ historiæ authores Apollonium quen-
 Apolog. 1. dam commendat, qui olim mercator, tandè cum
 senex multa morborū remedia nosset, inuidos cu

rabat, & *ἔμπειριαν*, quæ ad morbos pellendos proficere solet, felici successu profitebatur: quin etiam moriens testamento remedia sua amico legauit, qui officium idem postea obire posset. Sic etiam laudatur Nicaretha Bithyna, quæ cum remedia multa ad variorum morborum usum comoda nosset, ea plurimis ægrotis præstitisse pia & liberali mente & officioso animo narratur. Itaque medicum publico odio digni habeantur, qui laudabilem Hurelli *ἔμπειριαν* & salutaria ejus remedia tanta acerbitate, tamque perniciosa inuidia lacerant & criminantur.

PRO MEDICIS. Medicina præstans est & quidam eximia utilitas, quoties probe ac perite exercetur. At nihil est artis huius incertius, si impostori & homini ignaro licentia medici committatur. *Medicina auctores ante omnia accepimus deos* (inquit Quintilianus) *sive ut hæc infirmitas hominum haberet adiumenta aliqua atque solatia: sive tantum huic arti attribueret maiores, ut ea vix crederent humanis potuisse ingenijs inueniri: sive ipsa medicina per se sacra est. Quod enim hominis genus est, qui sexus, quæ atas quæ non utilitatem ex hac petat?* Seneca eleganter, *Medicina* (inquit) *apud egros usus, est, in apud sanos honos est*. Cornelius Celsus, *ut alimenta* (inquit) *sanis corporibus agricultura, sic sanitatem egros medicina promittit*. & (ut ait lex) *sine medicina sanitas ipsa periclitatur*. Elegans est Synesij locus, ἡ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὸν μὲν ὄποθ' ἀείνει ἂν θρωπὸν ἢ κωλύει: ἔμπειροὶ δὲ τίνα δὲξασθῆναι τῶν γέμων. *Medicina* (inquit Cassiodorus) *contra dolores pro nostra imbecillitate confligit, & ibi nos nititur subleuare, ubi nulla diuitia, nulla potest dignitas subuenire. Ars est quæ in homine plus inuenit quam in seipso cognoscit*

a Niceph. Callist. li. 11, cap. 35. in fin.
b Niceph. Callist. li. 33, cap. 21.

c Quintil. decl. 268.
d Seneca li. 1. de de mentia c. 2.
e Cornel. Celsus lib. 1. in princ. fl. cum an tiq. uitas. c. de testam. g Synes. op. p. 73. ad Trolum.

scit. Itaque prudens antiquitas artis huius eximia professores multis prærogatiuis decorauit. Nam & Ægyptij & Indi, teste Diodoro, ex publico medicis stipendia victumque assignabant: nullasque alias artes exquisitè præter medicinam addiscabant. Iulius Cæsar omnes medicinam professos ciuitate donauit. Alexander Seuerus eis salaria constituit. Atque etiam propter scientiæ istius dignitatem, cum Græci omnes Roma pellerentur, medici sunt excepti. Vlpianus docet decuriones posse de publico medicis salaria assignare. Salarium autem, quod medico præstatur, noluerunt canones mercedem, sed honorem aut honorarium appellari. Quin etiam si quando medici cum ceteris professoribus comparantur, medicorum potior, ceterorum professorum longè minor habetur ratio: cum hi studiorum (inquit Vlpianus) illi salutis hominum curam gerant. Athenienses iusserunt seruos à medicina ut indignos arcerent. At verò non minus utile & conueniens fuerit, impostores & imperitos, quam seruos arceri & repellere. Sidonius Apollinaris meminit medicorum assidentiumque qui parum docti & satis seduli languidos multos officiosissimè occidunt. *Homicidij crimè est* (inquit ille) *in hominis salute peccare*. Vtas tamen & experientia docet nullam esse artem, in qua vel frequentiore vel maiore audacia & impunitate peccetur, quam in medicina, cuius peritiam quiuis impostores & iguari nullo poenæ metu iactant & profitentur. Sol felices eorum successus intuetur, errores tellus tegit atque operit. Vranium natione Syrum Agathius refert medicam artem aliquo tempore profectum fuisse: Et quum omnis scientiæ imperitus

a *Agasthius. hist. li. 2. in fin.*

b *Ennapius in vita Protagoræ Philosophi*

c *Arnulph. ad Papam Alexandinum. fol. 81.*

esset, & verba tantum magna iactaret: tamen inter ignaros ignarus in pretio fuit, atque in regia Cosrois aula immeritus philosophi præstantissimi nomen & laudem est consequutus^a. Eunapius Æschynem quendam memorat empiricum, & impostorem, qui cum fortuito & felici successu semel aliquando ægrum unum sanasset: eò processit audaciæ, ut se palam medicum iactaret, atque exinde perniciosa temeritate plerisque ægrotis per remedia sua mortis causam præbuerit^b. Aptissime huius loco conuenit Arnulphi Lexouienensis Episcopi de monachis quibusdam impostoribus expositio, ut (inquit) *miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis secularium personarum frequentes inuiterent accessus: sanitatis remedia promittebant ei, qui se incantate ab eis, nescio quibus carminibus, aque septies sustineret immergi. Aegra itaque mulier aque glaciali frequenter immersa inter manus comprimentium monachorum congelata decessit, dum vim algoris ægritudo non sustinet, & profana religio naturam potius irritat ad perniciem, quam Dei misericordiam ad salutem*^c. Hurellus inter impostores non postremam meretur gloriam. Ægrotum curationem Aureliæ professus est: sed longum fuerit recensere, *quæ funera Hurellus ediderit: quas ille animas demiserit* Orco: ut verè de eo versus iste Homericus iactari possit: *πολλὰς ἰοβίμους ψυχὰς αἶσι ποροῖα· ἦν ἠράων*. Sed ne cōiiciis agere velle videamur, vñ hoc in contentione positum est, an Hurello ægrotum curatio committi debeat. Committi autem non debet, nisi certâ aut probabili sanitatis præstandæ spe & expectatione. Videamus itaque an hoc præstare Hurellus possit. Quinque sunt quorū vnum aliud desideratur

consideratur ut quis morbos curare, & sanitatem bonamque valetudinem ægris restituere possit. 1. Aut scientia medicinæ rationalis humanitus quæ sita & didicita. 2. Aut scientia diuinitus infusa, quæ scientia est eorum qui θεοδιδάκτοι dicuntur. 3. Aut vsus & experientia, & ars illa quam Græco nomine ἡμπεριαι nuncupant. 4. Aut specialis à diuino numine gratia, quæ miraculis constat & χάρισμα ὑπερίας continet. 5. Aut incantatio magica, & scædus cum dæmonibus iniuri solitū, quod nos sortilegium vulgari nomine appellamus. Prima ratio in promptu est. Nam scientia medicinæ, ut & quæuis alia artium & scientiarum cognitio, humanitus acquiri non alia ratione potest, quam labore, vigiliis, studio, assidua lætione, cognitione causarum naturalium, sectionis anatomicæ peritiâ, & aliis illiusmodi. At vero Hurellus nec medicinæ operâ vllâ impendit, nec medicorū libros vnquam legit: sed palam & aperte nullaque contentione, fatetur se medicinæ rationalis regulas & præcepta, prorsus ignorare. Itaque ut ordine progrediamur, exquirere conueniens est an sit θεοδιδάκτος, & habeat scientiam diuinitus infusam. Ethnici vix vnquam sibi persuaserunt vllos θεοδιδάκτους fieri, aut quænuquam solo afflatu diuino perfectam scientiâ, hincius cognitionem consequi posse. Christianis & pietas, & diuini numinis respectus, & sacratim scripturarum auctoritas dubitandi occasio non omnem præcidit. Sic enim Apostoli spiritu Dei repleti, non modo diuersis linguis locuti sunt, sed & scripturas doctè ad eò & eleganter, tamque erudita oratione interpretati sunt, vt cunctos in stuporè & admirationem traherent. Sic & olim Deus mirabilem Salomon sapientiam

infudit, atque vniuersâ rerum omnium & scientiarum cognitionem inspirauit. Diuus Augustinus liberalium artium libros se, nullo doctore præeunte, & legisse & intellexisse gloriatur. Diuus Bernardus de seipso testatus est, non modò se αὐτοδιδάκτωρ esse, sed & θεοδιδάκτωρ ac diuinitus edoctum. Diuus Hieronymus de quodam, *Inuentus est* (inquit) *homo absque præceptore perfectus, ἀνεύματόστροφος, ἐν θεοῖς, καὶ αὐτοδιδάκτωρ*. Mira est & memoratu dignissima (si quidem vera) Ioachimi abbatis historia. Ioachimus primùm ianitor fuerat monasterij cuiusdam, vir ἀναλόγητος, omnium literarum expertus & ignarus. Huic adolescens egregia forma conspicuus in horto occurrens vinum in amphora posandum præbuit. Ioachimus cum ad satietatem usque bibisset, amphoram nondum vacuam reddidit. Tum adolescens, ô Ioachime, si totam amphoram exhaussisses, nulla te lateret deinceps rerum omnium cognitio. Quo facto adolescens ille ignotus disparuit. At verò ab eo tempore (si fides Laonico Calchondilæ habenda est) Ioachimus, qui antea ianitor erat, illiteratus & idiota, statim nullaque mora planè diuinus extitit, vir vaticinandi peritus, eruditione multa clarus, & subtili disputandi acumine insignis. Plinius tradit senatorem Manilium fuisse maximis nobilem doctrinis doctore nullo. Laertius de Heraclito, *ἦν ὁσέ τ' ὑδ' ἄνός ἀλλ' αὐτοῦ ἐπισημασθένος* καὶ *μαθεῖν πάντα παρ' ἑαυτοῦ*. Epicurus teste Cicerone gloriabatur se magistrum habuisse nullum. Quia etiâ sacra historia testatur artes non modò liberales, sed & mechanicas solo afflatu diuino edisci, earumque perfectam notitiam acquiri posse. Nam cum Deus sibi tabernaculum fieri vellet, va-

lique, mensas, & candelabra parari: atque in ea gente, quæ tot annis per deserta vagabatur, nullus esset artifex qui poliendi & affabrefaciendi peritia insignis haberetur, dixit Moyses ad filios Israel, *Ecce vocauit Dominus Bezeel filium Vri, impleuitque eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia, & omni doctrina ad excogitandum & faciendum opus in auro & argento & ære: sculpsitque lapidibus, & opere carpentario. Quicquid fabre adinueniri potest dedit in corde eius*. Hoc si in cæteris obtinet, quâto magis in medicina? cuius authores antiqui Deos extitabant, & eximiam medendi vim diuino numini tribuebant: vt rectè apud Virgilij Iapis ille dixerit: *Nô hæc humanis opibus, non arte magistra Proueniunt, neq; te Aenea mea dextera seruat, Maior aq̄ De*. Ergo vt ij omnes quibus diuino afflatu scientiæ alicuius peritia contigit, verè dicantur θεοδιδάκτωρ, tamen nihil hoc ad vanam impostoris Hurelli iactationem pertinet. Nam qui θεοδιδάκτωρ sũt, simul etiam artis illius ac scientiæ, cuius peritiam proficiunt, perfectam habent cognitionem: vt & artis ipsius regulas & scientiæ præcepta teneant, nõ minus, quam si multo labore multisque vrgiliis sese præceptoribus edocendos tradidissent. Salomò rerum omnium causas tam accurata cognitione sciuit, vt de omnibus sapiētissimè differeret, tantumque in naturalibus excelluisse fertur, vt ab hyssopo ad cedrum usque cuncta perfectè nosset. Sic in Apostolis populus linguarum notitiam doctamque scripturarum interpretationem mirabatur. Diuus Hieronymus, *Pharisæi* (inquit) *stupet ad doctrinam dominicam miratur in Petro & Ioanne quomodo leges scientiam literas non didicerint. Quicquid n. alijs exercebat*

D. Aug.
li. 4. cõfess.

D. Hier.
ad Domi-
nionem li.
2. epist. 4.

c Laonic.
Calchond.
li. 6. de rē-
bus Turci-
sis.
d Laertius
in vita Epi-
crati.
e Cicero
li. 1. de na-
tura deorũ

a Exod. ca.
35. in fin.

b Virgil. li.
12. Aeneid.
dos.

in quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illi spiritus sanctus suggererat: & erant iuxta quod scriptura est hoc dicitur. Ecclesiasticæ historiæ authores magna laude multisque præconiis Diui Athanasij certamina celebrant, quam pio ardore quantaque contentione Arrianos doctis argumentis & eruditis disputationibus refutare solitus fuerit. Eum autem Nicephorus & avtōdid ancy huius memorat, & mirabili divini numinis præfatio Episcopali dignitati etiam à primis annis destinatum. At verò Hurellus naturalis scientiæ ignarum se agnoscit, medicinæ regulas nescire fatetur, disputatione omnem & eruditionis examen subire recusat, remediorum quæcunque prohibet causas ignorare se non negat. Non est ergo Theodid ancy, neque vlla scientia divinitus acquisita gloriari potest. Proximum est ut de Empiricis agamus, & an ægrotorum salus eis committi debeat. Et quidē nemo negauerit quæcunque, si medicæ artis cognitioni accedat, utilissimam esse, & laude præmioque dignissimam, sed de sola ἡπείρεα, quæ scientiam medicinæ adiunctam non habeat, loquimur. Empiricos enim ab experientia sola denominamus. Sancitum est nostris legibus, cerdones, pistores, cæterosque etiam viles & mercenarios artifices non posse artis suæ magisterio decorari nisi factis prius tyrociniis atque aliquo artis suæ edito specimine. At verò quod in rebus nihili tam exacte tantoque studio, observamus, illud ne in salute hominum contemni conveniens existimabimus? Quintilianus, *Sic philosophia res summa* (inquit) *ad paucos pertinet. Sic eloquentia res admirabilis, non pluribus prodest quam nocet. Sola est memoria, qua opus sit omnibus.* Si de causa triobolari

a D. Hier. lib. 2. epist. 2. ad Pan. linum.

b Niceph. Callist. li. 8. cap. 44.

c Quintil. decla. 268

lari agatur, iudex non fedebit, nisi quem sufficiens eruditio commendaverit, Regia provisio instituerit, Senatus facta morum inquisitione & adhibito forensis doctrinæ iurisque Romani examine admittum probaverit. Ne patronus quidem in re leuissima causam defendet, nisi qui post operam iuris scientiæ nauatam licentia donatus; postmodum habito iureiurando in advocatorum classe rex Senatūs decreto receptus sit & cooptatus. Unde etiā iure Romano quoties in defuncti medici locum subrogari alium oportebat, statuerunt Imperatores, ne is ante in ordinem admitteretur, quam à seprem eiusdem ordinis peritis medicis examine facto probatus fuisset. Sic cum Theodosius Imperator defuncto medico quendam rescripto suo subrogasset, præcipui autem ex medicorum collegio eiusque professionis summates in examen acciti alium magis probarent, Symmachus rem dignam esse scribit de qua princeps ipse consuleretur. Immo lex voluit eos eligi medicos, qui probitate morum præstantes haberentur. Ac ne passim medicinæ prætextu fallere liceret, leges in vnaquaque civitate certum & definitum esse medicorum numerum voluerunt. Neque verò ægrotis permittendū est quem voluerint medicum, indiscreta voluntate ad morbi curationem advocare. Publicè enim interest, non modò ne civis rebus suis malè utantur, sed & ne in vitæ discrimen imprudentes incurrant, neve salutis suæ curam temerè viro imperito & medicæ artis ignaro committant. Zeleucus Locrensibus lege civibus suis lata cavit, si quis sine medici imperio vinum medicamento gratia bibisset, capite danaretur. Apud Aegyptios ex Diodoro cō-

a L. si quis de profess. & med. li. 10. c.

b Symmach. lib. 10. epist. 40. c. L. ff. de decret. ab ordine fac. d. L. si duas § grammaticis. ff. de excus. tut. l. 2. ff. de decret. ab ordine fac.

c A. B. li. 3. de iur. iuris p. 10. cap. 9.

stat illis, qui medicinæ artem profitebantur, ægrotos curare non aliter, quàm secundum antiquorum medicorum præcepta licuisse. Quod si quis ea neglexisset, & æger malè haberet, grauiter plectebatur. Quid enim æquius est aut publicæ utilitati conuenientius, quàm vt eorum, qui medicos se audaci temeritate iactant, imperitia & impostura puniatur? Si medicus seruum imperitè secuerit, eum lege Aquilia teneri respondet Vlpianus b. Neque enim videtur iniquum (inquit Iurifconsultus) si infirmitas & imperitia culpæ adnumeretur, cum affectare quisque non debeat, in quo vel intelligit vel intelligere debet infirmitatem suam & inscitiam aly periculosam futuram. Manes ille qui Manichæorū hæresis primus auctor extitit, imposturas & fraudes suas nō modò in diuinis, sed & in medicæ artis professione exercuit, ac tandem infelicem vitæ exitū sortitus est. Nam cum Perfarū Regis filium ægrotantem curandum suscepisset, neglectis salutaribus remediis, necem imperitia sua maturauit, ei que mortis causam attulit. Iratus Rex viuum Manè excoiri iussit, Ο βασιλεύς Περγάδων ἐξέδειξε ζώντα ως θανάτου γυμνάριον τοῦ ἰσθίου αὐτοῦ ποθέον^d. Sic Glaucus medicus quia in curatione Hephæstionis & negligenter & imperitè se gesserat, graui pœna affectus fuit. Maximianus Imperator medicos qui nec vlcerum suorū curationē, nec dolorum leuamen vllum ei procurauerant, crudeliter iugulari imperauit. Et cum Carolus sextus Francorum Rex in grauem morbum incidisset, duo ordinis Diui Augustini monachi, quos historia Empiricos nominat, Regis sanandi curam ausu temerario susceperant. Sed cum Regis vitam per imperitiam in discrimen ad-

a Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 3.

b L. quaa-
Elione. §.
fin. ad l. a-
quit.

c L. idē in
ris. ff. ad l.
æquil.

d de venus
pa. 213. cir
cā finem.
e Plutarc.
in Alexan
dro.

f Zonaras
viii. 2. in
fr. p. 147.
g Euse-
bium lib. 8.
circa finē.

duxissent, impostores, notati & ab ordine Ecclesiastico exauthorati, capitali supplicio affecti sunt. Sic etiam M. Claudio Marcello & T. Valerio Coss. cum pestis Romæ grassaretur, & primores ciuitatis eodem morbi genere, eodemque fermè omnes euentu inorerentur, compertum est matronas quædam pro medicamentis venena coquere: quæ tamen bona fide ægrotis velut salubria porrexissent agnoscebant: adeo vt bibere iussæ non recusauerint: sed omnes, vt ait Liuius, epoto medicamento interierunt. In ægrorum curatione lex imperitiam vindicat, eamque non sinit manere impunitam. At quæ maior esse potest imperitia, quæ ve impudentior temeritas, quàm eorum qui se Empiricos nulla scientia, nulla rerum naturalium cognitione iactant? Testatur Plinius, exortam primùm fuisse in Sicilia factionem illam medicorum quæ ab experientis Empirice dicta est. At verò in eadem regione, sed multis post seculis, Lucas de Penna doctor iuris celeberrimus, & qui Siciliæ Cancellarius perhibetur, statutum fuisse refert ne quis absq; licentia Regia medicum se profiteretur. Itaque iuste ac merito Senatus Empiricos arrestis suis reiecit & improbauit, nec aliter admitti voluit, quàm si ab ordine medicorū probati essent. Empirici certæ quædam habent præscripta remedia, quibus nullo ægrorum discrimine, nulla habita ratione loci, temporis, ætatis, promiscuè vti consueuerunt. Hoc quàm sit periculosum, ratio ipsa & medicorum regulæ docent. In corporum cura (inquit Seneca) alia de tuenda valetudine, alia de restituenda præcepta sunt. Quinetiã auctore Galeno omnes eadē medicamentis non admittunt, sed nature infirmiores molliorè

a Liuius li.
8.
b L. 6. illi-
citas. §. me-
dico. ff. de
off. præsidii

c Plinius
lib. 29. cap.
1.

d Lucas de
Penna in
l. cura pu-
blicam, de
re militari
li. 12. Cod.

e Seneca li.
2. de ira
cap. 19.

que mitiora validiores ficcioresque valentiora. D. Bernardus ait, *Diversis morbis diuersa conueniunt modis curari, & fortioribus fortiora*. Saluian. *Optimi ac peritissimi medici* (inquit) *disimilibus curas disparas præstat, atque alijs per dulcia medicamina, alijs per amara succurrunt, & quosdam curat cauteriorum adustione, quosdam malagmarum placabilitate, alijs adhibet duram ferri præfectionem, alijs blandam infundunt olei lenitatem; & tamē diuersissimis licet curis eadē salus queritur.* Plin. seculo suo morborum genera circiter trecenta nominatim fuisse prodita testatur. At verò istis temporibus luxus & perditii mores pleraque alia morborum genera inuexerunt, quorum numerus non certus, sed infinitus est. *Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idē Discere quam multe Zephyro turbentur arena.* Medicina (inquit Seneca) *quondam paucam fuit scientia herbarum, quibus sicut eorum fluens sanguis, vulnera coirent paulatim. Nec est mirum tunc illam minus negotij habuisse firmis adhuc solidisque corporibus, & facili cibo, nec per artem voluptatemque corrupto, qui postquam cepit non ad tollendam, sed ad irritandam famem queri, & inuenta sunt mille coctura, quibus auiditas excutretur, qua desiderantibus alimenta erant, onera sunt plenis. Unde pallor & nervorum vino madentium tremor, & miserabilior ex eruditantibus quam ex fame macies. Quid alios referam innumerabiles morbos supplicia luxuria? Simplex erat ex simplici causa valendum, multos morbos multa seruala fecerant.* Empirici frequenter cum leuis est & incipiens morbus aduocari solent: & si quando sola ipsa nature vis morbo resistit, hoc Empirici remedijs suis falso tribuunt: Sin verò (quod sæpius accidit) valetudine etiā quæ ad sanitatem inclinat, imperitia sua verat & in periculum adducunt,

a Galen. li. 3. metho di medendi cap. 7.
b D. Bernard. in apol. ad Galen. lib. 1. abbasem.

c Saluian. li. 6. de gubern. Dei pag. 213.
d Plinius li. 2. ca. 1.

e Seneca epist. 95. al. 96.

queunt, tunc ad veros & peritos medicos recurri solent. *More languentium* (inquit Vopiscus) *qui ad summos medicos, nisi in summa desperatione non mittunt.* Quod ægrum est vix ab eo sanari potest, qui neque genus morbi neque remedium nouit: solus ille recte morbum curabit quem prima morbi origo non fefellerit. Inspicienda est corporis & humorum temperies, spectandus languentis & ægroti habitus, qui non facile ab alio deprehendi potest, nisi ab eo qui naturam lateentes causas nouerit; humidum sit an siccum corpus, vitæ genus laboriosum an quietum, validi nerui an infirmi, morbus an cibi viniq; abundantia, an verò intemperantia libidinis procedat, humores corporisque temperamenta an defidia vitiarit, an luxus corruerit. Atque horum omnium causas & ex causis remedia si quis nosse voluerit, necessaria est rationalis medicinæ notitia: Vt & sine cognitione naturæ truca est & debilis Medicina. Nam (vt ait Cornelius Celsus) *morborum curatio & rerum naturæ contemplatio sub ipsorum auctoribus nata est.* Sed cum iam dudum Senatus multis arrestis Empiricos expulerit, nec saluta rem istam professionem promiscuo usu imperitis & impostoribus permitti voluerit, supervacuum sit pluribus argumentis inuechi in homines Senatus præiudicio sæpe iam damnatos. De his dicere sufficiat, quod de mathematicis Tacitus, *Genus hominum potentibus insidiam, sperantibus fallacem, quod in civitate nostrâ & in urbe habitis semper & retinebitur.* QVARTVM genus curationis morborum est, æquum illis quibus Deus vaporem videri cœcessit, mirabilis operantur. D. Petrus & Simon Magus miraculis certabant, sed Petrus sanandis morbis su-

a Vopiscus in Aureliano.

b Cornel. Celsus. lib. 1. in princ.

c Tacitus lib. 1. hist.

a Cedrenus
pag. 170.
b Sozomē.
li. 6. ca. 29
c Nicodh.
lib. 11. cap.
22. Theodors.
lib. 4. cap. 15.

perior erat, ait Cedrenus, ἐπινοήσας Πέτρος ἰατροῦ προσιδῶν. Sozomenus refert Moysen Lybicum morborum curationes solis precibus procurasse^b. Sic Barba Episcopus Edessæ, Ioannes monachus in Ægypto, ac plerique alij apostolica repleti gratia precibus ac sola tactione manus ægrotos sanabant. Sed hæc miraculosa sanitatis remedia neque passim nec quouis tempore à Deo tribui solent. Verùm Ecclesiæ nascentis initio placuit divino numini Christianæ fidei cultum miraculis commendare. Signa fiūt (inquit D. Hieronymus per electos Dei apud Barbaras nationes, vt vnus Dei cultus ac vera religio prædicetur. Quòd referri potest quod de Protogene narratur, cui Deus in vrbe Antiochie curationis gratiam donauerat, vt exinde maiore populi veneratione Christianam fidem in Thebaidassereret^d. Quærit D. Augustinus, *Cur* (inquit) *ista modò non sunt? Quia non mouerent, nisi mira essent: at si solita essent, mira non essent* e. Nam quando *solita decurrunt* (ait Seneca) *magnitudinem rerum e D. Aug. consuetudo subducit. Ita enim composui sumus vt nos quotidiana, etiam si admiratione digna sunt, transeant: Contra minimarum quoque rerum, si insolita prodierint, spectaculū dulce fiat. Adeo naturale est magis noua quàm magna mirari*^f. Sed in istiusmodi rebus nobis prudenter ab impostoribus cauendum est. Diuus Augustinus testatur seculo suo fuisse quosdā, qui se mirabilios appellarent, artem suam non magiam sed *θεωρητικὴν* honorabiliori nomine nuncupantes: quos tamen Diuus Augustinus inter pseudoprophetas collocat. Virtus ac vitium contraria quidē sunt: sæpe tamē falsa nos rerum imago fallit, vt & aliquādo vitium virtutis specie irreparat, ac frequenter etiam virtus nobis

d Sozomē.
lib. 4. cap.
16. Nicodh.
lib. 11. cap.
23.
e D. Aug.
lib. de vili
tate tradē
di contra
Manichæos
f Seneca
lib. 2. natu
ral. quest.
in prin.

nobis vel odiosam vel inani timore suspecta fiat: *Sunt virtutibus vitia confusa*, inquit ille^a. Itaque ficta pietas aut superstitionis *δέσποδα μωροῦν*, aut hypocrisis impietatem, aut imposturæ fallacias plerumque continet. Nam dum iste pius preces remedijs suis adhibere se prædicat, impostor est, qui præstigijs nugæque suas falsa pietatis commendatione excusare conatur. Nicephorus Iulianum monachū refert habuisse ægritudinū pellendarū *χαειρομα*: sed vitæ tanta morum pietate & integritate vixit, vt cunctis sese diuinum & admirabilem exhiberet, tanta cibi abstinentia, tamque austero viuendi rigore, vt ossa carni propè adhærentia & corpus macie confectum haberet^b. At impostor iste nihil habet in se commendatione dignum, nō morum integritatem, non eximium pietatis cultum, qui specialem vllam diuini numinis gratiam referat: Ac præcipuè hoc tempore non sunt facile præsumenda *χαειρομα*, quo exulta fide firmissque Ecclesiæ Christianæ iactis fūdamētis miracula cessant. *Esto* (inquit D. Hieronymus) *signa sint infidelium, qui quoniam sermone & doctrina credere noluerunt, signis adducantur ad fidem*. **P O S T R E M V M** curationis morborum genus est sortilegium. Quisquis enim verba, characteres, conceptas orationum formulas, ad leuandas & sanandas ægritudines quidquam sine sortilegio proficere affirmat, mendax est & præstigiator. Etenim res medica tribus tantū perficitur, diæta, pharmaciam, & chirurgia. At verò horum trium nullum est ad quod referri possint verba, orationes, & characteres. Nam verba sunt, soni, qui auditum dūtaxat possunt afficere & immutare. In morborum autem curatione immutantur sensus, immutatur tactus,

a D. Hier.
lib. 3. epist.
aduersus
Vigilantium.

b Niceph.
lib. 9. c. 15.

& alterando fit operatio. Quodcumque enim sanas, id & immutat & alterat: at verba solum mentis inducunt conceptum. Artificialis est verbum & verborum forma, quæ per se nullam vim, nullum habet actum: sed ab eorum arbitrio & voluntate pendet qui verba emittunt. Non ergo ipsa verborum forma quidquam per se efficere potest. Ut neque etiam verborum materia maiorem vim ad ægritudines pellendas habere dicitur: vox enim est quædam halitus species, quæ in morbos, non magis quam cæteri corporis habitus agere potest. Nō ea solum agere possunt quæ materia & subiecto participant: ut calor ignis frigiditatem aquæ mouere & mutare potest: in calore febris aut corporis qualitates non agit. Vox autem & humorum intemperies neque materia neque subiecto quidquam habent aut idem aut simile. Itaque conceptæ istæ verborum formulæ & fictæ precum operationes, vel sunt meræ nūgæ & imposturæ, vel sunt magicæ traditiones, (ut ait ille) *insana documenta qua nostra credulitas excogitauit*. Seneca, *Rudis adhuc antiquitas credebatur & atrahi imbres cantibus & repellere, quorum nihil posse fieri tam palam est, ut huius rei causa nullius philosophi schola intranda sit*. Hippocrates veneficos quosdam & irridet & execratur, qui se profitebantur orationibus & certis quibusdam sacrificiis sanatos morbum, quem illi sacrum, nos comittalem vocamus. Galenus fraudes eiusmodi reiicit tanquam fabulas anites & præstigituras Egyptianorum & Babyloniorum, atque in Pampulum quendam inuehitur, qui in herbarum collectione imprecationes quosdam admurmurare solitus erat. Alexander *Ἰουδαίου τῆς* à Luciano ridetur

detur, qui grassante pestilentia versum hunc foribus inscribi iubebat, tanquam certissimum aduersus vim pestilentia remedium: *φοῖβος ἀεροποιῶντος λομαὶ νεφέλλω ἀπερὺκε*. Diuus Thomas curationes morborum per verba fieri aliter non posse credidit quam virtute demonum: eosque qui verbis & characteribus morbos curant, vel alia quæpiam miranda præter naturam agunt, asserit foedus habere cum malo dæmone, vel expressum vel tacitum. Expressum, si aperta impietate cum dæmone ipso communicent: quod facere solent qui malo dæmoni sese deuouerunt. Tacitum, si conceptas, illas verborum formulas ab iis didicerint qui foedus illud expressum habent. Tertullianus de malis dæmonibus agens, *Operatio eorum (inquit) est hominis euersio, sic malitia spiritualis à primordio auspiciata est in hominis exitum. Itaque corporibus quidam & valetudines infligunt & aliquos casus acerbos, anime vero repentinos & extraordinarios per vim excessus*. Magia multam habet cum medicina affinitatem. Plinius, *Natam primum è medicina nemo dubitat (inquit) ac specie saluari irrepisse velut altiore sancliorè que quam medicinam*. Ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maxime etiam num. caligat humanum genus. Hinc Plato magiam & veneficium, etli non ad hominum, sed pecorum & animalium perniciem adhibeatur, tamen in me dico capitaliter puniri vult: in cæteris hominibus secus: *ἰὼν μὲν ἰατρὸς ὄντων, καὶ φάρμακον φαρμάκων, θανάτου σημαίνων*. Quintilianus, *Nulli (inquit) venenum facilius dari potest quam qui accipit utique, tanquam medicamentum*. Salomon de populis loquens, qui terre sancte olim inhabitatores & inco-

a Pompon. Letus in vita Constantij.
b Seneca lib. 4. natural. qu. cap. 7.
c Hippocrates lib. de morbo sacro.
d Galenus de medi. c. πλάτων φαρμάκων δυνάμεις.

a Luciano in Alex. seu Iudæi. b D. Thomas in secunda secundæ qu. 96. art. 2.

c Tertullianus in apolog. aduersus gentes.

d Plin. 28. cap. 1.

e Plato. li. II. de legibus.
f Quintilianus declam. 32.

læ erāt. *Exhorruisti eos, Domine, quoniam odibilia opera tibi faciebāt per medicamina*. Per medicamina autem intelligi incantationes, ac præcipue illas quæ ad in orborum remedia adhibebantur, vt & veneficus atque incantatores Græci *φαρμακῆς* & *φαρμακῶν* & *φαρμακῶν* vocant, vt & apud Pausaniā veneficæ illæ quas Iuno misit vt Alcmenæ parturienti impedimento essent, Pharmacidæ appellantur^b. Eō etiam referri potest quod Asæ Regi impunitatur, qui in morbo & ægritudine sua, *non quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est*^c. Sed, cum malus dæmon, magorum & veneficorum princeps fraudis & fallaciarum omnium author sit & inuentor, idē plerumque fallaces sunt eius imposturæ: vade & ista curationum remedia sæpē vanam aliquam sanitate speciem habent, sed non que duret, aut vim vllam efficacem & perpetuam habeat. Hadrianus Imperator aquam intercutem, qua laborabat, magicis incantationibus eduxit: sed ea rursus atque eodem ferē temporis momēto repletus fuit^d. Imperator Constantinus cum graui lepræ morbo laboraret, ad eam curandam plerique magi & incantatores, multi etiam impostores ex Perfide acciti sunt: sed tantum abest vt quidquam proficerent, quin potius morbum adangerent, vt refert Nicéphorus^e. Diuus Augustinus eleganter, *Ad hoc genus* (inquit) *peruinent omnes ligaturæ atque remedia quæ medicorum quoque disciplina condemnat: sicut in præcantationibus siue in quibusdam notis, quas characteres vocant, siue in quibusdam rebus suspendendis atque illicadis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significaciones, aut occultas aut etiam manifestas, quæ mitiore*

nomine

nomine physica vocant, vt non quasi supersticiōse im-
plicari, sed natura prodesse videantur^a. Itaque cum
extraordinariæ istæ seu fraudes & imposturæ, seu
etiam morborum curationes non remediis natu-
ralibus consistant, sed à malo dæmone procedant,
reiciendæ sunt: nec inquirēdum an prosint necne.
Ochoziam Regem historia sacra refert, cum ægro-
tus in lecto decumberet, misisse ad Beelzebub A-
scaron, sciscitandi causa an ex eō morbo conualesce-
ret: Elias Propheta diuini nummis iussu Ochoziæ
Regi mortem hanc solam ob causam denuntiauit
quod dæmones potius quàm verum Deum consu-
lisset^b. Sub Antonio Caracalla dānati sunt qui re-
media quartanis tertianisque collo appensa gesta-
bant^c. Sub imperatore Constantio si qui remedia
quartanæ vel doloris alterius, collo gestaret, siue
per monumētum transiisse vespere, maleuolorum
argueretur iudiciis: Ille (inquit Ammianus Mar-
cellinus) *vt veneficus sepulchrorumque horrores & er-
rantium ibidē animarum ludibria colligēs vana, pro-
nunciatus reus capitis interibat*^d. Vlpianus incanta-
tiones quantumuis in morborum curatione profi-
ciant, reicit & damnat^e. Imperatoriæ constitutio-
nes remedia eiusmodi inhibent & interdunt^f. D.
Augustinus ab ecclesiæ communionē illos exclu-
dit, qui in collectionibus herbarū carmina dicunt,
eosque qui characteres ægrotis ad sanandos eos ap-
ponunt^g. Inter veteres Caroli magni sanctiones
hæc vna est, *vt à clericis vel laicis phylacteria vel fal-
sa inscriptiones aut ligaturæ quæ imprudentes pro fe-
bribus aut aliis pestibus adiuuari putant, nullomodo
vel ab illis vel a quouā Christiano fiant: quia magica
artis insipientia sunt*^h. Can. 42. Concilij Turonēsis sub

a D. Aug.
lib. 2. de do-
ctrina Chri-
stiana.

b Regam
lib. 4. ca. 1.
c Spartia-
nus in Adi-
ton. Carac-
calla.

d Ammia-
nus Mar-
cell. lib. 19.
in fin.

e l. 1. § me-
dicos. ff. de
varius &
extraord.
cognit.

f l. eorum.
Cud. de ma-
les. & mag-
thera.

g Cap. ad-
moneant.
can. non ob-
serues. 26.

quæst. 7.
can. nec tō-
rum. §. ad
hæc. 6. qu.

l. can. illud
26. qu. 2.
h Capitul.
Caroli ma-
gni. lib. 6.

cap. 72.

a Salomon.
cap. 12. Sa-
pientia.

b Pausa-
nias lib. 9.
in Bæotici
c lib. 2. Pa-
usalporm.
cap. 16.

d Dio. X.
ph. in A-
driano. Zo-
narastom.
2. p. 4. 204.
in fin. &
e Nicépho-
rus Calli-
stus lib. 7.
cap. 33.

Carolo magno habiti. *Admoneant sacerdotes, fideles populos, vt non erint, magicas artes, incantationes que quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remediū conferre, non animabus languentibus, claudicanti, hūisue, vel etiam moribūdīs quidquam mederi, non ligaturas ossium, vel herbarum, cuiquam mortalium adhibitas prodesse: sed hac esse laqueos & insidias, antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur.* Constantinus Imperator cū videret multos dæmonem Cilicium venerari, quem etiam, quia plerosque ægrotos sanabat, *ἰατρὸν καὶ σωτήρα* soliti erant appellare, Dæmonis illius templum diruit, funditusque euerit, vt notum cuique faceret, non ab huiusmodi dæmonibus, sed à vero & omnipotenti Deo opem implorandam, & petenda morborum remedia. Neque enim vel medicina intuitu, vel morborum curationis gratia omittendæ sunt pietatis regulæ, aut violanda Christianæ ecclesiæ præcepta. Proponamus ergo Hurellum conceptis verborum vel precum formulis salutaria habere ad ægros sanandos remedia: non tamen licere volumus, aut eum admittere, aut eius remedia probare. Neque enim qualescunque verborum formulæ vim vllam habere possunt, nisi id sortilegio malique dæmonis arte fiat. Sic itaque cū Hurellus nec *θεοδιδάκτος* sit, nec medicus, nec *χάρισμα ὑγιείας* habeat, necesse est vt aut empiricus censatur, aut sortilegus. Sortilegos in Republica Christiana tolerare impium esset. Empiricos autem, quorum imperitia nocua est, & qui nihil laudabile, sed meras nugas & fraudes habent, multis Senatūconsultis & merito reiectos & expulsos esse docuimus. Istiusmodi enim impostorum vanæ pollicitationes cupressis similes sunt, quæ & pulchre apparent, & sublimes: sed nullōs. producant fructus. Quid verò deinceps in corporis humani curatutum erit, si liceat obuiō cuique medicum se iactare, & salutarem istam professionem tot tantisque fraudibus contaminare? Quin potius publicè inter est, vt Senatus curam ciuium habeat, & salutem plebis Christianæ ab impuris impostoris istius manus studeat vindicare.

SENATVS Hurellum iussit medicorum examen subire, ac donec ab ordine & collegio medicorum probatus esset, vetuit egrotis potiones vllas imperare, aut medicameeta præbere, vel morborum curam publicè profiteri.

SENATVS Hurellum iussit medicorum examen subire, ac donec ab ordine & collegio medicorum probatus esset, vetuit egrotis potiones vllas imperare, aut medicameeta præbere, vel morborum curam publicè profiteri.

Veneficij à sacerdote commissi cognitio an laico iudici competat, an verò ad iudicem Ecclesiasticum remitti debeat.

CAPVT VI.

TITIVS, qui presbyter erat, venenum Meuiō porrexisset accusatur. Asserit Meuius sumtū, ac postea vomitoria potione eiectum venenum: Titium que veneficij reum facit apud iudicē secularē. Titius ad iudicem suum Ecclesiasticum remitti postulat. Hoc accusator fieri debere negat, & atrocitatem nefarij criminis opponit.

PRO TITIO. Presbyteralis dignitas & sacrosancti sacerdotij character manus profanas execratur. Ipsa enim pietatis ratio priuilegia, honores & cultum tam personis, quam rebus ad Ec-

a Eusebius
in vita C^o
stantini
lib. 3.

a Arrest
du leudy
dernier
iour de Fe
urier 1777.
Bautru
sieur des
Matras pla
dant pour
Hureau, &
moy pour
les Medec
ins & A
pothicaire
d'Orleans.

cleras pertinentibus asseruit. Immunitates & vacationes nemo Ecclesiæ, nisi impius & sacrilegus, inuidebit. Ecclesiasticis autē personis præter alia privilegia præscriptio fori concessa est, ne laicis Prælatos, presbyteros, cæterosque Ecclesiæ Antistites damnare, aut capitalia in eos iudicia exercere liceret. Quemadmodum ergo senatores Seuerus Imperator noluit nisi à senatoribus damnari: sic etiam sacerdotali ordini indulgeri conueniens visum est, ne ab aliis iudicarentur, quàm iis qui sacri Senatus pars sunt, qui que sanctam militiam profitentur. *Quid enim iniquius est* (inquit Tertullianus) *quàm veri Dei Antistites nocentissimorum more tractari?* Parij Delphos miserunt sciscitatum numquid ministrâ deorū condemnarent, quæ ratione capiendæ patriæ hostibus detexisset: id Pythia fieri nō permittit. Constantino Imperatori aduersus Episcopos & Prælatos cū libelli accusatorij oblati essent, hos ille simul colligari, suoque annulo obsignari mandauit: dein conuocatis omnibus libellos exuri iussit, tum quia sacerdotū delicta neque publicari neque populo innotescere debēt, tum etiam quòd cum laicus esset, absurdū & impium credit, si de Ecclesiasticorum hominum reatu cognoscere præsumeret. Eademque ratione cū Augustanæ ciuitatis Episcopus, qui perduellionis & proditiōnis per calumniā accusatus fuerat, absolutus esset, & clericos calumniatores puniri æquum videretur, cognitionem tanti criminis Rex Theodoricus Mediolanensi Episcopo committit. Sic etiam cū Theodato Gothorū Regi condiciones pacis à Iustiniano imponerentur, conuenit ne ei liceret absque Imperatoris iussu quenquam siue sacri siue

Senato-

Senatorij ordinis aut damnare aut occidere. Quin & eiusdem Imperatoris Iustiniani Nouellę constitutiones sanxerunt, ne clerici apud seculares iudices, sed apud proprios Episcopos, vel accusari possent, vel causam dicere tenerentur. Valentinianus Imperator neque de clerici accusatione, neque de Ecclesiastici dogmatis cōtrouersia cognoscere uoluit, ἐμοὶ μὴ λαβὲ τεταρμύριε θεμὶς τῆσδε πολυπραγμονεῖν. Quin & antea Cōstātinus Imperator edicto perpetuo sanxerat, vt clerici ciuiliū iudiciū, si uellēt, cognitionē declinare possent: atque Episcopis ea cognitio mādaretur, vt quicquid ipsi, non autē alij magistratus, iudicassent: id firmū ratūmq; haberetur. Idemque Imperator constituit vt à præfectis & iudicibus laicis ad Episcopos appellatione interposita recurrere liceret, si qui clerici uellēt iudices seculares reiicere & refutare. Apud Cassiodorum Theodoricus Petro Episcopo rescribens, *Causarū uestrarum qualitas uobis debet iudicibus terminari, unde expectanda magis quàm imponenda iustitia*. Itaque generaliter canonū regulis institutū est, ne de clericorū causis, ac maximē criminalibus seculares iudices ullomodo cognoscant. Sic & plerisque Caroli magni constitutionibus sancitū est, *vt clerici ecclesiastici ordinis, si culpam incurrerint, apud ecclesiasticos iudicentur, non apud seculares*. Quòd si iudex laicus clericū iudicare & damnare præsumat, lex nihil egisse eum censet, ex illa iuris regula, sententiā à non suo iudice latā vim non habere. Ecclesiastici quidem iudices nec capitaliter damnare solent, nec sanguinis sententiam ferre possunt. Vt de illis Caroli magni li. 1. ca. 38. & li. 5. c. 237. Et li. 6. ca. 155. i. li. & fin. compet. iudice. cap. at si clerici de iudiciis. h. Cap. Clerici & cap. sententiam sanguinis, ext. ne cler. vel min. secular. se negot. ca. in Archiep. ext. de raptoribus.

dici non absurdè possit quod Aufonius de magistratibus municipalibus, *Quique suas rexere urbes, purumque tribunal Sanguine, & innocuas illustrare secures*. Idè enim Aufonius tribunal purum sanguine & innocuas secures vocat, quia licet magistratus municipales ius haberet deferendarum fasciũ, illis tamen fasces & secures magis erant insignia magistratus quàm imperij, aut certè honestamenta nominis potius, quàm insignia potestatis. Neque enim poterant iubere vinciri, virgas expediri, vel in fontes lege agi. Nos idem de iudicibus Ecclesiasticis dicere possumus, siquidem illis sententiam sanguinis ferre non licet. Clericos autem & sacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus interfunt, Latinus Pacatus vocat Antilitites nomine, reuera autem satellites & carnifices, qui cum in iudicijs capitalibus assistissent, quum gemitus & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, quum delictorum arma, quum damnatorum fraera tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra refererent, & ceremonias, quas incestant mentibus, etiam corporibus inquinabant. Basilij magni canone per triennium sacris arcebantur etiam illi qui hostem in bello interfecerat. Itaque in ea pugna, ex qua nobilem & insignem Philippus Augustus Fræcorum rex victoriam aduersus Belgas Flandriæ reportauit, refert historia Episcopum Bellouacum, qui prælio ferox intererat, non ense, ne vel interficeret quenquam vel sanguinem funderet, sed claua, qua hostes sterneret, pugnare voluisse. Apud Germanos contrà (si credimus Tacito) neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quenquam, nisi sacerdotibus permillum. Iulianus Imperator Christianos

Christianos hac excusatione à magistratibus reiciendos dicebat, quod illi iudicio capitali quenquam damnare nefas esse dicerent. Tertullianus Christianam inuenit, ne iudicet in capite alicuius vel pro-dānet, neminē vinciat, neminē recludat aut torqueat. Romani magistratū ambire aut suscipere flamminali interdicebant, impium esse rati Diis sacrificare & auspiciem esse diuini cultus cum, qui damnationibus & capitalibus supplicijs interfuisse. Titus pontificatum maximum idè se professus accipere, vt puras seruaret manus. Apud nos licet iudices Ecclesiastici capitaliter damnare nequeant, nihil tamen vetat, quin prima de sacerdote cognitio Ecclesiasticis debeat, ea tamen lege, vt si eum capitali damnatione dignum agnoscant, hunc Regio iudici plectendum tradunt, utque secularis potestas ecclesiasticæ vindex iurisdictionis. Quemadmodum enim Homerus Martem *σωπαρον βίης* vocat, quia quod iustitia æquo & prudenti iudicio præcipit, si non pareatur, Martia vis & armata manus executioni mandat. Sic etiam post cognitionem iudicis Ecclesiastici nocens clericus regio iudici puniendos remittitur, vt inuocato brachij secularis auxilio, *Crimina plectant Armata leges gladijs & vindice ferro*. Constantinus Imperator insurgere leges & armari iura gladio vltore dixit. Hoc iure Ecclesia Gallicana semper vsa videtur. Canonè 21. Concilij Turonensis sub Carolo magno habiti, *Incestuosi, parricidæ, homicidæ nulli apud nos (heu pro dolor) reperiant, sed aliqui ex illis sacerdotum nolunt admonitionibus autè accommodare, volentes in proximis perditare criminibus, quos oportet per seculum*

a Niceph. lib. 10. ca. 24.

b Tertull. li. de idolo latra. ca. 7.

c Plutare. in Roman. quest. vlti ma.

d Sueton. in Tito, c. 9

e Homerus in hymno Martis.

f. L. cū vir C. ad l. iul. de adult.

a Aufonius in Mosella bl. 53. duu virum. C. de decurio. lib. 10. C.

c Latin. Pac. in pa neg. ad Theo. d Ced. pa. 542.

e Tacit. de mor. Ger.

laris potentia disciplinam à iam prava consuetudine
coerceri, qui per salutifera sacerdotum monita noluerunt
renocari. Equum est ergo ut de sacerdotis crimine
iudex Ecclesiasticus prior cognoscat, ac deinde si
capitale supplicium, aut etiam quævis corporalis
pœna irrogari debet, adeatur iudex secularis. Sic
cùm Paulus Samofatenus hæresis damnatus fuit,
sacrorum gradu deiectus est à Præfulibus Christia-
nis: ac deinde, ut de possessione Episcopatus pelle-
retur, seculare potestatis laicæ subsidium exposci,
& sacram Aureliani Cæsaris maiestatem implorari
visum est^a. Nestoriana hæresis à clero & Ecclesia-
sticis damnata fuit, sed & Theodosius pœnas tem-
porales adiecit^b. Itaque clericum prius ab Ecclesia-
stico magistratu iudicari conveniēs est. Quod si ex
criminis atrocitate ad tribunal seculare remittatur,
tunc iudex Regius causam criminisque probatio-
nes ex acto iudicio recenset. Ac licet sacerdotem
capitali pœna dignum damnauerit: tamen ante
supplicium exauthorari ab Episcopo sacerdotem
oportet: Exauthorationem degradationem vo-
cant. Romæ Vestales, cùm non alios haberent iu-
dices præter Pontificem maximum, si admissi ince-
stus arguerentur, & convictas damnari oporteret,
ante damnationem ac priusquam viæ sub terram
foderentur, mos erat eas sacris à Pontifice arceri &
sacerdotio exauthorari. Non absimiliter Christiani
exauthorationis solemnitatem in sacerdotibus
& clericis observant. Ista γύμνωσις & degradatio
necessaria videtur. Sicut olim apud Romanos, in
carcerem magistratus conijcere, vix nisi finito aut
abrogato magistratu, licebat. Vnde apud Dionem
Létulus cõiurationis Catiliniaræ reus, ἀποστεινέντων

^a Euseb. li.
7. histor. c.
27. 29. &
30.
^b Socrates
li. 7. ca. 34.

^c Plutar.
in Numæ.
Dionys.
Hali. arn.
li. 3. Livi-
us
Festus.

ερατησαν υπό τῆς γερουσίας ἀναγκασθεὶς, ἐν οὐραῖα με-
τα τῶν ἄλλων ἤδη συλληφθέντων ἐγένετο^a. Nec alie-
num videtur quod apud Cedrenium Sandabarenus
monachus idemque sacerdos, cùm reus maiestatis
argueretur, Obtestor te (inquebat ad Photium pa-
triarcham) ut mihi prius sacerdotalis dignitas adi-
matur, & tum exauthoratus, ut maleficus, puniar.
Ορκίζω σε δεσπότη^b τῷ θεῷ πρότερόν με καθάρσασαι,
καὶ τότε θυμὸν ἱεροσύνης ἀφελάβετῶσαν καὶ κολάζε-
ταισαν ὡς κηκέρρον^b. Quemadmodum autem militi-
bus, qui ante pœnam exauthorabantur, insignia mi-
litaria detrahi solebant: Sic etiam in exauthoratio-
ne & degradatione presbyteri (quam Divus Hiero-
nymus comparat degradationi militari) clerici nõ
ante capitaliter & extremo supplicio puniuntur, quã
infulis sacerdotalibus exuti, & à Præfecto ecclesiæ
exauthorati fuerint^d. Sic Iustinianus sacerdotes qui
post sacram ordinationem vxores ducebant, ad em-
pto prius infularum iure, curiæ cum bonis suis tra-
di voluit. Quod si exauthorationem præire clericus
pœnam & supplicium fatemur, iudicis Ecclesiastici
cognitio præcedat necesse est. Neque enim ante
Prælatum sacerdotem exauthorat, quam ei de crimi-
ne constiterit: atque id probationibus in foro, non
seculari, sed Ecclesiastico factis. Hoc enim illis per-
petuum est, ne iudiciarios actus fori secularis agno-
scant, neve eis fidem ullam adhibeant. Magnū qui-
dem est & atrox veneficij crimen, sed non, quiuis
reus nocens est. Non quævis accusatio damnatio-
nem præiudicat. Sæpe calumniator accusatoris per-
sonam sustinet: Sæpe sceleris atrocitas falso in in-
vidiam prætenditur. Melius vivit & valet: Venefi-
cium obicit attentatum non perpetratum: Reus

^a Dion. li.
37.

^b Cedreni
annales
pag. 479.
^c Ammia.
Marcell. l.
24. & tofo
tit. de his qui
non imple-
sis sicut sa-
cram. solu-
ti sunt, &
l. 2. §. igno-
minia ff. de
his qui not-
infam. l. mi-
lites. §. mis-
sionem. ff.
de re mili-
tari.

^d Cap. at sicut
clerici. de
iudiciis. ca.
nouimus
de verbos.
signif. cap.
excommunic-
nicamus
de hereti-
cis.

^e Novella
123.

quidem causam suam non aduersarij salute, sed innocentia sua tuari studet & defendere. Sed quid vetat in obscuro & dubio probationum conflictu, atrocitatem criminis obiecti consideratione aliqua lenire, cum leges crimen perpetratum & scelus non perpetratum eadem seueritate vindicare non solent? Imò cogitationis pœnas in forum deduci iura vetant; nec quenquam cogitationis solius pœnam ferre, aut seueram voluntatis nudæ coercitionem subire patiuntur. Marcus Cato dicebat, *neminem qui male facere voluit, plecti æquum esse, nisi quod factum voluit, etiam fecerit*. Titius non quidem absolui se causa non cognita petit; sed in ista questione beneficij per calumniam ab eo obiecti qui viuit & valet, postulat se ex canonû decretis & perpetua ecclesiæ politia, sacro Senatui reddi, & ad iudicem ecclesiasticum, qui de accusationis veritate cognoscat, remitti.

PRO MEVIO CONTRA REVM.

Quò plus honoris & venerationis ordini ecclesiastico debetur, eò grauius plectendi sunt illi, qui, vt ait Saluianus, *per flagitia ac turpitudines suas nomen religionis infamant*, & qui profana nequitia, criminumque suorum dedecore & atrocitate tam sacrum ordinem polluere & maculare non erubescunt. Neque enim ecclesiastici fori privilegia in fauorem sceleratorum, ac multò minus ad veneficorum tuitionem & excusationem adinuenta quisquam verè dixerit. *Non tam est vitius vita* (inquit Diuus Ambrosius) *quanti est dignitas omnium sacerdotum*. Galba Imperator tutorem, quòd pupillum, cui substitutus hæres erat, veneno decasset, cruce affectus: implorantque leges & ciuem Romanum se

testificant, quasi solatio & honore aliquo pœnam lenaturus, mutari, multòque præter cæteras altioris & dealbatam statui crucem iussit. Cur non eodem beneficij odio præscriptionem istam ecclesiastici fori & clericalis ordinis fauorem in tanta criminis atrocitate aut aperte reiiciemus, aut ficta veneratione, non minus quàm Galba ius ciuitatis Romanæ, eludemus? Rectè Saluianus, *Vt in oculum etiam si parua sordes incidat, totum lumen occæcat. Sic in ecclesiastico corpore, etiam si pauci sordida faciunt, prope totum ecclesiastici splendoris lumen obscurat*. Olim ecclesiis locisque sanctis hoc, tanquam asyli iure tributum fuerat, ne inde reos hominésque facinorosos extrahere quomodocûque liceret. Sublatum tamen est ius illud asylorum, & merito, ne ecclesiæ néve loci sancti, piorum receptaculum, improbis effugium & salutem præberè viderentur, & vt ait Philo, *ἡ σὺλταν ἀνιερὸς τὸ ἱερόν παρέχεσθαι, πᾶς γὰρ ὁ ἀνίατα δρῶν ἐχθρὸς θεῶν*. At verò quod in hac causa postulatur, quid est aliud, quàm vt sacerdotij dignitas & sacrosactus character venefico tantæ improbitatis nefarijque criminis reo asylum & impunitatem præstet? Nam quemadmodum Plinius de Senatu Romano dixit, *seuerus in ceteros, Senatoribus solis dissimulatione quasi mutua parcit*: sic etiam nemo est qui nesciat iudices ecclesiasticos hoc tẽpore vno omnes hoc vitio laborare, quòd in vindicandis hominum sui ordinis delictis ad eò remisse & molliter se gerunt, vt potius tanquam cõficij conuineant, quàm vt iudices de damnatione & scelerum pœna agant. Equidem si veram ecclesiasticæ iurisdictionis originem inquiramus, verisimile est non aliam olim fuisse, quàm vt ecclesiastici in

ad cogitationem. ff. de pœnis. can. cogitatio. nisi ex can. homicidum, de pœnitentiâ. distinct. 1. b Gellius li. 7. cap. 3.

c Saluianus li. 4. de gubernat. Dei.

d D. Ambrosius. epist. 13.

a Sueton. in Galba, cap. 9.

b Saluianus. li. 7. de gubernat. Dei.

c Philo de sp. ciu. lib. 9. c. 13.

d Plinius li. 9. epi. 13.

caussa fidei iudices essent: Si de criminum vindicta agebatur, nihil hoc ad ecclesiæ prælatos: At si de cōtrouerso fidei Christianæ dogmate, si de hæresi iudicanda, vel conuincendo hæretici alicuius errore quærebatur, hæc erat Episcoporum, antistitum, totiusque ordinis ecclesiastici cura. Hinc est quod D. Ambrosius quum de iurisdictione Ecclesiastica ad Valentinianum Imperatorem scriberet: non ille quidem generaliter tradit solos esse sacerdotes, qui de sacerdotum criminibus cognoscant: sed hoc tantum asserit, in causa fidei Episcopos etiam de laicis in Ecclesia, non autem laicos de ecclesiasticis in consistorio debere iudicare. Hæc autē iurisdictionis ecclesiasticæ distinctio videtur ab ipsis sacræ historiæ monumentis petita. Nam cum Diuus Paulus ad Gallionem proconsulem Achaïæ, qui Senecæ frater erat, deductus à Iudæis esset: hoc fuit Gallionis responsum, Si scelus aliquod aut crimen pœnâ dignum commisit, ego illum puniam & coercebo: *εἰ δὲ ζήτημα ἔστι περὶ λόγου καὶ νόμου, vos ipsi videritis*. Sed ne curioso nimis studio antiqua Christianæ Ecclesiæ primordia repetere & inquirere videamur: Iurisdictionis ecclesiasticæ regulas, quales nunc in hoc regno obseruantur, excutiamus. Itaque distinguendæ sunt criminum qualitates & causæ, quia, vt ait Plinius, *Singulis criminibus singula verba* *lit cause continentur*. Clerici in leuibus & ordinariis delictis solent ad iudices suos ecclesiasticos remitti, eisque tradi adhibita reseruatione casus priuilegiati, quem vocant. Sed cum notoriè crimē est graue, atrox, & (vt forensi verbo vti liceat) priuilegiatum: ipsi etiam canonistæ iudicem laicum fieri competentem asserunt propter sceleris atrocita-

a D. Ambrosii
epistol. 32

b Act. Apost. 18.

c Plinius
lib. 9. epistol. 4

atrocitatem. *Sunt quædam enormia flagitia* (inquit ille) *quæ potius per mundi iudices quam per antistites & rectores ecclesiarum vindicantur*. Sed cur nouum hoc videatur, cum etiam in prisca ecclesiæ ueneratione Principes regioſque magistratus in ipſo Palatio de Prælatorum accusatione cognouiſſe conſtet? Cæcilianus Carthaginenſis Episcopus accusatus est à Donatistis, cauſſaque cognita ab Episcopis, ac primùm à Melchiade, dein ab Arelatenſi Episcopo absolutus: Sed ab ea absolutionis ſententia ad Constantinum Imperatorem appellare licuit, & appellatione interpoſita cauſſaque denuò cognita Constantinus, teſte Diuo Auguſtino, de absolutione pronuncians reſcripſit, Cæcilianum virum omni innocentia præditum eſſe, nullumque in eo crimen potuiſſe reperiri. Sic cum Stephanus præſul Antiochenus accuſatores per calumniã ſubornafſet, qui ſubmiſſa clam, dolo & per inſidias meretrice, orthodoxos duos Episcopos ſtupri & ſcortationis poſtularent, cauſſa in palatio ab Imperatore Constantio aliſque iudicibus deciſa fuit, damnatũſque Stephanus calumniarum author, & vt indignus ab eccleſiastica dignitate deiectus eſt. Cyrillus præſul Hieroſolymitanus abſens in Synodo damnatus eſt: appellauit ad Imperatorem, & quaſi ad maius tribunal prouocaret, appellationi honos habitus. Addit hitorix eccleſiasticæ author, Cyrillum fuiſſe primùm, qui præter eccleſiasticas regulas aduerſus condemnationem eccleſiasticam, tanquam aduerſus publica & extraordinaria criminum iudicia libellis appellatoriis uſus eſt. Dioſcorus cum à Synodo damnatus fuiſſet, ad Principes laicos, qui Synodo interfueraut, & ad

a Gloſſa in l. addiſſos Cod. de epiſc. audiētia. & in cap. pœpen dimus de ſententia excō. Maſuerius in tit. de iudiciis. Bened. ad ca. Raynutium.

b Can. ſenũ quædam 23. quæſt. 5

c D. Aug. li. 3. contra Creſconiu grammati cum. Niceph. lib. 7 cap. 43. Euſeb. lib. 10. hitor. eccleſ. Optianus Mileuit. lib. 1. d. Hiſt. Tripart. lib. 4. cap. 25. Niceph. Call. li. 9. ca. 23.

e Socrates li. 2. c. 40.

a *Niceph. li. 15. c. 30.*
 b *Textus in cap. per pēdimus de sentētia ex communitat. Glossa & Canonica in cap. ad abolendam de hereticis. Pa norm. in c. uti clerici de iud. in l. quicunque l. omnes. C. de episc. & cler. c. Cedentus pag. 302. d. Arrest donné entre un Brestre nommé Gui-chon, le 23. de Juillet 1585. c. *Nicete Annales pag. 224. & Can. omnis oppressus 2. qm. 6. & Niceph. Call. lib. 15. cap. 30.**

sacrum senatum, vt de causa denuò inquireretur, interposita appellatione prouocauit ^a. Quod autem de exauthoratione Meuius obiicit non aliter eam fieri posse, quam si ecclesiastici fori cognitio præcesserit: non est quòd tanta obiectionis istius ratio habeatur. Primum quia nonnulli sunt casus & quædam crimina, in quibus aut propter delicti atrocitatem, aut aliam grauem ob causam, clerici etiam ex canonici iuris dispositione absque exauthoratione puniri, imò & extremo supplicio affici possunt ^b. Sic anno secundo suscepti à Iustiniano imperij cum quidam Episcopi & Archipresbyteri masculorum corruptores deprehensi essent, capita li supplicio post multos cruciatus affecti sunt, nulla exauthorationis mentione ^c. Deinde si fori nostri communem usum obseruare volumus, hoc Senatus solet, vt cum de graui aliquo crimine agitur, non regius iudex solus de sacerdotis delicto cognoscat, neque etiam sacerdos ad ecclesiasticum forum absolute remittatur: sed ambo iudices ecclesiasticus & secularis simul cognitionem suscipere teneantur: atque id sæpè arrestis Curie iudicatum est ^d. Neque hoc sine exemplo. Nam sub Alexio Imperatore, cum de dānatione Mesopotamitani, qui Thessalonicæ pontifex erat, ageretur: Patriarcha non sacerdotes tantum, sed & alios iudices adieuit ^e. Anacletus Papa causas clericorum & negotia in commune iudicari vult coram Patriarcha & Primite ecclesiastico; & coram patrio seculari ^f. In Ephesina Synodo, cum Dioscorus reus esset, & iudicari eum oporteret, sedebant tūm Episcopi, tum etiam magistratus laici, & qui in Senatu summo primas gerebant dignitates ^g. Et hoc quidem nunc apud

apud nos inualuit, vt vterque tam secularis, quam ecclesiasticus iudex de sacerdotis crimine cognoscat, si crimen non leue est, sed delicti grauitas maturum iudicium & seueriorem cognitionem requirat. Præst autem iudicio ecclesiasticus atque assessores sibi aduocat: sed omnia sunt Regio iudice præsentē & vocato. Non tamen de corporali pœna pronuntiat ecclesiasticus, sed de crimine cognoscit: quod si probatum ex consilij sententia videatur, ipsumque crimē capitalem animaduersionem requirat, tunc reum iudici seculari puniendum ecclesiasticus permittit. Atque hæc iudicarij ordinis forma multum habet & æquitatis & dignitatis. Nam cum simul iunctimque duo isti iudices, Ecclesiasticus & Regius, accusationem instruunt, & probationibus factis de crimine iudicant, Regij iudicis præsentia suspicionem omnem fauoris ecclesiastici remouet. Itaque si clericus absoluitur, nulla erit gratiæ, fauoris, & mutæ dissimulationis suspicio. Sin verò reus capitali iudicio damnatur, non poterit ecclesiasticus, qui condemnationis præiudicio adfuit & præfuit, reculare, quin damnatum exathoret, factaque exauthoratione puniendum capitalibus ministris permittat. In delictis grauioribus id obseruari diximus: At in hac causa de scelere atrocissimo agitur. Quis enim vnquam legislator satis grauem & acerbam veneficio pœnā imposuit? Plinius scribit, terram humani generis miseram venena produxisse, ne quis aut lenta tabe consumeretur, aut, si quando tædium vitæ eum cepisset, inuitus viueret ^a. At Meuius vim quidem veneni præsentem remediis vitauit, sed ita affectus, vt conti- ^a *Plinius. lib. 2. c. 63.*
 nua & graui tabe consumatur. *Vulnus aut venis*

a Philo Iu-
deus de
specialibus
legibus cō-
tra mæchos
& homici-
das. &c.

ὁ κακο καρπιτὺρ ἰγνι: δὺσία τὰ γ' ἡδὴ κ' π' παντελῶς ἀ-
δερὰ πέντε τὰ ἐκ φαρμακειῶν ἀπ' ῥωσῆματ' αἰτ Philo^a.
Atrox adeo & nefarium visum est veneficij crimē,
vt præ cæteris vnum hoc delictum maleficij nomi-
ne designetur. Etenim malus Dæmon hoc præci-
puè agit, vt quæ ad salutem hominum sunt adinuē-
ta, in perniciem & interitum conuertat in venenis
autem maleficia sua potissimum exercet, vt ci-
bi vel potiones, si quando ad salutem vel alimen-
ta præberi contingat, noceant & interimant. Cri-
men est sæuum, & eò occultius quò sceleratius, &
tantò sceleratius quantò occultius. Philo Iudæus
veneficia cæteris omnibus delictis grauiora censet:
Homicidas (inquit) eosque qui palam aggrediuntur;
videre & vitare licet: At occultæ iniuriæ, &
venena, quæ in conuiuio inter mensæ sacra, inter
amicos & sodales præbentur, vix caueri possunt:
Qui adulter est aut ebriosus, voluptatis titillatione
aliqua inuitatur. Seneca: *Nullum sine auctoramento
malum est, auaritia pecuniam promittit, luxuria mul-
tas ac varias voluptates, ambitio purpuram & plau-
sum, & ex hoc potentiam & quicquid potentia potest.*
Mercede te vitia sollicitant^b. Veneficus autem (in-
quit Philo) non voluptate vlla incitatur, sed animo
malefico & praua voluntate ad tantum scelus ac-
cingitur^c. Apud Persas hæc pœna veneficis infligi
solebat: Saxum erat latum, cui caput venefici
imponentes altero saxo feriunt, & elidunt, quoad
contuderint faciem & caput contriuerint^d. Testatur
Liuius de veneficis quæstionem Romæ primùm
habitam, M. Claudio Marcello, & T. Valerio Con-
sulibus^e. Refert Xiphilinus ex Dione sub Domi-
tiano prehenfos & ultimo supplicio affectos quos-
dam,

b Seneca
epist. 69.

c Philo Iu-
deus in li.
de speciali-
bus legibus
contra mæ-
chos & ho-
micidas.

d Plutar-
c. in vita
Artaxer-
xis.

e Iu. 118
c. 8.

dam, qui acubus veneno oblitis obuios lethaler
pungebant^a. Iurisconsultus: *Qui malum venenum
necandi hominis causa fecerit (inquit) vel vendiderit,
vel habuerit, tenetur lege Cornelia de sicariis*^b. Quin
& ad maiorem pœnam lex speciale id esse in hoc
scelere voluit, vt licet in aliis criminibus morte
reorum persecutio omnis cesset & extinguatur:
hunc tamen veneficij reatum morte non extingui
statueret^d. Quod autem Titius allegat, cogitati &
non perpetrati facinoris nullam esse pœnam: id
certè contra iura, contra leges, contraque æquita-
tis regulas proponitur. Etenim in criminibus ani-
mus & voluntas potissimum spectatur, ad eò vt
qui hominem non occidit, sed vulnerauit vt oc-
cideret, pro homicida damnandus dicatur^e. Diuus
Cyprianus, *Deus (inquit) videt corda & pectora sin-
gulorum, & iudicaturus non tantum de factis, sed &
de verbis, & cogitationibus nostris, omnium mentes
voluntatesque conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris
latebris intuetur*^f. Seneca eleganter etiam in hac
ipsa venefici quæstione: *Potest aliquis nocens fieri
quamuis non nocuerit: Si quis cum uxore, tanquam
cum aliena, concumbat, adulter erit: quamuis illa a-
dultera non sit. Aliquis mihi venenum dedit, sed vim
suam remixtum cibo perdidit: Venenum illud dan-
do, scelere se obligauit, etiam si non nocuit. Omnia
scelera etiam ante effectum operis, quantum culpe sa-
tis est, perfecta sunt*^g. Demosthenes: *ὃ τὸ συμπᾶν γό-
μος ἐστὶν ἅλθ', ἀλλὰ πῶ τῷ δ' ἐδρακ' ὅς δ' ἀνοίαν.* Ci-
cero: *Nisi forte quia perfecta res non est, non fuit
punienda, perinde quasi exitus rerum non hominum
consilia legibus vindicentur. Minus dolendum fuit re
nò perfecta, sed puniendū certè nihilominus. Nisi vero*
Miloni.

a Xiphil-
nus in Do-
mitiano.

b L. 3. ff. ad
l. Cornel.
de sicariis.

c L. 1. & 2
§ reus vel
accus. nor-
mus fuerit

d l. Lucius
ff. de iure
fisci.

e L. 1. §. di-
uus. ff. ad
l. Corne. de
sicariis.

f D. Cyp-
sermone §.
de lapsis.

g Seneca
lib. in sa-
pientem nō
cad. iniur.
cap. 7.

h Demost.
in orat. cō-
tra Ari-
stogitonē.

i Cicero pro
Miloni.

interesse aliquid putas (inquit idem) inter eum qui ho-
minem occidit, & eum qui cum telo hominis occidendi
causa fuit. Si interfici Saturninū nefas fuit, arma sum-
pta esse contra Saturninum sine scelere non possunt^a.

a Cicero
pro C. Ra-
birio per-
duellionis
reo.

b Harme-
nop. lib. 6.
tit. 6.

c Tertull.
lib. de Pa-
nitentia.

d Quintil.
decla. 281.

e Philo de
specialibus
legibus.

f Linius
lib. 40.

g Sueton.
in Domit.
cap. 21.

h Hier.
ad Castori-
nam Epi-
stolarū li. 1.

i Seneca
li. 5. de be-
nef.

k L. l. S. 1.
l. si quid
fur. ff. de
furtis.

Flarmenopolus : φορεύς ἔστιν ὁ σκεπὸν ἔχων φορεύσθαι,
καὶν φορεύσθαι καὶ μὴ φορεύσθαι. Tertullianus, *No facti so-
lum, verum & voluntatis delicta vitanda. Neque enim
si mediocritas humana factis solum iudicat, quia volun-
tatis latebris par non est, idcirco crimina eius etiam
sub Deo negligantur*^c. Quintilianus, *Nunquam mens
exitu estimanda est* (inquit) *Nam & qui impetum in
patrem stricto gladio fecisset, retentus diceret, Non oc-
cidi. Si venenum paratum deprehendissem, diceret,*

Non occidi^d. Plinio Iudæus eleganter. *ἴαν τις ἐπανά-
τένην τὸ ξίφος ὡς ἄποκτείνει, καὶ μὴ ἀνέλην, ἐνοχος ἔσται
καρποπέσει γερονῶς ἀνδρὸς φόρος, εἰ & μὴ τὸ τέλος τῆ
γνώμῃ σιωδραμε*^e. Sic etiam Perseus Macedo apud

Litium, *Aperienda nimirum nocte ianua fuit & ar-
mati comessatores accipiendi, prebendumque ferro in-
gulum, quando non creditur nisi perpetratum facinus*^f.

Domitianus conditionem Principum miseriam
dicebat, quibus de coniuratione comperta non
crederetur nisi occisis^g. D. Hieronymus, *Cum ho-
micidium ex odio saepe nascatur* (inquit) *quicumque o-
dit, etiam si necdum gladio percusserit, animo tamen
homicida est*^h. Seneca, *Veneficus est qui saporem cum
venenum crederet miscuit: Sic latro est etiam ante-
quam manus inquinet*ⁱ. Cogitationis quidem pœ-
nam nemo patitur, ex edicto scilicet, *quod quisque
iuris*. Cogitationis quidem nuda, quæ nihil ausa
est, nihil-ve attentavit. Nam effectum requirimus.

Sic apud Iurifconsultum sola iurti faciendi cogi-
tatio non facit furem^k. Sed quum voluntas ad ali-

quem actum devenit, tunc eadem est ausi quæ &
commisisti criminis pœna^a. Seruius in eum Vergilij
locum, *Ausi omnes immane nefas, ausoque potitis*, no-
tat iure Romano nō modò effectum puniri, sed &
voluntatem, voluntatem scilicet, quæ aliquid attē-
tauit. Ut constat non fieri furtum solo animo si-
ne contrectatione, sed si contrectatio rei alienæ
interuenit, rectè dicitur furtum commissum^b. Sic
etiam in iudicio legis Cornelix de ficiariis, *si quis
(inquit Iurifconsultus) gladium strinxerit & cum eo
percusserit, non est dubitandum hoc eū occidendi ani-
mo admisisse*: ac tum verè obseruari oportet, quod
lex ait, in maleficiis voluntatem spectari, non exi-
tum^c. Idque in grauioribus ac nefariis criminibus
potissimum obtinet. Tertullianus, *sensus delictorū
etiam sine effectibus imputari solent animæ*^d. Hinc est
quod ait Imperator, pari sorte leges scelus punire
& sceleris voluntatem^e. Quintilianus, *Insidiatus ci-
ui, etiam si non effecerit scelus, pœnas tamen legibus
soluet*^f. Seneca, *Omnia honesta opera voluntas in-
choat, occasio perficit: saepe honorata virtus est, etiam
ubi eam sefellit exitus: scelera quoque quamuis citra
exitum subsederint, puniuntur*^g. Titius non nudam
veneficij cogitationem habuit, sed venenum ne-
candi hominis causa (vt lex loquitur) fecit, miscuit,
porrexit. Itaque veneficij pœnas meritò patiatur,
& capitale apud seculares magistratus iudiciū sub-
eat, qui tantum nefas, tamque atrox scelus animo
malefico ausus est & attentauit.

a L. si quis
non dicam
rapere. C.
de episc.
cler.

b l. vulga-
rio. §. qui
furi. l. §.
quis vxori.
§. neque
verbo. ff. de
furtis.

c Nihil in
sensu. ff. ad
l. l. de a-
dul. l. 2. de
condit. in-
stit. l. §. ad
leg. Corne.
de ficiarij.
l. fraudis. ff.
de reg. iur.
l. Tertull.
lib. de ani-
ma ca. 40.
e L. l. ad l.
Iul. de am-
bitu. Cod.
Theodos.
f Quintil.
de cla. 274.

g Seneca
li. 4. contr.

h L. l. ad l.
Iul. de am-
bitu. Cod.
Theodos.
f Quintil.
de cla. 274.

SENATVS, Titium Episcopi Parisiensis
eiusque officialis iurisdictioni permisit: Statuit
tamen vt tam probationibus, quam iudicio, crimi-
nisque cognitioni vterque iudex, Ecclesiasticus &

Regius simul interessent: nec quidquam fieret absente regio magistratu: Inò neque etiam liceret Officiali Titium inconsulto senatu aut in libera custodia dimittere, aut aliter à carcere liberare.

De pensionibus & resignationibus beneficiorum.

CAPVT VII.

ECCLASTICARVM rerum politia, præfens ordo, & disciplina quantum ab antiqua Christianæ Ecclesiæ integritate & pura sinceritate distet, vix est quisquæ pia mète & religioso affectu imbutus, qui nõ & videat & seculi istius corruptelas ægrè ferat. Dicere lubet cū Plinio, *Quò te veritas, quæ remedia conquiras: ubiq; vitia remediis fortiora*^b. Saluianus ad Ecclesiã Catholicã, *ubi est illa nunc eximia formæ tuæ & totius corporis pulchritudo: ubi illud de vinis virtutibus tuis diuinorū apicū testimoniū*^c. Liuius, dum antiquã Romani populi virtutē & imperij magnitudinem aptè verèque cõmendat, primordia vrbis spectãda censet, primamque habet nascentis Reipublicæ originem attendi. *Ad illa quisque acriter intendat animū* (inquit) *quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros, quibusque artibus domi militiæque & partū & an* *est imperiū sit. Labète paulatim disciplina, velut dissidentes primò mores sequatur animo, deinde ut magis magisque lapsi sint, tū ire cœperint precipites, donec ad hæc tempora, quibus nec vitia nostra nec remedia pati possimus, perueniū est*^d. Nõ dissimiliter quisquis verū Ecclesiæ splendorē laudare aut mirari voluerit, omi sã

omissa præsentis seculi corruptela, vterius animū intendat, & ad antiquam primitiæ ecclesiæ puritatē cogitationes suas referat. Vt enim Plato de priscis & primi seculi hominib⁹ dixit eos extitisse meliores, quò propiùs ad deos accedebant: *οἱ μὲν παλαιοὶ κρείττους ἡμῶν καὶ ἐργυτέρω θεῶν ὀκνεῖντες*^a. Ita etiam prisci ecclesiæ primitiæ Antistites, quò propiùs à Christo & Apostolis erant, eò veriùs Christianã puritatē & ecclesiæ sinceritatem referebãt. Prælaturæ, & sacerdotia, & quæ nunc vocamus beneficia, olim martyria erãt: quin & primis ecclesiæ tēporibus ordinarij beneficiorum prouetus, & annui dignitatum ecclesiasticarum reditus nõ alij fuerunt, quàm persecutiones, flagella, fideiulæ, cruce, supplicia, membrorum lacerationes. At nunc ecclesiæ Prælati cœlestes illos prouentus abnuunt, & pro tormentis, cruce & culco, delicati martyres, magno ecclesiasticorū beneficiorum reditu superbiunt, & pingui fructuum abundantia saginantur. Ecclesiam fateamur oportet pristina illa sua sanctitate destitutã non agnoscere dignitatem suã. Magna fuit militãris ecclesiæ sub tyrãuis & persecutorib⁹. admiratio: Sed vt ait D. Hieronymus, *postquã Ecclesia ad Christianos Principes venit, potentia quidem & diuitijs maior, sed virtutibus minor facta est*^b. Exquire veteres illos scdis primariæ Põtifices, longam seriem recensebis eorum, qui martyrio coronati vitã in Domino finierunt, quique (vt ait Saluianus) *ad cœlestis regia ianuam gradibus pœnarum suarum ascendentes scalas sibi quodãmodo de eculeis catastis que fecerunt*^c. Pudet dicere quanto quãtque infami nostro dedecore ecclesia olim multo integritatis splendore fulgens, nunc pristinæ sancti-

^a Plato in Philabo.

^b D. Hier. in vita Diui Malchi.

^c Saluian. li. 3. de gubern. Dei.

a Arrest
donné à la
Tour-nelle
le Samedi
22. Feurier
1786. contre
M. Macé

Durãt Doy
en de Lau-
ual, Chau-
uelin plai-
doit pour
l'appellãt &
moy pour
l'inthimé.

Autre pa-
reil Arrest
à la Tour-
nelle du Sa-
medy 26.
Aoult 1795.
plaidant de
Villiers

pour l'ap-
pellãt, & A.
Arnould
pour M. I-
saac Spifa-
me intih-
mé.

b Plin⁹ li.
4. epist. 25
c Saluian.
li. 1. ad Ec-
cles. cath.

d Liuius
li. 1. in pri.

tatis oblita, turpi vitiorum labe fordescit. Etenim (vt ait Diuus Cyprianus) *priscarum laudum & gloria degenerem esse maximū crimen est. Minus est decoris nūquam ad præconium laudis accessisse quam*

^a D. Cyp. *de fastigio laudis ruisse* ^a. Sacerdotia & prælaturæ, dum viguit incorrupta ecclesiæ antiquitas, nec annuos nec statos redditus habebāt. Vnde conueniens videbatur vt plebs Christiana sacerdotes suos in vnaquaque ecclesia & ordinari curaret & alere tene retur. Magnam & sollicitam adhiberi operam hoc seculo videmus ab iis qui fructuum & reddituum occasione beneficia venantur. Olim multò maior & sollicitior à priscis Christianis adhiberi solebat, ne sacerdotia & prælaturas obtinerent. Ammonius, cuius laus morum austeritate, singulari eruditione, magnæque philosophiæ cognitione commēdatur, cum se inuitum cerneret ad Episcopalem dignitatem & cōsecrationem abduci, neque ab eo proposito clericos & Antistites, qui eum elegerant, disuaderi posse, ipse sibi dexteram amputauit auriculam: Nunc demum (inquebat) à tanto munere excusabor, cum sacerdotem, nisi integrum & immutilatum, recipi canones nō permittant^b: Sic etiam Nilammon, cum electus esset episcopus, eumque Theophilus nulla admissa excusatione consecrare vellet, dilationem horæ, vt precationi vacaret, postulauit, & cum se tanto munere indignū crederet, Deum precatus est vt mori prius quam episcopum consecrari, concederetur. Huic voto Deus annuit, ac Nilammon inter precandum expirauit^c.

Diuus Cyprianus de Cornelij Pontificis electione ita ait, *Non, vt quidā, vim fecit vt episcopus fieret, sed ipse vim passus est vt Episcopatum coactus exciperet* ^d.

^b Niceph. *Callist. lib. 11. cap. 37.*

^c Niceph. *lib. 13. ca. 37.*
^d D. Cyp. *lib. 4. epi. 2.*

Tales viros hæc ætas perpaucos producit, qui cum D. Hieronymo dicant, *Clericatum non honorem esse, sed onus* ^a. Vanæ sunt & superflue hoc tempore ille canonum constitutiones, quibus sub graui pœna interdicitur, ne quis ad sacerdotia, sacros ordines aut dignitates ecclesiasticas inuitus promoueat^b. Neque enim coruos aut cæteras anes, quæ laceratione corporū aluntur, tam rapido volatu ad cadauera per aërem fieri videmus, quàm ægotante clerico beneficij opimi possessore, coruos beneficiarios cernimus, aut ad extorquendam à languente resignationem, & spolia adhuc spiranti detrahenda, aut desperata resignatione ad Regis aulam, curiamve Romanam incredibili celeritate aduolare. Verum omissa in homines huius seculi querimonia, institutum de pensionibus & resignationibus sermone cœptumque iter pergamus. Illud sanè olim in ecclesia obtinuisse constat, vt quisquis vel sacerdos ordinatus, vel Episcopus consecratus fuerat, non vtique ei postea liceret onus siue honorem iniunctum, liberè, quando cunque vellet, deferere, munusque semel susceptum resignare & eirare. Hinc Nicolaus Papa ab episcopo quodam cōsultus, an ecclesiam suam aduersis persecutionum periculis agitatam relinqueret: *Si perniciosum est (inquit) proreтам in tranquillitate nauem deserere, quanto magis in fluctibus? Indecens est (ait ille) prius soluere militiam cingulū, quam cedat victori aduersitas præliorum* ^d. D. Ambrosius cum ex Iustinæ Imperatricis mandato de ecclesia iuberetur exire, hoc ego (inquebat D. Ambrosius ad Beniuolum quaestorem) sponte non faciam, ne lupis septa ouium tradere & prodere videar. Hic, si placet, occide, hoc

^a D. Hier. *epistola ad Heliodorū*
^b Can. vbi *ista, & cā. honorat. dist. 74.*

^c can. *scitarum 7. quest. 1. d ca. 1. ext. de renuntiat.*

a Niceph. loco mortem prona suscipiam voluntate^a. Diuus
 1. 12. cap. Bernardus ad eum rescribens, qui ecclesiã suam, cui
 19. Hist. præerat, relinquere ideo volebat vt Hierosolymani
 1. 1. 1. lib. pergeret: *Qua ratione (inquit) curam tibi creditam
 9. cap. 20. animarũ exponere debeas omnino non video. Quid e-
 b. D. Bern- nim? blãditur deposite sarcina libertas sed charitas nõ
 nard. epist. 82. querit que sua sut: Fortẽ quietis promocat & cocũ gustus
 c. D. Paul^o suauior sed euacuatur dispendio pacis^b. Alligatus es
 epist. 1. ad uxori, noli querere solutionẽ^c. Quin & hoc tẽpore ex
 Corint. c. 7. canonicis iuris constitutionibus, neque sacerdotes
 d. ca. quidã beneficia sine consensu episcopi, neque episcopi
 ceder. di li- sine licentia summi Põtificis diœceses suas ciurare
 centiã ext. de renunt. & dignitati suã renũtiare possunt^d. Quod nos ficta
 can. suggestiõ. 7. qua. religione, antiqui vera & sincera pietate faciebant,
 1. ca. 2. ex- ne ecclesiastica munera sponte & absque licentiã su-
 tra de perioris deferrent, ne quidem urgente necessitate
 transl. epi- aut graui imminente periculo. Prælati cum ecclesia
 scopi. sua vinculam, instar est coniugij^e. Si à carnali ma-
 e cap. re- trimonio ad spirituale licet argumentari, cur viro
 quisius. õxt. de test. vxorem dimittere aut cõmodare nefas credemus?
 cap. 2. de Prælato ecclesiã dimittere, cedere, & cui voluerit,
 transl. epi- resignare fas & licitum esse existimabimus? Lupus
 scopi. f. Lupus abbas Ferrariensis, *Quemadmodum (inquit) carnalẽ
 Ferrar. ep. copulam nõ licet resoluerẽ, nisi ex causa fornicationis,
 29. ita susceptam semel pastoralem curam nefas est depo-
 g. Tertull. nere, quando omniũ saluti consuli potest^f. Meminit
 in apolog. Satua, li. Tertullianus Socratis Græci & Catonis Romani,
 8. deguber. qui vxores suas amicis communicauerunt^g. Sic &
 Dei p. 268. Ammianus Marcellinus refert Sarracenos habuisse
 Plus. in Ca- vxores precarias, atque eas data acceptaue mercede
 pone. h. Ammia ad tempus conduxisse^h. Hos ergo nequitia suã pa-
 nus Mar- tronos aduocent isti viles, profani & simoniaci re-
 cellin. l. 14. rum diuinarum negotiatores, dum promiscuis
 resigna-**

resignationibus beneficia & ecclesias, quã Præla-
 torum spirituales sunt vxores, auara nundinatione
 mercantur, & mutua fide habita inter se commu-
 tant. Hoc verẽ est ædificare Sion in sanguinibus &
 Ierusalem in iniquitate: Hoc est dignitatũ ecclesia-
 sticarum apicẽ & Dei sanctuarium iure hæredita-
 rio contra canones transmittere^a. Hæc fuit ianua,
 per quã lupi in ouile irrumperes cuncta hæresibus
 infecerunt, & oues dignis pastoribus destitutas ab-
 egerunt: Hinc vitiorũ succrescẽtium prima origo:
 Hinc deformitatis ecclesiam maculantis prima la-
 bes: Tum denique regulas Christianã disciplinã
 vidimus peruerti, omniãque *ex illo fluere ac retrò
 sublapsa referri*. Addamus cũ poeta, *fracta vires, aut
 potius fracti mores, auersa Dei mens^b*. Olim nulla
 resignationum mentione defuncto episcopo suc-
 cessorẽ à Clero eligi & ab vniuersa plebe Christiana
 probari oportebat. Sæpe quidem nõ tumultuo-
 so populi cõkursu, sed ex antistitum diœcesis illius
 suffragiis fiebant electiones. Idque secundo canone
 Laodicensis synodi continetur. Electiones tamen,
 vt plurimum, conuocatis omnibus diœcesis illius
 Christianis celebrari solebant, & *χρησται* nõ sim-
 pliciter creare, sed suffragio & consensu populi de-
 signare & eligere significat, cùm id manuum ele-
 uatione fieret. Diuus Cyprianus presbyteris & dia-
 conis & plebi vniuersã rescribens, *In ordinandis
 clericis fratres charissimi (inquit) solemus vos ante
 consulere & mores ac merita singulorum communi con-
 silio ponderare^c*. Idem Diuus Cyprianus de Corne-
 lio Pontifice Romano, *factus est (inquit) Cornelius
 Episcopus de Dei & Christi eius iudicio, de cleri-
 corum penẽ omnium testimonio, de plebis qua tunc*

a. cap. con-
 sulisti ext.
 de iure pa-
 tronatus.

b. Virgil. li.
 2. Æneid.

c. D. Cypr.
 lib. 2. epi. 5.

ad fuit, suffragio, & de sacerdotum antiquorū & bonorum virorum collegio^a. Quemadmodū autem Athenis fiebat magistratum *δογμασις*, ne alij quā viri probi crearetur: sic & in electionibus plebs Christiana eum nominare solebat, quē meritis dignissimum crederet^b. Ac ne quis sceleratus aut sacro munere indignus per ambitum, & medicata suffragia, vel ad gratiam eligeretur, licebat vnicuique crimina aut criminum suspensiones obiicere, *ut plebe presente* (inquit ille) *vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita predicentur*^c. Certissimum antiqui illius instituti testimonium ex Lampridio colligimus, cuius hæc verba sunt. *Vbi aliquos imperator Alexander Seuerus voluisset vel rectores prouinciarum dare, vel prepositos facere, vel procuratores, id est rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortās populū, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si non probasset, subiret pœnam capitis. Dicebatque graue esse, cū id Christiani & Iudæi facerēt in predicandis sacerdotibus qui ordinādi sunt, non fieri in prouinciarū rectoribus, quib. & fortuna hominū committerentur & capita*^d. Constantinus Imperator & Irene eius mater Tharasū Patriarcham, qui suffragiis totius cleri electus fuerat, in conspectum vniuersi populi eduxerūt, feceruntque omnibus liberā criminādi & accusandi eius potestātē^e. Etenim *in ordinationibus sacerdotū* (ait D. Cyprianus) *non nisi immaculatos & integros antistes eligere debemus, qui dionē & sanctē sacrificia Deo offerentes audiri in precibus possint quas faciunt pro plebis dominicæ incolumitate*. Hinc cū D. Ambrosius, qui vnus è præfectis sub Imperatore Valētiniano erat, electus fuisset Episcopus Mediolanensis, Valentinianus exultasse fertur,

^a D. Cypri. lib. 4. epi. 2 ad Antonianum.

^b Can. licet §. quæst. 1.

^c D. Cypri. lib. 1. epi. 6

^d Lāprid. in Alex. Seuero.

^e Epistola Imperatoris Constantini ad Nicœenam Synodum. §. D. Cypri. lib. 1. epi. 4.

fertur, quòd Deus illos ad Episcopale munus vocaret, quos ipse administrationi ciuili præficiens dignos & capaces Reipublicæ administrandæ iudicasset^a. Sed in tanta rerum humanarum vicissitudine, improbitatis quidem & vitiorum perpetua existit & continua series: at virtutis & rerum laude dignarum breuis est & sæpe interrupta disciplina. Quid enim laudabilius esse potuit, quā electiones in Ecclesia seruari & tueri: atque electionum iure seruato, illud assidua & perpetua cura præstare, ne alij, quā viri integri, moribus incorrupti, fide præstantes, vno omnium Christianorum consensu Ecclesiæ præficerentur? *Minus est* (inquit D. Hieronymus) *tenere sacerdotium quā mereri*^b. Sæpè tamen in Ecclesia euenit, vt reiectis electionibus locum habuerint successorum nominationes, quas variè pro temporum diuersitate modò admittas, modò improbatas Ecclesiasticæ historiæ monumentis memoratur. Successorum autem nominatio est resignationis species quædam. Huius sanè instituti prima ratio laudabilis extitit, sed quæ mox in abusum & perditos mores desiit. Constat enim hoc fuisse primum Ecclesiæ institutum, vt eligi à clero & plebe Christiana successorem oporteret: Quia tamen verisimile fuit eum qui nouissimè munus illud Ecclesiasticum gesserat, dignitatis ipsius onus, & quæ obeundo muneri necessaria essent apprimè nosse, prius de successoris vel coadiutoris persona inquirebatur: Non quidem vt eum, quem nominabat, eligi necessariò oporteret, sed prædecessoris commendatio pondus non leue in suffragiis & electione habebat. Sic Alexander Episcopus Constantinopolitanus Paulum & Mac-

^a Niceph. lib. 11. c. 32.

^b D. Hier. ad Pam-machium lib. 2. epi. 5.

donium viros multis meritis eximios nominavit, quasi alterutri eorum sedes Constantinopolitana post obitum suum committi deberet: Hinc exorta est contentio, non ut alius eligeretur, sed quoniam ex illis duobus à defuncto nominatis præferri deberet a. Hinc etiam processit non minus certamē pro Euagrio: quem Paulinus Episcopus morti proximus successorem nominauerat b. Verum nominationes istæ successorum (quæ resignationes sunt) tunc primū etiam cum necessitate obseruari & electionibus præualere cœperunt, cum catholici prælati aduersus hæreticorum factiones, orthodoxæ fidē securitati cauere & prospicere voluerunt. Hæretici enim quoties Episcopus aliquis decedebat, nihil non mouere & tentare consueuerant, ut corruptis suffragiis hæreticus aliquis Ecclesiæ præficeretur. Hæreticorum factione nihil esse solet sagacius: Acriter & animosè partes suas fouent, & rudes multitudinis imperitiæ animos in errores maximos non difficulter inducunt. Itaque orthodoxi huic malo mederi volentes, nihil commodius aut tutius animaduertunt, quàm ut à Catholico decessore nominaretur Catholicus & orthodoxus successor. Sic moriens Alexander Episcopus Alexandriæ successorem Athanasium nominauit c. Vnde & ab Arrianis Diuus Athanasius accusatus est, quòd nulla communis Episcoporum consilij electione sacerdotium propria autoritate ex defuncti nominatione sibi arrogasset d. Athanasius item cum postea Petrum nominasset, eiusmodi nominatio Ecclesiæ Alexandrinæ grata & probata fuit e. Sic etiam Macarius Ecclesiæ Hierosolymitanæ metuens, sedemque Episcopalem

a Niceph. eccl. hist. li. 9. cap. 4.

b Niceph. lib. 12. cap. 24.

c Sozomē. lib. 2. cap. 17.

d Hist. trip. li. 4. c. 9.

Niceph. li. 8. c. 44.

in princ. et hebdot. li. 4. c. 20.

Nice. li. 11. c. 26.

lem ab Arrianis & hæreticorum labe cupiens vindicare, Maximum, qui orthodoxus erat, non modò sibi successorem designare statuit, sed, ut omnem post obitum suum cõtrouertendi occasionem præcideret, impetrauit, ut etiam sibi viuo Maximus daretur coadiutor, simulque Episcopali maneretur funderetur a. Sic & olim antea Narcissus Episcopus Hierosolymitanus annos natus 106. cum propter decrepitam ætatem non amplius muneri obeundo idoneus esset, coadiutorem Alexandrum annuente clero assumpserat b. Plura exempla si quis ab authoribus historiæ Ecclesiasticæ requirat, innumera alia facillè reperiet. Quin & successu temporis nominationes istæ generaliter locum habere & fauorabiles esse cœperunt; cum plerique abusus, scandala & contentiones electionum iura infamarent, ipsæque electiones in odium & inuidiam, etiam vigente olim Ecclesiastica disciplina morumque simplicitatis splendore, traherent. Electiones plerumque discordias & emulaciones parere solent. *Vnius prælatio* (inquit Tertullianus) *sine alterius contumelia non videtur procedere* d. Apud Ammianum Marcellinum legimus (& pudet) æuam illam & efferatam de Pontificia sede Romana inter Damasum & Ursicinum rixam & cõtentionem, in qua vno die eadem in basilica centum triginta sepem reperta cadauera peremptorum. Quin & indignius videtur quod idem Marcellinus addidit, nihil mirum, si tanta animorum contentione de Pontificia dignitate certarent, *quòd id adepti futuri sunt ita securi ut disentur oblationibus matronarum, procedantque vehiculis insidites, circumspiceleuestiti, epulas curates profusas, adeo ut eorū conuiuia regales superet*

a Socrates li. 2. ca. 21. et Niceph. li. 8. c. 46.

b Niceph. li. 5. ca. 10.

c Eusebius lib. 7. cap. 32. Soz. m. li. 2. ca. 1.

Niceph. li. 2. ca. 1.

9. ca. 4. & li. 11. c. 26.

& lib. 14. ca. 41.

Socrates lib. 2. c. 6. & 21.

& lib. 5. c. 21. & li. 7. cap. 48.

d Tertull. in apolog. cap. 12.

mensas, qui esse poterant beati uenera, si magnitudine urbis despecta quam uitiis opponunt, ad imitationem antistitum quorundam prouincialium uiverent: quos tenuitas edendi potandique parcissimè, uilitas etiam indumentorum, & supercilia humum spectantia, perpe-

a Ammiã. dant & uerecundos ^a. Pudet lanè etiam priscis nascentis Ecclesiæ temporibus luxum, diuitias, & dissolutos ad eò mores primariam Christianæ Ecclesiæ sedem occupasse. Conuenientius uidetur auctori in Christianos malè affecto fidem non adhiberi. Sed ut ad electionum abusus reuertamur, refert Sidonius Apollinaris plerasque fraudes non modò per mendicata suffragia, sed & per sordes ac simoniæ labem in electionibus, etiam suo tempore, committi solitas: Adeo ut Patiens & Euphronius Episcopi neglectis suffragiis, & ommissa electionis forma, Ioannem virum pietate insignem Episcopum consecrare necessarium existimaue-

^b Sidonius Apollinaris lib. 4. epistola ultima ad Diuulnum. ^c Niceph. lib. 12. c. 12. ^d Niceph. lib. 13. cap. 9. & cap. 29. in fin. ^e lib. 14. cap. 29. in princ. ^e Niceph. lib. 13. c. 9.

^b Nam & sub Theodosio Imperatore refert Nicephorus, in electionibus plerosque omnes neglecta Ecclesiæ dignitate suffragia sua propinquis, familiaribus & amicis ad gratiam commodasse ^e. Pluresque etiam tempore Diui Ioannis Chrystomi in Asia fuisse; quorum hi quidem per gratiam, alij emptos pecunia Episcopatus possiderent ^a. Diuus Chrystomus electionum iura tollere uoluisse memoratur ^e. Quin & defuncto Sisinio Patriarcha Constantinopolitano placuit neminem ex Ecclesiæ illius clero Pontificem creari propter contentionem eorum qui dignitates & apices Ecclesiæ obtinebant, quòd omnes non ex meritis, sed ad gratiam amicis aut propinquis suis

in ea

in ea electione fauerent ^a. Pudor est liquisse olim sacerdotia per gratiam consequi: At beneficia per simoniæ labem, etiam in illa prisci seculi integritate, plerosque obtinuisse infame est, indecens, & probrosum: & tamen historiæ fides utrunque sæpè cuenisse memorat. Sic post obitum Anastasij summi Pontificis, Festus Senator Romanus, qui Laurentium aduersus Symmachum competitorem fouebat, suffragia quædam in gratiam Laurentij pecunia corrupit ^b. Sidonius Apollinaris de seculi sui fordibus: *Et nisi me immerito queri iudicaueritis (inquit) dicere auderem tam præcipuis animi esse plerosque, tamque periculosi, ut sacrosantam sedem dignitatèque affectare precio oblato non reformident, & rem iam dudum in nundinam mitti auctionemque potuisse, si quam paratus inuenitur emptor, venditor tam desperatus inueniretur* ^c. Itaque & hæreticorum metus ne per suffragia dignitates ambirent, & tales tantique electionum abusus nominationes successorum & resignationes introducere. Quid enim aliud sunt resignationes *in fauorem*, nisi illæ ipsæ successorum nominationes tot priscis Christianorum Antistitum exemplis adprobatae? Quæ licet primùm nonnulla Ecclesiæ contra hæreses utilitate admixtae fuissent: tamen procedente tempore perniciem multam inuexerunt, si quidem opibus in Ecclesia diffluentibus unicuique licebat successorem, quem uellet adoptare & asciscere, non pura mente, non ex communi Ecclesiæ utilitate, non cœlesti diuini numinis afflatu, sed aut precio, aut ad gratiam, aut ex propriis suorùm-ue commodis, & utilitatè priuata. Itaque meræ nundinationes erant, & sordida beneficiorum commercia, quibus

^a Niceph. lib. 14. c. 31.

^b Niceph. lib. 16. c. 35.

^c Sidonius Apollinaris lib. 7. epist. 5. ad Agretium.

mederi op^o fuit. Leges ex vitiiis natę sunt: vitia enim præcessisse oportuit, antequam legum subsidia & feueritatis publicę remedia proponerentur. Apud Tacitum Pætus Thrasea, *Vsu probatum est* (inquit) *leges egregias, exempla honesta apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia Cinciã rogationem, candidatorum ambitus, Iulias leges, magistratum auaritia Calpurnia scita pepererunt. Nam culpa, quam pœna, tempore prior: emendari, quam peccare, posterius est*^a. Itaque cum maior & frequentior esset resignationum & nominationum abusus, quam vquam fuisset electionum, placuit tandem illas successorum nominationes reici & damnari: Idque tanto omnium consensu, vt nihil in Ecclesia odiosius esset cœperit, nihil perniciosius visum sit, nihil quod peioris licentię ac deterioris exēpli iudicaretur^b. Romana synodus sub Hilario Papa eas damnauit, & in ecclesia locū habere vetuit. Vt & Pontifex Alexāder tertio, sãctuariū Dei iure hæreditario possideri nõ debere rescribit^c. Sic & antea can. 23. Concilij Antiocheni episcopum morti vicinum vetuerat successorem sibi constituere. Quin & resignationum & nominationum odium eõ tandem processit, vt non modò pro nullis haberentur, sed & à decessore nominari incapacitatis species quædam esset: Ideoque cum recensentur omnes, qui ab Episcopatu & dignitatibus ecclesiasticis arceri & reici debent, adduntur postremò illi, *qui à decessoribus in sacerdotium eliguntur*^d. Itaque cœpit denuò pristinus electionum fãnor, ac præcipue in Ecclesia Gallicana. Inter veteres Caroli magni leges ita statuitur *sacrorum canonum non ignari, vt in Dei*

^a Tacit. li. 15. *Annal.*

^b *Can. peristi & per totum. 7. quæst. 1. c. ad hæc. ext. de decimis.*

^d *can. qui in aliquo si. dist. 81.*

nomine sãcta ecclesia suo liberius potiretur honore, a sã sum ordini ecclesiastico præbuimus, vt scilicet episcopi per electionem clericorum & populi secundum statuta canonum de propria diocesi, remota personarũ & numerum acceptione, ob vite meritum & sapientia donum eligantur^a. Vuo Carnotensis. *Francorum Reges Carolus & Ludonicus* (inquit) *electiones episcoporum ecclesis cõcesserunt. Quod & in suis capitularibus scriptis reliquerunt, & in concilijs episcoporũ prouincialibus sanciri permiserunt*^b. Hęc omnia altius & ordine repetita ostendunt hanc fuisse temporũ & morum vicifitudinẽ, vt in ecclesia modò electiones, modò nominationes successorum, alteriis vicibus locum habuerint. In vtrifq; abusus & sordes etiam olim frequentes: vt nihil est in humanis rebus perpetuò sincerum & incorruptum. Electionũ vsus laudabilis, earũque euidens vtilitas: Abusus autem non ita frequens nec periculosus. Resignationum verò vsus ex abusu cœpit, sed in sordes, nummarias beneficiorum commutationes, maximãque & perniciosissimã ecclesię pestẽ defuit. Et tamen, vt sepẽ zizania miscentur segetibus frumentorum, factum est vt reiecta electionum forma, iste resignationum vsus & abusus magno totius Reipublicę Christianę incõmodo irrepserit, & ecclesiam occupauerit. Sicut plerumq; in pingui solo & agro quãtumuis culto crescũt densa ferie malę & steriles herbę, *signifiquę horret in aruis Carduus, intereũt segetes, subit aspera sylua, Lappaque, tribulique, interque nitentia culta*^c. Etenim per resignationes commercia beneficiorũ aperta nundinatione licet, clerici ad pactiones simoniacas inuigantur, sacerdotia improbis, indignis,

^a *Capit. legum Caroli magni lib. 1. c. 84.*
^b *Vuo Carnotens. epi. 47. ad Manasẽ Rhe-morum Archiepiscopum.*

^c *Virgil. lib. 1. Geor.*

indoctis, vel ad gratiam, vel precio, vel propinquitatis iure conferuntur, & opima sacerdotia avaris permutationum pactionibus ex reditu & fructibus captantur. Canonistæ autem & beneficiarij pragmatici duo resignationum genera distinguunt, Resignationes puras & simplices, & resignationes *in fauorem*: Illas iure permittente admitti dicunt: Solas autem resignationes, quæ *in fauorem* vocantur, illicitas esse, contraque ecclesiæ instituta, & Christi regulas: imò etiam admixtam habere & im-

a cap. cum
privile. ext.
de pactis.
de præben-
dis. c. quæ-
rum. ex. de
rerum
perp. can.
ordinatio.
1. quæst. 1.
de an. peti-
sion. vers.
hoc nulli
concedi. 7.
quæst. 1.
cl. furti. 9.
qui iussu.
ff. de his
qui nos. in
fam.

d D. Cy-
prianus. li.
1. epist. 8.

licitam simoniæ labem^a. Itaque has *in fauorem* resignationes Papa solus admittit, quia, ex canonistarum sententia, solus Papa de simonia dispensare potest^b. Nam quemadmodum qui de furto transigit infamis est: si tamen Prætoris præsentem vel iubente, precio dato paciscitur, non est infamis, propter Prætoris auctoritatem^c: Sic etiam, ex sententia canonistarum, resignare *in fauorem*, solo authore collatore ordinario, simonia est: sed quoties aliquis summo Pontifice authore & adprobante resignat *in fauorem*, aut de pensione constituta paciscitur, facit auctoritas Pontificia, ne actus ille vlla simoniæ labe infametur. Dixerim, salua sedis Apostolicæ veneratione, indignum esse ibi demùm disciplinæ ecclesiasticæ regulas vlla dispensatione violari, vbi purissimum fidei Christianæ splendorem elucere conueniens esset. *Adulterum est* (inquit Diuus Cyprianus) *impium est, sacrilegum est quodcumque humano furore instituitur, vt dispositio diuina violetur*^d. An idem dicemus de summo Pontifice, quod Dionysius Halicarnassæus dixit, veteres illos Reipublicæ Romanæ Pontifices fuisse *ἀνομιαν ὄντας, ἐδὲ ἐλευθέρως* *ἢ ἄλλοις* *ἢ ἑαυτοῖς*, vt nullius à se aut dicti aut facti

aut facti rationem reddere tenerentur? Quin potius admiramur solemne dictum Põtificis Pij quinti, quem ætas nostra vidit pietatis laude insignem & sanctis moribus integerrimũ. Is quum indignè ferret resignationes istas in curia Romana admitti, imò nullibi præterquam in Romana curia, velletque omnes eas, quæ *in fauorem* vocantur, resignationes tollere ac reiicere: Accurrunt statim & aduolant pragmatici Curia Romanæ, imò tinea ac forices palatij Ecclesiastici: Hoc erit (inquiunt) destruere curiam: Satius est (respondit Pontifex sanctus) destruere Curiam & aliuere Ecclesiam. Ex ista autem resignationum licentia plures abusus irrepserunt. Primus ac præcipuus, quòd neque probitas neque mores quenquam ad sacerdotia obtinenda euehant, quandiu resignationes liberè permittentur: sed vel ad gratiam, vel pecunia, vel malis artibus nominari solet à decessore successor. Hinc fit vt errare mihi videantur, qui deuoluti iuris titulum odiosum, resignationum fauorabilem asserunt. Deuoluto iure, vt vocant, aliquis sacerdotium petit, quum vel incapacitatem, vel simoniam, vel crimina arguit illius qui sacerdotij fructus indebè usurpat. Quis verò, nisi infracto seculo, odio suum hoc esse proponere audeat: aut quis resignationes per sordes & ad gratiam factas, nulla meritorum commendatione, fauorabiles esse iure dixerit? Quinetiam olim vt hæreditaria redderentur beneficia, alius abusus in resignationibus frequenter usurpari consueuerat. Quisquis enim sacerdotij alteriusve beneficij possessor erat, nõ ante de resignando sacerdotio aut relinquendo munere cogitare solebat, quam aduersa valetudo & sanitatis recupera-

a Dionys.
Halicarn.
lib. 2. anti-
quitas. Ro-
man.

randæ desperatio mortis vicinitatem denuntiaret. Sanè in prisca disciplinæ Ecclesiasticæ seueritate, resignatio Prælati morituri, quantumuis sera & morti vicina, nullum præbere solebat malæ fraudis criminisue argumentum. Sic enim Paulus Constantinopolitanæ Nouatianorum Ecclesiæ Episcopus cùm in lecto decumbens & morti proximus de successore inquireretur, Martiani nomen clam in charta conscripsit, eamque chartam anulo obsignatâ Marco Scytharum Episcopo, qui tùm in vrbe erat, custodiendam commisit, accepta ab eo fide, si vt ipse à morbo conualesceret, Marcus chartâ intactam restitueret: Sin mori Paulum contigisset, aperta charta successoris nomen inscriptum cunctis patefieret. Nominationes successorum ad resignationum naturam accedunt, nisi quod resignatio præsentem habet effectum, nominatio successoris in tempus mortis conferitur. Itaque hæc Pauli dispositio non quidem fuit resignatio *in fauorem*, sed fuit testamentaria morientis voluntas, aut potiùs mortis causa donatio. Nunc verò si passim id liceat non adiecto ad resignadum legitimo ante mortem spatio, Prælati deinceps sacerdotia tâquã patrimonialia retinebunt: nec quisquam erit qui beneficia antè dimittit, quàm salutis vitæque spem omnem abiecerit, vt proximè moriturus de sacerdotiis resignadis eadem ratione eadèmq; hora cogitet, qua & de cæteris bonis testamento disponere visum fuerit: Sicque beneficia ad instar patrimoniorum, hæreditatis aut legati iurè trãsmissentur. Hinc nata est Cancellariæ Romanæ regula *de infirmis resignantibus*, cuius remedio necesse fuit morbum & extre-

■ Niceph.
li. 14. ca. 41

mã vim morbi aliquo tempore præuenire. Sed vt nihil est tã sanctum, quod non auara improbitas euertere & conuellere nitatur, non potuit sola hæc, *de infirmis resignantibus*, regula obstare, quin nouus etiã abusus nasceretur. Sani & valentes resignabãt, sed clam & tacita resignatione. Hac ratione fiebat vt beneficium alterutrius manus effugere non posset. Si contingeret præmori resignatarium, facîle erat resignationem, quæ clam & occulta fide facta fuerit, reticere & celare. Sin verò decederet resignas, resignatio, quæ multo priùs tempore facta fuerat, certam beneficij successionem resignatario asserebat. Huic abusui & malitosæ fraudi vt obuiã iretur, facta est, *de publicandis resignationibus*, regula. Publicatio autem resignationis fieri debet, obseruatis certis quibusdã formis & solemnitatibus si omisissæ fuerint, etiã si palàm coram testibus viuo resignante possessio beneficij prehensa probetur, vacare beneficium morte resignantis solemnè arresto iudicatum fuit. Improbadae sunt quæuis fraudes, sed potissimum illæ, quæ in sacerdotiis ac rebus ad sacra munera spectantibus committuntur. Cicero in Verris malitosam subtilitatem acriter inuehitur. Ille enim in sortitione sacerdotij tres sortes in hydriam impudenti fraude iniici iusserat, in quibus non aliud nomen quàm Theomnasti erat, atque eiusmodi dolo & calumnia effecerat, vt sacerdotium Theomnasto obueniret. Verùm quia instituti nostri est de pensionibus tractare, placet solitas alias beneficiorum fraudes & versutias, & repetitas cõtinuata possessione resignationes prætermittere, atque in pensionum

a Arrest du
Teudy 30.
de juillet
1592. entre
M. Marin
Bouder ap-
pellant &
frere René
Pothery in
thimé, ie
plaidois
pour Pothe-
ry auquel
la recevan-
ce fut adiu-
gée.
b Cicero 2.
in Verris.

abusus inuehi, pestem nec minus frequentem nec minus periculofam cæteris pragmaticorum beneficiariis fraudibus.

PENSIONES non modò implicitam habent simoniæ labem, sed & publico odio dignæ sunt, quòd hæreditarios reddant sacerdotum proventus, fructusque, patrimonij vice, illis tribuant, qui neque altari seruiunt, neque amplius titulum beneficij aut canonicam vllam institutionem habent. Resignat aliquis retenta pensione. Qui beneficium resignauit, alienus est nec amplius pastor: & tamè nullo suo merito fructuum portionem refert & consequitur. Qui verò resignatarius est, quia pensione grauatur, pastorisque duo pro vno alendi sunt, cogitur, vt pensioni satisfaciât, pecus non tondere sed deglubere, *Hic alienus oues custos*

a Virgil.
ælog. 3. Pa
lam.

b D. Bern
nard. in de
clam. ad il
lum Mat
th. 1. loci.

Ecce reli
quimus o
mnia, pag.
1300.

c Xiphili
nus è Dio
ne in Tibe
rio.

d Zonaras
som. 3. pag.
162.

bis mulget in hora^a. Diuus Bernardus ait Christum dixisse Petro, pasce oues meas, non autem dixisse, mulge seu tonde^b. Tiberius Æmilio Recto Ægypti præfecto rescripsit, *κείρω αὐ μὲ τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἐν ὄρωρειδάμ βέλωμαι*. Quid autem indignius est, quàm si beneficiorum reditus & patrimonij ecclesiastici fructus aliis erogari cernamus, quàm ipsis ecclesiæ ministris, qui altari seruietes de altari cibaria expectant, & necessaria ad victum alimenta percipere debent? Damnata fuit sordida Nicephori Phocæ Imperatoris rapacitas, qui vacanti ecclesiæ œconomum ea lege præficiebat: vt cum is parçè & tenuiter ex redditibus ecclesiæ vixisset, fructus residuos in fiscum Imperatoris inferre teneretur^d. Profanus & irreligiosus cenfeatur, qui redditibus ecclesiasticis abutitur, aut qui fructus rerum ecclesiæ ad alios affectat transmittere,

mittere, quàm Christi ministros, eosque qui assiduo munere altari deseruiunt. Tamen qui pensiones tuentur, dicunt iure canonico tribus eas casibus permitti. 1. Pro bono pacis. 2. Ratione inæqualitatis beneficiorum. 3. Ne resignans nimium patiatur dispendium. Atque hos tres casus asserere & confirmare nituntur tribus rescriptis, quorum vnum est Innocentij tertij, alia duo sunt Clemētis tertij. Quæ tamen omnia si quis diligenter attendat, comperiet nullo Pontificum rescripto pensiones adprobari. Excutiamus primum illum casum *pro bono pacis*, ac simul decretalem Innocentij epistolam^a examinemus. Duo de prioratu diu multumque litigauerant. Post longam & diutinâ concertationem, tandem vt controuersia finiretur, litigantes in iudices arbitros compromiserunt viros probos, honestos & prouidos. Sic enim decretalis epistola eos appellat. Cùm autem partium iura obscura essent & ambigua, placuit arbitris ex bono & æquo controuersiam omnem dirimi. Notissimum est illud Senecæ, *Iudicem forma includit, & certos quos non excedat, terminos ponit. Arbitri libera est & nullis adstricta vinculis religio*^b. Itaque in dubia illa iuris contouersi ambiguitate, placuit arbitris vt vni prioratus adiudicaretur, alteri annuè 40. libræ ex redivu prioratus præstarentur. Consulutus Innocentius responderet sibi suspectam videri pensionis illius adiudicationem: Ac multò suspectiorem, nisi iudices illi fuissent prouidi & honesti, quorum autoritate & probitate moueri se ait vt pensionem eam approbet, adiectis tamen his verbis, *quia non ex partium patione, sed ex iustione iudicium procedit*. Quis non miretur temerariam

a cap. nisi
essent ecc.
de præbend.

b Seneca
li. 1. de be
nef. cap. 7.

eorum audaciam, qui asserunt inter duos de eodem beneficio colligantes pro bono pacis liberè constitui pensionem posse, & id licere ex canonica dispositione & pontificum decretis: cum illa ipsa decretalis epistola, cuius autoritate nituntur, etiam in ipso finiendæ libertatis fauore, pactiones partiû sine vlla exceptione damnet & reiiciat? DVOBVS autem aliis casibus defensores pensionum non minus calumniosè Clementis autoritatem traducunt. Licere volunt in beneficiorû permutatione pensionem constituere ratione inequalitatis reddituum. Hunc casum diligenter inquiramus, & Clementis rescriptum ex veritate tenore expendamus. Clemens in decretali sua epistola agit de permutatione inter duas cõuentuales ecclesias inita. Illarum vnaquæque ecclesiã parochialem sibi annexã & ad se pertinentem habebat. Sed in parochiarum situ hoc fuit incommodi, quòd hæc vicina erat ecclesiæ ad quam non pertinebat: illa vicissim alteri. Et sic vtraque erat remoto interuallo distans ab ea ecclesia à qua dependebat. Itaque vt ex proximitate loci vnaquæque parochia vicinæ ecclesiæ accederet, permutatio, exigente tanta commoditatis consideratione, necessaria videbatur. Sed cum redditus inæquales essent, poscebat æquitatis ratio compensationem ac supplementum aliquod adhiberi. Ideoque inter ecclesias illas conuenit, vt facta permutatione alteri in perpetuum certa pecuniæ annuæ quantitas penderetur. Hoc Clemens Pontifex, rescripto suo non improbat. Verùm quid hoc habet aut simile aut conueniens cum nostris pensionibus? In illo Clementis rescripto inter ecclesias de proprietate in perpetuum

tuum permutanda agebatur. At qui de pensionibus paciscuntur, illi beneficiorum tantum administri & fructuum dispensatores nullum in proprietate ius habent. Illic de dominio vicissim permutado: Hic de fructuum partitione agit: imò de solis fructibus, in quos clerici nullum ius habent, nisi ratione operæ & officij. Illic inter duas conuentuales ecclesias res agebatur, in quas nulla cadit simoniæ suspicio, & quæ de præstatione annua non lucri, sed compensationis tantum & supplementi nomine conueniebant. At verò qui pensiones stipulantur, priuati sunt qui pensionum commercio abutuntur, & permutationes beneficiorum quæstus & lucri gratiã tractant. Illic notoria vicinitatis & proximitatis locorum commoditas ac potius necessitas annuæ præstationi occasionem præbuit: Hic verò, vt nunc pensionum vsus & abusus est, non alia mente perturbationes beneficiorum fiunt, quàm vt aliquis opulentiore & ampliore prouentuum abundantia redditus suos augeat, & opimi beneficij fructus aliqua pensionis præstatione lucrifaciat. In summa vix in toto iure canonico rescripta Pontificum reperias, quibus seu pro bono pacis seu permutatorum inuicem beneficiorum inæqualitatis ratione pensiones adprobentur. Superest ergo solus ille tertius casus examinandus quo pragmatici beneficiarii pensiones permitti dicunt, *ne resignans nimium patiatur dispendium*. Exclamare lubet verbis Saluiani: *Vellem mihi hoc loco ad exequendam rerum indignitatẽ parem negotio eloquentiam dari, scilicet vt tantum virtutis esset in querimoniã, quantum doloris in causa*. Etenim huiusce excusationis prætextu nullo nõ casu in beneficiorum resignationibus pensiones creant,

a Saluian.
li. 6. de gubern. Dei.
pag. 210.

easque resignanti referuant & paciscuntur. Illud enim semper opponunt, *ne resignans nimium patitur dispendium*. Nam cum illi legitimam beneficiorum possessionem in sola fructuum perceptione constituent, nimium vocant dispendium maximamque iacturam, quoties resignans nullo iure retento carere deinceps cogitur possessio olim pristini beneficij reditu. Theodorus Balsamon (quē Nicetas tradit episcopum Antiochiæ & sub Isaacio Imperatore Iariconsultissimum fuisse ^a) refert Eustathium Episcopum Pamphylia, cum ætate, morbis, & aduersa corporis valetudine vexaretur, multis la chrymis obtinuisse, vt & episcopale munus resignare, & tamē habita ætatis dignatione nomen honorumque episcopi retinere liceret ^b. Sed videndum ne quod laudabili ratione seu decrepitæ ætatis seu aduersæ valetudinis occasione aliquando cōcessum fuit, illud in abusum pragmatici cōuertant. *Omnia mala exempla* (inquit Cæsar apud Sallustium) *ex bonis initiis orta sunt*. Solent autem communes istas pensionum pactiones Clementis Pontificis^c auctoritate tueri & confirmare. Quamuis tamen neque Clementis epistola decretalis, neque alia vlla Pontificij rescripti autoritas huic pensionum vitio & abufui obtendi queat. Imò voluerunt canones vt ecclesiastica beneficia sine diminutione conferretur^d. Quid autem iniquius aut indignius proponi potest, quam si fructuum portionem ei liceat retinere, qui amplius pastor non est, pensionemque habeat qui nullum in ecclesia laborem impendit? Hoc si fiat, beneficium ab officio secernere oportet, cum tamen beneficij fructus nulli debeatur nisi ratione officij. Aut certè dicendum est cum Di-

uo Hieronymo, *Nunc sub religionis titulo exercentur iniusta compendia, & honor nominis Christiani fraudem magis facit quam patitur*^a. Alexander Severus Imperator dicebat nihil esse iniquius, quam vt è Republica annonas cogere ij, qui nihil in eam labore suo conferrent^b. Sic & apud Livium Appius Claudius dixit, *Nusquam operam esse sine emolumento, nec emolumentum sine impensa esse*^c. C. Gregorius, *Iustum est* (inquit) *vt illi consequantur stipendium, qui pro tēpore suum comodare reperiuntur obsequi*^d. Nec dissimiliter Innocentius tertius. *Qui altari seruit* (inquit) *de altari viuere debet, & qui ad omnes eligitur, repelli non debet à mercede*^e. Etenim si beneficij possessor nudum dignitatis nomen habeat, alius autem fructus percipiat: eueniet quod Constantino Imperatori Leonis filio contigisse narrat Cedrenus, vt ei nomen Imperatoris relinqueretur, fructus imperij tollerentur, *ἡ δὲ Κωνσταντίνος χάρις μόνον ἔσται ὄνομα τῆς βασιλείας ἔχων, τῆ δὲ ἰδέων ταύτης ἐσπέρηρος* f. Non dissimilis fuit ecclesiastica Melitij pœna. Nam cum temeritas eius à Synodo Nicæna damnaretur, simul etiam constitutum est vt Melitius non quidem Episcopali sede deiceretur, sed nudum retineret dignitatis nomen: potestatem & iura amitteret ^g. At qui pensiones stipulantur, resignant nudum sacerdotij nomen: fructus autem, reditus, & iura sibi pensionis titulo retinent. Verus interea pastor, qui altari seruit, infelix mendicat, & opimi beneficij possessor plerumque egere cernitur. *Nimis impium est* (inquit Cassiodorus) *p lenissimis cellis vacuos esurire cultores*^h. Eleganter Diuus Cyprianus ait, *Operari tu putas rusticum posse, si dixeris, agrum peritiam omni rusticitatis exerce, culturis*

a D. Hier. ad Rusticū li. 2. epi. 13.
b Lampri. in Alex. Seuer.
c Linius lib. 5.
d can. charitatem. 2. quest. 2.
e can. ecclesiasticus. 12. quest. 2.
f cap. cum secundum. extra de prebendis

g Cedrenus pag. 521.

h Niceph. lib. 8. eccl. hist. cap. 24.

i Cassiod. lib. 10. variarum epist. 27.

diligenter insiste: sed nullam messem metes, vindemiam nullā premes, nullos oliueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes^a. Quid verò tam naturale, quàm vt (quod ait Diuus Paulus) *qui plātat vineam, de fructu eius edat, qui pascit gregem, de lacte manducet, qui seminat spiritalia, saltem metat carnalia, & qui militat, stipendium accipiat*^b? Pensiones ergo & odiosæ sunt, & simoniacam redolent prauitatem^c. Vnde & Innocentius pensiones, quæ pactione partium & concordato, vt vocant, constituuntur, reiciubet^d. Sic etiam Pontifex Alexander tertius scribit non modò pensiones illas tāquam abusiuas reiciendas, sed & eos, qui super pensionum reservatione paciscuntur, beneficiis priuari debere^e. Nam & pactiones qualescunque pecuniæ vel præstitæ vel præstandæ promissionem in beneficij reservatione continent, nullæ sunt & illicitæ^f. Ac generaliter omnis inhibetur conuentio, quæ reddendi vel asseruandi beneficij, aut etiam retinendæ portionis fructuum stipulationem vllam habet^g. Itaque in hoc pensionum tractatu vti liceat verbis Diui Cypriani, *Ego nec maiestati diuina nec Euāgelice discipline cōgruere puto, vt pudor & honor Ecclesie tam turpi & infami cōtagione fœdetur*^h. Plerosque tamen hoc corrupto seculo reperias, qui pensiones tueantur, & earum assertores se ac defensores præstēt. Apud Tacitum, cūm de publico luxu coercendo ageretur, Gallus Asinius dixit: *Auctu imperij adleuisse etiā primatas opes: idque nō nouum, sed à vetustissimis moribus. Aliā apud Fabricios, aliā apud Scipiones pecuniā, & cūcta ad Rempublicā referri*. Addit Tacitus, *facilem assēsum Gallo sub nominibus honestis confessio vitiorū, & similitudo audientium dedit*. Nō

alienum

alienum aut dissimile erit, si eorum, qui pensiones tuentur, rationes in speciem honestas, seipsā turpes corripiamus. Dicere solent, non eādē censurā huius seculi mores & antiquam Ecclesiæ seueritatem æstimari. Cuncta tamen temporis huius instituta ad Dei cultum & Ecclesiæ decus referri. Resignanti Prælato pensionem aliquam referuari, non ad luxum, sed vt habeat vnde se in senectute alat & exhibeat, ne in opprobrium cleri mendicare cogatur. Prudentem Ecclesiæ politiam ac frequentem vsū hoc comprobasse: aliam esse militantis, aliam triumphantis Ecclesiæ imaginem. Difficile quippe est senescentem Ecclesiam, annis fessam, ætate grauem ad prima infantie incunabula reuocare: Si quidem seuerioris reformationis censura desiderari quàm sperari, dici facilius quàm præstari potest. Neque enim sumus in absoluta illa Platonis republica, quam sapientes fingunt magis quàm norūt. Hæc sunt solita eorum, qui pensiones excusant, verba. At, si verum amamus, non ipsa rei honestas, sed seculi corruptela pensionum fraudes & abusus admittit: & Asinius istos vitiorum sub nominibus honestis assertores ideo probamus, quia omnes in eadem vitia consentimus, facilemque assensum tacita *ἁμοιοτέτυον* conscientia conciliat. *Consensere iura peccatis* (inquit diuus Cyprianus) *& cepit esse licitum quod publicum erat*^a. Ecclesia virgo est & formosa, sed & ipsa in Prælatiæ nauos habet: Pura est & celestis, nonnunquam tamen diuinus eius splendor Ecclesiasticorum vitis & errorum tenebris obscuratur. Cur non totis viribus enitimur, vt antiqua disciplinæ Ecclesiasticæ puritas & sinceritas

^a D. Cypri.
lib. 2. ep. 2.

a D. Cypri.
lib. 4. epist.
2. ad Anthonianum.

b D. Pauli
epi. ad Corinthios.
1. c.

c Canon. vlti.
mo 1. qu. 3.
d. Distinctio.
c. nisi essent.
ext. de prebenda.

e cap. audi uimus. ex. de collat. detegenda f. cap. cum pridē. ext. de pactu. g. cap. 37. per tuas.

extra de simonia.
h. D. Cypri.
lib. 1. epist.
10.

quasi postliminio reuertatur? Rectè Alexander Seuerus dicebat: *Disciplina maiorum Rempublicam tenet, quæ si dilabatur, & nomen Romanum & Imperiū amittimus*^a. Horatius & grauius & verè dixit: *Delecta maiorum immeritus lues Romane, donec templaresceris*^b. Templarescicere non vtique est ædificia splendida erigere, lapidum aceros & marmorum incrustationes præparare, sed interna templorum ædificia polire & ornare, hoc est, Ecclesiæ abusus reformare & rescindere, Prælatorum vitia, luxum morèsq; perditos ad prisicæ seueritatis regulas reuocare. Diuus Hieronymus, *Multi adificat parietes, & columnas Ecclesiæ substruunt, auro splendēt laquearia, gemmis altare distinguitur. Et ministrorum Christi nulla electio est*^c. Magna quidem est ætatis huius corruptela, ac difficulter rescinduntur abusus aut reformantur mores, qui tandiu in procliuia vitiorum incubuerunt: Sed verè dici potest cum Sidonio Apollinari, *Non minus vitiorum, quàm hostium, captiuus est, qui non etiam inter mala tempora bona vota seruauerit*^d. Dicebat Martius apud Liuium, *scio audax videri consilium, sed in rebus asperis fortissima queque consilia tutissima sunt*^e. Quinimò sicut cadentibus aliis stare fortiter, firmi est hominis, robusti, animosi, sic etiam infracto seculo & nutante Christianâ disciplinâ, deprauatis moribus Prælatorum mederi, Ecclesiæ abusus emendare, prisicam beneficiorum politiam erigere & renouare, hoc demum fuerit opus egregiū summi alicuius Pontificis, qui laudem omni precio potiorem assequi cupiat, & gloriosam de seculi corruptela victoriam quouis triumpho dignissimam reportare velit: *Tradite signa viris, ignaui signa Quirites*^f. Tranquillo enim,

^a Lampr. in Alex. Seuero.
^b Horat. li. 3. carmi num. Ode 6.

^c D. Hier. ad Nepotianum e. pist. 12. li. 2.

^d Sidonius Apollin. lib. 3. epist. 4. ad Felicem.
^e Liuius li. 25.

^f Lucanus lib. 5.

lo enim, vt aiunt, quilibet gubernator est^a. Plinius^a Seneca grauius, vt solet, & eleganter: *Hac mihi admiratio-epistolæ. ne dignus Imperator nō videretur si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet*^b. At nunc contaminatis moribus & hoc turpi seculo, quo vitiorum frequentia cauterium reformidat, & abusu deformitas reformationem fugit, animosæ fortitudinis erit prisicæ integritatis & Christianæ seueritatis exempla fuscitare. Verùm hæc solemnia vota vniuersam totius Ecclesiæ reformationem expectant. Interea sapiens (vt ait Seneca) mores publicos non conturbabit^c. Itaque de pensionibus iure communi agamus. Constat enim eas^c Seneca tam in curia Romana, quàm in senatu, velut licitas & legitimas probari. Videamus ergo quibus casibus id fiat, & quæ distinctiones hac in re ex senatus consultis adhibeantur. ^{epist. 14.}

BENEFICIORVM alia curam animarum habent, alia non. Quæ curam animarum habent, velut Episcopatus & Rectoriæ, in iis tam iure diuino quàm ex pontificiis constitutionibus residentia requiritur. Nihil enim potiore studio dignum videtur, quàm vt Prælati, qui curam animarum habent, resideant & sollicitam gregis sui curam gerant. Quod vt fiat, & pastor habeat vnde se alere & exhibere possit, beneficij fructus nulla pensione grauari oportet. *Hostis antiquus* (inquit Sidonius Apollinaris) *quò facilius insultet balatibus ouium destitutarum, prius dormitarum incipit cervicibus imminere pastorum*^d. Etenim pastor, qui ad perpetuam gregis custodiam vigilans nō excubat, non minus grauius puniri debet, quàm Euenius Apol-

^d Sidonius Apollin. in li. 7. e. pist. 6. ad Basilium.

loniata, cui cum sacrarum Solis ouium custodia commissa esset, & ille noctu obdormisset, lupique antrum ingressi sexaginta oues sacras iugulassent; Apolliniatę puniri Euenium *ὡς πῶ οὐρανῶ κατὰ κοίμης αὐτῆς*, eumque visu priuari iusserunt. Ezechiel Propheta, *Va (inquit) pastoribus Israel qui pascebant semetipfos: Nonne greges à pastoribus pascentur? Lac comedebatis, & lauis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis.*

a Herodo-
tus lib. 9.
b Ezech.
cap. 34.

Quod infirmum fuit, & c. Diuus Cyprianus, *Que est enim maior aut melior cura prepositorum, quam diligenti sollicitudine & medela salubri fovendis & conseruandis ouibus prouidere?* Itaque ne episcopi & pastores officij sui desertores penuriam accusarent, fructusque beneficij & alimenta sibi præripi exostularent, pensiones super episcopatu constitutas

reprobari & à senatu reuocari placuit. Rectè Innocentius tertius, *Illud penitus interdiximus (inquit) nequis in fraudem de prouentibus Ecclesia que curam habere debet proprię sacerdotis, pensionem alij quasi pro beneficio conferre presumat.* Tamen ex usu fori & arre-

stirpade 5. itis curiæ, si pensio super Rectoriâ aut curâ parochiali constituta fuerit, variæ distinctiones adhiberi solent: Pétitur enim pensio aut ab eo ipso qui promissit, aut ab eius successore. Successorem intelligo non heredem, sed eum qui in Rectoriâ parochiali successit: Item inter successores distinguimus illum qui per resignationem, ab eo qui per obitum in beneficio succedit: Si pensio ab eo pétatur qui fidem suam pactione & pensionis promissione obligauit, non qui dem absolute pensio confirmatur (est enim abusiua) sed in odium perfidiæ ita pronuntiare solent Senatus, vt is qui promissit teneatur aut

soluere

soluere aut beneficio cedere. Hæc tamen rerum iudicatarum regula olim non sine dubia & controuerfa disputatione fuit. Nam quum Rectoriæ parochialis redditum pensione grauari iura non permit- tant, non videbatur fidei obligatio ad ea extendi debere, quæ & iniusta sunt & abusiua, & contra regulas disciplinæ Ecclesiasticæ. Nam (vt ait D. Ambrosius) *fides bona voluntatis & iuste actionis est genitrix.* Non ergo alienum aut absurdum fuerit rationes illas excutere, quibus motus Senatus aduersus promissorem pro pensionis præstatione decernendum iudicauerit. Cauendum esse videbatur ne,

dum pensiones reuicimus, perfidiam, quæ omnibus vitiiis turpior est & perniciosior, foueamus. *Cum fide omnis humana societas tollitur*, ait Lilius ^b. Numa templum quod Romæ construxerat, fidei dicauit, docuitque Romanos per fidem iurare. *Occultum & insidiosum malum perfidia* (inquit Valerius Maximus) *que tantum incommodi humano generi adfert, quantum salutis bona fides præstat. Habeat igitur non minus reprehensionis quam illa laudis consequitur.* ^d *Fides* (ait Seneca) *sanctissimum humani pectoris bonum est, nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur premio.* Nam quod obicitur in re mala & abusiua fidem seruari non debere, illud demum locum habeat, quoties in perniciem Reipublicæ res aliqua vergit. Sed hîc de re familiari, de priuatorum cõmodis, de fructuum reditu plus minusve percipiendo agitur. Spectandum ergo non quid promissum, sed an promissum sit. Quoties enim de bona fide agitur, non est de apicibus iuris disputandum. ^e *Non indignitas rerum sponsionis vinculum lenat* (inquit Posthumius apud Lilium ^g.)

^a D. Amb.
de voca-
tione gen-
tium lib. 1.
cap. 8.

^b Lilius
lib. 6.
^c Plutarc.
in Numa.

^d Valer.
Max. lib.
9. cap. 6. in
princ.
^e Seneca
epist. 88.

^f l. si fide-
iussor. 5.
quod 2. ff.
mandati.
^g Lilius
lib. 9.

Nam & in Ecclesiasticis rebus, licet aduersus canonum regulas fides data sit, perfidia tamen diuina ultione vindicatur. Hoc in beneficiorum custodia & fiducia, quam vulgari appellatione *confidentiam* vocamus, Cedrenus illustri exemplo confirmat. Sub Romano Lacapeno Imperatore Patriarchatus Constantinopolitanus Tryphoni monacho ad certam tempus & sub fiducia committitur, donec Theophilaetus Imperatoris filius legitimam ætatem attigisset. Contigit tamen vt Tryphon adueniente die promissis itare & folio decedere nollet. Perfidia, quæ apud Deum nullo prætextu excusatur, non dissimili fraude vindicata est: quum Theophanes Cæsareus Episcopus Tryphonem aliud agerem subscribere subtiliter & malitiosè suafisset, cuius subscriptionis occasione Tryphon de Patriarchatu deiectus est^a. Pensiones damnari conueniens est, sed multò magis perfidiam, ne (vt ait ille) *pro bonis mala amplectamur. Vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt*^b. Cauendum est ne dum pensionum abusus vitare volumus, in aliud & quidem perniciosius perfidiæ crimen incidamus. *Fallit enim vitium Specie virtutis* (inquit Iuuenalis^c). Seneca, *Sunt* (inquit) *virtutibus vitia consimilia, & perditis quoque ac turpibus recti similitudo est*^d. Beneficiorum publica quidè causa est quæ priuata cautione obligari nequit, sed fidei datæ vinculum excusationes qual-vis antecedit. Vt quum de ea seruitute agitur, quam mari (quod natura omnibus patet) impositam refert Vlpianus^e. Itaque quum pensio ritè & solemniter promissa fuit, obstat fides, ne præstatio illa impune denegari possit. Hoc ergo in Rectoriis parochiarum (nos Curas vulgò appellamus) locum habeat, cæterisque

a Cedren⁹
pa. 116 &
pa. 117.
b Seneca
epist. 45.

c Iuuenal.
Saty. 14.
d Seneca
epist. 120.

e l. v. editor
ff. commu-
nia præ-
diorum.

cæterisque beneficiis curam animarum habentibus. Sed vt Senatus ostendat sola perfidiæ occasione ita iudicari, non cogitur præcisè promissor pensionem exoluere, sed alternatiua condemnatione aut soluere tenetur, aut beneficium sibi cessum retrocedere & restituere obligatur. In hac autem pensione quæ Rectoriæ imposita est, illud obtinet, vt si pensio legitimum modum excedat, liceat promissori pensionis reductionem & moderationem à iudice impetrare. Hæc ergò locum obtinet eo casu, quo pensio ab ipso promissore exigitur, qui fidem suam in Rectoriæ, Curæve parochialis, aut beneficii curam animarum habentis cessione & resignatione obligauerat. At cum pensio exigitur non ab ipso promissore, sed à successore eius qui promisit: distinguendo solet successor per resignationem à successore per obitum. De successore per resignationem dubitatum fuit, quia cum fides ab eo data non esset, videbatur perfidiæ odium ei obici non posse. Vnde & arrestis quibusdam resignatarius pensione liberatus & ab eius petitione absolutus fuisse dicitur¹. Sed verius est etiam in Rectoriis resignatarium eius, qui de pensione præstanda conuenit, non minùs obligari quàm ipsum promissorem. Itaque resignatarius aut soluere, aut ni soluat, cedere, etique, cui pensio promissa est, beneficium restituere tenetur: atque ita frequenter iudicari solet². Ratio duplex assignatur. Primà est, quia mala fides auctoris transit in successorem. Deinde æquum est vt fraudibus via præcludatur. At si promissor beneficium resignando liberaretur, eligeretur resignatarij persona, cuius nomine pensionis inficiatio fieret. Itaque ne quid dubium & ambiguum re-

a Arrest du
Lundy 7.
Januier
1585. plai-
dants¹ An-
glois pour
l'appellât,
& Dalef-
sau pour
l'inthimé.
b Arrest
du Ieudy
13. Aoust
1587. au
profit de
M. Pierre
Bourgui-
gnon² pour
raison de
la cure de
Chambô.
mornat
plaidant
pour l'ap-
pellât cõ-
me d'a-
bus.
c l. c. hæ-
res. ff. de di-
uersis tem-
poral. præ-
scrip.

linguatur, dicendum est in pensionibus, quæ super Rectoriis & beneficiis curam animarum habentibus constituuntur, tam promissorem ipsum, quam eius resignatarium ad pensionis præstationem obligari, nisi beneficium restituere malit. Ille autem qui successor est per obitum, de pensione non teneatur. Primum quia ius habet non à defuncto, sed à collatore. Deinde quia perfidiæ ratio huc non spectat, cum neque aliquid promiserit, neque promissoris hæres sit. Idque pluribus arrestis ita fuisse iudicatum constat. Et hæc quidem dicta sufficienter de beneficiis quæ curam animarum habent. Inter quæ beneficia abbatis non annumeramus, licet ex Innocentij rescripto intelligatur in monachos esse hierarchica quædam cura & sollicitudo.

IN BENEFICIIS quæ non habent curam animarum, quisquis ex resignationis causa pensionem promisit, obligatur, qualiscumque sit ea pensio siue immodica, siue non. Pensio autem immodica apud nos censei solet, & legitimum modum egredi dicitur, si tertiam partem fructuum excedat. Quamvis Canonistæ pensiones legitimo iure permissi dicant usque ad mediam partem fructuum. Imò non desunt qui existiment, nihil aliud spectandum nisi ut beneficiarius alere se possit, & onera beneficii sustinere. In hac autem legitime pensionum taxationis materia distinctio nem istam adhiberi oportet. In beneficiis quæ curam habent animarum, si pensio immodica sit, etiam eum qui promisit, postulare posse ut pensio ad legitimum modum reducatur: Quia publicè interest ut qui pastor est & gregem curat, alimentis non destituatur. At in beneficiis quæ curam animarum non habent, promissor

promissor ad quamcunque pensionem obligatur, non modò legitimam, sed & si immodica sit modumque legibus definitum excedat. Ratio in promptu est. Tum quòd resignans, qui pensionem illam sibi stipulatus est, non aliter fuisset resignaturus: tum etiam quòd si resignatarius onere illo pensionis immodicè grauatum se conqueratur, potest reddendo ac retrocedendo beneficium seipsum promissione & fide data liberare.

DE SUCCESSORE agamus an & quomodo teneatur ad præstationem quoties pennis à summo Pontifice approbata & in Curia Romana homologata fuit. Ut constat in omnibus istis pensionibus non superioris tantum, sed summi Pontificis auctoritatem requiri. Distinguendus est successor per resignationem à successore per obitum. Nam licet ex dispositione iuris Canonici nullus successor videatur obligari posse istiusmodi pensionum promissione: Tamen ex forensi nostro usu constat resignatarium non minus teneri, quam eum ipsum qui promisit, & vtriusque eadem haberi rationem. Atque hic primus casus apud nos certissimi iuris est. Sed de successore per obitum dubitatum fuit. Nam quum iste ius habeat non à defuncto, sed à collatore, iniquum videtur eum ex facto decessoris obligari & personales defuncti promissiones personam defuncti egredi. Nam cum omnis beneficiorum sectio & diminutio prohibeatur: conueniens est Ecclesiastica beneficia sine diminutione vlla conferri. Pensiones autem nec beneficii appellatione continentur, nec beneficii partem faciunt. Contrarium tamè inualuit, atque ex arrestis Senatibus etiam successor per obitum ad præstationem

*a in ca. nisi
essent. ext.
de præben
dis.*

*b ca. prohibens
ext. de cef. Cle
ment. 1. §.*

*c eadem de
suppl. ne
gleg. præl.*

*c cap. ma
ioribus ca.
variæ &*

*cap. cum
causa ext.
de præben
dis cap. ubi
nostram, ubi
ecclief. ben.
sine dimin.*

*conf.
de cap. quæ
nis de præ
ben. in c.*

a arg. l. co-
dicillis. §.
instiuto in
verb. super
eas. ff. de le
gat. 2. Pau-
lus Castr.
cōsil. 51. Lu-
dom. Rom.
cōsilio 388.
Felinus &
canoniste
in cap. ad
audientiam
de rescrip-
tis.
b. l. 2. & li-
bertis. §.
Lucius. ff.
de alim. le.
c. Cela a r.
é jugé par
pluseurs
arrests, &
mesmes
pensios sur
abbayes de
religieuses
par arrest
donné, Do-
lé plaçant
à huis clos
pour Dame
Marie de
Thou Ab-
besse de
l'Abbaye
de Clerets.
Et moy
pour seur
Perrette
le Mardy
7. de Feurier,
1595. & M.
André Saucier
in thimé, pour
vie chappelle
en l'Eglise de
Gerberoy.

teneret, quoties pensio ritè creata, & in Curia Ro-
mana fuit homologata. Etenim pensiones nō aliter
creari, constitui, & assignari, nisi super fructibus so-
lent. At quæcunque stipulationes & promissiones
super fructibus assignantur, non propriè dici an-
plius possunt personales: sed rē efficere, ac ius quod
dam, tāquā hypothecæ annexum, habere cēsentur.
Deinde retineri dicuntur pensiones pro alimentis
eius qui resignavit, ac pensionum retentio hūc ha-
bet alimentorū prætextum. Constat autem in iure
quoties alimenta legata aut relicta sunt, vel ex alia
promissione debentur, eorum præstationē à successō-
re pcti posse, qualiscunque is sit successor. Ita que
certissimo iure inualuit, vt pensio ritè creata super
beneficio nō habente curam animarū, debeatur: pe-
tite & exigi possit à quocunque successore: Idque
ita pluribus Senatusconsultis iudicatum est. Non
tamen vterque successor eadem conditione cense-
tur. Nam qui per obitum successit, potest, si im-
modica sit læsio, petere vt ad legitimum modicum re-
ducatur. Qui verò ex resignatione successit, eum
diximus non posse reductionem petere, sed teneri
quæcunque pensionē promissam præstare, nisi be-
nificiū restituere & retrocedere malit. **POSTRE-**
MO illud etiā pro corollario addemus. In mona-
steriis sanctæ Trinitatis pro redēptione captiuorū,
quæsitum fuit, an pensio eum, qui per obitum suc-
cessor est, obligaret. Obiiciebatur fauor redem-
ptionis captiuorum, cuius contemplatione equum
videbatur reditus beneficii integros sinē diminu-
Barbedor in thimée, le Vendredy de Mars 1591. d Par arrest donné
7. de Feurier, 1595. à l'audience entre M. André Hamel, appel-
lant, & M. André Saucier in thimé, pour vie chappelle en l'Eglise de Ger-
beroy.

tione

tione seruari. At ille qui pensionem petebat, non
ex antiqua institutione, sed ex vsu præsentis priuile-
gia & fauores spectari debere dicebat. Veteres lau-
demus, sed nostris viuamus annis. Prioratus isti pro
redemptione captiuorum sunt velut sacræ militiæ,
imò & ministeria vocantur. Nam olim ab Inno-
centio tertio Pontifice institutus est ordo mini-
strorum sanctæ Trinitatis, vt ministri illi collecta à
Christianis stipe longinqua & ab infidelibus occu-
pata regiones peragraret, atque ibi captiuos Chri-
stianos à Saracenis redimerent. Nunc verò ministri
illi nihil tale curant, neque alia onera agnoscunt,
nisi vt fructus beneficiorum & annuos redditus per-
cipiant. Itaque ex eadem aliorum beneficiorum ra-
tione iudicatum est, successorem præstatione pen-
sionis obligari.

*De secundis nuptiis, & an mater, que ad secūda vota
transiit, liberorum educatione & legati vsusufru-
ctus commodo priuari debeat.*

CAP. VIII.

TITVS, cui vnicus ex Meuia filius e-
rat, testamento tutelā filij vxori Me-
uia committit, eidemque Meuię bono-
rum suorū vsufructū legat, quoad
filius viginti quinque annos imple-
set. Itaque quandiu Meuia in viduitate peruanxit,
nulla ei nec tutelę, nec educationis, neq; etiā vsusu-
ctus bonorum facta est controuersia. Sed aliquo
post tempore Meuia ad secundas transiit. De tutela
quidem ambigi non poterat. Constat enim Me-

a Arrest du
Mardy 8.
de Feurier
1594. entre
F. Robert
Yuon ap-
pellant cō-
me d'abus
pour le-
quel plai-
doit Cupif,
& frere
Loys de
Meauné in
thimé.

uiam secundis nuptiis tutelam filij amississe tam no-
stro iure quàm Romanis legibus: Sempronius, er-
go, qui pupilli patruus erat, tutor ab agnatis electus
fuit, & à iudice datus. Meuiæ duplex mouetur con-
trouersia. Sempronius enim tutor educationem fi-
lij Meuię denegat: quin & amissa tutela simul etiam
eam legato bonorum usufructu priuari debere con-
tendit.

PRO SEMPRONIO TUTORRE.

Magna est muliebris animi versutia, ingēs dissimulatio, te-
ctæque scæminarum fraudes, quæ solent cupiditatum atque animi sui impotentiam & auaritię
fordes aliquo laudabili pretextu adumbrare. Meuia
enim non ex animo, sed ficta pietate ac muliebri si-
mulatione de filio apud se educando tanta tamque
obstinata peruicacia contendit. Erubesceret quippe
mater, spreto & relicto filio, de obtinendo bono-
rum usufructu cogitare. Itaque vt honestè ac de-
center bona occupare possit, filij educationem postulat.
At si veri & materni affectus vestigia vlla in eius animo
refedissent, illa neque filio vitricum superinduxisset,
nec defuncti mariti memoriæ iniuriam secundis nuptiis
faceret. Quid verò aliud in ista de filij educatione
controuersia desideramus, quàm expressa certaque
Imperatoris Alexandri verba, qui matri educationem
pupilli non aliter concedi rescribit, quàm si vitricum
nō superinduxerit? Pausanias Gorgophonem Persei
filiam fuisse memorat, quæ defuncto Periære Æoli filio,
quæ cū virgo nupta fuerat, postea alteri viro Oebalo
nupsit, cum antea sanctum & solēne fœminis esset,
priore viro mortuo, secundis nuptiis abstinere. Refert
Cedrenus, Vulcanum ab Ægyptiis inter deos rela-
tum

tum, *ὅτι τὸ νόμος θεῶν οὐκ ἔστιν ἄλλο*. Sybaritis legē
tulit Charundas, vt qui liberis nouercam superin-
duxisset, à communi Senatus & patriæ consilio re-
moueretur: cuiusq; legis hanc addidit rationē, quod
non existimaret cum patriæ salubriter posse consu-
lere, qui, iterato nuptiarum voto, familiæ liberisque
suis tam malè prouidisset. Itaque varij honorum a-
piccs olim viduarum castitati cōsecrati sunt: idque
duobus Tertulliani locis satis erit cōfirmasse. *Mo-
nogamia* (inquit Tertullianus) *apud Ethnicos in sum-
mo honore est, vt & virginibus legitime nubētibus vni-
uira pronuba adhibeatur: item in quibusdam solemnibus
& auspicijs vt prior sit vniuira locus. Certè Flami-
na nō nisi vniuira est, quæ Flaminia lex est. Nā duo
ipsi Pontifici maximo iterare matrimonia nō licet*. Idē
Tertullianus alio loco, *fortune muliebri coronam nō
imponit nisi vniuira: sicut nec matri Matute. Pontifex
Maximus & Flaminica nubūt semel. Cereris sacerdo-
tes vinentibus etiā viris & cōsentientibus amica sepa-
ratione viduātur*. Apud Tacitū cū de capienda vir-
gine in locū Occiæ Vestalis ageretur, filiasque suas
Fonteius Capito & Domitius Pollio offerret, præ-
lata est Pollionis filia non ob aliud quàm quod ma-
ter eius in eodē coniugio manebat. Valerius Ro-
manos ait existimasse multorum matrimoniorum
experientiā quasi legitimæ cuiusdam intemperan-
tiæ signum esse. Athenagoras secundas nuptias vo-
cat decorum adulteriū, *ὡς περὶ τῆς ἰσὶ μοιχῆς*, inquit.
Hinc illud Publij, *Habet locum maledicti crebra nup-
tia*. Martialis: *Quæ nubit toties, non nubit, adultera
lego est*. Canones quandam esse fornicationis spe-
ciem dicunt, post primas nuptias ad secunda vota
transire. Gregorius Nazianzenus, *τὸ ἀπὸ τῶν οὐνοῦ*

αὐτῶν Cedrenus pag. 16.
Diod. Si culisti. 12.

c Tertull. in exhort. ad cast.

d Tertull. lib. de monogamia,

in fine.

e Tacit. li. 2. annal. in fine.

f Valerius Maximus li. 2. cap. 1.

g Athe- nag. in apo-

Christiani h Martia. li. 6. epigr.

de Thelest. na.

i can. hanc ratione 31.

quest. 1. c. uxoratus de conuers. con.

at. 1. c. ubi pupillus educari debet.

b Pausan. in Corinth. lib. 2.

mas in A-
 chaicis li. 7
 b Diqd. Si τὸ τέταρτον χηρῶδης ἑὶς. In fano Telluris sacerdotē oportebat vniuiram esse^a. Vt & in Egypto sacerdoti vnam tantum vxorem ducere licebat^b. Apud nos bigami ecclesiastica canonum disciplina à clericatu & sacerdotij dignitate repelluntur c. Imperator Leo Philosophus cum Zoē vxorem quartam duxisset, Nicolaus Patriarcha cum sacris interdixit: ac pleræque memorantur de repetitis nuptiis in Ecclesia Constantinopolitana cōtentiones^d.
 pag. 143.
 144. 160. Diuus Hieronymus, Nos (inquit) secundas nuptias e D. Hier. non tam appetimus quam concedimus^e. Imperator ad Marcell. Constantinus Porphyrogenneta rescribit, quem admodum in aliqua ædium parte solent esse cloacæ, non ad domus ornatum, sed ad abiiciendas fordes χηρῶδωματῶ: eadem ratione secundas nuptias ab ecclesia permitti dicit, non quasi laudalibes, sed vt earum remedio incontinentiam reprimere, & carnalis concupiscentiæ æstus & sordes deponere liceat^f. Itaque maiores nostri cum secundas nuptias permiserunt, simul etiam pœnas aliquas sanxerunt aduersus mulieres secundò nubentes, vt immodicam earum libidinem aliquo pudoris & pœnæ vinculo coercerent. Nam viduæ, quæ secundas nuptias appetunt, filiorum tutela priuantur^g. Tenentur etiam omnia lucra nuptialia filiis prioris matris monij referuare^h. Addit Iustinianus, eam quæ secundò nubit, non modò filiis iniuriam facere, sed & fidem priori marito datam violare & aspernariⁱ. Nō seruata fides cineris promissa Sicho^k. Additæ etiam pœnæ in liberorum fauorem. Tutelam lex matri adimit, ne vitrico in rerum pupilli administratione præbeatur grassandi licentiā: Denegatur edu-
 catio,

catio, quia mulieres illæ (inquit Imperator) sæpè al. lex qua
 nouis maritis non modò res filiorum, sed & vitam tuor. §. lex
 addicunt^a. Lex quippe maternum affectum fouet, enim Cod.
 sed vitrici, qui superinductus est, imperium iusta de admin.
 suspitione reformidat. Ideoque matri, quæ vitricum tutorum.
 cum liberis asciuit, educationem denegat^b. Vt & b D. l. i.
 Iustinianus Nouella sua constitutione non alio casu pupil. edu-
 su matri liberorum educationem committit, quam cari de-
 si casto & perpetuo viduitatis voto semper insi- beat.
 stat^c. Apud Homerum, cum Penelope à procis sollicitaretur, Minerva Telemacho, vt exinde sibi caueat suadet. Οἶδα γὰρ οἶος θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι γυναι- c Nouella
 κὸς κείνη βούλει ὄϊνον ὀφέλλειν ὄσκειν ὀπήοι, Παιδῶν 22. §. porro
 Ἰπροτέρων κηϊ κερειοιο ἐκείτ, μέμνηται τὸ θυνοῦτος ἐδὲ ἄπυδ quæ
 μεταλλάξ^d. Sic & apud Cassiodorum Archotonia lib. 1.
 nepotis sui calamitatem deflet, cuius mater Ætheria vel
 ria, defuncti mariti postposita dilectione, Liberio educari de-
 se iugali fœdere sociarat, & ditata filij spoliis, prioris viri facultates studebat euertere^e. Equidem non beant.
 alia verè mater dici debet, nisi quæ non modò genuit, sed quæ partum officiosa sedulitate ac pietate d Homer.
 perpetua fouet & conseruat. Quintilianus, In mul- Od. lib. 15.
 tis (inquit) nihil matris ultra titulum est, nec non uerca e Cassiod.
 omnes^f. Diuus Hieronymus eleganter ait, superdu- li. 4. varia
 cit mater filijs non nutricium, sed hostem: non parètem, rum ep. 12.
 sed tyrannum: inflammata libidine obliuiscitur uteri f Quintil.
 sui, & inter paruulos suos miserias nescientes lugens decla. 388.
 dudum, noua nupta componitur^g. Septitia mater I-ra g D. Hier.
 chalorum cum Publico seni nupsisset, atque exinde ad Furiā.
 vtrumque filium exheredasset: Augustus & nuptias lib. 2. epist.
 mulieris, & suprema eius iudicia improbauit^h. At 19.
 verò Meuia non educatione tantum, sed & legati h Valer.
 bonorum vsusfructus commodo priuari debet. 7. cap. 7.

4. e. 2. ind.

Etenim Iuriconsultus ait, parentes amicissimos fore liberis tutores eligere, & ad suscipiendum onus tutelæ etiam honorem legati adiungere: quo tamē priuari eos oportet, si nec tutelam habeant^a. Nam cum legata illa fidei remunerandæ causa tutoribus testamento relinquuntur^b: conueniens est honorem eis denegari, qui onus recusant. Meuiæ maritus tutelam filij vnici commendauit. Hoc illa potuit, nisi eam ad secundas nuptias voluntaria libidinis titillatio impulsisset. Itaque æquum est Meuiam (quæ vidua potuit esse tutrix, & tamen superinducto vitrico tutela priuarur) simul etiam legati vsufructus honore priuari. Quin & antiquo iure mulier, quæ secundo nupserrat, vsufructum quem maritus ei reliquerat, in pœnam secundarum nuptiarum amittebat c.

a l. Nefen
ninus. l. ami
cissimos. ff.
de excusat.
iur. l. penu.
C. de lega
tis. l. potest
legatum. §
amittere. ff.
de his qui
bus ut in
dignis.
b l. iuror. §
qua iurori
bus. ff. de
excus. iur.
c l. unica. §
secundo nu
pserit mu
lier lib. 3.
tit. 9. Cod.
Theodos.

PRO MEUIA MATRE. Mutua cōiugum inter se beneuolentia omnes omnium charitates facillè superat: At si quid naturalis obligatio beneuolentiæ potest adicere, filij erga matrem charitas & veneratio affectum supra omnes alios affectus summum solet producere. In hac tamen controuersia Sempronius tutor vtrumque beneuolentiæ & affectus vinculum violare contendit: Nam & pupilli sui matrem vexat, & ipsam Meuiam honore & vsufructu, qui à defuncto coniuge legatus est, priuare nititur. Neque tamen aliud Meuiæ in hac causa obiici posse agnoscit præter nuptias, quæ tamen & diuinis & humanis legibus sunt permixtæ: Imò quis nescit Tertullianum ac cæteros, qui olim monogamiæ assertores bigamos Christiana communione repellebat, damnatos fuisse? D. Hieronymus, *Dammamus* (inquit) *secunda*
matrimonia

matrimonia minime: sed prima laudamus^a. Itaque a *D. Hie.*
canones secundas nuptias non detestantur^b. Et Iu- in lib. de
stinianus sublata lege Julia Miscella indictam testa- monogam.
mento viduitatem spernere permittit^c. Hinc e- ad Gerun-
tiam.
tiam Nicenæ synodi canone octauo, statutum est vt b *Can. ape-
rian. can.*
Nouatiani, qui se *ναδὰς* dicebant, non aliter or- Deu ma-
dinari, aut in Ecclesia admitti deberent, quàm si sculum &
promitterent se cum his communicaturos qui se- per totum
cundas nuptias experti essent. Lex diuina parenti- 31. que ff. l.
bus filiorum charitatem commendat. Si liberorum cl. 2. l. o.
charitatem secundæ nuptiæ tollerent: non vtrique de indicta
diuino numini gratæ essent, neque vno omnium viduit. tol-
consensu permitterentur. Patres quidem liberos lenda.
amant, sed nullus est affectus qui vincat maternum: d *Aristot.*
Eiusque rei hanc Aristoteles adfert rationem, quòd li. 9. ethic.
ca magis impensè amamus quæ multo labore ob- c. 7. in fin.
tinuimus^d. Matres multo dolore multaque ægritu- e *ca. ex li-*
dine filios in lucem edere solent, & vt ait Diuus teris ex.
Gregorius, *filius matri ante partum onerosus est, do-* de conu. s.
lorosus in partu, & post partum laboriosus^e. *Quis enim* infidelium
(inquit Iustinianus) *earum non misereatur propter* f l. a. siduis
obsequia quæ maritis præstant, propter partus pericu- C. qui po-
lum & ipsam liberorum procreationem, pro quibus tiores in p
multa nostris legibus inuenta sunt privilegia^f? Ennius qnoe.
ex Euripide. *Ter malim sub armis vitam ducere quàm* g Varro li.
semel modò parere^g. Nonius Marcellus, *Enixæ* (in- 5. de lin-
quit) *dicuntur femina: nitendi, hoc est conandi & do-* gua Lati-
lendi labore perfunctæ: vel quòd vinculis quibusdam na.
periculi, quibus implicarentur fuerint exolutæ^h. Quin h Nonius
tilianus, *Alia est horum ratio quos breuis transitus* Marcell.
voluptatis fecit parentes, quos liberis suis extra posita
voluptates conciliant: Aliter amat quæ pepererit, quæ
memoriam decem mensium, quæ tot periculorum,
*tot sollicitudinum recordationes ad vos indices afferit*ⁱ.

d *Aristot.*
li. 9. ethic.
c. 7. in fin.
e *ca. ex li-*
teris ex.
de conu. s.
infidelium
f l. a. siduis
C. qui po-
tiores in p
qnoe.
g Varro li.
5. de lin-
gua Lati-
na.
h Nonius
Marcell.

i Quintil,
de cla. 338

Sidonius Apollinaris: *Est quidem princeps in genere monstrando partis paterna prerogativa : Sed tamen multum est quod debemus & matribus. Pondera illarum, sistorum semina sumus* ^a. Quærit ille, num cultori an telluri maior gratia frugum habenda sit : & quidem constat terram ipsam longè plus conferre quàm aratorem. Idem de parentibus dicendum, vt longè plus conferre censeatur mater, eique maior, quàm patri, gratia habenda sit. *ούσσει γάρ* (inquit Aristoteles) *δὲ τῆς μητρὸς ἢ πατρὸς ἡ ἀσπὴν ὄσσει, ἄσσει καὶ τῆς ἀνδρῶπιος δὲ τῆς γῆς* ^b. Quo factum vt legitimam coniugū coniunctionē matrimonium potius quàm patrimonium appellarēt. Vnde & Lyciorum legem commendari videmus, qua cauebatur vt liberi à matribus non autem à patribus nomina sumerent, familiæque suæ decus peterent ^c. Sic & Plutarchus scribit apud Xanthios cautum fuisse μητέρα

a Sidonius Apol. lib. 4. epist. 21 ad Aspum

b Aristoteles li. 1. œconom. c. 2.

c Herodotus lib. 1. d Plutarch. in libello de mulierum virtutibus. e L. 1. ff. ad municipalem.

Itaque barbarum fuerit & inhumanum, si ex sola secundarum nuptiarum occasione Meuiam, quæ tanta ægritudine filium in lucem edidit, existimemus maternam pietatem καὶ σοφίαν φυσικὴν tam facillè abicisse, vt præsumi debeat vnici filij immemor omnem parentis affectum deposuisse. Hoc solum ei restat defuncti mariti charissimū pignus. Ab illo, quàm à vita, diuelli grauius censeat. Cur tu eius viscera tollere aut lacerare desideras? Notū est Euripidis illud, *ἀπασιν ἀνδρῶπιον ἢ ψυχὴ τέκνα*. Crudelis es & inhumanus, *Qui natum postis complexu auellere matris, Complexu matris retinentem auellere*

uellere natam. *Quid faciēt hostes capta crudelius vrbe* ^a? D. Hieronymus non dissimiliter ait; *Inter hostium manus & captiuitatis duram necessitatem nihil ad crudelius est quàm parentes à liberis separari*. *Vtrum à coniuibus* (inquit Imperator,) *fratrum à sororibus, & liberorum à parentibus dura est segregatio* ^b. Quintilianus: *Filium matri eripere conaris, & partem viscerum auellis, & contra maternos gemitus contentus alterius parentis negligentia* ^d. Dicam ingenuè: indies mihi videor vltimam decedentis mariti commendationem audire his me verbis salutantem: *Nunc tibi commendo communia pignora natos, Hæc cura & cineri spirat inusta meo. Fugere maternis vicibus, pater: illa meorum Omnis erit collo turba ferenda tuo* ^c. Itaque cum parenti nihil esse soleat liberorum suorum educatione gratius & iucundius: quisquis matris liberos auellere studet, simul eam suauissima iucundissimâque voluptate priuare nititur. Seneca dum matrem quæ filium amiserat, consolatur, *Pro uenerunt* (inquit) *satis magni fructus laborum tuorum ex ipsa educatione. Nisi forte hi qui catulos auellunt, frivola animorum oblectamenta summa diligentia nutriunt, fruuntur aliqua voluptate ex visu tactuque & blandu adulatione mutorum: Liberos nutriendis non fructus educationis ipsa educatio est* ^f. Diui Chrystomi mater filium his verbis compellabat: *Σὺ* (inquit) *ἔτι νήπιος ὦν καὶ μηδὲ φέγγεσαι πω μωθῶν, ὅτε μάστιγα τέρπεισι τὸς τεκόντας οἱ παῖδες, πολλὰ μοι παρέχες πῶ παρακλήσον* ^g. Itaq; multis sæpè Senatusconsultis iudicatum est, liberorū educationem matri auferri non debere, licet ea ad secundas nuptias transferretur ^h. Quod ergo Sempronius petit, contra ius contrâque Senatufconsultorum autho-

a Catullus in epistola. b D. Hier. Enstochium lib. 2. epistola 2. epist. 8. c L. possesio. d Quintil. decl. 338. e Propert. lib. 4. Elegia vltima. f Seneca in consolatio ad Martiam cap. 12. g D. Chryst. Iost. de Sacerdotio cap. 2. h Arrest. donné au profit de la Dame de Clermon d'Entragues. Et autre arrest donné le 3. ou 4. de Iuin 1885. plaidés F. Chauvelin pour Marthe de Culo appellée, cõtre Oluier de Chastellus inthimé,

ritatem postulat. Nam quod obiicit Alexandri Imperatoris constitutionem, quæ matri educationem committit, si modò vitricum non superinduxit: Illud Romanis legibus non sine aliquo rationis momento olim statutum dicere possumus: Nam Romano iure matres filiis ex Tertulliano succedebât, omnémque filiorum hæreditatem consequebantur^a. Atque idè, quemadmodum suspicio ex spe successionis procedens efficiebat, ne pupilli educatio proximo substituto committeretur^b: sic etiam leges cauendum existimauerunt, ne, si matri, quæ vitricum superinduxerat, educatio crederetur, vitricum hæreditatis locupletis cupiditas ad scelus aliquod impelleret. Adde quòd iure Romano pupilli educatio tota iudicis arbitrio ex rerum & personarum circumstantiis diiudicanda relinquebatur^c. At verò apud nos ipso iure educatio matribus debetur. Matres autem nostris legibus, maximèque in iis locis, qui consuetudines legesque municipales habent, non in omnia liberorum bona succedunt, sed in mobilia tantùm, aut certè quibusdam in locis etiam bona quæ sita. consequuntur eorum-ve vsu fructum. Successio hæc leuis est & minimi momenti, vt nefas sit tam modicam ob spem de maternis insidiis quidquam mali suspicari. Quinimò in secundis nuptiis non tam vitrici odium, quàm nouercales inimicitias metui oportet: Etenim mulier, licet vitricum superinduxerit: tamen charitati maternæ tenaciter inhærens, liberis ex priore matrimonio procreatis etiam in priuignorum præiudiciũ & perniciem consulere solet. Agrippina à Claudio Cæsare superinducta hoc vnum cogitauit, vt filius Domitius Nero à Clau-

à Claudio adoptaretur, ac deinde sublato per venenum Britannico, Nero imperij successor fieret^a. Iurisperiti multis in locis testantur patres nouercalibus delinimentis irretitos compelli iudicium terre contra proprium sanguinem, filiosque exhæredare^b. Plinius refert Acciam Variolam & dignitate personæ, & exempli raritate, & iudicij magnitudine insignem, exhæredatam fuisse ab octogenario patre intra vndecim dies quàm ille nouercam amore captus ei induxerat^c. Hæc nos non ad laudem, sed ad exemplum proponimus, vt, cuique constet quàm ab omni ratione alienum sit de maternò affectu quidquam suspicari, quàmque inhumanum ex solo insidiarum metu velle matri educationem controuertere. Vitricum superinduxit, sed quot vitricos commemorare possumus, qui priuignos non secus ac proprios liberos paterno amore fouerunt? Octauium qui postea Augustus fuit, Philippus vitricus dilexit & educauit vt suum^d. Helenus cum mortuo Pyrrho Achillis filio Andromachem uxorem duxisset, simul etiam commissa ei fuit liberorũ Pyrrhi tutela & educatio^e. Antigonus Philippi impuberis & vitricus & tutor fuit: & Philippo, cum ad virilem ætatem peruenisset, regnum Mædonum volens & vtrò restituit^f. Plinius de Voconio Romano: *Pater ei* (inquit) *in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imò pater alius nam huic quoque nomine & pietate successit*^g. Quin & ipsæ leges hoc approbât, vt vitricus priuigni sui non educationem tantùm, sed & tutelam habere & bona administrare possit^h. Quid ergò vanam de vitrico suspicionem mouetis, & educationem non

a L. fin. C. ad Senat. Tertullianũ toto titulo ad S. C. Tert. in institution. b L. fin. C. ibi glos. Co dice ubi pup. educ. debeat. c Toro tit. Co. ubi pupilluseduc. debeat.

2 Dion. li. 60. Xi. phil. in Nerone, Suetonius in Claudio & in Nerone. b L. 4. ff. de inoff. testã. c Plinius lib. 6. epist. 33. d Velleius Paterculus lib. 2. e Pausanias in Corinthiacis. lib. 2. f Pausanias in Achaicis. lib. 7. g Plinius lib. 2. epist. 13. ad Priusum. h L. fin. C. de contrario iudicio tutela.

ipsi vitricos, sed & amantissimæ atque charissimæ matri detegere vultis? Agrippina apud Tacitum: *Qua liberos non habent, matrum affectus scire non possunt*^a. Seneca eleganter: *Maiores nostri viderunt, quam effusa esset indulgentia pro suis timendum, quam parata quicquid posceretur dare*^b. Quod autem legati ususfructus commodo matrem istam priuari volunt, hoc & iniustum & iniurium est. Nam quod mater tutelæ sibi à marito commendatæ onus dereliquit, id non ex eius voluntate fit. Lex illi tutelam auferit, nec matrem tutelam habere à tempore secundarum nuptiarum patitur. Non est ergo hoc illi imputandum quæ libenter, si ei per legem liceret, tutelæ curam & sollicitudinem amplecteretur. Vt in non dissimili casu lex idem in milite statuit. *Neque enim* (inquit lex) *iuste miles ab ea petitione repelleretur, cum etiam si velit tutelam administrare, prohibeatur*^c. Deinde adhibenda est inter extraneas & coniunctas personas differentia. Si extraneo legatum cum onere tutelæ relictum sit, non potest legatarius repudiato onere postulare sibi legatum præstari: Sed cum uxori aliquid relictum est, liberalitatem defuncti amor coniugalitatis, non autem tutelæ onus procurasse existimabitur. Illud enim potissimum spectari oportet, cuiusnam rei intuitu, vel cuius personæ contemplatione defunctus reliquerit^d. Quemadmodum autem Papinianus hanc eandem quæstionem in filij persona decidens rationem istam adhibet: *Quia* (inquit) *iudicium patris ut filius, non ut tutor, promeruit*^e. Sic Mævia iudicium defuncti ut vxor charissima, non ut tutrix, promeruit. Itaque Meuiam matrem legati ususfructus honore priuare iniquum esset: iniquius multo filium à parentis

a Tacitus lib. 13. Annal. b Seneca li. p. contr.

c L. ab administratione Cod. de legatis.

d L. qui tutelam. in princ. ff. de test. tutela. e L. tutor. §. que tutoribus. ff. de excus. tutorum.

parentis sinu auellere. Quis enim aut studio maiore, aut affectu benigniore filij educationis curam suscipiet? Non sunt ignota exempla matrum, quæ solæ absque aliis præceptoribus filios accurata institutione ad summum virtutis fastigium, maximum que laudis culmen excitauerunt. Diuus Hieronymus, *Nō est* (inquit) *parui apud Deū meriti, bene filios educare*^a. Laudatur à Plutarcho Eurydice, quæ liberos multâ curâ erudierat^b. Aristippus, Aristippi Magni nepos, ab Arete matre educatus & edoctus fuit, & ideo *παιτρός διδάκτορ* appellatus^c. Cornelia Gracchorum mater satis ostendit quantum materna cura in liberorum educatione & institutione posset. Sic & Eleutherius Episcopus Illyrici, vir pietate & martyrio insignis, matrem habuit Anthiam, quæ à Diuo Paulo instituta, filium Christianæ Religionis & integritatis hæredem reliquit^d. Itaque in hac causa filij cura & educatio maternæ charitati committatur. Vt enim mater naturali affectu quemuis alium amorem superat: ita etiam potiore & accuratior studio charissimam filij educationem fouebit.

SENATVS Meuiæ matri & filij educationem & legati ususfructus comodum adiudicauit.

Vtrum mater educationem filia ex illegitimo coitu procreata habere debeat.

CAPVT. IX.

MEUIA ex illegitimo Seij cum Titia coitu procreata est. Post obitum Seij adiudicata fuit Meuiæ, quæ infans & spuria erat, pro alimentis certa pecuniæ quantitas assignatam ab hærede

a D. Hieron. ad Salumã epistolam lib. 3. epi 5. b Plutarco in Diog. Laert. in vita Aristippi. c Diog. c Diog. Laert. in vita Aristippi. d Niceph. Callist. li. 3. histor. eccl. ca. 29.

e Arrêt du leudy dernier iour de May, 1587. entre Perreue Hugonin appellante, & Bonauentur de Hugonin intimé.

Sciſ patris illegitimi præſtanda. De educatione orta eſt controuerſia. Titia filix ſux educationem petit. Impedit hæres Sciſ: Iudex Turonenſis Titix matri educationem filix adiudicauit, non quidẽ perpetuò, ſed quoad filia decenſ eſſet: lapſo autẽ decimo a tatis anno propinquos & affines. Meuiæ conuocari voluit: tũcque ex eorum arbitrio de Meuiæ educatione pronuntiarı. Appellat hæres Sciſ.

PRO HÆREDE APPELLANTE.

Educatio quantum ad virtutem veramque laudem conducit, ſatis ipſa rerum experientia docet: ſi adoleſcentes, qui turpiter & inter ſordes educati vitiis aſſueuerunt, ab iis ſecernamus qui laudabili morum inſtituto commendantur. *Educatio* (inquit Seneca) *maximã diligentiam plurimũque profuturam deſiderat: facile eſt enim teneros adhuc animos componere. Difficiliter reciduntur vitia que nobiſcũ creuerũt.*

a Seneca li. 2. de ira b D. Cypri. li. 2. epiſt. 1

Diuus Cyprianus, *Quod ſemel imbibimus, difficiliter deponimus: nec propoſitum noſtrum facile mutamus.* Educationem matri iure naturali cõpetere multis Senatuſconſultis iudicatũ agnoſcimus: ſed æquum eſt de legitima matre Senatus iudicia intelligi: vt non ad alias, quã caſtas parentes educationis fauor extendatur. Orator Meſſalla dum vitia ſeculi ſui infectatur, & cauſas corruptæ eloquentiæ inquirıt: multa elegãter de Antiqua Romanorũ circa mores ſeueritate, deque accurata circa educandos inſtituendõsque liberos diſciplina præfatur. *Iamprimum* (inquit) *ſuus cuiquoſque filius ex caſta parẽte natus, nõ in cella emptæ nutriticis, ſed gremio ac ſinu matris educabatur: cuius præcipua laus erat tueri domũ & inſeruire liberis. Eligebatur autẽ aliqua maior natu propinqua, cuius probatis ſpectatiſque moribus, omnis cuiuſpiam*

inſpiã familia ſoboles cõmitteretur, corã qua neq; dicere fas erat quod turpe dictũ, neque facere quod inhonẽſtum factũ videretur. Ac nõ ſtudia modò curãſque, ſed remiſſiones etiã luſusque puerorũ ſanctitate quadã ac verecundia tẽperabat. Sic Corneliã Gracchorũ, ſic Aureliã Cæſaris, ſic Attianũ Auguſti matricẽ præſuiſſe educationibus, ac produxiſſe principes liberos accepimus. Que diſciplina, &c. Quod ſi periculõsũ eſt mulieri impudicẽ liberos, etiã nullo ſexus diſcrimine, cõmittere: quantò magis virginẽ & puellã, cuius educatio maiorẽ & ſollicitiorẽ curam requirit? D. Hieronimus, *Inter has tãtas illecebras voluptatum etiam ferreas mētes libido domat: qua maiorem in virginibus patitur famẽ, dũ dulcius putat omne quod neſcit.* Cicero, *facilium* (inquit) *mulieres incorruptã antiquitatẽ conſeruãt, quod multorum ſermonis expertes ea tenent ſemper que prima didicerũt.* Matribus educationẽ

a In dialogo de oratore ſeu Taciti ſeu Quintiliani.

tribuit fauor ille maternus, qui pia mente & legitimo amore cãteros omnes affectus lõgo excedit in teruallo. At verò impudicẽ mulieres, quæ ſe illegitimo coitu proſtituerũt, neque affectum vllũ habent, nec aliquem merentur fauorem: Qui nimò leges illegitimam earũ luxuriam multis pœnis ſunt proſecuta: *Mulier* (inquit Iuriſconſultus) *que luxurioſẽ viuıt, bonis interdici ſolet.* Domitianus Cæſar lege perpetua probroſis ſcœminis & mulieribus incontinenter viuentibus ademit facultatem acceptãdi legãta & hæreditates. Olim lege Lætoria nonnili vel propter laſciuiam, vel propter dementiaẽ dari ſolitos curatores ante Marci Antonini conſtitutionem refert Capitolinus. *Lex non ſolum contra tutores* (inquit Imperator Conſtantine) *ſed etiam contra ſcœminas immo deratas atque inĩperãtes proſpexit*

b D. Hier. li. 2. epiſt. 9. de vitando ſuſpecto cõubernio c Cicero li. 3. de oratore.

d L. & mulieres. ff. de curatore furioſi. e. Sueton. in Domitia no cap. 8. f. Iul. Capitolinus in M. Antonino Philoſopho.

L. qua tu minoribus. Sic & alio loco: *De ceteris* (inquit Im
tores, §. lex peratores) *que porrectose utilitatis abiectione pudici-*
enim C. de *tia sūt, satis etiam tacite cautum putamus*^b. Quin & i-
administ. *pse pater tutor dari non debet, si vel libidini & vi-*
tut. *tiis addictus, vel aliqua prauitate corruptus sit*.
b L. his so Atque etiam Tiberius Senatori, qui petulanter &
lu C. de re luxuriosè vivebat, curatorem dedit non secus ac pu-
uoc. donat. *pillo*^d. Verū si de muliebri laude agatur, castitas præ-
c L. fin. §. *cipuus est foeminarum ornatus: qui si deficiat, nulla*
minores. C. *vel materni fauoris vel alterius rei consideratio mu-*
de sent. pas *lieres cōmendare potest. Hinc Iustinianus ait inge-*
sis. *nis mulieribus castitatis obseruationem præci-*
d Xiphili *pium esse debitum, maximamque dignitatis mu-*
mus è Dio- *liebris venerationem*^d. Ut & filiam quæ luxuriosè
me in Tibe- *& impudicè viuit, exheredare leges permittunt*.
rio. *Quinetiam si quæ mater vel tutelam vel educatio-*
e l Si qua *nem liberorū sibi cōmitti postulat, hoc lex ab ea re-*
illust. C. ad *quirit, vt pudicitiam suā intactam & illesam conser-*
Senat. Or- *uet, idque iuramento solenni promittat*^b. Hinc est
ficiatum. *quod impudicæ matri, etiā si legitima sit, Sēnatus ar-*
f L. 19. si fi *restis suis educationē filię auferre solet*^h. Neq; id mi-
liam. C. de *rū. Nā ex puro fonte puri latices, ex impuro lutulē-*
inoff. testa. *te aqua. Iuuenalis, Scilicet expectas vt tradat mater*
Novella *honestos, Aut alios mores quàm quos habet*ⁱ. Hoc au-
12. ut cum *tem præcipuè obtineri quoties de puellis & virgi-*
de appell. *nibus agitur. Nam, vt ait Plinius, non tam imperio il-*
cognosc. §. *lis opus est quàm exēplo*^k. Velleius, *Recte facere ma-*
si verò. *ter filiam suam faciēdo docet*^l. Seneca, *Id agere debe-*
g L. fin. C. *mus vt irritamenta vitiorum quàm longissime profugia-*
quādo mu- *mus, indurādus est animus & à blandimētis voluptatiū*
lier uicula *officio sum-*
gi potest. *di Arret-*
du Marty *7. de tuil-*
7. de tuil- *let 1592.*
plaidant la *1 Iuuenalis Sat. 6. k Plinius in Panegyrico. l Velleius lib. 2.*

procul

procul abstrahendus^a. D. Hieronymus: *Nil te videt*
filia quod si fecerit peccet. memēote vos parentes vngi
nis, eāmq; magis exemplis doceri posse quàm voce. Ci-
to flores pereūt, cito violas & lilii & croci pestilens au-
ra corrumpit^b. Iuuenalis, *Sic natura iubet, velocius &*
citius nos Corruptunt vitiorū exēpla domestica. At ve-
rò quæ anā vitiorū exēpla propria aut magis do-
mestica esse possunt, quàm si Titia matri educatio-
filie committatur? An Titia, quæ filiam habet ex il-
legitimo & impudico coitu procreatā, tantum iam
pudencia valebit, vt se castam & impudicam iactare
audeat, siquidē filia habet incontinentiæ & impudi-
citia suæ teste? Quid ergò aliud efficiet matris im-
puicæ cōsuetudo, quā vt filia natalēs indignos &
spuriam suam originē semper præ oculis habere co-
gatur? Nihil est autem quod pueriles animos æquē
deprimat quàm si natales suos sibi obiici vera im-
puicæ originis exprobratione erubescant. *Δελεί*
ἦ ἀνδρα, καὶ θρασύπαιλχνός τις ἢ Ὀβρωσείδῃ
πατρὸς, ἢ μητρός κατὰ^d. Vnū est ac præcipuū, quod
d Apud in hac causā potissimū attendi oportet: nunc non
Plut. in lō de pueri aut adolescentis, sed de virginis educatio-
bello adē ne agi, quæ summa cura & sedula diligentia pudicā
μειδων ἀγα educationē requirit. *Quid enim saluti esse potest mu-*
γῆς, in priu. *lieri amissa pudicitia?* vt dicebat apud Liviū Lucretia.
e Liviū Nā quod iudex videri voluit providè cauissē at
lib. 1. que omni periculo prospexissē, cum educationem
filia nō vltius, quàm usque ad decimū ætatis an-
num, Titia concessit: hæc est non præsentis seculi,
sed prisca simplicitatis prudētia. Nā corruptis mo-
ribus ridiculum, aut certè incautum & imprudens
fu erit, si quis nullā ante decennium castitati, pudici-
tie, & moribus labem afferri posse existimet. No-

a Seneca
epistola 51.
b D. Hier.
epist. 15. ad
Latam.
c Iuuenalis
Satira 14.

tum est illud apud Petronium libidinosæ Quartille dictū, *Iunonē meā* (inquit) *irata habeam si me unquā memini virginē fuisse.* Arrianus refert in ea regione, in qua Pandæa Herculis filia imperavit, τὰς μὲν γυναικας ἐπὶ τῶν ἐσθλῶν ἐν ὄψει γὰρ οὐκ ἔστιν ἔτι Πίνιος regiones quasdam esse, in quibus scemina etiā septimo ætatis anno parere possunt^b. Ulpianus de pupilli pupillæ educatione agens, *In cause commitione vitandi sunt* (inquit) *qui pudicitia impuberis possunt insidiari* ^c. Verū demum in tā tenera ætate non esse diffidenter adeo virginitati prospiciendū: hoc tamē concedi oportet, vix esse ut impudicæ & lascivæ matris educatio castos mores possit producere. Nō absurda est proverbij sententia, si cū claudō habites, subclaudicare discas: εἰ χαλὰ παροικῆς ἔσονται? εἰν μαθόν. *Convictor delicatus paulatim enervat & emollit. Vicinus dives cupiditate irratat. Malignus comes, quamvis candido & simplici, rubiginē suā affricuit*. Theognis: Οἱ κακοὶ ἔ πάντας κακοὶ ἐκ γαστρὸς γέγονον, ἀλλ' ἀνδρες οἱ κακοὶ σὺν δέμοιο φιλίω. *Malorum blandientium virus occultū est* (inquit D. Cyprianus) *& arridentis nequitia facies quidē læta, sed calamitatis abstruse illecebrosa fallacia, instar quoddam veneni, ubi in letales succos dulcedine aspersa calliditate fallendi sapore medicato poculis videtur esse quod sumitur: ubi epota res est, pernicies hausta grassatur*. D. Hiero. *Difficiliter eraditur, quod rudes animi perbiberunt. Lanarū cōchyliā quis in pristinū cādorem reuocet?* Atq; ideō Iuuenalis, *Ni dī dictū sedū visūq; hęc limina tāpat, Intra quæ puer est, procul hinc, procul inde puella Lenonum & catus pernoctantis parafit*^g. Sen. *hærebit tibi auaritia quādiu auaro sordis doque conuixeris: Hærebit tumor quādiu cū superba conuersa-*

a Arrian⁹ in libro rerum Indi- carum pa. 174. b Plinius lib. 7. nat. hist. ca. 2 c. L. si discere puer. ff. vbi pupillus educari de beat.

d Seneca epist. 7.

e D. Cyp. ad Donatū li. 2. epist. 2 f D. Hier. epi. ad 1 e tam. 15. li. 2 g Iuuenalis Satyra 14.

conuersaberis: Nunquā scēntiā in tortoris contubernio ponēs. Incendēt libidines tuas adulterorū sodalitia: si velis exitus exui, lōgē à vitiorū exēplis recedendū est^a. D. Cyprianus, *Alta hæc & profunda penitus radice se derunt. Quādo parsimoniā discit qui epularibus cœnis & largis dapibus assueuit*. Nam cū Titia, quæ ex illegitimo & lasciuo coitu Meuiam procreauit, pudicitiam suam iactare nequeat, matrisne impudicæ assidua consuetudo & lasciuī mores institutionem puellæ iuuare, eamque ad virtutis iter censūra rigidiore deducere & dirigere poterunt? Rectē Iuuenalis, *Expectas ut non sit adultera Large filia.* Addit *Ita enim, Vna potēs ratio est, ne crimina nostra sequātur Ex nobis geniti: quoniā dociles imitandis Turpibus ac prauis omnes sumus*^c. Elegāter Seneca ait, *Citō nequitia subrepir: virtus difficilis inuentu est, rectorē ducem que desiderat: etiam sine magistro vitia discuntur*^d. Itaque Cic. rectē monet habendā esse rationē diligenter quos imitemur, quorū similes esse velimus, ne malā cōsuetudine ad aliquam deformitatē prauitatē inq; veniamus^e. D. Hieronymus, *Procliuus est malorū emulatio* (inquit) *& quorū virtutes assequi nequeas, citō imitaris vitia*^f. Fallūtur autē qui educationē affirmant nihil ad virtutē vel prodesse vel nocere: sed quæque iis moribus imbutum dētare, qualis naturā aut ad vitiū aut ad virtutem propensus existat. Seneca: *Si præcepta nihil adiunxerit, omnis institutio tollēda est: ipsa natura contenti esse debemus.* Addit idem Seneca: *Erras si existimas nobiscum vitia nasci: Superus nerū: ingesta sunt*^g. Quia autē ætas iudicio definita in prætextū adducitur, non erit aliena, sed huic causa maximē conueniens, controuersa quæstio, quæ à Gregorio Pontifice proponitur: Iudæus quidam

a Seneca epist. 104.

b D. Cyp. li. 2. epist. 2

c Iuuenalis Satyra 14

d Seneca natur. al. quæstionē li. 3. in fine. e Cicero li. de oratore f D. Hier. epi. ad L. tam 15. l. 2

g Seneca epist. 94.

ad Christi fidem conuersus fuerat: vxor eius in Iudaismi errore perseuerabat: coniuges fillum habebant quadriennem: Mater Iudæa dicebat puerum cum adhuc infans esset, materno magis indigere solatio quam paterno: atque idè æquum esse, vt apud eam remaneret: cum infans neque doli neque erroris capax esset. Gregorius decidit conuenientius esse vt apud patrem educetur, & fidei Catholicæ institutioni à teneris assuescat. Quemadmodum ergo nutrices tenera infantium corpuscula diligenti studio fouent, & sollicita cura constringunt, ne membra habeant aut mutila aut inflexa: Sic & à primis annis formandi sunt & dirigendi mores, ne tenella ætas lasciuia disciplina & libidinosæ consuetudinis exemplo ad malos & perditos mores abducatur. *Alius præcepta descendunt quæ teneris imprimuntur, ætatis,* inquit Seneca^b. Quis verò morum scueritatem & castæ educationis disciplinã ab ea matre sperauerit, quam illegitimi coitus labes infamauit: & quæ ruptis semel & violatis pudicitia legibus, omnè pudoris, famæ, & existimationis sollicitudinem abiicit? Annon decentius, & conuenientius fuerit: quemadmodum defunctus hæredem bonorum successione honorare voluit: sic & eidem scolis suæ, quantumuis illegitimæ, curam commississe præsumatur?

PRO TITIA. In quæstione de alendis & exhibendis liberis nemini educatio melius tutiusve, quam matri, committi & commèdari potest. Quin & hæredis istius importuna postulatio non leuem mouet animi iumæ matri suspicionem. Cur enim instanter adèd & obstinatè educationem flagitat is, qui nullo in puellam ducitur affectu? Cre-

dimus

dimus facillè quicquid timemus, & vt dicebat ille, facio nos ad suspicionem pronos nimia charitas. Hæres, qui annua alimentorum pensione obligatus est, neque ea aliter, quam morte pupillæ absolui sperat, lubens forsitan præstatione illa sibi ingrata liberaretur. Prætozem id agere oportet (inquit Vlpianus) vt sine vlla maligna suspicionem partis alatur & educetur. Imò & ipsa successionis spes suspitionem fatis idoneam præbet, cuius occasione educatio pupilli ei auferatur qui aliquod ex morte pupilli emolumentum consequatur^b. Vix est vt sinceri affectus & benevolentia alicuius contemplatione hæres iste moueatur, siquidem spurios & naturales, quibus alimenta debentur, hæredibus legitimus, ac præcipuè collateralibus, odiosos esse, nemo est qui nesciat. At verò cum materis amor cæteros omnes affectus vincat, matrum in educationis quæstione fauor, præcipuus est, cæterosque omnes fauores superat. φιλότεκνόν πως πάντων γυναικῶν γένος, inquit Euripides^c. Tacitus de moribus Germanorū, *Sua quemque mater* (inquit) *uberibus alit, nec ancillis nutricibus delegantur.* Lex nulli magis quam matri, liberorum educationem conuenire credidit^d. Plato, *ὅτι ἄνθρωπος ἀποθάνει πρὶν ἂν εἰς τὸν αἰῶνα, ἡ μὲν ἴσθι πατρῶν ἀπὸ μέρους αἰσθησέτω.* Quod de liberis generaliter statuitur, hoc in educatione filiarum præcipuè locum habere debet. Idèoque iubet Imperator, vt in casu diuortij, liberorum inter parentes diuisio per sexum celebretur vt filij scilicet patri cedant, filia vero matri^e. Nihil esse tam naturale ait D. Ambrosius, quam vt eadem necessitudo quæ fuit author vitæ, sit & eadem author salutis. Xenophon, *ἡ δὲ ἑρασιμὴ αἰ ἀλλοτριῶν ἢ ἐστὶν*

a l. i. ff. ubi pupillus educari debet.
b l. 2. Cod. ubi pupill. educ. debet.

c Euripid. in Phœ. i. ff.

d L. 1. ubi pup. educ. debet.

e Platol. ii. de legi bus.

f L. unica. Cod. diuortio facto liberis apud quem morari uoletur duc. debet.

a cap. 2. ex C. de conuers. infidelium.

b Seneca de consol. ad Heluiã. ca. 16.

a Xenophō in libello de venatione

αὐξμοι, τὸ δὲ τῆς μητέρων ἐπὶ τὸ γάλα ἀγαθὸν, ἔπειτα
 μα, καὶ αἱ ἐπιβολαὶ φίλαι^a. Qui verò matribus libero-
 rum educationē denegant, illi pugnant contra natu-
 ram ipsam, quæ matri ad liberos alendos vbera de-
 dit, & affectum menti maternæ impressit cæteros
 omnes superantem. Denegata filia Chryseidi patri
 acerbam Apollinis iram aduersus Græcos commo-
 uit: Tūne filiam charissimam Titiz matri denegab-
 is? *Placitōne etiam pugnabis amorī?* Parentes libe-
 ros infantes velut plantas tenellas summo studio
 colunt ac blanditiis suis rigant & fouent, *Iuuat &
 teneris incidere amores Arboribus, crescent illæ, cresce-
 tis amores.* Hæres iste natales puellæ & spuriam o-
 riginem obiicit. Maleuoli certè animi argumentū,
 quòd in obiicienda natalium turpitudine tam a-
 critter insultat. Titiam tamen suspectæ pudicitiz
 non alia ratione insinulat, nisi quòd Meuiam ex il-
 legitimo coitu procreauit. Hoc sanè nulla eius cul-
 pa, nulla eius lasciuiæ, sed legitimo sperati coniu-
 gij voto euenit. Nam Scius fallaci nuptiarum pol-
 licitatione Titiam sibi conciliauerat, ac deinde e-
 ius consuetudine abusus, subdolam sceleri suo per-
 fidiam addidit: si quidem & promissæ fidei proba-
 tiones omnes viuus reiecit, & moriens neque so-
 bolem legitimæ vlla commendatione agnouit, ne-
 que miseram Titiam lasciuæ libidinis crimine, &
 incontinentiz suspitione liberare curauit. Sed ne
 grauioribus verbis quiescentem defuncti memo-
 riam violare, eiusve cineres sepultos excitare con-
 tingat, hoc vnum dicere satis sit, Titiam post factā
 virginitatis iacturam alteri nupsisse, ab eoque tem-
 pore & castè & pudicè vitam fama ad hunc vsque
 diem integra exegisse. Itaque Titia sit quidem

ma

mater illegitima, non tamen ei aut affectus ratio-
 ne, aut pudicæ institutionis contemplatione, edu-
 cationem cōtrouerti æquum est. Primum quidem
 si affectus rationem haberi oporteat, fallitur quis-
 quis credit minorem esse in naturales, quàm erga
 legitimos amorem & affectū. Mater enim semper
 certa est, nec filio magis licet illegitimam matrem,
 quàm legitimam in iudicium vocare^a. Vna est e-
 nim omnibus parentibus seruanda reuerentia, in-
 quit Paulus^b. Et, vt rectè ait Iustinianus, *ἡ μὲρ φύσε-
 γνησίας, ποῦν γὰρ εἰ τὰς γονάς*^c. Naturales à legitimis
 sola civilis ratio distinguit. Naturalia autem iura
 nullo civili iure dissolui aut dirimi cōstat. Hiinc est
 quod iure Romano spurij matribus intestatis succe-
 dunt: nisi fortè mater sit scæmina illustris, cuius
 priuata infamia in publicum dedecus ire videat-
 ur^d. Quin & Senatus sæpè filij educationem ma-
 tri etiam illegitimæ, si nihil aliud obiiciebatur, ar-
 restis suis adiudicauit^e. Hæres autem illegitimi coi-
 tus infamiam obiicit, & cum maior sit periculum
 in filia, asserit matri illegitimæ educationem com-
 mitteri non debere. Qua in re illud primū attendi
 oportet, iudicis sententiam huic periculo satis pro-
 uidiſſe, cum Meuiæ infantis educationē matri ad de-
 cimum ætatis annum, non vltius concessit: æta-
 tisque residuæ curam ad propinquorum arbitrium
 referuauit. Si Meuia grandiuscula eſſet, nec certa
 videretur Titiz castitas, suspitionem educationis
 timor fortassis neque alienus neq; illegitimus mo-
 ueret: Sed imbecillis adhuc viribus & ætate tenel-
 lula renuente Cupido paruulus haudquaquā primis
 istis elementis enutritur, &, vt ait Virgilius, *Primi-
 mis & adhuc crescentibus annis Non mentem Venus*

a l. quique
 § fin. & l.
 quia sepe
 ff. de in ius
 vocando.

b L. paren-
 tes ff. de in
 ius vocan-
 do.

c Nou. 89.
 quibus mo-
 dis natu.
 eff. legitimi.

d L. si suspe-
 tam §. 1.
 de inoff. te-
 stam. §. no-
 uissime ad
 Senat. Or-
 fic. in Inst.
 l. si qua il-
 lustris. Cō.
 ad Senat.
 Orfic.

e Arrest du
 Mardy ma-
 tin 10. de
 Decembre
 1591. plai-
 dât le Fe-
 uite pour
 l'appellant
 & Cupif
 pour l'in-
 timé.

ipsa dedit. Rectè & eleganter Tertullianus: *Acerba res est immatura virgo. Et ideò penes Israel illicitum est ad virum tradere, nisi post contestatam sanguine matritatem* ^a. Imperator Honorius cum Therman-
 turitatem ^a. Imperator Honorius cum Therman-

^a Tertull.
 lib. de vir-
 gin. velan-
 dia.

^b Zozimus
 lib. 5. hist.

^c Horat.
 carminum
 li. 2. Od. 5.

^d N. scoph.
 Call. ecclē-
 siast. hist.
 lib. 17. c. 5.

^e Niceph.
 eccl. histo.
 lib. 7. c. 18.
 & 8. ca. 2.

tiam Stilichonis filiam sibi matrimonio iungi cu-
 peret, Zozimus immaturam virginem maritali
 connubio tradere, nihil aliud efficit, quàm iniu-
 riam naturæ facere ^b. Παρθένων θορα λέγεται (inquit
 Clemens) ^b μόνον πορνεία, ἀλλὰ ἔτι ἄπο παρθένου
 σι, ὁ ἄνθρωπος εἶπεν, ἄσπιρος ἐκδωθήτω ἀνδρὶ. Horatius
 Nondum iuba acta ferre iugum valet Cernice, & c. Tol-
 le cupidinem immitis vise ^c. Nec est quod de Titie
 matris aut amore aut cura diffidatis. Quinimò Ti-
 tia olim coniugij spe & fidei data prætextu à Scio
 decepta, puellæ & curiosius & cautius providebit:
 suoque exemplo filia pudicitiam à perfidis fraudi-
 bus, & mellitis virorum blanditiis arcebit, & tue-
 bitur. *Impia sub dulci melle venena latens.* Theodo-
 ra mulier multo laudum præconio insignis, furtim
 malaque fraude ad stuprum deducta & vitiata fue-
 rat. Ea, cum diuini numinis offensionem criminē-
 que suum lugere vellet, sumpto virili habitu in so-
 litudinem secessit: atque ibi infantem (qui partus ei
 per calumniam obiciebatur) multa cura multoque
 pietatis & integritatis studio, tanquam suum, eru-
 diit & instituit ^d. Sic & Helena Constantini mater
 per stuprum à Constante cognita: Constantinum
 ex illegitimo illo coitu edidit: At mulier pietate &
 morum sanctimonia illustris, filium studiosè ad eò
 instituit, vt primus, aut certè præcipuus inter Im-
 peratores fuerit fidei Christianæ assertor, qui Ec-
 clesiam profusa donorum largitione locupletauit ^e.
 Ergo amantissimæ matri charissimam filiam fo-
 uendam

uendam & educandam Senatus adiudicet: nec cru-
 deli scuitia puellam à maternis visceribus diuelli
 patiat, Si qua pijs animis manet infelicitis Amata
 Gratia, si iuris materni cura remoret ^a.

SENATVS Sententiam iudicis Turonensis
 arresto suo confirmauit ^b.

*De iudicijs aduersus reos absentes &
 Contumaces.*

CAPVT X.

REVS instituta criminis accusatione,
 vel copiam sui facit, vel contumax est.
 Si copiam sui in iudicio facit, accusa-
 tio ritè secundum leges ita instrui &
 peragi debet, vt ab accusatore pro-
 batio criminis desideretur, reo autem innocen-
 tiam suam tueri liceat. Quomodo, quibusque so-
 lemnibus id fieri oporteat, non est præsentis insti-
 tuti tractare. At cum abest reus, neque se legibus &
 iustitiæ præbet, solet is per contumaciam damnari.
 Sed quia durum videbatur contumaciam tantum
 posse, vt inauditus quis perpetuo iudicio condem-
 netur: conueniens fuit vt reo contumaciam præ-
 sentia sua purgare & damnationem reuocare lice-
 ret. Quomodo & quibus casibus hoc permittatur
 explicandum est. Contumax aut sola primi iudicis
 sententia, aut à Senatu arresto damnatur. Quoties
 aliquis arresto damnatus est, non antè ei contuma-
 ciam purgare licet, quàm multas pecuniarias om-
 nes, quæ arresto indictæ sunt, exoluerit, casque in-

^a Virgil.
 lib. 7. Æ-
 neid.

^b Arrest du
 Lundy 7.
 d'Octobre
 1591. plai-
 dant M. I-
 sac Ar-
 naud pour
 M. Hector
 Bourru Pro-
 cureur es
 la Cour ap-
 pellant, &
 Sainte
 Marthe
 pour l'in-
 thimé.

iudicio consignauerit, siue statim, siue aliquo post tempore iudicio se sistat. Sin verò reus non à Senatu, sed iudicis inferioris sententia damnatus fuerit, ita distingui solet: Aut reus intra quinquennium contumaciam purgare vult, aut is copiam sui facit, non quidem legitimo tempore, sed post lapsum quinquennium. Si statim aut certè intra quinquennium copiam sui faciat, nihil aliud exoluere tenetur præter sumptus & expensas processus contumacialis: atque tunc lis de nouo instruitur, reusque ex vinculis, si ita iudici videatur, causam dicit. Si post quinquennium reus copiam sui faciat: antequam eius legitimæ defensiones in iudicio proponi possint, isque ad purgandam contumaciam admittatur, tenetur non modò litis præteritæ expensas, sed & multas pecuniarias sententia contumaciali adiudicatas exoluere, eas ve in iudicio consignare. Hæc supradicta omnia & constitutionibus regis definiuntur, & Senatufconsultis pluribus confirmata apud nos pro iure certissimo habentur^a. Sed quia nihil tam certa regula itatui potest, vt non etiam controuersæ lites moueri soleant. **QVÆSITVM** est an constitutionum regiarum contra contumaces rigor & seueritas, sicut aduersus ipsum reum sine dubio obseruatur: ita etiam defuncto post quinquennium reo locum habere debeat contra filios aliòs ve hæredes, si qui sint qui defuncti memoriam & contumaciam purgare & innocentiam eius probare velint. Idque sibi concedi postulent non exolutis multis pecuniariis, quæ iudicio contumaciali adiudicatæ fuerunt.

PRO FILIIS HÆREDIBVS. Criminum

minum purgatio, quæ innocentiam ab omni calumnia asserit, longè favorabilior est in hæredis aut filij, quàm in rei ipsius persona. Reus pœnæ metu accusationem refutat, & supplicij terrore crimen diluit. Hæres autem nullo pœnæ metu, sed solo veritatis studio, solaque erga mortuum reuerentia memoriam defuncti à calumniis & condemnationis nota vindicare studet. Hoc leges permittunt, siue reus ante sententiam & lite pendente decedat, seu post condemnationem, interposita, necdum decisa, appellatione mortuus fuerit^b. Pompeio post patris Strabonis obitum paternam defuncti memoriam purgare, & obiectam olim viuo patri calumniam refellere populus Romanus concessit^b. Hoc tamen neque absolutè neque generaliter post omnem condemnationem licet. Nam qui præfens cognita defensione ritè damnatus est, eius neque filiis neque hæredibus conceditur *παλινοδύαν* exercere. Sed cum aliquis non tam plena criminis probatione, quàm in odium contumaciæ absens damnatus est: hæredibus permittitur defuncti contumaciam purgare. Sed & Athenis quoties aliquis per contumaciam condemnatus fuerat: si per iniuriam iudicatum queri vellet, liberum ei erat etiam ipsos magistratus aggredi, & aduersus ipsos Archontas ἀντιλαχῆν, adhibito sanè iureiurando se solo noscendæ veritatis affectu ad id impelli. ἔθος ἦ κατὰ δικαιοσύνην οἱ ἐρημίω νομίζουσιν ἀδυνατοῖν ἀντιλαχῆν πρὸς τοὺς ἀρχοντας ὅτι αἰτιαθεῖσθαι τὴν κέλευσιν καὶ φάσκον ὡς αἰδῶς δέλοισιν κρινεῖσθαι. Οἱ δὲ τοῦτο ποιεῖντες καὶ ὀμνύον ἡμῶν ἐπαξίεται τοῖς ἀληθείαις^c. Quin & olim non in quouis crimine iudicia in absentes exerceri poterant: sed in atrocioribus delictis, quo-

a l. finali. §. ult. ff. de bonis eorū qui sibi mortem conserui. l. 3. C. si p̄dente appellat. l. ult. in f. C. si reus vel accusator mori. l. i. ff. si pendente appellat. b Plutar. in Pompeio.

c Plutar. in Demost. orat. contra Midiam ad illa verba, τὴν δὴ κατὰ τὴν ἀνάγκην ἐπιπέσειν τὸν ἐν ἀνάγκῃ ὄντα.

h Par l'ordonnance du Roy Charles 8. art. 57. Le contumax condamné par arrest doit assigner tant les despens que les reparations ciuiles: & cela par tellement a esté jugé par plusieurs arrests conformément à l'ordonnance, & mesmes par vn arrest du 11. de Feurier 1572. entre Dame Catherine de la Rochefoucault, & M. Loys de Pontenoy, come aussi par l'Ordonnance de Moulins art. 28. Si le contumax, &c.

rum pœna relegationem excederet, constitutionibus DD. Seueri & Antonini cautum fuerat, ne quis absens postulatus damnari aut mulctari posset^a. Tertullianus ait non licere indefensos & inauditos omnino damnari^b. Cicero inter cœtera quæ Verri obiicit crimina, *Honestissimi* (inquit) *atque integerrimi absentes rei facti, indicta causa damnati & eiecti*^c. Liberius Pontifex Romanus Constantio Imperatori dixit iudicem non posse absente reo scelera eius punire aut de crimine eius pronuntiare: neque enim illud fieri solere, nisi ab iniquo iudice, qui priuato odio sæuiat, aut domesticis simultatibus ad id impellatur^d. Vetus est Caroli magni institutio, *In causa capitali absens nemo damnatur, neque absens per alium accusatorem accusari potest*^e. Non enim absentia grauius ab eo calumnianda est, vt quis ex sola contumacia criminis conscius censetur, solaque absentia in sceleris cōscientiam arguatur. Sæpè enim contingit abesse reum sui que copiam non facere, aut quia ignorat diem sibi dictam, aut quia carceris horrore terretur, vel si calumnias timet & accusatoris factiosi potentiam reformidat. Rectè Cicero, *Omnes quorum in alterius manu vita posita est, sepius illud cogitant, quid possit, cuius in ditione ac potestate sunt, quam quid debeat facere*^f. Prudenter Alcibiades, qui capitali accusatione prouocatus, vt obiecti criminis pœnam seu nocēs seu innocens vitaret, iudicio abesse quàm saluti suæ deesse maluit: Huic cum quidam diceret: Cur Alcibiades non fides patriæ & ciuibus de innocentia tua indicaturis? Cœtera (inquit) omnia lubenter, sed de capite meo ne matris quidem, ne fortè pro albo atrum calculum imprudens

dens iniiciat^g. Magnum certè & periculosum est in certam iudiciorum aleam experiri, & in cognitione criminali dubiis iudicum sententiis capitis sui fortunam committere. Seneca, *Quantum existimas tormentum, etiam si seruatus fuero, trepidasse: etiam si absolutus fuero, causam dixisse*^h? Sic Demosthenes cum veram ac legitimam absentia & contumacia suæ rationē reddere vellet: neque per cōemptum, neque per sceleris contumaciam abesse se protelatur, sed & carceris infamiam ac dedecus formidasse, & corporis tormenta fugisse declarat, *ε γδ ἀπέφυκα κῶς ὑμᾶς, εἰδ' ἑτέροισε βλέπων εἰδάμεν μετ' ἑσῶν. ἀλλὰ κερᾶν μὲν ἑυεῖδος τῆς εἰρητῆς χαλεπῶς τὰ λόγια μὲν φέρον· εἴτε δὲ τὴν ἡλικίαν ἐκ ἀνδρῶν ἢ τὸ σῆμα τι πλεονεκτήσειαν ὑπενεγκεῖν*ⁱ. Dicere audacter liceat vix quenguam salutis propriae adeo securum & negligentē esse, aut tam temerarium innocentia suæ assertorem, cui carceris horror non pallorem, non moestitiam causetur, & cui ex vinculis causam dicenti incertus iudicij euentus non assiduū tremorē & legitimum metum incutiat. Calpurnius Flaccus, *Video* (inquit) *carcerem publicum, saxis ingentibus structū, angustis foraminibus tenuem lucis umbrā recipientem. In hunc coniecti robur Tullianum prospiciunt: quoties iacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur, & alienū supplicium aspeclando, suum discunt*^k. Diuus Athanasius & adulterij & cædis in Synodo per contumaciā damnatus est: vir innocentissimus, nec minūsp̄ probitate morum quàm doctrinae & eruditionis gloria insignis^l. Non est itaque perpetuū, ac neque etiam iustitiæ conueniens, contumaciā semper in crimen verti vel in sceleris conscientiam imputari. Sunt quidam adeo meticulosi,

^a Plutarc. in Alcibiade.

^b Seneca li. 6. de beneficiis ca. 38.

^c Demosth. in epist. ad senatum Athen. ad i. τῆς ἰστικῆς καὶ δου.

^d Calpurnius Flaccus decl. 4.

^e Niceph. Callist. eccl. hist. li. 8. cap. 49.

^a L. i. ff. de requi. reis l. absentes ff. de pœnis l. absentes Co. de dam. nati & eiecti ac usar.

^b Tertull. in apolo. aduersus gentes.

^c Cicero act. 2. in Verrem. d. Hist. Trip. li. 5. cap. 17.

^d Capitul. Caroli magni lib. 7. ca. 145. & cap. 271.

^e Cicero pro Quint. o.

vt iudicia pertimescant, & summum magistratus imperium etiam innocentes reformident. Condemnatio autem in contumaces ferri solita sæpè non criminis admissi & probati vindictam, sed solam contumacię pœnam continet, ac plerumque absens magis quia contumax, quàm quod nocens sit, damnatur. Sic quum D. Ioannes Chrysolomus quater euocatus abfuisset, quia se factiõne ac potentia aduersariorum & calumniis præsentibus peti & vigeri videbat, Synodus, contumaciã viri condemnata, episcopatum ei abrogauit. Addit Niceph. historiã ecclesiasticã author, iudices nihil in tanto viro reprehensione dignum inuenisse: sed eum nõ alia ratione damnaſſe, quàm quod quater euocatus, se iudicio sistere per contumaciam neglexisset. Hinc fit vt damnationes, quæ non aliam quam solius contumaciã rationem habent, facillè rescindantur: siue reus dum viuít, copiam sui faciat: siue hæres ad purgandam defuncti memoriam admitti postulet. In ea lite, quæ à Paufania inter Sicyonios & Athenienses memoratur, multa talentorum quingentorum per contumaciam irrogata & iudicata fuerat. Sed interposita ad Senatũ Romanum prouocatione licuit contumaciam purgare, eaque damnatio ad centum duntaxat talenta reducta fuit. Apud Athenienses ἀντιληξις erat παλαιολιδικίας genus quoddam, cum quispiam in ius vocatus non responderat, aut vadimonium promissum deseruerat. Tunc enim oportebat δίδυμαι ἐρημνῆ, seu ἐρημνὴ καὶ γινώσκειν, quod erat litem secundum præsentem aduersus eum qui iudicium deseruit dare: non tamen vt ea damnatio vim rei iudicatæ

a Niceph.
lib. 13. cap.
15. in fin.

b Paufania in Achaicis li. 7

catæ perpetuam obtineret, sed intra duos menses licebat damnato litem instaurare ac renouare: atque id iudicium ἀντιληξις dicebatur. Reus, cuius criminẽ arguitur, ferendus est, si, vt ait Vlpianus, pudorem suum purgare velit. Quantò magis hæres admitti debet, qui criminis nefarij inuidiam, non propria contemplatione, sed ex defuncti persona sustinet. Nam si hæres necem defuncti vindicare tenetur, ac nisi legitimam hanc exequatur vltionem, iubet lex hæreditatem ei vt indigno auferri. Cur nõ iustam defuncti memoriã calumniosa accusatiõne notam & infamiam tenebitur hæres vindicare? Hæredem ad vindictam necis sæpè non tam iusta & legitima erga defuncti memoriam affectio, quàm vel spes multæ pecuniariã, vel ciuilis (vt vocant) reparationis lucrum inuitat. At cum hæres defuncti innocentia assertorem se præstat, nulla est neque lucri neque commodi expectatio, sed hunc sola pietatis & sinceri affectus ratio excitat & impellit. Obiicitur lapsum quinquennij tempus. Vtique liceat hoc reo, quandiu viuít opponere in pœnam & odium admissi facinoris: At verò cum ab hærede nullum sit perpetratum facinus, nulla aduersus eum pœnalis constitutio locum habere potest. Constitutio contumacem lapsò quinquennio excludit, nisi prius consignata & exolata multa pecuniaria. De hærede verbum nullum. Constitutio, que pœnalis est & odiosa, & quæ de dånato, non de hærede loquitur, extendi non debet. Vt nec generaliter actiones omnes ex maleficio descendentes, vel pœnales quævis cõstitutiones aduersus hæredes transire solent.

a l. 25. quæ omnia §. 1. ff. de praeor. rat.

b l. hered. ff. de his que vt indigni.

c Boerius de iur. 64. d. l. 1. ff. de priuatis de iur. l. 111. pupill. §. in hæredes. l. 124. pœnalia. ff. de regulis iur.

CONTRA HÆREDES. Quisquis

delubrum Eumenidum sceleratus ἡ ἀματι ἢ ἄλλα
 τῶ μιδωμاتي ἰνοχος ἢ α' σελος, ingressus fuerat, ille, si
 Pausaniæ credimus, præ summo terrore amens ani-
 mi & furore percitus concidere solebat. Legum
 terror iustique pœnarum metus sceleratos & no-
 centes ab hoc sanctissimo iustitiæ delubro exclu-
 dit, vt neque nefarij homicide, neque latrones, ne-
 que sicarij præsentés in hoc Senatu causam dicere
 audeant: imò absentes contumacia sua iudiciorum
 maiestatem eludere solent & aspernari. Contuma-
 cia à timore dicta superbum & aduersus iudicia
 rebellem animum indicat. Quis ferat reum qui vul-
 tu submisso, humili voce, & sordida veste magistra-
 tum misericordiam præfens implorare debet, hūc
 bis tēue in ius vocatum, superba fronte, animo tu-
 mido & peruicaci, iudiciorum viam absentia sua
 spernere & magistratum auctoritatem inexcusa-
 bili neglectu insuper habere? Huicne cū libue-
 rit permittetur legibus se præbere, & crimen non
 cū oportuerit, sed cū ei visum fuerit, diluere &
 purgare? *Non sufficit* (inquit Plinius) *eum pœna sua*
restituui quem cōtumacia elusit^b. Quod si reus, qui ne-
 farij facinoris conscientia profugit, absentia suæ
 præsidio elapsus est: cur non in hæredem com-
 missi criminis odiū & pecuniariæ pœnæ damna-
 tio extendetur? Eleganter Optatus Mileuitanus,
Vt terreatis viuos, male traçletis & mortuos^c. Quem-
 admodum enim defunctus contumacia sua & vo-
 luntaria rebellione disciplinam publicam violauit:
 ita etiam iustitiæ vigor ac iudiciorum seueritas, ne
 morte quidem ipsius rei auctoritatem suam sisti
 aut minui patiatur. Nam et si mors sceleratorū cor-
 pora iudicum sententiis & magistratum censuræ
 eximat:

a Pausa-
 nias lib. 7.
 in Achai-
 cis pag. 233

b Plinius
 lib. 10. epi-
 st. 65.

c Optatus
 Mileuit.
 lib. 6.

eximat: nouerint tamen hæredes etiã defuncto reo
 superesse grauiã seueritatis iudiciorū vestigia, qui-
 bus posteritas doceatur legibus & magistratibus
 parendum: Ne ipsam quidem mortem sceleratos
 pœna liberare, sed omnia vni iustitiæ perpetuo ra-
 tionis & æquitatis tenore subiici: vt rei deinceps
 non armis, non vi, non fuga tueri se ac proripere
 studeant, sed non aliter sibi hæredibusve suis con-
 sili posse sperent, quàm si præsentés innocentiam
 suam capitis periculo asserant, & obiecti criminis
 suspiciones viui diluant & reiiciant. Contumacia
 vtique non minùs odiosa videri debet quàm ipsū
 crimē. Idque multis rationibus: Primùm enim ab-
 sentia & iudicij fuga, criminis participationem &
 iustum aliquem accusationis metum indicat. Sce-
 lera conspectum reformidant: fatetur facinus qui
 iudicium fugit. Seneca, *Bona conscientia prodere vult*
& conspici. Ipsas nequitia tenebras timei^a. D. Hiero-
 nymus, *Bona conscientia nullos oculos fugit*^b. Qui iu-
 dicum refugit, de iustitia diffidere existimatur c.
 Quintilianus, *Per illas omnes moras iudiciorum lon-
 gas nimirum & pro nocēribus compositas*^d. Rectè Quin-
 tus Calaber dixit fugam timoris serorē esse & co-
 mitē: *ουκ ἔστι φόβος ἐπὶ δόξας ἐταίρων*. Iuuenalis: *Rubet*
*eui frigida mens est Criminibus, tacita sudant præcor-
 dia culpa*^e. Neque enim vllō temporis momēto se-
 cari sunt, qui facinoris alicuius conscij, dum solem
 iustitiæ fugiunt, perpetuo metu agitantur, latebras
 quærunt, & magistratus potestatem criminum vin-
 dicem & vitricem reformidant. Seneca, *Securitaria*
magna portio est, nihil iniquū facere: Tutum aliqua
res in mala conscientia præstat, nulla securum^f. D. Hiero-
 nymus, *Tanta vis conscientie fuit vt absētes dam-*

a Seneca e
 pist. 97.

b D. Hiero.

c pist. 9. lib.

2. epistola.

c C. C. hri

stianus 11.

d q. i.

e Quintil.

decla. 249

f Iuuenalis

Satyra 1.

f Seneca e
 pist. 105.

a *D. Hier. nari, quam presentes coargui maluerint*². Quinetiam
 epiſt. la ad
 Principiã,
 lib. 3. epiſt.
 9.

b *Plinius dies ira ad iuſtitia rediſſet, & languidior in*
 lib. 9. epi.
 13. ad Qua
 dratum.
 c *Symma- chus lib. 4*
 epi. 48. ad
 ſubdola mora ſcelerum probationes ſubueriet d. *Rco*
 rum quippè mos eſt *ἐκτρέφει*, & procrastinando ac
 cuſationis tempus & iudicij moras terere: Vt De-
 moſthenes de Midia dicebat, *Ἐοῦτας τέχνης ἐχορό*
 c *Demost. Ἰερὸς ἔτος ἰερόνων ἐκτρέφει*^e. Apud Tacitum Tullinus
 contra Mi
 diam.
 f *Tacitus*
 l. 16. Au
 nal.
 g *Quintil. Sent. Multum citra ſcelus quoque impedimèti per ſe*
 deda. 319. *iſſa mortalitas afferit*². Accuſationes aut ira aut priua
 tum odium prouocat. Ira etiam in eo, quem crimè
 offèdit, ſenſim & temporis morã mitigatur. Inimi
 citiã

citiã tandem conciliantur. Sola diſciplina publica læditur & violatur, dum accuſatoris & offènſi que relã ſatiſfit, & omiſſa deinceps criminis perſecutio ne, impuniti maleficij vindicta negligitur. Crimini autem pœnã non priuatã tantum, ſed magis publicam vltionem reſpiciunt. Itaque mirum non eſt ſi contumaciã punitur, quã diſciplinam publicam offèdit & tacitã confeſſionis ſpeciem quãdam refert. Seneca, *Gravis male conſciencia lux eſt*^a. a *Seneca e*
 Vitioli ſunt oculi qui lucem reformidat. Seruus ſu
 piff. 122.
 gitiuſ damnato comparatur, nec minùs quàm ſi
 nefarij criminis conuictus foret punitur^b. Eius qui
 ad delectum vel ad edictum non reſponderat, au-
 thoritate iudicis villã diruebantur^c. Reus (inquit
 Iuſtinianus) per fugam fit quodammodo ſui iplius
 accuſator^d. Itaque & apud Græcos & apud Roma-
 nos plerãque referri poſſunt exempla virorum il-
 luſtrium, qui, cum ſeueritatem iudiciorum contu-
 macia ſua irritaſſent, etiam abſentes damnati ſunt.
 Diogenes Laertius Demetrium Phalereum me-
 morat abſentem ab Athenienſibus fuiſſe condem-
 natum^e. Alcibiades cum audiſſet abſentem ſe à ci-
 uibus damnatum & morti deſtinatum, At ego (in-
 quit) illis oſtendam me viuere^f. Vlpianus Demo-
 ſthenis enarrator: *Επιμὴν (ait) βρομα δυνε*, quã in eos
 exercetur qui abſentes iudicium detrectant, qui-
 que ſi ad ſtatum diem non ſe iudicio ſiſtant, in-
 dicta cauſa damnantur^g. Apud Romanos fre-
 quens erat abſentium condemnatio, ac ſi reus per
 præconem ex Roſtris ab accuſatore citatus non ad
 fuiſſet, ante fores per corniciuem euocabatur^h.
 Huius antiquæ conſuetudinis Plutarchus memi-
 nit. *Moris eſt Romanis* (inquit) ſiquis capitis an-
 na.

b *Toto lit.*
de ſeruis ſu
gitiuſ. C.
cl. 20. ſi i
cumquo ſſ.
communi
diuidendo.
 d *Novella*
 53. §. ubi
 verofemel.
 e *Diogen.*
 Laertius
 in vita De
 metrii Pha
 lerei.
 f *Plutarc.*
 in Alcibia
 de.
 g *Vlpianus*
 ad Demo-
 ſthenis ora
 tionẽ citra
 Midiam.
 h *Varro*
 li. 5. de lin
 gua Laii-
 na.

quæsitus nõ adfit, cornicinem summo mane ad fores eius veniẽt em classico euocare, neque prius de eo iudices sententiam ferre^a. Sic Coriolanus quum ad statum diem non adesset, damnatus est^b. Camillum nec absentia excusauit, neque virtus ab ista seueritate exemit, nec ingentium in Rempublicam meritorum ratio, quominus absens damnaretur, prohibuit^c. Quinetiam Romæ ubi quis per contumaciam aberat, solemne fuit vt ea absentia iustum esse exilium iudicaretur. Apud Liuium tribunis rogãtibz plebs sciuit: *Si M. Posthumius ante Kalendas Maias non produisset, citatusque eo die non respondisset, videri eum in exilio esse*^d. Meminit idem Liuius Cnei Fuluij, cui cum dies dicta esset absente fratre Q. Fulvio Consule, & se inimicitijs præsentibus peti & vrgeri videret, volens exulatum abiit. Addit Liuius: *id ei iustum exilium esse sciuit plebs*. Sic etiam quum Senatusconsultum aduersus eos factum est, qui Bacchanalia & sacra nocturna agitant, *Consules iudici præmiũ proposuerunt. Si quis quẽ ad se deduxisset, nomẽque de absentibus detulisset: qui nominatus profugisset, diem certã finituros, ad quã nisi citatus respondisset, absens damnaretur*^e. Augustus cædem Iulij Cæsaris vlturus, cum percussores profugissent, iudicia de absentibus constituit^f. Sed neque etiam Christiana disciplina ac veterum Ecclesiæ patrum pietas absentium condemnationes reiecit, quoties tertia citatione vocati non responderent. Sic cũ Nestorius tribus Episcopis missis à Synodo citatus non venisset, absens damnatus est^g. Eadem ratione Ioannes Antiochenus post tertiam citationem, uti mos est (inquit Nicephorus) condemnatus fuit^h. Idem Nicephorus quum Diocorica exautho-

a Plutarc.
in vita
Gracchorũ
b Liuius
li. 2.

c Liuius
lib. 5.

d Liuius
li. 25.

e Liuius
li. 26.

f Liuius
li. 39.

g Dio Cas-
sius lib. 46.

h Niceph.
eccl. histo.
li. 14. cap.

34.
i Niceph.
li. 14. c. 35.

exauthorationem refert: Synodus (inquit) canonicè secuta, ter illum citauit^a. Sic cum Arsenius Patriarcha Constantinopolitanus in ius, vt accusationi responderet, vocatus se iudicio non susteret, vt contumax condemnatus est^b. His tot exemplis conflat nõ minus olim apud veteres, quam nostro iure contumaces, si copiam sui non facerent, indicta causa solitos damnari: sed damnationis pœna alia erat, vt & pœnæ executio non eodem modo fieri consueuerat. Apud Athenienses multabatur absentis cõtumacia pecuniaria mille drachmarum pœna. Hæc enim sunt verba Vlpiani, *Ἡν δὲ τῶν ἑσθῶν ἐκ τῆς νόμων ἀερομελῶν τὸ τίμημα χιλιάδραχμας*^c. Romani contumacis absentiam iustum esse exilium pronũtiabant, vt ex damnatione M. Posthumij & Cnei Fuluij liquet. Apud nos ex criminis qualitate & delicti grauitate irrogatur in absentes pœna. Requiritur enim aliqua probatio: non quidem exacta, qualis esse debet: cum in reum præsentem animaduerti oportet: sed tamen necessaria est qualis-qualis probatio. Si crimen capitale sit, fertur capitalis in absentem damnatio. Quia tamen in rei absentis corpus animaduerti non potest, fit in damnati effigiem condemnationis executio: tuncque publicè proponitur condemnati effigies, eadem executionis solemnitate, qua in reum, si præsens adesset, animaduerneretur. Effigies autem publicè in loco supplicij appensa manet, vt quem pœnæ nec in latebras coniecit, eum ignominia pudor è latebris educat, & in ius protrahat. Hæc autem in damnati effigiem animaduersiones non passim apud veteres occurrunt. Nam alienum esset referre tyrannorum eorumve, qui maiestatis vel perduel-

a Niceph.
lib. 15. c. 4.

b Niceph.
Gregorius
li. 4. pag.

44.

c Vlpianus
ad Demo-
stheni ora-
tionem cõ-
tra Mi-
diam.

lionis damnabantur, statuas & imagines olim tolli solitas & deiici. Iuuenalis, *Descendunt statua restemque sequuntur.* Suetonius in Domitiano, *Senatus sceleras inferri, chryseosque & imagines eius coram detrabibique solo affligi iussit*^a. Capitolinus in Gordianis, *Statusas Maximini deiecerunt, imagines perfrēgerunt, nomine publicitus eraserunt.* Hæc tamen similiaque à proposito sermone videntur paulò remotiora. Sed lubet duo annotare exempla, quæ non aliena sunt ab ea, de qua agimus, in effigies damnatorum executione: quorum vnum Græcum est, alterum Romanum. Lycurgus orator Hipparchum Timarchi filium refert proditionis accusatum fuisse. Ille autè cum die iudicij constituto cõtumax abfuisset, morte eum multari & dånari iudicibus visum est. Cum autè corpus cõtumacis, legitimum sanè pœnæ pignus & idoneum supplicio subiectum, prehendere per absentiam non licuisset, iudices effigiè eius atque imaginè, tãquam ipsummet Hipparchum, de summa arce deiici & præcipitari iusserunt: erectaque columna suffragiis suis decreuerunt, Hipparchum, cæterosque sceleratos & proditores in ea inscribi. Verba Lycurgi oratoris hæc sunt, *Ἰππάρχου γὰρ τὸν Τιμάρχου υἱὸν ἐπομένειαν τῆς προδοσίας ἐν τῷ δῆμῳ κείσιν, ἀλλ' ἔρμον ἰὸν ἀγῶνα ἰάσαντες, θανάτῳ τῷ τὸν ζημιώσαντες, ἐπεὶ ἡ τῆς ἀδικίας ἐπιέλασον τὸ σῶμα ἡμῶν, πλὴν εἰκόνα αὐτῆ ἐξ ἀκροπόλεως καθελόντες ἐξυχνεύσαντες ἐξποίησαν τὴν σῆλην, ἐψηφίσαντες εἰς αὐτὴν ἀναγράφειν τὸς ἀλιττεινὸς ἐξ τῆς προδοσίας. Ἐὰν τὸς Ἰππάρχου ἐν αὐτῇ τῇ σῆλῃ ἀναγράφεται καὶ οἱ ἄλλοι ὅσοι προδοταί*^b.

^a Sueton. in Domi cap. 23.

^b Lycurgus orator in orat. contra Leocratem pag. 164.

apud Romanos videtur id nouum fuisse ante Celsi tyranni condemnationem. Sic enim Trebellius Pollio, *Nonno iniuria genere imago in cruce sublata perculsatio vulgo*

vulgo quasi patibulo ipse Celsus videretur affixus^a. Itæ autem in effigies damnatorum executiones apud veteres rarò occurrunt, apud nos frequentes sunt & vſitatissimæ. Atque ab eo die damnatus prociuiliter mortuo habetur, vt neque contrahere, neque testari, aut de rebus suis disponere: ac neque etiam bonorum fructus, annuosque rerum suarum reditus percipere possit: sed fisco ea omnia applicantur, exoluto prius ære alieno. Itaque cum peruicax adeo & perpetua contumacia fuit, vt neque iudiciorum autoritate, neque ignominia, neque bonorum publicatione defunctus adigi potuerit, vt se legibus præberet copiamque sui faceret: Equumne videbitur post tot moras & affectatam exquisitis dilationibus contumacia, hæredi, qui defuncti personam quoad bona sustinet, faueri? Iure Romano licebat reo, si copiam sui tempestiuè faceret, & se iudicio sisteret, crimen refellere & innocentiam suam asserere^b, & id quidem intra annum. Annus autem ab eo tempore incipiebat, aut cum primùm rei bona annotata fuerant, aut cum damnatio palàm & publicè proposita edicto innotuerat^c. Itaque olim si intra annum reus se iudicio sisteret, in possessione bonorum suorum remanebat^d. At si continuo latitans, sui copiam in iudicio non faceret, lapso anno bona eius omnia fisco applicabantur^e. Constitutiones regis apud nos æquiore temperamento contumacem reorum absentiam puniunt. Nam cum Romanis legibus annus tantum à tempore adnotationis præscriberetur, constitutiones nostræ quinquennium à tempore damnationis indulgent: nisi Senatus, autoritas condemnationi accesserit. Quoties autem lapso

^a Trebell. Pollio in vita Celsi tyranni.

^b l. Cod. de requ. reis c. l. i. §. præfides l. pen. in pr. ff. de requ. reis. dl. fin. ff. de requ. reis. e. d. l. i. §. sed & Papinianus. ff. de req. reis l. qui cunque. C. de requir. reis l. absente sem. ff. de pœnis. l. absente sem. C. de accus.

quinquennio aut interposita arresti autoritate multas pecuniarias necessariò exolui constitutione regia cauetur: quid esset iniusti⁹, quàm si ius semel aliquando actori quæsitum, postea morte contumacis tolli aut reuocari posset? Illud quidem constat, pœnalia iudicia in hæredem non transire, si de infligenda corporali pœna agatur. Hoc enim casu pœna suos tenet authores. Sed quoties multa ciuili & pecuniaria, viuente eo, de cuius bonis agitur, quæ sita est & arresto adiudicata: non minus aduersus hæredem quàm aduersus defunctum executio condemnationis legitimo iudicio latæ locum habet: Idque etiam iure ciuili cauetur^a.

alex iudi-
ciorum. ff.
de accusat.

SENATVS hæredes, qui ad purgandam mortui memoriam & diluendam criminis defuncto obiecti accusationem admitti postulabât, eodem iure eadèmq; constitutionis seueritate teneri atque obligari iudicauit. Vt quemadmodum defunctus, sic & ipsi hæredes, antequam de calumnia accusationis defuncti que innocentia quidquã proponere & allegare permittatur, multas pecuniarias arresto adiudicatas, simulque litis expensas exoluere teneantur^b.

b Arrest
donné à
la tournel
le 3. de
Iuin 1581.
entre Char
les Chau
uet & A
drian du
Bois plai
dés du Val
& Mōsieur
Māgor qui
depuis a e
té Aduo
cat du Roy

IN HOC de iudiciis aduersus contumaces tractatu pleraque occurrunt, quæ decisione digna videntur. Ac primùm in ea quam mox proposuimus, regula, Constitutionis rigorem & seueritatem aduersus hæredem eodem iure censerì, illud quidè ex Senatusconsulti autoritate nullam recipit dubitationem, reò post lapsum quinquennium inortuo: Veluti si reus damnatus est anno 1585. ac postea decessit anno 1591. post ius actori ex constitutionis beneficio quæsitum. Quid si reus ante quin-

quennij lapsum decesserit? Exempli gratia, si Titius anno 1588. per contumaciam condemnatus fuerit, decesserit autem anno 1591. Hæres verò de purganda defuncti contumacia nõ ante experiri voluerit, neque priùs admitti postulauerit nisi anno 1594. An constitutionis pœna aduersus hæredem locum habeat quæsitum est. Primùm enim constat sententiam inuiam contumaciæ latam per quinquennium durasse. At hoc solum constitutio spectat, an continuo quinquennij silentio damnatio contumacialis locum habuerit. Deinde contumaciæ effectus non pœnam capitis aut corporis supplicium & animaduersionem spectat, sed multas tantùm quæ pecuniariæ sunt & ciuiles. Itaque cum ante defuncti mortem cœperit hæc quinquennij præscriptio, defunctus bona sua ipso cœptæ præscriptionis iure quodammodo affecta reliquit. Cum verò defuncti bona ad hæredem cum causa sua ciuili transeunt, cur nõ idem cœptæ præscriptionis tenor aduersus hæredes continuabitur? Duplex defuncti crimen spectari & distingui debet: Primum est ipsum patratum facinoris delictum: Alterum ex ipsa contumacia pœdet, cum reus se iudicio sistere per contumaciam spreuit. In hoc autem posterius contumaciæ crimen non minus hæres quàm defunctus incidit. Constitutionis autem de qua agitur, pœna, non ex crimine, sed ex sola contumacia descendit. Nam quòd hæres facinoris à defuncto commissi innocentem se iactat, hoc efficit ne corporaliter in eum animaduerti debeat. At in his quæ ad ciuiles & pecuniarias pœnas pertinent, hæres non minus contumaciæ, quàm bonorum successor est: siquidem intra quinquennij tempus agere ac defuncti con-

a l. unica:
ff. si pendē
te appella
tione mors
interueni
rit.

tumaciam purgare neglexit. Quin & ipsa iuris atque æquitatis ratio suadet, vt durior statuatur hæredis quàm defuncti conditio. Defunctus enim pendente quinquennio requiri potest, prehendi si fortè occurrat, & in ius ad causam dicendam trahi. At hæres neque prehendi potest, neque alio, nisi quo voluerit, tempore cogi ad agendum & purgandam defuncti contumaciam. Itaque hæres callidus & versutus accusatoris obitum aut testium absentiam mortem-ve expectabit: per longas temporis moras dabitur aliqua testes corrumpendi occasio: facile erit viduam ac minores defuncti liberos dilationibus & iudiciorum tædio vexare: neque prius hæres aget, quàm vbi corruptis testibus criminum probationes auertere & iudiciorum auctoritatem eludere ac frustrari licebit. Hæc controuersa quæstio in Senatu tractata est, ac licet iurapredictæ rationes omnes proponerentur, tamen in hæredum fauorem iudicata fuit: scilicet hæres constitutionis pœna non teneri si ream obiisse ante lapsum quinquennij constet^a. Neque tamen omitterendum est solempne hoc Curix arrestum illud habuisse speciale, quod hæres contumacis minor erat, atque ideo ætatis ratione aduersus quinquennij præscriptionem resisti poterat. Idem tamen in hærede maiore ex iuris ciuilibus regulis iudicandum crediderim. Sic enim Iurisconsultus ait, si reus intra annum decedat, bona eius ad successores integro iure transmitti^b. Vt certe æquitati conueniens videtur, minus indulgeri defuncto, cui veritatis cognitio nec dubia fuit nec incerta. Nam defunctus aut criminis conscius fuit, aut innocentix suæ certus. Hæres aitem non modo criminis

^a Par arrest du Samedy 19. de Decembre 1593. plaidât Gil lor pour Mathurin Flouier teur des en fans du S. de Course nay appellât, & Mar tilliere pour Guillaume Sauion inthi mé.
^b l. i. in fin. ff. de regn. reis.

minis incertus est, commissum sit necne, sed & plerumque accusationis propositæ & sententiæ in cõtumacem latæ ignarus est. Hinc fit vt in eiusmodi causis lex hæredi longius, quàm defuncto, tẽpus indulgeat^a. Deinde cùm cõstitutio quinquennij præscripsit, & addidit post lapsum quinquennij non aliter contumaciam purgari posse, quàm exolutis prius pecuniariis multis: Hoc constitutio per modum pœnæ sanxit. Pœna crimen præcessisse indicat. Contumacia crimen est, non tamen aliter quàm si integro quinquennij spacio durauerit. Itaque defunctus, qui intra quinquennium decessit, morte sua criminis ac contumaciæ tempus præuenit. Ergo & pœnã constitutione irrogatam præuenisse iudicandum est.

al. fin. bod.
suspendente
appellat.
mors inop
necetia

· *QVIN ET* in eodem Senatu disceptatum fuit, an quod in hærede simplici Curia iudicauerat, idem etiam in eo qui hæres est sub beneficio inuentarij, locum haberet. *TITIVS* hæres, qui inuentarij beneficio tutus erat, dicebat, Non mirum esse si is, qui purè & absolutè hæres est, eodem adstringatur solutionis vinculo, quo & defunctus, Nam per aditionem hæreditatis fit vtriusque patrimonij ac bonorum confusio. At quoties aliquis non aliter hæres est, quàm sub beneficio inuentarij, nulla bonorum inducitur confusio, sicque hoc casu constitutionis executio non aliam habere potest acerbitatẽ, quàm vt defuncti bona distrahantur. Quæ si sufficiant, accusator ex illis sibi satisfieri procuret. Si non omnino sufficiant, quid ultra accusator vindictam suam exercere cogitauit? Neque enim inuentarij beneficium, quod iure ipso in troductum est, permittit bona hæredis propter de-

functi crimen eius-ve æs alienum discuti aut venundari. Sed interea laudandus hæres, qui nulla lucri aut bonorum spe ægrefert innocentem defuncti memoriam perpetua damnationis infamia notari.

al. prim. ff. que in fraude credit. §. 1. qui bus manus mit. licet. b Doctores in l. fin. §. si vero postquam. & glossa in §. in computatione. C. de iure de liberandi. c Par arrest donné à la tournelle le 18. d'Aoust. 1784. contre Antoinette Grenier Et par autre arrest donné au si à la tournelle le 5a medy 16. de Fevrier 1785. entre Pierre Giraud appel. & Renee Bertrand. in thimee, plaidant. Dolet.

CONTRA TITIVM proponebantur eadem illæ, quæ aduersus hæredem simplicem rationes. Iniquum fanè si dura constitutionis lege censeatur is, qui simpliciter & absolute æs alienum defuncti suscepit, quique bona fide purum se ac sine conditione vlla hæredem præstitit: & tamen excusetur ille, qui cautus & callidus à defuncti ære alieno pedem refert, seque saluū & indemnem præstat. Huic enim minus faueri debet, cum sola aut certe præcipua æris alieni cõtemplatione lex ignorantium esse ducat aliquem sine hærede decedere. Atque idè Doctores iuris eum qui sub inuentarij beneficio hæreditatem adiit, non absolute hæredem, sed quati hæredem appellant. Quod si hæredem istum à constitutionis seuera sanctione excusaremus, nihil facilius esset, quàm fraudem legi facere: si quidem deinceps damnati hæreditas non aliter adiretur, quàm adhibita prius inuentarij solemnitate, cuius prætextu constitutionis pœna eludi posset.

SENATVS idem in isto hærede quod in hærede simplici iudicauit.

CONSTITVTIONVM regiarum acerbam seueritatem hoc velle diximus, ne qui lapsus post condemnationem quinqueennio copiã sui facit, aut qui arresto Curiaë absens damnatus exinde iudicio se sistit, ad probandam innocentiam prius admittatur, quàm multas ciuiles & pecunias exoluerit. **QVÆSITVM** est an commis-

sa constitutionis pœna & seuerus ille rigor à Senatu remitti aliquando ex causarum circumstantiis posset. Hæc quæstio controuersa disputatione & dubiis hinc inde rationibus tractata & disceptata fuit in ista facti specie. Plures arguebatur Ioannem d'Arzac interfecisse. Absentes capitali iudicio damnati sunt, & multa decem mille aureorum viduæ ac liberis defuncti adiudicata. Damnatorum vnus (is Martiniere vocabatur) multo post tempore deprehensus est & in carcerem cõiectus. Ille, cum innocentiam suam profiteretur, ingentem autem illam multam per inopiam præstare & exoluere nõ possèt: veniam pœnæ à Senatu deprecabatur, & à seueritate constitutionis excusari volebat.

PRO MARTINIERE REO. Leges qualis & constitutiones recta æquitatis ratione subniti cõstat. Neque enim verba captari oportet, sed ad id quod fieri & præstari potest sanctiones omnes & Principum rescripta referri conueniēs est. Quintilianus eleganter: *Adeone iniustos tamque imprudētes existimatis legumlatores fuisse, vt necessitate præstringeret ea quæ præstari non possent?* Arnulphus Episcopus Lexouienfis: *Tunc (inquit) in potestate iudicis est, mollire sententiam & minus iudicare quàm leges, cum rerū vel personarū merita postulant, aut instantia necessitatis extorquet.* Imperator Claudius non semper præscripta legū secutus, duritiē, lenitēve multarū ex bono & æquo moderatus est. Erat iste mos Antonino Imperatori, vt omnia crimina minore supplicio, quàm legibus plecti solēt, puniret. Cassiodorus, *Procliuor ad misericordiam via bonis mentibus semper patet.* Constitutio regiarum contumacem ad solutionem cogi permittit:

a Quintill. decla. 249. b Arnulph. epistol. ad Papam Alexandrū. fo. 46. c Suetonius Claudio. cap. 14. d Capitol. in M. Antonio. Philofopho. e Cassiod. lib. 1. var. epist.

sed si nulla solutionis spes est, æquumne erit innocentem perpetuo carcere includi, & quia aliquādo reus absuit, nullum deinceps innocentiae locum su peresse? Multa decem mille aureorū iudicata fuit, non quidem miseri istius & inopis intuitu: siquidem vniuersi eius patrimonij valor ne quingentos quidem aureos exæquat. Sed cū inter damnatos, quos suspicio criminis tangit, duo sint nobiles & magnates, horum contemplatione ingens ista decem mille aureorum summa, multæ pecuniariæ nomine, viduæ ac defunctis liberis adiudicata fuit. Iste & se cædis tempore abfuisse probabit, & innocentiam suam profiteri paratus est. Damnatus fuit, sed absens. Quis nescit absentium famam calumniis facillè posse opprimi? Quis etiam ignorat quàm leues sufficiant probationes, imò & falsa præsumptionum iudicia, vt absens aliquis & contumax damnetur? Ipse quidem fatetur vno eodēque contumaciali iudicio se atq; alios plures damnatos: agnoscit etiam in extraordinariis istis criminum iudiciis reos in solidum conueniri, nec fieri multarum in viriles diuisionem: Vt nec differtur præscriptum constitutione regia quinquenij tempus præterisse. Sed si legem loquentem au dire liceat, dicit ipsa voluisse ad solutionem reos quouis executionis bonorum rigore compelli. Innocentibus autem spem omnem purgandæ calumniæ in iudicio præcludi ne cogitasse quidem. Itaque si etiam quæcunque executionis aut carceris acerbitate solutio ab eò exigi vel sperari non potest, qui ne vicesimam quidem indictæ multæ partem in bonis habet, non debet censerī constitutio innocentiae locum omnem, ne vllibi consistat, interdi-

terdixisse. Neque enim æquum est vt absens calumniis falsisque testium assertionibus oppressus, perpetuò miser & damnatus continuo carcere detineatur, idque eueniat non tam quòd sceleratus sit, sed quia nummos nō habet. *Quid faciant leges vbi sola pecunia regnat, Aut vbi paupertas vincere nulla potest?* An diuitibus patebit iudiciorum aditus, illisque solis licebit innocentes esse: inopi, si pecunia destituatur, non permittetur in iudicio capitis innocentiam suam ab accusatione calumniosa vindicare?

PRO VIDVA ET DEFVNCTI LIBERIS. Quoties homicida magistratum misericordiā supplex implorat, iniquus est iudex qui pallentem ex metu supplicij faciem, carceris sordes, corporis squalorem & illuuiem miseratur. Quisquis enim de cæde iudicaturus sedet, non præsentē supplicis rei habitum, sed perfusas cruore manus & antactam furentis sicarij feritatem cogitet. Occurrat & obuersetur animo defuncti crudeliter interempti tristis imago: tātique sceleris memoria cadauer inultum diutiùs iacere non patiat. Quid verò iniustius aut iniquius esse potest ista contumacis rei deprecatione? Ille inopiā suam allegat. At nō solet paupertas facinorosos excusare. Sin verò deprecatio ista veniam consequatur, nulli non contumaces rei excusatione eadem abutentur, dicentque se per inopiam multarum solutioni satisfacere nō posse. Sic deinceps constitutionis executio aperta fraude & mendaci allegatione cludetur. Quòd si votis ac desiderio locus esset, vtinam impurus iste manus haberet, quales asserit, cædis tam inhumanæ innocentes. Nam & vidua amantissimo coniuge frue-

retur, & defunctum parentem chara soboles non desideraret. Nunc verò cum & hi parente orbatu iustum dolorem exequantur, & illa marito viduata luctum & mœrorem legitima iudiciorum ultione proficitur: quis tam durus est & immisericors, qui tristes eorum aduersus sceleratum querelas reiiciat & aspernetur? Ille innocẽtem se affirmat: Cur ergò si cædis conscius non est, tandiu absuit? Quæ enim alia absentia ratio afferri potest, præter criminis & facinoris admissi cõscientiam, vt non tam iudicum sententiis, quàm suo ipsius, qui fugit, qui tandiu latitauit, iudicio damnatus dici debeat? Ille Senatus æquitatem & misericordiam inuocat, & cõstitutionis duritiem tẽperari debere asseuerat. At quoties iudex in scelerum vindicta æquiores se legibus & mitiorem præstat, aut malè simulatam misericordiam affectat: quid hoc est aliud quàm legibus vim inferre, iustitiæ regulas prodere, & quidquid diuini humanique iuris est violare? Nam cur scriptæ leges nisi vt obseruentur? Sceleratorum impunitas innocentes prodit: & improborum venia, sæuitia est, & acerba in probos crudelitas. *Sicut enim disciplina cautelam, sic insolentẽ prior indulgentia creat audaciam* (inquit Arnulphus^a). *Pietatis genus est in illos distringere qui se sceleratis docentur actionibus misuisse*, ait Cassiodorus^b. Ilte plures eiusdem sceleris participes esse allegat. An ideo vnus cuiusque eorũ crimen minus est aut faciliore venia dignum? Vt nam omnes illi tam iniustæ cædis participes legibus se præberent. Latent, sed vindex Deus supplicio illos suo tempore destinat. Interea multa in absentes iudicata nec diuidi potest, nec pro parte exolui. Constat enim eos qui iudicio criminali damnati sunt,

a Arnulph
epistola ad
Papam
lex adrum
fol. 47.
b Cassiod.
lib. 2. epist.
24.

sunt, in solidum conueniri. Magna est multa quantitas. Sed & atrox est cædis tam inhumanæ crimen. Hoc idem facinus omnes tenet: Omnes ergo eadem pœna, eodẽque seueritatis vinculo obligentur.

SENATVS Martinierium ad purgandam contumaciam admitti noluit priusquam multa iudicio contumaciali adiudicata, exoluta ab eo fuisset^a.

QVIN ET eo casu quo absens dånatus post quinquẽnij lapsum à tẽpore damnationis decessit, ex eadẽ cõstitutionis regula Senatus sæpe iudicauit hæc eadẽ non amplius admitti ad quæstionẽ bonorum^b. Quæ iuris seueritas magna est nec in omnibus causis perpetua. NON tamen ex illis Curiaë arrestis dixerim, nullo casu Senatũ posse cõstitutionis Regiæ *ἀνεξέσθον* tẽperare. Nam & ipsa cõstitutione Molinæis habita hæc Principi potestas expressè reseruatur, vt ei liceat ex variis rerũ ac personarum circumstantiis pœnarum contumacialium duritiẽ & cõstitutionis Regiæ seueritatem remittere. Hoc tamen non aliter à Senatu concedi solet, quàm si reus vel iustas absentie causas exprimat, vel calumniosæ accusationis præpta & probabilia proferat indicia, simulque Principis veniã & rescriptũ ac pœnæ cõtumacialis remissionem impetrauerit. Vt in ea ipsa supradicti Martinierij causa, cũ ille per biennium diuturno carcere clausus, nullã solutionis spem daret, sed & Principis rescriptum obtinisset, quo cõstitutionis rigor ei remittebatur, multis absentiaë causis, multisque cõtumaciaë excusationibus

a Arrest
donné au
profit de
Dam. Ma-
thurine le
Riche, le
6. Octobre
1574. à la
tournelle
M. de Fleu-
ry rappor-
teur, la
cause auoit
esté appoin-
tee au con-
seil, Chau-
uët plaidãt
pour Marti-
niere, &
moy pour
la Damoi-
selle.
b Par ar-
rest donné
à la tour-
nelle le 14
de Iuillet
1582. moy
plaidant
pour le
Comte de
Lude, au-
quel cõm-
seigneur
d'illiers v-
cõsisca-
tion auoit
esté adia-
gee. Et p-
autre ar-
rest aussi
donné à la
tournelle
le Samedy
16. de Mars
1584. entre
plaidãs M.

Loy & François Guetins appellans, & Jaques d'Anglure inthimé,
& Neau & Des champs.

adiectis : Senatus ei tandem causa plenissime cognita permisit, etiam non exoluta multa pecuniaria, innocentiam suam à calumnia vindicare, eamque legitimis probationibus asserere. Hoc idem Senatus æquum iudicavit quoties de iis agebatur, quibus civilium bellorum tempore sistere se iudicio non licebat. Nam aduersis illos etiam post quinquennij lapsum constitutionis regie rigor non ob-

a Jugé par arrest du 7 d'Octobre 1593. au profit d'Abel Pastoureau S. Dor dieres, qui auoit esté absent à cause de la Religion pretendue reformee.

HVIC TRACTAT VI postremam hanc adiiciemus disputationem. Titius criminis accusatus post citationes rite peractas absens & contumax à Senatu damnatus est: Post damnationem arrestum in scripta redigi à Senatore relatore debet, & apud acta curie deponi. Titius, cum resciret Senatusconsultum ad acta curie à Senatore deferri, ea ipsa die, imò aliquo antè temporis momento copiam sui facit, & carcerem volens subire: ut constat oportere reos ex vinculis causam dicere. Contendit accusator reum, qui arresto damnatus fuerat, non ante ad sui defensionem admittendum, nisi prius exoluta multa.

PRO ACCVSATORE Nemo inficiari potest Titium & contumacem fuisse & arresto damnatum. Nam quis ad eum impudens qui arrestum esse neget, cum & Senatores sententiam dixerunt, & reus omnium iudiciis damnatus fuit, & Senator ille, qui de damnatione Titij ad Senatum retulit condemnationem in scripta redactam, Præsidisque manu, ut moris est, subsignatam apud acta Curie deposuit? Dicam quod Seneca, *Iudex quam tulit de reo tabellam reuocare non potest*^b. Notum Senatoribus Romanis & insolens visum est,

est, quod post legem de iure magistratuū quæ absentes summouebat, ne Casare quidem per obliuionem excepto, Pompeius, lege iam in æs incisa & in ætarium condita, correxit errorem^a. At verò quod spectabit res ista pessimi exempli, nisi ut deinceps reis impunè liceat accusatorum diligentiam eludere, & moratoriis ambagibus spem solutionis multarum excludere? Arrestum Curie ab eo die ceteri debet, quo Senatus de contumacia Titij cognouit, licet Relator damnationem scriptam nondum apud acta consignauerit. Solent quidem contumaces criminū cōiuncti, effigie publicè proposita sub falsa veritatis imagine puniri, ac tunc quasi præsentibus essent, Senatusconsultum palam & publicè pronuntiari solet. Sed quis nescit solemnitates illas in damnatorum odium, dedecus, & infamiam obseruari? Etenim arresti vis & autoritas non ab executione pendet, sed executio autoritate arresti & Senatus imperio continetur. Post longam & diurnam fugam, post multas dilationes & exquisitas absentie latebras, euicit tandem contumacia patientiam iudicum. Damnatus est Titius vniuersi Senatus iudicio. Senator, qui relatoris numerumungebatur, arrestum non eadem, sed sequenti die conscripsit, illudque apud acta deposuit. Quis post tot affectatæ contumacie moras Titium non verè danatum, ac solèni arresto iudicatum audeat dicere? Damnatus autè curie non constitutionis pœnæ & feneritatis satisfacere cogetur?

PTO TITIO REO. Leges fœuas & odiosas non extendi, sed restringi & terminis suis cõcludi iura volunt. Constitutionis rigor aduersus eos est, qui verè atque absolute arresto danati sunt. At verò in sententiis ac damnationibus solitas iudicio-

a Suetō. in Julio. cap. 28.

b Seneca lib. 7. contra tyrō.

rum formas exactè ac præcisè obseruandas certiffimi iuris est^a. Quoties de capitali iudicio agitur, solet aut in reum præsentem, aut, si contumax sit, in eius effigiem fieri condemnationis executio: Sed priùs damnatur contumax Senatorum sententiis: arrestù apud acta Curie à Senatore, qui retulit, con signatur, publicè ac palàm in loco supplicii desti nato damnationis iudiciùm pronuntiatur à carni fice, antequam vel in præsentem reum, vel in eius effigiem animaduerti soleat: Atque hæc quidem publica pronuntiatio etiam apud antiquos solem niter obseruata fuit. Apud Heliodorum Chariclea ad supplicium ducitur, κηρυκός ὅτι ἐπὶ φαρμάκοις πυ ράν ἀγοισέ, σωμαχός, ἐκδοῶν τῷ. Sic etiam Nicetas Pu pacis condemnationem refert, quia Andronicù fugientem exceperat: Pupaces Imperatoris iussu (in quit Nicetas) publicè multis verberibus flagellatur præcone magna voce proclamante, ὅς τις τὸν ἐχθρὸν τῆ βασιλείας προσόντῳ, εἰ εἰσομιζέται, καὶ δι' οὐδὲ ἐφόδια ἐπιέμπει, ἔτω καὶ μασίγεται ἔ πομπεύεται. Sic & apud Nicephorum Sapores Persarum Rex Vthaza nem propter pietatem Christianam occidi, eique caput amputari imperat. Præcone autem publicè pro mulgare iubetur, Vthazanem morte mulctari, non quòd in Regiã maiestatem quidquã sceleratè conmi sisset, sed quia sacra Christianorum professus Regi parere nollet. Iustinianus in Rusticum & Ioan nem animaduerti iussit, præcone magna voce pro clamante, atque singulos monente, vt legibus pa reren, & ab iniusta cæde abstineren. Apud Lam pridium Turinus iussu Imperatoris Alexandri Se ueri necatur, præcone dicente, Fumo pereat qui fumum vendidit. Vt & apud Vlpianum & in Gordianum

Gordiani Imperatoris rescripto extant huius anti qui moris vestigia. In hac autem causa dånatio in æs incisa, h. e. apud acta Curie consignata non fuit: nulla palàm ac publicè facta est damnationis pro nunciatio. Apuleius, *Proconsulis tabella* (inquit) *sen tentia est, quæ semel lecta neque augeri litera una, ne que minui potest*. Semel lecta (inquit). Ergo & le ctam & pronuntiatam oportuit. Sic olim causæ graues, ac potissimùm capitales & extraordinariæ non statim iudicabantur: sed per multas dies excr cebantur adhibito multo consilio & velo interpo sito: deinde iudicia pronuntiabantur leuato velo. Diuus Basilium, οἱ τῆ κόσμος τότε ἀρχοντες ὄτ' ἀντινα τῆ κακῶρων θανάτω καὶ ἀδικεῖν μέλλωσιν, ἐφέλιον ται τὰ περὶ αἰσώματα. Καλῶσι δὲ τὸς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῆ ὑποκειμένων σκέψιν. Marcellus ve lis forùm inumbrasse dicitur vt salubriùs litigantes confisteret. Sed alia ratione tribunalibus vela præ tendi solebant, vt in causis grauioribus tempus deli berandi iudicibus daretur, & dubias rationes v trinque propositas examinandi commoditas fe mota turba concederetur. Voluerunt Imperatores Honorius & Theodosius, vt de submersis nauibus quæstiones leuato velo cognoscerentur. Sed apud Marcellum Iurisconsultum in quæstione testamen ti, quod testator inciderat & nomina hæredum deleuerat, Antoninus Cæsar remotis omnibus deliberauit, & admitti rursus eisdem iussit, tùm que sententiam suam pronuntiauit. Plura autem de solemnè ista pronuntiationis forma dicere non est necesse, ne ex publica hac arrestorum pro nuntiatione & solita in effigiem damnati execu tione causæ istius decisio pendere existimetur. Ideo

a l. Si duo patroni. §. vlt. ff. de iur. reu. l. fin. §. Cod. ex quib. caus. i. n. fam. irru gatur. b Apul. li. 1. Florido rum.

c D. Basilius epist. ad Eusebium. d Plin. lib. 19. ca. 1.

e l. de submersis, de naufragiis li. II. Cod.

f l. penult. ff. de his que in testam. de leniunt.

a L. prola zam. C. de sentent. & interloc. iudicium.

b Heliodo. hist. l. 8. h. 2.

c Nicetas lib. 4. imp. perij Ma nueli Com neni. pag. 66.

d Niceph. hist. eccl. l. 8. ca. 36.

e Agathius li. 4. historiari. f Lamprid. in Alexã dri Severi vita.

enim constitutionis pœna in hac caussa locum nõ
habet, quia audacter asserere possumus Titium, eo
tempore, quo copiam sui fecit, nondum tamen ar-
resto verè damnatum dici debuisse. Constat autem
ex iuris dispositione contumaces, si quidem ante
damnationem iudicio se sistant, pristinae famæ res-
titui, atque illis licere innocentiam suam purgare,
càmque ab omni calumnia vindicare^a. Titius au-
tem copiam sui fecit, & carcere legitimo volens se
se concludit, non modò eadem die, sed & eodẽ ma-
tutini temporis momento, antequã arrestum à Sen-
natore apud acta referretur. Senatus quidem præ-
cedenti die de crimine cognouerat, sed arrestũ nõ
prius censerj debet, quàm & in scripta redactum &
apud acta Curia deponitum fuerit: Vt Romæ leges
& Senatusconsulta statim atque in æs incisa in æra-
rium recondita fuerant, mutari aut infirmari am-
plius non licebat: sed leges quæcũque promulgatae
quidem, nondum autem in æs incisæ erant, interces-
sione aboleri, aut alia ratione reuocari potuerunt.
Vnde est quod sub Augusto, cùm Senatus censuiss-
set, ne quis illo anno genitus educaretur, Suetonius
refert eos, qui grauidas vxores habebant, curasse, ne
Senatusconsultum ad ærarium deferretur^b. Quia
nempe antequam in æs incisum foret, & reuocari
poterat, & vim atque authoritatem Senatusconsul-
ti non habebat. Sub Tiberio factum est Senatus-
consultum, ne decreta patrum ante diẽ ad ærarium
deferrentur, idque vitæ spacium damnatis proro-
garetur. Addit de tyrannide & crudelitate Tiberij
Tacitus: *Sed non Senatui libertas ad pœnitendũ erat,
neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur*^c. Er-
go Tiberianæ crudelitatis instar esset Titij ad mo-

*a Cap. ex
listeris de
confis. u. l.
i. §. si fra-
ter uerf.
& si quidẽ
per contu-
maciam ff.
de collat.
bonorum.*

*b Suetoni⁹
in Augu-
sto ca. 94.*

*c Tacitus
l. 3. Anna-
linum.*

ram & contumaciam purgandam non admittere,
& Senatui libertatem ad pœnitendum auferre, reo
copiam sui ante scriptum & incisum Senatuscon-
sultum faciente. Quineriam si æquitatis ratio ali-
qua habenda est, nihil durius aut iniquius proponi
posset, quàm si ille, quem nemo negat pridie con-
tumaciam potuisse purgare, tam modico temporis
interuallo omni purgandæ moræ facultate exclude-
retur. In conuentionalibus Doctores iuris ambi-
gua disceptatione torquentur vtrum moræ purga-
tionis locus sit nec ne^a. At in iis quæ iudicia spe-
ctant, nemo vnquam dubitauit, quin mora vel con-
tumacia purgari posset: ac maximè rebus integris,
cùm temporis tam modici dilatio nondum actori
præiudicium vllum attulit. Sic enim Caius Iuriscõ-
sultus, *Et si post tres aut quinque, pluresve dies, quàm
in iudicio sibi se reus promiserit, secum agendi potesta-
tem fecerit, nec actoris ius ex mora deterius factum sit,
consequens est dici, defendi eum debere per exceptionem*^b.

SENATVS Titium nulla multæ solutio-
ne, nullaque cõstitutionis pœna aut seueritate obli-
gari iudicauit^c.

*Iurifurandi forma, cui superstitiose ceremonia
ascribuntur, non est precisè ac necessa-
riò obseruanda.*

CAPVT XI.

ITE pecuniaria inter Titium &
Meuium mota, cùm probationes v-
trinque dubiæ & obscuræ essent, Ti-
tius iusuradum litis decisorij Meui
desert. Formam autem, solemnitates

*a L. Magnam. Co.
de cotrab.
& comitt.
stipul.*

*b L. & si
post tres ff.
quis cautio
nibus.*

*c Arrest
donné au
profit du
Sieur de
Rochebon
ne, contre
le Sieur de
Rebele s.
du 6. d'O-
ctobr. 1581.
Martin &
mo y plai-
dans à huis
closen téps
de vaca-
tions.*

ac cæremonias præscribit, quibus adhibitis, necaliter iusiurandum à Mevio præstari postulat. Petit autem Meuium præsentem sacerdote infulis sacerdotibus insignito, tedis ardentibus, iurare in ecclesia, manu sacris libris admota ad ea solemniter verba, *Te iocetur clementissime, &c.* Meuius iurare paratum se dicit per Dei vivi nomen, coram iudice, tactis etiam sacrosanctis Euangeliiis. Alias autem iuramenti conditiones, tanquam aut superstitiosas, aut superfluas, refutat & reiicit.

PRO TITIO. Religio iusiurandi præcis temporibus ad dirimendas quaslibet controuersias interponi consueuerat. Nam & Rhadamanthus olim, ut refert Plato ^a, lites interposito iureiurando finiebat, cum diuinum numen magna ueneratione homines religiosi colerent, & periuria pietas nefci ret. *Ορκός ἐστὶ μετὰ θείας ἀποδείξεως φάσις ἀναπόδεικτος*, inquit Aristoteles ^b. Numa Põpilius tanto religionis cultu omnium pectora imbuerat, ut fidei ac iusiurandum (inquit Liuius) *propulso legum ac poenarum metu ciuitatem regerent* ^c. Verum licentiosa sequentis seculi impietas effecit tandem ut iusiurandum à quibusdam dictum sit emplastrum æris alieni ^d. *Nemo* (inquit Petronius) *cælum putat, nemo iusiurandum seruat: nemo louem pluris facit.* Itaque antiqui quò maior esset iusiurandi religio, plerasque adinuenerunt cæremonias, quæ iurantibus terrorem ac formidinem incuterent. Solemnis apud Romanos iuramenti formula hæc fuit: *Si sciens falso, tum me Diespiter salua urbe arcæque bonis deiciat, ut ego hunc lapidem deicio* ^e. Pausanias refert simulachrum quoddam & effigiem Iouis, qui *ορκός* tanquam iusiurandi vindex dicebatur. Ante simulachri

lachri illius pedes ænea tabula fuit, in qua incisi e-legi ad peierantium terrorem compositi ^a. Apud Arrianum *Ορκός* Bithyniæ fluuius est, qui periuros vorticibus suis inuolutos rapere & mergere dicebatur. Nec dissimile est quod de Thyana aqua tradit Philostratus ^b. Inter Syracusanos is qui sanctè iuraturus erat, templum Cereris & Proserpinæ ingressus, sacris quibusdam peractis, vestem Deæ puream induebat, sumptaque ardenti tedi iurabat ^c. Nota est historia Glauci Lacedæmonij, qui depositum interposito iureiurando inficiari paratus, Pythiæ minis absteritus fuit ^d. Iusiurandum Deorum fuisse per aquam Stygis tradit Aristoteles, quia (inquit) aqua est antiquissimum rerum omnium principium. *τιμιώτατον γὰρ τὸ πρῶτον ὕδωρ*. *Ορκός ἢ τὸ τιμιώτατον ὕδωρ* ^e. Post Cæsaris necem plebs controuersias plerasque interposito per Cæsarem iuramento terminabat ^f. Quin & Claudius nullum aliud esse credidit sanctius iusiurandum quam per numen Augusti ^g. Brutus apud Liuium per castissimum Lucretiæ sanguinem iurat ^h. Iuramento, quod propria superstitione præstitum est, standum esse Diuus Pius rescripsit ⁱ. Conceptum iusiurandum, siue *ἱερὰς ὁρκός* dicebatur, quoties adiecta verborum formula, is qui iurabat, aut caput suum, aut domum suam, si scienter sefellisset, deorum iræ consecrabit ^k. *Audiat hæc genitor qui se deora fulmine sancit.* Olim milites vel super frameas iurabant, vel iusiurandum verbis solemnibus concepturi gladios cervicibus suis admouebant ^l. Nam & L. Papyrius Cursor diro carmine & noua inauditi sacramenti religione milites suos, ne fugerent, adigit ^m. Pausanias meminit cuiusdam, in qua Deum

^a Plato li. 12. de legibus.

^b Aristot. lib. 1. Rhetor. ad Alex. cap. 18

^c Liv. lib. 1

^d Gellius lib. 16. ca. 7 in fin.

^e Gellius lib. ca. 21.

^a Pausanias in Bithyniacis lib. 5

^b Philostr. de vita Apollonij. li. 1.

^c Plutar. in vita Dionis sicca suam.

^d Herodot. lib. 6.

^e Aristot. lib. 1. Meteor. ca. 3.

^f Suetonius in Iulio ca. 15.

^g Suetonius in Claudio cap. 21.

^h Livius lib. 1.

ⁱ L. non erit de iurei.

^k Plinius in Paneg.

^l Ammian. Marcell.

^m Livius lib. 21.

ⁿ Livius lib. 10.

Portunum latere credebant, cuius numen id efficeret, ut si quis illo in loco peierasset, diras perurij pœnas non effugeret^a. Sic & in Sicilia profundilacus erant Palicis Diis dicati: iuxta quos olim præstari consueverant solemnia iuramenta. Quisquis autem fideliter & ex animo iurauerat, illæsus recedebat. Quòd si fraus, dolus, malæ conscientia iuramento subesset, mox periurus eodem in lacu perire solebat^b. Cicero testatur Græcorum solemnem fuisse morem iurandi causa ad aras accedere^c. Virgilius: *Tængo aras mediòsque ignes & numina te- stor*^d. Agathocles cum vellet societatem cum Carthaginensibus inire, eamque sacramento firmare, Amilcari expositis ignibus cereis tactisque in obsequia Pœnorum iurat^e. Sed ne videamur Ethnicis exemplis superstitiosas iurandi solennitates tueri velle, plurima in sacris scripturis passim exempla occurrunt, in quibus certæ iuramenti formulæ & cæremoniæ adhibitæ proponuntur: veluti Patriarcharum Abraham & Iacob: quorum hic à filio Ioseph, ille à seruo suo iusiurandum postulans, exigit ut manu femori suo apposita iuret^f. Quemadmodum autem Romani per salutem Principis iurabant: sic & Ioseph nunc per timorem patris sui, nunc per salutem Pharaonis iurat^g. Solemne iusiurandum cum imprecatione Iustinianus in nouella sua constitutione proponit^h. Vetuit quidem Deus per externos Deos iurariⁱ, ne vlla vllomodo falsis Diis veneratio præstetur, quasi sit quoddam defæctionis argumentum, quoties aliquis per Deos alienos iurat. Sed cum ita iuratur ut nihil diuino cultui sit contrarium, sed illæ tantummodò adhibentur cæremoniæ, quæ ad terrorem profunt, ut iuran-

tes

tes Deum periurij vindicem formident, ac præsentem religionem colant & venerentur, nihil est quod improbari aut reprehendi possit. *Iurare enim malum non est, sed peierare peccatum*, inquit Diuus Augustinus^a. Hinc fit ut iuramentum super altari^{a D. Aug. epist. 254.} & reliquiis sanctorum præstitum à canonibus ad-^{ad Publi-}probetur^b. Gregorius formam solemnis iurifi-^{colam.}randi proponit. *Honestum videtur* (inquit Córnelius Papa) *ut qui in sanctis audeat iurare, hoc ieiunius faciat, cum omni honestate & timore Dei*^d. Locus autem venerationem addit, si in ecclesia iuretur. Salomò, cum templum dedicaret, *Si peccauerit homo in proximum suum* (inquit) *& habuerit aliquod iuramentum quo teneatur adstrictus, & venerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam, tu exaudies in celo, & iudicabis seruos tuos, condènās impiū & reddēs viam suā super caput eius*^e. Gregorius Turonensis de quodā refert, qui cum iuramentum mendax in ecclesia præstitisset, mox, inquit, rigente lingua mutus effectus est^f. Hinc fit ut maior statuatur pœnitentia pœnæque eius, qui in loco sacro, quam eius qui in profano peierat^g. Nicetas refert Rogerium Siciliæ tyrannum, eiusque milites, cum Bœotiam vastarent, solitos fuisse, ut incolæ reuelarent quidquid auri argenteique absconsum celabatur, exigere ab incolis, ut solemniter in ecclesia iurare cogerentur, cinctis lumbis ingressi & tactis sacris libris^h. Plurimum certè valet iurifiurandi solennitas: Ideoque Essæi solebant sectatores suos graui nec ordinario iuramento obligare, *ὁρκος περὶ τῶν πατρῶν*, inquit Cedrenusⁱ. Sub Imperatore Manuele Comneno Michael Branas per imperatoris caput iurare iussus, sibi nefas esse dixit in tam solemnii iureiurando

^a D. Aug. epist. 254. ad Publi- colam.

^b Can. h. b. v. 22. quest. 1.

^c Greg. li. 5. epist. 33.

^d Can. h. o. nestum. 21. quest. 5.

^e Regum lib. 3. ca. 8.

^f Greg. T. m. ron. in lib. de gloria confessorum cap. 29.

^g Can. qui peierat. 22. quest. 5.

^h Nicetas lib. 2. vers. à Manuele Comneno gesta. pag. 38. Cedrenus pag. 146.

^a Pausanias in Corinthiis. li. 2.

^b Macrob. lib. 5. c. 19.

^c Cicero in ora. pro L. Cornelio Balbo.

^d Virgil. li. 12. Æneid.

^e Iustinus li. 22.

^f Genes. c. 34. & c. 47.

^g Genes. ca. 31. in f. & cap. 42.

^h Nouella 9.

ⁱ Exod. cap. 23.

a *Niceas.* veritatem celare & dissimulare. Regnante Tiberio nemini licebat per fortunam eius iurare. Con-
 pag. 67. stantinus Andronici filius secretum silentij pro-
 b *Xiphil.* misit, præterquam si per Deum & Imperatoris vi-
 è *Dione in* tam iurare cogeretur. Neque enim tam sacri iurif-
Tiberio. iurandi religio quidquam tacere eum permitte-
 bat. At verò quæ ratio Meuium excusare potest,
 c *Cedrenus* cur aut non iuret aut non referat iusiurandum? Iu-
 pag. 494. rare autem non potest nisi si forma delata & præ-
 dl. 3. s. vlt. scripta obseruetur. Certè manifestæ turpitudinis
 l. qui per esse leges crediderunt, nolle aut iurare aut iusiur-
salutem. ff. andum referre. Titius conscientiam Meuij testem
de iureiur. ac iudicem controuersix constituit: Si iuste litigat,
 si verè se quidquam debere denegat, cur timet iu-
 rare? Iurabit in Ecclesia: sacer est locus Deoque
 consecratus. Adhibebuntur cæremonie, sed sanctæ.
 Verba illa sacra super quæ iurare cogetur, horro-
 rem & formidinem peieranti adherent: pietatem
 autem & venerationem eius cõfirmabunt, qui inno-
 cens corde, manibus puris, & ore probo veritatem
 iuramento firmare voluerit. *Omnia quidem* (vt ait
 Symmachus) *Deo plena sunt, nec ullus perfidix, tutus*
est locus, sed plurimum valet ad metum delinquendi
etiam presentia religionis urgeri. Quin & aliquando
 in ecclesia factitatum legimus, vt qui innocentiam
 suam probare, & se aliquo crimine purgare vellet:
 ille aut ferram candens gestaret, aut se in feruen-
 tem frigidam-ve aquam immitteret. Quin & Ab-
 bas Urspergensis Episcopi cuiusdam Albanensis
 meminit, qui igneus est appellatus, quod in proba-
 tionem pietatis Christianæ illæsus per flammam
 absque vlla exustionis nota pertransiisset. Quod &
 idem in celebri de fide Christiana concertatione
 factum

e Symma-
 chus li. 10.
 epist. 54.

f Cap. ex
 smarum ex
 tra, de pur-
 gat. cano-
 nica. cap.
 fin. exc. de
 purgat. vul-
 gati.

factum fuisse refert Nicephorus. Nam cum duo E-
 piscopi, quorū vnus Orthodoxus erat, alter Arria-
 nus, de religione & recta fide disputarent, Ortho-
 doxus conditionem obtulit, vt rogo ingenti ac-
 censo, ambo se in ignem coniicerent. Hoc Arria-
 nus facere recusauit. Orthodoxus autem intrepidus
 igni se commisit: atque cum ibi aliquandiu man-
 sisset, per medium ignem illæso corpore, imò & in-
 tactis vestibus trāsiiuit. Apud Sophoclem insignes
 hi versus, in quorum explicatione vetus interpres
 antiquum morem tradit eorum, qui iuramentū aut
 ferri cādentis gestatione aut per ignem trāsitione
 confirmabāt. Η μὲν δ' ἔμοι ἐμυδρὸς ἀρεν χερσῶν,
 ἐν πυρὶ δέρεταιν, καὶ θεὸς ὀρωμοτέιν Τό μιντε δρᾶται,
 μητέτω ζυνοειδέναι τὸ παρᾶ γλαυλῶντι, μήτ' ἐρ-
 γασμῶσ'. At te, ὁ delicate mēdax, non ad ignem
 aut ferri candentis gestationem vrgemus: Hoc so-
 lum petimus, vt solemniter iures. Peierare vis, sed
 nō solemniter. Apud Turonensem Quintinus Epif-
 copus Aruenus Eulalium, vt se innocentem purga-
 ret, sacram accipere Eucharistiam corā populo in-
 ter missæ solēnia voluit. Si vir pius & sanctus, nul-
 lo impietatis aut superstitionis metu, sacrosanctū
 illud mysterium adhibere ad probandam innocen-
 tiam non recusauit: quid aliud te terrere dicemus,
 nisi quod vir probus & innocens solemniter asse-
 rere non timet, & ex animo iurare semper paratus
 est: uti peierare tanto adhibito mysterio vereris &
 reformidas?
 PRO MEVIO. Vlpianus eleganter dixit
 nōnullos faciles esse ad iurandum contemptu reli-
 gionis: alios perquam timidos metu diuini numi-
 nis vsque ad superstitionē. Nam quemadmodum

a *Niceph.*
Callist. lib.
 15. *histor.*
eccles. cap.
 23.

b *Sopho-*
cles in Ad
nigone p. 4.
 229.

c *Grego-*
rius Turon.
 li. 10. c. 2.

d *L. 8. q. 6.*
sub condi-
sione. ff. de
cond. inst. g.

in tormentorum cruciatu, *mentietur* (ait ille) qui tormenta ferre potest: *mentietur etiam qui non potest: quia aliis patientia facile mendacium facit, aliis infirmitas necessarium*, inquit Quintilianus ^a. Sic & ipsa iurifurandi religio non semper tutam ac certam veritatis probationem continet. Sunt qui veritatem vltro ac non coacti fateantur: Sunt quos nec ipsa iurifurandi religio, nec diuini numinis metus à periurio auocare queat. De quibus Iuuenalis, *Sunt qui in fortuna iam casibus omnia ponunt, Et nullo credunt mundum rectore moueri, Atque ideo intrepidi quacunque altaria*

tangunt ^b. Aristoteles eleganter: *ὅστις κακουργῶν διέται λανθάνει τὸς θεὸς, ἔτις ἐδὲ ἄπορῶν τιμωρίας αἰεταί τενξέσται* ^c. Viri probi assertio vera est, seu testem Deum inuocet, seu aliquid nullo adhibito iuramento asseueret. Quòd si aliquando solemnem assertio ab eo requiratur, nullum aliud iurandum erit, nisi per summum Iouem: cum sit (vt dicebat ille) summi deorum proprius hichonos. Nam & iurandum dicitur quasi

Iouis iurandum, vt ait Ennius ^d. Quis autem miretur Ethnicos olim pleraque impia, superstitiosa, & ridicula iuramentis adhibuisse: cum periurij vindictam ad Deos referrent, Deos autem sibi ad libitum confingerent? Sic cum in Arcadia prope sanum Eleusyniæ lapides duo prægrandes eminuerent: ad eam lapidum contugem, incolarum & externorum multitudo de maximis quibusque rebus iurandum concipere solebat: quasi eo in loco præsens numen vindex periurij adesset. Nos, qui pietatem Christianam profiteamur, hæc

omnia

omnia tanquam inepta, fabulosa, ridicula, ac superstitionis & impietatis plena aspernamur. Olim philosophi quidam per canem, per platanum, per anserem: Pythagorei per quaternionem iurabant ^a. Scythæ per ventum & acinacem iuramenta sua concipere solebant ^b. Post obitum Hephæstionis, quem Alexander tanquam Deum coli voluit, iurandum supra cætera religiosissimum existimabatur esse per nomen Hephæstionis ^c: Græci in caput alterius iurare consueuerant. Vnde Iuuenalis, *Græcis nondum iurare paratis In caput alterius*. Caius Caligula nullum sanctius iuramentum, quàm per nomen Drusillæ credit ^d. Quin & ipso Augusto viuente iurabant Romani per nomen & numen Augusti. Horatius, *Præsenti tibi maturos largimur honores, Iuradasque tuum per nomen ponimus aras*. Tertullianus, *Maiore formidine (inquit) & callidiorè timiditate Casarem obseruatis quam ipsum de Olympo Iouem: Citius denique apud vos per omnes Deos, quam per unum genium Casaris peieratur* ^e. Minutius Felix in Octauio, *Tuius eis est Iouis genium peierare quam Regis*. Ideoque quoties per genium Principis iuratum fuerat, periurium acriter puniri solebat ^f. At verò Christianos testatur Tertullianus nunquam adigi potuisse, vt per genium Imperatoris iurarent ^g. Inter leges Caroli magni ita statuitur, *vt nullus presumat per vitam regis & filiorum eius iurare* ^h. Neque enim admittenda est quælibet iurifurandi formula, si quid aut paganismum aut superstitionem redoleat: Vtrumque enim peccati cõtrarium est. Superstitionem Græci *δεισιδαι-*

^a Lucianus in dialogo vitati aucto. circa princip. Et circa medium. & in libello pro lapsu inter salutandum.

^b Luc. in Toxari.

^c Luc. in libello Caluñiis non temere credendum.

^d Sueton. in Caligula, cap. 24.

^e Tertull. in apolog. aduers. gētes.

^f L. si duo patroni. §. fin. ff. de iur. reur.

^g Tertull. in apolog. h. Capitul. Caroli magni lib. 2. 6. 42.

μολιαν vocant, quasi diuini numinis formidinem & horrorem: Viri pij Deum cum amore timent, & quasi amabile numen venerantur: Impij & ἀθεοι nullos esse Deos existimant. Superstitiosi diuinum numen formidant, non quia illud aut ament aut vererentur, sed quia diuinas pœnas tremunt, & cœleste numen, ne quod malum immittat, horrent. *Religio Deos colit, superstitio violat*, inquit Seneca^a. Varro dicebat Deos a religioso vereri, a superstitioso timeri^b. Hinc est quod apud Petronium ἀθεοι ille dixit, *Primus in orbe Deos fecit timor*. Itaq; quod cunque in ceremoniis ad horrorem adhibetur, superstitiosum est & a pietate alienum. Atque huiusmodi superstitiosas execrationes plerumque aut ad scelera, aut ad conspirationes adhiberi videmus. Sic apud Liuium Abydeni præeuntibus execrabile carmen sacerdotibus iurarunt^c. Nicephorus Comnenus solitus erat milites suos obligare scripto libello, in quo dirissimis sese deuuebant imprecationibus, nisi fortiter in pugna starēt, & ad mortem vsque cum duce perseverarent: atque hæc imprecationes & extraordinarij iuramenti vincula suspicionem affectati imperij mouerunt, vt ideò Nicephorus apud Imperatorem Constantinum Romani filium maiestatis accusaretur & damnaretur^d. Sic etiã quoties sacramēta aut in magnis fœderibus, aut in conspirationibus ad certius secretæ coniurationis vinculum adhibebantur, sanguinem humanum degustare nonnunquam moris erat. Tertullianus, *De sanguinis pabulo* (inquit) & eiusmodi tragicis ferulis legitur, nec ubi relatu sit diffusum brachys sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi comparasse, nescio quid & sub Catilina degustatu est.

Salu-

Salustius. Catilinariæ coniurationis sacramentum proponit execrationem habens, caputquæ iurantis si contra faxit, deuouens, idque epoto sanguine humano^a. Tacit⁹ de Armeniis: *Mos est regib.* (inquit) *quoties in societatem coeant, implicare dextras, pollicisque inter se vincire, nodoque perstringere. Mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit, leui icu cruore eliciti atque inuicē lambiūt. Id fœdus arcantiū habetur quasi mutuo cruore sacratum*^b. Sic & apud Nicetā I-faacus Angelus Imperator malè audiebat, quia cum Principe Sarracenorum pacem itiuisset: & ex eorū more vterque vena in pectore incisa suum alteri sanguinem propinasset^c. Itaque existimandum est iuramenta omnia, quæ execrationes aliquas continent, impia esse: vt & quæuis alia, in quibus cœremonia ad horrorem & formidinem adhibentur, merito superstitiosa esse asserimus. Superstitio autem quantum à simplicitate Christiana distet, & δεισιδαιμονία quantum aliena sit à vera pietate, nemo probus ignorat. Modestinus, *Si quis aliquid fecerit quod leues hominū animi superstitione numinis terrerentur, Dicitur Marcus huiusmodi homines in insulā relegari rescriptis*^d. Lex non quidem generaliter dicit omne iusiurandum, per quod sibi quis voluit iurari, idoneū esse & necessariò præstari debere: sed ait, *omne licitum iusiurandum*^e. Volunt canones iurari, *Viuu Dominus*. Nolunt iurari vel per capillū Dei, vel per caput. Hæc enim omnia blasphemie sunt, & idololatrarū superstitiosa cōmentā^f. Estat quoque decretum Synodi Constantinopolitanæ in Trullo, τὰς ομνύοντας ὁρκὸς ἐλλευινεῖς ὁ κανὼν τῶν τιμωρῶν καθυποβάλλεται καὶ ἡμεῖς τούτοις τὸν ἀπόδεικτὸν δείκνομεν^g. Ergo cōueniens est, vt vanas omnes & impias superstitiones

^a Salust. in Catilin. & iurat.

^b Tacitus lib. 12. ann. circa med.

^c Nicetæ anal. lib. 22. de imperio Isaaci Angeli, pag. 202

^d L. 30. ff. de quis ali. quid. ff. de pœnis.

^e L. non erit ff. de iur. reur.

^f Can. & iurabūt & can. si quis per capillū 22. quasi. 1

^g Can. 14. Syn. Constantin. in Tertull.

n iij

^a Seneca li. 2. de Clementia.
^b Varro apud D. August. li. 4. de ciui. Dei.

^c Liuius li. 31.

^b Cedreni annales pag. 595. in princ.

^c Tertull. in apolo. 68.

abiiciamus, quæ terrorem magis quàm religionem iurciurando adferunt. Ideoque & candentis ferri & feruentis aquæ iudicium scribunt Stephanus & Honorius Pontifices à sacris canonibus esse alienum^a. Neque verò ea, quæ nunc à Mevio fit, insoliti iurif. *a Can. cop. silu. tit. 2. quest. 5. c. fin. extr. de vulg. purg.* iurandi recusatio exemplis, & quidem illustribus, deficitur. Ludouicum vndecimū Francorum regē ferunt postulasse à Luxemburgio vt in colloquium descenderet. Non aliter Luxemburgius Comestabilis (quæ quidam Comitē stabuli dicunt) id facturū se promisit, nisi prius Rex Ludouicus iurciurando fidem daret fraudem vniūque abfuturam. Iuramentum à Rege præstari postulauit tacta sancti Laudi cruce. Ea crux in vrbe Andensi summa colitur religione, & peruetus habetur opinio, quicumque ad eam crucem conceptis verbis peierarit, eum infœlici letho ante annum deficere. Noluit Rex conditionem iurifurandi, qualis delata fuerat, sequi, nec ad eam crucem iurandi causa accedere^b. Inter Vladislaum Vngariæ Regem & Turcas fœdus sanciri conuenit. Petierunt illi vt confirmandas pacis conditiones prolata in medium Eucharistia Vladislaus iuraret. Ille autem tale iurandum præstare recusauit^c. Guichardinus aliquid non dissimile de Hieronymo Sauonorola refert. Is inter seculi sui monarchos præstantissimus tantum potuit, vt & propheta crederetur, & Rempubl. Florentinam aliquo tempore ad nutum gubernaret. Sed cum exinde velut impostor argueretur, pietatem suam transitione per ignem probare voluit: dummodo simul sacram Eucharistiam per medium ignem deferre liceret. Indignum id, superstitiosum, & impium visum est, nec permissum^d. Etenim assertiones om-

a Can. cop. silu. tit. 2. quest. 5. c. fin. extr. de vulg. purg.

b Paulus AEmilius in vita Ludouici 11.

c Publ. Calpurnius in vita Lucretii 11.

d Guichardinus lib. 3. circa fin.

nes seu ad innocentiam probandam, seu ad sanciondam fœderum fidem, seu ad controuersias dirimendas, fieri debent inuocato Dei nomine, non autem accitis cæremonijs insolitis & extraordinarijs. Multa enim ex seipsis proba sunt, quæ si illicitè fiât, merito reprobantur. Quinetiam illud experimentis constat, nunquam perfidiosius agi solere, quàm vbi cautiones fidei tot tamque scrupulosæ adhibentur. Quò plus superstitionis & cæremoniarum accedit, eò minus est securitatis. Καλοναγαθίαν ὄρκε πισοτέρην ἔχει, inquit Solon^a. Fides sincera non scrupulis, sed integritate & probitate firmatur. Meritam fraudis & fallaciarum suspicionem mouent quæsitæ extrinsecus solemnitates. Sub imperio Michaelis Paphlagonis cum Constantinus Dalassenus, qui sibi ab Imperatore metuebat, neque eius iurijurando credere, neque in aulam Imperatoriam venire vellet: mittitur ad Dalassenum Constantinus Phagitzes Eunuchus, secum ferens veneranda crucis ligna, & linteum Christi imaginem habens expressam, & epistolam Senatoris manu Augurum scriptam, ac simulachrum virginis Deiparæ, quibus tactis solemniter de securitate iuratum fuit. Magna erat & solemnis præstiti iurifurandi fides, non tamen ideò minus violata fuit, & Dalassenus in Platam insulâ relegatus^b. Basiliscus cum in sanum quoddam cõfugisset, Zeno imperator, vt illum inde extraheret, iuramentis se plurimis grauissimis obligauit: μεταμυρις ὄρκεσιν ἐκώδιστος ἔστω, salutem Basilisco fide datam pollicitus. Eum tamen statim in Cucusum Cappadociæ oppidum relegat^c. Romanus Lacapnes, cum imperij affectu suspectus esset, seipsum sacramento religioso

a Diogenes Laertius in Solone.

b Cedrenus Annales. pag. 607. in princip. pag. 608. circa mediū.

c Cedrenus pag. 239.

obstrinxerat, seque diris deuouerat, si vnquam Imperiū affectaret, *φραζομένης αταίς ορκωμοσίαις εαυτὸν κατὰ θεομνήτας*. Neglecta tamen iurisiurandi religio ne perfid⁹ effecit vt per vim Imperator crearetur^a. Muzalo curator Imperij à Theodoro Lascari relictus nō prius Imperij administrationem suscipere voluit, quàm proceres ei obsequium & securitatem iurassent. Deinde cūm ex insidiarum metu vellet imperij curam deponere, vt priuatus omni inuidia liberaretur, non prius Imperij administrationem resumpsit, quàm omnes, tam ex nobilitate quàm ex militari plebe, homines sanctius multoque solemnius sacramentum præstarent, sibi & familiæ exitium imprecantes, si in Muzalonem insidias vllas struerent, *ἐπαρώμενοι πανολοθεΐαν ἀπαντι τῷ γένει σφῆν ἕκαστος εἰ μὴ τῶν ὄρκωις ἐμπεδύοιεν ἀσφαλῆς*. Sed ὁ insidiam iurisiurandi securitatē! Nondū elapsis nouem à sacramento diebus, illi ipsi qui iurauerant, Muzalonem interfecerunt^b. Constantinus Despota Imperator à Syrgianne iurandum perpetuæ fidelitatis exegerat, verbis conceptis scriptum & coram sacrosancta imagine Dei genitricis *τῆς ἁθρηνηθείας*, Syrgiannes tamen postea fidem violauit, ausūque temerario perfidus arma aduersus Imperatorem mouit^c. Sed Deus tantæ improbitatis vindex post ruptam & violatam iurisiurandi fidem, Syrgiannem eodem perfidie genere deciptum merita ultione oppressit. Nam cūm Syrgiannes undique literis amicorum moneretur, vt sibi à Sphanæ Palzologo caueret, non alia securitate sibi consulere voluit, contentus ab eo exigere sanctissimum iurandum solemniter & conceptis verbis scriptum, quod ante sacramentam

a Cedrenus pag. 521.

b Nicophorus Gregorius lib. 3. pag. 30.

c Nicophorus Gregorius lib. 8. pag. 135.

mēsam ab eo pronūtiari volebat *ἐνώπιον τῆς θεΐας καὶ ἱερᾶς πατρίδος, ἱερῶν πλὴν θεΐαν τελευτῶν μυσταγωγίαν*. Nō tamen religio veruit, quominus Sphanzes Syrgiannem perfidē interficeret^a. Hoc posterius exemplum ideō lubentius proposuimus, quòd iurandum Syrgiannes conceperat & exegerat non dissimile ab eo, quod Titius in hac causā præstari postulat. Vt inde & vanitatem & imprudentiam Titij agnoscatis, cūm tam ex isto quàm ex superioribus exemplis constet fidem & iurisiurandi religionem non cæremonijs, non conceptis verborum formulis, non externa superstitione, sed pietate, sed probitate & mentis sinceritate firmari. At verò apud probos non ita leuiter subeundæ sunt quælibet iurandi conditiones & formulæ, quæ, si vel impietatis vel externæ superstitionis speciem aliquam habeant, reiiciendæ sunt & improbandæ. Atque id illustri Principis piissimi & Christianissimi exemplo comprobare lubet. Diuus Ludouicus Francorum Rex in expeditione aduersus Sarracenos captus est. Cūm de redēptione eius ageretur, & iam pars nummorum *λύτρε ἕνεκα* exoluta esset: placuit Sarracenis Regem liberari adiecta hac conditione, si modò solemniter iuraret se reliquum redemptionis pretium intra certum tempus soluturum. Hoc inter eos conuenit. Sarraceni sacramentum ita concipi requirunt, vt iuret Rex se, nisi statò & dicto tempore pretium exoluat, indignum fore paradiso, tanquam si Christum abnegasset. Placebat quidem Regi conditiones redemptionis suæ iurando confirmare, seque paratum dicebat inuocato Dei impotentis nomine iurare: sed dira illa verba pronuntiare recusauit, malle se dicens, capti-

a Nicophorus Gregorius li. 10. pag. 227.

a Joimilla in Chronico D. Ludouici Regis cap. 46. uum interire, quàm tale iusiurandū præstare. Principem illum Christianissimum & piissimū de perfidia cogitasse nemo præsumet. Nam & quādiu vixit, promissis suis nunquā defuit: & post obitum inter Diuos est relatus. Quin & à Sarracenis tandem liberatus precium omne stato die bona fide exouit. Sed Princeps optimus extraordinaria eiusmodi iuramenta cum imprecatione, impia esse & illicita credidit. Non est ergo quòd tu me accuses, si supersticiosum hoc iusiurandum nec suscipere nec referre volo. Nam quid necesse est adhiberi sacra illa verba, & venerandæ consecrationis mysteria? Quid sacerdotem præsentem requiris & tedeas vis accendi? Si pietatem colo, si diuinum numen venerator, si denique Christianus sum, Deū periurij vindicem formidabo, satisque erit inuocato Dei nomine tactisque sacrosanctis Euangelis iurasse. Decet Christianum cæremonias supersticiosas & paganismo simillimas execrari. Quòd si pietatem omnem, abiecti, nec periurij pœnas cogito, non terrent virum impium sacræ cæremonix, & audacem periurum externa superstitio non retinet. Deinde cūr tu in publicum prodis, præsentem sacerdote, cum infulis sacerdotalibus, redisque accensis? Cur alias illas cæremonias requiris, nisi vt consuata multitudo ad rem insolitam spectandam, & plebs ignara eum me esse existimet, de cuius fide ac probitate suspicio tanta sit, vt solita iusiurandi forma ad veritatem ab eo eliciendam non sufficiat? Iusiurandum detulisti iurabo, sed ea forma, qua ceteri omnes in iudicio, & quam leges nostræ sacrique canones approbant.

SENATV. S. Insolitas illas cæremonias tantamquam

quam supersticiosas & abusiuas reiecit: Satisque esse iudicauit, si Meuius inuocato Dei nomine & tactis sacrosanctis Euangelis iurare paratus esset.

De bonis eorum qui sibi mortem conscuerunt.

CAPVT XII.

N Andegauensi prouincia lex municipalis cōfiscationes duobus tantū casibus admittit, hæresi, & crimine læsæ maiestatis. Titius cuius bona immobilia in Prouincia Andegauensi sita erāt, vltro sibi mortē coniciuit.

Meuius bonorū Titij confiscationem Regia liberalitate obtinet. Seius legitimus ab intestato hæres contēdit confiscationi locū non esse. Controuersix status erat, an is, qui sibi mortē cōsciuit, in hæresim & crimē læsæ maiestatis diuinæ incidat, vt ex lege municipali confiscationi locus sit. Quæstio in Senatu magna contentione agitur.

PRO MEUIO QVI CONFISCATIONIS DONATARIVS ERAT. Corpus hoc mortale quo animus retinetur, authorem & conditorem habet Deum, qui admirandæ diuinitatis suæ imaginem in hac membrorum compage expressit. Quisquis ergo scelerata & impia manu templum hoc sacrosanctum destruit, sacrilegus est, & diuinam offendit conditoris & authoris maiestatem. Sacrilegus enim merito dicitur, quisquis rem sacram impia manu temerare audet. Sancta quidem est depositi fides, & nefarius quisquis deponenti domino fidem fallit.

b Arrest donné le leudy 28. de Mars 1585, entre M. Beraud de la Roche appellant, & M. Anthoine Iullien intimé. Plaidans T. Chauuelin & Def-champs.

At humano corpori Deus custodiendam animam commisit & deposuit. Tu-ne hanc aut alij quàm domino, aut alio, quàm quo ille eam reposcit, tempore restitues? Stigmata seruis fugitiuis olim inurebantur: An-non seruus est fugitiuus, qui præmatura morte compagem animæ & corporis tentat soluerè & violare? Deus nos in hoc mundo tanquam in statione constituit. Quemadmodum ergo miles, qui stationis munus relinquit, plusquam emanfor est, ait Modestinus^a. Sic & iniussu summi Imperatoris de præsidio & statione vitæ istius nefas est decedere. Ζωὴς vitæ author Διὸς τῆς ζωῆς dictus vitâ hac lege tribuit, vt eam statuto tempore repetat, nec antè, quàm libuerit, recipiat. Cicero hæc refert verba Pauli Scipionem alloquētis, *Nisi Deus is, cuius hoc templum est omne quod conspicias, istis te corporis custodiis liberauerit, in cælum aditus tibi patere non potest*^b. Est (inquit Plinius) in ætuosissimum genus mortis, quæ non ex natura nec fatalis videtur^c. Virgilius Didonis animâ vix ac ne vix quidè egredi potuisse dicit, quousque Iuno, *Irim derisist Olympo Quæ luctantem animam nexosque resolveret artus*^d. Luctantem animam ait, quia præproperè & iniussu summi Imperatoris non tam egrediebatur quàm vi eiiciebatur: cùm eius esset educere, cuius fuerat introducere: & hoc idem poeta satis declarat: *Nam quia nec fato, merita nec morte peribat, Sed misera ante diem subitòque accensa furorè, Nondum illi flammam Proserpina verace crimem Abstulerat, Strygiòque caput damnauerat orco*. Nulla quidè sunt crimina delictaue, quæ nõ Deo inuisa, hominibus odiosa sint: Hoc verò crimen supra cætera alia scelestissimum est. Nam delicta plerunque aut voluptatis, aut iræ,

subi-

subitiquè furoris præcipiti ardore committuntur. At quisquis sibi mortem consciiuit, nulla voluptate, nullo humano impetu ad id incitatus dici potest. Cæteri facinorum rei impunitatis & effugij spem aliquam habent: At in isto crimine delinquentem statim pœna obtorto colloprehendit, nec finit effugere. Quis non impiam istam desperationem & præceps mortis desiderium excretur? Nam & actiones & cogitationes ita institui debent, vt nobis nec amor vitæ nec odium sit: Si quid infœliciter cedat, si curæ, si morbi, si molestiæ nos excrucient, magnum est fortitudinis & constantiæ argumentum, doloribus & vitæ angustiis resistere. Plotius Firmus præfectus prætorij Othonem sibi manus afferre volentem his verbis dissuadebat: *Maiore animo tolerari aduersa, quàm relinqui: sortes est strenuos etiam contra fortunam, insistere spei: timidos et ignauos ad desperationem formidine properare*^a. Molles eos censet Aristoteles^b qui viuere abnuunt, nisi fortuna voluptates inconcussas præstet, vitam securam, otiumque dulce sine vllis aduersitatum incursionibus. Turpe est cedere dolori: laboriosa fugere, mollities est: non est strenuus qui certamen detrectat, nec fortis, qui dum mortem contemnit, dolorem vitæq; cruciatus reformidat: omnium est ignauissimus, qui vel tædij vel molestiarum causâ moritur. *Non afferam mihi manus* (inquit Seneca^c) *propter dolorè: sic mori vinci est. Nūquid vltià quidquam corpori timendum est, quàm vt pereas*^d? Martialis: *Hic rogo, non furor est ne moriare mori*? Quintilianus: *Credibile non est* (inquit) *quæquam perire mortis metu. Quid enim timuis vltius*? Expectare mortem alacri & intrepido animo conuenit, fatumque

a Tacitus lib. 2. hist.
b Aristot. li. 2. Ethic.
c. 7. in fin.

c Seneca epist. 58.
d Seneca epist. 24.

e Quintil. decla. 276.

a l. 3. §. qui Stationis. ff. de ve mi l. 1. vari.

b Cicero in Sōnio Scipionis.
c Plinius lib. 1. epist. 12.
d Virgil. lib. 2. AÆneid.

non modò patienter, sed etiã libenter excipere: ita tamen vt nec properemus ante tempus, nec cessemus in tempore. *Aquo iudicio* (inquitbat Iulianus Imperator moriens) *iuxta timidus est & ignauus qui cum nõ oportet, mori desiderat, & qui refugiat*

a *Ammianus Marcellinus* li. 25.

quum sit opportunum *. Vera constantia certaque animi firmitas non illorum est qui in mortis tela, belluarum more, præcipites irruunt: sed eorum qui animum suum confirmant & ad vitæ & ad mortis patientiam. *Illud* (ait Seneca) *ex rabie interdum & repentina indignatione fit: hoc ex iudicio certo tranquillitas est* ^b. Sed quid tot rationum argumentis

b *Seneca* epist. 30.

istra progreditur oratio, quasi de forti aliquo heroe agatur, qui præclarum ediderit inuictæ fortitudinis exemplum: aut qui egregij alicuius facinoris causâ cogitationem mortis voluntariæ habuerit? Titius vir fuit sceleratus, qui criminis & vsurariæ improbitatis reus idè sibi mortem consciuit, vt leueritatem iudiciorum voluntariâ pœnâ præueniret. *Quasi enasisse pœnam, sit præuenisse sententiam*, inquit D. Cyprianus ^c. Itaque infamem Titij exitum infamis criminum causa notat, & maculosæ conscientiæ turpitudinè inhonestæ mortis dedecus adauget. Nam si calumniõsa fuit accusatio, cur non iudicio innocentiam suam tutari maluit? & vt ait D. Augustinus,

c *Diuus Cyprianus* li. 2. epist. 8.

tanto fit nocentior cum se occiderit, quanto innocentior in ea causa fuit qua se occidendum putauit ^d. Plinius de Cæcilio Clastico, *Ille* (inquit) *accusationem vel fortuita vel voluntariâ morte præuertit. Nã sui mors eius infamis, ambigua tamen. Vt enim credibile videbatur voluisse exire de vita, cum defendi nõ posset: ita* (mirum) *pudorè damnationis morte fugisse, quæ nõ punisset damnanda cõmisterè* ^e. Ac ne quid eorũ, quæ

d *D. Augusti* libro 1. de Ciuitate dei c. 17.
e *Plin. lib. 3. epist. ad D. inuitiam.*

ad con-

ad controuersia istius hypothesim attinet, omittatur, constat in eo cubiculo, vbi pendeat Titij cadaver, repertam fuisse chartulam, in qua defunctus hæc verba scripserat, *Dissoluo vt sim cum Christo, nec vana fides*. Quæ verba satis ostendunt, non furio sa & præcipiti mentis alienatione, sed falso errore & hæretica salutis confidentia attentatam aut exoptauit. Voluntarias mortes ethnici olim non semper nec promiscua laude probauerunt. Si quis Catonis Romani exemplo, vt se tyrannide liberaret, aut alia egregia de causa, animo forti ac generoso sibi manus intulerat, hunc demum laudibus etiam immodicis celebrarunt. At quisquis post admissa scelera supplicij metu sibi mortem consciuisset, hunc non tantum probroso exitu infamem habuere, sed & sub

a *Tacitus* lib. 4. *Annal.*

b *Seneca* in *Cõsolat. ad Marc.* cap. 22.

c *Tacitus* lib. 2. *Annal.*

d *L. si quis filio. S. eius qui deponitur. ff. de iniur. ff. de iur. p. & irri. to testam.*

l. 38. *si quis aliquid. S. fin. de pœnis. l. 6. om. ne delictu.*

S. qui se uoluerat. uic ff. de militari.

e *Plinius* lib. 3. epist. 7. ad *Cani. nium.*

Imperatoribus statutum fuit, ne crimen morte extingueretur. Tiberium noluisse refert Tacitus præmia accusatorum aboleri, si quis maiestatis postulat ante perfectum iudicium se ipsum vita priuasset. Quò pertinet illud Senecæ, *Magna res erat in questione, an morte rei perdurentur* ^b. Sic & apud eundem Tacitum, cum Libo Drusus sibi manus attulisset: non idè minus tamen accusatio peracta est, & bona inter accusatores diuisa. Vlpianus, *Eorum* (inquit) *qui mori magis quam damnari maluerint ob conscientiam criminis, testaments irrita constitutiones faciunt. Quod si quis tædio vite, vel valetudinis aduersa impatientia, vel iactatione, vt quidam philosophi, in ea causa sunt vt testaments eorum valeant. Vt Plinius Silium Italicum memorat insanabilis clauitædio ad mortem irreuocabili constantia decurrisse* ^c. Christianis nullo animi aut metus discrimine, nulla reatus distinctione, sed omnino nefas est

sibi manus afferre, & iniussu diuini numinis de statione vitæ istius præpropera morte decedere. Canone 17. Concilij Antifiodorensis ita statutum est: *Quicumque se propria voluntate in aquam iactauerit, aut collo ligato se suspenderit, aut de arbore precipitauerit, aut ferro percusserit, aut qualibet occasione voluntaria se morti tradiderit, istorum oblata non recipiantur.* Diuus Ioannes Chryostomus censet Deum non alia ratione statuisse, vt mors dolores & cruciatus haberet, quàm ne homines molestiis vitæ fessi & mœrore aliquo anxij in vecors moriendi defyderium præcipites facili impetu ruerent^a. Antiqua lege Caroli magni his verbis statuitur: *De eos, qui semetipsum occidit, aut laqueo suspendit, cõsideratum est, vt si quis compatiens velit elemosynam dare, tribuat, & orationes in psalmodiis faciat. Oblationibus tamen & missis ipsi careant*^b. Ipse etiam poëta animas eorum qui sibi mortem conscuerant, miserè haberi tradit: *Proxima deinde tenent mœssi loca, qui sibi lethum Infontes peperere manu, luménque per ossa Proiecere animas*^c. Itaque olim cum eum qui mori vellet, ne mortis quidem dolores à furioso & improbo hoc impetu retinerent, nihil vtilius aut commodius visum est, quàm vt insignis aliqua ignominia nota hoc genus mortis infamaret. Nam, vt ait Tertullianus, *omnibus ferè ingenua est fama post mortem cupido*^d. Quintilianus, *Non satis putauerunt maiores eas pœnas constituere, quas possit aliquis excipere in vita: Multos magis tangit sepultura: Ad cogitationem post se futurorum plerique grauius mouentur*^e. Sic enim sola post mortem infamia ab hoc præcipiti mortis voluntariae desiderio Romanos sub Tarquinio Prisco, atque etiam olim antea vir-

gines

gines Milesias deterruit^a. Diuus Augustinus nefariū & præceps hoc mortis voluntariae votum multis pœnarum contumeliis coerceri iubet^b. Præcipua alim post mortem pœna fuit, vt cadauera eorū insepulta abiicerentur. Plato communi sepulturæ honore priuari illos voluit^c. Lex Iugeri eos vetat^d. Cedrenus in vrbe Constantinopolitana locum fuisse refert vbi cadauera *αὐτοκόπων* iacebant. *Aliquis* (inquit vetus orator) *meum iudicij mori vult: Dignus est qui insepultus abijciatur.* *Aliquis conscientia turpis alicuius flagitij admisi priusquam prodatur, mori vult: Dignus est qui insepultus abijciatur*^e. Idè autè qui sibi homicidas manus intulerant, insepulti proiciebantur, quia (inquit Egesippus) dignū est, vt qui patris imperium non expectauerunt, priuentur, quasi matris gremio, terræ sepulchro^f. Dicam, ne hoc quidem alieno loco, mirum non esse confiscationum iudicia criminum animaduersioni accessisse, cum plerique sint, quos nec suppliciorū tormenta moueant, nec mortis ignominiosæ infamia vel sepulturæ priuatio tangat: Immò neque etiam tremendi illius post mortem iudicij cogitatio à sceleribus deterreat. Sed illi animum vilem adè & terrenis ita addictum gerunt, vt bonorum amissione magis quàm vlla alia vel honoris vel vitæ iactura perturbètur. *Sunt plerique* (inquit Quintilianus) *qui mortem potiorè quàm egestatè putènt*^h. Sunt quidam qui si egeat, illis & mors solatium est & vita suppliciumⁱ. Hoc indicat mors C. Licinij, qui repetundarum reus cum Ciceronem Prætozem videret prætextam ponere (id signū proximæ damnationis fuit) misit qui Ciceroni diceret, se non damnatum, sed reum periisse, nec sua bona ha-

a D. Chry
sost. homil.
final.

b Capitul.
Caroli ma
gni lib. 6.
cap. 70.

c Virgilius
lib. 6. Æ-
neid.

d Tertull.
lib. de testi
monio ani-
mae.

e Quintil.
decla. 274

a Plinius
li. 36. ca. 15

Gellius li.

15. cap. 10.

b D. Aug.
in libris de
Ciuitate

Dei.

c Plazo li.

9. de legib.

d L. libero

rum §. non

solens. ff. de

his qui no-

t. i. iur. in-

fam.

e Cedrenus

ca. 602. cir

ca. medium

f pa. 607

circa me-

dium.

g Quintil.

decla. 237.

h Egesipp^o

li. 3. ca. 17.

h Quintil.

decla. 276.

i L. quis

quis §. filij

c. ad leg.

Jul. maie-

stam.

stæ posse subiici. Ac protinus sudario, quod fortè
 in manu habebat, ore & faucibus coarctatis, inclu-
 so spiritu pœnam morte præcurrit^a. Itaque leges
 quæ accurato pœnarum remedio homines à male-
 ficiis arcere vulerunt, non sine magno publicæ v-
 tilitatis exemplo confiscationis bonorum intro-
 duxere, vt quos vitæ & existimationis periculum
 in officio continere non poterat, amissionis bono-
 rum metus terreret. Huc spectat Iurisconsulti sen-
 tentia, Malè meritus (inquit) publicè, vt exemplo
 aliis ad deterrenda maleficia fit, etiam egestate la-
 borare debet^b. Iulius Cæsar pœnas facinorum au-
 xit, & criminum reos bonis multauit, quum an-
 tea locupletes (inquit Suetonius) eò faciliùs sceler-
 e se obligarent, quòd integris patrimoniis exula-
 bant^c. Et hic quidem legitimus confiscationis timor
 parentes vt plurimum mouere consuevit: atque
 idèd ex Ciceronis sententia charitas filiorum
 amiciores parentes Reipub. reddit. Parètes (inquit
 lex) pro affectu magis in liberis terrentur^d. Nam
 quum liberis bona paterna naturæ simul ac paren-
 tum commune votum addicat^e, durum parentibus
 videtur, si ex criminis sui occasione filij & à mater-
 na, & ab auita, & omnium proximorum successio-
 ne habeantur alieni. Quod in quibusdã criminibus
 iudicari solet^f. Cõfiscationes stante Repub. cœpe-
 rant, sed tunc in crimine læsæ maiestatis præcipuè
 locum habuere. Valerius Publicola legem tulit de
 sacrando cum bonis capite eius qui regni occupã-
 di consilia iniisset^g. Expulsis Regibus ager, Tar-
 quiniorum quondam, Marti dicatus fuit, & cam-
 pus Martius nuncupatus. Sic eiecta Decemuiro-
 rum tyrannidè bona eorum publicata sunt^h. Spu-
 rio

rio Melio tyrannidis affectatæ damnato bona eius
 quæstores vendidere & in publicum redegere^a. Post
 Seiani eadè Tacitus bona eius in fiscum redacta
 fuisse testatur^b. Auidij Cassij aduersus M. Antoni-
 num rebellantis, & idèd à Senatu hostis iudicati
 bona ætario publico addicta & proscripta fuerunt^c.
 Hæc cum in crimine maiestatis locum habuerint,
 cur in tam toro desperationis & impietatis crimi-
 ne non idem statui dicemus: vt aliquid post mortè
 timeant qui nec mortem timent? *Nihil non ausu-
 rus fuit qui se potuit occidere*, ait Seneca^d. *Qui sibi nõ
 pepercit* (inquit lex) *nihil non in alium fuisset ausu-
 rus*^e. Deus cum homicidium fieri vetuit, non tan-
 tum alios sed multo magis seipsum necare prohi-
 buit^f. Itaque etsi legis municipalis dispositio ob-
 scura videretur, tamen statuti verba ex verissimi-
 cõsuetudinismète interpretari oportet, vt hæreseos
 nomine impietas tanta contineatur. Eleganter il-
 le: *In omnibus legibus* (inquit) *solam spectari oportet
 scribentis voluntatem. Verba enim ambigua & in plu-
 res intellectus ducta sunt. Scribendarum legum causa vo-
 luntas fuit*^g. Quid autè æquitati & menti legis con-
 uenientius est, quàm vt grauias & infanda maleficia
 amissione bonorum multentur, & volutarix necis
 impietas confiscationis pœna coërceatur? *Salu-
 taris seueritas* (inquit Cicero) *vincit inanem speciem
 clementiæ*^h. Et vt dicebat Sextus Cæcilius, *Acerbitas
 ulciscendi malefici, bene atque cautè viuendi discipli-
 na est*ⁱ. Quòd si verborum proprietatè strictissima
 interpretatione egredi non liceat, volutarix mor-
 tis cogitationem, genus quoddam hæreseos esse
 nõ absurdè quis dixerit. Hæc enim tristis & nefaria
 cogitatio ex desperatione procedit. Desperatio

^a Linius
lib. 4.

^b Tacit. li.
5. Annal.

^c Capitoli-
no in Mar-
co Antoni-
no.

^d Seneca
li. 8. cõr. 4.

^e c. l. fin. §. sic
autem in
fin. ff. de bo-
nu eorum

^f qui ante
sent. mortè
sibi consci-
uerunt.

^g can. de
occidentis
& can. 118
dixisti 23.

^h quest. 5.
g Quintil.
decla. 317.

ⁱ Cicero in
epistol. ad
Brutum.

^j Gellius li.
22. ca. 1.

impietatis & atheismi speciem refert. D. Hieronymus. *Nihil ita offendit Deum, quàm desperatione meliorum habere peioribus. Licet & ipsa desperatio incredulitatis iudiciū sit. Non est nostrum* (inquit D. Hieronymus) *mortem arripere, sed illatā ab aliis liber accipere.* Hinc Canones quod in hæreticis, idē & in iis qui sibi mortem conscuerunt, statuēdum existinauerunt: vt neque in cœmeteriis sepelirentur, neq; pro illis ecclesia oraret. Quod si exactē ad eō ac præcisē hæresim, vt confiscationi locus sit, requiramus: Donatistarum errores & hæreses recensere liceat. Sic enim, teste Diuo Augustino, cōstabit inter Donatistarum hæreses hanc fuisse, quod voluntarias & spontaneas mortes non modō permittebant, sed & laudabant. Hæc enim sunt D. Augustini verba aduersus Petilianum Donatistam: *Vellem mihi diceres* (inquit) *Cōfessores illi vestri quando se ipsos precipitant, cui dicant martyrium: Vtrum Christo qui talia sus gerentem diabolus repulit: An potius diabo- lo qui talia Christo facienda sus gessit.* Addit postea: *Spontaneas enim mortes ab uno magistro utrique didicerunt, ille laqueum, isti precipitiū.* Hæc ergo spontaneæ mortis assertio hæresis est, & quidē pertinacissima hæresis. Quæ enim maior pertinacia esse potest, quàm ea, cuius idē qui & vitæ finis est? Quæ pestilentior hæresis, quàm quæ penitentia spatiū & expectationē nullam post se relinquit? Itaque confiscationem in crimine hæreseos à consuetudine statutam nefas esset in tam nefario spontaneæ mortis scelere reiicere.

PRO HÆREDIBVS. Non mirum si Titius mori desiderauit, cum tot inimicitii laboraret, tāta aduersariorum maleuolentia vrgeretur, tam

tam acere esset eorum odium, vt nunc etiam supersint qui mortuum persequantur, & defuncti memoriam infament, tāmque obstinata confiscationis postulatione in eius bona scire non desistant. Confiscationes consuetudo Andegauensis reiecit, nec ex lege municipali quocūque ex delicto bona ad fiscum pertinent, nisi aut Titius perduellionis reus in crimen læsæ maiestatis incidit, aut in hæresim lapsus ab ecclesia & fide Catholica recessisse arguatur. Quod si criminis hæreseos appellatio vel dubia, vel nimium generalis ambigam controuersia istius decisionem reddere videatur: dicam tamen cum Modestino, *Non puto* (inquit Modestinus) *delinquere eum qui in dubiis questionibus contra fiscum facillè responderit.* Et meritō Capitolinus cōmendat M. Antoninum Imperatorē quod in causis iudicandis fisco non faueret. Etenim fisci causa mala debet esse sub bono Principe. Nihil in Decemuiris grauius visum est, quàm quod bonorum damnatio & confiscatio domini supplicium sequebatur, ait Liuius. Cur enim aduersus bona extendi oportet criminū pœnas? Nam vt rectē ait Iustinianus, non res ipsæ, sed rerum possessores deliquere. Hinc apud Persas ne in crimine quidem læsæ maiestatis bona filii adimebantur. Ac plerunque Principes non alia mente confiscationibus indulgēt, quàm vt eis in bona subditorum & in tenuiorum fortunas legitimo aliquo prætextu grassari liceat. Sylla dictator & mox Iulius Cæsar de bonis proscriptorum publicandis leges tulere, quæ Iulia & Cornelia dictæ, fœditibus & quadruplatoribus deinceps accusandi & calumniandi occasionem præbuerunt. Suetonius Augusto non in-

a l. 10. non puto. ff. de iure fise l. penul. ff. de his que in testam. d. lentur. bl. 2. de ad noc. fisci in c. Theod. c. Linnus lib. 3. d Nouell. 17. §. 12. oportet. c. Herod. lib 3.

gratum fuisse L. Antonij tumultum refert, vt bonis eorum, qui Antonium secuti fuerant, confiscatis promissa veteranis præmia soluere posset. Inter rapinas Tiberij illud inter cætera ei obiectum est, quod etiam ob leues calumnias ditissimorum hominum bona in fiscum redegerit ^b. Quid de Caio Cæsare Caligula dicemus, qui cum aliquando alea infeliciter luderet, proximo collusori demandata vice sua, progressus in atrium domus, cum prætereuntes duos equites Romanos locupletes sine mora corripere confiscarique iussisset, exultans rediit, gloriansque nunquam se prosperiore alea lufum. Claudius Imperator cum post tantam Caligulæ scuitiam & rapinas in Imperio succederet, constituit, vt bona quæ sub Tiberio & Caio publicata fuerant, aut antiquis possessoribus, si superstites essent, aut eorum liberis restituerentur ^d. Imperator Aurelianus cum quendam maiestatis reum puniri iussisset, confiscationem bonorum non admisit, Ne quis (inquit) me causa pecuniæ locupletem hominem occidit passum esse calumniatur. Zeno Imperator cum ad publicationes bonorum animum adiecit, plerosque quo iure quaque iniuria danari & interfici iussit. *πᾶσι δὲ ἀνδραποδῶν ἀποδοῦναι, καὶ τῆς διακοῦναι ἀντιπᾶσι*, it Cedrenus ^e. Hæc de confiscationum odio præmississe non fuit absurdum, vt dubiam legis interpretationem agnatorum fauor, & legitimæ successionis consideratio adiuet. Quod si causa huius merita ad certam verborum consuetudinis explicationem referri oporteat, non est ambiguum statuto municipali confiscationis ius ad crimen illius, qui sibi mortem conscuit, extendi non posse. Voluntariæ mortis

cogita-

cogitatio aut ex furore & insania procedit, aut ex proximo pœnæ suppliciique metu, aut ex certo animi proposito & mortis contemptu. Si furorem arguimus, & insanus aliquis per propria viscera ferum adegit, voluntaria & spontanea mors dici non potest, quam furiosus *αὐτοχρησ* alienata mente, quid agat nescius, sibi intulit. Furiosos autem & ex Iuriconsultorum responsis & Principalibus rescriptis statuitur, non pœnam sed commiserationem mereri. *Quid enim miserius in vita quam velle mori?* Satis furore ipso puniri eos lex respondet ^b. Furor autem his casibus facillè præsumi solet. Seneca, *Queritis insania argumentum & se ipse voluit occidere* ^c. Alteram voluntariæ mortis considerationem supplicij metum diximus. Lex enim spectari vult, cuius criminis metu aliquis sibi mortem conscuerit ^d. Defunctus nullius criminis reus fuit, cuius damnationem confiscatio bonorum sequeretur? sed quasi vsurarius pecuniam sub scœnore illegitimo collocasset, à Seio debitore solutionis moradæ gratia accusatus fuit. Meræ calumniæ: testes tamen in probatione auditi: sed accusatione nodum peracta ipse quidem reus occubuit: At non conuictus, non damnatus. Quin & si plena probatione conuictum fateremur, non tamen potest pœna crimen egredi, nec metus supplicij plus operari quam ipsummet supplicium. Usurarius autem condemnatio capitalis non est, nec si crimen capitale esset, consuetudo Andegauensis in omnibus capitalibus criminibus promiscuè confiscationem admittit. In hæresi tantum & crimine læsæ maiestatis confiscatio ni bonorum locum esse disponit. Hoc casu læsæ maiestatis humanæ suspicio nulla est. Itaque an hæ-

o iiii

a Sueton. in Augusto cap. 15.

b Sueton. in Tiberio ca. 49.

c Sueton. in Caligula cap. 41.

d Zonaræ tom. 2.

e Flavianus Vopiscus in Aurel.

f Cedrenus pag. 291.

a Seneca li. 1. cōtrou. 4.
b l. Diuus. ff. de offic. p̄sdis.
c Seneca li. 3. cōtrou. 9.
d l. fin. de bonis eorū qui ante sent. sibi mortē cōsc. l. omne delib. Etum. §. qui se vulnerauit ff. de romili. l. i. cō. 2. c. de bonis eorū qui sibi mortē cōsc.

releos argumentum aliquod in morte defuncti deprehendi queat examinandum est. Nihil est autem absurdius, quàm quòd Meuius supplicij metu aduersus memoriam defuncti allegauit. Nam si ille supplicij metu sibi manus attulisset, non utique hæ releos cogitationem ullam habuisset, sed solas vltimas iustitiæ manus, & supplicij pœnas formidasset censeretur. Ergo de cogitatione illa mortis voluntariæ agamus, quæ ex certo animi proposito mortis contemptum causante descendit. Quintilianus, *Aduersus mala, & iniurias fortunæ, & granae plerisque vitæ, vñ natura inuenerat remedium, morie*^a. D. Cyprianus, *Eius est in mundo dix velle manere, què mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens illecebris terrena voluptatis inuitat*^b. *Vna si moriendi virtus abest, seruitus est. Qui mori didicit* (inquit Seneca) *seruire didicit. Quid ad illū carcer & custodia & claustra liberū ostiū habet*^d. Arcūssimos vitæ illius laqueos, si soluere negatur, abrumperet liceat. Cato inuictū Romanæ fortitudinis exemplar, dum cruorē suū interritus spectat, vulneraque obligari prohibet, generosæ mortis admirabile specimen præstitit. Facere aliquid scelicitius potuit, nihil fortius. Nā cum fortuna Cæsarem vincere vellet, Cato moriens & fortunā simul & mortē superauit. *Neque verò* (inquit Cicero) *turpis mors fortū virō potest accedere, neque immanis a consulari, nec mira sapienti*^e. Fortitudinē & animi excelsi magnitudinē mortis contemptus testatur, eum quis certa inuicti animi constantia statuit aut vincere mala aut finire. Seneca, *Amor præstat ceruicem semel incidi, quàm semper premi? Quis tam timidus est, ut malis semper pendere, quàm semel cadere? Quid autē fortius & laudabilius quàm*

^a Quintil. decia. 355.

^b D. Cypri. Serm. 4. de Mortalitate.

^c Seneca epist. 77. ^d Seneca epist. 26.

^e Cicero orat. 4. in Catilinam & Seneca lib. 7. comment. 2. in 64 fin.

quàm soluto vultu & hilari oculo mortem despicere? Contemptus corporis sui certa libertas est. Nihil enim ei clausum est, cui mors aperta est^a. Diuus Cyprianus *Lucrum maximum computans* (inquit) *iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitiis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris argenti*^b. Sub Tiberio Imperatore si qui maiestatis damnerentur, eorum bona publicabantur, & cadaverum sepultura prohibebatur. Illorum autem, qui sibi mortem consciuerant, testamenta remanebant & corpora humanabantur. Paganum id & à Catholice sinceritatis puritate alienum videretur, ni plerū que Christiana fides eiusmodi mortes non improbare, etiam ecclesiasticæ historiæ authoribus talia exempla cum laude referentibus. Cedrenus narrat Adaucto martyre ob Christianam religionem cæso, vxorem illius & filias, ne pudicitia earum violaretur, in amnem sese abieciisse. Addit Cedrenus, dubitatum fuisse an inter martyres annumerandæ esset. Ζητητόν εἶ ἐκεῖθεν ταῖς μαρτυρίας^d. Eusebius de nobili & Christiana muliere refert, quæ quū ad Maxentium tyrannum deduci se videret, vt libidini eius prostitueretur, seipsam interemit. Nicephorus graues sub Diocletiano persecutiones, & diuersa Christianorum martyria enumerans, plerosque Christianos testatur, eum tormenta vitare, & cruciatus præuenire vellent, sese in mare aut obuium flumen præcipientes dedisse. Quin & Euphrasia ex consilio Anthimi Antistitis subtili arte militē vim pudicitia inferre volentem elusit. Persuadet enim esse se renescam, & πάμπαν νοσσε, cuius remedio miles fieret inuulnerabilis: atque vt hoc ei certo experimento constaret, ceram oleo liquefactam,

^a Seneca epi. 19. 22. 23. 65. 66.

^b D. Cypri. Serm. 4. de mortalitate.

^c Tacit. 5. Annal.

^d Cedreni pag. 220.

^e Euseb. li. 8. eccl. hist. cap. 17. & Zonæ. 10. 2. pag. 245.

^f Niceph. eccl. hist. li. 7. ca. 11. 12. & 13.

tanquam medicatum esset adiuncta magia remedium, collo suo imponens hortata est militem ut ense fortiter feriret: Quo facto miles caput eius vno ictu amputavit^a. Sic & apud Procopium mulieres duæ Antiochenæ capta vrbe, ne quid à victoribus turpe paterentur, sese in flumen præcipitauerunt^b. Hæc exempla licet satis ostendant non semper eos qui sibi mortem consciuerunt, impios dici posse: non tamen ideo proponuntur, quod asserere velimus licere Christiano manus sibi quacūque de causa afferre. Neque enim Ecclesia mortes voluntarias, aut desperationē vllō casu probat. Fatemur *αὐτοχειρίας* crimen esse: sed & adulterari, & furari & aliquem occidere crimen est: Non tamen in adulterio, in furto, in homicidio, bonorum confiscatio ex consuetudine Andegavensi locū habet. Itaque id vñ in hac disputatione tractari debet, an quod lex municipalis bonorum confiscationem in crimine hæreseos statuit, id ē etiam in eius, qui sibi mortem consciuit, delicto locum habeat. Hæreticorum bona publicari & in fiscum redigi tam consuetudo quam iuris communis dispositio constituit. Sed an is, qui sibi mortem volens consciuit, in crimen hæreseos incidisse dici debeat, hæc demum propria veraque controuersia istius tractatio examinanda proponitur. Hæresis (inquit D. Hieronymus) Græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem^d. Atque ideo hæresis rectè definitur dogma falsum fidei orthodoxæ contrarium: Vel etiam dici & definiri poterit, Error catholice veritati contrarius. Illud quidē constat, aliquando hæreseos nomen generali appellatione ad pleraque alia extendi:

^a Cedren. p. 218. & Niceph. li. 7. cap. 13. ^b Orosopus li. 2. de bel. Persic.

^c l. 2. C. de hereticis ca. vergēsis de hereticis.

^d can. heret. li. 24. quest. 3.

diuitiū cum Gregorius dicit, Quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc vt fiat hæreticus promouetur^a. Vt & omnis excommunicatus aliqua consideratio ne hæreticus appellatur^b. Sed hæc sunt generales & improprie appellationes. Proprie autem hæreticus is dicitur, qui dogma falsum fidei orthodoxæ contrarium pertinaciter asserit, aut ei pertinaciter adheret. Atque vt id fiat, requiritur *απεισις*, quum quis ex electione & pertinacia, nō autem simplici ignorantia ab ecclesia diuiditur, seque à fide Catholica separat. Quin & is qui dubius est in fide, si pertinaciter dubitet, hæreticus est^c. Quidam definitione ista vtuntur: Hæreticus est qui profitetur Christum, & eius dogmata corrumpit, ac tum maximè si errori annexa est pertinacia: & vt Diui Bonauenturæ^d definitione vtatur: Is est qui inuentor proprii erroris, aut alieni sectator, Catholice veritati maualt aduersari, quàm subiici. Sic etiam cum de puniendis hæreticis tractant Imperatores, eos dicunt plectendos, qui hostili animo & pertinaci ausu fidem Catholicam turbant, & populū commouent^e. Hæreticos Valentinianus & Martianus appellant eos, qui non credunt quæ in Synodis Nicena, Constantinopolitana, Ephesina, & Chalcedonenſi decreta sunt^f. Hæreticos (inquit Iustinianus) dicimus omnes qui non sunt membrum sanctæ Dei Catholice & Apostolice Ecclesie^g. Hæc autem definitiones omnes quid habent commune cum^h Quis crimine qui sibi mortē consciuit? Hæresis electionē animi & in errore pertinaciam requirit. Nam (vt ait D. Augustinus) pertinacia, non error, in his quæ fidei sunt, facit hæreticum^h. At verò is qui sibi mortem consciuit, neque dogma falsum asserit, neque

^a Can. quisquis 1. q. 1. ^b can. quod autē hi 4. quest. 1.

^c cap. 1. de hereticis.

^d distinct. 13. lib. 4.

^e l. 1. & l. 3. de iis qui superr. lig. contendit. li. 16. c. od. Theod.

^f l. quicum que. Cod. de heret. g. No. 109. §. 1. versic. hereticos autem.

^h D. Aug. lib. 18. de Cinitate Dei ca. 51. & in epist. 162.

vlli errori pertinaciter adhæret, nec turbat ecclesiam: sed sibi soli nocet, sibi soli est infestus & inimicus. Idque non electione animi, nec certo bene aut malè faciendi voto, nec quòd velit mortis voluntariæ assertorem se etiam cum pertinacia præstare. Nam pœna, quæ in cæteris laneos habet pedes, & lento gradu aduenire solet, hunc confestim ac derepenteprehendit, statimque iugulum petens nec morienti relinquit aut eligendi arbitrium aut pœnitendi facultatem. Nam quòd Titius dissolute cum Christo dixit, hoc fecit, solito eorum more, qui dum crimen scelus-ve audent, nequitiam facinusque suum laudabili aliquo prætextu tegere & dissimulare student. Sed neque *αὐτοχρησίας* dogma viuus asseruit, neque alios vllos in hunc errorem inducere vnquam tentauit. Obiicit Menius, defunctum diuinam maiestatem læsisse & offendisse. At verò parricidium, incestus, ac pleraque alia crimina grauia, atrocia, horrenda, lædunt diuini numinis maiestatem. *Omnis siquidem Christianorum omnium culpa diuinitatis iniuria est*, inquit Saluianus^a. Non tamen lege Andegauensi ex parricidij damnatione sequi dicitur bonorum confiscatio. Consuetudo enim duo tantum crimina specialiter expressit, heresim & crimen læsæ maiestatis. Sunt & alia forsitan delicta æquè, nec minùs grauia: consuetudo tamen ea crimina non pariter puniri voluit. Pœnalia statuta restringi oportet, suisque limitibus ac terminis retineri & concludi. Hæreseos crimen suas habet speciales leges. Iudæi plerisque in locis tolerantur, nec inuiti, baptismum suspicere aut fidem Christianam agnoscere cogi debent^b. Hæretici autem, nisi resipiscant, erroremque suum deposita pertinacia

faciant, tolerari non debent: sed ex Pontificiis sanctionibus aut eiciuntur aut etiam grauius pœnis torquentur. Sortilegi non magis ab impietate & atheismo distant quàm hæretici. Et tamén canonico iure diuersos habent iudices, hæretici ecclesiasticos, sortilegi seculares. Magnum factum & atrox crimen est eius qui sibi mortem conseruit, sed parricidium nec minùs odiosum est nec minùs puniendum. Non omne crimen aut quæuis impietas hæresis est: crimina autem omnia Dei nomen offendunt, & quisquis atrox aliquod delictum commisit, ille irreligiosus est, & diuinæ maiestatis oblitus pietatem læsit. Rectè Saluianus, *Fornicatoribus* (inquit) *dicere licet, non se hoc animo fornicari quòd Deum spernant, quia calore corporis atque infirmitate vincantur. Et homicidæ id affirmare possunt, non se contemptu Dei humanum sanguinem fundere. Vel odio enim se vel cupiditati tantum scelera præstare. Sed quid prodest malis hæc excusatio, cum scilicet nihil intersit, quæ se quispiam dicat peccare causa, cum sit omne peccatum diuinitatis iniuria*^b? Itaque licet omnia generaliter delicta maiestatem Dei offendant, consuetudo tamen confiscationis pœna duo tantum crimina coerceri voluit. Odiosa est bonorum publicatio. Lex municipalis, quæ confiscationem statuit & decernit pœnalis est. Non vtique amplianda videtur nec extendenda, sed propria verborum interpretatione coarctanda, vt apta significatio restringatur, & suis ipsa terminis contineatur.

SENATVS nulla habita confiscationis ratione defuncti bona legitimis hæredibus adiudicauit.

^a Ca. accensatus. §. factus de hæreticis in 6.

^b Saluian. li. 4. ad Ecc. Cathol. pag. 439. Arresté d'onné à la tour nelle le Sa medy 3. iour de Feurier 1387. plaidant I. Arnauld pour l'héreticier appellent, & M. le Secour pour l'hathibé qui est un d'ouaire de la confiscati.

Vidua quæ ipso luctus anno impudicè vixit, priuatum dotalitio seu doario.

CAPVT XIII.

TITIA defuncti mariti hæredes in iudicio persequitur, vt dotalitium seu doarium sibi ex contractu matrimouij debitum exoluere & assignare teneantur. Hæredes obiciunt, Titiam post mariti obitum ipso anno luctus, stupro & scortationibus deditam minùs castè vixisse, atque ideo tanquam indignam priuari debere doario. Vidua ipsam quidè crimè nō inficiatur, sed hæredes neque ad accusationem neque ad probationem admittendos esse dicit. Asserebat enim crimè adulterij ab hæredibus mariti obici viduæ non posse, neque accusationem stupri per leges hæredibus concedi. Hæredes publicè interesse contendunt, ne tantum crimen aut sine accusatore, aut sine pœnultum maneat.

PRO TITIA. Luctus Titia & ex amissa coniugis morte dolor nimia hæredum istorum acerbitate grauior exsurgit. Vidua charissimi coniugis consortio priuata, hæredum solatium & benignitatem requirit. Titia tamen in hæredes incidit qui dolorem eius & mœstitiam non modò non lenire, sed & miseram litibus & calumniis vexare nituntur. Crimen autem opponunt non veritatis studio, sed auara rapacitate, vt eam doarij fructu & lucris dotalibus exturbent. Doarium viduis solatij loco, atque in honorem transacti matrimonij debetur, & in alimentorum causam assignatur. Sed & in reiu-

in remunerationem amissæ virginitatis præmium hoc tribui & rependi leges voluerunt, cum flos ipse virginitatis nec satis dignè æstimari, nec commodè restitui posset. *Sola virginitas* (inquit Apuleius) *cum semel accepta est, reddi nequit, sola apud maritum ex rebus dotalibus remanet.* Nulla reparabilis arte *Lesæ pudicitia est*, ait ille. Æquum est ei faueri quæ, vt Quintilianus inquit, *virginitatem perdidit, flor em atatis amisit, & cui prima illa gratia apud maritum futura, præcepta est*.^b Flos ille virginitatis illibatus mirabiles sui amores concitare solet. Tertullianus, *Vt non ad virgines potius exarserint, quam flos etiam humanam libidinem excusat*. Ipsa autem doarii assignatio propriè Francici iuris est, seu spectes antiquos Gallorum, seu etiam veterum Germanorum mores, ritus, legesque perspexeris. De Gallis Cæsar ait, *Viri quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tantam ex suis bonis assignatione facta cum dotibus communicant.* Huius omnis pecunia coniunctim ratio habetur fructusque seruantur: *Vt ter eorum vita superarit, ad eum pars vtriusque cum fructibus superiorum temporum peruenit*.^d Dotalitij seu doarij ratio non est eadem, sed tamen non dissimili cōditione in superstitis mulieris commodum cedit. At si quis attendat leges veterum Germanorum, ad quos primam Francorum originem plerique referunt, Tacitus de moribus Germanorum, *Dotem* (inquit) *non uxor marito sed uxori maritus offert.* Quod enim ibi de dote dicitur, fortassis nō ad eò absurdè ad dotalitiū seu doarium referre possumus. Vt & cum Franci olim leges Salicam & Ripuariam præcipuè colerent & obseruarent: Ripuariam nempe quæ à Ripuaria

a Apulei.
Apolog. 2.

b Quintil.
decl. 276.
in fin.
c Tertull.
li. de virg.
veland.

d Cæsar li.
6. committ.
de bello
Gall.

regione Rheno proxima nomen accepit: inter capita legum Ripuariarum constitutio ista recensetur: *Si quis mulierem desponsauerit, quicquid ei per tabularum seu chartarum instrumenta conscripserit, perpetuè in conuulsu permaneat. Si autem per seriem scripturarum ei nihil contulerit, si virum superuixerit, 50 solidos in dotem recipiat, & tertiam partem de omni re quam simul collaborauerunt, sibi studeat e-*

nunciare. Atque inde forsàn originem sumpsit differentia quæ inter doarium statutarium assignatur, & doarium conuentionale, quod præfixum vocant. Conuentionalis doarij quantitas pendet ex contractu, ac tale præstari debet quale conuenit. Statutarium autem illud est, quod præfinitur lege municipalis, vel consuetudine, quæ communis omnium pactio καὶ κοινὴ συνθήκη censi potest. Veteribus autem Francorum moribus mulieres nuptiarum contemplatione multas habuerunt donationes, sed à doario diuersas. Etenim inatutinalè donum Gregorius Turonensis in pactione inter Gun-

thrannum & Childebertum reges inita refert^b. Æqua certè est & laudabilis doarij introducendi ratio. Nam quemadmodum Iustinianus coniugi superstiti, si labore inopia, certam aliquam bonorum præmortui partem assignat: idque etiã Longobardorum legibus ad tertiam quartam-ve bonorum partem reductum fuerat: sic & eadem ratione veteres Francorum leges, quum olim mulieribus aut nullum cum masculis, aut certè non æquum succedendi ius tribuerent, conueniens esse crediderunt viduarum inopiam aliquo remedio & alimentorum beneficio subleuari. Nuptiæ à maritis solatia & vitæ subsidia recipiunt. At cum viduæ

causa præsertim Cod. unde vir & vxor. d. tit. de inuestit. de re aliena facta. §. si fem. li. ii. de iur. dorum.

relictæ sunt, æquissimum videtur illis tum maxime prouideri, cum amico coniugum subsidio destitutæ, externa legum ope & alieno auxilio indigent. Hæc autem doarij seu dotalitij assignatio propriè Francorum ius esse passim & vbiq; Doctores iuris tradiderunt^a. Vt & Siculis constitutionibus expressa sit doarij & dotalitij mentio inter eos nobiles qui iure Francorum viuunt^b. Licet autem Romanis Imperatoribus iura doarij siue dotalitij incognita fuerint, nouis tamen posteriorum Imperatorum constitutionibus introductum fuit, vt vxor quæ viro superstes erat, hypobolon consequeretur. ἡπόβολον καλεῖται τὸ ἐπὶ τῇ ποσότητι τῆς φοροκῆς ὅταν δωροδότης τῆς γυναίκης ἢ φοροῖς ἀπαρτεῖται ἢ τῷ ἀνδρὸς ταύτης ὑποβαλλόμενον ἢ γενεῖ ὑποτίθεμενον καὶ ὑποκατὰ τῆς εἰς πλεον ποσὸν ἀναβιβαζόμενης φοροκῆς ὡς ὀλιγώτερον ἢ τῶν ταύτης τιθέμενον. Licebat autè liberè hypoboli quantitatem pactione definire. At si nihil tabulis dotalibus dictum aut conuentum esset, præter dotem præstabatur hypoboli gratia triens eius summæ, in quam dotis eius æstimatio redigebatur. Sic enim Harmenopolus, ἀπαρτεῖται ὁ πλεῖν φοροῖνα δωροδότης ἐπιθεδόναι καὶ ἄλλαν ὑποβόλον καὶ τριῖτον τῆς ποσότητος ὅλης εἰς ἣν ἢ φοροῖς περιεσάται^c. Leo autem Imperator nouella sua constitutio-
ne hypoboli regulas æquissima lege temperauit^d. Quamuis autem dotalitium seu doarium in multis ad hypoboli naturam accedat, non tamen eadem est utriusque ratio, sed in plerisque differit. Primum enim vxori superstiti doarium tribuimus nulla adhibita distinctione, an tempore contracti matrimonij virgo esset necne. In hypobolo Harmenopolus indicat aliquod fuisse discrimen,

*a Joh. An-
dræas in
addit. ad
Specul. tit.
de inst. edic.
§. compen-
ditiosè in
vers. de
Gallie. cons
suetudine.
Gulielm^{us}
Cuenens in
l. i. c. de
summa*

*Trinitate.
blm consit
tus. mulier
qua doa-
rium de
dotalitij. f.
tit. 16. &
Andreas
de Ifernica
ad §. dona-
re si. qual.
olim feud.
pot. alien.
c. harme-
nop. lib. 4.
tit. 10.*

*d Novellæ
20. Leoⁿ*

ἡ παρθένος ἔχει τὸ θεώρητρον διὰ πλὴν τιμὴν τῆς παρθε-
 νίας, ὃ ἡ χήρα ἐκ ἔχει αὐτὸ, ἀλλὰ τὸ συμφωνηθὲν ὑπὸ βο-
 λον καὶ τὸν ἀρραβῶνα. Deinde non quemadmodum
 antiqui hypobolū, ita & nos doarium ex dotis quā
 titate metimur: sed vel ex conuentione dotali, vel
 ex nuptiali cuiusque loci statuto & consuetudine.
 Consuetudines autem nostræ doarium habita non
 dotis, sed bonorum mariti ratione definiunt. Quin
 & illud addere possumus, doarium apud nos, ni ali-
 ter conuenit, nudum esse & simplicem vsumfructū,
 qui morte vxoris finitur & extinguitur. At quod-
 cunque aut hypoboli aut donationis propter nu-
 ptias titulo vxori superstiti Romanis legibus tri-
 buebatur, id omne illi proprietatis iure & in pepe-
 tuum competeat. Et hæc quidem omnia non sine
 graui magnæque ratione à Titia proponuntur,
 vt in tanta doarij commendatione, in isto alimen-
 torum viduæ fauore, in hac nudi & simplicis vsum-
 fructus petitione, vniuersusque rapacem & male-
 uolam hæredum mentem agnoscat, qui crimen
 impudicitiae obiciunt non vili memoriæ defuncti
 reuerentia, sed auaro animo, & vt debita doarij
 præstatione sese per lites & calumniam eximere
 & liberare possint. Titia autem hæredes non i-
 deo ab accusatione reiciere aut remouere studet,
 quod vilius sceleris sibi sit conscia: sed quia inuicem
 eorum acerbiter, calumnias, & improbam ste-
 stium facilitatem reformidat. Hoc enim seculo
 tanta est falsorum & corruptorum testium frequen-
 tia, vt multò tutius sit non accusari, quàm inno-
 centiam suam dubio probationum & iudiciorum
 euentui committere. Liceat ergo illæsa nominis &
 honoris fama securitatem Titia, reiecta hæredum
 accusa-

accusatione, ab omni periculo vindicare. *Hæres ma-
 riti* (inquit Paulus Iurifconsultus) *morum coercitio-
 nem non habet* ^a. Atque hæc est frequentior Iuris
 Doctorum sententia, ne post mortem mariti ex ac-
 cusatione hæredum, vidua vel dote vel lucris ex cō-
 tractu causæ coniugij venientibus priuari debeat ^b.
 Sic etiam ea lege quæ vassallum, qui cum vxore do-
 mini sui concubuit, feudo priuat, expressè contine-
 tur, *si hoc domino viuente commissum fuerit* ^c. Hinc fit
 vt cum lex Iulia promiscuè adulterij & stupri vo-
 cabulis vteretur, tamen ne viduæ virginisque impu-
 dicitia eadē pœnæ feueritate, qua & adulterij puni-
 ri existimaretur: Ideò Papinianus, *Lex* (inquit) *stu-
 prum & adulterium promiscuè & κατὰ γενεὴν κώτερον*
appellat: sed propriè adulterium in nupta committitur
propter parium ex altero cōceptum composio nomine.
Stuprum verò in virgine viduæve committitur ^d. Non
 satis fuit Papiniano dicere *κατὰ γενεὴν κώτερον*, nisi etiam
 diceret *κατὰ γενεὴν κώτερον* comparatiua & expressio-
 re improprietas designatione, vt leges de adulte-
 rijs in simplici fornicatione locū nō habere osten-
 deret. Dixit Papinianus, *propter parium ex altero cō-
 ceptum cōposito nomine.* Hoc Festus explicat, *adulter
 & adultera dicuntur* (inquit) *quia & ille ad alteram,
 & hac ad alterum se conferunt.* Adulterij crimen &
 graue esse & odiosum constat: sed cū solius mariti
 pudorem & existimationem lædat, ideò soli marito
 legitima eius vindicta & persecutio datur. Vnde
 Horatius postquam dixit, *fuit hæc sapientia quōdam
 Cōcubitu prohibere vago: adit Dare iura maritis.* Hæ-
 redi autē ius nō est morū questionē mouere. *De mo-
 ribus actio* (inquit lex) *ultra personā extēdi nō potest,*
nec in hæredē dabitur; nec tribuetur hæredi ^e. Marito

a l. rei iudi-
 cata §. i. ff.
 soluto ma-
 trim.

b Alexan-
 der in l. fo-
 rorē. ff. de
 his qua v-
 indignis.

Jason in l.
 fideicom-
 sum. C. de

fideicom. i
 cap. 2. &
 ibi. Baldus

de feudo si
 ne causa
 non amit.

tit. 21. lib. 2
 feud.

d l. inser
 liberat. §.

lex Stupri

ff. ad l. lul.
 de adult. l.

inter Stu-
 prum. ff. de
 verb. sign.

e l. i. tit. de
 doibm. C.
 Thom.

quidem licet pro modo culpæ vxorem aliqua parte dotis mulctare. Vlpianus; *Morū nomine, grauiorum quidē, sextæ retinentur: Leniorum autem octaua. Grauiores mores sunt adulteria tatum, Leniores, omnes reliqui*^a. Valerius de Caio Ticinio refert, qui Fanniā mulierem impudicam de industria duxerat, nō alia mente, quā̄m vt eo crimine repudiata, dote spoliaret^b. Seneca, *Illud mihi tormentum est* (inquit) *quod notata iudicio vestro, vt multiplicata dotē perdat, plus tamen ex questu habet, plus habitura est, quā̄m quātū̄ damnate perdendum est*^c. Horatius, *Cruribus hæc me thas, dori deprensas*^d. Imō nec passim omnique casu licuit marito dotem auferre in pœnam adulterij. M. Antoninus Philosopher illis qui suadebant, vt Faustina mulierem impudicissimā repudiaret, dixisse fertur, si vxorem dimittimus, reddamus & dotē. Dos autē erat imperium, quod ille à focero volente Adriano adoptatus acceperat^e. Quibus verò casibus adultera vel dote vel donatione propter nuptias mulctatur, lex de adulterio loquitur, quod cōstante matrimonio fuerit commissum^f. Leges autē istæ non debent odiosa interpretatione ad alios casus extendi, tum quia pœnalis est earum dispositio^g, tum quod illarum mens meritō & magna ratione maritum ab hæredibus distinguat. Primum enim maritus, cuius pudor versatur, non temerē vxorem adulterij accusare solet: cum etiam plerumque satis sit marito adulteram domo expellere, misa hac diuortij tabella. *Quia fidem communemque amicitiam scelere violasti: res tuas ocus tolle, & aliu locum, quem polluas, quare*^h. Itaque tū diuortij mittēdi licētia, tū etiā adulterij accusatio cōcessa est marito, quem scilicet verus dolor, nulla calumniæ suspicione,

suspicione, ad accusationem impelleret^a. Vlpianus in adulterij accusatione maritum patri præferendum censet. *Quia* (inquit) *propensiori iure & maiori dolo re sit executurus accusationem*^b. Quintilian. de adulteræ pœna agēs, *Loquatur* (inquit) *maritus cum animo suo, loquatur cum affectu suo, cū propria animi sui natura*^c. Deinde mulier adultera videtur mariti pudorem lædere. Vnde & praua vulgi opinione vxoris impudicitia in virum quadantenus reflectitur. Viduæ stuprum mortui memoriam non infamat, sed ipsam tantum impudicæ mulieris existimationem offendit. Diuus Bernardus ait, *Qui fornicatur, peccat in corpus suum: qui iniuriosus est, in proximum*^d. Hæredes autem quemadmodum viduæ luxuriosē viuētis incontinentia non afficit: ita neque etiam dolor ad veram accusationem impellet, neque pudor aut affectus à calumniā auertet & deterrebit. Ac deinceps si accusare post mariti mortem liceat, hæredes temerē & passim crimen istud viduis obiciunt, vnāque hæc erit hæredum vox & criminatio aduersus viduas, quæcunque vel dotem repetent, vel doarium sibi præstari postulabunt. Mulierum infirmitas miserationem potius, quā̄m acerbitatem tantam meretur. Columbæ, si Aliano credimus, solos mares perimunt, quoties alienam cōtra pudicitia leges Venerem appetunt. Fœminarū autem miserentur, easque illæsas & inoffensas in viduitate degere permittunt. τὸν μὲν ἀρρεῖνα ἀναρρεῖσι, πλὴν ἢ θῆλυ φύτεραν ἐταλευάπαθῆ, καὶ πλείστοι γέροντες. Qui n & alio respectu in accusatione adulterij & attendit. *Iudex adulterij* (inquit Vlpianus) *ante oculos habere debet & inquire, an maritus pudicæ vi-*

a Vlpianus in Fragmētis tit. de dōibus.
b Valerius Max. lib. 8. cap. 2.
c Seneca 2. controu. 8.
d Horat. li. 1. Serm. Sat. 2.

e Iul. Capitolinus in M. Antonio. Philosopho. fl. cōsensu C. de repu. cap. pl. r. que ext. de dona. inter virū & vxorem.
g l. fin. C. de interd. matr.

h Petronius.

a l. 30. quæst. ad leg. Iul. de adulterio.
b l. 2. §. 7. ff. ad leg. Iul. de adulterio.
c Quintilian. de decla. 279

d D. Bern. Serm. 4. in natali Domini.

Alian. lib. 3. cap. 44. de animal.

uens, mulieri quoque bonos mores colendi auctor fuerit. Periniquum enim videtur ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quā ipse non exhibeat^a. Seneca ait, Scis improbiū esse, qui ab uxore pudicitiam exigit ipse alienarū corruptor uxorum. Scis ut illi nil cū adultero, sic nihil tibi esse debere cū pellice^b. At si mulier hæredē habeat ac cufatorē, tollitur ei cōditione iniqua & inæquali replicatio, quā aduersus maritū mores arguentem lex vxori etiā minus pudicæ cōcessit. Tollitur ea legis benignitas, quæ voluit, ut quoties ambo pudore cōtempserūt, neuter vindicaretur, pariæque delicta mutua pensatione dissoluatur^c. Et tamē multo grauius est delictū mulieris nuptæ quæ virum habet, cuius legitimo amplexu feruens naturæ pruriētis desiderium restringi & tēperari potest. Vidua autem soluta est legibus viri, & (vt dicebat Labeo) vidua dicitur quasi sine duitate^d. Itaque si viduæ mores nihil ad mariti cineres attinent, si superstitis impudicitia memoriam præmortui nō maculat, si denique hæredibus vidua neque affectum debet, neque cultum & obseruantiam præstare tēnetur; absurdum erit & iniquum viduitatis mores ab hæredibus istis calumniosa accusacione vexari & exagitari.

PRO HÆREDIBVS. Castitatis & pudicitæ cultus vnica est & vera sceminarum commendatio, & insigne muliebris laudis monumentum. Itaque quoties de coercenda viduarum incontinentia agitur, mulierum maximè interest, vt castæ ab impudicis secernantur, & morum iudiciū sincera & seuera cognitione exerceatur. Quem admodum autem cū de solemnī militaris testamenti probatione agitur, Iuriscōsultus nullorum magis interesse ait, quàm ipsorum militum, ne

supremis eorum voluntatibus fraus fiat, neve ex probationum facilitate falsa militis voluntas pro vera supponatur^a. Sic etiam cū castitas propria scemineī sexus laus sit & prærogatiua, hoc ipsæ etiam mulieres magno studio procurare debēt, impudicos luxuriosè viuētium mores seuera lege reprimi & coerceri. *Disciplina interest* (inquit Tertulianus) *inturiā vindicari.* *Ad eum enim vltionis omnis iniquitas refrenatur*^b. Mulieres cū & corpore debiles sint, & ingenio fragiles, à ciuilibus officiis remoueri lex voluit, easque à muniis tam bellicis quàm cæteris personalibus excusari. Hoc vnū natura eis attributā formæ pulchritudine concessit, vt sola castitatis & continentæ prærogatiua superbiant, & in vero virtutis ac modestiæ certamine victrices triumphum supra viros reportent. Viri fastidioso vxorum cōtemptu nouitatis amantes, turpem cupiditatum suarum procacitatem fouent, & impuræ libidini audacius indulgent. Mulieribus hunc triumphum virtus reseruauit, vt modestiæ & pudoris studiosæ tenacius incorruptam antiquæ castitatis integritatem retinerent. Halcyones aues nidos ex pisciculorum officulis & spinulis tanto tamque admirabili artificio struunt & contextunt, vt soli Halcyoni pateat ingressus: cæteris animalibus interdicatur, ac neque etiam mare ipsum influat. Pudica mulier lectū suum ita adornet & componat, vt soli marito pateat aditus: soli accedere permittatur; illicitos aliorum amplexus fugiat & excretur. Quintilianus eleganter, *Non estis* (inquit) *exhortandi mihi ad tuendā castitatē, ciuitati ante omnia necessariā. Matrimonii scitis cōtineri ciuitatē, his populos, his liberos & successione patrimoniorū & gra-*

al. si vxor.
§ index ff.
ad leg. Iul.
de adult.
b Seneca
epist. 94.

c l. viro. ff.
soluto ma-
trim.

d l. malum
§. viduam.
ff. de verb.
signif.

a l. Diuus.
ff. de testa.
milit.

b Tertull.
libro 4. ad
uerf. Mar-
cio.

a Quintil. dum hereditatibus securitatem domesticam. Itaque
 decla. 249. vno gentium omnium consensu adulterium stu-
 prumque multa poenarum & infamiae seueritate
 coerceri placuit, & seuera lege mulieres prostratae
 impudicitiae reas castigari & puniri conueniens vi-
 sum est. Lege Mosaica adulterae lapidabantur^b. An-
 tea ignis fuerat poena adulteris praestituta^c. Vt nec

b Leuitic. cap. 20. &
 Demi. cap. 22.
c Gen. cap. 28.
d Capituli
 in Ma
 crino.
e Diodor.
 Sicul. li. 2.
 Biblioth.

runt quoque ad libidinem comprimendam (inquit) se-
 ueras pudicitiae sanctiones. gladio impudicitiam coercen-
 tes: ut puritatem scilicet utriusque sexus & domi conu-
 bio reseruaret affectus, & in publico metus legum: Ac si
 duplici praesidio castimonia niteretur, cum & intus esset,
 quod amaretur, & foris quod timeretur^f. Parthos scri-
 bit Iustinus nulla delicta adulterio grauius aut se-
 uerius vindicasse^g. Sunt qui asserant Lycurgum nul-
 lam de adulteriis legem tulisse, quod nullum Spartae
 adulterium fore speraret. Apud Athenienses primus
 Draco graui poena in adulteros & adulteras ani-
 maduerti voluit^h. Licet autem postea temperata
 fuisset legibus mitioribus poenarum seueritas: adul-
 terae tamen omni mundo ornamentoque muliebri
 detracto ingressu templorum arcebantur: huiusque
 legis verba a Demosthene recitanturⁱ. Scholiastes
 Aristophanis aliud poenae genus in moethos de-
 prehensos memorat: φαριδίας λαμβάνοντες καθίστα-
 σαν εις τας φρωκτας τειτων & πατιλλοντες αυτες

f Saluian. li. 7. de gu-
 bernat. Dei
 pag. 265.
g Iustin. li.
 41.
h Pausa-
 nias lib. 9.
 in Baeotic.
i Demosth.
 in Neera.

τεφαν σερμωπιπασου^k. Templorum ingressum non fo-
 li Athenienses, sed & aliquando Christiani mulieribus
 impudicis praecloserunt, scientes immoderatam &

k Scholia.
 Aristoph.
 in Nub.

indomitam foeminei sexus ambitionem a libidine
 & voluptatibus non tam seueritate poenarum, quam
 infamia deterreri. Refert Nicephorus Gregoras
 Marcesinam mulierem impudicam, cum qua Ioan-
 nes Ducas Imperator luxuriose vivebat, voluisse
 aliquando templum Blemmydae sumptibus extru-
 ctum ingredi. Blemmydas vir pius & morum gra-
 uitate spectabilis, templi fores aduenienti Marce-
 sinae per monachos suos occludi praecipit: Nefas ex-
 istimans (inquit Nicephorus) nefariam & impudi-
 cam mulierem impuris & profanis pedibus suis sa-
 crum pavementum calcare. & γδ' εκουσε δίκαιον ο θεός
 εκεινος ανηρ σεβήλοισ & αθεμίτοις ποστην ιερών πατην
 εδαφος, το ανόστον εκεινο & αναδεις γόναγον^a. Cu-
 mei deprehensam in adulterio mulierem in forum
 producebant, deinde asino impositam per urbem
 circunducebant, atque exinde ονοματις dicta, infamis
 habebatur^b. Aliquando adulterium in viris castra-
 tione & virilium abscissione punitum est. Unde il-
 lud Diogenis de Didymone moecho, αζιος (εση) εν
 τα ονοματις κρημασται. Nam Graeca διδυμων appel-
 latione testiculi intelliguntur. Apud Romanos va-
 riae fuerunt pro diuersitate temporum adulterij
 poenae. Romulus adulterij conuictam permisit viro
 & cognatis uti vellent necare. Lex Numae Pompi-
 lij haec fuit: *Pellex aram Iunonis ne tangito: si tanget,
 crinibus dimissis agnam foeminam cadito*^d. Ante le-
 ges Iulias verisimile est adulterij poenas in Roma-
 na Republica non capitales certa lege statutas, sed
 potius arbitrio iudicum relictas fuisse. *Iustus erat
 sacra connubia fallere tede*^e. Iuuenalis, *Antiquum
 & vetus est alienum, Posthume, lectum Concutere, ut-
 que sacri genium cōtemnere fulcri*. Liuius Q. Fabium

indomitam foeminei sexus ambitionem a libidine
 & voluptatibus non tam seueritate poenarum, quam
 infamia deterreri. Refert Nicephorus Gregoras
 Marcesinam mulierem impudicam, cum qua Ioan-
 nes Ducas Imperator luxuriose vivebat, voluisse
 aliquando templum Blemmydae sumptibus extru-
 ctum ingredi. Blemmydas vir pius & morum gra-
 uitate spectabilis, templi fores aduenienti Marce-
 sinae per monachos suos occludi praecipit: Nefas ex-
 istimans (inquit Nicephorus) nefariam & impudi-
 cam mulierem impuris & profanis pedibus suis sa-
 crum pavementum calcare. & γδ' εκουσε δίκαιον ο θεός
 εκεινος ανηρ σεβήλοισ & αθεμίτοις ποστην ιερών πατην
 εδαφος, το ανόστον εκεινο & αναδεις γόναγον^a. Cu-
 mei deprehensam in adulterio mulierem in forum
 producebant, deinde asino impositam per urbem
 circunducebant, atque exinde ονοματις dicta, infamis
 habebatur^b. Aliquando adulterium in viris castra-
 tione & virilium abscissione punitum est. Unde il-
 lud Diogenis de Didymone moecho, αζιος (εση) εν
 τα ονοματις κρημασται. Nam Graeca διδυμων appel-
 latione testiculi intelliguntur. Apud Romanos va-
 riae fuerunt pro diuersitate temporum adulterij
 poenae. Romulus adulterij conuictam permisit viro
 & cognatis uti vellent necare. Lex Numae Pompi-
 lij haec fuit: *Pellex aram Iunonis ne tangito: si tanget,
 crinibus dimissis agnam foeminam cadito*^d. Ante le-
 ges Iulias verisimile est adulterij poenas in Roma-
 na Republica non capitales certa lege statutas, sed
 potius arbitrio iudicum relictas fuisse. *Iustus erat
 sacra connubia fallere tede*^e. Iuuenalis, *Antiquum
 & vetus est alienum, Posthume, lectum Concutere, ut-
 que sacri genium cōtemnere fulcri*. Liuius Q. Fabium

a Niceph.
 Gregoras
 hist. lib. 2.
 pag. 21. in
 fin. & pag.
 22.

b Plutarc.
 in Elliniciis
 quast.
c Diogenes
 Laertius
 in vita
 Diog.

d Festus li.
 14. de ver.
 signif.
e Martial.
 lib. 6.

indomitam foeminei sexus ambitionem a libidine
 & voluptatibus non tam seueritate poenarum, quam
 infamia deterreri. Refert Nicephorus Gregoras
 Marcesinam mulierem impudicam, cum qua Ioan-
 nes Ducas Imperator luxuriose vivebat, voluisse
 aliquando templum Blemmydae sumptibus extru-
 ctum ingredi. Blemmydas vir pius & morum gra-
 uitate spectabilis, templi fores aduenienti Marce-
 sinae per monachos suos occludi praecipit: Nefas ex-
 istimans (inquit Nicephorus) nefariam & impudi-
 cam mulierem impuris & profanis pedibus suis sa-
 crum pavementum calcare. & γδ' εκουσε δίκαιον ο θεός
 εκεινος ανηρ σεβήλοισ & αθεμίτοις ποστην ιερών πατην
 εδαφος, το ανόστον εκεινο & αναδεις γόναγον^a. Cu-
 mei deprehensam in adulterio mulierem in forum
 producebant, deinde asino impositam per urbem
 circunducebant, atque exinde ονοματις dicta, infamis
 habebatur^b. Aliquando adulterium in viris castra-
 tione & virilium abscissione punitum est. Unde il-
 lud Diogenis de Didymone moecho, αζιος (εση) εν
 τα ονοματις κρημασται. Nam Graeca διδυμων appel-
 latione testiculi intelliguntur. Apud Romanos va-
 riae fuerunt pro diuersitate temporum adulterij
 poenae. Romulus adulterij conuictam permisit viro
 & cognatis uti vellent necare. Lex Numae Pompi-
 lij haec fuit: *Pellex aram Iunonis ne tangito: si tanget,
 crinibus dimissis agnam foeminam cadito*^d. Ante le-
 ges Iulias verisimile est adulterij poenas in Roma-
 na Republica non capitales certa lege statutas, sed
 potius arbitrio iudicum relictas fuisse. *Iustus erat
 sacra connubia fallere tede*^e. Iuuenalis, *Antiquum
 & vetus est alienum, Posthume, lectum Concutere, ut-
 que sacri genium cōtemnere fulcri*. Liuius Q. Fabium

refert matronas aliquot stupri damnatas pecunia multasse, ex qua Veneris ædem faciendâ curauit^a. At verò leges Iulix maiorè in adulteras pœnarum feueritatem sanxerunt, vt earum metu mulieres in officio & castitate morum continerètur. Horatius, *Nullis polluitur casta domus stupris, Mos & lex maculosus e domuit nefus, Laudatur simili prole puerpera, Culpâ pœna premit comes.* Dubiũ tamen & controuerſum est, an legis Iulix pœna capitalis effet, & temeratores alienarũ nuptiarũ gladio puniret. Quod plerisque locis cõfirmare videtur^b. Cethegus Senator adulterij reus delatus ceruice periit abscissa, vt est apud Ammianũ Marcellinũ^c. Apul. *Ac ne inuis quidẽ feueritate lege de adulterijs ad discrimẽ vocabo capitis tam venustum ac pulchellũ puellũ*^d. Scribit Tacitus Apuleiã Variliã & maiestatis & adulterij iuis se accusatã. *Et de adulterio* (inquit) *satis cautum lege Iulia visum est. Sed Tiberius adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum adultera a pro-* *pinquis suis ultra ducentessimũ lapidem remoueretur vidl si quis suafu*^e. An verò adulteriũ solã relegationis pœnam legibus Iuliis haberet, incertum. Quod plerique exiſtimauerunt, tum ex Martiani Iurisconsulti testimonio^f, tum etiam ex eo quòd lex Iulia damnatas adulterij vxores duci & testimoniu dicere vetat^g. Vt & Diuus Augustinus scripsit antiquos Romanos, licet aliqua damnatione, nulla tamen mortis pœna fœminas adulteras puniuisse^h. Ac certè passim & apud Tacitum, & apud alios Romanæ historix authores, plerasque mulieres referri comperias, quæ adulterij damnatæ, aut in exilium actæ aut relegatæ fuerunt. Ac forsitan exilium & relegatio apud Romanos capitalis pœna ceteri debuit.

Vt

Vt quemadmodum Syllanus Consul designatus, cum Lentulum, Cethegum, cæterosque coniurationis Catilinariæ conscios censuisse; vltimo supplicio afficiendos: exinde audita Cæsaris oratione, sententiam suam moderata interpretatione ita temperauit, vt diceret carcerem Senatori Romano vltimum esse supplicium^a. Sic etiam fieri potest, vt qui capitalem iuisse legis Iulix pœnam scripserunt, non de vltimo mortis naturalis supplicio cogitent, sed vel exilium, vel relegationem capitalem fuisse ciuibus Romanis pœnam censerent^b. Nam licet Plinius multa oratione doceat, quantum relegationis pœna à capitis mortis-ve damnatione differat^c: Indicia tamen, quibus inferebatur maxima capitis diminutio, promiscuè vltimi supplicij & capitis pœnæ appellatione designabant. Paulus, *Hæc omnia facinora* (inquit) *in honestiores pœna capitis vindicari placuit: Humiliores verò in crucem tolluntur aut bestijs obijciuntur*^d. Idem Paulus summa supplicia appellat crucem, cremationem, decollationem^e. Quin etiam, si Iurisconsultorum locos propius attendamus, videntur vltimum suppliciu à supremo supplicio distinguere: Vt ad bestias damnatio vltimum est, non tamen summum aut supremum supplicium^f. Sed vt de adulterio agamus, forsitan conuenientius fuerit, si dixerimus magistratus arbitrio suo pœnarum & damnationum iudicia ex variis rerum circumstantiis, ac plerumque etiam ex Principis voluntate, reseruasse, vt in hac nostra Frãcia tam adulterij quàm cæterorum criminum pœna arbitrio iudicum permittitur. Imperator tamen Constantinus: seuera sanctione adulterium gladio puniuit^g. Iustinianus adulteras in monasterium de

a Plutare. in Cicero. ne.

b l. sed & si quis. in princip. ff. si quis cap. tion.

c Plin. lib. 8. epist. 14 d. Iul. Paul. li. 5. recep. sent. tit. 23

d Iul. Paul. li. 5. recep. sent. tit. 17 §. 2. & tit. 21. §. ult.

e l. qui vltimo. ff. de pœn. l. quicumque. ff. ad leg. Cor. nel. de sal.

f. Iul. Paul. li. 27. §. 1. lib. 5.

g. l. quamuis Cod. ad leg. Iul. de adult.

a Linius li. 10.

b Sitè lex Iulia. de pub. iud. in Inst. & l. 30. quãuis C. ad leg. Iul. de adult. l. 4. C. Theod. quo riu appell. non recip. c. Ammia. Marc. lib. 28.

d Apulei⁹ li. 9. metan.

e Tacit. li. 2. Anna. vidl si quis suafu. ff. de quest.

g. l. 29. mariti. ff. ad l. Iul. de adult. l. 1. Clau.

dius ff. de his que vt indr. l. ex eo ff. de tes.

g. D. An. gu. lib. 3. c. 35. de ciuit. Dei.

a *Novella* 134. cap. 10
 b *Novella* Leonis 32.
 c l. si vxor § diuus. ff. ad leg. Iul. de adul. l. propt. Co. eod.
 d l. penul. ad leg. Iul. de adul.

trudi voluit ^a. Leo Imperator tam adultero, quàm adulteræ nasum præcidi sanxit: maritum verò dotem lucrari ^b. Et hæc quidem adulterij accusatio ad dè censetur fauorabilis, vt etiam sponso aduersus sponfam concedatur ^c. Inò etiam licuit repudiam accusare stupri ^d. Sed quemadmodum infame adulterij crimen non modò publicum pudorem lædit, sed & priuatam mariti existimationem offendit: ita etiam non sola adulterij poena in corpus adulteræ eius-ve infamiam infertur: sed & aliquod pecuniariæ adiudicationis commodum, siue ex dotis lucro, aut alia ratione, marito in solatium tribui solet. De hæredibus mariti an dotem lucrentur controuersum fuit. Quibus iuris doctores viduam luxuriosè & impudicè viuèntem etiam ex accusatione hæredum, tàm dote quàm cæteris lucris nuptialibus priuari asserunt ^e. Lex enim multis poenis turpes & impudicas foeminas coercere desiderauit. Nam cum de matribus ageretur, quæ donationes filiis factas ex causa ingratitude reuocare volunt, Constantinus Imperator his verbis vtitur, *De cæteris, quæ portentosa vilitatis abiectæque pudicitie sunt, satis etiam tacuè cautum putamus: Quis est enim quibus his aliquid arbitretur tribuendum esse* ^f. Sic quemadmodum vidua ad secunda vota transeùdo, tutelam amittit, ita etiam si lasciuè & impudicè viuat ^g. Nam si Iustinianus viduam, quæ ad secundas nuptias transiuit, dixit, tum defuncti memoriam, tum etiam charitatem liberorùm offendere ^h. Quàtò potiùs id de ea vidua dicitur, quæ non legitimis nuptiis, sed infami libidine cupiditatem suam satiauit? *Lex enim* (inquit Imper. Constantinus) *non solum contra tutores, sed etiam contra foeminas immode*

e *Papianus* *Castrensis* ad l. sorore ff. de his que vt indign. & cõ sil. 147.
 f l. his solis § actionem Cod. de reuoc. donat. g l. fin. Co. quãdo mulier tutelæ offic. h *authent. de nupt. §. fin. autem.*

ratas atque intemperantes prospexit minoribus ^a. Hæc al. lex quæ quidem omnes rationes suadere videntur, vt etiam §. lex enim C. de adm. tutorum. marito mortuo vidua luxuriosè viuens possit ab hæredibus non minùs dote, quàm cæteris lucris nuptialibus priuari. Tamen inter iuris Doctores, illi, qui iudiciorum nostrorùm regulas norunt, dotis causam à doario secernunt. Mulier enim dotem à se, non à marito habet, neque dos ex viduitate, sed ex coniugij causa procedit: vt iniquum videatur hæredes dotem lucrari ex causa adulterij, siue constãte matrimonio, siue soluto coniugio admissi ^b. At verò diueria est doarij ratio. Nam cum sola viduitas doarij ius tribuat, vidua, nisi pudicè viduitatem exhibeat, præmiis & lucris, quæ ex viduitate procedunt, indigna censeri debet. Certè insolens esset mulierum petulãtia, si vidua, quæ corpus suum addixit turpissimæ cupiditati, non modò id impunè ferret, sed & insuper doarij præmio & emolumento donaretur. Dicebat Marcus Cato, *Date frenos impotenti naturæ & indomito animali, nec sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis* ^c. Quin & adulterij quæstio hæredi potius, quàm ipsi marito concedenda est. Hæres moderato dolore ad vindictam accingitur. At verò (ait Papinianus) *Martii facili decernentis calor & impetus fuit reserandus* ^d. Cauendum esse lex voluit ne mulier stupri procacitate viduitatem commaculet ^e. Vxor enim præsentì viro honorem & castitatem exhibere, mortui memoriam colere tenetur. At vidua, quæ ipso luctus anno deliquit, ea demum in cineres mariti peccat, & defuncti existimationem lædit. Vidua defuncti mariti priuilegia consequitur ^f. Itaque sicut defuncti priuilegiis & honore gaudet, ita etiam

b *Boerius* de off. 338.

c *Linus* lib. 34.
 d *L. nec in e. ff. ad leg. Iul. de adul.*
 e l. si mulier. Cod. ad leg. Iul. de adul.
 f *L. Fami ne. ff. de Se nator. l. filij libertorum §. vidua. ff. ad muni cipalem.*

eius memoriam colere debet & reuereri. Stuprum autem adeo recēs & ipso luctus anno commissum tum cineribus manibusque sepultis, tum etiam no mini & honori totius familię notam & ignominia inurit. Deinde vitia suos progressus habent, nec verisimile est quęquam repēte fieri turpissimum. Vnde fit vt quę tam recens post mariti obitum sta timque ipso soluti matrimonij momento turpiter se & libidinosę prostituit, vix est vt non etiam constante matrimonio, lasciuos & lubricos mores, aut certę impudicas cogitationes habuerit, vt non tam vidua peccasse quā coniuæ adultera deliquisse intelligatur. Hęc enim Imperatoris verba sunt in ista eadem præsumptione, *καὶ ἐπιθεσίοντος ἀνδρός τῆς μητρὸς ἀποπέσει ἐννοεῖται*^a. Quinetiam cūm Iustinianus nouella sua constitutione graues pœnas ~~scilicet voluit~~ aduersus illam quę vndecimo mēse etiam legitimę parit^b: quis non eam maiore & grauiore pœna dignam existimauerit, quę ipso anno luctus illegitimę & impudicę vixit? Lex eam quę defuncto maledixit, & infaustas voces aduersus testatorem iactauit, priuari debere existimat omnibus illis quę à defuncto testatore ei relicta fuerāt^c. Hęc enim omnes propter nuptias donationes, & hęc omnia lucra, pudicitię præmio cedunt^d. Cur non idem ille iuris rigor aduersus viduam locum habeat, quę non modò voce infausta & maledica, sed & turpi facto ac fœdissima sua libidine defuncti memoriam offendit & violauit? Quis enim impuris adeo moribus viduarum procacitatem tuebitur, vt ei quę maritum non habet, impunę scortari permittat? *Quam melius Vādali* (inquit Saluianus) *qui sic inhibuerunt scorta, vt adulteria! Qui & feminas nul-*

^a Nouella 39. de restit. veram dotat. & de ea que parit vnde cimo mēse. ^b Nouella 39. ^c l. 9. si iniuncti. ff. de his que vt indignis d. l. res xxxo vis. Cod. de donat. inter vir. & vxor.

nas nullis volūt esse scemnas nisi maritis suis: & viros volunt nullis mulieribus esse masculos nisi vxoribus suis. Qui euagari obscenas libidines extra legitimum thorum non sinunt^a. Nam quod obiicitur, hæredes morum coërcitionem non habere, neque adulterij accusationem eis concedi, hoc quidem obtineat, quoties maritus adulteriū rescuiuit, vt viduę profit dissimulatio mariti, quicūm posset, cōqueri noluit. Hoc autem casu de eo adulterio stuprōve agitur, quod nec maritus rescuiuit, nec per rerum naturam nosse potuit: cūm post eius obitum crimen commissum arguatur. Nam cūm mulier ex causa adulterij donatione propter nuptias cæterisque lucris ex iuris dispositione priuetur^b: Quantò magis eam odio & pœnis prosequi debemus, quę non quouis tempore, sed ipso anno luctus viduitatem turpi & obsceno prostratę pudicitię scelere contaminauit: quodque tempus ad lacrymas tristęque amissi coniugis desiderium antiquitas introduxit, ista in delicias & illicitas corporis libidines venereosque ac furtiuos amplexus impendit? Quod si punitur vidua, quę intra annum luctus etiam solemniter nupsit, si infamis est^c, si omnibus lucris nuptialibus cæterisque à marito donatis priuatur^d: quanto potius illa quę non palām & legitimę nubit, sed clandestino stupro & furtiuo coitu corpus suum maculat? *Neque enim* (inquit Iustinianus) *aliquid habebit amplius castitate luxuria, sed ipsa pœnis & quidem grauioribus subiciatur*.

S E N A T V S Primo ar resto hæredes ad probationem stupri, quod ipso luctus anno commissum arguebatur, admisit. **D E I N D E** facta stupri probatione aliud subsecutum est arrestum, quo

^a Saluianus lib. 7. de gubern. Dei pag. 266.

^b Capitulo plerunque extra. de donat. propter nupt.

^c L. libero-rum. ff. de his qui no tantur infam. l. decreto. Cod. ex quibus causis infamia irrog. d. l. de secundis nuptiis.

^d Authr. derestitur. & ea que parit II. mense. Nouella 39. in fin.

Senatu viduam à petitione doarij reiecit hæredes-
que ab illa doarij præstatione absoluit.

Arrest du
11. d'Auil.
1571. donné
en la 3. chã
bre des
Enquestes
au profit
des heri-
tiers d'un
nômé le
Royet.

*De vidua quam hæredes mariti arguunt &
adulteram & cædis mariti parti-
cipem fuisse.*

CAPVT XIIIIL.

TITIA Meuiο nups̄erat. Aliquo post
nuptias cōtractas tempore Meuius
vxorem probri infimulat, & adulte-
rij accusatōnem aduersus eam insti-
tuit: sed iudicio vix dum cōcepto nul-
lisque adhuc probationibus, fit inter coniuges mu-
tua animorum reconciliatio. Aliquo post tempore
maritus interficitur incerto sceleris authore. Ho-
micida prehendi non potest: Defunctus Sempro-
nium fratrem hæredem bonorum omnium reli-
quit. Hunc vidua in iudicio persequitur, vt ab eo
dotem & doarium consequeretur, eodẽque iudi-
cio cætera sibi à marito donata præstari postulat.
Sempronius hæres litem multis dilationibus pro-
trahit, multasque moras necitat: atque interea Titia
ad secunda vota transiens Seio nubit. Cũ tandem
Titia Seiusque nouus maritus cōceptam litem post
tot moras persequi vellent, eamque aliquo iudicio
terminari studerent, Sempronius hæres per modũ
exceptionis duplex crimẽ opponit, seque ad vtrius-
que probationem admitti desiderat. Afferit enim
Titiam tam constante, quàm soluto matrimonio
adulteram fuisse: Quin & eam cædis mariti Meuij
participem & consciam arguit, atque ideo & doa-
rio, &

rio, & cæteris tam donationibus quàm lucris nu-
ptialibus priuari debere. Quòd ad adulterij accusa-
tionem attinet, Titia & temporis diuturnitatem &
hæredis personã allegat. Alterũ autẽ crimen obie-
ctũ, quasi cædis mariti particeps esset, Titia alia ra-
tione refellit. Neque enim satis esse dicebat hære-
dem per modum exceptionis tam atrox & nefa-
rium facinus allegare. Sed tantũ crimen aliter in iu-
dicio proponi non posse contendebat, quàm accu-
satione ritẽ & secundũ leges inscripta & institu-
ta, vt vel crimine probato in ream animaduertatur,
vel si probatum non fuerit, Sempronius calumnia-
tor iudicetur & seuerẽ ex legum acerbitate plecta-
tur. In eo autem versabatur præcipua causã huius
disputatio. An criminis obiecti probatio per mo-
dum exceptionis admitti posset: An verò nõ aliter
quàm facta inscriptione & accusatione ex præscri-
pto legum instituta. Hæc autem causã etiam vo-
lens Seius secundus maritus accessit, seque Titiaẽ v-
xoris defensionem adiunxit.

PRO SEMPRONIO HÆREDE.
Causã hæc agitur aduersus mulierem & adulterio &
cæde mariti insignem. Titia nõ modò constãte ma-
trimonio thori genialis calcato scædere turpiter se
prostituit, sed & intra annũ luctus impudica libidi-
ne peccauit in cineres mariti. De adulterio post se-
cundas nuptias commissõ agnoscit Sempronius sibi
nõ esse curiosẽ inquirendum, nec quicquam ad se
pertinere, si nouus hic maritus turpiter vxoris im-
pudicitiam dissimulat, eamque vindicare negligit.
Atque vt verbis Senecæ vtamur, cum eo prolapsi mo-
res iam sint, vt nemo ad suspicanda adulteria nimium
credulus vidori possit, mirari licet istius, aut nimiam

a Senecali. 2. cōtron. 8. *patientiam aut nimium stuporem* *. At verò cùm & Titia viuente Meuiò impudicè vixerit, & illo mortuo cineres defuncti offendisse probetur, non est quòd impudicitiam tantam impunè ferat, siquidem nulla lugendi cura, nullo mortui desiderio, memoriam defuncti infami stupro violauit. Commisum olim adulterium velamento sequentis matrimonij nõ extingui rescribunt Imperatores^b. Nec est quòd vlla calumniæ suspicio obtendatur, quippe defunctus Meuius primus de adulterio conquestus est. Sed, vt insignis est frontis impudicæ nequitia, Titia non innocentiam, sed ex sceleris conscientia mariti veniã & reconciliationẽ præterdit. Non tamen ad criminis purgationem sola sufficit mariti taciturnitas. Maritus enim aut inepto pudore propriam ignominiam & familiæ dedecus dissimulatione tegit & occultat, aut fœminæ blanditiis vel poculis amatoris euinci potest, aut incredulitate criminis veritatem ipsam pertinacia sua oppugnat. Eleganter Ouidius, *Viderit ipse licet, credit tamen ille neganti, Damnabitque oculos & sibi verba dabit.* Verùm leges maritis licere noluerunt impudicos mulierum mores turpi patientia perpeti, si semel aliquando aut damnatæ aut etiam accusatæ fuerint. Plinius de Gallita adulterij rea refert, quæ Tribuno militũ nupta suam & mariti dignitatẽ Centurionis amore maculauerat. Maritus post damnatum adulterum vxorem domi retinebat. Admonitus vt perageret accusationem, peregit inuitus: sed (inquit Plinius) illam damnari etiam inuito accusatore necesse erat. Damnata & Iuliz legis pœnis relicta est^d. At verò accusatione nondum cœpta, Vlpianus maritum excusat, si velit adumbrare

c Ouid. li. 4. amoris. Eleg. 2.

d Plin. lib. 6. epist. 31.

patientiam prætextu incredulitatis*. Sed diuortio ex causa adulterij semel factò aut adulterij accusatione in iudicio instituta, legis ratio & honestatis publicæ disciplina ab eo tempore reconciliationi coniugum refragatur, & ex Arelateni concilio, vir qui retinet adulteram particeps est criminis. Patronus est turpitudinis qui celat crimen vxoris^b. Domitianus equitem Romanum ob reditum in matrimonium vxorem, cui dimissæ adulterij crimen intenderat, erasit iudicũ albo^c. Laonicus Calchondilas refert apud gentes quasdam dirã esse & infamem imprecationem illam, vt quis repudiatam vxorem iterum recipiat^d. Paulus qui inter priscos monachos vitæ sanctitate & morum austeritate claruit, non aliam instituti sui & solitarij voti occasionem habuisse fertur, quàm quòd vxorẽ in adulterio deprehensam retinere nolens, in solitudinem & deserta monasticam vitam professus abiit^e. Diuus Hieronymus, *Illam (inquit) quam vnã carnem diuisit in alium vel alios, retineri non debet, ne maritus fiat sub maledicto* ^f. Sic & ex iuris ciuilibus dispositione qui vxorem adulterij damnatam rediit, incurrit crimẽ lenocinij^g. Solonis lex maritum infamia notabat. *ἐπειδὴν ὃ ἔλοι τὸν μοιχόν, μὴ ἐξέσω τὰ ἔλονται σωοικεῖν τῇ γυναικί. ἐὰν ὃ σωοικεῖ, ἀτιμὸς ἔστω*^h. Institutam fuisse à defuncto sed non peractam accusationem constat. Hæres autem cœptam à defuncto adulterij accusationem & renouare & prosequi potestⁱ. Sic enim quando dicimus donatoris hæredem ex donatarij ingratitudine donationem reuocare non posse, lex nominatim adiicit, hæredi adimi querimoniz primordium, vt ostenderet hæredem ab accusationis quidem

al. 26. m. 2. rii. ff. ad leg. Iul. de adult. b cap. quẽ admodum § 1. ex. de iureiur. c Suet. in Domitia. no cap. 8. d Laonicus Calchondilas li. 3. de rebus Turcicis. e Niceph. eccles. hist. lib. 8. cap. 40. Hist. Tripart. li. 1. cap. 11. f D. Hiero. in cap. 19. D. Matthei. g l. castita. C. ad leg. Iul. de adult. l. 2. §. unde. ff. 40. h Demost. in orat. contra Nearã i l. Posthumus §. vlt. ff. de inoff. test. l. si pater. C. eod. tit. Guido Pap. qu. 4. 212.

2 d. l. fin. C.
de reuoc.
donat.

bcap. super
hoc ext. de
eo qui du-
xit in mat.
quam pol-
luit per. ad
cap. 1. de di-
uors. can.
ad mouere.
33. quest. 2.
can. si qua
mul. 31.
quest. 1. c. 2.
interfecto-
res 35. que.
2.
c. 1. ff. ad
leg. Pœpetiâ
de parric.
l. 1. C. de his
qui parêtes
vel lib. oc-
cid. l. fin. C.
ad leg. Cor.
de sicar.
d. Horat.
li. 2. carm.
ode 3.

primordio repelli & excludi, sed querimoniam à defuncto ceptam licere pœnali iudicio persequi. Titia non innocentiam præscribit & allegat, sed tempus obiicit. Quasi verò vlla sit temporis præscriptio, quæ dedecus tantum & nefarij criminis infamiam & tegere & abolere queat: Maximè cum in hac causa obiiciatur adulterij crimen non capitali accusatione, sed ad eum præcipuè finem, vt à petitione dotis, doarij ac cæterorum, quæ à marito donata sunt, Titia quasi indignitatis iure repellatur. At petitionis illius respectu integra res est & causa illæsa. Neque enim adhuc quicquam Titia vel præstitum, vel solutum, vel etiam adiudicatum fuit. Deinde aduersus Titiam non sola proponitur adulterij querela, sed simul etiam maius & atrocius parricidij crimen obiicitur. Accusatur enim Titia quasi cædis mariti particeps fuerit & conscia. Illa post coniugium adulterio pollutum, crudele parricidium aduersus maritum machinata, homicidam intromisit, nutantem confirmauit, irruentem iuuat, & hortatu suo ad cædem cruentam & nefariam impulit. Dicebat Marcus Cato, *Nullum tantum scelus aut tam magnam facinus esse ad quod suscipiendum libido voluptatis, violatæque pudicitia audacia non impellat.* Crimen autem istud quàm nefarium sit, inde satis patet, quòd ipsa etiam sola machinatio Pontificiis constitutionibus coercetur, & seuerissimè punitur^b. Leges autem ciuiles crimen hoc adèd horrendum & nefarium existimauerunt, vt ob atrocitatem sceleris parricidium appellauerint^c. Danaï filias Horatius ita detestatur. *Impia nam quid potuere manus? Impia Sponso potuere duro Perdere ferro*^d. Hoc sæuissimum parrici-

dij

dij ab adultera coniuge in maritum perpetrati crimen multa quidem habet exempla, sed scelerata. Nam & Candaules dira vxoris machinatione cæsus est. Et Alexander magnus Regis Spitamenis, quæquam hostis & aduersarij vxorè, quæ trucidati mariti capat gestabat, auersatus est, atque illam è castris excedere iussit^b. In quadam Indiæ regione cum aliquando contigisset virum vxoris dolo interiisse, vt deinceps omnis cessaret criminis suspicio, constitutum fuit vxores cum viris in funere cremari. *ταῖς γυναῖκας τῶν ἀνδρῶν συνηθισμέναι.* Idq; Diodorus statutum refert *διὰ πλὴν γυναικῶν παρπαύουσι ἀνδρῶν τὸν ἀνδρῶν.* Cæsar de Gallis agens, *Cum paterfamilias (inquit) illustriore loco natus decebit, eius propinqui conueniunt, & de morte, si res in suspicionem venit, de vxoribus in seruilem modum questionem habent: & si cõpertum est, igni atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt.* Nò agrè feret mulier (inquit Imperator) *sitorque aur, qua venenis suis viscera hominis extinguit*^c. Hinc fit vt diuinum numen seuera ultione scelus hoc adèd nefarium vindicare soleat. Vipera in coitu masculû enecat, sed postea partus exeso matris utero in lucè editur: Idque natura videtur voluisse, vt in vindictam necati parëtis proles parricidio gigneretur^f. Sic etiam frequenter aut venenis in maritos sæuiunt, filios habeant tanti sceleris ultores. Fabricianum Plutarchus memorat vxoris adulteræ machinatione trucidatum: Huius infantè filium Fabia defuncti soror seruauit. Ille cû adultus matrè interemisset, à Senatu absolutus est^g. Cur non etiam Sempronio licebit, vt quemadmodum bonorum Meuij fratris hæres est, sic etiam

a Herod.
li. 1.

b Quintus
Curtius li.
8.

c Diodorus
Siculus li.
19.

d Cæsar li.
6. comm. 1.
c. 1. 3. C. de
questionibus.

f Herodo-
tus in Tha-
lia lib. 3.

g Plutarc.
in Paralie
li. 1.

q iij

tanti parricidij vindictam in iudicio persequi possit? Antiqui mulierem quæ impudica & adultera esset, eandem quoque veneficam facile præsumebant.

Quintil. li. 5. tit. de exemplis. bl. aduers. C. de crimine expilator hæred.

Sicut enim mulier casta, dicitur socia rei humanæ & diuinæ domus: ita etiam cum impudica est, omnia diuini & humani iuris vincula, quantumuis arctissima, commisso adulterio renellit. Titiam adulteram fuisse facile Sæpronius probabit. Quid ergo mirum si in necem mariti conspirauit? Aufonius,

Auson. epigram. 10 in Eunapiam. d. Hier. in lib. aduersus Iovinianum. c. can. si quis viuente q. 1. quæst. 1.

Toxica zelotypo dedit uxor mæcha marito^c. Diuus Hieronymus de muliere loquens, *In odium vertetur ac iurgia* (inquit) *& nisi cito consulueris, parabit uenena*^d. Solent autem (inquiunt canones) nuptiarum

mulierum corruptores vitæ maritorum infidiari^e. Sed Titia veritate obiecti criminis oppressa ad argutias confugit, cuiusque vna hæc defensio est, non satis esse crimen istud per modum exceptionis proponi & obici, sed accusationem ritè & secundum leges facta inscriptione institui oportere. Itaque vnum istud examinemus. Iudicium hoc non criminale est & extraordinarium, sed ciuile est actio,

per quam Titia sibi dotem, doarium, cæteraque sibi à defuncto marito donata præstari & exolui petit. Hæres ut petitio ista reiiciatur, & adulterij crimen, & mariti necem opponit, quæ crimina viduam omni petitione priuant^f. Opponit autem, non tam ut in hoc iudicio vindictam exerceat, sed tuendi iuris sui causa, & ut ipse à petitione Titiae absolui possit. Hoc non minus rectè & ritè per modum exceptionis fieri potest, quam si facta inscriptione accusatio institueretur^g. Sic falsi quæstio proponi potest aut criminaliter accusatione instituta, aut ciuiler per exceptionem^h. Si testis rei-

ciatur

ciatur quasi homicida, adulter, aut alio infamiæ genere notatus, non est necesse accusationem aduersus eum institui^a. Si pater ex hæredet filium quasi im-

al. L. i. ff. de his qui notant infamiam

pium, aut quia violentas manus in patre intulerit, non cogitur hæres institutus accusatione proposita filium criminaliter persequi, verum satis est ciuiler agendo ex hæredationis causas probet. Pöponia Curianum filium ex heredauerat, Pliniumq; & quosdam alios hæredes instituerat: Cum Curianus de inofficiosa ex hæredatione conquereretur, Plinius Corelium & Frontinum in consilium adhibuit, ex quorum sententia,

Videtur Curiane (inquit Plinius) *mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi*^b. Vlpianus eleganter, *Siquis* (inquit) *actiones, quæ ex maleficio oriuntur, velit exequi, si quidem pecuniariter agere velit, ad ius ordinarij remittendus est, nec cogendus erit in crimine subscribere: Enimvero si extra ordinem eius poenam exercere velit, tunc subscribere eum in crimine oportebit*^c.

b. Plin. li. 5. epist. 1.

At verò non Vlpiani aut Iurisconsultorum auctoritas, sed Titiam sola sceleris conscientia mouet: Nã si se innocẽtem sciret, illa nec calunias timeret, nec libidinum suarum turpitudines in suspicionem adduci, vel probationes vllas admitti indignaretur, sed aperta frõte & vultu imperterrita cõiugij castè & pudicè exacti fidem probationibus legitimis fieri vltro desideraret.

c. l. fin. ff. de priuat. delictu.

PRO TITIA. Nihil est facilius quàm vitia verbis insectari: nihil speciosius quàm crimina dånare. Nam cum nobis hoc à natura sit insitum, vt virtutem laudemus & admiremur, vitia execremur & abhorreamus: imò & ipsos sceleratos nequitia suæ pudeat: nulla potest proponi gratior & plausibilior oratio, quàm eius qui crimina, improbatè,

& scelera verbis detestatur. Adulterium vituperasti: quis laudat? Adulteras lucris nuptialibus priuari debere dicis, quis hoc non fatetur? Vxores quæ vel maritos ipsæ trucidarunt, vel cædis eorum participes & consciæ fuerunt, tam dote quàm cæteris à marito relictis indignas asseris: imò quis illas non modò bonis, sed & luce ipsa priuari debere inficiatur? Quid ergo necesse fuit tot sententiis, tot exemplis rem apertè nefandam tam proluxa oratione, tanta contentione, nullo contradicente execrari? Vitia criminari & vituperare nemini nõ facile est: sed reum qui in iudicio accusatur, certis rationibus, verisq; probationum argumentis convincere, hoc opus, hic labor est, hæc demùm vera propriâque oratoris laus erit. Accusatur Titia: Nouùmne videbitur pudicam esse, & integræ famę mulierem, cuius innocentia calumniis, maledictis, & mendaciis petita & laccessita fuerit? In tanta tamen testijum facilitate imprudentiæ esset & temeritatis, probationes aut accusationes alias admittere, quàm eas quæ secundùm leges & iura sunt. Itaque si hîc primum de adulterio illo agamus, quod constante matrimonio commissum arguitur: eius probationẽ nullo casu recipi & admitti debere constat. Indignum enim est criminali iudicio vexare & persequi eam, cuius non modo famæ maritus pepercit, sed & quã donationibus & liberalitate sua ornauit. Maritus quidem ipse vindex est thori genialis: Hæres autẽ iudicium morum habere nõ debet. *De moribus a-*
Etio (inquit lex) *ultra personam extendi non potest* ^{b.}) Quintilianus, *Mariti mores excutiant* (in *no* ^{a.}) *mariti*
seueritatem desiderent: liberis satis est quod ^{patris} *sententia*.
 Quid verò tã absurdũ, quàm vxoris morẽ ^{quod} *de-*
functo

functo placuerunt, ab eius hæredibus tanquam grauiores accusari & reprehendi: cum maximè adulterij crimen & impudiciæ iniuria solam mariti personã respiciat? *Iniuriarũ actio* (inquit Cicerus) *inimicis existimationis dolorẽ cõtinet*. Licuit ergo defuncto iniuriã, si quæ fuerat, dissimulatione sua abolere. *Iniuriarũ remediũ est obliuio*, inquit Seneca ^{a.} Vt & generaliter vnusquisque iniuriam sibi illatã dissimulatiõis voluntariæ patientia condonare & remittere potest ^{b.} Scruus, qui nimis dissoluta incuria custodiam domini neglexit, punitur ex Sillaniãno, sed domini venia ex dissimulatione facilè præsumitur ^{c.} Sic etiã si feloniam à vassallo commissã arguatur, nec de ea dominus conquestus est, vel si querelã semel aliquãdo institutã omiserit, non possunt hæredes domini noua accusatione feudũ ex causa feloniam in defunctum commissã repetere ^{d.} Eademque ratione si testator nullam filiorum quasi ingratorum mentionẽ fecerit, nõ licebit hæredi filios ingratorum arguere ^{e.} Si donatarius ingratus probetur, agere te donatore reuocabitur donatio: sed si donator, quem iniuria tangit, non est conquestus, perpetuũ hæredi imponetur silentium: neque ei querimonię primordium licebit ^{f.} Ingrati actio moueri potest à filiis hæredibus patroni ob iniuriã ipsis, non autem defuncto illatam ^{g.} Meuius quidem olim conquestus est, sed statim destitit, cum agnouisset se ab iniuria vana & falsa indignatione incitatum ad accusandum descendisse. Lex autem maritum laudat, qui magno prudentiẽ moderatione crimina vxoris obiecta remittit ^{h.} Imò etiam adulterij damnatam potest maritus reducere, & Iustinianus adulteram liberis, h. L. *sue metu*. Co. ad l. *Iul. de adult. l. mariti in pr. ff. eodem*

a Seneca
 epist. 94.
 b L. non sol-
 lum. §. 1.
 ff. de inu-
 riis §. fi. de
 iniuriis in
 Instit.
 c l. 1. §. fin.
 ff. ad Sena.
 Sillan.
 d Cap. 1.
 §. in super.
 e ibi glos-
 sa in verb.
 non succedat.
 & ibi de Baldus
 de prohibi-
 ta feud. alien.
 e L. omni-
 modo & ibi
 glossa. in
 verb. non
 licebit. Co.
 de inoffi.
 test.
 f l. 1. fin. C.
 de reuoc. a.
 donat.
 g l. qui ma-
 numittun-
 tur. Cod.
 de operis li-
 bert. l. li-
 bert. Cod.
 de libert.
 & eorum

a L. 30.

quanti. C. ad legem Iul. de adult.

b L. 1. tit.

de doti-

bus. C. d.

Theod.

c Quintil.

d. de. 339.

quidem iubet verberari & in monasterium detru-
di: viro tamen potestatem facit eam repetendi, si
velit, intra biennium *. Non ergo prohibetur re-
conciliatio etiam in ea quæ adulterii non modò
accusata, sed & damnata est. Diuus Augustinus
coniugum reconciliationem multis verbis com-
mendat, *An tu pollutam existimas* (inquit) *quam ba-*
ptismus & pœnitentia purgauit? Quam Deus emēda-
uit, ea tibi non debet videri polluta *. Arelatenfis Cõ-
cilij canones non tam reconciliationem prohibēt
quàm à muliere adultera pœnitentiam exigunt.
Quinimò sicut maritus qui adulterā non acta pœ-
nitētia retinet, particeps criminis dicitur: Ita etiam
canones adulterā, quæ pœnitentiam egit, recipi de-
bere suadent c. Hæc autem omnia proponit Titia,
non quòd crimen fateatur, vel de innocentia sua
diffidat, aut ex sola mariti venia impunitatem que-
rat, sed vt reiecta accusatione calumniis & testium
corruptelæ vim omnem præcludat. Quod autem
attinet ad adulterium pendente anno luctus com-
missum: adulterij accusationem leges quinquennio
finiri voluerunt^d. Tutius est ergo & prudentius vt
corruptissimo hoc seculo excludatur & secundùm
leges reiiciatur omnis calumniandi accusatio. Ita-
que in hac causa considerandum videtur quo tan-
dem tempore hæres iste ad accusandum processit.
Ciuilis de dote, doario, & donationibus controuer-
sia longo tempore exagitata est. Hæres litem per
decēnium multis exquisitis suffugiis protraxit, nul-
la facta adulterij mentione. Tandem Sempronius
cùm paratam videret post multas moras condem-
nationem, calumniam istam mala mente post de-
cennium excogitauit. Quid verò iniquius esset
quàm

a Nouella
134. ca. 10.

b D. Aug.
lib. 2. ad
Pollentiū.

c C. de be-
nedictio C.
quod autē
32. quest. 1
cap. si vir
sciēs ext. de
adult. &
stupr.
d L. adul-
ter. Co. ad
leg. Iul. de
adult. l. ma-
ritus. § præ-
terea. l.
quinquen-
nium. ff. eo.
uis.

quàm accusationem hanc post quinquennij, imò
decennij lapsum admitti, si quidem finiri tanto
tempore accusandi licentiã leges voluerunt? Nunc
verò illud vnum superest atrox & nefandum faci-
nus, cuius suspicione miseræ istius conditio vexa-
tur. Arguitur fuisse cædis mariti & conscia & par-
ticeps. Hoc tamen hæres non legitimo vindictæ
desiderio incitatus allegat, sed vt dotis, doarij, &
donationum præstatione liberetur. *Non inique is*
repelletur (inquit Papinianus) *qui turpissimo exem-*
plo commodum dotis vindictæ domus suæ præponere nõ
erubuit *. Sempronius ad criminis obiecti proba-
tionem admitti desiderat. Hoc Titia non modò
non recusat, sed & ipsa postulat legitimis proba-
tionibus calumniæ veritatem exquiri. Sed vnum
est in quo vterque hæret: Sempronius ciuilitè &
per modum exceptionis crimen istud obiicit. Titia
non aliter Sempronium debere ad crimen probā-
dum admitti contendit, quàm si accusationem ritè
& solemniter instituat, & se accusatorem apud acta
inscribat, vt scilicet crimine non probato ille tan-
quam calumniator puniatur. Hoc ergo vnum in
controuerfia est, quòd Sempronius vult impunè ca-
lumniari: Titia impedit ne Sempronio liceat in
tanto crimine impunè calumniari. Eleganter sanè
Ulpianus, *Si cui crimen obijciatur* (inquit) *præcedere*
debet in crimen subscriptio. Quæ res ad id inuenta est,
ne facillè quis prosiliat ad accusationē, cum sciatur inul-
tam sibi accusationē non futurā *. Illud quidem con-
stat, tam atrox crimen, si probetur, satis esse, nec ali-
ud quidquæ requiri, vt Titia à dotis & doarij peti-
tione repellatur c. Sed hoc Sempronij respectu nõ
sufficit. Neque enim ei licet defuncti fratris, cuius

a L. miles.
§. socer. ff.
ad leg. Iul.
de adult.

b L. si cui
crimen. ff.
de accusat.
c. l. sororē
ff. de his
quæ vt in-
dignis.
Lucius Ti-
tius. ff. de
iure fisci.
Boerius de
cis. 338.

hæreditatem & bona consecutus est, necem inultam relinquere. Hoc si ille facit, indignus fraterna hæreditate iudicabitur, eique tanquam indigno bona auferentur^a. Cogitur ergo Sempronius accusationem instituire, & Titiam pœnali iudicio persequi. Sic etiam Titia hoc iuste postulat, ne absque legitima accusatione pudor eius & existimatio calumniose arguatur, nullo legum respectu, nullo metu pœnarum quæ aduersus calumniatores statutz sunt. Accusatores Cicero canibus illis comparat qui in Capitolio alebantur, vt significarent, si fures venissent. Nam quemadmodum iis si luce latrèt, cum deos salutatum aliqui venerint, crura suffringuntur, quòd acres sint tunc cum suspicio nulla est: Sic etiam puniendos ait Cicero accusatores, qui sine ratione latrant & calumniantur^b. Lex inscriptionem accusationis requirit ad temeritatem agentium extraordinaria animaduersione coercendam^c. Eadèmq; ratione Imperatores his verbis rescribunt, *Quisquis crimen intendit, non impunitam fore nouerit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad uindictam poseat similiundo supplicij*^d.

PRO SEIO (*Qui secundus maritus Titia erat*) Tres sunt in Republica magistratus, quorum dignitati & imperio parere conueniens est^e. Ecclesiastici magistratus, quales sunt Episcopi cæterique Antistites, debent Ecclesiæ & clero præesse. Politici magistratus sunt præfides, præfecti, cæterique iudices qui potestatem habent iuris dicendi, criminum coercendorum, litium & controuersiarum dirimendarum. Oeconomicus magistratus est ipse paterfamilias, qui domum regit, liberos castigat, vxoris mores censura legitima corripit & mode-

moderatur. Olim apud Gallos viri in vxores ius vitæ & necis habebat^a. *Omnis maritus castitatis extorquet* (inquit Tertullianus^b) *Mulieribus ratio castitatem persuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet*. Sic enim apud Cassiodorum rescribit rex Theodoricus^c. *Apud Germanos* (inquit Tacitus^d) *adulterorum pœna quidè præfens erat, sed maritis permissa. Accisus criminibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum uerberare agit*^d. Inter antiquas Romuli leges hæc recitatur à Dionysio Halicarn. *ἀμαρτάνυα δὲ τὴ γυνὴ δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐλάμβανε, καὶ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας κρείον. Ταῦτα δὲ οἱ συγγραφεὶς μετὰ τοῦ ἀνδρός ἐδίεαζον, ἐν οἷς καὶ ἐθορά σώματα*^e. Olim ergo nupta quæ in manum conuenerat, viri iudicio: innupta propinquorum coercitioni permittebatur. Nā imperante Tiberio matronas prostratz pudicitiz propinqui more maiorum coercebant, inquit Suetonius^f. Affirmare possumus viguisse domesticæ pudoris disciplinam & obseruantiz maritalis reuerentiam, quandiu adulterarum animaduersione & pœna maritis ac propinquorum iudicio relicta est. Sed simulatque potestas hæc maritis erepta, ad tribunalia, forum, & iudices protracta est, cœpit morum licentia corrumpi parata impunitatis spe. Matronæ, vbi maritos quasi seueros nimium impudicitiz suæ censores, amouerunt: audacter præcipites in omne nefas & dissolutos mores prorupère: Nunc iudices habèt & censores, quos corruptæ castitatis iniuria non offendit, qui prece vel precio, aut etiam forma corrumpi possunt, qui suam in alieno dedecore infamiam non cauent, apud quos impunè licet probationes subdola mora

^a L. hæredem. ff. de his que vt indignis.

^b Cicero pro Roscio. cl. final. ff. de furtis.

^d l. fin. Co. de calumniat.

^e Can. duo ista, 23. qu. 4.

^a Caesar. lib. 6.

^b Tertull. lib. de cultu feminari.

^c Cassiodorus. li. 5. de uariarum epist. 33.

^d Tacitus de moribus Germanorum.

^e Dionys. Halicarn. lib. 2.

^f Suetonius in Tiberio. ca. 35.

eludere, testes criminis refellere, crimen ipsum dis-
 simulatione & pragmaticorum versutijs excusare.
 Sub Seuero Imperatore memorat Dio, mœchos
 ter mille accusatos adulterij, & in ius vocatos, sed
 cum per moras negligenter accusatores ea iudicia
 exequerentur, secuta est omnium impunitas^a. Me-
 lius certe ac prudentius prisca illi iuris Romani cō-
 ditores, qui in criminis istius pœna potissimas esse
 mariti partes censebant. Aderant quidem propin-
 qui testes cognitionis habitæ, sed iudex erat mari-
 tus: Idque non in adulterij tantum crimine, sed &
 quibuscunque alijs. Tacitus, *Pomponia Gracina* (in-
 quit) *insignis femina Plancio, qui ouans se de Britan-
 nis reuult, nupta ac superstitionis externe reca, mariti
 iudicio permessa: Isque prisco instituto, propinquis co-
 ram, de capite suaque coniugis cognouit*^b. Sic & idē
 Tacitus de *Apulcia Varilia, Adulterij grauiorem pœ-
 nam deprecatus Tiberius, ut exemplo maiorum à pro-
 pinquis suis ultra ducentesimum lapidem remouere-
 tur suasisit*^c. Eadem ratione cum de nocturnis Bac-
 chanalium sacris quæstio haberetur, Lilius refert
 mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu
 essent, traditas, ut ipsi in priuato animaduercerēt in
 eas^d. At verò in Francia nullum adulterio frequen-
 tius crimen est, quia nullius delicti impudentior
 venia est, nullius rarior pœna, adempta maritis in
 vxores animaduersione. Vnde Faber ac nonnulli
 alij scribunt adulterium in Francia non puniri^e.
 Hæc autem omnia non ideo referuntur, ut vel cri-
 men tantum tueri & excusare, vel vxorem ad delin-
 quendum propofita impunitate Scius inuitare
 velit: sed quia hæredem videt nō tam dolore vllius
 iniuriæ, quam auara lucri cupiditate impulsū, id
 vnum

^a Xiphili-
 nus à Dio
 ne in vita
 Seueri.

^b Tacitus
 lib. 13.

^c Tacit.
 lib. 2.

^d Lilius
 lib. 39.

^e Faber in
 §. ex non

scripto, de
 iure natu-
 rali gentiū

& ciuili,
 & §. item

lex. de pu-
 blicis iudi-
 cijs in Inst.

& in l. 1.
 Co. que sit

longa con-
 suetudo.

vnum cogitare, non vt defuncti iniurias vindicet,
 sed vt defuncti liberalitatem insigni aliqua calum-
 nia euertere & oppugnare contendat. Vt certè
 passim in iure videas hæredes sæpè, vt viduas donis
 & liberalitate defuncti coniugis spolient, illis adul-
 teria, maleficia, cædes cruentas calumniosè obice-
 re^a. Itaque conueniens est soli marito adulterij ab
 vxore commissi accusationem & cognitionem cō-
 mitti: Tum quia solus iniuria afficitur, idcoque mu-
 lier ex Romuli lege habebat *δυναστυ τ̄ ἀδικεῖσθαι*.
 Tum quia ex sententia Vlpiani, probatam à marito
 vxorem & quiescens matrimonium nō debet alius
 quisquam turbare atque inquietare^b. Mulier quæ
 post dissolutas primas nuptias ad secunda vota tran-
 sūt, antequam adulterij accusari queat, hoc prius
 requiritur, vt adulter conuincatur, ac tum demum
 mulier de integro potest accusari. Neque enim an-
 tea admittendus est accusator, si quis sequēs matri-
 monium benè concordatū (vt ait Papinianus) diri-
 mēre velit^c. Aut certè dicere possumus cum D.
 Ambrosio, sæpè maius est in ipso iudicio peccati
 peccatum, quam in ipso peccato. Itaque cum Titia
 per septē annos vidua fuerit, nulla aut criminis aut
 adulterij suspicione, pudor secundarum nuptiarum
 ferre non potest, vt lapso decennio, & Seio secūdo
 marito non conquerente, possit hæres Meuij eam
 adulterij quæstionem mouere, quam leges quin-
 quennio finiri voluerunt. Quod autem Titia cædis
 mariti prioris cōscia & particeps fuisse arguitur: ac
 cusatio hæc adeò grauis est, vt non ciuilitè & per
 modum exceptionis admitti & recipi debeat, sed
 facta solemaiter inscriptione de veritate inquiri o-
 porteat. Quemadmodum autē Cæsar vxorē voluit

^a l. 10. §
 maritus.

^b Co. de don.
 inser vni
 & vxor.

^c d. l. Sororē
 de his que
 vt indign.

d. l. Lucius
 de iure fis

ci. l. miles.

§. focer. ff.
 ad leg. Jul.

de adult.

b l. Constā
 se ff. ad le.

Int. de ad-
 dult.

cl. 2. in pr.

l. nuptiam.

l. miles. §.

licet l. de-
 nuntiasse

§. 1. ff. ad
 leg. Int. de

adult.

nō modo crimine, sed & criminis suspicione liberā esse, sic etiam Seij interest vt veritas certis probationibus eruatur, non autem vt leui inquisitione ciuilitur de tam nefario crimine per modum exceptionis cognoscatur. Deinde in ciuili iudicio nulla fiet criminis damnatio, sed hoc maximum & grauissimum erit, si Titia à petitione dotis, & doarij, & omni lucri nuptialis persecutione repellatur. Quo casu relinquetur Seio vxor tanti criminis conuicta, quæ si olim perfidiosa conspiratione in priorem maritum conspirauit, non minus poterit etiam nunc vitæ secundi mariti insidiari. At si accusatio criminaliter & extra ordinem instituitur: Aut de innocentia Titia constabit, quo casu punietur Sempronius calumniator: Aut si Titia certis plenisque probationibus criminis conuincatur, capitali supplicio affecta Seium omni deinceps suspicione liberabit.

SENATVS reiecta adulterij quæstione hæredem agentem nō admittendum iudicauit. At de cæde prioris mariti, Senatus censuit non licere ciuilitur tantum & per modum exceptionis tam atrocis crimen proponere: sed hæredi nō aliter quàm extra ordinem & instituta accusatione, criminis vindictam persequi concessit.

De æqualitate inter liberos ex pacto seruanda.

CAPVT XV.

PATER qui Seium & duas filias habebat, generos sibi Titium & Meuium asciiuit. Pactis dotalibus inter cæteras de dote conuentiones promittit pater omnes liberos suos æqualiter

qualiter sibi successuros, nec se filio Seio in hæreditate sua præcipuum quidquam in-filiarum præiudicium donaturum. Exinde tamen pater aut filij vnicuique blanditijs, aut consuetæ patrum in filios masculos prædilectione, donat Seio præceptionis & prælegati iure fundum Sempronianum, adiecta voluntatis suæ declaratione, qua iubebat, vt in cæteris suis bonis æqualiter filius & filia succederent. Lex municipalis patri aliquid vni ex liberis prælegare non vetabat. Huic paternæ voluntati subscribunt generi eorumque vxores non vltro, sed quia foci iram & offensam verébantur, atque hunc suum iustissimum metum generi ipsæque filia tacita declaratione coram notario habita affirmant & protestantur. Donationem illam pater testamento confirmat. Post patris obitum filius fundum Sempronianum iure præceptionis petit.

PRO FILIO. Nulla sanè similis & ascititiæ affinitatis iura tantum apud nos valent, quantum ingenui sanguinis affectus, & verè ac naturalis proximitatis vincula efficere solent. Hoc multa oratione & grauibus argumentis Alexius Comnenus Imperator apud Nicetam disserit aduersus Irene vxorem, quæ importuno persuasionis studio obtinere volebat, vt Alexius ipse Ioanne filio Imperium Bryennio genero resignaret. Hoc idem causæ istius experientia inter filium & generos cohæredes satis ostendit. Nam & Seius filius meritis officiosaque sedulitate beneficam in se defuncti liberalitatem prouocauit, & pater filium generis naturali propensione & beneuolentia prætulit. Generi autem affinitatem defuncti, non amica voluntate aut affectu legitimo, sed auara cupiditate & ex-

a Arrest
donné le
Ieudy 9.
io ur de
May 1585.
plaidant
Mornac
pour la Da
moiselle
Ruisson
pour le se-
cond ma-
ry, & A. Ar-
nault pour
Ioachin lac-
ques heri-
tier du pre-
mier mary

a Vestas
initio hiffe
the sum
pag. 31

quisita de bonis pactione captauerūt, & amisso de-
mum focero supremum eius iudicium aspernantur
& oppugnant. Aduersus hoc Senecæ dictum usur-
pari potest. *Hæc tot millia ad forum prima luce prope-
rantias quam turpes lites, quanto turpiores aduocatos
habet. Alius iudicia patris accusat que mereri satius
fuit, &c.* At vero in hac causa defuncti patris vo-
luntas omni captatorix fraudis suspicione vacat:
Donationem inter viuos factam defunctus testa-
mento confirmauit. Confirmatio & repetita dispo-
sicio certissimum est enixæ voluntatis indicium.
Constat aliquando ab ægrotis iam iamque moritu-
ris captatorias voluntates fraudibus, blanditiis, ma-
lisque artibus extorqueri. Seneca de illis agens, qui
ægræ testamenta ordinant, & res sibi non amplius
profuturas diuidunt, *Nunquam* (inquit) *diligentius
damus, nunquam magis iudicia nostra torquemus*. Quis
enim, verisimile crediderit testatorem ægrum, do-
loribus oppressū, vicino mortis timore anxiū, καὶ
ὑπὸ τῆς ἐν τῷ θανάτῳ ἄραχῆς σενοχωρημῶνον (vt ait
Iustinianus,) quieto mentis iudicio frui, & animo
benè composito de rebus suis disponere? Solent vt
plurimum habitus animi, corporis temperamēta
sequi. ἀνόητος δὲ (inquit Plato) ἔστι διαθεσμῶν
τινῶν ἑσθίων ἐχομένου πλείστοι ὅταν ἦδὲ μέλλαν ἡγά-
μεθα τελευτᾶν. Verum si quis sanus voluntatē suā
donatione inter viuos testatus est, eamque supre-
mo elogio moriens consignauit: magnus certè eius-
modi dispositionis fauor est, ingens boni hæredis
cōmendatio, cui nosse defuncti patris voluntatem
magnæ obligationis instar est. Hic enim verus dice-
tur pietatis honos, verum paternæ reuerētix monu-
mentum, memoriam defuncti parentis supremam que

a Seneca li. 2. de Ira.

b Seneca li. 4. de be- nef. cap. II.

c Nouella 18. de veni- etor semis se.

d Plato li. 11. de legi- bus.

que eius voluntatem officiosè colere. Philosophus quidam Stoicæ scholæ de vltimis voluntatibus agens Tullium Marcellinum his verbis admonerat, *Non esse inhumanum quemadmodum cœna peracta reliquæ circumstantibus diuiduntur, sic peracta vita aliquid porrigi his, qui totius vite ministri fuissent*. At a Seneca si licere, imò & honestum esse credimus extraneis p̄st. 77. testamento donare, cur parentibus id, quod cæteris omnibus conceditur, inuidiosè denegabimus? Cur patrem iniqua bonorum interdictione constringi volumus, vt ei de rebus suis liberè disponere, & fi- b Seneca li. 3. de be- nef. cap. 10. c L. hac cō sulisima. §. ex imper fecto. C. de testament. d L. fin. C. qui et ad- uersus quos in integrū restit. non possunt. e L. fin. si quis aliquē testari. ff. de Cod. f Aristote les li. 1. ca. 8. de Repu blica. g Plinius li. 18. epist. 16. h Seneca li. 3. de be- nef. ca. 12.

liorum, pro meritis, amori & benevolentix indul- gere non liceat? *Parentum condicionem sacrauimus* (inquit ille) *quia expediebat liberos tolli. Sollicitandi ad hunc laborem erant incertam adituri fortunæ*. Mi- sera tamen & arctis adstricta vinculis parentum conditio, si cuius inter extraneos plus iuris, quàm patri inter liberos concedatur. Hoc leges Romanæ noluerunt, sed testamentum patris etiam imperfe- ctum, si inter liberos fiat, tencri hæredes agnoscere sanxerunt. Et si quid patre authore & præsentē, om- nem restitutionis spem excludi. Certè Reipub. interest filios obsequiis & officiorum meritis pa- ternum in se amorem, benevolentiam, & liberali- tatē (quod lex in marito & aliis laudat) prouocare. Domestica familiarum œconomia rerū publicarū administrationi meritò comparatur: vnde & ex Ho- meri sententia Aristoteles parētes veluti domesti- cos esse magistratus ait. Plinius, *Sernis* (inquit) *ref- publica quedam et quasi ciuitas, domus est*. Seneca, *Quia vtile est iuuentuti regi, imposuimus illi quasi domesticos magistratū, sub quorū custodia cōtineatur*. Quēadmodū autē in Republica publicisq; iudiciis

honores, præmia & dignitates his quidem conceduntur, aliis verò aut in totum denegantur, aut certè pro meritis distribuuntur: pœnas autè diuersas statui videmus, variâque esse delinquentium supplicia & animaduersiones: his vita capitali supplicio demitur, illis verò bona duntaxat auferuntur: Sic etiam in domestica familiarum disciplina exhæredatio, quæ summum est patriæ potestatis fulmen, parentibus aduersus solos liberos ingratos, *δυσκόλους*, & peruicaces concessa est: Vnde & lege diuina filius, quem pater proteruum & contumacè apud seniores ciuitatis accusabat, lapidibus obruebatur^a. Pater Cassij Consulis, causa filij domi cognita, eum verberauit ac necauit^b. At si quis liberos habet non omnes omnino perditos & flagitiosos, sed tamen officiis & meritis distantes, dum eorum alij officiosissimi sunt, alij minus feruenti obsequio patris beneuolentiam conciliant: cur non liberis permittetur laudabili honestâque officiorum & obsequij contentione certare? Parentibus autem, qui magistratus familiares sunt & domestici, præmia moderato iudicio distribuere liceat, & in bonorum prærogatiua his quidem portionem maiorem, illis autem pro officiorum modicitate minorem relinquere, ut ista parentû *σοφρὴ φυσικὴ*, pro portionem amet nõ arithmeticâ, sed eam, quæ meritis expenditur, geometricam: ne vsurpetur illud Homericum: *Ἐνδ' ἰὴ τιμῆ ἠμῶν κακός, ἢ ὃ ἔδιδός*^c. Rectè Plinius, *Si omnia confusa, turbata, permixta sint, nihil est ipsa æqualitate inæqualius*^d. Laudandi autem liberi qui parentum cineres quietos esse patiuntur, nec paternas voluntates in rerum hæreditariarum diuisione rescindi procurant. Sic enim

Aphro-

Aphronia matris testamentum, quamuis iniustum, patientia honorare, quàm iudicio conuellerè fatius esse duxit^a. Eleganter Seneca, *Nulla vi verborum, nulla ingenii facultate exprimi potest, quânum opus sit, quàm laudabile, quânumque nunquam à memoria hominum exiturum, passe hoc dicere, Parentibus meis parui, cessi imperio eorum, siue æquum siue iniustum fuit obsequentem submissumque me præbui*. Cõtumeliosum autem est quòd generi isti, quibus & præsentibus & consentientibus donatio facta est, clandestinam contrariæ voluntatis protestationem allegant. Quæ ista calliditas est, quæue deinceps securâ contractuum firmitas sperari potest, si aliud palàm, aliud clàm velle permittatur: liceatque clandestinâ fraude & astuta protestatione suspensam retinere conuentionum omnium, quæ incuntur, validitatem? Verùm omittamus fauorem paternæ voluntatis, liberorum obsequium, hæredum obseruantiam, generorum consensum: ac summo iure causæ istius merita excutiamus. Donatione nihil aliud contineri constat, nisi quod lege municipali donari permittitur. Nihil ergo aliud obici potest, nisi ea pactio quæ filiarum tabulis dotalibus continetur, quibus defunctus promississe dicitur omnes liberos ex æquis portionibus in bonis suis sine vlla prærogatiua aut præceptione successuros. Hoc autem ut rectius examinetur, duo exquisi oportet: Prius, an pactio illa ex iuris dispositione valeat & subsistat: Posterius, an defuncto patri conuentionem illam contraria voluntate redocare liceat. Quò ad prius, generali iuris regula definitur pactioes omnes reiici, quibus herede aliquem instituire obligamur, siue ex asse, siue ex certis portio-

r iij

^a Deuero.

cap. 21.

^b Linius

li. 2.

^c Homerus

Iliad. 1.

^d Plinius

li. 9. epist. 5

^a Valer.
Max. li. 8
cap. 8.^b Seneca
li. 3. de be-
neficiis sine

a L. fin. C. de pactis l. ex eo. C. de immul. stip. l. stipulatio hoc modo concepta ff. de verb. oblig. u. b L. fin. ff. de suis & legit. hære. l. i. ff. si tabula testa. nō extabit c. L. pactū quod. C. de pactis l. si quis mihi. §. sed utru. ff. de adquir. hære. dd. l. fin. C. de pactis. e. i. l. C. de sacros. eccl. cū hic stat. in princ. ff. de don. inter virum & uxor. l. si filia. §. si pater. ff. fam. ex. cis. l. cogi. tatione. C. eod. l. i. g. L. 2. ff. quis in p. cipio ff. de leg. 3.

nibus. Imò omnes, qualescūq; sint, de viuentis hæreditate cōventiones videri nullas. Sūt enim eiusmodi pacta cōtra bonos mores. Nā & captandæ mortis & alienæ defyderiū iniiciunt, & habent expectationē tristis euentus^a. Hæreditas ergo pactis neque dari neque adimi potest, nec aliis modis transmitti, præterquam testamēto vel ab intestato. ^bConuentiones autē omnes quacumq; forma & quibuscunque modis cōceptæ, siue dotali instrumento continentur, siue alia quauis pactione uiuentis hæreditatē diuidant, aut quauis ratione distribuāt, valere & subsistere nō possunt c. Sed enim, vt posterior pactione excutiatur, de mspactionē à defuncto patre de bonis suis inter liberos partiēdis & æquali rerū diuisione in itā valere: lex tamen nō aliter eas cōventiones probat & admittit, quā si is, de cuius successione agitur, in eadē volūtate ad extremū vsque vitæ spiritū perstiterit^d. Talis ergo voluntas ambulatoria cēsetur, nec perpetuū est & necessariū præstiti consensus vinculum: sed ab eo, quandiu uiuit, volūtas illa quocūque tēpore reuocari liberè potest^e. Neque enim tā donatio aut pactio, quā supremi iudicij diuisio, quæ reuocabilis sit, cenferi debet^f. Ergo suprema voluntas, si quæ alia fiat, potior habebatur. *Nemo enim* (inquit Iurifconsultus) *eam sibi potest legē dicere vt à priore decedere nō liceat*^g. Et ex Nouellis Iustiniani constitutionibus paterna dispositio de bonorū siue æquali, siue inæquali diuisione, non aliter locū habet quā si pater vsque ad extremū vitæ spiritū in ea perseuerauerit^h. Defunctus itaq; prima pactione de rerū suarū diuisione egit: Nō tamē eā sibi legem aut dixit aut dicere potuit,

^a Nouella 18. de triētē & famisse c. 7. ^b Nouella 107. de test. paterno

vt

vt non postea pœnitentiæ locus esset. Sed licuit posteriori vel etiā contraria volūtatē aliter de rebus suis disponere: ac præfertim in fauorem filij, qui non suasionibus aut blanditiis, sed meritis & officiis patris in se beneuolentiā prouocauit.

PRO GENERIS. Conuentiones illæ præcipuo inter ceteras fauore commendantur quas pactis dotalibus contineri videmus. ^aÆqualitatis fidē & promissionem defunctus pater volens dictauit & subsignauit, filiasque collocando legem familiæ rebusque diuidendis dixit. Si quæ voluntas priori contraria exinde subsecuta est, illa non modò æqualitati ac potiùs æquitati aduersa cenferi, sed & malis artibus & fallacibus blanditiis extorta præsumi debet. Prudentissimus Solon testamentorum iura primus Athenis constituit: testandi tamen licentiam non quibusuis, sed iis tantum cōcessit qui liberos non haberent^b. Hoc enim requirit liberorum præcreationis vinculum, vt qui liberos habet, bona filiis, familiæ, & legitimæ posteritati referuare teneatur. Plato non alias testantium voluntates ratas haberi volebat, quā eas quæ iuri communi cōsentaneæ essent, vt publica ciuitatis lex ciuium omnium testamenta contineret. *νόμος γάρ τ' ὁ ἀρχοντος γὰρ δίκων, ὁπῶς ἀνὴρ μὴ ἐξερμῶνται τὸ κοινὸν τῆς πόλεως, πορστὰ τῶν ἐπιπέχεων*, vt eleganter ait Iseus. Romę vetus lex tabularū iubebat, vt quisque re sua legasset ita ius esset, sed & vsus & sequentis sæculi experientia docuit nimiam illam testantium licentiam adhibito aliquo moderamine & æquitate regula retineri & coerceri debere. Hinc Legitimę detractio, hinc Falcidia ratio originem & initium habuere. Ac plerūque huius regni cōsuetudi-

^a Plutarc. in Solon.

^b Iseus in orat. de Apollod. hæred.

nes suprema testantū iudicia seueritate summavel
 rescindunt, vel aliquo voluntatis temperamento
 limitant & restringunt. At verò hoc vnum Ge-
 neri isti postulant, vt vel ex lege municipali bona
 ab intestato diuidantur, vel primæ patris voluntati
 stetur, ac solemnibus illa dispositio dotalibus
 iniuncta obseruetur. Nec est quòd in hac causa filius
 naturalem parentum in liberos propensionē pro-
 ponat, & paternos iactet affectus. Neque enim in
 hac lite de extraneis agitur. Generi quippe loco fi-
 liorum sunt. Philo Iudæus, γαμβροὶ γὰρ ἐνθ' ἑῶν πε-
 ρεοῖς, καὶ ἀπὸ πατέρων γαμβροὶς περιεραῖ. Imò ne
 quidē de ipsis generis agitur. Hæc enim filiarū cau-
 sa est, quarum intuitu legitima patris hæreditas cõ-
 trouertitur. Ille patrem nõ minus piè & obsequio-
 sè veneratæ sunt, neque in obsequij aut obseruatæ
 gloria filio vnquam cesserunt. Tigranes Artabani
 filius cum audisset præmia eorum, qui Olympicis
 certaminibus vicissent, esse oleaginam coronã, Græ-
 cos præsentē Xerxe admiratus est, quòd non lucri
 aut pecuniarum spē, sed virtutis causa certarent.
 Seius inter liberos laudabilem fore æmulationem
 dixit, si in patrem officiorum meritis contendant.
 Hæc sanè honesta videatur contentio, si modò vir-
 tutis causa fiat, sicque præmium, oleagina pietatis
 corona, neque aut lucri aut hæreditatis captandæ
 occasio speretur. Rectè Cicero, *michi quidem etiam
 vera hereditates non honesta videntur, si sint malito-
 sis blanditiis officiorum, non veritate, sed simulatione
 questæ.* Ipsa quidem natura in filias nõ minus, quã
 in masculos, suam *εὐνοίαν* quouit, solet impertire.
 Timenus Argiuorum Rex filiam Hyrnetionem
 posthabitis filiis prædilexit, sed cū regni successio-

a Philo In
 deus lib. 2.
 de monar.

b Herodot.
 lib. 8.

c Cicero li.
 3. offit.

nem

nem ei & Deiphonti genero destinaret, infœlicem
 fuisse inæqualis illius affectus exitum Pausanias
 memorat. Hesioidus vt conseruetur familiarum
 amplitudo, vnico filio bonæ paterna relinqui sua-
 det, *μὲν οὖν ἐν πᾶσι δὲ πατρῶν ἐπιμηροῦ ἐνθά, ne*
 si hæreditas in frustra & partes plures fecerit & di-
 uidatur, idem accidat quod in Gynde fluuio Cyrus
 effecit, vt cum in plures riuos eum diuisisset, dein-
 cept imbecilliore alueo flueret & decurreret. Hæc
 Hesioidi sententiam Plutarchus reprehendens exi-
 stimat liberorum concordiam, quæ potissimum ex
 æqualitate procedere solet, familiæ vires & ampli-
 tudinem non minus, quàm bona, conseruare. At-
 tica lege cauebatur *ἀπαγορεύει τὴν γυναικὶς ἰσομοίρως ἐπι-
 ναίει τῶν πατρῶν.* In hac autem controuersia illud
 vnum disquiri debet, an pactio illa prima, quæ in-
 strumentis dotalibus continebatur, partis volunta-
 tē perpetuo obligationis nexu ita deuinxerit, vt is
 exinde contraria pactio de rebus suis disponere
 nõ posset. Dotalium conuentionum magnam esse
 auctoritatem & commendationem cõstat, ac præ-
 cipuè in hoc Galliæ regno, in quo inualuit qual-
 cunque pactioes in contractu matrimonij initas
 valere, & sine vlla pœnitentiæ aut reuocationis spē
 approbari. Idque Ioannes Faber & plerique alij iu-
 ris nostri Doctores testantur. Hòc enim præscia
 Francorum leges volunt, vt quicquid pactis dota-
 libus conuenit, *perpetualiter incommensum permane-
 neat.* Itaque qualiscunque pactio, & quæuis in con-
 trahendo matrimonio promissa fides seruari debet,
 siue de hæreditatis futuræ diuisione, siue de præsen-
 ti bonorum dispositione agatur. Hinc fit vt in isto
 Franciæ regno, ac maximè in iis Franciæ regioni-

a Pausa-
 nias li. 2.
 in Corint.

b Herodot.
 lib. 1.

c Plutarc.
 in Pausa-
 nias.

d Iseus de
 Philoctet.
 hered.

e Faber ad
 l. de fidei cõ-
 miss. Cod.
 de trasact.
 In legi-
 bus Ripua-
 riorum tit.
 39. de dot.
 mulierum.

bus, quæ iure scripto legibusque Romanis uti dicuntur, futuri coniuges in contractu matrimonij vnum ex filiis nascituris frequentissimè eligant, quem sibi aut in dimidiâ bonorum partem, aut etiam in vniuersum patrimonium, legitima cæteris reseruata, hæredem instituire & destinare solent: eaque hæredis institutio per contractum matrimonij facta, mutari exinde aut reuocari nequeat.

a Boerius. *decif. 204*
Auferius
quæst. 452
 Guido Pape *quæst. 105.*
 b cap. vni
 co in titulo
 de filiis na
 tis ex matr.
 ad morg. 2.
 contractu.
 c §. filij
 nati in tit.
 si de feudo
 contentio sit
 c l. cohare
 di. §. cū fi
 lia. ff. de
 vulg. &
 pup. subli
 tus.
 d l. si pro
 parte. §.
 verum. ff.
 de m. rem
 verso.
 e l. h. m. c.
 de act. &
 bligat.

Idque Boerius, Guido Pape, aliique Francici iuris doctores asserunt & confirmant^a. Quin & ex iure feudorum, quod quidem à nostris hominibus primam originem sumpsit, non dissimile est quod dicimus ita contrahi posse matrimonium, ut existentibus ex priore matrimonio liberis, si qui postea ex secundo matrimonio nascantur, patri non succedant^b. Hæc autem pactio omnes non aliter validæ & legitimæ censi nostro iure possunt, quam si simul admittamus, nulla dispositione contraria reuocari, neque villo aut fideicommissi, aut prælegati, aut præceptionis iure grauari^c. Neque enim valere dicimus nisi quod durat^d: & quæcumque ab initio liberæ voluntatis fuerunt, si semel aliquando promissa sint, fiunt ex postfacto necessitatis^e.

Quinetiam dotalium conuentionum commendationi alius fauor & generorum consideratio accedit. Nam cum illi promissæ æqualitatis fiducia, dote modica contenti, uxores duxerint: iniquum esset nunc demum contractis nuptiis legitima successio nis expectatione priuari eos & decipi. Quod autem generorum filiarumque consensus donationi paternæ adhibitis obiicitur, hoc leue est nec attendi debet. Coactam voluntatem non esse respondet Iurisconsultus. Quis verò iustum

metum

metum non appellauerit, paterni respectus obseruantiam, & adiectas exhæredandi minas? Velle non creditur qui obsequitur imperio patris vel domini^a. Seneca, *Non est vnum imperandi genus. Imperat princeps ciuibus suis, pater liberis, præceptor discipulis, tribunus vel centurio militibus*^b. Non est probabile quæcumque sine vi aut alio metu iuri suo renuntiare^c. Vis autem existimari debet, non modò si homines vulnerentur, sed & si quid contra legem, contra ius, & quietatemque fiat^d. Filius autem patet, non assentitur^e. Blando vis latet imperio, ac tum maxime si paternus iussus in bonorum diuisione interueniat, tuncque non solet liberorum consensus attendi^f. Quod si lex iustum esse metum iudicat illius, qui amissione patrimonij sui mouetur^g: quis negabit legitimum fuisse filiarum & generorum timorem, dum patris irati offensam eiusque minas metuerunt^h. Quintilianus, *Non sunt preces ubi negandi libertas non est*ⁱ. Minabatur autem pater, idque probationibus factis constat, se, nisi filiarum vitrò donationi consentire vellent, bona sua alienaturum & clandestina liberalitate pecunias ex venditione coactas filio donaturum. *Suasio ab eo qui iubere potest vim necessitatis asserit*, inquit Tacitus^k. Sed quid tam longè petitas timoris causas exquisimus, cum sola paterni respectus, debitaque obseruantia consideratio satis esse debeat? Nò est alienum quod Lilius de Tarquinio superbo refert, qui cum absentia & more sua excusationes allegans diceret disceptatorem se sumptum inter patrem & filium: Huic Turnus Herdonius, nullam breuiorem esse cognitionem ait; quam inter patrem & filium, paucisque transigi verbis possit, Ni pareat

a l. velle. ff.
 de reg. iur.
 b Seneca
 li. i. de Cle
 mentia.

c cap. super
 hoc ext. de
 renunt.

d l. extat.
 ff. de eo
 quod met.

e caus.
 f. l. in frau
 dem in fin.
 ff. de his
 que ut in
 dign.

g l. si quan
 do. Cod. de
 inoff. test.
 gl. iusta. ff.
 de manu
 missis vin
 dicta. c. ab
 bas de eo
 quod met.
 ius causa.

h l. i. §. que
 on. randa.
 ff. quarum
 rerum act.

i Doctores
 ad l. inier
 positus. C.
 de transact.

Quintil.
 della. 281.
 de T. d. ius
 lib. 14. A. q.

nal.

nal.

nal.

nal.

nal.

a *Linium*
lib. l.
b Illa est
iugē quele
respect &
crainne pa-
ternelle
suffit, par
arrest pronon-
cé en
robbe rou-
ge le 14.
iour de
Aouft 1565
par feu M.
le Presidēt
de Harlay,
côme l'ay
entendu.
c *Linterfi-
lios. Cod.
fam. arcif.
dl. 87. Ti-
tia. §. Lu-
cius. ff. de
legat. 2.
e l. cum pa-
ter §. sui-
etis. ff. de
legat. 2. l.
questiū 6.
sed & ipse
ff. de fundo
instructo l.
iam hoc in
re, & l. Lu-
cius. ff. de
vulg. &
pup. subf.
f. Seneca
epist. 30.
triarcha
Ethic. ca. 14.*

patri, habiturum infortunium esse. Non ergo ne-
cesse videtur alias iustiores timoris causas exquire-
re, quam paterni nominis minas: Vt neque alia ple-
nior filiarum dissensus probatio esse potest, quam
illa quæ ex protestatione facta procedit. P O-
S T R E M O filij donatio non æquam inæqualita-
tis causam continet. Filix autem paternæ volunta-
tis commendationi magnum æqualitatis fauorem
opponunt. Æqualitatis (inquam) quæ inter liberos
coli summo studio, & obseruari debet. *Subuenien-
dū est liberis,* (inquit Iurifconsultus,) *quorum portio
in unum filium donationibus collatis imminuta est.*
Hinc est quod pleræque ac ferè omnes Franciæ cō-
suetudines parentibus inhihent, ne filiis ad succes-
sionem veniētibus quicquam prælegare aut præce-
ptionis iure donare liceat. Tantus enim est æquali-
tatis fauor, vt si testatoris verba quocunque modo
obscura sint, ea aut ampliari aut restringi oporteat
prout æqualitas suadet. *Prima pars æquitatis est æ-
qualitas,* ait Seneca. τὸ γὰρ ἴσον νόμιμον ἀνθρώποις ἔσθαι,
vt ait Euripides. Iustitia (inquit Orpheus) ἐξ ἰσότητος
ἀληθείας σωτὴρ ἀνομιᾶς. Elegāter Diu⁹ Ambro-
sius *libat liberos æqualis gratia quos æqualis iuxit na-
tura.* Euclides inter cōmunes suas regulas hāc pro-
ponit, τὰ τῶν αὐτῶν ἴσα ἐπ' ἀλλήλοις εἶσιν. Vt nec
alienū est quod Aristoteles ait, ἢ πρὸς ἐκείνῃ τὰ αὐτό-
της ἀλλήλοις αὐτοποιεῖ, δι' ὅρασι τὰ τὸν αἶμα καὶ βίαι
καὶ τὰ θιαύτα. Liberi tā masculi quā filix ab vno eo-
dēmq; patre descendentes æquali distātia deriuātur
ab eo velut cōmuni omnium stipite, & sunt tanquā
g *Orpheus in hymno iustitia. h D. Ambros. lib. de Joseph Pa-
triarcha cap. 2. i Euclides lib. 1. ubi sunt καὶ ἴσιν. k Arist. lib. 8.*

linz

lineæ quæ ab eodem centro æqualiter ductæ eadem
distantia censerī & æquales haberi debent. Itaque
æquissima est illa Leonis Imperatoris constitutio,
vt quemadmodum parentes omnibus liberis ex æ-
quo vitam impertiti sunt, ita etiam æqualiter vitæ
ipsorum prospiciant: non autem, velut ancipiti li-
bra, illis leuius quiddam, illis verò grauius pro in-
quabilitate animi sui attribuunt.

a *Novell.
Leo 19.*

SENATV Somnes liberos æquo iure ad pa-
ternam successionem admitti, nullaque habita do-
nationis, præceptionis, aut prælegati ratione, bona
hæreditaria inter Seium & forores æqualiter diui-
di voluit.

b Arrestu
14. iour d'A
uril 1579.
au profit
de M. Iean
Bernard &
Iean Bor-
dat appel-
lans, pour
lesquels Pa-
uois escrit
contre le
Turque
inchimé.

*De numerorum varia estimatione, & vtrum in solu-
tione debeat inspicī numerorum valor
qui fuit tempore con-
tractus.*

CAP. XVI.

IT IVS acceptis à Mæuio 600. aureis
reditum 50. aureorum ei constituit,
& soluturum se quotannis 50. au-
reos spondet. Constat autem apud
nos ex Pontificij iuris autoritate
hanc redituum cōstitutionem legitimam esse, quo-
ties duodecimæ fortis ratio habetur. Hoc enim in
debitoris gratiam fit, siquidem inuitus debitor for-
tem luere & exoluere, nisi cūm libuerit, cogi non
potest. Titius cūm longo post tempore vellet for-
tem 600. aureorum Mæuio debitam exoluere, vt
reditu illo annuo & legitima 50. aureorum vsura

c *De redi-
tibus con-
stituitis, vi
de infra li.
2. c. 8.*

annuatim præstanda liberaretur : Orta est inter creditorem & debitorem super valore nummorum controuersia. Nam aurei precium à tempore contractus creuerat, siquidem ipso contractus tempore vniuscuiusque aurei valor erat 50. solidorum. At eo tēpore, quo Titius de luendo debito cogitauit, vniuscuiusque nummi precium erat 60. solidorum. Titius debitor spectandum dicebat aureorum precium quod tempore contractus obtinebat. Creditor alterutrum fieri debere contendebat, vt aut sexcenti aurei in eadem aureorum specie numerarentur, aut si debitor alterius generis nummos exolvere vellet, fieret solutio ratione præsentis precij, eiusque æstimationis quæ nunc est, non quæ olim fuit.

PRO TITIO DEBITORE. Quoties nummi publici precium augetur, vel minuitur & vilescit, id omne ex sola Principis voluntate, nutu, & authoritate pendet. Subditus in Principis iussu, eiusque qui præest, voluntatem inquirere non debet. Neque enim ad priuatos hæc cognitio pertinet, vtrum præsens aurei materia præstet, villior ne an pretiosior sit antiquo aureo : vtrum in solidis veteribus minus æris admixtum sit quàm in iis qui nunc in vsu & commercio sunt. Nam Princeps materiam ipsam nummorum potest in infusione & metallorum mixtione non modò meliorem reddere, sed & deteriolem si visum fuerit^a. Itaque cum populus Romanus secundo bello Punico vrgeretur, factus est as sextentarius, ac deinde factus est etiam vncialis, ea lege, vt non minor esset assis noui & imminuti, quàm prioris veterisque assis valor^b. Hoc ergo vnum priuati attendere & intueri debet, quod-

a cap. 18.
quæto ext.
de iureiu.

b Plinius
li. 33. ca. 3.

quòdnam sit precium illud, quod publica Principis autoritate vnicuique nummo inpositum est. Nicephor⁹ Imperator, *ἡλάρωσε τὸ νόμισμα*, inquit Cedrenus, & cum omnes nummi imagine alicuius Imperatoris notati, idem valerent : ipse nummos, qui sua imagine insignes essent præferri : depressis aliorum precij, voluit^a. Itaque precia vnicuique nummo ab Imperatore assignata obseruari oportuit. Solus enim valor, qui à Principe dictus est, nec aliud quidquam spectari debet. Vnde & nummos ex corio, si publica authoritate cōfirmentur, nō licet reicere. Seneca, *Es alienum habere dicitur, & qui aureos debet & qui coriū forma publica percussum. Quale apud Lacedæmonios fuit, quod vsu numerate pecunie præstat: Quo genere obligatus es, hoc fidem exolve*^b. Imperator Iulianus post exhaullā diuturnitate Italiæ belli pecuniā omnē, iussit coriaceam monetā cudi, eiq; valorem aurei Augustalis assignauit, si mullaque per præconē edici voluit, se bello finito pro singulis coriaceis numis aureū Augustalē restitutum. Quod cum bona fide præstitisset, coriaceæ monetæ vsus, qui interea in commercio fuerat, satis docuit in pecunia non ipsam materiā, sed valorē & precium à Principe assignatū spectari, & nummos non materia sed publica lege æstimari. Itaque sola precij ratio haberi & attendi debet. Hoc si obtinet, quænam æquitatis regula ferre potest, vt debitor pro aureo 50. solidorum reddere teneatur aureum, cuius precium præsens, valor & æstimatio est 60. solidorum. Nā si hoc fieri oporteat, debitor multò plus reddit quàm acceperat. In mutuo autē, siue eadē similesue, siue diuersas & diuersi generis species reddi in debiti luitione contingat, eadem bonitas, idemque

a Cedrenus
pag. 142.
Zonaras
tom. 3. pag.
162.

b Seneca
lib. 5. de be
nef. ca. 14.

valor sufficit, nec maior requiritur, nisi eas omnes iuris regulas reiiciamus, quibus ex Iurisperitorum sententia statutum est in mutuo æquè bonum ex eodem genere restitui oportere, nec amplius quidquam desiderari. DE INDE contractuum alij vnus tantum gratia & contemplatione celebrantur, alij vtriusque contrahentium respectu inveniuntur. Mutuum gratuitum est, atque ideo fit gratiâ solutus accipientis. Nam qui mutuam dat pecuniam nullum inde scenus recepturus, is demum liberalis creditor & beneficus habetur. Quo casu iniquum esset in mutui restitutione scueram interpretationem aduersus benignum creditorem facere. At verò hic, de quo agitur, contractus sceneratus est, cuius occasione vsuras quotannis exolui oportuit: legitimas quidem, sed tamen vsuras. Quid enim aliud est reditus 50. aureorum pro 600. aureis, nisi vsura ad legitimam duodecimam modum reducta, quæ sanè infra centesimam est, at non multum à centesima distans? Itaque creditor iste duplicem ex eadem pecunia fructum nititur percipere, vsuram ipsam, & in sortis restitutione vult ratione cuiusque nummi pro 50. solidis sexaginta exigere. Lucrum ergo duplex creditor consequi postulat, quod neque lex neque æquitatis ratio pati potest. TERTIO in eiusmodi omnibus, in quibus de precio aut æstimatione agitur, semper tempus contractus inspicere debet. Cum de re euicta agitur, bonitatis æstimatio ea faciendâ est (inquit Paulus) quæ fuit tempore contractus, non euictionis tempore. Sic etiam si de rescindendo contractu agatur, spectari debet valor qui tempore contractus fuit, non is qui postea accessit. Cur non idem in hac controuersia statue-

a L. cum quid ff si certum pe tatur.

b L. fundis Cornelia nū ff. de no uat. l. Rutilia. Pola. ff. de cōtra hen. empt. c. L. bonita tis. ff. de e uictionib. d L. si uolumate. C. de rescind. rōdione.

statuetur? Nam & ipsa æquitas canonica in census exactiōe, si nummorum valor mutatus fuerit, antiquæ monetæ precium & valorem spectari iubet. QVARTO generalis est iuris regula, ut quem spectat commodum, is etiam incommodum sentire debeat, & vicissim eadem sit vtriusque ratio. At si nummi, qui tempore obligationis præstiti sunt, reprobi postea facti essent, solutio in alio nummorum genere fieri debuisset. Cur non etiam debitoris commodo cedet, si exinde aliquid nummorum precio adiectum est? Alexius Commenus Imperator, cum monetam à decessoribus suis adulteratam reperisset, æneam cudi iussit, qua in Imperij expensis vteretur: In vestigalibus verò probos aureos exigebat. Rectius & magnificentius antea fecerat Aurelianus Imperator, qui nouam monetam publicè distribuit, & plebem quicquid haberet adulterinæ monetæ tradere iussit. Quo facto commercia ab omni confusione vindicauit. Quid si edicto regio post obligationem contractam veteres aurei reiecti & reprobi facti essent, nonne hoc debitoris incommodo cederet, qui in alio nummorum genere æs alienum luere teneretur? Cur quemadmodum debitori casus ille & damnum imputaretur, non etiam si quid emolumenti & accessionis in valore contigit, hoc ille lucrum sentiet & consequetur? QVINTO valor ipse & precium nummi, verè est intrinseca nummi bonitas, si quidem in pecunia non corpus aut materia, sed precium & quantitas spectari solent. Lex requirit in eadè bonitate solui aut restitui. Satis est ergo si idem valor restituatur. Neque enim inter priuatos tantum vbi de solutione agi-

a Cap. olim causa, & c. cum canonis ex- tr. de cens- bus.

b L. credi- tor in prin- ff. de solu- tionibus.

c Zonaræ tom. 3. p. 237.

d Zosimus li. 1. histor.

e L. si in com- munitate ff. de solu- tionibus. ff. L. cum quid ff. si certum per.

aur, sed & in tributorum exactiōe potest aurum pro aere, possunt aerei nummi pro aureis exolui, dūmodo eundem valorem exæquent^a. Sic si Meuiο stipulanti denarios, alter eiusdem quantitatis aureos spondeat & promittat, congrua est responsio^b. Nam & qui pecuniam qualemcunque, modò ea publicè adprobetur, reiicit & recusat, legis Cornelie pœna tenetur. Seneca, *Non est malus nummus* (inquit) *quem barbarus et ignarus formæ publicæ reiecit*^c. Inter veteres Caroli magni leges ita statuitur, *Quicumque liber homo denarium merum et bene pensantē recipere noluerit, bannū nostrū 60. solid. cōponat.* Licet autem in obligatione fiat aureorum mentio, sæpe tamē lex demonstratiōnis tantū gratia quantitatem exprimi interpretatur: atque etiam si quid obscurius videtur, hoc omne debitoris voluntati permittit: ut etiam in debitoris gratiam exiguiores tantū deberi Iurisconsultus existimet^d. In hac autem controuersia idcō debitoris causā iudicij fauorem meretur, quòd si in creditoris gratiā pronuntari contingat, creditor duplicem ex eadem pecunia fructum percipiet, annuas videlicet vsuras pro fructu pecuniæ legitimo, & insuper creditor sextā partis principalis partem lucrabitur. Duplex autem hæc iactura debitorem pregrauabit. Quāto æquius fuerit debitorem, si modò pecuniam reddat eiusdē valoris qualis in contrahendo præstita fuit, liberari? Quo casu creditori satis idonecō consultum videtur, si tantundem ei reddatur quantum debitori credidit, neque tamen interea pecuniam creditoris otiosam aut inutilem debitor retinuerit.

PRO CREDITORE. Creditorem non esse cogēdum in aliam formā nummos accipere, si ex

ea damnum aliquod passurus sit, Paulus respōdet^a. Sed quid sit in aliam formam nummos accipere, & quomodo creditor ex ea re damnum sentire intelligatur, hoc altiūs repeti & fusiūs explicari debet, ut facilis sit quæstionis huius decisiō. Itaque illud præmittendum est, in pecunia & nūmis duo potissimum spectari, characterem & precium. Nā ipsa materia priuatis in vsu promiscuo est, aurum nempe, argentum, cæteraque metalla quibus libere in commercio habet, preciumque ex animi sententia, quale voluerit, dicere & assignare potest. At cum character publicus semel nummis impressus est, precium ex priuatorum arbitrio & voluntate non pendet, sed ipsum cudendæ & æstimandæ monetæ ius regium est, & supremā refert Principis potestatem. Ideoque Darius Aryadnem præfectum Ægypti capite plecti iussit, quòd effigiem suam nummis impreserat^b. Sic & Imperator Commodus non dissimili seueritatis pœna, eadēque criminis occasione coercuit Perennem præfectum prætorio, cum tamen ei antea acceptissimus fuisset^c. Carolus magnus alibi monetam cudi, nisi in palatio, noluit^d. Iustinianus Bellisarium tanto in honore habuit, ut percussio nummo Iustinianus in altera parte se, in altera Bellisarium armatum cum elogio effingi & signari voluerit^e. Itaque cum in ipso characterē nummis publicis impressio insignis Regiæ maiestatis splendor eluceat, Vespasiano statim atque Imperator salutatus est, primā hanc fuisse curā refert Tacitus, ut Antiochiæ aurum & argentum impressa Vespasiani imagine cudere iussit. Idēque cum Antoninus declaratus esset Augustus, Romæ factum fuisse tradit Lam-

^a Herodotus lib. 4. Melpomene.

^b Herodotus in Commodo.

^c Capitulum Caroli magni lib. 3. cap. 13. ^d Cedrenus pag. 304.

^e Tacitus lib. 2. histor.

a Lampri-
dus in vi-
ta Antoni
ni Diadi.
b Pollio in
Galieno.

c Suetonius
in Augusto
cap. 94. in
fin.

d Niceph.
Call. li. 10.
cap. 27.

e Pausa-
nias lib. 2.
in Corint.

f Aristotle
les lib. 1. p.
li. cap. 6.

g Cap. 1.
que sunt ve-
galia in v-
sibus pseudo-
rum.

h Cassiodo-
rus li. 7. in
formula
qua mone-
sa commit-
titur.

i L. 3. C. de
falsa mone-
ta l. sacri-
legij. S. qui-
cim in mo-
neta. ff. ad
leg. Jul. pe-
culatus.

pridius a. Sic etiam cum Gallienus Odenatum im-
perij consortem ascivisset, monetam, cuius effigies
Persas ab Odenato captos & in vinculis ductos re-
praesentabat, cudi & signari iussit b. Nam cum cha-
racter ille publicus summi Imperij auctoritate in
regiaeque potestatis maiestatem & dignitatem re-
ferat, frequenter evenit, vt Principes, si quid eis un-
quam gratissimum aut acceptissimum fuerit, eius
imaginē nummis insculptam proponi, & monetæ
publicæ adiecta forma imprimi curauerint. Augus-
tus postquam summam rerum obtinuit, nummū
argenteum nota syderis Capricorni, quo natus erat,
percutit c. Iulianus Imperator cum assiduis tauro-
rum sacrificiis sese iactaret, aram & taurum num-
mo suo imprimi voluit d. Sic etiam cum Althepia
Træzeniorum regio in tutela Neptuni & Miner-
væ esset, testatur Pausanias vetustum populi illius
nummum, Tridentis nota & Minervæ capite fuisse
signatum e. Nam & Romæ Rex. Servius primus nu-
mo characterem bouis insculpi mādavit, Imitatus
Athenienses, qui eundem bouis ac simul noctuæ
characterem monetæ suæ impresserant. Ante pec-
uniam signatam nummus æstimabatur μετ' ε' δ' ε' ρ' ε'
σαθμ' α', ait Aristoteles f. Signata pecunia Principis
imaginem praefert, & qui in illam peccat, Principis
maiestatem lædere censetur g. Apud Cassiodorū,
i L. 3. C. de Ominino (inquit) monetæ debet integritas quari, ubi
& vultus noster imprimitur, & generalis utilitas inue-
nitur. Quidnam erit tutū, si in nostra peccetur effraie h?
Hinc fallarius dicitur, non modò qui ex falsa ma-
teria, sed & qui ex bona nummos cudit, sed in
cipis auctoritate i. Eademque ratione in
confiscatio eius qui fallarius est in monetâ viden-
da,

da, non ad dominos loci, etsi iurisdictionem ha-
beant, sed ad ipsum Regem supremo quodam Re-
giae maiestatis iure pertinet. Solus enim Princeps
& formam nummo dat & precium. Ideoque Ari-
stoteles nummi etymologiam, ἀπὸ τοῦ νόμου deducit,
ὅτι ἐ φύσει ἀλλὰ τῶν νόμων ὄντι a. Electa materia est
(inquit Paulus) cuius publica ac perpetua affirmatio
difficultatibus permutationū equalitate quantitatis sub-
ueniret b. Hinc fit vt quoties de nummis agitur, iu-
re iurādo in litē locus non sit c. Iubet enim Impe-
ratores nummorū omnium vniforme precii esse,
adeò vt in eo variare crimen sit capitale d. Quæret
aliquis, nec sine ratione, cur quod Romanis legibus
fixum certūque esse debuit, id nostro iure nostro
que vsu varium sit, incertū & mutabile, maximè cū
veteres Gallos pecuniæ signatæ adeò studiosos fuis-
se constet, vt & ipsum pecuniæ etymum à Gallis
deriuetur, si Cassiodoro credimus, Pecunia (inquit)
à pecudis tergo nominata Gallis auctoribus e. Vnde &
ab Vlpiano peculij dictio, quæ item à pecudibus
nuncupata est, à Gallis originem habuisse perhibe-
tur f. Sed obuia est & præcens ratio, quæ huic obie-
ctioni satisfaciat. Romani Imperatores cum totius
orbis domini essent, nummos forma sua percussos
cæteris gentibus imperare potuerunt, ac ne quid
in iis eorumve precio immutaretur, pœnis terere.
Nam & ipse Carolus magnus cum Imperator esset,
vnam monetam in vsu esse, cæteras cessare iussit g.
At nos in hoc rerum statu vndique prouinciis cin-
gimur, quæ Reges Principesque suos habent, qui-
bus & ius monetæ cudendæ competit, & pre-
cia nummis suis imponere licet. Commercij ratio
& commoda negotiationis necessitas postulat,

a Arist.
li. 5. cap. 5.
ethic.

b L. 1. ff. de
contrahen-
empt.

c L. in num-
mis. ff. de
in litem iu-
rando.

d L. final.
C. de vet-
ris numif.
potestate.

e Cassiodo-
rus li. 7. in
formula
qua mone-
ta commit-
titur.

f L. si ego.
ff. de iure
dotium.

g Capitul.
Caroli ma-
gni lib. 2.
cap. 18.

vt cū illi legem pretiūque nummis suis dixerunt, nos item nostris dicere cogamur. Et quoties illi moneta suæ materiam eris aliāve mixtione miscerent, corrumpunt, & alterant: nobis quoque aut idem in pecunia nostra faciendum sit, aut certè valor nummorum in Francia edicto publico augeatur. Nam si in eadem materiæ bonitate eodémque precij valore nummos, quales sunt, maximèque aureos perpetuò relinquamus, Hispani, Itali, ceterique exteri aureos Franciæ argenteosque nummos fundent, corrumpent, & miscebunt. Licet enim posteriori hoc seculo fraudibus istis sedulo cautū & prospectum voluerimus, tamen cū exteri Francos nummos seu aureos seu argenteos tam materiæ puritate & bonitate, quàm precij vilitate præstare & prævalere agnouissent, fraudes eorum, dolos & artificiosa commenta vitare non potuimus. Illud equidem fateri necesse est, non posse certum constans & perpetuum nummis precium ab vlllo Christiano Principe assignari, nisi hoc communi omnium Europæ Principum consensu decernatur. Verùm omisso isto tractatu, qui ad vniuersū Christiani orbis statum pertinet, controuersam facti huius hypothese[m] excutiamus. Quoties in contractu & conventionum executione & interpretatione varius est, anceps & ambiguus nummorum valor, generalis hæc est & recepta distinctio: Aut enim nūmi æstimati dati sunt, aut in contractu nulla fuit nummorum æstimatio. Primo casu si expressa fuit æstimatio, huic stari oportet. Nā cū æstimatio venditionis species quædam sit, maneatque res æstimata eius cōmodo & periculo qui eam æstimatam accepit^a, verisimile est contrahentes futuram præiudici-

^a l. plerūque. S. siate ff. de iure dotium. l. i. §. æstimatum, & S. æstimatum, C. de rei v. voria a. ctione.

diffe precij nummorum mutationem. Atque hoc casu dubium non est, quin æstimatione facta incertitudinis ratio cesset, tūcque, siue augeatur siue diminuatur nummorum valor, semper æstimatio conuentione partium inita sequenda est. Itaque alterum illum casum examinemus quo æstimatione cessante asserimus aut eiusdem generis nūmos præstari debere, aut præsentem & quæ solutionis tempore locum habet, nummorum valorem intueri æquum esse. Hoc multis & ex iure petitis rationibus probari conueniens est. PRIMVM enim constat nō debere quenquam ex beneficio damnū pati. Est autem beneficium creditoris egentem forte debitorem pecunia sua iuuantis. At si creditor nummos in arca asseruasset, solus ipse incrementū precij superueniens perciperet & consequeretur. At verò (obicit debitor) sceneratitij contractus duplex esset lucrum : annuus vsuræ legitimæ fructus, & ipsum valoris incrementum. Proponamus ergo creditorem pecunia sua fundum aliquem rem comparasse. Nemo negauerit rerum omnium, etiam immobilium precia in dies augeri & crescere. Seneca, *Pretiū cuiusque rei pro tempore est*.^b Marcus villam habebat in agro Misenenē amoenam & iucundam: Eam Cornelia 75. millibus denariorum emisse fertur, nec multo interlapso spacio L. Lucullus quingentis millibus & ducentis illam est licitata, *ἕως τῆς χεῖρας ἀνέδραμυ ἡ πολυτέλεια* (inquit Plutarchus^b.) Non est ergo quod in hac causa pecuniæ reditus & annua secundum leges vsura obiciatur. siquidem fundo comparato creditor & annuos fructus percepisset, & fundus ipse preciosior tanto temporis tractu factus esset. DEINDE

^a Seneca lib. 6. de beneficiis. cap. 15.

^b Plutarchus in vita C. Marci.

a. L. im-
pator. ff. de
contrah.
empt.

contractus ex conventionione & consensu, si de men-
furis aut precijs agatur, legem accipiunt^a. Consen-
sus autem ex verbis & mente contrahentiū decla-
ratur. Contractus de nummis aureis creditis & red-
dendis agit, annuumque reditum in aureis num-
mis præstandum designat. Itaque ex conventionionis
lege non aliter sortis solutio fieri debet, quam si
aurei eiusdemque generis nummi præstentur. Quòd
si in aliam formam nummos creditorem accipere
velit debitor, videndum est ex Pauli sententia, ne
aliquod ex ea re damnum creditor passurus sit. Dã-
num autem evidens esset si pro sexcētis aureis quin-
genti tantū solvantur: Quod eveniret inspecta va-
loris 50. solidorum quantitate. *In auro & argento lo-
gato nō materia* (inquit Modestinus) *sed prestum præ-
sentis temporis præstari debet*^b. TERTIO hæc est
mutui siue gratuiti siue non gratuiti lex, ut tantun-
dem reddi oporteat. Seneca, *Reddere est rem pro re
dare. Quid nūc cū omnis solutio non idē reddat, sed tan-
tundem. Nam & pecuniam dicimur reddidisse, quā-
tis numeravimus pro argenteis aureos*^c. Ut & in tessē-
ra fromentaria dicimus non corpus, sed quantita-
tem spectari^d. In pecunia autē satis esse ait lex, si eadē
æstimatio fuerit^e. In collybo & pecuniæ permu-
tatione eadem censetur æstimatio, velut cum P.
Scapula C. Quintio pecuniam credidit nummis sci-
licet Gallicis, quā Quintius Romæ & Romanis nū-
mis curare debebat^f. At non præstatur eadem æsti-
matio, neque eadem quantitas, cum de precio ali-
quid diminuitur. Ut cum apud Salustium argētum
ære solutum est^g. In hac autem causa cum debitor
pro aureo cuius valor præsens est sexaginta solidor-
um, obtrudere nititur quinquaginta. solidos, quid

b. l. cū cer-
tum. ff. de
auro &
arg. leg. 10.

c. Seneca li.
6. de benef.
cap. 5.
d. l. Titia.
87. ff. de
leg. 2.
e. l. in fine.
ff. de auro
& arg. leg.
f. Cicero in
orat. pro
Quintio.
g. Salust. in
Estilim.

hoc

hoc est aliud quàm fidem crediti fallere? Nam Cle-
mens Pōtifex in solutione iubet præsentis precij &
monetæ currentis æstimationem inspici^a. P-O-
STREMO in mutuo cæterisque contractibus,
qui ad mutui naturam accedunt, in quibus præ-
stitæ fuerunt res quæ pondere, numero, mensu-
ra consistunt, quæque functionem in suo genere
recipiunt: constat ex Iurisperitorum responsis
æquè bonum reddi oportere. Itaque illud potissi-
mum examinari & excuti necesse est, in quo con-
sistat intrinseca nummorum bonitas. Consistit au-
tem in materia, aut in charactere, aut in precio.
At qualiscunque proponatur nummi bonitas, iusta
semper & æqua iudicabitur creditoris in hac causa
petitio. Bonitatem nummi intrinsecam verè in
ipsa materia spectari & consistere vix crediderim.
Multa tamen suadent nummorum dignitatem &
pecuniæ signatæ rationem plerumque ex materiæ
qualitate æstimari. Procopius testatur non aliis
quàm Imperatori Romano & Francorum regibus
licuisse aureo nummo effigiem suam imprimere^b.
Zonaras soli Imperatori Romano hoc ius tri-
buit Helena Constantini mater simulatque renun-
tiata est Augusta nūmos aureos sub effigie sua pro-
cundi iussit^d. Lex Langobardica. *Si quis aurū sine ius-
sione regis figuraverit, manus ei incidatur*^e. Sic &
Imperatores Romani vetuerāt ne in auro effigies
privati hominis insculperetur^f. Hæc auri præroga-
tiva, etiam cum de regio charactere imprimendo &
signanda aurea moneta agitur, satis docet pecuniæ
signatæ usum & nummorum bonitatem plerun-
que ex auri præstantia & materiæ qualitate æstima-
ri legemque accipere. Quis est autem adeo rerum

a Clemen.
fin. de deci-
mis in Cle-
ment.

b Procop.
li. 3. de bel-
lo Gotho.
c Zonaras
tom. 3. pa-
75.
d Niceph.
lib. 8. c. 31.
e l. 1. tit. de
eo qui fals-
sam mo-
net. fecit.
lib. 1. leg.
Langob.
f l. quic-
quid ex 10
vo de fals.
monet. Co.
76.

ignarus, qui nesciat in quibusvis nummis materiae bonitatem ab hinc centum annis valde immutata & in deterius paulatim iuisse, siue aurum spectemus, siue argentum, siue æs, ut certissima veritate liceat dicere quinquaginta solidos veteres præstantiores esse, & meliores sexaginta solidis qui nunc in usu & commercio habentur? Nam à tempore Regis Ludouici duodecimi bonitas materiae ipsaque mixtionis lex, quam vulgo vocant *alloy*, paulatim decreuit & imminuta fuit, ac procedente tempore continuo deterior est effecta, maximeque si monetae albæ ratio habeatur. Hinc fit ut cum Itali, Hispani, cæterique exteri nobiscum negotiantur, non soleant aut in solidis aut in libris Turonensibus contrahere, sed nummos auri potiusque legitimi stipulentur. Quin & ipse quoque aureus in materiae bonitate valde est imminutus. Atque ideo quoties vel de pacis conditionibus, vel federe ineundo, vel de Principis alicuius, aut magnatis captiui redemptione actum est, Hispani non modo in aureis nummis contrahi & solutionem promitti, sed & materiae aureorum bonitatem exprimi voluerunt, expresso nummorum pondere, & adiecta quantitate aureorum quæ in vnaquaque auri libra esse deberet. Itaque si bonitatem ex materiae valore consideres, non erit aut iniquum, aut acerbum pro aureo 50. solidorum, nunc à debitore præstari aureum 60. solidorum. Neque enim aliter tantundem reddi videbitur, cum satis constat 50. veteres solidos præstantiores esse, & in materiae bonitate prævalere sexaginta solidis, qui nunc vulgaris commercij habentur. Quod si in characterem nummi bonitatem constituamus, idem manet chara-

character Regius. Itaque ut tantundem reddatur, exoluendi sunt 600. aurei. Neque enim ex sententia Pauli solutio in alio genere nummorum creditore inuito fieri potest si eius interfit^a. At notabilis esset & evidens creditoris iactura, si pro 1800. libris Turonensibus mille quingentas tantum reciperet. Ulpianus & Scævola solutionem in ærosa pecunia & reprobis nummis fieri non debere responderunt^b. Non esset autem diuersa ratio damni, si pro sexcentis creditor quingentos tantum aureos accipere teneretur. Itaque cum idem nummorum character Regius remanserit, eadem etiam aureorum quantitas in solutione requiritur, si intrinsecam nummi bonitatem in ipso characterem constituamus: ut certè forma & character trahit ad se materiam. Pecunia enim, ubi signata est, non iam merx dicitur, sed precium, quod cæterarum rerum omnium estimationem constituit & definit. Nam in characterem omnia ex Principis arbitrio sunt, ipsæque character nummis impressus summi Imperij argumentum est. Scuerus Imperator ut Clodium Albinum aliqua imperij spe irretiret, multa ex Senatus autoritate concessit, καὶ νομισματὰ αὐτοῦ κοινῶς ἐπέτερε. *Id*^d. Tamberlanes, quem Græci Temirem vocant, cum de pacis conditionibus victor & ferox cum Baiazete Turcarum Imperatore ageret, postulauit ut in Baiazetis ditione minimissima Tamberlanis admitteretur, eoque solo vtiliceret. Hoc insigne subiectionis vinculum Baiazeti visum est intolerabile^e. Ioannes Trimisicas Imperator ut magnum ederet pietatis & venerationis argumentum, Saluatoris nostri imagi-

a. l. Paulus ff. de solut.

bl. ioz. cre ditor. ff. de solut. elegant. §. qui reprobos. ff. de pignorat. actione.

c. l. i. ff. de contrah. emp.

d. Herodianus in Scuerio.

e. Laconic. Chalcondi las li. 2. civ cas. 17. lib. 3. de rebm. Turcicis.

nem primus in nummo infulpi iuffit, *μη πρότερον*
ἢ τὸν γινόμενον, inquit Cedrenus *. Itaque character
 & publica autoritas bonitatem nummi æstimat &
 constituit, non autem ipsa materiæ consideratio.
 Hinc est quod Aristophanes Athenienses repre-
 hendit, qui novos nummos licet deteriores essent
 & ærosi, præferebant veteribus nummis, *μῶνός ἐστι
 ὁ δὲ νόμος ἐστὶ καὶ κεκοδωνισμένος* b. Lampridius in
 Alexandro Imperatore, *Ve eligalia publica ita con-*
traxit (inquit) ut qui decem aureos sub Heliogabalo
prestiterant, tertiam partem aurei præstarent, hoc est
tricesimam partem: tuncque primum semisses aureorum
formati sunt c. Verùm omnia auctoritatis publicæ
 & characteris nummo impressi consideratione, in-
 trinsecam nummi bonitatem in ipso precio conli-
 tuamus. Lex precij & valoris rationem ad tem-
 pus contractus referre solet, sed hoc demum quo-
 ties æstimatio aut ex re ipsa procedit, aut ex facto
 priuatorum pendet d. Sed in nummis precium vo-
 luntate Principis æstimatur, quæ semel iussa & pro-
 mulgata conventiones privatas ipsâsq; conven-
 tionum executiones regit, definit, & moderatur.
 Nam regia potestas est velut vis maior, cuius, vt
 nec casus fortuiti, nulla debetur cuictio *. Itaque si
 contigisset aureorum valorem à tempore obliga-
 tionis decreuisse, tamen debitor 600. aureos exol-
 uendo liberaretur. Eadem ratione quæcunque e-
 uenit incrementum, non aliter obligationi satisfi-
 et, nisi 600. aurei numerentur, eorûmq; præ-
 sens valor præstetur. At verò ratione incertitudi-
 nis si quod lucrum accedit, nõ potest illegitimum
 dici f. Fallitur autem, quisquis in æstimatione au-
 rei, cuius

rei, cuius valor nunc decem solidis auctus est, lu-
 crum aliquod ingens accedere creditori existimat.
 Vt & vulgus falli solet, dum se ditari credit quo-
 ties crescit aurei valor. Sicut enim nummi precium
 augetur, ita etiam crescut & augentur tam mer-
 cium quàm cæterarum rerum precia *. Vnde fit vt
 generali & publico cuiusque nummi incremento
 priuatis neque accedat neque decedat quidquam.
 Nam primo contractæ obligationis tempore sex-
 centi aurei valebant quidem mille quingentas li-
 bras Turonenses: nunc autem mille octingentis li-
 bris Turonensibus æstimantur. At verò nullum in
 eo lucrum est, nullaque accedit euidens adiecti e-
 molumenti vtilitas. Quæcunque enim aliquis
 tempore contractus mille quingentis libris com-
 parare poterat, vix hoc tempore mille octingentis
 libris emere & consequi liceret: atque ideo seu ius
 seu æquitatem spectes, potior est creditoris causa.
 Itaque intrinsecam nummorum bonitatem siue in
 caractere, siue in precio, siue in ipsa materia con-
 stituas, consequens est non posse tantundem red-
 di, neque eandem bonitatem præstari & exolui, ni-
 si vel sexcenti aurei eodem nummorum genere eo-
 demque numero soluantur, vel debitor, vt credi-
 tori consulat, tantundem in aliis nummis præsta-
 re velit, quantus est præsens æstimatæ aureorum
 quantitatis valor b.

SENATVS Pro creditore pronuntiauit, æ-
 quumque esse iudicauit, vt aut solutio 600. au-
 reorum in eadem nummorum specie fieret, aut si
 alterius generis nummi exoluerentur, haberetur

al. 2. de ve-
 seris nu-
 mis. potest.
 lib. 11. Cod.

b Boerius
 decis. 327.

ratio eius valoris qui nunc est, non qui tempore contractus fuit*.

* Arrest

donné au profit des Doyë, Chanoines & Chapitre de l'Eglise d'Angiers anthimez, moy plaidant pour eux: Cõtre René Errault sieur de Chemäs appellät, pour lequel Choart plaidoit, ledit arrest du 26. de Iuillet 1594.

Autres semblables arrests, l'vn du Ieudy premier iour d'Aoult 1560. entre Messire Michel de Champrond & Damoiselle Ieanne Parent fa femme appellans, & monsieur Hennequin & Confors anthimez.

Autre arrest donné aux grands Iours de Poitiers le 6. de Septembre 1567.

Autre arrest entre Marguerite Des-champs demanderesse, & Jean Quelin deffendeur le 17. de Ianuier 1568.

Semblable arrest au profit de Dame Anthoinette le Clerc le 18. de Aoult 1576.

A N N Æ I

ANNÆI ROBERTI

AVRELII, RER VM

IVDICATARVM

Liber Secundus.

*De Consuetudinibus Francia: Et à quo tempore
nova consuetudo vim & effectum
habere incipiat.*

CAPVT I.

REGIAS constitutiones vim legis habere indubitati iuris est. Quis enim sacras iustificationes, edicta regia & Principū rescripta à subditis impunè contemni aut violari dixerit? Nā cūm suprema legū autoritas à Principe pēdeat, ius summū, cui nulla lege derogari potest, edictis regis cōtinetur. Sed cūm omnia Principibus cōstitutionibus non fuissēt definita, sūnt quēdā prouinciæ sub Frācica dititione, velut Tholosana regio, Delphinatus, alięque nonnullæ, quæ, aut ex speciali priuilegio, aut ex cōuentione cū Regibus olim inita, ciuili Romanorū iure pro legibus vtuntur, & hæc quidem prouinciæ iuris scripti nuncupari solent. Verūm pleræque aliæ, & quidem potiores

Gallarum provincie consuetudinario iure uti dicuntur: si quidem utraqueque provincia consuetudines, legesque municipales habet, quas vel usus inuexit, vel populus ipse solemniter sibi sanxit, & quæ non minus provinciales ligant, quam quæ-vis aliæ. Imò non minus apud nos autoritatis quam ipsæ etiam regie constitutiones habent. Mirari lubet benignam Regum nostrorum humanitatem, qui, dum municipibus concedunt ex usu & arbitrio suo sibi leges condere, merito dici possunt subditos in partem potentie regieque dignitatis ascivisse. Romani olim sociis & foederatis hoc idem, sed summi beneficii loco tribuerunt, maximumque fuit benevolentie publicæ testimonium, si vel priuatos ciuitate donassent, vel alicui genti, ciuitati, municipio-ve, ut suis legibus viuere liceret, concessissent. Linius his exemplis passim abundat, ut cum Senatus Locrensis libertatem legesque suas restituit. Sic Gellius orationis de Italicensibus ab Adriano habitæ meminit, cuius verba satis indicant municipia à coloniis differre, quòd antiqua municipia suis moribus, legibus ac magistratibus veterentur. Sic & Pausanias Traianum Imperatorem refert Mothoneis concessisse, *ἐν αὐτονομία πολιὰ* libera & foederata beneficio indulgentia tue legibus suis utitur. Agathias de Dismnitaram gente agens, Non (inquit) subditi sunt, nimirum qui suis legibus viuant & libertate fruuntur, *αὐτόνομοι-τε γένειον καὶ ἐλευθεροί*. Hoc etiam satis testantur leges Romanæ, quæ consuetudinis & legum cuiusque municipij mentionem faciunt. Consuetudines autem subditis neque graues sunt neque odiosæ, se d leges

a Linius lib. 29.
 b Gellius li. 16. c. 13.
 c Pausanias in Messeniis li. 4.
 d Plinius li. 10. epist. 93.
 e Agathias lib. 3.
 f L. item eo vii. ff. quod cuiusque iuris. no mine. l. 1.
 C. de eman cipat. libe.

istæ municipibus videri solent supra ceteras omnes acceptissimæ, cum tolerabilius sit consuetudinis vinculo quam legum necessitate adstringi. Ratione si quis exquirat, Dionem Chryostomum consulat, qui consuetudinem regie, legem tyrannicæ comparat potestati. Quintilianus, *Quoties (inquit) de iure populi agitur apud populum cui mutare, cui abrogare, cui ferre quas velit leges, accipere quas velit rogationes liceat, nunquam se ipse diminuet.* Nicetas historicus dum Christianos quosdam memorat lógo vicinitatis usu Turcicis quibusdam institutis & legibus assuefactos. Consuetudo (inquit) tempore confirmata rationem vincit & ipsam etiam religionem *ἔτα γένειον κραταιωθὲν ἔθος γένειον Ἐθροικίας ὅτι ὁ-χυρότερον*. Consuetudo (inquit Tertullianus) *inuitu ab aliqua ignorantia vel simplicitate sortita, in usum per successionem corroboratur*. Agathias eleganter, *Εὐδύλον μὲν ὅτι δὴ τῶν ἀνθρωπείων ἔθων ὡς ἕκαστοι εἶνε ὅτι-δὴν νόμω ἐκπλαίεσθαι νενηκνότε ἐμβιοτεύσασιν, τῶν δὴ ἀείρον κτῆνται ἐθροικίον*. Consuetudinē itaque usus & communis incolarum cōsensus firmavit. Quam dulce, quam gratū est voluntariæ subiici necessitati, & illo iuris vinculo adstringi, cuius cum authores sumus, puderet iniquitatem aut seueritatem accusare. At regia edicta non ratio, sed sola dominantis voluntas, iusta sit an iniusta, sancit & moderatur. Hinc fit ut si quando contingat Imperialia rescripta legi municipali aduersari, dubium faciat Vlpianus, quænam potior haberi debeat, lex ne municipalis, an regia & principalis constitutio. Itaque eadem æquitatis ratione statutum est omnes, imò etiam pupillos, furiosos, & quosuis alios provincia li lege teneri. Quin & ipsis quoque iudiciis seu de

a D. Chryf. orat. 76.
 b Suidas in dict. idor.
 b Quintil. decla. 254.
 c Nicetas pag. 19.
 d Tertull. lib. de virgin. velan dis in pri.
 e Agathias li. 2.
 f l. 3. §. diuus. ff. de sepul. viol.
 g l. sine ha rede. §. Lucius. ff. de adm. int. l. 2. §. furio sus de iure codicill. l. fin. de decretis ab ord. facien dis.

controuerfiarum decisione, siue de iis quæ ad formulas & cognitionum ordinem attinent, agatur, spectandus est mos & habenda ratio cõsuetudinis, cuius æquitas vsusque in ea prouincia obtinuit^a.

*a l. an in
uol. c. de
edific. pri-
uatis l. 2.
& ibi Bar
zh. ff. quem
adm. test.
aper.
b Tertull.
li. 1. de coro-
na militis.*

Tertullianus, *Consuetudo etiam in civilibus rebus pro lege suscipitur cum deficit lex, nec differt scriptura an ratione consistat, quando et legem ratio commendet^b. Ciuile Romanorũ ius in Senatu & tribunalibus Franciæ citare licet, non quod Romanis legibus parere necesse habeamus, sed ut æquitatis ratio ex tot clarissimorum & prudentissimorum Iuriscõsultorum responsis attendi & inspici queat. Cur enim Francos dixerimus Latiis legibus & Imperatorum rescriptis attineri, cum etiam inter Romanos Imperatores non defuerunt, qui ius illud Romanorum ciuile destruere & funditus euertere in animo haberent? Iulius Cæsar ius ciuile ad certum modum redigere destinabat, atque ex immensa diffusaque legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos conferre libros^c. Caius Cæsar Caligula Iuriscõsultorum responsa tollere voluit. Suetonius,*

*c Suet. in
Iulio c. 44.*

*De Iuriscõsultis (inquit) quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus sepe iactauit, se mehercule effecturũ, ne quid respondere possent præter æquum^d. Sic etiam Iul. Capitolinus de Imperatore Opilio Macrino: *Fuit (inquit) in iure non incallidus: adeo ut statuisset omnia rescripta veterũ Principum tollere, ut iure nõ rescriptis ageretur, nefas esse dicẽs leges videri Commodi & Caracallæ & hominũ imperiorum voluntates, quum Traianus nunquã libellis responderit, ne ad alias causas facta præferrentur, quæ ad gratiam composua vide-
retur^e. Quid verò, quod exinde Iustinianus, vel per gratiã, vel per Triboniani fordes, ius ciuile nõ tam**

*e Capitol.
in Opilio
Macrin.*

cõmpilauit quàm corripit? Itaque Alaricus Gothorum Rex multa pœna vetuit leges Romanas in iudiciis proponi: sed Gothicas ipse leges condidit, quas Theodoricus postea auxit & in meliorem redegit ordinem. Ipsa quidem iuris Romani scientia per aliquot secula in tenebris iacuit, quoad tandem Lotharius Cæsar eius nominis secundus qui circa annum 1127. imperare cœpit, collapsa iuris illius stadia rursus erexit, suadente Irnerio seu Vvernero Iuriscõsulto. Ita tamen ut leges in scholis proponerentur, sed ut non deinceps vbique in iudiciis necesse esset ex iure Romano causas diiudicare. Hispanos cõstat armis multoties à Romanis deuictos vastata & in prouinciam redacta eorũ regione. Apud illos tamen nulla legibus Romanis parendi necessitas est, nec litium & controuerfiarum decisionem ad Imperatorum rescripta necessario iuris vinculo referri patiuntur^a. Quotò magis Francos Romanas leges impunè aspernari conuenit, qui feroces & magnanimi Latiis armis sepe restitere, & Romano imperio nullo vnquam tempore subiecti libertatem suam inuicti asseruerunt? Hinc Baldus & plerique alij iuris Doctores testantur Francos legum Romanarum æquitatem mirari: Non tamen eis parendi necessitatem ullam sibi impone-
reb^b. Hinc etiam refert Procopius, non aliis quàm Imperatori Romano & Francorum Regibus licuisse aureo nummo effigiem suam imprimere: ceteris interdictũ, ac ne Persarum quidem Regibus permissum^c. Reges nostri multis sanctionibus vetuere Imperialia rescripta in iudiciis proponi & citari, ac potissimum si vel Regiis constitutionibus vel priuatis cuiusque loci consuetudinibus repugnare &

*a Oldrada
consil. 69.
Polycrates
li. 8. cap.
22. Et com-
sit. Alpho
sli. 1. tit. 3.
b Bal. in
l. nemo. C.
de sentent.
& interlo-
iudicium
in cap. fin.
de consue-
Pet. Cyn. es
doct. in l.
1. C. de sum-
crimis.*

*c Procopi
li. 3. de ba-
lo Gothi.*

a Ordonnâ
ce du Roy
Philippe 3.
publiee en
Parlement
le lende-
main des
Rois en l'â
1177. & par
autre ordô
nance du
Roy Philip
pes 4. de
Jan 1304.
b Thucydi
des lib. 2.

aduersari comperiantur*. Neque enim Francos ab
exteris leges mutuari aut ab iis iura sumere conue-
niens est: cum ipsi iustissimis legibus & æquissimo
cōsuetudinū iure nō deficiantur. Iactare illud lubet
quod de Republica sua Atheniensis gloriatur Peri-
cles. *χρῆματα πολιτεία ἢ ζῆλοσ τὸς τῶ πέλαις νόμοις,*
ἢ τῶ εὐργια ἢ αὐτὶ μάλλο: ὄντες τιτὴν ἢ μιμνῆσθαι
ἐτέρωσ. b. Olim apud nos consuetudines non erant
scriptæ. Sed post Anglos è Galliis pulsos Rex Caro-
lus septimus, cum omnia ritè & ex legum statu-
tis componere vellet, comperit bellorum occa-
sione formulas iudiciorum, leges, consuetudines
non certo vllō iuris municipalis vsu extare, sed in-
certas, dubias, obscura etiam consuetudinum veri-
tate, vt sæpè iudices earum probationem coge-
rentur ad testes referre, quorum hi per gratiam, illi
per odium & sordes diuersa ex animi arbitrio cō-
fingebant. Ideoque circa annum 1453. Rex Carolus
septimus constitutionem promulgauit, qua sanxit
vt consuetudines municipales cuiusque prouin-
ciæ, pagi vel præsidatus in scripta redigerentur,
nec deinceps liceret vllā consuetudinem non scri-
ptam allegare. Consuetudinum autem nostrarum,
quæ conuocatis prouincialibus vniuscuiusque or-
dinis hominibus in scripta redactæ fuerunt, autho-
ritas in plerisque non conuenit consuetudinibus
illis, de quibus Iurisconsulti nostri loquuntur,
quæ licet diuturno vtentium consensu comproba-
tæ legem imitarentur, tamen νόμοι erant ἀγραφοι.
Consuetudines autem nostræ, si generales essent,
atque vbiuis in regno eodem iuris tenore locū ha-
berent, non malè quisquis eas ius ciuile Francorum
nuncuparet. Verum cum pro diuerso cuiusque mu-
nicipii

nicipij vsu variæ sint, dissimiles ac plerunque con-
trariæ, merito vocamus ius municipale quod legis
vigorem habet. Consuetudinum autem vis & au-
thoritas apud nos tanta est vt non facile conuelli
queat. Aliquando tamen ex longa diuturni tēporis
mora, & (vt ait Gellius*) ex tacito illiteratōque con-
sensu quædam statuta in desuetudinem abire & ex
olefcere contingit, siue incommoda ea esse, siue e-
tiam nociua ex morum mutatione deprehendan-
tur. Nam vt ait Tacitus, *rebus cunctis inest quidam*
velut orbis, vt quemadmodum temporū vices, ita morū
vertantur b. Itaque quoties consuetudinis & legis
scriptæ vsus vetustate nimia obsoletus proponitur,
magna iudicantem dubitandi occasio torquet. Sic
cum lex Pompeia Bithynicis ciuitatibus non alios
ciues sibi ascribere permitteret, quam si eiisdē es-
sent prouinciæ: multi autem alieni in Senatum cu-
iusque ciuitatis allecti reperirentur, vnde legis au-
thoritas tacito quodam consensu exoluisse vide-
batur: Plinius ipsum Traianum super ea re consu-
lendum credidit*. Nos tamen in Francia alia ratio-
ne huic incommodo obuiam ire solemus. Nam si
prouinciæ alicuius vetus consuetudo correctione
indiget, reformatur: & accedente Regia autoritate
iudici solet prouincialium hominum conuentus:
quibus conuocatis reuisuntur statuta municipalia,
vt si quid in iis successu temporis aut iniquū appa-
ruerit, aut vtilitari publicæ contrarium videatur, id
corrigatur & reformetur. Claudianus, *Priscamque*
resumum Canitrem leges, emendatque vetusta, Ac-
ceduntque nouæ. De his quæ primo cōstituantur (inquit
Iurisconsultus) *aut interpretatione aut cōstitutione o-*
primi Principis certius statuendū est b. Postulat enim

a Gell. 5.
11. cap. 18

b Tacitus
lib. 3. An-
nal.

c Plinius
li. 10. epi.
115. & ep.
116.

d. & idē
ff. de legi-
bus.

interdum, vel temporum ratio, vel recens & nouarum morum regula, vt antiquæ leges temperentur, immutentur, abrogentur. *Consuetudo* (inquit D. Cyprianus) *sine veritate vetustas erroris est* ^a. Difficile est tanta concilij moderatione aut tanta iudicij prudentia leges statuere, vt non aliquando rescindi eas oporteat. Vix vllæ sunt de quib⁹ dicere liceat quod ait Symmachus, *Leges in commune bonum procedentes nunquam occasum pati*. Paulus & Emilius (inquit Liuius) *leges Macedoniæ dedit cum tanta cura, ut non hostibus victis, sed sociis benemeritis dare videretur, & quas ne usus quidem longo tēpore, qui vnus est legum corrector, experiendo argueret*. Solon legibus suis in centum annos non vltius vim & auctoritatem de creto publico tribui & sanciri voluit. Athenis erant *Despōtæ*, quibus cura commissa erat, vt leges recognoscerent, ne aut situ, aut senio, aut defuetudine fieret nociua, & inutilis. Plato nomophylacas creari & institui iubebat, & post bina lustra leges examinari & clarioribus ad interpretationem verbis explicari. Alexāder Severus leges in annos firmavit. Canuleius tribunus his verbis apud Liuium vtitur, *Quis dubitat quin in aternū vrbe condita & in immensum crescente, noua imperia, sacerdotia, iura gentium, hominumque instituantur* ^b. Lucius Valerius de lege Opia abroganda, *Quemadmodū* (inquit) *ex his legibus, quæ non in tēpus aliquod sed perpetua utilitatis causa in aeternum late sunt, nullæ abrogari debere fateor, nisi quæ aut usus coarguit aut status aliquis Reip. inuilem fecit. Sic quis tempora aliqua desiderarēt, leges mortales, ut ita dicam, & temporibus ipsis mutabiles esse videret*. Tertullianus in apologetico, *Nonne & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis*

a D. Cyprianus ad Papeiū contra Cyprianum Steph.

b Symmachus lib. 10. epistol.

c T. Liuius lib. 45. d Plutarchus in Solone.

e Suidas in dict. Despōtæ f Plato lib. 6. de legibus. g Lamprius in Alex. Seuero. h Liuius lib. 4.

i Liuius lib. 34

tis, totā illam veterem & squalentem syluam legum, nouis principalibus rescriptorum & edictorum securibus truncatis & ceditis? Batilius Imperator teste Cedreno cum videret πολιτικὰ νόμους πολλὰ ἀσάφεια καὶ σύχρυσον ἔχοντες, statuit leges inutiles abrogare: Vtiles autem & necessarias repurgare atque eas de integro sancire ^a. Hoc idem antea de Imperatore Constantino Nazarius, *Nouæ leges* (inquit) *gerendis moribus & frangendis vitis constituit: Veterum calumniosa ambages recisæ, captandæ simplicitatis laqueos perdiderunt*. Hæc de consuetudinum nostrarum origine, earumque emendatione & reformatione dixisse forsan sufficeret. Sed præstat reformationis ritus, solemnitates & formas adhiberi solitas referre. Tres sunt in Francia diuersi ordines. Vnus Ecclesiasticorum: Alter Nobiliū: Est & Popularis, qui tertius status dicitur, reliquos omnes ordines cōplectens. Hi omnes in vnaquaque prouincia aliquot ex primoribus sui ordinis eligunt, qui simul conuocati veteris consuetudinis statuta recensent, si tunc aliquid olim iniquè statutum, quid in defuetudinem abierit, quid deinceps obseruari expediat, quid ve prouincialibus illius regionis hominibus utile sit aut nociuū: atque hæc vno omnium cōsensu statui oportet; aut si dissenserint, maior pars minorē vincit. Huic consilio & cōuentui auctoritatē Regia præfunt quatuor aut quinque viri pluresve qui plerumque e Senatu delegari solent. Discussa cōsuetudine & emendata, Iudices illi delegati auctoritatem Regiam interponunt prolata sententiā, per quam prouinciales regionis illius homines scripta illa cōsuetudine deinceps adstringi pronuntiant. Exinde consuetudo ad Senatum refertur, & apud acta

a Cedrenus pa. 468.

b Nazarius in Panegyrico.

Curia deponitur. His omnibus solēniter peractis statuta illa consuetudinis municipalia typographo traduntur, qui ea typis impressa in lucem edit, vt publicentur & cunctis innotescant. Vt certē consuetudo omnis auctoritatem Principis vel Senatus requirit^a. Editio cunctos prouinciales ad obseruationem eius monet. Hos ritus solemnes in reformatione consuetudinum obseruari solitos memorasse oportuit ad faciliorem sequentis controuersie intellectum.

*al. si quod
extraordi-
narium de
legat. lib.
10. c. l. hu
manum de
legibus.*

ANNO 1580. cūm vetus Parisiensis consuetudo in multis emendationem desideraret, ac pleaque esēt quæ & mutari & corrigi expediret: Prouinciales omnis ordinis, & dignitatis homines regia auctoritate conuocati sunt, eaque adhibita solemnitates, quas fieri & obseruari in reformatione & emendatione consuetudinū memorauimus. Pleaque consuetudinis capitula immutata sunt, & aditæ testamentorum solemnitates plures quā antea. Contigit vt circa idem tempus quidam decedens testamentum condiderit quod legitimi hæredes minū solemnne arguebant. Si veterem spectes consuetudinem, erat testamentum ritē ac solēniter factum. Si nouam, non itē. Deerant enim earum solemnitatum nonnullæ quas noua consuetudo adiderat. Itaque id vnum quærebatur, quo tempore censeferi deberet consuetudo vim legis habuisse. Cōsuetudinis statuta mense Martio emendata, & in mundum redacta, liquebat: eodēque tēpore iudices à Rege delegati sententia palām prouinciatis prolata consuetudinem nouam deinceps obseruari iusserant. Testamentum autem conditum fuerat mense Iulio, notariis solemnitates vetere con-

suetu-

uetudine præscriptas obseruantibus. Constabat autem nouam consuetudinem non antē, sed circa mēsem Septembrem promulgatam fuisse, editam, & typis expressam. Itaque controuersia omnis hinc pendebat, à quo tempore lex noua municipalis vim, robur & effectum habere censeretur: Vtrumne ex mense Martio, an ab eo tantū tempore quo edita, promulgata & typis publicis expressa fuerat.

PRO HÆREDE. Regiæ constitutiones ab eo, qui plus potest, subditis etiam inuitis & recusantibus præscribuntur. Ideoque nescios & ignorantēs non ligant, nisi prius plena & notoria publicatione rescitē fuerint. Consuetudinū diuersa est ratio. Iurisconsultus consuetudine & legibus municipalibus teneri nos & obligari dicit, quod populi iudicio recipi eas cōstet^a. Quis autem ignorare in prouincia potuit, quod omnes vno cōsensu constituisse liquet? Quod si consuetudinem quia nondum edita, nondum typis impressa fuit, negligere & insuper habere permittatur: Sit deinceps typographus consuetudinū legitimus author: Sit ille publicus legislator, si quidem ex publicatione, ex typis, & editione omnis pendet legum auctoritas. Defuncti voluntatem corruere nullamque & irritam haberi graue durūque vi detur. Sed non aliter vltimas defunctorum voluntates veras censeferi ratasque haberi iura volunt, nisi etiam solemnnes sint. Nec frustra legum auctores, vt frequentissimæ testamentorum captationi prospicerent, solemnitates in testamentis multo plures quā in contractibus requirunt. Itaque non immeritō consuetudo solemnitates testamentis alias & plures

*al. de qui-
bus ff. de
legibus.*

quàm antea, præscribi necesse existimauit. Scripta lex est & communi prouincialium consensu discussa, emendata, & tandem in mundum redacta, & à delegatis iudicibus obseruari iussa: Cur eam violare, spernere, & irritam habere permittetur?

PRO LEGATARIIS. Leges, rescripta & consuetudines non alia mente fanciri & constitui solent nisi vt obseruentur. Quod vt fiat resciri leges oportet, & cum iuris sint positiui, promulgari eas, proponi, & in lucem edi necesse est. Adhibenda tamen distinctio, quæ ex vsu fori & Senatusconsultis inualuit. Nam lex & consuetudo omnis aut circa ea versatur quæ factum hominis requirunt, aut circa ea in quibus factum legis, hoc est sola legis dispositio sufficit. Exemplis res ista explicari & planior faciliorque reddi potest. Quoties consuetudo redhibitioni gentilitiæ hanc vel illam formam præscribit, aut cum in donationis contractu certas aliquas solemnitates adiici requirit: Pendet hoc omne aut ex facto contrahentis, aut ex notarij officio, aut ex prudentia eorum qui adhibitis iurisperitis actus illos celebrant. Sic cum consuetudo nostra statuit testamentum non aliter reseri solemne, quàm si non modò semel prælectum testatori à notario, sed & relectum fuerit. Hæc testamenti repetita lectio si omittatur, nullum quidem est & minus solemne testamentum. Illud verò pendet vel ex facto ipsius testatoris, vel ex officio notarij eiusque peritia. Ipsa consuetudo nec subsignationem vel repetitam lectionem, nec alia istiusmodi, quæ ex facto pendent, aut procurat aut ipsa per se præstare potest: Hæc & similia in facto hominis consistere dicimus: Verùm quedam alia iuris sunt quæ lex per se sola

sola sufficit. Veluti Lex primogenito potiore feudalis prædij partem tribuit: Defuncto patre statim ex ipso tempore mortis, prærogatiua feudi primogenito acquiritur: Atque hoc feudi præcipuum lex ei adiudicat absque vilo hominis facto, nulla traditionis aut adeunda hæreditiuitate: Eadè ratione proponamus, consuetudinem statuere, vt fratres ex utroque latere coniuncti eos excludant qui ex vno tantum latere iunguntur. Lex ipsa sola nullo accedente hominis facto efficit, vt statim à tempore mortis defuncti fratres iisdem parentibus progeniti excludant, *οἱ τιμωροὶ ἐξ ἐπὶ τοῦ γονέως συν-ἀπὸ τοῦ πατρὸς τελευτήσαντι*. In his & similibus quæ iuris sunt & ex lege sola pendent, Senatusconsulta voluerunt consuetudinis vim & robur incipere statim atque consuetudo vno prouincialium consensu decreta & examinata est: Ac tum maxime cum accessit iudicum regia autoritate delegatorum sententia, quæ prouinciæ illius homines consuetudinis novæ vinculo teneri & obligari pronuntiarunt. Tuncque nec Senatus confirmatio, nec ipsa expectatur editio*. Quid enim necesse est illis casibus consuetudinem prouincialibus innotescere, quandoquidem nullo facto suo prouinciales dispositionem legis mutare, reuocare vel corrigere possent? At verò priore illo casu in quo lex nihil ex se disponit, sed ad legis dispositionem accedere hominis factum debet, diuersum statui conueniens est. Nam quoties solemnitates lege requiruntur, vt adhibeantur, prius resciri legem necesse est. Veluti in hac causæ controuersia, quæ ratione solemnitatum testamenti omissio culpæ notarij imputaretur, si

a Arrest par lequel pour vne représentation en la succession de Pecquigny, a esté iugé, que la coutume d'Amiens auoit lieu du jour, qu'elle auoit esté redigee & arrestee par les commissaires, eia auparavant qu'elle eust esté rapportee à la Cour: Par arrest du 7. de Sept. 1571.

quidem ille non modò priuatam suam, sed & publicam legis ignorationem proponere & allegare potest? Nam exceptis iis qui à singulis prouinciæ ordinibus delegati præsentibus emendationi interfuerunt, cæteri legem ignorauerunt. Inde est quod semper & ubique nouarum constitutionum publicatio necessaria fuit, vt ex legum scriptarum editione & promulgatione vsus earum innotesceret. Leges Solonis axibus ligneis incisæ erant & propagulam editæ. Notæ sunt decem virorum duodecim tabulæ. Edicta prætorum, vt ab omnibus scirentur in albo palam edita & publicè propolita fuisse constat. *λενωμα* (inquit Suidas) *τις ος εστι γυφρ αλεινημενος, προς γραφω πολιτικων παραγµατων επιτηδεως*. Quin & inter Solonis leges statutum fuerat, vt si constitutionem aut rogationem ferri populo videretur, ea in loco celebri ac conspicuo proponeretur. Meritò Cæsar Caligula ualè audiuit quod minutissimis literis & angustissimo loco legem de vectigalibus proposuisset, vt ne cui describere liceret. Iustinianus autem constitutiones suas vim legis non priùs habere voluit quàm & editæ & publicatæ & Præfidi prouinciæ insinuatæ essent. Hoc autem Iustinianus statuit de testamentorum solemnitate agens: Quæ propria est causæ istius disputatio. Itaque iniquissimum foret, testamentum pro irritò haberi ex defectu omisæ solemnitatis quæ ignorabatur. Neque enim priùs resciri potuit consuetudo noua, quàm publicata, edita & adiecto authoritatis Regiæ vinculo typis publicis expressa fuisset.

SENATVS confirmauit sententiam præfecti Parisiensis, qui testamentum de quo agebatur,

tur, ritè ac solemniter factum pronuntiauerat.

De Carthusianis, & an immunitas Ecclesiastica ad prædia recens à monasteriis acquisita extendatur.

CAP. II.

ARTHUSIANI monasterium habent circa pagum Diui Dionysij Dorques in prouincia Cenomanensi. Illi (vt omnium Carthusianorum magna est & prouida œconomia) in ea regione redditus suos quotidie multiplicantes, plerisque fundos suis vicinos acquirebant. Incolæ indignantur Carthusianos frequentibus prædiorum emptionibus potiora regionis illius prædia occupare: habere tamen publicorum munerum & regiarum indictionum vacationem, cum interea incolæ soli tributis & fiscalibus pensationibus vententur. Itaque immunitatem non inuidere se antiquo monasterij patrimonio allegant, sed pro ceteris prædiis recens ac nouiter quæsitis Carthusianos tributa exolucere teneri asserunt, simulque cum incolis contribuere, nisi fortè Carthusiani velint prædia incolis locare. Carthusiani immunitatem suam & Ecclesiæ priuilegia opponunt.

PRO INCOLIS. Cum prisca monachorum veneratio ex seuera paupertatis regula & inopiæ voto processerit, scèdum est & indignum monachos diuitias sub gloria egestatis possidere. Itaque vel incorruptam priscae integritatis regulam colant, vel si reddituum abundantia affluentes cæteris

a Arrêt du 7. de Mars 1781. entre Anthoine Cheulin & Loyse Guy môr appellans, & le s^r Gautier in thimé plaidant Chauuelin pour les appellans, & M. P. du Lac pour Ponthuac.

a Gellius lib. 2. ca. 12.

b L. 7. si quis id quod ff. de iurisdic. omnium iudicium. l. 1. §. edere ff. de edendo. l. 203. in leg. ff. de verb. sign. c. Demost. in o. 21. c. vtra Lepitnem. d. Sueton. in Caligula cap. 41. e Nouella 66. ut facta noue constit. & Nou. 152.

præstare nolint, fiscales tributorum pensitationes simul cum ipsa plebe tot bellis attrita totque miseriis afflictâ pendere & soluere teneantur. *Multis nomen pauperum occasio auaritiæ est*, inquit Diuus Hilarion^a. Saluianus eleganter, *Sub religionis titulo à religione dissentiunt, & habitum magis reliquere seculum quam sensu^b*. Indigni sunt hoc tam pio & sancto nomine *ματαολόγοι ἢ φρεναπάδῃ, ἢ χριστιανοὶ ἀλλὰ χριστέμποροι*, inquit Diuus Ignatius^c. Damne mus illos habitus, qui, ut ait Tertullianus, nouitate vestitus religionem mentiuntur^d. Quid enim indignus est, & à professione sancta & solitaria magis alienum, quam monachos contra paupertatis votum reditus eximios possidere: atque ita possidere, ut neglecto Christianæ charitatis affectu proventuum suorum reliquias non pauperibus alendis, sed augendo patrimonio & nouis prædiorum emptionibus destinare præsumant? *Aliena à vobis sunt* (ait Diuus Hieronymus) *auri argenti que pondera: vestra possessio spiritualis est*. At non na prisci illi monachi gratiæ immortalis famâ, & gloriæ apud posteros sempiternæ laudem sunt consecuti: sed eorum paupertas sacerdotio, & sacerdotium voluntario paupertatis voto ornabatur: Laudabiles, qui ex Diui Cypriani præcepto, ad cælestes thesauros terrena patrimonia transferebant^e. *En quales diuitias Deus diligit* (inquit Saluianus) *en quas pignoribus recondi exigat opes, en quas parari imperat facultates: scilicet fidem ac timorē Dei, modestiâ, sanctimoniam: non terrena, non vilia, non pereuntia, non caducâ^f*. D. Ambrosius, *Nihil ecclesia sibi, nisi fidem, possidet: hos reditus præbet, hos fructus: Possessio Ecclesie sumptus est egenorum^h*. Primis fidei Christianæ nascentis temporibus Ec-

a D. Hier. in vita sancti Hilarionis.
b Saluian.
c D. Ignat. epist. 2. ad Trallianes.
d Tertull. lib. de Palio, cap. 4.

e D. Hier. epist. ad Eustochium, li. 2. epist. 17.

f D. Cypri. serm. 4. de mortal. in fin.
g Saluian. lib. ad eccles. Caib. pag. 324.
h D. Amb. ad Valent. epist. 2.

clesia

clesia non alios reditus habebat præter voluntarias Christianorum elemosynas: quas Prælati & Antistites, quibus credebatur ararij Ecclesiastici administratio, piè ac prouidè dispensabant, pauperes & egenos alendo, captiuis & peregrinis necessaria subministrando: veram esse opulentiâ rati, quæ in multitudine elemosynarum, non pecuniarum cumulo consistit. Lucianus *ἀθεος* testatur tantam fuisse olim Christianorum erga pios homines liberalitatem, ut si quis impostor & præfligator, pietatem simulans, Christiana simplicitate abuti vellet, *τεχνίτης ἀνθρώπος ἐπαράμασι χριστιανῶν διωκόμενος, αὐτίκα μάλα πλείστος ἐν βραχεὶ ἐγένετο^a*. Verùm Prælati & Ecclesiæ Antistites olim largitionibus factis piè utebantur, & quicquid eis ex tenui & necessario clericorum victu supererat, illud omne egentibus erogabant. Idque ab authoribus historiæ ecclesiasticæ memoratur^b. Epiphanius Episcopus Cypriopes ecclesiis relictas pauperibus largiebatur^c. Narrat Diuus Chrysostomus, suo seculo Ecclesiam Antiochenam non modò sacerdotes & clericos suos aluisse, sed & singulis diebus tria viduarum, virginum, pauperumque millia sustentasse^d. Nota est Diui Laurentij historia, à quo cum repeterentur ecclesiæ thesauri, quos in elemosynas piâque causas impenderat: ille pauperes & egenos ostendens, Hi sunt (inquit) ecclesiæ meæ thesauri. *Aurum Ecclesia habet* (ait D. Ambrosius) *non ut seruet, sed ut erogat & subueniat^e*. Sed cum tandem aliquando nõ modicæ tantum elemosynæ, sed & latifundia donarentur, opes sub Christianis Principibus profusè nimis largitione creuerunt. Diuitiæ luxum excitare, prælatique opibus affluentibus & deliciis

a Luciani de morte Peregrini.

b Sozomē. lib. 7. c. 16. & passim alibi. D. Chrysostomus homilia 8. ad 2. caput. D. Matthei, & homil. 69. in 21. c.

c Sozomē. lib. 7. c. 26. d D. Chryf. homil. 67. in c. 21. D. Matthei.

e Can. aurum 12. qu. 2.

corrupti à prisca integritate recesserunt, vt exinde quotidiana eleemosynæ à diuite clero sperni & per contemptum omitti inciperent. Saluianus de diuitiis ecclesiæ ita loquitur, *Impedimenta hæc, non adsumta: onera, non subsidia: Possessione enim & usu opum non suffulcitur religio, sed euertitur^a. Sæctius est* (inquietabat Imperator Pertinax) *inopem Rempublicam obtinere, quam ad diuitiarum cumulum per criminū ac dedecorum vestigia peruenire^b*. Itaq; multa adhiberi cœperunt remedia, vt prisca ecclesiæ integritas & laudabilis paupertas quasi postliminio rediret. Ac primum clericis legare & donare interdicitur^c. Huc pertinet illa Diui Hieronymi ex postulatio, *Pudet dicere (inquit) sacerdotes idolorum, mimi, aurige, & scorta hereditates capiunt: solis clericis & monachis hoc lege prohibetur, & prohibetur d. Hier. non à persecutoribus, sed Principibus Christianis^d*. Sed & Imperator Nicephorus Phocas edicto vetuit, ne ecclesiarum fundi & redditus augerentur^e. Quin & tandem ecclesias immobilium incapaces esse constitutum fuit^f. Quemadmodum autem prisca Prælatorum frugalitas morūque seueritas pijs Christianorum mentes ad liberalitatem accenderat: sic & sequens ecclesiasticorum luxus liberalem largiendi affectum, feruidamque olim piorum charitatem & frequentes in ecclesiam donationes restinxit & auertit. Clericis itaque perditè viuentibus, luxūque nimio & opulentiā solutis, monachi in multam nominis famam & ingentem vitæ morūque admirationem venerunt. Monachi olim persecutionis metu, sub tyrānis, deinde etiam solo pietatis studio sub Principibus Christianis in montes & solitudines diuertebant, & nulla opum ac diuitiarum

a Saluian. li. 2. ad eccl. Cath. pag. 379. b Iul. Capitol. in vita Pertinacis. c l. nulla de episcop. & cler. lib. 16. tit. 2. C. Theod. d D. Hier. epist. ad Nepotianū li. 2. ep. 12. e Zonaras tom. 3. An. nat. p. 162. f Nouella 120.

uitiarum cura, secretissimi ab omnium hominum conspectu desertissimas terras querebant, vt libero animo, & nulla curarum sollicitudine auocato, totos se feruenti contemplationis studio dederent. Itaque continuis precibus & hymnis addicti assiduum colebant diuini numinis recordationem. Quod si aliquando fames premeret, non obsoniis aut delicato pane vesci curabant, sed falce accepta montes circumire, herbisque, quasi cibo suauissimo & gratissimo, pasci solebant^a. Basilius magnus (qui circa Pontum monasteria primus instituisse fertur^b) hanc monasticæ professioni legem præscripsit, vt nihil læta possidentes paupertate exultarēt, & ante monasterij ingressum bona, si quæ prius habuerant, distribuere tenerentur^c, ne terrenis possessionibus intenti cœlestes aspernari viderentur. D. Bernardus, *Affectanti cœlestia, terrena non sapiunt: aternis inhianti fastidio sunt transitoria^d*. Nazarius in Panegyrico, *Humanorum terminos non curant qui semper diuina meditantur*. Animus vt luxu soluitur, ita frugalitate firmatur, nec vnquam eget aut pauper est qui desiderijs mundanis non alligatur. Vt verè de monachis dictum existimetur, nihil habentes, omnia possidentes. Itaque prisca illi monachi seueris austeræ vitæ regulis assueti magnam de se apud omnes admirationem concitauerunt, & præsentibus piorum eleemosynis contenti, prædia, redditus, resque immobiles possidere nefas credebant. At quantò magis inopiæ voto delectabantur, tantò ardentius Christiani opes & dona inuitis etiam ac renuentibus certatim ingerere studebant, & Christiana charitas, quæ tum erga clericos frigatebat, magno pietatis stimulo in monachos accendit.

a Nicephorus lib. 11. hist. eccles. cap. 40. in prin. & Sozomen. lib. 6. cap. 33. b Rufinus lib. 2. ca. 9. c Basilius in Asceticis. d D. Bernard. epist. III.

& feruere cœpit. Quoad tandem gliscentis auaritię cupiditas neglecto rigido illo prisę paupertatis voto, paulatim monachos, vt & cæteros clericos, perdidit & inuasit, *Creuerunt v̄ opes v̄ opum furiosa cupido*^a. Nemo repenti fit turpissimus: vitia progressus suos habet. Primum enim monachi vilia turba deserentes, monasteria sibi & domos magnificę extrui facta humilitate tolerarunt, *Que nunc erent, stipula tunc tecta virebant, Et paries læto vimine textus erat*^b. Ac tunc eremi solitudine relicta plerique vrbes & pagos in monasteriis splendidę & ornate structis habitare cœperunt. D. Bernardus, *Fulget Ecclesia in parietibus, & in pauperibus eget: suos lapides induit auro, & suos filios nudos deserit*^c. Deinde cū prædia & res immobiles accipere recusarent, certos tamē & annuos redditus sibi donari permiserunt. Meminit Gregorius Turonensis Lupicini Abbatibus eiusq; monachorū: quibus cū Rex Chilpericus vellet agros & vineas donare, *Non decet* (inquit) *monachos facultatibus mūdanicis extolli: sed in humilitate cordis regnū Dei iustitięque eius exquirere*. Rex tamē Chilpericus eis donauit annis singulis centos modios tritici, eiusdemq; mensurę numero vinū, adiecta centū aureorū quātitate ad comparanda fratrum indumenta. Hęc Gregorius^d. Sic etiam Nicetas Imperatorem Manuelē Comnenū refert postquā monasterium Michaelis nomine dicatum struxisset, noluisse agros, vineas, aut possessiones monachis assignare, cū indecens & monastica professioni contrarium existimaret prædia possidere: Sed iussit ex fisco tantundem illis annuatim pendere & exolui, quantum eis ad alimenta & vestitum satis esset. Exinde tamen adhibita distinctio:

a Ouid. li. 1. Fastor.

b Ouid. li. 6. Fastorū

c D. Bernard. in Apolog. ad Gulielmum Abbatem.

d Gregor. Turon. in vitis patrū

e Nicetas Annal. pa. 104. in fin. & pag. 105.

ne, non sibi, sed monasterio donari, vt nascentis auaritię nulla est satiety, monachi augendo patrimonio toti incubuere, pauperum curam in suos vsus suasque commoditates conuertendo. Zozymus de monachis agens. Illi (inquit) legitimis nuptiis abstinent, & populosa collegia complent hominibus innuptis: & dum paupertatis votum præferunt & pauperibus omnia erogare videri volunt, cunctos propemodum ad inopiam redegere^a. Diuus Hieronymus, *Egētium famem suas fecerunt esse diuitias, & miseris derelicta in suam referunt miseriam*. Addit statim, *Plenis sacculis morimur diuites qui quasi pauperes viximus*^b. Duo sunt quę in monachis reprehensione digna præcipuē videntur, otium & opulentia. Otium illi vana & ridicula contemplationis excusatione defendunt. Præclarum sanē philosophari, sed paucis. Vacare contemplationi liceat, sed non perpetua desidia torpescere, animūque otio perenni & continuo applicare. *Felices animas & corda oblita laborum*. Egregiē ad monachos referri hęc Senecę verba possunt, *Vobis voluptas est inertē ocio assuescere corpusculū, & securitate soporis similitam appetere, & sub densa umbra lauitare, tenerrimisq; cogitationibus, quas tranquillitatem vocatis, animi marcentis oblectare torporē, & cibis potionibusque intra hortorū latebras corpora ignauia palletia saginare*. Valēs Imperator monachis infelicitissimos eos ignauię sectatores appellabat^c. At olim monachi quo tēpore laudē & admirationē meruerunt, nihil magis quàm otiosam inertiam fugiebant. D. Hieronymus Rusticum monachum admonet ne otiosus vnquam sit, sed vel fiscellam texat iunco, vel canistrum lentis plestat viminibus, plantas per or-

a Zozymus li. 5. histor.

b D. Hier. epi. ad Rusticum. lib. 2. epist. 13.

c Seneca li. 4. de beneficiis. cap. 11. dē. quādā 26. de beneficiis. de decurionibus lib. 10. C.

dīnem ponat, aquas irriguas ducat, texat lina capiē-
 dis piscibus. Ac deinde. *Aegyptiorū monasteria* (in-
 quit idem Diuus Hieronymus) *hunc morem tenent,*
ut nullū absq; operis labore suscipiant, non tam propter
uictus necessitatem, quam propter animæ salutem^a. Di-
 uus Bernardus, *Quis* (ait) *in principio cum ordo cœ-*
pit monasticus ad tantam crederet monachos inertiam
deuenire? O quantū distamus ab his, qui in diebus An-
tonij exiitēre monachi! Sic enim de Diuo Antonio
 Sozomenus, ἀρχὴν ἔτε αὐτὸς ὑπέχετο, καὶ τὸν μέλ-
 λοντα καλῶς βίβην ἐργάζεσθαι παρεκελεύετο^c. D. Paul^o,
 li. I. ca. 13. *Laboramus* (inquit) *operantes manibus nostris^d.* Nā,
 ut testantur Origenes & D. Chrysostramus, erat D.
 Paulus faber tabernaculorum^e. & ut ait D. Lucas,
 οὐλοῦσθε οἱ οὐδὲν. D. Augustinus, *In monasteris bene mode-*
ratis constitūtū est aliquid manibus operari, & ceteras
horas habere ad legendū & orandū aut aliquid de di-
uinis literis agendū liberas^g. Lupus abbas Ferrari-
 sis aliquot ex suis monachis artē aurificis à peritissi-
 mis discere iubet, & auri atq; argenti operibus ad
 ornātū Ecclesię erudiri^h. Quin & inter monachos
 si quos reperiri cōtingat, qui & ingenij gloria & e-
 ruditione eximia cæteris præstent, an non laudabi-
 lius erit eos rebus gerendis sese applicare, aut nego-
 tia publica tractare, quā in ocio perpetuo torpescere,
 & velut fucos, ignauū pecus, alieno labore pasci?
 Ociofi monachi vtrò sibi ἀπάγματος ἢ ἀπαρτίας
 procurant, hostesque accersunt, prauas scilicet ani-
 mi desideris affectiones. Laudatur ab Ecclesia-
 sticæ historiæ authoribus Epiphanius, qui & sacro-
 rum Antistes erat, & illustri virtutis gloria ciuiles
 quoque res tractabatⁱ. Affirmabat Euphrates philo-
 sophus esse hanc philosophiæ & quidem pul-
 cher-

cherrimam partem, agere negotium publicum, co-
 gnoscere, iudicare, promerere & exercere iustitiam^a. *a Plinius*
 Ut & olim septem illi Græciæ sapientes, non tam *li. 1. epi. 10.*
 ex perfecta scientiarum notitia aut studiosa vlla de-
 sidia, sed, ut ait Plutarchus, ex rerum ciuiliū ad-
 ministracione, & legum condendarum gloria, no-
 men tantū famamque immortalem consecuti
 sunt, καὶ τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς τὸν ἄριστον τῆς σοφίας, in-
 quit Plutarchus^b. Optimum est (ut Arthenodorus
 dicebat) *actione rerū & Republicæ tractacione & offi-*
cij ciuilibus se detinere^c. Diuus Augustinus de ope-
 re monachorum, *Non decet, ut in ea vita ubi sūt se-*
natores laboriosi, ibi siant opifices ociofi. Monacho-
 rum, qui a lumbratam mendicitatem profitentur,
 assiduas & importunas postulationes eadē oratio-
 ne amouere & reiicere possumus, qua Tiberius
 Hortalum Hortensij nepotem, qui in opix suę sub-
 sidia poscebat. *Si quantū pauperum est venire huc, &*
petere pecunias cœperint, singuli nūquā exsatiabuntur,
res publica deficiet. Addidit Tiberius, *Languescet a-*
lioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se me-
rus aut spes, & securi omnes aliena subsidia expecta-
būt, sibi ignaui, nobis graues^d. Cur non aperto veri-
 tatis argumento monachi, qui perpetuò ociofi se-
 dent, dicentur *sibi ignaui, reipublice graues?* In quos
 illud Quintiliani aptissimè conueniet. *Quid in his*
deprehendas præter sictam frontem, & perpetuū ociū,
& quandam ex arrogancia auctoritatem^e. Nec for-
 tassis dissimiliter de Manichæis D. Cyrillus, οἱ τῆς δακτύ-
 λου ἀπαρτίας ἀρτίας ἐκ γένου μαριχάτοι, οἱ μὴ ἐργασάμε-
 νοι, καὶ τὰ τῆς ἐργασίας κατὰ δῖον τρέφ. Opulentia *f D. Cyril-*
 a utem monachi vix vllis rationum momentis tueri *lus case-*
 & asserere poterunt, cum in paupertatis & inopix *chef 6.*

voto prima ac potior monasticę professionis regu-
la cōsistat. Vos ergo Senecę verbis cōpellabo. *Indi-
xistis pecunia odiū, hoc professi estis, hanc personam in-
dulistis, agenda est. Iniquissimū est vos pecuniā sub glo-*

ria egestatis acquirere. Saluianus, *Non probant quod
a Seneca lib. 2. de be- fatentur, & impugnat professionē suā moribus suis. Ma-
nes. cap. 17. gis danabilis est malitia, quā titulus bonitatis accusat,
b Saluina nusi. 4. de & reatus impij, est pñi nomē. Nō facit ecclesiastica di-
gub. rnat. gnitas Christianū, ait D. Hieronymus. Pietas quidē
Dei pa. 138 olim opulentiā ecclesię genuit, sed tādē corruptis
cD. Hier. ad Helio- moribus filia matrem suffocauit. Rectē Iuuenalis,
dorum lib. 2. epist. 6. Nullū crimē abest facinūsq; libidinis, ex quo Pauper-
d Iuuenalis tas Romana perit. Ecclesię & terrę diuersa est in-
Satyra 6. auri custodia ratio. Terra aurū in visceribus suis ab-
condit: Ecclesia aurū non defecit, sed spargit. Opes
nō sibi retinet, sed in elemosynas distribuit. Opti-
mus dispensator est (inquit ille) qui sibi nihil reseruat.*

Nicetas in Racendytē monachū acriter inuehitur,
qui auara & insatiabili pecunię cupiditate permul-
tis Thracię incolis causa exitij fuit: atque indigna-
tur Nicetas, quod is qui mūdo renuntiarat, οὐτὶς ἐν
κώσμοι ἐπιπεν ἀποταξάμενος καὶ λαμπρῶς ἔδιδετο
ἀπορραγείς, τὸ ἦ καὶ χεῖρον σεβάνιον ἰδελοῦντις ἐπο-
δύε, factus postea fuisset ἡμπεροῦς καὶ δεμύτατος. V-
tinā Carthusiani, qui tāto affectu prædiorū emptio-
nibus studēt, Diui Cypriani salutare præceptū sibi
ante oculos proponerēt. Possessiones vobis (inquit D.
Cyprianus) sed celestes magis cōparate vobis fructus ve-
stros iuges ac perēnes, & ab omni cōtractū iniurie secula-
ris immunes, ne crubigo atterat, nec grādo cadat, nec sol-
uat, nec pluuia corrūpat. Sidonius Apollinaris, *Obi-
ne* (inquit) ut portio nostrā sit dominus, atq; ut adscriptis
turmis cōtribulū Leniarū, nō remaneant terreni, qui-

*bus terra nō remanet, inchoemusque ut a seculi lucris
sic quoque a culpis peregrinari.* Athanasio inter alias
pauperibus destinata vendidisse suisque vtilitatibus
applicuisse. Ingēs sanē aduersus Athanasium accusa-
tio, sed calūnioſa. Quid de Charthusianis dicemus
qui redituū suorū reliquias nō in pauperes alēdos,
sed in emptiones prædiorum impendunt? Sub Ti-
berio Iudæi quidā Romę pietatis specie & religio-
nis prætextu, à Fulvia nobili scēmina corraferant
pecunias & munera: quę tamen omnia in vsus suos
& priuata cōmoda impendisse deprehēsi sunt. Ti-
berius & puniri eos, & cæteros Iudæos Roma ex-
pelli iussit. Bernardus, *Res pauperū non pauperibus
dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. Sanē patri-
monia pauperum, facultates ecclesiarum: & sacrilega
eis crudelitate surripitur, quidquid sibi ministri & di-
spensatores, non utique domini vel possessores, ultra vi-
ctū accipiunt & vestitum.* Hilariō detestabatur eos
præcipuē monachos qui infidelitate quadam in fu-
turum reseruant sua, & diligentiam haberent vel
sumptuum vel vestitus aut alicuius earum rerū quę
cum seculo transeunt. Diuus Cyprianus, *Posidere
se credunt* (inquit) qui potius possidentur, census sui ser-
ui nec ad pecuniā suā domini, sed magis pecunię man-
cipati. Diuus Hieronymus, *Erubescant omnis eccle-
siastici ministerij gradus & casta nomina monachorum,
emere prædiorū nobilitate vādente.* Saluianus, *Reli-
giosi* (inquit) immō sub specie religionis vitius seculari-
bus mācipati, qui scilicet post veterū flagitorū probra &
crimina titulo sanctitatis sibi met inscripto, nō conuersa
tione alij, sed professione nomē tantū demittunt, nō vi-
tā. Et summū diuini cultus habitū, magis quā actū exi-

*bus terra nō remanet, inchoemusque ut a seculi lucris
sic quoque a culpis peregrinari.* Athanasio inter alias
pauperibus destinata vendidisse suisque vtilitatibus
applicuisse. Ingēs sanē aduersus Athanasium accusa-
tio, sed calūnioſa. Quid de Charthusianis dicemus
qui redituū suorū reliquias nō in pauperes alēdos,
sed in emptiones prædiorum impendunt? Sub Ti-
berio Iudæi quidā Romę pietatis specie & religio-
nis prætextu, à Fulvia nobili scēmina corraferant
pecunias & munera: quę tamen omnia in vsus suos
& priuata cōmoda impendisse deprehēsi sunt. Ti-
berius & puniri eos, & cæteros Iudæos Roma ex-
pelli iussit. Bernardus, *Res pauperū non pauperibus
dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. Sanē patri-
monia pauperum, facultates ecclesiarum: & sacrilega
eis crudelitate surripitur, quidquid sibi ministri & di-
spensatores, non utique domini vel possessores, ultra vi-
ctū accipiunt & vestitum.* Hilariō detestabatur eos
præcipuē monachos qui infidelitate quadam in fu-
turum reseruant sua, & diligentiam haberent vel
sumptuum vel vestitus aut alicuius earum rerū quę
cum seculo transeunt. Diuus Cyprianus, *Posidere
se credunt* (inquit) qui potius possidentur, census sui ser-
ui nec ad pecuniā suā domini, sed magis pecunię man-
cipati. Diuus Hieronymus, *Erubescant omnis eccle-
siastici ministerij gradus & casta nomina monachorum,
emere prædiorū nobilitate vādente.* Saluianus, *Reli-
giosi* (inquit) immō sub specie religionis vitius seculari-
bus mācipati, qui scilicet post veterū flagitorū probra &
crimina titulo sanctitatis sibi met inscripto, nō conuersa
tione alij, sed professione nomē tantū demittunt, nō vi-
tā. Et summū diuini cultus habitū, magis quā actū exi-

a Sidonius Apollina-
ris li. 9. epō.
3. ad Fas-
tinum.
b Socrates
li. 2. c. 17.

c Ioseph. li.
18. antiq.
cap. 5.

d D. Bern-
nard. de-
cla. in ver.
euang. Ec-
ce reliqui
magis omnia
pag. 1304.
eD. Hier.
in vita Hi-
liariōnis.
f Cyprian.
serm. 5. de
lapsis.
gD. Hier.
epist. ad
Demetria.
lib. 2. e-
pist. 18.

a *Salvia. stimantes, vestem tantummodo exuere, non mentem.*
 li. 5. de gubernatione
 Dei. p. 167.

Carthusiani opum reliquias pauperum visceribus subtrahunt, vt in terræ visceribus abscondant, easq; in prædiorum acquisitiones impendant. *Amico quippiam rapere furtum est (inquit D. Hieronymus) Ecclesiam fraudare sacrilegium est. Accepisse quod pauperibus erogandum sit, & esuriētibus plurimis vel cautum esse velle, vel timidū, aut quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat.*

b D. Hier. ad Nepozianum circa finem li. 2. epi. 12. c. l. 2. Cod. de episc. & cler.

Imperator Constantinus iubebat vt quicquid clerici vel parsimonia, vel industria & negociatione congererent, id in vsum pauperū & egentiu ministrare tenerentur. Nihil ergo Christiana pietate indignius, aut ab austeritate monastica magis alienū, quàm si monachis licere dicamus monasterij sui redditus nouis prædiorū acquisitionibus ampliores reddere. Atque hoc cū Imperatori Manuelli Cōeno indignissimū videretur, legē olim à Nicephoro Phoca latā de integro sanxit, ne monachis liceret fundos & redditus monasterij sui augere.

d Niceta Annal. pa. 205.

Verū in huius controuersie decisio ne non solus voti monastici sanctæque religionis respectus, sed & tributorum, quæ Regi pendi oportet, consideratio causam incolarum commendat: ne fortè immunitas Carthusianorum in præiudicium incolarum recidat. Nam & eadem ista ratione Imperator Basilius legem tulit, ne potentiores multiplicandis prædiis aufererent: Quam eandem legem Cedrenus refert ab auro eius Constantino antea latam. Ecclesiasticos quidem semper à tributis fuisse immunes constat, sed concessæ olim clericis immunitates non rebus, sed personis tribuebantur. Atque ideo cū plerique, vt im-

munes

munes essent, sese clericorum collegio passim & nullo delectu studerent inferere, Constantinus edixit ne decurio vel ex decurione natus, imò nec quiuis alius patrimonio instructus, atque obeundis publicis muneribus idoneus, in defuncti clerici locum cooptaretur: dicebatque diuites & eos qui opibus pollerent, publicas necessitates & vectigales præstationes subire oportere, pauperes autem ecclesiarum diuitijs sustentari. Sic & ex Imperatorum constitutionibus quæ in Codice inferuntur, clerici, qui immobilium possessores sunt, fiscales pensationes pro prædiis, quæ possident, persolue re tenentur. Diuus Ambrosius de Valentiniano Imperatore loquens. *Si (inquit) tributum petit, non negamus, Agri ecclesie tributum solunt.* Mecenas ab Augusto de Repub. benè administranda consultus dixit, tributa & vectigalia non personis, sed rebus imponenda, ne qui annuos ex rerum possessione fructus & redditus percipiunt, immunes habeantur. Cedrenus refert olim tributa pro modo fructuum à possessoribus exigi consueuisse. Saluianus eleganter aduersus eos qui immunitatum priuilegiis, quæ remedia vocat, in pauperum & inopum præiudicium fruuntur. *Ecce (inquit) remedia pridem nonnullis data quid aliud egerunt, quàm vt diuites cunctos immunes redderent, miserorum tributa cumularent, vt illis demerentur vectigalia vetera, istis vt adderentur noua: Illos vt decessio etiam minimarum functionū locupletaret, istos vt accessio maximarum affligeret?* Nos tamen immunitatem antiquo monasterij vestri patrimonio non inuidemus, sed quotidianis prædiorū acquisitionibus, quas auara & monachis indecens parsimonia comparat, ea-

a l. 3. Cod. de episc. & clericis.

b Dion. Casim. li. 52. c. Cedrenus pag. 178.

d Saluianus lib. 4. de gubern. Dei pag. 106.

dem priuilegiorum & immunitatis iura denegamus. *Cur isti manus otiosas & plena repositoria uoluit habere?* inquit Diuus Augustinus *. Quinetiam si Carthusiani humanitate aliqua omnem querimoniam occasione temperare uelint, prædia sua incolis locare debent. Hoc nobis magnæ commoditatis instar erit: nulla tamen Carthusianorum iniuria. Illi enim certos ex locatione redditus percipiunt: Nos uero conductionis titulo annuorum terræ prouentuum participes erimus. Aut si propriis manibus, hoc est propriis sumptibus, fundos uestris excolentes, omnes circumuicinos regionis nostræ agros cõparare & acquirere uelit, æquitas non permittit, ut solis incolis tributorum onus incumbat, & immunitas uestra ad acquisitiones nouas liberè & impunè extendatur. Atque id neque exemplo, neque iuris dispositione caret, Cistercienses, templarij, & hospitalarij decimas nullas debent ex iis prædijs quæ propriis manibus propriisque sumptibus colunt *. Illi tamen si quædam possessiones de nouo acquirant, decimas exoluere tenebuntur: Atque etiam hoc ipsum ad alios regulares, qui gaudēt similibus priuilegijs extēdi oportere rescribit summus Pontifex *. Hoc si communi iuris dispositione obtinet, quanto magis hoc tempore locū habebit, cū uniuersus Galliarum populus, ac præcipuè inter Gallos agricolæ, bellis attriti & afflicti tributorum oneri impares uix subsistant? Sic enim Romæ uigente belli necessitate, exhausto publico ærario, cū æs alienum ciuitatis priuatis exolui oporteret, Põtifex, Flamines, Augures, ceterique sacerdotes pecunias conferre coacti sunt *. Ecclesiasticos ueneramur antistites, & clericis, atque etiam monachis, de-

a D. Augustini lib. de oper. mon.

b ca. 10. ex parte sua ext. de decimis. c c ap. nuper penult. ext. de decimis.

d Liiuus lib. 33.

debitum nõ denegamus honorem: Quin & eadem ratione uti possumus qua Publius Decius apud Liiuum, *Equidem* (inquit) *eos nos iam Populi Romani beneficio esse spero, qui sacerdotijs non minus reddamus dignatione nostra honoris quam acceperimus, & deorum magis, quam nostra causa, expetamus, ut quos priuatim colimus, publice colamus* *. Sed quemadmodum uasa sacra, si quando usui promiscuo & prophano deseruire incipiant, coli desinunt, cessatque pristina religionis dignatio: Eadem nec dissimiliratione si Ecclesiæ ministros uitijs communibus, & prophanis auaritiæ sordibus infici contingat, desinet prisca eorum ueneratio, neque idem immunitatum honos perseuerabit. Clerici (inquit Anicetus Papa) *laicis & simplicibus uirtutis, honestatis, pudicitie, & grauitatis exemplar esse debent, ac se ipsos tanquam signum purioris uitæ rudioribus ad imitationem prudenter exhibere* *. Sed uerendum ne uos (quemadmodum dicebat apud Liiuum L. Quintius Cincinnatus) *imitemini turbam inconsultam & qui exemplo aly esse deberis, aliorum exemplo peccetis potius, quam aly uestro rectè faciant* *. Prælati, qui tanquã in specula constituti sunt, tamen neglecta disciplinæ ecclesiasticæ cura, de annuis beneficiorum redditibus, deque collationum prouentu & comodis solliciti cogitant: Idque unum inquirunt, non qualis pastor gregem custodiat, sed an beneficia per obitum vacent: an uero resignatio *in manibus ordinarij & superioris* facta sit, quãtũ ex ordinario collationum iure fructus percipi queat. Clerici sacerdotia & dignitates ecclesiasticas auaro commercio commutant. Monachi facti paupertatis atque inopiæ voto stipes & oblationes & lucra desiderant (inquit D. Cyprianus) *ccenis atque epulis inhiant, nec regioni, sed uetri po-*

a Liiuus lib. 10. b Epist. de cretalis Aniceti Pap. c Liiuus lib. 3. d Resignare in manibus superioris uel ordinarij non quidè eleganter, sed apta significatione dicimur, cū aliquis non in fauorem (hoc enim coram ordinario non licet) sed pure & simpliciter resignans beneficij iure se abdicat in manibus, hoc est potestate ordinarij uel superioris, ut Prælati superioris liberè permittantur canonice beneficij illius institutione cõuoluerit concedere.

tius & quæstui profana cupiditate inferuiunt, Auaritiæ ardor & ambitionis fallugo bibulam eorum animam occupat. Quid verò indignius proponi potest, quàm si monachi, qui *μὲν ἀχος* ferre deberēt, nunc plebe rustica tot bellorum miseris attrita *νόμοι ἀχος* expertes & à publicis tributis immunes eximio priuilegiorum iure fruuntur & superbiant? Nos tamen non immunitati illorum, sed opulentiæ inuidemus, & monasticæ professioni conueniens esse existimamus, reditus annuòs sacri & ecclesiastici patrimonij non in emptiones prædiorum, sed ad plebis egenæ subsidia, & vicinorum incolarum miseras pietate Christiana subleuandas impendi & erogari.

PRO CARTHUSIANIS. Religionis fauor, pietatis commendatio, vitæque regularis austeritas antiquam immunitatis Ecclesiasticæ venerationem aduersus incolarum expostulationes meritò tuetur & defendit. Incolæ in opes & reditus monasteriorum multis calumniis inuecti sunt, & contemplationis solitariæ quietem contumeliosa otij & desidii exprobratione insectari, non destiterunt. Carthusianis satis erit si tot conuiciorum tela obiecto patientiæ scuto excipiant, & calumniosas voces solita debitiæ humilitatis professione retundant. *Nullos pietas minus respicit* (inquit Saluianus) *quàm quos præcipue religio commendat*. Inuidia virtutis æmula est, ipsamque comitari solet pietatem: Ac veluti cantharides etiam florentibus rosis sæpè innascuntur, sic & calumniæ, ne quidem à pietate abstinent, imò eam probris & maledictis frequenter exagitant. Vix est autem vt aliquis Christiana religione imbutus, Ecclesiastici ordinis homines plebeis

^a Saluianus lib. 3. ad Eccles. Cathol. p. 394.

plebeis capitationi & tributorum exactiõni subiiciendos dixerit. Verùm quanta est incolarum istorum malevolentia, videant vt animi sui prius, quàm agri spinas auerruncent. Sed quia causæ huius merita breui nec superflua tractatione recensere expedit, duo potissimum exquirenda sunt. An monachis conueniat latifundia possidere, annuòque & amplos reditus acquirere: Et an prædia ab iis reces quæ sita eodem immunitatis Ecclesiasticæ priuilegio donari oporteat. Præclarum quidem est & Christiana pietate dignissimum, antiquas præceptis paupertatis regulas magnis laudibus efferre: Si quis tamen Ecclesiam senescentem primis infantie suæ cunabulis contineri posse dixerit, vanus sit & ridiculus. Olim primis Ecclesiæ nascentis temporibus Christiani Antistites piorum elemosynis contenti, collectas diebus dominicis faciebant^a. Ac tum pecuniæ à plebe Christiana, certatim offerebantur, quæ & ad Ecclesiæ ministrorum alimenta sufficerent, & statim ab Episcopis & diaconis in pauperum vsus distribuerentur. Habebant menstruas sportulas, & clericos sportulantes vocat Diuus Cyprianus^b. In illis autem collectis maxima utebantur modestia, ne (quod ait Tertullianus^c) redempta precio religio videretur, arbitrio relinquentes cuiusque quid & quantum vellet offerre. Non alias Ecclesia opes possidebat, & clerici martyria atque cruciatus pro fide sola, magno diuitiarum contemptu, perseiebant. Sed cum postea Principes Christiani, hi quidem vero pietatis zelo, illi etiam ad pietatis ostentationem, aurum, latifundia, & amplos reditus Ecclesiæ donassent, ex largitionibus diuitiæ, ex diuitiis conflata est inuidia: cui

^a Socrates lib. 7. c. 12. & cap. 21. & D. Chrysostomus in explicat. epist. D. Pauli ad Corinth. 16. ^b D. Cyprianus epist. 34. ad cleric. in fin. & epist. 66.

^c Tertullianus apolo. c. 39.

contemptum adiecit luxus & deprauati clerico-
rū mores. Itaque solitæ antea eleemosynæ deinceps
rarioræ factæ, & collectæ minus fructuosæ: Ac pri-
stinus donandi ardor, qui Ecclesiam adolescentem
& pias olim Christianorum mentes occupauerat,
paulatim deseruit: ipsaque charitas sub tyrannorū
persecutione ardens, sub Christianis principibus
frigere cœpit. *Abit quippe illa egregia ac superemi-
nens dudū primitiue plebis beatitudo* (inquit Salui-
anus) *qua omnes Christi agnoscentes, caducas rerū mun-
daliū facultates in sempiternas celestium possessionum*

a Saluiam.
li. 1. ad Ec
cl. Cash. p.
316.

b Aristop.
in Plmo.

opes conferebant. Græci rectè *πρωχαια* distinguūt
ἔξω τῆς περιείας vt & Latini paupertatem à mendici-
tate. Mendici est *ἕν μὲν ἐν ἕχοντα* (inquit Aristo-
phanes) *τῷ δὲ πέντε, ἕν φειδόμενον καὶ τῷ ἐργασίῳ*
ποστέρον. Paupertas neque indigna est neque in-
decens Christiano: Sed rectè Martialis, *Non est pau-
peries Nestor habere nihil*. Prisci Antistites mendici-
tatem à clero procul esse voluerunt, ex ea dedecus,

c D. Lucas
cap. 16.
d Can. fu-
turam can.
videtes 12.
que 1. 1.
e Can. ne-
mo de con-
secratione
dist. 1. 1.
ca. ad au-
diētiā 1.
extra de
eccl. ad-
fic. ad. cap.
1. extra de
censibus.

infamiam, probra, & contemptum nasci existiman-
tes. Villicus ille, cuius prudentiam dominus lauda-
uit, dicebat, fodere non valeo, medicare erubescō.
Itaque cū tēporis successu frigere inciperēt Chri-
stianorū mentes, neque amplius ferueret ille do-
nandi affectus, quo primi Christiani ardebant, Præ-
lati quantumuis seueritate morū & sanctimonia il-
lustres, mendicitati obuiam ire voluerunt, necessa-
rium rati certos Ecclesiæ redditus in futurum acqui-
rere & assignare. Adeo vt etiam cautum & con-
stitutum fuerit, ne basilicæ vel templa sine idonea
redituum dotatione construerentur. Ne tamen
successores Prælati omnia sibi vendicarent, antiquis
canonum sanctionibus Ecclesiasticos redditus qua-
driparti-

dripartita diuisione ita distribui placuit, vt prima
portio Episcopis, altera clero, tertia pauperibus,
quarta Ecclesiarum reparationi destinaretur. Laici
continua exprobratione iactant, tatos Ecclesiarum
reditus largitionibus suis omnino deberi. Lubet a-
gnoscerē, laicorum liberalitates & dona primas
quidem Ecclesiæ facultates tribuisse: non tamen vt
omnes, at neque etiam præcipuæ laicis debeantur.
Quinimò potior laudis istius gratia antiquæ Præ-
latorum parsimonix referēda est. Nam cū prisci
Antistites redditus sibi ex partitione illa destinatos
tenui victu, frugali parsimonia, accurata & prouida
œconomia dispensarent, residuas redituum suo-
rum pecunias in utilitates Ecclesiæ & emptiones
prædiorum impendebant. Itaque & viui acqui-
sitionibus suis Ecclesiæ proderant, & cū oīm
Ecclesia prælatis suis & clericis succederet, eorum
œconomia nullo non casu in Ecclesiæ utilita-
tem recidebat. Prosper Hilarium Arelatensem E-
piscopum scribit, acceptis numerosis fidelium hæ-
reditatibus (hæc enim sunt Prosperi verba) redditus
ac possessiones Ecclesiæ suę valde ampliassē. Quin-
& Ecclesias Christianorum etiā sub paganis Prin-
cipibus possessiones habuisse epistolæ Pij Papæ &
Vrbani primi satis declarant. Atque etiam edictū
illud Constantini & Licinij, quod ab Eusebio re-
fertur, per quod restitui Christianorū Ecclesiis pos-
sessiones ablatas mandatur. Gregorius sacris ca-
nonibus definitum fuisse testatur, vt Ecclesia cleri-
cis & prælatis succederet, & vniuersas eorum opes
quasi mater filiorum hæres, sibi vindicaret. D. Hieronymus,
*Sit hæres (inquit) sed mater filiorū id est gregis
sui ecclesia, qua illos genuit, nutriuit & pascit*. Itaque
nulla

a can. expe-
dit. 12.
que. 1.
b Pius episc.
2. Vrbau.
ad omnes
episc.
c Euseb.
li. 10. ca. 5.
d Gregor.
li. 9. in-
dist. 4. ep.
14. & lib.
10. indist.
5. ep. 42.
e D. Hier.
epi. ad Ne-
postianum
li. 2. epist.
12.

nullatum ratione damnari poterat prouida clericorum & prælatorum œconomia. si quidem quidquid parsimonia sua comparauerant, id omne nequarum quæstui, nec priuatis eorum commodis, sed Ecclesiæ destinabant. Hinc fiebat ut nullo meadicitatis metu clerus semper haberet, unde se atque egenos aleret, simulque reditus abundè suppeterent, quibus Ecclesiæ ministri sese exhibere possent. Hæc autem prælatorum prudentia & in futurum prouidentia cur monasteriis denegabitur: & quod cæteris omnibus licere cernimus, cur solis

a Socrates lib. 4. c. 23. bD. Amb. lib. 10. epi. 82. pa. 163. c Cedrenus d Niceph. Gregoras lib. 11. pag. 252. e Cedrenus pag. 166. f Niceph. Callist. li. 15. cap. 28. Cedrenus pag. 286. in fin. g Procop. libro 1. de bello Pers. h Saluia. libro 8. de guber. Dei pag. 279. i Lupus epi. stola 29.

inuidebitur monachis, quorum vita perpetuo professionis voto & votum incorrupta vitæ austeritate cõmendatur? Antiqui monasteria *δοκιμησια* vocabant^a. Diuus Ambrosius monasteria officinas virtutum dixit^b. Prima monasteria à morum grauitate, eorumque qui solitariam vitam profitebantur, sanctimonia dici solebant *σμενια*, auctore Cedreno^c. Monachi à quibusdã propter cõtinuas preces Euchytæ sunt dicti^d, quia, ut ait Diuus Hieronymus, illis in locis orationi lectio, lectio succedebat oratio. Ab aliis monachi, quia purè Deo seruiabant, Therapeutæ dicti sunt, *ἐκ τῆς τῆς Θεου διαπαύσεως*, ut dicitur *ἐκ τῆς τῆς Θεου διαπαύσεως*. Ut & quidam monachi *ἀνομιαν* in somnes dicebantur^e. Procopius monachos refert existimatos suo seculo fuisse omnium Christianorũ sapiētissimos^g. Saluianus monachos sanctos Dei appellat, *In monachis id est Sanctis Dei* *Apyorum probatur odium*^h. Lupus Abbas Ferrariensis, *Nullus intra sanctam Ecclesiam ordo est* (inquit) *ubi certius promereri dominum fidelis anima possit, quam si monastica disciplina studeat propositũ integrè obseruare*ⁱ. Nos (inquit Tertullianus) *seuimus*

aridi & omni continentia expressi, ab omni vite fruge dilati in sacco & cinere voluntantes, inedia cõstituti sumus, Deum tangimus^a. Authores historiæ Ecclesiasticæ primam monasteriorum institutionem & monachorum originem hanc fuisse referunt. Persecutionum Ecclesiæ tempore, cum sub tyrannis Christiani, qui pietatem profitebantur, miseris cruciatibus vexarentur, plerique eorum fusi per solitudines & dispersi vagabantur, & laudabili fuga in môtēs, speluncas, & diserta diuertebant. Habuerunt primos auctores celebrè illũ & magnũ Antonium: Habuerunt Paulum, Hilarionẽ, & alios, quorũ sanctitatem plerique sedula imitatione referre studebant. Illi autem, ne mala pœnitentia de redeando deinceps cogitarent, primam hanc habere voti & professionis suæ regulam (teste Nicephoro) ut abeuntes propinquis omnes suas possessiones & bona quæcunque haberent relinquere & donare tenerentur. Hoc tum fecerè ut spei secularis vincula cuncta præciderent, & animum liberum diuinæ militiæ dedicarent, ut ait Diuus Augustinus^b. Et cum vitæ sanctitas & professionis austeritas etiam sub Christianis principibus omnes in admirationem traheret, frequensque eò conflueret multitudo, tandem ne confusè, sine ordine, sine delectu uiuerent, conueniens visum est, ut vnus aliquis vel ætate senior, vel prudentia & meritis clarior, vel vitæ disciplina sanctior eligeretur: quem & patrem vocabant, & ut dominũ vnerabantur: simulque omnes multa cum grauitate & sanctitate sacris intiabantur, hymnis & psalmis additi, cœlibatũ perpetuũ profitentes, austeritate victus spectabiles & admirandi. Hæc fuerunt prima monasticæ vitæ ru-

a Tertull. in apolog. cap. 40.

b D. Aug. lib. de oper. monach.

a Niciph. dimenta. Succellu temporis cum monachorum
 Callist. li. pietas omnium charitatem magno ardore excita-
 8. ecel. ret, plerique eis monasteria extruere cœperunt. Sunt
 hist. cap. etiã donata latifundia & cœcessi reditus, ne ad vi-
 39. circa fi. ctum necessaria eis deessent, dum ex voto assidue
 & ca. 40. plangunt; & abiecta victus sui cogitatione conti-
 Ensch. lib. nuis precibus Deum pro plebe Christiana exorant.
 2. e. 17. his. Cæteri enim clerici passim cum laicis versantur, &
 præsentia sua languentem plebis Christianæ chari-
 tatem commouent. *Exigunt* (inquit Diuus Augusti-
 nus) *aut sumptus lucrosa egestatis, aut simulata pre-
 tium sanctitatis*.^b Monachi seclusi & remoti nõ cœ-
 tus hominum frequentant, non multitudinis ani-
 mos paupertatis ostentatione ad eleemosynas sol-
 licitant: Sed in summa diuini cultus obseruantia,
 nulla alimentorum & victus, nullaque pecuniæ cu-
 ra detinentur. Quis nescit ordinis Carthusiani mo-
 nasteria, non quidem omnia, sed pleraque in locis
 auis & solitariis sita esse, aut in montibus & syluis
 extructa, ubi si reditus nullos haberent, frequenter
 victu ordinario deficerentur: & quantus nũc Chri-
 stianæ charitatis tepor est, plerunque in media soli-
 tudine frustra eleemosynas expectarēt? Itaque re-
 ditus habent non ad inuidiam, nec ad luxum, sed ad
 necessitatem. Quis verò non merito dixerit impias
 esse eorum voces, qui in otium & opulentiam mo-
 nachorum tam acriter & indignè inuehuntur? *Sac-
 rilegii quippè ænus* (inquit Saluianus) *Dei odisse cul-
 tores. Sicut enim seruos nostros quispiam cedat, non
 in seruorum nostrorum cedit iniuria: & si à quoquam
 c Saluian. filius verberetur alienus, in supplicio filii pietas pater-
 li. 8. de gu na torquetur. Ita & cum seruus Dei à quoquam leditur
 ber. Dei. maestas diuina violatur.* Anacletus Papa, *iniuria si
 pag. 278. cerdotum*

cerdotum ad Christum pertinet, cuius vice funguntur.^a
 Otium exprobratis & desidiam iis qui continua o-
 randi & legendi assiduitate detinentur: Laudanda
 sanè desidiam, & otii omni negotio venerabilis!
 Ergo damnate desides illas Moysis manus, qui cæ-
 teris pugnantibus Deum in monte inuocabat: dam-
 nate velut otiosas & inutiles ambas illas Moysis
 palmas; quibus quiescentibus & demissis inselici-
 ter pugnabatur, continuo ad Deum eleuatis Israe-
 litæ victoriam reportabant. Imperator Constanti-
 tius rescribit, magis religionibus, quàm officiis &
 labore corporis, vel sudore Rempublicam contine-
 ri. Lupus abbas. Ferrariensis ad Carolum Regem
 de monachis suis rescribens, *Qui* (inquit) *inde-
 sinenter vobis in diuersa occupatis pro salute ac pro-
 sberitate vestra excubant*.^d Iustinianus Imperator
 ideo disciplinæ Ecclesiasticæ curiosum se profite-
 tur, quòd simulatque Ecclesiasticam politiam bene
 constitutam rescuerit, cætera imperij sui munimen-
 ta salua ac prospera fore non diffidat. An illos so-
 los Republicam iuuare existimatis, qui sudore stre-
 nuo manibus laborant, armis certant, & prælia pro
 patriæ defensione suscipiunt: Monachos autem,
 quos D. Augustinus Senatores laboriosos vocat,
 quiescere & otiosos desiderare dicetis: qui numinis
 elementiam continuis orationibus propitiam red-
 dunt, & vitæ sanctitate Deo nos conciliant? Quid
 enim magis impium censeri debet, quàm si victor
 habeatur totius dignitatis, quàm comatæ fortitudi-
 nis ratio: & minor fiat æstimatio precum, quibus
 Dei ira lenitur, quàm armorum quibus hostiũ im-
 pierus debellatur? *Unitatem custodiunt isti vigilēs* (in-
 quit D. Bernardus.) *Quin & hanc eadem aut cer-*

a Anadotus
 Papiæ
 epist. 1.

b Exod. c. 17.

c L. 16. in
 qualibet
 episc. &
 cler. li. 16.
 tit. 2. Cod.
 Theod.

d Lupus
 Ferr. epist. 45.
 c Nouella
 42. circa
 fin.

f. D. Aug.
 de opere
 monach.

g D. Bern.
 nard. pag.
 278.

tè non dissimilem olim Ethnicorum aduersus primos Christianos expostulationem fuisse satis indicat Tertullianus his verbis, *Sed alio quoque iniuriarum titulo postulamus, & infructuosi in negotiis dicimur*².

a Tertull. in apolog. cap. 42.

b Cedren. pag. 279.

c D. August. de opere monach. d D. Bernard. super cantica sermone 46.

e Niceph. Callist. lib. 14. ca. 30. & lib. 15. cap. 19. & lib. 18. cap. 9.

f Cedrenus pag. 286.

g Cedrenus pag. 286.

Imperator Theodosius, *foelices* (inquirebat) & *per foelices vos, o monachi, qui curarum mundi & sollicitudinum expertes estis & vacui*, *μακαριοι καὶ ἄνεμοι καὶ ἄνεμοι ἐστὶν ὁ νόμος ὑμῶν μοναχοὶ καὶ ἀνεμοὶ τῆς κόπης*^b. Dicent monachi cum D. Augustino. *Ingenium leue est, & sarcina leuis, qui nos vocauit ad requiem, qui prior transitum fecit à conualle plorationis ubi nec ipse sine pressuris fuit*^c. Bernard² in Ecclesia (inquit) *lectum in quo quiescitur, claustra existimo esse, & monasteria, in quibus quietè à curis viuunt seculi & sollicitudine vite*^d. Contemplationis otiosæ religionē quantum maiores nostri & prisce pietatis homines admirari & æstimare soliti essent, vno exēplo satis ostenditur. Fuit olim genus quoddam monachorum qui Columnarij dicebantur: homines religiosi qui cōtinuos dies noctesque, imò etiam complures annos in colūnis stabāt. Magnus ille Simeō vir summa pietate illustris & miraculis notus, domiciliū circa columnam primus instituisse fertur: vnde & Stylites dictus est^e. Verba Cedreni sunt, *τῶ δ' ἔτε δ' τῆς μὲν ὁρατῆς ἐπιπέρας. Συμεὼν ἐκοιμήθη, ἀπὸ τῆς κατὰ ἐξῆς τῶν τριῶν αἰώνων*^f. Hūc Symeonē Cedrenus & Nicephorus referunt colūnam, in qua domiciliū suū constituerat, *educi vsque ad 36 cubitos & extrui iussisse, & in ea vite ratione per continuos 56. annos perseuerasse*. Et cum patres ceterique monachi hanc inusitatam & antea inauditam viuendi rationem improbarent, descendit ille de columna, & cum propositi sui graues ratio-

nes reddidisset, sancti Patres ei cōcesserunt in proposito vitæ genere perseuerandi licentiam his additis verbis, *fortis esto & viriliter age*^a. Quin & Imperatores Theodosius ac præcipui seculi illius Antistites in plerisque magni momēti negotiis Symeonis illius authoritati & reprehensioni multum detulerunt^b. Vt & Daniel, qui eandem vitæ rationem postea secutus est, non minus authoritatis apud Imperatorem obtinuit: Et cum incendium maximum in vrbe Constantinopolitana retingui non posset, ille de columna in vrberum adueniens vim ignis grassantem sedauit & extinxit^c. Sed præ omnibus aliis columnariis Symeon ille magnus & vitæ austeritate & miraculis claruit. Hinc dictus est primus author & institutor eorum, qui hanc vitæ columnariæ rationem professi erant. Quam tamen Nicēphorus referat præceptorem Symeonis antea hoc eodem vitæ proposito perpetuam in columna stationem habuisse, tanta morum & vitæ austeritate, vt Symeon infans vix magna que difficultate ab eo receptus & in columna admissus fuerit^d. Hos columnarios & stylitas monachos idèd proponimus, vt liceat conferre prisca antiqui seculi pietatem & religionem cum summa

hominum huius seculi impietate, qui afferere audent, laudabili vitæ contemplatiuæ proposito ab industria ad desidiam homines auocari. Quid si nunc denuò existant columnarij illi monachi, qui perpetuo otio & tanta quiete precibus, & oratione sese totos dedant, vt hi per 50. alij per 60. cōtinuos annos in columna perpetuam habeant stationem? Quis hoc tempore non eos inertes, otiosos, & inutiles criminaretur, si nullo iuuanda Reip. conatu,

a Niceph. lib. 14. c. 1. Cedrenus pa.

b Niceph. lib. 15. cap. 19. Cedrenus pa. 279. in fi.

c Niceph. lib. 15. cap. 22. & lib. 16. cap. 6. Cedrenus pa. 279. in fi. & 280.

d Niceph. lib. 15. cap. 22. & lib. 16. cap. 6. Cedrenus pa. 287. & 289. in fi.

e Niceph. lib. 18. cap. 24.

f Niceph. lib. 18. cap. 24.

nulla industria, nullo labore defides in columna per tot annorum spatium sederent? Hoc tamen antiqua plebis Christianæ admiratio commendauit, & pristina ecclesiæ pietas uenerationem illis aduersus inuidorum calumnias & obtrektorū cōiicia conciliauit, *Ἰεὺ γὰρ ἁλοῦς πρὸς τὴν γένεσιν τῆς ἀρετῆς*, inquit Aristoteles: & olim Athenis in Academia memoratur fuisse herba quæ dicebatur *ἀπαραμωσύνη*. Nam quod incolæ isti à monachis ceterisq; ecclesiasticis requirunt, vt omnia contemplatione res ciuiles tractent: illud & professioni ecclesiasticæ contrarium est; & plerumque in Reipub. perniciè & exitum uergit. Nicephorus Gregoras Arseniū Patriarcham narrat ab Imperatore Theodoro Lascari tutorem filio pupillo relictum. Arsenius quidē in iis quæ ad pietatē & diuini numinis cultum pertinebant, summus erat uirque multa morum integritate. Sed in rerum ciuiliū tractatione & imperij administratione inferior etiam iis ipsis (ut ita dicam) qui uespere domum à ligno & opere rustico reuertuntur (inquit Gregoras) cum rerum diuinarum contemplatio & Reip. administratio diuersissimas rationes habeat. *ἡ δὲ θεωρία πνευματικὴ ἔχει τὰ πολιτικὰ ὡς τὰ πολλὰ συνείηαι ποφικασιν*. Itaque Arsenius imperitia sua perturbatus, cum omnis cōsiliij inops esset, Imperij statū pessumdedit. Ideoque (addit Gregoras) quisquis rerū diuinarū contemplationi deditus est & intentus, in montibus & speluncis uiuat, moresque suos à ciuili consuetudine abhorreere nouerit. *τὸ γὰρ μόνον προσέχοντα τοῦ θεοῦ τῆς καὶ θεοῦ δωρεῆς ὄρεσι καὶ σπηλαιῶσι ἐνδιατρίβειν προσήκει*. Incolæ isti damnato uitæ contemplatiuæ otio paupertatem laudant, & monachorum opes magna

Arist. li. 7. Polit. 2. Scholiast. Aristoph. in nubib.

Niceph. Gregor. li. 3. hist. pag. 31.

magna inuidia insectantur. Hi ipsi paupertatem, quam in monachis exigunt, summo opere vitant, & diuitias, quas uerbis tam studiosè execrantur, omnibus uotis exoptant. *Vnum gloria genus odium diuiciarum* (ait Seneca) Eleganter ille, *facilius* (inquit) *possum paupertatem laudare quam ferre. Quid mihi Phocionem loqueris? Quid Aristidè? Tunc paupertas erat seculi. Quid loqueris Fabricios? Quid Corucano? Pompeia ista exempla. Fidei libus fuerunt ad facilem*. Vituperandi qui diuitias habent foimenta luxus & uoluptatum: Laudandi autem quibus diuitiæ organa sunt virtutum: Instrumenta scilicet pietatis & electuorum, quibusque opes ad frugalitatem contigerunt, qui diuitiis utuntur, non abutuntur, qui bona temporalia possident & non ab his possidentur. *Non enim ipsa diuitia per se nocent* (inquit Saluianus) *sed mentes male utentium criminosæ. Sine dolore bona amittuntur, quæ absque delectationis illecebra possidentur*, inquit Lupus Ferrar. D. Hieronymus, *Vnusquisque* (inquit) *non hominū, sed rerum potere iudicandus est. Nec diuiti obsunt opes, si eis bene utatur, nec pauperē egestas commendabiliorē facit, si inter sordes & inopia peccata non caueat*. Idemque postea addit, *Nihil prodest vile palliolum, furua tunica, corporis illuuiæ, & simulata paupertas, si nominis dignitatē operibus destruat*. Rectè Diuus Augustinus ait præcepisse quidem Christum non esse cogitandū de crastino, sed non ad hoc fuisse præceptum, ut nihil pecuniæ à sanctis custodiat, sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopiæ timorem iustitia deseratur. Nam quod obiciunt incolæ, prædiorum & redituum possessiones monachorum uoto aduersari; falluntur nisi monachos singulos à monasterio di-

Seneca li. 2. contr. 2.

Seneca lib. 2. contr. 1.

Saluian. lib. 1. ad eclef. Cath. Lupus epist. 18.

D. Hier. ad Salumā de seruanda uidiuitate li. 3. epist. 5. Aug. de mendacio cap. 15.

stingui oportere agnoscant. Singuli monachi nec proprio reditu gaudere debēt, nec pecunias aut res temporales sibi possidere. Nam abdicatio proprietatis, sicut & castitatis custodia, ita annexa est regulæ monachali, ut ab ea ne summus quidē Pontifex dispensare queat^a. Ipsum autem monasterium præ dia redditusque habet, non ad luxū & ostentationē, sed ut religiosis solenni paupertatis voto obligatis subueniri queat, dum precibus continuis & cultui diuini vacant, atque ut illis possint alimenta commodē exhiberi & subministrari. Lupus abbas Ferraricnsis, Rex (inquit) cellam nobis edicto contulerat, cū cōperisset monachicā religionē apud nos durare non posse, nisi facultati fulciremur argumento^b. Idē Lupus de monachis suis, Propter abstractas facultates (ait) patiuntur incredibilem vestimentorū, leguminum, ac piscium indigentiam. Et publica hospitalitas peregrinis iuxta constitutionē priorū regum exhibenda intermissa est: famuli monasterij squalore torquetur & frigore, nec possunt subuenire miseris. Conueniens est ergo certos redditus eis assignari, qui solitariam & segregem vitam agunt. Atque inter solitarios religiosos Carthusiani præcipuē reditus habent, non ad pascendā pigritiam, sed ad supplendam necessitatem. Neque verò hoc loco alienum fuerit Carthusianorum ordinis originem, instituta, & regulam breui & vera oratione referre. Bruno vir pietate eximius & sanctimonia venerandus, Carthusianorum ordinem circa annum Domini 1080. hac occasione instituit. Erat Parisiis vir quidam communi fama apud omnes vitæ integritate spectabilis. Is decessit, & cum solemnēs exequiæ, multa cærimoniam ducerentur, mortuus in phæretro se erigens, ter exclamauit se iusto

iusto Dei iudicio condemnatum. Bruno rei tam stupendæ spectator; Videte (inquit) quā non facile ad salutem & cœlestem gloriam locus sit ei qui mundum non reliquit. Vir cuius religio, morum vitæque integritas, & eruditio optimis quibusque probatur iusto Dei omnipotentis iudicio condemnatus est: Num & nos sic volumus perire. Hæc ubi dixit, statim adiunctis sex sociis in eremum & solitudines abiit. Illis autem, cū in Gratianopolitanam regionem deuenissent, Hugo regionis illius Episcopus locum quendam, cui Carthusia nomen erat, concessit. Ab eo loco Carthusiani dicti sunt quicunque ordinis illius monasticam vitam profitentur. Carthusianos autem vitæ austeritatem in admirationem vsque spectabiles reddidit, ut sæpè ad eos piissimus Diuus Bernardus multam uenerationem rescripserit^a. Illi Brunonis sui exemplum secuti dura & horrida veste teguntur, carnibus abstinent, earumque usum sibi interdixere, nulla morbi qualiscunque excusatione admittit. Manent separati, sed iunctis cellulis. Frequentes agunt vigilias: hymnis dies ac noctes personant: eorum ieiunia frequentissima sunt, ac semper soli edunt, nisi quòd certis quibusdam diebus simul omnes prandent. Nemo comedens loquitur, nullusque in cibo strepitus est: solitudinem ita profitentur, ut inter eos silentium sit penè perpetuum, silentium certè omni sermone venerabilius. Apud eos videas crebra plangentium suspiria: assiduum orandi & legendi exercitationem: ornatum inornatum, squalidam faciem & horridam victum facilem, perpetua carnis abstinentia, vilem vestitum non ornandi sed tegendi corporis gratia: ac

^a cap. ad monast. ex. de statu monachorū can. nōdic. 12. quest. 1.

^b Lupus Ferrar. ep. 43.

^c Lupus ep. p. 45.

^a D. Bernard. epist. 11. & epistol. 12. & epist. 153.

cætera omnia apud eos videas, quæ præscam ecclesiæ primitiæ seueritatem & disciplinam redolent. Laudabiles Carthusiani, quos eremi dura rudimeta non terrent, dum à vitiiis non modo abstinent, sed & vitiorum occasiones & libidinum illecebras omnes longè à se remouent: scilicet que alienos ab omni voluptatum & cupiditatum tentatione præstant. Hanc laudabilem vitiorum & libidinum fugam tria potissimum indicant: ciborum delectus & abstinencia: dein solitudo, dum seclusi claustra monasterij non egrediuntur: Atque etiam tanta continentia professio ut mulierum præsentiam & conspectum fugiant, easque monasteriorum suorum aditu prohibeant & arceant. Ciborum abstinentiam & delectum cum plerisque communem habent, sed ad strictiore regula & disciplina longè seueriore. Neque enim à carnibus solum sani & valentes abstinent: sed & hoc præcipuum habent, ut quamuis in aliis monasteriis aliquid ægrotis indulgeri solet, Carthusianis tamen non licet carnes comedere, etiam si mori oportuerit. Hæc enim sunt regulæ verba, quæ omnes omnimodo excusationes præcidere voluit. Nihil sane indignius est monacho, qui cœnas opimas sectatur, qui ciborum luxus & gulæ intemperantiam non abhorret. Nicetas in monachos quosdam mensæ principalis & conuiuiorum asselas inuehitur, τὰς ἀρχαίας ἱστανέλας μετὰ δίκων (αὐτῶν) καὶ ἰχθύων τὰς νεαλαῖς καὶ πικρὰς ἀεὶ κατανασκέει. Carthusianis autem extra monasterium egredi non licet, excepto Priore, & eo qui monasterij procurator ad negotia tractanda deputatur. Nihil impius est quam monachus per urbes & castella discurrere (inquit D. Bernardus.) Sic etiam Diuus Hieronymus

a Nicetas pag. 276. in princ.
b D. Bernard. serm. 36. inter paruos ser. pag. 619.

monachum reprehendit, qui crebrius in vrbe, quam in cellula est, & inter fratres simulat verendum, qui platearum turbis colliditur. Abbas a D. Hier. ad Rusticum. Isidorus hoc in regula præcipuum obseruabat, ne quis eorum qui sub disciplina eius erant, foras progrediretur. b Niceph. lib. II. c. 4. D. Ioannes Chrysostomus monachos circumforaneos & per vrbis plateas cursitates verbis acriter reprehendere solebat. c Niceph. lib. 13. c. 9. Imperatorum constitutionibus interdictæ fuerant monachis ciuitates, sed deserta loca & vastas solitudines incolere iubebantur. d D. I. & 2. de monach. lib. 16. pisces terræ tactu & siccitate tabescunt: sic etiam monachorum gloriam ad vrbes accedendo scelerari. Sub Iustiniano Barsanuphius tuguriolo seipsum inclusit, atque ibi ultra 50. annos ita vixisse refertur, ut tanto temporis spatio à nullo visus fuerit. e Sozomenus lib. 1. cap. 13. Constantinus Copronymus in Stephanum virum piuum & sanctum multis cruciatibus saeuit: Stephanus ille sexaginta annos inclusus claustro, quod est in colle sancti Auxentij, exegerat. f Niceph. lib. 17. c. 22. Religiosi, qui monasticam vitam professi totos se diuinarum rerum speculationi & contemplationi applicant, nihil solitudine gratius & acceptius habent. Diuus Hieronymus, Mihi oppidum carcer & solitudo paradisi est. Tertia autem & summa Carthusianorum laudis perfectio est, quod mulieribus ad eorum monasteria aditum omnem intercludunt, atque ita separari à cœtu & præsentia mulierum, sibi ipsis vite præsentem custodiã: ne quis inter eos pateat luxuriæ & incontinentiæ locus. Neque verò hoc nouum est in ecclesia, cum Nicephorus referat fuisse olim quaedam templa ædificataque sacras, in quibus ingredi mulieres nefas esset. g Cedrenus pag. 382. h D. Hier. ad Rusticum. i Niceph. lib. 14. cap. 11. in fin.

a *Plutar.* viros ingredi nefas erat^a. Quin & olim variè pro
problem. locorum aut voti diuersitate, mulieribus ad mona-
Rom. qu. 3. steria aditus hinc licitus, illic interdictus fuit. Prisci
 in Ægypto monachi mulieres secum, sed vetulas
 habebant^b. Euagrius monachos quosdam refert qui
 b *Niceph.* balneis frequenter utebantur, simulque lauabant
lib. 8. c. 39. mixtæ cum viris mulieres, quarum nec aspectu, nec
 tactu, nec amplexu mouerentur: vt quasi naturæ i-
 pfi & humanitati vim facere videri vellent. Ἐτος
 ἡσ παθῶν γινόμενοι ὡς καὶ τῆς φύσεως τυχευήσοι.
 Sed recti^c dicemus cum D. Hieronymo: *Nulla secu-*
ritas est vicino serpente dormire: potest fieri vt me nō
mordeat, tamē potest fieri vt aliquando me mordeat^d.
 Seneca: *Id agere debemus vt irritamentū vitiorū quā-*
longissimē profugiamus^e. D. Cyprianus virgines pro-
 hibet cum masculis habitare. *Non* (inquit) *dico si-*
 mul dormire, sed nec simul viuere: cum & sexus infir-
 mus, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari & regi
 debeat, ne diabolo insidianti & sauire cupienti ad no-
 cendum detur occasio: *Liberanda est vigilanter de pe-*
 si *D. Cyp.* riculosis locis nauis, ne inter scopulos & saxa frāga-
 lib. 1. epist. tur: *Exuenda est velociter de incendio sarcina, prius-*
 xi. ad Pōp. quā flammis superuenientibus concremetur. *Nemo*
 g *D. Hier.* diu tut^o est periculo proximus. Olim clerici habebāt
 aduersus *Vigilan-* subintroductas, intromissas, & adscititias, quibus
 tū circa etiam fororum appellationem tribuebant, nomina
 finem. pietatis obtendere soliti^h. Imperatores his verbis
 h. l. eū qui referibunt. *Eum qui probabilem seculo disciplinam*
 Cod. de e- agit, decolorari consortio sororie appellationis non de-
 cesi^h. Imperator Constantinus Copronymus im-
 cler. pius agens triumphum, monachos per theatrum
 i *Zonaras* circumduxit, inhonestas mulierculas manibus ten-
 tom. 3. pag. nentes: quasi non alia promptiore via impietas de-
 90. religiosi

religiosis & monachis, quā ex mulierum vicinia
 triumphare possit. Diuus Hieronymus, *Hospitio-*
lum tuum aut raro aut nunquam mulierum pedes te-
rant^a. Laudatur à Nicephoro monachus Ephraim,
 ad *Hier.* qui & propter morum castitatem, & vt calumnias
 ad *Nepo-* vitaret, ab omni mulierum conspectu prorsus ab-
 tian. epist. horruit^b. Prudentes ergo Carthusiani, qui, huma-
 12. li. 2. næ fragilitati diffidentes peccandi occasiones fu-
 b *Niceph.* giunt & aduerfantur, *Cum securus sit,* (inquit ille)
 lib. 9. c. 16. *perire non posse, quā iuxta periculum non perisse. In*
altero tranquillitas est: In altero gubernatio: Ibi gau-
 demus, hic euadimus^c. Pietatem Carthusianorum
 non frustra nec sine magna ratione iactamus. Solet
 c *D. Hier.* illa plenissimos fructus & prouentus etiam cum
 de uiuendo suspectio cō
 i *bernioe-* vbertate referre. Quin & laudari frugalitatem eo-
 pist. 9. li. 2. rum atque etiam œconomiz prudentiam oportet,
 atq; vti istis Plinij verbis, *Quod cessat ex reditu, fru-*
 galitate suppletur: ex qua, velut e fonte liberalitas no-
 stra decurrit, que tamen ita temperanda est ne nimia
 profusione inare scat^d. Carthusianorum frugalitas
 d *Plinius.* tanta est, tamque diligens eorum œconomia, vt
 li. 2. epist. 4. quamuis pauperes foueant, peregrinos suscipiant,
 egenos alant, viduarum curam habeant: illis tamen
 ex reditu ordinario quotannis in nouas prædiorū
 acquisitiones pecunia abundè superfit. Vnde fati-
 constat quā magnum sit vectigal parsimonia. Sed
 quid ego hic parsimoniam aut frugalitatem i acto
 Ac non potius summam Dei omnipotentis bene-
 dictionem, qui religiosorum hominum pietati fa-
 uens, prouentus eorum cœlesti gratia fouet &
 multiplicat? Imperatores quidam acquisitiones
 aut legata Ecclesiæ prohibuerunt: sed soli Impera-
 tores & Principes, male in Ecclesiam Christianam

affecti. Diocletianus in Christianorum inuidiam collegiis, nisi speciali priuilegio niterentur, legari quidquam vetuit. Sed eam donandi & legandi Ecclesiæ licentiam restituit Imperator Constantinus: qui, vt rescribit Zeno, verecunda Christianorum fide Romanum muniuit imperium. Sic & in hac nostra Francia cum Chilpericus testamenta defunctorum, qui ecclesias heredes instituerant, nullam vim habere iussisset, Guntrannus Rex ea restaurauit, & liberalitates in ecclesiam suprema

a L. colle-
giū. C. de
here. inst.
b. L. I. Co.
de sacros.
eccles.
c. L. diui.
God. de na-
tur. liberis.

d Gregor.
Turonēsis,
li. 7. ca. 7.

e Iulianus
in libro
cui titulus
Mesopogō

restantium dispositione factas ratas esse voluit. Iulianus Imperator Apostata dictus testatur se in Edessenorum Ecclesia pecunias omnes tolli & fisco applicari iussisse, & prædia Ecclesiastica in priuatos vsus conuertisse. Hoc ille fecit, quia ex penuria vilitatem, & ex mendicitate contemptum nasci sciebat. Sed sub Christianis Principibus Ecclesiæ bona augeri & prouentus Ecclesiasticos emptionibus & acquisitionibus multiplicari semper non modò licitum, sed & honestum fuit. Prædiis autem Ecclesiasticis immunitatum priuilegia auferri & rescindi idè indignum foret, quòd ne barbari quidem, infideles, & pagani sacerdotibus suis & sacro patrimonio exemptiones, priuilegia, & immunitates inuidiosè denegauerint. Apud Aegyptios sacerdotum agros immunes fuisse legitur. *Ἐκεῖ δὲ ποιεῖν χολάειν τὸ τῶν ἱερῶν ἔθος*, inquit Aristoteles. Sic etiam Hecateus de Busiride Aegyptio. *Ἐπεὶ μὲν ἱερεῖσιν ἀρεσκὺν ἐστὶν ὁ πορίαν ταῖς ἐκ τῶν ἱερῶν κοροσθῶδες χολῶν τὰ τῶν ἱερῶν κινδύων ἐστὶν ἀλλὰ τὸν ἱερῶν ἀπελευθεῖν*. Nō permittit Artaxerxes vt quis vllū Levitico ordini tributū imponeret. Edixit Romul⁹ vt sacerdotes à militariis

f Genes. c. 47. & Herodot. li. 2. g Arist. I. lib. 1. Metaphys. in prin. h Isocrates in Busiride i Eldras lib. 1. c. 7.

officiis cæterisque muneribus & præstationibus publicis immunes & liberi essent. Coi cūm tributorum immunitatem ab Imperatore Claudio peterent, insulam suam Æsculapij veneratione præcipuè commendarunt, ac refert Tacitus Claudium hoc potissimū respectu voluisse, vt omni tributo vacui Coi sacram & tanti Dei ministram insulam colerent. Druydes olim apud nos in Gallia omnium munerum ac tributorum vacationem habuerunt. Hoc fecit Gallia infidelis: quid nos faciemus, quos Agathias tradit semper inter pios & religiosos habitos fuisse religiosissimos, *χριστιανοὶ ἅπαντες τὴν γὰρ ἔχουσιν ὅτις ἐστὶν ὁ θεὸς αὐτῶν χριστὸς*, inquit. Vt & Francorum Reges eximium Christianissimorum stemma suis meritis obtinuerunt. D. Gregorius scribit Francos Reges semper fideles Dei cultores fuisse, & sacerdotes grata veneratione dilexisse. Cæsar, *Natio est omnium Gallorum admodum dedita religionibus* (inquit). Constantinus Imperator Ecclesiis omnium indictionum vacationem & immunitatem concessit. Eandem sequentes Imperij successores ratam esse voluerunt. Durum certè esset clericos tributis subiicere, cūm olim ex ipsis tributis reditus perciperent. Nam Ecclesiasticæ historiæ authores testatur Constantinum per singulas ciuitates certam aliquā tributorum & publicorum vectigalium partem Ecclesiis & clericis destinasse. Historiam Inuiriosi Episcopi ritusque pro tuenda Ecclesiasticorum iurium immunitate *παρρησιάζων* ita refert Gregorius Turonensis: *Clotharius rex (inquit) indixerat vt omnes Ecclesie regni sui tertiam partem fructuum fisco exoluerent. Quod licet inuisum, cum omnes Episcopi*

a Dionys.
Halicar-
nass. lib. 2.

b Tacitus
lib. 12.

c Caesar li.

d Agathias lib.

e Gregor.

f Gregor.

g Niceph.

h Gregor.

i Gregor.

k Gregor.

l Gregor.

m Gregor.

n Gregor.

o Gregor.

p Gregor.

q Gregor.

r Gregor.

s Gregor.

t Gregor.

u Gregor.

v Gregor.

w Gregor.

x Gregor.

y Gregor.

z Gregor.

consensissent, atque subscripsissent, viriliter hoc Beatus Inuirosus respiciens subscribere designatus est dicens Clothario, Si volueris res Dei tollere, Deus regnum tuum velociter auferet. Quia iniquum est ut pauperes, quos tuo debes alere horreo, ab eorum stipe tua horrea

repleantur. Fiscus bonorum Principum (inquit Symmachus) non sacerdotum damnis, sed hostium spoliis augeri debet. Gregorius ad Theodorici & Theodbertum Reges Francorum scribens, *Audiuimus*

(ait) quod Ecclesiarum prædia tributa nunc præbeant, & magna super hoc admiratione suspendimur: si ab iis illicita querantur accipi, à quibus etiã licita relaxantur. Itaque clericis & monachis, qui nos precibus suis Deo conciliant, immunitatem inuidere, quam Ethnici sacerdotibus suis nunquam denegarunt, impium est, ingratum, & iniuriosum. Nam & constitutionum Romanarum libri, & sacri canones, & Pontificum decretales epistolæ titulos habent frequentes, de immunitate ecclesiarum. Non est autem quod antiquum patrimonium à prædiis nouiter ac recens quæsitis distinguamus. Fiscales enim pensationes & tributa, quæcunque Principi penduntur, debent nostro Franciæ iure non realia onera, sed munera personalia censerì. Cùm itaque personas Ecclesiasticas liberas esse & immunes cõstet, non est in prædiorum qualitate seu diuersitate immorandum. Addere licet tam Imperatorum constitutionibus quàm Pontificum sanctionibus caueri, Ecclesiastica quæuis prædia omni immunitate donari. Nam quod exigunt isti incolæ, vt Carthusiani fundos & possessiones suas locare teneantur: illud quidem constitutione in comitiis Aurelianensibus lata statutum fuerat, vt omnes prædia sua

a Gregorius Turonus li. 4. in pri.

b Symmachus li. 10. epist. 54.

c Gregorius lib. 7. epist. 114.

sua colonis locare tenerentur: Sed ea constitutio nunquam obseruata, nec ab indictionum Curia fuit approbata: tum quia hæc locandi necessitas seruilem quandam obligationem continere videtur. tum etiam quod si constitutio locum habeat, cessant quæuis tam nobilium quàm ecclesiasticorum cæterorumque immunitates. Omnes enim in colonorum persona deinceps tributa exoluēt. At verò incolæ istam antiqui & noui patrimonij distinctionem Cisterciensium exemplo comprobare voluerunt. Cistercienses à decimarum præstatione liberi sunt & immunes, decimas tamen prædiis nouiter quæsitis pendunt. Verum id duplici rationis contemplatione fit. Prima, quod decima onus sit realis. In realibus autem & patrimonialibus muneribus nulla personæ vel qualitas vel immunitas attenditur. Altera potiorque ratio est, quod decimarum præstatio ecclesiæ debetur. Non mirum ergo si in ecclesiæ ipsius fauorem, Cisterciensium priuilegia restringi & suis limitibus includi Pontifex hanc ob causam expressè profiteatur. Sed aliis quibusuis casibus iuris dispositio generaliter statuit, vt eadem nouarum ecclesiæ acquisitionum, quæ & antiqui patrimonij ratio habeatur. Atque id in decimarum quæstione summi Pontifices expresso rescripto decreuerunt. Hæc verò iniqua incolarum istorum exoptulatio neque noua est in hoc regno, neque exemplo caret. Extat enim decretalis Alexandri quarti epistola in qua controuersiam hanc dirimi, eandemque quæstionem decidi videmus. Hoc autem si generaliter in fauorem ecclesiasticæ immunitatis introductum fuit, dicere possumus monachos non minorem, quàm cæteros

a Cap. in per. penul. extr. de decimis.

b Can. cognominus: 12. ques. 2. ca. ad audiendam extr. de decimis.

c Ca. quid circa extr. de priuilegiis.

d Cap. i. de immunitate eccles. in 6.

clericos, commendationem mereri, & inter monachos, præcipuum esse Carthusianorum fauorem, quos etiam Pontifices multis privilegiis donauerunt, & ad eos sæpè rescripserunt. Equidem non minus laudis merentur, qui nunc eremitæ & monachi solitudinem vouent, quàm qui præcis Ecclesiæ temporibus sese hoc solitariæ professionis voto in admirationem vsque spectabiles præstiterunt. Olim cum tyranni magna crudelitate, ferro, flammæque Christianos persequerentur, eosque variis tormentis cruciarent, illi in solitudines, speluncas, & loca deserta abire cogebantur, ubi toto perfugio respirare & pietatem Christianam colere permittéretur. Hoc illi Principum tyrannide coacti fecerunt: At qui hoc tempore monachismum profitentur, non vlla necessitate, sed voluntario piæ affectionis voto solitudinem & mundi contemptum vouent: nec minùs rigidas austeri cultus & seueræ vitæ regulas obseruant. Mundanas omnes seculi delicias abhorrent vt se totos cultui diuino dedant: Solent certare ieiuniis, dum cæteri saturantur ad vomitum: Stationes nocturnas habent, & ad preces & ad corporis macerationem: atque has vitæ monasticæ leges sibi statuunt, cordis humilitatem, vitiorum abstinentiam, eorumque omnium contemptum, quæ cæteri homines mirantur & exoptant. Carthusianis hoc speciali gratia Deus indulsit, vt licet corrupto isto seculo, clericorum luxus & monachorum licentia querelas multas excitauerit, atque etiam probrosas, seu verè per calumniam, expostulationes: Tanta tamen fuit Carthusianorum integritas, tanta eorum, qui priores & prælati illis præsunt, prudentia, vt de Carthusianis nullæ expostulationes,

a Cap. 2. §. Si autem in si. de decem in b. Cap. 20. sicut extr. de homicidio cap. 35. per tuas extr. de simonia.

tionones, nulla fuerint orta scandala. Itaque non est æquum immunitatem viris piis ac religiosis denegari, qui precibus assiduis pro plebe Christiana Deum venerantur, & qui tam corrupto seculo positi sunt (vt ait Dicus Cyprianus) *inter plangentium aD. Cyp. ruinas & timentium reliquias: Inter numerosam languentium stragem, & exiguam stantium paucitatem.* li. 4. ep. 4.

SENATVS arreto suo immunitatem Carthusianorum in quibuscunque prædiis seu antiquis seu de nouo quælitis locum habere voluit: nullo habito discrimine siue fundos suos colonis locent, siue eos propriis sumptibus excolant.

An Ecclesiastici à viarum refectione sint immunes.

CAP. III

VRELIE vrbs ciues maximam in viarum, instructione curam adhibere solent, tantisque in eam rem sumptus impendunt, vt vix alia ciuitas, nõ in hoc Fræciæ tantum regno, sed in orbe quidem Christiano reperiri queat, quæ vias publicas vndequaquæ, tam intra quam extra urbem, habeat adeo commodè instructas & lapidibus stratas, quales Aurelia vrbs, quæ in meditullio Franciæ ad Ligeriam fluium sita est. Itaque cum ad instructionem viarum tam commodè stratarum multi sumptus magnæque impensæ requirantur, Reges nostri à multo tempore tributum ac portorium quoddam ad illas itinerum instructiones destinant. Eius tributum exactio committitur illis, quos curatores viarum appellare possumus,

b Arrest donné en la Cour des Aydes, moy plaidant pour les Religieux des Charreux du parc en Charnie appellans, & Bauillau pour les habitans de S. Denis Dorques inthimés ledit arrest est du 2. iour d'Aoust 1585.

maîtres des chaussees. Portoriū id vocare solēt bar-
ragium, quod in ingressu portarum vr̄bis pendi &
exolui consuevit. Abbas & monachi Diui Victoris
prope muros Parisienses habent in prioratu de Bus-
sy prædia quædam circa Aureliam sita, & eorum co-
loni, serui, vel ministri pleraque solent Aureliā im-
portare & exportare. Ab iis tributum hoc & vecti-
gal viarum reparationi & instructioni destinatum
exigebatur. Illi soluere recusant.

**PRO ABBATE ET MONACHIS
D. VICTORIS.** Viarum refectiones & instru-
ctiones publicis quidem sumptibus & communi
omnium pecunia fieri debent, quia (vt ait lex) com-
munem vsum & vtilitatem respiciunt ^a. Sed in iis
quæ communem præstationem exigere dicuntur,
excipi eos omnes & à communi regula eximi o-
portet, quicumque speciali aliqua immunitate vel
priuilegio donati sunt. Nam quid priuilegia prode-
runt, si omnes vna & communi regula æstimari o-
porteat? Leges Romanæ sacerdotes cæterosque ec-
clesiasticos ab omnibus tributis tã prædianis quàm
patrimonialibus exemerunt ^b. Imò nulla vnquam
gens fuit tã aliena à pietate, quæ templorum atque
ecclesiarum vacationem non studiosè fouerit, con-
cessa sacerdotibus suis religionis intuitu immunita-
te. Quòd si clericis cæterisque ecclesiasticis priu-
ilegia ab omnibus subsidiis & tributis immunitates
conceduntur, hæc eadem priuilegia monachis nõ
minùs tribui debent, qui singuli nihil iure patrimo-
nij possident, qui se bonis omnibus ac mūdānis fe-
licitatibus & desiderijs abdicarunt, vt vitã solitariã
perpetua sanctimonia ac morum integritate & ca-
stitute vouerent. Itinerum publicorum instructio
non

al. A. §. vi-
cinales. ff.
ne quid in
loco publi-
co.

bl. placet.
C. de sa-
crof. eccles.

cl. 2. C. de
episc. &
cler. ca. 20
minus ex-
tr. de im-
mun. ccle.

nõ minimam habet commendationem, sed tamẽ
ex iuris dispositione quoties munerum publicorũ
vacatiõ quibusdam data est, simul etiam viarum
munitiones ab iis exigi non debere Iurisconsulti
respondent ^a. Equum est ergo monasterij istius
immunitatem non minùs in hac portorij & vecti-
galis exactione, quàm in cæteris attendi & conser-
uari. Ac maximè cum monasterium Diui Victoris
multis magnisque priuilegijs tum à regibus, tum à
summis Pontificibus, olim & à multo tempore do-
natum fuerit.

PRO CVRATORIBVS VIARVM. Iti-
nerum publicorum munitiones & instructiones
multo atque eximio fauore æquum est compen-
dari. Itaque Curio Tribunus plebis, cum Cæsaris
partes foueret, & auram popularem captans plebi
se gratum exhibere vellet, rogationes ad popu-
lum tulit de muniendis & sternendis viis ^b. Hanc
rogationem plebiscito confirmatam Cælius Ci-
ceroni rescribens legem viariam appellat ^c. Lex au-
tem Semproniam multò antè à Caio Sempronio
Graccho tribuno plebis lata fuerat, vt viæ in Ita-
lia munerentur, sternerentur, lapidibus milliaria
discernentibus notarentur, pontibus instrueren-
tur: atque id Metello & Tito Quintio Cõsulibus ^d.
Sed cum antiqui Deos sibi & numina ad libitum
fingerent, viarum tutelam tribuebant Diis, qui
Dij Vii & θεοὶ ἑπτάοι dicebantur, & à Plauto Lares
viales appellantur. Apud Pausaniam Apõllo viarũ
præsens ἀγυιῶν dicitur ^e. Olim sacrificabatur Deæ
Vibiliae quæ ab erroribus viarum mortales libe-
rabat. Atque etiam à Nicephoro Gregoriã sit me-
tio Deæ genitricis, ἡ ἁγία ἡμετέρα. At que curato-
res

a l. cui mu-
neri. ff. de
muner. &
honor.

b Appian.
l. 2. de bel-
lo ciuili.
cl. 8. epi.
Ciceronis.
d Plutarci.
in Grac-
chis.

c Pausan.
lib. 2. in Ca-
riminiacis
& li. 8. in
Arcadiis.

lib. 4.
g Niceph.
Gregoriã
lib. 8. hist.
Rom. p. 135

res viarum sunt, hoc sibi muneris incumbere no-
 rint, vt opus, quod fit in sternendis viis probet vel
 improbent, & eos qui ad viarum munitionem tenentur,
 compellant. Siculus Flaccus, Sunt, (inquit) viarum
 publicarum regales, quæ curatores accipiunt & per
 redemptores muniantur. Opus certe regium est & cura
 Principe dignissima, vt subditi commodè & tuto com-
 meare possint. Lacedæmonij regibus suis hoc tanquam
 summum concedebant, vt de viis publicis cognoscerent.
 Plato eam curam demancabat. Romæ Censorum ea
 functio & munus fuit florente Republica, vt in vrbe
 vias sternendas silice, glareâ extra urbem substruedas
 marginandasque locarent. Ac deinde collegio quæstorum
 statura viarum commissâ est. Ædiliu[m] aliquando hæc
 cura fuit. Hinc Suetonius Vespasiani vestem à plebe
 luto aspersam & opletam refert, quod Ædilis curam
 verrendis viis non satis diligentem adhibuisset.
 Augustus ipse hanc eandem curam antea dedignatus non
 fuerat: sed cum viarum curator constitutus fuisset, etiam
 viros Prætorios viis reficiendis designauit, quos
 binis lictoribus vt voluit. Quinetiam aliquo post
 tempore itinera publica refici mandauit partim publicis,
 partim suis, partim etiã Senatorum quorundã sumptibus.
 Sic etiã Imperator Antoninus istis viarum curatoribus
 coercionis potestatem cõcessit, vt punirét quos videretur,
 aut certè puniendos ad præfectum vrbi remitterét.
 Plinius Cornutum Tertulum multis laudibus comendat,
 cui, cum cõsularis esset, demãdata fuerat cura viarum
 Æmyliarum. Itaque cum viarum cura olim tãto studio
 etiam dignioribus & principibus

in ciuitate viris comissa fuerit, existimãdum est earum
 causam omnibus priuilegiis potiorẽ cenferi debere.
 Viarum instructiones (inquit Callistratus) non personarum,
 sed locorum munera sunt. Sed & cum æquissimum
 esse iudicetur, eum qui viam publicam exarauerit,
 ad eius munitionem teneri: omnes immunitates in
 hac causa, & quæuis priuilegia, quocũque titulo
 concessa sint, cessare debent. Vt & magnus censetur
 legati fauor si in tutelam *Aureliæ* viarum reficiendæ
 relictu[m] sit. Sed ne in recentissima nos aut
 numerosa rationum serie, aut superflua argumentorum
 & autoritatum multitudine vtamur, Constitutiones
 Imperatoriarum hanc conuersionem expressis verbis
 decidunt. *Ad instructiones itinerum pontiumque* (inquit
 Imperator) *etiam diuinas domos & venerabiles ecclesias
 tam laudabili titulo libenter adscribimus.* Quin & eadem
 constitutio alio loco iisdem ferè verbis repetitur, *Ad
 instructiones reparationisq; itinerum nullum genus hominum
 nulliusq; dignitatis ac venerationis meritis, cessare oportet.*
 Hoc idem veteri Frægica lege inter Caroli magni
 constitutiones sancitum fuit his verbis, *Possessiones ad
 religiosa loca pertinentes nullã descriptione agnoscat,
 nisi ad constitutionem viarum vel pontium, si tamen intra
 eadem loca habuerint possessiones.* Monachis ceterisque
 clericis tum leges ciuiles, tum etiam sacri canones
 multas immunitates concesserunt. Quin & specialiter
 monasterio Diui Victoris multa Reges nostri priuilegia
 & munerum publicorum vacationes indulserunt.
 Sed hæc omnes immunitates locum habeant in
 tributis ordinariis. At in præstatione quæ tanto
 fauore tamque laudabili commendatione digna est,
 conuenit, vt omnis cesset immunitas.

al. Honor. §. munit. vers. viarum ff. de mun. & honor. bl. ff. de via publ. & itin. public. reficiẽ do. l. 2. de muneribus part. l. 12. C. cl. 1. & 2. & seq. de itin. munit. do. in Co. Theodos. d. l. 50. quidã in test. e. l. ad instructionis. Co. de sacros. eccles. fl. absit de priuileg. do. mus augu. ste li. ii. C. g. Capitul. Caroli magni lib. 6. cap. 107.

in Capitul. in M. Anton. Ph. n. Plinius li. 5. epist. 15.

cipibus

y iiii

Nam cum ista viarum instructio unicuique facilem vehendi, importandi & exportandi commoditatem præsteret: æquum est, ut simul omnes communem usum & publicam utilitatem communi sumptu omniumque impensis tueamur & sustineamus.

SENATVS portorium illud seu barragium viarum instructioni destinatum ab omnibus, etiam nulla Ecclesiasticæ immunitatis ratione habita, exsolui debere iudicauit.

Filiarum renunciationes quæ tabulis nuptialibus accepta dote sunt, legitimas esse & validas.

CAP. III.

TITIVS filia Seia, quæ puella vixit 16. annorum erat, dotè mille aureorū tabulis nuptialibus dixit, eodemque matrimonij contractu Seia futuræ patris successioni renuntiat. Illa tamen post Titij patris obitum ad successionem paternam admitti postulat, petita aduersus renuntiationem restitutione, tum quia minor, tum quia immodicè læsa fuerat. Aut si restitutioni locus non videretur, at certè sibi legitimæ supplementum à fratribus deberi contendit.

PRO SEIA. Pactiones omnes, quæ de viuentis substantia & successione inuentur, nullas & contra bonos mores esse iura statuerunt. Renuntiationem autem, quæ paterna Titij reuerentia à filia puella expressit, non modò iuris tam civilis quàm canonici dispositio, sed & ipsa æquitatis consideratio iniustam esse & illegitimam dicat & ostendit.

Nam

Nam si iuris civilis regulas spectemus, constat filiam, quæ pacto dotali futuræ viui patris successioni renuntiauit, non idèò à successione paterna excludendam, quantumuis in contractu matrimonij renuntiauerit: sed hoc tantum ab ea requiri, ut quæcunque à patre dotis nomine accepit conferat. Quinetiam ipsa renuntiationis pactio adeo nulla censetur, ut cum nullius momenti sit, ne iuribus quidem confirmari queat, & bonis moribus contraria habeatur. Idemque & in filio, qui si aliquo accepto renuntiauit querelæ inofficiosa, non idèò minus tamen admittetur, reiecta illicita illa pactione. Itaque quisquis bona eius qui viuuit & superstes est, repudiauit, non idèò minus defuncto illo potest hereditatem adire, ut nec bonorum possessionem petere prohibetur. Quinetiam indubitari iuris est, pactiones qualescunque de viuentis hereditate initas, nullas esse & iure civili pro illegitimis haberi: Imò (inquit lex) *improbus est qui de viui hereditate sollicitus est*. Verùm Romanis legibus aduersari videtur Bonifacij Pontificis constitutio, qui renuntiationem filia, si iurando confirmata fuerit, obseruari iubet. Canonistas iuris Pontificij conditores excusare potius, quàm accusare lubet, qui nimio peccandi metu & religiosis conscientia scrupulis humanas mentes terrent, obiecto prætextu qualiscunque iurifurandi seu vi & metu, seu iniusta qua-vis ratione extortit. Atque illi interea non animaduertunt, iurandum legitimam esse & solemnem non cuiusuis, sed licitæ promissionis assertionem. Hinc fit ut pactio illicita, quæ contra bonos mores fit, confirmari iurando nequeat. Itaque iuramentum

cup

Arrest
donné le
24. May
1583. Chau-
uelin plai-
dant pour
les Reli-
gieux de
S. Victor,
& moy
pour les
maistres
prouiseurs
des chauf-
fees d'Or-
léans.

al. fin. ff. de
suis & le-
gitimis.
bl. pactum
quod dot.
Co. de pact.
l. pactum.
C. de collat.
cl. iuris ge-
nium s. si
paciscar. ff.
de pactis.
d. l. si quæ-
do. §. illud.
C. de inoff.
testam.
e. l. qui su-
pervest ff. de
adqu. her.
s. l. licet, &
l. fin. Cod.
de pact.
g. l. 2. §. in-
terdum. ff.
de vulgari
& pup. sub
stit.
hcap. quæ-
uis de pa-
ctis in 6.
il. adigere.
§. fin. ff. de
iuris. l. qui
imato &
d. l. fin. ff. qui
satis. co-
gacur l. nul-
lum. Cod.
de obseq. à
liberis &
liber.

si pactioni quæ nulla sit, apponatur, nullum est, neque effectum habet ^a. Quin & ipsis quoque Pontificiis constitutionibus idem statuitur, nec iuramento illegitimæ pactioni adiecto stari oportet ^b. Neque enim iusiurandum vinculum est iniquitatis ^c. Ex his ergo satis liquidò patet quàm absurda sit ea ratio, quæ Bonifacij epistolæ decreti illi inseritur, obseruari pacti dotalis renuntiationem ex scrupulo & religione iurisiurandi. Sed vt omnis cesset obiectio, sciendum est Pontificias sanctiones in Francia, si de spiritualibus agatur, magna veneratione coli. At si de temporalibus controuersia sit, nullo iuris vel necessitatis vinculo nos ad eorum obseruationem adstringi vel obligari: ac maxime si iuri nostro contrariæ sint: Quod in controuersa facti huiusdisputatione asserere possumus. Nam legibus nostris municipalibus si non omnibus, certè ple-risque, definitur, non licere parètibz inæquali voluntate præcipuam vnus ex liberis conditione facere. Neque verò patri cõsuetudo permittit omnibus liberis ad hæreditatem venientibus, his quidem prælegare & donare, illos autem prægrauare, sed quales statutis municipalibus portiones inter liberos definitæ sunt, tales ab intestatò remaneant, reiecta & prohibita paterni officij inæqualitate. Quod si iusta & legitima renuntiationis illius stipulatio iudicetur, quam pater à filia exigit, fiet vt Seia mille aureorù dote contenta à bonis paternis excludatur: Cæteris verò liberis portio amplior & potior accrescat. Equitas autem, quæ æqualitatem fouet, hoc vnum maxime inter liberos requirit, vt quemadmodum parentes naturali iure vnum & par em affectum præstare debent, ita etiam æ-

quo

quò iure bona liberis relinquere teneantur, nulla præcipui ratione: nisi si quid primogenito statutis municipalibus concedatur. Accedit quòd defunctum Titium plebeium & ignobilem fuisse non ambigitur: Inter plebeios autem non est familiarum dignitati consulendum. Quæ prima fuit renuntiationum causa & origo. Sed & si omnia generali causæ huius disputatione asseramus renuntiationes filiarum legitimas esse & iuri nostro consentaneas, tamen duo sunt in hac controuersa facti specie quæ renuntiationi à Seia factæ obstant, minor ætas, & immodica læsio. Nam cum Bonifacij constitutio renuntiationem filiarum probat & admittit, de ea filia loquitur quæ legitimæ sit ætatis, & quæ pro modo facultatum à patre dotata fuit. Seia autem & minor erat tempore contractus matrimonij, & immodicè læsa cum renuntiauit mille aureis contenta. Immodicam autem læsionem ipsa hæreditatis æstimatio & paternarum facultatum modus satis aperte ostendit. Ex legatis Priuernatibus vnus in Senatu dixit, cum de lædere ageretur: *Si pacem bonam dedertis, & fidam habebitis & perpetuam: si malam, haud diuturnam* ^a. Sic etiam si quis velit cum minore certa, secura, & perpetua obligatione contrahere, contractus iustus sit, sine fraude, nihil iniqui contineat, nec immodica læsione liberis auferat portiones legibus definitas. Quinetiam licet renuntiationem à filia maiore factam propgneremus, non est dubium quin ex immo-dica læsione restitutio etiam maiori debeatur, & indulgeri soleat, cum nimia & enormis deceptio dolo comparetur, ac tum contractus dolum re ipsa in se continere dicatur ^b. Quæ verò maior esse læsio

a Lilius li. 8.

b l. omnes §. Lucius.

ff. quæ in fraudẽ creditorum.

c. si quis cum aliter

ibi glosa & Do-

ctores ff. de verb.

oblig. l. & eleganter.

ff. de dot.

potest aut iustior filia querela proponi, quam hoc casu quo Seia ne legitimam quidem consecuta fuit? Lex enim parentibus licere noluit liberos legitimam priuare: cum legitimam à patre debeatur iure naturali^b. Vnde etiam Iuriscultus legitimam às alienum patris appellat^c. Atque hæc est Decij & aliorum iuris Doctorum sententia, vt tali renuntiatione non intelligatur tolli legitimam supplementi petitio^d. Dos mille aureorum Seia data fuit, renuntiationis & paternæ hæreditatis pretiū: Imo nefariæ spei præmium, promittenti impium, stipulanti turpe, patri periculosum. Quinetiam sola patris præsentia vim metumque adfuisse arguit. Paterni quidem nominis pudor ac reuerentia vetat doli querelam adhiberi: non tamen ideo vim & metum abesse rectè quis dixerit. Nam quoties aliquid per potentiam extorquetur, lex id omne per vim expressum & adactum existimat^e. Vt in contractu inter patronum & libertum inuito, ex potentia patroni facillè metus præsumitur^f. Et quidem muliebris pudor timidique sexus reuerentia causam restitutioni satis idoneam præstat^g. Magna autem est patris in filiam potestas, & quidem filiam puellam; quæ vix dum pubertatem egressa patriam voluntatem pro æquitate summa suspicit & veneratur. Certè Iuriscultus Papinianus & Modestinus renuntiationes illas censent veras esse filiarum exhæredationes, & quotiescunque pater filiam dote contentam ab hæreditate abstinere iussit, dispositiones istas exhæredandæ filia causa factas videri, & genus quoddam exhæredationis continere respondent^h. Quid autem exhæredatione odiosius proponi potest, quidve tam odiosa pactio-
ne ini-

ne iniquius? Dispositiones tamen eiusmodi, quæ conditiones duras adeo & iniquas continent, lex pudori paterno parcens non iniustas sed nullas appellari voluit. Neque enim iura existimarunt à veneratione naturali alienum, iniustam & iniquam patris malè affecti voluntatem rescindi. Itaque Tertij filio infanti & Septitiæ liberis contumeliose exhæredatis iudices his quidem maternam hæreditatem, illis autem paterna bona restitui debere crediderunt, & irritas esse voluntates eorum pronuntiauerunt, qui summa cum iniquitate parentum nomen simul & affectum abiecerant^a. Ideoque Caius Iuriscultus ait non esse consentiendum parentibus qui iniuriam aduersus liberos suos inducunt: quod plerumque (inquit) faciunt malignè circa sanguinem suum inferentes iudicium^b. Cum ergo parentes inæquali iudicio liberos fouent, & dum quibusdam nimio amore indulgent, cæteros velut alienos ab hæreditate sua malè affecti repellunt, tunc de parentum iudicio conqueri licitum est & honestum^c. Hoc autem ab iis parentibus plerumque fieri solet, qui facultates suas masculis iniqua prædilectione referuant, filias, si fieri queat, ab omni successione suæ emolumento excludere student: nulla quidem exhæredationis causa, sed scæminei nominis in aliam familiam transeuntis odio vel contemptu. Lex tamen nihil esse iniquius iudicauit, quam si ex sexu discrimen vllum inter masculos & scæminas statuatur^d. Vt & olim cum Armeniorum lex hanc sexus differentiam statueret, & scæminas à successione arceret, Iustinianus constitutione sua hoc omne discrimen sustulit^e. Immo etiam si quando viros pios & pruden-

^a Valer. Max. lib. 7. cap. 7.

^b l. 4. ff. de inoff. test.

^c l. si patre superstitie. Co. de dolo.

^d L. Maximianum. C. de liberis præter. ^e Novella 21.

¹ l. omnino do. l. quoniam C. de inoff. test. ² l. fin. s. fin autem patres. C. de curatore furios. ³ l. Papin. S. si quis in pubes ff. de inoff. test. ⁴ d. Decius consil. 616. Doctores ad d. l. patrum quod dotali. & C. inoff. ad d. cap. quamuis. ⁵ l. fin. Cod. de eo quod metus causa. ⁶ l. i. s. qui encrada ff. quarum reru actio. ⁷ l. similiter ff. quod metus causa. ⁸ hl. qui robat. ff. de her. in sit. l. emptor. s. ff. de rei vendicai.

tes de rebus suis maturo iudicio disposuisse historia sacra refert, videmus filias non minus quàm masculos ad successionem vocari. Sic enim Iopi vir iustus dicitur filias speciosas & formæ præstantes habuisse. Addit historia sacra, *Deditque eis pater suus hereditatem inter fratres earum* *. Sic & Attico iure cum ex Solonis lege non liceret ei, qui filios habebat, liberè de rebus suis disponere, Demosthenes id quod lex de filiis dixerat, ad filias quoque produci debere contendit: quasi non minus æquum sit parentes in filiarum, quàm in filiorum fauorem bona sua liberis reservare ^b. D. Augustinus de lege Voconia, *Inter secundum & postremum bellum Carthagine se lata est etiam illa lex Voconia, ne quis heredem feminam faceret, nec unquam filiam: qua lege quid iniquius dici aut cogitari possit ignoro* ^c. Mulieres vilo sexus sui odio vexari & vrgeri acerbum est. Quin & eas diuinus Plato in Republica sua ad publica negotia tractanda admitti voluit. Vt & Germani, rudes licet & olim Barbari, magna tamen veneratione mulieres prosequi solebant. Hæc sunt Cornelij Taciti verba, *Memoria proditur quasdam acies inclinatas iam & labantes a feminis restitutas constantia precum; & obiectu pectorum, & monstrata cominus captiuitate, quam longè impatientius feminarum suarum nomine timent: Adeo ut efficacius obli-*

gentur animi ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur. Inesse quinetiam sanctum aliquid & prouidum putant; nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt ^d. Apud Lacedæmonios consilia & auctoritatem mulierum magni fuisse momenti testatur Plutarchus ^e. Iustinianus Theodoræ iudicio feliciter & frequenter usum se in publicis

in publicis consiliis refert & gloriatur ^a. Deo ^a *In auct.*
Consentes antiquitas duodecim finxit, sex mares ^{ut indices}
& sex fœminas, quibus præcipuis consiliariis Iup- ^{sive quoque}
piter uti credebatur. Quin & olim in Gallia quan- ^{suffragios}
tus apud maiores nostros fœminis honos haberi ^{hec autem}
soleret, hoc vnum satis testatur, quòd cum fœdus ^{omnia.}
inter Annibalem & Gallos sanciretur, conuenit, ^b
ut si quæ inter eos dissidia aut cõtentiones siue super ^{Plutarc.}
fœderis interpretatione seu alia de causa orientur, ^{suuam quæ}
haberent mulieres Gallas iudices & arbitras con- ^{aperat.}
trouersiarum ^b. Nos tamè degeneres & auita maio- ^b
rum gloria indigni, muliebri genus iniqua condi- ^{aperat.}
tione vexamus, fœminas à parètum successionibus ^{aperat.}
iniusta ac legibus reprobata pactione repellentes, ^{aperat.}
quarum tamè fragilitatem legitimo potius & am- ^{aperat.}
pliore patrimonij subsidio sustentari & subleuari ^{aperat.}
conueniens esset.

PRO FILIIS MASCVLIS. Quem-
admodum olim philosophorù quidam suas habe-
bant *nuclias dōxas*, ratas sententias, quas controuer-
tere & à quibus abscedere non licebat: Sic & apud
nos sunt quædã ciuiliis Fræcorù iuris axiomata, quæ
disputatione cõtroversa in dubium reuocare nefas
est. Sunt & Forenses regulæ, vetusta Senatus consul-
torum autoritate sancitæ, quas si quis in palatio
inficietur, aut in Senatu disputet, ignarus iuris no-
stri & in ciuitate sua planè peregrinus meritò ha-
beatur. Constat autè apud nos filiarù renütiationes
semper & vsu nostrò admissas, & plerisque Senatus
præiudiciis cõprobatas fuisse. Atq; ideo quæstionè
hanc non Romanis legibus decidi oportet, sed iure
nostro, quo generaliter pactiones omnes tabulis
nuptialibus appositas firmiter ac præcisè obseruam ^a.

a Tob. cap.
ultimo.

b Demo-
sthenes ad-
uersus Ste-
phanum.
c D. Aug.
lib. 3. ca. 21
de ciuitate
Dei.

d Tacitus
de moribus
Germano-
rum.
e Plutarc.
in compa-
ras. Numa
& Lycurg.

a Guido Pa
pe. qu. 105.
Aufserius
quæst. 452
Boerius de
cisionæ 2.04
Mafuerius
in tit. de
success. &
ris. de soc.
S. item licet
Doctores
ad d. l. pa-
ctum quod
dotali. & l.
fin. Cod. de
paclis. &
S. filij nati
tit. si de feu
do defuncti
cōsentio sit
lib. 2. pseudo
rum.
b l. 195. pro
nuntiatio
in fin. ff. de
verb. signi
ficat.
c Euripides
in Iphige-
nia.
d Terent.
Heauton-
tim. act. 4.
Scena I.

Renuntiationes autem istæ communi omnium iur
 ris nostri Doctorum sententia validæ ac legitimæ
 asseruntur. Nec mirum si maiores nostri diuerso à
 Romanis iure filias à futuris hæreditatibus facillè
 excludi voluerint. Romani Reipublicæ ac demo-
 cratiæ studiosi, familiarem conseruationem & no-
 minis seriem ac dignitatem non nihil, sed leuiter
 æstimabant. Nos autem monarchiæ Francicæ viui
 & robur, ac regalis potentæ firmamentum ex il-
 lustri nobilium familiarum dignitate reputaui-
 mus. Dignitas autem illa vix est vt retineri possit,
 si non ampla familiarum patrimonia, & antiqua
 auitæque bona vno cumulo filiis, nepotibus, ac po-
 steris masculis referuentur. Filix in alienam fami-
 liam transeunt: Mulier familiæ suæ & caput & fi-
 nis est. Euripides, *ἡ δὲ οἰκων εἰσὶ πατρὶος ἀρρε-*
τες. Itaque si quid filix ex bonorum paternorum
 diuisione consequantur, id omne familiæ, ex qua
 exeunt, diminutio est, clades, & intertrimentum.
 Vt non male Terentianus ille Syrus damno auctū
 fuisse herū dixerit, cui filia nata & seruata nuntiaba-
 tur d. Itaque non sine magna ratione renuntiationes
 filiarum, dummodo aliquo accepto fiant, legiti-
 mas haberi volumus: Idque non modò inter no-
 biles, sed & inter plebeios quoque locum habere
 multis arrestis Senatus iudicauit. Renuntiationes
 autem tum demum habentur legitimæ, quoties fu-
 turæ & obuenturæ parentum successioni filia ta-
 bulis nuptialibus renuntiat. Quod si de successio-
 ne quæ sita pactio incatur, nulla est renuntiatio.
 Hinc quæsitum est, quid in ea facti specie dicen-
 dum. Filia in contractu matrimonij successionem pa-
 tris tunc viui renuntiauerat. Pater inito contractu

matrimonij, nuptiis tamen nondum celebratis,
 neque vxore in domum mariti deducta decesserat.
 Dubio & controuerso iure quærebatur, an renun-
 tiatio facta obstaret, quominus filia ad hæredita-
 tem paternam admitti deberet. Atque in ea quæ-
 sitione Senatus iudicauit æquum esse filiam non
 ideò minus ad paterna bona admitti. Non alia
 ratione, quàm quia ipso nuptiarum & consummationi
 coniugij tempore delata iam erat & acquisita pa-
 tris successio. Tabulæ autem nuptiales ad tempus
 consummati matrimonij referri debent. Quin &
 in hac renuntiationum materia alia facti species du-
 biam excitauit in foro controuersiam. Filia vno co-
 demque matrimonij contractu, tam matris defun-
 ctæ successionem, quàm obuenturæ viui patris hæ-
 reditatis, acceptis centum, renuntiat. De renuntiatio-
 ne an legitima esset, & an vtriusque successionis
 ratione valeret quæsitum est. Et quidem respectu
 maternæ hæreditatis, quippe quæ iam tum obuene-
 rat & ipsius matrimonij tempore quæ sita erat, nul-
 lam esse renuntiationem à filia factam constabat.
 Sed an paternæ hæreditatis contemplatione valeret
 dubitabatur. Forensi adhibita distinctione quæstio
 hæc arrestis iudicata ac decisa fuit. Nam renuntia-
 tio fieri solet pretio dotis aut vnico, aut in singulas
 hæreditates distributo. Distributum in singulas hæ-
 reditates precium intelligimus, cum filia renuntia-
 nit acceptis centum; & adiecta hac distributione
 50. pro paterna hæreditate, & 50. pro successione
 materna. Nam hoc posteriore casu renuntiatio va-
 let, sed eius tantum successionis respectu, quæ ob-
 uentura est. At verò illius hæreditatis respectu, quæ
 iam tum quæ sita erat, nulla est & rescinditur. At-

Par arrest
 que j'ay
 ouy dire a
 uoir est
 prononcé
 en robbe
 rouge le 23
 Decembre
 1569. au
 profit de
 M. Antoi-
 ne Forget
 Procureur
 du Roy à
 Paris.

Par arrest
du 15. May
1592. entre
Denise Ba-
pulle ap-
pellante &
Loys Bap-
te inhi-
mé. L'auois
eserit au
procez.

que hoc ita à Senatu iudicatum fuisse constat^a. A-
lio autem casu quo renuntiatio facta est vnico tan-
tum & confuso precio, hæc facti species in Sena-
tu controuertebatur. Pater, qui vxore mortua filia
& cæterorum liberorum tutor erat, filiam collocat
dicta dote mille aureorum, eodémque matrimonij
contractu filia tam defunctæ matris hæreditati, quæ
iam tùm acquisita erat, quàm obuenturæ viui pa-
tris successioni renuntiat. Masculi hæredes foro-
rem ad maternam successionem admitti consentie-
bant restitutis 500. aureis. At ex regula prædicti ar-
restis renuntiationem paternæ successioni factam
valere asserebant, non ininùs, quàm si separatim &
diuiso precio acceptis 500. aureis facta esset, quia
cùm partes dictæ non sunt, æquales censentur^b. I-
taque dotem mille aureorum ita æstimari volebât,
vt dimidia in paternam, altera pars in maternam
successionem imputari deberet. Contrà autem fi-
lia asserebat oportere renuntiationem non vnus
tantùm, sed & vtriusque successionis respectu re-
scindi. De materna successione, quæ renuntiationis
tempore quesita fuit, dubitandi locus non erat.
Quod autem ad paternam hæreditatem attinebat,
his rationibus filia nitebatur. Renuntiationes, nisi
aliquo dato & accepto fiant, legitimas non esse. In
ea autem facti specie filia bona materna plusquàm
mille aureorum valorem excedere affirmabat, vt
cùm mille aureos pater in dotem dedit, nihil ex
suo præstitisse censi debet. Deinde pater filia tu-
tor erat & rationibus reddendis obnoxius, vt si
quid dotis nomine dediç, id omne in rationes tu-
telæ imputari deberet, si quidem administrationis
nomine pater debitor erat, & in debiti exolutio-
nem

b. l. si non
fuerint. ff.
pro socio.

nem præstitisse dotem censendus est^a. Itaque Sena-
tus in ea controuersia iudicauit vtriusque tam pa-
ternæ quàm maternæ successionis respectu nullam
esse renuntiationem^b. Hæc omnia & controuersos
istos casus adiecta Senatusconsultorum authorita-
te proponi conueniens fuit, vt cõstaret renuntiatio-
nes filiarum tabulis nuptialibus factas legitimas à
Senatu iudicari & quocũque casu validas. Quin &
renuntiationes eas probari, quæ futuris hæreditatibus
non autem eas quæ iã quesitis successioneibus fiant.
In futuris incertitudo multa est: in quesitis nulla. I-
taque in hac aduersus filiam contentione nihil est
controuersa disputatione dignũ, nisi vt hæc duo re-
fellamus, minoris ætatis fauorẽ, & læsionẽ immodi-
cã. Filia enim cõqueritur dotẽ sibi à defuncto patre
assignatã minus legitima naturali iure debita cõti-
nere. Equidẽ si Romani iuris subtilitates scrupulo-
sè inquirimus, constat nullo casu, seu dotis datione
seu alio vlllo paterno iudicio, legitimæ præiudicium
fieri posse^c. Atque idẽ in illis huius regni Curiis,
in quibus prouinciales iuri scripto & Romanarum
legũ necessitati fesc subiecerunt, licet ex vsu regni
renuntiationes istas admittãt, tamẽ si minus legiti-
ma solutũ sit, legitimæ supplementũ deberi volũt^d.
Sed in hoc nostro Parisiensi Senatu nec legitimæ
supplementi petitio admittitur, nec petita in integrũ
restitutione renuntiatio ista impugnari & contro-
uertere potest^e. Sed ne sola rerũ iudicatarũ authorita-
te nitamur, etiã ipsas rationes exquiramus, quibus
motus Senatus tot arrestis renuntiationes ratas
esse iussit, & aduersus minoris ætatis restitutionem,
& aduersus legitimæ supplementi petitionem.
Primum ipsa patris præsentia omnem metus, læsio

a. l. i. c. 2.
c. l. c. ex
pluribus ff.
de solut. l. si
duos. ff. de
contrah.
empt. l. si
duos. ff. de
enict. l. pa-
ter filium.
ff. ad leg.
falcidiam.
b. L'arrest
de la Cour
est cité
par^o Nico-
laus Valla-
li. de rebus
dubiis tra-
ctatu 19.
pag. 280.
c. 281.

c. l. omni-
modo. §. re-
pletionem.
C. de inoffi-
testam.
d. Boerius
decis. 62.

e. Carolus
Molinæus
consil. 55.

nis, ac circumventionis suspicionem excludit. Paterna pietas fouere filiam, non autem lædere præsumi debet. Tantum abest vt patris præsentiam illam damni & iacturæ occasionem dedisset, aut metum vllum inigcisse existimetur. Immo hæc est frequēs legis præsumptio, patrem optimè liberis consulere. Si filius em incipatus (inquit Iuriscōsultus) in patrem quantum satis est contulit, ne iudicium eius inquietet, exceptione doli repellitur. Hoc si in filij voluntate lex voluit, quantum potiùs paternæ dispositioni parere filiam æquum est, cum nullus alius dicitur iustior familię erciscundæ arbiter quàm ipse pater? Laudanda autem voluntas eius qui viuus voluit hæredi futuro prouidere. Obiicitur ætas, & filia minorem se fuisse allegat. Sed cum pater sit naturalis & legitimus filię tutor, quid iuuat ætatem spectari, si quidem eorum omnium actuum, qui cū patre ineuntur, nulla potest aut debet à filiis peti restitutio? Paterna enim reuerētia omnē restitutionis spem excludit. Deinde ætas sola non sufficit ad restitutionem. Neque enim (ait lex) minor restituitur, quia minor, sed quia læsus. Videndum est ergo an vlla legitima læsionis querela deduci in iudicium à Seia filia possit. Primùm hoc proponi conueniens est, legum conditores, quotquot prudentia & iudicio claruerunt, mulieres ad modestiam morumque simplicitatem & sanctimoniam ista seueritatis regula reducendās credidisse, vt neque opibus abundarent, neque grandes & imensas pecunias dotis nomine acciperent. Mulierum impotens natura opum lasciuia & diuitiarum luxurie irritanda nō est. Itaque Romæ Voconia legē, quæ à L. Voconio tribuno plebis, suadente Cato-

tone Censore lata est, verabatur, ne quis mulierem, etsi ea filia esset, supra quadrantem faceret hæredem. Mulieres faciliùs in mediocri fortuna antiquam frugalitatem morumque integritatem retinent. Quintilianus de lege Voconia, Quid putas voluisse legislatorem, cum hoc ius constitueret, ne fœminæ nimias opes possiderent, ne potentia earum ciuitas premeretur. Seneca, Omnes viros diuites seruitutem exiōit: Crede mihi, volet in suis regnare diuitis. Ad- dit Seneca, Insolens malum est beata uxor. Cū immēsum pōdis aurī orba attulerit, cū pecunia arcas nostras onerauerit, quid aliud quàm beatē seruiemus? De Indorum nuptiis Arrianus agens. γαμήσιο ἡ (inquit) ἔτε τι δίδοντες ἔτε λαμβάνοντες. Lycurgum quidā tradunt dotium opulentiam reiecisit. Aristoteles tamen Lacedæmonios improbat & reprehendit, qui & dotibus magnis, & donationibus continuis, & hæredum institutionibus mulieres locupletarent. Lege diuina filię extantibus masculis non succedebant. Solon Athenis magnas & opulentas dotes dici prohibuerat, munera tamen aliqua, sed modica fieri permittens: si quidem matrimonia, non precio vel mercede, sed nuptia coniugum benevolentia iniri honestius existimabat. Cū Athenienses Antonium Liberum patrem salutassent, & ei Mineruam suam desponderent: ille dotis nomine imperauit mille talenta: Tūm ex Graculis quidā dixit, Κύριε, ὁ ζωὴς τὴν μητέρα σὲ Σιμίλιν ἀποροικὸν εἶχε. Tacitus de moribus Germanorū, In ier sunt (inquit) parentes & propinqui ac munera probat. Munera nō ad delicias muliebres quaesita, nec quibus noua nupta comatur, sed bonæ, & fruenti equi, & scuti cū framea gladioque. In hac munera uxor accipi-

a Cicero h. 2. de finibus, & 3. in Verre. Dio lib. 52. D. Aug. li. 3. de ciuit. Dei. Liui. lib. 41. b Quintil. decla. 264. c Seneca lib. 1. con. srou. 6. d Arrianus in lib. verū Indic. e Alianus de varia historia li. 6. cap. 6. f Aristo. li. 2. Polit. cap. 7. g Numer. cap. 27. lo sue cap. 17. h Plutar. in Solone.

*tur. Hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos cō-
ingales deos arbitrantur^a. Olim Massilia dotis cen-
tum aureorum summam excedere non licebat^b.
Apulcius eleganter, *Virgo formosa, etsi sit oppidō pau-
per, tamen abundè dotata est. Affert quippe ad mari-
tum nouum animi indolem, pulchritudinis gratiam, slo-
ris rudimentum^c. Plato apta & subtili ratione offen-
dit dotium moderationem omnibus commodam
communi vtilitate prodesse. Nā si quis vel indota-
tam, vel modicè dotatam vxorem accipit: ille vicis-
sim aut sororum frater, aut filiarum parēs est, quas
vt in matrimonio collocet, nulli aut moderati sum-
ptus requirentur: atque ita patrimonio integro &
illibato perfruetur: & hoc est quod Plato ait, *ἡ ἀν-
τιέσων γινέσται τοῖς μῆτε λαμβάνοντι μῆτε διδόντι* *κατὰ εἰς ποσοῖα^d. Deinde quid est aliud quod im-
portuna petitione, filia aut scelicius exoptare, aut cō-
modius à patre flagitare possit, quàm vt in viri am-
plexu fausto nuptiarum omine deducatur? Pater
id filię Seid̄ præstitit. Quid illa adeò de dotis magni-
tudine sollicita est, si quidem pater ei virum probis
moribus & facultatibus idoneis elegit? Neq; enim
fieri verisimile potest patrem ita malè affectum, vt
velit generum sibi asciscere pauperem & minus i-
doneum, non alia ratione inductus, quàm vt do-
tis modicitatem lucrifaciat. Plato filię, quæ est vi-
ro desponsata, nihil vult à patre relinquī^e. Sed et-
si omnes istæ æquitatis regulæ cessent, ac stricto
iure quæstionis huius merita expendantur: dicen-
dum est nec læsionem qualemcunque attendi de-
bere, nec legitimæ querelam proponi æquum esse:
Idque non alia quàm incertitudinis ac dubij e-
uentus consideratione. Constat enim pactiones
omnes***

a Tacitus
de moribus
Germano-
rum.
b Strabo
lib. 4. Geo-
graph.
c Apulcius
Apolog. 2

d Plato li.
6. de legi-
bus.

e Plato li.
x. de legi-
bus.

omnes quæcunque tam iacturæ, quàm lucri incer-
titudinem continent, firmissimo iure valere, nec
villo læsionis prætextu impugnari posse^a. At verò
eam dotem quæ adiecta renuntiationis conuentione
datur, possumus aptè cum Vlpiano pretium o-
mittendè hereditatis vocare^b: hereditatis (inquam)
non quælitæ, sed obuenturæ, cuius spes dubiam
& incertam habet commoditatis & lucri expecta-
tionem. Multa enim post dotis constitutæ solutio-
nem contingere possunt, quæ paternas diuitias &
facultates aut diminuunt aut in totum euertant^c.
Seneca, *Quæ sunt diuitiæ, quas non egestas, & famēs,
& mendicitas à tergo sequantur?* Ammianus Marcellinus
versatiles describens fortunæ motus qui lu-
dunt mortalitatem, plerisque memorat quos re-
fert *nunc in sydera euectos, nunc ad Cocyti profunda
mersos^d. Si idoneus subito lapsus sit (inquit Iurif-
consultus^e.) Testatur Plinius cum, qui Romæ pri-
mus accepit Diuitis cognomen, decosisse credito-
ribus suis^f. Leuis est fortuna, citò reposcit quod de-
dit. Omnis (inquit Seneca) *instabilis & incerta sceli-
citas est. Quis crederet iacentem supra crepidinē Ma-
rium aut fuisse Consulem aut futurum? Quid non timē-
dum scelicibus putas, quid de sperandū infelicibus?*
Seia patrem habuit, cuius facultates vt augeri, ita &
diminui potuerunt. Quis non quotidie frequentes
euenire casus cernit, quibus diuites plerique ad
mendicitatem citò reducuntur? Nullæ sunt merca-
toris opes, quas non tempestas & maris infidi estus
vnicò naufragio absorbere, aut incendium aliūve
fortuit^g cal^o perdere statim & ex improviso queat.
Potuit Titius pater, aut amoris lasciuī illecebris ca-
ptus bona meretrici donare, aut prodigo & lu-*

a L. de se-
de commiss
so. C. de test
sacl. l. si pa-
ter puella
C. de inoff.
testam. l. so-
ea lege. C.
de usuris.
b L. siue
quæstionis
ff. de adgu.
& omitt.
hered.
c Seneca
lib. de trā-
quillit. au-
mi cap. 12.
d Ammi-
Marcelli-
nus li. 14.
in fin.
e L. etiam
ff. de adn-
sur.
f Plinius
li. 33. ca. 10
g Seneca
lib. 1. con-
tra. 1.

Curioso sumptu opes dilapidare. Potuit etiam vel sponſione aliqua & fideiuffione irretitus miſerabilem ex aliena culpa bonorum diſtractionem pati, vel crimen committere, cuius pœna adiunctam habeat bonorum conſiſcationem, Diuus Hieronymus piè & eleganter, *Dives quondam dominus & diſtor pater* (inquit) *ſubito orbis & nudus eſt*^a. Saluſtius, *Diuitiarum & forme gloria fluxa & fragilis eſt*^b. Seneca, *Tot diuitum ſubita paupertas in oculos incidit, & nobis nunquam in mentem venit noſtras quoque opes aequè in librato poſitas*^c. Ille *Cræſus* (inquit Seneca) *inter reges opulentiffimus ad tormenta poſt terrorem vincētis manibus ductus eſt*^d. *Mutuantur vices felicitatis humana. Ludit de ſuis fortuna muneribus: Et que de dit auferit, & que abſtulit reddit*^e. Proponamus itaque poſt Seiæ nuptias defunctum patrem aduerſa minufque proſpera fortuna uſum, & in mendicitatis anguſtias coniectum: Filia dote ſemel accepta & irreuocabiliter quæſita frueretur, ipſa ab omni periculo immunis nullique reſtitutioni aut collationi obnoxia^f. Si quid lælicius contigit, æquum eſt, quod ait Imperator, induſtriam & euentum meliorem cæteris liberis prodeſſe, non ei quæ contrarium non fuiſſet poſtulatura ſi quid ſectus eueniſſet^g. Itaque ſicut incerti & aduerſi caſus dorem ſemel aliquando conſtitutam & ſolutam neque afficiunt neque diminunt: ſic nec etiam vel læſionis ratio, vel legitima æſtimatio ex proſpero facultatum ſucceſſu attendi debet: Sed ex patris benè affecti & benè conſulti voluntate omnia legitime & maturo iudicio tranſacta cenſeri oportet.

SENATVS renuntiatione Seiæ nulla habita vel minoris ætatis vel læſionis cõſideratione firmam

RERUM IUDICATARUM LIB. II. 361
mam ratamque eſſe voluit^a.

Filia per renuntiationem excluſa & præmorta, An nepos ex ea filia ad ſucceſſionem aui admittatur.

CAPVT V.

SUPERIORI controuerſiæ ſuccedit alia non abſimilis quæſtio. Meuia in cõtractu matrimonij future patris Titij ſucceſſioni renũciauit Ea uiuo adhuc & ſuperſtite Titio patre præmoritur. Seius Titij ex Meuia nepos ad ſucceſſionem aui admitti poſtulat.

PRO SEIO. Renuntiationes filiarum tabulis nuptialibus factas valere Pontificiis quidem conſtitutionibus ſanctum eſt: Sed ita demum ſi iuramento confirmentur. Sed quemadmodum perſonale eſt iuſturandum, vt nec ad hæredes tranſeat, neque eius qui iurauit perſonam egrediatur^a: ſic etiam renuntiatio cenſeri perſonalis debet. Quinetiam iniquum eſſet nepotes patris matris-ve facti ea amittere quæ aliunde conſequi, aut ex perſona ſua habere poſſunt^d. Vnde ſi pater Senator dignitatem ſuam amittat, non tamen filius ex patre olim Senatore natus, ea dignitatis prærogatiua priuabitur^e. Itaque renuntiatio, quæ defunctæ matri Meuiæ obſtaret, Seiõ obijci non poteſt. Nam ſtatim ab eo tempore quo mater decellit, matris præmortuæ gradum ſubintravit. Vt quidem conſtat nepotes & ex lege Velleia iura ſuitatis nanciſci, & ex Aquiliana formula inſtituendos eſſe^f. Non er-

a Arreſt prononcè ea robbe rouge par feu Monſieur le premier preſident de Thoule 22. de Decem br. 1775. le dit Arreſt entre Antoine Theueneau appellent, & Huguette Theueneau inthimèe.

b In c. quæ uide paſſ. in 6.

c l. 3. §. plio res. ff. de iur. Inno cent. in ca. veritatis extr. de iur. reur.

d l. ſi arrogato de adopt.

e l. emanant patris §. ult. ff. de Senat.

f l. Gallus. §. & quid ſi tantu. ff. de liberis & poſt. l. 1.

g poſt. l. 1. ff. de in iuſt. ruptis & irritis

teſtam

p̄na. ff. de
 his qui sum
 sui vel al.
 iuris. l. si ne
 cō. §. si de
 portatus. ff.
 de bonis li
 b̄pt. l. i. §.
 filiū. ff. de
 bon. poss. cō
 tra tab.
 b l. si quis
 posthumos.
 §. si filium.
 ff. de li. cō
 posth̄m.
 c. Bart. et
 alijm l. qui
 superstito.
 ff. de adq.
 hæred.
 d. si in qui.
 ff. de inoffi.
 testam. l. i.
 §. si pater.
 ff. de cōiug.
 n̄ emanc.
 liberis.
 c. l. diuisi fra
 tres. ff. de
 iure patrō.
 f. l. si ex pa
 tron. ff. de
 bonis libe.
 l. 3. §. si e
 mācipatus.
 ff. de bono.
 poss. contra
 tab.
 g. l. si ope
 rariū. ff. de
 bonis libe.

go aut matris, quæ renuntiavit, incapacitas, aut a
 liud vllum impedimentum ex matris facto vel per
 sona procedēs nepoti obiici potest^a. Maximè cum
 Meuia præmorta fuerit, relicto superstitite Titio,
 de cuius bonis & successione agitur. Hæc enim
 cōsideratio in istis ac similibus quæstionibus apud
 Iuriscōsultos magni habetur momenti^b. Nepotes e
 nim quos mater superstitites relinquit, auo & agna
 scuntur & succedunt: Idque suo iure, non inspe
 cta persona matris eiusve renuntiatione^c. Atque
 ideò nepos filij locum subintrat, & ex persona sua
 ad querelam vocatur^d. Hinc est quod nepotem ab
 auitis bonis ex persona matris repelli non debere
 Diui fratres rescripserunt^e. Idque vt exemplo con
 firmemus: Exhæredatio non minus filiam exhærc
 dem à successione repellit, quàm renuntiatio filiam
 quæ renuntiauit, excludit. Quin & exhæredatio no
 tam aliquam apud bonos & graues posteritati in
 urit: Et tamen constat nepotē ex matris exhæreda
 tione non repelli^f. Hoc ergo renuntiatio multo
 minus efficere potest^g. Neque enim personæ, sed
 gradus repræsentatio fit. Sciens quidem maternę hę
 reditati renuntiauit, nec ex defunctæ facto conue
 niri potest: Sed tamen quia aliquid defuncta ma
 ter in dotem acceperat, ne inter cohæredes videat
 ur inæqualitas vlla induci, paratus est Sciens tan
 tumdem restituere aut conferre, quantum defun
 ctæ matri dotis nomine datum solutumque con
 stabit.

C O N T R A N E P O T E M. Re
 nuntiationem Meuiæ, ac generaliter quasuis filia
 rum renuntiationes tabulis dotalibus expressas va
 lere & legitimas cēseri indubitati iuris est. Dos
 autem

autem, simulatque data vel promissa est, existimari
 debet subire vicem portionis hæreditariæ, quam
 naturali & legitimo iure filia in successione pater
 na consequi debuisset. At verò si posthabita ma
 ternæ renuntiationis obligatione, Sciens ad bona &
 successione ius admitteretur: fieret vt & Meuia
 mater dotis nomine pretium omittendæ hæredi
 tatis olim referret, & ex eadem successione Sciens
 filius matrem repræsentans portionem hæredita
 riam nihilominus consequeretur. Itaque, vnus vi
 ce duo portionem quisque hæreditariam in eadem
 vnus successione haberēt. Sicut ergo ea, quę ne hæ
 res esset pecuniã accepit, nihil ex hæreditate conse
 qui debet^a: sic eadem ratione æquum est nepo
 tem repelli, cum certissimi iuris sit nepotes non
 melioris esse conditionis quàm ipsi filij censean
 tur^b. Vt & generaliter qui in alterius ius succedit,
 eodem iure, quo & defunctus, vti debet^c. Quin
 etiam prima renuntiationum origo inde potissi
 mum processit, vt bona masculis & familiæ con
 feruerentur. At nepos ex filia non minùs quàm ipsa
 filia, extra nomen & extra familiam est. Lex ad suc
 cessionem proximiores secundum gradus vocat, vt
 qui prior est gradu, cæteris præferatur^d. Hic autem
 graduum ordo requirit, vt liberi qui primum gra
 dum occupant, excludant nepotes qui remotiores
 sunt. Neque enim aliter quàm iure repræsentatio
 nis nepos matris locum subintrare potest. Itaque
 cum ipsa Meuia, si viueret, repelli deberet: quanto
 magis Sciens qui ex radice infecta procedens, exclu
 sam matrem in auita successione repræsentare vult?
 Nam quotiescunque parens aut tempore aut con
 uentione aliqua ab inofficiosi querelâ excludi

al. fuit qu.
 ff. de acq.
 her. l. licet
 ff. si quis o
 missa caus.
 test.

b l. si vna
 matre. C.
 de bonis
 maternis.
 c l. qui qua
 dringenta.
 ver. nam
 hare. ff. ad
 SC. Treb.
 d l. pater
 filii. ff. de
 inoff. test.

a l. si quis filium. C. de inoff. test. tur, filius ad eam admitti non debet. Obicit Seius nepotes iure suo ad aui successionem venire. Hoc licet fateamur, constat tamen in constituendo succedendi iure haberi rationem matris, cuius aut persona aut ius repræsentatur. Neque enim matris exclusæ filius, censetur legitimus ac genuinus fructus eius arboris vnde mater excidit, & cum mater videatur succisa à successionis stipite, neque amplius inter eos, qui de familia sunt, radices agat, palmes, qui ex ea vite succrescit, in legitimam exclusionis illius consequentiam eodem iure reiici debere meritò videtur. Nam sublata aut exclusâ media illa persona, per quam & cuius respectu repræsentatio fit, non potest sequens persona admitti *b. arg. l. me min. C. de legitimis hæred. & arg. l. qui sella. §. in rusticis. ff. de seruit. iust. præd. c. l. 1. §. asis ff. de asu. grat. liber. d. l. si tertius. §. ult. ff. de aqua pluuiæ ar. l. c. a ma. 170. Cod. de vel. vend. l. stipulatio i. sta. §. 1. ff. de ver. obl. e. ca. unico. xi. an agnatus vel filius lib. 2. feud. l. Nouella 22. de iur. §. soluto. §. sequente* *b.* Atque ut asserunt iuris interpretes, successio non fit per saltum, se l'ordo personarum & graduum spectari & attendi in successione debet. Imò statim atque cohæredum aliquis hereditati renuntiauit, renuntiantis portio cæteris ipso iure accrescit *c.* Itaque exclusâ Meuia vniuersa Titij hæreditas cæteris fratribus cessit, illisque tum ex defuncti mente, tum ex legis dispositione destinata est. Seius autem siue matris hæres est, siue non hæres ab aui successionem repellendus est. Nam si hæres est, iudicium defunctæ, cuiusque renuntiationem euertere & oppugnare non potest. Quòd si Seium hereditati maternæ renuntiasse proponamus, tantò magis repelli eum ab aui successionem conueniens est. Sic filium repudiata patris hereditate si feudum petat, repelli iura volunt. Sic etiam Iustinianus filij portionem non aliter nepoti tribuit, quàm si defuncti patris hereditatem adire velit. Sed & si legitima ratione hoc omne expendamus, quis non vide

videt repudiationem Seij fraudem esse ac meram subtilitatem, quæ tamen non id potest vt & gradum in successione ordinem tollat, & ea, quæ sanguinis sunt, confundat & euertat? Quis verò negauerit repræsentationem etsi legis fictione inducatur, tamen ex iure sanguinis, procedere? Exclusa autem matre quis non esse iniquum iudicauerit, filium, qui ex infecta radice procedit, admitti ad aui successionem, cuius omittendæ precium defuncta mater accepit?

SENATVS Seium nepotem à successionem Titij aui excludendum & repellendum iudicauit.

NON absimilis neque alieno loco hic adicietur alia quæstio ab eodem Senatu iudicata. Meuia cuiusque filius Seius in centum aureos obligati erant Titio. Sed licet correi debendi obligati essent in solidum: tamen verè Seius solus erat debitor, & Meuia mater, securitatis ergò, obligationi accesserat. Decessit Seius non exoluto ære alieno. Meuia post filij obitum illos centum aureos creditori soluere cogitur. Moriens Meuia hæredes duos filios & Sempronium ex Seio nepotem relinquit. Sempronius ab hereditate patris Seij abstinuerat. Quærebatur an Sempronius collationis iure illos centum aureos cohæredibus præstare teneretur. Neque enim dubium erat, quin Sempronius, etsi paternam ipse hereditatem repudiasset, tamen iure suo & ex persona sua ad aui successionem admitti deberet.

DICEBAT SEMPRONIUS in collationem ea tantum venire, quæ profectitia filius accepisset, & si quid mater futuræ successionis in-

a Arrest donné le 5 Auit 1569 entre Gaspard Gascos appellans & Jean & Anthoine d'Aillery inthimés.

b l. fin. Co. unde liber. l. scripto. ff. eod. tit.

tuitu dedisset. At ea centum Seius à matre neque tanquam heres, nec tanquam filius, nec donationis titulo acceperat. Eorum ratione Meuia filij creditrix erat. Sempronius autem, vt æs alienum patris lueret, nulla actione cogi poterat. Lege quidem Rhodia filius etiam paternæ hæreditati renuntians debita paterna exoluere tenebatur^a. Hoc nostro iure non cauetur. Plinius Caluinam hortatur, vt patris hæreditatem adeat, quo famam defuncti pudorémque susciperet: sed hoc, dimisso à creditoribus ære alieno, faciendū monet^b. **COHÆREDES** dicebant Sempronium ea omnia conferre ac præstare teneri, quæcunque Meuia filij Seij contemplatione, aut eius occasione, qualicunque iure, & quocunque respectu exoluisset. Atque ita Senatus aduersus Sempronium iudicauit^c.

An mulieres ad debiti solutionem prehensione & carceris tædio compelli possunt.

CAP. VI.

CONSTITVTIONE Regia cauetur debitores, si intra quatuor menses à die condemnationis debitum non exoluerint, & iudicato non satisfecerint, posse in carcerem conici & carceris tædio ad debiti solutionem compelli. Meuia, quæ defuncti Seij vidua erat, viuentem marito simul cum eo in quatuor mille aureos se obligauerat. Defuncto Seio Meuia debitam pecuniæ quantitatem exoluere damnata est, & ni intra quatuor menses iudicium soluat, iudex non modo

modò bona distrahi, sed & ipsam mulierem præhendi & in carcerè conici permisit. Appellat Meuia, & constitutionis odiosæ seueritatem atque prehensionis rigorem aduersus mulieres exerceri durrum & indecens esse dicebat.

PRO MEUIA. Creditorum accorbitera tunc & iniquam censerit par est, & velut nimis atrocem damnari conuenit, cum illi non in bona tantum, sed & in ipsa debitorum corpora sæuire præsumunt. Lex 12. tabularum barbaram & inhumanam debitorum sectionem Romæ induxerat: qua crudelitate nihil immitius, nihil sæuius, nec magis horrendum. Neque enim vlla vnquam constitutio tam inmani feritate reperitur, nisi fortè crudelitatem Valentiniani memorare vclimus, qui vbi debitorem aliquem egestate obstructum nec soluere nec æs alienum luere referebatur, interfici debere pronuntiabat^a. At verò illa tam atrox legis 12. tabularum sæuitia tanto omnium odio Romæ reiecta est, vt barbara illa corporum sectione neminem vnquam usum fuisse Gellius testetur^b. Quippe & inhumana adeò & à ratione naturali aliena est, vt verisimile sit sectionem illam ne ipsa quidem 12. tabularum aut alia vlla lege vnquam fuisse introductam. Conuenientius fuerit hæc verba legis 12. tabularum, *partes secanto*, non ad corporis; sed ad bonorum sectionem referre: Vt quoties plures essent creditores debitoris qui soluendo non erat, & bona inter eos partiri & secari oporteret, & vnumquemque creditorum partem pro rata debiti consequi. Sic enim Seneca, *Si debitor* (inquit) *foro cesserit, portionem feram*^c. Vt & Iustinianus debitoris res officio iudicis partiri oportere dixit^d.

^a Sextus Empiricus li. 1. Pyrr.

^b Plinius li. 2. epi. 4.

^c Attestado né entre Iean Guiloteau & François Boullard si femme ap pell. & Marin Rouzay & consors, inchimés le 28. de Iuin 1591.

^a Amm. Marcell. l. 27.

^b Gellius lib. 20. c. 1.

^c Seneca li. 4. de beneficiis. c.

39. d. l. fin. Co. qui bonis cedere possunt.

Quod lex 12. tabularum partes secare, Iustinianus partiri, Seneca portionem ferre, Vlpianus dixit in portionem vocari. Accusatores sub Imperatoribus sectores appellabantur, quia partem bonorum rei, si damnatus esset, consequebantur. Itaque non absurdè secandi verbum ad bonorum diuisionem referre possumus, vt hæc verba, *partes secanto*, de bonorum potius, quàm corporis sectione intelligamus. Obiicitur & Gellium, & Tertullianum, ac plerisque alios ad corporum sectionem verba legis retulisse. Quid mirum si in obscura prisca sermonis interpretatione quidam lapsi deprehendantur? Seneca cum de obsoleto nec satis intellecto sermone agit, *Duodecim tabulis loquuntur*, inquit^b. Polybius cum memorat primum illud fœdus, inter Romanos & Carthaginenses ictum Iunio Bruto & M. Valerio Consulibus; simul etiam refert suo seculo antiqui illius fœderis verba plerisque non modò exteris, sed & Romanis ignota, nec satis suo tempore, nedum ab ipsis ciuibus, intellecta^c. Polybius sub Scipione multis ante Gellium annis fuit. Duodecim tabulæ aut eodem, quo fœdus illud, tempore, aut non ante, quàm 60. circiter annis ictum & sancitum fuit, vt eadem antiqui & prisca sermonis ignorantia facilè excusari queat. Sed ommissa legis 12. tabularum seueritate nimia, constat repetendæ à debitoribus pecuniæ exactiones & solutionis executiones pro temporum varietate modò æquiores, modò acerbiores fuisse: Ita tamen vt iis ipsis in locis, in quibus summus rigor debitores aliquo tempore vexauit & exercuit: tandem vsus rerum ostenderit nimiam illam seueritatem nimiamque acerbitem temperari debuisse. Olim

in

in Græcia debitorum corpora æri alieno oppignerabantur, sed vir prudentissimus Solon abrogata crudelitate illa, vt *ἄρα*, ad subleuandos debitores introduxit^a. Romæ debitores primis Reipubl. temporibus neruo & compedibus vinctos retinere creditoribus permittebatur: sed exinde acerba hæc corporum oppignatio prohibita fuit. Neque enim licuit pro debito ciuili ciuem Romanum vinctum retinere. Quod etiam confirmat Diocletiani & Maximiani constitutio, non noua illa quidem, sed quæ iuris tum à multo tempore obseruati vsus declaret, qua vetantur debitores ob æs alienum creditoribus seruire^b. Imò ne pro publicis quidem Reipub. debitis illud licuisse pleræque constitutiones testantur^c. Lilius, *Plebs Romana velut aliud iniuriam libertatis factum est, quod neelli deserunt*^d. Sic etiam in Gallia non minor olium fuit creditorum acerbitas. Cæsar, *Plerique ex plebe* (inquit) *cum aut ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant nobilibus*. In hos eadem omnia sunt iura, quæ dominis in seruos^e. Exinde tamen acerbitas tanta non modò reiecta fuit, sed nulla æris alieni occasione corpus oppignerare licuit. In Curia Regis Franciæ (inquit Ioânes Faber) pro debito ciuili nemo in carceratur^f. Humanitatè creditoris, qui inopiâ debitoris subleuat, laudant sacræ scripturæ. Hinc Propheta duritiem creditoribus exprobrat, quod es sibi debitum quocumque tempore crudeliter exigeret. *Ecce* (inquit) *in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, omnes debitores vestros repetitis*^g. Equiores certè & humaniores maiores nostri, quorum hic mos erat, vt sæpè pecunias mutuas darent ea con-

a Plutarc.
& Diogen.
Laertius
in Solone.

b L. ob es
alienum. Co.
de ast. &
vblig.
c L. 2. de ex-
actionibus
lib. 10. C.
d Lilius
lib. 8.

e Cæsar li.
6. committ.

f Io. Faber
in 5. jin. de
actionibus
in Instt.

g Esaias
cap. 58.

ditione, ne earum solutio à viuis exigi & repeti posset. *Gallos memoria proditum est* (ait Valerius Maximus) *mutuas dare pecunias, quæ his apud inferos reddantur.* Principes aut alij, quicumque fauorem publicū, & perpetuam nominis famam consequi voluerunt, debitorum inopiæ subleuandæ studuerunt. Plutarchus de Cæsare loquens ait, *οὐκ ἔχθη τινὶ ἐκρίβει τὰς χρεωφιλίας.* ^b Hoc etiam de eo dē Cæsare testatur Suetonius. Obiicitur constitutio Regia, quæ cū generalis sit nulla adiecta mulierum exceptione, videtur etiam generaliter obseruari debere. Constat generales constitutiones, ac maxime si quæ odiosæ occurrant, non solere personas priuilegiatas continere^d. Vt neque hæc constitutio vel clericos vel minores comprehendit. Duo hæc disquiramus, An constitutio odiosa sit, & an muliebris sexus hac in re speciali priuilegio & exceptione dignus videatur. Primum quis odiosam esse constitutionem dubitauerit, quæ pro debito ciuili carceris acerbiter proponit, & ad solutionem æris alieni ipsam debitoris personam vrgeri posse permittit? Nam (vt ait Iuriconsultus) quæcū que nata produxit, ea omnia hominū gratia cōparauit. Quinetiā Paulus ait hominis dignitatem rebus omnibus præferri. *Nemo* (inquit Vlpianus) *membrorum suorum dominus est.* Itaque Bocchoris Ægyptius legislator noluit ad æris alieni solutionem carceris necessitate debitores cogi posse. Nihil enim inhumanius existimauit, nihil vtilitati publicæ magis aduersum, quàm si licere velimus creditorum auaritiæ & atrocitati addicere corpora ciuium, quæ speciali & eximio quodam priuilegio Reipublicæ deseruire oportet, quæque publicis

mu-

muneribus tam pacis quàm belli tempore destinantur^a. Vt neque æquum esse censet Vlpianus liberis homines à quoquam retineri^b: ac multò minus eos in squalore carceris contabescere. Carcer noxiorum hominum pœna est^c: Et tam ciuili quàm Pontificio iure carcer est pœnæ loco^d. Calpurnius carcerem vocat impiorum tenebras^e. Nam licet carcer infamiam iuris non irroget^f, non tamen est sine quadam facti infamia, quæ apud bonos & graues notam aliquam inurit. Hinc est quòd ex lege Ælia Sentia serui, qui à domino vincti fuerant, si postea manumitterentur, non ciues Romani sed deditiorum numero erant. Sic etiam Syllanus Cōsul carcerem Senatori Romano vltimum esse supplicium interpretatus est^g. Tertullianus de corporum obligatione agens & carceris acerbitate, quæ post sæuam corporum sectionem Romæ locū habuisse dicitur: *Sed et iudicatos* (inquit) *in partes scari à creditoribus leges erant: Consensu tamen publico crudelitas erasa est, & in pudoris notam capitis pœna conuersa, honorum adhibita proscriptione, suffundere maluit hominis sanguinem quàm effundere*^h. Hinc fit vt tã ciuili, quàm Pontificio iure, istas liberi hominis pro debito oppignerationes, & in opis debitoris in vincula coniecti miserias, carcerisque molestias nō modò odiosas haberi, sed & reiiciendas ceteri videamusⁱ. Quid ergo in tã odioso statuto extensione vtetur, vt mulieres, quæ priuilegium & exceptionē merentur, comprehendamus? Mitior circa eas debet esse sententia quas aut pudor aut infirmitas sexus excusat^k. Etenim ad publicā spectat

genti ext. de foro compet. ca. ex rescript. ext. de inuicis. k. l. quisquis. C. ad leg. In. maiest. l. 2. §. sin autem. C. de inuicis. propter calum.

^a Valer. Max. li. 2. cap. 1.

^b Plutar. in Cæsare. c. Suetō. in Cæsare ca. 42.

^d l. de curio nibus de Silentiariis lib. 12.

^e l. in pecudum. ff. de vsuris. ff. in iustissimè in prim. ff. de edili. edicto. g. l. liber homo. 13. ff. ad legem Aquiliam

^a Diodorus Siculus li. 1. cap. 8. b. l. 1. ff. de liberorum. exhib. c. l. de exa. flo. lib. 10. Cod. dl. si visum de re iudicata cap. quoniam de panis in 6. c. Calpurn. de clam. 4. ff. l. 1. C. ex quibus casus infam. g. Plutar. in Cicerone h. Tertull. in Apolog. aduers. gēt. i. d. l. ob as alienum. C. de acti. Er oblig. l. quis filios. Cod. quæ res pignori obli. possunt. l. nemo carcerem. de exact. lib. 10. C. cap. 2. de pig. nor. cap. si dicit. §. ad filias

d. l. 1. *Gau.*
sed hodie.
C. de of. di.
pers. iud.
b Nouella
134. unde
sumpta est
authen. ho.
die nouo in
re. C. de cu
stodia reor.
e §. 1. vers.
si uero mu
lier. Nouel
la 124. vs
litigantes
iuuent in e
scordio liti
d cap. mu
lieres de iu
dicio in 6.
e l. maritus
e. de pro
curat. l. 2.
C. de his
qui ueniã
etatin. l. 3.
de custodia
reorũ li. 9.
titul. 3. Co.
Theod. ubi
legendum
permisso
sexu.
§. i. stor li.
3. de perse
cus. V an
dalia.
g Plutarc.
reorũ nũ pũ
siu daveris
duy.

honestatem, nihil in foeminarum persona indignũ
 committi. Ut nec mirũ uideri debet, si propter pu
 dorem & muliebrem uerecũdiam leges Romanæ
 infamem nimirũque carceris asperitatem in foem
 inarũm persona reiecerint. Constantinus rescrip
 to suo ueruit, ne iudex per officialem suum ma
 trẽm familias pro quouis debito de domo sua pro
 trahat. Eadẽmque ratione prohibuit Iustinianus
 ne quamlibet ob causam ciuilem mulier carcere
 claudatur. Imò ne criminis quidem ullius prætex
 tu: sed in monasterio asseruari debet, aut aliis mu
 licibus custodiẽda tradi. Verecundia mulieres in
 publicũ prodire, & cum uiris misceri uetat. Mulie
 res (inquit Bonifacius Papa) uagari non conuenit,
 nec uirorũ cõtibus misceri. Sic & Imperator pro
 spiciendum ait ne foemina in cõtumeliam matro
 nalis pudoris irreuerentẽ irruant, & conuentibus
 uirorũ uel iudiciis interesse cogantur. Aut si cubi
 carcere mulieres detinere licebat, matronæ à uiris
 carceres habebant distinctos. Victor de persecutio
 ne Vádalica, *Nam cum ipsa et maritus, licet seorsum*
carceris tamẽ custodia tenerentur, & c. Quod autem
 Meua creditori nõ satisficit, hoc non eius contu
 maciæ, sed inopiæ imputadum: non suo, sed fortu
 næ uitio laborat: non illa, sed defunctus eius mari
 tus tantum æs alienum cõtraxit. Quid iuuabit cre
 ditorem, si uidua hæc afflicta perpetuo carcere clau
 datur? *Nullum memorabile nomen. Foemina in pœna*
est. Quemadmodum ergo Ephesi debitores, ut du
rã & acerbam creditorum seueritatẽ vitarent, sole
bant in templum Dianæ confugere. Ita etiam Me
uia ad iustitiæ asyllum & Senatus æquitatem, tan
quam ad legitimũ miserię suæ solatium recurrit:
 Nec

Nec ut liberetur postulat, sed ne tanta aduersus eã
 acerbitas tantũque rigor exerccatur. Neque enim
 eõ spectat mulieris istius deprecatio, ut uel credi
 tori præiudicium afferat, uel æs alienum nulla facta
 solutione diminuat: sed hoc unum petit, ut matro
 nalis pudor & muliebris uerecundia à tanta acer
 bitate vindicetur, & à barbara carceris seruitute &
 inhumano perpetuæ captiuitatis tædio eximatur.

PRO CREDITORE. Certa æris alieni se
 curitatis, & minimẽ fallax solutionis expectatio,
 maximũ est fidei publicæ pignus. Dicebat Seneca
 æquissimã esse hanc uocem, *Redde quod debes.*
 Quid iniquius quã nouæ tabulæ? Quid iustius desi
 derari potest, quã ut fides creditori obligata im
 pletur & in pecuniæ mutue usu atque commercio
 sancta atque inuiolata præstetur? Cicero, Nulla res
 est (inquit) quæ ueremẽtius Rẽpub. contineat, quã
 fides: sed fidem esse nullã addit, nisi sit necessariã so
 lutio rerũ creditarum. Frequens est quorundã de
 bitorũ mos & cõsuetudo, qui multa gratiarũ actio
 ne pecunias à creditoribus mutuas accipiunt: sed u
 bi solutionis tẽpus aduenit, tũc (inquit Demosthe
 nes) *αυτι τὸ ὑπόδεναι ἑοσιματὰ νείκουσιν ἑαυτοῦ πα*
φας καὶ προφάσεις, καὶ εἰσι τὸν νότον ἀνδρῶτων καὶ
ἀδυνάτων. *Pessimi est debitoris creditori facere con*
uiciũ, ait Seneca. D. Augustin. Quũ queris cui des,
unde crescat pecunia tua, hominẽ quæris, Quãdo acci
pi, gaudet: Quãdo reddit, ploratus accipiat, precatur:
Ne reddat, calũniatur. Magna semper fuit hominũ
 in cõmerciis fraus, ingẽs mutuandi fallaciã, frequẽs
 in ære alieno luẽdo perfidia. Pecunias magna faci
 litate mutuas accipiunt: Acceptas ubi profuderũt,
 postea exoluendi quod ab eis debetur, curam ægẽ

Seneca li.
 3. de bene.

Cicero li.
 2. de offic.

Demosthe
 nes τὸν
 λόγον
 ἀνδρῶτων
 καὶ
 ἀδυνάτων.

Seneca in
 consol. ad
 Martian,
 cap. 10.
 e D. Aug.
 serm. 3. in
 Mart.

fuscipiunt. *Nunquam* (inquit Cicero) *vehementius actum est, quam me Consule, ne solueretur. Armis & castris tentata res est ab omni genere hominum & ordine. Quibus ita restitui ut totum hoc malum de Repub. tolleretur. Nūquā nec maius as alienū fuit, nec melius aut facilius dissolutū est. Fraudādi enim spē sublata, soluendi necessitas consecuta est.* Ægyptij olim cum faciles essent ad æs alienum contrahendum: ut erentur autē multa in luendo debito ac potius in eludēdo creditore perfidia: Corpora verō, quæ libera essent, apud eos obligare non liceret, Atychis Ægypti Rex legem hanc promulgauit: Ne aliter pecuniam sumere mutuā liceret, quàm si debitores patrum cadauera pignori obligarent: Eadēque lege cautū ut si debitor æri alieno nō satisfaceret, fas nō esset eū sepeliri, neque in paterno, neque vllō alio in sepulchro. Lewis forsā apud quosdam, sed grauis apud Ægyptios & acerba scenritas: si quidē Ægyptij maiorum cadauera ac defunctorum parentum sepulturas magna semper religione coluerūt. Romæ si debitor pluribus creditoribus obligatus non satisfaceret, tertius nundinis corpus eius in partes secare lex 12. tabularum permittebat. Magna certē fuit pœnæ illius inhumanitas: sed hoc ex lege licuisse antiqui authores etiam plerique ante Gellium, vnanimi vetustatis consensu tradiderunt. Licuit sanē sub Decemuiris debitores non modō in vinculis sub publica custodia asseruare, sed & priuato carcere continere, & prehēlos domi iustis compedibus vincire. Hinc Linius testatur, patribus frequenter à plebe obiici solitum, vbi cunque patricius habitaret, ibi carcerem priuatum esse. Atque ista quidem legis de vincendis debitoribus

acer-

acerbitas nunquam aut abrogata aut remissa est, nisi cum plebi tumultuanti aliquid etiam præterius condonari sedandę seditionis causa oportuit: vt non tam iuris æquitas quàm publica necessitas & tumultuātis plebis occasio id expressisse videretur. Sic P. Seruilio & Appio Claudio Coss. cum Senatus commotam populi seditionem sedare & comprimere alia ratione non valeret, Consules edixerunt ne quis ciuem Romanum vincuntum aut clausum teneret. Ac deinde cum idem carceris ac ne-ctēdi rigor iterum inualuisset, effecit L. Papyrij cœneratoris libidō, vt pristina libertas debitoribus restitueretur, ac deinceps pecuniæ creditę luitioni nō corpus debitoris, sed bona tantū obnoxia essent. Hæ tamen perpetuæ, sed mutabiles & momentaneę rogationes erant. Itaque etiam multo post rogationes illas tempore ex publica æris alieni tumutilitate tum necessitate debitores creditoribus ad diei placuit. Salustius eorum qui cum Catilina coniurauerant hanc fuisse præcipuam expositulationem refert, quod æri alieno obnoxii, amissō patrimonio, liberum corpus non haberent. Sic etiā Cicero de quodam Heraclide condemnato loquens *Cum* (inquit) *indicatum non faceret, addictus Hermitippo & ab eo ductus est.* Scipionē Asiaticum Valerius refert à creditoribus in carcerem coniectū. Sic Cæsarem legimus cum in Hispaniam irēt, à creditoribus, quoad sponsores dedisset, retentum. Itaque iure Romano debitores post condonationem, si non satisfacerent, & publica & priuata carceris custodia retineri poterant: non quidem vt ibi seruitutem seruirent, sed vt carceris rēdio ad soluendum adigerentur. Regia autem con-

A iij

a Cicero li.
2. offi. in fi.

b Herodot.
li. 2. Diod.
Sicul. lib. 2.

c Linius
lib. 6.

a Linius
li. 2.

b Linius li.
8.

c Salust. in
Catilin. ob-
iur.
d Cicer. pro
Flac.
e Valer.
Max. lib.
4. ca. 1.
f Sueton. in
Julio c. 18.
g L. 1. Cod.
qui bonis
cedere pos-
sunt.

stitutio quadrimestre tēpus dānatis indulfit, cūm lex 12. tabularū triginta tantūm dies concederet. Hęc tamen quadrimestris tēporis dilatio à Iuliano profecta videtur ^a. Apud Athenienses olim corpora debitorū obligari poterāt, καὶ οἱ χρεῖα λαμβάνοντες ἐπὶ τοῖς σώμασιν ἀγύριμος τοῖς δανεῖσιν ἤ-
 Cuv. Solon primus durā hanc obligationem severitatem sustulit^b, & hanc σεῖλαχθεῖαν ex Ægypto inuentim xiffē à Diodoro refertur^c. Non tamen perpetua Athenis fuit illa σεῖλαχθεῖα: vt ex Cimonis historia constat, qui cūm Miltiadis patris cadaver insepultum ex æris alieni causa iacere iniuriū existimaret, patris corpus vicario corpore redemit. Apud Perlas omnium criminū grauissimum erat, mentiri: Huic affine, æs alienum contrahere^d. Nam mutuari mentiri est: Vix enim sine mendacio mutuūm contrahitur, καὶ τὸ ψεύδεται τοῖς ὀφείλοσι συμβάλλει πολλὰ αἰε^e. Alienum æs homini ingenuo acerbam esse seruitutem Mimus dicebat. Pudorem æris alieni legitimam esse tædij & sollicitudinis occasio, nem afferunt Iurifconfulti^f. Augustus equitis Romani multo ere obruti culcitram magno pretio emit, miratus hominem, qui tantum deberet, somnum capere potuisse. Apud Aristophanē Strepsiades, ὁ δὴ μάταια δέλωτος εὐδεν, δακνύμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης καὶ τῆς φάτνης καὶ τῆς χρεῶν^g. Misera est debitorum conditio, quibus si facultas luendi æris alieni deficiat, & ipsi se cruciant, & à creditoribus iusta severitate duriter tractari possunt. Diuus Mattheus de duro illo & immisericorde creditore, qui debitorem in carcerem coniecit, ἀπελθεὶν ἐλαβεῖν αὐτὸν εἰς φυλακὰς. ἕως ἂν ἀποθῆτο ὁ σφραγισμένος^h.
 E lege diuina debitores eorumque filij creditoribus

a l. ff. de iuris rei iudic.

b Plusar. c Diodor. lib. 2.

d Herodot. lib. 1. e Plutar. lib. 1. ff. de iure ff. i. Paul. lib. 5. sentent. lib. 12. g Aristoph. in prim.

h D. Mai. lib. 1. c. 18.

bus addicebantur, & ad septimum vsque annum pro debito seruebant^a. Si lege diuina debitorem seruitus expectat: si eum, qui æri alieno non satisfaciebat, sacra historia memorat in carcerem coniectum: cur post quadrimestrem temporis dilationem durum vel odiosum existimabimus, debitorem damnatum carceris rigore vrgeri? Maxime cūm constet ex sententia omnium Iuris nostri Doctorum in Gallia obligationes adiecto carceris vinculo legitimas & vsu receptas fuisse^b. Carcer enim non ad pœnam inuentus est, sed ad custodiam^c. Neque verò iniquum videri potest, si qualicumque carceris tædio debitor ad solutionem compellatur. Rectè Demosthenes, Creditores (inquit) à debitoribus inæquali conditione distant: Debitor præsentem pecuniam accipit nec falli potest. Creditor nihil præsens consequitur, sed inanem tantum futuræ solutionis spem sibi stipulatur^d. Quid ergo mirum si aduersus debitores damnatos æris alieni solutio etiam adiecta exactionis severitate creditoribus permittatur? Sed cur tamdiu de legis æquitate frustra differimus, cūm ista constitutio & in Senatu promulgata & multis arrestis confirmata fuerit? De mulieribus nihil in lege expressum fuisse obiicitur, sed vbi lex non distinguit, neque etiam nos distinguere debemus^e. Tamen ex vsu fori adhiberi distinctio solet inter mulieres, quæ in cōiugali maritorum potestate sunt, & eas quæ solutæ sunt nec viros habent. Mulierem, quæ marito iuncta est Senatus sæpè indicauit non posse pro debito ciuili in carcerem conijci. Maritus enim in vxoris corpus ius ac dominium habet, atque is nex cūm sit alia omni obligatione, & quouis iuris

a Deut. c. 15. & Regum lib. 4. cap. 4.

b Guido Pape qu. 61. lo. Galus qua. 111. Boerius decif. 349. ma. 7. & 8. cl. audam num. 5. solent. ff. de penis. d Demost. cōtra Dionysiodor. in princ.

e l. de pretio. ff. de pu bl. in rem a ff.

bus

vinculo potior, non potest es alienum præcedens nec alia quæuis subsequens obligatio efficere, vt quæ in mariti præiudicium sui potestatem non habet, possit corpus suum carceris custodia submittere & obligare. Sed quoties de vidua agitur eã ve quæ maritum non habet, nihil vetat quin & corpus eius obligari & ad debiti exolutionem sub carceris custodia adstringi queat: atquæ etiam post quadrimestre à condemnatione tempus carceris necessitate iudicatum soluere cogi. Poterit mulier aut soluendo aut bonis cedendo à carceris custodia liberari: sed quæ nec soluere nec bonis cedere vult, illa nequæ excusationem nec veniam meretur. Scripta lex est, & scripta generaliter. Ecclesiasticis remissus fuit iste carceris rigor: Sed vt hoc eis indulgeretur, expressa edicti Blesensis sanctione opus fuit. Cum enim cõstitutio generalis sit, generaliter est obseruanda, nec limitatione aut exceptionem feret, nisi eã ab alia expressa Principis constitutione recipiat. Constitutio Regia prehensionem, & carceris executionem indefinita sanctione aduersus omnes cõdignatos introduxit. Mulierum excipiendarum nulla fit mentio. Si generaliter graue est fidem fallere: cur ab hac fide mulieres absoluemus? Nemo non fatebitur, æquum esse fidem creditori promissam seruari, publicæque interesse condemnatione à magistratu latam vires habere, & executioni mandari. Cur quod in viro æquissimum censetur, in muliere esse iniquum dicemus?

SENATVS Mulieres constitutione regia comprehendi voluit: Ac Meuiam, ni intra quadrimestre tempus solueret, in carcerem coniici posse iudicauit.

CAPVT VII.

TITIVS & Meuia coniuges tabulis dotalibus mutua & inuicem facta donatione cauerunt, vt tam mobiliū quàm futuræ inter eos societatis ius omne & emolumentum superstiti cederet: Hac tamẽ adiecta donationi lege, vt si superstes spretã viduitate ad alias nuptias transiret, donatio nulla nulliusque effectus fieret. Titius præmoritur. Meuia aliquo post Titij obitum tempore iterum nubit, & ad secunda nuptiarum vota transit. Hæredes Titij ex lege cõtra sui dicta cessare donationis effectum asserabant, neque ampliùs viduam bonis à Titio donatis frui debere.

PRO MEVIA. Conditiones ac conventiones omnes quæcunque nuptiarum comprehendendarum libertatem impediunt, aut quibus lex illa adiecta est: *si mulier non nupsit*, contra bonos mores esse, nullasque & pro nō scriptis haberi merito existimamus. Nam cū lex conuentiones omnes quæcunque nuptias contrahi vetant, reicit, non minus etiam improbari debent quævis aliæ pactiones & conditiones, quæ illicitæ huic non nubendi promissioni accedunt. Post mortem Constantini Ducæ imperium & potestas omnis Eudociæ Imperatrici defertur, sed exacto priùs ab ea iureiurando, quo Eudocia secundis nuptiis abstinere pollicebatur. Hoc enim vltima Constantini Ducæ voluntate & testamento cauebatur. Atque ideo Eudocia syngrapham manu propria subscriptam, quæ promissionem

aL. 7. de cõ
lit. pecun.
b Arest dõ
né le 1eudy
23. de May
1585. au
profit du
seur Douy
contre la
vestue du
Tresorier
du Bois,
plaidans
M. Buisbõ
& M. Ma
xon.

hanc contineret, tradere iubetur Patriarchæ Constantinopolitano custodiendam. Sed cum Barbari Orientem deprædari & Romanas prouincias vexare & incurfare non desisterent, Eudocia non per lasciuiam, nec voluptatis studio, sed vt esset dux aliquis strenuus & Imperator, qui Barbarorū impetus arcere & sistere posset, Diogenem Romanum maritum sibi asciiuit. Has nuptias & contra fidem datam & contra defuncti voluntatem factas, vt pius Patriarcha probauit: Eudociam à religione iurifurandi absoluit: & syngrapham velut legibus & nuptiarum libertati contrariam rescidit: iussuque Constantini Ducæ, non tam ex Reipublicæ studio, quàm ex priuata quadam post mortem zelotypia procedere testatus est^a. Laudabile quidè videtur non nubendi votum, & honesta est perpetuæ continentia cogitatio, si modò liberè fiat, nulla imminente pœna, nullo necessitatis vinculo. Virtus enim ex facultate & voluntate pendet, & in arbitrij libertate cõsistit. Tertullianus, *Sicut virtus* (inquit) *in infirmitate persequitur, sic & abstinentia nubendi in facultate dignoscitur* ^b. Sic etiam Diuus Cyprianus, *Et si bona sunt & à Deo instituta coniugia, melior tamen est continentia & virginitas excellentior, quam nõ cogit necessitas aut mandatum sed perfectionis suadet* ^c. Secundæ nuptiæ communi Doctorum ecclesiæ cõsensu receptæ & admissæ sunt: Cur ad iici pœna rei licitæ & legitime poterit? Cur vlla pecuniæ & bonorum amissione plectetur vidua, quæ ad secunda vota lege communi permittente transiit? *Bona res neminem scandalizant, nisi mala mentem*, inquit Tertullianus ^d. Prisci homines quos solus pudor naturalis, nullo alio diuino suadente instinctu,

^a Zonaras tom. 3. p. 218. 219. 220.

^b Tertull. lib. 1. aduers. Marcionem circa finem denatiuitate Christi.

^d Tertull. lib. de virgin. reluc.

instinctu, monebat: tamen vt vagos concubitus prohiberent & stupra adulteriæque vindicarent, nuptiarum solemnina multa ceremoniarum veneratione commendarunt. Christus nuptiarum solemnitate presentia sua honorare voluit. Ecclesia vinculum matrimonij eiusque mysterium inter sacramenta recenset. Coniugii autem vtilitas ideo commendatur, vt ex legitimo matrimonio procreentur liberi, qui Reipublicam sustinere & patriam, tueri possint. Hæc enim vera est coniugij benedictio, atque idcirco Tobia vxorem ducenti dictum est, *Deus impleat benedictionem suam in vobis* ^a. *Prestat* (inquit Imperator) *augeri Reipublicam liberis hominibus, quàm multis viduarum pericuriis asfici* ^b. Quia & ad vitandas libidinis illegitimæ tentationes præcipua proponi solet nuptiarum commendatio. Diuus Chrysostomus, *ἡ δὸν μὲν ἐν παῖδοισι ἂν ἐνεκὲν ὁ γάμος, πολλὰ δὲ πλεον ὑπὲρ τούτου ὁσὶς ἂν πλεὺς τῆς φύσεως ὑβρίσῃ* ^c. Saluian^o cõnubia ex Apostoli dicto commendari ait: *Et quia cohiberi incontinentia sine hac carnali usus permixtione non potest, ita legitimum usum calor corporalis acciperet vt peccatum incontinentia non haberet* ^d. Addere hic licet coniugium speciem quandam continentia esse. Paphnutius Episcopus Aegyptias dicebat, *τὴν μὲν τὸν γάμον ἔστι Σωφροσύνην δὲ πλεὺς τὰς ἰδέας γυναικῶν σωφροσύνην* ^e. Viduarum autem, qualis erat Meuia, multo laboriosior est cõtinẽtia, quàm aut virginū aut aliarū mulierum. Diuus Cyprianus de patientia loquens, *Tuetur* (inquit) *in virginibus beatam integritatem: in viduis laboriosam castitatem: in coniunctis & maritatis indiuiduam charitatem* ^f. Laboriosam vocat in viduis castitatem: Cui etiam

^a Tob. c. 7.

^b l. 2. c. de indiff. vid. sollem. da.

^c D. Chrysost. de virgin. ca. 19.

^d Saluian. li. 7. de v. berna. Dei pag. 265. c. Niceph. lib. 8. c. 19. Hist. Tripart. li. 2. cap. 14.

^e D. Cypri. serm. 3. de bono patientia.

sententiæ Tertullianus astipulatur, *Vidua* (inquit) *habet aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias, & auersari quod desideraueris nunquam. Gloriosior continentia quæius suum sentit, que quid viderit nouit. Poterit virgo felicior haberi, at uis dua laboriosior: Illa quod bonum semper habuit: ista quod bonum sibi inuenit: in illa gratia, in ista uirtus conatur*. Encratitæ hæretici nuptias omnino reiciebant. At secundas nuptias tanquam illicitas dånari & reici hæresis fuit, & antiquus error Montani (ut refert Diuus Augustinus) & Tertulliani (ut patet ex eiusdem libro de monogamia) & Nouatianorum, teste Theodoro^d. Neque etiam deesse, videtur; quorundam authoritas qui asserant secundas nuptias benedici non debere. Christiani tamen orthodoxi non secundas tantum, sed & tertias quartas-ue nuptias, uelut licitas, tuentur & benedicunt. Saluanus, *Quid agis stulta persuasio? Peccata interdixit Deus, non matrimonia*. Diuus Hieronymus, *Quid igitur?* (inquit) *Dammamus secunda matrimonia? Minime, sed prima laudamus. Abiicimus de ecclesia digamos? Absit, sed monogamos ad continentiam pronocamus*. Verum omisso generali de secundis nuptiis tractatu præstat controuersie istius hypothesin ex facti ueritate & personarum circumstantiis examinare. Neque enim conditio non nubendi donationi adiecta æquali iure inter Titium & Meuiam censeretur debuit. Nam cum defunctus Titius sexagenarius ex alio præcedente matrimonio liberos haberet, facile fuit homini sexagenario confecta iam ætate, & cui lex Papia fibulam imposuerat, continentiam polliceri, præstare promissam castitatem, & se post iteratum ma-

trimo-

trimonium perpetuæ deinceps uiduitati uouere & destinare. At Meuia eo ipso nuptiarum tempore puella erat, quæ etiam soluti matrimonij & mortis Titij tempore nondum 26. egressa erat. Quis nõ durum & iniquum existimauerit eam in maximo ætatis æstu à legitimo concubitu prohiberi, & à casta nuptiarum coniunctione metu pænæ arceri? Piam & legitimam censuit Diuus Hieronymus excusationem in non dissimili exemplo. *Adolescentula erat* (inquit Diuus Hieronymus) *uiduitate suã seruare non poterat, uidebat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & se uinellam & captiuam ad coitum trahi. Melius arbitrata est aperte confiteri imbecillitatem suam, & umbram quandam miserabilis subire coniugii, quam sub gloria uisuræ opera exercere meretricum*. Nicephorus inultas illustres fœminas refert, sub continentie prætextu, viros suos monastico uoto reliquisse: Sed postea cum humanæ fragilitatis & sexus infirmitas tantæ continentie impares eas redderet: illæ in libidinis lubricum magna Christiani nominis infamia sese prostituerunt. Arrogans est nimis æque uanitatis aut superbie, continentiam sine labe etiam ad tempus promittere; Arrogantius si puella aut uida iuuenis perpetuam castitatem & à nuptiis abstinentiam uoueat: Sed periculosissimum est si quis tantum de se polliceri & præsumere uelit, ut ad id pænæ alicuius metu obligari se patiat. *Nam qui præsumit* (inquit Tertullianus) *minus ueretur, plus periclitatur. Timor fundamentum salutis est: Præsumptio impedimentum timoris*. Diuus Cyprianus, *facilior cautio est ubi manifestata formido est*. Iustiniæus neque perpetuam in princ.

a Tertull.
li. 1. ad u-
xorem.

b Euseb. li.
4. eccl. hist.
cap. 28.

c D. Aug.
li. de hære-
sibus c. 26.

d Theodor.
lib. 3. de fa-
bulis hære-
ticorum.

e can. hac
ratione cã.
quomodo
quest. 1.

f can. pe-
riant. can.
Deu ma-
sculum cã.

g quod sidor
merit 31.
quest. 1.

h Saluan.
lib. 5. de u-
berna. Dei
circa fin.
pag. 168.

i D. Hier.
in epist. ad
Geruntia
de monoga-
mia.

a D. Hier.
ad Oceanu.
li. 3. ep. 10.

b Niceph.
lib. 9. eccl.
hist. ca. 16.

c Tertull.
li. de cultu
fam. in pr.
d D. Cypr.
tractatu 3.
de simplici
prælatoru

continentiæ & non nubendi conditionem, neque etiam incontinentiæ promissionem stipulari licere voluit: Ac si quis à muliere prostituta iusurandum exigere præsumat, ne impudicum illud vitæ genus deserat, tales promissionis illicitæ exactores graui multa plecti fanciuit^a. Itaque si priuato respectu personam Meuiæ spectemus, durum est inuitam tam arduo perpetuæ continentiæ voto, tamque difficili nubendi abstinentia obligari. *Habet & pudicitiam seruata martyrium suum*, inquit Diuus Hieronymus^b. Sed & si communem Reipubl. utilitatem attendamus, publicè interest vt lex Iulia Miscella mulieribus perpetuæ viduitatis conditionem remittat: Ac maximè si iurent se liberorum procreandorum causa nubere^c. Plato vetabat ne quis 36. annos natus in ciuitate cælebs viueret^d. Romæ cœlibes non modò odiosi fuerunt, sed & multatati tam legibus Papiis quàm plerisque aliis rogationibus^e. Lex cœlibatus Harmenopulo visa est *ἄσολογία*. Synodus Nicæna ac pleræque aliæ Ecclesiasticæ constitutiones eos pœna excommunicationis dignos iudicauerunt, qui se pudicitiam seruandæ gratia castrabant. Dionys. Corinthius Episcopum Pinytum acriter reprehendit, quòd cœlibatus onus tanquam necessarium, fratribus imponeret^f. Quinetiam Romano iure si quando cœlibem vitam agere permittebatur, licebat concubinam habere, non alia ratione quàm quòd perpetuæ continentiam votum asseruare nimis arduum esse videbatur^g. Scribit Iulius Capitolinus, Alexandrum Imperatorem magistratibus, quibus committebat provincias exemplo veterù, si vxores non haberent, singulas concubinas concessisse, quòd sine his esse

non pos-

non possent^a. Constantinus quamuis Christianæ pietatis studiosus, constante quidem matrimonio, sed nõ aliis casibus concubinas habere interdixit^b. At verò viduæ & pudicæ mulieri concubinatum aut lasciuos amplexus, vel vagos adulterij concubitus, permittere indignum & pietati Christianæ contrarium, & muliebri verecundiæ indecens meritò videatur. Conuenientius ergo fuerit nuptias legitimas indulgere, vt quod sit legè permittente pœnam non mereatur. Nam quod leges Romanæ & constitutiones Imperatoriæ secundas nuptias odiosas haberi voluerunt, hoc potissimum introducere in fauorem & contemplationem liberorum prioris matrimonij, quibus secundæ nuptiæ multa incommoda solent afferre. Meuia autem nullos habet liberos. Iuuenis est, eoque ætatis flore vt ardeat & vidua in thalamo vix concupiscentiæ stimulis & libidinum illecebris perpetuò resistere queat. Carere voluptate tam grata, quàm satiari, difficilius. Neque verò spectari aut attendi debet quòd hæredes isti Nouellam Justiniani constitutionem allegant. Nos enim Romanorum Imperatorum constitutionibus non obligamur: Maximè cum illa Justiniani Nouella plerisque aliis constitutionibus aduersetur, & in eadem ista quæstione Gordianus Imperator contrarium rescripserit^c. Nec est quòd distinguamus testamentarias dispositiones à contractibus. Nam quemadmodum ex sententia Iurisperiti nemo facere potest quàm leges locum habeant in testamento^d: Sic & in contractibus, si quid legibus contrarium contineatur reuocari debet. Omnia autem quæ matrimonij contrahendi libertatem impediunt, contra bonos mores

^a Capitolinus in Alexandro. ^b L. unica. de concubitiis.

^c L. i. C. de indicta vobis. tollenda.

^d L. nemo potest. ff. de legat.

^a Nouella si.

^b D. Hier. ad Deme. triadè li. 2. epist. 18.

^c cl. cum ta. ^d S. Me. nia. ^e l. bates. ^f fin. l. hoc modo. ^g ff. de condit. ^h dem.

ⁱ Platoni li. 6. de legib.

^j Valer. Max. lib. 2. cap. 4.

^k Cicero lib. 3. de legibus. ^l Dion. li. 56.

^m Niseph. lib. 6. eccl. hist. cap. 8.

ⁿ l. in concubitu. ^o ff. de concubinis.

consentur non minus in contractibus quam in vltimis voluntatibus *. Quin & in legatis sunt, qui conditionem hanc *si mulier non nupserit*, tunc demum attendi debere dicant, cum testator extraneae mulieri sub hac eadem conditione legat^b. Verum ubi quis vxori suae indiscreta quadam posthumae voluntatis zelotypia perpetuam viduitatis necessitate iungit, dispositio haec nullius momenti est, nec attendi debet^c. Donationem autem Meuiam a marito factam fauor maximus comitatur, si quidem viri & vxoris mutua inter se successio nec exemplo caret nec commendatione. Apud Romanos, teste Halicarnasseo, ex Romuli legibus vsu inualuerat, vt superfles vxor viro mortuo, sicut filia patri, haeres existeret, hac tamen adhibita distinctione, vt marito sine liberis defuncto mulier totam ex asse haereditatem sibi vendicaret: Liberis vero relictis, æquam cum iis portionem ferret. Vlpianus, postquam haeres suos esse dixit eos qui sunt in potestate, proximè adiicit & ipsam vxorem^d. Gellius, *Matrifamilias* (inquit) *non in matrimonium tantum, sed in familiam quoque mariti & in sui heredis locum veniebat*^e. Quin & ex Ciceronis testimonio sicut mariti vxor, sic etiam vxoris maritus haeres erat, cum ea in manum mariti conuenerat^f. Vnde Seruius ad illum Virgilij locum^g, *Quasiras sanguine dotes Abnegat, externusque in regnum quaritur haeres. De iure traxit* (ait Seruius) *vt non generum sed heredem diceret*. Nam per coemptionem facto matrimonio coniuges sibi inuicem succedebant. Antiquam Gallorum legem hanc fuisse testatur Iulius Cæsar, *Vt viri quasas pecunias ab vxoribus in dotem accepissent, tantas ex suis bonis estimatione facta cum doliibus*

commu-

communicarent, huiusque omnis pecunia cõiunctim ratio habebatur fructusque seruabantur. Vt ter eorum visa superasset, ad eum pars vtriusque cum fructibus superiorum temporum perueniebat^a. Donatio, de qua agitur, non alia est quam ex antiqua illa Gallorum lege societatis inter coniuges initae quaesitum superstiti emolumentum. At posterioribus Francorum legibus ita statutum fuit. *Quicumque ex quacunque natione legitimam vxorem acceperit. Si eam mori contigerit sine filijs amborum: vir vxori suae succedat, & omnia bona percipiat*^b. Itaque mutua coniugum societas hoc affectus & benevolentiae vinculum exposcit, vt donatio inuicem superstiti facta non alias conditiones requirat, neque viduitatis leges liberalitati adici patiatur, sed vxor tanquam legitima haeres, si non auita mariti bona, saltem profectitia & ab utroque adquisita consequi debeat. Profectitia non immerito dicimus: si quidem mutua illa coniugum societas vt plurimum ab vxoris industria, cura, labore & diligentia pender.

PRO HAEREDIBVS MARITI.
Eudociae Imperatricis exemplum in hac causa & subtiliter & callidè à Meuia refertur, cum tamen historia Zonaræ Eudociam testetur sygrapham fallaci dolo à Patriarcha recepisse. Etenim Eudocia secundis nuptiis abstinere iurauerat, & quidem solemnè promissione: Sygrapham manu sua subscriptam, inuolatae fidei pignus, populo ipsoque clero praesente dederat. Patriarcha non ingenuè, neque vt Christianum Antistitem decuit, fidei datæ religionem violauit. Nam cum illum Eudocia dolo aggressa fuisset persuadens sibi in animo esse Bardam, qui Patriarchæ ex sorore nepos erat, maritum assumere, Patriar-

B ij

a L. Titia in princ. ff. de ver. obl. bl. auia. S. Titii. ff. de condit. & demonstr.

cl. seruo. S. 1. ff. ad Se nat. Treb.

d Vlpia. in frag. tit. 22

e Gellius li. 18 ca. 6. f. Cicero pro L. Flacco. g Virgilius lib. 7. Æneidos.

a Cæsar lib. 6. comme tar.

b Legum Francicarum lib. 4. cap. 99. tit. de vxor. b. defunct.

cha spe illa & dolo illectus chirographum reddidit & rescidit: A fide data Eudociam absoluit: Promissionem quæ ritè facta erat, nullam & contra leges esse declaravit. Quis ex dolo muliebri argumetur, & subtilem fallaciam in exemplum trahat? Conditiones illas, *si mulier non nupserit*, magnam disputandi occasionem inter iuris interpretes excitasse constat: Quibusdam legitimas esse: Aliis nullas & inualidas existimantibus: Quinetiam fuere qui distinguerent, an eiusmodi non nubendi conditio viduæ, an verò virgini iniungatur^b. Iniquum videbatur à nuptiis omnino prohiberi virginem, quæ nec dulces natos habeat, nec Veneris gaudia nouerit. Viduam autem quæ iam thorum nuptialem exper ta fuerat, pudor & castitas à nuptiis licitoque ardore retinere debet. *Virginitas* (ait Tertullianus) *gratia constat: Continentia verò virtute*^c. Laudabilis censeatur ea vidua de qua Diuus Cyprianus, *Vnam domum nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit*^d. Fœlices illi coniuges, quos mutuus amor & perpetua firmi affectus gratia inuicem conciliauit. *O oculis, quos ego primos adamauit*, inquebat ille^e. Fœlix certè copugum hymenæus, quos thalamus primo & inexperto amore copulauit. O integra & raræ fidei maritum, qui iactare hoc & gloria ri possit: *Cynthia prima suis miserum me cepit ocellis, Contactum nullis ante Cupidinisibus*^f. Sed non minus æstimanda est laus & commendatio vxoris illius, quæ æternam mortui mariti memoriam colens, amorem mutuum perpetua viduitatis castitate repêdit. *Ille meos primus qui me sibi iunxit amores Abstulit: Ille habeat secum seruetque sepulchro*^g. Laudatissima viduæ vox est, quæ defuncti mariti manes his verbis

a Zonaras
tom. 3. pag.
219. 220.

b l. 7. cum
sali. §. Me
nie. ff. de
condit. &
dem. l. 1. c.
2. & auth.
cui relit. c.
C. de indi
ela viduit.
soll.
c Tertull.
lib. de vir
gin. vel. ad.
d D. Cyp.
tract. 3. de
simplicit.
p. lator. c.
Calpurn.
decla. 42.
f Proper
tius li. 1. in
p. u. c.

g Virgil.
lib. 4. Æ
neid.

verbis compellat. *Si quid inferi sentiunt, cognosce animum meum: sicut voluisti tibi vixi, tibi moritur a suis, nulli alij in hoc pectore locus fuit*^a. Teutonum coniuges Marium victorem orarunt, vt ab eo virginibus Vestalibus dono mitterentur, affirmantes æquè se atque illas virilis concubitus expertes futuras: Eaque re non impetrata laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt^b. Quis ignorat priscum hunc fuisse multis in regionibus morem, vt inter defuncti vxores illa quæ viuum maritum amore quàm maximo prosequuta fuerat, in mariti mortui rogam sese cremandam præcipitaret? Seneca, *Quadam (inquit) ardentibus se maritorum rogis miscuerunt: Quædam vicaria maritorum salutem animæ redemerunt*^c. Pausanias Marpeßam memorat eiusque filias quæ amissis viris semetipsas præ dolore iugularunt^d. Arriam celebrare liceat, cuius non proprium sed mariti vulnus dolebat. Quis Pompeiæ Paulinæ singularem in Senecæ coniugis amore constantiam prætermittat? Ipse certè Seneca de ea sic testatur. *Cum sciam (inquit) spiritum illius in meo verti, incipio ut illi consulam mihi consulere*. At Paulina (authore Tacito) post mortem Senecæ, non modò defunctum virum luxit, sed & famam sociatæ cum marito mortis petiuit: Illa quidem superstes vixit, sed ore ac membris in multum pallorem albetibus^e. Fania autem bis maritum in exilium secuta est, & ipsa tandem propter maritum relegata^f. Memorabile est Eponnina fidissimæ vxoris exemplum, quæ vitam durissimam & acerbissimam in latebris cum Iulio Sabino charissimo coniuge per nouem annos translegit: ac postea damnato superstes esse noluit. Seneca, *Perijt aliqua cum viro: Perijt aliqua pro viro*.

a Quintil.
decla. 352.

b Valer.
Max. lib.
6. cap. 1. in
fin.

c Cicero li.
5. Tuscula.
quæst. Sira
bo li. 15. So
linus verb
memorab.
ca. 65. Pro
top. li. 2. de
bello Go
thorum.

d Seneca
lib. 2. con
tra. 2.

e Pausan.
in Messeni
cis lib. 4.

f Seneca p
pist. 104.

g Tacitus
lib. 15.

h Plinius
li. 7. epi. 19

i Tacitus
lib. 20 c.

Plus arc. in
lib. de A
more.

Illas tamē omnis aetas honorabit, omne celebrabit ingenium^a. Alceste carminibus omnium nobilitatur, quæ se pro coniuge vicariā dedit^b. Itaque primus coniu-
 galis benevolentiaē honos olim fuit, si mulier marito superstes esse nollet: Proximus si mariti memoriam perpetua viduitate coleret. Nam cum Penelope à secundis nuptiis abstinere, ambigua tamen voluntate, cogitaret: Hoc factura est (inquit Telemachus) & ex lecti maritalis reuerentia, & ex publica famæ studio: *Εὐλωτ' αἰδ' οὐδ' ἴν' πένθος δ' ἠμείβο' τε φή-
 μιν*^c. Virginia se & patriam & pudicā in patriæ Pudicitiaē templum admitti debere, & vni nuptam, ad quē virgo deducta sit, gloriabatur^d. Romæ vniui-
 rariū præmia multa eaque insignia crant. Illis enim, non aliis, fas fuit Fortunæ muliebris signum attingere, aut matri Matutæ coronam imponere. Sic etiā (teste Valerio) quæ vno contentæ matrimonio fuerant, corona pudicitiaē honorabantur^e. Pontifex Maximus creari alius nō poterat, nisi qui à secundis abstinuisset nuptiis. Viduæ festis publicis nubebāt, ut frequenti populi multitudine erubescere cogentur^f. Ac ne tandiu in Ethnicis immoremur cæremoniis, secundas nuptias Ecclesia nō benedicit^g.
Si iustum est matrimonium non separari: utique & non iterari honestū est, inquit Tertullianus^h. Constantinus magnus virginitatem, ἀτενίαν, castamque viduitatem, iisdem illis honestauit priuilegiis, quæcūque alij Imperatores fecunditati & matrimoniis concesserant. Adultera dicitur quæ ad alterū respicit. At quæ secundas nuptias expetit, licitum adulterium exoptat, & alterius viri amplexus respicit; *Concupiscunt et nos stupro adaquant*, inquit illeⁱ. Erat Naupacti Veneris ædes in qua mulieres viduæ

sibi

sibi à Dea alteras nuptias exposcebant^a. Nec mirum si numen Veneris, quæ Dea est voluptatis & impudicitiaē, vota hæc libidinosa, & à castitate aliena admittebat. Ecclesia secundas nuptias nec dānat, nec puniri permittit: sed dat gloriam vniuiris, & viduitatis continentiam pudicæ virginitatis integritati æquiparat. *Aliud est* (inquit D. Cyprianus) *ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire*^b. Nos veri (ait Tertullianus) non magis nuptias auferimus, si secundas recusamus, quam cibos reprobamus, si sapius iunamus. *Aliud est auferre, aliud temperare. Aliud est legem non nubendi ponere. Aliud est modū nubedi statuere*^c. Iustinianus, Mulierē (inquit) quæ inuiolatum defuncti mariti thorū seruat & miramur pariter & laudamus, nec procul à virginitate ponimus^d. Idēq; Iustinianus Nouella sua constitutione plurimas aduersus secundō nubentes mulieres pœnas statuuit. Memoria viduitatis seruandæ difficultates obiicit: Quasi verò virtus vllibi quàm inter aspera eniteat. Dicebat Amasis, Ægypti rex, facillimum esse quod cuique placet. Continentia pudicæ mulieri facilis est, & iucunda: Impudicæ ardua, difficilis, & molesta. *Totum durum est quicquid imperatur inuitis*, ait Saluianus^e. Eleganter Seneca, *Mecum de hoc ipso loquor, quā nihil sit graue quod leniter excipias: Quam indignandum nihil ipse indignando adstruas*^f. Diuus Hieronymus, *Nihil amantibus durum est, Nullus difficilis cupienti labor est. Amemus Christū eiusq; semper queramus amplexus, & facile videbitur omne difficile*^h. Sed etsi in perpetua viduitatis continētia aliqua foret difficultas, an pigebit aduersus vitia nos obfirmare & vt facilia queramus, patiemur nos immūdis voluptatib⁹ prouolui? *Labore terroris* (ait D.

^a Pausan. in Phocisus li. 10. in f.

^b D. Cypri. li. 4. epist. 2. ad Antonianum.

^c Tertull. lib. de Monogamia. d Iustin. in Nouella 2. de non eligendo secundō nubentes mulieres. §. cum iugitur. vers. optimum.

^e Nouella 22. f Saluian. li. 4. ad eccles. Cath. pag. 455. g Seneca epist. 123. h D. Hier. epist. ad Eustochium de castitate virgi.

a D. Hieronimus *At nemo Athleta sine sudore corona-*
ad Helio- **tur** ². *Nazarius, Certum est (inquit) pro negotij modo a-*
dorū li. 2. **nimosam esse virtutem, in parvis prope ad securitatem**
epist. 6. **remissa, in mediocribus modice inferior: Vbi magna ve-**
b Nazar. **nerunt, iuxta magnitudinē ex altādi operis erigitur** ^b.
in panegy. **c Seneca** *Omne honestum in arduo est, etiam quod vici-*
li. 2. de be- **nū honesto est** ^c. *Difficile est, fatior, sed tendi in arduo*
neficiis ca. **virtus, Et talis meriti gratia maior erit** ^d. *Quid aliud*
18. **in mundo (inquit Diius Cyprianus) quam pugna ad-**
d Quid, lib. **uersus diaboli quotidie geritur? Quam aduersus iacu-**
2. de Pōto **el. g. 2.** **la eius & tela cōsiliationibus assiduis dimicatur? Nō**
el. g. 2. **si praeceperit pugna, nō potest esse victoria: Tunc datur**
e D Cypri. **vincētibus corona. Nā gubernator in tempestate digno-**
serm. 4. de **scitur, in acie miles probatur** ^f. *Sed si verum amamus*
Mortalita **re in prin.** **obiecta viduitatis & continentiae difficultas aliena**
re in prin. **est à controuersiae istius decisionē. Neque enim in**
scipr. codē **hac causa de obligatione vlla agitur quae nuptiis**
sermo. de **pœnam imponat, Non hoc postulat contractus vt**
Mortal. **Meuia viduitatis perpetuae necessitati subiiciatur.**
gl. fi. C. de **Aliud est à nuptiis pœna deterreri. Aliud ad vidui-**
codicillia. **tatem pœnio inuitari. Non enim par eademque**
h l. qui au **ratio est, auittere debita, & lucra nō captare. Nec**
rem. §. si- **videtur iniuria affici is, cui lucrum extorquetur,**
mili modo. **non damnum infligitur** ^h. *Nuptiarum conditio ea
ff. que in **est, vt Meuia, quādiu vidua erit, rebus donatis frua-**
fraudem **tur. Si secundō nubat, liberalitatis lucro & rerum**
cred. **donatarum commodo abstinere debeat. Matrimonia**
i Barth. ad **(inquit Doctores) à pœna damni libera**
*l. Titio cen- **esse debent, sed non à pœna amissionis lucrit. Me-**
sum. §. Ti- **uia liberum fuit nubere, aut non nubere. Vidui-**
zio centū. **tatis perfectio adiunctam habuit liberalitatis re-**
ff. de cond. **munerationem. Vxor haeres pudicitiae presium est,**
et dem. **ait Diius Hieronimus** ^k. *Si Meuia secundō nubere*
k D. Hie. **ait Diius Hieronimus** ^k. *Si Meuia secundō nubere*
ad Saluina **ait Diius Hieronimus** ^k. *Si Meuia secundō nubere*
de seruāq. **ait Diius Hieronimus** ^k. *Si Meuia secundō nubere*
uauit. lib. **ait Diius Hieronimus** ^k. *Si Meuia secundō nubere*
3. epistola **ait Diius Hieronimus** ^k. *Si Meuia secundō nubere*
rum. **ait Diius Hieronimus** ^k. *Si Meuia secundō nubere***

nulla

nulla pœna fuit, sed neque etiam donationis lu-
 crum. Vidua esse cum laude & pœmio poterat: Se-
 cunda vota aspernari nulla contractus lege cogebatur.
 Tertullianus, *Nulla necessitas excusatur, quae potest non esse necessitas* ^a. Quod si Iurisperitorum
 responsa, quae de conditione ista, *si mulier non nupserit*
 extant, examinari oporteat: comperiemus nullam esse
 in Pandectis legem quae de contractibus agat: Omnes de
 conditionibus loquuntur, quae legatis & dispositionibus
 testamentariis adscribuntur & adhibentur. At contractus
 vltro citroque obligatorij sunt, neque æquum est alterum
 contractuum altero inuito posse contra legem contractus
 conuentioni mutuo consensu inite derogare. Quāto
 minus concedi debet, vt is qui pactioni stare non vult,
 lucrum aliquod ex ea conuentione consequatur? Ac tum
 maximē cum dispositio non est nuptiarum prohibitiua,
 sed donationis in nuptiarum casum resolutiua: Sic enim
 Doctores iuris loquuntur. *Conditio haec Si mulier non nupserit,*
 certae obligationis vim & effectum habet: Non tamen
 minus laudanda vidua quae conditioni paret, & pœmij
 spe & continentiae studio. Seneca, *Non ideo minus vult qui non potest nolle: Imo magnum argumentum est firmae voluntatis, ne mutare quidem posse*
^b. Sed quid tot rationibus in re certissima opus est?
 Nam omissis Iurisperitorum contentioni-
 bus, Iustinianus Nouella sua constitutione controuersiam
 istam expressis verbis decidit & proposita hac eadem
 quaestione constituit mulierem quae conditioni dictae non
 paruit, & quae inflammata lasciuiae voluptatis titillatione
 ad secunda vota transiit, omni donationis commodo priua-

a Tertull.
 in exhort.
 ad castita-
 tem.

b Seneca
 li 6. de be-
 nef. ca. 21.

a Nouella
22. §. 43.
que verò
iure sequi
tur unde
desumpta
est auth.
civili Elii.
C. de indi-
flavidiu.
zoll.
b Seneca
lib. 3. de be-
nef. ca. 18.
c D. Cypri-
ferm. 2. de
habitu vir-
ginum cir-
ca fin.
d N. ceph.
lib. 13. cap.
24.
e Tertull.
lib. 1. ad v-
rorem.
f Attest
prononcé
en robe
rouge par
M. le Presi-
dēt Forget,
le Mardy
24. de Mats
1592. entre
Claude
Veillé au
nom & cō-
me tuteur
des enfans
mineurs
de de fūct
Nicolas
Morillo
& Anne
prescrips.

ri debere. Pudet quòd Mevia viduitatis & conti-
nentiæ difficultates allegat. Nihil est pudicitæ &
castitati impossibile. Continentiæ arma satis vali-
da sunt aduersus concupiscentiam & voluptates.
Nulli præclusa virtus est, ait Seneca) omnibus patet,
omnes admittit, omnes inuitat. Mevia ætatem propo-
nit & iuueniles stimulos excusare vult. Quasi verò
virtus etate aut annis distingui solet. Quid de puel-
lis dicemus quæ à primis annis perpetuâ Deo virgi-
nitatem vouent, & votam castitatem magna cura
ac seuera continentæ regula tuentur? Libidinē sub-
egisse continentæ palma est, ait D. Cyprianus. Beata
Olympias multis laudibus à Nicephoro commen-
datur, quæ cum viginti tantum mensibus in matri-
monio fuisset, iuuenis amisso marito in perpetua
viduitate remansit. Tertullianus, Nihil viduitati a-
pud Deū subsignate necessariū est quam perseuerare.

SENATVS donationis legem obseruari vo-
luit, Meuiamque ab omni donationis emolument-
to repelli conueniens esse iudicauit.

De Contractibus pignoratiuis, De Antichresi & de
licito ac constituto pecunia reditu.

CAPVT VIII.

VTVM gratuitum esse iura volūt,
atque ex mutuo si quis vsuras fue-
rit stipulatus, & præstitæ sint, eæ in
sortē imputatur. Qui pl^o expectat,
quàm dedit, fœnerator est, inquit

appellant du Seneschal de Fontenay ou son Lieutenant d'vne part:
Petit vesue dudit Morillo inthimee, d'autre part. g leg. Titm. ff. de
verbul. alumne. ff. de adim. legati.

Diuus Augustinus. Itaque omnis vsura & quilibet
mutuæ pecuniæ reditus merito reprobatur tan-
quam fœneratitius. Nihil autem est quod charitati
Christianæ magis aduersetur quàm vsura vorax,
avidūque in tempore fœnus. ANTICHRESIS
autē non propriè censi potest fœneratitius con-
tractus, cum debitor vsurarum vice fructus alicu-
jus fundi percipiendos creditor relinquit. Olim
apud nos contractus iste mortuum pignus mortua-
ge dicebatur. In Asia Luculli tempore cum eius-
modi pactionibus omnis debitorum reditus con-
sumeretur, ἄρα ἔεν ὁ ἀεὶ ἀλλος (inquit Plutarchus) ἦδ'
τῶ γεωφειλέτε προσόδων πῶ τετάρτῳ μειδία παρ-
ρηδαί τὴν δαεισιπῶν. Iure ciuili ex Iuriconsultorū
responsis apparet permissam fuisse ἀντίχρησιν, etiā
in debito vsurario. Justinianus Nouella sua con-
stitutione vetuit, non quidem generaliter, sed ne
creditores ab agricolis ἀντίχρησιν pacisci possent.
Iure autem canonico (quod nos hac in parte ob-
seruamus) omnino reprobatus est iste ἀντίχρησεως
contractus. Frequentes apud nos sunt contractus
pignoratiij, sed frequentiores sunt & legibus no-
stris approbati alij contractus, quos vocamus redi-
tus constitutos rentes constitutes. Hæc posterior cō-
tractuum species mutuum dici non potest, sed po-
tius est emptio & venditio. Eadem enim formula,
qua emptio & venditio, contrahi solet. Si quidē is
qui sexcentos aureos accepit vedit reditum annuū
quingenta aureorum, atque ita quotannis quin-
quaginta aureos exoluedo liberatur. Nam pars for-
tis duodecima legitimus est modus, nec maiorem
reditum stipulari licet. Obiiciet aliquis contra-
ctum istum vsurarium & fœneratitium esse, si qui-

al. si is qui
bona. §. si
antichresis
ff. de pi-
gnor.

b Plutar.
in Lucullo
c D. §. si an-
tichresis. l.
si pecuniā
ff. de pign.
act. l. si ea
lege pactio-
ne l. si ad.
penult. C.
de vsuris.
l. si seruus.
C. quod cū
eo qui in
aliena po-
teest.

d Nouella
32.
ccap. 1. &
2. cap. con-
questus &
ca. salubri-
ter ext. de
vsuris.

dem nummus nummum generat. Sed discrimen & differentias spectare & attendere præstat. In fœneratiis contractibus licebat creditori, quandoque vellet integram sortem cum vsuris repetere: At in his redivibus constitutis libera non est creditori sortis exactio, sed relinquatur arbitrio debitoris vt fortè quândiu libuerit retinere, & quandoque volet exoluere possit: dummodo reditum illum qui ratione duodecimæ constituitur, exoluat. Neque id immeritò. Neque enim ex verbis & formula contractus debitor aliud, quàm reditum pecuniæ, vendit: atque idèò quândiu præstabitur, satisfiet contractui, nec sortem nisi volète debitorè reddi necesse est. Hoc autem idem aut quidpiam non dissimilè etiam ante Iustiniani tempora locum habuisse videtur, quoties de pecuniis ciuitatum collocandis agebatur: eosque contractus magis esse annuos reditus tradit, quàm vsurarum & fœnoris præstationem^a. Nam licet sortis exactio creditori libera non esset, non idèò minus tamen, ex sententia Iurisconsulti, publica illa ciuitatum pecunia rectè collocata dicebatur^b. Cùm autem in Germania frequentes essent annui isti pecuniæ reditus: Martinus quintus (qui fuit circa annum 1425.) & Calixtus 3. (circa annum 1455.) hos contractus, vt licitos ac minimè vsurarios, permiserunt^c. Horum contractuum multa est ab antichresi diuersitas. Nam in antichresi non est certus fœnoris & lucrì modus propter incertam fructuum æstimationem^d. At in his redivibus constitutis definitus est certus & legitimus modus, qui duodecimam sortis non excedat. In antichresi liberum erat creditori, quandoque vellet, sortem exige-

^a Novella
160.

^b si bene.
ff. de vsur.

^c Extra-
uag. regi-
mini de
empt. &
vendi.
^d l. si ea le-
ge. l. oleo.
C. de vsu-
ria.

re: In ista annui & pecuniarij reditus venditione exigere sortem, nisi volente debitore, non licet. In antichresi & aliis fœneratiis contractibus vsuræ, cùm duplum sortis excessere, non ampliùs debentur^a: At in his redivibus constitutis, quândiu fors non exoluitur, debetur annua præstatio etiam per decem vel viginti annos aut diutius.

CONTRACTVS pignoratitij dicuntur, quoties fundus aliæve res immobilis in pignus simulata vèditiõne traditur. Nã licet propriè pignus rei mobilis, hypotheca rei immobilis censeatur: sepe tamè hypotheca ad res mobiles extèditur. Aristotel. *ὁ πόσιος κῆκος ἑνομήθη τῆς τῶ ἐλαφῆ τιμῆς*^b. Et pignus frequèter rei etiã immobilis dicitur. Tereti^c. *Ager oppositus est pignori ob decem minas*^c. Nã & pri-dè, etiã inter Christianos, illis qui pecunias sub fœnore collocabãt, solebãt prædiã loco fiduciæ & pignoris obligari, vt testatur Sidonius Apollinaris^d. At cõtractus iste, qualis apud nos in vsu est, verè vèditio fiduciaria dici potest. *Fiduciã accipit* (inquit Boetius) *cuiuscunque res aliqua mancipatur vt eam mancipanti remancipet, & est remancipatio fiduciaria, cum restituendi fides interponitur*^e. Huiusmodi autem fiduciæ, cuius apud Iurisconsultos plurima fit mentio, vsus ab Imperatoribus sublatus videtur: Apud nos vt contractus censeatur pignoratitius, tria simul concurrant oportet. Precij vilitas, Pactum de retro uèdèdo: Atque vt vèditor in possessione remaneat. Multum est si ad hæc tria accedat in creditore fœnerandi consuetudo^f. Precij quidem vilitas attenditur. Nam licet in emptione & venditione contrahentibus liceat inuicem sese circumuenire, non

^a l. si non
sortem. s.
supra du-
plum. ff. de
condict. in
deb. l. 4. §.
pro operis.
ff. de nau-
tico fœno-
re. No-
ue l. 121.
^b Aristote-
les lib. 2.
æconom.
^c Teren-
tius in
Phormio-
ne.
^d Sidonius
Apollina-
ris lib. 4.
epi. 24. ad
Tintinnu-
m.
^e Boetius
li. 4. sopic.
Paulus li.
3. recepe-
sent. 116.
de legat.
^f l. 2. tit.
de depõsi-
to & tit. de
lege com-
missoria l.
9. de infr.
his qua-
subtrahen-
tis. C.
Theodos.

^g l. si. C. de pactis pig. h. Cap. ad nostrã de empt. & vend. c. illo vos de pignoris lib.

tamen ea facultas modum à legē definitum excedere debet. Ipsa quidem precij vtilitas, si immodica est, verisimiliter indicat contrahentes non tā de vendendo, quā de pecunia credēda, & prædio in causam securitatis obligando cogitasse. At redhibitionis conuentio ipsaque retrouendendi facultas sola contractum pignoratitium non reddit, nec sola impedire potest quominus ea contractæ venditionis qualitas iudicetur, vt ipsa quidem pura sit, sed quę sub illa redimendi conditione resoluat^r.

a l. 2. C. de
pactis in-
ter empt.
& vend. l.
2. ff. de in-
dit. addit.

Quoties autem ista redimendi facultas simul cum cæteris concurrat, pignoratitius magis contractus & simulata venditio, quā vera alienatio iudicabitur. Indicium autem & argumentum simulatæ venditionis maximum est, quando venditor in possessione remansit. Neque enim creditur velle a-

bl. sicut. §.
superua-
cui ff. qui
bus. modis
pign. vel
hypot.
cl. cum ma-
no facta. §.
fi. de cont.
empt.

lienare qui possidere non desinit ^b. Non (inquit Labco) *videri potest eam rem vendidisse, de cuius dominio id agitur ne ad emptorem transeat, sed hoc aut locatio est aut aliud genus contractus* ^c. Reconditio autem dicitur, cum emptor venditori, qui fundum adiecta redimendi facultate distraxerat, eodem contractus momento locauit. Nam si locationis pretium duodecimā sortis excedat, contractus censetur vsurarius: Sin verò emptor, qui pecuniam præstitit, non aliam pecuniæ redditum stipulatus est, quā eum quē lex permittit atque approbat, nihil quidem est quod argui possit ^d. Sed tū censetur contractus pignoratitius: Ac potissimum si cætera concurrunt, Redimendi facultas, Precij vtilitas, & scenerandi consuetudo. De pignoratitiis istis contractibus frequentes occurrunt in foro quæstiones, quarum insignes duas referre lubet.

dl. cum de
bitor. ff. in
quib. caus-
is pignus
vel hypoth.
faciē con-
trah.

PRIMA

PRIMA est, Vtrum qui pignoratitio contractu fundum suum obligauit, cogi possit post præstitutum redhibitionis tempus vel fortem exoluere vel fundo vendito cedere. PRO DEBITORE. Si creditoris petitio locum habeat, maior est contractus pignoratitij quā ἀντιρροσως acerbitas & vsura. In vtroque, si absit reconditio, incertitudo æstimationis fructuum sola contractū tuetur: In pignoratitio dorum est, si proprietates debitori abscedat. Cæsar cum scœnebri rei modum dicere vellet, nihil crudelius existimauit quā si debitoris ære alieno pressi rebus oppigneratis cedere cogentur ^a. Quin & coniurationis Catilinarie consilij hoc potissimum exoptulabant, quod prædia creditoribus fruenda relinquere tenerentur ^b.

a Dion. li.
41.
b Cicero. 2.
Casilin.

Quid est ergo acerbius, quā quod importunè creditor exigit, vt non soluens debitor fundi sui possessione pellatur? Neque enim ipsa solū legis cōmissoria pactio, sed aliæ quæ similem eundemque effectum haberent, tam iure ciuili quā Imperatorum rescriptis prohibentur ^c. Pietas Christiana scœnus omne illicitum censet, siquidem omnis pecuniæ reditus vsura est: vsura autem legibus Christianis damnatur. Vnicus est apud nos licitus pecuniæ fructus qui certis legibus cōstituti reditus constringitur. Leges autem præcipuæ duæ sunt, Vt reditus duodecimam sortis non excedat, Et vt sortis exactio creditoris arbitrio non concejatur, sed liberæ debitoris voluntati relinquatur. Itaque cum apud nos non alia sit legitima scœnoris liciti stipulatio, quā reddituum cōstitutorum, præstat & expedit hos contractus pignoratitios in reditus, quos cōstitutos vocamus, resolui. PRO CREDITORE.

cl. l. Cod.
de pactis
pignorum.

Pecunia quæ debetur, bona fide numerata est: & si quis præstatur pecuniæ fructus, non tamen excedit modum legibus definitum: Imò etiam iure canonico conuentiones istæ adprobari solent^a. Contractus autem hic pignoratitius est, nec verè mutuum dici potest: imò neque etiã fœneratitius contractus: sed venditio, adiecta tamen redimendi facultate, si intra certum tempus venditionis precium non restituatur. Quid autè æquius est, quàm quod postulatur, vt pecunia quæ debetur, aut resoluto contractu præsentis die exoluatur, aut inueniente contractu fundus fiat illius qui eum certo creditæ pecuniæ precio, certa & præstituta lege comparauit? Hanc Iurisconsultus in omni contentione iustissimam esse petitionem existimauit, vt aut contractui inuito stetur, aut ab eo in totum recedatur^b. Sic etiam Cicero ad Thermum, *Philotes Alabandensis* (inquit) *ἔσθηνας*, *Cluuius dedit: Hæ commissæ sunt: Velim cures vt aut de hypothecis decedat aut pecuniam soluat*^c. Isidorus pignoris dominium in creditorem non transire, fiduciæ verò proprietatem transferri quasi commissoria pignoris lege tradit^d. At debitor iste litigare quàm soluere mauius. Nimis anxia est & scrupulosa subtilitas eius, qui post tanti temporis moras & dilationes, non quidem ad aram perfidie, sed ad nouas tabulas confugit. Est enim nouarum tabularum species quædam, cum is, qui sibi venditione contracta cauerat, ad nouas constituti reditus tabulas nouamque contractum remittitur. At non æquius est vt debitor aut fundo vendito cedat, aut præsentis die pecuniam acceptam cum fructibus exoluat?

QVÆSTIO hæc sæpè in foro agitari solet, atque

que in eius decisione varia fuisse Senatus iudicia nemo inficiabitur. Nam quibusdam arrestis Senatus contractus pignoratitios ad naturam reddituum constitutorum reduxit^a. Aliis arrestis debitor damnatus aut fundo oppignerato cedere; aut sortem cum vsuris certa & præstituta die exoluere^b. Reuentia Senatus consulta, quorum vsus potior & frequentior est, controuersias istas hac ratione dirimunt, vt debitor damnetur certa die sortem cum licitis vsuris exoluere: ac ni soluat, fundus oppigneratus prætoris autoritate post hastæ publicæ solemnitates regis constitutionibus præfinitas, plus offerenti adiudicatur^c. Potior est hoc casu Senatus æquitas & sine vllius legitima querela. Creditor enim quod suum est consequitur, eique vel voluntaria solutione, vel, si debitor solutionem moretur, publica & solemnè prædij obligati distractione satisfit. Debitor autem nulla iniuria afficitur. Nam si vltro ac volens pecuniam numeret, iusta æris alieni obligatione liberatur. Sin fundus publicè distrahatur, legitimam consequitur rei suæ æstimationem. Marcianus Iurisconsultus pignoratitium fundum creditori insolutum dari posse ait si modò iusto pretio æstimetur^d. Sic & æstimationes à Cesare & Cicerone memorantur^e. Nam cum Romæ ciuilibus belli tempore priuatæ singulorum facultates attritæ essent, & inopia debitorum ære alieno vrgeretur, visum est res debitorum immobiles æquo & prudenti arbitrio æstimari, placitumque vt res æstimate in solutionem creditoribus datæ vicem

near plaidant de Chezelles, pour l'appellant & moy pour l'inthimé, d l. si fundus, §. vlt. ff. de pign. & Cesar lib. 3. de bello ciuili. & Cicero in epist. ad Atticum.

a d. ca. illo
vos & d.
ca. a dno
fram.

b l. Iulia
nº. §. si quis
colludente.
ff. de actio
nib. empti.
c Cicero li.
3. epist.
d Isidorus
lib. 5. etymolog.

a Arrest dit
leudy 19.
de Septembre
1577. moy
plaidant
pour l'appel-
lant & Chauuelin
pour l'inthimé.
Et autre arrest
prononcé en robe rouge
à la feste de la Pentecoste 1580.
entre le sieur de Serant, & Dame Marie Godin.

b Arrest dit
8. de laurier
1579. plaidant
dans Grignon & Bauffru des Matras. Et autre arrest du 19. de Decembre 1585. entre Vincent de la Fouchardiere & M. Leó Vallet inthimé & Arrest du leudy 10. de Feurier 1594. au profit de François Pécaqui

d l. si fundus, §. vlt. ff. de pign. & Cesar lib. 3. de bello ciuili. & Cicero in epist. ad Atticum.

praesentis pecuniae obtinerent.

ALTERA QVAESTIO dubiis utrinque propositis rationibus excutienda est.

TITIVS relicto pluribus liberis decessit. Cōsuetudo Andegauensis, vniuersam mobilia successionem soli primogenito defert. Primogenitus acquisitiones istas pignoratitias mobilia nomine contineri dicebat, sibi que soli adiudicari debere. Ceteri liberi contractus pignoratitios inter iura immobilia merito recenseri & inter fratres, equali iudicio diuidi oportere asserbant. PRO PRIMOGENITO. Pignoratitia obligatio est quae dam mutui non gratuiti species, & ex pecunia credita originem sumit. Haec enim lex est pignoratitij contractus, vt fortem cum vsuris exoluendo debitor liberetur. Adiecta redimendi facultas satis ostendit non fuisse hanc contrahentium mentem, vt alienatio fieret irrevocabilis, sed fundus pignori oppositus pro securitate maneret. Securitas accessoria est, nec contractus nomen aut substantiam immutat. Quia etiam cum inuolutus & implicitus casus declarationem ex euentu accipere dicatur, conuentionum & actuum quorumcunque qualitas ex euentu diiudicari debet. Pignoratitij contractus executio & exitus hic est, vt nisi debitor vltro ac volens soluat, fundus eius distrahatur. At generalis haec est iuris regula. contractus omnes ceterosque actus quales iudicari debeant, ex solutionis euentu, iudicij exitu, & contractus executione pendere. Itaque licet redimendi facultas longo post tempore executioni mandetur, tamen pretium quod vel ex redemptione, vel ex contractus resolutione procedit, censetur in bonis defuncti ex ipso contractus

tractus tempore fuisse. PRO SECVNDO-GENITO CETERISQUE LIBERIS.

Pignoratitius contractus ita iniuri consuevit, vt fundus alienetur, neque alia in contractu quam venditionis mentio fieri solet. Adiecta autem redimendi facultas contractum neque incertum & reuocabilem neque conditionalem reddit. Perpetua enim est obligatio & pura alienatio, sed quae sub conditione & ex beneplacito debitoris resoluitur. Vt & quicquid sub conditione contractus est, conferri debet. Pignoratitias autem istas acquisitiones doario subiecti, & in viduae commodum inter immobilia, quae doario redditum augent, referri Senatus arresto prouisorio iudicauit. Incertus quidem est pignoratitiae conuentionis euentus, sed vt qualitas actus diiudicetur, tempus mortis spectari solet: Vt & in collatione bonorum inter fratres tempus mortis attendi necesse est. Quoties autem de fundo legato agitur, si is petita in integrum restitutione post mortem testatoris euincatur: pretium, quod restitui oportet, in locum ipsius fundi subrogatur, nec minus quam ipse fundus legatario debetur. Quinetiam redimendi facultas liberum relinquit arbitrio debitoris, an praedio alienato cedere velit, & fundum venditum emptori relinquere. Itaque cum hoc omne voluntati venditoris permittatur, pretium non tam in obligatione quam in conditione fuit. Vnde & conditio illa recte potestatiua dicitur, quae si ex

2. l. si filius

liuifam.

& ibi Bar

tho. & re-

centiores. ff.

de verbor.

oblig. l. que

legata, &

l. si. ff. de

regul. iuris

b. l. 2. ff. de

in diem ad

diem. l. 2. c.

de pactis in

ter empr.

& vendit.

c. l. 2. §. 14

quoque

quod sub

conditione.

ff. de colla.

bon.

d. Arrest du

26. d. Aouff

1595. entre

M. Tho-

mas du

Pôe & Re-

né Laurés

& inthi-

mé. d'vne

part & Da-

moiselle

Anne le

Blac. d'au-

tre part.

c. l. ea de-

num. c. de collat. bon. & l. qui solidum. §. 1. ff. de leg. 2. l. filia. §. 2. Titia. ff. de cod. & dem. l. si donata. §. si sponsus. ff. de donat. inter virum & vxor. §. l. 1. §. ius si ita. ff. ad legem Falcid. l. ita stipulatus. ff. de verbor. oblig. l. si quis sub conditio-

ne. ff. si quis omiffa causa testatoris.

aL. si ser-
uus §. ult.
ff. de stipu-
la. seruu.
l. qui bal-
neum §. l.
qui potior.
ff. qui po-
tiores in pi-
gnore.

b Molin.^o
in consuet.
Parif. tit. i.
§. ii. num.
18.

c Authent.
de alienat.
& emphy.
§. i. Et au-
then. de no-
alien. reb.
eccl. §. ult.
igitur. l. si.
§. præterea
de iure do-
nium. l. in-
benus. C.
de sac. Ec-
cl.

d Cap. que
rel. extr.
de electio-
ne.
e Arrest du
23. iour d'A-
oust 1585.
entre Clau-
de de Modamer appellat. & Pierre du Mortier inthimé, par lequel il est ordon-
né qu'il sera informé par turbes sur la commune viânce, & cependant il est or-
donné que tels contract. pignoratifz comme immeubles seront partagés entre les
freres.

postfacto executioni manderetur, tamen quia mortis
tēpus attendi debet, non potest conditionis illius
implemētū in diuisione bonorū defuncti spectari.
Cōditiones enim potestatiuas nullo casu retrahī
cōstat^a. Ipsa autē equitas vt hoc ita iudicetur deside-
rat. Nā in prouincia Andegauēsi frequētes sunt isti
cōtractus pignoratiij, quoties paterfam. diligēs pe-
cuniā domi otiosam aseruare nō vult. Durū autē ef-
fet, si in prouincia, in qua frequētes sunt pignorati-
tīæ illā acquisitiones, primogenitus eas omnes so-
lus in præiudiciū cæterorum consequeretur^b. si qui-
dē ex iuris dispositione pignoratiē illē emptiones
rebus immobilibus nō minū quā patrimoniales
redit^o annui annumerari debēt^c. Sic pēsonas annua-
tim Ecclesiæ præstari solitā, iisdē solemnitatibus &
priuilegijs, quibus cætera immobilia, censentur^d.
SENATVS Prouisorio iudicio pignoratijs
acquisitiones inter immobilia recenseri & inter
fratres diuidi oportere pronuntiauit^e.

*An auo liceat exheredare nepotes qui ex eo matrimo-
nio nati sunt, quod filius circa patris cōsensum con-
trāque eius voluntatem contraxerat.*

CAPVT. IX.

TITVS cūm plures liberos haberet,
resciuit Seiū filium primogenitū a-
dolescentulæ cuiusdam amore captū
de contrahendis clam cū ea nuptijs
cogitare: Pater filiū in ius vocat: Fi-

lio absente & contumaciter non comparēte pater
coram iudice protestatur inuito se & dissentiente
filiū nuptias contrahere velle. Eadēque protesta-
tione paternum hoc suū iudiciū pronuntiat: si
filius mulierculam illam in vxorem ducat, eum *ex-
munc prout extunc* exheredare. Iuuenilis feruor & a-
moris illecebræ animos amantium officij immem-
ores à patria pietate auocare solent. Seius itaque
neglecta patris prohibitionē cum amata sua nu-
ptias contrahit: Et cūm matrimoniū integro bien-
nio durasset, Seius relictis duobus liberis decessit.
Titius pater post Seiij filij mortē, testamentum cō-
dit, quo declarat se filium olim exheredasse ob nu-
ptias violata pietatis paternæ reuerentiā cōtractas.
Itaque nolle liberos ex eo matrimonio procreatos
agnoscere, sed continuata prioris illius exhereda-
tionis voluntate se eos exheredes scribere, cæteris
liberis hæredibus institutis. Nepotes exheredatio-
nem nullam esse & non iure factam contendunt.

PRO LIBERIS CONTRA NE-**POTES.** Nō hæc priuatos tantū, qui de bonis

Titij litigāt, disceptatio tāgit: Sed publica est & cō-

munis omnium causa, quotquot aut iam patres sunt,

aut in posterum legitima futura prolis expectatio

ne torquentur. Exhereditatio enim summum est

patriæ potestatis fulmen, quo cessante irritus fiet

paternæ reuerentiæ honos, nec vllus læsæ pietatis

vi index supererit. Diuus Ambrosius, *Vsu humano*(inquit) *hæreditatis pecuniariæ gratia facit, vt venera-**biliorū fiat iura pietatis. Quia hoc quoque plus defertur**parētibz: ne læsa pietas patris ulciscatur se exhereda-**tione vel abdicatione contumacis pignoris^a.* Patres

autē ius vitæ ac necis in filios habebant: Quod vbiq;

ad. Amb.
li. 5. epi. 20

a *Cesari*, ac maximè in Gallia locū habuit^a. At deliciae sequē-
6. tis seculi & corrupti posteritatis mores ius illud pa-
 trium hebescere & minui voluerunt: ac nullā aliam
 parentibus in filios pœnam reliquere præter exhæ-
 redādā ius & abdicationis potestātē. Quintilianus,
Fulmē istud patrū aduersus ferociā adolescentiæ datū
a *Quintil.* *est, aduersus filios qui peccare plus possunt* ^b. Lex ad-
decla. 259 uersus iudicium patris non faciliè inquiri, & hanc
 paternæ iræ legitimā pœnam vix aliter quā magnis
 rationum momentis pronuntiari præsumit. *Versū*
mile non est (inquit Cicero) *odio fuisse parētis filiū sine*
c *Cicero in* *causis multis & magnis & necessariis*. Historia lacra-
orat. pro *pias & flebiles has parentis voces refert, qui etiam*
Rofio A- *à filio expulsus cū de regio statu ambiguus certa-*
merino. *ret: tamen rescita filij morte, Quis* (inquit) *mibi tri-*
d *Regū li.* *buat ut ego moriar pro te?* *Pater* (inquit Seneca) *nisi*
2. cap. 18. in *magna & multa iniuria patiētia euicerint, nisi plus est*
fr. *quod times quā quod damnat, nō facile accedit ad de-*
cretorū sylvē. Legitimā esse exhæredationis causā
e *Seneca* cū in contrahēdo filij matrimonio neglectus est
lib. 1. de Cle- *patris cōsensu, iura declarant: & regia Henrici se-*
mentia c. 4. *cundi constitutio confirmavit. Titius filium Seium*
24. *in ius vocauit: & in absentē cū patrio iure ani-*
f *maueret, eū corā iudice exhæredauit: Idque an-*
Nouella *te contractas nuptias. O contumacem filij impia-*
115. v. c. um *tē & irreuerentiā, quē nec patris ira, nec metus ex-*
d: appell. *hæredationis cōtinere in officio potuit: & cū at-*
tētati necdum admissi flagitij pœnitere liceret, ille
tamen patriæ maiestatis minas spreuit. Itaque pater
omnem exinde filij cogitationē abiecit, neque ex-
hæredationē post nuptias contractas repeti necesse
existimauit, cū exhæredationi olim in iudicio pro-
positę hæc verba adiecisset ex nūc prout ex tūc. Quæ
 verba

verba Doctōres præsentem utroque tēpore effectū
 habere asserunt^a. Nā & hæc stipulatio *ab hac die si*
ue ex hac die quoties interposita est, præsentē esse
 eius effectū Africanus respondet ^b. Exhæredationē
 nepotes obiciunt sub conditione fieri non posse:
 Sed hoc de conditione casuali intelligēdum est. At
 hæc, quæ potestatiua erat, propè conditio non fuit,
 quippe quæ effectū non aliunde sumeret, quā ab
 arbitrio & voluntate eius qui exhæredabatur, si il-
 licitas nuptias spreto patre contraheret ^c. Deinde
 exhæredare est ab hæreditate sua aliquem exclude-
 re & succedēdi iure priuare. Satis est ergo dum mo-
 do exhæredatio fiat ante mortem supremo testato-
 ris iudicio. Mortem autem non Seij filij, sed Titij
 patris attēdimus. Neque enim de bonis Seij, sed de
 hæreditate Titij agitur. Itaque Titius tam mortuo
 quā superstitute filio legitimā exhæredationis con-
 demnationem supremis tabulis adscribere potuit,
 nec fuit necesse testamenti & iudicij sui tabulas vi-
 uo se publicare. Verū quia in ista causa hoc vnū
 perpetua obiectione in quæstionem venit, An ne-
 potes ab auo ex patris delicto exhæredari possint,
 conueniens est, vt diluatur & soluatur hic obiectio-
 nis modus, tria potissimū spectari. 1. Nepotes istos
 non esse legitimos Titij nepotes. 2. Exhæredato fi-
 lio nepotes ex eadem exhæredationis causa posse
 excludi. 3. Nepotes isto casu ex patris delicto le-
 ge permittente posse exhæredari. Q V O A D pri-
 mum attinet, Paulus ait non videri iustum filium,
 qui ex eo matrimonio natus est cui pater non cō-
 sensit^d. Cū enim lex de matrimonio seruatis iuris
 præceptis celebrando agit, hoc primum desiderat
 vt contrahendis nuptiis parentum consensus acce-

a Glossa in
clement. no-
uentes in
verb. ex nūc
de heredi-
ci.

b l. 64. ho-
inmodi stā-
pulatio. ff.
de verb. o-
blig.

c l. 4. C. de
insti. l. 4.
suus cum
leg. sequē-
ff. de heredi-
insti.

d l. Paulus
ff. de statu
hominum.

a. l. 2. ff. de dat^a. Hoc indicat Ovidius cum de Pyrami & Thib
 ritu nuptia rum. l. nec filiis. C. de nuptiis. b Tertull.
 b Tertull. nuptiæ (inquit) & præcreta in villa sine testibus & pa
 li. 2. ad v xorē in fin. c Apuleius. Poeta infaustum hoc præcipuè notat, & ἄρ' ὑμῶν αἰ
 c Apuleius. Poeta infaustum hoc præcipuè notat, & ἄρ' ὑμῶν αἰ
 li. 6. de asi d Musæus in Leodro. e can. ho norantur; 2. quæst. 2. f Tertull. li. de Mo pogamia.
 gl. in bello. s. medio tē pore. ff. de captiuis & possit. reu. h. l. si quis a liberis. s. si vel parēs. ff. de liber. agnos. i. l. si quis filium. C. de inoffi. te. Pan.

dat^a. Hoc indicat Ovidius cum de Pyrami & Thib
 bes amore agit, *Teda quoque iure coissent, Sed reuo
 re patres.* Tertullianus, *Nam nec in terris filij sine cō
 sensu patrum ritus, & iure nubent*^b. Apuleius, *Inparēs
 nuptiæ* (inquit) *& præcreta in villa sine testibus & pa
 tre non consentiente factæ legitime non possunt videri,
 ac per hoc spurius iste nascetur*^c. In nuptiis Leandri
 Poeta infaustum hoc præcipuè notat, & ἄρ' ὑμῶν αἰ
 αἰεὶ πατρὶ καὶ πρότυα μήτηρ^d. Canonistæ autē præ
 sentiā parentum postulante publica honestate ad
 hiberi monent; & si adhibeatur, officiosa filij pie
 tatem laudant: atque ut ait Tertullianus, *maioris hono
 rem refert lex nuptiarum ubi habet & pudorē*^e. Non
 tamen præsentiam parentum necessariò requiri e
 xistimauerunt: ut matrimonium sit nodus Gordius
 qui non dissolui, sed abscindi & sola morte dirimi
 queat. Itaque ex tali matrimonio procreata proles,
 legitima quidem fuit defuncti Seij, sed non fuerūt
 legitimi nepotes Titij aui, quo inuito ac reluctan
 te Seius nuptias contraxit. Neque enim suis hæres
 adnasci potuit auo inuito, si is nuptiis filij nō con
 sensit^f. In bonorum quæstione hoc primū con
 stare debet, aliquem filium esse vel nepotem: Sed
 hoc non constat aut certè aliquid oblit, ne quidē
 aliquid decernentur ex Senatusconsulto Plautia
 non. Nam & si nepotes istos veros esse & legitimos
 Titij nepotes fateamur, tamen quibuscunque ca
 sibus filius exheredari potest, nepotes ex eadē ex
 heredationis causa possunt exheredes scribi. Ne
 pos enim non aliter habet querelam inofficiosi, ni
 si apertissimè doceat patrem nō fuisse iure exhere
 dari^g. Nemo autem dubitauerit Seium iure & lege
 permittēte potuisse exheredari. Quinetiam si hæc
 secun

secunda ratio cesset, Tertium illud excutiamus, an
 hoc casu nepotes ex delicto paterno plecti & ab
 dicari potuerint. Vlpianus quæstionem hanc ex
 professo tractauit. Si (inquit) emancipatus filius v
 xore non ex voluntate patris ducta filium fuerit sorti
 tus. Dein nepos patre iam mortuo ad bonorum possessio
 nem aui veli venire, admittendus est ad eam. Addit
 postea Vlpianus, *Nam & si tam ignominiosam du
 xerit uxore filius, ut dedecori sit tam ipsi quam patri
 mulierem talem habere, dicemus & ex ea natum ad
 bonorum possessionem aui venire.* Cum possit auus iure
 suo uti, eumque exheredare. *Nec enim minus in hoc
 nepote is, qui de inofficioso cogniturus est, merita ne
 potis quam patris eius delicta perpendet*². Ergo ex
 Vlpiani sententia & auus nepotes exheredat, & in
 exheredationis cognitione attenditur delictum
 patris, qui indignas nolente patre nuptias contra
 xit. Indignæ nuptiæ, imò & ignominiosæ censerī
 debent quæcunque à patre tales iudicantur. Itaque
 aduersus hos nepotes illud Calphurnij vsurpari po
 test, *In istis pueris nescio quid sit indionius, utrum pa
 tris origo quod est dubia, an matris origo quod certa
 est*^b. Quemadmodum autem in incestis & illegiti
 mis nuptiis lex non ipsas tantum nuptias impro
 bat, sed & filios inde procreatos omni succedendi
 iure priuari vult^c. Sic etiam nepotes ex nuptiis re
 nuente patre contractis natos reijci conueniens
 videtur. Nam Imperator Alexander ita rescripsit,
 Si (inquit) pater mariti quondam tui cognitis nuptiis
 vestris non contradixit, vereri non debes ne suos nepo
 tes non agnoscat. Si non contradixit (inquit). At verò
 Titius contradixit, & quidem apud iudicem:
 Ostendens (ait Seneca) quam inuitus aspero remedia

al. 3. §. se
 micipatus
 ff. de bono
 rum posses
 contra ta
 bulas.

b Calpur
 nius. decl.
 30.

c l. si quis
 incesti &
 aub. ince
 stas. Co. de
 incestis nu
 ptiis.

a *Seneca manus admoneat: in cuius animo nihil hostile, nihil a-*
li. l. de cle- *sp̄erum est*. Paterna pietas pro liberis consilium ca
mētia ca. pit, nec pater temerē in filium s̄uire pr̄sumitur.

13. *b l. nec in* *ea ff. ad* *leg. lul. de* *adult.* *cl. si posthu-*
 Dicet aliquis, quid paruuli commereuere nepotes?
 Eadē ratione dicere liceat, quid delinquere potest
 posthumus, qui nondū natus in vtero est? Et tamen
 quibusdā casibus lex patri posthumū testamēto ex-

hæredare permittit. Quinetiam ad parentum ter-
 rorem filij, etiā qui nihil deliquerunt, bonis pater
 nis auitisq̄ue priuatur: atque ita filij odio paterno
 prægrauatur: & filij ingratis, liberti serui cēsantur.
 Ac plerūque pœna ad filios extenditur, cum pater
 aliqua violati pudoris macula aspersus est. Euripi-
 des deos refert, τὰ ἅ τειρότων σφάλματα εἰς τοὺς

υἱοὺς ἔστειροντες. Horatius *Delicta maiorum imme-*
nis dāna. *ritus lues Romano.* Tertullianus de Deo loquēs, qui
 patrū delicta à filiis exigit: *Duritia populū talia reme-*
dia compulerat (inquit) *ut vel posteritatibus suis prospici-*
ent es legi diuina obedirēt. Quis enim nō magis filio-
rū salutē quā suā curat? Plerunque vbi pater deli-

quit, Deus non modō patrē, sed & ipsos quoque fi-
 lios puniri iubet: & parentum pœnas in filiorū tē-
 pus referuat. vt de pœnitentia Achab in sacris scri-
 pturis refertur. Plutarchus de sera numinis vindi-
 cta rē istā pluribus exemplis illustrat. Sic & Glauco

Epiciidæ filio Spartano Regi, cum peierasset, Pythia
 respondit, commissæ periurio fraudis pœnas nepo-
 tes perpeffuros. Cicero elegāter, *Nō me fugi quā-*
li. adueif. sit acerbum parentum scelera filiorū pœnis luis, sed hoc
Marcionē *præclare legibus comparatum est, ut charitas liberorū*
i Iosue ca. *parentes amicioris Reipub. redderet*. Itaq; nil mirū
 si auo licere debeat ingratis & contumacis filij po-

steritatem
 Brutum.

steritatem exhæredare. Nam Seij contumacia in ip-
 sa nuptiarum coniunctione fuit. At ex ea coniun-
 ctione nolente & renuente Titio contracta, nati
 sunt nepotes, qui si auo inuito adnascuntur, inanis
 certē erit filiorum exhæredatio, nisi etiam in perpe-
 tuum *αγαθίας* monumētum exhæredationis pœ-
 na ad nepotes extendatur. Filius abdicari se non ve-
 rebitur, si speret prolem successuram. Neque enim
 aliō spectant patrum vigilias & industrij sudores,
 quā vt filijs & posteritati opes & bona acquirāt.
 Vos itaq; parentes qui filios editis in spem legiti-
 mæ posteritatis: eōsq; tanta affectus charitate fo-
 uetis, videte quā deinceps vilis erit potestatis ve-
 stræ timor, & veneratio, quā ingrata patriæ ma-
 iestatis conditio, quā nullus paternæ iracundiæ
 metus, si illegitimā contumacis filij posteritas, irati
 & cōmoti parentis, minas impunē aspernari possit.

PRO NEPOTIBVS. Parentum maie-
 stas & veneratio pietatis & beneuolentiæ plena
 est, nihilque desiderari potest patrio affectu cha-
 rius, iucundius, aut amabilius. Quid ergo patrij
 doloris æstum, tanquam numinis Iracundi minas,
 proponi attinet? *Nen expedit, habere inexorabilia*
peccatis atque erroribus numina, inquit Seneca. *Pa-*
tria potestas (ait Iurijconsultus) *in pietate debet, non*
atrocitate consistere. Quintilianus, *Pater erat. Nun-*
quam hi affectus in tantum vincuntur, adio, ut non ad
naturam suam tamen reuertantur. Titius pater li-
 cet excanduerit, licet fulmen exhæredationis mina
 rus sit, non tamen verē aut absolutē Seium filium
 exhæredauit: sed inter dolorem & affectum dubius
 varias in partes animi sui iudicia exercuit. Itaq; tria
 sunt quæ recēseri & examinari necesse est: Primum

a Seneca
 lib. l. de cle
 ment. c. 7.
 b L. D. A.
 drianus ff.
 ad legem
 Pompeiam
 de parric.
 c Quintilia
 nus decla.
 322.

An Titius certo iudicio & perpetua animi voluntate Scium filium exheredare voluerit: Deinde, An exheredauerit: Tertium, An auo nepotes exheredare, & quibus de causis liceat. Quo ad primum, Titius ante contractas nuptias Scium filium à tali coniugio reuocare desiderauit: Hoc precibus, hoc minis & patria feueritate tentauit, & vxorem inficio se & inuito duci ægrè tulit. Illud coram iudice prohibuit, & exheredationem non tam quàm protestatus est: Omnia denique egit, quibus filium à cogitatis nuptiis deterreri posse existimabat. Nuptiæ tamen sunt contractæ. Potuit quidem pater filium tunc exheredare, sed neque constare matrimonio exheredauit, neque vlla exheredati animi indicia post nuptias viuo filio protulisse perhibetur: Quin potius cum videret nuptias non amplius reuocari posse, legitimam iram paterna clementia & mansuetudine dissimulauit. Decessit ergo Seius nulla post nuptias facta exheredatione. Post Seij obitum ceteri liberi importunis blanditijs & impia in paruos suggestionè coactam exheredationis testationem ab auo sene & morituro extorserunt. Pater qui grauitè offensus filium non punit, pepercisse filio censeri debet. *Tunc præcipua est mansuetudinis laus, quum ira causa iustissima est* (ait Plinius a). Pater ille apud Senecam, *filij inquit nonne sepe excandunt, sepe reconciliantur, sepe quod negaueram dedit?* Itaque cum Seius paternam pietatem contumaci nuptiarum voto violasset, potuit quidem pater eum post nuptias exheredare: sed cum nullam irati animi voluntatem expresserit, laudatur hæc patris indulgentia. *Certe* (inquit Saluianus) *etiam si iustas succensendi causas parentes habeant,*

a Plinius
li. 9. ep. 21.
b Seneca
lib. 2. con-
trau. 3.

nikit

nihil contingere eis felicius, nihil optatius potest, quàm ut sic eis pro reatu filij satisfaciunt, ne necesse habeant vindicare. Patris damnatio magis indignatis querela est, cuiusque qui damnationem suam irritam fieri gaudeat. Vt de patre naturali dicamus, quod de Deo, qui pater est cœlestis, Tertullianus ait, *Cum prouoluit hominem, magis reletat: cum accusat, excusat: cum condemnat, absoluit* b. Titius exheredationem minatus est, sed non exheredauit. Neque enim ante nuptias potuit filius exheredari, vt nec ante commissum crimen quisquam puniri potest: Post nuptias exheredare noluit, quia cum filij culpa reprehendi posset, sed non deinceps emendari: Titius indulgentiam & affectum patris dissimulatione & patientia testari, quàm nimis austerum se & nulla reconciliatione placabilem præstare satius esse duxit. *Pro magno peccato paulum supplicii satis est patri.* Dicere liceat cum Saluiano, *Pietas uicit, vis sanguinis copulit: Natura ipsa quasi amoris manu in ius suum traxit.* Diuus Ambrosius Sisyniū quendam multis laudibus commendat, quod ignouisset filio qui contra patris voluntatem matrimonium contraxerat d. *Honestè enim pro reconciliando parentū affectu cuncta tentantur*, inquit ille e. Itaque Titius paterno affectu veniam filio indulsit. Neque enim aliter post nuptias ab exheredandi voluntate animum reiecisse præsumendus est. Nam vt ait Quintilianus, *nuquam leuiter excandescunt patres* f. Proximum est vt illud secundo loco excutiamus, An exheredandi protestatio coram iudice ante nuptias facta, dici debeat exheredatio. Exheredationem purè, non autem sub conditione fieri iura volunt g. Qui protestatur se exheredaturum:

a Saluian.
in epistola
ad Hypa-
tium &
Quietam
pag. 298.
b Tertull.
lib. de pa-
nitentia.

c Saluianus
lib. 3. ad
ecc. Cast.
pag. 387.
d Diu. Am-
brosius epi-
45.
e Saluianus
in epi.
pag. 295.
f Quintil.
decl. 37 4.
g L. 3. S. pu-
re ff. de li-
ber. &
posthu. l. si
quis Sem-
pronij. ff.
de hered.
instir.

non utique exhæredat. Iudicialis illa Titij protestatio comminatio fuit, non pœna: neque enim pœna potest delictum præcedere. Comminatio autem sola nihil per se operatur, nec ad damnationem sufficit: ut in excommunicationis comminatione Canonistæ asserunt*. Comminationes, epistolæ, & programmata auctoritatem rei iudicatz non habere^b. Atque illud est quod voluit Imperator, cum ait, cognitis demum nuptiis patris voluntatem aut contradictionem spectari^c, Iudicem aliquid proponamus quidpiam sub pœna capitalis supplicij prohibuisse. Si quis prohibitionem illam violauerit, an illicò absque vlla alia damnatione ad supplicium trahetur? Non utique: sed causa denuò cognita reus peragetur, nec prius, quam commissi criminis conuictus & damnatus fuerit, punietur. Sic pater ante celebratas nuptias protestatus est se filium exhæredaturum: Post crimen exhæredare potuit: sed cum iniuria quæuis tacita vnus anni dissimulatione remitti censeatur^d, æquitas suadet (quemadmodum lex in non dissimili casu interpretatur) vt existimemus defunctum offensam clementia sua flexisse^e. Saluianus eleganter, *Nihil de vltione perdit: lio ignoscens pater, quia felicitius mistio est & laudabilius suis aliquem etiam immeritò ignoscere, quam in suos etiam merito vindicare*^f. Postreantum illud est, vt de nepotum exhæredatione tractemus, An auus eos exhæredare potuerit. Seio post nuptias nõ exhæredato crimen in persona Seij, qui solus deliquerat, punitum non fuit: An vindicabitur in persona nepotum qui nihil deliquerunt? Obiiciunt defunctum Titium testamento noluisse liberos Seij nepotes suos agnoscere. Quasi

verò

verò ex sola aui voluntate pendeat, an nepotes legitimi sint an illegitimi: cum tamen sola parentum aut aui professio veritatem rei non immutet. Romanus Iurisconsulti in hac eadem de nuptiis inuito aut inscio patre contractis quæstione, emancipatos filios ab iis, qui in sacris familiæ erant, distinguere solebant^b. Apud nos ius de nuptiis & de matrimonio est merè ecclesiasticum, & ex dispositione Canonica pendet. Canones parentum voluntatem & consensum adhiberi laudant, sed hoc ad honestatē, non ad necessitatem requiri censent: nec matrimonium semel contractum amplius aut à parentibus aut ab aliis dirimi posse volunt, ne quos Deus coniunxit homo separare queat^c. Vt neque etiam raptor dici possit quicumque consensum eius habet quæ vxor ducta est^d, quamuis hoc lex civilis non admittat^e. Quintilianus, Si (inquit) licet aliquando etiam contra patris voluntatem ea, que aliqui reprehensionem non merentur, filio facere: Nusquam tamen libertas tam necessaria quam in matrimonio est. Ego eligam cum qua victurus sum, ego comitem laborum, sollicitudinum, curarum ipse perpendā. Quis enim amore alieno animo potest^f? Apud Senecam Latio primam quæstionem fecit, An pater propter matrimonij filium abdicare possit, cum liberum cuique huius rei arbitrium sit^g. Idem Quintilianus alio loco eleganter, *Quid tum?* (inquit) *Nescis nostri arbitri esse matrimonia? Affectus nostri nobis non seruiunt. Non potes efficere imperio, vt vel amē quā velis, vel oderim. Matrimonium verò tum perpetuum est, si mutua voluntate iungitur. Cum ergo queratur mihi vxor, sociæ thori, vitæ cōsors, in omne seculū mihi eligēda est^h*. Calliā Atheniensem multis laudibus à Græcis commendatam

I Canonista in ca. re latum de iure patris natus in c. i. si qui de sententia ex comm. in 6. b. Toto titulo Comminationes epistolæ &c. lib. 7. Cod. titulo 57. c. D. l. si ut proponis. Co. de nuptiis. d. l. non solum. S. i. ff. de iniuriis. c. l. s. in ipsius. C. fa milie erescende. f. Saluianus in epist. ad Hypasium & Quarta p. 301.

a l. non epistolis &c. non nudis Co. de probat. bl. filius ff. de iusu nup. l. Paus. ff. de statu hominum. c. Can. sufficientias. 27. qua. 2. c. nostrates can. sanctione 36. q. 5. d. Cap. cum causa exi. de rapori bus. c. l. unica. c. de rapto virginum. f. Quintil. d. 257. g. Seneca lib. i. controu. 6. h. Quintil. decl. 37. 6.

a Herodot.
in Erato.
lib. 6.
b Pausan.
li. 3. in La-
conicis.

refert Herodotus, quod filiiabus suis maritum quæ
vellent eligere permisisset^a. Idemque à Danao fi-
liabus suis concessum refert Pausanias^b. Apud nos
ex iuris canonici dispositione certissimum est solo
coniugum consensu matrimonium fieri legitimi-
mum. Itaque iusta fuit vxor quam Seius etiam re-
nuente patre duxit: Iustæ nuptiæ: Iusti & legitimi
liberi qui ex eo matrimonio procreati sunt: Ea-
demque iuris ratione legitimi cenferi debent de-
functi Titij nepotes. Itaque licet exhæredatum
fuisse Seium proponeremus, non ipsa tantum com-
minatione, sed vera & absoluta exhæredatione &
abdicationis declaratione: Non tamen nepotum
exhæredatio à Titio supremis tabulis facta valere
& subsistere potest. In hac enim quæstione ita di-
stingui ex Iuriconsultorum sententia solet. Filius
exhæredatus aut patri superstes est, aut præmori-
tur. Si patri filius superuixerit, nepotes auo succe-
dere non possunt. Interiecta enim patris persona
eis obstat. Si præmortuus fuerit, nepotes auo iure
suo & iure sanguinis succedunt. Atque hæc filij,
qui vel præmoriatur, vel superstes relinquitur, di-
stinctio ab ipsis Iuriconsultis petita est^c. Excusia-
mus ergo alterum illum casum qui huic contro-
uersiæ conuenit, quandoquidem Seius præmortuus
est uiuo adhuc patre Seio. Neque enim est dubium
quin hoc casu nepotes suo iure & adnascantur &
succedant: vt nec patris exhæredatio eis nocere aut
præiudicium afferre potest. Hinc est quod in non
dissimili controuersia Diui fratres ex Saluij Iulia-
ni sententia adhibito plurimum Iuriconsultorum
consilio rescripserunt, neque verbis, neque sen-
tentia legis aut edicti. Prætoris nepotem ex nota

aut

aut persona patris sui excludi à bonis aucti liberti
posse^a. Idemque & ipse Iustinianus in hac eadem si-
lij exhæredati controuersia voluisse videtur^b. Vt &
passim in iure quotiescunque filius seu naturaliter
seu ciuilitate decessit, nepos auo adnascitur^c. Nepos
enim filij locum subintrat^d. Atque idè nepos etiã
ex persona sua ad querelam vocatur^e. Atque huic
quæstioni conuenit quod Ulpianus, *Si qua pœna* (in-
quit) *pater fuerit affectus, ut vel ciuitatem amittat, vel*
seruus pœna afficiatur sine dubio nepos filij loco succe-
dit^f. Tunc enim gradus, nō persona repræsentatur: &
in eo casu est velut sanguinis quædã cōtinuatio. Iu-
ra autē sanguinis nulla lege ciuili & nullo hominis
facto dirimi vel mutari possunt. Ex his constat non
obstare nepotib^g patris Seij exhæredationē si quæ
sit. Nullū ergo aliud superest impedimentum, nisi
quod auus proponitur suprema testamēti volūtate
eos exhæredasse. Illud in iure cōstat, ex alterius facto
neminē posse exhæredari^h. Itaq; non potuerūt ne-
potes ex facto patris exhæredari. Sed & exhæredadi
causa atque etiã exhæredationis effectus post Seij
mortē cessauitⁱ. (inquit Imperator) *ibi esse pœnã v-*
bi et noxia est. Peccata suos teneat auctores, nec ulterius
progrediatur metus quã reperiatur delicti. Huic pro-
nepotibus deprecationi tria sūt quæ addi posse me-
rito videntur. 1. Auorū erga nepotes affectus ratio.
2. Exhæredationis odium. 3. Alienæ culpe excusatio.
Plinius Numidiam Quadratillam decessisse hone-
stissimo testamento refert, quia hæredes nepotem
& neptem instituerat^k. Eadem ratione nos Ti-
iung. cum emancipato liberis. f. *L. si qua pœna. ff. de his qui sunt sui vel a-*
lieni iuris. g. *L. paterfam. ff. de hered. instit. l. si quis sui. §. legis auct. m. C.*
de inoff. testam. h. *L. Gallus §. in omnibus. ff. de liberis et post. l. 2. sanc-*
mus. C. de pœnã. & Plinius lib. 7. epist. 24.

a *L. disti-*
fratres. ff.
de iure pa-
tron.

b *Non. 22.*
de nuptiis.
§. soluto &
§. sequent.

c *L. cum a-*
u. ff. de cō-
dit. & de-
monst. l. etiã
qui. ff. de
interd. &
relegatis.

Baldus &
Doctores
in l. qui su-
perstis. ff.
de acquir.
hered.

d *L. 1. §. fi-*
lium. ff. de
bon. poss. cō-
tra tabul-
las l. si ne-
mō. §. si de-

portatus. ff.
de bonis li-
ber. l. fin. et
ibi glossa. C.
unde liber

e *L. si quis*
filij. C. de
inoff. testam.
l. 1. §. si pa-
ter. ff. de cō-

dit. cum emancipato liberis. f. *L. si qua pœna. ff. de his qui sunt sui vel a-*
lieni iuris. g. *L. paterfam. ff. de hered. instit. l. si quis sui. §. legis auct. m. C.*
de inoff. testam. h. *L. Gallus §. in omnibus. ff. de liberis et post. l. 2. sanc-*
mus. C. de pœnã. & Plinius lib. 7. epist. 24.

tium inhonestissimo testamēto decessisse dicem⁹, qui nepotes nullo suo crimine exheredauerit. Aut in nepotes amor & affectus quo remotior, eo vehementior, ipsūque etiam interiecti patris interuallo vires acquirit. Aui per nepotum & pronepotum sericem sibi etiam immortalitatem quandam spondent, & in nepotum persona iterum in cunis vagire se & repuerascere credunt. Venus filij Æneæ negligens, de nepote Ascanio sollicita est. *Liceat dimittere ab armis Incolumem Ascanium, liceat superesse nepotem*⁹. Eleganter Seneca, *Habet* (inquit) *sua iura natura, & hoc inter auum patremque interest, quod auo suos seruare liceret: Patri etiam occidere*⁹. Quin & ipsa iuris dispositio patrem vetat donare filio naturali: at permittit auo donare ei qui nepos est ex filio naturali⁹. Auorum nomina nepotibus indita memorant Iurisperiti⁹. Andronicus Imperator nepotem suum Andronicum iuniorem tāto persecutus est amore, vt cum cæteris suis liberis præferret, omnēsque potius quam hunc vnum perire mallet⁹. Plinius in Doinitij Tulli testamento omnia fuisse pietatis plenissima ait, quia filium heredem instituerat & nepotibus legauerat⁹. Auus ille apud Senecam laudatur qui nepotem ex meretrice susceptum adoptauerat⁹. Natura ab auis, quasi iure suo, affectus vehementiam exprimit, vt Titius dum paruulos nepotes exheredauit, contranaturam contraque ipsam *σὸπυλὸν ὀνομλὸν* pugnasse videatur. *Quantò laudabilis est testamentum* (inquit Senator ille grauiissimus) *quod pietas, fides, pudor scripsit: In quo denique omnibus affinitatibus pro cuiusque officio gratia relata est*⁹? Quod si in bonis patris magis dominij continuatio quam recens filio-

Virgilius
li. 10. Æ
neidos.
b Seneca
lib. 9. con-
trou. 5.
c L. fin. C.
de natural.
liberis.
d L. 76. cū
filius. §. pa-
ter. ff. de le-
gat. 2.
e Niceph.
Gregor. li.
8. in princ.
f Plinius
li. 8. ep. 18.
g Seneca
lib. 2. cōtr. 4.
h Plinius
lib. 8. ep. 8.

rum acquisitio aut noua hæreditatis aditio censerī debet: Quāto magis odiosam existimabimus exheredationem, quæ filium à familia remouet, nec finit esse defuncti parentis hæredem? Solon parentibus hæredes extraneos instituere non aliter permisit, quàm si legitimi liberi aut nepotes deessent⁹. Quod & inter Gothos obtinuisse memorat Procopius⁹. Antoninus Pius hæreditates eorum, qui filios haberent, repudiauit⁹. Parentes autem ex cōmuni voto liberis omnia parant⁹: idque ratione naturali dictante⁹, atque (vt dicebat apud Xenophontem Chryfantas) parentes hanc filiorum curam suscipere solent, ne bonis & facultatibus destituantur, οἷτε πατέρες ὀρνοῦσιν τῆς παιδῶν ὁμῶς, μὴ ποτε αὐτὲς τ' ἀγαθὰ ἄλλοις ἴησιν. Postremum illud est vt breuiter inquiramus, qualis esse possit ea iuris legūmque æquitas, quæ parentum crimina, errores, & delicta in liberorū caput reitici & puniri suadet. Seneca, *Nihil est iniquius* (inquit) *quam aliquem hæredem patris odii fieri*⁹. Acerbum esse ait Iurisperitus filium ex delicto patris puniri, eive maculam inuri⁹. Ferréne (ait Cicero) *vlla ciuitas latorem istiusmodi legis, vt condemnaretur filius aut nepos si pater, aut auus deliquisset*⁹? Quid enim commeruerunt paruuli isti nepotes qui exheredatū, *Crimine quo parui crimen potuere mereri*⁹? Deliquit pater, proteruus fuit, inobediens, & contumax pietatem paternæque prohibitionis minas violauit: Quid hoc nepotes respicit? An nō sæpè pater improbus filios edit probos, obsequentes, pios, & religiosos? Lausus impij Mezentij filius à Virgilio commendatur. Pericles Athēnis fuit, *ὄρα γὰρ ὁ μὲν δὲ*. Pompeius magnus, deliciae populi Romani, Strabonem pater

a Plutarchus
in Solone.
b Procopius
lib. 8.
c Capitolinus
in Antonino Pio
d l. penul.
de bono lib.
ber. cl. cūm rā-
tio. ff. de bo-
nis damn.
f Xenopho-
tus lib. 8. Cyro-
pad. in pr.
g Seneca
li. 2. de I-
ra cap. 34.
h Crimen
ff. de pater-
nis. l. 2. C.
de lib. et
eorum li-
beris.
i Cicero lib.
3. de natu-
ra deorū.
k Lucanus
lib. 7.

trem habuit, ἔτιόν νεκρὸν Ρωμαίων δῆμος ὑπὸ μίσεος
 ἐξέβαλε καὶ κατεπάτησε^a. Necnon etiam Homerū
 laudemus dicentē τὸ γένητ' ἐκ πατρὸς πολλὸ χείρονος
 ὑδὸς ἀμείνων Παντέτην ἀρετῶν. Iniquissimum ergo
 fuerit peccata parentum filiis imputari: & ex pater
 ni sceleris pœna filiorum damnationem præiudica
 ri canoneq̄ noluerunt^b. At: agini Thebani, qui scœde
 ris cū Xerxe initi primus auctor fuerat, liberos Pau
 sanias ob scelus paternum etiam in tanto læsæ ma
 iestatis crimine puniri vetuit^c. *Vicit sententia lenior*
 (inquit Liuius) *ut unde culpa orta esset, ibi pœna cō-*
sisteret^d. Titius nepotes ex crimine Seij patris exhę
 redauit. At vterque infans nullius delicti conscius &
 particeps fuit: atque eorū natu maior vix dum bi
 mus erat tempore exhęredationis. *Quid puer admi-*
sit tā paucis edit^e horis: Quo læsu factō vix benè natus
aunm^e? Eleganter Saluianus, *Infœlix prorsus & mise-*
randa eorum conditio, qui auos suos ex parentum pri-
mum reatu cœpit agnoscere^f. Quintilianus, *Quid* (in
 quit) *hec atas committere potuit tanta animaduersione*
dignum? Lex abdicacionis aduersus ferociam iuuenū
constituta est: Hac verò infirmitas adeò nocentis nomē
non recipit, ut vix recipiat innocētis^g. Itaque Senatus
 nepotum istorum infantie misereatur, nec paternū
 crimen eis obstare sinat. Aliena non inuadunt, sed
 auita bona sibi adiudicari tam ex naturali ratione,
 quàm ex iuris & æquitatis fauore postulant.

SENATVS nulla exhęredationis habita ratio
 ne, nepotes ad aui successiōnem admitti voluit^h.

infans demâderesse, pour laquelle i' estois Aduocat, cõtre Maistre Ies
 & Jacques Denyõ defendeurs, au rapport de M. Spifame, & fut l'arrest
 en robe rouge, par M. le premier President de Harlay le Samëdy
 22. de Decembre 1544.

De testamento nuncupatio tempore pestis factō:
Et de regia Constitutione Mo-
linæis lata.

CAPVT X.

POST obitum Titia, quæ sequētis pe
 stilentia tempore decesserat, magna
 de bonis eius contentio inter Seium
 & Meuium exorta est. Hic defunctę
 pater: Ille maritus erat. Pater hæres
 legitimus successisse se filia intestatæ dicebat: Ma
 ritus Titia vxorem testatam decessisse asserit, se que
 ab ea hæredem institutum. Testamentum quidem
 scriptum nullum extabat: Sed omnis partium con
 tentio in eo versabatur, an testamenti non scripti
 probatio per testes fieri lege permittente posset.
 Obstare enim videbatur constitutio à Rege Carolo
 nono Molinæis lata anno 1566. qua sancitum est ve
 in negotiis, quæ centum librarum Turonensium
 valorem excedunt, veritas solemnī scriptura,
 non autem per testes probari debeat. Seius ma
 ritus dum vult probationem facti fauore multo
 commendare, affirmat Titiam vxorem cū se pe
 stiferi & lethalis morbi tabe infectam cerneret, ac
 de salute desperaret, palàm dixisse velle se testari
 hæredemque maritum instituere. Accersitur ex de
 functæ mandato notarius, qui ritè supremam lan
 guentis voluntatem solemnibus tabulis exciperet.
 Notarius magno contagionis metu accedere recu
 sat. Tum verò Titia palàm multis presentibus Sciu
 maritum bonorum omnium hæredem nuncupat.
 Hæ facti circumstantiæ à Seio proponerentur: sed

veræ essent an non, iudicibus ante probationem li-
quere non poterat. Illud vnum à Senatu iudicari
oportebat, An deficiente scriptura probatio per te-
stes admitteretur.

PRO SE IO MARITO. Veritatis probatio
non aliis ingrata aut inuisa esse solet, quàm qui vel
bonâ fidē fallere, vel supremas testantium volun-
tates eludere aut calumniari nituntur. *Agitur* (in-
quit Seneca) *de iure testamentorum, quorum interitū*
omnis potestas si viui neglexerint imperia mortuorū:
In publicis actis (ait Cicero) *nihil est lege grauius, in*
privatis firmissimum est testamentum ^b. Quintilianus,
Et in more civitatis (inquit) *et in legibus positum est,*
ut quoties fieri poterit, defunctorum testamento stetur.
Idque non mediocri ratione. Nec enim aliud videtur
solatiū mortis quàm voluntas ultra mortē. Probatio-
nes eius testamenti, de quo agitur, sola regiē confi-
tutionis cōsideratione reiciuntur: cōstitutionis (in-
quam) odio eque quæ probationum libertatē vetando
perfidiam fouet, fidemque malā, modō ne scripto
prodatur, impunitate proposita asserit. Quintilia-
nus eleganter, *miseram hercule conditio mortalitatis,*
quādo omnibus iā que agimus, videtur opus esse teste ^d.
At quāvis misera est hoc seculo fidei publicæ cōdi-
tio, quādo ne certa quidem testium assertione exe-
qui promissa & perfidiam vindicare permittitur?
Liceat ergo passim promittere fidemque non scri-
ptam violare nullo contentione in ita aut præstiti
iurifurandi vinculo. Liceat testantium mandata im-
punè contemnere, supremasque defunctorum volun-
tates irritas habere. *Vinam* (inquit Seneca) *nulla*
stipulatio improbem vōditori obligaret, nec pacta con-
uenta impressis signis custodirentur: fides potius illa ser-

uaret et æquum colens animus. O turpē humano generi
fraudis ac nequitie publicæ confessionē! *Annulis no-*
stris plus quàm animis creditur ^a. Egyptij probatio-
nes iureiurando testium firmatas omnibus securitati
bus prætulērunt ^b. *Fame ac fidei damna maior a sunt*
quā estimari possint (inquit Lilius) ^c. Quintilianus,
fides supremū rerū humanarum vinculū est. Sacra laus
fidei inter hostes, sacra inter piratas: Magne etiā apud
malos auctoritatis ^d. *Fidem qui violat* (ait Cicero)
oppugnat commūne omnium præsidium, et quantū in ipso
est, disturbat vite societate. Olim fidei veneratio nō
alias securiores solemnitates desiderauit, quàm vt
pacta conuenta solemnī & sacrosancta iurifuran-
di religione firmarentur. Sub Numa pietas fecit
(teste Lilius) vt fides ac iurandum, propulso le-
gum ac pœnarum metu, ciuitatem regerent ^e. Gel-
lius, *Omnibus quidem* (inquit) *virtutum generibus ex-*
ercendis colendisque populus Romanus e parua ori-
gine ad tantæ amplitudinis instar emicuit: sed omnium
maximè ac præcipuè fidem coluit sanctæque habuit iā
privatim quàm publicè. Nullū vinculū ^f (ait Cicero)
ad obstringendam fidem iureiurando maiores ætius
esse voluerūt. Id indicant leges 12. tab. Indicant fœdera
quibus cum hoste deuincitur fides: Indicant notationes
animaduersionisque Censorum, quæ nulla de re diligē-
tius quam de iureiurando iudicabāt ^g. Sed nūc verè cū
Apuleio dicere possumus meritō, nullā fidē in vita
reperiri, quia ad inanes iā & mortuos odio perfidię
nostræ demigrauerit. Hęc aduersus Regiæ con-
stitutionis iniquitatē breuiter dixisse sufficiat, si qui-
dem nullo honesto & probabili rationum mouē-
tō subnixā apertam violatæ fidei stitpunitatē præ-
stat. Honestius erat a quibusdam fidem falli quàm

^a Seneca
lib. 3. con.
prou. 9.
^b Cicero 2.
Philipp.

^c Quintil.
de cla. 308.

^d Quintil.
de cla. 312.

^a Seneca
li. 3. de be-
nef. cap. 1.
^b Diodor.
Sicul. li. 2.
^c Lilius
lib. 3.
^d Quintil.
de cla. 343.
^e Cicero pro
Roscio.

^f Lilius
lib. 1.

^g Aul. Gel-
lius lib. 20
cap. 1.

^h Cicero lib. 3
offic.

ⁱ Apuleius
li. 4. de
sino Aur.

ab omnibus perfidiâ timeri. Itaque iniqua est & odiosa constitutio illa, quæ obligationum & promissionum vinculum non ex fide bona, sed ex scriptura sola metitur: dum probationes omnes non scriptas, si centum libras excedant, excludit & reicit. At verò cōstitutionem ad testamenta referri & extendi, vt ea ratione defunctorum voluntates liberè & impunè fraudare liceat, impium est & iniurium. Verùm licet vtrumque hoc admittamus, & cōstitutionem æquam esse, & ad testamenta extēdi: Non tamen in hac causa cōstitutioni locus esse potest. Scriptū solemne requiritur, atque actuarij scribæve publici annotatio desideratur, quoties scribarum facultas aut notariorum copia suppetit. At defuncta Titia notarium accersiri iussit: Accitus notarius accedere per timorē contagionis non est ausus: Sciebat enim quàm sit morbus iste periculofus & præsentaneus. *Cauendum est* (inquit Seneca) *ne corruptis iâ corporibus & morbo flagrantibus asideamus, quia pericula trahemus afflatuq; ipso laborabimus*^a. Itaque Titia cum videret nullum reperiri notariū qui aduersus metum morbi interritus ad excipiendum testamentum veniret, id fecit quod Senecam fecisse narrat Tacitus, *Pofcit* (inquit) *testamenti tabulas: Denegate centurione conuersus ad amicos ultima sua madata & ad flentes solatia referit*^b. Sic Titia cum literas nesciret, & notariorum copia defuiti se cerneret, ad præsentēs conuersa Seium coniugem charissimum bonorum suorum heredē nūcupat. Non est existimandum regiam cōstitutionem aliquid quod præstari non posset exigere voluisse. Dicere liceat cum Quintiliano, *Id vobis indices facillimè persuaderi poterit, si non tam iniustos, neq;*

^a Seneca de tran-
quillit. ani-
m. cap. 7.

^b Tacitus li. 15. An-
nal.

tam imprudētes existimatis legūlatores fuisse vt necessitate præstringerēt ea quæ præstari nō possent^a. *Necessitas est* (inquit Seneca) *quæ nauigia iactū exonerat: Necessitas est quæ ruinas incendia opprimit: Necessitas est lex temporis*^b. Sic horum ciuiliū tumultuum tempore in iis ciuitatibus, in quibus ex causa rebellionis notarij publica autoritate deficiebantur: Iudicatum est testamentum à filio in patris fauorem cōditum, & à notariis, qui cum rebelles essent priuati erant, exceptum, solemne quidem non cense-ri. Tamen probationem eius per testes fieri Senatus permisit^c. Nam quoties legi vel constitutioni fati fieri impossibile est, & præsens aliquod periculum aut vis maior casusve aliquis obstat: Æquum est legis rigorem & *ἀνευθετοκρατον* temperari. Vt quibus casibus scripturæ solemnis facultas deficit, probationes etiam qualescunque admittantur. Scriptura ipsa nullum voluntati pondus affert. Cur verò sola notarij vnus manus plus fidei & autoritatis sibi vindicaret quàm iurata plurium testium assertiones? Ac maximè in testamentis dispositiones qualescunque seu scriptas siue non scriptas admitti constat. Hæc enim sunt Imperatoris verba, *Per nuncupationem quoque, hoc est sine scriptura testamenta valere sancimus, si septem testes simul vno eodēque tempore collecti testatoris voluntatem, vt testamentum sine scriptura facientis audierint*^d. Hoc autem locum habet, *Nullus* (inquit lex) *discrimine neque in masculis neque in foemnis*^e. Leo autem Imperator, *Sancimus* (inquit) *licere tribus testibus presentibus extremam voluntatem sine scripto pronuntiare*^f. Nuncupatiua istiusmodi testamenta passim in vsu fuisse Plinius testatur^g. Atque hoc est quod Cicero vocat testamentum face-

^a Quintilian. decl. 2. 49.
^b Seneca lib. 4. contron. 4.

^c Par ar-
test donnè
le 14 de Mars
1591. Duret
plaidant
pour Estiè-
ne Chauue
au appel-
lât & moy
pour Tac-
ques Beloc-
ce & con-
sors intibi-
mez.

^d hac con-
sultissima
S. per nunc-
cupationem
^e l. in testa-
mentis sine
scriptis C.
de testam.
c. l. de ceteri.
Cod. qui te-
stam. face-
re possunt.
^f Nouella
Leonis 40.
^g Plinius
li. 14. 22.

a Cicero li. 1. de orato. re. re sine libra & tabulis ^a. Voluntas eius qui de rebus suis disponit, non minus voluntas est, si solis testibus constet, quam si scripto solemniter consignata exhibeatur. Neque enim scriptura supremas tabulas commendat, sed mens testatoris vltimæque voluntas, quam etiam ex solo nutu & nuda animi demonstratione lex colligi iubet. Iustinus testatur Alexandrum præclusa voce annulum digito exemptum Perdicæ tradidisse: ut etsi non voce nuncupatus hæres, iudicio tamen electus esse videretur. Constantinus voluntatem defuncti patris etiã non scriptam de Athanasio reuocando obseruari & executioni mandari iussit ^c. Plinius, *Legem mihi dixi* (inquit) *ut defunctorum voluntas etiam si iure deficientur, tamen quasi perfectas tuerer* ^d. Idemque Plinius alio loco, *Solemnis religiosissime custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro iure est. Neque enim minus apud nos honestas quam apud alios necessitas valet* ^e. Quintilianus, *Libet* (inquit) *scrutari etiam defuncti voluntatem, quam nihil potentius apud nos, nihil nostro animo sacratius esse debet*. Hinc est quod lex ciuilibus voluntates defunctorum semper ratas esse velit, siue solemnitate defectus, seu verborum ambiguitas arguatur ^f. Suprema illa decedentium voluntas primum locum obtinet ^h. Quintilianus, *Interest supremam hominis voluntati legem fauere, ut quod de bonis suis condidit, stituit in supremis dominus, fecerit iure* ⁱ. Quod si cum precibus Meuius & probationes testium reijci, & defunctæ voluntatem contemni velit: illi, quod à Cicerone Verri obiici poterit. *Solus tu* (inquit) *inuenitur, cui non satis fuerit corrigere voluntates vino- rum, nisi etiam rescinderet mortuorum* ^k. Defun-

ctorum honos eorumque perpetua veneratio non fictas desiderat lachrymas, sed in supremæ voluntatis executione consistit: Non solemniter exequiarum pompa, non exquisita sepulchri magnificentia fidam & securam amicitie memoriam consecrat: Nihil magis ægrum morti proximum consolatur, quam si suprema sua mandata obseruari speret, & vltimæ voluntatis commendationem pio affectu post mortem coli confidat. *Non hoc precipuum amicorum munus est* (dicebat Germanicus) *prosequi defunctum ignauo questu, sed quæ voluerit meminisse, quæ mādauerit exequi* ^a. Aristoteles mortuorum mādata violare sacrilegum putauit. Viui si quid iusserunt, exequi aut se aut per se aut per alios possunt: At defuncti neque voces suas posthumas iterare, neque post cineres mandata exequi valent. Itaque cum sola contagionis periculosa labes præsensque mortis metus, notarios ne accederent auertit, credente aliquis legem id fieri voluisse quod neque licuit neque præstari potuit? *Quis credat* (inquit Quintilianus) *eius conditionis esse iura vlla ut aliquid non liceat & necesse sit?* Hinc est quod Imperator cum septem testes ad fidem testamenti non scripti faciendam desiderasset: Addit, *Sin autem in illo loco minime inueni fuerint septem testes, usque ad quinque modis omnibus testes adhiberi iubemus* ^d. Quo in loco Baldus in suprema eius, qui pestis contagione affectus est, voluntate scripturam non exigit. Guido Pape hoc eodem casu non alias aut maiores solemnitates requiri desiderat, quam illas quæ ab æquitate canonica in testamento ad pijs causas condito, nulla scripturæ necessitate, requiruntur ^e. Plato legum seueritatem pestilentie ingruentis

^a Tacitus li. 2. Annal.

^b Aristoteles problematum solutione 29. quest. 9.

^c Quintilianus de decl. 249.

^d In loco de testam.

^e Guido Pape qu. 542. inf.

Defunctorum

a *Plat. li.*
 4. *de legi*
 bus.
 b. *licet. C.*
de locatio
 c. *cond.*
 occasione aut remitti & temperari, aut etiam ali-
 quando rescindi & immutari oportere censet.
 Atque ipsa iuris dispositio nullo non casu, legiti-
 mam esse vult pestis excusationem. Pestilentia
 causas quidam ad aërios vapores referunt, qui cor-
 rupti ex terra exhalantur. Hinc est quod Seneca ait
 post magnos terrarum motus solere gigni pesti-
 lentiam: *Nec est mirum (inquit) multa enim mortifera*
in alto latent. At aër ipse qui vel terrarum culpa vel
proritia & aterna nocte torpescit, grauis haurientibus
est: vel corruptius internorum ignis vitio cum est longo
situ emissus, purum hunc liquidumque maculat & pol-
luit, insuetumque ducunt spiritum affert noua gene-
ra morborum c. Iurisconsulti ex impuro cloacarum
 halitu aërem sapius gigni pestilentem affirmant.
 Alij dæmonum malignitati morbi huius & tabis
 occasionem assignant: Inter quos Tertullianus,
 Athenagoras, & Philostratus e. In illa grauissima
 peste, quæ sub Iustiniano Imperatore grassata est
 (in qua singulis diebus quinque millia funerum,
 interdum etiam decem millia in sola Byzantina
 regione à Procopio & Agathia recensentur) phan-
 tasmata dæmonum humana specie apparebant:
 & cum primùm quis peste inficiebatur, ille se quasi
 ictu aliquo percuti sentiebat f. Sic etiam cum Im-
 perator Romanus senior palatium conderet, effol-
 sum est bouis marmorei caput: quodcum fuisset ab
 iis, qui repererant, contractum & in fornacem in-
 iectum, pestis ab eo tempore numquam desit ar-
 menta bouum per Romanam ditionem corrumpere
 & infestare g. Conuenientius fuerit pestilentia
 morbum velut manum Dei formidare, vt piè cre-
 damus ex diuina scelerum nostrorum vindicta pe-
 stiferam

stiferam hanc tabem immitti. Itaque Romæ si quan-
 do pestis grassabatur, solebant supplicationes indi-
 ci, pacis Deum exposcendæ causa. Romani sub Nu-
 ma vnam opem ægris corporibus relictam credi-
 derunt, si pax veniaque à diis impetrata esset a. Li-
 uius pestilentiam agris vrbique illatam memorat,
 haud dubia ira Deum, quos pestis arcendæ causa
 placandos esse in libris fatalibus inuentum est b. b. *Liuius li. ii.*
 Idem Liuius, *Sulpitio & Licinio Coss.* (inquit) *pesti-*
lentia fuit, & pacis Deum exposcendæ causa, terro post
conditam urbem lectisternium fuit c. Iustinus refert
 Carthaginenses graui peste afflictos aris impube-
 res admouisse, illorum sanguine pacem Deorum
 exposcentes d. Sic cum Turcarum regio pestifera
 lue vexaretur, non aliud salutis remedium Turcæ
 inuenerunt, quàm si cruce frontibus impressas ge-
 starent e. Apud Tacitum referuntur miseræ plebis
 peste afflictæ cum morbus in Campania magna
 strage grassaretur: *Domus corporibus exanimis, tunc*
ra funeribus complebantur: Non sexus, non aetas peri-
culo vacua: Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim
extingui. Inter coniugum & liberorum lamenta, qui
dum assident, dum desist, sæpè eodem rogo cremaban-
tur f. Aduersus hunc morbum varia plerique re-
 media tradi derunt, sed intuta & periculosa. Pruden-
 tiores fugam vnicura esse dixerunt remedium, si
 quis longè ab ipsa contagione & ægrotis peste la-
 borantibus profugiat: Quo remedio nullum aliud
 certius aut tutius esse constat. Seneca, *Aduersus pe-*
stilentiam (inquit) *nihil prodest infirmitas corporis &*
diligens valetudinis cura. Promiscuè enim imbecilla
robustaque i adis g. Ager autem quicumque in vi-
 scribus suis vim pestis sœuire sentiet, meritò po-
 stiferam

a *Liuius*
lib. ii.

b *Liuius li.*

c *Liuius*

c *Liuius*
lib. 7.

d *Iustin. li.*
18.

e *Niceph.*
li. 18. *eccl.*

h *ist. c. 20.*
in fin.

f *Tacitus*
lib. 16. *An-*
nal.

g *Seneca*
lib. 3. *de*
ira cap. 5.

terit adstantes iisdem illis verbis compellere, quos Thyestes graui dolore oppressus pronuntiabat, *Nolite hospites adire ad me illico istic, Ne contagio mea bonis umbræ obsit, Tanta vis sceleris in corpore hæret*^a. Itaque cum pestis lethifero afflatu eos qui propè accedunt perdere soleat: non est mirum si notarij ad excipienda testamenta venire nolint & accersiti officium suum recusent. Quid autem crudelius proponi potest, quàm si ægrotis, qui etiam à suis, nedum à notariis deseruntur, omnis testandi facultas adimatur? Quidve magis impium, quàm si supremas & posthumas suas voces nullo post mortem effectu effundant. *Si non extorquet fidem prudentia, extorqueat saltem verecundia*, inquit

^a Cicero 3. Tuscul.

^b D. Hier. ad Letam li. 2. epi. 15.

lianus, *mortem esse qua de animis diceret verum, testamenta quibus omnem affectum fatemur*^a.

^a Quintil. decl. 332.

PRO MEVIO PATRE. Nihil adeo contrarium publicæ legum authoritati videtur, quàm si postquam sancitæ sunt & solemniter in Senatu, promulgatæ, de earum æquitatè disputare liceat: & necesse sit regis constitutionis vim rationibus & argumentis tueri. Seneca Platonem reprehendit, quòd legibus suis proemia & rationes adiiceret. *Legem* (inquit) *breuem esse oportet, quòd facilius ab imperitis teneatur, velut emissæ diuinitus vox sit: lubeat, non disbutet*^b.

^b Seneca epi. 94.

Constitutio tamen quæ probationes non scriptas excludit, neque exemplis neque rationibus caret. Exemplum præstat Bocchoris Ægyptius legislator. Nam si vel æris alieni obligatio, vel alia quæuis conuentio nulla scripti aut syngraphæ securitate contracta esset, obligationis vinculum ex sola debitoris fide pèdere voluit: qui si iuramento solemnè affirmasset se nihil debere, statuerat ab omni petitione absolui eum & liberari. Sic enim ait Diodorus Siculus de Bocchoridis lege, *τὸς μὲν ἀσὺργραφὰ δαείσασκεύες, ἀγ μὴ φάσκεισιν ὀφείδειν ἑμὸς ἀλλὰς ἀπολυθεύειν τὸ δαείειν*. Nicephorus refert Cabadem Persarum Regem ab Anastasio Imperatore pecuniam petiisse mutuam: Anastasius cautionis syngrapham ab eo postulauit: Quod cum facere recusaret Cabades, protestatus est Anastasius, nisi scriptæ obligationis securitas ei præstaretur, se ne vnum quidem obolum vllamve pecuniæ quantitatem Cabadi credere, fidemve de mutuo habere velle. Quæ altercationis contentio fœdus inter eos antea initum rupit^d. Ratio autem constitutionis regis apud nos duplex

^c Diodor. Sic. lib. 1. cap. 8.

^d Niceph. li. 16. eccl. hystor. c. 36.

est. **PRIMA** vt vnusquisque sibi vta & facili
 securitate caueat. Si quis enim alterius fidem abs-
 que vlla cautionis scriptura secutus decipiatur, is
 sibi imputare debet quod minùs fidelem amicum
 elegerit ^a. Laudanda est eius prudentia, qui acce-
 pto chirographo certâque & perpetua scriptæ cau-
 tionis probatione aduersus fraudes & perfidiam
 securus est: cum vnique liceat præuidere quod
 ait Plato, hominem ζῶον εἶναι φύσει ὑμῶν ἀκόλον ^b. Apud
 Indos non admittebatur perfidiæ querela, si
 quis amici fidem secutus exinde se ab eo deceptum
 arguere & conqueri vellet ^c. Tutius est veterum
 more sacrificare Fidei tecta & inuoluta manu ^d.
ALTERA & quidem potior Regiæ constitu-
 tionis ratio ex frequenti testium corruptela pen-
 det. Mercenarios testes in causa Appij notatos re-
 fert Cicero. Neque enim vllò vnquam iure impu-
 ne fuit falsum testimonium dicere ^e. Quin & olim
 Romæ falsos testes è Tarpeio monte deiici solitos
 Gellius testatur ^f. Lege autem diuina falsus testis
 iisdem, quibus & ipse calumniator, pœnis subiicie-
 batur ^g. Quæ eadem pœnæ seueritas iure Romano
 & Imperatorum rescriptis aliquando obtinuit.
 Iustinianus frequentes arguit etiam suo seculo tes-
 tium falsitates, atque eorum mendacia & periuria
 testatur ^h. Exinde autem sancitum fuit clericos,
 quicumque falsum testimonium dicere auderent,
 sacra dignitate priuandos ⁱ. Vetera legum Caroli
 magni statuta multis & grauibus pœnis falsos tes-
 tes deuocunt ^m. Hæc autem ideò à nobis memo-
 rantur, vt exemplis liqueat quàm variis pœnarum
 generibus antiqui falsa testimonia arcerè stude-
 rint. At hoc perditissimo seculo quantò magis à
 testium

testium mala & corrupta fide cauendum est, ne pre-
 ce, vel precio, aut per gratiam vel sordes corrupti,
 falsas in iudicio profcrant assertiones. Non mirum
 ergo si constitutio omnes alicuius momenti actus
 scriptura publica aut solemnī subsignatione pro-
 bati voluit. Vnde etiam solemnī arresto Senatus iu-
 dicauit constitutionem etiam in depositi causa lo-
 cum habere ^a. Solemne est istud de fide depositi Se-
 natus consultum, & regiæ huius constitutionis vim
 eiusque æquitatem fauore maximo commendat.
 Nam vt depositi veritas testium assertionē proba-
 ri posset, multæ nec leues rationes suadere videbā-
 tur. *Depositi* (inquit Quintilianus) *eò magis vindicandū est, quòd fere secreta sunt citra probationem* ^b.
 Quin & depositi inficiatio furtū est, & quisquis a-
 mico non alter, quā accepta securitate, depositum
 cōmēdare vult, amicum tacita perfidiæ suspitione
 notat. Saluianus, *Mēdacibus* (inquit) *atque periuris
 cautione facta & dato fideiussore res creditur* ^c. Seneca,
Religiosus homo (inquit) *sancitūque solet tueri fidei-
 cōmissa* ^d. Quoties de fide bona agitur, nō est de ap-
 cibus iuris disputandū ^e. Sacra est depositi cōmen-
 datio, & antiqui plerūque in æde sacra deponere so-
 lebant ^f. Herodianus de tēplo Pacis, quod exultū est
 sub Commodò: *πλευσιάζον ὡ πάντων ἱερῶν διὰ
 τὸ πάλαιον, ἕκαστος ὃ ἀ εἶχεν διέσσε ἐθνηλευεῖτε* ^g.
 Quintilianus: *Cum quidē aliquis dicit, deposui apud
 te, scis ipse. Quid aliud videtur aduocare quam deos
 testes* ^h. Plinius refert Christianis nefas fuisse, si ap-
 pellati depositum abnegarent ⁱ. Apud Herodotum
 Clautus, cum depositi fidē fallere, & commendatæ
 ab hospite Milesio pecuniæ veritatē hæredibus in-
 ficiari vellet, oraculi minis testitus est: ac licet exin

a5. *fin. de societate in insitut.*
 b *Plato in ep. ad Dio nyssum.*
 c *Stobæus sermone 44.*
 d *Luuius li. 1. & Ser uins in li. 1. Aenei. e Cicero li. 3. epist. 11. f Ariſt. li. 2. ethi. ca. 10. g Gellius lib. 20. c. 1. h Iosiphus lib. 4. anti quis. Iudaici. cap. 6. i Nouella Leonis 77. k Nouella Iustiniani 74. l Nouella Iustini. 123. m Nouella Leon. 76. n Capit. Caroli mag. yni lib. 4. c. 23. & li. 7. ca. 179.*

a Arrest prononcé en robe rouge par feut Mō sieur le President Segquier, la veille de nostre Dame d'Aouſt 1575.
 b Quintil. decla. 2. 45.
 c Saluian. li. 4. ad ecclēf. Cath. pag. 450.
 d Seneca de triūquil. animi. c. 11. e l. bona fidei. ff. de positi.
 f l. si quæ sunt causi nes ff. fam. ercis.
 g Herodot. lib. 1.
 h Quintil. decla. 3. 12.
 i Plinius li. 10. epist. 97. ad Titū sanuſti.

a Par arrest
du leudy
19. de Decē
bre 1776.
plaidant
Brusel
pour le
Sieur de
Sacquespee
& Danguie
chin pour
M. Lâglois.

b L. casus
maioris. C.
de testamē
tu.

c L. Diuus.
ff. de testa.
militu.

tantum, sed & in vltimarum voluntatū probatio-
ne locum habere^a. Verba *contraxerunt, gesserunt, ce-*
tiam ad testandi ius referri volumus. Itaque ex cō-
stitutionis præcepto constat vltimas voluntates, ni-
si scriptæ sint, ratas non haberi: nec licere testamen-
ta nuncupatiua per testes probare. Videamus ergo
in hac causa quis esse possit dubitandi locus. Obi-
cit Scius pestilentia periculum, cuius terrore no-
tarius accedere, officique sui ministerium præsta-
re recusauit. Singulare est in hac quæstione Impe-
ratorum Diocletiani & Maximiani rescriptum. *Ca-*
sus maioris ac noui contingentis ratione aduersus ti-
morem contagionis, que testes deterret, licet aliquid de
iure laxatum est, non tamen prorsus aliqua testamon-
torum solemnitas perempta est^b. Aliquid de iure sum-
mo laxari voluit Imperatores, sed non omnē iu-
ris solemnitatem ex contagionis terrore remitti.
Non leuis est eorum fauor qui morbo præsen-
taneo perimuntur. Periculosa est grassantis pestilen-
tia tabes. *Qua ruit suribunda ruit, totaque per urbe*
Fulminat, & cæcis cæca triumphat equis. Sed neque
absurdè neq; alieno loco hic proponi potest quod
de militari testamento ait Iurifconsultus, *Nullorū*
(inquit ex Diui Traiani rescripto Florētinus) *magis*
interest, quam ipsorum quibusid privilegiū datum est,
eiusmodi exemplum nō admitti. Alioquin nō difficulter
post mortem alicuius militis testes existere, qui adfir-
mare nese audisse dicentem aliquem relinquere se boni
cui visum sit: & per hoc iudicia vera subuertuntur^c. Sic
etiā fallitur quisquis putat nullo delectu admitter-
das esse vltimas eorum, qui pestis morbo pereunt,
voluntates, etsi scripta solemnitate deficiatur: Hūc
fauorem eis deberi, Idque magnam esse miseris &
fatali

fatali morbo afflictis solatium. Nam si passim quæ-
uis admittantur vltimarum voluntatum probatio-
nes, frequentissimæ deinceps erūt testamentorum
non modò captationes, sed & falsitates: Atque id
ex vtilitate eorum, qui testes aderunt conicere li-
cet. Solet enim periculosa pestilentia contagio a-
micos & familiares terere: & (vt ait Seneca) *fratrē*
expauescit frater, & natum parens, gnatisque patrē,
Liberi pereunt male^a. Itaq; ne ægroti omni auxilio
destituti pereant, propinqui & amici solent mer-
cenarios precio locare qui ægroti ministrent. Ali
autem verè ac meritò mercenarij appellantur: si
quidem sola mercedis spes qualicumque precio
æstimata facit, ne pestilentem afflatum néve con-
tagiosa ægri alloquia vitent aut metuant. Quàm i-
niquum esset aut periculofum venales illas animas
testamentorum & vltimarum voluntatum fidem
asserere: ac potiùs ipsos falso testimonio de omni-
bus ægri bonis disponere! Viles (inquam) & mer-
cenarios, qui solemnitatum, quæ in vltimis volun-
tatibus necessariae sūt, ignari hoc omne dicent
quod precio corrupti dicere compellētur. Etenim
si vitam ipsam, qua nihil charius est, profundere
& presenti periculo obicere aliqua stipis minimi-
que æris mercede inuitantur: Quis non crediderit
eos mediocris lucri & precij spe in magna opu-
lentæ alicuius hæreditatis controuersia facilè cor-
rumpi posse? Periculofum est ergo istis casibus te-
stamenta nuncupatiua sine scriptis probationibus
admittere. Nam & in milite scriptura requiri vi-
dētur, si quidem lex proponit militem literis san-
guine suo rutilantibus vltimam suam volunta-
tem adnotasse^b. Et ex Nouella Leonis hoc saltem
liis.

a Seneca
in Thyeste
in princ.

b L. 35. ma
lies. C. de
testam. in
liis.

requiritur, vt actus ipse sacrosanctæ crucis nota si-
gnetur. D. Hieronymus refert Hilarionem octo-
gesimo ætatis suæ anno, quasi testamenti vice, bre-
uem manu propria scripsisse epistolam, qua omnes
diuitias suas Hefychio derelinquebat, euangelium
scilicet, & tunicam facceam, cucullam, & pallio-
lum. Imperator Andronicus iunior moriens plur-
rima mādauerat: sed Nicephorus Gregoras ea sola
vim testamenti habuisse refert, quæ scripta & in li-
teras relata fuerāt, α δ η μ ο ν α γ ρ α φ η ἰ σ τ ο ρ ο ὁ θ ε ὠ τ ῆ α ἰ
δ ι α θ ῆ κ η ν ν ε ρ ὀ μ ῆ σ τ α ι. Itaque cum de probationibus
scriptis aut non scriptis agitur, alia est contractuū,
alia est testamentorū consideratio. In contractibus
neque scriptura, neque alia quæuis probatio dici
potest esse de essentia contractus: sed ad hoc tan-
tūm requiritur vt fides hāc quinam fuerit partium
consensus. At in testamentis non satis est defun-
ctum aliquid voluisse, nisi etiam solemniter volue-
rit. Non ergo sola nudæ voluntatis probatio suffi-
cit, sed lex certas quasdam solemnitates præscri-
bit, quæ omittæ vltimam voluntatem, ne rata hā-
beat, impediūt. Multiplex autem ratio reddi po-
test cur tot solemnitates in testamentis potius quā
in contractibus requirantur. Prima est quod vlti-
marum voluntatum falsitati ac suppositioni, quæ
semper frequentissima fuit, obuiam iri multa so-
lemnitatum scrupulositate conueniens fuit. Dicit
Aristoteles minūs frequentes esse fraudes eorum
qui se alienis familiis inferere student, quā illo-
rū qui falsa testamenta subiiciunt, cum hoc impu-
nè liceat, illud autem grauius puniatur. Hinc lex
Cornelia de falsis dicta est testamentaria, quod
præcipuè ad vltimarum voluntatum securitatem

intro-

introduc̄ta & promulgata fuisset. Aliena testamē-
ta aut captare aut supponere Plinius improbissimū
esse genus falsi dicebat. Quin & ipse Iustinianus te-
stamenti cuiusdam meminit, quod falsa testium
corruptorum assertionem pro vero supponebatur.
Nec non etiam alia ratio exactiorem in testamen-
tis, quā in contractibus probationem veritatis
meritō desiderat. Si de contractu inito agatur, de-
bitor, qui ex fide promissionis conuenitur, potest
facti sui datæque fidei rationem reddere. Ille vel in
genue veritatem facti agnosceret, vel mentis suæ te-
norem apta interpretatione explicabit. Sin falsa
est promissio, falsitatem certus arguet. Si vi, metu,
aut dolo extorta ab eo fuerit obligatio, licebit ve-
ras Prætori preces proponere, poteritque iudicis
officium iure permittente interpellare. At quoties
de testamento defuncti & vltimæ voluntatis exe-
cutione agitur, non licet sopitos mortui cineres
excitare, nec recta veraque voluntatis interpreta-
tio amplius à defuncto exquiri potest. Itaque vt
faudibus occurrī posset, antiquitas olim plera-
que fanciuit securitates, quibus cautum videba-
tur ne supremæ voluntates detegi aut referri, con-
fingi aut aliæ pro aliis subitici & supponi possent.
Suetonius testatur Neronis Claudij tempore ad-
uersus falsarios primūm repertum fuisse, ne tabulæ
nisi portulæ ac ter lino per foramina traictæ obsi-
guarentur. & hoc est quod Iurisconsultus ait, In-
cisum linum fuisse vt recognosceret testamen-
tum. Testamenta autem etiam iure civili nuncu-
pantiæ dici solent, quæ scripta sunt testatorē alteri
supremam suam voluntatem dictante. Prudens au-
tem antiquitas tot cautiones sollicita & exquisita

E iij

a Nouella
Leonis 72.
l. fi. §. 2. C.
de iure de-
liberandi.

b D. Hie.
in vita san-
cti Hilario-
nis.
c Niceph.
Gregoras
lib. 9. histo-
Rom.

a Plinius
li. 2. episto-
la vltima
in fin.
b Nouella
90. de sen-
sibus.

c Sueton. in
Nerone
Claudio
cap. 17.
d L. Au-
relius. §. de
Testamēto. ff.
de liberat.
legat.

d v. i. s. f. o.
probi. sect.
29. q. m. 3.

cura proposuit, vt omnis fraudibus & testium falsitati via præcluderetur. Quin & consuetudines nostræ non minùs prudenter plerasque alias solemnitates in vltimis voluntatibus obseruari voluerunt. Nam vt testamentum valeat, necesse est in scripta redigatur, à notario publico, testibus præsentibus excipiatur, hæcque expressa mentio ipsum testatorem voluntatem suam dictasse, lectum & relectum fuisse testamentum absque vlla suggestione. Ipsa etiã cõsuetudo voluit, vltimas voluntates non tantum à notario publico, sed & à parochiæ rectore vel eius vicario ritè excipi. Hæc autè postrema cõsideratio ad huius controuersiæ decisionem neque superflua est neque inutilis. Etenim in magna grassantis pestilentiæ lue, solet laudabili Ecclesiæ instituto: aut vicarius rectoris, aut alius in vnaquaque parochia presbyter deputari, qui ægrotos inuisat, soletur, testameta excipiat, immortalis lætitiæ spè morituris repræsentet, & sacrameta fidelibus Christianis in contiguo mortis administrat. Fuit hoc olim Christianæ pietatis argumentum, ægros pestilenti tabe infectos inuisere, curare, & solari. Sub Galli & Volusiani imperio magna pestis ab Æthiopia occidentem versus grassata est: Infidelium cadauera iacebant insepulta: At pij ægrotos sollicitè curabant, atque (vt testatur Cedrenus) sæpe eiusdem morbi periculum pestilenti ægrotorum afflatu sabibant. Οἱ εὐσεβέ-
 σοι δὲ ἀποκαταλάσας τοὺς νεκρούς, διαπραΰνοντες, εἰς αὐτοὺς πάλιν ὄντι κατεπαλόντες, καὶ οὐκ ἐκείνοις ἡμῶν ἐμείνας τὸν βίον μετὰ πλάτων.^a Hoc idem & Eusebius & Nicephorus frequenter à Christianis fieri consueuisse testantur.^b Diuus Cyprianus timidos illos increpat, qui terrore contagionis fratres

^a Cedrenus pag. 21.
^b Eusebius li. 7. ca. 22.
 Niceph. li. 6. cap. 10.

fratres suos Christianos ægrotos & languentes deserebant.^a Gregorius Nazianzenus barbaram eorum impietatem detestatur, qui ægrotorum salutis immemores. languentes visitare alpernabantur.^b Magnus autem ille Basilius multis præconiis commendatur, quod ægros non modò inuisere, sed & osculari, & tetris morbis affectos sollicitè curare soleret. Hæc autem non leuis est, sed alicuius momenti consideratio. Nam si defuncta Titia tam cupidò desiderij affectu, tantaque coniugis charitate de rebus suis testari voluisset, poterat suprema voluntatis testatione disponere, excipiente & scribente presbytero illo, qui ad visitandos ægros ex solemniori more in illa parochia deputatus fuerat. Rectius tamen & conuenientius fuerit omnes illas circumstantias omitti: vt ipsa constitutionis regiæ consideratione controuersiæ decisio consistat: Constitutio æqua sit an iniqua non est disputandum. Constitutio generalis est, quæ conuentiones quascunque vltimasque voluntates, nisi solemnè scriptura celebratæ fuerint, reicit & excludit. Dicere iubet cum Quintiliano, *Hæc lex (inquit) publica est, ad omnes pertinet: Testamentum priuatum est: Potentius est quod in albo lego, quàm quod in testamento*.^d Mifera quidem videtur eius conditio qui testari cupiens testamenti condendi facultate priuatur: sed publice magis vtilitati quàm priuatorum voluntati prospiciendum. Specialis fauor si quando singulari equitate occurrat, publica disciplina vigorem ledit, ipsamque vim & auctoritatem legum frangere solet & violare. Eleganter Cæsar dicebat, *omnia mala ex omnia ex bonis vitis orta sunt*.^e

SENATVS solemnè arresto bona defunctæ

^a D. Cypri. serm. de mortal. et. de peste.
^b Gregor. Nazian. in orat. de pauperum amore.
^c Gregor. Nazian. in orat. in nebri in laudè Basilij magni.

^d Quintil. decl. 374.

^e Sallust. in consular. Cætilin.

Titia patri Mevio adiudicavit, non admissa testamenti nuncupatiui per testes probatione*.

Nulli concedendum in orbibus limitaneis immunitatem ab excubiis & portarum custodia.

CAPVT XI.

VRBEM diui Quintini limitaneam Franciæ esse notissimum est. Ciuitatis illius iudices & magistratus diplomata Regia seu rescripta impetrauerant, quibus immunes ab excubijs & portaru custodia esse iubebatur. Hoc equum set necne, & an ea diplomata à Senatu probari deberent, disceptatum est.

PRO MAGISTRATIBVS. Priuilegia & immunitates, licet plerunque meritis aut dignitate tribuantur, tamen ex Principis nutu, arbitrio, & autoritate potissimum pendent. Quoties autem Regia Principis indulgentia honores aut præmia quibusdam indulgeri & concedi voluit, nefas est suprema Regis iussa in cognitionem vocari: nec permittit Imperij maiestas exacte adeo & contumaciter in Principis dicta, facta, rescripta inquiri. Rectè apud Tacitum eques ille Romanus M. Terentius dicebat. *Non est nostrum aestimare, Caesar, quem supra ceteros & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium Diu dedere. Nobis obsequij gloria relictæ est.* Regiâ voluntatem admitti & suscipi, non autem corrigi vel rescindi conueniens est. Princeps magistratus istos immunes esse iubet. Laudandi qui Principum rescripta

a Arrest du 7. de Janu. 1793. moy plaident pour Leonard Ladrat pere appell. & M. D. Arnaud pour Jean Grineau mary inthimé. Par lequel arrest le mary est déboute de la preuue du pretendu testament. Les biens adiugez au pere, ordz néque l'Arrest feraléu & publié au siege pour seruir de loy à l'aduenir.

b Tacitus lib. 6. anal.

tanquam diuina oracula, absque vlla causse cognitione probant & venerantur. Iudices & magistratus, quorû spectabilis esse debet dignitas, Rex speciali aliqua honoris prærogatiua à cæteris fecerere voluit: illisque, ne cum vili plebe misceantur, priuilegia & immunitates non leui rationum momento indulgit. Si iudiciorum antiquitatē repetere liceat, Magistratus & Senatores olim ex virtute & morû integritate, aliquâdo ex censu lecti & petiti sunt: Tamen qualescûque essent, Reipublicæ semper in terfuit eorum dignitatem aliqua veneratione coli & obseruari. Romæ etiâ plebeios iuri dicundo præfuisse Dion testatur*. At Iulius Cæsar iudicia ad duo genera iudicium redegit, Equestris ordinis & Senatorij^b. Modestinus ciuitatis principem magistratum appellat^c. Nihil certè indignius censeretur debet, quàm si magistratus, qui iudicijs præfunt, iisdem muneribus obstringi & obligari velimus, quibus viles & plebeios quouis subesse oportet. *Est enim proprium munus magistratus* (inquit Cicero) *intelligere se gerere personam ciuitatis, deberèque eius dignitatē & decus sustinere. seruare leges, & iura describere, & fidei sue commissam meminisse*^d. Epietetus, ab Adriano interrogatus quid esset Senatus, Ornamentum, ait, vrbis & splendor ciuium. Ammianus Marcellinus de Constantio Romam ingresso verba faciens: *Cumque urbi propinquaret* (ait) *Senatus officia reuerensque patriæ stirpis effigies ore sereno contemplans, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus in unum pactantem multitudinè regnum, (βασιλειὸν πολλῶν σπειρώειον, apud Plutarchum^e) sed asylum mundi totius adesse aestimabat.* Salustius cum Senatores à Romulo lectos refert, *Delecti* (inquit) *quibus corpus animis infirmum,*

a Dio. Casus lib. 43.

b Sueton. in Julio ca.

41.

c Spadonum. s. sic

uitatis. ff. de excus. iur.

d Cic. li. i.

e Plutarc.

in Pyrrho.

f Amm.

Mar. lib.

16.

a *Salust. in coniuat. Catil.*
b *Cicero li. 3. de legib. cl. i. ff. de off. præf. præf. l. i. ff. ad leg. Jul. de annonæ*
d *Aristo. li. 4. ethic. cap. 7.*
e *L. Senato rum. l. nemo de dign. lib. 12. Cod. f. Demosth. in orat. con. to Lepsi. nem.*
ingenium sapientia validum erat ^a. Magistratus quidem leges, sed populo præfunt magistratus ^b, debentque consiliis & autoritate sua publicam dignitatem sustinere. Nam Magistratus vt olim in Rebus publicis populi dignitatē & autoritatē, sic & in regio statu Principis maiestatem referūt. Aristoteles de iis qui honores gerunt & dignitates in Republica consequuti sunt, *ἡ μὲν ἀξία λέγεται ὅτις θεοῖς ἀπονεμοῦνται καὶ ἔμάλιστα ἐφίονται ἐν ἀξιώματι καὶ τὸ ὅτι ὅτις καλλίστοις ἀδλον. τοῖσιν δ' ἡ τιμὴ*. Quinetiam ipsi Reges olim iudicis præerāt, & illustre ac venerandum magistratus officium ipsi per se exercebant. Iure Romano Senatores liberi erant & immunes ab omnibus oneribus omnibū que sordidis & extraordinariis muneribus ^e. In Atheniensi Republica qui munera publica exercebant, illi *ἀπέλειαν πασῶν τῶν λειτουργιῶν* consequēbātur. Quinetiam licet dignitati magistratus nulla deberetur immunitas. At hoc certē muneris necessitati tribui & cōcedi cōueniens esset. Neque enim æquum fuerit iudices, dum lites dirimunt, delicta coercent, & ciuitatis politiam tueantur, à publico iudicandi munere ad excubias & portarum custodiam auocari. Urbem Diui Quintini limitaneam esse, vrbēque limitaneas exacta cura & perugili custodia indigere constat. Sed exiguus est iudicum numerus, nec potest eorum immunitas magnum vrbis custodiæ & securitati præiudiciū afferre. Quod si in ciuitatibus limitaneis magistratus assiduam & sollicitam iuris iustitiæque curam non gerant, plerumque inter arma, quorum strepitus leges & præconis vocem exaudire impedit: prædo-

num

num more certandum, non viuendum erit. Itaque iudices isti cum de obtinenda vacatione contendunt, non tam ocium quàm negocium dignitati suæ conueniens quærunt: Quietem & à militari-bus muniis immunitatem petunt, magis vt iuri dicundo & negotiis forensibus liberē possint vacare, quàm vt sibi aut vlli desidia indulgeant. Magna enim & assidua censerit debet vigiliarum & excubiarum cura & sollicitudo, quæ olim suos specialiter in vnaquaque ciuitate magistratus habebat. Vt & Imperatores Theodosius & Valentinianus vigillum præfectos inter magistratus ordinarios recensent. Cassiodorus etiam præfecti vigilum formulam præscribit ^b. At si iudices isti noctu excubias agere, interdium portarum custodia vacare teneantur, nullum supererit tempus dirimendis litibus & controuersis. Quin & ad magistratum decus publicè interest iudices aliquo immunitatis honore à ceteris distingui, & à plebeis muneribus dignitatis veneratione excusari.

PRO MAIORE ET SCABINIS DIVI QVINTINI. In solens videtur & iniusta iudicum istorum postulatio, quæ eò spectat ne se ac suos, neue patriam, suaque omnia custodire teneantur, ne pro se vigilare & excubias agere, ne ciuitatis suæ portas tueri, easque ab hostili impetu & excursionē vindicare compellantur. Vnde iudicibus istis hæc Sidonij Apollinaris verba obiici possunt, *Parum in commune consulitis, & cum in consilio conuenitis, non tam cura publicis mederi periculis quam primatis studere fortunis* ^c. Oportet (inquit Plinius) *primatis vtilitatibus publicas, mort alibus aternas anteferre, multoque diligentius, muneri suo consulere*

a *l. i. c. de offic. præf. vrbis l. i. c. de off. præf. vigilum.*
b *Cassiod. lib. 7.*

c *Sidonius Apollinaris lib. 7. ep. 9. ad Gratianum.*

a Plinius *quàm facultatibus*.^a Lyfias orator quosdam esse dicebat, qui ad priuatas res attentè publica omittunt, *ὅτι τὸ μὲν πῶν πῶλον ἀλλὰ πῶν ἕσταν παρὰ τὴν αὐτοῖς ἰγρεῖσθαι*. Tacitus de Britannis agēs, *Nihil aliud* (inquit) *aduersus validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quòd in commune non consulunt. Rarus duabus tribusque ciuitatibus ad propulsandum commune periculum conuentus. Ita dum singuli pugnant, uniuersi vincuntur*.^c Priuata res (inquit Lilius), *semper officere efficiētque publicis consiliis*.^d *Pessimum est* (dicebat Galba) *veri affectus venenum, sua cuique utilitas*.^e

d Lilius li. Etenim iudices isti posthabito communi periculo priuati sui cōmodi causa immunitatē petūt, seque à ciuilibus & necessariis muneribus excusari volunt. Iniusta est hæc & iniqua immunitatis postulatio, qua securitas publica negligitur & insuper habetur. Itaque magistratus isti magis exemplo quàm uocationis licentia publicam lædunt disciplinā. Dicebat Seneca, *Si sanis hominibus publica priuatis potiora sūt, sequitur ut is quoque charior sit in quem se Res publ. cōuertit, qui que publice salutis curam priuata quæseti præponit*.^f Extat Regis Ludouici 12. Constitutio de urbiū limitanearū excubiis lata anno 1504. qua constitutum est ut ipsimet ciuitatum incolæ excubias per vices agant. Nam salutem Reipublicæ tueri nulli magis conuenit, quàm aut Principi aut ipsismet incolis.^g Si quidem ciuitatis defensio inter personalia munera recensetur, & per ipsosmet ciues obiri debet.^h *Nam cætera malesicia* (inquebat Cato) *tum persequare ubi facta sunt. Hoc nisi prouide ris ne accidat, ubi eueneryt, frustra iudicia implores. Capta urbe nihil reliqui sit victis*. In cæteris Fræciæ ciuitatibus, qui limitaneæ non sunt, solent quieto pacis

to pacis tempore nocturnis excubiis præesse magistratus illi, quos Equites seu Præfectos vigilum vocamus: Eis adsunt milites stationarij, qui noctu per urbem discurrunt, & vigilias pro salute & securitate publica agere tenentur. Romæ præfectus iste iurisdictionem habebat. Præfectum hunc veteres *νυκτοσρατηγόν* vel *νυκτεπαρχόν* vocabant.^a Apuleius nocturnæ custodiæ præfectum.^b Huius officii fuit per totam urbem noctu coerrare: fures incendiarios, effractores coërcere, si leuiore coërcitione indigeant, aut si seruilis sint conditionis.^c At si atrox esset crimen, eos ad Præfectum urbi remittere puniendos.^d Cassiodorus, *Quapropter* (inquit) *circa fures sollicitus esto, quos si tibi leges punire minime præcipiant, tamen eos indagandi licentiam contulerunt*.^e Vigilum cohortes sub Principe Augusto institutas Dio scribit.^f Appianus tamen cum dixisset Sabinum à Cæsare præfectum fuisse ad turbas & latrocinia in urbe atque Italia comprimenda: Addit, *καὶ ἐξ ἐμείνε φασὶ ἀπομείναι τὸ τῆς στρατοίας τῆς νυκτοφυλάκων ἔθος, τε καὶ εἶδος*.^g Præfectos seu equites vigilū in cæteris Fræciæ ciuitatibus quieto pacis tēpore nocturnis excubiis & publicæ securitati pro uidere constat: Sed limitaneæ vrbes maiorem & sollicitiorem curam exigunt: eaque de causa conueniens visum est vigiliarum munus & portarum custodiam non vni, sed omnibus ciuibus, qui per vices excubias agant, committi. Limitaneis urbibus pax nec quietem affert nec securitatem. Vicinus inimicorum terror, sempertque imminentes hostium insidiæ ciues custodiæ urbis perpetua cura & sollicitudine intentos detinent: Iustianus militum limitaneorum numerum, offi-

a l. f. 8. fe
gaur. ff. de
muneribus
or honor.
b Apuleius
lib. 3. meta
morph.
c l. pen. ff.
de camd.
d l. 1. C. de
officio pref.
vig.
e Cassiodo
rus lib. 7.
epist. 7. va
riarum.
f Dio lib.
55.
g Appian.
lib. 5. civil
bell.

a l. 2. C. de officio præf. præf. Afr.

b Læprid. in Alex.

c l. final. de fudis limi scop. lib. 11. C. od. d. Dist. l. final.

d l. final. C. de offic. mi. lit. ind.

f Zonaras tom. 2. p. 199.

g Dion. Casius in Adriano, & Zonaras tom. 2. pag. 203. h Flau. V. o. p. sc. in Pro. bu.

cia, & stationes magno studio describitur. Atque ideo limitanei agri militibus, non aliis donabantur & assignabantur. Lampridius narrat Alexandrum Imperatorem agros limitaneos militibus ita donasse, ut illorum essent, si hæredes eorum militarent, nec unquam ad priuatos pertinerent: dicebaturque attentius eos militaturos si etiam iura sua defenderent. Quod spectat illa Theodosii & Valentiniani constitutio, qua cauetur ne agri illi in priuatorum iura ullo titulo transeant, aut præscriptione vlla adquirantur. Atque iidem illi Imperatores agros limitaneos non modò omni collationis & tributis onere immunes esse iusserunt, sed & voluerunt duces esse militares iudices limitaneorum militum, qui ad repentinos hostium impetus repellendos disponuntur. Quod autem in hac causa iudices isti regis maiestatis ius & principalis rescripti autoritatem opponunt, obuium est & facile huic obiectioni satisfacere. Nam licet in hoc Franciæ regno omnia Regiæ autoritati & supremæ Principis potentie subiiciantur: Hæc tamen semper fuit Regum Franciæ benigna moderatio, ut non prius rescripta sua vim legis habere voluerint, aut obsequij necessitatem requirere, quam à Senatu æqua sint an iniqua cognitum fuerit, accedente postea solemnè Senatus approbatione. Nerua commendatur quòd nihil egerit nisi de sententia Senatus. Sic Adrianus Imperator res necessarias aut negotia magni momenti, non priuato consilio, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σελεύτου ἐπαύριε. Probus Imperator leges quascunque ederet, propriis Senatibus consultis consecrari voluit. Claudianus de Honorio, Gestarum patribus causas ex ordine rerum

Euen-

Euentisque refert, veterumque exemplis fecit. Digerit imperij sub principe facta Senatus. Imperatores Theodosius & Valentinianus, antequam rescriptum vllius legis autoritate sanciri, voluit prius id ab omnibus tā proceribus patri palatii, quam gloriosissimo cœtu vestro, Patres conscripti, tractari, ut uniuersorum consensu nostra serenitatis auctoritate firmetur. Neque enim semper exiltimandum est omnia rescripta principalia veram regis voluntatis significationem referre. Multa (inquit Seneca) nobis extorquentur quæ volumus scribere. Sed quemadmodum Tertullianus docet non omnia quæ fiunt, Deo iubente fieri, sed tantum quæ iusta sunt. Ita etiam si quæ rescripta iniqua obtineantur, cõueniens est ut Senatus ea improbet & reiiciat. Si quod rescriptum (inquiunt Imperatores) si qua lex forte prætenditur, abrepta huiusmodi charta ex eorum manibus, ad nostram scientiam referantur. Sic & alio loco rescribunt Imperatores. Quoniã plerumque ita in nonnullis causis inuerecun- da potentium inhiatione constringimur, ut etiã nõ concedenda tribuam, nec rescripto quidẽ nostro aduersus formã late legis loci aliquid relinquatur. Principi nõ alia ceteri debet mens & voluntas, quam ut rescripta æquitatis plena emittant. Non externa cogunt Deos (ait Seneca) sed sua illis in legem aterna voluntas est. Apud Tacitum C. Cestius Senator disseruit, Principes quidẽ instar Deorum esse, sed neque à diis nisi iustas supplicij preces exaudiri. Itaque ut dignosci possint æqua sint an iniqua regia diplomata, iudicibus istis concessa: Illud generali regula præmittendum est, quoties necessitas ingruit & graue aliquod periculum imminet, nulla priuilegia nullasque dignitatum immunitates attendi, & spectari solere. Leges instat

a Claudianus in. 6. consulatu Honorij.

b L. humanum. C. de legibus.

c Seneca lib. 4. controu. 3.

d Tertullianus lib. 1. de exhort. ad ca. sit.

e L. 3. C. de paganis.

f l. 1. de periculis bonorum sublat. lib. 10. C.

g Seneca lib. 6. de beneficiis. ca. 23.

h Tacit. lib. 3. annal.

F

te periculo & metu armorum quiescunt: multò magis priuilegia quiescere & cessare debent. Nar- rat Lilius Romæ, cum à Volscis Romani sibi me- tuerent, Senatores omnes, quicumque per ætatem ac valetudinem poterant, munus vigiliarum per se ipsos obiisse^a. γένος γὰρ ἐδ' ἐν ἐδ' ἐ πλ. κίαν ὁ ἀπ. ἡ. χῆς δ' ὑποπαίεται κινδύνας, vt Heliodorus ait^b. Ap- pianus refert quotiescunque periculi imminētis occasione Senatui visum esset tumultū decerni, nul- lam in tumultu bellico vacationum rationem ha- bitam, nec in delectu habendo cuiusquam excusa- tionem admissam^c. Itaque Annibale Romanos vr- gente cum belli terror magnus esset, M. Lilius & C. Claudius Nero Cosl. colonos maritimos, qui sacrosanctam vacationem habere dicebantur, dare milites coegerunt^d. Sic etiam cum senatui renun- tiatum fuisset Heluetios in armis esse, simulque Gallici belli metus instaret, Senatus decreuit vt Cō- sules duas Gallias sortirentur, delectus haberetur, vacationes ne valerent, &c^e. Vitellius ignarus mi- litariæ, improuidus consilij, cum vndique metu bel- li tereretur, seruorum numerum & pondus argen- ti Senatoribus indicit^f. Quinetiam licet flaminum & sacerdotum commendatio supra cæteros fauo- res præualeret, tamen durante Gallico tumultu cessabat sacerdotum immunitas. Plutarchus, ἔτι δ' ὁ φόβος ἦν ἰχυρός. οἷς τεθῆσθαι νόμον ἀφεῖσθαι τὰς ἱερὰς στρατείας χάρις ἀν' μὴ γαλατικός ἦν πόλεμος^g. Elegās tuit Episcopi illius Acatij Amydeni responsū, qui cum necessitatis & periculi imminētis occasione vasa Ecclesiæ suæ sacra alienasset, ὁ θεὸς ἡμῶν ἐτε δλο- κων ἐτε ποδὴρίων γήθησε. ἐτε γδ' ἐδίει ἐτε πίνε^h. meliⁱ est (dicebat D. Ambrosius) seruare animas viuētū quāto metallo-

^a Lilius lib. 2.
^b Heliod. lib. 9.

^c Appian. li. 2. bek. ci. uil.

^d Lilius lib. 27.

^e Cicero lib. 1. epist. 17. ad At. tium.
^f Tacit. li. 3. histor. 9. Plutare. in vita Ca. milli. in fi. & in vita Marcell. in prim. in Soutates lib. 7. eci. histor. cap. 21. Nicep. Callist. li. 14. ca. 22.

metallo-

metallorum^a. Athenis maxima fuerunt priuilegia a D. Am- polsteris & familiæ Harmodij & Aristogitonis cō- brosius lib. 2. offic. car. 28.
cessa: Quæ tamen omnia cum instabat belli neces- sitas, cessabant^b. Conueniens est ergo vt in vrbi- b Demof. in oras. cō- tra Lepti- nem.
bus limitaneis, neque à muniis bellicis neque ab vrbis custodia vllæ concedantur immunitates. Per- petuum enim in locis limitaneis ab Hispano & ex- teris imminet periculum, sempérque existimari debet Annibal ad portas adesse. Ac sæpius contingit vt si quando animo securo quiescimus, tum ma- ximè ingruant & crumpant repentina ex hostilibus insidiis pericula, & vt ait Lucanus, Pax est adta per omnes, Et tranquilla quies populos: Nos præda fu- rentium, Primæque castra sumus. Sidonius Apollina- ris, Rumor est (inquit) Gothos in Romanum solum ca- stra mouisse: Huic semper irruptioni nos miseri Aruer ni ianua sumus^c. Sic nec dissimiliter si quando cir- ca regni limites excitari repentinum ab exteris pe- riculum belli contingat, nos Hispanicæ irruptioni ianua sumus. Pericula hæc, quæ frequenter eueniūt, non minus magistratus respiciunt, quàm cæteros ciues: vt equum videatur ab omnibus equali affectu & communi cura securitati publicæ prospici. At- que hoc repentina (vt Imperatorum verbis vtamur) aduētita necessitatis sarcina ab omnibus ciuibus aqua liter deposcit. Neque enim eos laudauerim, qui, vt Reip. periculis occurrant, pericula ipsa expectant. Certè & melius & tutius est (vt ait lex) in tempore occurrere, quàm post rem vulneratam remedium quærere^e. Nam quod iudices isti, vt probabilius ex- cufentur, forensibus negotiis vacare velle dic- cunt: Hoc certè leue est, absurdum, ac potius ridi- culum. Nam cum excubiæ ob omnibus ciuibus

^c Sidonius Apollina- ris lib. 7. e- pistola 1.

^d L. places. C. de sacri. eccles. c. l. fi. C. in quibus cau- sis in integ. vestis. non est necessa- ria l. 1. C. quādo lic- ceat sine iu- dice se vin- dicare.

per vices agantur, atque etiam ipsi ciues mutuis & alternis operis portas vbi bis custodiant, satis superque erit iudicibus istis & ocij & temporis ad lites dirimendas. Neque enim continuò, sed certis ac statis diebus vacare eos nocturnis excubiis & custodiæ vrbs oportebit. Salus populi suprema lex esto, atque (vt ait Diuus Ambrosius) *patriam tuam summa est iustitia*^a: Quin & ipsi magistratos, si præfentes ad sint, ciuitatis custodiam, publicæque salutis securitatē tum exemplo, tum etiam autoritate inuabunt. Exemplo, si quidem cæteri ciues, vbi magistratus ipsos viderint hanc curam neque auerfari neque detrectare, illi eandem non modò non recusant, sed & promptiore & alacriore animo suscipient. Magistratus etiam autoritatis suæ præsentia turbas compefctet, vrbisque tranquillitatem componet. Nam si quæ rixa aut tumultus noctu excitetur, aut in ipsa portarum custodia exoritur, magistratus, si præfens ad sit, delinquentes statim poena coercet, & seditiosos tumultuantes dignitate sua & grauitate compefctet & terreat. *Nemo* (inquit Gregorius) *à murorum vigilis aut custodia excusetur, sed omnes ad hæc munia obeunda generaliter compellantur, vt cunctis vigilantibus melius valeat ciuitatis custodia procurari*^b. Nullus itaque ab istis excusetur, sed Reip. expediat eam plures habere defensores^c. Romana plebs aduersus Senatores, qui se immunes à militia asserébant, his verbis indignabatur, *Patres militarent, patres arma caperent, vt penes eodem pericula belli, penes quos premia, essent*^d. Quòd si (vt præclare ait Ammian. Marcellinus) nihil aliud est imperium, nisi cura salutis alienæ: Magistratus isti, qui summos vrbs honores & ciuilia munera

cum

cum imperio exercent, nò modò erga patriam ingrati, sed & imprudentes sunt, qui rebus suis attenti, nimioque priuati commodi studio communem salutem omittunt, & publicam negligunt securitatem. Dicebat Linius Consul, *Respublica incolumis & priuata res facile salua præstat: Publica perdendo sua nequiquam seruet*^a: Quàm indignum est in locis limitaneis inter media pericula solos magistratus otiosos sedere, atque eos non modò à salute communis & tuitione vrbs vacationes petere & excusationem affectare, sed & cæteros ad eundem communis securitatis contemptum & detrectanda munera ciuilia pernicioso immunitatis exemplo inuitare!

SENATVS, nulla magistratibus data immunitate, omnes æquo iure ad custodiam vrbs teneri & excubias per vices agere iussit^b.

NON EST ABSIMILIS alia quaestio, quæ ab eodem Senatu iudicata est. Ciuitas Ambiana inter limitaneas habetur, eandemque quam cæteræ vrbes limitaneæ, nec minus sollicitam agit tam custodiæ diurnæ quàm excubiarum curam. *SEIVS* qui vnus erat ex præfectis ærarij (nos thesaurarios Franciæ generales appellamus) portarum custodiam munus esse necessarium & ab omnibus subeundum fatebatur: Ita tamen vt magistratus & quicumque aliqua officij publici dignitate pollent, non quidem ipsi portarum custodiæ adesse teneantur: sed satis esse dicebat, si stipendiariū vel ex suis domesticum aliquem delectarent, à quo munus illud personale, domini absentis vice, præstaretur. *CONTRA SEIIVM* decuriones dicebant, ciuitatis custodiam nulla dignitatis exce-

^a Linius
li. 6.

^b Arrest
du 15. de
Mars 1587.
plaidant
Amele pour
les officiers
de S. Quentin
dem.
en lettres
Et la Riuiere
pour les
Maire, & Es
cheuins de
ladite ville
desseigneurs.

F iij

^a Cun-
for-
titudò
23.
quest.

^b Cap. por-
nenis. extr.
de immun.
ecles.
^c L. nam
reip. ff. de
operis noui
nunciat.
^d Linius
lib. 2.
^e Ammia-
nus Mar-
cellinus li.
29.

ptione nullaque immunitatis excusatione remitti posse. Lacedæmonios Aristoteles testatur necessarii huius muneris, quo salus publica continetur, nullam vacationem indulgere solitos: neque unquam aliam admisisse excusationem præter *πολυτεκνίαν* ut non alij *ἀρρεπός* essent & à ciuitatis custodia immunes. Seius seruiles stipendiarij alicuius & mercenarij operas offert & pollicetur. Leo Imperator hoc munus personale esse rescribit, & per ipsosmet ciues nulla excusatione præstari & impleri iubet. Si viles sint & stipendiarij custodes, non dubitandum quin ciuitas faciliè apud mercenarios emptorem inueniat. Si venales animarum portis risque præficiantur, eisque salus publica committatur: Quæ securitas, quæve fidei obligatio ab iis expectanda est, qui neque pro aris & focis dimicant, neque vllò in patriam affectu & charitate incitantur? SENATVS custodiam vrbs non per stipendiarium vel mercenarium præstari voluit, sed personale munus esse iudicauit: Idque nulla habita dignitatis vel magistratus excusatione ab ipsismet ciuibus fieri & præstari iussit b.

a L. final.
de quibus
muneribus
vel præstia,
nemini liceat
se excusare lib.
10. C.

b Arrest
donné le
Lundy 12.
de Decem
bre 1586.
entre les
majeur &
Escheuins
d'Amiens
d'une part
& M. Phi
lipes du
Bos d'au
tre part,
plaidans
Mornac &
Affeline.

*Pendente & nondum decisa matrimonij questione,
Accusatio furti in re a cessare &
quiescere debet.*

CAPVT XII.

MEVIA Titium super fœdere matrimonij coram iudice Ecclesiastico persequitur. Ille exinde Meuiam coram iudice laico furti accusat, eamque arguit sibi multa domi expilasse. Iudex

dex testibus extraordinem auditis, prehensionem aduersus Meuiam decernit. Appellat Meuia & institutam matrimonij quæstionem, quæ fori Ecclesiastici est, coramque iudice Ecclesiastico mota erat, præiudicalem esse contendit, nec de furto quæri oportere quoad de matrimonij fœdere cognitum esset. Negat Titius se quidquam Meuiæ promississe aut vllam coniugij fidem dedisse: sed Meuiam dicebat, ne de furto cognosceretur hanc super fœdere matrimonij quæstionem muliebri fallacia excogitasse.

PRO TITIO. Impudicaram mulierum hæc vbiuis perpetua fuit & specialis nota, ut impudentes existerent: nihilque illis aut sanctum aut religiosum videretur quod à cupiditate & luxuria alienum esset. Hoc autem tempore vsque eò feruet ferturque earum impudentia, ut nouo quodam fraudis & infidiarum genere, dum corpus suum venale prostituunt, illud postremo tentent, meretricios amores nuptiis conglutinare. Meuia mulier dedecoris plena multorumque adolescentiæ perniciës, vtroque tam furti quam calumniæ crimine insignem se venditat. Titius enim lasciuus eius illecebris & luxuriosis moribus inuitatus, familiarem cum illa consuetudinem exercuit: sed nulla coniugij consideratione, tanquam vnus è plebe & quiuis de turba admissus est. Quis enim via publica ire prohibetur? Illa verò, ut fallax est, & subtilis, & auara, familiaritatis illius occasione sedulo amplexa est: Titiumque auro, gemmis, ac plerisque multi pretij mobilibus spoliavit. Si Meuia nullius furti conscia est, quid probationes timet, quid matrimonij litæ obtendit? Nam dum auara meretrix aliquo sperat effu-

gio sibi impunitatem parare, illa probrosæ vitæ suæ dedecus infami latrocinij furtique crimine nobilitavit, Constat equidem nullam furti actionem marito aduersus vxorem competere. Lex enim inter personas tam arcto & solemnî vinculo conuictas non modò quæstionem furti denegat, sed ne quidem actionem ullam, quæ famosa sit aut pœnalis, concedit. Imò etiam soluto matrimonio honor præteriti coniugij nullam vel furti vel criminalem aliam persequutionem admittit. Sed vt id locum habeat, necesse est prius de coniugio constet. Nam si nulla veritatis probatione exceptio Meuiæ passim admittatur: Quæ mulier deinceps nocēs erit, si ad eludendam accusationem liceat ei, quæ furti alteriusve criminis postulatur, falsam & mendacem coniugalis fidei allegationem proponere? Neque enim in hac causa vllæ proferuntur matrimonij probationes, at neque etiam præsumptiones certæ indicia: Nullæ repræsentantur tabulæ nuptiales. Non ipsa sponsaliorum solemnia interuenisse dicuntur. Neque enim amor legitimus Titium Meuiæ coniunxit, non propositum matrimonij, non fides coniugij, aut cupiditas nuptiarum: Sed meretricius ardor & lasciuia voluptas, suadente venere impudica, Titium & Meuiam ad gratum & amabilem coitum impulit & perduxit. Sed simulatque Meuia Titium de furto vindicando agere velle rescitit. Illa, vt accusationem eluderet, de fœdere matrimonij litem intendit, perfidiâ Titij muliebri simulatione accusauit, & sanctam coniugij fidem violati malitiosè conquesta est. Lex omnem nuptiarum præsumptionem inter eos reiciit, qui vel opibus, vel familia & nominis dignitate

a l. 2. C. re
vbi amota-
rum.
b l. si quis
uxori in
princ. ff. de
furtis.

gnitate impares sunt. Meuia autem & diuitiarum cumulo, & generis nobilitate longè inferior æquari Titio non potest. Vixit sordidè & illiberaliter, orta parentibus sordidis & illiberalibus. Marito quidem aduersus vxorem lex actionem furti non concedit, sed hoc demum si vxorem esse constet. Neque tamen ipsa coniugij dignitas impedit quominus rerum amotarum agere liceat, nec societas inter coniuges inita respectus amotas res repetere vetat: vt & lex aduersus socium furti actione exerceri permittit. b.

PRO MEUIA. Leuitatis & inconstantiz crimen mulieribus imputari solitum, ecce nunc de mutabili & parum firma virorum fide victrici gloria triumphat. *Difficile dictum est* (inquebat orator Crassus apud Tullium) *quenam causa sit, cur ea, quæ maximè sensus nostros impellunt voluptate, & specie prima acerrimè commouent, ab iis celerrimè fastidio quodam & satietate abalienemur*. Titius enim amore Meuiæ olim ardens vtrò matrimonij conditionem obtulit, Meuiamque ad nuptias reluctantem inuitauit, Saluianus, *Sicut corpus sine medulla: sic amor sine cupiditate esse non potest*. Sed, vt ait Seneca, *voluptas citò implet & tædio est, ac post primum impetum marcescitur*. Vbi vbi sunt fallaces illæ blanditiæ & perfidiosæ pollicitationes quibus iste credulitatem meam decepit & elusit? Vbi blandæ & dolosæ perfidi istius amatoris assertiones, quibus indiuiduam vitæ consuetudinem conceptissimis verbis & solemnî promissione iurabat? Non tamen vel amoris meminit, vel illarum, quas aliquando communes habuimus, voluptatum. Eleganter poëta Catullus leues hos & perfidos amatores inlesta-

al. imperia
li. 5. immò
Cod. denu
ptiu.

bl. rei com
muni. ff.
pro socio.

c Cicero li.
3. de orato
re.

d Saluian.
lib. 1. ad ec
clios. Cath.
pag. 321.
e Seneca
lib. de vita
beata c. 7.

tur: *Qui dū aliquid cupiēs animus prægeſtit apīſci Nil metuīs ut are, nihil promittere parcūr. Sed ſimulac cupida mēis ſatiata libido eſt, Diſta nihil metuere, nihil periuria curāi.* Etenim Titius amoris, quo efflictim deperibat, impatiens, pacta & promiſſa coniugij fide virginitatem inuitā expreſſit: qua ſimul ac positus eſt, ſtatim Meuiam perſida mente ſaſtidiiuit, eūmq̄ formę cuius ad ſatietatem uſque fruebatur tædiū cœpit. *κόπος γδ ἔρωτος, ἡδ' ἔρωτων τὸ τέλος ὄσθι,* vt Chariclea apud Heliodorum & ſcitē & prudenter dicebat. *Nihil* (inquit Plinius) *æquē gratum eſt adeptis quā concupiſcentibus*. Pacatus in panegyrico, *Vicinum habens permiſſa ſaſtidium*. Eleganter Petronius, *Nolo quod cupio ſtatim tenere, Nec uictoria mi placet parata*. Seneca, *Magis iuuat bibere ſipientem: Gratiſ eſt eſurienti cibus*. Hieronymus, *Ardentius appetitur quicquid eſt rariuſ*. Copia ſatietatē & ſaſtidium gignit: Amor duo habet extrema, Ætas formę detrimētum adfert & frontē rugis deturpat: Satietas amoris tedium parit: & quidquid licet, minus deſideratur. Plinius, *Omniū rerū cupido languēſcit cum facilis occaſio eſt*. Quintilianus, *Cōpoſitis atatibus coacta matrimonia tamen facile ſaſtidium, ſiue non habet omne quod licet voluptatem, ſeu cōtinuis vicina ſatietas: ſiue durū eſt quod neceſſe eſt*. Philammonis cuiuſdam meminit Pauſanias, qui cū Argyopam nympham uitiāſſet, eius poſtea nuptias reſuſcitauit. Gregorius Turonenſis narrat de Leobardo, *qui rāpta* (inquit) *promiſſione facta honeſta puella de coniugio atque donis confirmata in monaſterium ſo contriuit*. At uerō perſidus iſte, qui neque iura coniugij, neque officia certi uerique amoris nouit, poſtquam prima eius voluptas

refrigit, poſt deprædatam adoleſcentulæ iſtius uirginitatem, inſuper eam furti accuſat, atque ita *Virginitas facta eſt peregrini præda latronis*. Ille enim etiam acerbum ſe præſtat, & multis conuiciis Meuiam aggreditur. Noli ſuggillare miſerias mulieris affectæ & afflicte: *Coniugium pactūmq̄ fidem non crimina poſco*. Quis enim non facile uidet accuſationem iſtam à Titio inſtitui, non quòd uera ſit aut legitima, ſed vt Meuia, quæ neque dolo ſatis & impudentia parum poteſt, implicita accuſatione hac calumnioſa tam grauiter vexetur & detineatur, vt matrimonij quæſtionem coram iudice Eccleſiaſtico motam perſequi nequeat: neque iſtā iudiciorum uerſutiā Titius adoleſcentulam in ſummas anguſtias adductam, in ipſo articulo temporis perſidā & iniquā accuſatione opprimat? Dicam cum Diuo Hieronymo, *Abeant preces, blandimenta diſcedant: Debet amor laſus irarſci*. Ita tamen ingrati tudinem & perſidiam Titio exprobrare liceat, vt & mulieris iſtius innocentia defendatur, & Titius ita ſe lædi & reprehendi ſentiat, vt tamen grauius & acrius lædi & offendi meritò potuiſſe ſciat. Itaque accuſationem furti admitti non debere oſtendam, nulla uerborum contumelia, nulla conuiciorum acerbitate. Neque enim hoc permittit reuerētia quam maritis exhiberi lex requirit. Hoc itaque primū diſquiri oportet, An liceat marito uxorem furti accuſare. Illud autem ex iuris diſpoſitione prompſiſſimum eſt: Nullā Titio aut famoſam aut pœnalem actionem aduerſus Meuiam, ſi uxorem ſe probauerit concedi poſſe: Tūm quia lex erubeſcit atrocem hanc furti actionē aduerſus perſonam tam arcto uinculo coniunctam indulgere.

a Heliodor.
lib. 1. hiſtor.
Æthiop.
b Plinius
lib. 2. piſt.
15.
c Pacatus
in panegy.
ad Theodo
ſium.
d Seneca
epiſt. 78.
e D. Hier.
lib. 3. epſt.
aduerſus
Vigiliū.
f Plinius
8. epſt. 20
g Quintil.
de cla. 306
h Pauſa
niaſt. 4. in
Meſſenicis
i Greg. Tu
ron. in uita
Leobar.

a D. Hiero.
lib. 2. epſt.
6. ad He
liodorum.

b l. aliam.
inf. ff. ſolu
to matrim.

cl. ſin. 5. ff.
Co. de fur
tu.

Tum quia societas vitæ facit uxorem rerum mariti quodammodo dominam^a. Imò ne ipsa quidem rerum amotarū actio, quæ honestiore nomine persecutionis atrocitatem tegit, constante matrimonio vnquam dari aut concedi solet^b. Hoc Titius cum animaduerteret, actionem autem & calumniam suam admitti vellet, coniugij legitimi fidem Meuiæ denegat, eamque uxorem esse inficiatur. Quinimò allegat illam ignobilioris esse & impari familia: Quali verò aut amor natalium splendorem attendat, aut nos ex familiarum dignitate vel generis humilitate nuptias distinguamus. Romani quòdam patriciorum coniugia à plebe separarunt: Sed C. Canuleius de miscendis patrum cum plebe concubiis rogationem tulit^c. Obiicit Titius nullas proferri promptas promissi matrimonij probationes, *Credula res amor est*, ait Ouidius. Rectè Heliodorus, *α μὲν βῆν θυμὸν ἰσχυρὸν καὶ πρὸς νότον φίλον*^d. Nā cum Meuia de fide Titij, cui se totam crederat, dubitare crubesceret, non alias fidei datæ probationes scriptas exigere voluit. *Credidimus blandis quorum tibi copia verbis*. Plinius, *Amat*, (inquit) *quis se sic amari putat ut tedium non perimescat*^e. Meuia tamen plures habet fidei datæ testes, multaque alia promissi fœderis documenta. Præsumptio autem non alia idoneior desiderari potest quàm quæ legis ipsius verbis innitur. *In libera mulieris conuentione* (inquit Iuriconsultus) *potius præsumitur matrimonium quàm concubinatus*^f. Luxuriosa & impatiens Titij libido legitimas matrimonij solemnitates præuenit. Dicebat illa apud Quintilianum. *Habui maritum in amores præcipitem, in cupiditates pronum*^g. Hæc non presentis tantum temporis

poris vitium est, sed & vetus antiqui seculi modestia similes habuit nec minùs inhonestas lasciuias, sceditates, & turpitudines, quæ tamen matrimonij sequentis prætextu excusabantur. Seneca, *Decentissimum sponsaliorum genus est adulterium, & in consensu vidui cœlibatus nemo uxorem duxit, nisi qui abduxit*^a. Sed quid necesse est nunc pluribus verbis matrimonij quæstionem examinare, cum hæc res ecclesiastici fori sit, & in hoc Senatu super scedere matrimonij pronũciari nequeat? Intercæ rem ipsam spectemus. Titius coniugium denegat: Meuia autem illud verè promissum ac re ipsa contractum affirmat. Veritatis probatio ex litis euentu pendet. Hæc autem super matrimonij scedere quæstio præiudicialis est, & quando indecisa erit, accusatio furti suspendi debet. Nam si Meuia vxor pronũcietur, indecens fuerit furti vel accusari vel damnari eam quæ Titij vxor propediem pronũciabitur. Sin verò nulla datæ fidei sufficiens probatio reperietur, tùm finita fœderis cognitione, institutam olim accusationem Titius renouare ac de integro persequi poterit. Sed hoc tam triste & infauftum omen Deus auertat, qui vt periurij ac perfidiæ summus censetur & acerbus vindex: ita etiam credulæ simplicitatis defensor est & patronus. Neque enim patietur pudicitiam Meuiæ, quæ sub dubia matrimonij probatione in discrimen adducitur, contumeliosè aded & ad inuidiam vsque proteri, & datam coniugij fidem impunè contemni & violari.

SENATVS iudicauit matrimonij quæstionem præiudicalem esse, Titiumque ac Meuiam ad iudicem ecclesiasticum remisit, vt de fœ-

1 l. 1. ff. rerum amotarum.
b l. 2. Cod. rerum amotarum.

c Linius lib. 4.

d Hel. Æthiop. hist. lib. 8.

e Plinius li. 8. ep. 21.

f l. in libere. ff. de ritu nupt. l. in concubitu. ff. de concubinita. g Quintil. decl. 251.

a Seneca li. 1. de benefic. cap. 9.

dere matrimonij prius cognosci oporteret, quam
accusatio furti admitteretur ^a.

*Qui filijs donat aut legat, videtur patri donare
vel legare.*

CAP. XIII.

SEMPRONIUS qui ex priore
matrimonio liberos habebat, ad
secunda vota transit & Meuiam v-
xorem ducit. Aliquo post tempore
Meuia moriens testamentum cōdit,
& priuignis suis, quos Sempronius ex præcedente
matrimonio habuerat, ducentos aureos legat. Item
Seio qui Sempronii mariti propinquus erat cen-
tum aureos eodem testamento donat. Post obitum
Meuiæ hæredes legata illa in fraudem consuetudi-
nis facta dicunt: Quia ex lege municipali mulieri
non licet quidquam marito vel donare inter viuos
vel testamento legare. Defunctam autem Meuiam
contendunt, vt fraudem consuetudini faceret &
legis prohibitionem eluderet: non quidem marito
quidquam donauisse, sed legasse filiis mariti, quor-
um eadem ratio quæ & patris haberi debet: Quin
& eadem fraudis consideratione legata Seio facta
impugnant.

*PRO FILIIS SEMPRONII QUI
DEFUNCTÆ MEVIÆ PRIVI-
GNI ET LEGATARIJ ERANT.
Donationes inter virum & vxorem tam iure Ro-
mano quàm nostris legibus prohibentur. Huius
prohibitionis rationem hanc Plutarchus reddidit.*

Ρωμαϊος

Ρωμαϊος νομοθέτης ἐκάλυψε δῶρα διδόναι καὶ λαμβάνειν
τὴν γεγαμηκτότας, ἐχ' ἵνα μηδ' ἐνός μετ' ἀλαμβάνωσαν,
ἀλλ' ἵνα πάντῃ ποινὰ νομιζῶσιν. Nō sūt ergo dona-
tiones illæ ad cōdō odiosæ, vt generali & fusa interpre-
tatione etiam ad personas lege non expressas pro-
hibitio consuetudinis extendatur. Consuetudo
vxorem marito donare prohibet: Nullam priui-
gnorum mentionem facit. Itaque nouerca iure no-
stro municipali non prohibetur priuignis legare
vel donare. Communis enim est iuris regula vt
quod lex non prohibet, permitti intelligatur.
Quinetiam lex mutuam laudat coniugum bene-
uolentiam, neque vult marito criminofum esse
meritis & blando sermone supremum vxoris iu-
diciū in se aut suos prouocare. Iure autem ci-
uili sola personarum coniunctio neque fraudis su-
spicionem inducit, neque prohibitionis effectum
ad alias personas extendi procurat. Elegans est in
hac ipsa quæstione Papiniani responsum. Si ge-
ner(inquit) socerum hæredem reliquerit, tacit fides
commisisset suspicionem sola ratio paternæ affectionis non
admittit. Nam et si pater filij, quem in potestate ha-
bebat, tacitam fidem interposuerit, lex ait non de-
bere id filio nocere. Imò etiam, expresso Iuriscon-
sulti responso vitricus & priuignus inuicem sibi
donare non prohibentur. Hoc si legibus Roma-
nis locum habuit: multò magis nostro iure obtine-
re debet. Constat enim apud Romanos hoc fuisse
ius patriæ potestatis, vt patribus, honorum omnium,
quæ ad filios pertinerent, proprietates aut certe v-
susfructus competeret. Itaque quoties filio lega-
ri aliquid aut donari contigerat: Simul etiam
commodi illius fructus aliquis ac præcipuus ad
que libertis

^a Arrest
du Samedy
12. de Fe-
urier 1583.
donné à la
Tournelle:
plaidés M.
P. du Lac
& Eschor-
cheuel.

a Plutare.
ρημια
αδρυγ-
μη τα.
b l. status
C. de relig.
& sumpt-
funerum. l.
ficut. S. d.
rist. ff. si ser-
uitus vim-
dicetur.
cl. fin. ff. si
quis ali-
quid testa-
ri prohibi. l.
fin. C. eo. ti.
d. l. si. ff. de
his qui vt
indign.
e l. in frau-
dem. S. fin.
ff. de his
qui vt in-
dig. h. l. si
tacitum. ff.
ad legem
Falcid.
fl. 60. vtri-
cus. ff. de
donat. inter
virum &
vxor.
g l. cum o-
portet. Ca.
de bonis
que libertis

patrem perueniebat. At communi nostro Franciæ iure parentes in bonis filij nullum seu proprietatis siue etiam vsufructus ius habent. Vnica est patris in mobilium filij successione spes, cum filius patre superstite relicto præcedit. Lex autem præcipitem hunc præmorientis filij obitum attendi & considerari vetat, atque eo casu turbari ordinem mortalitatis tradit^a. Neque enim æquum esse aut conueniens existimat, vt voto parentum opponi queat tam lugubris & ominosa interpretatio^b.

Quis enim patens est tunc inhumanus qui non longiore liberis quam sibi ipsi vitam exoptet? *Quis* (inquit Tertullianus) *non magis filiorum salutem quam suam curat?* Hoc est apud Senecam verè paternum votum. *Ita mihi libero & viuere contingat & mori: Ita oculos meos filij manus operiant*^d. Rectè poeta Ouidius, *Di precor hoc inubeant ut euntibus ordine fatis Ille meos oculos comprimat, ille tuos*^e. Cicero mulierem Milesiam meritò damnatam memorat quòd abiecto omni affectu materno, *spem parentis* (inquit) *memoriam nominis subsidium generis, heredem familiæ, designatum Reip. ciuem sustulisset*. Homerus continuam in Laërte moriendi desiderium ex absentia filij Vlyssis refert: *Λαέρτης μὲν ἔτι ζῶει, Διὶ δ' ἔυχεται αἰεὶ θυμὸν δότῃ μολέων φθεΐδου* *ὅς ἐν μεγάροισιν Εκπαλίως γ' ἰπαῖδός ἐδύρε'* *ἰχμὲν* *vois*^f. Seneca de Martiæ in fratrem affectu. *Quis* (inquit) *nō minus quam liberos dilexisti, excepto eo quod nō optabas superstitem*^h. Votū hoc verè paternum dici debet. *Est mihi si que precor nostris diuturnior annis, Filia, qua felix sospire semper ero*ⁱ. Ac ne pater commodi cuiuscunque occasione legatum hoc procurasse videatur, paratus est in iudicio profiteri se

se omni casu & in quemcunque seu vitæ seu mortis euentum legati illius emolumento renuntiare. Cur ergo in hac contentione donationis inter virum & vxorem prohibitio proponitur? Maxime cum ex Papiniani sententia sola ratio paternæ affectionis taciti fideicommissi suspensionē nō admittat.

PRO SEIO QUI EST SEMPRONIUM MARITI PROPINQVVS, ET MEVIÆ LEGATARIVS ERAT. Diuersa est Seij & filiorum Sempronij causa, longèquè distas eorum consideratio. Liberis Sempronij nō immeritò obiicitur, id omne quod filiis legatur, patriæ contemplatione solere relinquere. Hoc enim tacita fraudis suspicione nō caret, cum parentes filiorum commodis non minus quam suis moueri constet. At Seium cæterosque Sempronij propinquos hæc ratio non respicit, nec legis prohibitio ulterius progredi potest. Quid enim esset iniquius, quam si vxor in mariti familiam ea lege transfiret, vt in neminem eorum qui maritum vel affinitatis vel propinquitatis vinculo contingunt, vlla vel amoris vel beneficentiæ argumenta conferre liceret? Vterque tam Seius quam Sempronius filios habent hæredes futuros: facultates possident separatas, diuersos penates, nulla bonorum comunione, nulla inter eos inita societate. Cur Meuiam dicemus Seio capaci legare non potuisse, cum ex isto legato nulla ad maritum Sempronium vtilitas vllò casu peruenire possit?

PRO HÆREDIBVS MEVIÆ. Maxima est suprentarum voluntatum commendatio, quoties spontanea testatoris liberalitate aliquid legatur. Sed frequentes sunt captatoriarum eorum frag-

al. namer-
si parētib.
C. de inoff.
testam.
bl. cum sa
lein princ.
ff. de cōdit.
& demon
rat. l. tu-
flanus. ff.
si quis omis
sa causa
testamētū.
c. Tertull.
li. 2. a. Iuer
sus. Marcio
nem.
d. Seneca
lib. 9. con-
trou. 4.
c. Ouid. in
epi. Penel.
ad Vlyss.
ff. Cicero pro
se. Aulo Cla-
uentio.
g. Homerus
lib. 15. O.
dysf.
h. Seneca
in conso-
lat. ad
Martiā. in
pr.
i. Ouidius
lib. 6. Fal-
rum.

des qui blanditiis & assentando testamenta à languentibus & ægrotis extorquent. Atque id familiaris & assidua coniugum consuetudo non raro efficeret cernitur. Solon captatorias voluntates omnes reiici & improbari voluit, τὸ κεραιδῶναι εἰδὲν ἢ πρὸς τὸν βιαδῶναι διαφέρειν^a. *Persuadere* (inquit Iuriscōsultus) *est plus quam cōpelli atque cōpelli parere*^b. At blāditiæ virorū (inquit Liuius) maxime ad muliebre ingenium efficaces preces sunt^c. Quoties itaque legata aliqua blandimentis & volūtatis captatione obtineri contingit, rectè Comicus id non fieri ait ex vera vita, neque ad eò ex æquo & bono: sed ex assentando, indulgendo, & largiendo. Vnde Seneca, *Amico ægroti aliquis. fides, probamus* (inquit:). *At hoc si hæreditatis causa facit, vultur est, cadauer expectat*^d. Diuus Cyprianus, *Perire agrum voluit qui censum perentis inuadire*. Illud vnum in hæc causa obiicitur, Meuiam cum aliquid priuignis legauit, non tamen marito quidquam reliquisse. At quis non videt vel fidem filiorum electam, qui legatum tacita fideicommissi fraude patri restituant: Vel legandi occasionem ex captatoria patris, qui filiis non minus quam sibi donari optauit, suggestionem processisse? Sunt qui in istis controuersis distinguendum & inquirendum existiment, vtrum priuigni quibus legatum est, fuerint capaces meritorum necne: vt si quādo eueniat priuignos meritis & officiorum sedulitate, testatoris in se beneuolentiam prouocare & conciliare potuisse, non leuis ratio considerationis illius habenda videatur: Aliud autem obineat, si, cum infantes sint legatarij, primæque & puellaris ætatis, testator nulla alia quam patris contemplatione præsumi queat

^a Pinarc. in Solone.
^b L. i. §. quod aut. ff. de seruo corrupto.
^c Liuius lib. i.

^d Seneca epist. 96.
^e D Cyp. tractatu 1. aduersus Demogriū.

queat eis legare aut relinquere voluisse^a. Verū hæc similisve distinctiones tā à Iuriscōsultorū mente quam ab æquitatis ratione remotæ sunt & alienæ. Nam si ætatis & meritorum probationes inspicere oporteret, innumeras lites & pleraque fraudandi occasiones cōsideratio ista excitaret. Vlpianus ergo nullo ætatis habito respectu, nulla meritorū facta distinctione generaliter asserit, quodcunque inter ipsos cōiuges aut qui ad eos pertinent, aut per interpositas personas donationis causa agitur, non valeat^b. Et eam, si Papiniano credimus, filij plerunque legata nō affectione propria, sed in honorē patris merentur^c. Vt & sæpè filiis propter parētes & parentibus aliquādo propter filios donari cōstat^d. Nā cum natura pater & filius eadē penē persona (vt ait lex) esse intelligantur: non alia filiorum quam parentis censeri debet cōditio^e. Filius dicitur portio & quodāmodo pars corporis patris^f. Hinc etiā Iustinianus vsum fructū patri per filium acquisitum non aliter penes filiū post patris calamitatem vult remanere, quā si verisimile appareat testatorem filij potius quam patris contemplatione vsum fructū reliquisse^g. Quinetiam Iuriscōsultus expressis verbis docet fraudem legi fieri, cum filius hæres scriptus est ab eo qui aut non poterat aut nolle simulabat patrem hæredem scribere: cū omnia quæ nostra sunt (inquit Iuriscōsultus) liberis nostris ex voto paremus^h. Seneca docet beneficia aliquādo indignis dari in honorem parentum. *Ciceronem filium quæ res Consulē fecit nisi pater?* Aristoteles tradit finem maiores habere vires & potiorem effectum, quā media per quæ ad illum deuenitur. *interest, sed nunquid. ff. de bon. poss. contra tabulas. i Seneca li. 4.*

^a Doctores ad l. dedi dosem ff. de collat. bono. ff. de l. a. unū ff. de hereditum. Titio cō. ius. Titio gen. ff. de cōd. & demort. b L. si spon. ff. de gene. raliur. l. si. h. or filio l. c. hic sta. ff. de dona. inter virū & ux. c. qui tute. l. in prin. ff. de testa. tutela. d L. 2. l. cō. te. ff. de a. C. de donat. ante nupt. e L. fin. C. de impube. rum & a. liis subdit. f L. cum scimus. §. ul. de agri. & censu. lib. ii. C. g L. si. C. de usufructu. h L. nihil. d. ff. de i. 30.

At laborum nostrorum & sollicitudinum hic est finis, ut liberis nostris bona acquiramus, *Omnis in Ascansio chari stat cura parentis.* Itaque voto naturalis parentes bona non minus liberis, quam sibi-ipsis exoptant; idemque est filii donare acsi patri donaretur. Nam & profectitia censentur quæcunque patris cõtemplatione obveniunt*. Non dissimilis est ratio eius pecuniæ quæ Seio legata est. Vlpianus enim legis prohibitione non modò ipsos cõiuges eorumque liberos, sed & omnes, qui ad eos pertinent, generaliter contineri dixit^b. Seius patruelis est Sempronij, qui Mæviæ maritus erat: nec dubiù vxorẽ non alia, quam mariti cõtemplatione Seio legasse. Quin & proxima inter coniunctas personas agnatio magnam inducit fraudis & taciti fideicommissi suspicionem.

SENATVS Legatum à Mevia liberis Sempronij mariti factum nullum esse pronuntiauit, hæredesque Meviæ ab eius præstatione absoluit: Legatum autem Seio relictum probauit Senatus, illudque ab hæredibus præstari voluit^c.

NON ABSIMILIS quæstio solemnè arresto à Senatu decisa fuit. Consuetudo Rupellana^d patrimonium, aut præcipuam vllam patrimonij antiqui partem, donari aut prælegari vetat cuiquam ex legitimis hæredibus. Nos præsumptiuos hæredes vocamus, qui cum proximi agnati sint, ad

premiere femme inthimés.

arresté donné en l'audience le Ieudy 12. de Iuillet 1584. entre M. Bo-
de Lomont Procuteur en la Cour appellante, & François Bernard

arrest donné le 10. de Iuin 1590. au profit de Damoiselle Renee Cat-
tier, contre Meistre Jean de Ville neufue, au rapport de Monsieur Courtin en
Chambre, & auoies esté pour ladite Damoiselle Renee Cattier.

spem hæreditatis à lege, etiam nulla testatoris dispositione, vocantur. Titius testamento donauit non quidem Meuiò hæredi præsumptiuo, sed Seio Meuij filio. Quæsitum an donatio illa valeret. *PRO SEIO.* Odiosa consuetudinum prohibitio restringi potius quam extendi debet. Neque enim statutoria earum dispositio personas nominatim prohibitas egredi potest^a, & ex vulgata iuris regula, statuta tantum disponunt quantum loquuntur. Verbis statuti seruiendum est, atque vbi verba legis deficiunt, deficere dicitur etiam ipsius dispositio^b. Cõsuetudo donari Meuiò hæredi præsumptiuo vetat. At Seio hæredis præsumptiuo filio donari vel legari non prohibet. In bonorum causa non est eadem patris & filij consideratio. Pater antiquo Romanorum iure plenum ius proprietatis in bonis filij habebat. Nouissimo autem Codicis iure vsufructum habet^c. At in Francia pater bona filij nec proprietatis titulo, nec vsufructus iure possidet: neque etiam fructus in bonis filij collectos suos facit. Hoc autem vel proprietatis vel vsufructus ius sola patrie potestatis consideratione competeat. Itaque si filius emancipatus erat aut donatio in tempus emancipationis collata, valebat donatio seu legatum, nec rescindi poterat^d. Lex fideicommissum valere & subsistere asserit, si in id tempus relictum sit quo filius sui iuris per emancipationem efficeretur^e. Vt de Petronia Vitellij vxorẽ legimus, quæ filium Petronium sub ea conditione heredem instituit, si de patris potestate exisset. Plinius filiam Domitij memorat ea conditione heredem institutam, si esset manu patris emissas. Apud Vlpianum si mater filio, qui in patris

a. l. si verò.
§. de viro
ff. soluta
marim.
b. l. si furio
si. C. de nu
pmis. l. si ser
uum. §. non
dixit præ
tor. ff. de ad
quir. hære.
l. hos accu
sare. §. om
nibus. ff. de
accusat. l.
fin. de præ
diti decur.
lib. 10. C.
c. l. cum o
portet. C. de
bonis qua
liberis.
d. l. vbi pu
rè. ff. ad Se
nat. Trib.
l. si ita essen
ff. quando
dies legati
ædit.
e. l. si fidei
com. §. si fi
lio. ff. de te
gat. 3.
f. Suetonius
in Vitellio.
cap. 6.
g. Plinius
li. 8. epi. 18.
ad Ruf.

potestate est, donet, nullius momenti erit donatio, quia patri quæritur: sed si in castra eunti filio dedit, videtur valere, quia filio quæritur & est castrensium peculij. Hæc Vlpiani verba quia patri quæritur, quia filio quæritur, satis aperte ostendunt, quoties de donatione filio facta agitur, valeat necne. Illud ex eo diiudicandum esse, an aliquod an verò nullum patri ex ea donatione commodum quæritur. At iure nostro nec bona filij ad patrem pertinent, neque pater in eiusmodi rebus ius vllum sibi asserere, aut emolumentum vllius commodum sibi vendicare potest. Quinetiam consuetudo heredi quidem præsumptiuo legari aut donari vetat. De hæredis hærede non loquitur. Appellatio autem hæredis iure ciuili ad hæredem hæredis non extenditur: Sic enim cum testator dixit, quisquis mihi hæres erit, id est impuberi filio meo hæres esto. Vlpianus asserit hæredem hæredis ad substitutionem non admitti. Quod autem obiicitur filium præmiori posse, quo casu patri ius & emolumentum aliquod in bonis filij competit: Hoc certè non modò leue est, sed & à iuris præsumptione alienum. Leue est, si quidè ex plerisque huius regni consuetudinibus pater in mobilibus tantum succedit. Quinetiã lex impium censet rationem istam attendi, cum non debeat voto parentum opponi tam lugubris & ominosa interpretatio. PRO HÆREDIBVS CONTRA SEI VM. Vetus est iuris regula, hæredè hæredis censeri & dici posse testatoris hæredem. Itaque quemadmodum hæredi præsumptiuo lex donari aut legari vetat: Ita neque etiam licet hæredis hæredi donare. Atque id tum maximè obtinet, cum de liberis agitur, quorum contemplatio pa-

a l. 3. §. videmus v. secundum hac ff. de dona. inter virum & uxorem.
b l. qui liberis §. fin. ff. de vulg. & pup. sub tit.
c l. Iulianus ff. si quis omiss. causa testam. l. i. cū tale. ff. de cond. & deman. ff. d. l. fin. e. ue hæred. insit. l. 7. si quis filius §. fin. ff. de acqui. hæred. l. 194. qui per successionem ff. de regulis iuris. l. si c. dum ff. de verb. sign.

trem & vtilitate aliqua & multa etiam amoris benevolentia afficit. Hinc fit vt quod auus nepoti donat, censeatur id patris contemplatione dare, ad eundem vt hoc omne statim patri adquiratur. Parentes enim omnia ex voto liberis parant. Quis enim est affectus, qui paternum vincat? Euripides, δεινὸν τὸ τιμῆν κηφίρει φιλάειν μέγα Πάσιν τε κοινὸν ἔσθ' ὑπεράμειν τέκνων. Liberos edimus vt ex legitima prole diuturnitatis memoriã nobis in æuū relinquamus. Vix autè nec vlla ratione licet causam & comoda filij à paterno voto fecernere: Lex enim eandè patris & filij personã, eandè quoque portionè esse cõset. Nec dissimili ratione cum patronus filio suo relicto agnouit, non minus à bonorū possessione contra tabulas repellitur, quàm si id quod agnouit ei ipsi relicto fuisset. Hæc consuetudinis Rupellanz mens est, vt antiquum & auitum defuncti patrimoniū æquali inter cohæredes iure sine vlla prærogatiua diuidatur. Ratio consuetudinis est, quia auitum illud patrimoniū non à defuncto testatore relinqui cõsetur, sed familiæ, posteritati, proximisque agnatis à lege destinari existimatur. Leges autè nõ verba, sed mentè spectari volūt. At verò consuetudinis mens læderetur, si vel vni ex hæredibus, vel eius liberis liceret prælegare. Nam qui hæredis filio legat, idè facit ac si hæredi ipsi donaret aut legaret. Nos enim quæcūque vel labore vel industria paramus, liberis acquirimus & posteritati nostræ destinamus. SENATVS filio hæredis præsumptiuo nõ magis licere donare iudicauit, quã ipsi hæredi, atque ita donationè Seio factam nullam esse pronuntiauit.

a l. 6. dicit ff. de colla. bon.
b l. scripto. ff. vnde liberi. l. nihil interest. ff. de bonis liberis.
c l. fin. §. i. de curat. f. rios. l. 154. quidem. ff. quod mentis causa. d Euripides in Iphig. gen. in Apollide Act. 4. el. liberorū 220. §. fin. ff. de verb. fl. si. §. si. e. de impub. & aliis sub tit. §. si. e. vt de inut. Stipular. in Insti.
g l. si verò. §. si seruo. ff. de bonis liberis.
h Arrest de leudy 6 de Mars 1486. moy plaident pour Hierosime Inthimè.

De donatione facta filio naturali
illegitimo.

CAPVT XIII.

ITI A, legitimis liberis orba, Seio filio notho & illegitimo res suas immobiles donatione inter viuos facta, retēto tamē vsufructu donauit. Post Titia obitū proximi agnati hæredes Seio naturali alimēta deberi fatētur, sed præter alimēta nihil. Donationē autem quæ illegitimo & naturali facta sit, nullam esse, illegitimam, & inofficiosa contendunt.

PRO AGNATIS, HÆREDIBVS LEGITIMIS. Innumeræ sunt & obuiæ matrimonij asperitates: magna & infinita nuptiarum & coniugij incōmoda. Quid enim miserius aut magis ingratum, quàm perpetuā cum muliebri ingenio & indomito animali societate vitæ, ac potius seruitutem exigere? Viros autē ad legitimum coniugij & solemnes nuptias non sola liberorum pro creatio inuitat. Etenim concubinæ nobis liberos & prole non minùs quàm legitimæ vxores præstāt & exhibent. Sed hoc præcipuū est matrimonij & perpetuæ nuptiarū seruitutis solatium, quod ex legitimæ prolis prærogatiua certi ex voto parentum designantur hæredes. Nihil enim parentes potiore desiderio exoptant, quàm vt liceat res labore suo & industria partas atitæque bona liberis necessario successione iure destinare. Quod si donationibus liceat naturales legitimis æquare, vana est nuptiarum commendatio: nec deinceps quisquam matri-

monij incommoda patienter feret. Ethnici, apud quos concubinatus licebat, tamē succedendi ius solis legitimis reseruabant. Isæus orator veterem hanc Atheniensium legem refert, *νόθος μὴ εἶναι ἐκδοτὴν*. At nos quibus Ecclesia cōcubinatu, fœdas libidines & illicitos coitus interdicit, qui matrimonij sacritatē legitimamq; viri & vxoris cōiunctionē sacramentū esse & actū mysticū asserimus, tātō magis illegitimas & naturales à successione arcere & prohibere cōueniens est. Romanis legibus naturales filij aliquod in successione paterna ius habuerūt, eisq; legari poterat: ac tū maximē si nulli extarēt legitimi liberi. Posteriores autē imperatorū cōstitutiones in odiū naturalium & illegitimorum pleraque ex illa priore licentia detraxerūt. Cōstātinus Imperator, si Iustiniano credimus, primus illegitimos naturalium nomine donauit. Neque id mirū, si quidem & ipse naturalis & illegitimus fuit. Nā Constantinus Imperator Helenā hospitis Drepanensis filiā, non solemni & legitimo nuptiarū ritu, sed furtiuo amplexu cōpressisse memoratur. Vnde natus est Constantinus, qui à Constante multo post tēpore agnitus fuit. Æquitas autē canonica, licet nothos & illegitimos à successione repellat, alimēta tamē eis deberi & præstari voluit. Romani nothos, spurios, & naturales inter se distinguebant. Nos autē illegitimos & naturales omnes eodem vulgari nomine & communi appellatione bastardos vocamus, eosq; in Francia ab omni succedēdi iure, velut incapaces, remouemus & repellimus. Quod & idem lege diuina obti-

nat. quæ polluit per adult. h. M. Iurimus in tit. de success. & in tit. de testam. s. vitem naturales. Guido Papa qu. 280. & qu. 580.

2 L. cū ratio naturalis ff. de bonis dānat. l. scripto in fin. ff. vnde liberi.

a Isæus in orat. de Philo. b. h. e. reditate. b. Tolo. c. de natu. li. l. i. ff. vnde cognati. s. si. de succ. in inf. cl. humanitas & aush. licet. Co. de natu. li. & Nou. 18. & Nou. 89. d. Nou. 74. in pri. qui bus modis naturales effi. legitimi. e. Niceph. lib. 7. cap. 18. & li. 8. cap. 2. & Zonaras to. 3. in pr. f. Calator & ca. tanta ext. qui filij sint legitimi. g. Cap. c. non habet. et ibi gloss. et tr. de eo qui duxit in de testam. s.

nunt, eamque ob causam Iepthem sacra scriptura
 testatur à successione paterna fuisse repulsum.
 Quemadmodum autem naturales à successione
 arcentur: ita etiam donationū incapaces cenferi de-
 bent^b. Ac maximè si vniuersa substantia donetur,
 aut si donatio latè adeò diffundatur, vt bona omnia
 penè contineat & hæredis institutioni æquipol-
 leat. Sic Athenis notho & illegitimo non potuit
 vltra summam mille drachmarum donari. *Νοθὸς δὲ
 (inquit Suidas) τὰ τοῦ νόθοις ἐκ τῆς πατρῶν διδο-
 μῆρα ἔτω καλοῦται, ὡς ἡ μέγχι χιλίων δραχμῶν.* Apud
 Romanos olim cū matrimonij tædia plerique
 omnes vitare cuperent, leges Iulix & Papiæ multis
 præmiis ciues ad matrimonia inuitabāt, eosque ma-
 gna pœnarum seueritate à cœlibatu deterrebant:
 cū tamen Romanis seruitutem iugūque ma-
 trimonij diuortio ac repudij licentia excutere li-
 ceret. Christianis autem, quibus diuertere non per-
 mittitur, matrimonium dici & definiri potest, Vi-
 ri sub muliebri iugo subiectio indiuiduam hono-
 stæ seruitutis consuetudinem continens. Itaque
 nulla est alia coniugalis patientiæ consolatio,
 quàm spes legitimæ posteritatis, cum liberos ex so-
 lemi matrimonio procreatos certos hæredes ha-
 bemus. At si donatione vel testamento spurios
 efficere licet bonorum successores, quæ dein-
 cept legitimi matrimonij prærogatiua? At
 si ciuilia iura spectes, quem non potius iuuabit li-
 bidine vaga satiari, & libera scortatione delectari,
 quàm aut mulierem seuo mariti imperio obsequio
 se parere, aut virum perpetuam pati vxoris pe-
 tulantiam & præcacitatem? Itaque naturales & il-
 legitimos à successione, donationibus, bonif-
 que

que paternis, arcemus, vt solis alimentis contenti
 viuant. Idque leges vnicum esse testantur illicitæ
 parentum libidini coercendæ & refrenandæ reme-
 dium^a. Quin & muliebris verecundia magis odio
 sam reddit spurii istius conditionem. Sic enim Bar-
 tholus, magis (inquit) horrendum est in muliere ha-
 bere filios naturales quàm in viro^b.

PRO SEVO DONATARIO. Con-
 trouersia hæc apertam iuris naturalis cū ciuili &
 positiuo iure litem & contentionem continet. Na-
 turales liberos nulla à legitimis distinctione, quo-
 ad fœdus naturale, discerni dixit Iustinianus, *κὶ ἢ
 μὴ φύσει γνησίας προήγαγε τὰς γονάδας.* Neque id si-
 ne magna & graui ratione, siquidem lex ciuilis aut
 iuris solemnium defectus naturæ vim mutare aut
 stimulos naturales retundere nequit^d. Dionysius
 senior nullo iure ciuili nec ipsa quidem Principis
 autoritate naturalia iura dirimi posse dicebat,
*τοὺς μὴ τῆς πόλεως βιάσαται νόμος δύνασθαι τοὺς ὅ-
 τῆς φύσεως μὴ δύνασθαι.* Hinc Paulus Iuriscōsultus,
Parentes naturales (inquit) in ius vocare nemo potest.
*Vna est enim omnibus parentibus seruanda reueren-
 tia.* Affectum qui ad beneficia propensus sit, ab ip-
 sa hæredis institutione & succedendi iure distingui-
 mus. Successionum ius, ordinem, & gradus ex ci-
 uili lege metimur: At quoties de beneuolo affectu
 & amica voluntate agitur, hoc omne naturali iure,
 non ciuili recenseri oportet^e. Donationes autem
 ex sola affectione & gratuita donantis liberalitate
 pendent: Vt non sit nouum aut insolens naturales
 liberos ciuili lege à successione repelli: donatio
 num tamen, quæ ab affectu pendent, cenferi ca-
 paces. Sic de Abrahamo refert sacra scriptura,

*al. final. in
 verb. vitiū
 paternū re-
 frenādum.
 C. de nat.
 liberū.*

*b Barth. ad
 l. hæredib⁹*

*§ Titius.
 ff. ad Tre
 bellianū.*

*c Nouella
 89. quibus
 modis nat.
 effi. legit.*

*d. amicif-
 smos. §. Lu
 cius ff. de*

*excusat. 111
 totum.*

*e Plutarc.
 in Apoph-
 thegem. re*

*gum⁹ in
 pen.*

*f l. paren-
 tes. ff. de in
 ius vocan*

do.

*g L. bos ac
 cusare. §. in
 omnib⁹ ff.*

de accusat.

l. ad opium

*§. seruiles
 vers. unde
 nec vulgo.*

*ff. de ritu
 nupt.*

a Gen. c. 25 Dedit Abraham (inquit) cuncta, quæ possederat, filio Isaac: Filiis autem concubinarum reliquit minera. Sic etiam Athenis, quoties naturales à successionebus reiciebantur, licebat tamen eis inter viuos donare & largiri *αργύριον δια χειρός*. Nihil sponsaliorum cæremoniarum, nihil tabulæ nuptiales & matrimonij solemnia ad amorem & affectum naturalem addūt. Quinetiam cum naturales & spurios quidam ad sacros Ecclesiæ ordines omnino admitti nollent, Diuus Hieronymus, atque ipse etiam Diuus Chrysostomus, censuerunt natales illegitimos liberis fraudi esse non debere. Habuerunt enim mandatum Dei opificis, nec dedignatus est Deus eos fingere & animam dare. D. Hieronymus, *Osæ accipit uxorem fornicariam Gomor (inquit) & nascitur ei de meretrice filius Iezrael qui vocatur semen Dei*. Pericles legē aduersus nothos & naturales tulerat, eisque ciuium iura concedi volebat: At ille fato quodam & iusta naminis vindicta orbus amissis legitimis liberis vnicum filium nothum superstite habuit. Eleganter Euripides, *Νόθος τε πολλοὶ γυναικῶν ἀμείνονες*. Quin & indyctos illos heroes, Herculem, Theseum, Castorem, Pollucem, Æneam, Romulum, cæterosque, qui se diis natos mentebantur, verisimile est nothos & illegitimos fuisse, qui cum iustos natales iactare non possent, originem suam ad deos referre voluerint. Romæ naturales & illegitimos libertini status fuisse credibile est. Nam cum supra quatuor millia hominum ex militibus Romanis & Hispanis mulieribus, cum quibus conubium non erat, natos se affererent, Senatus oppidum in quo habitarent concessit, & coloniam illam libertinos appellauit. At si o-

missa

missa status conditione hoc præcipue quæri oportet, quid & quantum liberis naturalibus relinqui leges Romanæ permiserint: Constat iure Pandectarum filium naturalem in tres vncias institui potuisse. Iure autem Codicis, si nulli vel legitimi liberi vel parentes existerent, semis donari & legari naturalibus poterat. At nouellis constitutionibus eò decursum est, vt etiam a sem integrum eis liceret relinquere. Quod si de materna successione ageretur, non modò naturalem filium mater hæredem instituere poterat, sed & exhæredatus querelam habebat. Illegitimos autem alij sunt ex soluto & soluta, qui verè naturales appellari solent: Alij vel adulterini sunt, vel incestuosi, qui carnalis aut spiritualis matrimonij calcato, fœdere ex illicita & illegitima copula procreati sunt. Incestuosos hoc loco appello filios presbyterorum. Nam de iis qui naturali fœdere violato in lucem eduntur, loqui horret animus. Verùm hæc omnia à proposita quæstione aliena videtur, aut certè paulò remotiora. Nam cum nostro iure spuris alimenta tantum debeantur, neque eos vel hæredis institutione vel legatis honorare liceat, illud vnum discquiri oportet, cur donatione inter viuos filio naturali facta plus liceat quàm vel legato vel hæredis institutione. Vt certè sequenter in iure plerisque permitti videmus donare, quibus alienare aut testari interdicitur. Ratio est quòd cum donare perdere sit, & nemo facillè suum iactare præsumatur, lex omnibus id concedi voluit, quod paucos vix & raro facturos existimabat. Curiali donare permittitur: vendere non item. Mulier intercedere non potest, aut si intercesserit, Velleiani beneficio iua-

a l. Lucius ff. de vulg. & pup. sub tit. l. vxo rem. §. p. ter natura li. ff. de legat. 3.

b l. humanitatis & aurb. licet. Co. de nat. liberis.

c Nouella 89.

d l. si suffe cta. §. i. ff. de inoff. te sta. l. hac par. ff. vnde co. gnati. l. p. mult. C. ad Senat. Or. sic.

e l. final. de pradiis de cur. li. 10. Cod.

b Suidas in dist. 67. πικλιν- εος.

c ca. nascitur. 56. dist. 1. c. 1.

d D. Hic. epist. ad Magnam lib. 1. ep. 2. c. Plutar. in Pericle.

f L. diuus lib. 33.

al. 4. ff. ad
Senat. Vel
Icianum.

tur: Donare tamen liberè potest, & cum donatum nullum ei concedi solet restitutionis beneficium quia (inquit Iuriconsultus) *facilins se obligat quam donat*. Sic pleræque apud nos consuetudines patrimonium & auita prædia legari vetant, aut de iis vltima voluntate disponi: aut certè plus tertia quartæ patrimonij parte testamento donari interdiciunt. Verùm vix vllæ sunt consuetudines, quæ donandi inter viuos licentiam seuera prohibitione coercerent, sed maiori 25. annis licere volunt tam de quæsitis & aduentitiis bonis, quàm de auito patrimonio præsentis liberalitate disponere. Testamentum aliquis facilè condit, cum & pœnitere liceat & scriptam supremis tabulis voluntatem testatori, quandiu viuit, reuocare permittatur. At enixæ voluntatis & firmæ beneuolentiæ argumentum est, velle inter viuos donare, & præsentis die rerum suarum proprietate spoliari. Itaque si libera est & permissa vnicuique inter viuos donandi facultas, cur parens filio naturali donare res suas verbitur, quas cuius extraneo largiri potest? Nā si quod crimen natalibus hæret, id non filio obiici, sed parentum libidini imputari debet.

SENATVS donationem ratam esse voluit, & Scio naturali filio res donatas adiudicauit^b.

^b Arrest prononcé en robbe rouge par M. le Brésidéer Beis-son le 27. de Mars 1584.

Qui non habet in ære, luat in corpore.

CAP. XV.

QVI ex mutuo aliõve contractu obligatus est, si soluẽdo nõ sit & carcere rædio ad solutionem compellatur, implorare solet miserabile cessionis auxilium. At si quis ex criminis pœna, aut fraudis occasione, aliãve simili causa condemnatus, multam pecuniariam exoluere nequit, frustra cessionis remedium inuocat. Neque enim cessio locum habet in multis criminatibus aut extraordinariis, quarum damnatio ex delicto, fraude, dolõve procedit. Vnicum superest remedium, vt qui non habet in ære luat in corpore: Scilicet vt qui multam pecuniariam à iudice irrogatam, ex bonis suis confiscare & exoluere nequit: Is plectatur corporaria aliqua animaduersione, quæ simul atque inflicta fuerit, damnatum carceris rædio liberet. Solet ergò aris defectus corporis cruciatu frequenter suppleri, flagellorum, aliãve simili pœna: sed non id vel promiscuè vel passim. Alioqui, vt plerique omnes facinorosi sunt desperatæ frontis, qui perpetuam facti ignominiam & breuem flagellorum cruciatum parui pendunt, quisquis ex facinore damnatus liberari vellet, statim post damnationis sententiam oblato corpore pœnas pecuniarias eluderet. Itaque antequam ad extraordinarium hoc remedium quis admittatur, expectari debet aliquod à tẽpore condemnationis spacium, vt damnatus carceris rædia & inordinata passus, adiecta temporis mora, plenam admissi sceleris & commissæ fraudis pœnitentiam agat. Ita-

Qui

a Par plu-
sieurs ar-
rests, & mes par vn
arrest du
Samedy 12.
de Iuin
1593. plai-
dans Gillot
pour l'ap-
pellant &
Gaultier
poull' inhi-
mé. Cōbié
qu'è ceste
cause il
fust que-
stion d'vn
qui auoit
esté condā-
né pour vn
furt & lar-
sin fort
qualifié.
Toutes-
fois telles
commuta-
tions de
peine sont
arbitraires,
& la Cour
quelques-
fois les re-
iette, & ex
qualitate sa-
si debou-
receux qui
les deman-
dent. Cō-
me il fut
Iugé par
arrest don-
né le same-
dy 29. d'A-
uril 1595.
plaidans le
Febure &
du Fauray

que ex Senatusconsultis pœnæ pecuniariæ in cor-
poralem commutatio plerunque non ante, nisi
post semestre à condemnatione tempus, admitti
solet. Sed post vnus anni vel semestris temporis
moram non solet denegari pœnæ commutatio, vt
qui non habet in ære luat in corpore^a. Hæc præmi-
ssis satis sit ad faciliorem controuersia sequentis
intellectum.

TITIVS Scio in certam pecuniæ quantita-
tem ex criminis causa condemnatus, damnatio-
nem pecuniariam in pœnam corporalem commu-
tari postulauerat. Iudex non corporalem pœnam,
sed certi temporis ieiunium indixit. Appellat Se-
ius, dicitque ieiunium non esse temporalis aut cor-
poralis animaduersionis genus, nec esse pœnam in
quam soleat debeátve commutatio fieri.

PRO TITIO. Crudeles & inhumanæ cre-
ditorum acerbitates, Christianæ pietati inimicæ,
barbaram tum maximè referunt feritatem, quoties
in debitoris corpus, nulla utilitatis aut solutionis
spe, nullo miserationis humanæ respectu, scruitur.
Quid enim Scio proderit, si Titius perpetuo carce-
re clausus, ibi miserè tædio & ærunanis conficiatur?
Pericles hac potissimum iactatione gloriabatur,
quod nemo vnquam sua caussa pullam vestem in-
duisset, ὅτι μὴδ εἰς Ἀδύων μέλαν ἰμάτιον δι' αὐτὸν
ἔυσδύθη^b. Titius ante damnationem diu in vincu-
lis causam dixit: Damnatus cæteris tædia toto sem-
stri tempore sustinuit. Cur tot tamque diuturnis
miseriis Seij crudelitas nondū expletur & satiatur?
Augustus diuturnorum reorum, & ex quorum sor-

^aPlutarcu Pericle.

disbus nihil aliud quàm voluptas inimicis quærere-
tur, nomina aboleuit^a. Imperator Romanus Argy-
rus reos quorundam criminum diutino carcere
clausos liberauit, ἐπένωσε τὰς φυλακὰς τῶν κατειρημέ-
των διά τινος εὐθύνας^b. Multa Titio itrogata pecu-
niaria est. Equum ne videtur eum perpetua car-
ceris seruitute detineri non in pœnâ criminis, sed
quia pecunia deest? Sapientissimus Salomon hanc
aduersus furti damnatum pœnam statuit, vt depre-
hensus reddat septuplum: At si omnē substantiam
domus suæ tradat, liberabit se^c. Titius si multa ex
bonis cōfici queat, solui multā nō abnuir: insuper
& ieiunij pœna corpus suum affligi patitur. Ieiuniū
est quidem pœna Ecclesiastica, sed & corporalis.
Nam Ecclesiasticæ pœnæ spirituales sunt aut corpo-
rales. Spirituales, vt excommunicatio: Corporales,
vt ieiunium. Lex 12. tabularum alimenta librâque
farris, quandiu debitor vincus & nexus detinere-
tur præscriperat. Inter veteres Caroli magni leges
non absimilis per ieiuniū pœna reperitur. *Quot die-
bus post placitū conditū venisse probatus fuerit, tot die-
bus abstineat à carne & vino*^d. Sic etiam ad hordeū
ablegatio non solū ignominia, sed & pœnæ milita-
ris genus erat. Vegetius. *Ita seuerè (inquit) apud ma-
iores exercitij disciplina seruata est, vt & doctores ar-
morij duplicibus remunerarentur armis, & milites, qui
parū in illa prælusione profecerāt, pro frumento hordeū
cogerentur accipere; nec ante eis in tritico redderetur
annona, quā sub presentia præfecti tribunorū vel prin-
cipū experimentis datis ostendissent se omnia, quæ erāt
in militari arte, cōplessè*^e. Marcellus cohortibus, quæ
signa amiserant, hordeū dari iussit. Suetonius de
Augusto, *Cohortes, si qua cessissent loco, decimatas hor-*

a Suetu. in
Augusto
cap. 32.
b Cedren.
pag. 596.

c Proverb.
cap. 6.

d Capitul.
Caroli ma-
gni lib. 3. c.
69.

e Vegetius
lib. 1. de re
militari.
c. Lxxviii.
27.

a Suet. in *deo pauit*^a. Eandē militarē pœnam Antonium exer-
 cuisse referunt Dion & Plutarchus^b. Apud Liuium
 Titus Sempronius Gracchus milites, qui secessio-
 nē fecerant, in pœnam detrectatæ pugnæ iureiurā-
 do adegit, non aliter quàm stantes cibum potum-
 que quoad stipendia facerent, capturos esse^c. Nihil
 ergo nouū aut insolens fecit iudex, si cūm de pœnæ
 pecuniariæ in corporalē cōmutatione ageretur, iei-
 iuniū imperiuit, quod ecclesia si quando indicere
 solet, nō alio intuitu facere creditur, quàm vt cor-
 pus aliqua denegati cibi maceratione vexetur & af-
 fligatur. Latinus Pacatus, *Nec solus* (inquit) *abundan-*
tem reiciendo sumptū, sed vix necessariū usurpando
demensum, quod natura difficillimū est, emendasse vo-
lentes. Quod si commutatio pœnæ non fiat, nec ve-
 nia vlla detur inopiæ Titij, qui non habet vnde mul-
 ctā exoluat: Immanis Seij acerbitas pristinā illā Im-
 peratoris Valētiniani crudelitatem referet. *Aliud*
audiebatur horrendū (inquit Ammianus Marcellinus)
quod ubi debitorū aliquem egestate obstrictū nihil
reddere posse dicebatur, interfici debere pronūtiabat^a.
 PRO SEIO. Humanitatis & pietatis magna est &
 fauore digna cōmēdatio, sed plerunque specie veri
 fallimur. Olim in ecclesia ingēs fuit Christianæ cha-
 ritatis ratio, cūm pecunię in captiuorū redemptionē,
 & eorū qui carcere clausi miserabiliter crucian-
 tur, liberationem impenderentur: Sed captiuitatis
 causa solebat diligenter inquiri. Tertullianus bona
 Ecclesiæ deposita pietatis esse ait, quę nō epulis aut
 dissolutis conuiuiorum potationibus dispensari de-
 bēt, sed egenis alēdis & senibus ætate domitis sub-
 leuādis. Addit Tertullianus, *Itē naufragis, & si qui in*
insulis vel in custodiis, dūtaxat ex causa Dei seclia-
lumini

d Ammia-
 nus Mar-
 cell. li. 27.

luni cōfessionis sue sūt^a. Hęc Tertulliani verba dūta a Tertull-
 xat ex causa Dei seclia, satis indicāt ecclesiā nō alios
 captiuos fouisse, quā eos qui Christianæ fidei asser-
 tores, nec carceris incōmoda, nec captiuitatis tæ-
 dia, nec martyrij cruciatis recusabāt. Errāt qui ge-
 nerali & indiscreto pietatis affectu omnib³, qui car-
 cere detinētur, Chriiliana misericordie indulgēdū
 existimāt. Nā si publicæ disciplinæ vigor maleficia
 puniri & facinorosos dānari iubet, nō liberari: Quę
 ratio est, vt quē delictorū ratio in carcerē impegit,
 quique sceleris alicuius cōmissi odio prægrauatur,
 post facinoris probationes & iudicū sententiā, priorū
 hominū & Christianę plebis misericordiā sola car-
 ceris & captiuitatis cōsideratione mereri credatur?
 Aliquis profuso sumptu decoxit: & pecuniā, forsan
 viduis & pupillis mutuo acceptā, nō fortunæ vitio
 amisit, sed in ganeas, scorta, fœdāque libidines im-
 pēdit: Cur ille, si carcere & vinculis ad solnēdū cō-
 pellatur, fauorabilis existimabitur? *An verò* (inquit)
 Quintilianus) *pecuniā aliquis accepturus per omnia*
vitia exhauriet, vt nō alligetur ad aliquā solūēdi neces-
sitatē? Dura vincla alicui vidētur: Dura cōditio serui
tutis: Reddat quod accepit^b. Solonis lex hęc fuit, τὸ
 ἰαυτῷ ἴσθαι δαπανῶσ ἀτιμὸς εἶναι^c. Si quis autē fur-
 tū cōmisit, vel aliquē cōuicio aut graui iniuria læsit,
 offēdit, pulsauit: multā autē iudicatā non exoluat:
 Cur leui & momētanea flagellorū pœna, ipsi credi-
 tori nihil profutura, nulla facta solutione liberabi-
 tur? Nō est ab ista pœnæ cōmutatione alienū quod
 de Létulo Sura refertur. Et cū peculat^o crimē à Sylla
 in Senatu obiiceretur, ipse accusationē ridēs dicebat,
 Si cōuictus pronūtiaret, se dānationis vice furā præ-
 biturū, puerorū more, q̄ pilę excipiedē & remittēde

b Quintil.
 decla. 311.
 c Laert. in
 Solonis vi-
 14.

a Plutarc.
in Cicerone

rudes furā præbebāt. Hinc Lētulus Sura dictus est, quod perditæ & desperatæ frontis, non vlla accusationis ignominia moueretur: & infamē dānationē suræ præbitione & leui aliqua castigatione eludere speraret. Demosthenes multæ sibi irrogatæ cū satifacere nō posset, *καὶ δ' ὅθεν εἰς τὸ δ' ἐρωτῆσθαι*, tādē ē carcere euasit. Multa autē pecuniaria in exilij pœnā decreto publico cōmutata est^b. In hac autē causa sentētia iudicis nō tā pœnæ cōmutationē, quā plenā & absolutā cōtinet liberationē: si quidē nulla Titius animaduersione plectitur, sed tantum ieiunare certis quibusdā in hebdomade diebus per aliquod tempus iubetur. Illegitima pœna est inedia necari, nec debet præses aliquē dānare vt necessariis vti nō possit^c. Ieiuniū pœna est nō ciuilis, sed Ecclesiastica: & species pœnitentiæ potius quā pœnæ. Nihil habet pœnitētia cōmune cū luitione æris alieni vel multæ irrogatæ satisfactione. Neq; verò Ecclesiasticæ pœnæ ad leges ciuiles & prætorias condēnationes referri possunt. Hęc regula, *qui nō habet in a-*

b Plutarc.
in Demosthen.

c L. non etiam. ff. de interd. & relegatis.

d Nonnulla 135.

e L. 1. Cod. Theodos. qui bonis ex lege Julia cedere possunt li. 4 f L. 1. §. generaliter. ff. de pœnis g L. si quis unquē de annonis ciuicis li. 14. C. Theodos. Tit. 17.

re, *luat in corpore*, nō si simplicē pœnitentiā Ecclesiasticā denotat, sed castigationē exigit tēporalē & aliquē corporis cruciatū. Hinc est quod Iustinian^o per bonorū possessionē remitti dicit, *πλὴν τὸ σώματος* *μωετα*^d. Eodēque referri potest quod Imperator debitorē, nisi debitę quātitati satisfaciatur, cogi posse rescribit cōgrua atq; dignissima suppliciorū acerbitate^e. Ne scilicet inopiæ suæ cōfidētia fretus quasi impunitatis illecebra, vel ad bonorū decoctionē, vel ad audacius delinquendū inuitetur: Vnde olim inopes debitores creditoribus addicebātur in tēporariā seruitutē. Imperator, *Si quis* (inquit) *etiā pauperrimus erit, cogetur exhibere operariā seruitutem*^f.

Itaque

Itaq; si quis nō habet in gre, tergo luat^a. *Generaliter a L. ult. ff. placet* (inquit Vlpianus) *in legibus publicorū iudiciorū vel priuatorū criminū, qui extra ordinē cognoscunt præfecti vel præsidēs vt eis qui pœniā pecuniariā egentēs eludūt, coercionē extraordinariā inducant*^b. Tutor qui pecuniā pupillariē non exercuit, si ad damnū refarciendū idoneus nō est, extra ordinē coercetur^c. Qui seruum fugitiuum suscepit, in pœniā pecuniariam lege definitam cōdemnatur. *Quod si* (inquit Cōstantinus Imperator) *ad prædictam pœniā soluen dā is qui suscepit, minime sufficiat, estimatione cōpetentis iudicis castigatio in eū procedat*^d. Ac generaliter quoties castigatio in eū procedat^e. Ac generaliter illud ea cōditione fieri lex requirit, dūmodo aliqua dānato corporalis castigatio infligatur^f. Seneca in Suafioriis, *Et Ciceroni, vt oportuit, de corio Cestij satisfecit*^g. Plautus in Pœnulo, *Collo rem solua iam omnibus*^h. Vlpianus, *Si quis* (inquit) *iniuriā atrocem fecerit, qui continere iniuriarū iudiciū possit ob infamiam suam & egestatē. Prætor acriter exequi hanc rē debet, & eos qui iniuriam fecerunt coercere*ⁱ. Cassiodorus. *Aut decem librarū auri dispendio feriatur, aut si facultas vindictæ non sufficit, per fustuaria supplicia lace- retur, & reddat debitum pœnis, quod non potuit cōpēsare pecuniis*^j. Idē Cassiodorus. *Triginta librarū auri multa feriatur. Quod si ad hoc dānum idoneus nō potuerit inueniri, corporali supplicio pœniā luat, qui non potuerit in supradicta percussione sufficere*^k. Iudicib^o quidem liceat condēnationis suæ sententiā immutare, eiūve seueritatem aliquatenus remittere^l: Ac maximē si damnatus inopiā excuset^m: Plinius, *Præ-*

lib. 9. variarum, epist. 2. k Cassiodor. lib. 10. variarum, ep. 28. §. si. C. de modo muliarum. m L. licitas. §. fin. ff. de offic. præf.

H iij

tor (inquit) *Senatori multam dixit, egit ille in Senatu causam suam, sic ut deprecaretur: remissa est multa.*
 Sed hoc tantum iudici cōcedimus, ut damnationis seueritatem temperare possit & moderari: non tamen ut ei pœnam proflus remittere permittamus. Pœnam pecuniariam ex causa inopiæ licet castigatione aliqua corporali commutare: sed ut non multam plena causæ cognitione irrogatam, iudici omnino liceat ad gratiam vel fauorem eludere. Hoc autem fieret, si ieiunij pœnitentia, quæ breuis est & facilis, sola Titium liberaret, nulla alia vel plenior satisfactio vel grauiore castigatione.

SENATVS malè iudicatum fuisse pronuntiauit ab eo iudice, qui ieiunium in commutationem pœnæ pecuniariæ indixerat ^b.

De regio Lugdunensium nundinarum iudice.

CAPVT XVI.

MAGNUM est celebre & frequens emporiū Lugdunense. Iudex qui de nundinarū iure, de mercatorum litibus, & qui de omnib⁹ negotiis, quæ quomodo Emporij illius negotiatione spectant, cognoscit, Regius est, & appellatur Conservator regionum priuilegiorum ad Lugdunenses nundinas pertinentium. Debet autem Iudex ille iuri tam Romano quàm nostro operam dedisse, nec minùs, quàm cæteri iudices, Regijque magistratus, Senatus examen subire, atque etiam eruditionis doctrinæque specimen facere tenetur, ante-

antequam magistratum suum ineat, munusque exerceat. Mercatores, qui nundinas illas frequentant, nouo studio obtinere tentarunt, ne Iudex ille conservator regionum priuilegiorum munus illud solus obiret, sed assessores duo ei adiceretur, qui mercatores essent, & à mercatoribus vnoquoque benio eligerentur. Atque ut id fieret, impetrant regia diplomata, quibus Rex tale eorum desiderium sanciri principali rescripto iubebat. Ea diplomata Regia à Senatu probari & confirmari, atque (ut forèsi verbo uti liceat) verificari postulabant. Eam verificationem Iudex Regius impediēbat.

PRO MERCATORIBVS. Litium subtilitates & iuris versutiæ inter alios cuiusvis ordinis homines frequenter & vsu promiscuo locum habent. Soli mercatores negotiationem & commercia fide bona & candida simplicitate exercent. Vespasianus litium feriem cum vbiq; maiorem in modum extitisse cerneret, extra ordinem iudices constituit, eosque sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur, quique iudicia centumvralia, quibus peragendis vix sufficere videbatur litigatorum ætas, extra ordinem diiudicarent redigerentque ad breuissimum numerum ^a. Franci, quos ad litigandum natura procliuēs esse constat, fouere consueuerunt numerosam litium frequentiam. Quin & sæculi huius corruptela pristinam auxit perfidiam, litiūque moræ, quas longa & fallaci calliditate fraudatores nectunt, negotiatores sollicitè vexant, multasque commercio incommoditates parere & afferre solent. Nam si facilem & expeditam aduersus malæ fidei debitores dationem & iudiciorum executionem peregrini mer-

^a Plinius li. 4. epist. 29. ad Romanum.

^b Atrest du Mardy matin 14. de Ianuier 1786. au roolle d'A miens plaidant M. A. Arnault.

^a Suet. in Vespasiano cap. 6.

catores non obtineant: Illi & ad nouas merces cōparandas pecuniis deficiuntur, (quod maximum commercij præiudicium est) & in superfluos sumptus atque inanem litium remoram mercaturæ lura, si quæ sunt, impendere coguntur. Itaque non sine causa edicto regio statutum est, vt in vnaquaque provincia mercatoribus speciales & extra ordinē iudices constituantur, quos ex ipso mercatorū collegio eligi & creari oportet. Hi magno commercij vsu & longa negotiationis experientia mercatorum lites nulla mora componunt, & fortensiu fraudum ignari absque pragmaticis controuersias nullis sumptibus promptoque & facili iudicio definiunt. At verò cur quod vbique in omnibus huius regni provinciis statuit fierique visum est, illud in sola Lugdunensi vrbe malo more & pernicioso contemptu sperni & omitti permiffimus? Quinetiam in cæteris provinciis eorum, qui iudicia de mercatoribus reddūt, vnus iudex appellatur. Alij assessores sunt, quos consules tanquam consiliarios vocant. Omnes autē hi tam iudex, quàm Cōsules, sunt mercatores, eosque eligi à mercatorum collegio necesse est. Nos autem Lugduni ne hanc quidem authoritatem & prærogatiuam nobis arrogare præsumimus. Iudex ipse sit Regius, & iuris tam Romani quàm Francici peritus. Satis est si duo mercatores iudici assessores dentur. Sic Alexander Seuerus ex consularibus viris quosdam audire negotia urbana cum præfecto vrbis iussit^a. Testatur Demosthenes Athenis fuisse sex viros Thesmothetas, qui inter mercatores ius dicerent^b. Ipse etiam Alexander Seuerus Imperator *corpora omnium constituit* (inquit Lampridius) *vinariorum, lupinaria*

*rum, caligariorum & omnino omnium artium, hisque ex sese defensores dedit, & iussit quid ad quos iudices pertineret^a. Sic & Lucianus mentionem facit eorum qui nauticis controuersis iudicandis præficiabantur, quos ναυδικας vocat^b. Eadē ratione etiam ex Hieronis Syracusarum Regis statuto καὶ ναὺν ἀδικημάτων δικασήεον καὶ θειήκει ναυκληρος, κυβερνήτης, καὶ ὠρωρεύς, εἰπερ ἐδικαζον καὶ τὰς Συρακαστῶν ἐμάς. Neque verò sine magna & graui causa institutum videtur vt mercatorum causas mercatores iudicent. Illi enim negotiationis periti lites, quæ ex mercium comparatione nascuntur, ipsaque negotiatorum discordias facilè nullaque molestia diriment & iudicabunt. Si de finibus regundis agatur, iudex solet mēsores mittere & per ipsos dirimere omnem finium quæstionem^d. Etenim si Quintus Scauola ille augur (inquit Cicero) cum de iure prædiatorio consulere tur, homo iuris peritissimus, consulores, suos nonnunquam ad Furium & Casellium prædiatores reiciebat. Si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius quam C. Aquilium con-
sulebamur, quod assiduus vsus uni rei deditus & ingenium & artem saepe vincit. Quis dubitet de fœderibus & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritissimis Imperatores nostros anteferre? Valerius Māximus dicebat suæ quemque artis optimum & authorem esse & disputatorem^f. Sic etiam Plato conductores sacræ aræ ad Euclidem Geometram ire iussit^g. Rectè Aristoteles, ἐκάς τις κρίνει καλῶς ἀ γινώσκεις, καὶ τὴ των ὄσιν ἀ γαδὸς κελίης^h. Lāpridius refert Alexandrū Seuerum, si de iure aut de negotiis tractaret, solos doctos aut disertos adhibere solitum: Si verò de militari, milites veteres & senes ac bene meritos &*

^a Lāprid. in Alex. Seuero.

^b Lucianus in dialogis παρωμοίς.

^c Athenæus lib. 5. cap. 7.

^d D. si iurru ptiōne S. si. ff. finium regund.

^e Cicero pro L. Cornelio Balbo.

^f Valer. Max. li. 8. cap. 13.

^g Valerius ibidem.

^h Aristot. lib. 1. ethic. cap. 1.

^a Lamprid. in Alex. Seuero, ^b Demost. in orat. ad vrbis A. parium,

a *Læpid.* locorum peritos ac bellorum & castrorum *. Con-
 in *Alexã-*ueniens est ergo ut iudicia per eos reddantur, qui
 dvo *Seuero* rei, de qua agitur, certissimam habet cognitionem.
Periniquum & temerarium esse perspicimus (inquit
 Imperator Anastasius) *eos, qui professiones aliquas*
seu negotiationes exercere noscuntur iudicium, ad quos
earum professionū seu negotiationum cura pertinet, iurisdictionē & praeceptionem declinare conari. At verò

b *L. fin. C.* mercatorum de negotiatione iurisdictioni non mo-
 de *invisd.* dō certa & commodā, sed & necessaria est. Nā cūm
 omnium *iu*dicum. frequens sit apud nos litium multitudo, ipsæ etiam
 versutæ pragmaticorum fraudes in ordinariis tribu-
 nalibus dolos, calliditates, & moras debitorum au-
 gere solent. In foro *δὴν δὴλυ τιτες*, & ut ait Pho-
 cylides *ἕως ἔτι ἀντιφουταίς*. Seneca, *Inter istos quos*
rogatos vides, nulla pax est. Alter in alterius exitium
leui compendio ducitur, nulli nisi ex alterius dano que
stus est. Achilles votum lubenter voueamus. *ὡς ἔστι*

c *Seneca* *lib. 2. de i-* *ἐκ τε θεῶν ἐκ τ' ἀνθρώπων, ἀπόλοιτο* d. Plinius cū Ta-
 ra *cap. 7.* *probanē* insulā & Antichthonū Indiæ gentem scē-
 & *8.* licissimam describeret, dixit apud eos neque fora
 d *Homerus* *li. 18. Iliad.* neque lites vllas esse e. D. Ambrosius, *Christus est*
 e *Plinius* *pax, in foro lites: Christus iustitia est, in foro iniquitas.*
 li. 6. ca. 22. *Christus fides est, in foro fraus atque perfidia.* Anachar-
 f *D. Am-* *lis apud Laertiū dicebat ἀγορὰν εἶναι τὸν τόπον ὀρι-*
 bro *lib. 3.* *σπύρον πρὸς τὸ ἀπατῶν καὶ πλεονεκτεῖν* f. Mercatura
 de *virgini* *bus.* ipsaq; negotiatio milites execratur, nihilq; est quod
 g *Laertius* *in Ana-* *mercatores magis vexet, quàm si solito forensium*
 n *nacharfi.* *hominū more iudicia protrahatur. Itaque omissis*
formulis inter mercatores nō sūmo iure: sed tūm ex
bona fide, ex æquo & bono omnia diiudicari oportet: Augustus nō duas tantū tabellas, damnatoriā &
 absolutoriam, iudicibus dedit: sed & tertiā addidit,
 cūm

cūm omiſſa iuris ſeueritate aliquam haberi voluit
 æquitatis & bonæ fidei rationem *. Quid ergo aut
 mirum aut iniquum videri poteſt, ſi ad commodā
 negotiationis tractationem, atque ut mercatorum
 lites aptè & expedite iudicentur, Lugdunenſe Em-
 porium iudicem habeat Regium, cui aſſideant duo
 mercatores, apud quos omiſſa iuris ſeueritate æqui-
 tatis regula & negotiationis ratio forenſibus verſu
 tiis præualeat?

PRO IVDICE ET CONSER-
 VATORE REGIO. Mercatorum nimia hæc
 ſeu licentia ſeu temeritas coercenda videtur, dum
 illi iurisdictionem Emporij Lugdunenſis, quæ
 ſemper Regia fuit, uſurpare & ſibi arrogare nitun-
 tur. Quid enim aliud eſt vni Regio iudici duos
 mercatores aſſeſſores dare, ex quorum ſententia
 iudicare neceſſe habeat, quàm iurisdictionis vim
 omnem & iudiciorum authoritatem à Rege in
 mercatores transferre? Pernicioſi etiam & peſſi-
 mi exempli res eſt, ſi liceat iudices vnicuique arti
 & profeſſioni ſpeciales poſtulare. Nam ſi mercato-
 ribus hoc dicere permittatur, vnumquæque in ſua
 arte peritiſſimum eſſe, cur non deinceps quiuis
 ſeu artifices ſeu cuiuſvis ordinis homines eadem
 ratione ſibi priuatam & ſpecialeſ aſſerere nitun-
 tur iurisdictionem? Sic etiam ſi de ſemente, de cul-
 tura, de partiēdis aut æſti mandis fructibus, de vin-
 demiis, de oliuetis agatur, ſimilibuſque controuer-
 ſiis quæſtio ſit: Cur non agricolæ eodem rationū
 momento dicent, contentiones litēſque ſuas à ſo-
 lis agricolis iudicari debere? Artifices etiam ſi quid
 artis ſuæ cauſa promiſerint, aut contraxerint, aut ſi
 in exoluendo artificij ſui precio æſtimari quid-

piam oportuerit: Illicò dicent ex suo collegio eligendos esse qui tales controuersias componant & definiant, nec alios ullos reperiri posse qui de rebus istis lites & dissidia peritâ notione, certâque iudicij experientia, dirimere valeant. Quin & ipsi nobiles tum facta, tum etiam dissidia sua à viris nobilibus iudicari postulabunt, quemadmodum olim militum causâ militares habebant iudices^a. Nobilium hæc erit ex postulatio? Diuersam esse criminum rationem, diuersas etiam delinquentium penas & animaduersiones. Ignobilis & plebeius, si iniuria afficiatur, si verbo aut manu lædi eum contingat, ad iudicem honestè recurrit. Nobili probrosum & ignominiosum fuerit, si se aut verbo lædi aut manu cædi patiat, vel si læsus auxilium magistratus requirat & forenses pragmaticorum operam imploret. Nobilis arma tractat & ense accinctus ambulat, vt se ab omni iniuriæ telo tueatur, & *αὐτὸν ἐπιπέποιος τὸν ἀδικοῦντα* statim offendat. Hæc erunt magnifica nobilitatis ementitæ verba, si facta sua non ab aliis iudicibus censerit & coerceri volet, quàm ab iis, qui contumaces & falso nobilitatis prætextu generosi legum scita & iudiciorum formulas aspernantur. Tollendæ sunt deinceps & reiiciendæ omnes iurisdictiones regiæ, nec non & ordinaria magistratuum tribunalia remoueri oportet, si non alios quàm eiusdem ordinis iudices eligi & constitui videatur. Atque ista ratione imitandus esset Imperator Heliogabalus, qui Senatulum muliebrem creari & institui voluit, cuius auctoritate fierent Semiramirica Senatusconsulta de legibus matronalibus^b. Quid verò aut ineptum magis aut ridiculum est, quàm si vllas esse mercatorum

torum lites, aut vllas negotiationis & commercij controuersias aliquis dicat, quæ non à iudicibus ordinariis & soleant & possint peritè ex legum scitis & Iurisconsultorum responsis decidi? Si mercator socij perfidiam accuset, & commune societatis lucrum fraude mala intercipi conueratur, aut si societate finita communem quæstum diuidi placuerit, titulus *Pro socio* æquitatis regulas iudici demonstrat, quibus negotiationis lucrum inter socios ex bona fide partiri docetur. Si ab institore aut seruo fraudatum se mercator dicat, aut ipse institoris factum agnoscere recuset, decisiones petendæ sunt ex Iurisconsultorum responsis in titulo *de institoria*. Si debitor sit non soluendo titulus *de tributoria* creditorum lites æquo iure dirimet, aut si creditorum aliquis potiore iure & privilegio nitatur, titulus *de privilegiis creditorum* responsa iuris suppeditabit: quibus nodosæ mercatorum contentiones facili & prompta æquitate solui & definiri poterunt. In summa dicere possumus, nullas esse quantumuis arduas & subtiles, siue etiam difficiles, negotiationis cuiuslibet quæstiones, quæ non vel iure ciuili, vel regiis constitutionibus definitæ sint, & à iudicibus ordinariis faciliè ex præscriptis legum iudicari queant. Ipsos autem mercatores à iudicij & Reipublicæ administratione antiquitas remouit, tum propter sordes & auaritiam, tum propter incitiam & iudicandi imperitiam. Imperatorum rescripta negotiatores vetant dignitates assequi^a. Aristoteles testatur legem apud Thebanos fuisse, qua vetabatur ad Rempublicam capeffendam admoueri & admitti eum qui mercaturam exercebat, aut qui non multo tempore à mercatura & nego-

a l. fin. de re militari li. 12. C. l. fin. C. de officio militarium iudicium.

b Lampri. in Heliogabalo.

a l. ne quis de dignis. li. 12. Cod.

à Aristote
 des lib. 3. po
 lit. cap. 3.
 b Livi
 lib. 21.
 c Onidius
 lib. 5. factu
 rum.
 d Seneca
 li. 4. de be
 nef. cap. 24
 e l. unica
 Cod. in qui
 bus causis
 miles fori
 præfer. vis
 non possit
 l. unica C.
 negotiat. ne
 militent.
 fl. iustissi-
 mo §. pro-
 ponitur. ff.
 de editio
 edicto.
 g Aristote
 les li. 7. po
 lit. cap. 9.
 h Nouella
 82. in prin.
 i D. Aug.
 li. 19. de ci
 ui. Deica.
 6.
 k l. nemo
 C. de sent.
 & interlo.
 omnium iu
 dicum.
 l iustitia-
 nus Nouel
 la 161. §. I.

tiatione abstinuisset: ἧς δέκα ἐστὶ μὴ ἀποζημιώσας
 τῆς ἀγορᾶς μὴ μετέχειν ἀρχῆς. Apud Liviū, Qua-
 stus, omnis indecorus Patribus est visus b. Mercator
 facile virtutis obliuiscitur, nec de honesto sed de vi-
 tili frequenter cogitat, vota que hæc cōcipere solet,
*Damodò lucra mihi, de facto gaudia lucro: Et face vi-
 emptori verba dedisse iuuet* c. Seneca, Non recipit for-
 didum virtus amatorem: soluto ad illam sinu venien-
 dum est d. Nam & mercaturæ dediti, priuantur mili-
 tia d. Paulus Iurifconsultus de mercatoribus agens,
*Id genus hominum (inquit) ad lucrum potius vel tur-
 piter faciendum pronius est* e. Aristoteles ait, ἀγορῆς
 ὁ ἄριστος ἐστὶν ὁ πρὸς ἀρετῶν ὕψιν ἀντίος b. Auaritiam
 & sordes mercatoribus rectè aliquis imputabit, sed
 quoties auaritiæ adiicitur ignorantia, tum demū iu-
 diciorū læditur maiestas & magistratuū authoritas
 offenditur. Iustinianus eleganter, εἰ μὴ ἀνὴρ ἡμεῶν ἄρ-
 ναί ἔχειν διαστῶν τινῶς ὀνόματά, μάλιστα μὲν νόμων
 ἀνεπισήμονας, ἐπειτα δὲ ἐπραγμάτων εὐτυχῆντας
 πῆρα γ h. Ignorantia iudicis plerūque est calamitas inno-
 centis, inquit Diuus Augustinus i. Itaque cum mer-
 catores rerū forensium sint imperiti, non possunt
 apud iudicandi munus exercere, cū ipsi ius & leges
 ignorent: necesse autem sit non ad voluntatem, sed
 ex præscriptis legum iudicia reddere k. Iudices &
 magistratus cōstitui iura volūt ἑὺς ἐξ ἀγαθῆς γνο-
 εἰζομῶν δὲ ἕως ἂν πλείων ἑὺ διακείσθοντι δα τιθε-
 μῶν i. Iudices in cæteris Franciæ ciuitatibus ex
 mercatorū collegio creati solere mercatores alle-
 gant. At primū cōstat iudices illos mercatorū ha-
 bere delegatā iurisdictionem ad certum genus cau-
 sarum: certosque iurisdictioni mercatorum fines
 constitutionibus regis præscribi, quos transilire
 illis

illis non licet. Quæ autem emporij negotiatio-
 nem & Lugdunenses nundinas spectant, ea omnia
 ad iudicis istius conseruatoris cognitionem perti-
 nent. Perpetuus est magistratus, quem vsu conti-
 nuo & assidua experientia edoceri verisimile est:
 Mercatores autem, si, vt assessores iudici dentur,
 eos vnoquoque biennio eligi & creati oporteat,
 nouitij semper & inexperti assidebunt. Tunc enim
 munus eorum finietur cum per biennij experien-
 tiam aliquid nosse incipient. Quin & hæc crebra
 adeo & frequens assessorum mutatio id efficiet, vt
 inter mercatores, qui Lugduni habitant, nemo non
 ad hoc assessoris munus vel proximo biennio vel
 aliquo deinceps tempore aspirare præsumat. Quo
 fiet vt vicini & conciuēs mutuo sese foueant & ex-
 terorum mercatorum iura gratificatione mutua
 & reciproca peruertant. In Lugdunensi autem em-
 porio plerique exteri nundinas frequentant liberæ
 immunitatis & priuilegiorum occasione. Sunt e-
 nim nundinæ liberi mercatorum cœtus & nego-
 tiatorum conuentus ἀτελεῖς ἀγοραῖοι πανηγύρεις.
 Deinde alia longè periculosior suscipionis occasio
 sese offert. Mercatores plerunque societatem simul
 inire tacitis ac secretis pactationibus solent, ita vt re-
 sciri inita societatis conuentio nequeat. Sæpè ita-
 que contingeret eum iudici assidere, quem clande-
 stina & ignota societate iuris controuersi ratio,
 aut litis damnum spectat, seu filius & gener de re
 communi alieno nomine litigent, seu eorum in-
 terfit ne debitor causa cadat fiatque non soluendo.
 At Iudex Regius nullius negotiationis particeps
 ex Regiis constitutionibus esse potest. Ipse au-
 tē non aliter à Senatu admitti & recipi solet, quàm

si sit spectata fidei, notæ integritatis, & eruditionis exultat. Equidem exterorum ratio facit, vt necesse sit iudicem doctum esse & peritum. Mercatores externi idomatis plerumque sunt ignari. Exterus Gallicè loqui nesciet: Iudex doctus Latinè interrogabit, vt nunc Latina lingua commune est omnium exterorum idioma. Quin & conuentiones pleræque inter Germanos aliòsque diuersæ nationis homines Latinè describi solent. Mercator ignarus siue iudicet, siue assideat, conuentiones eas non intelliget, opusque habebit interprete. Hoc & magistratus dignitati indecorum, & Francicæ iudiciorum maiestati probrosum & ignominiosum fuerit. Publicè enim interest in ea ciuitate quæ celebris est & antiqua, & in quam confluit frequens exterorum multitudo, magistratus esse Regios, doctrina & litteris imbutos, summa morum probitate commendabiles, qui exteris ius reddant. Longè enim diuersa est Lugdunensis vrbs & cæterarum ratio. In aliis Francicæ ciuitatibus plerique omnes Franci sunt, qui inter populares æquo iure disceptant. At Lugdunensis emporij celebritas magna, que illa nundinarum frequentia, exterorum negotiationes, commercia, & cœtus magno fauore commendat. Strabo celebrat Lugdunense emporium & solemnes in eo mercatorum conuentus. Ecclesiasticæ historiæ authores Lugdunenses nūdinās memorant, & Christianorū olim martyria in ipsa nūdinarum frequentia exerceri consueuisse tradunt. Addit Eusebius, *ὅτι δὲ αὐτὴ πανηγυρεῖ πολυάνδρου πρὸς ἐκ πάντων Ἰσραὴλ ἰδιῶν συνεργομύμων εἰς αὐτῶν.* Itaque nec leuis censeferi nundinarum Lugdunensium celebritas, nec vulgaris æstimari debet eius vrbs

a Strabo
lib. 4. geo-
graph.

b Eusebius
lib. 5. ca. 1.
& cap. 3.
c Eusebius
ibidem.

vrbs cōmendatio, *Vrbi Rhodanus ingens amne pra rapido fluit, Aræque dubitans quò suos cursus agat Tacitus quietis alluit ripas vadis.*

SENATVS, confirmata iudicis conseruatoris iurisdictione, mercatores ab iniusta nouaque petitione repulit.

De legitima matrimonij & ingenuitatis probatione.

CAPVT XVII.

ITVS ex Meuia, quā diu amore per dicit dilexerat, filiam Seiam suscepit: & cū tam ipse quā Meuia simul per multos annos concordī affectu & beneuolō inter se animo vixissent: Titus semel atque iterū in iudicio, & apud acta testatus est se pro iusta & legitima vxore Meuiā olim in domo sua retinuisse, neque alia conditione cū ea rem habuisse, quā post promissam coniugij fidei, atque idēd velle vt Seia filia legitima censeatur, hærēsque sibi tanquam iusto parenti existat. Constabat Meuiam humili genere ortam, cū primū in domum Titij venerat, ancillā & ministrā fuisse. Constabat etiam matrimonium solemniter in Ecclesia celebratum non fuisse, nullā sacerdotis benedictionem, nullas tabulas nuptiales, nullasque fuisse solemnes cæremonias coniugij adhiberi solitas. Itaque de Seia statu, deque controuersa Titij hæreditate actum fuit in Senatu.

CONTRA SELAM. Nouum & insolēs videri non debet, si hoc corruptissimo sæculo, quo nihil

a Par ar-
rest les
marchans
font debou
tés de l'es
fest & en-
therme-
médés les
tres par
eux obtie-
nues, & cō
dānés aux
despens.
M.R. Chop
pin plaidd
pour les
marchans,
& M.S. Ma
rion pour
le cōserua
teur des foi
res. ledit ar
rest est da
teuy 12.
de maylet
1584.

non licet, concubina matronæ dignitatem usurpare, & spuria proles debitam legitimis agnatis hereditatem consequi præsumat. Vxor dignitatis nomen est, concubina voluptatis. Sicut autem voluptas futu-
 catam virtutis speciem plerumque assumit: Ita etiam concubinatus adumbratum legitimi coniugij honorem referre nititur. In matrimonio affinitas conciliatur, in concubinato sanguis maculatur. Concubina contra votum parit, legitima vxor ex voto generat. Hæc scias nuptias profiteretur, illa fordes suæ coniunctionis dissimulat. Et tamen concubina sen: per vxoris legitimæ speciem imitari & nomen veræ coniugis referre & consequi desiderat: atque vt ait Poeta, *Coniugium vocat, hoc prætenu nomine culpam*. Concubina (inquit Canon) intelligitur quæ cessantibus legalibus instrumentis vnita est & coniugali affectu asciscitur. Hanc coniugem facit affectus, concubinam verò lex nominat^a. *Inter concubinam & vxorem nisi dignitate nihil interest*, inquit Iurisconsultus^b. Hinc fit vt concubinas, quæ se coniuges legitimas dicunt, lex tabulas nuptiales asserere requirat^c. Et in concilio Arelatenli canone sexto vt matrimonium à concubinato discerneretur, cautum est ne coniugium sine dote fieret^d. Sic etiam apud Plautum Lesbonicus adolescens iudicare videtur ex dote concubinam à legitima vxore discerni. *Sed vt inops infamis ne sim, ne mihi hæc famam differant, me germanam meam sororem & concubinatum tibi sine dote dedisse magis quam in matrimonium*^e. Lex enim quoties dos dicta est & tabulæ nuptiales solènter conceptæ, cõcubinatus præsumptionem omnem reici iubet, & legitimũ nuptiarũ argumentum ex dote censet^f. Ac maxime si de

a Can. omnibus 34. distin.

b L. 49. i. de leg. 3. ff. de leg. 3. l. 3. §. 1. ff. de donat. inter virum & vx. l. 3. ff. de concub. c L. Legem & l. nuper

d Can. nullum 30. q. 5.

e Plautus in trinummo act. 3. sc. 2. f Nonella

ff.

coniunctione inter personas inæquales agatur, tabulas nuptiales ideo requiri iura volunt, vt legitimæ coniunctionis argumentum præferant^a. Etenim quoties tabulæ nuptiales exhibentur, licet pleræque aliæ solemnitates deficiant, quin & multa contra nuptias argumenta proferantur, tamen Senatus prouisorio iudicio pro legitima nuptiarũ præsumptione pronuntiare solet^b. Magnã esse hanc tabularũ nuptialium authoritatẽ indicat Tertullianus, cũ de matrimoniis gentilium agens ait, *Nũquid tabulas nuptiales de illo apud tribunal domini proferemus, & matrimonium ritè contractum allegabimus quod vetuit ipse*^c? D. Ambrosius, *Non defloratio virginitatis (inquit) facit coniugium, sed pactio cõugalis*^d. Iuuenalis, *Si tibi legitimis pacta iunctamque tabellis Non es amaturus, &c.* Neque tamen verum esse asseremus solã dotalium instrumetorum fidẽ satis esse, sed & alias legitimi matrimonij probationes requiri constat, si aliqua arguatur inæqualitas. Sic enim Papin. ait, *An maritalis honor & affectio pridem præcesserit personis cõparatis, vitæ cõiunctione considerata perpendendũ esse respõdit: Neque enim tabulas facere matrimonium*^e. Itaque cũ in hac cõtrouersia inges appareat inæqualitas inter Titium, qui diues erat ac nobilis, & Mæuiã quæ pauper, egena, & sordidis parëtib⁹ orta exhibetur: Nõ debet coniugium præsumi nisi saltẽ exhibeantur nuptiales tabulæ: idque potissimũ hoc casu quo præcessit cõcubinatus. Aut certè deinceps spuriorum à legitimis liberis nulla erit discretio, & spreta coniugij veneratione sequetur confusio pudicitia cum luxuria, virtutis cum vitio, honestatis cum libidine: Quæ omnia nisi discerni & di-

a L. imperialis. §. itaque. C. de nuptiis. b Arrest du Mardy 16. de Juin 1592. au profit du sieur de Rulles tuteur & curateur des enfans preterendus de defuncte de Montalambert Sieur de Vaux: en la quelle cause il y auoit plusieurs presõptions contre le mariage: mais le seul contract de mariage asistoit les mineurs. M. D. Bousteiller estoit pour ledit sieur de Rulles, Du lac & A. Arnauld plaidoyent au contract. c Tertul. li. 2. ad vxorem. d D. Am

stingui placuerit, omnis matrimonij dignitas & religiosa tanti sacramenti reuerentia insuper habebitur. Quin & ipse Papinianus dum Coccej Cassiani clarissimi viri meminit, qui Ruffinam ingenuam honore pleno dilexerat, non tamen ideò matrimonium vocat, aut legitimam fuisse tradit coniunctionem. Verùm ipsæ quidè tabulæ nuptiales ad certam coniugij probationem requiruntur. At sacræ cæremonix, benedictio nuptialis, & solemnitates Ecclesiæ nō ad probationem, sed ad plenam matrimonij perfectionem, & vt rectè ac ritè initum censeatur, necessariae sunt: Adeò vt ne ipsas etiam omittere debeamus trinas publicationes, quæ banna nuncupantur, & quæ coniugij celebrationem præcedere in ecclesia debent^b. Tertullianus trinundinam promulgationem vocat^c. Ideòque requirit Innocentius tertius, vt matrimonia priusquam contracta fuerint, in Ecclesiis per presbyteros publicè proponantur^d. Eas autem bannorū proclamationes tam Lateranense quàm Tridentinum Concilium velut necessarias adhiberi voluerunt. Vt & constitutio Regia in comitiis Blænsibus lata publicationes istas sub pœna nullitatis obseruari iubet. Nam vt concubinarum fraudibus & clandestinis connubiis obuià iretur, conueniens fuit, vt quæ palàm concubinatum sordidè exercuerat, eadem etiam publicè sordes suas in Ecclesia velut ablueret & expiare teneretur: ac deinceps nemo non resciret illam ex libidinosa concubina factam pudicam & legitimam vxorem. Verùm istæ cæremonix externæ sunt. At in Ecclesia plerique alij ritus sacri & solemnnes requiruntur. Vt & ipsi olim ethnici legitimo nuptiarum vinculo multos ritus adhi-

adhibere consueuerant. Captabantur auguria: Intererant auspices: Sacrificio panis farreus adhibebatur: Iunonis pronubæ nomen inuocari solebat: Flammeo caput vclabatur: Faces & tædas præferri oportebat: Nefasque erat nuptiarum solemnities sine sacrificiis inire & celebrare. Vnde Festus Pompei^a a Plautus afferit sponsas dici, quòd interpositis sacris *σπονδαί* fieret. Valerius in Argonauticis. *Inde ubi sacrificis cum coniuge venit ad aras*. Megadorus apud Plautum cum vxorem duceret, *Ego, nisi quid me vis, eo lauatum vt sacrificem*. Et Euclio qui filiam suam nuptum collocabat, *Nunc lauabo vt rem diuinam faciam ne affinem morer*. Terentius, *Spatium apparatis nuptiis, vocadi sacrificadi dabitur*^b. Valerius Flaccus, *Ignè Pollux undamq; ingalè Prætulit*^c. Ouidius, *Et faciat iustos ignis & vnda viros*. Constat enim solemnities ignis & aquæ nuptiis interponi posse apud Romanos consueuisse^d. Vlpianus in fragmētis, *farre conuenitur in manum certis verbis & testibus decè, & solèni sacrificio*^e. Tacitus de Messalina agens, quæ C. Silio palà nupserat. *Atque illà audisse auspiciū verba* (inquit) *subisse sacrificasse apud deos, discubitu inter coniuas &c*^f. Cicero, *Nihil ferè quondam maioris rei, nisi auspiciò ne priuatim quidè gerebatur: Quod etià nunc nuptiarum auspices declarat, qui re omissa, nomè tantū tenem*^g. Apud Græcos Dea Euclia in nuptiis inuocabatur, cui ritè ac solènitè sacrificari oportebat^h. Apud Romanos, authore Plutarcho, Cæris sacerdos a. ihibita sacra oratione coniuges legitimo ac solèni vinculo coniugebatⁱ. Tacitus coniugales deos memorat^k. Quintilianus, *vos profecto diu coniugales, &c*. Hinc fit vt matrimonium omnis diuini atque humani iuris communicatio de-

L. c. i. ta-
bulis. §. i. ff.
de his quæ
vt indign.

b Cap. 27.
com in tu-
estr. de spō
sal. cap. iij
sua quima
trim. poss.
accus. can.
aliter. 30.
q. 5.
c Tertull.
lib. 2. ad v.
xorem.

d Cap. cum
inhibitio
in princ.
extr. de
clandest.
despons.

a Plautus
in Aulu-
laria.

b Terent.
in Phor-
mione act.

4. scena 4.
c Valerius
Flaccus
li. 8.

d Plutarc.
1. quæ. Ro-
man. l. pen.

in fin. ff.
de donat.
inter virū
& vxor.

e Vlpia. li.
16. tit. 5.

f Tacitus
lib. 11. ann.

g Cicero
lib. 1. de di-
uinat.

h Plutarc.
in Aristide

i Plutarc.
in præcep.
nupt.

k Tacit. li.
de morib.
German.

l Quintil.
de la. 347

a L. i. ff. de
 ritu nupt.
 b L. adner
 fus C. de cri
 mine expi
 late hære.

finiatur. Sic etiam vxor dicitur humanæ & diuinæ
 rei socia b. Itaque si ethnici sacros in nuptiis ritus
 pro coniugij dignitate interponi voluerunt: Cur apud
 nos matrimonij honor & veneratio tantopere
 vilescit, vt deinceps omnes Ecclesiæ solemnitates
 spernamus, & sacramentum hoc clam, non à sacer
 dote, non in Ecclesia suscipi permittamus? Quomo
 do dicitur coniuges Deus coniunxisse, si Christiani
 sanctam sacerdotis in ipsa Dei Ecclesia benedictio
 nem aspernentur? Ipsa etiam Francia in sponsalibus
 suas leges à cæteris gentibus diuerfas, suosque ha
 buit olim solemnes ritus c. Inter veteres Caroli ma
 gni leges hæc sanctio reperitur, *Dabitur nō est eam
 mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua dice
 tur nuptiale non fuisse mysterium* d. D. Ambrosius,
*Nā cum ipsum coniugij velamine sacerdotali & bene
 dictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugij
 dici ubi non est fidei concordia*? Concilio Carthagi
 nensi quarto canone 13. constitutum est vt sponsus
 & sponsa in templum deducerentur ad benedictio
 nem sacerdotis recipiendam. Euaristus ait nō aliter
 legitimū censi matrimonium, nisi sacerdotaliter
 (vt mos est) cum precibus & oblationibus à sacer
 dote benedicatur: Aliter cōtracta nō coniugia, sed
 adulteria vel contubernia, aut stupra, fornicationes
 potius quàm legitima cōiugia esse f. Leo autē Impe
 rator constitutionem expressè in id promulgauit,
 ne matrimonia citra sacrā benedictionē confirma
 rentur: neq; aliter quā adhibitis sacris cæremoniis
 & solēnitatibus legitima censi voluit coniugia g.
 Tertullianus, *Vnde sufficiat* (inquit) *ad felicitatē eius
 matrimony enarrandā, quod Ecclesia cōciliat & cōfir
 mat oblatio, & obsonatū Angeliremuntiat, Pater ratō
 habet*

c Cap. i. ex
 tra de spon
 salibus.

d Capital.
 Caroli ma
 gni lib. 7.
 ca. 80. Leo
 epistola 92
 & Diuus
 Ambros.
 li. 9. epist. 1

f Can. pri
 mo 50. qu.
 5.

g Nouella
 Leonis 89

habet? Elegatè Diuus Ignatius, *πορίτει τις γαμῶσι
 & τις γαμῶσας μετὰ γνώμης τῆ ἐπισκόπου τῶ ἐνοσίω
 ποιείθαι, ἵνα γάμος ἢ κατὰ κύριον, ἢ μὴ κατ' ἐπιθυμί
 ας* b. Nō aliena est illa quæ apud Harmenopolū ex
 tat, constitutio: *μηδεις μυστικῶς φερανῶσ, ἀλλὰ πα
 ρόντων πλεόνων* c. Huc pertinet illud Alexij Comne
 ni apud Balsamonem de coniugijs quæ requirunt
 sacrā, quæ in eis peragitur, benedictionē d. Leo Pa
 pa, *Cum societas nuptiarū* (inquit) *sic ab initio constitu
 ta sit, vt præter se xuum commixtionē haberet in se Chri
 sti & Ecclesia sacramentum, &c*. Etenim si matrimo
 niū nō tam in copula carnali consistit quàm in scē
 dere nuptiali, in quo est sacramentum Christi &
 Ecclesiæ: Quid indignius est quàm si solo clande
 stino & libidinoso coitu & quali-quali coniunctio
 ne nuptias legitimas contrahi posse dicamus? Tūc
 enim matrimonium non legitima esset sanctaque
 coniunctio, sed spurcicies, turpitudō, colluuiæ, &
 obscœnus concubitus. Eleganter Tertullianus, *Ideo
 penes nos occulta quoque coniunctiones, id est, nō prius
 apud Ecclesia professæ iuxta moechiam & fornicationē
 iudicari periclitantur* e. Itaque desponsatio clandesti
 na & occulti concubitus dissimulatio indecens a
 deō & bonis moribus contraria olim videbatur, vt
 cūm *κείος* significet zonam sponse nuptialē, ince
 stas nuptias quidam dici crederent, quæ contrahe
 bātur spretis ritibus, & solemnibus cæremoniis nō
 adhibitis: & eam quæ vel sponsa vel legitima con
 iux esset, palām nuptias profiteri & apertis iudicijs
 declarare iuberent. Hinc legitima coniux annu
 lo honorabatur, adeo vt Doctores plerique ex
 istimauerint per solam annuli dationem coniu
 gium probari f. Eaque annuli oblatio dicebatur

a Tertull.
 lib. 2. adu
 xorem.
 b D. Ignat.
 epist. 8. ad
 Polycarp.
 c Harme
 nop. lib. 4.
 tit. 4.
 d Balsamō
 in monaca
 none tit. 13.
 e Leo epist.
 92. ad Ru
 sicum.

f Tertull.
 lib. de pu
 dicitia.

g Doctores
 in cap. ex
 literis de
 sponsalibus.

a *Cap. tua nobis* subarratio matrimonij^a. Sic etiam Tertullianus pronubum annulum vocat^b. Aurum (inquit idem) nulla membra norant præter vnicum digitū, quem sponsus oppignorasset pronubo annulo^c. Iuuenalis pignus matrimonij appellat. *De digito pignus* si forte dedisti. Plinius, *Sponsa annulus* (inquit) ferreus, isque sine gēma^d. Annulus vxori dabatur nō ornatus caussa (ait Clemens Alexandrinus) sed vt obli- gnaret eodem annulo quæ domi erant^e. Nulla autē in cōiugiis probatio plenior portiorque haberi so- let, quàm si propinquis, amicis, vicinis scientibus matrimonium palàm contrahatur. Lucanus, *Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui*. Quin & ex sola amicorū præsentia, aut solēni & publica deductio- ne probari matrimoniū Doctores asserunt^f. Quintilianus, *Aspice* (inquit) *illā virginē quā pater tradi- dit euntem die celebri comitante populo*^g. Homerus, *Νύμφας δ' ἐκ θαλάμων, δαΐδων ὑπολαμπροδύων* h. i. *ἡνείων ἀνὰ ἄστῳ, πολὺς δ' ὑμῶν ὄραρες*^h. Eusebius dū memorat Constantiū nuptias secūdi filij cele- brasse, addit *νυμφος ὀλέγεις ἀπὸ θαλάμῳ τὸν παῖδα*. Catullus, *Prodeas noua nuptia* inquit, vt ostendat nihil in tanta coniugij celebritate commendabilius, quàm si nubentes palàm & coram omnibus pro- deant. Ipsa autem clandestinitas suspectam reddit nuptiarum & coniugij firmitatem^k. Quin & clan- destinitatis tūm præcipuè habetur ratio, si nuptiæ inter impares contrahantur. Tunc enim Papinia- nus plenas requirit probationes, adeò vt ne ipse quidem tabulæ nuptiales sufficiant^l. *Impares nuptia de donas*, (inquit Apuleius) *& præterea in villa sine testibus fa- cta, legitima nō possunt videri*^m. Ista autē inæqualitatis ratio in hac caussa potissimū spectāda est. Cōstat enim

enim Meuiam ex fordida & humili familia ortam: Constat etiam eam primis diebus vt vilem ancil- lam Titio ministrasse, & hoc fuisse primæ familia- ritatis initium. Illud autem inter epigrammata Græca celebratur, *μή ποτε δ' ἐλεύθερά γυνὴ δέσποινά γένοιτο*^a. Meuiæ dignitas in ipsa domo nō alia erat, quàm vt fordida munera & seruilia opera exer- cet, nisi quòd libidinosus dominus eam furtiuo cu- bili & lasciuo tandem amplexu dignatus est. *O ma- trimonium omni adulterio turpius*, ait Seneca^b. Diuus Hieronymus indignatur quosdam ancillas iuuenes habere in ministerio, & præter vocabulum nuptia- rum omnia esse matrimonije. Saluianus, *Ad tantam res impudentiam venit, vt ancillas suas multo vxores putent*, &c. *deformantes sancti connubij honorem per degeneris contubernij uilitatem, non erubescentes maritos se fieri ancillarum suarum, precipitantes fastigium nobilium matrimoniorum in cubilia obscœna ser- uarum. Digni, prorsus etiam illarum statu, quarum se putant dignos esse consortio*^d. Itaque furtiuus ille cō- cubitus ad luxuriam & voluptatem, non ad ma- tris familias dignitatem pertinet: cūm in cæteris om- nibus Meuia vilis ancillæ munia obiret, mensæ- que herili non vt conjux sed vt ancilla seruiliter ministraret. Vxores legitimæ, quæ sociæ sunt diui- næ & humanæ domus, charo coniugi assident, & sacra maritalis mensæ participant. Apuleius, *Ac- cumbebat summum thorum maritus Psychem gremio suo complexus*^e. Valerius Maximus, *scœnina*, (inquit) *cum uiris cubantibus sedentes cœnitabant*^f. Tertul- lianus, *Vxor discumbit cum marito in sodalitiis*^g. Vn- de Virgilius, *Nec Deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est*. Alexius Imperator cūm Imperatrici Eu-

a Epigræ.
li. 1.

b Seneca
lib. 7. con-
trou. 6.

c D. Hier.
ad Rusticū
lib. 2. episto-
la 13.

d Saluian.
li. 4. de gu-
bern. 104.

e Apuleius
li. 6. de asy-
no auro.

f Valer.
Max. lib.
2. cap. 1.

g Tertull.
lib. 2. ad u-
xoriam.

phrosyne infensus esset, & pudicitiam eius suspectā haberet *αὐτὸς δὲ ἐστὶν ἄσπιλος* destitit (inquit Nicetas^a.) Consortium mensæ iudicat consortium dignitatis. Vir uxorem perpetuo comitatu & consortio secum habeat, tanquam vnum corpus vnāque animam: Vnā viuendum, vnā pereundum. Hinc est quod inter alias solemnes nuptiarum apud Christianos cæremonias coniuges simul panem & vinū gustare solent, tanquam duo necessaria quotidiani victus elementa, & pignora futuræ communionis mensæ. Hæc autem omnia eò spectant, vt matrimonij probationes non ex solo concubinato aut li bidinōso coitu, sed ex Ecclesiæ cæremoniis aliisve solemnibus aut nuptialibus tabulis petamus. Quin ex Imperatorum & Canonici iuris constitutionibus nuptias legitimas non alias censemus, præter eas quas Ecclesia iusto ritu & solemnī more celebravit^b. Concubinæ autem certissima illa sunt indicia, si clam coit, si secretam exercet libidinem, si grauida clam vterum gestat, si partus suos publicari veretur, nec consueto matronarum more à cæteris matribus familias & propinquis recēs post partum inuisitatur. Ouidius, *Hæc conscia culpa Conspēctum lucēque fugit, tenebrisque pudorem Celat, & à cunctis expellitur æthere toto*^c. Diuus Augustinus. *Sum expertus* (inquit) *quid distaret inter conjugalis pacti modum quod fœderatum est generandi gratiæ, & inter pactum libidinosi amoris, ubi proles contra votum nascitur, quamuis iam nata cogat se diligi*^d. Quod autem Scia professionem & declarationem defuncti Titij proponit, hoc ad ingenuitatis probationem non sufficit, cum satis constet professiones & nudas assuerationes veritatem natalium non

muta-

mutare^a. Nam si deinceps sola & nuda patris professio ex naturalibus legitimis efficiat, quis in posterum perpetua coniugij tædia vltro subire & graui nuptiarum iugo sese submittere volet, quis matrimonij incommoda & legitimæ vxoris iurgia patiens tolerabit, si posteritati etiam illegitimæ parentes bona cum securitate asserere poterunt? Non sola libido viros ad nuptias impellit, si quidem concubinatus voluptatem gratiorem & faciliore absq; satietate præstat. Ipsa postcritatis ab intestato successuræ spes plerosque omnes ad nuptias inuitat, vt bona paterna legitimis liberis naturæ simul & parentum commune votum addicat^b. *Matrimonia contrahuntur, quia creditur successura posteritas*, inquit Diuus Cyprianus^c. Eleganter Lucianus, *ἄπο ἰδὲ ὀφθῆς ἀναγνασκὰς εὐπλεῖν* *καρπιζομένη*^d. Itaque cum parentes sui affectu magis in liberis terrantur^e: Equum fuit succedendi iura & natalium securitatem non ex solo lasciuī & luxuriosi parentis arbitrio pendere, sed ex iustis & solemnibus nuptiis proficisci. Quod si patri licere dixerimus ante mortem tantillo temporis spatio nuda sua professione liberos ex concubina ortos legitimis efficere, nuptiæ deinceps remouentur, intereat matrimonij dignitas, asciscatur concubina, aut etiam concubinæ plures ad voluptatem, lasciuam, & libidinem retineantur: Ac tandem moriturus pater liberos, quales voluerit, legitimis faciet addito falso elogio se pridem eorum matri fidem coniugij promississe. Rectè Iustinianus, *Nimis impium, nimis indignum est flagitijs præsidia querere, & petulantiæ seruire: Iniusta libidinum desideria nulla de cætero venia defendat, nullum subleuet adminiculum*^f.

a l. non nudi. Cod. de probat. l. quidam in filiis. ff. de verb. obli. c. cum contingit. ext. de off. delegati.

b l. scripto in ff. unde liberi.

c D. Cypri. in symbolis Apostolorum.

d Lucian. epist.

e l. isti qui dem. §. fin.

ff. de eo quod metus causa.

f l. legem Anastasii Cod. de natura liberis.

a Nicetas pag. 12.

b Nouella 74. quibus modis natur. efficitur legitimi. Nouella Leonis 89. ca. tanta vis est. qui filij sunt legitimi. l. cum quis & leg. sequente. C. de natura lib. c. Ouidius lib. 2. Me amorph. l. D. Aug. lib. 4. conf. cap. 2.

PRO SEIA. Graue est publicæque honestati aduersum, post datam & agnitam cōiugij fidem, post procreatos liberos, legitimum nuptiarum statum controuertere, & calcato nuptiali fœdere liberorum conditionem disceptare, prolémque paterna arcere successione. Meuia, seu diuitias seu familiam spectes, inæqualis fuit, & impari cum defuncto conditione: Si quidem & pauper erat, & humili loco nata: nec præter virtutem bonosque mores aliud quiddam in dotem attulit. *Non flosculis redimita sed moribus*, ut ait Diuus Ambrosius ^a. Sed quis aut paupertatis aut inæqualitatis intuitu asserere audeat matrimonij fœdus impediri: vel quia dos data non sit, non esse iustas nuptias? Eleganter ille apud Senecam, *Aliquis captare orbos senes vult, & suas spes in alienas mortes diffundere, excuiat testamenta, seruetur census. Vbi verò queret uxore, vident an nuptias suas amet, an nihil pluris faciat marito, an possit, si quid viro incidere mali, vna tolerare. Si his bonis fuerit instructa, dotata est* ^b. Apuleius, *Et dicitur inferiores nuptias non recusent, & locupletium consortium inopes consequantur* ^c. Hoc autem Apuleius à Platone mutuatus est, qui, ut leges suas æquitate multa commendaret, his verbis vtitur, *Τοίνω φάμεν, ὅτι ἀγαθῶν πατέρων φῶτι, τὸς πλεῖς τῶς ἡμφοροσιν εὐδίζως γάμος γαμῆν οἱ θεοὶ πλεονοῖεν ἀν καὶ μὴ φουγεν τὸν τῆς πενήτων, μηδὲ τὸν τῆς πλοσίων* ^d. *δῶκεν ἀξιοφρόντως γάμον* ^e; Nam quod Meuia serui les operas Titio præstitisse dicitur, non magis hoc obiici potest, quàm quod de M. Catone Seneca dixit eū coloni sui filiam duxisse, sed ingeni ^f. Nā cum Christiani omnes liberi simus, ingenui cenferi debent etiam quicumque nobis tanquam serui ministrant

strant & famulantur, nec vlla inter Christianos seruilis conditionis vestigia supersunt. Hinc Alexander tertius Pontifex à marito qui ancillam vxorem duxerat, exigit, ut eam velut legitimam coniugem maritali affectione foueat, suscipiat, & amplectatur ^a. Quod & antea Iustinianus Nouella sua constitutione sanxerat ^b. Concubinatum obiicit aduersarius: At hæc promissæ fidei laus est, quod Titius eam, quam vsurariam habebat, legitimam vxorem assumere voluerit. Diuus Augustinus, *Quā primum aliquis concubinam habuerat, non est peccatum in coniugem suscipere* ^c. Saluianus Vandalos laudat quod cogere meretrices ad maritalem transire thorum: *Scorta* (inquit) *conubia fecerunt* ^d. Itaque si rerum gestarum fides ex ipsa facti veritate elici debet: Constat Meuiam adolescentulam cum & pauper esset & humiles haberet parentes, primum ancillam defuncti Titij fuisse: Deinde cum illa assiduis officiis multoque obsequio defuncti benevolentiam conciliaffer: Titius promissa coniugij fide virginem compressit. Promissionis quidem ante nuptias factæ fides, neque tabulis dotalibus, neque scripta probatione constat. Sed aliquo post Seiam natam tempore Titius publicè apud acta & in iudicio professus est, pristinam cum Meuia consuetudinem & familiaritatem non concubinatum fuisse, sed legitimum matrimonium. Ideoque Meuiam, cui fidem dederat, legitimam esse vxorem suam, & Seiam inde procreatam legitimam esse filiam. Ex nouella Iustiniani constitutione naturales liberi, si eos pater testamento legitimos appellauerit, statim fiunt legitimi ^e. Et hæc quidem solemnibus & vitroneæ patris professio du-

a ca. 2. ext. de cōiugio seruor.
b Nouella 78. cap. 4.

c can. inter cetera 22. quass. 4.
d Saluian. lib. 7. de gubern. Dei pag. 265.

e Nouella 74. §. si quis sanct.

a D. Amb. lib. 1. de virgin.

b Seneca lib. 1. controu. 6.
c Apuleius lib. de Philosophia.

d Plato lib. 6. de legib.

e Seneca lib. 7. controu. 6.

bitationē omnem remouet & excludit. Quid enim amplius ad matrimonij fidem requiri potest? Nuptias consensus magis quam concubitus facit: At hic & consensus adest & concubitus. Eleganter Calpurnius Flaccus. *Illam (inquit) uxorem legibus duxi, eamque pregnantē simul vidimus, & uteri dei menses ambo numeramus, & natum ex ea pignus accepimus*^a. Nam quod tabulas nuptiales confici debuisse obiiciunt: Illud demum leue est paruique momenti. Cōstat enim in nuptiis neque scripturā neque tabulas nuptiales necessariō requiri^b. & Papinianus tabulas non facere matrimonium respondet^c. Itaque hoc vnum disquirendum proponitur, an sacerdotalis benedictio & solemnes ecclesiasticus necessariō accedere debeant. Etenim quædam cæremoniæ ad publicam duntaxat honestatem requiruntur. Tertullianus, *magis honorem refert lex nuptiarum ubi habet & pudorem*^d. Aliæ ad matrimonij tantum & nuptiarum probationem exiguntur. Nam si sacerdotalis benedictio adhibitis consuetis Ecclesiæ cæremoniis palam accedat, tunc & coniugium publice omnibus innotescit, & ipsa matrimonij celebritas maiore cum dignitate conficitur. Non tamen si omisæ sint solitæ solemnitates, matrimonium vel dissoluitur vel imperfectum censerī potest. Hinc fit vt ex canonici iuris regulis licet proclamationes illæ, quas banna vocant, requirantur: tamen canonistæ, inter quos ipse etiam Petrus Lombardus, qui magister sententiarum dicitur, non adeo necessarias existimant, vt omisæ matrimonium nullum & irritum reddant, aut coniugij controuertēdi occasionem præbere possint^e. Sunt enim solemnitates eiusmodi ad honestatem,

non ad

nō ad necessitatem. Quare Imperator Theodosius sanxit matrimonium absque vlla pompa & celebritate nuptiarum, atque adeo absque vllis dotalibus instrumentis firmum esse, liberōsque ex eo susceptos iustos merito censerī^a. Duo sunt potissimum, quorum occasione, vt matrimonium ritē cōtrahatur, sacra Ecclesiæ benedictio requiri videtur. Leonis Imperatoris constitutio, & canonica Euaristi sanctio. Ipsa quidem Leonis nouella constitutio coniugia citra sacram Ecclesiæ benedictionem subsistere & valere negat^b. Sed quoties de federe matrimonij & legitimo coniugij vinculo agitur, nemo nō scit ex canonicis & Ecclesiasticis constitutionibus ius dici; ciuilia autem iura aut Imperatorum leges attendi non solere. Diuus Hieronymus: *Aliæ sunt leges Cæsarum, Aliæ Christi: Aliud Papinianus, Aliud Paulus noster præcipit*^c. In illa autem Nouella Leonis Imperatoris constitutione, in qua in eos inuehitur qui clandestino coitu & lasciuis amplexibus publicam & pudicam lædunt cōiugij honestatem, est aliquid memoratū dignū, cuius mentio hic omitti non debet. Scripta est Nouella illa constitutio ad Stylianum sacrorum officiorum magistrum. At Cedreni historia fidem facit Stylianum filiam habuisse eleganti forma, cum qua Leo Imperator furtiuam libidinem & clandestinos concubitus exercuisse traditur nulla habita aut benedictionis Ecclesiæ aut honestatis publicæ aut maritalis fidei reuerentia^d. Pudorem suam constitutione profitetur adulter, & ad Stylianum aduersus clandestinas libidines rescribit ille qui cum Styliani filia clam & furtiua atque impudica consuetudine lascipiebat. Plinius eleganter

al. 22. si dō nationū C. de raptiis.

b Nouella Leonis 89

c D. Hier. ad Oceanus in epistaph. Fabiola.

d Cedrenus pag. 482.

a Calpurn. declam. 23

bl. 13. neq; sine nupt. l. 22. si dō nationū. Co. de nuptiis. Nouella 12. §. fin. Nouella 117. ca. 3 c. i. donatio nes. ff. de donat. d Tertull. lib. de monogamia.

e cap. cum inibitio ext. de clā dest. despōs f Petrus Lomb. lib. 4. dist. 18. 28.

Nosti-ne hos, qui omnium libidinum serui, sic aliorum vitiiis irascuntur quasi iniudeant, & grauissimè puniunt

a Plinius quos maxime imitantur? Saluianus, Accusatores eorundem criminum & excusatores, execrantur publice quod occultè agunt. Ac per hoc damnare se ceteros putant, ipsos se magis propria animaduersione condemnant.

b Saluianus. Seneca, Alius delator venit eius criminis cuius manifestior reus est, & iudex damnaturus quæ fecit eligitur. Sic Augustus leges Iulias de adulterio sanxit, & vagos concubitus prohibuit, suamque prohibitionem multo poenarum terrore firmavit. Et tamen ille idem Augustus impudicissimè vixit in

adulteria pronus, adeo ut neque ipse neque eius amici id negarent, inquit Suetonius. Septimius Seuerus Imperator adulterij causam dixit. Et tamen sub Seuero Imperatore de adulterio crudeliter a deo quæsitum fuit, ut eo imperante ter mille me-

chi accusati sint adulterij & in ius vocati, ut refert Dion. Non dissimiliter Leo imperator ad Stylianum in adulteria inuehitur, & clandestinos concubitus damnat, punit, & execratur. Ipse tamen interea Styliani filia, quæ speciosa & eleganti forma commendabatur, clandestina consuetudine abuti consueuerat. Eleganter & verè Diuus Cyprianus,

Mentior nisi alios qui talis est increpat, (inquit) Turpis turpes infamat, & euasisse se conscium credit quasi conscientia satis non sit. Idem in publico accusatoris in occulto rei. In semetipso, censores pariter & nocentes.

h D. Cyprius. Damnant foris quod intus operantur. Admittunt libenter quod cum admiserint criminantur. Qui sedet i Saluianus, crimina vindicaturus, admittit. Saluianus, Punit iudex in alio peculatum, cum sit ipse peculator: punit rapinam, cum ipse sit raptor, &c. Sed cū Imperatorias constitu-

constitutiones, vbi de cœdere matrimonij agitur, attendi non oporteat, quid necesse est pluribus simulatam Leonis castitatem & corruptos mores accusare? Itaque canonicam Euaristi^a sanctionem examinemus, quæ sacerdotis quidem benedictionem requirit, sed & alias multas extrinsecas & accidentarias matrimonij conditiones. Nam & dotari uxorem vult, & eam quæ nubit, à parentibus & propinquis tradi, & coniuges biduo vel triduo castitatem seruare. At quis nescit ea omnia necessària non esse? Ipsa quidem dos nuptias non facit. Iustinianus: *ἡ ἀπόικα μὲν ἡδὲ δότα τελεῖται γάμος γάμον ὃ ἀπόικα ἔστω ποικίλον*. **b** Nam & sine dote matrimonium subsistit. Itaque aut suspectū est meritò illud Euaristi decretum, aut certè dicendum est Euaristi mentem non hanc fuisse, ut significaret eas omnes conditiones esse necessarias, ita ut si vna vel altera desit, irritum sit matrimonium: sed Christianos Euaristus hortari & monere voluit, ne coniugium occultè, sine testibus, & sine vlla celebritate contrahant. Ergo quæstionis istius decisio, an matrimonium contra ecclesiæ benedictionem subsistat, ex aliis iuris canonici locis, atque ex decretalibus Pontificum epistolis petenda est. Primum itaque coniugia infidelium valere & subsistere canonica dispositio iubet, nec post baptismi lauacrū separari debere. At in coniugiis infidelium constat nullas adhiberi ecclesiæ solemnitates. Quin & Pontifex Alexander tertius videtur constitutione quæstionem hanc expressè decidere. *Quidam* (inquit) *in domo sua mulierem receperat ex qua prolem habuit, & cui fidem dedit se eam uxorem ducturum.* In ea facti specie nulla proponuntur ecclesiæ solemnità, nullaque spon-

a can. i. & 230. qua. 5

b Nauella 18. d. triente & semisse c. l. quod si nulla. ff. de relig. & sumpt. fun. l. 8. si cum dos ff. rerū amo 1. Nauella 74. & 1270

d cap. de infidelibus ex. de consang. & aff. fin. c. fin. ext. qui fin. l. j. sine le. 4. giumi.

falla in Ecclesia celebrata memorantur. Tamen si postea contigerit vt idem cum filia vicini deprehensus per verba de præfenti eam desponsauerit, *Cogitur* (inquit summus Pontifex) *prima vt legitima uxori adherere*^a. Pontificia illa constitutio nihil aliud spectat, quàm vtum coniugij fides data fuerit, & an post fidem datam præfens copula interuenit: Vt inde constet, etsi solemnitas ecclesiæ aut sacerdotalis benedictio omisæ fuerint, non tamen matrimonium infirmari, vel prolem minùs legitimam reddi. Nec dissimiliter Clemens tertius hoc idem de matrimonio per vim contracto rescribit, si aliquo post tēpore cohabitatio spontanea subsecuta fuerit^b. Sic & aliis in locis matrimonia omnis solennibus contracta non aliter improbari iure Canonico videmus, quàm si in gradibus prohibitis clam & occultè contracta fuerint^c. Atque etiam expressa est Gregorij noni decretalis epistola: is qui fidem dedit mulieri (inquit Gregorius) super matrimonio contrahendo carnali copula subsecuta, etsi in facie Ecclesiæ ducat aliam, & cognoscat, ad primam redire tenetur^d. Sic etiam Innocentius tertius de eo proponit, qui mulierem quandam in domo habuerat, quæ ex communi vicinorum rumore concubina credebatur, atque ex ea prolem susceperat: si tamen (inquit Pontifex) postea iurauerit se eam prius affidauisse in vxorem, proles suscepta & legitima erit & succedendi capax^e. Nam quod eo loco mentio fit desponsationis quæ in capella quadam celebrata fuerat, idem etiam in hac causa verè dici & proponi posset. Titius enim accersito presbytero Meuiam desponderat. Dubia quidem est & incerta desponsationis illius veritas:

acap. 15. ve
niens ad
nos ext. de
sponsal.

bcap. ad id
ext. de spō
sal.

c cap. cum
inhibisio. 5.
si quis verò
ext. de clā
dest. de spō
sal.

d cap. is qui
fidem ext.
de sponsal.

e cap. per
tuas. ext.
qui filij sint
legitimi.

tas: Aliqua tamen extat & semiplena probatio, que fidem facit coniuges Ecclesiæ autoritatem non omnino spreuisse. Sed quæ facti sunt & incertam habent probationem prætermittamus. Hoc vnum asserere satis sit, solemnitates Ecclesiæ & cæremonia, quæ ad matrimonij honestatem, coniugij decus, & publicum pudorem requiruntur, non ad censerentur necessarias, vt earum omisio matrimonij autoritatem & validitatem impediatur. Rectè Calpurnius Flaccus, *Non est* (inquit) *filius tuus: Nuptijs enim sollemnibus non est natus. Cuius ergo, nisi facies accenderit, & fescemina cecinerit, pater esse nō poterit*^a. Sic & in casu non aded dissimili cum quidam mulierem per septennium concubinam habuisset, & filium, quem ex ea susceperat, asseruisset ex fide matrimonij filium suum legitimum esse: Pontifex ingenuum eum esse iudicat, & legitimum, & succedendi capax^b. Magno se fauore commendat procreati liberi, vt accedente matrimonij fide ac publica patris assertionem proles legitima censeatur. Quin & ex quorundam iuris Doctorum sententia sola patris professio ad hoc valet vt matrimonium ritè contractum præsumatur^c. Quod & ipse Iustinianus satis confirmat, cum Nouella sua constitutione statuit, vt si quis filium filiamve, quos ex libera & ingenua muliere habuit, legitimos in aliquo instrumento nominauerit, non alia certior matrimonij probatio requiratur, & ea patris professio sufficiat, vt liberi succedendi iura habere existimetur^d. Etenim in libera mulieris coniunctione potius præsumitur matrimoniū quàm concubinitas^e. Non mirum ergo si accedente qualibet patris declaratione & fidei coniugalis asser-

a Calpurnius Flaccus de clā.

44.

b cap. per tuas ext. de probat.

c Boerius de clā. 2. 40.

d Nouella 117. §. 2.

e l. in libera. ff. de re. nupt. l. in concubina. ff. de concubin.

tionem tam vxor iusta quam legitimi liberi censetur.

SENATVS Seiz, quam legitimam censeri iussit, paterna bona adiudicauit^a.

Parentes & consanguineos an sola professio & adseueratio faciat.

CAPVT XVIII.

SEIVS filios habebat duos, vnum legitimum Philippū, alterum nothū & naturalem Titium: Sed cūm Titius Augeriam vxorem duceret, Seius pater naturalis & Sēpronius Seij frater præsentis nuptiis interfuit. Tabulis nuptialibus Titij mentio fit tanquam legitimi, cuius Seius pater nuncupatur, & Sempronius patruū se eiusdem professus est. Augeria bona fide matrimonium contrahit cūm Titium nothum esse & illegitimum nesciret. Post obitum Seij (quo tempore etiam decesserat Titius relicto Meuiō vnico ex Augeria filio) hæreditas eius controuersa fit inter Meuium & Sempronium Philippi tutorem. Duplex erat quæstio, An professio Seij tabulis nuptialibus facta Titium ex notho legitimum efficere potuisset: Altera, An propter malam fidem Seij, qui dolosa asseueratione Augeriam circumuenerat, Meuius aliquid ex bonis aui Seij consequi deberet.

PRO SEMPRONIO PHILIPPI TVTORÆ. Legitimam ingenuitatis, consanguinitatis, vel affinitatis probationem non epistolis, aut professione, vel nuda asseueratione fieri constat: sed

nata-

natales ingenuos & legitimos ex ipsa facti veritate pendere iura volunt^a. Parentes & consanguineos sola natura aut adoptio facit, non nuda scriptura^b. Vnde & Marcellus Iuriconsultus tradidit matris iuramentum eiusve assertionem non impedire, quominus post editum partum de veritate inquiratur, an editus sit, necne, ex eo quem mater iurauit^c. Legitima matrimonij coniunctio plenam veritatis probationem & fidei monumenta desiderat. Quin etiam licet in matrimonij pactisque dotalibus tabulæ nuptiales (quæ etiam tabulæ dotalis dicuntur^d) requiri soleant^e. Non tamen ad certam & legitimam matrimonij probationem solæ nuptiarum tabulæ etiam signatæ sufficiunt^f. Ut nec concubitus solus plena est & sufficiens matrimonij probatio: nec vera & sufficiens nuptiarum fides vel ex ipsa annuli gestatione vel ex sola coniugij fama procedit^h. Itaque seu tacitam Seij patris præsentiam, seu expressam eius in tabulis nuptialibus confessionem & asseuerationem spectes, tamen semper veritati locus supererit. Veritas autem hæc est matrem Titij concubinam quidem Seij, sed non legitimam fuisse coniugem. Obiicitur quidem ipsius Augeriæ ignorantia & simplicitas, quod Seiu legitimum esse bona fide credit, quasi in matrimonio alterutrius coniugum ignorantia sufficiat. Verum non ea est huius controuersæ quæstio, ut vel huius vel alterutrius coniugum ignorantia attendi debeat. Aliud enim est si de proli ex eo matrimonio procedentis statu agatur: Aliud dicendum quoties de ipsis coniugibus queritur. Nam si quis Meuium argueret non esse legitimum Titij & Augeriæ filium ob aliqua impedimenta seu affi-

al. epist. & lege seq. C. de probat. b. l. non nudi. c. de probat.

c. l. ait prætor. §. fin. ff. de iureiur.

d. l. si maritus. ff. de pactis dot. l. Seia Sempronio. ff. de dona. inter virū & vx. e. l. 9. si vicini. C. de nuptiis.

f. l. donatio in concubinam. ff. de donat. gl. nuptias. ff. de regu. iuris.

h. cap. 11. il lud ext. de præsumpt. i. cap. ex te nore. ext. quis filii sint legitimi.

a. Arrest du 22. d'Aoust 1791. la cause ayant esté auparavant plaidee & appointée au conseil M. l. C. s'êt & me y plaident. Toutefois contre l'arrest il y a eu requeste civile obtenue, mais c'est sur plusieurs motifs de fait.

nitatis aut alia quæ Augeria ignorasset: Bona fides & alterutrius coniugum ignorantia impediret, ne Meuij status controuerti posset. Sed non ea est causæ istius disputatio. Nam inter partes conuenit Meuium esse legitimum Titij filium. Hoc vnum quæritur, an Titius legitimus fuerit Seij filius, aut talis inter partes censi debeat. At ex Iurisconsultorum responsis & Imperatorum constitutionibus constat solam patris professionem, nudamque eius adseuerationem nihil potuisse nataliū veritati seu addere, seu detrahere. Sic cum Hostilia imprudens Eroti seruo, liberum eum esse credens, nupisset, ex eoque liberos procreasset, de liberorum conditione consultus Antoninus rescripsit, vt ex libera matre editos, incerto tamen patre spurios ingenuos intelligia. Seius Titium, cum de nuptiis Augeriæ ageretur, filij legitimi appellatione honorauit & ornauit: sed hoc ad pudorem & futuræ prolis decus, non vt succedendi ius tribueretur. Quemadmodum autem pater non potest eum qui legitimus est, professione sua spurium efficere^b: Vt & matris assertio, quæ puerum absente marito enixa eum spurium esse apud acta professæ est, veritati præiudicium nullum affert^c: Sic neque etiam Seio fidem adhiberi conueniens fuit, cum Titium, qui nothus & spurius erat, legitimum nominauit^d. Obstat enim legis dispositio, quæ natalium veritatem falsæ adseuerationi præfert. Illa autem Seij declaratio neque fraudi neque dolo imputari debet. Dolus enim est cum quid fit mala mente & nocendi animo. At Seius non malo animo, non fallaci aut maliciosa voluntate: sed aut ad decus venturæ prolis, aut ex desiderio & naturali affectu Titium filij legitimi

nomine

nomine honorauit.

PRO MEUIO. Parentum assertiones & professiones seu iuris autoritatē, seu historię fidē spectemus, non ita leues sunt nec parui ad eodē momenti haberi consueuerunt. Nam si ius ipsum attēdamus, quoties quis aliquem asserit filium suum esse aut non esse, nō quidē assertioni paternæ omnino creditur: sed hoc tamen publica illa professio operatur, vt præsumptionis legitimæ vim habeat & contrariæ probationis onus in aduersarium reiciat^a. Exempla autem pleraque referre ex historia licet, quibus parentum assertioni fidem habitam constat. Cleomenes Demaratum negauit Aristonem filium esse non alio probationum argumento, quàm quod imprudens pater, cum nuntiaretur vxor ante completum decimum mensem peperisset habito respectu temporis nuptiarum, dixerat, in dō eius esse, atque ea potissimum ratione Demarus regno pulsus est^b. Sic etiam cum Agis pudicitiam vxoris haberet suspectam, & Leotychidem sapē non ex se, sed ab Alcibiadē procreatum dixisset: Lacedæmonij Agesilaum Leotychidi, velut spurio, in regni successione prætulerunt^c. Verum et si in hac causa veritatem natalium nudæ adseuerationi præualere fateamur: Illud tamen disquirendū superest, quid operetur mala fides Seij, qui dolosa & fallaci professione Augeriam in ipso matrimonio contractu circumuenit. Nullum est conuentionis genus, in quo bona fides magis desideretur quàm in matrimonio & tabulis nuptialibus, in quibus non de ipsi tantum bonorum societate & communione agitur, sed præcipua posteritatis & familiæ cogitatio est. At si quæ fraus aut fallacia

K iij

a L. 3. C. so
luso matris.

b L. si suspe
Ela. §. 1. ff.
de inoff. te
stam l. filii
ff. de his
qui sunt sui
vel alieni
iuris l. 4. in
prin. ff. de
liberis &
posth.
c L. impera
tores. ff. de
probat.
d L. 5. C. de
testamētis.

a L. 1. §. Iu
lianus ff. de
agnos. libe.
cap. per
suas &
cap. trans
missa extr.
qui filij sint
legitimi.
b Herodo
tus lib. 6.
Eratō.

c Plutarc.
in Agesil.
Pausanias
lib. 3. in La
conicis.

acriter vindicari debet, ea maximè punienda est quæ in ingenuitatis aut natalium mendaci & dolosa asseueratione fit. Etenim ea est coniugum mens, vt liberi, qui ex eo coniugio procreantur, in vtriusque familiæ agnationem & legitimam succedendi spem adoptentur. At cum spurius pro legitimo, vel seruus pro ingenuo obtruditur, proles, quæ ex tali coniugio procedit, non eas refert prærogatiuas, neque ea consequitur familiæ iura, quæ vterque coniugum laudabili desiderio sperauit. Itaque si credulitas Augeriæ spectetur, illa bona fide existimauit se Titio legitimo Seij filio nubere, & legitimum eum credidit quem esse talem & fama consentiens profitebatur, & patris assertio solemniter confirmauerat. Cur Augeria exactius aut curiosius veritatem inquireret, cum ei religio esset in ipso contrahendæ affinitatis momento fidè fœceri suspectam habere: Philippo autem, qui Seij hæredem se profiteretur, defuncti factum arguere, eiusve turpitudinem aut malam fidem allegare nõ licet? Sic in iure si quis defunctum, tanquam illicitæ mercis negotiatorem, accusauerit, licet accusator in eo iudicio obtinuerit, præmiũque meruerit, tamè poterit vt indignus à defuncti hæreditate reiici & remoueri. Prætor dolum malum, fraudè & fallaciam vindicaturum se pollicetur. Restitutionis autem Prætoricæ hic est verus effectus, vt res in eum statũ reponatur, qui futurus erat si fraus & mala fides abfuisset. Hoc autem aliter fieri non potest, quàm si Meuius in aui Seij hæreditate eadem iura cõsequatur, quæ habuisset, si & legitimus Titius, & veritati consentans fuisset Seij patris professio. Etenim qui factum promisit, si id non præstet,

a L. i. ff. de his quibus vt indignis

b L. unica. C. de repudiat. que in iudicio in integ. rest. fiunt.

præstet, succedit condemnatio *in id quod interest* a. a l. si quis ab alio. ff. de re iudicata. At Seius cum Titium suum esse & legitimum filium dixit, eum iure & ab intestato sibi successurum indicare voluit. Ipsa quidem professio natales non mutat, nec veritati præiudicium affert: Sed quia Seius neque præstat neque præstare potest quod promisit, vt legitimus sit Titius, succedere debet condemnatio *in id quod interest* in fauorem prolis ex eo matrimonio natæ. At verò *id quod interest*, non aliam habere potest condemnationem, quàm vt habeatur ratio portionis hæreditariæ, quæ Titius, si legitimus foret, consequi debuisset. Spurio enim & illegitimo Augeria nec nubere voluit, neque aliter, quàm fallaci & dolosa Seij asseueratione, impelli potuit. Obiiciet aliquis, si in Seij successione eadem portio hæreditaria Meuius tribuatur, quam Titius si legitimus foret consequi debuisset, idem erit huius iudicij exitus, ac si Titius legitimus pronuntiaretur. At certè longè alia condemnationis istius ratio erit. Nam si Titium verè legitimũ fuisse proponeremus, Meuius nõ Seio tantũ, sed & cæteris agnatis legitimo iure succederet, & omnia familiæ iure consequeretur. At si in sola Seij successione portio hæreditaria adiudicetur in pœnam fallacis asseuerationis, nullum fiet ei regulæ præiudicium, quæ falsam & erroneam patris professionem veritati non nocere asserit.

SENATVS Meuium, qui se hæredem aui legitimum asseuebat, agentem repulit, & ab hæreditatis petitione summouit. Sed eodem arresto Philippum tanquam Seij hæredem *in damna & id quod interest* condemnauit, propter fallacem Seij asseuerationem. Eamque *in damna & id quod inter-*

est, condemnationem Senatus eodem iudicio declaravit eiusdem esse æstimationis & valoris, quæ fuisset hæreditaria Meuii in auitis Seii bonis portio si Titius Seii legitimus fuisset ^a.

^a Arrest prononcé en robe rouge par M. le Président de Morfàs le 14. iour d'Aouft 1582. Ledit arrest donné entre Robert Cheuret tuteur de Nicolas Regnard appell. & Anne Touchard, & Laurés Regnard Inthimez.

IN PROPOSITA præcedētis cōtrouersia decisione Seii patris præsentia eiusque declaratio, atque etiam Augeria, quæ nubebat, bona fides arrecto causam dedit. Nos aliam adiiciemus cōtrouersiam à præcedente non adeo alienam.

SEIUS Meuiam vxorem duxit. Intererant nuptiis fratres Seii: Nati liberi ex eo matrimonio: Post Seii obitum de eius hæreditate orta est contentio. Siquidem fratres Seii illegitimum esse matrimonium dicebant, quòd Seius tempore contracti matrimonii presbyter esset: & id quidem probatione scripta liquebat. Ideoque defuncti fratres liberos illegitimos esse & incestuosos, velut presbyteri filios asserabant. Liberi ignorantiam Meuiæ matris proponebant, quæ cum presbyterum esse Seium nesciret, satis esse dicebant ad statum liberorum si bona fides alterutrius coniugum interueniret. Insuper etiam fratrum præsentiam in ipso matrimonio contractu allegabant.

PRO FRATRIBVS SEII. Illegitima esse presbyterorum coniugia nemo ignorat: & iam dudum damnatam fuisse ab ecclesia priscam eorum opinionem, qui presbyteris licere volebant vxores ducere. Itaque liberos inde natos non modò spurios & illegitimos, sed & incestuosos esse iure canonico constat. Quemadmodum autem Romæ nefastus ille & infœlix dies haberi solebat, quo virginis Vestalis incestum deprehendebatur: Sic non minus infauista & male ominosa cōtro-

cōtrouersia hæc censerī poterit, in qua presbyter vxorem duxisse & incestum commississe dicitur, & in qua illi se legitimos asserunt & defuncti Seii bona velut paterna vindicant, quos ex incestuoso concubitu procreatos liquet. Sacerdotis votum eiusque ordinatio expresso castitatis & perpetuæ continentia vinculo presbyteros Deo obligat. Solemnis hæc tantæ obligationis fides clericos ad castitatis promissæ obseruationem reuocat, quos alioqui æstus voluptatum primique libidinum motus in vita præcipites ferrent. Diuus Hieronymus, *Tu perfectum te fore pollicitus es. Nam quando relicta militiā te castrasti propter regnū cœlorum, quid aliud quam perfectam secutus es vitam?* Tertullianus, *Nupsisti Christo: Illi tradidisti carnem tuam: Illi sponsasti matritatem tuam.* Diuus Ambrosius, *Quæ sese sponndit Christo, & sanctum velamen accepit: Iam nupsisti, iam immortalia iuncta est viro, & iam si voluerit nubere, communi lege connubij adulterium perpetrat.* Diuus Cyprianus, *Christus dominus & iudex noster cum virginē suam sibi dicatam & sanctitati sue destinatam inire cum altero cernit, quam indignatur & irascitur, & quas penas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur.* Rectè Cicero hæc legem statuit, *Sanctè vota redduntur.* Qui fidem parenti aut patrono debitam fefellit, improbus, sacer, & ingratus perhibetur. An non impietatis reus erit quicumque fidem votam & obligatam Deo (qui communis omnium parens est & patronus) rupit & violauit? Presbyteri, qui ordinantur, ad castitatis & cœlibatûs obseruationem tenentur. Monachos quidem nō minus professionis votum adstringit: sed nō solemniter adeo aut legitima obligatione, Primum enim

a D. Hier. ad Heliod. epist. 1.

b Tertull. de velandis virg. in f. c. D. Cyprianus ad virginē lapsam.

d D. Cyprianus lib. 1. epist. 11. ad Pomponium. c Cic. li. 2. de legibus.

monachorum professio solum regularis vitæ votum continet. At presbyteri, qui sese Deo vouet, ordinatio sacro presbyteratus mysterio, & sacerdotis consecrationi accedit, cuius veneratio solemnior reddit cœlibatus promissionem. Deinde monachalis professio plerumque ab adolescente Immo etiam in puerili & tenera sedecim annorum ætate fieri potest, vt non immeritò quidam ætatis imprudentia circumuentos se querantur. At presbyter non aliter ordinatur, quam anno ætatis vicesimo quinto, ætate firma, cum & prudentia iudicium, & annorum experientia bene eligendi facultatem concessit. Itaque dubium non est quin Scipio, qui presbyter erat, coniugium illicitum fuerit, inipium, & incestuosum. Nam quòd fratrum præsentia allegatur, hoc vanum est & superfluum. Neque enim cuiusquam consensus rem illicitam, vel coniunctionem illegitimam & incestuosam confirmare potest. At isti matris Meuiæ ignorantiam proponunt: Hoc apertæ calumniæ & malignæ subtilitatis argumentum in se habet. Nam cum ignorantia sit negatiua scientiæ, quæ ratio esse potest probandæ ignorantiæ, vel quomodo negatiuam vllam propositionem probare licet? Immo neque etiam probabili vllò veritatis prætextu quisquam in ista facti specie ignorantiam præsumet. Seius presbyter erat & officio diuino publicè celebrando vacare solebat. Quis ita supinus est vt quod omnes sciunt solus ignoret? Cum enim ignorantia excusari dicitur, ea debet esse non perditæ & nimium securi hominis, vt ait Iurisconsultus^p. At tum maximè cum de incestis aut inutilibus nuptiis agitur, lex non alios excusat, quam qui errore acer-

a l. regula
S. sed fact.
ff. de iuris
& facti i-
gnor.
b l. pluri-
mum. ff. de
iuris & fa-
cti ignor.

rime, non affectato, insimulatōve, neque ex vili causa decepti esse dicuntur^a. Sic etiam quicumque cum alio contrahit, certus esse debet de eius conditione cum quo contrahit^b. Quinetiam cum Seius aliquando non modo presbyter, sed & rector parochus fuerit, negari non potest cum in parochia sua diuinum officium celebrasse, & proclamationes in missa parochiali fieri solitas promulgasse. At cum ex iuris canonici dispositione quodcūque in missa parochiali publicatur, notorium censetur & publicum^c: qua ratione ignorari aut nesciri potuit Ecclesiastica eius qualitas aut presbyteralis eius conditio, qui notorias illas publicationes promulgabat? Quin & hoc tempore odiosa est talis ignorantie excusatio. Priscis enim Ecclesiæ temporibus nemo non incestuosa presbyterorum coniugia abhorrebat. Vnde tunc facile ignorantia præsumebatur & excusari solebat, quia nemo adeo perditus credebatur, vt sciens matrimonium cum presbytero aut moniali contrahendo in incesti crimen incidere vellet. Nunc verò non iisdem regulis, neque eodem iure viuendum est: si quidem nouæ opinionis homines in istud incesti Ecclesiastici crimen frequenter incurrunt, talesque nuptias in opprobrium cleri contrahunt, seu in Ecclesiæ Catholicæ Apostolicæ Romanæ contemptum, seu quia id licere malo errore sibi persuadent. Vt certe Seium & Meuiam nouis illis erroribus infectos probationum indicia demonstrant. Dicamus ergo cum Innocentio tertio Pontifice. *Soboles de tali coniunctione suscepta prorsus illegitima censeantur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium: Cum illi taliter contrahendo, non expertis scientia*

a l. qui con-
tra Cod. de
incestis &
inu. nuptiis
b l. qui cō-
alio. ff. de
regul. iuris

c Can. cura
11. quæst.
3. & glossa
in canon.
quod dicitur
16. di-
stinct.

a Cap. cum vel saltem affectatores ignorantie videantur*
 inhibiitio. **PRO LIBERIS.** Communis est iuris ca-
 nonici regula, Alterutrius coniugum bonam fi-
 dem in matrimonio ineundo sufficere, ad hoc ut
 valeat matrimonium & legitimus subsistat proli-
 inde procreatæ status. Atque idè ea, quæ alij nu-
 psit existimans virum suum decessisse, cogitur qui-
 dem, si prior maritus reuertatur, ad eum redire, sed
 neque pœnâ meretur, neq; ex eo factò corripitur aut
 reprehèdi debet^b. Sic etiã ex Diui Augustini senten-
 tia, si virgo nesciens viro nupserit alieno, nunquam
 ex hoc erit adultera^c. Nec dissimiliter si vidua nu-
 bat intra annũ luctus, non ipsa solùm, sed & qui eam
 duxit punitur. *Ignorantia tamen* (inquit Vlpianus)
excusatur non iuris sed facti^d. Nam quoties de libe-
 rorũ statu & coniugij fauore agitur, qualis qualis ig-
 norantia interuenerit, vix est ut liberos contrahe-
 dẽ matrimonij lex illegitimos vel spurios iudicari
 facillè permittat^e. Vnde etiã sola ignorantia vxorem
 excusat, quæ cum maritum absentẽ decessisse crede-
 ret, alteri marito nupsit^f. Vt & plerisque alijs casib^g
 alter coniugũ ex causa ignorantie excusari solet^h.
 Neque enim peccatũ censeri potest quod nõ est vo-
 luntariũ: Voluntarium autem esse nequit, si malefa-
 ciendi animus desit, & quoties legitima verãque ig-
 noratiæ excusatio proponitur. Hæc autẽ ignorantia
 tũ maxime excusat, cum publicè contractum est
 matrimonium: Aliud fortassis dicendum, si clau-
 destina esset desponsatioⁱ. Itaque licet Scius se
 presbyterum esse sciens in mala fide fuerit, tamen
 Meuiæ bona fides statum liberorum conseruat, ad
 hoc ut legitimi censcantur, etiam vtriusque successo-
 rium. *l. de adult. l. qui contra & glossa in verb. errore. C. de insti-*

fionis

fionis ratione, quia nemo pro parte legitimus &
 pro parte illegitimus censeri potest. Atque hoc ita
 olim a Senatu iudicatum plerique testantur^a. Ob-
 iiciunt tamen in hac causa debuisse Meuiam cu-
 riosè & sedulò de veritate inquirere. At quosnam
 illa meliùs certiusve de veritate inquirere & scru-
 tari potuisset, quàm defuncti fratres, qui præsentia
 sua nuptiarum statum & Meuiæ credulitatem con-
 firmarunt? Nam ut res ipsa ex certa veritatis serie
 iudicibus proponatur, Scius olim, multo ante
 nuptias tempore, ad presbyteratus ordinem pro-
 motus fuerat, ac tum in pago quodam diuertebat.
 Procedente tempore medicum se iactauit, cum
 medicinæ aliquando operam dedisset. Vnde & in
 tabulis nuptialibus medicum se nominauit. Ita-
 que & in hac vrbe medicus vulgò credebatur, &
 Meuia medico nubere se credidit. Adfuerunt præ-
 sentes fratres nec contradixerunt. Quis non me-
 ritò dixerit illos tacita & fallaci dissimulatione iu-
 ri suo præiudicasse? Quin potius si qui sunt qui
 pœnam mereantur, fratres illi animaduersione
 & reprehensione dignissimi sunt, qui facilem Me-
 uia simplicitatem circumuenerunt^b. Quemad-
 modum autem lex non eos tantum, qui bona Ec-
 clesiæ alienant, punit: sed & œconomos qui bo-
 na illa alienari patiuntur^c. Sic & eadem ratio-
 ne æquum est puniri fratres istos, qui cum sci-
 rent tali coniugio incestum à fratre suo commit-
 ti, non reclamauerunt, sed mala fide reticuerunt^d.
 Nam, ut ait Iuriconsultus, qui prohibere po-
 tuit, tenetur si non fecerit^e. Nulla ergo iuris aut
 æquitatis ratio ferre potest fratres Scij, qui præ-
 sentes adfuerunt, ad nuptias istas improbandas

a Benediçt.
 ad ca. ray-
 nuius in
 verb. ray-
 nuius no.
 16. & 17.

b l. ea qua
 commẽdã-
 di. §. ff.
 de contrah.
 empt. l. si
 quis affir-
 mauerit. ff.
 de dolo.
 c. l. in vobis
 Co. de sa-
 crof. eccles.
 d. Ca. cum
 in sua ext.
 de sponsal.
 e. l. scientiã
 in pr. ff. ad
 leg. aquil.
 liam l. 3. ff.
 omnib^g. ff.
 de noxal.
 actio.

institutæ accusatione admitti: siquidem ipsi fuerunt eiusdem criminis participes, aut potius solius superfluit consilij, cum Meuiam ignorans & imprudens, illi verò scientes malitiosè authoritatem præsentis suæ incestis nuptiis accommodare ausi fuerint. Cosconium memorant cum Seruilia lege reus peteretur, ostendisse Valerium accusatorem eodem crimine teneri; atque etiam multorum facinororum nocentem esse. Iudices iniquum rati sunt eum victorem pronuntiare, qui palmam non tam de alio ferre quàm de seipso dare merebatur. Itaque accusator magis in Cosconij absoluteione damnatus, quàm Cosconius in causa sua liberatus est. Sic etiam si in odium fratrum, qui ipsi auctores & participes incesti fuerunt, liberi legitimi pronuntiantur, Senatus non tam nuptias presbyteri confirmasse, Meuiamque absoluisse cenferi debet, sed potius iudicio solemnè malignam fratrum præsentiam & insidiosam eorum reticentiam damnasse videbitur. Non equidem sola fratrum præsentia posset nuptias illicitas aut incestas confirmare, sed in hac causa duo simul concurrunt: Tum quod ignorantia Meuiam excusat & liberorum statum ex bona fide asserit: Tum quia fratres ab ista nuptiarum accusatione priuato præsentis suæ crimine excluduntur. Nam quemadmodum etiam is qui iuste & legitime exheredatus non poterat: si tamen manu sua se exheredem scripserit, de exheredatione conqueri non potest^b. Sic etiam etsi iure ipso nuptias istas illicitas esse & nullas admitteamus, tamen fratres, qui sub signatis coniugij tabulis nuptias adprobarunt, seipso exclusisse cenferi debet: ne ad accusandum & improbandum matrimonium

a Valer.
Max. lib.
8. cap. 1.

b L. nõ pu
sanit. §. si
quis sua
manu. ff. de
bon. possiff.
con. tab.

admitti

admitti eos conueniens sit^a. Idque duplici ratione: Tum quia turpi quæstu ad accusandum impelluntur. Tum quod in culpa sint, qui Meuiam veritatis, quam nouerant, monere & certiore facere noluerint. Generaliter enim in iure quod quis indicare potuit debuit, si tacita fraude dissimulauit, non auditur accusans: Imò (inquit glossa) ne denuntians quidem^c. Quin & si quæstionem istam aut dubiam aut ambiguam proponamus: Tamen pendente lite controuersa hæreditas, prouisorio saltem iudicio liberis adiudicari debet. Ut cum de Carboniana bonorum possessione agitur, Iuriscõsultus ait, Si iudex absolutam causam inuenerit, euidenterque probetur filium non esse, negare ei debet Prætor bonorum possessionem Carbonianam. Si verò ambiguam causam, hoc est, vel modicum pro puero facientem, ut non videatur euidenter filius non esse, dabit ei iudex Carbonianam bonorum possessionem^d. In hac autem causa exhibentur tabulæ nuptiales, ex quibus constat liberos esse in possessione filiationis, & iure iuris. Itaque aut causam ipsam iudicio definitiuo in fauorem liberorum decidi & terminari oportet: Aut si definitiuè non iudicetur, certè prouisorio Senatusconsulto liberis paterna hæreditas pendente lite adiudicari debet.

S E N A T V S prouisorio iudicio liberis paterna Seij & auita bona adiudicauit^e.

1798. plaidant M. Louys Buiffon pour les enfans d'un nommé Morcean appellans, & M. Arnauld pour les Intimés. Par lequel arrest au principal les parties sont appointees au conseil: Et cependant par prouision partage se font auant les coutumes des lieux.

a Glossa in
ca. cum in
hibito in
verb. no-
lueris. ext.
qui stultus
legitimi.
b cap. signi-
ficat. ext.
qui ma. ac
cusare pos-
sunt.

c Cap. cum
in tua. &
ibi glossa
extr. qui
matrim. ac
cusare pos-
sunt.

d l. 3. §. ca.
ff. de Carb.
edicto.

e Arrest
du 28. de
Iuillet

An quis in ea causa, in qua patronus & advocatus est, testis à parte adversa produci possit.

CAPVT XIX.

VASTIO agitata est in Senatu, vtrū aduocatus in ea causa, in qua patrociniū alteri parti præstat, testis aduersus clientē à parte aduersa produci possit: Et an inuitus testimonium dicere teneatur.

PRO SEIO ADVOCATO. Depositi sacrosancta fides ab omnibus tanto cultu & tanta religione commendari solet, vt quisquis depositum inficiatur, aut in deposito mala mente versatur, eum meritò virum impium & sceleratum credamus. Cliens quicquid in causa sua secretum & arcanum nouit, id omne aduocati auribus & conscientiæ committere & deponere consuevit. Et id quidem depositum tantò sanctius censeri debet, quantò ea omnia, quæ ad famam & existimationem nostram attinent, pecuniæ omnis æstimationem excedūt. Aduocatus ergo, qui de re aliqua cōsultus est, & cuius fidei cliens arcanum causæ suæ cōmisit, si id palàm in iudicio profert & declarat, ré facit perfidam, nefariam, & sceleratam. Eusebius Samosatenus, cum à Synodo quadam Antiochena electus fuisset, qui decretum Synodi asseruaret, & Constantius Imperator mandasset vt nisi decretum exhiberet dextra ei amputaretur. Ille non modo dextram sed & læuam protulit, paratum se alferens ambas manus amputandas potius præbere,

quàm

quàm decretum sibi vniuersa totius Synodi fide commissum prodere & vulgare. Eleganter Alexandrides: Οσις λόγος γδ καταβαθύνω ως λαβών. Εξείπεν, ἀδίκος ὅστιν ἠ ἀκρατὴς ἀγαν. Ο μὲν δὲ κέρδος, ἀδίκος, ὃ ἴσως δίχα ἀκρατὴς ἴσως ὃ ἴσιν ἀμφοτέροι κακοί. Nullum est autem vitæ genus, in quo prudentia maior & certior fides requiratur, quam in aduocatorum munere: si quidem aduocatorum linguæ intemperantia periculosissima est. Cliēs enim patrono nihil celat, & aduocatum aperto pectore secretorum suorum omnium conscium & participem facit. Ecclesiasticæ historiæ authores Ioannem Chrysostrum eloquentiæ natum & dicendis causis aptissimum extitisse narrant: ac primam hanc ei mentem fuisse, vt se foro dederet & aduocati munus profiteretur. Sed cum ei difficile videretur probitatem simul & forenses ac ciuiles actiones præstare, statuit sacrarum literarum studia excolere & Ecclesiasticæ vitæ sanctitatē sequi. Hoc ille forensis integritatis ignarus malè sibi persuasit. Si tamen deinceps aduocato liceat clientium secreta pandere, & causarum arcana fidei suæ commissa palàm & publicè proferre eaque parum fido pectore effutire: In foro deinceps non æquitatis cognitio sed latrocinium exercebitur: Tribunalia murices erunt, quibus litigantium simplicitatem vndique circumuenire & imputare licebit: & in iudicio non tēplum Themidis, sed spoliarium erit, si clientes tacita confessionis fide captare & irretire permittetur. At nos aliter iurisprudētiā tractamus: Nos (inquam) qui (vt ait Diuus Cyprianus) Philosophi non verbis sed factis sumus, nec vestigiū sapientiæ sed veritate præferimus. Qui virtutū magis conscientiam

a Theodoro vet. lib. 2. cap. 32. & 32. Histor. tripar. li. 5. cap. 49.

b Niceph. eccles. hist. 13. ca. 2. Histor. tripar. lib. 10. ca. 3

a D. Cypri. *quàm iactantiam nominamus* ^a. Clientes à patrono nõ
 posse sine summa infamia deferi dicebat Cæsar ^b.
 Verba legis 12. tabularum hæc referuntur, Patronus
 si clienti fraudem fecerit, sacer esto. Virgilius quale sit
 hoc crimen satis ostendit, cum hæc duo simul iun-
 git, *Pulsatusve parens & fraus innoxia clienti*: Ut &
 eo loco Seruius: *Si clientes* (inquit) *quasi colentes sunt,*
Patroni quasi patres: Tantundem est clientem quantum
filium fallere. Quinimò si admittamus aduocatum
 cogi posse testimonium aduersus clientem dicere,
 ille aut clientis causam iuuabit, aut ei præiudicium
 afferet. Si clienti noceat & patroni testimonio cau-
 sa clientis deterior reddatur, lædi videtur ius illud
 amicitiae quæ inter patronum & clientem esse de-
 bet. Sic enim M. Cato dicere solebat, pro cliète sa-
 pe contra cognatos, aduersus clientem nemo bo-
 nus vnquam testimoniũ dixit ^c: Ut & propinquos
 in leui iniuriarum causa non cogi testimonium
 dicere Senatus aliquando iudicauit ^d. Quod si ad-
 uocatus clientis causam testimonio suo iuuat: hoc
 aut verè aut ad gratiã facit. Si verè, suspecta manet
 aduocati in clientis fauorem fides. Sin verò in cli-
 tis gratiam veritatem occultat, periurus est, & sei-
 psum lædit, suamque offendit conscientiam. Ita-
 que nullo casu conueniens est aduocatum in ea
 causa, in qua patrocinium præstat, ad dicendum
 testimonium adhiberi. Reipublicæ quidem inter-
 est, & crimina litigantium temeritatem, dolos, frau-
 desque quocunque modo detegi & puniri: Sed non
 hoc exigit aduocati munus, ut quis tam exactè in
 clientis mores inquirat. Dicebat ille apud Gellium: *Aliter censor loqui debet, aliter rhetor* ^e. Sed in
 hac eadem quæstione Iurisconsulti verba sunt:

Manda-

Mandatis cauetur (inquit) *ut præsidēs attendant, ne*
patroni in causa cui patrocinium præstiterunt, testimo-
nium dicant ^a. Idque etiam iure canonico, ut & iure
 ciuili cauetur ^b. Vnicus sanè casus excipitur ut si lis
 trãfractione finita sit, possit aduocati testimonium
 ad trãfractionis fidem & probationem adhiberi ^c.
 Sed quandiu lis pendet manetque indecisa nõ po-
 test patronus salua fide & conscientia in clientis
 perniciem testimonium ferre, & quicquid illi ta-
 cita fide commissum est prodere & vulgare. Nam
 quemadmodum secreta & in aurem sacerdotis fa-
 ctæ confessiones reuelari non debent, puniendũ
 que sacerdos qui eas detegit ^d. Sic & confessiones,
 quas cliēs patrono suo tacito sermone committit,
 asseruari secretò & celari debent. Munus enim ad-
 uocati, ut & sacerdotia, sacrosanctum est. Hinc
 est quod Ulpianus iuris ac iustitiæ meritò nos sa-
 cerdotes appellat ^e. Et Imperator laudabile esse as-
 ferit & vitæ hominum necessarium aduocationis
 officium ^f.

PRO MEVIO. Laudabile quidè est & mul-
 to honore dignissimum aduocationis officium: sed
 duo sunt potissimum, quæ aduocatum præcipue
 ornant & commendant, probitas morum & verita-
 tis assertio. Etenim eum qui non verè dicat, neque
 etiam benè posse dicere credendum est. At quis-
 quis vocatus testari recusat, infami reticentia ce-
 lare vult eam, quam nouit & in qua laus præcipua
 aduocatorum consistit, veritatem. Ulpianus munus
 nostrum ac ciuilem iuris & iudiciorum scien-
 tiam vocat philosophiam veram. Cauendum ne nos
 eam pro vera *σοφία* reddamus. Rectè Cicero,
Qui ostentationis aut quæstus causa philosophantur (ut

L iij

a l. sin. ff. de testibus
 b Cap. Romana de testibus in 6. can. statutum 2. quæst. 6. cã. si testes §. testes vers. patroni 4. quæst. 3.
 c cap. ex literis & ibi not. ext. de trãfractione d. can. sacerdos 3. quæst. 7.
 cap. omnis de pen. & remiss. c. l. i. ff. de iustitia & iure. fl. Laudabile C. de offic. iudic.

c Gellius lib. 5. ca. 13. d iugè par arrest que vn beau frere en vne action d'iniures n'estoit pastenu de deposer cõtre sõ beau frere.
 Arrest du Vendredy 20. de Iuillet 1782. plaidât M. le Beau pour l'appellânt & du val pour Pinchimé.
 e Gellius lib. 1. cap. 6.

a Cicero in
Academ.

quit) *Sophista sunt appellati*^a. Quid enim aliud est
neruos virtutis incidere, nisi probitatem tollere &
veritatem, effectrices eloquentiæ & moderatrices?
Orator Cæcilius dicebat innocentiam esse elo-
quentiam: quia oratio debet esse benè morata ut
persuadeat. Summum itaque oratoris pretium ex
probitate dicentis pendet. Sirenum voces mul-
cent quidem aures, sed & decipiunt: At dulcis Mu-
sarum cantus simul & aures oblectat & animum
pascit. Atque ut naus nec supparo purpureo nec
ramis argenteis velocius impellitur: Ita nec ipsa
eloquentia speciosis aut magnificis verbis lætior
exurgit. Ut & forma, quæ natio colore splendet,
gratior est & pulchrior, quàm quæ fucum & me-
dicamina faciei asciuit. Argonautæ sibi Herculem
adiunxerant, cuius virtute vellus aureum obtine-
rent: sed cum in Propontidem simul peruenissent,
Hercules Hyle pueri submersi mœrore anxius Ar-
gonautas deseruit^b: ac tùm illis necesse fuit ad ma-
gicos susurros & Medæ carmina recurrere. Lau-
dabiles aduocati illi, qui eloquentiam Herculi, vir-
tuti scilicet, adiungunt. At si Hercules eos deserue-
rit, atque illi eloquentiæ suæ vires à probitate &
virtute remouerint: ad cauillationes, fallacias, &
sophismata confugiant necesse est. Ergo neque ad-
uocato quidquam tenrandum est, nisi quod fiat sal-
ua fide saluæque officij religione: & nihil est detre-
ctandum, quod ad veritatem asserendâ & detegen-
dam pertineat: duoque illa reuicienda sunt, quæ D.
Cyprianus vocat coniuurata & conspirata dæmo-
nia, mendacium & iniquitas. Vtriusque autem cri-
minis reus est & nocens quisquis interpellatus ve-
ritatem prodere & testari recusat. Quod si quis est

b Theocri-
si scholia-
stes in 13.
sdyllum.

in

in orbe locus, in quo probitas sibi ius aliquod vin-
dicare possit, equidem aut nusquam aut in supra-
mæ Curia aduocatorum subselliis virtus & veritas
illustri splendore nitent. Atque de hoc Senatu ius-
tare licet illa Ciceronis de tribunali Caij Aquilij
verba, *Certè aut apud eos, qui hic adsunt, veritas vale-
bit: aut ex hoc loco repulsa, ubi consistat reperire nõ po-
terit*^a. Etenim ex hoc aduocatorum Curiaæ cœtu, stã
quam ex quo Troiano, innumerabiles prodierunt
viri aut heroes potius, quos ardens euexit ad athera
virtus. Seneca, dum oratoris definitionem illam lau-
dat, *Orator est vir bonus dicendi peritus*, hanc vocem
non M. Catonis esse sed oraculi asserit: Additque in
mala ac improba ingenia vix & raro cadere elo-
quentiam, *quam non mirarer* (inquit) *nisi animos in-
quos se confert, eligeret*^b. Plinius Reguli aduocati im-
pudentiã, corruptos mores, & ingenij tarditatem
arguens, memorat Herennium Seneccionem miri-
fice Catonianam illam oratoris definitionem in
Regulum è contrario vertisse, *Orator est vir malus
dicendi imperitus. Non mehercule Cato ipse* (inquit
Plinius) *tam bene verum oratorem, quàm hic Reguliã
expressit*. Rectè Lacedæmonij Ephori prudês & v-
tile consilium non aliter probari & admitti volue-
runt, quàm si à viro probò & laudato proponeretur.
λόγος ἐξ ἀδελφόντων ἰών καὶ ἐξ ἀκούοντων ἢ ταυτὸ σθε-
νεί, ut dicebat Hecuba apud Euripi lē. Est enim lin-
gua ὄργανον τοῦ ἀγαθῶν, sed videndū ne aliquādo
pernicioso abusu fiat ὄργανον τοῦ κακῶν. Elegãs est
ille Ciceronis locus quæ Ammianus Marcellinus re-
fert: *Cum nihil tam incorruptum in Republica esse debeat
quàm suffragiũ, quàm sententiã, nõ intelligo cur, qui pecu-
nia corrupti, pœna digni sũt: qui eloquentia, laude etiã*

a Cicero
pro Quin-
tio.

b Seneca
li. 1. c. com-
trouer. in
prin.

c Plinius
lib. 4. epi.
7. ad Lepi-
dum.

L iij

Amnia ferat^a. Hoc inter reprobum & legitimum nummū
ius Mar- interest, quod etsi uterque eandem Principis ima-
plinius li. ginem referat, tamen numinus hic, qui authorita-
 30. te publica percussus est, tam in precio quàm in u-
 su habetur, ille alter reiicitur & improbatur. Sic e-
 tiam vera oratio à falsa & mendaci hoc distat,
 quod licet utraque & dicendi facultate & verbo-
 rum lenociniis niteat & magnis persuasionum ar-
 gumentis firmetur: Tamen oratio, quæ veritatis
 fundamento nititur, si accedat dicentis integritas,
 commendatur, cogit, persuadet: fallax autem & im-
 proba Sophistæ oratio, bonis & grauibus ingrata,
 vix etiam quibuscunque aliis placet aut probatur.
 Magnam enim persuadendi vim habet probitatis
 opinio. Ideoque Caius ille Gracchus, *Peto* (inquit)
non pecuniam, sed bonam existimationem atque hono-
rem. Menelaus apud Homerum breui nec verbosa
 oratione persuadebat, Παῦρα μὴ ἀλλὰ μάλα λι-
 γέως, ἐπεὶ ἐὶ πολὺ μύθος ἐδὲ ἀφάρμα βραχὺ^b. Quod si,
 ut dicebat Plato, συμβεβηκὸν ἱερὸν χρῆμα: Certè re sacra
 malè utitur quisquis ingenij, eloquentiæ, & eruditio-
 nis gloria ad fallendum abutitur. Nam quo in loco
 non ausit aliquis peierare, si in oculis iudicū pec-
 cat, si in Capitolio, ut ait Plinius, fulminantè peierat
 Iovem? Vnius Catonis præsentia in sacrario Vene-
 ris ludisque Floralibus immodestiam & nimiam
 lasciviam continuavit & coercuit. At in hoc intimo
 Iustitiæ sacrario quàm multi adsunt Catones, quo-
 rum præsentia, ne quis celandæ veritatis studio te-
 neatur, integritatis laudem & probitatis religio-
 nem excitare debet! Itaque vos, qui in his Curiæ
 subselliis gloriosa & erudita voce nomen famamq;
 eloquentiæ affertis, *Sublimes anime pulchrūmq;*

in nomen iura, prospicite, ne si contra iustitiam &
 veritatem, tabularum fori instar, armatam gera-
 mus linguâ, dicamur φιλόσοφοι μέγχι τῆ λέγειν ἀνευ
 τῆ πράττειν: atque ex eorum numero simus, de qui-
 bus Quintilianus ait, *Multum se valere in iudiciis*
putant. Rapiunt malas aliquando causas^a. Diuus Ber-
 nardus ad Eugenium: *Miror quemadmodum reli-*
giosa aures tua audire sustinent huiusmodi disputatio-
nes aduocatorum & pugnas verborum, quæ magis ad
subuersionem quàm ad inuentionem proficiunt verita-
tis. Corrige prauum morem & præcide linguas vanilo-
quas & labia dolosa claudere. Hi sunt qui docuerunt lin-
guas suas loqui mendacium, diserti aduersus iustitiã,
eruditi pro falsitate: sapientes sunt ut faciant malū, elo-
quentes ut impugnent verum^b. Virtus autem & veri-
 tas firmam adeo honestæ orationis authoritatem
 asserunt, ut ἀληθεία dicatur τὸ μὴ ληθῆν ὑπόπτιστῆν τῆ δὲ
 καίε^c. *Audaciorem veritas facit*, inquit Nazarius^d.
 Homerus cū in Achillis clypeo controuersam
 dubiæ litis decisionem describeret, vult præmiis
 donari non eos qui eloquentius oratione diserta
 dixissent, sed eos qui rogati rectius & verius sen-
 tentiam tulissent, Κεῖτε δ' ἄρ' ἐν μέσοισι δύο χυσοῖο
 τάλαντα τῶ δ' ὀρθῶν ὅς μετα τῶσι δίκην ἐδύλατα ἔειπῆ.
 Ut & apud eundem Homerum Phoenix ait se datum
 Achilli non tam verborum quàm factorum illu-
 striū præceptorem: Μύθων τε φησὶ τῆ ἔμμοιαι πρηνκτῆρ
 τε ἔργων^e. Roma orbis imperio nobilis, & Athenæ
 literarum gloria insignes, duos iactant oratorum
 omnium, qui vnquam fuere, eloquentissimos, De-
 mosthenem & Ciceronem. Memorant tamen eo-
 dem cum illis tempore floruisse Phocionem & Ca-
 tonem, viros non tam eloquentia quàm morum.

^a Quintil.
 decla. 268.

^b D. Ber-
 nard. lib. 1.
 de consi-
 derat. ad
 Eugenium
 ca. 10.

^c Etymolo-
 gicum ve-
 tus in dict.
 ἀληθεία.
 d Nazari-
 in panegy-
 ric. pag. 89
 e Homerus
 Iliad. 18.

^f Homerus
 Iliad. 9.

grauitate celebres: Hi licet dicendi gloria inferiores essent, tamen quia viri probi, virtutis studiosi, simo & veritatis rigidissimi satellites erant, non minus aut in ciuitate authoritatis aut in populo persuadendo gratiæ habuerunt. Certe Demosthenes si quando Phocionem dicere incipientem videret,

a Plutar. in vita Demosth.

ή ἤδη ἡμῶν λόγων κοπιᾷ ἀνίσταται, inquit ^a. Bias Priennēsis in causis orādis summus, atque vehemētissimus fuisse fertur, sed cū maximæ esset integritatis, inde potissimam laudem est consecutus, quod non alias quàm bonas causas defenderet & tueretur ^b. Itaque rectè Plinius in orationis institutione commendat, vt mores primū, mox eloquentiam discat, *que malè sine morib⁹ discitur* (inquit Plinius.) Mercurium λόγιον eloquentiæ Deum & præsidem antiquitas finxit, eundemq; quoque veritatis antistitem esse voluit ^c. Suidas, postquā Mercurio eloquentiæ & suadellæ numē tribui dixit, Querit cur ἡ τριῶνων αὐτὸν ποιεῖσιν. Addit, *ὅτι πᾶσι ἐπὶ τῷ ἀληθεῖ λόγῳ*, propter firmitatē orationis veræ ^d. Nā quæadmodum in quacūque parte quadratū decumbat, rectū stat & βάσιμον. Sic etiam dicebat Æschines, ἕτως ἰσχυρόν ἐστιν ἀλήθεια ὡς ἐπὶ πάντων ἡμικρατεῖν ἤδη ἀνθρώπων λογισμῶν ^e. Liceat dicere olim Gallos sibi feliciore numine prospexisse, qui nō Mercurium fallacem Deum, sed Herculé Gallicū eloquentiæ suæ patronū & præsidē fugebant & venerabantur. Vnde mirum videri non debet, si

b Diogen. Laert. in eius vita.

c Plinius lib. 3. epist. 3. in fine.

d Suidas in dictione ἑρμῆς.

e Æschines in orat. contra Timarchum.

f D. Hier. in epist. aduersus Vigilantium in princ. epist. 13. li. 3

sola Gallia (vt ait D. Hieronymus) monstra nō habuit, sed viris semper fortissimis & eloquentissimis abundauit. Fortissimos & eloquentissimos iuixit: sic enim Hercules Gallicus teste Luciano, pingebatur confertissimam hominum turbam post

fc

se trahens, eosque omnes auribus vinctos: Clauam autem manu tenebat ad domanda hæc monstra, periuria, dolos, fraudes, & mendacia. Quemadmodum autem Græci ἐλίκαρες sunt dicti, quod oculis versus helicem perpetuò intentis nauigassent: Sic & aduocati sydus veritatis sibi ob oculos assidua cogitatione proponentes non tam cauidici quàm veridici dicantur, atque illi cum Platone existimēt πῶ ὀρθότητι καὶ πῶ ὠφέλειαν καὶ τὸ εὖ καὶ τὸ καλῶς πῶ ἀληθεῖαν εἶναι πῶ δαποτελεῖσθαι ^a. Ideoque Græcus ille orator meritò dicebat conueniens esse vocem oratoris nihil à lege differre: *χρὴ τὸ αὐτὸ θεῖον διατῶν ἠθέρα καὶ τὸν νόμον* ^b. Orator sit magis bonus, quàm magnæ famæ: sit potius inter bonos quàm inter claros. Ac quemadmodum athleticis solempne erat iurare se in olympicis certaminibus nihil fraude mala, nihil dolo commissuros, vt refert Pausanias ^c: Sic & inter aduocatos iusiurandum illud quotannis præstari & renouari solitum, hoc efficiat, vt neque mala fide, nec mendaci veritatis reticentia, neque vlllo dolo malo ad victoriam litis obtinendam peruenire contendant. Dolum autē malum asserit Iurisconsultus non in eo tantum esse qui fallendi causa obscure loquitur, sed etiam qui insidiosa obscure dissimulat ^d. Neque enim hæc est vera aduocati laus, vt quoquomodo & quavis ratione causæ victoriam reportet: Iusta iustè exequenda sunt. Plinius equitis Romani meminit, quem, Claudius Imperator puniri iussit, quia in sinu ouum quoddam deferebat, quod superstitioni magiæ naturalis cultores ad litium victoriam vi quadam latente & secreta prodesse existimabant ^e. Solem pueri (inquit Lampridius)

a Plato li. 6. de legib

b Æschines in orat. contra Crete siphontem.

c Pausan. lib. 5. in Eliacis.

d l. ea qua comendam di §. fin. ff. de cōtrab. empti.

e Plin. lib. 29. cap. 3.

pileo insigniri natur. ali, quod obstetrices rapiunt, & aduocatis credulis videntur: siquidem caufidici hoc inuari dicuntur^a. Remoueantur, quæso, omnes istæ impuræ, superstitiosæ, & fallaces litium victoriæ expectationes. Absit ab aduocato omnis auaritiæ & præuarcationis suspicio. Sub Traiano Nigrinus Tribunus plebis libellum in Senatu recitauit disertum & grauem, quo questus est vanire aduocationes, vanire etiam præuarcationes, in lites coiri, & gloria loco poni ex spoliis ciuium magnos & statos reditus^b. Tacitus, *Nec quidquam publicæ mercis* (inquit) *tam venale fuit, quam aduocatorum perfidia*. Addit postea, *Indignum esse, ut quomodo vis morborum pretia medentibus: sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat*^c. Carneades olim malè audiebat, quòd sæpe, vt Cicero testatur, optimas causas ingenij calumnia ludificari soleret. Seneca, *Hæc tot millia* (inquit) *ad forum prima luce properantia, quæ turpes lites, quanto turpiores aduocatos habent*^d. In hæc autem vitia si incidamus & neglecta probitatis existimatione fallacem malitiosæ eloquentiæ gloriam affectemus, conueniet nobis quod Plinius dicebat. *Nos qui in foro & veris litibus versamur, malitia multum etiam nolentes addiscimus*^e. At veri oratoris & patroni disertum munus est causæ suæ veritatem & iustitiam ornata oratione confirmare. Neque enim oratores aut aduocatos eos existimauerim, qui toti sunt in aucupiis verborum, & vt ait Lucianus, *ὅς ὀνόμασιν, ἢ ὅς νόημασι*. Inde est quòd Philippus Alexandri magni pater dicere cōfueuerat, Demosthenis orationes *σπατιαῖς ἐσὶν*. At verò Isocratis λόγους *κοινην ἀθλητικῆς*. Τέρτιον γὰρ αὐτῶς ἔχουν θεατρικῆν^f. At multomin⁹ verò esse aduocatos

a Lampri. in Anton. Diad.

b Plin. lib. 5. epist. 14.

c Tacitus li. II. ann.

d Seneca li. 2. de ira cap. 7.

e Plin. lib. 2. epist. 3.

f Plutarc. in vita Demosthen. m. 118.

uocatos crediderim eos qui verborum lenociniis & orationis fūco iudicium religionem decipere & circumuenire, hoc demum esse oratoris munus profitentur. Quintilianus de calliditate aduocatorum differens, qui nullam esse ingenio suo malam causam ostendere student, addit, *Constituit natura arma nequitia per quæ abducantur iudicium animi*^a. Protogoras hoc se eloquentia & verborum industria effecturū pollicebatur, vt causa infirmior fieret fortior, τὸν ἦγρω λόγον κρείττω ποιεῖν^b. Atque in eiusmodi aduocatos grauibus verbis & acriter inuehitur Ammianus Marcellinus, eamque artem ex Epicuri sententia κακοτεχνίαν vocat: & apud eos (inquit) *libertatem temeritas, constantiam audacia præceps, eloquentiam inanis quedam imitatur fluuicia loquendi*^c. His omnibus ostendere volumus calumnias, mēdacia, fraudes, periuria, etsi victoriam causæ clientis parare videantur: tamen à veri & probi aduocati munere alienissima esse. At quæ maior calumnia esse potest, quàm si alicui veritatem celare & malitiosa dissimulatione inficiari permittamus? Aut quæ maior huic ordini ignominia nota & infamia inuri potest, quàm si à veritate testimonio suo perhibenda exculentur aduocati, qui non aliunde laudem quàm ab ipsa veritate sperare debent? Reipublicæ interest ne improbitati ac vitiiis villa pateat latebra, vllum suffugium, néve aliquod fraudi in iure iudiciisque præstetur patrociniū. Publicæ disciplinæ vigor maleficia puniri postulat^d. *Leges* (inquit Tertullianus) *malos erui iubent, non abscondi: Confessos damnari præscribunt, non absolui: Hoc Senatus consulta, hoc principum mandata deservunt*^e. Monitiones illæ Ecclesiasticæ, quæ ad

a Quintil. decla. 334

b Gellius lib. 5. cap. 3.

c Amm. Marcell.

d l. locatio. §. quod illi cunctis de publicanis & Terentii. in apologet. aduer. sua gentes.

exquirendam veritatē in Ecclesia publicantur, hanc exceptionem ex vulgata clausula & stylo consueto olim continebant, *dempta parte & consilio*. Nunc autem omni remota exceptione generales concedi solent. Eleganter D. Augustinus, *Quisquis* (inquit) *metu cuiuslibet potestatis veritatem occultat, irā Dei super se prouocat, quia magis timet hominem quam Deum: Vterque reus est & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat*^a. Tertullianus ait, *Nihil verius erubescit nisi solummodo abscondi*^b. Clerici, qui occulto reticentiæ crimine vera suppresserint, graui animaduersione & pœna digni censentur^c. Neque enim minus punienda est ista veritatis occultatio, quàm mendacium: nec minus odiosa est improbitatis latebra, quàm ipsa improbitas. Sacra res est & prope diuina afflictio clienti patrociniū præstare, lapsum prudenti consilio erigere, fatigatum & oppressum recreare & iuuare. At celare veritatem, flagitiosos pœnis eximere, fraudes tegere & dissimulare, non aduocati munus est, sed impostoris. Hinc est quod olim iure Romano iusiurandum de calumniā ab aduocatis in quacunque parte litis exigi poterat. *Vt omni virtute sua* (inquit Iustinianus) *omnique ope quod verum & iustum existimauerint, cliētibus suis inferre procurent, nihil studij relinquētis quod sibi possibile est: Non autem credita sibi causa cognita quod improba sit vel penitus desperata & ex mendacibus allegationibus composita, ipsi scientes prudentesque mala conscientia in patrociniabūtur*^d. Hæc

^a l. rem nō nouam. §. est ergo propria aduocatorū professio, hoc est verum diferti & eloquentis patroni officium, vt se veritatis laude, non reticentiā aut mendacio commen-

dari

dari oportet. *Nihil est* (inquit Cassiodorus) *aduocationis officio, si purè impendatur, ornatius*^a. Neque enim laudandū est, quod Cicero de Sulpitio refert, tantam eius in dicendo fuisse grauitatem, iucunditatem, breuitatem, vt posset vel vt prudentes errarent, vel vt boni minus bene sentirent perficere dicendo. Quod autem in hac causa Scius obiicit, & ciuili & canonico iure caueri, ne aduocatus possit in ea causa testis esse in qua patrociniū præstitit: Hoc non generaliter sed adhibita distinctione accipiendum est. Aut enim aduocatus à cliente testis producitur, aut ab aduersario. Si cliens, vt iuris facti que sui probationē asserat, velit aduocatum suum tāquam testem idoneū producere, nō dubium est quin testis ille refutari & reici possit, ex eaque inter patronum & clientem contrahitur, amicitia. In non dissimili causa hanc rationem verè & eleganter subiungit Imperator: *Ne ille* (inquit) *affectionis sua memor incorrupti iudicis personā ac nomen sustinere non possit*^b. Itaque diuersa hæc sunt, aduocatum testē produci aut à cliente aut aduersus clientem. Nam quod ex iure ciuili & canonico traditur patronum testem esse non posse in ea causa in qua patronus fuit: hoc ita intelligendū cēsent Doctores, si aduocatus à cliente testis producat^c. Sed si aduocatus quispiā ea fide & integritate existimatione sit, vt eius testimonium pars aduersa non modò nō refutet & reiciat, sed & eum audiri eiusque testimonium admitti postulet, quo ore quāue excusatione aduocatus poterit hoc recusare? Constat enim omnes etiam inuitos cogi testimonium ferre^d. Nam & isto casu periculū hoc subire oportet, vt si aduocatus testis in fauorē clientis aliquid dicat, eius testi-

^a l. nemo l. fin. circa ff. Co. ad asseff. ^b Glossa in dicit. s. Romana de testibus in 6. in verb. in testē Barr. ad l. deferre. §. iudem de reuerentiā ff. de iure fisci. ^c l. si quando Cod. de testibus.

^a Cassiod. lib. 1. epist. 12.

monium inconcussum maneat, & in illius prædici-
 tum valeat qui eum testem produxit. Quod si
 aduocatus testimonium ferre recuset, eius reticen-
 tia & silētium in conscientiam fraudis apud bonos
 & graues reuocabitur: Ac nemo non existimabit
 fraudem aliquam & fallaciam à cliente admissam,
 quam aduocatus prodere ac detegere noliſt. Atque
 hæc aduocati accusatio forsitam excusanda magis
 videretur, si de criminis pœna, aut de capite clien-
 tis ageretur. Verùm hæc causa ciuilis est & pecu-
 niaria, nō criminalis aut capitalis: atque in ea nō de
 capite cliētis agitur, sed de fraude & mala fide dete-
 genda. Aduocatus clienti fidem, sed iustitiæ & Sen-
 natui veritatem debet. Postremò vt controuersia
 istius decisio exemplis & rerum iudicatarum au-
 thoritate confirmetur, Guido Pape hanc eandem
 quæstionem in Senatu Gratianopolitano agitatum
 testatur, ac tandem iudicatum fuisse cogi debere
 aduocatum, ipsumque etiam litis procuratorem,
 testimonium ferre in ea ipsa clientis causa in qua
 aduocatus aut procurator fuit².

a Guido
 Pape qu.

45.

b Par ar-
 restil fuit
 dit que

& conseil pourroit estre ouy par forme de tesmoignage, & sauf à la
 partie ses reproches. L'arrest fut donné plaidans Denet & Buisson le Lundy
 18. iour ou de Juin 1580. l'appellant se nommoit Barbin. J'ay entendu que celi
 auoit esté auparavant iugé par arrest en la premiere chambre des Enquestes
 au profit de Dame laqueleine Girard Dame de Verrigny par arrest du 5. de
 Decembre 1579.

ANNÆI

ANNÆI ROBERTI AVRELII

RERVM IUDICATARVM

Liber tertius.

De Regaliis.

CAPVT I.

ET V S ac verè Regia fuit Romuli
 lex, *Sacrorum omnium potestas sub
 Regibus esto.* Etenim Principis di-
 gnitas nō leuem cum Ecclesiastica
 sacrorum cura coniunctionem ha-
 bere merito censetur. Quo factum est vt Numa
 Rex ea faceret sacrificia, omniâque sacra munia o-
 biret, quæ postea Flamini Diali commissa sunt². a *Linius li.*
 De Regia sacrorum potestate Dionysius Halicar-¹
 nassæus, *πρωτὸν περὶ ἱερῶν καὶ θυσιῶν ἡγεμονίαν ἔχον.*
καὶ πάλαι δι' ἐπιπέρας πατρὸς αὐτοῦ πρὸς τοὺς θεοὺς ὄντας. b *Dionys.*
 Cicero scribit Romulum auspiciis, Numam sacris
 constitutis fundamenta iecisse Romanæ ciuita-
 tis³. Quin & ad tuendam sacri ordinis digni-
 tatem Romani etiam post eiectos Reges, quan-
 tumuis Regium nomen inuisum eis toret, pro-
 pter sacra tamen Regem creabant, qui diceba-
 tur Rex sacrificulus⁴: vt & Athenienses ha-
 c *Cleero li.*
 s. de natu-
 ra deorū.
 d *Linius li.*
 2. *Gellius*
 li. 10. s. 13.

M

a *Demosth.* buere sumum βασιλέα qui sacris præfesset^a. Augustus
 contra *Ne* Pontificatum maximum Imperio adiecit. *Egypti*
eram. dignitatem sacerdotalem Regiæ iungi voluerunt.
 Persarum Reges inaugurabantur & ceremoniarum
 sanctarum principes erant. Hebræis Iudæorum Re-
 gibus oleo cōsecrari magnæ religionis instar fuit.
 Neque verò sacris tantum præerant, sed & mini-
 stros Ecclesiæ ac Pontifices præficiabant : Imò Iu-
 dæos Iustinus ex Trogo refert eosdem & Reges &
 sacerdotes habuisse. *c. Iudæis* (inquit Tacitus) sacer-
 dotis honores firmiter potentia erat^d. Itaque nihil
 mirum si Regiam Principum potestatem etiam ad
 Ecclesiasticorum munerum curam extendimus,
 quando ipse etiam Diuus Augustinus in Donati-
 starum hæresim & errores inuchitur, qui asserent
 Christi Ecclesiam neque opera, neque legibus, ne-
 que subsidio Principum uti debere^e. Sed damnata
 est illa vox Donati hæresiarchæ, *Quid est Impera-*
tori cum Ecclesia? Non ergo à pietate alienum est,
 quod apud Stobæum Diogenes ille philosophus
 dicebat, Ἀνάγκη τὸν τέλειον βασιλέα, στρατῶν τε α-
 γαθὸν ἡμεῖς, καὶ διασπῆν, καὶ ἱερέα. Christiani Princi-
 pes olim, ac potissimum Reges Francorum Præla-
 tos Ecclesiasticis dignitatibus tam Abbatiis quam
 cæteris præficiabant. Lupus abbas Ferrariensis Ab-
 batiam sibi beneficio Caroli Calui donatam &
 commissam testatur^f. Scribit Aymoinus Regem
 Guntrannum Episcopatus eis dedisse qui digni ha-
 bebantur, Gregorius Turonensis Sanctum Gal-
 lum Aruernensi Ecclesiæ à Rege præfectum re-
 fert^h. Carolus simplex Episcopatum Tungren-
 sem Richario contulit, reiecto Hilduino, quem
 Herimannus Archiepiscopus clero fauente ordina-
 uerat.

uerat^a. Ac pleraque alia passim exempla tam apud
 Gregorium Turonensem, quam alios authores re-
 perias : quibus constat illud ius instituendi Præla-
 tos Principibus nostris semper fuisse indultum,
 non tantum, ut quibusdam videtur, à tempore Pi-
 pini regis ex concessione Zachariæ Pontificis, sed
 & multis ante Pipinum annis : cum Reges nostri,
 Episcopatus, Abbatis, cæteraque beneficia, & di-
 gnitates Ecclesiasticas Regia autoritate conferre
 solerent. *Non est* (inquit Lupus abbas Ferrariensis)
nouitium aut temerarium, quod ex palatio honorabilio
vibus maxime Ecclesiis procurat antistes. Nam Pi-
pinus à quo per maximum Carolum ☉ *religiosissimū*
Ludouicum Imperatores duxit Rex noster originē, ex-
posita necessitate huius Regni Zacharia Romano Papa
in Synodo, cui Bonifacius martyr interfuit, eius accepit
consensum, ut acerbitati temporis industria sibi pro-
batissimorum decentibus Episcopis mederetur^c. Non
 tamen passim & quibusuis Principibus concedi ex-
 pedit de rebus & dignitatibus Ecclesiasticis arbi-
 trio suo disponere: sed conuenientius fuerit, si ex
 Hippocratis præcepto, dicamus sancta sanctis con-
 cedi, profanos à sacris arceri, τὰ μὲν ἱερά ἐόντα πρῆγ-
 ματα ἱεροῖσι ἀνδράποισι δέκνυται, βεβήλοισι δ' ἐθέ-
 μισ^d. Diuus Ignatius eleganter, οἱ ἑρμῆκοὶ τὰ πνευ-
 ματικά πράττειν ἐδιδόνται, ἐδὲ οἱ πνευματικοὶ τὰ
 ἑρμῆκα^e. Laudādū est quod Diu^o Ambrosius Impe-
 ratori Theodosio respōdit, Purpura nō Pōtiffices fa-
 cit, sed Imperatores. ἀλφύρις βασιλεὺς, ἐχίερεῖς ποιῶν
 εἶωθεν^f. Itaque cum Nicephorus Imperator gene-
 rali decreto sanxisset, ne absque Imperatoris iussu
 ullus crearetur Episcopus^g, constitutionem illam
 Ioannes Zimisces Imperator Nicephori succes-
 sorem

a *Frodoar.*
 in *chronico*
 b *Gregor.*
 Turon. lib.
 3. ca. 2. &
 cap. 16. &
 lib. 4. cap.
 6. & lib. 7
 cap. 17.

c *Lupus e-*
 pist. 31.

d *Trallian.*
 lib. 6. in fr.
 pag. 165.
 e *D. Ignat.*
 epist. 11. ad
 Ephesios.
 f *Cedrenus*
 pag. 262.
 g *Cedren.*
 pag. 541.
 & *Zona-*
 ras tom. 3.
 p. 162.

a *Eedren. pa. 546. in Op pag. 547. & Zonaras tom. 3. pag. 166. b Zonaras tom. 3. pag. 189. in si.* for reuocauit & rescidit^a. Vnde aliquo post tempore plerique ac primarij sacerdotes Alexium Patriarcham remouendum contendebant, quod non communibus suffragiis, sed sola Imperatoris auctoritate creatus esset^b. Apostolicus canon 29. deponi & reici Episcopum iubet, quisquis Principum secularium potestate usus, per eos dignitatem Ecclesiasticam adeptus est, *Εἰ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἀρχισὶ χριστιανῶν δὲ αὐτῶν ἐγκρατῆς γίνῃται ἐκκλησίας καὶ θυσιασίου καὶ ἀφοριζέσθω*. Itaque cum Theodosius Imperator à Synodo rogaretur vt Pontifices crearet, respondit supra se talem esse electionem: Prælatos autem Ecclesie, diuina gratia & splendore Ecclesiastico fulgentes, melius & dignius huic rei cõfulturos^c. *Imperator bonus* (ait D. Ambrosius) *intra Ecclesiam non supra Ecclesiam est. Bonus enim Imperator querit auxilium Ecclesie non refutat^d*. Nihil certe Regiæ maiestati conuenientius videtur, quam si Christiani Principes Ecclesie instituta, ritus, & leges, ac sacerdotalia iura seruent & tueantur^e. Nam cum inaugurantur Reges, iusiurandum hoc solene præstare solent, Ecclesie iura integra se & illibata seruatuos. Nam & hoc idem iusiurandum ab Imperatore Constantinopolitanus Patriarcha, etiam plerique dato solemnì chirographo præstari procurabat^f. Hoc autem præcipuum inter Ecclesie iura referri debet, ne Principes temerario conatu in dignitates Ecclesiasticas earumque collationes irruant, eum sacerdotum electio & Prælatorum creatio Ecclesiastici iuris sit & suffragiis cleri fieri debeat. Principes Christianos qui Ecclesie iura violant, aut Ecclesiastici officij res attentare præsumunt, exẽplo Regis Ozias terrirei oportet. Nã cum Ozias ingressus

ingressus templum domini, adolere vellet incensum super altare thymiamatis, Azarias sacerdos, *Nõ est tui officij, Ozias* (inquit) *vt adoleas incensum Domino, sed sacerdotis, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium*. Cum autem iratus Ozias sacerdotis verba alpernaretur, statim orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus^a. Rectè ergo Eulogius cum Imperatori in iis, quæ ad Ecclesiam spectabant, resisteret, dixit Imperatorem Valentem vnà cum Imperiali dignitate Episcopatus iura non sustinere. *μη γδ, ἔφη, καὶ μετὰ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἱερωσύνης μετέλαχεν*^b. Vnde Iustinianus singulararum ciuitatum clericis & sacerdotibus, Ecclesiasticarum dignitatum electionem & ordinationem integram relinquì voluit^c. Sic & Rex Carolus Caluus post obitum Etcnardi Episcopi non ipse alium successorem dare voluit, sed clero Parisiensi electionem committere dignum & conueniens existimauit, eoque nomine à Lupo abbate commendatur^d. Hoc tamen Ecclesia Constantinopolitana Imperatori tribuere & deferre solebat, vt si plures dissentiente clero nominati & designati essent, Imperator vnũ ex his qualem ipse vellet, Patriarcham declarare posset^e. At si hoc passim & absolute Principibus concedatur, vt prælatos ex animi sui arbitrio in Ecclesia constituent, illi proculdubio indoctos vilesque homines ad sacerdotia promouebunt, ac plerunque mancipia aulica dignitatibus Ecclesiasticis præficiunt: aut etiam Prælaturas promercales vili & fordida pecuniarum mundinatione proponunt. Historiæ Ecclesiasticæ authores Iustinum Imperatorem sacerdotia vili precio vendere solitum referunt^f. Nicephorus Gregoras sub Andronico

a *Paralip. lib. 2. c. 6.*

b *Theodo ret. lib. 4. cap. 18. & Niceph. li. II. cap. 23. c. Nouella 123.*

d *Lupus epist. 98.*

e *Niceph. Gregoras lib. 9. pag. 201.*

f *Niceph. Callist. lib. 17. eccles. hist. cap. 33 in fi.*

Imperatore Gerasimum patriarchā Constantinopolitanum memorat virum simplici ingenio fuisse, sed qui ob inficitā ad Imperatoria obsequia aptissimus esset: Addit elegāter Gregoras, *ὁ δὲ γὰρ τῶν βασιλευσιν οἱ βασιλεῖς ἐκκληζόνται τὰς ἀρχάς, ἢ τοῖς τέτων ἐχέρως ἐποικίπτωσι προσάγμασι, καὶ ἀπερὰνδράποδα ἐμὴν ἐνὶ τῷ αἰσάντων ἐνάτια φρεσὶ σιν*. Sed cū perpetuo Ecclesię instituto: sacrorum cura ad Reges & Imperatores pertineat, quid absurdius est aut iniquius, quā si vitiorū occasione, aut quia Princeps aliquis occurrat, qui tāta potestate abusus sit, Regalia ideo iura violari, & veteres Ecclesię regulas euerti patiamur? Itaque si quod schisma inter Prælatos, vel si vacantis Ecclesię defectus aliquis cōtingat, Principes Ecclesiasticis dignitatibus consulere & pacē Ecclesię procurare oportet. De functo Sisinnio Imperatores statuisse refert Socrates, ne vllus è clero Cōstantinopolitano ordinaretur Pōtiffex vel Patriarcha, quod essent vani, arrogātes & *κενοσπυδας*: cū tamen plerique ex clero Philippū, plurimi Proclum habere studerent^b. Vt & exauthorato Nestorio Proclus iussu Imperatoris in vacuā Ecclesię possessionē inducitur, cū non esset mediocris de Episcopi electione contentio^c. Nec alienum est hic recensere quod Constantinus Cæsar dicebat, Antistites esse intimorum quidem Ecclesię officiorum præsules, se autem diuinis numinis authoritate cōstitutum exteriorum Ecclesię officiorum Episcopum. *Ἄλλ' ὑμεῖς μὲν ἵδ' εἰσὶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκ τῶν ἐπιτοκῶν ἀμύθητος ἀνείρη*. Ecclesiarum autem Franciæ Cathedralium custodia Regi nostro, sede Episcopali vacante iure ac merito incumbit. Quis enim melius iura Ecclesię, quā

a Niceph. Gregoras lib. 8. hist. Romana pag. 133.

b Socrates lib. 7. cap. 20. hist. tripart. li. 12. cap. 4. c Niceph. Callist. li. 74. eccl. hist. ca. 37

d Eusebius lib. 4. de vita Constantini.

quā Rex Franciæ Christianissimus scruiabit, & tuebitur? Et ipse quidem Diuus Gregorius testatur Francos Reges semper fideles Dei cultores fuisse, & sacerdotes grata veneratione dilexisse^a. Innocentius tertius Pontifex hac commendatione utitur. *Exaltationem regni Francorum sublimationem Apostolicę sedis reputantes. Cum hoc regnum benedictum à Deo, semper in ipsius deuotione permanserit, & ab eius deuotione nullo unquam, sicut credimus, sit tempore discessurum, &c*^b. Itaque cū de iure Regalię institutus sit sermo, cōueniens est vt hoc loco præmittamus, ius Regalię in eo potissimū consistere, vt quādiu vacat sedes Episcopalis, & quoad nouus successor iuramentum fidelitatis Regi præstiterit, (quæ vera apud nos Prælatorum inuestitura est) perceptio quorumuis fructuum, & omne collationum & obuentionum ius ad Regem Franciæ, tam eximio quodam & Regali iure, quā in remunerationem custodię pertineat. Vt & Imperator Nicephorus Phocas vacanti Ecclesię aliquem præficere solebat ad fructus, quādiu illa vacaret, percipiendos^c. Itaque vacante Episcopali sede illud in hoc regno locum non habet, quod Canonistę volunt, fructus & collationes futuro successori reseruari^d. sed ex iure Regalię Rex pleno iure, sede vacante, præbendas & alias Ecclesiarū Cathedraliū dignitates conferre potest. Atque hoc ius tanta dignitate commendari voluerūt maiores nostri vt licet nomen Regalię generale sit, multaque vniuersali sua appellatione comprehendat: tamen huic vni rei *καὶ ἐξ ἑορτῆν* præter cætera Regi sceptri iura, eximia quadā & speciali prerogatiua Regalię appellationem tribuere visum sit. De

a D. Gregor. in epi. ad Regem Chilaber tū Regesti lib. 4. epist. 97.

b C. 1. no. uis. extr. de iudicis.

c Zonaras tom. 3. pag. 162.

d Toto titulo ne se de vacante. & ca. cum d. im. & ibi glossa extr. de maiorib. & obediētia.

Regalis solus iudicat Senatus, interdicta aliis iudicibus cognitione. Hoc autem Regaliæ ius Christianissimi Reges in Ecclesiis Cathedralibus non sine magna & probabili ratione sibi vendicant. Cathedralis huius regni Ecclesiæ Regem Christianissimum agnoscere tenentur patronum, fundatorem, custodem, largitorem, ac munificum donatorem. Nam si quædam sunt aliquibus in prouinciis Ecclesiæ, quæ foundationis suæ antiquitatem etiam ante sedem Regni & maiestatem Francici Imperij in illis regionibus constitutam iactant: tamen lege Regia omnia sub Principis ditione sunt, cuiusque imperio subiiciuntur. Siue enim populares regionis illius homines communi prouincialium consensu Regiæ maiestati se submiserint, seu reges Christianissimi armis prouincias illas occupauerint: iure belli omnia Regis & victoris fiunt. Itaque si quid Ecclesia iuris habet, si quos fundos latè possidet, annuûsque percipit opulenti patrimonij redditus, hoc omne Regum liberalitati & munificentia acceptum referri debet, nec sine ingratitude nota id non agnoscere licet. Nam Reges Franciæ, præter cæteros orbis Christiani Principes, piissimi, Ecclesias eximiiis donis ditauerunt, earumque redditus diligenti cura asseruare & custodire studuerunt: eoque nomine clari & æternis laudibus dignissimi celebrantur. Hæc laus Regem Franciæ Christianissimum filium Ecclesiæ primogenitum commendat. *Boni Principis est ac religiosi* (inquiunt canones) *Ecclesias cõtritas atque conscissas restaurare, nouasque adificare, & Dei sacerdotes honorare atque mereri.* Quinetiam cõstat Feuda ab Ecclesiis possideri ex Regni legibus non posse, vt neque

2 dan. boni
principi
96. di-
sinit.

etiam

etiam à collegiis, neque ab iis personis, quæ manus mortuæ vulgari appellatione nuncupantur. Videmus tamen Ecclesias, Feuda, nobilesque fundos, aliaque iura dominica possidere. Hoc autem sola Principis indulgentia Ecclesiæ concedi potuisse nemo non fatebitur. Vnde & olim Prælati Ecclesiastici (referente multis in locis Lupo abbate Ferrariensi) Regibus nostris obsequium, seruitium atque operas, non minus quàm cæteri vassalli antiquo Feudorum iure debebant. Nam & hodie in nouo Episcopatus ingressu Regi fidelitatem iurare tenentur. Vt & Patriarchas Constantinopolitanos post cleri electionem ab Imperatore confirmari oportebat. At cum illud fidelitatis iusiurandum Regi præstatur, vera sit Episcoporum inuestitura. Sic enim Yuo Carnotensis, *Ciuria reclamatione* (inquit) *plenariam pacem impetrare nequimus, nisi predictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret, quam prædecessoribus suis Regibus Francorum antea fecerant omnes Rhemenses Archiepiscopi & ceteri regni Francorum quamlibet religiosi & sancti Episcopi.* Ex hoc autem fidelitatis iuramento & solemnium inuestituræ concessione fit, vt si quando eueniat Prælatos aduersus Regiam maiestatem rebelles authores coniurationis, aut seditionis participes esse: illi pœnam criminis læsæ maiestatis incurrant, etiam non expectata condemnationis sententia. Atque tum ex ipso die rebellionis (si modò publica & notoria sit) Senatus iuri regaliæ locum esse solèmbus arrestis pronunciauit. Regalia itaque locum habet vacante sede Episcopali. Nam cum id omne quod vacat, cunctorum iniuriis sit expositum, Ec-

a Niceph.
Gregoras
hist. Rom.
lib. 3. pag.
26. imprim.
b Yuo Carn
not. epist.
206. ad
Paschalem
Romanum
Pontificē.
c Arrest
solemnel
donné à
Tours le
Mardy ma
tin 15. de
Feuier.
1594. moy
plaidant
pou M. An
thoine Mas
selin pour
vne prébē
de de Sen
lis. Autre
rest donné
le leudy
16. de Fe
urier. 1595.
plaidant de
Chezelle

clesia vacans, quæ pastore viduata est, opus habet aliquo defensore, eget illa patrono & custode, qui Ecclesiæ iura seruet & tueatur. Quid ergo æquius proponi potest, quàm vt vacantis Ecclesiæ fructus legitimo iure Principi cedant & acquirantur, qui custos ac patronus omnia veri domini & conseruatoris munia præstat, quique solus legitimam Prælati inuestituram concedere potest? Vnde & Diuus Gregorius ad Brunehildem Reginam sepe de instituendorum Pontificum cura rescribit^a. I. taque ex Canonistarum sententia ius Regaliæ ad Regem pertinet ratione custodiæ Ecclesiæ vacantis^b. Vt & inter iuris Doctores Baldus Regem Francorum asserit custodem esse omnium Regni sui cathedralium Ecclesiarum^c. Dicendum est ergo fructus vacantis Ecclesiæ ad Regem pertinere. Et cum fructuum nomine contineantur collationes^d: si quæ sint beneficia quæ aut à nemine possideantur, aut non ritè possideantur, Rex pendente regalia & ex iure illo eximio, potest ea beneficia, cui voluerit, concedere & donare, neque tantùm quæ in illo quasi interregno vacare incipiunt, sed & quæcunque tempore illo legitimum possessorem non habent. Constitutio Philippi Regis lata anno 1334. hoc satis apertè indicat, docetque ex iure Regaliæ posse Regem, cuiusque voluerit beneficia omnia conferre, quæ aut iure tantùm, aut facto tantùm vacant, aut quæ tam de iure quàm de facto vacare comperiuntur. Vacatio iuris contingere intelligitur per obitum; resignationem aliòsque modos, quibus iure beneficium vacare intelligitur. At beneficia de facto tantùm vacare dicuntur, cum is qui titulum iuris habet,

aD. Greg. Regist. lib. 7. epist. 113. & 114. & lib. 11. epist. 8.
b Cap. generalis & ibi glossa de elect. in 6.
c Baldus in proæmio decretal. & ad cap. quanto de iudiciis.
d Glossa in cap. cum olim extra de maior. & obedientia.

habet, non plenè aut non ritè possessioni incumbit. Quanquàm autem de Regaliis frequentes se offerant quæstiones, tamen ne illibatam hanc illustrem & verè regiam materiam omittamus: visum est duas proponi quæstiones, quæ in Senatu tractatæ & arresto decisæ fuerunt. *Prior est:*

MEUIVS Archipresbyter Ecclesiæ Andegauensis Archipresbyteratum suum purè ac simpliciter *in manibus* ordinarij resignat mense Septembri 1527. Ruzæus Episcopus Andegauensis tunc temporis aberat, & cum Parisiis esset, obiit pridie quàm resignatio illa à Meuiio fieret. Tamen Episcopi Vicarius generalis, qui absente Episcopo resignationes admittere solebat, cum Ruzæum Episcopum decessisse ignoraret, admissa Meuij resignatione, Seium de Archipresbyteratu prouidet. Sempronius beneficium illud, tanquam iure Regaliæ vacans, à Rege impetrat. Mota est & in Senatu agitata de Archipresbyteratus dignitate controuersia inter Meuium, Seium & Sempronium. Meuius dicebat resignationem factam nullam fuisse, ideòque se in pristina Archipresbyteratus sui possessione remansisse. Seius resignationem valere asserbat, & vicarium generalem ignarum mortis Episcopi potuisse bona fide institutionem Archipresbyteratus & prouisionem canonicam concedere. Sempronius Regalista dicebat, Meuij resignationem ad hoc valere vt resignato iure Meuius non amplius esset Archipresbyter: non tamen valere institutionem vicarij, cuius mandatum mortè Episcopi reuocatum fuisset: Quinetiam non adepta viuente Episcopo possessione, beneficium iure Regaliæ obtineri à Rege potuisse

contendebat.

PRO MEVLA. Non est libera sine superioris autoritate de beneficiis dispositio, nec valet aut effectum sortitur beneficij resignatio, nisi quæ adiuncta Prælati superioris autoritate & approbatione fit ^a. Superior autem intelligi debet is qui ius habet instituendi & destituendi ^b. Ratione beneficij, institutus prælato ordinarij subiici censetur: Admissa autem resignatione, is qui resignauit, ab ordinarij & superioris iurisdictione, imperio, & potestate dimittitur. Itaque admissio resignationis est quædam liberatio à superioris potestate. Non ergo inconsulto superiore resignatio fieri potest, nec absque eius autoritate & licentia dimitti clericus debet, aut vacare beneficium censetur ^c. Olim ex primæua beneficiorum & Ecclesiasticæ politiæ institutione, non utique licebat munus susceptum aut dignitatem in Ecclesia semel agnitam, quando cunque aliquis vellet, dimittere. Verum id non aliter permittebatur quàm adhibita causæ cognitione & petita superioris licentia ^d. Nam inter prælatum & Ecclesiam contrahi censetur, quasi nodo & vinculo quodam indiuiduo, spirituale matrimonium, ut non magis prælato concedi videatur Ecclesiam dimittere quàm viro legitimam coniugem. Aut certè non aliter dimittere licet Ecclesiam, quàm petita superioris licentia, & accedente autoritate Episcopi, qui solus spiritualis illius matrimonij dissoluendi legitimam habet potestatem ^e. Quinetiam aliena non est ab hoc proposito ea iuris regula, qua cauetur vnumquodque eodem modo dissolui quo colligatum est. Nam quemadmodum sola resignantis voluntas non hoc potest ut resignatarius

in vim solius resignationis sacerdotium, beneficiumve aut dignitatem in Ecclesia consequatur. Neque enim ius vllum in beneficio habet nisi qui institutionem canonicam ab Episcopo aut superiore obtinuit ^a. Sic etiam ante superioris, qui factam resignationem admittat, ad probationem non potest quis vel ab inito munere excusari, vel sacerdotium eurare, vel à dignitate Ecclesiastica semel suscepta recedere ^b. Non dissimili ratione legatus Cæsaris, præfes, corrector Prouinciæ, abdicando se non amittit imperium. ^b Hinc fit ut resignatio facta in manibus privati alicuius aut alterius qui potestatem non habet, nulla sit nullumque habeat effectum ^d. Eademque ratione collata in absentem sacerdotij & beneficij prouisio non prius rata est & effectum sortiri dicitur, quàm resignatio grata acceptaque habeatur ^e. In hac autem quæstione Canonici iuris doctores distinguunt inter ius in re & ius ad rem. Ius in re habere intelligitur qui legitimam & canonicam beneficij institutionem obtinuit. Tunc autem non aliter fit vacatio iuris, quàm si renuntiatio in manibus superioris facta & admissa sit ^f. Ius ad rem habere censetur is, in cuius fauorem resignatio facta est, aut qui à patrono presentatur, cui tamen beneficium nondum collatum aut quæsitum est. Tunc autem renuntiatio qualiscunque sufficit etiam in manibus eius, cui ius conferendi non competit. Velut si aliquis electus, necdum ab Episcopo institutus, electioni renuntiaret ^g. Ille enim non ius in re quæsitum habet, sed ius ad rem, hoc est ad beneficium obtinendum ^h. In hac autem causâ constat & Meuium ius in re habuisse, & resignationem

a Cap. con-
sultationi.
de iure pa-
tronat. di-
stoc. ap. qui
dā cedendi
licentiam
de renunc.
b Gynmie-
rius glossa
tor prag-
mat. ad tit.
de sublat.
element. li-
teris. In-
verb. renū-
tiasse.
c l. Lega-
tus ff. de of-
fic. præsidis
d Cap. 2. ne
sede vacā-
te. cap. fin.
de renunc.
e Cap. si
bi absentis
de præben-
dis.
f disto. ca.
final. de re-
nuntiat.
Panorm.
in clem. 1.
de renunc-
iatione.
g Cap. si
electio. de
elect. in 6.
h Ca. venis
sæ. 2. de iis
integ. resti.

in manibus eius, qui admittendæ resignationis potestatem non ampliùs habebat, & tunc priuatus erat, factam fuisse. Meuius ante renütiationem legitimus fuit beneficij possessor, cum institutionem canonicam multò antè tempore obtinuisset, & possessionem olim obseruatis iuris solemnibus adeptus esset. Vicarius autem generalis, qui post Episcopi mortem resignationem admittit, nõ ampliùs dici potuit vicarius, nec resignationis admittendæ potestatem habuit: si quidem statim ipso mortis Episcopi momento finita fuit Vicarii potestas. Nam quæ à sola alicuius voluntate pendent, eius morte finiuntur, & mors, quæ vltima rerum omnium linea est, cuncta resoluit, ac generaliter quælibet mandatum morte mandantis extinguitur & finiri dicitur^b. Sic & officium conseruatoris Ecclesiastici ipso iure per obitum concedentis expirat^c. Idque ad instar serui Calendario præpositi, qui post mortem domini pecunias, si quas inuitas tradat, non facit accipientis, qualiscumque ignorantia proponatur^d. Non ergo sola eius qui resignat voluntas sufficit: sed simul voluntas ac potestas quasi inseparabiles concurrere debent, & vtraque ad actus perfectionem necessariò requiritur^e. Ergo resignatio Meuij nec ritè admiffa est, nec effectum vllum habere potuit. Si resignationem censerì nullam oportet, Sciùs nullum ius habet, si quidem ex resignatione nulla, Vicarius, qui tum priuatus erat, institutionem legitimam & canonicam concedere nequiuit. Sed neque etiam Sempronius Regalista ius in beneficio habet. Nam Regaliæ ius ad beneficia tantum vacantia refertur: At si resignatio Meuij pro non facta haberi de-

a Ca. si gra-
uiose de re-
script. in 6.
Doctores
in ca. quon-
dam abbas
de off. dele-
gati & ca.
1. in fin. ne
sede vacante
in 6.
b l. uxore
ff. Scauola
ff. de legas.
3. l. manda-
tum. Cod.
mandati.
c Ca. fin. §.
fi. de officio
delegati c.
dudum de
præbendis
in 6. cap. 11
est de off.
delegati.
d l. eius qui
in prouin-
cia ff. de re
bus creditis
si certum
petatur.
e Cap. cum
super de of-
fic. deleg.

bet, Meuius semper & in iure & in possessione beneficij remansit.

PRO SEIO, Resignatio ab Episcopi vicario admiffa, & canonica eius institutio legitimus est Seij titulus. Ex notissimo enim locorum interuallo constat obitum Episcopi, qui Parisiis decessit, in Andium vrbe tam breui temporis spacio resciri nõ potuisse. Quicquid ergo resignatione Meuij admiffa vicarius fecit, legitimè fecit, cum mortem Episcopi ignoraret. Nec absimilis quæstio à Celso Iurisconsulto tractatur. Is qui prouinciæ alicuius præses fuit, potestatem omnem adueniente successore amittit. Sed (inquit Celsus) si fortè præses prouinciæ inanimiserit vel tutorem dederit, priusquam cognouerit successorè aduenisse, erunt hæc rata^a. Sic & in hac controuersia potestas vicarij, cum non ab alio, quàm defuncto Episcopo, penderet, moriente Episcopo & adueniente nouo successore cessauit. Sed tum demùm hoc locum habet, cum vicarius aut rescituit, aut scire potuit Episcopum, à quo ius & potestatem delegatam habebat, decessisse. Sic & in iure is, cuius autoritas vel iurisdicctio rescripto posteriore reuocatur, potestatem tamen & autoritatis suæ ius retinet, quoad litteras illas reuocatorias vel rescituerit vel reipfa receperit^b. Ac generaliter quoties de sacerdotio vel de beneficijs Ecclesiasticis agitur, non ante, sed ab ipso scientiæ die reuocatio locum habere intelligitur^c. Sic etiam institor, qui in prouincia præpositus est Calendario, si contingat dominum Romæ decedere: etsi morte mandantis finiatur mandatum, tamen si quid institori bona fide solutum sit à debitore, qui mortem domini ignorabat, facta

a l. si forte
ff. de off.
præsidi.

b cap. audi-
ta de resti-
tut. spoliat.
c Clement.
unicade re-
nuntiat. l.
si mandas-
sem manda-
ti cap. ex
parte deca-
ni de rescri-
ptis.

al. eius qui solutio valet^a. Hoc autem si in profanis rebus de
 in provin- temporalibus obtinet, quanto magis in Ecclesiasti-
 cia. ff. si cer- cis obseruari debet, in quibus hoc studiosè vitan-
 dum docent canones, ne Ecclesia viduata maneat
 quod ser- dum doctent canones, ne Ecclesia viduata maneat
 nus & l. si sine pastore? Vicarij potestatem morte Episcopi re-
 quis seruo. uocari nemo inficiatur, sed reuocationis effectus à
 ff. de solut. tempore scientiæ, non ante, locum habet^b. Itaque
 l. si quis ma- in hac controuersa lite nullus iuris vel rationis
 cipis. S. si prætextus Meuius adest, eiusque causam tuetur. Nā
 quis impu- cum ab eo resignatum sit beneficium, ille se omni
 bes. ff. de in iure, si quod in beneficio habebat, abdicauit. At
 stit. act. Meuius non modò resignauit, sed eius resignatio
 b Cap. fin. effectum sortita est, subsecuta institutione canoni-
 de officio ca quæ ab eo ritè concessa est, qui potestatem suam
 vicarij in retinebat vsque dum Episcopum obiisse resciret.
 16. Ita que solus Regalista Sempronius superest, cuius
 iura & rationes recenseri & examinari oportet.
 Archipresbyteratus Andegauensis de quo agitur
 dignitas est, cui iunctam esse rectoriam parochiæ
 d' Andart, constat. An Rectoria Archipresbyteratus
 annexa sit, an Archipresbyteratus Rectoriæ, obscu-
 rum est & incertum, nec videtur scrupulosius in-
 quirendum. Vnum hoc pro constanti regula con-
 stitui satis est, Regaliam in Rectoriis & beneficiis
 curam animarum habentibus locum non habere.
 Archipresbyteri munia Episcoporum & functio-
 nes omnes obeunt. Sicut Episcopus præest matriæ
 Ecclesiæ: Ita etiā Archipresbyter præest plebi sibi
 commissæ, atque ea ratione pastorem appellationem
 meritò sortitur. Hinc fit vt non ab alio Archipre-
 byteratus dignitas obtineri & possideri queat, quā
 ab eo qui ad sacros ordines promotus sit. Archi-
 presbyteratus enim, ac maximè ruralis, benefi-
 cium

cium est sacerdotale. Itaque ceteri debet beneficii
 curatum, habetque fori curam tam pœnitentialis
 quàm contentiosi^a. Habet etiam Archipresbyteri
 in suo territorio animarum curam & sacramento-
 rum administrationem^b. Si quis verò exquirat, cur
 Regalia in beneficiis curatis & rectoriis locum
 non habeat, in promptu ratio est. Rectores paro-
 chiarum (quos vulgari appellatione Curatos aut
 Curiones dicimus) Apostolorum vice funguntur,
 sacramenta administrant plebi sibi commissæ, ver-
 bum Dei prædicant: Archipresbyteri etiam (ac tum
 maximè si Rectoriam iunctam & annexam habeant)
 possunt benedictiones dare presbyterales, fontes
 benedicere, infirmos oleo perungere^c. At horū o-
 mnium potestas à Principe, qui Regalias confert,
 sumi non potest. Nam vt ait D. Augustinus, nemo
 dat quod non habet^d. Vt neque etiam Procon-
 sul antequam prouinciam ingressus sit, iurisdic-
 tionem quam non habet, mandare potest^e. Recto-
 res ergo seu Curati propter curam animarum &
 sacramentorum administrationem habent legiti-
 mam institutionem, quæ Episcopi auctoritatem
 & canonicam missionem requirit. Qui verò in re-
 bus tantis potestatem sumunt ab eo qui non ha-
 bet, nullam habere potestatem ceteri debent^f.
 Mitti enim illos oportet & institui ab eo qui & in-
 stituendi & mittendi potestatem habeat. Nam li-
 cet Christianissimi Franciæ reges diuino quodam
 & speciali numinis fauore, vngantur cœlesti o-
 leo, & inter eos, quos scriptura Christos Dei vocat,
 nec purè laici, nec profani sint, sed aliquatenus Ec-
 clesiasticam sapiant dignitatem: Constat tamè eos
 sacramenta & spiritualia eiusmodi mysteria con-
 ferre.

^a Cap. du-
 dum de e-
 lect. Pano.
 in cap. de
 multa de
 prebendis.
^b Cap. vlt.
 singula ple-
 bes de offi-
 Archipres-
 byt.

^c Toto tit.
 de offi. Ar-
 chypresb.
^d Can. quo
 modo de
 consecratio-
 ne distin. 4.
^e L. obser-
 uare. s. fin.
 ff. de offic.
 proconf.
^f Panorm.
 in cap. au-
 thoritas de
 inst. prala.
^g Can. nul-
 la ratio 62
 dist.

ferre non posse, ac multominus aliis conferendi potestatem & auctoritatem prebere. Neque etiam cetera omnia eis licere, quæ Rectores & Archipresbyteri possunt & posse debent. Etenim Reges nostri multis nominibus Christianissimorum decus meruerunt: sed idèò maxime, quia in spiritualibus dignitati sacerdotali & Pontificiis sanctionibus volentes semper se submisere, nec spiritualia Ecclesiæ iura inuadere vllò vnquam tempore tentarunt. Distincta sunt Principum & Prælatorum vices, distincta eorum munia, docetque Diuus Ambrosius Principem esse in Ecclesia, non supra Ecclesiam. Ergo nec cadit iste Archipresbyteratus in ius Regaliæ, nec Meuius post resignationem & renuntiationem semel factam vllum ad istam Ecclesiasticam dignitatem, cui renuntiauit, regressum habere potest.

PRO SEMPRONIO REGALISTA.

Non mirum si proluxa rationum serie multisque argumentis vsque tam Seius quam Meuius Regaliæ iura oppignerare, & concessam Archipresbyteratus dignitatem retinere contederint: Sola mala & iniusta causa coloris & quæsitos rationum prætextus desiderat. Veritas simplex est, verborum ambages reiicit, & subtiles fallacis eloquentiæ fraudes aspernatur. Illud primo loco statuentum est, An in Archipresbyteratu isto, si vacasse probetur, Regaliæ iuri locus sit. Regaliæ ius in Ecclesia Andegavensi locum habere solemnè Senatusconsulto iudicatum est. Omnes autem dignitates Ecclesiasticæ tam præbendæ, quam decanatus, Archipresbyteratus, ceteraque similes dignitates in Regaliæ ius incidunt. Atque idèò

a D. Anib. de negotio fidei ad C. sarrum.

b Pat Arrest du 21. de Juillet, 1771 entre M. lean Damours de mèdeur en regale, & M. Marc de l'Estag, François Chalopin & Jacques le Prevoist deffen d'ens.

no omnium cōsensu ab iis traditum est qui de Regaliis tractatus ediderunt. Dignitatibus autem & præbendis plerumque vniuntur rectoriæ & Ecclesiæ parochiales. Quo casu conueniens est vt accessorium naturam principalis sequatur. Rectoriæ quidem eximio quodam iure censi & æstimari solent. Prævalent tamen Archipresbyteratus ceteraque dignitates. Nam Archipresbyteratus non modò dignitatis appellatione meretur, sed & dignitas est, quæ in Curatos Rectorésque parochiarum cognitione & superioritate habet. Itaque Archipresbyteratus, tanquam magis dignus, trahit ad se minus beneficium. Immodò si rem ipsam rectè attendimus, Rectoria d' Audart, non concurret cum Archipresbyteratu, sed annexa est dignitati Archipresbyteratus. Iure autem civili constat id omne quod accedit, eius rei naturam induere, cui accedit. Sic etiam quod pignori adest & adiicitur, pignus ceteretur. Locus sacer & religiosus cum rei profana accedit, nõ minus quam res profana alienari & distrahi potest. Res enim quælibet transit cum ea omni causa & accessione quæ iuncta ei & vnita est. Itaque Rectoria d' Audart, annexa dignitati Archipresbyteratus eodem iure censi debet. Et quemadmodum dignitas ipsa, ita etiam Rectoria vnita in Regaliæ ius cadit: ne contingat vnã eandemque rem diuerso iure censi. Nam quod obiicitur, Archipresbytero cõpetere spiritualia multa iura, quæ à Principe laico sumi non possint, nec etiam à profana manu expectari aut postulari debeant: Id sanè absurdum est & alienum. Nam simulatque Sempronius Regaliæ iure Archipresbyteratum consecratur. Si fundus ff. de seru. urb. præd. l. 8. si ex toto ff. de leg. 1. qui ades ff. de vsucap. cap. cum in tua de decimis.

a Ruzell de Regal. priu. 40. b Ca. exist pande §. quia verò de præbendis cap. sicut de resc. in 6. c Cap. accessorium de reg. in 6. l. 138. cum principalis l. 171. nihil dolo. §. cum principalis ff. de regu. iuris. d l. queritur ff. de statu homi ni ca. quod in dubio de cõsec. Eccl. e L. que religiosi. ff. de rei v. d. l. quod in rerum. §. quod si post ff. de leg. 1. l. si conuenit. §. si nuda. ff. de pig. act. §. L. in me dicit. ff. de cõr. emp. h L. si via i b. cum

quutus fuerit, ad sacros ordines promoueri cum oportet. Quæ promotio omnia confert atque eorum omnium potestatem concedit, quæ ab Archiepiscopo fieri debent & celebrari. Promotio autem illa ab Episcopo fit, qui omnia, quæ spiritualia & Apostolici muneris sunt conferre & committere potest. Neque enim à Principe laico ea omnia conferri aut postulari debere asserimus. Hoc itaque iacto fundamento in Archiepiscoperatu isto Regaliæ locum esse: illud vnum superest demonstrandum, An beneficium vel de iure, vel de facto vacauerit. Respectu Meuij vacauit de iure. Respectu Seij vacauit de facto. Quin & vtriusque respectu tam de iure quàm de facto vacauit. Regalia autem locum habet quotiescunque siue de iure & facto, siue de iure tantùm, aut de facto tantùm vacare beneficium contingit. Meuij resignationem secuta est prouisio quam Episcopi vicarius generalis concessit. Hunc prouisionis titulum ritè & legitimè à vicario concessum antequàm Episcopi obitus resciretur, Seius pluribus rationibus ostendit. Addere licet, solam sufficere renuntiationem quamuis nulla subsequuta fuisset prouisio. Adhibenda tamen inter resignationes distinctio: Si resignatio fiat *in fauorè*, adhibita hac solita clausula, *nec aliter alias vel alio modo*, videtur renuntiatione esse quadantenus conditionalis, vt non aliter quàm beneficio abdicare se velle intelligatur, quàm sub ea conditione, si is in cuius fauorem resignatio facta est, non modò prouisionem canonicam obtineat, sed & beneficium ipso cum effectu, & fructuum possessionisque commodo gaudeat. At cum resignatio pura est, simplex & absoluta, qualis fuit

Me-

Meuij resignatio cæteræque omnes quæ coram ordinario fiunt, resignâs ius omne, quod in beneficio habebat, purè ac simpliciter ab eo tempore amississe seque eo abdicasse intelligitur. Et hæc est frequens in hac quæstione Canonistarum sententia. Immodò per solam resignationem vacare dicitur beneficium, tam quoad titulũ quàm quoad possessionem. Itaque ex sententia Diui Cypriani periculosum est etiam in diuinis si quis cedat iure suo. Neque enim id postmodum recipere potest quod semel cessit. Ergo respectu Meuij qui se iure suo volens abdicauit, beneficium rectè ac meritò dicitur vacasse. Seij autem respectu vacatio beneficij certa est, nec dubium vllum recipit. Nam remoto Meuij Seius de facto possessioni non incumbere, aut certè eo tempore possidere incepit, quo iam Episcopus decesserat. Tunc autem locum habuit Regalia, quæ ipso iure statim à morte Episcopi incipit. Quin & ex iisdem rationibus consequens est, vtriusque respectu tam de iure quàm de facto vacasse beneficium. Nam Meuius, qui se dignitatis titulo volens abdicauerat, ab eo tempore neque ius vllũ habuit, nec sine iure possessioni incumbere licuit. Meuius autem reuocato vicarij mandato titulum habuit cõtrouersum, & defuncto Episcopo possessionem aperta Regalia ritè & legitimè prehendere non amplius potuit.

SENTENTIA Arresto prouisorio in fauorè & commodum Regaliæ iudicauit.

POSTERIOR quæstio est, *An litigium faciat Regaliæ.*

TITIVS, qui Ecclesiæ Diui Petri in vrbe Ande

Bourreau, & moy pour M. René Gaignard.

N iij

a Cap. ad
aures de his
qua vi me
turve cau-
sa fuit cap.
de multa
de prabend-
is ca. si e-
lectio de e-
lect. in 6.
b Ludowi-
cus Gomes
ad Reg. de
infirmis re-
signat. qu.
19.
c. Textus
in ca. quod
in dubio
derentia.
d. Can. quæ
periculosus
su 7. qu. 1.
e Par Ar-
rest. les par-
ties furent
appointees
au Cõseil,
& cepédât
la créeræce
adiugee au
Regalite.
L'arrest est
du Març
23. de Jan-
uier, 1590.
Buisson plai-
dant pour
M. Jaques
leTeune, du
Moulin
pour M.
Guillaume

gauensi Decanus erat decessit mēse Septēbri 1584. facta Decanatus sui in fauorem Meuij resignatio: Sempronius tamē beneficij dignitatēque illius seu per obitum Titij vacans esset, prouisionem & canonicam institutionem à summo Pontifice vel ordinario impetrat. Itaque Meuius resignatarius & Sempronius iudicio contendunt, & inter eos lis controuersa de decanatu per biennium cōtinuum durat: Ac tandem mense Julio 1586. Meuius sententia primi iudicis victor & legitimus ex causa renunciationis successor pronunciat. Appellat Sempronius: Non tamen obstitit appellatio, quominus Meuius in possessione remaneret. Nam cum iudicium esset prouisorium^a, sententia non obstante appellatione executioni mandari debuit. Pendente necdum decisa appellatione Ruzæus Episcopus Andegauensis obit mense Septembri 1587. Lis autem, quæ inter Meuium & Sempronium multò ante cœperat, arresto definitiuo^b tandem finita fuit. Et illud quidem arrestum in fauorem Meuij redditum est anno 1588. Seius iure Regaliæ à Rege prouisionem Decanatus postulat & obtinet, Meuius Regaliæ locum non esse contendit. Status causæ hic erat, An aperta anno 1587. per mortem Episcopi Regalia Decanatus, quia tum litigiosus erat, in Regaliæ ius incidisset. Nam Seius Regalista vnam hanc prouisionem & liberalitatis Regiæ rationem proponebat, quòd eo tempore, quo sedes Episcopalis vacabat, appellatio Sempronij nondum fuisset decisa, sicque appellatione pendente beneficium litigiosum esset.

PRO SE IO. Beneficij inter duos controuersa non hic aut alter ex litigantibus certus ac legitimus posses-

^a Sentence de recrean ce.

^b Arrest de pleine mai tenue.

possessor ceteri debet, sed pendente lite dubium manet & incertum possessionis ius. Idque Constantinus Imperator rescripto suo satis aperte testatur: *Nemo ambigit* (inquit Imperator) *possessionis duplici esse rationem, aliam que iure cōstitit, alia que corpore. Vtramque autem ita demum esse legitimam, cum omnium aduersariorum silentio & taciturnitate firmatur. Interpellatione uerò & controuersia progressa, non posse eum intelligi possessorem, qui licet possessione corpore teneat, tamen ex interposita contestatione & causa in iudicium deducta, super iure possessionis vacillet ac dubitet.* Si litis motæ & controuersiæ in iudicium deductæ ratio efficit, ne quis legitimus rei possessor censeatur, litis occasio Regaliæ locum facit. Nā Regaliæ locus est quoties beneficium vacat. Vacare autem beneficium intelligitur, cuius nō est certus & legitimus possessor, ut & bona vacantia dicuntur *ἀδρόματα*, quæ dominum & possessorem verum certumque non habent. Hinc factum est ut ex Senatusconsulto rum autoritate Doctores regulam hanc constituerint, litigium facere Regaliæ^b. Nec dissimili ratione quoties duo de iure patronatus contendunt, superior ordinariusque collator pendente controuersia & lite nondum decisa prouidet de beneficio, & cuiusque uolet, titulum conferre potest^c. Eadem etiam ratione duobus de beneficio litigantibus, Rex, vacante sede, tanquam superior, beneficium cui uolet conferre potest, ne Ecclesia, de cuius titulo ambigitur, uiduata maneat sine pastore. Decanus Andegauensis litigiosus erat eo tempore, quo sedes Episcopalis uacauit. Interuenerat quidem primi iudicis sententia, sed cum ab ea appellatum fuisset, appellationis interpositæ effe-

^a L. nemo C. de ad-quir. et re iin. possess.

^b Philip. Probus in tractatu Reg. quas. 25. ^c Cap. quoniam extra de iure patron.

Etus hic fuit: ne sententiæ ratio vllâ haberi debeat. Appellatio enim non modò sententiæ effectur in spendit, sed & iudicatum extinguit. *Prouocationis remedio* (inquit Marcianus Iurifconsultus) *condemnationis extinguatur pronuntiatio*. Iudicij autem exitum spectari æquum non est, nec quia Meuius arrepto tandem victoriam aduersus Sempronium reportauit, idèò minùs Regaliæ locus erit. Nam licet aliquis iudicio victoriam litis consequutus fuerit, non vtique perpetuum est eum bonam causam habuisse. Iudicia plerumque per iniuriam iudicis, non ex meritis causarum redduntur. Ius est etiam si Prætor iniquè decernat. Deinde in Regaliæ quæstione spectandum est tempus, quo sedes vacauit, & qualis eo tempore fuerit beneficij conditio. Tunc autem litigiosum fuisse Decanatum non ambigitur. Itaque non refert quinquam exinde fuerit controuersiæ litisque exitus, quia inaudito Regalista non potuit collusorio iudicio vllum Regaliæ præiudicium fieri. Nam si hoc liceret, vt frequentes sunt pragmaticorum in beneficialibus fraudes, rarò vllâ vacarent Regaliæ iure beneficia. Semper enim lis aliqua perpetuò pendens & indecisa vacationi futuræ prætenderetur, cuius litis occasione in fauorem superstitis collusorium victoriæ iudicium fieri & componi liceret. Atque ita nec vacaret beneficium, nec vnquam Regaliæ locus esset.

PRO MEVIO. Iuris ratio non admittit, vt litis & controuersiæ in iudicium deductæ occasio possit vel dominij vel possessionis causam mutare. Iudex enim non tribuit ius, sed declarat tantum, & ius suum cuique reddit. Inde est quod iustitia

iustitiæ finis dicitur ius suum cuique tribuendi. Nemo enim sine iure in iudicium prouocat, nec sine iudicio ius suum ab inuitis consequitur. Sententiam iudicis non esse iuris attributiuam sed declaratoriam testantur Iurifconsulti: Et cum de seruitute contentiosa tandemque vni adiudicata ageretur: *Non debet* (inquit Vlpianus) *ei seruitus tradit aut cedi, siue rectè pronuntiatum est, quia habet, siue perperam, quia per sententiam non debet seruitus constitui, sed quæ est declarari*. Vnde etiam is qui manumitti debet non potest liber à iudice pronuntiar. *Constitutio Diuorum Fratrum* (inquit Iurifconsultus) *non liberum pronuntiar præcipit, sed restitui ei libertatem iubet*. Iudex ergo aut declarat tantum, aut certè confirmat. At qui confirmat, nihil de nouo dat. Nam & in fauorem fisci bona vacantia intelliguntur, non quandiu lis durat, sed post irritum pronuntiatum testamentum, & intestati possessionem ab omnibus repudiatam. Quin & in plerisque videmus coniugium carnale cum spirituali comparari. At Iurifconsultus mulierem, quæ conjugem amisit, vacantem appellat. Sic Græci in Concilio Antiocheno vocabant *χοράζουσαν ἐκκλησίαν*, & beneficium vacans dici debere existimandum est, cum decessit is, qui exititulo legitimæ prouisionis possessioni beneficij incumberebat. Non potuit autem in hac causa decanatus Diui Petri Andegauensis dici vacans, cum tempore sedis vacantis Meuius tam ex iure legitimæ prouisionis quæ ex causa resignationis concessa fuerat, quam in vim sententiæ possessioni incumberebat. Appellatio quidem interposita fuit: sed iure nostro prouisionaria iudicia executioni mandari debere con-

a l. i. in fi.
ff. ad Sena.
Turpil.

b l. si per
impruden
tiam. ff. de
enich. l. ser
uo. s. cum
prætor. ff.
ad Sena.
Treb.
c l. penul.
ff. de iusti
tia & in
re. l. inge
nuu. ff. de
statu homi
num.

al. sicut. Sc
sed si que
ritur. ff. si
seru. vmd.

bl. qui sedi
cit. ff. de in
dicio.

c l. intra
quatuor. s.
fin. ff. de di
uersis tem
por. præse.
d l. qui cæ
tu. s. fin. ff.
ad le. Iul.
de vi publi
ca.

Mat, etiam non obstante appellatione. Itaque vacationem iuris titulus & prouisio ex causa resignationis facta impediēbat. Neque etiam vlla vacatio facti proponi potest, cum Meuius ex rei iudicatę autoritate facto ipso possideret. Vera enim facti possessio ea est quam quis corpore acquirit & cui corpore incumbit*. Itaque litis occasio nec rei conditionem, nec possessionis causam mutat, neque etiam vacationem beneficij inducere potest. quod si litigium faceret Regaliam, pleręque fraudes fierent, & manifesta inde sequeretur iniquitas, ac potius absurditas. Nam si quis Episcopum videat aut atate decrepita senem, aut graui aegritudine confectum, lites cupidę atque audacter mouebit vel moueri procurabit, & controuersia reddet, quęcunque visum fuerit, dicecesis illius beneficia, vt exinde si mori Episcopum contingat, ipse impetrata ex iure Regalię prouisione legitimos beneficiorum possessores expellere possit. At quid hoc aliud esset, quęm iudicia in certam & manifestam inuidiam trahere, & in ipso iuris iustitięque asylo apertam iniquitatis & iniustitię sedem figere & statuere? Iustitię enim proprium censetur reddere vnique quod suum est. At si ex solo litis pręiudicio, vacaret beneficium: consequens esset possessorem à Prętore, qui litis æstimator est, de possessione deici: cum tamen possessores legitimi ad Prętoris tribunal conseruanda possessionis causa, velut ad sanctissimum iuris pręsidium, recurrere soleant. Catonis Censorij votum hoc fuit, forum muricibus sterni. At quę maiores insidię proponi possent, aut quis loci forensi regione periculosior, si vnde auxilium

a Glossa in
cap. cū no-
stris de con-
cessione
prebenda.

petas

petas, inde iniuria nascatur: & statim atque aliquis beneficij opimi possessor Prętoris opem implorauerit, illico de possessione deiectus & deturbatus intelligatur, ad hoc vt Regalię locus sit & vacare beneficium existimeretur?

SENATVS, Scium regaliam à petitione repulit, Meuiumque in legitima Decanatus sui possessione solemnī arresto confirmauit*.

Hoc tamen Senatusconsultum ita accipi debet, vt regula illa *litigium facit Regaliam*, nō passim aut indistinctę locum habeat, sed possessoris personam inspicere, litis motę qualitatem & causę merita expendi oporteat. Vt in proposita quęstione Meuius de facto ac naturaliter possidebat, simulque etiam titulum iuris habebat iustissimum: Sempronius verò nullo iure litem intenderat iniquam & temerariam. At regula iuris est, casum inuolutum & implicitum accipere declarationem ex euentu b. Lis inter Meuium & Sempronium finita fuerat supremo tandem senatus iudicio, & lis ipsa declarationem acceperat ab euentu, qui Meuium fuisse ab initio legitimum possessorem demonstrabat. Itaque vt litigium non faciat regaliam, oportet & litigium esse iniquum, & eum qui de facto possidet, iustum esse beneficij possessorem. Quod si is, qui facto ipso possidet, iniustus esset possessor, petitor autem qui litem intendit, titulum iuris habeat & legitimam beneficij institutionem: Si pendente lite Regalia aperiat, hoc est vacare contingat sedem Episcopalem, tunc litigium facit Regaliam. Durum quidem videtur eum, qui titulum iuris habet, & legitimam beneficij institutionem, & facto ipso ac naturaliter possideret, si non ab iniuste

a Arrêt du
Lundy. de
Iuillet, 1690
Bouteillier
plaidant
pour M. René
Fouge-
ray demandeur
en Regale. Et
moy plaidant
pour M. Jean
Dantien deffen-
deur pour
raison du
Doyéné de
S. Pierre
d'Angiers.
b l. fin. ff. si
ex noxali
causa agatur.

possessore prohiberetur, ius suum amittere, si lite pendente vacare sedem Episcopalem conueniat: & tamen litigij ratio efficit vt vacare beneficium censetur. Hoc enim Regalia sibi vendicat, vt quoties sede Episcopali vacante beneficium vel de iure & facto, vel de iure tantum, vel de facto tantum vacare dignoscitur, nec certum ac legitimum habet possessorem, Rex suo iure beneficium donare & conferre cui vollet possit. Itaq; lis iniqua aduersus iustum possessorem mota Regalia non facit. Ipsa quidem possessionis ratio magni est momenti. Nam si iustum litigium aduersus iniquum possessorem moueatur, Regaliæ locus est: atque tum Regalia in præiudicium tam iniqui possessoris, quam etiam iusti petitoris locum habet: reseruata tamen petitori aduersus iniustum possessorem in id quod interest condemnatione.

*Antitulus sacerdotalis alienari possit,
aut resignari.*

CAPVT II.

TITIVS eo tempore quo presbyter ordinatus est, beneficium quoddam Ecclesiasticum possidebat, quod sibi pro titulo sacerdotali esse declarauit. Illud autem cum aliquot post annis in fauorem Meuij resignasset Seio, resignationis illius occasione ius in beneficio quæsitum fuit. Vtrum resignatio valeret nec ne ambiguo iure conuouebatur.

PRO TITIO. Antiquis Ecclesiæ constitutioni-

tionibus, ac maximè ex Chalcedonenf Concilio, statutum est ne clericus ordinari in presbyterum possit, nisi cum titulo^a. Imò & ex Concilio Lateranensi promoueri ad sacros ordines non debet, nisi is cui extra seruilia opera facultates abundè suppetunt. Itaque quemadmodum stipendia capi in causam iudicari non possunt^b: ita etiam titulus ille sacerdotalis, qualiscunque sit, seu in beneficio Ecclesiastico seu in patrimonio consistat, non potest in causam iudicati aut aliam pro debito executionem capi, ne si presbyter eo spoliatur, cogatur in opprobrium cleri mendicare. Neque enim alia ratione aliāve ob causam titulus requiritur, quàm vt redditus illius ad alimenta destinetur. Quin etiam si aliquem ad sacrum presbyteratus ordinem sine titulo promoueri contingat, Episcopus sufficientes beneficij redditus alimenta ei suppiere & assignare tenetur. *Ne fortè fratrum penuria* (inquit Lupus Abbas) *non solum bona & honorem obscurer, sed etiam Dei nostri prouocet vindictam*^d. Itaque constitutione Regia in Aurelianensibus comitiis lata, cautum est, ne liceat rem, quæ titulo sacerdotali destinata est, alienare. Nam cum bona Ecclesiæ sint clericorum merita stipendia, nec vilo magis respectu quàm in alimenta ministrorum Ecclesiæ olim donata sint: ideoque D. Hieronymus dicat clericos Ecclesiæ stipendiis ali & sustentari debere^e. Titulus sacerdotalis non immerò velut inter Ecclesiæ bona recenseri solet, vt ex eius fructibus & perpetuo reditu assignentur conuenientia stipendia militiæ clericalis. Mendicitas enim in Ecclesiæ dedecus & opprobrium cleri vergit. Rectè D. Hieronymus, *Mendicat infelix clericus in pla-*

*a Can. nemi-
nem 70. di-
stinct.*

*bl. stipendia
Co. de exce-
cut. rei iudicatar.*

*c Cap. cum
secundum
extra de
prebendis.
d Lupus ab-
bas Ferrar.
epist. 19.
e Assis. 12.*

*f Cap. Epi-
scopus de
prebendis.
g Can. sim-
vers. cleri-
cos 16. q. 1.*

teis, & seruili operi mancipatus publicam à quolibet
 possit eleemosynam. Et quidē ex eo despiciunt cunctis
 sacerdotale officium, dum misericordia desolatus iuste
 putatur ad hanc ignominiam deuenisse. Nec dissimi-
 li ratione Romulus non alios sacerdotes creati & suf-
 ficientem haberent. Lex civilis paupertatem vilita-
 tem appellat. Paupertas (inquit Seneca) maledicto
 probroque est, cōtempta diuicibus, iniussa pauperibus.
 Solon, vt refert Aristoteles, magistratus ex cen-
 su creabat, τὰς ἀρχὰς ἐκ τοῦ γνησιμῶν καὶ τοῦ εὐπεί-
 ρων κατέσσειε ἀδελφῶν πεντακοσιεμίμων, &c.
 Sic etiam Romæ Senatores ex censu legebantur.
 Seneca, Senatorum gradum census ascendit. Censu e-
 quitem Romanum à plebe discernit: Censu in castris
 ordinē promouet. Censu iudex in foro legitur. Romani
 autē duabus de causis pauperes à magistratibus re-
 pellebant. Tum quia (vt ait Gellius) res pecuniæque
 familiaris obsidis vice pignorisque esse apud Romam
 videbatur, amorisque in patriam fides in ea firmamen-
 tumque erat. Tum etiam quod in angusta pauper-
 tate pauci sunt, qui hoc iactare possunt, Non sum
 quidem locuples, (inquebat ille apud Quintilianū)
 Sum inops censu, sed integer, sine fabula. Rarò pau-
 per bonus est. Vulgatum Spartæ prouerbiū Al-
 cæus refert, περιχρὸς εἰς πῆλετ' ἐδδός. Horatius,
 Magnam pauperes opprobriū, iubet Quidnis & facere
 & pati, Virtutisque usam deserit ardua. Itaque per
 titulum sacerdotalem prouisum clericis, ne post or-
 dinationem egeant, tum quia paupertas plerun-
 que in quoduis scelus & omne nefas impellat, tum
 quod mendicitas in Ecclesiæ dedecus & opprobriū
 cleri esse videatur. Annuum redditum ipsūque pa-
 trimonium,

trimonium, quod quis pro titulo habere se profes-
 sus est, alienari constitutio Regia vetat. Beneficia
 autem etiam pro titulo sacerdotali esse possunt,
 atque eadem ratione perpetuò retineri debent, vt
 nec cedere, nec resignare ea liceat. Paulus Iurifcon-
 sultus ait moribus nostris non conuenire filium
 temporalem habere. Ita etiam disciplinæ Ecclesia-
 sticæ non conuenit titulum sacerdotalem, qui ad a-
 limētā presbyteri destinatur, temporalem habere.
 Nam ex Concilio Placentino Gratianus refert san-
 ctum fuisse, vt sine titulo facta ordinatio irrita ha-
 beatur, vtque in qua Ecclesia quis intitulatus est,
 in ea perpetuò perseueret. Canones perpetuò in
 ea Ecclesia perseuerari frustra requirunt, nisi resi-
 gnationes, & quasuis Ecclesiæ illius tituli que sa-
 cerdotalis cessiones simul etiam prohibuisse existi-
 memus.

PRO MEVIO. Pleraque sunt, in quibus
 nos antiquæ puritatis vmbra sectantes, pietatis
 veræ exempla imitatione vanâ referre volumus.
 Tituli sacerdotalis laudabile fuit institutum. Sed si
 quis in hac causa tituli sacerdotalis fauorem pro-
 poni merito posse crediderit, ille & primitiuæ Ec-
 clesiæ regulas, & seculi huius abusus nescire se fa-
 teatur. Apostoli olim cum per singulas Ecclesias
 presbyteros cōstitui voluissent, vnaquæque Eccle-
 sia suam habebat presbyterum & pastorem. Itaque
 primo illo pietatis & integritatis sæculo nullus
 presbyter creari aut ordinari solebat, nisi cum Ec-
 clesiæ vacanti presbyterum aliquem conueniens vide-
 batur. Diuus Hieronymus, In nauis vnus gubernator,
 in domo vnus dominus, in quamuis grandi exerci-
 tu vnus signum expectatur. Anacletus Papa in

a Can. dia-
 cono sunt
 quos 93, di-
 stincti.

b Dionys.
 Halicar-
 nass. lib. 2.
 c l. 2. Cod.
 quando &

à quibus
 quarta
 pars.

d Seneca
 epist. 115.

e Aristot.
 li. 2. polit.

f Seneca
 lib. 2. con-
 tro. 1.

g Cellius
 li. 16. c. 10.

h Quintil.
 decl. 300.

i Diog.
 Laertius
 in Thale-
 te.

k Horat.
 lib. 3. ode
 24.

a Can. epi-
 scopi 80. de
 sint.

b Can. san-
 ctorum 70
 dist.

c Act. A-
 post. ca. 14.
 d. Can. ec-
 clesias 13.
 quæst. 1.
 e D. Hier.
 li. 2. ep. 13.
 ad Russi-
 cum.

constituit, *Episcopi* (inquit) *non in castellis aut modicis ciuitatibus debent constitui, sed presbyteri per castella & modicas ciuitates atque villas debent ab Episcopis ordinari & poni: Singuli tamen per singulos titulos suos.* Euaristus autem, qui Anacleto successit, primus titulos in vrbe Roma presbyteris diuifisse perhibetur. Itaque primis Ecclesię temporibus nõ fuit presbyterorum, qualis est nunc, frequens turba & vaga multitudo, cum beneficiorum, sub tyrannis persecutoribus non alij essent reditus & proventus præter martyria. Sed tunc ex primæua Ecclesię institutione si quæ Ecclesia pastore suo orba ta alium desideraret, ordinabatur presbyter, qui ab Ecclesię vacante, cui præficiabatur, titulum sacerdotij sui assumebat: atque ita nemo sine titulo ordinabatur. Exinde autem cum Christiani Imperatores, Ecclesiã donis locupletatã, clericos eximio immunitatum & priuilegiorum iure ornassent, plerique voto frequenti clericatum affectare & appetere visi sunt. Itaque Constantinus Imperator edixit ne decurio, vel ex decurione progenitus, vel etiam quiuis alius patrimonio instructus in defuncti clerici locum cooptaretur: dicebatque Constantinus opulentos publicas necessitates subire oportere, pauperes autem Ecclesiarum substantiis locupletari. Sed tamen cũ piæ & frequentes Christianę plebis largitiones plerosque ad Ecclesiasticam munera & opimos beneficiorum reditus traherent, multique etiam nulla vrgente necessitate, nullaque Ecclesia vacante presbyteros se ordinari appeterent, hanc effusam licentiam canon sextus Concilij Chalcedonensis coercuit, quo absolute prohibetur vllum ordinari presbyterum, nisi qui alicui

specialiter

specialiter Ecclesię præficeretur: & hoc est quod appellant ordinari cũ titulo. Indignum sanè & inciuile presbyterum ordinari, cui locum nullum assignes vbi munus suum exerceat. Videat is, quem Ecclesia presbyteratus honore dignatur, se neque ad honorem solum, neque ad reditum ordinari, sed ad munus aliquod Ecclesię obeundum. Itaque titulum rectè interpretabimur functionem & locum certum in Ecclesię ministerio. Quinimò olim quoties quis titulum sacerdotij semel aliquando habuerat, non licebat titulum illum dimittere, nec licitè ad aliam transire poterat Ecclesiam. Eusebius Cæsareæ Episcopus, cum hàbita solemni electione in Antiochenæ Ecclesię sedem traduci eum clerus vellet, addita etiam Imperatorij iussus autoritate, restitit, nec in aliam Ecclesiam, dimisso contra canonem Ecclesiasticum titulo, transferri se passus est^a. Hoc enim fieri antiqua disciplinæ Ecclesiasticæ regula vetabat^b: nisi fortè Reipublicæ Christianæ interesset virum aliquem, rara & singulari eruditione insignem, in maiorem sedem transferri. Vt cum Gregorius relicta Nazianzena Ecclesia, & Proclus, qui Cyziçi fuerat ordinatus, ad Constantinopolitanam sedem euecti sunt^c. Vel etiam si qui ad rigidum & austerum monachatus votũ transire vellent. Lupus Abbas Ferrariensis Guenilonem Episcopum Senonensem increpat, quòd sacerdotibus relinquendi suos titulos licentiam denegaret, cum illi hoc facere se profiterentur, vt liberius & districtius institutionem beati Benedicti sequi & imitari possent^d. Itaque olim nec licebat sine titulo ordinari, nec titulum semel susceptum dimittere passim permittebatur: sed singu-

^a Niceph. lib. 8. Eccles. hist. ca. 45. Euseb. lib. 3. de vita Constantini Socrates lib. 1. cap. 24. ^b Niceph. in fin. & lib. 12. ca. 13. Hist. T. 1. part. lib. 2. cap. 22. ^c Niceph. lib. 12. ca. 110 & lib. 14. ca. 37. & 39. Hist. ripa. lib. 12. ca. 7 & 8. ^d Lupus & pist. 29.

a Can. episcopi 80. di. siml.

li presbyteri singulas habebant Ecclesias. Idque vetustis Caroli magni legibus statutum est ^a. Exinde tamen cum plerique aut magno pietatis ardore, aut affectata simulatione, ad sacrum presbyteratus ordinem promoueri desiderarēt, secuta est promiscua presbyterorum turba, & infinita multitudo. Illud tamen absque vlllo cleri opprobrio, quantum pietas & morum integritas eos in officio continuit, simulque etiam Christianæ plebis religio clericis alimenta largitione pia subministrauit. Verum refrigescente Christiana charitate inopia clericos & presbyteros ad vilem quæstum & seruilia opera adegit. Idque magno Ecclesiastici ordinis dedecore, vt videbatur: licet Diuus Paulus dixerit, laboramus operantes manibus nostris. Erat enim Diuus Paulus *σκινοποιοὺς* ^b. Itaque canone quinto Lateranensis Concilij sub Alexandro tertio habiti, vetitum est, ne Episcopus vllum sine certo titulo de quo necessaria vitæ perciperet, in diaconum aut presbyterum ordinaret: Aut si ordinasset, cogeretur conuenientia stipendia militiæ clericalis assignare. Indecens videbatur clerico seruile opus aut manuale opificium exercere, vt & apud pleraque gentes (Herodoto teste) indecorum & indignum fuit mechanicis opificiis mancipari. Itaque titulus olim officij munerisque intuitu requisitus ad annum prouentum & redditum referri cœpit. Desideratus est pastor non vt pascat, sed qui gregem tondeat, & otiosus amplo beneficij optimi redditu saginetur. Inde & alius secutus est abusus, vt titulus sacerdotalis non tantum de certo beneficij titulo intelligeretur, sed & ad patrimonium referretur: quasi sacerdotij sacro-

sacrosanctus character titulum non requireret, si modò is, qui ordinabatur, haberet sufficientes temporalis patrimonij redditus ^a. Hunc abusum videtur error Gratiani induxissc. Nam cum Chalcedonensis Concilij canon hæc verba haberet, *ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως ἢ κώμης, in Ecclesia urbis aut pagi*, Gratianus vertit, *in Ecclesia urbis aut possessionis* ^b. Itaque crediderunt titulum sacerdotalem non tantum de Ecclesia & beneficio Ecclesiastico, sed & de possessione temporali vel patrimonio intelligi debere. Hinc fit vt nostro iure titulus, qui in presbyteri ordinatione requiritur, abusiue etiam ad patrimonium temporale referatur. Abusiue etiam in titulo solum redditum & annum ad alimenta prouentum spectamus. Inde est quod frequens prouisionum ex causa resignationis titulus hæc verba continere solet, *alunde ex fructibus Ecclesiasticis commodè viuere habens*. Itaque abiit pristina illa disciplinæ Ecclesiasticæ integritas, neque vlla amplius supersunt vestigia canonis illius Ecclesiastici, qui translationes vetabat, ipsosq; clericos titulū Ecclesiasticumque suam maioris & amplioris beneficii spe dimittere prohibebat. At nunc hoc vnum spectatur, ne presbyter egeat & abundè possit in otio viuere: Et id quidem corruptos huius seculi mores arguit. Sic cū olim cæsus equites & magistratus faceret, Plinius exoptulat sanctius & vtilius fuisse inquirere, non quale habeat patrimonium magistratus, sed cuius existimationis sit. Non dissimiliter etiam in clerico & sacerdote probitatem morum & integritatem inspicere, non facultates aut patrimonij redditus inquire conueniēs videtur. D. Hieronymus, *Prope sarcinā seculi* (inquit) *Ne querat diuitias. Nudus & leuis in celis*

^a Cap. 4.
Episc. ext.
de preben
dis.
^b Can. ne
minem 79
distingt.

^a Cap. Cæ
voti magni
lib. 1. ca. 92.

^b Act. A
post. cap. 18

^c Herodo.
in Enterp.

enola ne alas virtutum tuarum auri deprimant pondera. Eleganter Diuus Ambrosius, *Qui sine auro misit Apostolos, sine auro Ecclesias congregavit*. Antiqua Ecclesiæ regula fuit, ne clerici diuitiis & redbus propriis abundarent. Hoc enim est paupertate voluntaria emere spem futurorum præmioium, ut ait Saluianus. *Bona mentis soror est paupertas*, inquit ille. Rectè autem Aristoteles inter problema hæc duo querit, *ἢ τὸ πένια ἢ τὸ πλούσιος ἢ τὸ ἀνδραγάθων μάλλον ἢ τὸ πλούσιος φάυλοις ἔστιν*. Itè & illud, *ἢ τὸ πλεῖον ἢ τὸ πλεῖον φάυλοις μάλλον ἢ τὸ ὀλιγώτερον ἔστιν*. Quis pius clerico probrosum existimauerit si cū Diuo Hieronymo g'oriabundus hæc verba iactet, *Nudam crucē nudus sequor?* Diuus Ambrosius, *Qui fidei militiā sequitur* (inquit) *agelli sui fructibus, si habet, debet esse contentus: si non habet, stipendiorum suorū fructu*. Atque etiam Diuus Hieronymus monet stipendiis & sumptu Ecclesiæ clericos ali debere, hos tantum quibus decet patrimoniu, & quibus aliunde non suppetit vnde se queant sustentare. Patrimonium autem illud quod quis ordinationis suæ tempore & tituli sacerdotalis nomine habere professus est, an alienari possit, necne, dubium est, nec satis iure nostro definitum. Nam licet constitutio Regia hoc expressè prohibere videatur, tamen plerique viri docti, & nostri iuris consultissimi censent liberè patrimonium illud alienari posse. Verum in hac lite de controuersa beneficii Ecclesiastici resignatione agitur. Constitutio Regia de beneficiis nec disponit, nec potest disponere, cū Princeps Ecclesiasticæ politix non præsit, neque vllum in beneficia Ecclesiastica ius habeat. Itaque decisio quæstionis huius

a D. Hier. ad Exuperantiu lib. 1. epist. 29.
b D. Ambrosii lib. 2. offic.
c Arist. sect. 29. problem. 4.
d D. Ambrosii lib. 1. off. cap. 36.
e D. Hier. ad Damasum.
f M. le Maistre ou traicté des crices, c. 23. Glossa & canoniste in ca. ius de prebendis.

ex sacris canonum aut Pontificum constitutionibus petenda est. Obiicitur Gratiani autoritas, qui ex concilio Placentino statuit, ut in qua Ecclesia quis intitulatus est, in ea perpetuò perseueret. Hæc autem constitutio nihil in fauorem tituli sacerdotalis speciale statuit aut continet. Sed antiquam Ecclesiastici canonis regulam & seueritatem refert, cū olim translationes & transitiones de vna Ecclesia in aliam prohiberentur. Prima instituti illius origo ab ipso persecutionum tempore petenda est, cū in Ecclesia statutum esset, ut is qui presbyter ordinatus aliquam Ecclesiam susceperat, Ecclesiam persecutionis & martyrij metu non desereret, sed intrepidus & interritus in ea perpetuò remanere & perseuerare teneretur. Exinde autem sub Principibus Christianis cessate martyrij & persecutionis metu, ambitionis & avaritiæ occasio effecit, ne cui liceret amplioris sedis desiderio, aut maioris prouentus expectatione, relicto priori titulo ad aliam Ecclesiam se conferre, *ἀντίκρυς τοῦ κα νόμος, ὅπισθὸν περὶ ἐμοῦ καὶ προσώπτερος ἀπαγορεύοντες ἐξ ἐτέρας εἰς ἐτέραν μὴ μεταβαίνειν ὁδὸν*, inquit Theodoretus. Huc referre licet quod inter Caroli magni constitutiones his verbis statuitur, *Ut presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundum canones antiquā ordinentur promissionem stabilitatis loci illius faciāt*. Sed quis nescit corrupto hoc seculo veteres illas Ecclesiæ regulas in deluetudine abiisse, & beneficiorum non minus licitas esse, quàm temporalis patrimonij alienationes, permutationes, & resignationes? Itaque nulla ratio est quæ beneficii in titulu concessi resignationem magis prohibeat & impediat, quàm aliorum quorūvis beneficiorum, cū

a Niceph. li. 12. ca. 13.
b Theodoret. li. 1. ca. 19. & passim apud autores Ecclesiasticos ca. historiarum c. Capitulum Caroli magni lib. 5. cap. 108.

id nullius canonis aut decretali epistolæ authoritate contineatur. Quinimò Innocentius Pontifex cuiusdam meminit, qui beneficium suum alteri in titulum & ordinationem comodauerat ad tempus, sub fiducia & restitutionis repromissione. At si beneficij in titulum concessi interdicta fuisset resignatio, vana proponeretur ab Innocentio retrotraditionis spes & restitutionis repromissio. Neque verò est quod distinguamus an qui titulum resignat, aliunde redditus ad alimenta habeat. Ipse enim sibi prospicere debet, nec resignatarius anxia nimis & curiosa sollicitudine alienas facultates recensere & examinare tenetur. Verùm quemadmodum si de eo agatur, qui rerum ad ciuitates pertinentium administrator est, satis esse ait Iurifconsultus, si eo tempore, quo creatus fuit, idoneus esset: nec attenditur an postea facultatibus lapsus bona alienauerit. Sic etiam, licet ordinationis tempore ex antiquæ disciplinæ umbra titulus aliquis aut Ecclesiæ aut patrimonij requiratur, non tamen id perpetuò possideri necessarium est. Satis diues est clericus, quem perpetua vitæ morumque probitas etiam nullis facultatibus spectabilem facit.

SENATVS, Prouisorio iudicio ei beneficium adiudicauit, cui ex resignatione Titij, eiusque occasione, ius quæsitum fuerat: sicque resignatio beneficij à Titio facta, quasi legitima & ritè facta, arresto isto confirmata fuit.

a Cap. per
1140 37. ex
de simonia

b L. 2. §. si
eo tempore
ff. de admj.
rerum qua
ad ciui. per
in. l. sciend
dum §. fin.
ff. qui sa
cis. l. cogan
pur.

c Arrest
par lequel
les par
ties sont appointees au Conseil : & cependant la requeste adiegee à M.
Jean Colas. L'arrest est du Ieudy 16. d'Avril, 1392. moy plaident pour ledit M.
Jean Colas appellent, & Boutellier pour M. Ieâ Souchard & Pierre Fai-feu In
thimcz,

An præbendæ præceptorialis fauor graduatorum nominationi præualeat.

CAPVT III.

LEGE in Aurelianensibus comitiis laeta constitutum est, vt in vnaquaque Ecclesia Cathedrali, redditus vnus præbendæ quæ prima vacaret, assignaretur præceptor, qui scholis auctoritate publica præficeretur. Ea autem præbendæ præceptorialis appellari solet. Contigit vt mense Julio, qui graduariis destinatus est, præbendæ per obitum canonici vacaret. Episcopus Bellovacensis præbendam illam cuiusque redditum præceptor, assignat. Meius graduatus præbendam sibi in vim gradus deberi contendit.

PRO PRÆCEPTORE ET INCOLIS CIVITATIS. Necessariæ quidem sunt in Republica leges illæ, quæ pœnis scelerum ciuium coercent, sed omnium optimæ & præclarissimæ sanctiones haberi debent, quæ crimina laudabili iuuentutis institutione præueniant. Et enim si leges ciuitatis præceptores pueris & adolescentibus ad virtutem & mores formandos studiose procurant, fit vt adulti ciues nil pœna dignum committant. Hanc Persicarum legum præstantiam laudat Xenophon, quod apud cæteras nationes leges commissa crimina vindicent & puniant. Οἱ Ἰπερτικοὶ νόμοι προλαμβάντες ἐπιμέλονται ἑσως τὴν ἀρχὴν μὴ τοῖς ἔργου τοῖς πολίταις οἷοι πονηρῶ τινός. Xenophō lib. 1. Cyro præσταίνοντες τοῖς νόμοις. Præceptores autè ipsi, qui soli cito studio educationum & mores adolescentiæ cu

rant, quique iuventutem civitatis bonis artibus erudiunt, nunquam vel satis commendari vel merita largitione & dignis præmiis foueri possunt, *Nec enim is solus Resp. prodest* (inquit Seneca) *qui cædidatos extrahit, & metur reos, & de pace belloq; cæset: sed qui iunctatè exhortatur, qui in tanta honorum præceptorū inopia virtute instruit animos.* *καὶ γὰρ ὁ γὰρ καὶ ἡ ἀρετὴ καλοῦσθαι βιάσθαι, τὸ νόμιμον τυχεῖν παρὰ δέσπας.* Scilicet (ait Quintilianus) *ut ea quidem que manu sumis, cōsultatūr egere doctoribus, virtutē verò (qua nihil habet) Plutarco: mini quo ad deos immortales accedere propius datū est) οὐβίαια & ἰλλορατῆα, τῆτιμ quia nati sumus, habemus δὲ ἄμους.* Regia constitutio duo sancirivoluit, Primum γων ἦς. vt præceptor autoritate publica & accurata inquisitione scholis præficeretur: Alterum vt ei stipendia de reditu Ecclesiæ & de præbendē vnus fructibus ac proventu assignarentur. Prius illud legē Sophoclis refert, qua cauerat, vt ne quis philosophorū præficeret scholæ nisi id Senatus ac plebs decreuisset. *Μαγνὸν ἰντρεστ* (inquit Cicero) *quos quisque audiat quocumque iudie domi, quibuscū loquatur a puero, quem admodū patres, paedagogi, matres etiā loquantur.* Nā, vt ait Seneca, utilis educatio mores facit. *Liuius, Mos erat Faliscis* (inquit) *eadē magistro liberorū & comite uti, simulq; plures pueri, quod hodie quoque in Græcia manet, vnus cura demandabantur. Principū liberos, sicut ferè, qui scientia videbatur præcellere erudiebant.* Mecenat apud Dionē, dū Augustū de præceptis foeliciter ad ministrandi imperij monet, disciplinam & primæ ciuū ætatis institutionē in primis cōmendat, *ἰνα μὴ τις ἐπιπαθῆς ἐστίν, εἰς τὰ διδασκαλῆα συμφορῆταισι, δὲ cætque optimo atque egrégio principi timendum nō esse, ne quis sub recta disciplina τραπεῖς & παίδευ*

Seneca lib. de ira
quillit. ani
mi cap. 3.
Plutarco: b
lib. 12. cap. 3.

Diogen. Laertius in vita
Theophr.

Liuius li. 30

δεῖς νεώτερόν τι ἑλπίσῃ. Πᾶν γὰρ τὸ ἐναντίον τῆς τε ἀμαθεῖς καὶ τῆς ἀσελγείας ἰσοποτυπῆν δεῖ. Aristoteles etiā pluribus ostēdit antequā artes & sciētiz in precio essent, solos militares viros ciuitatibus præfuisse, qui cū omnia per vim generēt & facili res nouas molirētur; ἐγγυροντὸ τυραννίδες πορῆσον μάλλον ἢ γυρ. Sertorius cū vellet barbaram Hispanorū feritatem mansuefacere, eorum amicos conciliares, sibiq; aliquo securitatis pignore prospicere, pueros & adolescentes ex familiis nobilioribus in Oscam urbem deduci curauit, atque iis Doctores præficeret literarum Græcarum & Latinarum peritissimos, quibus è publico salaria pendi iussit. Lampridius Adrianum Cæsarem magno laudum præconio cōmendat, quod & Academiās instituisset, & eorum studiosus esset, qui liberales artes profitebantur. Apud Persas in eo loco, qui ἐλευθέρα ἀγορὰ dicebatur, pueri & adolescentes simul erudiebantur, quibus præerant ἐκ τῆς γρηγοτέρων οἰσὺν δὲ οὐκ ὄσι τῆς παῖδας βελίσις, δὲ ποδευκνύουσι. Bardas sub Imperatore Michaelē Theophili filio scholas cuiusque sciētiz constituit, & doctores designauit, singulisque stipēdia de publico decreuit, omnibusque Leonem Philosophum præfecit. Alexius Comnenus Imperator scholam instituit, in qua pupilli pauperūque liberi docerentur, victūmque & alimenta tam docentibus quā discētibus assignauit. At si hæc præceptorum & professorum cōmendatio vllibi locum habet: certè in isto Franciæ regno causa eorum prior & præcipua haberi debet, eūm studia Galliarū semper florentissima fuisse Diuus Hieronymus asserat & testetur. Julius Agricola referēt Tacito sedem ac ma

a Dio lib. 52.

b Aristoteles li. 5. polit. cap. 5.

c Plutarco in Sertorio;

d Lampridius in Adriano. c Xenophō li. 1. cyriped.

f Zonaras tom. 3. pa. 129.

g Zonaras tom. pag. 239.

h D. Hier. ad Rusticū li. 2. epi. 13.

gistraum studiorum Massiliam parvulus habuit, *Lo*
cū (inquit) *Græca comitate & provinciali parcimonia*
mistum ac bene compositum ^a. Aufonius professor
 Academiæ Burdigalensis recenset, singulorūque ma-
 gnis laudibus ornat b. Eumenius Rhetor in ora-
 tione pro scholæ instaurandis coram viro per-
 fectissimo præside Galliæ habita, *Merentur & Gal*
li nostri (inquit) *ut eorum liberis, quorum vita in Au*
gustodunensiu oppido ingenuis artibus eruditur, & ipsi
adolescentes ut eorum indoli consulere cupiamus. Tac-
 itus de Augustodunensium vrbe, quæ caput gen-
 tis erat, nobilissimam Galliarum sobolem liberali-
 bus studiis ibi operatam meminit ^c. Sic etiam Gre-
 gorius Turonensis refert Guntrano Aurelianensem
 vrbeam redeunti ciues obuiam processisse, ut hinc
 lingua Syrorum (inquit) hinc Latinorum, hinc
 etiam ipsorum Iudæorum in diuersis laudibus va-
 riè concreparet ^d. Qui locus satis testatur etiam
 tum Aurelianenses Gallos studiosos fuisse tam La-
 tinæ, quam Hebræicæ, & Chaldaicæ linguæ. Quem
 admodum autem præceptorum & professorum la-
 bos ingens est, industria autem Reipublicæ utilis
 & fructuosa, sic etiam præmia non vulgaria eis re-
 pendendi & deferri semper conueniens visum est ^e. Iu-
 lius Cæsar omnes medicinæ Romæ professos &
 liberalium artium Doctores, quo libentius & ipsi
 vrbeam incolerent, & cæteri appetere, ciuitate do-
 nauit. Magnum autem fuit ciuitate donari, *Eis ciui-*
tas data est (inquit Tacitus) *cum id rarum sit, nec nisi*
virtutis precium. Suetonius Verrium Flaccum
 Grammaticum temporibus Augusti tertiam centum
 singulis annis salarij nomine accepisse refert ^f. *Ve*
spasianus (ait idem Suetonius) *ingenia & artes ubi*
maximè

maximè fuit. Primiſque è ſiſco Latinis Græciſque
rhetoribus annua centena conſtituit ^a. Sic & Anto-
 ninum Pium, Capitolinus ſcribit bonarum artium
 doctoribus per omnes prouincias, iuſſiſſe honores
 & annua ſalaria deferri ^b. Hanc eandem Athalarici
 Gothorum Regis, in profeſſores liberalitatem &
 munificentiam Caſſiodorus teſtatur ^c. Itaque non
 mirum, ſi Rex Franciæ Chriſtianiſſimus conſtitu-
 tione in celebri comitiſſorum Aurelianenſium con-
 uentu lata iuſſit præceptores authoritate publica
 ſcholis præfici, & ſingulos in vnaquaque vrbe è ſa-
 cro præbendæ vnus reditu alimenta & ſalaria
 conſequi. Eccleſiaſticos reditus rectè in profeſſorū
 cauſam impendi placuit, cum profeſſorum hono-
 præmium, eorūque labori remuneratio ſacra e-
 tiam diuinæ ſcripturæ authoritate cominenderetur.
Qui docti fuerint (inquit Daniel Propheta) *fulgebūt*
quasi ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiūt
multos, quasi ſtelle in perpetuas æternitatès ^d. Vetus
 Eccleſiæ inſtitutum fuit, ſcholas, verum pietatis ſe-
 minarium, multa cura multoque ſtudio tueri & or-
 nare: Atque hoc olim Prælatorum Eccleſiæ & anti-
 ſtitum munus & officium fuit ^e. Athērius Lyxo-
 nis Epicoſopus pueros ciuitatis ſuæ collegit & in-
 ſtituendos commiſit cuidam clerico, qui ſe docto-
 rem & literarum profeſſorem dicebat, cui vineas
 & reditum largitus eſt, inquit, Gregorius Turo-
 nenſis ^f. Carolus magnus Epicoſopus, monet, ut
 ſcholas ad miniſtros Eccleſiæ edpædōs & inſtruen-
 dos incongruis locis inſtitui, & ordinari procu-
 rent ^g. Demetrius Alexandrinus Epicoſopus Orige-
 nem etiam adhuc adoleſcentem Alexandrinæ ſcho-
 læ præfecit; Ille, autem, primum Grammaticas

^a Suetonius
in Veſpaſ.
cap. 18.

^b Capitoli-
nus in An-
tonino.
^c Caſſiodo-
rus li. 9.
variarum.

^d Daniel
cap. 12.

^e Can. cum
multa 86.
diſt.

^f Greg. Tu-
ron. lib. 6.
cap. 36.

^g Capitul.
Caroli ma-
gni lib. 2.
cap. 5.

^a Tacitus
in vita Iu-
lij Agrico-
le.

^b Aufo-
nii com-
ment. pro-
feſſ. Burdi-
gal.

^c Tacitus
li. 5. annal.

^d Gregor.
Turonenſis
li. 8. cap. 1.

^e L. vnica
C. de ſtudiis
liberalibus
vrbiſ Ro-
mæ & L.
medicos.
C. de pro-
feſſ. & me-
diciſ.

^f Sueton. in
Iulio Cæſ.
cap. 42.

^g Sueton.
de claris
grammat.

lib. 6. cap. 3. & c. 18. *Niceph. li. 5. Eccl. hist. c. 18. & cap. 37. Sozomen. li. 2. ca. 17. c. Eusebius lib. 7. c. 32. d. Totā di- f. 37. e. Saluian. li. 7. de pro- uid. Dei. f. Sozomen. lib. 6. c. 17. Niceph. li. 10. cap. 25. & hist. vii. par. lib. 6. c. 17. g. Niceph. li. 10. c. 21. & ca. 26. h. Euagylus lib. 4. c. 38. & Beda lib. 3. cap. 3. eccl. h. i. d. Chryf. in tract. ad uerfus uisus peratores uite mona- ftica. k. Clement. 1. 5. penult. de ftatu mo- nach. & c. 2. extra de magiftro.*

disciplinas & philofophiam docebat: fed exinde Cum Ecclefiæ illius doctores perfecutionis tempo- re abeffent feque occultarent, facras litteras profectus est^a. Ecclefiæ prælati liberales artes cæterasque ethnicas disciplinas multum ad Theologiæ studia conferre existimauerunt^b. Hinc Anatoliū scholæ Aristotelicæ à ciuibus Alexandrinis præfectum refert Eusebius^c. Ac passim apud authores Ecclesiasticæ historiæ comperias mentionem fieri scholarum, in quibus promiscua laude Ethnicæ & Philofophicæ scientiæ nõ minùs, quàm Ecclesiasticæ & Theologicæ docebantur. Hoc enim Gratianus multa Doctorum Ecclefiæ autoritate, ex cõpilis, & sententiis probat^d. Quin & Saluianus refert in Carthaginiensi vrbe scholas artium liberalium & Philofophorum officinas, tum linguarum, tum morum esse gymnasia^e. At contra Iulianus Apostata uenerat, ne Christiani liberales artes aut discerent aut docerent^f. Videbat enim literarum & antiquitatis cognitionem plurimum conferre cum ad interpretationem sacrarum scripturarum, quàm ad refellendos impiorum & hæreticorum errores^g. Itaque cum Christianæ pietatis disciplinam externa artium liberalium scientia iuaret, factum est ut etiam abbates in monasteriis præceptores ad docendos & erudiendos tam in profanis, quàm in sacris literis monachos requirerent^h. Idque Diuus Chrysoftomus multis rationibus cõprobatⁱ. Unde etiam monasteria ab exercitio uirtutis & literarum dicebantur *αὐτοματὰ*. Et in Concilio Viennensi sub Clemente 5. sancitum fuit ut in singulis monasteriis esset eruditus magister & doctor, qui monachos erudiret, & bonis artibus imbueret^k. Ita

quæ

que si fauorabilis est iuuentutis institutio, si Ecclesia Episcopis & prælatis hoc munus demandauit, si præceptorum stipendia rectè & meritò ex sacris Ecclesiæ redditibus sumi debent: cur denegabitur præceptori vacans hæc præbenda: quam Episcopus pio erga iuuentutem affectu concessit & contulit? Graduatis debentur præbendæ, sed non aliæ, quàm quæ vacant iis mensibus qui graduatis affecti sunt. Quæ verò à lege præceptori destinata est dici non debet vacasse, sed illi tribuenda est cui constitutio Regia eam assignauit, ne legis destinationem uanam & sine effectu arguamus. Quinetiam si inquirere lubet, cur graduatis pars tertia vacantium beneficiorum destinata est, non alius proponi potest, quàm studiorum fauor. Neque enim vacantes illæ præbendæ aut huic aut illi specialiter destinantur, sed studiosis iisque omnibus, qui post laudabilem in studiis progressum gradu aliquo insigniuntur. Quis autem dignior gradus in studiorum causa proponi potest, quàm præceptoris, qui cæteris ad doctrinam ducent se & moderatorem præstat? Quin etsi eum non potiore, sed æquo iure cum aliis censei debere dicamus, conueniens certè est, ut Episcopo licere uelimus pia & laudabili gratificatione uti, atque uacantem præbendam aut graduato, aut præceptori, cui uoluerit, conferre.

PRO MEVIO GRADUATO. Qui prior est in cursu. (inquit eleganter Cyprianus) prior est & ad premium^a. Magna quidem referri potest iuuenilis institutionis commendatio: Magnus est eorum fauor qui scholis præficiuntur, & qui adulescentes liberalibus artibus erudiunt. Sed non est æquum ista studiorum contemplatione graduatos,

^aD. Cypri. li. 3. ep. 7.

quorum non alia est quàm doctrine & eruditionis professio, reiici & repelli. Pietatis & Theologie studium, puerilis institutionis curæ merito solet præferri. Sic enim post incendium illud ingens & vniuersam Ecclesiæ Constantinopolitanæ conflagrationem, Iustinianus Imperator, cum aliam Ecclesiam ædemque sacram non minus splendidam & magnificam extruere decreuisset, vt pecunie ad sumptus abundè suppeterent, stipendia magistris liberalium artium olim assignata reuocare non dubitauit. Si conueniens visum est stipendia liberalium artium & salaria præceptorum cedere in causam reparationis Ecclesiarum, an vlla potior proponi potest Ecclesiæ ruinam minantis resectio & instauratio, quàm si Theologi viri docti, laurea & gradu insigniti, præmiis dudum assignatis ornentur? *Multi* (inquit Diuus Hieronymus) *adificanc parietes & colūnas Ecclesie substrunt marmora nitent. auro splendēt laquearia gemmis alia*

b D. Hier. *re distinguitur. Et minorū Christi nulla electio est.*
epi. ad Nepotianū li. 2. epist. 12.

c Tertull. *iora sequuntur premia* (inquit Tertullianus). Iuuenum institutio eò tendit, vt ad aliquem doctrinæ & eruditionis gradum perueniant. Equūmbe aut conue-

conueniens fuerit spem futuri in studiis progressus eis nocere aut præiudicium asserre, quoniam gradum aliquem consecuti sunt, & qui in remunerationem antea facti laboris & præteritarum vigiliarum, beneficio aut priuilegio aliquo frui & gaudere debent? Addere liceat antiquiorē esse graduatorum causam: Noua enim recensque est constitutio Regia, quæ præceptorales illas præbendas introduxit. Cur nouus fauor iuri antiquo nec minus fauorabili derogabit? Cedit minùs dignum digniori. Cum duo priuilegiati concurrunt, qui prior est tempore præferatur. Si minor annis cum maiore filiofamilias contraxit, in restitutione maior ætatis habetur ratio, quàm Senatusconsulti. Inter eos qui Reipubl. causa absunt, potior videtur eius ratio qui læsus arguitur. Antiquius priuilegium primusque fauor eorum est, qui in vim gradus nominati præbendas vacantes sibi concedi & indulgeri suo quodammodo iure postulant. Vterque fauorem studiorum merito præterdit: sed æquius est vt iis faueamus, qui iam decurso ætatis suæ maiore spatio studuerunt, quàm illis qui aut iuuenes student aut iuuenili institutioni operam dant. *Premia senioribus, iuuenibus exempla proponuntur*, inquit Plinius. Nam cum institutio fiat, vt quis tandem scientiæ laurea & gradu insigniatur: si qui sint, qui liberalibus artibus aut iuri aut Theologiæ tanto studio incubuere, vt ad aliquem gradum peruenerint, an non fauorabiliores sunt illis, qui in primo aut medio cursu ad metam properant? Rectè apud Tacitum Antonius cecidisse in irritum labores dicebat, si præmia periculum soli assequantur, qui periculis non affuerint.

a Can. de ieiunio. 76. distinct. 1. que religio sis. ff. de rei vindicat. b l. dotis. C. de iure dotium. cl. verum. § fin. ff. de minoribus. d l. ff. ex quibus causis maiores.

e Plinius in pauegyrico.

f Tacitus lib. 3. hist.

Militum magna quidem sunt priuilegia, sed non omnium eadem. Alia tyronum, alia veteranorum sunt. Veterani à nauium fabrica excusantur, inuicem militare non coguntur, exactores tributorum eligi aut constitui nequeunt, immunitates habent tam operum publicorum quàm vectigalium. Quis verò tyronibus hæc eadem tribui oportere existimet? Iniquus sit quisquis eadem fauoris prærogatiua graduatos cæteris, qui aut docere aut discere incipiunt, comparare aut cõponere velit, vel qui utroque æquo iure cõferri debere asserat. Quod si omiſſa æquitatis ratione mero iure quaestio dirimenda est, constat expressa canonici iuris constitutione controuersiam istam decidi. Nam in hac eadem aut certè non dissimili quaestione, si assignari oporteat à capitulo prouentum vnus præbendæ, vni magistro, ac fortè duobus, Ecclesia Metropolis grauetur. Innocentius tertius Theologum Grammatico præferendum asserit^b. Postremo in hac caussa omittendum non est, præbendæ, de qua agitur, collationem in fauorem præceptoris ab Episcopo factam, admixtâ habere fraudis, versutias, & calliditatis prudentiam. Ideo enim Episcopus institutionis puerilis & litterarum fauorem proponit, vt auaritiæ & propriæ utilitati probitatis prætextum & virtutis imaginem prætendat. Hoc enim tentat Episcopus, alienis copiis & alieno dispendio constitutioni Regiæ satisfacere. Constitutio Regia hoc requirit, vt Episcopus conferre teneatur præbendam, quæ exinde præceptorialis dicatur, & præceptoribus perpetuò assignetur. Episcopus Bellouacensis conferre quidem vult præbendam, sed alienam, si ita dicere licet, & quæ ad

a Toto iit. de veterano lib. 12. Cod. & tit. de priuilegiis veterano- rum ff. & l. fi. de priuilegiis decur- sionum.

b Ca. quia nonnullus circa finem ex. de magistri & glossa ad ver. effectum in pragmat. tit. de col- lat.

eum nihil pertinet. Neque enim episcopus de præbendis, quæ tempore graduatis destinato vacantè disponere potest aut gratificatione vti, sed illæ graduatis destinantur & affectæ sunt, eisque ex necessitate conferri debent. Episcopus itaque subtili cõ- mento, dum hanc præbendam præceptoris offert, nihil de suo concedit, nec de suis collationibus quidquam indulget, sed potius graduatis præbendâ, quæ eis certissimo iure quaesita est, extorquere & præripere conatur. Constitutio Episcopi adstringit & obligat, vt de suis vnâ conferat. Nam etsi constitutionis verba primæ præbendæ vacantis mentionem facerent: hoc tamen non aliter intelligi æquum videretur, quàm vt ea conferatur & concedatur, de qua libere Episcopus posset disponere. Neque enim iuris canonici dispositio permitit eiusmodi statuti verba ad eam præbendâ referri, quæ maiori ordini, seu dignitati, vel antiquiori priuilegio destinata est^a. Quod autem præceptor iste ex magno doctrinæ & eruditionis merito sese graduatis æquandum & comparandum asserit, hoc sanè nullius est momenti, nec attendi debet. Nam quicumque ad Baccalaureatus, licentiæ, aut doctoratus gradum promotus non fuit, is licet sit doctissimus, non tamen graduatus cõferri potest, ac præcipue ad hoc vt nominationis in vim gradus faciendæ priuilegium habeat. Nam & ipsi graduati, si se ex more non inscripserint & nominauerint, non possunt beneficium vacans in vim gradus obtinere. Beneficium enim graduatis debentur ex ordine & antiquitate nominationis.

SENATVS præbendam Mevio graduato ad iudicandum, sed & eodem arresto præcepit Senatus,

a Cap. cum in Ecclesia de præbendis in 6.

vt Episcopus primam vacantem præceptoriali præbendæ assignaret, atque interea ipse ex suo reditu salaria præceptorum pendi & exolui procuraret.

De fructibus Ecclesiastici beneficii, quomodo inter hæredes defuncti & successorem in beneficio diuidantur.

CAPVT III.

PRÆLATI, Abbates, cæterique alij quotquot sacerdotia vel beneficia Ecclesiastica tenent ac possidēt, fructus ex beneficiis suis omnes, quādiu viuunt, liberè percipere & de iis disponere possunt. Nam licet olim ex sacris canonibus reddituum Ecclesiasticorum perceptio & dispensatio laudabilem illam diuisionem & distributionem admitteret, vt vna Episcopo, altera clericis, tertia fabricis & Ecclesiarū reparationi, quarta reddituum pars pauperibus tribueretur: Nūc tamen beneficiorum redditus & fructuum cōpendia à prælatis, iisque qui beneficia possident, ita liberè percipiuntur, vt sine vlla contentione & absque vlla alia distributionis necessitate, omnes prouentus sibi plene iure acquirant. Itaque cum prælatus decessit aut resignat, multæ oriri solent quæstiones & controuersiæ inter defuncti hæredes & eum qui beneficio successit. Certè primis illis nascentis Ecclesiæ temporibus, quandiu antiqua Christianæ disciplina seueritas locum habuit, tantum abest vt clericorum hæredes & propinqui in fructibus Ec-

Ecclesiastici prædij seu perceptis seu percipiendis ius vllum sperare possēt: quinimò sacris canonum constitutionibus, ne viuo quidē clerico licebat ex beneficiorū redditibus aliquid propinquis suis donare aut liberali manu quidquam concedere & largiri. Nam etsi aliquando laudentur clerici qui suis victum & vestitum præbēt, quive propinquos liberat vel à captiuitate, vel à fame, aliāve egestate. Hoc tamē non aliter licere, eisve permitti canones olim voluerunt, quā si magna aliqua necessitas ingrueret: quo casu clerici necessaria suis subministrare & largiri possent. Voluit prisca Ecclesiæ disciplina, vt clerici & quicumque ordini Ecclesiastico consecrantur, non alios deinceps affines & cognatos, præter pauperes Christi, habere se præsumant: vt apud eos charitas Christiana pauperes & egenos maiore affectu, quā humana sanguinis & affinitatis ratio propinquos complectatur & commendat. At verò si qui affines & propinqui redditus Ecclesiasticos sibi vel hæredis titulo vel proximitatis iure vendicare velint, Diuus Ambrosius clericum beneficii Ecclesiastici possessorem monet, vt hos expellat & auerſetur. *Non te propterea Deo dedicasti* (inquit Diuus Ambrosius) *vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuā fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata tua redimas. Putant se parū poscere, præmissis quarunt tuis, vitæ tuæ adimere cōtendunt fructū, & accusant quod eos diuites nō feceris, cū te illi velint aeterna vitæ fraudare mercede.* Hinc illa Diui Hieronymi expositio, *Vidi vnus nuper* (inquit) *& planxim Cræsi opes vnus mortis deprehensas, vrbisque stipes, quasi in usus pauperū congregatas stirpi & posteris derelictas.* Pelagi⁹ hāc ab

a Par Arrest
la prebende
contentieu
se est adiu
gee à M.
Pierre le
Brū gradué
nommé &
ordonné
qu'en attē
dant qu'v
ne autre
prebende
vacque l'E
uesque de
Beauuais
baillera au
precepteur
les fructs
& reuenu
d'vne pre
bende.
L'Arrestest
du Mardy
matin 4. de
Feurier
1586. entre
les habités
de Gerber
roy appel
lans, & M.
Pierre le
Brun Inthi
mé. Le plai
dois pour
ledite le Brū
b Can. con
cesso can.
quatuor &
canonibus
sequētibz
12. quæst. 2

a Cap. præ
fensi de of
ficio ordina
rij in 6.

b Can. om
nino & glo.
in verb. va
mercede 31

c Can. nom
fatu 86. di
stinct.

d Can. catō
rum 86. di
stinct. can.
quis quis 12
qu. 2. cau. s̄
cupis 16.

e Can. cha
ritas. §. pro
ximos. da
penitentiæ
dist. 2.

f Can. cō
probanda.
86. dist.

g D. Hie.
ad Rusticū
li. 2. epi. 13.

eo, qui Episcopus ordinabatur, exigi voluit promissionis cautionem, ut nihil vnquam per se, per filios, siue quamlibet propinquam, aut domesticam, vel extraneam personam de rebus audeat vsurpare Ecclesiæ, & vniuersa tempore Episcopatus sui quaesita, Ecclesiæ dominio sociare teneatur, nihil ultra id quod permissum fuerat, filiis suis vel hæredibus relicturus*. Itaque non illi tantum acriter reprehendebantur, qui Ecclesiasticos prouentus in domesticos sumptus & propria commoda impendebant: sed & vetabatur Episcopus in administratione rerum Ecclesiæ opera suorum vti, & Ecclesiastica officia propinquis committere*. Quin & olim ne fieret rerum Ecclesiæ confusio, statutum erat distingui solemnem inuentarium bona Episcopi propria ab illis rebus, quæ ex Ecclesiasticorum prædiorum redditibus percipiebantur. Res proprias Episcopus propinquis aut viuus donare, aut moriens testamento relinquere poterat: Ecclesiæ bona & redditus non licebat*. Sed & aliquando ipsa Ecclesia tam propriis clericorum bonis, quam cæteris succedebat. Diuus Hieronymus, *Sit heres, sed mater filiorum, id est gregis sui Ecclesia, que illos genuit, nutriuit, & pãuit. Quid nos inserimus inter matrem & liberos? Gloria Episcopi est pauperum inopia prouidere. Innomina sacerdotis est propriis studere & vitijs**.

MAGNA sanè fuit pristinæ disciplinæ severitas, ingens Prælatorum Ecclesiæ priuatiuæ inhumanitas, qui propinquos & affines pro extraneis propemodum habere videbantur, imò cum propinquis solis donare expressa prohibitione non liceret, durior fuit propinquorum, quam extraneo-

rũ conditio. Sed & nimis dissoluta videatur corrupti huius seculi licentia, dum Prælati, Abbates, cæterique Ecclesiastici in præsens luxuriam suam fouent, & in futurum avaritiæ & commodis propinquorum, ex patrimonio Ecclesiæ, neglecta pauperum & Ecclesiæ ipsius cura, prospiciunt. Superfluum tamen hoc loco fuerit publicos mores vno omnium consensu deprauatos criminari & accusare. Itaque conuenientius erit omiſsa veteris Ecclesiasticæ disciplinæ regula, res, prout nunc obtinent, tractare: Idque vnum querere, qualis fieri & iudicari soleat fructuum diuisio inter defuncti hæredes, & eum qui in beneficio succedit. Nam licet quæstiones illæ frequenter se offerant, neque sint inutilis & infructuosæ tractationis: variæ tamen sunt iuris nostri consultorum sententiæ. Quin & varia atque etiam contraria Senatusconsulta in istis controuersis recitari & proponi solent.

Quidam clericum beneficii possessorem usufructuario comparant, perceptosque omnes fructus ei concedunt: in percipiendis autem nullum omnino ius tribuunt. Fructuarius enim non modo fructus omnes perceptos facit suos sibi que acquirit, sed & si fructibus iam perceptis nec dum extantibus decesserit: pensionis tamen, quam à colono solui oportet, dies nondum venerit: nihilominus integra pènsio heredibus fructuarij quaesita dici debet*. Sic etiam clericorum qui beneficia Ecclesiastica obtinent, dignitas nihil minus mereri videtur, quam ut fructus perceptos non modo sibi legitimo iure acquirant, sed & ad hæredes commodum eorum transmittant. Clericus beneficii possessor in fructuum perceptione an marito comparari de-

a Can. de Syracusana 28. dist.

b Can. legant 37. dist. siml.

c Can. de center & ibi glossa 89. dist. & glossa in can. Cai-

mensis. In verb. nec

filius. 61. dist. siml.

d Can. sint manifeste 12. quest. 1.

e D. Hier. ad Nepotianum li. 2. epist. 12.

a L. defuncti: ff. de usufructu.

beat, necne quæsitum. Pleraque enim sunt, quæ magna diuersitatis ratione mariti conditionem à clerico beneficiario fecernant. Maritus si fundum dotalem locauit, stari oportet locationi à marito factæ, si & tempore congruo facta sit, ipsaque locatio in solitum & ordinarium temporis spaciū nõ autem immodicum extendatur. aliud in clerico aut prælato. Nisi enim quis ex resignatione beneficium obtineat, successor locationi à defuncto beneficiario factæ stare non tenetur. Vt neque etiam proprietarius stare tenetur locationi quam defunctus usufructuarius fecit. Itaque in partiendis Ecclesiastici prædij fructibus dotalium fructuum ratio aliena crit, aptiusque & conuenientius fuerit ad usufructuarij exemplum rem ipsam reduci. Maritus enim rei dotalis dominus censetur: At prælatus aut alius beneficij possessor, vt & ipse fructuarius, in ipso dominio nullum, sed in sola fructuum perceptione ius habet. Itaque in hac ipsa fructuum diuisionis materia plerique iuris canonici interpretes adductis hinc inde multis rationibus Ecclesiasticos beneficiorum possessores fructuariis comparant.

a L. si filiofam. §. si vir. ff. soluto matrim.

b L. si quis domus. §. r. ff. locat. Pa. norm. in cap. quo ve lamine prælati vices. r. chidiac. in can. alienationes. 12. quas. 2.

c Glossa in cap. si preter. In ver. primi anni de re scriptis in 6. & Glossa in l. 1. de annis c. milibus. C. d. Heren. ff. de usur.

Sunt alij qui fructus omnes cepti anni tam perceptos quàm percipiendos prælato eiusque hæredibus tribuunt. Itaque licet prælatus & clericus initio anni decedat, ei tamen eiusque hæredibus fructus omnes anni illius adiudicari debere existimato. Quod etsi prima facie aut absurdum & iniquum, aut certe communi Doctorum sententiæ aduersum videatur, tamen ea opinio nec rationibus nec exemplis caret. Sic enim in fideicommissario dicimus spectari nõ solere, an maior pars anni præterierit.

Sic

Sic & diē functo legato Cæsaris comitibus salariū non modò præteriti, sed & residui temporis præstari debet. Idemque in plerisque aliis iudicari & responderi solet. Nec dissimiliter si fructibus iam maturis distractus sit fundus, fructus omnes illius anni emptori cedunt. Quinetiam quod de adueniente pensionis die dictum fuit, id sanè dubij iuris est, nec videtur satis certa regula definitum. In usufructuario quidē pensionis dies non spectatur. At in emptore Paulus ait si dies pensionis nondum venisset cum addicta sunt prædia, eos quoque fructus emptorē consequutur. In annuis autē legatis, quæ alicui ex testamento in alimentorū causam debita præstantur, eadē æquitatis ratio fructus omnes illius anni tribuit, etsi annus ceptus quidem sit, sed nõ præterierit. Ideoque si quis vxori decem annua legauerit, vxor autē per quinquenniū & quatuor menses vixit, Modestinus respondet integrum sexti anni legatū deberi. Falluntur autē qui Bonifacij Pontificis constitutionē in hoc allegant, vt probent fructuū, qui nondum percepti sunt, hæc ad hæredes post prælati aut beneficiarij obitū nõ transmitti. Illa enim Bonifacij constitutio nõ generalis est, sed de Episcopis, collegiis, aut capitulis agit, à quibus bona aliqua vacantis Ecclesiæ occupata sunt. Vt constat eiusmodi usurpationem illicitam & illegitimam haberi. Non eadem est eius ratio, qui beneficium iure licito & ex legitima institutione & canonica prouisione possidet: Ille enim merito fructus non sibi tantum acquirat, sed ad hæredes pleno iure & bona sine transmittit. Nam licet canones beneficij Ecclesiastici fructus

a L. diem functio. de offic. assessorum. l. sed adde. §. si. ff. de loc. b L. si quis in sacris de proximis sacrorum scriptur. lib. 12. C. c L. Iulianus §. si fructibus. de actionibus empti. l. si fraudator. §. fructus. ff. quæ in fraudem credit. d L. de usufructu. e L. si ma. §. vlt. ff. de iure fisci. l. Iulianus. §. si fructibus et §. in locatis. ff. de actionibus empti. ff. de annua legatis. l. nec. semel. §. 1. ff. quæ dies legati cedat. g Bonifac.

in cap. presenti de officio ordinarij in 6. h Ca. quia sape de electione in 6.

ctus in alimenta clerici destinant: non tamē ea ratio personam hæredis ab omni illo fructu emolumento remouet aut reicit. Sic enim lex annonas publicas ait non tam titulis dignitatum, quàm singulorum meritis ex Diui Constantini liberalitate attributas. Neque tamen idē minùs annonarū emolumenta dicimus etiā ad hæredes trāsire & transmitti^a. Itaque magna æquitatis ratione, atque etiā ex quorundam iuris doctorum sententia dicendum uidetur, idem etiam in præbendis, beneficis ac redditibus Ecclesiasticis obseruari, ut fructus omnes anni cepti, sed nondum præteriti ad hæredes transmittantur^b.

blo. Faber ad S. is uerō de reu. diu. in sit. et Gles. in d. l. i. de annonis ciuilibus. C.

Tertia opinio eorum est, qui dicunt seu percepti sint fructus & collecti, siue extantes & percipiendi fructuū pro rata portione anni distributionē fieri inter defuncti prælati seu beneficiarij hæredes, & eum qui in beneficio successor est. Et hæc quidem opinio uerior est & æquior, & à Senatu plerisque arrestis confirmata. Distributionis huius æquitatem exemplis probari & asseri conueniens est. Annonam militarem constat singulis aut alternis diebus militibus præstari^c. Clerici milites sunt Christi, cæteri sunt milites seculi: Cur quod in seculi militibus, non idem in militibus Christi dicemus, ut æquum censeatur in singulos dies & ex ratione temporis quotidianis clerici alimentis consili & prospici? Iaque potissimum, cum requirant canones clericis ante ordinationem assignari stipendia militiæ Christianæ^d? In hac autem similibusye conuentionibus, hoc præcipue attendi & disquiri solet, an fructus ratione iuris, an ratione oneris tribuantur. Vsufructuarius dicitur ratione iuris fructus percipi

percipere & consequi. Vnde etiam nonnulli existimant nullo fructuum naturalium ciuiliūque discrimine, fructuario perceptos fructus omnes in totum acquiri: percipiendos autem & nondum collectos neque in totum neque pro parte hæredibus fructuarij deberi^a. Sic & legibus Feudorum, cum de eiusmodi diuisione fructuum inter dominum & hæredes uassalli agitur, partitio fructuum ratione iuris dominici sit extraordinaria quadam proportione & iniqua temporis distinctione^b. At cum non iuris sed oneris ratione fructus alicui acquiruntur, diuisio ista fructuum alia, eaque diuersa consideratione distinguitur, atque etiam temperatur, ut pro rata portione temporis adhibita oneris & officij ratione fructuum partitio dispensetur. Proponamus aliquem canonicam beneficij Ecclesiastici institutionem eiusque legitimam possessionem mense Julio obtinuisse, & sequenti mense Septembri post fructus omnes omnino perceptos decessisse: quanta foret iniquitas ac potius absurditas si clericum aut prælatum usufructuario compararemus: Nam & successor beneficij egere cogetur, perque nouem integros menses sine ullo fructuum emolumento ullisque alimentis altari deservire: Et defunctus tam breui temporis spacio, ipsoque trimestri, collectis totius anni fructibus, magno uniuersi reditus lucro hæredem suum locupletaret. Quin potius æquitati canonicæ conueniens uidetur Ecclesiam sacros Ecclesiastici patri monij reditus sibi aliquatenus retinere & beneficij ipsius fructus, qui ad alendos clericos destinantur, fructuum uel nondum consumptorum partem aliquam successori reseruare^c. Odiosum enim & à

a D. l. de fructu ff. de usufructu l. 8. in ff. de annuis legatis l. 13. si usufructuarius messem. ff. quib. modis usufr. amittatur. b Tit. 28. hic finitur lex. §. his consequenter lib. 2. Feudorū.

c Cap. 12. relatiū ex de testamētis. c. fin. extra de penulio cler. cap. ceteris de dona.

ratione iuris alienum videri potest hæredem præ-
 rima defuncti, debitiq; officij, quod nondum de-
 functus impleuerat, honorarium & mercedem nul-
 lo suo merito consequi. Nō dissimiliter Imperator
 Anastasius de hæredibus silentiariorum agens, qui
 post defuncti silentiarij obitum aliquid ex emolu-
 mentis & salariis defuncto debitis sibi tribui & præ-
 stari postulabat, rescripsit, non oportere alios labo-
 res aliorū aliis fructū vel lucrū adferre. Eademque
 ratione Plinius iudicatū fuisse à Senatu refert ad-
 uersus hæredes scribæ, qui ante legitimū salarij tem-
 pus deceaserat. Durū tamen fuerit, si aduersus Præ-
 lati aut clerici hæredes idem respondeamus ne vllā
 fructuum portionem eis percipere liceat. Sed æ-
 quius visum est habita ratione officij à defuncto
 præstiti, hoc ei concedi, vt tantundem lucri & e-
 molumenti ex beneficii sui redditu ad hæredes trans-
 mittat, quantum laboris & operæ in munere suo
 Ecclesiastico & deseruiendo beneficio viuus impē-
 derat. Sic enim post obitum eorū qui militiam a-
 liquam exercuerant, si quid annonarum & arariorum
 aut aliunde debeatur, vel si quid quouis titulo qua-
 situm sit, lex hoc omne ad hæredes peruenire illi-
 que concedi æquissimum iudicauit. Itaque hanc
 omnem fructuum diuisionem aliqua iuris regu-
 la & æquitatis moderatione temperari placuit. Id-
 que non alieno nec dissimili prædij dotalis ex-
 emplo. Quemadmodum enim maritus fru-
 ctus habet ad sustinenda onera matrimonij: sic
 etiam prælatus & quilibet clericus sacros fundi Ec-
 clesiastici redditus percipit & consequitur, non
 vt eos pleno iure lucrificat, sed vt ipse cultui
 diu-

a L. finali
 de silentia
 ius lib. 12.
 C.
 b Plinius
 lib. 4. epi-
 stolæ ad
 Arrianū.

c L. omni-
 modo. s. fi.
 C. de inoff.
 testā. l. his
 scholaribus
 de erogat.
 milit. anno
 ne lib. 12.
 C. Nouella
 55. & No
 uell. 53.
 d L. si pa-
 ter. ff. de iu-
 re dotium.

diuino addictus beneficij fructus in necessariam vi-
 ctus sui & alimentorum causam impendat. Quin-
 etiam cum omnis canonica beneficij institutio cō-
 seatur matrimonium spirituale, conueniens est tā
 dotales quā sacros beneficii fructus pari passu
 ambulare. Itaque sicut maritus fūdi dotalis fructus
 cōsequitur pro rata portione tēporis: Papinianus,
 Pōponius, & Iulianus, dicūt pro portione anni:
 Iustinianus Imperator, & Triphonius, dicūt pro
 rata tēporis: Paulus ait pro rata anni: Ita etiā fru-
 ctus beneficii, siue percepti sint, siue percipiēdi, de-
 bent inter hæredem & successorē diuidi pro rata tē-
 poris & pro ea anni parte, qua defūctus Ecclesiasti-
 ci muneris onera & cultus diuini impensas subiit.
 Tertullianus, *Nō possum* (inquit) *separari in merce-*
de quos opera coniungit. Quid enim esset iniquius
 quā si successor maturis beneficii fructibus ad pa-
 ratas epulas accederet, & totius anni redditū in ipso
 statim ingressu consequeretur? Ac rursus si propo-
 namus defunctū mense Octobri obiisse, quid esset
 iniquius quā vniverso redditu percepto hæredem
 fructus omnes sola perceptionis ratione sibi vindic-
 care: successorē interea reliquo anni tempore ad se-
 quentem vsque mensem victu & alimentis spoliatū
 altari seruire? Æquius visum est Geometrica pro-
 portione fieri redditū & fructū partitionem. Hæc
 ergo fructuum pro rata temporis diuisio com-
 muni Doctorum calculo adprobatur. Sicque re-
 lectis aliorum opinionibus postrema hæc de parti-
 tiendis pro rata anni fructibus sententia, vt verior
 & æquior, non ipsa tantum iuris ratione, sed
 iam quod si Ecclesia, in ver. acquisitos tit. de annatis in præg. 1.
 in d. e. presenti de officio ordinarij in 6. & in ca. relatum 20. & ca. officij ext.
 de testam. & in c. finali ex. de peculio clericorum.

a Ca. requi-
 sivi ex.
 de testamē-
 tis c. inter
 corporalia
 de traslat.
 Episcopi.
 bl. si diuor-
 tio. s. si
 dum ff. so-
 luto ma-
 trim.
 cl. salientis
 ff. eodem si-
 tulo.
 d. l. si mari-
 to. s. vlt. ff.
 soluto ma-
 trim.
 c. L. unica.
 § sed & no-
 uissimi C.
 de rei v-
 xor. actio-
 ne.
 fl. cum in
 fundo. s. di-
 uortio. ff.
 de iure do-
 tium.
 g Paulus
 tit. 22. lib.
 2. recept.
 h Tertul-
 lian. de re-
 surrect.
 i Guymie-
 rius ad. S.
 Canonista
 in d. e. presenti
 de officio ordinarij in 6. & in ca. relatum 20. & ca. officij ext. de testam. & in c. finali ex. de peculio clericorum.

& Senatusconsultis & frequenti rerum iudicatarum auctoritate confirmatur.

Verum præmissa ista fructuum partitionis & diuisionis ratione, illud obscurius, aut certè non minus controuersum superest, quando incipere annus & à quo tempore censeatur. Atque in ea quæstio re varia & diuersa Senatus iudicia citantur & proponuntur. Itaque necesse videtur hoc omne certa aliqua æquitatis regula definiri. Nam quomodo fructus pro rata anni aut legitima proportionem diuidemus, nisi prius illud constiterit, quando & à quo tempore annus incipiat? In ea autem quæstione certant inter se tres diuersæ opiniones. Quidam ex ipso perceptionis fructuum tempore principium anni collocant: Alii rationem haberi volunt eius temporis, quo defunctus possessionem adeptus fuerat: Tertia opinio eorum est, qui à mese Ianuario initium anni computari volunt. Atque hi omnes sententias suas tam rationibus tutantur, quàm arrestis & rerum iudicatarum auctoritate confirmant.

Qui ab ipsa fructuum perceptionis die principium anni constitui debere contendunt, multis rationibus nituntur. Nam cum de fructibus fructuumque diuisione agatur, ipsa fructuum perceptio attendi debet, & annum constituere videtur: vt non tam duodecim mensium spatium & anni uertentis cursus, quàm ipsa perceptionis ratio annum efficiat. Vnde fit vt si terra bis in anno fructus producat, (quod de quibusdam regionibus Plinius refert) vnicum duodecim mensium spatium duos annos ratione duplicis fructuum perceptionis constituat^a: Philo Iudæus mundi creationem dicit eo tempore

a l. 7. fructus al. l. di. mortio. §. ad donatio mes. ff. solu do matr.

tempore fuisse, quo terra fructus paratos ac maturos statim exhibuit: Vt quemadmodum benignus & gratiosus conuiuator aduenientes conuiuas suos laute ad paratas epulas excipit, neque eos conuiuij nondum præparati tædio & expectatione torquet: Ita etiam diuinæ bonitatis numen primum hominem, excellens manuum suarum operæ precium, lauto hospitio & præparato maturitatis fructuum conuiuio opiparè & comiter excipere voluit^a. Creationis autem mundi initium, primi anni principium fuit. Itaque si, vt asserunt, Sol tùm in libra erat, conueniens videbitur, vt ipsa fructuum perceptio annum & aperiat & claudat, atque ea ratione annus ab vna ad aliam vsque fructuum perceptionem constituatur. Sic enim cum aliquot annua ex reuictu bonorum legata sunt, non mensis Ianuarij, velut anni initium, attenditur, sed spectari oportet tempus quo fructus percipiuntur. Idque ex Papiniani sententia obtinet^b. Nec dissimili ratione Bonifacius onerum præstationem nõ ex anno ac mensis Ianuarij cursu recenset, sed ex sola fructuum collectione spectat, vt ipsa præstationis ratio ad novos vsque redditus referatur^c. Itaque cum dicimus defuncti beneficiarij hæredes consequi fructus pro rata temporis annique portione: annum ita attendi oportet, vt eius initium statuamus ab eo tempore quo fructus percipi consueverunt. Multiplex est fructuum diuersitas, variis que sœtus terra suo quosque tempore parturit. Non tamen idè varia perceptio pro fructuum diuersitate dicitur, imò vnus tantùm redditus vnusque singulorum annorum fructus censebitur. In hac ergo quæstione perceptionis diem ex eo tem-

a Philo. li. de mundi opificio.

b. Firmo §. pater ff. quãdodiez legati cedat.

c Ca. præsent. §. porro Inverb. vsque ad novos redditus de offi. ordinarij in 6.

pore metiri nos & attendere oportet, quo terra fructus promptiores, quique primi maturuerunt, exhibet & producit. Quod plerumque contingit mense Iunio. Atque hanc ob causam annum perceptionis fructuum crediderunt constitui debere die festo Diui Iohannis Baptista: vsque ad sequentem anni diem eidem Diuo Iohanni consecratum & dicatum: Vt ex eo tempore annum incipere & fructuum diuisionis regulam definiri oportere dicamus. Idque etiam arrestis^a à Senatu iudicatum fuisse asserunt.

Alij, qui diem adeptæ possessionis spectandum dicunt, multa proferunt rationum momenta quibus opinionem suam tueantur. Nam cum fructus beneficij in alimenta destinari constet: æquum est vt pro rata temporis, quo clericus altari seruire cœpit, fructus ei ad alimenta acquirantur. Itaque nulla æstimationo commodior, nulla fructuum diuisio magis conueniens proponi potest, quam si dies mortis ad tempus præcedens & adeptæ olim possessionis diem retroferatur. Sic etiam ex lege Aquilia cum seruus occisus est, debetur æstimationo quantum plurimè eo anno fuit. Ita autem fit à lege æstimationo illa, vt spectetur quantum proximis 365. diebus seruus valuerit, & ab eo tempore æstimari quam plurimum potuerit^b. Atque ita de momento in momentum, de die in diem ex ciuili ratione annus æstimatur. Eademque ratione cum agitur de diuisione fructuum fundi dotalis, Iurisconsultus ait spectandum esse tempus, quo fundus dotalis traditus est, & ex die quo dotalis prædij possessionem maritus adeptus est, annum computari a. Sic & in iisdem aut certè non dissimilibus questionibus cum

cum fructus beneficij in vsum aliquem destinari & assignari contingit, attendi tempus & considerari debet à die vacationis aut possessionis adeptæ^a. Atque vt hæc omnis contentio & diuersitas vnicuique distinctione absoluitur, dicere possumus, si politicam anni rationem attendamus, annum à mense Ianuario censi oportere: Sin autem de fructibus agatur, neque alia quam simplex fructuum consideratio proponatur, videri annum ab vna perceptione in sequentem fructuum perceptionem æstimari & computari debere. Cum verò de fructuum lucro aut diuisione deque fructibus pro rata certi alicuius temporis portione acquirendis agitur, habita oneris & alimentorum ratione, ex die adeptæ possessionis regulam & initium computationi annorum præscribi dicemus. Atque hæc de spectanda adeptæ possessionis die opinio, aliquam nititur rerum iudicatarum autoritate^b.

Rectius tamen & æquius commodiusque, meo iudicio, faciunt, qui mensem Ianuarium in ista fructuum diuisione principium anni constituunt. Neque enim quidquam aptius aut conuenientius proponi potest, quam si initium anni tunc statuamus, cum post hybernæ tropicum sol perfectò & absoluto Zodiaci cursu ad nos reuerti incipit. Meritò enim Ouidius, *Bruma noui prima est, veterisque nouissima solis: Principium capiti Phœbus & annus idè*. Idem etiam Ouidius, *lane hæceps anni tacite labæus origo*. Nam cum ante Numam annus decem tantum mensium esset, primus Numa, teste Plutarcho^c, menses duos addidit, Ianuarium & Februarium: Atque exinde vno omnium consensu Ianuarius

a Arrest du 11. de May, 1577. donné en la 5. Chambre entre M. Guillaume Bertrand heritier du deffunct sieur Bertrand Cardinal de Sens, & Dame Magdaleine Bertrand Dame de Châtemesse appellâs d'vne part. Et M. Jacques de Roisning Abbé de Bonnesostinhi môd' autre part.
bl. ita vult neratus. §. æstimati. ff. ad leg. Aquil. c. l. 3. §. minorem. ff. de min. d. l. 5. de diuisione. ff. soluto matrimonio.

a Glossa & doctores in casu propter de rescripto in 6.

b Arrest du leudy 3. iour d'Aoust 1579. au prouffit des heritiers de M. de la Garde C5 seillier en la Cour, plaidât Dauidis pour l'appellât & Martin pour l'impêché.
c Ouid. li. 1. fastorum d'Plutarco. in Numæ.

mensis principium anni esse cœpit. Itaque in fructibus Ecclesiastici beneficii diuidendis nulla aptior vel æquitati conuenientior ratio haberi potest, quàm vt ex antiqua & inueterata consuetudine, & ex sacrorum canonum regula Ecclesiasticos redditus dispensemus. Nam Concilii Antisiodorensis primus canon satis indicat Kalendas Ianuarias olim solemnes etiam vsque ad superstitionem. Deinde cum fructus beneficii in alimenta clerici destinantur, quæsitum est aliquando, an præterit tantum temporis intuitu & antea acti laboris contemplatione fructuum ratio haberetur: an verò fructus in futuri temporis alimenta & quasi anticipationis iure assignari oporteret. Egebit namque clericus si à mense Nouembri expectari tempus mensis & vindemiarum sequētis anni oportebit. Optimum itaque visum est ita annum constitui, vt fructuum collectio medio anni tempore fieret, vt ea ratione quocunque tempore aliquis beneficio & altari addictus deseruire, & debito officio incumbere cœpisset: ille pro rata temporis fructus ante collectos aut proximè colligendos consequeretur. Quòd si principium anni ab eo tempore spectari dixerimus, quo quis beneficii possessor fuerit, fructuum partitio plures habebit ambages, nec non & perplexas atque difficiles controuersias. Nam cum possessio facti sit, frequentes erunt de veræ & legitimæ possessionis tempore contentiones, nec facile conueniet, quando quis verè, pacificè & naturaliter possedisse cœperit: simulque etiam inquiri oportebit, quot & quales fructus vacationis tempore & adeptæ possessionis die defunctus in beneficio repererit; & quam fructuum illorum partem

partem hæredes prædecessoris successori proximè defuncto, præstiterint. At si Kalendas Ianuarias anni initium statuamus, facilis erit fructuum partitio, eaque tã æquitati quàm æqualitati conueniens, Vt & olim primis canonum regulis, quoties clericus beneficij possessor vel partimonia vel aliunde ex redditibus Ecclesiæ bona quædam acquisuerat, fiebat ex Toletano Concilio æqualis inter Ecclesiã & defuncti sacerdotis hæredes bonorum quæsitorum & relictorum diuisio. Ecclesiam autè repræsentat successor, qui ad cultum Ecclesiæ & celebrationem sacri officij obligatur. Perceptionis quidem ratio in usufructuario ius tribuit, sed antea diximus perceptionis considerationem non spectari in beneficiario: siquidem omnes anni postremi redditus seu percepti seu percipiendi pro rata temporis diuiduntur. Absurdū ergo fuerit, si annum cense ri & statui dicamus ab ipsa fructuum perceptione, quæ nullum ius tribuit nihilque operatur. Æquius ergo, meliusque, & commodius videtur si à mense Ianuario annum ita æstimemus, vt quot mensibus aliquis beneficij possessor cultui diuino operã impenderit, tot ille fructuum partes ferat. Reliquæ verò annui redditus partes successori relinquuntur: Hoc autem solemnī arresto sancitum est. Atque exinde multis Senatus iudiciis ea partiædorum fructuum ratio confirmata fuit. Itaque in foro illud pro generali regula certoque iure obseruari debere crediderim, Inter defuncti heredes & successorē pro rata anni diuisionem fructuum fieri: Annum autem à mense Ianuario spectari & constitui oportere.

a Can. 4.

Toletani

Concily 9.

b Arrest

doné pour

reiglemét

& auec grã

de aognoif

sance de

cause le 19.

d'Auril

1578. entre

M. lean de

Mazille Ab

bé de s.

Vincente

Senlis ap

pellant, &

Thassin

Thibault

& consors

inhibitez.

Et combis

qu'aucuns

des Arrests

cy dessus

alguéz

soyent po

sterieus:

Si est ce

que l'esti

me ce re

glement

meilleus

& plus est

tain.

9

Ecclesiastico iudici de fœdere matrimonij cognoscere licet, sed de damnis & eo quod interest pronunciare non permittitur.

CAPVT V.

SI de fœdere matrimonij quærat, iudex Ecclesiasticus de ea re cognoscit. Sed cum lite mota inter Titium & Meuiam super fœdere matrimonij in futurum promissi, necdum consummati, Ecclesiasticus iudex yetsisset Titium ante litis decisionem matrimonium cum vlla alia contrahere, & tamen Titius spreta iudicis prohibitione Seiam uxorem duxisset: Quæsitum est quænam superessent iudicis Ecclesiastici partes. Ipsum quidem matrimonium cum Seia contractum & cõsummatum amplius dirimi non poterat. Petebat ergo Meuia ut Titius ob violatam coniugij antea promissi fidem & neglectam iudicis prohibitionem *in dâna & interesse* cõdemnaretur. Iudex Ecclesiasticus Titium, *in damna & interesse* cõdemnat. Appellat Titius *tâquam ab abusu*, dicitque officialem, qui iudex Ecclesiasticus est, de ipso quidem matrimonij fœdere potuisse pronuntiare, non autem de damnis & eo quod interest, quia eius rei cognitio ad solum iudicem laicum pertineat.

PRO MEUIA. Temeritatem & audaciam Titij nemo satis mirari potest, qui rupto coniugij fœdere, post violatam matrimonij fidem, spretisque verecundiæ fines, condemnationem *in id quod interest*, quæ in similibus causis solita est, & æquitati conueniens videtur, controuertit, &

ne in ipsa quidem iudiciorum religione, vlla pudoris & probitatis vestigia retinet. Postquam enim fidem solemniter datam violauit, simul ipsam iudicis prohibitionem neglexit, quid aliud nunc superest, nisi ut *in damna & interesse* litisque expensas solito iudiciorum more condemnetur? Obicit Titius, iudici Ecclesiastico hoc non licere. Sed quid est absurdus, quam iudicem illum, qui causæ principalis competens est, non posse de ea controuersia, quæ incidit & accessoria est, cognoscere? Sic enim iudex criminalis, cuius de maleficio cognitio est, videtur causam ciuilem, si quæ incidat, posse dirimere^a. Ut è conuerso iudex ciuiliū causarum, si criminalis ciuili incidenter accedat, poterit de ea iudicare^b. At verò tantum abest, ut cum dotis causa aliæve incidit in causam matrimonij, iudex Ecclesiasticus de ea nequeat statuere: quin imò mitari se rescribit Clemens summus Pontifex iudicis illius imprudentiam, qui cum sententiam diuortij ex causa consanguinitatis tulisset, ipse tamen de dote restituenda nihil pronuntiauerat^c. Nam & iure ciuili, quoties quæstio status disceptationi bonorum concurrat (inquit Imperator Alexander) nihil prohibet, quominus apud eum quoque, qui alioquin super causa status cognoscere non possit, disceptatio terminetur^d. Sic licet arbiter nequeat in liberali causa assumi^e: tamen per arbitri sententiam status controuersus decidi poterit, si ea quæstio in aliam causam incidat de qua principaliter & ordinario iure cognoscebat^f. In hac ergo controuersia potuit is, qui causæ principalis iudex erat, super incidente & accessoria quæstione pronuntiare: Ac maximè ad tuendam & vin-

^a L. 4. § si dicatur. ff. finium regund.

^b L. nullus. C. de testibus.

^c Cap. de prudentia extra de dona. inter vir. & ux. d. L. quoties C. de iudiciis.

^d L. nõ di stinguemus §. delibera li. ff. de ar bisris cap. causa extra de in inte. restit.

^e l. C. pro pona C. de inuolunt.

dicandam auctoritatem suam, eumque multan-
dum, qui spreta magistratus auctoritate nuptias
contraxerat. Appellationes autem *ab abusu* passim
licere & permitti inciuile est. Hoc enim remedium
olim aduersus Ecclesiasticorum in iura regia vsur-
pationes introductum in minimis rebus promi-
scuè vulgari, & in leuissimis causis admitti non ex-
pedit. Imperatores Constantinopolitani *λαβάρων* de
ferri curabant, non in velitationibus aut leuibus
pugnis, sed magnis in præliis laborante atque pe-
riclitante exercitu. Romæ Tribunitia interces-
sio primis temporibus sacrosancta fuit, eamque
Reipubl. Romanæ neruum fuisse firmumque mu-
nimentum refert Polybius. Sed postea seditiosis
Tribunorum factionibus & promiscuo abusu, fa-
cta est intercessio Tribunitia, vulgare adeò & fre-
quens remedium, vt impedimentum rerum bene
gerendarum diceretur. Sic & non dissimile quid-
piam dici tandem poterit de appellationibus istis
quæ *ab usu* nuncupata, olim rata & solemnes nunc
verò frequenter adeo etiam in priuatis & leuibus
causis vsurpantur, vt iam in solam iurisdictionis Ec-
clesiasticæ inuidiam, fiant iniuriarum & iniquita-
tum propugnacula. Quid verò aut iniquius dici aut
improbius excogitari potest, quàm cum qui coniu-
gij fidem, spreta insuper magistratus auctoritate,
violauit, posse tam insignem perfidiam in hoc Se-
nato etiam cum impunitatis spe, nullo excusationis
prætextu, proponere & iactare?

PRO TITIO. Quoties de appellationibus
ab abusu iudicandis agetur, ridiculus fuerit quisquis
appellationum illarum regulas & initia peti à iure
canonico debere dixerit. Nam & in plerisque Pôti-

ficiæ

ficiæ constitutiones ab vsu fori nostròque iure dis-
crepant, & istæ appellationes, quæ *ab abusu* dicun-
tur, iura regia & laicam iurisdictionem ab Eccle-
siasticorum vsurpationibus vindicant & tuentur.
Iure autem canonico Ecclesiasticæ iurisdictioni su-
pra alias omnes faueri solet. Atque hinc fit, vt cum
lis super fœdere matrimonij orta est, si quidem
Pontificias sanctiones obseruari oporteret, in con-
sequentiam quæstionis principalis ipsa dotis resti-
tutio cæteraque alia in Ecclesiastico foro peti &
adiudicari debeant. Aliud iure nostro obtinet.
Neque enim de aliis cognoscere potest iudex Ec-
clesiasticus, quàm quæ merè spiritualia sunt aut quæ
ad sacramenta pertinent. Quòd si lis controuersa
res seculares & pecuniarias spectet, eorum ratio-
ne iudex Ecclesiasticus nullam habere iurisdictionem
intelligitur, vt ita diuisum cum Ioue imperiũ
Cæsar habere meritò censeatur. Itaque ex Senatuf-
consultis nostròque iure obtinet, vt in illis quæ
sunt diuersi fori, etiam is qui competens est causæ
principalis iudex, non tamen possit aut debeat de
accessoria cognoscere. Sic in causa matrimonij li-
cet quæstio status implicite contineatur, & ex legi-
tima coniunctionis & status iudicio ius ipsum suc-
cessionis controuersæ pendeat: tamen qui de causa
matrimonij cognoscit, nõ potest de hereditate pro-
nũtiare, quia diuersi fori cognitio, est. Eadem ergo
ratione licet Officialis Episcopi de fœdere matri-
monij inter Titium & Meuiam competenti iure
cognosceret, tamen simulatque nuptiæ cum Seia
initæ omnium coniugalis cum Meuia fœderis dis-
putationem amouerunt, restabat sola de damnis
& eo quod interest quæstio. Hæc autem controuer-

a Ca. 2. ex
tra de do-
nat. inter
virum &
ux.

b Cap. iij
extra de
ordine co-
gnis.

fia merè ciuilibus est & laica, non spiritualis. Neque
 verò Titius, dum se ad iudicem laicum remitti pos-
 tulat, villam in se perfidiæ labem agnoscit, aut in
 damna & interesse cõdemnari posse fatetur. Verum
 statim atque competens controuersia huius iudex
 aditus fuerit, Titius innocẽtiã suã tot tantisque
 rationibus & argumentis, totque probationibus
 confirmare & asserere paratus est, vt inde appareat
 hanc Meuiæ expostulationem, impudentẽ esse mu-
 lieris impudicæ & inuerecundæ calumniam. Nunc
 autem non de causã, sed de iurisdictione agitur.
 Neque verò alienum aut absurdum erat controuer-
 sam quæstionis huius disputationem generali dis-
 tinctione dirimere, vt dicamus in iis omnibus quæ
 sunt eiusdem fori, iudicem illum, cui principalis
 causæ cognitio competit, posse de incidenti & ac-
 cessorio simul etiã cognoscere. Secus in iis quæ sunt
 diuersi fori. Hæc autẽ distinctio non est sine exem-
 plo & Iurisperitorum auctoritate. Sic enim iure
 Romano non poterat latrunculator de causã ciui-
 li, ac ne quidem connexæ quæstionis ratione iu-
 dicare^a. Inde fit vt eius iurisdictione neque principa-
 liter neque etiã accessorie prorogari queat^b. Itaque
 in hac causã cum iudex Ecclesiasticus de damnis &
 eo quod interest pronuntiare ausus fuerit, atque ita
 cognitionem pecuniariam sibi arrogare, dicendũ
 est cum abusiue pronuntiasse. Maneant vnique
 iurisdictionis suæ fines, nec iudices Ecclesiastici in
 regiam iurisdictionem irrumpant, aut quidquam
 usurpare præsumant. Sufficiat Officialibus ceteris-
 que Ecclesiasticis iudicibus, si eis spirituales &
 Ecclesiasticæ controuersia omni remota cognitio-
 ne pecuniaria relinquatur.

^a L. sol-
 mus §. la-
 trunculator
 ff. de iudic.
^b L. testa-
 menta. C.
 de testame-
 n.

RERVM IUDICATARVM LIB. III. 615
 SENATVS iudicauit malè & abusiue ab
 Ecclesiastico iudice pronuntiatum: illamque de da-
 nis & eo quod interest controuersiam, ad iudicem
 laicum, qui Regius & ordinarius erat, remisit^a.

*An pater inuitus filio donare propter nuptias ideo co-
 gi possit, quod antea liberis vo-
 lens donauerat.*

CAPVT I.

TITIVS cum liberos tres haberet,
 Sempronium, Seium & Meuiã, Scio
 infelior & asperior videbatur: vt pa-
 rentum quorũdam varij sunt & in-
 æquales circa liberos affectus. Ita-
 que pater Titius Meuiam nuptum cum dote 600.
 aureorũ collocat. Exinde etiam Sempronio vxorẽ
 ducenti parem 600. aureorum summam propter
 nuptias & in fauorem matrimonij donat. Seius ne-
 gli se exclamat, & aliquo iusti doloris prætextu
 conqueritur fratrem sororemque non modò nu-
 ptis legitimis iuctos fuisse, sed & nõ mediocri pec-
 unia donatos. Suas autem nuptias insuper haberi
 nulla ætatis habita ratione. Itaque Seius cum per-
 tatẽ ei liceret, interpellato sepius patre, tandẽ nullo
 paternę liberalitatis beneficio vxorem ducit. Dein
 patrem in ius vocat, ab eoque postulat sibi ean-

Par Arrest il est dit mal & abusiue iugẽ en ce que l'Official auõit condam-
 nẽ es dommages & interests & par corps. Et pour ce regard les parties sont
 renuoyees par deuant le Iuge Lay. L'arrest donnẽ à la Tournelle le Samedi 27.
 de May. 1595. plaidant Bouchel pour Touffinets Triguier appellant comme d'a-
 bus, & Dagues pour François Bildard inhimẽ.

^a Arrest
 duM ardy
 matin 17.
 de iuille
 1584. plai-
 dans la Ri-
 uiere pour
 l'appellãt
 comme
 d'abus, &
 Maillon
 pour l'in-
 thimee.
 Item par
 autre ar-
 rest en vn
 fait sem-
 blable. Ti-
 tius Pre-
 stre est ac-
 cusẽ par
 Meuius
 qui n'e-
 stoit pas
 Prestre.
 L'official
 dõne sen-
 tence par
 laquelle
 il absout
 Titius, &
 condamne
 Meuius es
 domma-
 ges & in-
 terests, li-
 quidez à
 200. escus
 & par
 corps. Me-
 uius appel-
 le comme
 d'abus.

dem 600. aureorum summam donari & præstari. Neque enim se crimē aliquod aut ingratitude[m] villam commisisse profiteretur, cuius occasione indignus patria benevolentia iudicari debeat. Iniquum autem esse, si nulla ingratitude[m] suspicione notatus, tamen paternæ liberalitatis expers negligatur & reiciatur. Titius verò pater inuitum se cogi quidquam filio donare, nouum esse & inauditum contendebat.

PRO SEIO. Inuidiam fratrum inter se æmulationem nihil citius acriusve excitat, quam iniusta paternæ voluntatis inæquabilitas. Æqualis natura parem & æqualem inter liberos affectum suadet. Rectè itaque apud Quintilianum frater ille iustissima expostulatione fratrem cõpellat, *Pater nobis id fuit, eadē onera nobis, eadem bona reliquit: Cur tu loca*

Quintil. de cla. 336. *ples ex, ego nudus, ego egenus?* Saluianus indignatur quosdam inhumanitate parentum inferiores fratribus relinqui, vt etiam si paupertate non egeant, comparatione tamen egere videantur.^b Egregiū & insigne, sed tamen miserum & improspērū, paternę in affectu naturali æquitatis exem plum apud hoc loco proponi & ex Nicephoro referri potest. In illa Theſſalonicensis plebis cæde, quam Theodosius Imperator furens & iratus mandauerat, cum milites filios duos ciuis & mercatoris Theſſalonicensis ad necem traherent: pater pro eis deprecabatur, & salutem auro pecuniæque redimere tentabat. Milites patri concesserunt, vt altero tantum in terfecto, alterum eorum, quem pater eligere vellet, saluum reciperet. Ambigente patre, & modò hunc, modò illum respiciente, atque inter filios æquo affectu dilectos diu multumque hærente,

b Saluian. lib. 3. ad ec. cl. Cathol. pag. 135.

dum nec proloqui nec alterutrum eligere pietas paterna valet, (tanta eos amoris æqualitate fovebat) milites vtrumque trucidauerunt.^a Omnis paterni affectus iniquitas si non plectenda, at certè vituperanda est. Ο γδ μισότινος ἐν πατρί πονηρός (inquebat Æschynes) ἐν ἄν ποτε γυίοιο δημαλώρης (inquebat Æschines) ἔσθ' ὁ τὰ φίλα τὰ εὐοειστά τὰ σώματα μή σέβων ἔδ' ἔ ποτε ὑμᾶς ἐπὶ πλείονος ποιήσεται. Ἐὐς ἄλλο πρῆς, ἔδ' ἔ γ' ὁ ἰδίᾳ πονηρός, ἐν ἄν ποτε γυίοιο δημοσία ἔσθ' ὁ εἰς. Itaque in parente non ingens modò affectus, sed & amoris æqualitas desideratur. Vnde pleræq; huius regni consuetudines vetant, ne pater vnus ex liberis conditionē in hæreditate sua cæteris potiorē aut meliorem facere studeat. Sic etiā iure Romano inter filios filiæque bona paterna æquo iure diuidi æquissimū esse statuitur. Lex enim liberos ad parentum successione[m], si intestati decedat, æqualiter admittit, siue ius prætorium spectes, siue etiā ciuile.^d Atque id Iustinianus ab antiquo legis duodecim tabularum iure procedere testatur.^e Quinetiam non ineleganter iuris doctores dicunt, patrem qui duos habet filios, non debere hunc verè filium, alterum autem priuignum faceret. Apud Senecam Pollio dicebat, *Inter patres & filios id solum iudex putat licere quod oportet*^f. At hæc inæqualis in paterno amore disparitas non modò prohibetur, sed & perniciosa est, si quidem fratrum inter se odia exasperat. Ipsa enim propinquitas & fratrum proxima coniunctio tum maximè ad inuidiam prona est & procliuis: cum inter eos aliquem cæteris præferri & prædiligere cernunt, adeoque vehemens est naturalis eorum liuor, vt magis doleant fratri quàm extraneo donari h. Tacitus. *Quæ apud liberis.*

a Niceph. li. 12. eccl. hist. ca. 40 in f.

b Æschin. contra Ctesiphont. c. l. si inter filios C. fam. l. ex. c. ff. de bon. dl. 1. C. von de liberi l. si post mortem. §. fin. ff. de bon. poss. contra tabulas l. pen. in f. C. comm. diu. dundo.

c l. si post mortem. §. fin. ff. de bon. poss. contra tabulas l. pen. in f. C. comm. diu. dundo.

d l. 1. C. von de liberi l. si post mortem. §. fin. ff. de bon. poss. contra tabulas l. pen. in f. C. comm. diu. dundo.

e l. 1. C. von de legiti. mis hæred. f. Angelus in Aur. de nuptiis §. il lud quoque g. Seneca lib. 7. contron. 5. h. l. cum oportet in prin. In verb. quod etiam grauius Co. de bonis qua liberis.

f. Seneca lib. 7. contron. 5. h. l. cum oportet in prin. In verb. quod etiam grauius Co. de bonis qua liberis.

g. Seneca lib. 7. contron. 5. h. l. cum oportet in prin. In verb. quod etiam grauius Co. de bonis qua liberis.

h. Tacitus. Quæ apud liberis.

i. Tacitus. Quæ apud liberis.

k. Tacitus. Quæ apud liberis.

l. Tacitus. Quæ apud liberis.

m. Tacitus. Quæ apud liberis.

n. Tacitus. Quæ apud liberis.

o. Tacitus. Quæ apud liberis.

concordes vincula charitatis, incitamenta irarum, apud infensos erant. Culpandi patres, qui si liberos habent aut præstanti ingenio aut forma præcellentes, eos cæteris anteponunt: Illis autem iniquiores se palam & acerbiores præstant, quibus vel ingenij dotes tardiores sunt, vel corporis vitia deformitatem afferunt: quos tamè & charius fouere & ampliore facultatum parte iuuare conuenientius esset. Dies Lucio Manlio à M. Pomponio Tribuno plebis dicta fuerat, quòd filium iuuenem nullius probri compertum, extorrem vrbe, domo, penatibus quotidianâ miserîâ excerceret. *At quàm ob culpam (inquiabat Pomponius) Quia infacundior sit & lingua impromptus. Quod natura damnû vtrum nutriendum patri, si quicquam in eo humani esset, an castigandum ac vexatione insigne faciendum fuisse? Ne nutus quidem bestias minus alere & fouere, si quid ex progenie sua parum prosperum sit.* Hæc Liuius. Quemadmodum autem diuini numinis æquitas splendorem lucis huius super iustos & iniustos æqualiter spargit, inquit Tertullianus c, & vt ait Diuus Cyprianus, *super bonos & malos æqualiter facit diem nasci, & lumen solis oboriri, & cum imbribus terrâ rigat, nemo à beneficiis eius excluditur, quomni iustus similiter & iniustus indiscretas pluuias largitur.* Sic & hoc ipsum paternæ bonitati conuenit, vt parentes liberorû merita & officia æquo affectu expendant, nullâmque affectionis, vt nec bonorum prærogatiuâ inter liberos constituant. Dicebat ille apud Senecam debere patrem nosse vitia liberorû & ferre. Nam & ipsa natura luxatis membris & contusis potiora subministrat alimenta. Pleriq; tamen parentes, filios præstantes, cruditos, & summi ingenij

a Tacitus
lib. 1. annal.

b Liuius
lib. 7.

c Tertull.
lib. de patientia in
p. in.

d D. Cypri.
sermone
de bono patientia.

e Seneca
lib. 7. controu. 1.

ingenij viros, si quos habent, solent facultatibus suis locupletare, opes ingerere, & quæcunque per leges licet, eis donare: Liberos autem qui vel corpore inualidi & deformes, vel ingenio stupidiores habentur, nullo liberalitatis & charitatis genere fouent, atque istis nihil aliud successiõnis iure relinquunt, quàm quicquid auferri leges non patiuntur: æquius facturi, si aduertant ingeniosos aliena ope minùs indigere: stupidiores autem qui magnas animi dotes non habent, paternum auxilium & alienam industriam meritò expectare. Crates Thebanus grandem pecuniam dicitur apud trapezitam deposuisse, ea conditione, vt si filij idiotæ essent, pecuniam eis redderet: sin autem Philosophi, nummos plebi largiretur, & distribueret, quòd pecuniis philosophi non indigerent. Leontius Philosophus cum filios duos, vnicam autem filiam haberet, illos quidem stupidiores, hanc autem eleganti formæ & præstanti ingenio: Valerium & Ætium filios bonorum suorum hæredes reliquit, Filiam autem, quæ Athenais dicebatur, ex hæredem scripsit, aut certè moriens ei nihil donauit: hoc addito responso, Naturam satis & abundè filiarum prospexisse magnis ingenij dotibus magnæque formæ commendatione. Neque eum scellit opinio. Illam enim Theodosius Imperator in vxorem accepit, & pro Athenaide Eudoxiam nominauit. Itaque qualis qualis sit Seneca, naturalis pietas stipem & alimenta à patre ei præstari desiderat. Quemadmodum enim in legis explicatione, per quam filius patrem alere tenetur, Seneca ait legem illam pro malis patribus scriptam esse; bonos etiam sine lege alere: Sic & hoc casu cum

a Diogen.
Laert. in
vita Crate
lib. 1. Theba
ni.

b Cedren.
pa. 276. in
f. Niceph.
lib. 14. c. 23.
Zonaras
tom. 3. pag.
34.
c Seneca
lib. 1. con-
trou. 7.

Seius amplam familiam, vxorem, prolemque habeat, facultates autem possideat exiguas: nulla proponi potest excusatio, cuius prætextu pater modicum alere eiusque familiam exhibere, sed & e liberali aliqua largitione subuenire non teneatur. Hæc quippe liberalitas verè paterna est benedictio. Sic enim in sacris scripturis Axa filia agrum irriguum à patre Caleb postulatura dicit, *Da mihi benedictionem*. Multa forsan liceret exposulare aduersus iniquum, aut certè inæquale patris Titii iudicium: Sed quia, vt ait Saluianus, *etiam in bona causa humilis esse, in quantum res sinit, filij apud parentes debet oratio*: Satis erit dixisse paternum esse officium filias dotare & filiis donare propter nuptias. *Neque enim* (inquit Imperator) *leges incogitate sunt, quibus cautum est omnino paternum esse officium dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie*. Saluiani verbis durum patrem compellat. *Vos utique vestri sanguinis indoles non ad inuiciorum hominum cogit dilectionem, sed ad vestrorum reuocat charitatem: Nec alienos vobis aliena, sed vestros vestra commendat. Neque id orat ut eos amemus quos nunquam ante vidistis, sed ut eos non oderimus quos puto non diligere non potestis*.

PRO TITIO PATRE. Nihil pietati magis est aduersum, nihilque debitæ parentibus reuerentiæ acrius repugnat, quàm velle coactam ab inuito patre liberalitatem extorquere. Rectè pater ille apud Quintilianum, *Fator* (inquebat, *non possum lusus arguere qui donari aetati possunt. Non luxuriosus, sed contumax. Hæc minus ferenda sunt a*

Quintil. Liuium Turnus, Nullam esse breuiorem cognitionem

a l. si quis
aliberis ff.
de liberis
agnosc.

b Iudicium
cap. 21.

c Saluian.
ep. ad Xpa
tium &
Quietam.

d l. si. C. de
dotis pro
mis.

e Saluian.
in epist. ad
Ipatium &
Quietam.
pag. 296.

f Quintil.
decl. 375.

quam inter patrem & filium: paucisque transigi verbis posse. *Non pareat patri, habiturum infortunium esse*. *Indignari lubet cum Seneca, Fera* (inquit) *mansuescunt alentibus: Huius rabies etiam eos, à quibus nutritus est, depascitur*. Parentum veneratio apud bonos tanta est, vt filius patrem, non quia benignus est aut liberalis, sed quia pater est, amet & reueretur. Tu, si pius esse voles, paternæ liberalitati vim ne afferas, & patris donare recusantis voluntatem, feueræ legis instar, colas. Sin vultur es, at certè contumax & ingratus fili, cadauer expecta, nec de bonis paternis patre viuo cogitare præsumas. Cur enim paternam hæreditatem præcipiti diuisione præripere vis? Cur patrem viuum videntemque simulato coactæ donationis prætextu, bonis exuere conaris? Exclamare Titius potest iisdem verbis quibus pater ille apud Senecam, *Vino* (inquit) *& iam patrimonium meum diuisum est*. Improbus est quisquis de viui hæreditate sollicitus est, ait Iuriconsultus. Atque in non dissimili quæstione Vlpianus, *Prematura* (inquit) *spes est collationis, cum adhuc viuat is, cuius de bonis quarta debetur*. Seius ex Iustiniani constitutione allegat paternum esse officium, dotem & donationem propter nuptias pro sua dare progenie: Additque Seius æquitatem & naturalem pietatem hoc requirere, vt qui æqualiter filius est, patris munificentiam & liberalitatem cum fratre & sorore æquo iure diuidat. Verùm hac in re aliquid paterno iudicio condonandum. *Inter liberos* (inquit Quintilianus) *hæc vna differentia est apud animum patris, quod semper maiorem locum habet is cuius miseretur*. Seneca, *Parentum amor magis in ea quorum miseretur inclinatur*. Ita que in isto pa-

a Linius
lib. 1.

b Seneca
li. 2. de ira
cap. 8.

c Seneca
lib. 6. con
trou. 1.

d l. 2. §. in
terdum ff.
de vulg.

e l. 1. §. si
impubere
ff. de colla.

f bonorum.

g Quintil.
decl. 328.
ff. Seneca
epist. 66.

ternæ liberalitatis iudicio distinguenda est donationis, quæ Meuiæ dotis nomine facta est, conditio ab ea donatione, quam Scius fratri Sempronio propter nuptias factam fuisse conqueritur. Quis enim ignorat, & ex naturali pietate, & ex publicæ honestatis regula, & communi omnium voto, id potissimum à parentibus requiri, ut si filias grâtes habeant, illis legitimam nuptiarum conditionem procurent, dote pro facultatum modo assignatæ. Lex ipsa paternæ voluntatis libertatem & liberalitatem, filiarum respectu & nuptiarum contemplatione, aliquo obligationis vinculo adstringere voluit. Magna est apud omnes castitatis commendatio. Pudorem tamen & continentiam in mulieribus & puellis multo potius, quàm in viris requiri etiam testis est ipsa natura. Nam si quando defunctorum cadauera fluctibus euehantur, scæminarum prona fluitant, virorum supina: velut ipsa natura pudoris disciplinam inter defuncta corpora discernente.

a Plinius
lib. 7. c. 17.
Solinus c. 5

b Ecd. ca.
42.

c Linius
lib. 3.

d Linius
lib. 1.

e Apuleius
Apolog. 2.

Itaque prudens est & pia sapientis sententia, *Super filiam luxuriosam* (inquit) *confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis*. Parentum enim omnium censori debet & præsumi idem esse animus, qualis Virginij illius, qui morte quàm contumelia, filiam amicitia melius esse ducebat. Ideoque prudens pater, ne quid turpe contingat, néve filia præceps in impudicitiam prolabatur, honesta coniugij cautione omni periculo prouideat. *Quid enim* (inquebat Lucretia) *salui esse potest mulieri amissa pudicitia? Sola virginitas* (ait Apuleius) *cum semel accepta est reddi nequitur*. Hinc Diuus Ambrosius eorum eleemosynas. eximia laude commendat, qui vir-

gines parentibus orbatas, tuendæ pudicitia gratia, connubio locant, nec solum studio, sed etiam sumptu adiuuant. Itaque quicquid pater filia Meuiæ dotis nomine donauit, id ex iusta & necessaria causa præstitisse censetur, cum ex Diuorum Seueri & Antonini constitutione pater filiam dotare teneatur atque etiam inuitus cogi possit. *Cum pater filiam dotauit* (inquit lex) *pietas patris non est reprehendenda*. Diuersa autem est filiorum conditio, quibus propter nuptias donare non est necesse. Nam licet quoties pater propter nuptias filio sponte & vltro donauit, liberalitas illa quasi paterno officio congrua laudemur. Non tamen ut vlla incumbat necessitas, aut ut nolens aliquis donare filiis cogatur. Neque apud nos vllò vnquam iure obtinuit, ut filius sanus ac robustus à patre inuito donum & liberalitatem, seu nuptiarum ratione, seu alio vllò titulo, extorquant. Scio ætatis vigor annique iuueniles robor & vires subministrant. Caduca senectus Titium patrem monet ut sibi parcè prouideat. Senes à muneribus personarum excusantur. Libertam, quæ operas debet, ætas ab operarum præstatione releuat & immunitatem reddit. Dicam ergo quod pater ille apud Quintilianum, *Suscipe laboris tui partem: satis in te labor animus: iam deficit ætas: iam quietem poseit senectus*. At tu me senem inuolidum, facultatibus, quas in extremum senectutis vitiaticum reseruauim, exuere præmatura festinatione conaris, & simulato indignationis prætextu fratrem, sororemque trahere in inuidiam postulas: *Charissimis irascuntur* (ait Seneca) *quod minorâ nobis præstiterint quàm mente concipimus, quàm quæ alij tulerint, cum vtriusque rei*

a D. Amb.
lib. 2. offic.
cap. 15.

bl. qui li-
beros al. l.
capite. ff.
de ritu au-
ptiarum &
d. l. fi. Co.
de dotis
promiss.
c. l. 1. s. sed
si libertus.
ff. si quid
in fraudẽ
patroni.
d. D. l. fin.
C. de dotis
promiss.

c. si vltra
de decur.
lib. 10. Co.
f. l. liberta
C. de oper.
libertorum.
g. Quintil.
decl. 298.

paratum remediū sit. ^a Magis alteri indulget, nostranos sine comparatione delectent. Nunquam erit foelix quē torquebit foelicio: Minus habeo quā speravi, sed fortasse plus speravi quā debui. Si filius exhibere se & operi fufficere possit, Vlpianus respondet iudices æstimare oportere, ne non debeant ei alimenta decerni. ^b Eleganter Cassiodorus, Pullos suos audaces aquila tandiu procurato cibo nutriunt, donec paulatim à molli pluma recedentes adulta etate penscant, quibus ut constiterit firmus volatus, nonellos unguis in pradam teneram consuescunt, nec indigent alieno labore vivere, quos potest captio propria satiare.

a Seneca
lib. 3. de ira
cap. 30.

b l. si quis
à liberis
sed si filius
ff. de liberis
agnosc.

c Cassiod.
li. 1. varia
rum cap.
38.

d l. Donari
ff. de dona.
e Seneca
lib. 3. de be
nef. cap. 19.

f Stobæus
cap. 77.

g Seneca
lib. 10. con
srou. 3.

Quod si Seius non alimenta sed donationem decerni postulat, iniquus est qui beneficium ab inuito expectat. Donari dicitur quod nullo iure cogente conceditur. ^d Beneficium id est, (inquit Seneca) quod quis dedit, cum illi liceret et non dare. ^e Hoc si in omnibus verum est, quanto magis pater, cuius iussa filius venerari: & ad cuius indignationem pallere debet: necessitatem donandi imponi sibi indignum & iniurium merito existimabit? Parentes coli conueniens est velut τὸς θεοῦ τέρας, & ἡγίασις τινὰς θεὸς ἐν τῷ θεῷ εὐκόνας. At Seius pernicax est & contumaciter se gerit, dum à patre inuito & renuente donandi necessitatem extorquet. Pater olim Meuiæ & Sempronio donauit. At hoc nullo iure cogente fecit, nulla adactus necessitate, nec ex cuiusquam importuna flagitatione liberalis fuit. *Mores tuos patri debes approbare, non patris regere,* inquebat Latio apud Senecam. ^g Nulla autem inæqualitas argui aut proponi potest: si quidem Sempronius & Meuia quicquid dotis donationisve propter nuptias titulo cōsecuti sunt, post mortem patris

patris conferre tenebuntur. ^a Excitet Seius paternam in se beneuolentiam, atque meritis & officio rum sedulitate donandi voluntatem prouocet. Patrem à filio in ius vocari quauis ex causa inuerecundum est: at in ius vocari, ut nolens & inuitus bonis vel bonorum parte se exuat, filiūque contumacē locupletet, nefas & indignum. Patrem in liberos munificum esse & liberalem laudabile est: at filios paternam liberalitatem non obsequiis, sed aduocata prætoris autoritate exigere: non meritis, sed vi & coacta iudiciorum necessitate prouocare impiū est, nefarium, & illiberale.

SENATVS non modò Titium patrem ab iniusta filij Seij petitione absoluit, sed & solemnè iudicio Seium iussit veniam temerariæ litis & importunæ flagitationis à patre deprecari.

Cum frater fratrem interfecit, utrum occisi hæreditas fisco, an verò proximo agnato deferatur.

CAPVT VII.

TITIVS fratrem Meuium cum occidisset, de occisi hæreditate magna fuit & ardua cōtentio: Fisco ne bona vindicaretur, an proximo agnato hæreditas cōpeteret. Fiscus Titium non incapacem sed indignum dicebat. Indigno autem bona in commodum fisci auferri solēt. Quod si eum proponamus neque incapacē neque indignū fuisse, latendum est hæreditatē ei delatam & quesitam. At cum postea fratricidij cōiunctus &

b Arrest du
19. Decemb
re 1783, en
tre Pierre
Rouffeau
appellat &
Guy Rouf-
seau intar
mé.

dānatus fuerit, consequens est in generali bonorū Titij confiscatione, simul etiam contineri ea omnia bona, quæ, tāquam hæres Meuij fratris, cōsequutus erat. Proximus autem agnatus dicebat, Titium non indignum, sed incapacem iudicari debuisse, & nullo tempore fuisse hæredem: Itaque statim ipso mortis Meuij momento proximum agnatum excluso Titio hæredem fuisse. In hac autē controuersia Fisci nomine significari volumus dominum loci, in quo sita erant bona Meuij, & ad quem confiscatio bonorum Meuij, legitimo iure pertinebat.

PRO FISCO. Non leuis est ea differentia, quā Romani Iurisperiti inter indignum & incapacem statuerunt, magnāque huic controuersie lucem asseret, si discrimen illud rectē & ex vera iuris interpretatione expendatur. Indignus censetur is, qui licet iuris subtilitate capax sit, tamen quod iure cōcepit, retinere non potest, & ab eo tanquā indigno hæreditas aufertur ac fisco applicatur. Vnde fit vt qui vel dolo malo, vel incuria, aut summa aliqua negligētia defuncto mortis causam præbuit: qui defuncti mortem non vindicauit: qui inuitum testari coegit, aut testari volentem prohibuit: qui defuncto status controuersiam mouit, qui de viui hæreditate pactus est, aut per calumniam falsum esse testamentum dixit: Illi omnes iuris subtilitate capaces quidē censentur, & hæreditatem vel legatum capiūt: sed postquam accepere, non retinent.

Fiscus enim hoc omne illis velut indignis aufert. Nam ex Iurisperitorum sententia, indignus dicitur qui capax est iure, sed incapax effectu: Incapax autem existimatur qui tempore hæreditatis delata, vel relicti legati, tam iure quā effectu incapax erat,

erat, & ad quem hæreditas aut legatum ex ipsa sola incapacitatis ratione nullo momento pertinuit. In hac autem controuersia Titius in fratris Meuij cæde crimen non modò graue & atrox, sed & nefarium atque atrocissimum commisit. Verūm qualequale sit crimen nemo vel ante iustitiam accusationem, vel etiam pendente reatu ante sententiam damnatus dici potest, neque etiam vel ciuilitè mortuus vel incapax censeretur debet. Titius ex ipso quidē commisso fratricidij momento improbus, imò nequissimus & sceleratissimus existimari meruit. Sed ante damnationem leges neminē vel incapacem, vel infamem, vel etiam intestabilem haberi volunt. Neque enim iura sceleratos viros, idè tantum quia scelerati habentur, à successione & hæreditatibus arceri iubent. Itaque fratricida succedendi capax est. Verūm quia publicæ honestatis pudor non patitur vt quis ex facinore suo lucrum & commodum reportet: Idè lex æquum esse censuit, vt improbo fratricida & istiusmodi viris insigniter facinorosis post damnationem hæreditas tanquam indignis auferreretur. Hinc fit vt mulier, quæ maritum, à quo hæres scripta erat, necauit, hæreditate priuari debeat. Nam si hæres qui mortem defuncti non vindicauit, indignus censetur: quòd magis eum, qui defuncti mortem atroci scelere procurauit, indignum meritò existimabimus? Illud autem generaliter iure ciuili obtinet, vt quoties indignitas hæredis factum & culpam respicit, hæreditas, quæ ei velut indigno aufertur, fisco applicetur. Vnde apud Modestinum Meuia quæ vt præcipiti & nefaria festinatione bona à marito donata consequeretur, maritum

a. L. siue hæreditas de nego. gestis l. itaque sullo. ff. de furtis.

b. L. fororē. C. de his que vt indignis.

c. L. i. C. de his que vt indignis. l. es qui. ff. cod. titulo.

d. L. Papiannus. §. meminisse. ff. de inoff. testam.

a. Toto stulo de his quibus vt indignis. ff. Cod.

veneno sustulerat, accusata est à defuncti sorore: & cum primi iudicis sententia absoluta, pendente appellatione decessisset. Modestinus crimen quidem morte extinctum ait, sed eorum quæ scelere acquisita fuerant, Fisco persecutionem & repetitionem competere. Ratio in promptu est: Nam is, cui in indigno hæreditas auferatur, non tamen desinit heres esse. Atque idè si quis agat familiæ circumscribendæ, eiq; obiciatur de morte testatoris, Hoc (inquit Iurisconsultus) ad diuisionem rerum hæreditariarum non pertinet. Non pertinet, scilicet, quia cohæredis in ea re nihil interest. Nam etsi criminis obiecti veritas exinde probationibus eluceat, portio hæredi nefario & indigno adiudicata, non cohæredi, sed ipsi fisco vendicari debet. Itaque tantum abest ut istis casibus agnato proximo ius vllum queratur, ut ne ad ipsos quidè homicidæ filios quidquid peruenire debeat: Ac ne ipsa etiam civilis portio, quæ ex damnati bonis posteritati legitimæ reseruetur, in iis rebus tâto scelere partis obtineat. Sunt tamen qui in contrarium obiciant illud iuris responsum in quo Pomponius, Si vir (inquit) uxorem suam occiderit, dotis actionem hæredibus uxoris esse dandam Proculus ait, & rectè: Non enim æquum est virum ob facinus suum dotè sperare lucrifacere. Sed non animaduertunt eo loco Pomponium de marito agere, qui uxorem in adulterio deprehensam iure occidit. Quo casu nihil fisco vindicari potest: Maritus enim iustum dolorem executus est: Neque tamen lex voluit marito vllam lucrifacere spem inde proponi: Primum ne maritus ex pudoris sui iactura quæstum facere speret infamem & ignominiosum. Deinde si contingere

ret virum tam proiecti pudoris esse & frontis aded perfrictæ; ut vel lætus lenocinium exerceat, vel dissimulatione sua adulterij admittendi occasionem præbeat: periculum esset, ne tandem spe improbi lucri illectus vxoris occidendæ consilium caperet: dum ex pacto conuèto aliòve iure dotem lucrari gaudet. Quod probabiliter contingere posse alio loco tractat Scæuola. Sic apud Valerium Caius Ticinius Fanniam mulierem impudicam non alia mente vxorem duxerat, quàm ut eo crimine repudiatam, dote spoliaret. Eò referri potest quod Pomponius in illo iuris responso addit. Non enim æquum est virum ob facinus suum dotem sperare lucrifacere. Itaque licet maritus iustum dolorem sit executus, non tamen vel æquum est vel honestum, ut ex tanto infamiæ suæ dolore quidquam lucrifacere consequatur: Hoc autem casu de fratricida scelerato & impuro agitur, qui manus diras, nefandas, & in sanguinem fraternum violentas exercuit. Nam quemadmodum æquitas non patitur, ut apud eum quidquam ex hæreditate fraterna remaneat: ita neque etiam iuris ratio permittit, ut ad proximum agnatum hæreditas deferatur. Frequenter enim in iure contingit ut etiam ij qui non admittuntur, cæteros tamen excludant. Proximus autem agnatus in hac similive quæstione nullam querelam aut expostulationis occasionem habet. Nam si frater fratrem non interfecisset, agnatus ille gradu remotior non succederet. An æquum videri debet ex fratricidio lucrum vllum ab agnato obtineri, qui, si nullum admissum crimen foret, nihil obtinisset? Nam cur ille lucrum ex propinqui morte ferat, cuius hæres non esset, si aut ne-

a L. Lucius
Ticinius ff. de
iure Fisci.
b L. ex fca
Elo. s. Iul.
ff. de vulg.
et pup. sub
stituis.
c L. huius
sequenter.
d. i. ff. fam.
caus. ff.

d L. cum
ratio. s. vlt.
ff. de bonis
damnatis.

e L. si ab
hostibus. s.
ff. de soluto
matrim.

f L. si quis
ingravatus.
s. i. ff. ad
Senat. Sil.

a L. 14. ff.
suis. ff. ad
leg. Iul. de
adult.
b Valer.
Max. li. 8.
cap. 2.

c L. cum
ratio. s. pra
sere. ff. de
rebus dam
nat.

d L. 2. s. ff.
agnatus
l. acquisi
tum. ff. ad
Senat. Ter.

turali morte obtiſſe illum, aut ab alio quàm à fratre cæſum fuiſſe proponeremus?

PRO AGNATO PROXIMO. Nil mirum ſi fratricidam ex ipſo ſtatim delicti cõmiſſi tempore etiam ante accuſationem vllam aut damnationem, incapacem eſſe dicimus. Nam licet pleraque delicta non notent niſi condemnatio ſe- cuta ſit: ſunt tamen quædã, quæ ſtatim etiam ci- tra condemnationem infamiam inerunt & inca- pacitatis notam iniiciunt. Quod plerumque con- tingit cùm propter atrocitatem facinoris factum ipſum confeſſum notat, nec expectatur ſententia iudicis. Hinc fit vt cùm de crimine maieltatis agi- tur, eum, qui ſcleratiffimum illud facinus audaci conſilio & cogitatione temeraria aggreſſus eſt, ſta- tim quodammodo ſua mente puniri reſcribat Im- perator^a. Itaque ipſo criminis maieltatis momen- to, ſi notorium ſit, Regaliæ locum eſſe Senatus iu- dicauit^b. Si & in grauioribus criminibus, cùm de raptu, aut de lenocinio, aliſſue agitur, ſententiam nota infamiæ præcedit^c. Idque etiam in plerique aliiſ casibus & delictis locum habere iuris inter- pretes allerunt^d. Sic apud Quintilianum cùm de ſa- crilegio ageretur: *Non eſt intuentium* (inquit) *quo tẽ- pore aperuerit ſe culpa, ſed quo tempore commiſſa ſit.* In eadẽ ſpeclada eſt dãnatio: *In ſacrilegio tẽpus ipſum intuentium. Statim ergo vt fecit ſacrilegiũ, deuotus huius*

pœnã meretur, & ante iſta bona ad Deũ pertinere cœperũs, ff. de hiſ quàm lex damnaret^e. At ſi quod crimẽ graue eſt & pœnã meretur, fratricidium ipſum non modò atrox, ſed nefandum: non ſcleratum, ſed horrẽdum iudicari debet. *Vox ſanguinis fratris,* (inquit domi- nus) *clamat ad me de terra^f.* Elegans eſt Quintiliani

locus;

locus, *Equidẽ iudices, admirari me conſiteor, aut cõſti- tutas eſſe tãtis de ſclerib^g pœnã, aut viſos inueniri po- tuiſſe mortalũ, in quos caderet iſta ſuſpicio: fratrem ſuũ potuit aliquis occidere? Non obſtuit tacita natura: non ſanguinis ius: nõ ſcleribus manus ſuas obicit quacũ- que eſt illa, quæ creditur eſſe pietas fratrem occiſuro? Nõ ſuccurrit cõmunis vterus? Nõ eadẽ cauſa vitæ? Nõ v- na primordia? Nõ illa conſuetudo, quæ alienos etiã ac nulla neceſſitudine inter ſe cõiunctos cõponere & aſtrin- gere affectibus poteſt? Conſuetudo actẽ pariter infantia, pueritiã ſtudia, luſus, triſtitia, ioci. Nã, quid eſt aliud fraternitas quã diuiſus ſpiritus^h?* Nicetas refert fra- a Quintil. decla. 321.

ternas inimicitias Volci & Stephani, qui Neemanis Triballorũ principis filij erãt: ac tandẽ Volcus vic- tor fraterna cæde manus polluit: Nicetas autẽ ne- fariũ hoc facinus multa verborũ acerbitate perfe- quitur^b. *Nã qua poteſt amicitia eſſe tã felix, quæ imi- tetur fraternitatẽ?* inquit ille^c. Fratricidiũ itaque ca- pitale crimẽ eſt, cuius pœna non ipſum modò de- linquentis corpus afficit, ſed & defuncti bonis hæ- redẽ legitimũ aſſignat. Nã lex homicidã omni emolumento priuat, eũque vllò criminis ſui lucro locupletari indignũ cẽſet, nec patitur vt defuncto, cuius mortẽ procurauit, ſuccedat. Nemo enim ex eodẽ factõ eadẽmq; culpa pœnã & præmiũ ſimul mereri poteſt^d. Illud autem vtrum indignitatis, an verò incapacitatis ratione fiat quæritur. Nos inca- pacem cum dici volumus, qui per leges capere non poteſt. Titius autem fratricida nullo tempore defuncti bona per leges capere, aut legitimam hæ- redis qualitatẽ ſibi arrogare potuit. Neque enim vlla ſuit Meuij hereditas ante necem commiſſam. Necem autem Meuij ſpectare & attendere non

R iij

a L. ſin. C. ad leg. Iul. maieſt.

b Arreſt du Mardy 15. de Feurier 1794. moy plaidant pour M. An thoine Mal lelin demã deur en Re gale.

c L. palam ſ. ſi. cõritu nuptia in- auct. de ra- gion virgi- niũ.

d Gloſſa in l. 1. in ver. qui eã qua in poteſtate pœnã meretur, & ante iſta bona ad Deũ pertinere cœperũs, ff. de hiſ quos in- fam.

e Quintil. decla. 324.

f Gen. ca. 4

a Quintil. decla. 321.

b Nicetas in annal. pag. 264. c Quintil. decla. 321.

d Can. ſi quemlibet. 12. que. 2.

possumus, quin simul eodémque instanti Titium fratricidam proponamus. At leges non patiuntur ut frater homicida capiat & consequatur fratri à se occisi hæreditatem. Itaque in ipso cædis commissæ instanti gravitas criminis sæuum homicidâ abominatur & reicit: eumque fraterno cruore aspersum, incapacem ipso statim momento censeat, iubétque ut omisso fratricida hæreditas ad agnatum proximum transfuittatur. Hoc enim frequens est in iure, ut qui inhabilis est, reliquis non obstat, & tunc qui vno gradu remotior est, habeatur pro agnato proximior^a. Sic in non dissimili quæstione eorum qui hæredes instituti postea deportantur, eadem habetur ratio ac si scripti hæredes non essent: atque eo casu succedendi ius ad hæredes proximè scriptos devoluitur^b. Eadémque ratione mulier, quæ intra tempus luctus nubit, omnium donationum, hæreditatû, & legatorum et pers & incapax iudicatur, tuncque ea omnia scriptis hæredibus, vel cohæredibus, aut legitimis ab intestato venientibus reservantur. Legatarius, qui celat testamentum, ipso quidem legato priuatur: legatum apud hæredem remanet^d. Hæres, qui testatoris voluntati intra annum non paruit, priuatur omni lucro hæreditario: hoc autem cæteris ex ordine vel accrescit vel ad eos devoluitur^e. Sic cû filius ingratu hæreditas aufertur, eorum portiones ad nepotes ex illis natos deveniunt^f. Sed ne exemplis ab hac quæstione remotis & alienis diutius immoremur, nihil proponi potest expressius, quàm Pomponij responsum illud, in quo cûm vxor à marito cæsa fuisset, et si maritus superstes ex pacto dotem lucrari debere videretur; tamen ex iuris

^a L. si post mortem. § liberi qui contra tabulas ff. de bon poss. cõtra tabulas.
^b L. i. c. de here. instit.

^c L. i. c. de secundis ptiis.
^d L. p. n. C. de legatis.
^e Authen. hoc amplius. C. de fideicom.
^f Novella 22. de nuptiis. §. soluta ab s. frequente.

con-

consultorum Proculi & Pomponij sententia, maritus ipse ob facinus suum dotis emolumento priuatur: hæredibus autem legitimis actio dotis acquiritur, non autem fisco^a. Nec est quod distinguamus iure an iniuria mulier cæsa fuerit. Primum enim constat, marito hanc occidendæ vxoris, quæ in adulterio deprehensa est, licentiam non semper concedi^b. Deinde cur non quemadmodum eo casu omni possibilia vel incapacitatis vel indignitatis distinctione lucrum pacti dotalis marito occidenti aufertur, nec tamen fisco applicatur: Ita etiam excluso fratricida cæteros propinquos, qui nihil comuerunt, admitti volumus? Sic in non dissimili casu rescribunt Imperatores, sororem, quæ cædem fraternam licito iure vindicat, non posse hæreditatem ab vxore, quæ hæres instituta est, repetere: si maritum non fuisse vxoris dolo necatum probetur^c. Vnde à contrario sensu inferre licet: si vxor probetur mortem mariti procurasse, sorori ius fuisse hæreditatem ipsam consequi & vindicare. Non dissimiliter qui fratrem occidit, ut totum feudum haberet, feudo quidem priuatur: sed illud ad proximum agnatum devoluitur^d. Neque enim fratris aut vnus ex agnatis factum, cæteris, qui eiusdem sunt familiæ, nocere & præiudicium afferre conueniens est^e. Illud quidem verissimum esse fateamur quod asserit Paulus, quoties portio à lege definita ex bonis damnati filiis reservatur, non augeri liberorum portiones eorum omnium ratione quæcunque damnatus ex crimine consequutus fuit^f. Nam ut ait Seneca, *Lucrum istud non est oppostum sceleri, sed immixtum*^g. Itaque certissimi iuris est ea omnia, quæ à patre per scelus quæsitæ sunt,

^a si ab ho-
stibus. § si
vir. ff. solu-
to matrim

^b l. marito
ff. ad leg.
Iul. de ad-
ulter.

^c l. furorē
Co. de his
quibus ve
indign.

^d Cap. i. §.
similiter
et glossa.
In verb.
fratrem
quibus mo-
di feudum
amit.

^e l. i. §. fra-
tris. ff. si
quis aliquē
testari pro-
her.

^f l. i. cûm
ratio ff. de
bonis. dam-
nat.

^g Seneca
epist. 87.

a *L. si quis cum falso C. ad leg. Cornel. de falsis.*
 b *L. i. C. de nasur. libe. vis. l. si quis in cestuoso. C. de meffis nuptiis e Cap. vni co iii. si va fallu. feudo priu. tur l. 2. feudorum.*
 filius auferri^a. Nam vt patres à delinquendo deterreantur, iubet lex plerisque casibus filios omni paternæ substatiæ commodo & emolumêto priuari. Quinetiam ne videatur in hac caussa nouum, etiam filiis aut fratribus exclusis aliquando agnatos proximis admitti, lubet id exemplo ex feudorū iure petito confirmare. Si vassallus in dominum delinquit, filio quidem feudum auferitur, sed agnati proximi eo non priuantur^c. At verò in hac caussa istius controuersia, actor, qui aduersus fiscum contendit & Titii occisi bona sibi adiudicari postulat, is nec filius est nec hæres fratricidæ: sed agnatus, qui omisso fratricida tanquam inhabili & incapace, hæreditatem Meui iure proximitatis petit. Quòd si excluso agnato, fiscū qui nullo in defunctū affectu incitatur, admitti dicamus: nemo deinceps supererit, qui vindictam cædis vltionemque in conscios persequi curet. Hæc sollicitudo hæredem spectat, cæterosque omnes quos lugubre amissi propinqui desiderium tangit: Atque is potius, quàm fisco, solamen hæreditatis iure proximitatis debetur. Quod autem Vlpianus dixit ad diuisionem rerum hæreditariarum non pertinere quæstionem de morte testatoris: Illud huic caussæ & controuersia non conuenit. Quin potius Vlpianus aut de cæde defuncti ab alio commissa agere voluit, quasi necem ipsam ab omnibus hæredibus vindicari oporteret, non autem vni hæredum vindictam specialiter delegari: Aut de vno cohæredum Vlpianus loquitur, qui cum in vindicanda defuncti morte cessauisset, cæteri cohæredes propter neglectam & omissam cædis vindictam repelli eum debere asserbant: Aut etiam fortassis

d *In dicta l. his consequenter famul. erisf.*

fortassis indicare voluit Iurisconsultus, vindictæ pecuniariæ, si quæ ex tali vltione sperari legitime potest, non eandem esse rationem ac cæterarum rerum hæreditariarum. Vindicta ipsa non emolumento & adiudicationis pecuniariæ lucro censerit debet, sed assidua piæque defuncti veneratione illius memoriam coli eique debitum honorem rependi oportet. Non hoc synceri affectus officium est, defuncti memoriam aut lucri expectatione aut ignaui quæstu prosequi: sed probi piæque hæredis est omissa pecuniariæ pœnæ contemplatione tam nefarium scelus vlcisci, & authores cædis defuncti grauitè vindicare. Neque etiam obstat quod ex Modestino^a obiicitur eo casu, quo vxor maritum veneno sustulit, repetitionem eorum, quæ tam graui scelere acquisita fuerant, non sorori sed fisco competere. Nam illius responsi plures proponi possunt rationes. Prima quòd cum vxor sententia primi iudicis innocens fuisset pronuntiat, & postea decessisset, mors superueniens crimen extinxerat. Deinde apud Modestinum posthumi natiuitate testamentum ruptum fuerat: Ideoque non vxor marito, sed posthumus patri, atque exinde posthumo filio mater successerat. At illa veneno non posthumum, sed maritum sustulisse proponitur. Non ergo de eius successione agebatur qui veneno necatus fuerat: si quidem mutatione personæ diuersa habetur hæreditatis ratio. Paulus Iurisconsultus, *Casrensis* (inquit) *mutatione personæ esse deserunt*^b. Sic etiam ex ipsa personæ posthumi mutatione diuersa censetur, non eadem esse hæreditas: Tamen quia scelus commissum quoquo modo puniendum fuit, bona, quæ scelestæ & nefariæ

a *Dicta l. Lucius. ff. de iure fisci.*

b *L. 90. pr. procuratorem inf. ff. de acquir. hæred.*

vxori quæſita fuerant, repeti & auferri oportuit. Indignitas autem & incapacitatis ratio ita plerumque habetur, vt indigni existimentur vt plurimum, qui poſt ius ſibi delatum aut certè quouis modo indignos ſe præſtiterunt. Incapaces cenſentur, quos iuris delati tẽpore lex capere prohibuit. Fratricidam ſtatim in ipſo cædis commiſſæ inſtanti incapacem fuiſſe meritò dixerimus, ne hominem manibus fraterna cæde madentibus & facie fraterno adhuc cruore aſperſa, ad hæreditatem admittamus. Sed an agnatis proximis id noceat necne, Ioannes Gallus, Boerius, & Molinæus quæſierunt, atque illi omnes vno conſenſu fratricidam cenſent nullum agnatis præiudicium quominus excluſo fraticida ſuccedant, afferre: Idque multis arrectis iudicatum fuiſſe teſtantur.

SENATVS agnato hæreditatem Meuij excluſo ſiſco adiudicauit^b.

QVOD IN FRATRICIDIO Senatus arrecto ſuperiore ſanciuir, idem antea in parricidio duobus arrectis iudicauerat^c.

ALIA QVÆSTIO in eodem Senatu non minus controuerſa diſputatione agitata fuit & deciſa. **SEIVS** & Meuia coniuges mutuam inter ſe donationem fecerant, qua conuenerat vt ſuperſtes præmorientis coniugis bona omnia mobilia confequeretur. Meuia ſororem habebat Titiam, quæ aliquo poſt donationem tempore à Sempronio occiſa fuit. Accuſata eſt Meuia tanquam conſcia & cædis illius nefariæ particeps: Atque etiam tandem conuiſta eſt Sempronium cædis authorem receptaſſe & occultaſſe. Damnata eſt Meuia, eodemq; cõdemnationis iudicio priuata fuit bonis & occiſa

occiſa ſororis hæreditate. **SEIVS**, qui Meuia maritus erat, non ideò minus mobilia defunctæ Titia ſibi adiudicari poſtulabat. Hac autem ratione nitebatur, quòd crimen vxoris dicebat non poſſe iuri ſibi antea quæſito & donationi dudum factæ nocere. At ſi Meuia vxor ſororicidij conuiſta non fuiſſet, dubium non eſt quin eidem Meuia hæreditas ſororis Titia competeret: Quo caſu maritus, qui vxori Meuij ſuperſtes fuit, omnia mobilia vtriuſque tam Titia præmortuæ, quàm Meuij quæ ſuperuixerat, confeſcutus fuiſſet. **EXALTERA PARS** eam mobilium ſucceſſionẽ proximis defunctæ Titia agnatus Seio controuertebat, ac Meuiã Titia ſorori neque in mobilibus neque immobilibus ſucceſſiſſe dicebat. Si quidẽ Seius Meuia maritus nullum aliud ius habere poterat ni ſi mutuæ donationis occasione. Donatio autem mobilia ad coniuges pertinentia, non alia vlla bona complectebatur. Itaque Seius ex donationis titulo ius habuit non in mobilibus Titia, quæ nullo vnquam tempore ad Meuiam pertinuerant, ſed in iis tantùm quæ Meuia vxori viuente ea ipſoque mortis tempore competebant.

PRO SEIO MARITO. Nihil dici poſteſt iniquius, quàm ſi maritus alienæ culpæ diſpendium luat, & ob crimen ab vxore commiſſum dano aut præiudicio vlllo afficiatur: Si quidem damnato etiam ob crimen læſæ maieltatis marito, ſaluẽ manent vxori tam dotis quàm donationis propter nuptias actiones. hoc enim iure Romano cauetur^a; & Senatusconſultorum authoritate confirmatur. Meuia crimen commiſit & damnata eſt: Verùm pœna ſuos teneat authores, nec ad alios ex

a Boerius

quæſt. 25.

Ioan. Gallus quæſt.

266. & ibi

Molinæus

b Arrect

donné cõ

tre le Sieur

de Nemours

lequel com

me Sieigneur

de Bray ſur

Seine pre

tendoit les

biens inre

ſſis, & fut

l'arrect pro

noce en

1666. & eſt

l'Arrect en

regitré au

Greſſe cri

minel.

c Par deux

arrects dõ

nez contre

Odet &

Guillaume

Tarquais,

ſvn du 6.

d'Auril,

1664. L'au

tre du 2. de

Mars 1660.

al. quiſquis
§. uxores
Co. ad leg.
Iul. maieſt.
l. quinque
legibus. ff.
de bonis
dãnat. l. cõ
duobus.
§. vltim. ff.
pro ſocio.

tēdatur, quā eos qui delicti participes sunt. Nam licet iuris ratio non permittat Meuiam vllum ex bonis Titix commodum percipere: Quia tamen nostro iure absque vlla aditionis solemnitate hæreditas statim propinrioribus ab intestato acquiritur, habenda est Meuiæ ratio, non vt penes illam res aliqua aut emolumēti quidquā remaneat, sed vt mutux donationis titulo mobilia Titix ad maritum, qui nihil deliquit, deuoluantur & perueniant iure quodam transuissionis. Plerumque enim hæreditatis etiam non delatæ, aut nondum aditæ, ius transmitti posse videmus^a.

PRO AGNATO PROXIMO. Non eò spectat agnati petitio, vt donationis mutux inter coniuges factæ vim & effectum vllomode controuertat. Donatione Seiuis superstes bona præmorientis mobilia cōsequi debet. Quis Seium vetat mobilia illa sibi vindicare quæcumque ad Meuiam mortis tempore pertinuerunt? De illis nulla inter partes controuersia: sed de bonis mobilibus Titix agitur, quæ Meuia nullo tempore habuit. Nam quod obiicitur non esse æquum vt Seiuis ex delicto vxoris damnum vel præiudicium vllum patiatur: hoc in quæsitis verissimum est, sed non in quærendis. Quemadmodum enim substitutio, quæ nondum competit, extra bona nostra esse dicitur^b: Ita nec Titix bona contineri potuerunt donatione illa mutua, quæ inter Seium & Titiam coniuges facta est. Nondum enim Meuiæ ius vllum in iis quæsitum fuerat. Debitor non potest in fraudem creditoris bona acquisita repudiare aut alienare: sed si de quærendis agatur, potest debitor vel non adire hæreditatem vel repudiare.

Deinde

Deinde quemadmodum crimen vxoris Seio obesse non potuit, ita neque etiam prodesse debet. Quod tamen contingeret si mobilia Titix Seio adiudicarentur. Nisi enim Sempronius impellente & suadente Meuia Titiam interfecisset, atque eius vitæ cursum scelerato ictu maturasset, Titia etiamnum superstes viueret: Aut certè cum sorores non magno ætatis interuallo distarent, dubium & incertum erat quænam præmoreretur. Quin & omissa mortis consideratione, nõne potuit Titia bona sua mobilia aut inter viuos extraneo donare, aut testamento legare, ab iisque sororem Meuiam excludere? Sic in non dissimili quæstione Vlpianus de serui occisi æstimatione agens querit: si seruus hæres institutus esset, an hæreditas illa in æstimationem veniat. Distinguit Jurisconsultus an delata sit hæreditas, necne. Nam si viuo testatore & hæreditate nondum delata seruus occisus fuerit, nulla fiet hæreditatis, quæ nondum obenerat, æstimatio^a. Quemadmodum autem bona eius qui viuit, & iura nondum delata repudiari non possunt, quia nondum competunt^b: Ita neque etiam Titix bona vlllo tempore ad Meuiam pertinuisse dicimus. Ante cædem commissam vivebat & valebat Titia: Nulla fuit viuientis hæreditas. Ipso autem cædis commissæ momento, Meuia sceleris particeps incapax fuit, nec marito Seio ius vllum acquirere potuit. Hæreditas enim quæ neque adita est, neque lege permittente defertur, transmitti nullo modo potest. At Titix hæreditas nullo iure aut quæsitæ aut delatæ Meuiæ fuit, si quidem ipso mortis Titix instanti Meuia cædis conscientia incapax fuit.

al. inde Neratius. §. i. de iudi. l. i. si in statuus ff. ad l. aquil.

bl. qui superstitis ff. de acquir. et omitt. hered. l. i. §. decretalis. ff. de successoria edicto.

c. l. cum antiquioribus C. de iure liberand. l. i. §. in nouissimo C. de cad. sol. l. unic. Co. de his qui ante aper. tabulas

a l. unica Cod. de his qui ante aper. tabulas.

bl. substitutio ff. de adquir. rer. dom.

c. l. qui autem rem. ff. quæ in fraudem credit.

SENATVS bona Titiz mobilia agnato primo adiudicauit: quasi nullo tempore Meuiuz fuisset, nec per consequens mutua coniugum donatio ad ea extendi posset^a.

b Arrest du 12. de Feurier 1590. plaidât Chauuet pour M. Urbain Blanchet qui estoit le mari appellant, Et moy pour M. Jaques du Gué & donfors In thimez & demandeurs en reueste qu'il.

Compromissi pœnam statim appellatione interposita committi, nec pœnitentia locum esse.

CAPVT VIII.

ITIVS & Meuius super lite inter eos mota in arbitros sub pœna compromiserunt. Arbitri damnato Meuiio Titium victorẽ pronuntiarunt. Appellat Meuius. Antequam Senatus de appellatione & causæ meritis cognosceret, Meuius arbitrorum sententiæ parere vult, & ab appellatione recedere paratum se declarat. Quæ situm est an pœna ab eo deberetur.

PRO MEUIO. Pœna quæ non ex lege, sed ex conuentionis fide debetur, committi solet si pactioni non stetur, quoties vel aliquid contra fidem datam gestum est, vel cum id quod conuenit, statuto loco aut tempore non præstatur. Ita tamen veli quæ mora, si quæ culpa admissa est, ea purgari possit, dummodo in continenti debitor fidem agnoscat & promissis satisfaciat^a. Et hoc est quod in iure dicitur, celeri satisfactione posse debitorem sibi consulere^c. Pœnam autem, quæ ex compromisso procedit conuentionalem esse constat. Quæ autem mora, quæve culpa in hac causa à Meuiio admittitur, non alienum erit examinare. Arbitri cum de lite

d. l. si ita quis s. Seia ff de verb. obligat. l. si post res. ff. si quis cautionibus. c. Cap. p. inis. extra de legto.

cognouissent, pro Titio pronuntiauerunt. Meuius appellare se declarauit. At si etiam nunc ille & iudicatum controuertere, & arbitrorum sententiæ reluctari, & in appellatione animo peruicaci insistere vellet: dubium non est quin & pœna ex compromisso deberetur, & ex regia constitutione exolui prius pœnam, quàm de appellatione cognoscatur, oporteret. Sed ò durum & acerbum creditorẽ, qui non litis victoria contentus est, non ipsa debitoris confessione, qui iudicatum offert, & arbitrorum sententiæ satisfacere paratus ab appellatione recedit: sed & pœnam insuper ex sola appellationis voce, inconsulto calore emissa, consequi sperat. Meuius appellare se dixit, sed statim pœnituit, & pœnitentiæ indicia non modò tacita mente, sed & certa atque aperta animi declaratione expressit: Si quidẽ ab ipso interpositæ appellationis die persequi appellationis iudicium noluit, ipsamque appellationem præderelicta & deserta habuit. Quin & in Senatu nunc expressa animi testatione declarat, nolle se appellationi inconsultè peruicaciter insistere, & arbitrorum iudicio reluctari. Lex voluntatè cum effectu, non ipsum nudæ vocis sonum, vel inanè sine effectu animi destinationè castigare & coercere solet. Hinc fit vt si quid extra familiã alienari sub pœna prohibeatur, aliquid autẽ ea cõditione fuerit alienatum, vt in continenti debeat familiæ restitui: non intelligatur pœna committi vel deberi^a. Sic etiam qui patronum in ius vocauit, si eum pœniteat & actionem remittat, non punitur^b. Eademque ratione si quid incapaci donatum aut legatum fuerit, sed ea conditione vt statim restituat, dispositio illa non censetur nulla, sed valet & subsistit dona-

a. Angel. ad l. nolunt. tas. C. de p. de commiss. b. l. quant. miss. de in. ius. vob. de.

a L. cogi. §
 hi qui soli
 dum. ff. ad
 Senat. Tre
 bell. l. si cō
 sentiēte C.
 de donat.
 ante nupt.
 b Bald. in
 l. 2. C. de in
 re emb. et
 in l. ab em
 ptione. C.
 quando li
 ceat ab
 empt. discē
 dere. Bar
 tholustamē
 contrarium
 censet. in l.
 si de me. ff.
 ad leg. sal.
 c. l. sequit
 ur. §. item
 Zabes. ff.
 de vsucap.
 l. ex hoc §.
 ait prator.
 ff. de alien.
 iudici mu
 tandi cau
 sa facta.
 d. L. hoc a
 d. l. ff. de
 publicanis.
 l. lectio. §. neque. ff. de noxal. act. l. si cum exceptione. ver. hac au
 tem actio. ff. quod metus causa. c. L. posthumus prateritus in prin. ff. de in ius
 rupto iest. l. Nouella 22. de nuptiis. §. quoniam infirmas. Nouella 2. de non e
 lig. secundo nub. §. r. i. g. Glossa in l. qui fide. in verb. cogetur ff. de transfact.
 h. l. si pro parte. §. versus. ff. de in rem verso. i. L. i. §. quod ait prator.
 ff. quor. legatorum.

petitur, ea nec vera solutio censetur nec liberatio
 nem inducit^a. Eadem ratione non debet censerī ap
 pellatio verē interposita quę non durat, quę statim
 repetitur, & quam euentus ipse satis indicat magis
 inconulto animi calore interpositam quā ut ar
 bitrorum sententię & authoritati præiudiciū vllum
 fieret. In iudiciis *an et bodinay* attendimus. In ar
 bitris nō exactā adeo seueritatē aut id quod asperū
 & immite est, sed æquū & bonū spectamus. Muius
 ab interposita appellatione recedit: Iudicatum sol
 uere paratus est: Si quid in appellādi proposito cō
 missum est, cur nō subitam hanc & celerem pœni
 tentiam Titius pro satisfatione legitima accipiet?

PRO TITIO. Compromissorū cōmendatio
 fauore maximo digna est, quia & litiū morę arbitrij
 resoluūtur, & cōtrouersię inter propinquos absque
 publico iudiciorū strepitu priuatim intra parietes
 diiudicātur. Vt ea ratione victor quod suū est cōse
 qui possit: Vict^o sine dedecore, sine tēdio & dānosa
 litis diuturnę expēsa quidquid æquū est pręstare iu
 beatur. Olim stari debebat sētētia arbitri siue æqua
 esset siue iniqua^b. Et ex Antonini cōstitutione ab ar
 bitris appellare nō licebat^c. Nisi fortē essent arbitri
 iuris aut iudices specialiter delegati: quo casu ab iis
 appellare permittebatur^d. Sed iure nostro arbitro
 rū authoritas, certaq; cōpromissorū securitas ex so
 la pœna pēdet, quę nisi stricto iure obseruetur, vt si
 quid in legē cōpromissi peccatū sit vindicetur, fru
 stra ad arbitros omīssa iudiciorū seueritate recurre
 tur. Itaq; si publicē interest arbitria impunē nō vio
 lari, & si quid cōtra arbitri sententiā aut cōpromissi
 authoritatem fiat, pœnā ex lege compromissi com
 mitti, vt neque a iudice appellationis venia indul

a L. qui sic
 soluit. ff. de
 solutionib.

b L. diē §.
 stari. ff. de
 recep. arb
 itris.
 c. L. i. C. de
 arbitris.
 d. L. arbi
 tri. ff. qui
 satisfare
 cogantur
 ca. ab arbi
 tris de offi
 cio delega
 ti in 6.

geatur, nec vlla pœnitentiæ excusatio admittatur. Appellauit Meuius, & fidem compromissi appellatione violauit, si quidem appellatio sola iudicatum non modò suspendere sed & extinguere dicitur. Pœna ergo commissa fuit, & semel commissa iure debetur. At nunc pœnitet seque ab appellatione recedere paratum Meuius protestatur. Ratio in promptu est. Peritos consuluit: Arbitrorum sententiam æquissimam esse comperit, & cum nullum ex appellatione fructum speraret, appellationem vult omittere. Itaque hæc non pœnitentia est, sed consulta prudentia eius, qui ab appellatione recedit non compromissi religione, sed ex necessaria & qui iudicij obseruatione, postquam iustam arbitrorum sententiã nullo appellationis grauamine conuelli posse animaduertit. Satis est ad pœnam quod appellatio semel interposita fuit, licet Meuius ab ea prudenti consilio recedat. Nam semper verum est cum appellasse. Eleganter Quintilianus, *Quotumcumque tempore egi, nihil obest non consummasse. Neque enim eum qui non vicit negaueris pugnasse, neque eum qui fructus non percepit, negaueris possedisse. aut eum qui naufragium fecerit, negaueris nauigassee*. Obicit Meuius quicquid non durat, spectari non solere. At quàm hoc non sit in iure perpetuum, multa declarant. Si proprietates vxori legata sit sub hac conditione *cum liberos habuerit*, censetur proprietates in perpetuum acquisita, si filios habuerit, licet statim decesserint. Hæres institutus sub conditione matrimonij, hæres manet etsi non durauerit matrimonium. Si testator hanc fideicommissio conditionem adiecerit, *donec binos liberos educauerit*, si quis ex liberis duos filios procreauit, nec superstitibus reliquit

a. l. i. ff. ad Turpillianum.

b. Quintil. decla. 249

c. l. cum uxori. C. quãdo dies legati cedat. c. l. si quis hered. C. de insti. & substit.

reliquit, videtur fideicommissi onere liberatus. Exemplum hæc & istiusmodi pleraque alia proponi possunt, quæ à Doctoribus adhibitis variè distinctionibus tractantur. At verò in hac controuersia de pœna iure commissa & semel acquisita agitur. Lex autem non eo tantum casu pœnam ex compromisso deberi vult si appellatio durauerit, sed et si vel appellatum vel aliquid contra compromissi fidem gestum esse dicitur. In istiusmodi autem questionibus, nec pœnitentiæ, nec mora purgationi locus esse potest. Vnde si arbiter intra Kalendas Septembreis dari iusserit, ac debitor statim post Kalendas solutionem offerat: commissa semel pœna perpetuo debetur & solui debet. Itaque cum Meuius qui appellando compromissi fidem & auctoritatem violauit, nunc paratum se dicat ab appellatione recedere, sera hæc est pœnitentia, nec pœna semel commissa deinceps à iudicibus remitti posse videtur. Sic etiam si depositarius rem depositam venderit, eamque postea redemerit, & res deinde sine dolo malo perierit, Vlpianus teneri eum depositi respondet, *Quia* (inquit) *semel dolum fecit cum venderet*. Eademque nec ab simili ratione si mancipij ea lege alienatum fuerit ne venderetur, adiectaque fuerit pœna, atque exinde seruus alienatus fuerit statimque redemptus: non facit redemptio quin pœna semel commissa debeatur. Neque alienum est quod ait Quintilianus, *Cæpi, egi, nec lex utique vilo scripto hoc comprehendit, ut illi necesse sit agere usque ad finem. Nam etsi iudices confedissent & absoluerint, ille tamen egerat. Apparet igitur non exitu iudicij constare actionem, sed introitu*. Sed ne pluribus exemplis res certa demonstraretur, dicendum est, ab eo

a. l. heredi bus in pri. ff. ad Sen. Trebell. b. Doctores in d. l. si quis hare. Bart. consil. 181. Baldus lib. 5. consilio 42

c. l. Celsus ff. de re. ep. arbitris l. traiecit ff. de act. & oblig.

d. l. i. §. ff. de deposit. ff. de positi. l. si à me ff. ad leg. fab. c. l. si dua bus. §. v. in didi. ff. de diuersis temp. pr. scripte. f. Quintil. decla. 249

tempore quo Meuius compromissi religionē appellatione violauit, illicd pœnam fuisse commissam, quam Meuius nec ficta pœnitentia nec alia vlla excusatione reuocare potest. Pœna enim ista sub cōditione conuenit, si arbitrio non pareatur. Meuius arbitrorum sententiæ appellatione sua contradixit. Satis est ergo conditionem semel exitisse, & pœnam fuisse vel solo temporis momento commissam.

SENATVS pœnam compromissi appellatione interposita semel commissam exolui à Meuiuo oportere iudicauit^a.

^a Arrest prononcé en robe rouge par M. le Président de Morfan, le leudy auât Noël 1582.

An retractus gentilitius in venditione grandium arborum locum habeat.

CAP. IX.

QUÆ SIT V M fuit, An retractus gentilitius in vënditione grandium arborū & syluæ non cæduæ locum habeat.

PRO MEUIO RETRACTA HENTE. Arbores grandes, quæ fundo inhærent, & nondum cæsæ sunt, facere partē fundi constat: si quidem etiā ipsi fructus pendentes partem rei facere dicuntur^b. Quinetiam in iure illud plerumque spectari solet, an ea quæ in fundo sunt, in eo perpetuæ moræ causâ esse censeantur^c. Sic & ex Pomponij Iuriconsulti sententia, si dominus fundi arbores stantes vendidit & precium recepit, non tamen emptor habet vendicationem. *Arborum quæ in fundo continentur* (inquit Pomponius) *non est separatum corpus à fundo, & ideo ut do-*

^b L. fructus ff. de rei vënd. dicat.
^c L. cetera, §. fin. ff. de leg. 1.

minus suas specialiter arbores vindicare emptor nō poterit: sed ex empto habet actionem^a. Quæadmodum ergo si fundus aut fundi portio alienaretur, locus esset retractui: idem etiã iudicandum facta grandium arborum, quæ adhuc stantes & erectæ existunt, vënditione. *Dudum proximis confortibusque concessum erat* (inquiunt Imperatores) *ut extraneos ab emptio ne remouerent*^b. Sic & sub Imperatore Romano seniore constitutum fuerat, ut si fundus, vinea, aliæ res immobilis alienaretur, proximi cognati ex ordine propinquitatis extraneo emptori præferrentur. Itaque in hac causa est aliquid speciale, cuius ratio dubium omne quod esse potuit remouet. Nā Meuius actor agnatus est proximus & hæres præsumptiuus Sempronij, qui grandes illas arbores vendidit: ipsūque Meuium legitima spes obuenturæ Sempronij hæreditatis spectat. Itaque actio Meuii eò tantum spectat, ut conseruentur nec cædantur grædes illæ arbores, in quibus consistit potissima fundi amœnitas. Et hæc quidem conseruationem procurat sine vllius damno aut iniuria. Nam & venditor Sempronius pretium, quod stipulatus est, habebit: & emptor ruminos à se exolutos cum legitimis impensis & sumptibus recuperabit & consequetur. Semper autem ei faueri solet, qui vel nunc dominus est, vel qui ius in proprietate voto legitimo sperat, quoties grandium arborum cæsuram prohibet. Vnde est quod usufructuarium & emphyteutam, si arbores cædant, directus dominus, qui his proprietatis habet, omnis vel vltimus fructus vel emphyteuseos iure priuare potest^c.

PRO SEIO EMPTORE. Nihil absurdius hoc retractus iudicio proponi posse, ipsa so-

^a L. Quintus Atius ff. de act. emp.

^b L. dudum C. de contrah. emp.

^c L. Proculus l. arboribus & l. arboribus ff. de usufructu. l. diuor. §. si fundum ff. de usufructu. l. diuus ff. de usu & habitac. Barth. ad l. infraudat §. conductor ff. de iure ff. de iure.

la retractus consideratio & consuetudinis mensuris indicat. Ideo enim introductus est retractus, ut alienata prædia in eadem familia conferentur & retineantur. Quoties autem dominus fundi grandes arbores in eo stantes alienat, non alia mente id fecisse præsumendus est, quam ut venditæ arbores cædantur & tollantur, simulque cæsis arboribus alia denuo succrescant, fiatque aut sylua cædua, aut ex nouis arboribus alia utilitates nouique redditus percipiantur. Itaque absurdum est in iis arboribus admitti retractum, quas ex lege venditionis cædi oportet. Neque enim proprietarius pati velle existimandus est partem illam fundi sibi inutilem & infructuosam iacere. Quin potius hoc volet, ut nouis arbusculis ex trunco cæsarum arborum succrescentibus noua redditus annui utilitas ei acquiratur. Nam quod obiicitur arbores nondum cæsas facere partem fundi: Non quidem hoc perpetuum est, ut in iis omnibus, quæcunque faciunt partem fundi, retractus locum habeat. Nam si hoc generaliter verum esset, fructus fundi pendentes nondumque collecti hac eadem ratione retrahi gentilitio iure possent: Quod tamen falsum esse constat. Quoties enim lex ait fructus pendentes facere partem fundi, non aliud spectat hæc regula, quam ut doceamur, vendito fundo venditos quoque cæsi fructus, qui nondum excisi & percepti, sed pendentes sunt. Secus autem dicendum est si sine fundo fructus vendantur. Neque enim generaliter omne id, quod vel fundi partem aliquo respectu facit, vel aliqua ratione immobile censetur, dici debet actione retractus ab agnatis peti & obtineri posse. Sic licet mobilia precioso aliquo

a. l. finali, §. fructus. ff. qua in fraudem cred. l. Iulianus §. si fructibus & l. qui pendentes. ff. de actio in iudic. qm. pti. b. Arg. l. pe mult. do te flam. militati.

respectu habeantur & censentur immobilia, non tamen si alienata fuerint, repeti gentilitia retractus actione possunt, Idemque & in statua & columna iudicandum est. Ut & in plerisque aliis quæ tamē vendito fundo vendita quoque censentur. Nam quæcunque in fundo ad perpetuam rei commoditatem & usum destinantur, ea, quando in fundo sunt, facere censentur partem fundi. Sed cum aut separatim alienantur, aut cæduntur, aut tolluntur: statim atque separari ea contingit, non amplius facere partem fundi existimantur. Meuius venditas à Sempronio arbores retrahit, ut vel eas cædat, vel in fundo relinquat. Si id animo cædendi facit, actio retractus & ipsa Meuij mēs retractui, qui ad solam conseruationem introductus est, resistit & aduersatur. Sin Meuius animum sibi esse dicat ipsas arbores in eodem fundo relinquendi, non est verisimile, neque ratio ipsa patitur, dominum soli hoc indulgere, ut pars illa fundi infructuosa & inutilis atque sine vlllo commo dō reditu remaneat: sed potius cædi antiquas arbores ex lege venditionis postulat ut nouæ succrescant. Quod autem Meuius opponit, se agnatum proximum Sempronij, eiusque, si intestatus decedat, legitimum & præsumptuum esse hæredem: Illud absurdum est atque à ratione iuris alienissimum. Examinada tamen distinctio quæ ex ipsa Senatusconsultorum ratione adhiberi solet. Nam si proponeremus Sempronium venditorem aliquo post contractum tempore decedisse, atque huic ipsam Meuium ei successisse, ea que ratione dominum fundi factum fuisse: favorabilis esset hæc redhibitionis gentilitiæ petitio: si quidem eo spectaret, ut eadem fundi ipsius facies

al. lex qua Cod. de ad min. tutorum. bl. malum. §. ult. ff. de verb. significat.

respe.

eademque aincenitas remaneat. Quis enim negauerit arbores illas esse ad decus & ornamentum totius vitæ, cuius proprietates illo casu non iure obuerturo, sed iure iam delato ad retrahentem pertinere? At verò in ipsa controuersia istius quæstione alia longèque diuersa ratio habetur. Nam Sempronius, qui venditor fuit, & soli ipsius dominus remansit, viuit & valet. Viuentis autem hæreditas dici non debet, nec certus designari potest hominis sani & viuentis hæres. Potest Sempronius ducere uxorem, & ex ea liberos procreare, quos hæredes suos excluso Mevio relinquet. Quin & ommissa legitime prolis expectatione, potest contingere vt Sempronius fundum vel vnus donet aut permittet, vel vltima voluntate de eo disponat. Quibus casibus cum proprietates gentilitio iure retrahi nequeat, Mevio in ipsa fundi proprietate nullum ius competet. Vt absurdum sit incertam & multis casibus non obuenturam spem pro iure certo & quæsito proponere.

SENATVS Meuium à petitione sua repellendum iudicauit, actionemque gentilitij retractus in ea grandium arborum syluæque non caduæ venditione locum non habere voluit.

Cuius expensis diuisio rei legata fiat, an hæredis an legatarij.

CAP. X.

VM ædes inter Titium & Meuium communes nec diuisæ essent, Titius decedens partem ædium, quam habebat, Scio legat. Petit legatarij ædes illas diuidi ac partem diuisam

sam sibi ab hærede præstari. Quærebatur cuius expensis diuisio procurari ac fieri per iudicem deberet, hæredis ne an legatarij.

PRO SEIO. Legata ab hærede præstari lex voluit: quod autem aliquis debet, ille suis expensis, sua cura, suoque impendio præstare tenetur. Adium pars, quæ defuncti erat, non potest aut commodè aut expedite tradi & præstari, si non prius pars illa certa assignetur, & ab omni communiōne distincta & separata tradatur. Siquis enim liquidò velit dignoscere, quænam sit pars ædium legata & quomodo constet, fieri non potest vt id sine diuisione explicari & perspicui queat. Hoc ergo procurare debet hæres, si testatoris voluntati parere, si legatam rem tradere & præstare velit. Vt non dissimiliter eo casu quo testator alienum fundum legauit, hæredis est eum à domino redimere & legatario præstare. Sic etiam cum fundus aliquis Ecclesiæ legatus est, si ex lege amortizationis precium indemnitate domino feudi solui oporteat, illud non ab Ecclesia legataria, sed ab hærede præstari debere sæpe à Senatu iudicatum est. Neque enim res tradi videtur, nisi simul præstetur habere licere, atque ita tradatur, vt ea quis liberè vti frui possit. Rem autem communem & indiuisam vix est vt aliquis liberè & commodè possidere aut locare possit, aut de ea inuito socio disponere. Hoc autem nisi hæres præstet, dici non potest rem à defuncto legatam tradidisse. Eadem ratione si testator rem alteri obligatam legauerit, necesse habet hæres eam luere. Sic etiam si quid pro introitu erogari solet, hæres id præstare tenetur. Itaque eadem nec dissimili ratione expensa illa, sine quibus

al. quod nisi fiat. ff. de operis libert.

bl. cum res aliena. C. de legatus. §. non salu de legatis in Instit. c. iugè par. arrest. donné au profit des Milnimes de Tours, le 20. de uillet 1592. dl. si res obligata. ff. de leg. 1. cl. 102. his verbis: S. alumno ff. de legat. 3.

a Arrest donné le vendredy apres diner 22. d'A uiril 1583. plaiciât l'Al lemant pour l'appellant, & Nau pour l'inchimé & fut dict bien jugé. mal & sans grief appel lé.

res legata diuidi non potest, aut diuisa tradi, hæredem spectant, non legatarium.

PRO HÆREDE. Mirari lubet ingratum hæredis istius animum, qui dum nulla ratione de minutis quibusdam diuisionis faciendæ expensis litigat, satis ostendit se neque defuncto neque hæredi ullam accepti beneficij gratiam habere. Tam enim rem ipsam summo iure attendamus. Si testator domus partem vel superiorem, vel inferiorem nominatim alicui legasset, non est dubium quin eam, quæ à testatore designata fuit, partem præcisè tradi oportuisset. Sed in hac causa testator simpliciter & indefinitè partem quam in domo habebat legauit. Quis legatarium prohibet quominus eadem parte atque eodem, quo defunctus, modo utatur fruatur? Sicut enim defunctus indiuisam possidebat, ita & ille indiuisam accipiat. Quòd si diuisam habere velit, socium ad diuisionem prouocare licet: Hoc iura patiuntur, hoc ipse legatarius suis impensis procurare potest. Neque enim ratio aut æquitas postulat ut id hæredis impendio fiat aut eius sumptibus procuretur: Si quidem testator non partem diuisam, sed partem qualem habebat, testamento legauit: habebat autem indiuisam. Quoties autem testator aut rem communem legat, aut quidpiam aliud in quo lis aliquæ controuersia occurrat: testantium voluntates ita debemus interpretari, ut defunctus ius quod in re habebat, non aliud quidquam legasse intelligatur. *S.* Ista autem contentio eò censeri odiosior debet, non modò quia ab ingrato legatario moueatur, qui sese beneficij à defuncto accepti præstat inmemorem: Sed eò magis quòd non in litium & controuertendi in pos-

al. si proba
zum. Cod.
comm. di-
uid. arg. l.
communis.
S. si ff. de
m. diuid.

bl. serui. S.
cum fudus
S. si domus.
S. si ff. de
legat. 1.

sterum occasionem res ista causari & præbere posset. Nam si diuisio hærede promouente fiat, & ex portio, quæ diuisione facta obtigerit, legatario displiceat, vel incommoda videatur: ille statim fraudem vel negligentiam interuenisse arguet, & collusionem doloque hæredis factam diuisionem exposulabit. Itaque ut omnis litium & controuersiarum occasio præcindatur: æquius est ut legatarius aut rem indiuisam, qualem defunctus habebat, possideat: aut si diuisam habere desiderat, ipse diuisionem, qualem voluerit, suis expensis & propria diligentia fieri procuret.

SENATVS diuisionis expensas non ab hærede sed à legatario præstari oportere iudicauit.

Dotis promissio quando & quibus casibus donatio meræque liberalitas dici & censeri debeat.

CAPVT XI.

CONSuetudine Cenomanensi Art. 340. si mulier simul cū marito contrahat, & contractus in commodum & utilitatem mariti vergat: contractus ille nullus est, nec mulierem obligat. Meuius cū filiam, quam ex priore coniugio habebat, in matrimonium collocare vellet: dotem mille nummum Titio genero promisit: Eodem contractu Seia, quæ Meuij secunda vxor erat, huic dotis solutioni se ipsam simul cum Meuij marito obligat. Aliquo post tempore Meuius nul-

z Arrest
donné le
Mardy a-
pres disner
17. d'Auail,
1384. entre
Anae le
lart d'vne
part: & Phi-
lippe le
lart d'au-
tre, plaidât
Dangue-
chin pour
l'appellant.
& Nauar-
rot pour
l'inthimé.

lo relicto hærede decedit, promissa quidem sed nõ exoluta dote. Inopem & multo æri alieno obnoxiam Meuij hæreditatem nemo adire voluit. Titius, qui nuptias in spem dotis promissæ contraxerat, Seiam in ius vocat, & ab ea dotem exolui petit. Seia promississe se dotem simul cum defuncto marito agnoscit, sed sponsionem & promissionem suam ex consuetudine & lege municipali nullam esse contendit.

PRO TITIO. Nouercarum odia & sæuas inimicitias quis non deinceps horrebit & extimescet, si quidem ipsas etiam liberalitates & vltroneas promissiones fictas esse & fallaces ac merito suspectas certissimo causæ huius exemplo apparet? *Nullo non magno constitit & bona nouerca* (ait Seneca).

Titius vxorẽ dicta ac promissa dote duxit. Seia tamen hoc nouercali perfidia nunc contendit, vtdem datam fallere ei liceat, & Titio vxor indotata relinquatur. Obiicit Seia dotis promissionem liberalitatis speciem quandam præ se ferre, & conuentiones quasuis in cominodum mariti factas ex lege municipali nullas esse. Primum si quid donatum proponitur, id non marito, sed Titio genero donatum est. Neque enim Meuius, si viueret, quidquam petere aut consequi ex contractu posset. Niger Brutidius apud Senecam, *Beneficiũ est* (inquit) *quod totius eius causã præstat, in quem conferitur*. Licet autem vir & vxor simul eadem obligatione contraxerint, non tamen ideò minùs contractus legitime & inter legitimas personas initus existimabitur.

Quis enim in iure dixerit virũ & vxorem nõ posse simul contrahere? Sed si consuetudinis mens rectè attendatur, facile agnosceamus coniugum inter se

donatio-

donationes & liberalitates lege municipali inhiberi non alios vltros contractus. Vt certè consuetudinis Cenomanensis articulus 340. collocatus est sub ea rubrica quæ de donationibus inscribitur. Itaque cum initum ab vxore in mariti vtilitatem contractum consuetudo reiiicit, quis non videt legis mentem non aliam fuisse, quàm vt donationes aut contractus lucratiuos ab vxore in maritum conferri prohiberet? Dotis autem promissio neque donatio est, neque inter causas lucratiuas recenseri solet. Quin et si accessio aliqua ad dotem cõuenerit, siue vlturæ dotis promittantur, siue aliud quidpiam, contentio illa, etsi inter virum & vxorem inita sit, donationem dicitur. Vt & generaliter quoduis pactum dotale onerosum censetur, non gratuitum. *Neque enim iuris optimi est* (inquiunt Imperatores) *matrimonium cum tot tantisque suis difficultatibus opprimatur, aduentitiis etiam cumulare ponderibus*. Omnes autem dotis promissiones, qualescunq; fuerint, adimpleri lex iubet. *Neque enim* (ait lex) *serendum est, quasi casu fortuito interueniente, mulierem fieri indotatam, sic à viro forsitan repellat*. Illa autem Seia in dote exoluentia denegatio & perfidia, haberi tanto odiosior debet, quanto fauorabilior est dotis causa, quæ inter pias causas recenseri & annumerari solet. Non ergo hæc dotis promissio donatio rectè censetur. Quin etsi donatio dicatur, ea non in mariti commodum, sed in filix, quæ nubebat, fauorem, & in futuri generi vtilitatem fiebat. Quod si eam, quæ filia tua non erat, vt tuam collocare voluisti, si priuignæ erga te officiosæ merita vltro ac lubens agnouisti: cur pœnitere, cur gratiam initam ac beneficium promissum reuocare tibi

a lex promissione. ff. de act. & oblig. b l. 2. si quis. §. si vxor. ff. de donat. inter virum & vxor. c l. 1. §. si ve ro iuncta glossa. in verb. ad lucrum de impo. lucr. d. c. rip. di. 10. c. d. dicit. l. 1. §. si verò. e l. genera liter. C. ad Senas. Vol. las an. um. f l. cum is. §. si in eo. opinione ver. pietatis causa. ff. de con. dic. in deb.

a Seneca de consol. ad Heluiam cap. 2.

b Seneca lib. 9. con. trou. 3. c. quod au tem. §. si vxor. a mari to. ff. de do na. inter vi rum & vx. l. cum in fundo. §. vxor. ff. de iure dotis l. penult. in princ. & l. fin. ff. de in rem verfu.

licebit? Itaque siue iure summo, siue æquitate considerandum, quid erit æquius, quam id quod conuenit præstari, fidemque datam adimpleri? Quid iniquius, quam eam, cui de dote cautum erat, uxorem habere indotatam?

PRO SEIA. Nulla proponi potest legitima causa, quæ Titio iustam de Seia exoptulandi occasionem præstare merito videatur. Titius cum uxorem duceret, exolui sibi constitutam dotem sperauit. Hoc neque iniquè neque contra ius. Sed cum Meuij patris officium esset dotare filiam, Titius ab ipso patre, non ab vlllo alio dotis solutionem sperare debuit. Quod si Meuius neque dotem numerauit, neque decedens hæredes habuit, aut bona reliquit, quæ doti sufficerent, Titius non Seiam, sed foci memoriam accusare debet. Nam quæ naturalis ratio quodve iuris vinculum dotem à Seia nouerca præstari postulat & exigit? Promisit Seia, sed iubente marito. Volentis imperio reluctari, & coniugis auctoritatem iustumve spernere mulieri officiosæ & timide non licuit. Nemo in necessitate liberalis censi solet^a. Verùm omiſſa voluntatis seu spontaneæ seu coactæ quæſtione, siquidem hoc ex facti controuersiveritate pendet, promissionem ipsam, qua de dote conuenit, examinemus, valida sit an nulla. Consuetudo contractum, si in mariti commodum fiat, nullum esse pronuntiat: siue cum marito, siue cum eius propinquis ineatur. Hæc enim sunt legis municipalis verba. Contractus autem iste & cum marito factus est, & in mariti eiusque filiarum commodum cedit. Sed an promissio dotis dici debeat donatio quæsitum est. Qui dotem, quam iure debet, exoluit, donare non dicitur. Sed

si quis

si quis dotem, quam non debet, promittit, promissio hæc vera donatio est & mera liberalitas. Rursum alia proponi debet eius qui dotem accipit, alia eius qui dotem promissit consideratio. Maritus, cui dos vel datur, vel promittitur, eam consequi ex causa onerosa censetur, quia dos ad onera matrimonij sustinenda præstatur. At si personam eius, qui dotem aut præstat aut pollicetur, spectemus, distinguendus est pater ab extraneo. Nam extranei respectu, qui dotem nullo iure cogente spondet, donatio est & mera liberalitas^a. Neque enim extraneus alia mente præsumi potest id facere, nisi donandi animo, & lex ipsa donationis vocabulum hac in re usurpat. Ideoque extraneus dotem non præstare, sed donare dicitur^b. Quinetiam licet promissio in causam dotis facta, non requirat insinuationem, non ideò minus tamen donatio vera est quoties ab extraneo promissa fuit^c. Seiam autem nemo inficiabitur extraneam esse, tum quia Titius nouercæ appellationem tanta inuidia ei obiecit, tum quia nullo vel propinquitatis iure, vel amicitia, aut inieritorum vinculo, priuignæ cui dos dicebatur, nexa & obligata erat. Elegans est Pauli Iurisperiti in quæstione non dissimili responsum, Tutor (inquit) potest mercedes præceptoribus pupilli exoluere: solemnia munera parentibus cognatisque mittere: Sed non dabit dotem sorori alio parente, etiam si aliter ea nubere non potuit. Nam est honeste, ex liberalitate tamen fit^d. At si id ex liberalitate fit, donatio est. Sed an donatio illa mariti modo cedat, & quodnam fuerit Meuij in dotanda filia officium videamus. Nam si maritus aliquam inde utilitatem percipiat, existimate conueniens

a L. 71. Titio centum §. Titio genero. ff. de condit. et demonstr.

b L. unica. §. accedit. C. de rei uxore. a. Etione arg. l. xl. §. si à socio. ff. de quæst. in fraudem credit.

c l. si. C. de iure dotium.

d L. cum plures. §. tutor. ff. de adm. int.

T

a L. proxi
mi. ff. de ri
tu nupt.

est consuetudinem prohibere, ne maritus in rem suam vxori contrahenti auctoritatem præstare potuerit. Hoc enim & ex ipsa lege municipali, & ex ciuili Romanorum iure interdicitur^a. Pater autem non aliter pietatis officio fungitur, nisi filiam collocet & genero dotem dicat. Paternum enim officium est dotare filiam^b. Si pater tam iure naturali, quam lege ciuili ad dotem tenetur, quis non fateatur mariti commodo cedere, quoties filia alicunde, aut alterius factò & liberalitate dotatur? Semper enim ex Iurisconsultorum sententia spectari debet, cuius contemplatione dos data fuerit^c. At verò patris interest filiam habere dotatam^d. Ergo contractus is, de quo agitur, non modò donatio fuit respectu Scia, sed & in commodum patris Meuij facta est, qui filiam dotare tenebatur. Itaque cum lex municipalis eiusmodi obligationibus resistat, contractus, qui vetante & prohibente consuetudine factus est, ipso iure nullus censi & existimari debet^e. Titius vxorem indotatam habere se cõqueritur. Si rectè morata venit, dotata est satis. Sed quid est necesse Sciam extraneæ & prinignæ dotem numerare? Quidve iniquius, quam mulierem istam bonis & fortunis omnibus spoliari, vt ei dotè spondeat & exoluat, cui nec officiis ac meritis obligata est, neque vllò propinquitatis iure aut necessitudinis vinculo coniuncta?

SENATVS Sciam nulla dotis obligatione teneri pronuntiauit, & ab omni promissæ dotis numeratione liberam esse iussit^f.

Debi-

Debitor qui legitimam sibi debitam pleno iure non petit, An in fraudem creditorum facere videatur.

CAPVT XII.

ITIVS Sempronij pater testamèto vsumfructum omnium bonorù vxori Seię legat. Licebat quidem Sempronio testatoris filio ex lege municipali vsusfructus reductionem petere, vt sibi legitima bonorù patris portio pleno iure nullo vsusfructus onere grauata præstaretur: Sed cum Sempronius multo ære alieno vndique premeretur: maluit Sciam matrem paternis bonis vti-frui, quã Meuiò creditori suo cæterisque creditoribus solutionis facilitatem procurare. Creditor legitimam Sempronio deberi dicebat: Quicquid autem Sempronio competeret, seu prædia essent, seu iura & actiones: id omne sibi in causam debiti obligari. Itaque æquum esse, vt ad solutionem eius quod sibi debebatur, fundus aliquis hæreditarius, qui legitimæ valorem non excederet, pleno iure sine vllò vsusfructus onere distraheretur: Idque iudicis auctoritate fieri & iuberi postulabat. At Scia mater dicebat creditori bona Sempronij, sed non bona defuncti Titij obligata fuisse: filio autem Sempronio reductionem vsusfructus ex lege municipalis non postulante, creditores non posse auctoritate iudicis bona Titij hæreditaria possidere, aut publicam corù distractionem requirere, nisi post finitum matris legatarie vsusfructum.

PRO CREDITORE. Lex debitorum

T ij

^a L. i. in prin. ff. de auctor. tutorum. l. i. §. fuit que suum ff. ad Sen. Treb. ^b L. fm. C. de dotis promiss. ^c L. que dotio ff. soluto matri. l. Titio cetero §. Titio genero. ff. de condit. & demonst. ^d L. 71. pater filie. ff. de euit. ^e L. cum lex. ff. de fideiuss. ^f Arrest du Maréchal in s. de l'ün. 1584. plaidant Bauffant pour l'appellant. & Chauuelin pour l'intimé.

fraudes improbat & reicit, cum fide mala & dolosa aliqua subtilitate iustas creditorum petitiones eludere conantur. In hac autem causa apertam esse filij cum matre colludentis fraudem tum res ipsa indicat, tum etiam ipsa personarum cōiunctio satis euidenter ostendit. Legitimam filio competere, eamque sine vlllo fideicommissi vel vsusfructus onere deberi cōstat^a. Competit enim legitima iure naturali, eamque lex alienum as patris nuncupat^b. Itaque cum vsusfructus quem mater iure legati sibi vendicat, sit omnium bonorum, certissimi iuris est eum reduci ad modum lege definitum debere, tam ex Nouella Iustiniani constitutione^c, quam ex speciali legis municipalis dispositione, quæ filio permittit petere legitimam omni vsusfructus onere liberam. Hinc fit vt cum filio nec ius legitimæ, nec reductio vsusfructus denegari queat: nemo autem ita supinus existimetur vt facillè suum iactet & negligat^d: Quis non videt iniquum & ingratum istum debitorem huic vni rei studere, vt quàm diutissimè poterit, creditorem moratoria dilatione frustretur? Hoc autem vt excusatione aliqua prætexat Sempronius, dicit nihil se matri donare, sed lege permittente ius sibi competens remittere & repudiare: remoueantur, quæso, subtiles istæ versutiæ. Nam si inter bonos bene agier oportet, si rem ipsam & mentis nostræ affectum inspicere potius quàm voluntatis vmbram & inanem verborum prætextum spectare æquitas suadet: Is certè donare dici debet, qui se non petiturum promittit, quod tamen petere iure suo potest^e. Vt certè id omnè, quod debitoris iura diminuit, in fraudè creditorum fieri lex interpretatur^f. Quòd si repu-

diatio

diatio iuris tam quæsi quam non quæsi, neque donatio neque alienatio diceretur, consequens esset tutorem fundū pupillo legatum repudiare posse, & debitori fiscali in præiudicium fisci idem licere, & tamen ea omnia prohibentur^a. Quemadmodum autem procurator ad exigendum constitutus, non potest remittendo liberare^b: Sic nec debitori in fraudem ac præiudicium creditoris quidquam licet remittere. Remissio enim siue liberatio vim donationis habet^c. Ac maximè iure nostro, quo absq; vlla hæreditatis aditione fit possessionis & dominij in heredem continuatio, adeò vt statim à morte defuncti hæres dominus ipso iure censetur. At verò si incontinenti statimque à morte testatoris Sempronius factus est paternorū bonorum dominus, non potest in præiudicium creditoris ius sibi quæsitum remittere vel repudiare. Quid autem æquius dici aut proponi potest, quàm vt creditori de ea quantitate, quam mutuam dedit, præsentis die satisfiat, nec moratoria fraude aut inani post finitum matris vsusfructum dilatione decipiatur?

PRO SEIA MATRE. Non est dolus aut fraus, sed officiosa Sempronii filij pietas, quæ defuncti patris memoriam summa religione colens, non creditores decipere, sed supremam charissimi patris voluntatem adimplere studet. Nam & boni hæredis est defuncti voluntatem, licet minus solemnem, exequi: & obsequiosi filij officium videtur matri legatum vsusfructum non controuertere. Quis enim creditor aut causa posterior aut tempore anterior matri præferetur, quæ vitam largita est, & ipso statim natalis horæ momento filium perpetua obligatione sibi deuinxit? Nam

T iij

a L. omni- modo. § l. quoniã C. de inoff. te Stam.

b L. Papi nianus. § si quis impu les. ff. de inoff. test. l. fina. § sin autem p. vites. C. de curatore fu riosi.

c Nouella 18. circa princ.

d L. cū de indebitoff. de proba.

e L. in adi bus in pri. vers. potest enim. ff. de donat.

f L. l. in fi. ff. qua in fraudè cre dit.

a L. magis puo. § iura dum. ff. de rebus eorū l. in fraudè

in prin. ff. de iure fisci l. 2. §. sed

et si quid dolo ff. de hæ. vend.

b L. nō ab- stulis. C. de nouat.

c L. contra §. si filiu. ff. de passis l. 81. si fun- dum. §. T i

tio. ff. de le gatis l.

quod acerbus iste creditor contendit non licere de-
bitori in perniciem creditorum donare: hoc sanè
concedi sine vllò causæ præiudicio potest. Fallitur
enim quisquis donationē vocat quoties nihil præ-
stat, sed id tantum remittitur, quod fortassis sum-
mo iure detrahi vel potius exigi potuisset. Itaque
etsi filio liceat legitimam petere & vsusfructus re-
ductionē persequi: non tamen si ab illo summo iure
filius decedit, donare quidquam dici debet: quia
ex Iuriscursorum sententia, remittere non est
verè donare^a. In hac autem controuersia, in qua
quæritur liceatne debitori quidquam remittere,
adhibenda est distinctio, quæ ex Iuriscursorum
responsis petita, omnem disputandi occasionem ad-
dimittit. Aut enim agitur de iure debitori delato &
quæsito: aut de eo quod vel nondum delatum, vel
delatum quidem sed nondum acquisitum est. Si
debitor ius sibi quæsitum reiciere velit & repudia-
re, non est ferendus, quia id non alio animo, quam
in fraudem creditorum facere cõsetur. Sed si de iure
nondum quæsito agatur, non prohibetur illud
repudiare. *Pertinet enim edictum* (inquit Iuriscõsul-
tus) *ad diminuētes patrimonium, non ad eos qui id a-*
d d. l. magis puto. & d. l. in fraudem.
gunt ne locus letetur^b. Neque enim utique donat qui
lucranda & acquirendi occasionē omittit^c. Et hoc
quidem generaliter obtinet, nisi si fortè aut de mi-
nore aut de fisci præiudicio agatur. Nam & fisco
debitor, & minori tutor non modò quæsitum cõser-
uare, sed & non quæsitum procurare & acquirere te-
nentur^d. In ceteris autem omnibus debitor nihil in
fraudem creditorum agere dicitur, cum ius sibi de-
latum, nondum autem acquisitum repudiat. Ius enim
nondum quæsitum, nondum etiam est in bonis nostris.

Nam

Nā quod creditor obiicit iure nostro statim à mor-
te defuncti, etiam sine vlla aditionis solemnitate,
nos rerum à defuncto relictarum dominos fieri,
hoc idem etiam iure Romano obtinebat, non mo-
dò in filio cuius respectu continuatio dominij di-
citur: sed & aliis casibus ab ipsa defuncti testatoris
morte legatum statim nostrum & nobis quæsitum
dicitur, eadēque ratione cætera etiam quæri & ip-
so iure apprehēdi censentur^a. Sed hæc legis fictio
ita locum habet: vt legatum & quiduis aliud quod
in hæreditate est, si non repudietur, retro nostrum
fieri præsumatur. At si repudietur, id retro nostrum
nō fuisse, nec vllò tempore ad nos pertinuisse, ex-
stimetur. Idque pluribus verbis ostendit Vlpianus,
cum de eo agit, qui in fraudem patroni aliquid alie-
nasse arguitur^b. Itaque licet Sempronius vsusfru-
ctum matri non controuertat, non tamen ea ratio-
ne fieri pauperior, aut de suo matrimonio quidquam
diminuere dici potest, sed dum vltimam patris vo-
luntatem eiusque testamentum exequitur, dicit cū
Vlpiano, se potius fidem defuncto debitā exoluere
& pleniore officio fidei præstandæ fungi, quam
quicquā donare videri^c. Tu verò filium prouocas,
vt in matris annos inquirat, & vsusfructum, qui
morte finitur, controuertendo, maternam in se i-
ram prouocet. Testamentum ritè ac solemniter fa-
ctum est. Quid filium adigis, vt defuncti patris, què
ille semper officiosissimū & amantissimū agnouit,
voluntatem tanquam inofficiosam arguat & impu-
gnet? Bono hæredi (inquiebat Plinius) satis est vo-
luntatē defuncti nosse. Neque enim, ex Quintiliani
sententia, vllum potest esse maius solatium mortis
quam voluntas vltra mortem. Sempronius defun-

al. l. c. cõmun. de legatis. l. a Titio. ff. de furtis.

al. l. i. §. v. trum. ff. si quis in fraude patroni.

al. si spon sus. §. si maritus & §. si quis rogatus. ff. de donat. inter virum & vxor.

T. iiii

cti patris voluntatem ita colere vult, vt suam à sui aliquando obseruari cupit: Nec quid controueri possit cogitat, sed patris, qui vltimum elogium scripserit, voluntatem reueretur: Idque non creditoris fraudandi causa sed ex officio facit, ne afflictam viduæ senectutem vexare & vsufructu ritè legato spoliare compellatur.

SENATVS vsufructu Seizæ confirmato creditore à petitione tanquã iniqua & iniusta repulit.

NON ERIT alienum hoc loco quæstionem adiiicere haud dissimilem, quæ non modò controuersa disputatione disceptata est, sed & variè iudicata refertur. *SEMPRONIVS* multo æri alieno obnoxius matrem habuit Seizam. Illa cum vellet rerum suarum securitati & conseruationi cõsulere, vt eas ab acerba creditorũ filij distractione vindicaret, testamento bona omnia nepotibus, quos ex Sempronio filio habebat, donauit. Creditores postulabant vt Sempronius legitimã iure naturali debitam ex bonis maternis sibi præstari peteret: Aut nisi peteret, creditoribus eam capere in causam iudicati & in solutionem æris alieni permitteretur, *NEPOTES* dicebant, Sempronio patri licere qui dem, si velit, in officiosam donationem arguere & legitimam in iudicio persequi: sed eo non conquærente neminem esse qui donationem controuertere legitimo iure queat. *CREDITORES* cõtrà exposulabant clandestinis & domesticis fraudibus facillè quiduis pro negotij oportunitate fingi posse. Manifesta est autem Sempronij collusionio, qui vt creditores frustretur & filiis suis fauceat, legitimam, quæ debetur petere recusat. Sēpronius generalis obligationis nexu res sibi yndecun-

que

que competentes obligari creditoribus voluit, atque hic est generalis obligationis effectus, vt omnia iura & res omnes tam præsentès quàm eas, quæ quoquo titulo postea obuenerint, contineat & complectatur*. Ipsa autem legitima ex continuatione quadam dominij sine vlla alia speciali aditione, prehensione, vel petitione, filio hæredi legitimo ipsò iure acquiritur, ex tacita iuris nostri fictione, & ex generali regni istius regula per quam à pragmaticis mortuus *saisire* viuum dicitur. Creditores autem non quidem de in officiosa auizæ donatione cõqueruntur, sed dolum Sempronij accusant & fraudem in eo committi arguunt, quòd legitima certo iure debita omittatur. *NEPOTES* prudens auizæ consilium commendabant, quæ dum rebus suis consulit, nullam creditoribus fraudem facere cogitauit. Neque enim creditores ullos habebat: Alienis creditoribus, quibus obligata nõ erat, fraudem facere non potuit. Sed illa prouidam & laudabilem nepotũ curam gerens, noluit paruulos stultitiam decoctoris patris prodigalitate miseros egeres. Quod vt fieret, nepotibus bona reseruauit, vt res suas à filij creditoribus vindicaret. At hæc voluntas neque fraus est neque dolus malus. Quid enim creditores conqueri possunt? Si enim Sempronio maternæ successiõnis obuenturæ intuitu pecunias crediderunt, imprudentes sunt qui obligari existimauerunt à Sempronio potuisse ea bona in quibus nondum ius vllum habebat. Quin & puniendi sunt si filiis familias induxerunt, vt de parentis viuzæ hereditate cogitaret. Hæc enim res Senatusconsulto Maçedoniano causam præbuit. Sin verò creditores nullam hereditatis maternæ cogitationẽ habuisse

al. 3. S. cum
ex causa.
ff. de pign.
l. i. in f. ff.
que in
fraudem
creditor.

à Arrest
donné le
Mardy 24.
de Iuillet
1584. plai-
dans de Vil-
liers pour
Pierre Mo-
réd on ap-
pellant, &
Monsieur
Seruin
(mainte-
nant Ad-
uocat du
Roy) plai-
dant pour
Margueri-
te Archâ-
bault Inhi-
mee, la-
quelle gai-
gna sa cau-
se.

b L. data.
C. de dona

profidentur, sed in creditum iuerunt nulla alia fiducia & securitate, nisi sola eorum bonorum cōtemplatione, quæ Sempronius ipso obligationis contractæ tempore propria possidebat, nulla utique fraus, nulla securitatis & bonorum diminutio fit. Huius controuersia quæstionis decisio variè tractata varièque iudicata refertur².

De donatione mutua & reciproca inter sorores facta. Et an partus qui in utero est pro nato habeatur.

CAPVT XIII.

CAMILLA, Lucretia, & Diana Morellæ cum sorores & innuptæ esset, donatione mutua & reciproca inter eas conuenit ut superstites aut si peritites bona præmortuæ vel præmortuarum consequerentur, si modò nulli nascerentur liberi qui matri superstites essent. Aliquo post tempore Diana Titio nupsit, & cum grauida esset, Lucretia decessit. Ipsa autem Lucretia, ut & Camilla virgines & innuptæ remanserant. Paucis post Lucretiæ obitum diebus, Diana filium enixa est, & in ipso puerperio obiit. Mota est de hæreditate Lucretiæ controuersia inter Meuium filium Dianæ, & Camillam quæ vna ex tribus sororibus supererat.

PRO MEUIO FILIO DIANÆ. Donationes, quæ mutua sunt & reciproca remunerationis spe vicissim ineuntur, solent singulari aliqua & præcipua fauoris consideratione commendari.

Sed

Sed id publico errore fit & ipsa veritatis ignorantia. Neque enim mutua donationes veræ liberalitates sunt aut ex sincera animi beneuolentia procedunt, sed potius commercia, synallagmata, & permutaciones dici debent. Nā qui ea conditione donant, hoc faciunt non tam donandi animo, sed potius aperta lucri expectatione, si casus ex voto succedat, & alterum præmori contingat: & ut ait Isocrates, εὐδόν αὐτὴ ἐμποιεῖαν ποιεῖ μὲν οὐκ ἀπολύτῳ κέρει, ἀλλ' ἐμποιεῖαν ποιεῖ μὲν οὐκ ἀπολύτῳ κέρει, ἀλλ' ἐμποιεῖαν ποιεῖ μὲν οὐκ ἀπολύτῳ κέρει. Lucianus b, cum de donationibus istis mutuis ageret, quibus præmorientis bona superstiti destinantur, Homericum c illud usurpat: ἢ μὲν ἀνείρη ἢ ἐλάσας. Sic & ἀλλήλοκληρονομία, conuentio est mutua successiōnis, quæ, nisi inter commilitones, legibus nō adprobatur d. Si donatio inter sorores inita pro nulla habetur, Lucretiæ ab intestato succedi debet. Quo casu Meuius repræsentationis iure ad successiōnem vocatur. Sed quia donatio hæc mutua nostris legibus adprobatur & valida censeri solet: conueniens est donationis illius tam verba quàm conditiones appositæ attendi & examinari. Donationi dicta lex est, ut superstites bona præmortuæ consequantur. At Lucretia præmortua superstites reliquit duas sorores Camillam & Dianā. Cur ergo contra donationis legem soli Camillæ vniuersa hæreditas adiudicaretur? Obiicit Camilla Dianam nupsisse. Quasi verò liceat nuptias in odium & inuidiam adducere, ad quas antiqui præmiis propositis ciues suos inuitare consueuerant. Quod si donatio illa mutua ac reciproca ex sola nuptiarum Dianæ causa reuocari diceretur, an non hoc esset pœnam matrimoniis indicere, quo-

a Nicolaus Valla, en son traité De rebus dubiis, recite vn arrest solénel cōfirmatif de telle donation au profit des enfans du sieur de Religny, le dit arrest du mois de Decembre 1561. Toutesfois i'ay entendu que par arrest prononcé en robe rouge par Monsieur le President de Bianemes n. 1. le Mar dy auant Pasques 1589. Il fut dit en pareille que-ssiō que le fils ceman de oit sa legitime, ou que les creanciers seroyēt subrogez pour la demander.

a Isocrates ad Nicodem. in pr. b Lucianus in dialogo Cratesis & Diogenis. In dial. mortuorū c Homerus Iliados 4. d. licet. C. de pactis l. 4. Cod. de inutil. stipulat.

rum libertati tam diuino quàm humano iure faue-
 nis. ff. de donat. b l. 7. qui
 in vtero l. affectionis legitimæ occasione fiunt. Nulla autem
 penult. ff. benevolentia maior proponi potest, quàm inter
 de statu ho. sorores, quarum affectum mutuumque inter se amo-
 minum l. rē nec ipsa coniugij ratio nec vlla alia superueniēs
 231. quod occasio dirimere aut minuere præsumetur. Diana
 de ver. si. Meuij mater eo tēpore, quo Lucretia decessit, gra-
 gmf. uida quidē fuit: sed licet partus instaret, nondum ta-
 e. Aga- mē editus erat. Donationis autē conditio de liberis
 thias li. 4. loquitur, quos tēpore mortis Lucretiæ extitisse o-
 de bello portuit. Nā si quærat, an partus nondū editus pro-
 Gorhico. nato haberi debeat, distinctio ista, adhiberi solet, vt
 dl. 161. non quoties de eius commodis agitur, æquum videatur
 est pupill. eū, qui in vtero est, pro iā nato & edito cēseri^b. Sic
 ff. de verb. aliquādo vter, coronatus est & in possessionē re-
 gmf. gni missus^c. Sed si de ea cōditione vel de ea causa a-
 e l. 1. de vē gatur, quæ partui noceat eique præiudiciū aliquod
 tre inspiciē do l. 9. in afferat, vetat lex ne partum, qui nondū editus est,
 falcidia l. 73. in quā pro iam nato habeamus. In hac autē controuersia
 ti. are. ff. Meuius opulenta hæreditate priuabitur, si illum eo
 ad leg. fal- tempore, quo in vtero fuit, pro nato habeamus. Ita
 ci l. que ne tam graui dāno afficiatur, non debet pro iā
 f l. 1. 2. nato haberi^d. Sed æquius est vt eo tempore, quo v-
 3. C. de post- tero inclusus quiescebat, pars viscerū matris existi-
 tum. hære metur^e. Vt nec generaliter donatio antē reuocari
 dibus in- aut testamentum rumpi dicitur, priusquā infans sit
 stituend. in lucem editus^f. Quinetiam donec in lucem pro-
 gl. antiqui ff. si pars derit, ad partē hæreditatis non admittatur^g. Quia
 ff. si pars priusquam natus fuerit, non videtur capax qui vel
 per. l. virū in prime. ff. de reb. du-
 in prime. ff. biiis. hl. si
 de reb. du- hæres. ff. personam sustineat^h. Licet ergo Diana prægnans
 hl. si fam. ere. sc. l. inter. §. quando in. C. unde legitimi l. ff. de collat. l. ff. de assig. li.
 ff. de assig. li. esset

esset eo tempore quò Lucretia decessit: non tamē
 liberos habuit, neque eam partus nondum in lu-
 cem editi ratio excludere ab isto donationis du-
 dum factæ emolumento potest. Quinimo singa-
 mus cōditionem illam si sine liberis defecisse: Quia
 non omnes sorores, quæ inuicem donauerant, sine
 liberis decesserunt, caduca fiet donatio & in totū
 deficiet. Quo casu res ad intestati causam reduci-
 tur. Hoc autem si proponamus, Meuius Dianæ fi-
 lius iure repræsentationis Lucretiæ materteræ ab
 intestato succedet, & ad dimidiam bonorum par-
 tem vocabitur.

PRO CAMILLA. Donationis mutæ &
 reciprocæ, qualis inter sorores inita fuit, ea est con-
 ditio & natura, vt donantes æquo iure eandem &
 æqualem omnibus spem sibi inuicem præbeant.
 At verò ab eo tempore quo Diana nuptiis legiti-
 mē ac solemniter contractis grauida facta est, nul-
 lum donationis euentum nullamque rerum dona-
 tarum spem sororibus præstare potuit. Nuptias ita-
 que Camilla obiicit non in inuidiam, aut quia ma-
 trimonij contrahendi libertatem ex vlla donati-
 onis cōditione impediri dicat: sed vt quemadmo-
 dum partus propē in lucem editus cæteras sorores
 à bonis Dianæ excludebat, eadem ratione neque
 ipsa etiam Diana post spem certam prolis in foro-
 rum bonis ius vllum in vim donationis sperare de-
 buerit. Matrimonia (inquiunt Doctores) à pœna
 damni libera debent esse, sed non à pœna amissio-
 nis lucri^a. Donatio inter sorores inita affectu solo
 constabat. At verò Diana cum nupsit, animum à
 sororibus ad maritum & prolem reuocauit, nec vl-
 lam meretur fauoris commendationem, quod mi-

^a Barthol.
 in l. Tizio
 centum. §.
 Tizio cen-
 tum. ff. de
 conditio. &
 demonst.

nor natu cæteris in eodem virginitatis voto manentibus coniugium festinauit. Ipsa quidem non nubendi conditio potestatiua est, cum ex voluntate & animo pendeat: Ideoque nuptias eligendo donationem neglexisse videtur^a. Non tamen vt ex sola nuptiarum consideratione Dianam excludi dicamus, sed quod prægnans & grauida esset eo tempore quo Lucretia decessit. Effectus enim isti iusmodi donationum in tempus mortis conferri intelligitur^b. At verò statim atque Diana prægnans fuit, cæteris sororibus ad bona Dianæ omnis spes præclusa est. Inæqualis autem & iniqua hæc conditio esset, si vna ex sororibus sperare cæterarum bona posset, alię non item. Nam si tantam inæqualitatem admitti velimus, donatio non amplius mutua dici posset, hac potissimum ratione, quod ea lex donationi dicta fuerit, ne liberis extantibus sorores sibi inuicem succederent. Duo sunt quę Meuius obiicit: Primum quod is, qui in vtero fuit, non debuerit pro nato haberi. Quo casu neque ipsa etiam Diana liberos habuisse existimabitur. Deinde si ex partus consideratione conditio deficiat, contendit Meuius donationem reuocari, non quidem pro parte aut vnius sororum contemplatione: sed illam in totum resolui, vt ea ratione res ad intestati causam reduci debeat. Quo casu Meuius Dianæ filius representationis iure ad successionem vocatur, & æquo iure cum Camilla concurrat. Hæc sunt duo Meuij argumenta quæ refelli necesse est. Primum itaque constat Dianam, quæ prægnans erat, non posse dici sine liberis fuisse eo tempore, quo Lucretia decessit. Nam & is qui prægnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse. Non dissimiliter

al. fina. C. de necess. seruo here de instituto.

b l. si inter ff. de rebus dubiis.

c l. 147. ff. quis prægnantem. ff. de reg. iuris.

similiter Iurisconsultus ait, *Intelligendus est mortis tempore fuisse qui in vtero relictus est*. *ἢ ὁ ἐν γαστρὶ ὄν, ἀποκτίνεσθαι ἐν καιρῷ τελευτῆς.* Si quis in casu *ἀπαρδείας* restituere rogatus fuerit, & relicto posthumo decesserit: quasi deficiente conditione non petetur fideicommissum^b. Nam quod dicitur, cum qui in vtero est, non aliter pro nato haberi, quam si de eius commodis agatur: Illud non passim, sed adhibita distinctione locum habet. Spectari enim & attendi oportet vtrum agatur de lucro aliquo & privilegio quod lex indulgeat, an verò de implemento contractus. Si de lucro & beneficio non ex contractu, sed à lege indulto agatur, vtero faueri solet, & in fauorem prolis pro nato habetur qui in vtero est. Vterus enim in odium adduci non debet^c. Sed si de implemento contractus agatur, ea quæ prægnans est liberos habere censetur, aut certe res ipsa ex euentu pedit, & iura *κυφοραμείβους*, quoad vtero clauditur, incerta sunt & suspenduntur. Quid enim si ante legitimum pariendi tempus prægnans abortu spem nascituri foetus abiecerit? At verò si exinde nasci eum contigerit, omnia retrò considerantur, & ex eo tempore, quo mater grauida fuit, is qui in vtero erat, pro nato haberi & censi debet. Nam toties præsumitur is qui in vtero est, viuere, quoties præsumptio, cum veritate concurrat^e. Quotiescunque autem de contractus implemento, agitur, rem omnem ex contrahentium animo & voluntate metiri nos conueniens est. In ista autem donatione ea fuit sororum mens & voluntas, vt si innuptæ manerent, superstitibus bona præmortuæ consequerentur, & sorores tam fratri quam cæteris collateralibus

a l. 153. intelligendus. ff. de verb. signif.

b l. antepe nuli. C. ad Senat. Tre bell.

c l. emancipatum ff. de Senat. cor. l. 2. ff. de filiis de curionis l. excusantur. ff. de excus. tut. l. etiam ff. de minori bus.

d l. 129. qui mortui. ff. de verb. signif.

e l. 1. ff. de ventre in possess. mis. tendo.

præferrentur. Ita tamen ut potior esset liberorum causa, & si aliqua earum matrimonij vinculo iungeretur, liberorum ratio sorores excluderet, bonaque eius quæ liberos & legitimam posteritatem relinqueret, donationis legi & conditioni non subiacerent. Non ergo dicere possumus, Dianæ contemplatione donationem mutuam amplius substituisse. Neque enim mutua fuisset ea donatio illius intuitu quæ extra donationis aliam & conditionem posita erat. Hinc etiam petenda est posterioris argumenti solutio. Dicendum enim est Dianam ab eo tempore quo post contractas nuptias prægnas liberos edidit, ab omni donationis mutuae lucro exclusam fuisse. Non tamen æquum esset exclusam Dianam omnino deficere conditionem: sed hoc omne ita estimandum est, quasi nulla unquam donatio Dianæ facta esset, sed solæ Camilla & Lucretia donationem illam mutuam iniissent, atque ita omne donationis emolumentum Camilla sola capere & consequi debet. Sic in iure, si duo instituti sunt heredes, & unus eorum partem non faciat, totum hæreditatis lucrum ad alterum spectat, quasi vno tantum hærede instituto. Hæc enim conditio, *si nulli nascantur liberi matribus superstitibus*, pluralis est locutio quæ in singulares resoluitur. Ut quemadmodum filius Dianæ dici non potest esse vel Camillæ vel Lucretiæ filius: ita etiam cum Dianæ contigit liberos habere, separata censeatur & distincta Camillæ & Lucretiæ consideratio: nec ambæ deinceps quidquam cum Diana commune habuisse existimantur. Sic in iure si testator ita scripsit, *Sithum & Pamphilum Titio do lego, si me erunt cum moria*, & Stichus à testatore fuerit alienatus, nihilominus

al. utrum.
ff. de rebus
dubis. l. fi-
nali C. de
condit. inst.
l. si quis le-
gauerit. ff.
de legat.
l. l. sales.
ff. de condit.
& demoff.
b Bartho-
lus in l. si
seruus. §. si
plurium ser-
uorum. ff. si
quis causio
nibus.

lominus Pamphilus Titio debebitur. Sic & cum libertis ea conditione legatum esset ne alienent: Vnus alienauit: Is quidē nihil ex legato consequetur, sed totum ad eos spectabit qui nihil alienauerunt. Ergo in hac mutua donatione requiritur, ut omnium æqua sit & reciproca spes & cōditio. Hoc autem aliter fieri non potest, nisi æquè ac vicissim superstitibus ad præmortuæ bona venire possent. Si quæ autem illarum extra donationis mutuae conditionem posita esset, illa reiicitur sola, ut inter cæteras, quæ in eodem donandi animo & eadem donationis conditione remanserunt, donatio vim suam & effectum retineat. Itaque cum Diana, quæ Lucretiæ superuixit, liberos tunc natos aut prope nascituros haberet, atque ita extra donationis legem esset, non modò Diana, sed & eius filius ab omni donationis commodo excludi debet. Camillæ causa tum Romani iuris dispositione nititur, tum etiam donationis inter sorores magno affectu mutuaque beneuolentia initæ executionem habet. Quod si Camilla vel iure vel donatione deficeretur, & in iudiciis merita litigantium spectari equitas desideraret: quis superstitis Camillæ commendationem non ex animo foueat? aut quis musas atque deo non nouit, ut Camillæ Morellæ omni virtute & doctrina ornatissimæ excultam eruditionem & perfectas ingenij dotes nescire se fateatur?

SENATVS bona defunctæ Lucretiæ soli Camillæ excluso Dianæ filio adiudicauit.

At resté
né le Mardy
13. iour de
Decembre,
1583, plaidât
Aubery
pour Da-
moiselle Ca-
mille de
Morel ap-
pellâre cō-
tre Philip-
pes Migot
tuteur de
Charles Mi-
got son fils
aîné.

*Prohibitio alienandi an impediatur dominij
translationem.*

CAPVT XIIIIL.

TITIVS fundum Sempronianum Seio ea lege cessit & tradidit, vt quottannis Seius certam frumenti quantitatem ex eo prædio penderet. Præstationem illam seu pensionem annuam vocare possumus aut canonem emphyteuticum aut redditum annuum. Nos contractum ipsum appellamus *bail à rente fonciere*. Huic autem contractui addita erat specialis pactio, qua conuenerat, ne posset redditus ille seu pensio annua cuiquam vendi irrequisito Seio eiusque hæredibus, qui si vellent, eodem oblato precio cæteris quibuscunque præferrentur. Titius aliquo post tempore irrequisitis Seij hæredibus canonem illum seu pensionem annuam Meuiio vendidit, accepto 500. nummorum precio. Oritur controuersia inter Meuium & Seij hæredes. Hi restituto & refuso 500. nummorum precio liberari volunt, & se in ea alienatione præferri debere contendunt: quia prohibitio in rem sit. Meuius prohibitionem illam, per quam irrequisito Seio redditus alienari non debuit, personalem esse conuentionem dicebat, quæ personalem actionem ac regressum aduersus Titium venditorem pariat, non autem dominij translationem & redditus venditi cessionem impedire possit.

PRO MEUIO. Prohibitiones alienandi,

quæ simpliciter & nulla adiecta causa fiunt, nullas esse lex voluit. Nam & ex generali iuris dispositione

tione nudum de non alienando præceptum non valet, nec tenetur emptor vel legatarius cauere de non alienando. Ac maxime in contractibus, quorum authoritati & libertati repugnat, si admittimus non licere ei, qui dominus est de re sua pleno iure disponere. Vt & cum stipulatio interponitur ne liceat domino rem suam alteri precario concessam vel depositam repetere: Nonnunquam tamē certa aliqua causa adicitur, quæ fauore quodam prohibitiones eiusmodi commendat & ratas esse iubet. Veluti cum testator alienari vetuit, vt aliuo minus industrio prospiceret. Quod si generaliter omnes istiusmodi prohibitiones, & de non alienando pactioes valere & subsistere admittamus: tamē adhibita distinctione iuris interpretes prohibitiones fieri dicunt, aut lege aut testamento, aut pactioe. Si de prohibitionem agatur quæ à lege vel iudice procedat, alienationem nullam esse constat. Quodcūque enim fit lege prohibente nullum est. Lex vetat rem minoris aut rem Ecclesie alienari: si alienata fuerit, poterit officio iudicis etiā à quocunque repeti & recuperari. Nā & ille ipse qui alienauit, reuocare potest. Quod si prohibitio testamento facta fuerit, ea obstat ne dominiū trāsferrī queat in alios quàm qui fideicommissio continentur, & ad quos noluit testator rem peruenire. Itaque non minorē effectū habet testatoris quàm legis aut iudicis interdictio. Aliud verò dicendum cum prohibitio nec lege, nec testamento, sed sola pactioe fit. Tunc enim conuen-

L. filius ff. de diu. ff. de leg. 1. l. pater. §. in

lin. Agrippa. l. Lucius

in princ. ff. de legat. 3.

b. l. in re mandata.

c. l. cū precario. ff. de precario. l.

1. §. si sit. ff. de positi.

d. l. Titio centum in princ. ff. de cond. & demonstr.

e. l. fin. C. de rebus alienis non alien.

ff. l. 6. si mulier. §. in donationibus ff. de dona. inter viros & vx.

g. l. non dubium. ff. de legib. l. cum lex. ff. de fideiuss.

h. l. iubemus. §. economus. C. de sacros. Eccl. l. fin. C. si maior factus. l. cū pater. ff. de legat. 2.

i. D. l. filiusfamil. §. diuis. ff. de leg. 1. l. peto. §. pradiū. & §. fratris. l. cum pater. §. libertatis. ff. de leg. 2. l. pater filium. §. 1. in fi. l. is qui complures. ff. de legat. 3. l. 3. §. si qui ita legauerit. ff. de adim. leg. ant. res qua subiacente Cod. communia de legat.

a *L. ea lege. Cod. de condit. ob. causam.*
 b *L. traditionibus. C. de pactis.*
 c *L. si sub vna. §. ult. ff. de verbo rum oblig.*
 d *L. si ita quis. §. ea lege. ff. de verborum obligat. l. si sterilis. §. si tibi fundus. ff. de adu. empti. l. qui fundus. ff. de contrahenda emptione. l. si tibi arca. ff. de prescript. verb. ob.*
 e *D. l. si sub vna. §. ult. ff. de verbo rum obligat.*
 f *l. quoties. l. pro parte. ff. de seruis iuris.*
 g *L. l. ff. de fundo dotali. l. hac editi. §. ceterum. Co. de secundis nuptiis.*
 h *L. et si. dotis. C. de iure dotium. l. qui absenti. §. si quis possessionem. & ibi Doctores. ff. de adquir. poss. h. L. alienationes. ff. fam. et si. l. item veniant. §. puitam. & l. diuus in prin. D. de petis. hered.*

tio personalis translationem dominij non impedit: Sed hoc solum operatur, vt vel rei æstimatione condicere liceat, vel id quod interest peti possit. Nam quemadmodum sine traditione solus partiu consensus dominium rei transferre non potest: Vt neque etiam ius vllum reale quod rei perpetuo inhæreat, imponere: Ita etiam sola personalis pactio dominij transferendi facultatem ei, qui dominus futurus sit, adimere non potest. Personalis enim pactio non aliam quàm personalem actionem producere potest. Ius autem reale quod rei perpetuo inhæreat, & ad quemcunque possessorem trāseat, imponi cōuentione personali nequit. Hæc autem non ex stricti tantum iuris regula obtinere certissimum est: sed & si æquitatem attendamus, constat fauorabilem esse alienandi licetiam: odiosum autem videri, quoties quis de re sua libere disponere inhibetur. Itaque quotiescunque venditio facta est ea lege ne res alienetur, & nihilominus facta fuit alienatio, non videtur æquum rem ipsam pleno iure ad primum illum venditorem reuerti, aut solam illam prohibitionis pactionem effectum alienationis impedire. Neque enim ex eo quod alienatio prohibita fuit, statim sequitur alienationem, si quæ postea fiat, ipso iure nullam esse. Veluti si fundi Semproniani proprietas controuertatur, non quidem debet pendente lite res alienari. Non tamen omnis rei litigiosæ alienatio dici nulla debet, ad hoc vt etiam ille ipse qui alienauit

navit

nauit rem, quasi non ritè & legitime alienatam, possit condicere. Non ergo ista prohibitionis pactione contractum sequentem ipso iure annullat, aut rei vindicandæ facultatem præstat. Dicet aliquis, Nihilne operabitur ista pactione? Certè hunc habebit effectum, vt qui sibi pactione de non alienando cauit, aduersus eum, qui promissione illa obligatus est, agere, & id omne quod sua interest condicere & obtinere possit. Vt in hac controuersia, hæredes Seij Titium in id omne quod sua interest, propter alienationem inconsulto Seio eiusque hæredibus irrequisitis factam, conuenire poterunt.

PRO SEI HÆREDIBVS. Contractuum fauor & pactionum libertas hoc postulat, vt quæuis conuentiones à domino in rei suæ traditione adiectæ valeant. Quilibet enim in traditione rei suæ potest eam legem, quam voluerit, adicere: cui si non satisfiat, rem ipsam repetere & condicere permittitur. Veluti si quis stipulatus fuerit, ne ei qui fundum acquirit, liceat in loco vendito monumentum extruere, vel si cautum & conuentum fuerit ne vendita res huic vel illi cedi aut tradi vquam possit. Nam quod prohibitiones lege vel testamento factas Meuius ab eis distinguit quæ sola pactione continentur: Vtique distinctio illa tum rationi & æquitati, tum etiam iuris nostri dispositioni aduersatur. Cur enim maior existimabitur vltimæ voluntatis autoritas, aut cur validior erit domini testamento de re sua disponentis potestas & licentia, quàm eius qui legitima inter viuos cōuentione de re sua contrahit? Cum maximè in Gallia validiores multo censcamus dispositiones

a *L. Stichus D. de manum. testamento.*

b *L. ea lege. Cod. de condit. ob. causam. l. qui Romæ. §. heredes ff. de verbo oblig.*

c *L. penult. & si C. de pactu inter empt. & vendit. l. 1. & 2. C. de donat. que sub modo. l. 2. C. de v. sucap. pro emptore. d. L. si ita quis. §. ea lege. D. de verb. obli.*

quæ inter-vivos fiunt, quàm vltimas testantium voluntates. Itaque lex cum de prohibitis alienationibus agit, eandem omnium rationem habet, nec diuerso iure prohibitiones pactione factas censet. Sic etiam Paulus Iurisconsultus, si pactio talis inita fuerit, hanc esse illius vim & effectum tradit, vt et si per plures emptores incipium cucurrerit, fiat ei, qui primus vendidit, abducendi potestas. Atque idem Paulus alio loco manus iniectionem tribuit: & ex communi iuris interpretum sententia prohibitio eiusmodi alienationem omnem impedit: ac potissimum si prohibitio concepta sit verbis negatiuis. Conditiones enim & prohibitiones, vel quæuis aliæ pactiones verbis negatiuis conceptæ hunc effectum habent, ne dominium vlllo iure transferatur. Marcianus Iurisconsultus, *Si pactum sit à creditore ne liceat debitori hypothecam vendere vel pignus, certum est nullam esse venditionem vt pactioni stetur*. Quod quidem Marciani responsum diuersa ac potius contraria tum lectione, tum etiam interpretatione extat: Bartholus enim testatur fuisse quosdam qui legerent, *nullam esse pactionem vt venditioni stetur*. Alij autem, vt idem refert, asseriebant legendum *nullam esse venditionem vt pactioni stetur*. Ideoque vt certa lectionis veritas costaret, ad Pandectas Florentinas, quæ tū Pisis erant, recurri visum est. Verùm omiſsa generali iuris quaestione duo sunt in hac cōtrouersia, quæ causam hæredum Seij certam & indubitatam reddant. Prius est quod vno omnium iuris interpretum consensu quotiescunque prohibens in ipsa re ius sibi aliquod retinet & reseruat, tunc prohibitionem illam rem ipsam afficere indubitanter asse-

TURU

tunt: Siue ius quod retinetur, directum sit, vt in cōtractu emphyteutico, si emphyteuta contra prohibitionem & emphyteuseos legem alienet. Siue etiam aliud quoduis ius reale, siue hypothecæ, siue quoddam aliud retineatur, ea prohibitionis pactione dominij translationem impedit. Absurdum enim esse lex ait, vt quis rem, quam in suis bonis pure non possidet, possit liberè ad alios transferre, aut eam hypothecæ pignorisve nexu obligare. Vt in hac causa cum Seius fundum sub illo annuo reditu & emphyteutico perpetuæ præstationis canone acquisit, verisimile est eum nō alia lege aut conditione fundum acquirere voluisse, quàm si de creditoris persona certus esset, & si quando alienari reditum & pensionem contingeret, præferri se legitimo conuentionis iure speraret. Pactiones autem qualescunque contractui inseruntur, faciunt partem pretij. Nam hoc ipsum fundi pretium videtur (inquit Iurisconsultus) quod ea lege venditus fuerit. Posterior autem quod spectari & attendi oportet, in eo consistit, quod in ista causa non hoc agitur, vt Seij hæredes dominio suo nouum aliquod prædium adiiciant: sed vt refuso & restituto 50. nummorum precio, ab illa pensione annua liberentur. Itaque pro Seij hæredibus vrget æquitatis ratio, quæ pro libertate contra seruitutem annuæque pensionis præstationem pugnat. Debitoris interest ne sibi cum moroso aliquo creditore res sit, qui nimia solutionis & exactionis acerbitate eum vexet. Hæredes Seij liberationem, nō lucrum affectant. Non est noua fundi alicuius aut reditus adiectio & acquisitio, sed illi antiqua obligatione & pensione annua liberari & absolui reddito

V iij

a L. fin. C. de rebus alienis non alien.

b L. si quis sub hoc pacto ff. de co.rah. empt.

c L. Titius ff. de seru. ex port.

d Doctores in l. i. C. si municipiis ita fuerit alien.

e Doctores in authent. excipitur, C. de bonis qua liberis

f L. si creditor. §. fin. D. de distr. et. pignorum.

g Bartholin d. l. §. mediator.

a l. §. C. de iure emphy.

b Diela. si creditor.

c. queritur ff. de distr.

pignori. l. idemque

in si. ff. pro socio. l. in

hoc iudicium §. ult. ff. com.

mun. diui.

c L. fin. §. sed quia no

stra. C. com. m. deleg.

l. si quis hac lege. ff. de rei vendic.

d L. fundi partem. ff. de contr.

empt.

precio postulant. Itaque & lex conventionis, & iuris æquitas, & liberationis fauor hæredes Scij præferri vult eodem oblato precio: non tam vt acquirant, quàm vt annua pensione seipsos ex stipulatione ne olim facta liberent.

SENATVS pro hæredibus Scij pronuntiauit, iussitque vt resoldo & soluto 50. nummorum precio, reditus ille annuus, seu annua illa frumēti pensio ex lege conventionis hæredum Scij commode cedat, eisque acquiratur.

An fratrum filij representationis iure cum patris succedant, si de representatione in linea collateralis nihil consuetudine caueatur.

CAPVT XV.

ITVS decedens proximos agnatos relinquit Seium fratrem & Meuium Sèpronij fratris filiū. Inter eos mota est de hæreditate Titij cōtrouersia. Lex ipsa municipalis in linea quidem directa repræsentationē statuebat: Sed nullam repræsentationis in linea collateralis mentionem faciebat.

PRO MEUIO. Repræsentationis iura filiis fratrum magna sanguinis & proximitatis commendatione concessa fuisse nemo dubitat. Nā cum ipsum succedendi ius recenseret inter iura sanguinis soleat, non debet sanguinis prærogatiua filiis fratrum denegari, sed multo æquius est quasi continuatione quadam eadem iura in liberos transire,

quæ

quæ ipsi fratres, si superstites essent, haberent^a. Vulgata est iuris regula: casum & calamitatē patris nō debere filio nocere^b. At præceps defuncti Sèpronij fatū duplicē Meuiō luctū, duplicēque damnū & præiudiciū afferet, si & Meuius patrem amittat, & ex patris morte hanc denuò iacturā sentiat, quod à patris hæreditate remoueat. Si liberos in paterna iura subrogari meritō dicimus: sequitur vt subrogata persona eadē consequatur iura. Namque, vt tradunt cōmuniter Doctores, subrogatū sapit naturā eius in cuius locū subrogatur. Quemadmodum enim arbor sit vicini, si in vicini fundum radices atque ista ratione ex radicibus arboris ius ac proprietatē eius æstimamus, neque aliā radicem, quàm ipsiusmet arboris rationē habemus^d: Ita etiā in succedendi iure radicem ipsam & originem cōsiderari æquū est, vt iusta & legitima quadam subrogatione filius locū patris, qui posteritatis radix est & origo, subintret: nec minor habeatur ratio filiorum fratris, quàm ipsius fratris, si superstes viueret. Sic etiam cum quis in alterius locum subrogatur, iisdem vti censetur priuilegiis, quæ ille habebat in cuius locum subrogatus est^e. In hac autem causa cum deficiat lex municipalis, neque de præsentatione collateralis quidquam expressē decidat: conuenit stat aut ad æquitatis fauorem, aut ad ius commune legesque scriptas recurrendum esse. Si æquitatem spectemus, benigna est & fauorabilis ratio, quæ filium in locum ac iura defuncti patris subrogat. Quoties autem quis in locum alterius succedit, eodem vtitur iure quo ille uti poterat^f. Sin verò æquitatis fauore omisso quæstionem summo iure

ta. v. s. nam hære. ff. ad Sen. T. reb. l. Caius. ff. de manumiss.

al. 3. ff. de interd. & priu. earū qui in sacro pal. mil. l. 12. Cod. bl. emancipatum. §. ult. ff. de Senator. cl. 1. §. hac actio. ff. si quis testis. liber esse iussu l. si eum §. qui iniuriatū ff. de iniuriis. dl. ad d. §. ult. ff. de acquir. rerum dom. c. l. decernimus & ibi Barth. de aque ductibus l. 11. C. l. cōperimus de proximis sacri scrip. l. 12. C. si 1. §. si filius. ff. de suis & legitimis. §. l. qui quadragesim.

Arrest du 3eudy 17. d'Auil 1786. moy plaidant pour Maître Michel Regnaud & cōsors appellans. & Martin pour Jean de Chaalons sieur du bois In thimé.

b Glossa Doctores in l. ius agnationis. ff. de p. et in l. iura sanguinis. ff. de regu. iur. 119.

decidi oporteat, Meuius non ex sua, sed ex patris persona ius illud allegat, quod doctores repræsentationem appellarunt. Alienum autem hoc loco nõ erit, vt obiter de iure repræsentationis agamus. Constat enim iure Romano repræsentationem in linea directa vno omnium consensu locum habuisse, si nepos vellet ad aui successionem simul cum patruo admitti: si quidem nepoti eadem iura concedi visum est, quæ defunctus pater, si viveret, haberet. Philo Iudæus in legatione ad Caium, *Υἱωνοὶ γὰρ πατέρων ἀποθανόντων, ἐν ἴσῳ τὰς εἰς πατέρα πατρὸς καὶ εἰς μητέρα.* Nepos enim aui suus hæres adnascitur: & ad filij conditionem subducto patre reducitur. Quæquam tamen diuersa ratione Strabo scribat succedendi iura apud Nomadas ex ætatis prærogatiua concessa fuisse καὶ προσβυβύειαν, adeo vt cæserentur ἀδελφοὶ τιμιώτεροι τῶν τέκνων. Verùm in collateralì linea, licet repræsentatio non ita primum introducta fuerit: postea tamen eandem fauoris prærogatiuam obtinuit. Quin & lex diuina ius istud repræsentationis non modò probauit, sed & fratrum filios fratres appellauit. Sic enim Abrahamus, cum bona diuidenda inter se & Loth profiteretur, addit hæc verba: *Frater enim meus est.* Tacitus de moribus Germanorum, *Sororū filiis idem apud auunculum qui apud patrē honor.* Liuius *Theoxena* (inquit) *tanquam omnes ex ea suū sororisque filios in eadē habebat cura.* Octauium C. Cæsar maior eius auunculus educatū apud Philip-pum vitricū dilexit vt suū. Hercules Iolaū Iphioli fratris filium summo profecutus est amore. Leucothea defunctæ sororis filium Palemonem mater na charitate educauit, atque in tantæ pietatis mem-

a *Novella 118. l. ante pen ff. de Senator. et ii. de hære. que ab im-testato in- Instit. b. L. Gallus per ioriam legem ff. de liberis, & posthu- mis. c. L. sed si in conditio- ne. s. nepo- tes ff. de hæ- red. in Insti- tutis l. 1. s. liberos ff. de coniug. cum emac. liberis. d. Strabo lib. 16. e. Liuius lib. 40. in princ. f. Vellaius Pater ul' lib. 2.*

moriam matronæ Romanæ diem eius festū cele- brates, sororū filios velut suos in sinu gestabant. Græci patruos & auunculos *θεῖος* vocabāt, quasi di- uina quadā pietate paternū erga fratrum sororumve filios amorem assumerent. Solonis lex à Demosthe- ne in hæc verba recitatur, *Ὅστις ἀνδρῶν θεῖμος, & εἰς τὴν δ' ἀδελφοὶ ὄσων ἐμποτᾶσθαι καὶ τὴν παῖδες ἐξ ἀδελφῶν γνήσιοι, πλὴν τοῦ πατρὸς μοῖραν λαγχαίνειν.* Tacitus in commendationē Drusi, *Addidit orationē Cæsar multa cū latide filij sui, quod paria beneuolentia in fratris liberos foret.* Apud eundē Tacitum Tiberius, *Patres conscripti, inquit, hos orbatos parere tradidi patruo ipso, precatisque sum, quāquā esset illi propria soboles, ne secius quam suū sanguinē foueret.* Hæc patruorū tot exēplis cōfirmata beneuolentia satis indicat magna æquitatis cōmendatione ius istud repræsentationis introductū, vt fratrum filij simul cum patris succederēt. Paderstarū quidē iure repræsentatio in linea collateralì locum non habebat. Sed Iustinianus nouis suis constitutionibus sancit fratrum filios eodem, quo & fratres, gradu censi debere. Sic & in Feudorū successionibus fratres cum præmortuorum fratrum filiis ad successionem vocantur.

PRO SEIO FRATRE. In hæreditatibus hæc proponitur æquissima regula, vt is in succedendo præferatur qui gradu prior est. Sic & ex lege 12. tabularum proximus agnatus familiam habebat, & qui prior erat gradu, cæteros excludebat. Constat autem fratres vno gradu filios fratrum præcedere. At repræsentatio est fictio, quæ iure positiuo introducitur, & ex lege descendit. Fictio hæc pater filium ff. de inoff. test. s. 1. de legitima agn. success. in Instit.

a *Plut. arc. περὶ φιλίας. b. Demosth. aduers. ma- cartanum ἀπὸ τῆς ἀ- γνήσιας ἐστὶν c. Tacitus b. annalium li. 4. in pr. d. Tacitus ibid. el. post con sanguineos de suis & legit. hære- dibus. l. cō- sanguinis a- tis. l. de fun- ctus. Co. de legit. hære. l. si defun- ctus Cod. Theodos. de legit. hæred. f. Novella 118. de hæ. ab intestat. s. Nou. 127. Vtra- trum filij. aurb. post fratres C. de leg. hæ- redibus. g. Ca. uni- co ii. 11. li. 2. feudorū.*

autem non debet amplius extendi quàm à lege statuta est. Et in his quidem ius nostrum considerare solemus, non externas aut peregrinas leges. Nam si alia iura spectari oportet, cur non potius ad diuinam legem recurritur, in quo post liberorū gradum fratres proximè vocantur aliòsque omnes excludunt ^a? Consuetudo prouinciæ nostræ scripta est, & legis municipalis vim habet. At ex consuetudine ipsa repræsentationis ius in linea quidem directa statuitur, sed nulla fit repræsentationis in linea collateralis mentio. Vt nec locum habere consuevit, còque semper iure vsi sunt municipales. Itaque quod in vno casu statuit consuetudo, in alio negasse videtur: & ex iuris dispositione casus non expressus pro omisso habendus est ^b. Quinetiam si rationem ipsam spectemus, repræsentationis fictio iuri contraria est: Ideòque Iustinianus ^c ius istud *ἰσοπέδιον* appellauit, vt singulare esse ostenderet.

Nam cum ex proximitate iura succedendi æstimatedem intestati eodem iure vocabimur? Cur in linea collateralis, defuncti Sempronij (cui viuo nunquam delata fuit hæreditas) rationem haberi patiemur, cum hæreditatis nondum delatæ ius transmitti nequeat ^d. Repræsentatio cum sit aduersus iuris communis regulas, non potest locum habere, nisi vbi lex expressè eam statuit & sanciuir. Lex nostra hoc casu repræsentationem non statuit. Nos enim iura agnoscimus & leges obseruamus non Iustinianas ad Triboniani libitum constitutiones, sed consuetudines nostras & leges municipales. Itaque cum lex municipalis, quæ delatæ successionis tempore locum habebat, nullam repræsentationis in linea

colla-

collaterali mentionem fecerit: dicendum est Meuium, qui vno gradu remotior est, à petitione sua repellendum.

SENATVS hæreditatem Titij Scio fratri adiudicauit, excluso Meuio qui fratris filius erat ^a.

An pater, qui fratris filium ad successionem suam admitti voluerat, pœnitere & voluntatem suam reuocare possit ^b.

CAPVT XVI.

I T I V S qui legitima prole orbatus liberos nõ habebat, bonis suis viu prospicere & hæreditatis suæ diuisioni maturo iudicio cõsulerè desiderauit. Itaque cum agnatos proximos non alios haberet, quàm Seium fratrem & Meuium defuncti Sempronij fratris filium: Seius autem solus ab intestato successurus esset, quia lege municipali repræsentatio in linea collateralis locum non habebat: Titius Meuium fratris filium cohæredem fratri Scio dare constituit, & dispositione inter viuos facta velle se declarauit, vt ad successionem suam Meuius admitteretur, eamque hæreditatis partem obtineret quam pater Sempronius, si viueret, consecutus fuisset. Meuius dispositionem istam à patruo liberalitatis titulo factam acceptauit & insinuari curauit. Aliquo post tempore Titius mutata animi voluntate dispositionem illam, qua Meuium ad successionem suam admitti voluerat, reuocauit. Quærebatur an liceret Titio

a Arest prononcé en robe rouge, par monsieur le Præsident Brisson, le Mardy 16. iour d'A. util 1585.
b Rappel à la succession vtrium est reuocable

a Num. ca. 27.

b l. commo dissimè. ff. de liberis & posth. c. Nouella 118.

d l. sed si plures in princ. leg. qui plures l. qui habeat. ff. de vulg. & pup. substi. l. si cum hæres. ff. quando dies legati cedat. l. si propter ff. de vsu & vsu legatæ.

contraria voluntatis declaratione prius illud pactum seu primam illam dispositionem reuocare.

PRO MEVIO. Duo sunt quæ in huius causæ quæstione certissimo iure decidi & præmitti debent. Prius est, Repræsentationem in linea collateralis lege municipali locum non habere nequidem in filiis fratrum. Posterius est, licere patrio fratris filium ad successionem suam vocare, ut ipsa repræsentatio, quam consuetudo non introducit, ab eo, de cuius bonis agitur, iuberi possit. Ista quidem dispositio non debet verè & absolutè dici donatio, sed est quasi reuocatio & reductio ad ius commune: cum satis conslet iure Romano & ex Iustiniiani constitutionibus fratris filium repræsentationis iure ad successionem patris, non minus quàm fratrem ipsum venire. Favorabilis autem est qualibet dispositio, per quam aut res reducitur ad primitivam suam causam & legitimum ordinem, aut tollitur speciale aliquod contra iura sanguinis impedimentum. Ut & generaliter æquissima cæsetur vel consuetudinis vel pacti ad ius commune reductio, cum res ad primam suam causam & originem redit. Licuit Seio primam istam dispositionem seu pactiōnem nec consentire nec iubere: Sed factam semelque initam non magis reuocare licet, quàm donationem inter vivos factam, acceptatam, & insinuatam. Etenim cum nulla ingratitude querela nullaque expositulandi occasio proponatur, non est permittenda isthæc animi variatio. Nimia est Titij leuitas atque inconstantia, siquidem voluntatem contractu & acceptatione firmatam reuocat, concessam repræsentationem rescindit, dispositionem liberali consensu perfectam irritam facit, &

legi-

legitima obuenturæ hæreditatis spe Meuium fratris filium priuare & frustrari nititur. Ista autem animi mutabilitas non debet liberè permitti, cum ipsæ etiam donationes perfectæ irreuocabiliter teneant, nec penitente aut eas reuocare liceat, ὅς ὀρθῶς ὁ Στράων ἀφαιρείται, ἐν τῷ 15^ῳ inquit Plato: & iusta est lex illa Saturnini apud Lucianū, μή μετανοοῖα εἰς αὐτὸν ὅτι τῷ δαπέδῳ. Illud autem in hac causa speciale excitat fauoris commendationem, quod Titij voluntas non aliquid noui extra ordinem decernit & ordinat: sed ipsam consuetudinis aduersus fratrum filios seueritatē tēperat & moderatur. Nam cum iure Romano & ex nouis Imperatorū constitutionibus repræsentatio in filiis fratrum locum habeat, consuetudo autem Blesensis eam statuere potius omiserit quàm noluerit: quis non penitentiam Titij dixerit iniustam & iniquam, cuius occasione dispositio iusta & legitima reuocatur.

PRO SEIO FRATRE. Repræsentationis prerogatiua nostris legibus dici non debet ius commune: Vnde neque ipsa etiam Titij dispositio appellari potest reductio ad ius commune. Nam licet ex Nouellis Iustiniiani constitutionibus repræsentationis ius in linea collateralis introductum sit, ut fratrum filij simul cum fratribus ad successionem vno eodemque iure admittantur: tamen constat lege municipali, quæ in provincia Blesensi obseruatur, repræsentationem in linea collateralis locum non habere. At vero non aliud obseruamus ius commune, quàm aut regias constitutiones, aut leges municipales. Itaque vnum illud in hac causa exquiri oporteat, an ea dispositio, quæ repræsentationem contra legis

a l. voluita
re. §. fin. ff.
quibus mo
dis pignus
vel hypo
the. solui
tur. l. si v
nus. §. pa
stus n. pote
ret. ff. de pa
ctis.
b l. si post
mortem. §.
vlti. ff. de
bon. pos.
sess. contra
tabulas. l.
aliud. ff. de
solu. l. le
gem. C. de
pactis.

a Plato in
Philabo.

b Lucian.
in Saturn.

municipalis statutum introducit, reuocabilis sit necne. Cōstat autem pactiones omnes, quæ de viui successione ineuntur, nullas esse & inualidas: nisi perpetuo eius, de cuius successione agitur, consensu firmentur: idque etiam ciuili Romanorum iure obtinebat^a. Dispositio autem, qua Titius Meuium fratris filium ad successionem suam vocauit, aut dispositio est de viui successione, aut certè donatio mortis causa facta censi debet. Nam quicumque mortis intuitu aliquid liberaliter disponit, mortis causa donare intelligitur. Quinetiam generaliter quisquis de successione sua paciscitur, mortis cogitationem habere existimatur. Eiusmodi autem voluntates quæ mortis mentionem continent, aut quæ mortis intuitu & contemplatione factæ sunt, licet validæ sint & iure ipso subsistant, non tamen donationes inter viuos factæ dici debent, nec cuiquam ius vllum irreuocabiliter acquirere censentur^b. Sic etiam cum pater bona inter

bl. Publica in prim. ff. de positi l. donationes §. penul. ff. de donat. c. l. si filia. §. si pater. ff. familiae ercise. d. l. cum de bonis Co. de donat.

filios diuisit, & onera hæreditaria ex animi sui voluntate distribuit, Papinianus ait non videri simplicem donationem, sed potius supremi iudicij diuisionem^c. Atque in non dissimili dispositione scribant Imperatores destinationem magis paternæ voluntatis quàm perfectam donationem esse^d. Vt & Imperatores Diocletianus & Maximianus censi voluerunt donationem nõ esse inter viuos aut irreuocabilem dispositionem, si cogitatione futuræ successions officina arbitri diuidendæ hæreditatis præueniendo, pater communis qualicumque iudicio suam declarauerit voluntatem^e. Iulianus voluntatem patris bona sua inter liberos diuidentis ratam & validam esse sancit: Requisit ta-

e. l. si cogitatione. C. fam. ercise.

men vt & solemnè testium subscriptione confirmetur, & pater ad extremum vsque spiritum in eadem voluntate perseuerauerit^a. Equum est ergo vt reuocabilis censeatur defuncti Titij dispositio: Vt & generaliter quæcūque liberalitates tractum ad mortem habent, & de alieuius successione ineuntur, reuocari liberè possunt. *Nemo enim* (inquit Iurisconsultus) *eam sibi potest legè dicere: vt à priore ei recedere non liceat*^b.

SENATVS dispositionem illam, qua Meuius fratris filius à patruo Titio ad ius succedendi vocatus fuerat, iudicauit potuisse ab eodem Titio liberè reuocari, Meuiumque à Titij hæreditate replit & exclusit^c.

In alienatione à minore facta, An contractus dies, An verò rati habitioni spectari debeat: & à quo tempore redditioni gentilitiæ locus esse incipiat.

CAPVT XVII.

TITVS Seia vxoris procurator, & ab ea speciale mandatū habens, fundū Botrianū, qui Seia proprius erat, Sempronio vendit. Venditio celebrata est mense Iunio 1581. Seia, quæ venditionis tempore minor erat, exinde maior facta venditionem ratam habet mense Nouembri eiusdem anni. Postea Meuius Seia propinquus actione gentilitij retractus in iudicio proponit, & oblata pretij restitutione fundum venditum sibi retro cedi & adjudicari petit mense Iulio 1582. Emptor

a Nouella 18. cap. 7. et Nouella Leonis 19.

b L. 22. ff. quis in prim. cap. ff. de legat. 3.

c Arrest du 27. de May 1582. entre Guillemette Charron appellante, & Mathurin Pinon, Mathurin Feusser & consorts intimés.

dicebat gentilitij retractus actionem à Meuiō motam fuisse post annum. Constat autem retractus gentilitij iudicium ex lege municipali post annum admitti non debere. Controversiæ status in eo verfabatur à quo tempore annus cēseri deberet. Nam si vēditionis celebratæ tempus spectes, petitio Meuij post annum erat. Si ratihabitionem à Scia maiore factam attendas, Meuius intra annum, sicque intra legitima retractus gentilitij tempora actionem suam in iudicio proposuerat.

PRO MEUIO. Redhibitio gentilitia non aliò spectat, quàm vt propinquitatis iure antiqua familiæ prædia, si quādo alienari ea contingat, laudabili & legitima repetitione in familiā reuocentur. Inde est quod cūm de rerū minoris alienatione ageretur, vetat Imperator vēdi domum in qua defecit pater, minor creuit, in qua maiorū imagines aut nō videre fixas aut reuulsas videre nimis lugubre est. Eleganter Quintilianus, *Penates illos, in quibus natus sum, qui mihi quotidiana imagine adhuc versantur ante oculos, illos penates in quibus sacri aliquid esse credimus, amisi*^b. Aristoteles testatur olim apud Locros lege cautū fuisse, ne quis antiquū patrimonium alienare posset, nisi euidentem calamitatem superuenisse ostenderet^c. Etenim legitimo quodam & innato desiderio moueri solemus ad possessiones paternas vel auitas conservandas, easque ad æternū gentis nostræ decus & perpetuā nominis dignitatē in familia retinendas. Plinius, *Ego illi (inquit) ex prædiis meis quod vellet & quāti vellet obtuli: exceptis paternis maternisque: I^{is} enim cedere ne Corellia quidē possū^d*. Quintilianus, *Ducimus quēdā aduersus ipsas terras cōspensidine affectū. Num vēdes*

^a L. lex que tuores. C. de admin. tutorum.
^b Quintil. decla. 337.
^c Aristot. li. 2. polis. cap. 5.

^d Plinius li. 7. ep. 11.

tu agellum meum? num paternos auitosque cineres, & ossa alicui. precio cœna unius, addices? Neque alienū est illud Sidonij Apollinaris dictum, *Rem parētum sibique non solum notam, verum etiam inter lactantis infantia rudimenta repretatā, sicut recepisse parum fructuosum, sic nō emeruisse videtur ignauum*^b. Hæc nos de fauorabili redhibitionis gentilitiæ actione breuiter præmissimus. Ipsa tamen controversiæ huius decisio ex sola ratihabitionis quæ à Scia Titij vxore facta est, cōsideratione pendet. Illud enim iure nostro certissimum est^c, & multis arrestis^d confirmatum axioma, ratihabitionis diem spectari oportere. Non tamen vt generali definitione dicamus, nō aliud quàm ipsum ratihabitionis tempus considerandum esse: Si quidem plerique sunt in iure casus, in quibus ratihabitio retrahi dicitur & ad præcedēs tempus referri. Sic cūm dominus ratum habuit, videtur actio (inquit Vlpianus) retrō in iudicium rectē & legitime deducta^e. Eademque ratio si filius familias contraxit, mutuatque pecuniam patre vel infcio vel inuito sumpsit, nō modò nulla datur actio, sed & ipsa obligatio iure reprobatur, & creditoris petitio exceptione Senatufculti eliditur. Sed si aut statim, aut aliquo post tempore pater obligationem ratam habuerit, censetur obligatio valida virēscque habuisse etiam ab ipso contractæ obligationis tempore^f. Neque id in contractibus tantum, sed & in delictis locum habere meritiò dicemus^g. In hac ipsa tamen de ratihabitionis tempore quæstione facile liceret dissidentes Iuriscōsultorum sententias proponere, nisi adhi-

^{ff.} de sol. l. 3. §. sius procurator. ^{ff.} quo d. quisque iuris. l. si. C. ad. Senat. ^{ff.} de test. l. 1. §. deiecit ^{ff.} de vi & vi armata. cap. cūm ad sedē de rest. spoliat.

^a Quintil. decla. 298.
^b Sidonius Apollinaris li. 3. ep. 5. aut Hippatio c. Bald. ad l. obseruare ff. de officio procons. l. quid ergo ff. de his qui noscuntur infamia.
^c Dinus ad cap. ratihabito de re gulis in 6. d. Par arrest du 4. de Decbre 1378. entre lean Galland & co. sors appellas du se neschal d'Anjou, & Machutin Guiche In thimé, plaids Desmaras & Escorcheuel.
^d L. licet ff. de iudicis. l. donatio nes quas. C. de dona. in ter viris v. l. vero procuratori

bita distinctione diffidium omne statim, nullaque difficultate componi posset. Quoties enim de rati habitationis effectu agitur: illud vel inter ipsos contrahentes disquiritur, vel de tertij alicuius præiudicio tractatur. Si de contrahentibus agatur, rati habitationem retrahere constat, vt ex ipso initæ obligationis tempore contractus firmitatem habere censetur. Quod si contrahentiũ consensus in tertij alicuius præiudicium vergat, rati habitio contractũ quidem firmat, sed non vt antè vires habere censeatur, quàm solemnè rati habitatione plenè satisfactum fuerit legitimæ contractus confirmationi & validitati^a. Ista autem distinctio non caret exemplo. Donatio insinuationem requirit: quinimò constitutio regia ex die insinuationis factæ donationes valere ait. Quæsitum est à quo tempore donatio valere & effectum habere censi debeat: & an contractus, an verò insinuationis tempus spectari oporteat. Senatus donantes & donatarium à creditoribus distinxit. Nam si subsecuta fuerit insinuatio donatio valere censetur ab ipso factæ donationis tempore: idque effectũ quodã retroactiuo, quoties de negotio inter donantes & donatarios diiudicandum agitur. Sed creditorum respectu solus insinuationis subsecutæ dies ex constitutionis Regiæ dispositione spectandus videtur. Nam cum insinuatio ad creditorum securitatem præcipuè introducta sit, iniquum fuerit, si creditor, qui donationem ignorans bona fide contraxerat, hypothecæ sibi quæsitæ ius ex subsequenti insinuatione amittat. Hoc autem contingeret, si insinuationis effectus ad id tempus, quo donatio facta fuit, retrahatur. Nō dissimili exemplo rati habitationis effectum

a L. potior in prin. & s. i. ff. qui potiores in pignore. l. si partem. §. vlt. ff. quæ adm. serui. amitt. l. i. §. si quis filium. ff. si a bula resta menti nul læ extabit

era

examinare possumus. Non enim aliò spectat mens eorum, qui contractum aliquem ratum habet, quàm vt actus ille solemnè & legitimo consensu firmetur: atque idèd contrahentium respectu id operari debet rati habitio, vt contractus cui rati habitio accessit, valuisse ab initio existimetur: idque vi quadã retroactiuo. Verum si de tertio aliquo agatur, diuersa est ratio: Vt cū de propinquo agitur, qui redhibitione gentilitia fundum venditum sibi adiudicari postulat. Propinquus enim non antè habuit necesse gentilitium retractum in iudicio proponere, quàm rati habitio subsecuta alienationem prius incertã & inualidam: perpetuo & irreuocabili consensu firmasset. Accedit minoris ætatis consideratio, quæ dubitandi occasionem omnem tollere & remouere videtur. Cõstat enim eo ipso contractus tempore, quo Titius maritus fundũ vendidit, Sciam vxorem, quæ fundi Botriani domina erat, minorẽ annis 25. fuisse: Et hæc quidem minoris ætatis ratio nec vana est nec leuis momenti. Iure Romano minori de rebus suis disponere prohibitũ fuit, irritaque fiebat rerũ minoris alienatio sine decreto. Itaque venditio, quã Titius procuratorio vxoris Sciæ nomine celebrauerat, aut nulla ab initio fuit, aut certè impetrata restitutione rescindi potuit. Si nulla erat & reuocabilis venditio, cur redhibitioni gentilitiæ locus erit? Nã cum lex municipalis venditione extra familiã facta actionem retractus cõcedit, de vera venditione deque absoluta alienatione cõsuetudo loquitur, non autem de eo contractu, qui vel ipso iure nullus sit, vel petita restitutione reuocari queat. Nam quemadmodum in iure verum non dicitur nisi quod durat verum^a: & satisf-

a L. si pro parte. §. ver sum. ff. de in re verso.

a L. I. §. quod ait prior. ff. quorum legatorum. b L. non videtur. ff. de acquir. possess.

datio, quæ non durat, satisfactio non est^a. Ac neque etiam viderur possessionem adeptus is qui ita nactus est vt eam retinere nō possit^b. Eadem nec dissimili ratione res censi nō debet extra familiam alienata, nisi alienatio irrevocabilis sit: Neque etiā extraneus possessionem illius nactus videtur, si possessio ab eo quomodocunque auocari queat: Vt neque etiam legitima sententia dicitur ea iudicis pronuntiata quæ non ritè lata, rescindi potest. *Condemnatum accipere debemus* (inquit Vlpianus) *eum qui ritè condemnatus est vt sententia valeat. Ceterum si aliqua ratione sententia momenti sit, dicendū*

ol. 4. si se nō obtulit. §. condemnatus. ff. de re iudic. d L. non potuit §. non quavis. ff. de bon. poss. ff. contra tabular.

est condemnationis verbum non tenere^c. Sic & idem Vlpianus, *Non quavis exhereditatio* (inquit) *summet filium à contra tabulas bonoris possessione, sed quoritè facta est^d*. Itaque non antè retractui locus esse potuit, quàm res verè & cum effectu perpetuò extra familiam alienata fuerit: neque plenè & ritè vendita dicitur, quousque ratihabitio à Seia maiore 25. annis facta contractum alioqui nullum, & qui rescindi poterat confirmauerit. Nam si Meuius statim post venditionem, restituto emptori precio, prædium Botrianum gentilitio propinquitatis iure consecutus fuisset, ac deinde petita restitutione Seia rem reuocasset: redhibitio illa vana, inutilis, ac sine effectu fuisset. Lex autem actus inutilis & qui nihil operatur reiici iubet. Quinetiam dolo facere censetur qui petit quod statim restitutus est. Ergo tempus gentilitij retractus non antè locum habuit, quàm fundus irrevocabiliter alienatus, & alienatio irrevocabiliter facta fuisset. Hoc autem ante ratihabitionem factam dici non potuit.

PRO EMPTORE. Controuersia hæc nullam

nullam ambigui iuris disputationem habet, si & ipsam ratihabitionis vim, & cōtractuū qui à minoribus ineuntur, effectum diligenter attendamus. Hæc enim duo sunt quæ ad causæ istius decisionem spectari & inquiri oportet. In ratihabitionis disquisitione illud præmittendum est, contractus omnes, qui alieno nomine fiunt, aut nullo præcedente mandato iniri, aut ab eo procuratore celebrari qui mandatum habeat. Si contractus nullo præcedente mandato initus sit, licet ei, cuius nomine negotium gestum est, ratum habere aut non habere. Quod si ratum habeat, nemo dubitat ratihabitionis tempus spectari, non autem contractus. atque eò referri possunt distinctiones quascunque Meuius ad causæ suæ defensionem proposuit. Sed id omne alienum est à proposita controuersiæ istius disputatione. Nam cum Titius Seia vxoris procurator esset, & ab ea speciale mandatum haberet: non fuit liberum Seia ratum habere aut non habere, sed præcisè ad ratihabitionem cōpelli iure cogente potuit. Quin & ante ratihabitionem lex eum solum obligari ait qui mandauit. Vnde etiam actio, quæ ex contractu descendit, non aduersus illum qui contraxit, sed aduersus eum cuius nomine contractus initus est, competit^a. Iuris autem regula his verbis constat, *ratihabitionem retrahit & mandato comparari*. Hæc autem verba *mandato comparari*, satis apertè ostendunt non aliis casibus de ratihabitione retrahenda agi, quàm cum mandatum nullum præcessit. Tunc enim expectanda est domini ratum habetis voluntas, quæ sola, vt sit aut nō sit contractus, operatur. Atque tūm non sine magna iuris ratio-

a L. si pupilli. §. in si procuratori. ff. de nego. gestis

nec licet asserere redhibitionis gentilitiæ tēpus ab ipso ratihibitionis die incipere. At verò hæc de qua agitur, controuersia, alias iuris decisiones ex diuersa facti specie adhiberi postulat. Nam Titius tanquam procurator vxoris Seiæ fundum alienauerat. Itaque siue ratihibitio subsequuta esset siue non, tamen Seiæ per procuratorem fundum venderat, atque ideo diem contractus alienationis necessariò spectari oportuit. Verùm alia superest nec leuis nec absurda dubitandi occasio. Obicitur enim tempore contractus Seiam minorem 25. annis fuisse. Vnde hoc loco videtur disquirendum an contractus à minore initi valeant & subsistant: An verò ipso iure nulli sint. Contractus minorum valere neq; esse ipso iure nullos, multa iuris argumenta ostendunt. Quoties enim de cōtractu, qui dolo, vi, aut metu extortus est, agitur, hæc sunt Prætoris verba, *Quod dolo metūve gestum erit, ratum non habeo.* Sed si de minoris restitutione agitur, Prætor restitutionis quidem auxilium pollicetur, sed non eadem verborum formula. Neque enim ait, *quod cū minore 25. annis gestum esse dicitur, ratum non habeo.* Sed ita ait Prætor, *Vt i queque res erit animaduerti.* Hæc autem verborum edicti diuersitas facit dicat contractus omnes quicumque dolo, vi, aut metu extorquentur, nullos esse: seu illos ipso iure nullos esse asseramus, seu petita restitutione annullandos. At non omnia, quæ à minoribus gesta sunt, rescindi conueniens est, si quidem etiam aliquando vtiliter contrahere possunt, & si quid secus egerint, hoc omne in causæ cognitione versatur. Legge Lætoria curatores minoribus non dabantur nisi causa cognita, si adulti minores malis moribus præditi,

præditi essent, si dissoluti, si luxui dediti. Sed ex cōstitutione Diui Marci, cuius Capitolinus mentionem facit^a, omnibus adultis dabantur curatores, nullo morum discrimine, seu prodigi essent, seu prudentes & prouidi rerum suarum dispensatores. Sunt qui distinguant an minor curatorem habens sine curatore contraxerit^b. Et hæc quidem distinctio in ista facti controuersi specie locum habere non potest. Nam cū mulieres in perpetua viro- rum tutela esse censeantur, Titius autem maritus vxoris Seiæ nomine contraxerit, non potest dici Seiæ minor absque curatoris autoritate contraxisse. Seiæ quidem, cū minor esset, potuit Prætoris auxilium implorare: sed cogi non potuit restitutionis beneficium impetrare. Minori enim liberū est stare actui à se gesto, restitutioni renuntiare, & contractum pendente infirma ætate factum ratum habere^c. Neque enim minor inuitus adigi potest vti beneficio in integrum restitutionis^d. Est enim extraordinarium illud restitutionis beneficium, quo minor potest vti vel non vti: Ac generaliter quoties minor circumuentus est, Iurisconsultus ait minorem non antè censerī exceptionē habere & restitutionis auxilio tutum, quàm à Prætorē verè ac de facto restitutus fuerit^e. Neque enim ipsa restitutio, antequam petita & impetrata fuerit, spectari solet aut eius ratio vlla haberi^f. Itaque ratihibitio, quàm Seiæ maior 25. annis fecit, nihil nouauit: & quæquid postea accessit contractum non immutauit, nec fit nouus contractus, quin potius confirmatio illa, quæ subsecuta est, priori obligationi adiicitur. Distingui enim solet vtrum quis confirmet actum ipso iure nullum, quo casu actus

^aCapitolinus in uita

Marci Antonini.

^bsi curatorem habens

C. de in integrū restitut.

^cL. Iulianus. §. si quis colludente & §. sequ. ff. de actionibus empt. l. i. in interdita & ibi Baldus. Co. arbutrium tu sela can. si qua de rebus 12. qu. 2.

^dl. si index circumuen-

to ff. de minoribus.

^el. exceptiones. §. ult. ff. de exceptionibus.

^fl. 4. §. i. ff. de fideiō. liber. dict. l. exceptio- nes.

l. adoptio censetur nouus: an verò actus iure ipso subsistat &
de adop. sibi constet. Tunc enim qui confirmat, nihil de no-
l. legata in uo dat, sed confirmatio pristinæ conventioni acce-
utiliter. dit ^b. Sic etiam cum de diuisione agitur quam quis
ff. de lega- minor fecit, ac postea maior factus ratam habuit,
ti. l. l. tri- lex ait manere integram diuisionem ^c. Manere au-
un. m. §. tem diuisionem non alia ratione lex tradit, quàm
vlti. ff. de quia confirmationis securitas pristinam obligatio-
milit. te- nem non immutauit. Quod si in contractu à mi-
flament. nore facto nullitatem ex restitutionis beneficio
b. l. unum. attendi conueniens videretur: eadem rationis con-
ex familia sideratione diceremus, non antè redhibitioni gen-
§. i. ff. de titilitatē. locum esse quoad spes omnis restitutio-
legat. 2. nis exclusa foret. At ex regia Ludouici duodecimi
c. l. vnica. constitutione restitutionis tempus durat ad decen-
C. si maior nium vsque post impletos perfectæ ætatis annos.
factus ra- Hinc ergo pleraque absurda sequerentur. Quo-
tiū habue- ties enim aliquis minor contraheret non antè em-
rit. ptor à redhibitione gentilitia securus esset, quàm
 post impletum ætatis annum tricesimum quintū:
 siquidem minori ad illud vsque tempus licet resti-
 tutionis auxilium impetrare. Nec dissimili ratione
 si quis maior 25. annis alienauerit, fieret vt redhibi-
 tioni & retractui non annus ex lege municipalis,
 sed decennij tempus præscribi deberet: Si quidem
 constat etiam maiorem 25. annis intra decennium
 à tempore contractus restitui posse, siue ex lesione
 ultra dimidiam iusti pretij. siue ex generali illa
 Prætoris formula, *si qua mihi iusta causa videbitur*.
 Hæc tamen quis non videt & absurda esse & à
 mente legis alienissima. Itaque ommissis legum ver-
 futiis & posthabita omni subtilitate, dicamus
 annum retractui præstitutum à die contractus
 inci-

incipere: idque siue maior siue minor contraxerit,
 locum habere. Nam etiam initus à minore contra-
 ctus subsistit, ipsaque minoris alienatio tamdiu
 vim & effectum habet, quamdiu restitutio peritur
 & impetrata non fuerit. Elegans est in eam rem VI
 piani Iurisperiti responsum, *Si is qui in integrum*
restitui potest (inquit) abstinerit se hereditate, an
quamdiu potest in integrum restitui, existimamus con-
stitutionem cessare, quia non est certum ab intestato ne-
minem successorem extare? Est tamen verius, admit-
tendam constitutionem ^a. Hæc sanè iure Romano ob-
 tinent, atque etiam inter acutas Iurisperitorum
 ineptias ista omnia asserere licet: nostro autem iu-
 re nullus est disputationi locus. Etenim genera-
 lis est & forensis apud nos regula, Nullitates con-
 tractuum in Francia non attendi. Neque enim
 quod iure Romano locum habebat, id nostro iure
 obtinet, vt esse quosdam contractus ipso iure nul-
 los, quosdam petita restitutione annullandos di-
 camus. Omnes enim etiam qualescunque contra-
 ctus valere ac subsistere censemus, siue ad agen-
 dum, siue ad excipiendum, quousque restitutionis
 beneficium à Principe impetratum fuerit: sed &
 quousque à iudice adhibita causæ cognitione resti-
 tutioni locum esse pronuntiatum fuerit. In hac au-
 tem controuersia, non modò restitutio petita non
 est, sed & seia fidem mandatæ venditionis pleni-
 ore securitate adimplere voluit, dum maior facta so-
 lemni ratihabitione, alienationem antea celebra-
 tam confirmare, & nouo consensu corroborare vo-
 luit. Itaque venditionis contractus mense Junio
 1581. initus, firmus & validus fuit, & vires legitimæ
 alienationis habuit: atque ab eo statim tempore

a l. 4. ergo
 quandiu.
 §. 1. ff. de fi-
 deicom. li-
 berta.

a Ceste
cause fut
plaidée en
l'audiencce
& appointee
au Conseil le
30. Ianuier

1584. Mai-
sieur René
Choppin
ayât doctre
ment plaidé
pour le
retrayant,
& moy es-
tant Aduoc
en de l'ac-
quereur.
Côme le-
dit sieur
Choppin
tesmoi-
gne, lib. 3.
de sa cou-
stume, tit.
5. m. 2.

Mais de-
puis la cau-
se fut defi-
nitiuement
iugée par
arrest du
premier
iour de
Iuin 1585.
par lequel
le retrayât
lignager
perdit sa
cause & fut
debouté.
Ledit ar-
rest donné
entre Iean
Simon, &
François
Petit appel-
lans, &

redhibitionis gentilitiæ annus ex lege municipali currere cœpit, neque mense Julio 1582. post annale temporis spacium amplius locum habere potuit. *SENATVS* emptorem à retractus gentilitij iudicio absoluit, Meuiumque ab ea petitione quasi post tempus proposita repulit.

*Laudimia v̄ditionis adiecto redhibitionis pacto ini-
te, an debeantur colono feudi qui tempore con-
tractus erat, an verò ei q̄v̄ illò tempore con-
ductor & colonus fuit, quo finita
redimendi facultate laudi-
mia peti posse cœ-
perunt.*

CAPVT XVIII.

ITVS Meuiio fundum vendit adiecta redimendi intra quinquennium facultate. Cùm res v̄dita intra tempus redhibitioni prælitutum à v̄ditore redēpta non fuisset: constabat laudimia domino Feudi deberi. Sed cùm Feudi illius dominantis fructus & obuentiones annua conductione locari solerent: orta est lapsu quinquennio controuersia inter Seium & Sempronium, qui duo coloni & conductores de laudimiiis contendebant. Seius colonus erat ipsius contractus tempore. Sempronius autem colonus fuit postremo quinquennij anno, tunc cùm post lapsum quinquennium laudimia peti posse cœpe-

lacquette Cochon veufge de sed Gilles Biston inhimée.

runt. Seius omnia, quæ ex contractu procedunt, ad tempus contractus & obligationis initium esse referenda dicebat, ac maximè laudimiorum causam, cùm illa ex contractu debeantur: Facultas autem redimēdi accessoria est & pactum ipsum de retrouendendo ex principali contractu pendet. Ideoque & contractus diem spectari equum esse, & laudimia ei, qui tempore cōtractus colonus fuit, solui oportere dicebat.

PRO SEMPRONIO COLONO POSTERIORE. Tres sunt obligationum species quas in hac controuersia attendi debere ex Vlpiani sententia conueniens est. Pura, in diem, & conditionalis. Nam vbi quis purè stipulatus est, tunc & venit & cessit dies. Hoc autem de venditione à Titio facta dici non potest, cùm ipso venditionis tempore & ante finitam redimendi facultatem, nulla laudimia peti potuisse constet. Addit idem Vlpianus, Vbi in diem quis stipulatus est, tunc cessit dies, sed nondū venit. At verò ne illud quidem huic controuersia conuenit: Is enim in diem debitor est, qui centum nummos Kalendis proximis soluturum promisit. Quo casu constat etiam præfenti die ita nasci obligationem: vt & centum illa debeantur, & fieri non possit quin debeantur: sed hoc tantum interest quod Titius ante Kalendas proximas petere & exigere nequeat. Illud autem in hac controuersia locum non habet, si quidem ab ipso venditionis tempore ante expletum quinquennium an laudimia vnquam deberentur, nec ne, incertum fuit: Imò ex consuetudine Cenomanensi nulla in venditionibus eiusmodi debentur laudimiorum iura, priusquam dies redhibitioni præsti-

a l. cedere
diem ff. de
ver. signif.

tutus nulla facta redemptione præterierit. Itaque superest vt venditiones sub redimendi facultate celebratas ad tertiam illam obligationum speciem referamus, quæ conditionales sunt, in quibus pendente cōditione neque cessisse neque venisse diem Vlpianus respondet. Considerandus est ergo conditionis euentus, cum ante conditionem nihil debeat, & id tempus spectandum quo laudimia deberi & peti potuisse apparuit. Hoc autem non antè, sed tùm demùm obrinuit, cum lapsò quinquennio & omiſſa redimendi facultate venditio pura remansit. Tunc enim ex perfecta venditione laudimia peti posse cœperunt. Nam spectari & attendi debet non tam nostra futuri inscientia, quàm ea certitudo quæ postea extitit^a. Alienatione autem istam conditionalem non absurdè dicimus, cum lex pactum istiusmodi de retrovendendo & redhibitionis conuentionem conditionem vocet^b. At in conditionalibus contractibus constat conditionis diem, non vllum aliud tempus spectari oportere^c. Itaque in conditionali venditione, si res pendente conditione pereat, non emptori sed venditori perit^d. Quia ante conditionem impletam venditio nondum perfecta dici potest^e. Hinc fit vt in eiusmodi contractibus, cum quæritur quo tempore incipiat præscriptio, non antè incipere eam dicamus, quàm post diem impletæ conditionis aduenientem^f. Non ergo tempus illud spectari oportet quo contractus celebratus fuit, sed quo effectum habere cœpit. Vt non dissimili ratione Vlpianus respondet, donationem à sponso sponsæ factam dici debere donationem esse inter virum & vxorem, si quidem ea donatio in tempus matrimonij

trimonij collata fuerat^a. Idque hac ratione fit quia non attenditur tempus sponsalium quo donatio facta fuit, sed ipsum tempus in quod donationis effectus collatus est. Idem etiam in ista venditione adiecto redhibitionis pacto inita attendi oportere, Cenomanensis consuetudo satis apertè multis argumentis multisque rationibus indicat. Primum quòd eà ipsa lege municipali, antequam dies cesserit & aduenerit, laudimia peti non posse statuitur. Deinde eadem consuetudo vult annum, qui redhibitioni gentilitiæ præstituitur, ab eo tantum die currere quo redimendi facultas finita est. Eadem alio loco statuit, post venditionem sub eo pacto celebratam, & quamdiu facultas illa redimendi durat, fidelitatis iuramentum, quod domino feudum debetur, præstari oportere non ab emptore sed ab ipso venditore. Vt ex his omnibus satis ipsa consuetudo testetur dominium pendente illa redimendi facultate nullo iure transferri, sed post finitam tantum redhibitionis conditionem. Interea autem alienationis effectus sub incerto pendet. Neque enim cuiusquam esse videtur quod ex causa auferri potest^b: nec dici debet possessionem adeptus is, qui ita adeptus est vt eam retinere nequeat^c: nec videtur alienatio facta eius rei quæ reuocari potest^d. Statuliber, cuius status in incerto est, pendente conditione in dominio hæredis esse censi debet^e. Hoc etiam generaliter de quibuscunque aliis rebus dicemus quæ sub conditione legatæ sunt^f. Guido Pape, qui iuris nostri consultissimus habetur, quætionem non a deo dissimilem tractat, de multa pecuniaria, quæ cum ex crimine irrogata esset, respondet eà deberi

a l. cum hic statim. §. si sponsus. ff. de donat. inter viri & vxor.

b l. omnes. §. i. ff. de regulis iuris. c l. non videtur de ad quæ. possess. d l. l. c. de fundo dotis. l. i. ex sec. tate. §. Latinus largus. ff. de excepti. rei iudicate. e l. statuliberi. ff. de Statulib. f l. i. §. ferui. ff. ad Senat. Sillan. l. fin. §. sed quia Cod. comm. de legat. l. si seruus. ff. de condit. furium.

a l. 28. sed & si restituitur. §. vlt. in ff. de iudicis. bl. 2. C. de pactis inter empt. & vendit. c. l. bouem §. si sub conditione. ff. de adil. ad. l. qui hære di. §. vlt. ff. de condit. & dem. l. qui absenti §. i. ff. de ad quæ. possess. dl. plerumque. §. si an te. ff. de iure dotium. e l. hæc venditio. ff. de contrah. em. §. l. necessario. ff. de peticulis. & cum. l. vend. l. 2. §. si sub conditione. ff. pro emptore.

colono qui tempore sententiæ colonus erat : non autem ei qui feudum tempore delicti commissi & cœpti criminalis processus conduxerat ^a. Lex ple-
 rilque casibus tempus contractus attendi iubet, sed hoc demum inter contrahentes obtinet. Hic autem nulla est inter eos qui contraxerunt contro-
 uersa, sed inter eos tantum qui dominum feudi re-
 ferunt & repræsentant. Laudimia autem domino debentur non tam ex alienationis contractu quam
 propter alienationem: neque tam ex ipsa venditio-
 ne quam auctoritate legis municipalis, quæ ali-
 enato fundo laudimia domino deberi statuit: At res
 nec purè vendita nec verè alienata censeri potest,
 quandiu durat redimendi facultas. Nam tempus
 finitæ facultatis, non aliud vilius spectari oportet.

**PRO SEIO ANTIQVIORRE CO-
 LONO.** Multum interest vtrum agatur de con-
 tractu conditionali, an verò de eo qui purus sit, sed
 qui sub conditione resolui queat. Vt cum de vendi-
 tione agitur quæ adiecto pacto additionis in diem
 celebrata est: Idemque in similibus conuentioni-
 bus docent Iurisperiti ^b. Nam quemadmodum
 in additione in diem pura est veditio, sed tamen
 si intra præstitutum tempus alius meliorem condi-
 tionem afferat, resoluitur venditio & res fit inem-
 pta: Sic etiam venditio à Titio facta, pura quidem
 erat, sed ex adiecta redhibitionis facultate licuit
 venditori precium redcendo rem venditam ante
 temporis præfiniti lapsum redimere. Non ergo
 hoc pactum facultatem redimendi concedens ven-
 ditionem conditionalem reddit. Nam si redderet
 eonditionalem, emptor interim fructus suos non
 faceret

a Guido Pa
 pa qu. 535.

b l. 2. ff. de
 in diem ad
 diel. l. 2. §. 2.
 ff. in diem.
 ff. pro em-
 ptore l. 3.
 de contrah.
 emp. l. 1. ff.
 de lege cõ-
 m. ff.

faceret, atque etiã rei veditæ periculum ad vendito-
 re tanquam nondum perfecta veditioe pertineret ^a.
 In hoc autem contractu emptor fructus lucratur,
 ac si re chasmate perire contigerit, periculũ ad em-
 ptorẽ spectabit. Hæc enim redimendi facultas in fa-
 uorẽ venditoris adiicitur, qui inuitus vt ea vtatur,
 cogi non potest. At si res chasmate absumpta esset,
 non est verisimile eum de redimenda re quæ perit
 cogitare. Itaque quæne periculũ damno emptoris
 cedit ^b, atque vsucapio ex ipso contractu tẽpore in-
 cipit ^c. Quod si venditione, de qua agimus, puram
 esse nõ conditionalẽ statuimus, cessant omnia quæ
 de cõditionali contractu Sẽpronius proposuit. Nec
 est necesse cõditiones potestatiuas à casualibus di-
 stinguere. Vt neque etiã exquirendũ videtur an
 cõditio, quæ ex potestate venditoris p̃det, reerò
 ad diẽ veditiois referatur ^d. Sed in omnibus, in qui-
 bus ex contractu agitur, id vnũ tempus inspiciendũ
 est quo cõtractus initus fuit ^e. Vt & in quibuscunq;
 aliis initium & originẽ spectari constat, vnde id de
 quo agitur procedit ^f. Nã etsi aliquo tempore ipsa
 redhibitionis executio incerta & in pendenti fue-
 rit, hoc ipsam cõuentionis vim & substantiam non
 afficit. Neque enim refert quo tẽpore consummen-
 tur ea quæ prioris negotij explicandi causa gerun-
 tur ^g. Longè diuersa est ratio eius multæ, quæ ex
 criminis admissi causa irrogatur, licet tamen non
 omniũ sententiis hoc obtineat vt tẽpus sententiæ,
 non autẽ delicti attendatur. Quinimò multorũ iu-
 ris interpretũ auctoritate contrariũ asseri potest ^h.
ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z

a L. ubi an
 ff. de in
 diẽ addit.
 l. necessario
 ff. de peri-
 culo escõm.
 rei vend.
 b l. 2. §. 3.
 ff. de leg
 commiss.
 c l. 2. §. 5. S.
 binus & S.
 si in diẽ ff.
 pro empto-
 re.
 d L. qui bal-
 nesum & l.
 potior. ff.
 quiposiores
 in pignore.
 e L. si filius
 fam. ff. de
 verb. obli.
 l. 18. quæ
 legata &
 lege seq. ff.
 de regul.
 iur. l. 2. §. id
 quoque. ff.
 de collat.
 bonorũ l. 1.
 §. biduũ ff.
 quando ap-
 pell. ff.
 l. si pro-
 curator l. si
 verò nõ res-
 nõ & Ser-
 uis. §. si viuo ff. de negot. gestis. h Arg. l. 1. ff. de pen. l. fin. §. Trophimus
 ff. de iure fisci Bald. in l. si ff. de iurisd. omni. iud. Alexander ad l. diuerso §.
 si vir. ff. solus matrim.

Nos tamen si statuamus non delicti, sed sententiæ tempus spectari: tamen ratio in promptu est, quia ante sententiam neque multa neque aliud quidquam in obligatione erat, cum illud omne ex iudicis arbitrio & potestate penderet, neque ipsum petendæ multæ ius aliunde procedere posset quæ ex condemnatione & iudicis sententiâ. At verò in contractibus ius omne ex conventionione partium oritur, nec aliunde competere potest. Equum est ergo ut contractus initi & conventionionis celebratæ tempus spectemus, etsi quidpiam existat: cuius executione contrahentes in aliud tempus distulerint. Sic etiam cum servus, qui in nostra potestate erat, contraxit, & stipulationem in id tempus contulit quo alienatus vel manumissus fuerit, stipulationis tempus attendi oportet, non autem illud quo res stipulatione comprehensa peti potuit. Et & in multis lex eius temporis, quo obligatio incipit, diuersam haberi rationem voluit ab eo tempore quo res peti potest. Laudimiorum petitio ex ipsa venditione nascitur, sed tempus, quo laudimia deberi & peti poterunt, pendebat ex incerta rehibitionis & redemptiõnis executione. Licet executio contractus ex euentu pendeat, & ipsum petitionis tempus dilationem quandam & incertitudinem contineat: non tamen ideo minus stipulatio pura dicitur. Si fructus & partus futuri emanant, Pomponius dicit iam tunc factam venditionem intelligi cum negotium est contractum. Qui insolutum dat rem quæ eumci potest, si tamen euidat non fuerit, euentus facit ut ab initio debitor solutione pure & omnino liberatus intelligatur. Itaque in eiusmodi omnibus res aliquandiu in penden-

a L. furi § si autem ff. de his qui notantur in fam. l. quod ait. in prin. ff. ad leg. Jul. de az. dult.

b L. fin. ff. de stipulat. seruatorum. c L. si mandato Titii. §. Paulus respondit. ff. mandati. d L. 50. vt hereditibus. §. si Titius. ff. de leg. 2. l. inierdu. ff. de verb. obli. e L. nec emprio. ff. de col. empt. ff. l. 28. qui res suas §. vt que ff. de solut.

denti est, & ipsa incertitudo suspensam tenet obligationis executionem, sed euentus olim dubius exitu ipso declaratur, remque velut ab initio certam nec conditione vlla dubiam præsupponit. Sic itaque in hac controuersæ litis quæstione cum nulla facta fuerit redimendi facultatis executio, manet pristina puræ & perfectæ venditionis causa, & ad eam referri debet laudimiorum petitio. Non ergo alteri cuiquam competere potest, quàm ei, qui tempore contractus aliquo iure aut dominij aut locationis ad laudimia obtinenda nitebatur.

a L. seruum §. 1. ff. de adq. reru don. l. fin. ff. de noxa. act.

SENATVS laudimia Scio antiquiori coloro adiudicauit.

b Ceste cause fut premiere ment plaidee & appointee au Cõseil, moy plaidant pour Jean le Vacher inthimé, & de puis au rapport de M. de Fleury, elle fut partie en la grand Châbre des Enquestes & fut l'arrest depuis prononcé en robbe rouge. par monsieur le premier Presid. le 22. de Decem bre 1584.

Post diuisionem inter cohæredes factam an idem remaneat ius hypothecæ antea contractæ.

CAP. XIX.

SEMPRONIUS decedens tres reliquit heredes, Titium, Scium, & Meuium. In hæreditate autem, præter mobilia erant tres fundi, Sempronianus, Gallicanus, & Gironianus. Titius hæreditate quidem delata, sed anto factâ inter cohæredes diuisionem, mutuos à creditore mille nummos accipit, & pro debiti securitate tertiam partem, quam in tribus illis prædiis pro indiuiso habebat, obligat & hypothecæ subiicit. Aliquo post obligationem contractam tempore tres illi cohæredes res hæreditarias pro æquis partibus inter

se communes solemniter diuiferunt. Fundus Sempronianus Titio, Gallicanus Seio, Gironianus Meuiο obuenerunt. Diuisione facta creditor qui à Titio satisfieri sibi postulabat, debiti solutionē in iudicio persequitur, simulque Meuium fundi Gironiani possessorem in ius vocat, vt tertia pradij illius pars hypothecae nexu affecta & creditor obligata iudicaretur. Negat Meuius id iuste peti posse.

PRO CREDITORE. Quoties plures sunt cohæredes plurēve rei alicuius pro æquis portionibus domini, communionis ratio non alia haberi debet quam vt vnusquisque eorū rei communis dominus pro indiuiso censetur. Seneca, *Non essent ista communia* (inquit) *nisi pars illorum pertineret ad singulos. Socium efficit etiam quod ex minima portione commune est*^a. Itaque cū obligationis tempore Titius fuerit fundi Gironiani pro tertia parte in diuisa dominus, non potuit obligatio non ritē contracta dici. Quoties enim dominus rem suam obligauit, hypothecae ius adeo irreuocabiliter acquiritur, vt contraria pactione deinceps tolli vel mutari nequeat. Vnusquisque autem censetur dominus rei quam cum alio communem habet^b. Titius tertiam, quam indiuisam habebat, partem & obligare potuit & obligauit. Subsecuta quidem diuisio est, sed post quæsitum hypothecae ius, cui nulla posteriore pactione præiudicium afferri potuit. *Illud tenendum est* (inquit Caius Iurisconsultus) *si quis communis rei partem pro indiuiso dederit hypothecae diuisione facta cū socio, non utique eam partem creditori obligatā esse qua ei obtigit qui pignori dedit, sed vtrinque pars pro indiuiso pro parte dimidia manebit obligatā*^c. Atq; etiā illud idem tam Papinianus quam

Vlpia-

Vlpianus Iurisconsulti responsis suis confirmant^a. *Et licet in pignore. l. si quis pignori dedit. §. si fundus cōmunis. l. cōmuni. l. cōmuni diuidendo. §. si debitor. ff. diuid. l. 31. is qui. ff. de vsofr. leg. b. l. alienationes. ff. iam. erisc. l. in fi. C. cōm. diu. l. portionē. C. de don. cl. 1. C. cōmunis vtrinque iudicij. d. l. si mater. §. vlt. ff. de re iudicata.*

Eadem etiam iuris ratione ante acceptum familiaris eriscundæ aut communi diuidendo iudiciū, licet vniciueque vel sociorum vel cohæredum portionē suam donare aut distrahere, tuncque post alienationem factam & securam traditionem fiet diuisio cū nouo rei possessore. At si cceptum sit diuisionis iudiciū, non est amplius liberum de re communi disponere, sed tum quæuis alienatio prohibita & interdicta censetur^b. Ipsa autem diuisio emptio- nis mutax vicem quandam obtinet^c. Quin & sententia lata post semel quæsitum hypothecae ius creditor præcedentem hypothecam habenti nocere aut præiudicare non potest^d. At quod per sententiam ritē & solemniter latam fieri nequit, vtrum-ne collusorio diuisionis contractu effici poterit? Hoc si liceat & cohæredibus inter se arbitriū familiaris eriscundæ exercere permittatur, debitor obæratu collusoriē & clam accepta pecunia patietur sibi fundum vilem & tenuem adiudicari: cæteri cohæredes opina & magni precij prædia sibi reseruabunt. Creditores autem fraudibus istis aliter obuiam ire non poterunt, nisi si diuisioni inter cohæredes faciendæ interfint. At hoc durum erit & intolerabile extraneos familiari diuisionis iudicio & domesticis debitorum negotiis interesse, & alienæ vel inopix vel opulentix spectatores & exploratores fieri. *Quid enim* (ait lex) *tam durum tamq; in humanum est quam publicatione pompæque rerū familiarium paupertatis detegi vilitatem & inuidia exponere diuisi*^e? Obiiciet aliquis, Si diuisio æqualiter facta est, cur non creditori eadem ratione prospere- tū videbitur ex securitate fundi Semproniani, qui

Y iij

a Seneca
epistola 73b L. 25. re-
Et dicimus
l. pupillus.
§. fin. ff. de
verb. sign.
l. 74. si quis
suos. ff. de
legat. 3.
c L. si con-
sensu. §. il-
lud tenen-
dū. ff. quib.
modis pign.
vel hypo.e L. 2. Cod.
quando &
quib. quan-
ta pars li-
c. 1.

familia erciscundæ iudicio Titio adjudicatus fuit Ratio in promptu est. Nam prædij Semproniani edificia chafmate & ruina fortuita perierunt, & reliqua pars fundi propter possessoris incuriam vilis facta est minimique precij. Quin & fundus ab Augerio quodam, qui à Titio eum emit, detinetur. At nouus ille possessor homo est vehemens, pernicax, violentus, qui neque leges timet, neque magistratum iussis obtemperat: Insuper etiam debitoris Titij bona prius discuti desiderat. In summâ multæ sunt rationes & variæ rerum circumstantiæ, quæ hoc vnum suadente æquitate exigunt, vt vniciue liceat ius suum persequi. Gironiani fundi tertia pars ritè ab eo qui dominus erat obligata est: & nunc ab eo possidetur qui facillè ac sine periculo potest conueniri. Constat autem tum ex Iuriscultorum responsis, tum ex Imperatorum constitutionibus, hypothecam semel aliquando quesitam nulla posteriore conuentione mutari, lædi, aut violari posse: nec diuisionem, si quæ subsequatur, seu dolo seu bona fide, vllum præcedenti securitati & hypothecæ semel aliquando legitime contractæ & à vero domino constitutæ præiudicium omnino afferre posse.

PRO MEVIO. Rectè Iuriscultus ait definitiones omnes & generales regulas in iure periculosissimas esse. Nam etsi plerisque casibus afferere possimus communis rei diuisione hypothecam præcedentem, neque tolli neque mutari: tamen in controuersa causæ istius disputatione, in qua de diuisione inter cohæredes agitur, tam iuris quàm æquitatis ratio contrarium suadet. Itaque vt diuersa & in speciem contraria Iuriscultorum respon-

responsa componere liceat, controuersia hæc adhibitis distinctionibus excutienda videtur. Non absurdè quidam varias Iuris authorum sententias ita conciliant & interpretantur, vt dicant tam inter socios quàm inter cohæredes id tantum spectari debere qualis sit creditor qui agit. Nam si communis sit omnium creditor seu hæreditarius seu ex communi societatis causa, omnes res manebunt obligatæ, qualiscunque diuisio facta fuerit. Sed si particularis sit vnus cohæredum sociorumve creditor, ille post diuisionem legitime inter cohæredes sociosve factam, non aliud habet hypothecæ ius, quàm in iis rebus quæ debitori suo per diuisionem obtigerunt. At plerique in hac controuersa quæstione socios, inter quos communitio ex conuentione nascitur, à cohæredibus distinguunt. Proponamus societate inter quosdam inita fundum Seianum communi pecunia emptum fuisse, eumque postea accepta ab omnibus sociis mutua pecunia creditori obligatum: Aliquo post tempore subsecutam fuisse inter socios rerum communium diuisionem, & ex diuisionis pacto Seianum fundum vni ex sociis ea lege adjudicatum vt luendo ari alieno obnoxius non esset. Non videtur æquum eam diuisionis conuentionem creditori præiudicium afferre, & hypothecæ in Seiano fundo quæsitæ ius tolli aut mutari: sed vt ait Caius Iuriscultus, *vt*

a l. si con-
sentit. §. sub-
iud. remon-
dum. ff. qui-
bus modis
pign. vel
hypoth.

feu indiuisas retineat hypothecæ subiectas. Eoque referri possunt pleraque Iuriconsultorum responsa quæ de diuisione inter socios facta loquuntur. Alia videtur cohæredum ratio, de quibus tamen priusquam agamus, pauca hîc de communione rei particularis, quæ inter aliquos reinitur, adieci conueniens est. Nam si duo prædij Semproniani pro dimidia parte indiuisa domini sint, diuisio subsequens nullum affert præiudicium præcedenti creditoris hypothecæ. Neque enim æquum est aut rationi consentaneum, hypothecam in certa re quaesitam inscio creditore, vel regionibus distingui, vel solidam in toto quaesitam inæquali & incommoda diuisione in creditoris præiudicium secerni, nisi fortassis aut iudicij accepti autoritate, aut alia iuris necessitate diuisionem fieri oportuerit, in eaque nec inæqualitas nec collusio arguatur. Sic enim ex sententia Celsi Ulpianus respondet, eum qui partem rei emit, quam venditor cum aliis communem & quidē indiuisam habebat, si postea diuisio celebretur, teneri illud recipere quod ex diuisione venditori adiudicatū fuerit ^a. In hac autem rei particularis diuisione, & quoties de eo agitur qui non communis est creditor, sed vnus tantum ex socijs, tota res ex varijs causæ circumstantiis diiudicanda relinquitur. Alia ratio est eius diuisionis quæ fit inter cohæredes, eosque qui iuris vniuersi simul successores sunt, Etenim familiæ erciscundæ iudicium vniuersale est, & in gratiam omnium cohæredum proponitur. Vt vnusquisque diuisione facta legitimam suam partem & ius suum consequutus videatur ^b. Iudici autem permittitur aliquando rem integram alicui ex litigatoribus ex bono & æquo adiudicare.

a L. Tulliana. §. idē Celsi ff. de actionibus empai.

b §. si familia de officio iudicis in Instit.

adiudicare ^a. Diuisionem fieri lex ait ad sedandas propinquorum discordias ^b. Non autem vt inter cohæredes diuisio nouus censeatur titulus, qui vel rerum hæreditariarum qualitatem mutet, vel cohæredum conditionem lædat & prægrauet ^c. Itaque in hereditate communi hic est diuisionis effectus, vt aliqua legis fictione vnusquisque heredum nihil aliud iuris vnquam habuisse censeatur, quam illud quodcunque ex diuisionis pacto consequitur. Quinetiam cum dicant iuris Doctores casum inuolutum & implicitum accipere declarationem ab euentu ^d, res omnis ex ipso diuisionis euentu estimanda est. Itaque Titius censi debet statim ab ipsa defuncti morte nõ tertiam in vnoquoque hereditario fundo partem, sed solidam prædij Semproniani proprietatem habuisse. Ipse autem creditor si quando cum Titio contraxit, fieri debere diuisionem non ignorauit, vt conueniens sit illud præualere quodcunque fieri oportuit. Nam cum in ea diuisione nulla læsio, nulla fraus, neque etiam vel dolus vel collusio allegari queat: cur exinde creditori licebit diuisionem inter cohæredes ritè & legitime factam controuertere: Creditori (inquam) non quidem hæreditario cui res defuncti omnes obligatæ sunt, sed illi qui non alium debitorem habuit quam Titium, cuius hæreditaria portio hypothecæ securitati subiacbat. At verò si aliter iudicaueritis, ipsaque creditoris petitio locum habeat, nihil proponi poterit iniquius, siquidem inter plures cohæredes cum, qui bonus ac diligens paterfamilias nullo ære alieno obligatus erat, & qui res sibi diuisionis iudicio adiudicatas studio, impensis, & cultura sua meliores reddidit, quique cohære-

a §. quedā de actionibus in insti. l. ad officium Cod. cōm. diuid. bl. cum pariter. §. dubitissimis. ff. de legat. 2. c. l. seruos. ff. fam. ercisc. d. l. fin. ff. ff. ex noxali causa agatur.

dum suorum creditores nec rescivit nec rescire potuit, multo post tempore ab alienis creditoribus vexari contingeret. Quid verò indignius fuerit, quàm si post tot culturæ labores, cohæredem rebus, quas nullo æris alieni nexu affectas, nullisque creditoribus obligatas possidere se credit, priuari ab iisque expelli iustum videatur?

a Arrest du 6. de May 1781. entre Marc Pineau & cõsors appellans, & Estienne Gẽtil Inthimẽ l'avois escriit pour ceux qui gaignerent leur cause. Autre semblable Arrest donẽ au rapport de Monsieur Louet Cõseiller en la Cour apres en auoir demãdẽ aduis en toutes les Chãbres. L'arrest est du 2. de Septẽbre 1796. entre Clau de Guillard & sa femme appellans & M. leã Bauduyñ huysier en la Cour Inthimẽ.

SENATVS arresto suo confirmavit diuisionem illam quæ inter cohæredes legitimè facta fuerat, & aduersus quam nullus dolus, nullaque fraudis collusio allegabatur. Ideoque iudicauit Titij creditorem nullum hypothecæ ius in fundo Gi roniano habere, sed ei actionem competere vel aduersus Titium vel alium, quisquis Semproniani prædij possessor esset.

QVÆSTIO alia sed non dissimilis ab eodẽ Senatu non minore equitatis ratione iudicata fuit. PATER decedens liberos Meuium & Seiam hæredes reliquit. Hæreditaria defuncti bona in diuersis provinciis sita erant. Seia diuisione hæreditatis nondum facta Sempronio nubit. Inter hæreditaria prædia Botrianus fundus in Cenomanensi provincia situs erat, & ex municipali provinciæ illius lege ab ea muliere, quæ nubit, debetur domino Feudi reditus vnus anni. Exinde aliquo post nuptias tempore facta est bonorum & hæreditatis paternæ diuisio. Titianus fundus, qui provinciæ Pictauensis erat, Seia obtigit: Botrianus Meuius cessit. DOMINVS illius feudi, cui Botriani fundi *homagium* debebatur, dicebat coniugij tempus spectandum: quo tempore Seia Botriani prædij domina erat pro media eaque indiuisa parte. Itaque dominus Feudi ex lege municipali dicebat

bat deberi sibi dominico Feudi iurereditum anni pro media fundi illius parte. Iura autem Feudalia semel domino quæsitâ nullâ diuisione aut contrariâ pactione inter vassallos subsecutâ tolli potuisse. SEIA dicebat non tam cohæredes ante diuisionem omnium rerum hæreditariarum dominos esse pro indiuiso, quàm incertum esse necdum constare quarum rerum verè domini censerent & existimari debeant. Veritas ex ipso diuisionis, quæ subsequitur, euentu declaratur, eiusque effectus fictione iuris ad mortem defuncti retrahitur. Efficit enim subsequens diuisio, vt Seia statim ab eo tempore, quo patri successit, fuisse censeatur domina fundi Titiani sola & in solidum: nullum autem omnino ius in prædio Botriano habuisse. SENATVS nihil deberi domino Feudi iudicauit, Seiamque ab ea petitione absoluit.

a Arrest du 6. d'Auil 1774. apres Baudoyñ d'autre

y auoir eu enqueste faite par turbes. Ledit Arrest donnẽ entre du Bouchier d'une part, & Damoiselle Jeanne de la Roussardiere d'autre part.

ANNÆI ROBERTI

AVRELII, RERVM

IUDICATARVM

Liber Quartus.

Pactiones tabulis nuptialibus apposita seruanda sunt, neque illis constante matrimonio contraria conuentione derogari potest.

CAP. I.

CONSVEVDINE Cenomaniensi societas, etsi nihil de ea cōuenerit, ipso matrimonio inter virū & vxorē anni spacio cōtrahitur, eaque societas ex statuto & lege municipali est tā mobilium quā ceterarum rerum omnium quæ constante matrimonio acquiruntur. TITIVS cūm Meuiam vxorem duceret, tabulis nuptialibus conuenit, vt Meuia societatis partem haberet non dimidiam, qualem ex lege municipali, si nihil conuentum foret, consequi debebat, sed quartam tantūm societatis illius partem: reliquas autem tres partes Titius, qui ex priore coniugio liberos habebat, sibi ac liberis hæredibusque suis stipulatur. Exinde cūm matrimonium fœlici concordia

cordia per sedecim annos durasset, Titius, qui charæ coniugis syncerum amorem tanto tempore fuerat expertus, voluit eius conditionem in societatis lucro meliorem facere. Itaque vt remuneratione aliqua vxoris industriæ mutuam gratiam referret, eiuſque in rebus communibus diligentia gratularetur: contractu & dispositione solemni velle se de clarat, vt Meuia vxor soluto matrimonio admittatur ad societatis partem dimidiam qualem lex municipalis coniugi superstiti tribuit: idque non obstante conuentione tabulis nuptialibus expressa: vt ea ratione reducerentur partes ad ius commune & legitimam illam ex consuetudinis iure ἰσομοσπίαν. Post obitum Titij mota est lis de partienda societate inter viduam & liberos ex priore coniugio.

PROVIDVA. Omnium conuentionum quæ inter coniuges celebrantur, illæ sunt præcipuè fauorabiles, quæ de mutua inter virum & vxorem societate & rerum communionione incuntur: si quidem & ipsum matrimonium à Modestino dicitur consortium omnis vitæ, diuini & humani iuris communicatio. Vlpianus eleganter, *Commixta* (inquit) *familia est & una domus est*. Quia & vxorem lex vocat sociam rei humanæ ac diuinæ domus. Dionysius Halicarnasæus ait *γυναικα γαμεται ἄνδρὶ πρὸ κοινῶν ἀποδύτων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἰερίων*. Martialis: *Te patrios miscere iunat cū coniuge cæsus Gaudemē socio participemq; viro*. Sic & in nuptiis aquæ & ignis mysteria adhibebantur. Vt bona malæque ac fortuita omnia sibi fore inuicem communia coniuges agnoscerent, inquit Plutarchus. In nuptiarum ritibus solemnia hæc verba fuerunt, *Vbi tu Caius ego Caius*, id est, vbi tu dominus & paterfamilias, ego domina & materfamilias:

al. i. ff. de ritu nuptiarum.

b. l. i. §. fin. vi. au. vx.

ff. ad Senat. Sillanianum.

c. l. aduersus Cod. de crimine ex

pil. hered. d. Dionys.

Halicar.

lib.

e. Martialis lib. 4. de

Nigrina

§ l. penult.

ff. de dona.

inter virum

& vxorē

g. Plusart.

questionū

Romanarū

quæ. i.

vt citò coniuges affluant τὰς κοινωνῶν ἀνάγκας

a Plutarc. *ἡ γὰρ σωἀρχὴν*². Vlpianus cùm prohibita inter virū
Rom. qu. & vxorem donationis rationem reddit, periculum
30. esse dicit ne coniuges mutuo amore se spoliēt pro

b l. i. ff. de
donat. int. & vxorem donationis rationem reddit, periculum
virum & *Amorem honestum* (ait
idem Iurifconsultus) *solis animis estimantes* & ne
concordia precio conciliari videatur^c. Addit Plutar-
chor. chus aliam rationem quæ societatis istius commē-

d l. 3. ff. cod.
d Plutarc. *ἔτι τὰ ἀνδρῶν & ἀνδρῶν τὰ γυναικῶν*^d. Vt in soci-
qu. Ro. 7. ci coniugio illud iactare possimus quod est apud
Columellam; *Nihil conspiciebatur in domo diuidiū;*

nihil quod aut maritus aut femina proprium esse iuris

e Columel *sui diceret*^e. Cicero, *Prima societas in ipso est coniu-*

la in presā *gio: proxima in liberis: deinde una domus, communis*

titulo. *omniū*^f. Nam & lex ait eam, quæ vxor fuit, non po-

f Cicero li. *tuisse furtū facere, quia societas vitæ quodammo-*

g l. i. ff. de *do eam dominam faceret*^g. Itaque in tanta com-

h l. i. ff. de *munionis istius commendatione, et si proponere-*

num. 7. *mus ipsam societatis inter coniuges conventionem,*

il. alimen- *non tabulis nuptialibus, sed constante matrimo-*

ta. s. qui so- *nio fuisse initam: tamen Molinæus ac plerique*

ciatam ff. *alij conventionem aded fauorabilem inter virum*

is & cib. *& vxorem etiam constante matrimonio admit-*

legatis. *tunt*^h. Quin & ipse Scauola Iurifconsultus viri
& vxoris meminit, qui cùm societatem simul om-
nium bonorum coiissent, in ea rerum omnium cō-
munionem per 40. annos continuos perfliterātⁱ. Om-
nis autem controuersia istius cardo in eo verti-
tur, quod sequens conuentio, quæ dimidiam com-
munionis partem Meuiæ tribuit, videatur donatio
tabulis nuptialibus contraria. Hæc obiectio vt fa-
cilius diluatur considerandum est cōsuetudine Ce-

nomanenſi societatem inter coniuges statui & san-
ciri: & eam quidem societatem quæ ἰσομοιείαν con-

taineat. Itaque posterior Titij voluntas nihil quid-
quam noui iuris aut nouæ liberalitatis adfert: sed

est reductio ad ius commune consuetudinis Ce-
nomanenſis. Rectè Paulus Iurifconsultus in noua

dissimili de conuentionibus super dote initis quæ-
stione; *Quoties* (inquit) *ad ius quod lex natura ei tri-*

b l. s. v. ff. *buit, de dote actio redit, non fit causa dotis deterior, sed*

forma sine redditur^a. Quis enim veritati aduersus a-

dedo & contrarius est, vt cùm in hac causa ad dimi-

diam cōmunionis partē Meuia reuocatur, dicere

velit aliud quidquā fieri quā quod lege ipsa mu-

nicipali statutum? Non ergo fit causa dotis & dota-

lium conuentionum melior deteriorve, sed res for-

mæ suæ redditur: atque ideo Doctores eiusmodi

dispositionem reductionem ad ius cōmune appel-

lant. Lex istas ad ius commune reductiones fauore

multo commēdat, faciliusque eas admittit quā si

quid contra ius commune fiat, aut si noua aliqua

actio & dispositio ineat. Sic in iure constat te-

stamentum solemnē & perfectum voluntate mi-

nus solemnī & imperfecta reuocari non posse: Si
tamen contingat priore testamento hæredes ex-
traneos fuisse institutos: posteriore etiam minūs
solemni hæredes legitimos, eoque ipsos qui ab
intestato erant successori: prius testamentum per
posterius etiam minus solemnē reuocatur^b. Hoc
autem ideo fit, quia postrema illa voluntas bono-
rum successionem ad ius commune reducit, eam-
que hæredibus legitimis destinat. Eadem nec dis-
simili ratione Titij voluntas nihil aliud vxori
Meuiæ tribuit, nisi quod lex ipsa municipalis,

al. s. v. ff.
s. pactus ne
pateret. ff.
de pactis.

bl. s. v. ff. con-
suetudina
s. ff. de au-
tenti. hoc
inter libe-
ros. C. de
testamen-
tis.

etiam nullo interueniente consensu, statuebat. At quanto æquiores sunt Iurisconsulti Romani, qui etiam constante matrimonio pactiones quasunque, dummodò in commodum dotis & vxoris utilitatem fiant, valere asserunt? Quinetiam durante coniugio non tantùm dos augeri potest, sed & ipsa donatio propter nuptias ex ratione dotis vel augeri, vel ad legitimũ modũ mutuo cõiugum consensũ reducib. Paulus Iurisconsultus, *Dos* (inquit) *aut antecedit aut sequitur matrimonium. Et idẽ vel ante nuptias vel post dari potest*. Inde est quod non tantùm nupturę ad dotem dādā curatorem creari scribit Vlpianus, sed & ei quę iam nupta est. Nam & Scæuola testatur tabulas nuptiales plerumque post cõtractũ matrimonium fieri & signari olim consueuissē. Non ergo quicquid maritus summo iure potest, id si remittat, donare censi debet. Quemadmodum enim cùm maritus heres institutus rogatus est restituere vxori præcepta certa quantitate; tamẽ potest maritus hæreditatem omnem integro iure absque vlla præceptione restituere: tuncque Vlpianus ait maritum magis pleniore officio fidei præstandę functum quàm donasse. Sic etiam in hac controuersia potuit Titius ex pacto conuento dotalium tabularum, Meuiam vxorem à tribus societatis partibus omnino excludere: Sed si ex bono & æquo vxorẽ integro consuetudinis beneficio frui voluit, & ad *isouoiciar* municipali statuto introductam admitti & reuocatis tunc maritus non tam liberalitate vsus quàm pleniore fidei officio functus dici debet. Nec tam donauit quàm societatem coniugalem ad rectę rationis regulam reduxit. Vt in non dissimili specie,

Res (inquit Paulus) *in pristinam causam redit resoluta priore cõuentione*. Et cùm societas omnis incertam habeat lucri & damni expectationem, constat conuentiones eas omnes, quęcunque incertitudinis conditionem habent annexam, multò fauorabilius admitti solere^b. maximè cùm societas & communio non tantùm pactis dotalibus, sed & quauis epistola iniri & contrahi possit^c. Antiquum Gallię ius istam viri & vxoris societatem collaborationẽ appellauit, tertiãque collaborationis partem mulieribus adiudicari voluit^d. Hinc post Dagoberti obitum Aimoinus, *Omnis* (inquit) *thesaurorum Dagoberti supellex in speciebus variis numeribusque dante abditis prolata, ac inter fratres æqua est læce diuisa tertia parte tamen, ex omnibus qua Dagobertus adquiserat, postquam Nantildę sibi sociauerat, ipsi Regine seruata*. Veteres Galli etiam societatis genus quoddã inter cõiuges admisiere, & commune societatis lucrum superstiti concedi voluerũt. Hęc sunt Iulij Cæsaris verba, *Vbi quantas pecunias ab vxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis æstimatione facta cū dotibus cõmunicant. Huius omnis pecunia cõiunctim ratio habetur fructusque seruantur. Vter eorũ vita superarit, ad eũ pars vtriusque cū fructibus superiorũ temporũ peruenit*. At in hac societate cõiugali, de qua nunc agitur, defunctus Titius æquissimũ esse iudicauit, vt queadmodũ vxor collaborauerat, ita etiã portionem iure communi debitã & lege municipali assignatam referret & consequeretur. *Quid itã humanũ est* (inquit Vlpianus) *quam fortuitis casibus mulieris maritum vel vxorem viri partem esse*? Iustum esse dicebat Gregorius, vt illi cõsequantur stipendium qui pro tẽpore suũ commo-

a L. voluntate. § ff. quibus modis pignus vel hypo. b L. de fideicommiss. fo. C. de rã fact. c L. fin. in princ. ff. mandati. d Capital. Caroli magni li. 4. c. 9.

e Aimoinus lib. 4. c. 36.

f Cæsari. 6. de bello Gallico.

g L. si cõmmodum. § si maritus ff. soluto matrimonio.

a *Can. cha*
vitatem. 2.
quæst. 2.
 b *Livius*
li. 5.

dare reperiuntur obsequium^a. Sic etiam apud Li-
 uiū Appius Claudius, *Nusquam operam dicebat sine*
emolumento nec emolumentum sine opera esse^b. Mu-
 lier collaborauit, mulier industriam præstitit: cur
 non fiet æquo iure particeps communis lucri, eo-
 rumque omnium quæ ex vtriusque labore & mu-
 tua industria prouenerunt? Hoc & societas lauda-
 bili consensu inita, ac si consensus desit ipsa colla-
 boratio, quæ *κοινωνία* c, dicere possumus, com-
 mendat. Nō ergo consensus defuncti donatio dici
 debet, sed simplex & nuda reductio ad ius cōmune
 consuetudinis Cenomanensis. Proponamus enim
 neque tabulis nuptialibus, neque etiam constante
 matrimonio vilam de societate conuentionem i-
 nitam: lex ipsa Cenomanensis societatem inter vi-
 rum & uxorem statuit: societatis partes æquales ef-
 se iubet. Cur mulier illo iuris communis benefi-
 cio priuabitur, & neglecta legis municipalis dis-
 positione non æquam partem, sed quartam tantum
 consequetur?

PRO FILIIS COHÆREDIBVS.

Cōiugij fœdus iucundum est & gratum, sine tēdio,
 sine molestia, quandiu perpetuo & inconcusso ami-
 citiæ & affectus vinculo firmatur. At si viro & v-
 xori licere velimus conuentiones tabulis nuptia-
 libus solemniter expressas rescindere, seu pro a-
 nimi leuitate & inconstantia immutare, hæc vna
 res iugales animos ad diffidia prouocabit, & lætam
 thalami concordiam turbare poterit. Mulier enim
 auara, vt causam dotis meliorem reddat, vel blan-
 ditiis id euincere tentabit, vel muliebri procacia &
 importunis iurgiis maritum continuo vexabit. Vir
 autem si quid in vapulando, aut minis, aut læua

im-

imperij morumque acerbitate extorquere iure ad-
 probante sperauerit, homo vehemens, durus, atque
 atrox non aliter molliri & vxori conciliari poterit,
 nisi id vltro ab vxore impetret. Sciat vterque con-
 iugum, æternam esse tabularum nuptialium autho-
 ritatem, & legem societati in contractu matrimo-
 nij dictam, neque rescindi deinceps, neque immu-
 tari posse. Societas autem ista, quæ inter coniu-
 ges ex lege municipali locum habet, plerasque con-
 tinet diuersitates ab ea societate separatas, quæ cō-
 uentionalis est, & de qua Iurisperiti Romani
 pluribus egerunt. Societas hæc statutaria colla-
 borationis est, non omnium bonorum, neque e-
 tiam certæ negotiationis. Neque enim alia inter
 coniuges coiri solet rerum communio, quàm mo-
 bilium, eorumque omnium quæ constante matrimo-
 nio acquiruntur. Maritus autē solus est totius so-
 cietatis aduinculus & dominus, qui arbitrio nutuq;
 suo potest, quamdiu durat matrimonium, vt, abu-
 ti, perdere, & de rebus communibus solus dispone-
 re. At in societate conuentionali vnusquisque
 sociorum æquo iure ex partibus societate definitis
 communiū rerum dominus est^a. Societas quæ rati-
 one cōiugij contrahitur, non antè quàm solutum
 sit matrimonium, finiri aut reuocari potest: at in
 societate quæ sola conuentione inita est, licet ab
 ea impunè quodcumque libuerit recedere, nisi
 certum aliquod tempus præfinitum sit quod in dis-
 pendium societatis præuenire non permittatur^b.
 Verùm in eo societas hæc coniugalis naturam
 conuentionalis participat, quòd societatis partes
 pactis dotalibus quales coniugibus placuerit, vt &
 quauis alia conuentione, definiri possunt: sed

a *L. si fun-*
dus. l. rei cō-
munis. l. ne
mo. ff. pro
socio.

b *L. idem-*
que. l. ad e-
dem. l. a-
clione. §.
Labeo. C.
sequens. l.
nulla socie-
tas. ff. pro
socio.

definitæ non ampliùs rescinduntur. Id enim donationis causa fieri præsumitur, vt vxoris conditio melior & locupletior reddatur. Vlpianus, *Si inter virum & uxorem* (inquit) *donationis causa societas contracta sit, nulla est*^a. Quæcunque enim lex directò fieri vetat, non minùs prohibentur, si quæ subtilitas adhibeatur, aut si quid dissimulato donationis colore fiat. Nam & iis casibus quibus à lege donatio interdicitur, etiam prohibetur venditio quæ donationis causa interponitur ^b. Eadèmq; ratione si pignus vel hypotheca dissimulato liberalitatis titulo contrahatur ^c. Societas hoc in se præcipuum habet, vt nisi bona fide contrahatur, aut si in ea fraudem qualemcunque admixtam vel dolum adhibitum probetur, quicquid actum est corrui, nec valere aut subsistere potest ^d. Nihil autem bona fides societatis magis improbat, nihilque naturæ huic ius contractus magis repugnat & aduersatur, quàm si societas donationis causa ineatur ^e. Mulier industriam suam obicit & exprobrat, quasi societatem operâ, diligètia ac parsimonia sua iuuerit: Sed non fuit infructuosa & inutilis opera, siquidem partem in societatis lucro consequitur. Sed etsi nihil commodi vel emolumenti referret, nullus tamen exprobrationi locus esset. Nam quicquid vxor fecit, ex officio fecit. Lex enim teneri mulierem ait operas suas marito præstare, & in officio se ad mariti commodum & vtilitatem continere ^f. Quoties autem de societatis partitione agitur, nullus fauor mulieres commendat, si quidem æquitas civilis nihil tam in societate abhorret, quàm vt qui socius est lucri, non item socius sit damni ^g. At nostro iure & ex Senatûconsultis in mulierum gratiam & fauorem

a L. c. hie status. §. si inter virum ff. de dona. inter virum & ux.
 b L. quod autem. §. si vxor à marito. ff. de dona. inter virum & ux.
 c L. si non verum. l. creditor. C. de dona. inter virum & ux.
 d L. 3. §. si ff. pro socio
 e L. 5. societate. §. fin. ff. pro socio l. Senatus §. si quis societate. ff. de moris causa donat.
 f L. sicut. ff. de operis lib. v.
 g L. si non fuerunt. l. Mutius. ff. pro socio.

fauorem statutum est, vt soluto matrimonio liberum sit & integrum mulieri societati renuntiare, aut eam si velit acceptare. Itaque si lucrosa sit societas, vidua participem se lucri proficetur: At si damnofa sit, nec vllum inde lucrum speretur, licet mulieri societati renuntiare. Quo casu dotales pecunias ex conuentione tabularum nuptialium repetit. Atque idèd cum mulierem ab omni societatis dano liberam & indemnem renuntiatio præstet, non est quod incertitudinis ratione aut dubij exitus intuitu, societatis constante matrimonio ampliata fauor commendetur. Neque enim vllum damni euentum mulier timere debuit, quæ societatis lucrum, si quod sit, percipere: dispendium autem & æris alieni incommodum sola renuntiationis declaratione recusare potest. An donatio inter cõiuges Cenomanensi consuetudine liceat, nec ne, nihil refert. Nam conuentio constante matrimonio inita absolutam donationis mentionem non facit. Donare potuit defunctus, sed non donauit. At quod non potuit, voluit. Nam conuentiones tabulis nuptialibus de societate initas rescindere voluit, quod legibus non licet. Est enim matrimonij contractus non priuati sed publici iuris. Adde quòd neque Cenomanensis consuetudo de omnibus donationis causa inter cõiuges disponere permittit, nec defuncto, qui ad secunda vota transibat, liberè donare licuit. Hanc ergo, de qua agitur, controuersiam duabus rationibus definiri oportet, quarum prior hypothesin spectat, posterior ad generalem quæstionis decisionem pertinet. PRIOR est quòd Titius in contractu matrimonij dodrantem lucri ex societate sibi quàm liberis hæredi-

bûsque suis expressè stipulatus fuerat, assignato & reseruato vxori quadrante. Itaque liberi, quos eo tempore Titius ex priore matrimonio habebat, & quibus non minus, quàm sibi, pater coniunctim stipulabatur, erant non modò in conditione, sed & in dispositione^a. Similètmque dotis conventionem in fauorem liberorum Papinianus interpretatur^b. Nuptiis enim contractis, & cum iam lex doti dicta fuit, sola coniugum voluntas non sufficit: Imò etiam plerisque casibus non attenditur^c. Ac tum maximè contrariarum pactionum nullus est effectus, cum factæ sunt absentibus & nesciis illis quibus ex dotalium instrumentorum stipulatione ius aliquod qualitercunque quæsitum fuerat^d. POSTERIOR autem ratio in ipsa tabularum nuptialium autoritate consistit. Nam cum tabulæ nuptiales præsentibus propinquis & amicis cõficiantur: nèque æquum est, neque honestati publicæ conueniens matrimonij leges exinde secreta pactione rescindi, aut inmutari, aut contraria conventionem eis derogari. *Inter sunt parentes atque propinqui & munera probant*, inquit Tacitus^e. Apud Romanos dotales tabulæ signatoriis omnium, qui interfuerant, annulis obligabantur, vt etiam eorum fides ad perpetuam rei firmitatem adhiberi videretur. Apud nos propinqui & amici conuocari solent, vt pactis dotalibus & nuptiarum solemnitati præsentibus adsint, ad finitatem legem dicant, omniâque maturo consilio, prudentia, & autoritate sua moderentur. Quod in tam celebri cœtu, vno omnium propinquorum consensu, & consilio placuit, perpetuum sit, nec deinceps contractui tam solemniter inuito derogare liceat. Hoc in non

dissi-

diffimili quæstione Paulus respondet, vt si quid ante nuptias conuenerit valeat pactum: Post nuptias verò iam (inquit) *de suo maritus paciscitur & erit vera donatio*^a. Itaque quod aduersus societatis dotalibus instrumentis initæ legem contraria pactione conuenit, ex vetusto Ripuariæ legis iure rescindatur. *Si quis (ait lex) mulierem desponsauerit quicquid eiper tabularum seu chartarum instrumenta conscripserit, perpetualliter inconnulsu permaneat*^b.

SENATVS legem contractus matrimonij seruari iussit, ac Meuiæ quartam societatis partem, non ampliorem adiudicauit^c.

De donatione facta hospitali, sub conditione alimentorum ei, quæ donauerat, pro standorum.

CAPVT II.

TITIA domum ptochotrophio seu hospitali Lauallensi donauit, ea cõditione, vt œconomi illam in hospitalis domo recipere, eique, quâdiu viueret, alimèta præstare teneretur. Aliquot post mensibus Titia, quæ vetula erat & anus decessit. Hæredes Titia de donatione conquerruntur, quod præter domum donatam Titia aliud quidquam in bonis non haberet. At Cenomanensis consuetudo etiam inter viuos, plus tertii patrimonij parte donare vetat.

PRO HÆREDIBVS. Donatio Titia, cuius omnis substantia vnius domus proprietate continebatur, profusam habet bonorum omnium.

Z iij

a L. 28. que
re. ff. de pa
ctis dotal.
b in l. Ri
puar. ii. 39.
de dos. mu
lierum.

c Arrest
du leudy
16. de Janu
ier 1592.
moy plai
dant pour
Jacqueline
de Vaux,
vesue de
feu Iulian
Moinerie
appellée
& Gillot
pour Vi
ctor Rhod
es, Jean
Denisor &
cõsors In
thimez.

Ceste mes
mequestio
fut enoer
res iugee
en pl² fors
termes cõ
tre la vesue
M Verbain
Raynon,
pour la
quelle es
toit Con
stant, &
contre luy
plaidoyent
Bouteiller
& G. illad.
L'Arrest
est du leu
dy 9. de
Septembre
1592.

a L. 85. Lu
cius Titius
ff. de here.
insti. l. Lu
cius. ff. de
vulg. &
pup. subiti.
b L. talc
pactum s.
fin. ff. de pa
ctis.
c L. si pater
s. ex pactis
dotal.
d L. cum
dos. ff. de
pactis dot.

e Tacit.
de moribus
Germ.

liberalitatem. Consuetudo Cenomancensis totius patrimonij donationes interdicit. Romano autem iure donatio omnium bonorum nulla est & prohibetur. Aufert enim liberam testandi facultatem & alienæ mortis captandæ votum inducit^a. Quintiam talis donatio furorem magis quàm sanum consilium testatur, & alienatæ mentis indicium præ se fert^b. Nam & quævis donatio, quæ testandi facultatem adimit, contra bonos mores est^c. Dio sunt quæ ab œconomis & curatoribus hospitalis ad istius dispositionis defensionem proponuntur: fauor piæ causæ, & alimentorum Meniæ præstandorum obligatio. Primùm quo ad fauorem piæ causæ: vix quisquam hospitali bona sua donat, nisi qui de migrando cogitat, & qui mortis intuitu veniam peccatorum pia aliqua liberalitate demereri cupit. Ideo doctores iuris dispositionem eius, qui bona omnia hospitali & ptochotrophio donat, censi dicunt donationē non inter viuos sed mortis causa factam^d. Verùm qualiscunque iudicetur donatio, nulla tamen proponi potest pietatis vel fauoris ratio, quæ consuetudinis autoritatem violare, & limitatam disponendi licentiam ampliare queat. Nam cum certam aliquam bonorum quantitatem consuetudines nostræ præscribunt, ad quã vsque non amplius liceat donare: Senatus sæpè iudicauit prohibitionis istius vim absolutam & sine vlla exceptione esse: adeo vt ne quidem in fauorem piæ causæ permittatur plus donare quàm in vllam aliam causam. Neque id immeritò. Nã cum Ecclesia cultrix Iustitiæ dicatur^e, conueniens non est vllò Ecclesiæ piæque causæ respectu consuetudinis limitatam licentiam violari & legum

a Doctores ad l. flipu latio hoc modo concepta. ff. de verb. obli. bL. his qui s. fin. ff. de tutor. c. aurat. datæ ab his. e Doctores ad l. fi. C. de passis.

d Alexander consil. 82. li. 1.

e Cap. 1. §. 1. tit. de alien. feudi.

municipalium autoritatem sperni. Consuetudines enim nostræ conseruandis familiis studiosius multò quam leges Romanæ consuluerunt. Athenis vnusquisque ciuium bona sua proximis agnatis & legitimis hæredibus moriens relinquere tenebatur, nec licebat ante Solonem testamento de rebus suis quidquam legare vel donare^a. Hoc idem institutum coluit alter. Græciæ oculus Lacedæmon, sed regulã seueriore, adiectã scilicet in eos infamiæ nota, quæ nullo vrgente casu & absque infortunio patrimonium suum distraherent & alienarent. Hanc autem retinendi in familiis patrimonij curam & Aristoteles^b, & Plutarchus^c studiosè commendant, ac tamdiu floruisse Spartanam Rempublicam asserunt, quoad tandem Epitadeus Ephorus in filium exasperatus legem ad populũ tulit, vt per quam liberè de rebus suis, seu inter viuos, seu testamento disponere permitteretur. Hinc familiarum illustrium dignitas patrimonij reditu & pecuniarum neruis destituta vilis scere cœpit. Hinc Reipublicæ vires paulatim immunitas legimus, & Spartani imperij gloriam interiisse. Corinthij cum lex donare eos prohiberet, atque ideo Atheniensibus, qui per id tempus amicissimi erant, naues viginti donare non liceret, imaginario quinarum drachmarum precio singulas vendiderunt^d. Nec dissimiliter Romæ cum leges liberam alienandi quidem sed non donandi facultatem olim concederent, solebant, simulato venditionis imaginariæ vno numero factæ prætextu, donationum formulas concipere, quas postea Iustinianus rescidit^e. Lex Cincia donationes immodicas & munerum licentiam fissi voluerat: Non tam in familiarum conseruatio-

a Plutarc. in Solone.

b Arist. li. 2. polit. ca. 5. & 7. *c* Plutarc. in vita Agidii.

d Herodo. lib. 6. Era to.

e l. fi. C. de donat.

nis gratiam, (quanquam tamen Vlpianus dicat publicè interesse vt ordinum dignitas familiarumque salua sit *) sed vt avara Senatorum cupiditas coerceretur, qui donis & muneribus acceptis omnem plebis & clientium substantiam sibi vendicabant. Hinc Marcus Cato, *Quid legem Cinciam de donis & muneribus excitauit, nisi quia uel ligalis iam & stipendiaria plebs esse Senatui coeperat* ^b? Consuetudines nostræ patrimonium antiquum aut patrimonij partem propinquis & legitimis hæredibus referuari voluerunt. Cenomanensis consuetudo donari vetat plus tertiâ patrimonij parte. Itaque maiorem donare non licet, ne pietatis quidem contemplatione. SED ALTERA obiectio plus habet difficultatis, dum isti æconomi eam, de qua agitur, dispositionem negant absolutam esse donationem, quia non simplicem liberalitatem, sed obligationem hinc inde mutuum & promissionem vtrò citròque obligatoriam continet. Titia enim (inquiunt) sicut donabat æconomis & hospitali, ita etiâ æconomi vicissim & reciproca obligatione promittunt se Titia tum alimentum, tum etiam habitationem, quandiu uiueret, præstituros. Quanta est eorum fallacia, qui si nequeant aperta facie consuetudinem violare, aliqua ratione conantur ei fraudem facere. Romani legem Cinciam quæ donationes & munera coercerat, ne vlla fraus fieret, seuerè obseruari voluerunt, nullo admissio interpretationis aut fraudulentæ excusationis prætextu. Itaque quod traditur in fraudem legis facere eum qui saluis verbis legis sententiam eius circumuenit, hoc responsum est Pauli Iurisconsulti libro singulari ad legem Cinciam c. Quis

c L. contra legē. ff. de legibus.

verò

verò in hac causa non videt exquisitum fuisse istum alimentorum prætextum, vt callida fraude & prudenti dolo inofficiosa hæc donatio defendi posset? Dolui autem & ex ætate Meniæ & ex euentu fraudis colligere licet. Titia iam tum erat a-nus, sessa annorum multorum grauitate: facile erat minimique dispendij alimenta polliceri vetulæ, quæ sexagesimum annum egressa septuagesimum circiter attingebat. *Senectus insanabilis morbus est*, ait Seneca. *Iam incanuit caput* (inquit D. Hieronymus) *tremunt genua, dentes cadunt, & fronte ob senium rugis arata, vicina est mors in foribus & propè designatus rogo* ^b. Titus Lilius de Cicerone, *Vixit tres & sexaginta annos, ut si vis absuisset, ne immatura quidem mors videri possit* ^c. Plinius de Corcelio Rufo, *Impleuit (inquit) annum sexagesimum & septimum. Quæ ætas etiam robustissimis satis longa est* ^d. Quinetiam hæc ætas extrema est ad quã vsq; & vsus fructus & alimenta æstimari solent ^e. Sanè in illa fecelicissima insula Taprobane vitam hominis centum annis modicam esse referunt ^f. Sed vt est æui huius infirmitas, rectius cum Diuo Hieronymo dicemus, *Quotusquisque aut centenariam transgreditur ætatem, aut non ad eam sic peruenit vt peruenisse pœniteat* ^g? Nec est quod obiiciatur dubia mortis hora, & in iuene non minus, quàm in sene, incertus vitæ terminus. Elegans est & arguta Marcellæ ad Cerealem responsio. Nam cum, vt refert D. Hieronymus, Cerealis mandasset posse & senes diu viuere, & iuuenes citò mori, eleganter lusit Marcella, *Iuuenis quidem potest citò mori, sed senex diu viuere non potest*. D. Chryostomus eleganter τὸς μὲν νέος ἐλπὶς ἐστὶν ἡ γῆρας δὲ θάνατος μακρόν. Οἱ δὲ γῆρας κακότες ἡμῶν,

a Seneca epist. 109.

b D. Hie.

ad Furiam

l. 2. ep. 19.

c Seneca in

sua foria.

d Plinius

lib. 1. epist.

12.

el. hæc editum al.

l. computatio

ni in pr. ff.

ad leg. Fal-

cidiam.

f Plinius

li. 6. c. 22.

g D. Hier.

lib. 1. epist.

la 8. ad

Paulum.

h D. Hie.

ad Princi-

pium in E-

pitaph.

Marcella.

ad Chrys. *ὁ δ' ἐν ἑτέρον ἢ τὸν δάνατον ἀναμειβόμενος*. Seneca *Nihil de sacro habet quod speret, quem senectus ducit ad mortē, huic* *cap. 2. uni interdici nō potest*^b. Diuus Bernardus. *Breues dies b Seneca hominis sunt, sed seni mors in ianuis est*^c. Quin & euentus ipse consilij fraudem aperit. Nam Titia tribus aut quatuor post mensibus obiit. Quis non trimestris spacij alimenta affectatam dixerit simulationem, vt à consuetudine recedi tacita quadam & permiffa fraude liceret? Itaque donatio, quæ consuetudini aduersatur, & contra legem municipalem inofficiosa est, effectum nullum, ne quidem piæ causæ prætextu, sortiri debet.

PRO OECONOMIS ET CVRATORIBVS HOSPITALIS. Donationis in pauperes collatæ fauor, ipsaque alimētorum Meuiæ promissorum obligatio, obiectâ fraudis suspicione controuertitur. Quis verò dolum & fraudem in œconomis præsumat, qui non priuata sua commoda fouent, sed solam hospitalis & piæ causæ vtilitatem procurant? Meuia & mulier erat & anus. Sed vtrumque suspicionem omnem captoriæ voluntatis amouet potius quàm auget. Mulieres religiosæ sunt: & ad cætera auaræ, in pias causas liberales habentur & munificæ. Romanarum matronarum religio & liberalitas commendatur, quæ aurum & omnia ornamenta sua in ærarium detulerunt, vt donum Apollini Delphos portaretur. Addit Lilius, *Grata ea res, vt qua maximè Senatus vnquam fuit*. Facile est & obuium innumeris passim exemplis muliebrem pietatem celebrare. Rectius tamen & laudabilius facturi videmur, si mulierum erga pauperes & domos pauperum dona, non cæteras frequentes largitiones recensere & memo-

d Eiusmodi.
s.

memorare velimus. Fabiola (si D. Hieronymo credimus) prima omnium *ὑποκομιθῶν* instituit, in quo ægotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus atque inedia miserorum membra foueret. Eudocia Augusta Theodosij Imperatoris filia pauperum domicilium ædificauit, vbi quadringenti sacro morbo laborantes habitaret, atque etiã pauperū & viduarū domos cōdidit, & nosocomijs grædes reditus cōsecrauit^b. Vt & Pulcheria Theodosij soror pleraque hospitū & pauperū cōdidit & donauit domicilia^c. Hæredes Meuiæ obiiciūt anū & vetulā fuisse. At ætas largiēdi in pias causas animum votūque nō adimit, sed addit. Ipsa enim senectus in plerisque mētes, vicini iudicij metu territis, piis & deuotis ad superstitionē vsq; cogitationibus sepe imbuit. Nā & olim frequēs erat, vt ingrauefcēte ætate multi senes, ac sepius vetulæ & anus faciliore ad cœlestes sedes aditū parari crederent, si in pio sacrore aliquo locovità finire liceret. Itaq; vel hospitalale, vel monasteriū, vel sacrā domū, vbi morerētur, eligere solebāt, ibique absque vlla voti professione se ac sua omnia Deo & Ecclesie, aut hospitali dicare & donare consueuerāt. Frequentes autē eiusmodi donationes & in iure & à Doctoribus memorātur, cum quis pio loco se suaque cōsecrat^d. Nā hospitales domus olim Ecclesijs iūctæ erāt^e, & legata aut donationes quacūque religiosis pauperū domibus & hospitalibus fierēt, in pias causas conferri existimabāt. Magnus ille Basilius multas hospitales domus construxisse memoratur^f. Valens autem Imperator plurima pietatis intuitu donauit^g. Impen-

nitentiæ 27. quæ. 1. c. Niceph. li. 12. c. 42. hist. Tripa. lib. 9. cap. 31. lib. 11. Eccle. histor. 41.

g Niceph. lib. 11. cap. 18.

ad Hier. ad Oceanū Epitaph. Fabiola. b Niceph. li. 14. c. 50. c Sozom. lib. 9. ca. 1. et Niceph. li. 15. c. 14. d In auth. ingreffiō autē si qua mulier e. l. ubemus nulli in pr. In verb. patri monij. c. de sacros. Ecclesie c. in present. do probat. cā. si qua mulier. can. liceat 19. qu. 3. consulti sumus de regularibus. can. qui bona agunt. 17. quæst. 1. can. ut lex conti-

f Niceph.

a hist. Tri-
part. lib. 6.
cap. 29.

rator Iulianus Christianorum æmulus & osoræ-
nodoxia per singulas ciuitates in inuidiam Chri-
stianæ pietatis constitui iussit^a. Hæc & alia pleraq;
elegantè possunt ad causæ istius ornatum tractari,
sed ab ipsa controuersæ huius decisione aliena
sunt. Neque enim dispositio, de qua agitur, verè do-
natio est, sed aut contractus innominatus *do ut fa-
cias*, aut donatio ob causam, quæ non merè lucra-
tiua est, sed sub modo facta dici debet. Verùm an-
tequam hoc plenius demonstretur, satius est obie-
ctionem ab hæredibus factam diluere, qui donatio-
nem omnium bonorum, quæ testandi licentiam au-
fert, nullam esse contendunt. Primùm etsi contra-
ctum hunc donationem omnium bonorum esse ad-
mittamus, tamen ex Doctorum sententiâ asserere
possumus donationes illas, si pietatis contèplatione
fiant, valere & subsistere^b. Nam & non dissimi-
liter in donationibus & legatis in piam causam factis
Falcidiæ detractio locum non habet, multaque
alia sunt quæ speciali quodam fauore statui & in-
dulgeri videmus^c. Sed & in donatione omnium
bonorum illud in cæteris passim obseruatur, vt si
quidem donator eam reuocare & ab ea recedere
velit, liberum sit donatori eam ex causâ pœnitenti-
æ rescindere & reuocare, vt nec firmo nec perpetuo
obligationis vinculo subsistat. Verùm hoc solo
donatoris, non alterius, at neque etiam hæredis
intuitu locum habet. Quin & illud requiritur vt
donator contrariam animi voluntatem expressâ
testatione declarauerit. At verò defuncta Titia
donationis conventionem (siquidem donatio dici
debet) semper & vsque ad extremum vitæ spi-
ritum ratam habuit, nullumque aliud ab eo tempo-

b Doctores
in l. fin. C.
de pactis
& in di-
sta l. stipu-
latio hoc
modo con-
cepta, ff. de
verb. obli.
c. l. si quis
ad declinã-
dam C. de
episcop. &
cler. No-
uella 12. §.
sed neque
cohortales
in f.

pore condidit vltimæ voluntatis elogium : vt ne-
que etiam contrariâ animi declarationem expres-
sit. Hæredes isti proximi quidem agnati sunt, non
tamen habuit necesse defunctus eos hæredes relin-
quere : Vt non malè hoc locò adici possit illud
Quintiliani, *Non me confundis* (inquit) *quod ex di-
uerso sunt propinqui. Iactent, vt volent, sanguinis con-
iunctionem : Ergo intelligo quasdam fuisse causas pro-
pter quas is, qui hos cognatos habebat, aliis moreretur
hæredibus* ^a. Quid mirum autem si anus & orba, vt
animæ & salutis æternæ prospiceret, piæ causæ con-
ditionem meliorem reddere voluerit? *Non est ini-
quum* (ait Saluianus) *vt quilibet Christianorū etiam le-
gitimis hæredibus in hoc seculo consulat, dummodò si-
bimet in æternitate succurrat: quia multò est lenior pro-
sens tenuitas quàm æterna paupertas: Maxime quia
cum illic non paupertas tantum, sed etiam mors ac pœ-
na timeantur, facilius est utique hic hæredibus deesse
quiddam de patrimonio, quàm illic testatoribus de sa-
lute* ^b. Addere in hac causâ conuenit, dispositionem,
de qua agitur, nulla ratione dici posse donationem
omnium bonorum. Neque enim alia verè censetur
vniuersalis omnium bonorum donatio, quàm si om-
nia bona præsentia & futura donentur. Etenim
illa ipsa Titia, quæ domum hospitali cessit, potuit
exinde alia bona acquirere: Potuit hæres esse, vel à
benè merentibus amicis aut propinquis dona acci-
pere, Sed vt veram controuersæ huius quæstionem
examinemus, consuetudo Cenomanensis donatio-
nes vetat: cæteros contractus non prohibet. Dicu-
m est autem dispositionem, de qua agitur, ne-
que generalem omnium bonorum, neque etiam
simplicem esse aut particularem donationem:

a Quintil.
decl. 264.

b Saluian.
lib. 3. ad ec-
cles. Cath.
pag. 392.

sed verè contractum videri vltro citròque obligatorium. Nam vel est cessio in causam alimètorum, vel contractus innominatus *do ut facias*: Aut si donatio dici debet, certè donatio est non simplex, sed sub modo & ob causam facta. Donatio enim propriè dicitur, quando quis liberalitatem & gratuitam munificentiam exercet: sed cùm donatur ob causam, vt puta si tibi adiuero, si qualibet in re opera vel gratia mea vsus fueris, Labeo dicebat ea omnia extra causam donationum esse^a. Idèmq; in qualibet donatione, quæ ob causam fit, dici debet^b. Est enim ex sententia Iuriconsulti genus quoddam permutationis, cùm ob causam aut in remunerationem donatur^c. Apud Senecam Niger Brutidius, *Beneficium est* (inquit) *quod totum eius cui sa præstat in quem confertur. Vbi aliquis ex eo aut sperat quid aut præparat, non est beneficium sed consilium*^d. Itaque contractus, de quo agitur, synallagma est, & còuètio vltro citròque obligatoria, aut certè donatio sub modo facta, & quidem similis ei quæ ab Imperatore his verbis refertur: *Si doceas* (inquit Imperator) *nepti tue ea lege esse donatū vt certis tibi alimenta præberet: vindicationem etiam in hoc casu vtilem, eo quod legi obreperare illa noluerit, impetrare e l. i. c. de potes^e*. Itaque dispositio Titia aut donatio est sub modo facta, aut contractus innominatus *do ut facias*. Defuncta enim domum dedit, & cessit ea lege eaque conditione, vt ei, donec viuet, œconomi alimenta præstarent. Si facti veritatem inquirimus, domus illa non ampla fuit aut multi precij, sed quæ non plus quàm triginta aut quadraginta circiter aureorum annui redditus esset. Et hæc quidem sumptu modica erat nec sufficiens ad victum & vesti-

al. hoc iure. §. Labeo. ff. de donat.

b. L. Attilius Regulus. ff. de donat.

c. l. sed si lege. §. consulur.

ff. de petit. har.

d. Seneca lib. 9. controu. 1.

e. l. i. c. de donat. quæ sub modo.

tum Titia annuatim præstandum. Si Titia multis annis superstes post contractum vixisset, contractus ille œconomis, ipsique hospitali non lucro & comodo, sed oneri & dispendio fuisset. Illa quidè tribus tantum aut quatuor mensibus post contractum vixit: sed neque breuitas vitæ, neque proximus mortis euentus præiudici potuit. At vero (inquit hæredes) Titia cùm esset anus & sexaginta annorum diu viuere nõ poterat: Imò nisi fuisset anus, œconomi illa in hospitalis domum non admisissent. Diuus Hieronymus, *Nõ Ecclesiasticis sustentatur vidua alimètis* (ait) *nisi quæ sexaginta annorum est, & maturitatem habet morū pariter & ætatis*^a. Idè Diuus Hieronymus, *Multas anus nutrit Ecclesia* (inquit) *quæ & officii præbeant & beneficiū accipiant ministrando*^b. Licet autem Titia sexagesimum ætatis annū excessisset, potuit tamè non paruo vitæ tempore superesse. Rectè Seneca, *Non vna hominibus senectus est. Diu s̄par cuique viuēdi facultas data est. Nemo nimis cito moritur, qui videtur diutius quàm vixit, nõ fuit*^c. Neque verò ad Plinij auctoritatem in hac causa recurri necesse est, dum ille longissima multorum vitæ spacia enumerat. Satis est si iuris nostri ratio habeatur. Lex enim vitæ terminum ad centum vsque annos æstimat^d. Seneca de centesimo anno, *Hæc ætas ne homini quidem extrema*^e. *Seculum* (inquit Varro) *spacium centum annorū est, dictū à sene, quod longissimum spatium senescendorum hominum id putarent*^f. Nam quod Iuriconsultus si de computatione in alimentis faciendâ agatur, anni sexagesimi considerationem non egreditur^g: facilis est & in promptu ratio. Nam in ea lege de vicesima hereditatum in fauorem fisci ab Augusto constituta agi-

a. D. Hier. lib. 2. comment. in Eusebiam.

b. D. Hier. ad Nepotianū lib. 2. epist. 12.

c. Seneca lib. 2. de consolatur. ad Martiam. cap. 20.

d. Plinius lib. 7. c. 48.

e. L. 8. si usufructus.

f. de usufructu. l. 1. an usufructus. ff. de usufructu.

g. Seneca epist. 92.

h. Varro lib. 5. de lingua Latina.

na. c. p. ad legem Falcidiam.

tur, vt ex inscriptione patet. Cæteris casibus lex vitæ humanæ terminum centum annis æstimat. Eum vitæ cursum si Titia peregisset, grauis erat & damnoſa alimentorum præſtatio. Quo caſu ſi alimenta per 30. annos aut vltèrius præſtari oportuiſſet, donatio nõn lucratiua, ſed oneroſa potiùs & incommoda erat. Itaque expectatio lucri aut damni incerta videbatur. Lex autem incertos euentus ſpectari & æſtimari vetat.

SENATVS Hospitali totam domum adiudicauit: & diſpoſitionem Titia, ſeu donatio eſſet ſeu contractus, firmam ratamque haberi voluit.

De bonis & hereditate eius qui primùm religioſi ordinis Dominicani, deinde Episcopu fuit.

CAPVT III.

SEMPRONIUS factò publicè religioſi & profeſſionis voto Dominicanus per aliquot annos fuit, quo tempore nulla bona ſibi propria poſſidebat: Vt nec alij ordinis mendicantium fratres acquisitionem & patrimonij capaces ſunt. Deinde cum ad Episcopatus dignitatem, ſeu meritum ſeu per gratiam, euectus eſſet: deceſſit relictis bonis tam mobilibus quàm immobilibus. Plures bona illa ſibi adiudicari petebant. Succesor Episcopuſ aſſerebat ea ad Eccleſiam pertinere. Monasterium Dominicanorum, in quo Sèpronius votum publicè profeſſus erat, defuncti bona tanquam mona-

monasterio debita, vindicabat. Eandem hæreditatem propinqui & agnati proximi petebant, ſequè ſucceſſores ab inteſtato declarari poſtulabant.

PRO EPISCOPO ET ECCLESIA. Olim antea vitæ laus, & clerici, qui deceſſerat, commendatio paupertatis gloriã perfici & conſummari ſolebat. In hac cauſa auaram defuncti œconomiam ex diuitiarum cumulo prædicare cogimur, & de partièdis bonis, quæ Eccleſiæ & pauperum damno congeſta ſunt, acriter contentione diſceptare. O corruptos & mutatos in deterius mo-

res! Diuus Hieronymus, *Ignominia ſacerdotis eſt pro prijs ſtudere diuitijs*. Publius Valerius *omnium conſenſu princeps belli pacique artibus* (ait Lilius) *moritur gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis vt funeri ſumptus deeſſet, de publico eſt elatus.* Menenius Agrippa (ait Seneca) *qui inter patres ac plebè publica gratia ſequeſter fuit, ære collato ſuneratus eſt.* Extulit eum plebs ſextantibus collatis in capita. Sic & Thebano Epaminondæ pecunia ad funeris impenſam ex priuatis copiis & re familiari deſuit. Scipionis filia ex erario dotè acceperunt, quòd nihil illis pater reliquiſſet. Ingès fuit præſtantium virorum in anguſta re familiari honos: Immortalis eorum etiam poſt obitum gloria. Huic autè qui diuitias reliquit, materiam contentionis & litium, aptè conuenit quod ait D. Hieronymus, *Plenis ſacculis morimur diuitijs, qui quaſi pauperes viximus*. Arnulph. Episcopuſ, *Paupertatè Chriſti verbo prædicamus, ſed minus exhibemus exemplo*. Saluanus clericos opibus inhiates increpat *mãdantes terre* (inquit) *theſauros luteoſos, hæredibus breue gaudium, auctoribus longum mororè.* Plato magiſtratus vetat ſeſe fœdare, pollue-

ad Hier.

ad Nepo-

titanum li.

2. epiſt. 12.

bT. Lilius

lib. 2.

c Seneca

in cõſolat.

ad Heluiã.

d Lilius

lib. 2.

e Plutarc.

in vita Fa-

bii.

f Seneca in

cõſolat. ad

Heluiã.

g D. Hier.

ad Ruſſicũ

li. 2. epiſt.

13.

h Arnulph.

in ſermone

habito in

Cõncilio

Turonenſi

fol. 70.

Arreſt
donné au
proſit des
adminiſtra-
teurs de
l'hospital
de Laual,
enoy plai-
dant pour
eux. & M.
F. Chauue
lin, pour
les heriti-
ers. L'ar-
reſt eſt du
5. de Ian-
uier 1581.

re, *μισθον* auro corruptibili & sordido, cum ipsi sint aurum selectum & diuinum. Nos etiam Prælatos & clericos moneamus, ne sordium & auaritiæ argui possint: sed reditus suos, aut ad Ecclesiæ ornamentum, aut ad pauperes alendos impendat. Nicephorus Ecclesiasticæ historiæ author refert Leonem Seleuciam Pontificem hac potissimum de causa Synodi iudicio damnatum & de sede eiectum, quod Episcopos quosdam consecrasset, qui pecunias Episcopali dignitati præferentes, publice protestati essent malle se simul cum opibus & diuitiarum cumulo *λαττορῶν*, quam abiectis pecuniis Episcopatum gerere & retinere. *Gloria episcopi est* (inquit D. Hieronymus) *pauperum inopia prouidere*. Quid ergo mirum si mortuo Prælato Ecclesia sibi merito vindicat, quæcunque viuis ille Ecclesiæ & pauperibus tribuere & donare tenebatur? Hoc enim idem D. Hieronymus fieri debere iudicat, *Sit heres sed mater filiorum, id est, gregis sui, Ecclesia, quæ illos genuit, nutriuit & pascit. Quid nos inseruimus inter matrem & filios?* Quemadmodum autem Romæ Veliales virgines neque vlli succedebant intestato, neque eis intestatis quispiam succedebat, sed illarum bona in publicum redigebantur. Sic etiam bona Episcopi intestati in ærarium Ecclesiasticum referri conueniens videtur. Sempronius cum ante Episcopatus dignitatem Dominicanus esset, ex mendicitatis voto nulla bona possidebat. Si quid ergo ab eo tempore acquisiuit, id omne ceteri debet ex bonis & reditu Ecclesiæ suæ parasse. *Non conuenit* (inquit Canones) *ut Ecclesia quem suscepit extraneum, efficiat in alieno diuitem, & in suo retineat fraudator*. Inter capitula seu leges Caroli magni statutum est, ut

a Niceph. lib. 9. cap. 45.
b D. Hier. ad Nepotianum lib. 2. epist. 12.

c D. Hier. ad Nepotianum.
d Gellius lib. 1. ca. 12.
e L. licentiam. C. de episc. & cler. Boetius decis. 20. num. 3. & decis. 81. num. 6.
f Can. Sacerdote 12. quest. 4.

vnusquisque Presbyteres quas post diæ consecrationis adquisierit, propriis Ecclesiæ relinquat. Antiqua Ecclesiasticæ disciplinæ regula hæc fuit, ne Episcopi ad propinquos hæredique suos alia bona transmitteret, quam ea quæ ante Episcopalem dignitatem habuissent cõperiebantur: Cetera bona Episcopus aut viuis ad Ecclesiæ ornatum pauperisque alendos impendere, aut moriens Ecclesiæ relinqueretur. *Sacris canonibus est definitum* (inquit D. Gregorius) *et in his, quæ Antistes Episcopatus tempore acquisiuit, nõ alius nisi sola Ecclesia succedat*. Idemq; Gregorius alio loco ait, *Mobilia bona Episcopi in sua potestate habebat. Immobilia verò Ecclesiæ redditibus aggregari solebant*. In Concilio Agathensi ita statutum est, *Episcopi de rebus propriis, vel acquisitis, vel quicquid de proprio habet, hæredibus suis, si uoluerint, relinquunt. Quicquid verò de prouisione sue Ecclesiæ fuerit, siue de agris, siue de fructibus, siue de oblationibus, omnia in iure Ecclesiæ seruari consueimus*. In Concilio Carthaginensi tertio, *Placuit ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus vel clericatus sui agros & quæcunq; prædia nomine suo comparant, tanquam rerum dominicarum inuasionis crimine teneantur. Nisi admoniti Ecclesiæ eadẽ contulerint. Si autem ipsis propriè aliquid liberalitate alicuius vel successione cognationis euenerit, faciant inde quod eorum proposito congruerit*. Hæc tamen omnia ab antiqua & primæua Ecclesiasticæ disciplinæ puritate aliena sunt, cum Apostoli sanctique Martyres, quorum in Ecclesia fulget memoria & veneratio, non modò diuitiarum & opum congerendarum curam omnẽ abieceret: Sed illis ne quidẽ operam in

a Capitulum Caroli magni lib. 1. cap. 156.
b Cap. relationum de testamentis auth. licentiam. C. de episc. & cler. Tolet. Concil. 4. can. 68. & Toletano concil. 9. can. 4. & 6.
c Gregor. li. 9. indic. 4. ep. 14. et lib. 10. in indic. 5. ep. 42. & 43. d Can. Episcopi de rebus 12. qu. 1. ca. 1. ca. cum in officii cap. ad hæc de testamentis tot. titulo de bonis clericorum. Theodos. c. Can. placitum. 12. qu. 3. & diu. dec. quest. per totum capitulum ad. quod nos 2. de testamentis.

duasve tunicas aut calceamenta Christus indulget. Agelium Episcopum Ecclesiastica historia commendat, quod spreto diuitiarum studio vnica semper veste contentus fuit, & Euangelicis decretis insilitens calceamentis vsus non est. *Et post hæc* (inquit Saluianus) *parum est successoribus eorum id est, Leuitis & sacerdotibus tanta diuinarum rerum administratione fulgētibus, si ipsi tantum diuites fuerint, nisi etiam heredes diuites relinquunt. Erubescamus, quæso, hac infidelitate: Sufficiat nobis quod videmur vsq; ad vitæ terminos dominum spernere. Cur id agimus ut con-* *tempnū ipsius etiam post mortē extendamus?* *b?* De Paulo Samosateno Orthodoxi multa expoſtulabant, at que inter cæteras expoſtulationes Eusebius hæc refert, *ὅτι ὀρότερον πένης ὢν κ̅ι πτωχός, κ̅ι μητὲ ᾠδῆς πατέραν ᾠδῆ λαβῶν μηδ' ἐμίαν εὐπορίαν, μηδ' ἔκ λήγης, ἢ τινος ὑπὲρ τοῦ εὐμαθὸς κτησαμένου νῦν εἰς ὑπερβάλλοντα πλεόν ἐλήλακεν ἐξ ἀνομιῶν κ̅ι ἱεροσυλιῶν.* *c.* Diuus Hieronymus, *Sint ditiores monachi quam fuerat seculares: possideant opes sub Christo paupere, quam sub lo- cuplete diabolo non habuerant, & suscipiet eos Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mendicos.* *d.* Hoc autē corrupto seculo tanta diuitiarum cupiditas humanas mentes inualit, vt ne Ecclesiastici quidem à fordidis & auaris cogitationibus alieni sint. Itaque cōueniens est vt quod defunctus *προεσιμὸν ἢ κέρμας πλὴν θεοσεβείαν* ex reſtitibus Ecclesiæ illaudabili parſimonia quæſiuit, nunc honesta retributione Ecclesiæ restitatur *e.*

e *Can. vi-*
dentican.
res ecclesiæ
& can. nul
li 12. que.
x.

PRO MONASTERIO. Monachi, qui perpetuo religioſe professionis voto solēniter obligantur, non male seruis aut filiis familias cōparari solent, qui nihil sibi sed domino vel patri acqui-
runt

runt. Vnde & Imperatoriæ constitutiones sanxerunt, vt parentum aut propinquorum hæreditas monacho obueniens monasterio acquireretur: *al. Da nobis C. de epif. & cleric. c. præ sens clerici 20. qu. 3. Ioh. Galus quæſt. 123.* Nisi fortē monachos deterioris esse conditionis idēdō dicemus: quōd seruus ex domini voluntate, suum defraudans genium peculium habet, & filio peculium castrense aut quasi castrense habere o- lim etiam cum administrandi licentia permittebatur. Monachis autem si quod peculium conceditur tamen neque donare neque alienare aut testamento disponere, seu inuito seu incio monasterio vel superiore licet. Monachus autem cum ciuilitermortuus censetur, *δοκέι τελευτῶν ἰτέραν ἀνθ' ἰτέρας βίης πορείαν ἐλόμυρος,* inquit Iustinianus *b.* Hic autem monachus character grauis est & perpetuus, qui neque deleri neque reuocari potest, in quo veræ laxæque libertatis instar est priori & superiori suo subiici, obedire & perpetua strictaque voti obseruatione obligari. Inter Caroli magni leges hæc refertur, *Monachus si ad clericatum prouehatur, propositum monachica professionis non amittat.* *c.* Sidonius Apollinarius, *Nihil* (inquit) *ab Abbate mutatus per sacerdotem, Quæppe cum noua dignitatis obtentu rigo rem veteris disciplina non relaxauerit.* *d.* Nā si quæ in ter homines ciuilis obligatio ritē & secūdū leges cōtracta fuit, eā nullo casu reuocari nullaq; exceptione elidi posse iura volūt. Promissiones autem Deo solemniter votas & sacris cæremoniis signatas vllā-ne dignitatis accessione, vllō-ne honoris gradu mutari, minui, aut rescindi dicemus? Imō plerique recententur qui nō modō Episcopi, sed & Cardinales facti antiquos ordinis sui ritus obseruare, primūmq; votiæ religionis habitū & vestitū colere

al. Da nobis C. de epif. & cleric. c. præ sens clerici 20. qu. 3. Ioh. Galus quæſt. 123.

b. Nouella 22.

c. Capitul. Carolima gni lib. 1. cap. 27. d. Sidonius Apoll. lib. 9. epi. 3. a d. Faustium.

a laſon in
 auth. & in
 greſſi. C. de
 ſacroſ. ec-
 cleſ. & Pa
 norm. in l.
 clericus offi-
 cia de vita
 & honeſt.
 clericorū.
 b. l. non ſo-
 lum. C. de
 bonis que
 ſilicris l.
 25. ſed &
 ſi quid. 5.
 inter dum.
 ff. de uſu-
 fructu. ſi re-
 ligioſus de
 elect. in 6.
 d. clement.
 exiui de
 verb. ſign.
 e. Arreſt
 prononcé
 en robbe
 rouge le-
 14. d'A-
 puſt 184.
 au profit
 des Iacobi-
 bins de
 Prouins, &
 des reli-
 gieux de
 S. Jacques
 dudit pro-
 uins.
 ff. de uita
 de uita.
 Malchi.
 Wb. 3. epiſt. g. Nouell. 5. Leon.

& geſtare non deſtiterint*. Obiiciet aliquis Domi-
 nicanos non modo paupertatis votum, ſed & mē-
 dicitatis profiteri. Ideoque nec ipſos nec monaſte-
 rium poſſe bona immobilia ſibi vllō iure aſſerere
 & vindicare. Verūm hoc omne ita intelligendum
 eſt, vt queadmodum filius ſam. & ſeruus, niſi au-
 thoribus iis in quorum poteſtate ſunt, neque con-
 trahere, neque ſibi, ſed domino & patri acquirere
 poſſunt*. Sic & ipſe quidē monachus tā ſuccedendi
 quā contrahēdi incapax exiſtinetur: contraſtū
 tamen ab eo initorū firmitas à monaſterij & ſuper-
 ioris adprobatione pendet*. Itaque ſi quid acqui-
 rat nō ſibi ſed monaſterio acquirit. Vt omnia Sem-
 pronij bona, nō tā nouo ſucceſſionis titulo, quā
 antiquo monaſterij iure, peti videantur. Hinc fit vt
 quamuis monacho legari non poſſit (eſt enim mo-
 nachus profani patrimonij incapax*). Tamen cū
 peſſio annua in cauſam alimentorū monacho reli-
 cta fuiſſet, Senatus monaſterii, etſi ordinis mendi-
 cantii eſſet, penſionē monacho legatā capere poſſe
 iudicauit*. Itaque ſinguli monachi, ac præcipuē mē-
 dicātes, nihil propriū poſſidere poſſunt: ſed ipſum
 monaſterii patrimonij incapax nō cenſetur. *Cum-
 que* (vt ait D. Hieronymus) *nihil cuiuſquam propriū
 ſit, omniū omnia ſunt* f. Nouella Leonis Imperatoris
 cōſtitutio ſaxit, vt qui poſt monaſticę vitę profeſſio-
 nē ſemel factā bona acquiſiuit, ei de tertia tantū
 parte diſponere liceat, reliquum omne monaſterio
 cedat*. Verūm & ex* politicę Eccleſiaſticę instituto
 & ex Conciliorum canonibus, *Statutum eſt & ratio
 nabiliter ſecundum ſanctos patres, à Synodo confirma-
 tum, vt monachus, quem electio Canonica à iugo regula*

*monaſtica profeſſionis abſoluit, & ſacra ordinatio de
 monacho Episcopum fecit, velut legitimus hæres pater-
 nam ſibi hæreditatem poſtea iure vindicandi poteſta-
 tem habeat: ſed quicquid adquiſerat vel habere viſus
 fuerat, monaſterio relinquat**.

**PRO AGNATIS ET PROXIMIS
 DEFUNCTI PROPINQVIS.**

Contro-
 uerſia hæc nullam apud nos ambigui iuris diſpu-
 tationem continet, ſed ex legibus Franciæ & æqui-
 tate ſumma facile dirimi poteſt. Hæc enim certifi-
 ſima eſt iuris noſtri regula: Defunctorum bona, ſi
 in teſtati decedant, ad propinquos proximōſque a-
 guatos pertinere: Neque Eccleſias, Collegia, vel V-
 niuerſitates hæreditatis petendæ aut ſuccedēdi ius
 vllum in Francia habere*. Quod ſi Eccleſiaſticę
 hiftoriæ fidem exquirere oporteat, in iſta de cleri-
 corum & Prælatorum ſucceſſione, materia ſæpè va-
 riatum fuit. Primi naſcentis Eccleſiæ ſacerdotes &
 Prælati nullam controuertendi & diſputandi oc-
 caſionem præſtare potuerunt, ſi quidem pauperi-
 bus ſolebant aut viui opes ſuas erogare, aut mor-
 rientes bona ſua in pias cauſas largiri. Sed cū ex-
 inde glifcēte auaritia, quæ pernicioſiſſima animo-
 rum labes eſt, nimia habendi cupiditas etiam ipſos
 Eccleſiaſtici ærarij diſpensatores corrupiſſet, pleri-
 que clerici, ſacerdotes, & diaconi ſacrilega rapaci-
 tate opibus cuiulandis incubuerunt: dum laicos
 propinquos hæredēſque ſuos ditare ſtuderent. Di-
 uus Hieronymus, *Vidimus nuper* (inquit) *& planxi-
 mus Cræſti opes vnius morte deprehenſas urbiſque ſpi-
 ces, quaſi in uſus pauperum congregatas, ſtirpi & poſte-
 ris derelictas**. Itaque in conciliis Patres hanc hære-
 ditatibus legem dixerunt, vt ſacerdotes & Prælati

a Can. ſta-
 tutum 18.
 q. 1. c. ſi ab-
 bare de e-
 lect. in 6.
 can. de mo-
 nachis 16.
 q. 1. clem.
 1. de elect.
 can. de la-
 pſis 16. qu.
 1. c. ſi quis
 rapuerit
 27. qu. 1.
 b. Auſtre-
 rius deciſ.
 39. Iohan.
 Gallus q.
 16. & qu.
 90. Maſ-
 uer. ſiul.
 de ſucceſſ.
 1031.

c. D. Hier.
 ad Ruſſi-
 cum lib. 2.
 epiſt. 19.

morientes Ecclesiæ bona sua relinquerent, neque alios præter Ecclesiam successores haberent: Hoc tamen plerisque casibus durum nimis & acerbum visum est. Ac tum maximè cum clerici, qui Ecclesiæ ministerio sese vouerant, liberos habebant: Siue olim sacerdotibus non interdicerentur matrimonia, siue post susceptos ex amissa coniuge liberos Ecclesiasticæ vel monasticæ vitæ regulam professi essent. Non alienum est quod D. Gregorius de Probo Abbate monasterij sancti Andree refert. Ille cum monasticæ vitæ professionem voueret, imprudens bona sua filio reseruare prætermiserat: Ideoque à summo Pontifice enixè petit vt non obstante voto de bonis in fauorem filij disponere ei concedatur, ne monasterio acquirantur: Hoc D. Gregorius ei indulget *. Ecclesiasticæ autem conciliorum regulæ exinde patrimonium antiquum à bonis acquisitis distinxerunt, vt patrimonium filii, fratribus, vel propinquis referuaretur: Bona autem à sacerdote post consecrationem acquisita Ecclesiæ tribui & adiudicari deberent. Mox etiam in quæsitis bonis diuerso iure statutum fuit. Primum enim Ecclesia omnia bona à clericis post consecrationem acquisita sibi vindicabat, deinde dimidiam, ac postea tertiam duntaxat eorum partem. Nos in Francia ecclesiasticas conciliorum & Pontificum constitutiones in iis quæ ad spiritualia & fidem pertinent, summo honore magnoque pietatis obsequio colere & venerari solemus. At in iis quæ bona temporalia aut rerum secularium administrationem spectant, Francici Imperij maiestas Romanas Pontificum sanctiones non agnoscit & in temporalibus Gallia non aliis quàm Regum

a Gregor.
li. 9. iudic.
4. cap. 22.

nostrorum constitutionibus subici se passa est. Illud autem iure nostro perpetuum est, intestatorum bona non ad Ecclesias, Collegia, vel Vniuersitates, sed ad propinquos & proximos agnatos pertinere: idque sæpè Senatusconsultis iudicatum fuisse constat. Sic etiam veterum Constantini Imperatoris constitutionem refert Eusebius, vt martyribus defunctis proximi agnati hæredes essent: Illis autem deficientibus Ecclesia succederet. Eusebij verba hæc sunt, τῶν ἀγίων τοῦ θεοῦ μαρτύρων τῶν ἐν ὁμολογίᾳ πλὴν τελευτῶν δωροθεμιῶν τοῦ βίαι τὰς υἰίας ἐκέλευε τοῦ τῶν ἁγίων προσήκοντες ἀπολαμβάνειν. Εἰ δὲ μὴ τούτων τις εἴη, τὰς ἐκκλησίας ὑποδέχεσθαι τοὺς κληροί. Quinciam (si Nicephoro credimus) prisci monachi, antequam solitaria vitæ genus profiterentur, solebāt propinquis possessiones suas omnes & bonā derelinquere b. Monasterium autem nullo iure defuncti bona sibi adiudicari postulat. Nam Episcopalis dignitas Sempronium ab omni monachatus voto & regulari professione liberauerat. Quemadmodum enim filius factus Consul, patria potestate liberatur c: Eadem etiam ratione Episcopalis dignitas eum qui monachus erat, patriâ potestate eximit, vt & eum qui seruus est liberum efficit d. Sic & olim Imperante Tiberio de Flamine Diali statutum est, quando exiret è iure patrio qui id Flaminium apisceretur, quæque in manum Flaminis conueniret e. Vt & obueniens sacerdotio arbitri ab arbitrio liberatur f. Nec dissimiliter Paulus Iurisconsultus de eo milite loquitur, qui post missionem alia militia cinctus est g. Nos itaque meritò Episcopum dicimus non amplius pristino obedientiæ voto obligari. Nam (vt ait

a Euseb. li. 2. de vita Constant. b Niceph. Call. lib. 8 ca. 39. circa f. c l. fin. de consul. lib. 12. Cod. d Can. s. seruus sciēte dist. 54. e Tacitus li. 4. annal. f l. non distinguemus §. sacerdotio. ff. de receptis arbitri. g l. quod dicitur. §. miles testamēto. ff. de m. lit. test.

Iustinianus) æquumne est aut conueniens, vt qui omnium sunt spirituales patres, aliorum potestati subiiciantur? Hæc autem prioris voti pristinaque seruitutis liberatio vbi semel locum habuit, id operatur, vt nullo exinde casu quis in eandem potestatem reincidat. Hinc fit vt si seruus in metallum damnatus sit, ad eò in perpetuum à domini potestate liberatur, vt etiam si à Principe postea pœnæ gratiam obtinuerit, non tamen in potestatem domini reuertatur^b. Illud quidem generaliter iure nostro obtinet, defuncti Sempronij bona non potuisse vlli monasterio successionis titulo addici & adiudicari. Sed & cùm Dominicani mendicitatem profiteantur, constat monasterium istud bonorum immobilium & profani patrimonij ex mendicitatis regula incapax esse: siquidem ex veteri ordinis instituto, neque singulis neque vniuersis immobilia legare eòsve hæredes scribere permissum. Recens corrupti huius seculi disciplina monachos à monasterio discernat, & quicquid aliud versuti iuris subtilitas comminisci & excogitare potuit, proponat: Tamen ipsos mendicantes verus primusque voti & professionis rigor obligat, ne quid seu singulariter seu collegialiter proprium habeant vel possideant^c.

SENATVS bona defuncti propinquis agnatisque proximis, legitimis ab intestato hæredibus adiudicauit^d.

Vtrum

Vtrum si omissa sit optio qua testamento fieri debebat, Primogenitus solus tanquam prædilectus ad fideicommissum vocetur.

CAP. IV.

SEMPRONIA fundi Tusculani domina testamento Meuiam filiam instituit hæredem, adiceto fideicō missi seu substitutionis onere his verbis expressio, *Rogo Meuiam cū morieris fundum Tusculanum restitui vni ex liberis cui voles quicumque eliges*. Meuia aliquo post hæreditatis maternæ additionem tēpore decedit, duobus relictis liberis Titio & Scio, nulla opinione nullaque nominatione facta. Titius primogenitus sibi soli fundum Tusculanum integrum adiudicari debere asserbat, quia primogenitus debeat censerī prædilectus. Seius autem dicebat fundum inter fratres æquis portionibus diuidi oportere.

PRO TITIO PRIMOGENITO.

In fideicommissis voluntas testatoris ad eò præualet, vt non tam verba quàm mentem spectari oporteat^a. Mens autem Sempronix testatricis hæc fuit, vt vnus, non plures fundum Tusculanum haberent. Vnum enim eligi voluit. Proponamus autem Meuiam non duos sed quinque aut sex liberos reliquisse: Æquumne videretur fundum Tusculanum in quinque aut sex portiones diuidi? Neque enim testatrix Sempronia id aut voluit aut cogitauit. Nam quod aliquando à Iurisconsultis respondetur, eiusmodi legata diuidi & distribui debere: Il-

al. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Senat. Trebell. l. vni ex familia §. et cetera. ff. de legat. 2.

a Nouell. 81. bl. in insulam & l. frustra C. de sententiam passis & restit. l. aut d. amnis §. ult. ff. de pœnis. c. Cap. 3. de ver. signif. in 6. clem. 1. eodem tit. ca. nimis extra de excessibus pra lat. ca. 1. de religiosis domibus. Hosiensis inc. in praesentia de proba. Job. Gallus qu. 244. & que sit. 317 d. Arrest prononcé en robe rouge, par monsieur le Præsident Brisson, le 16. d'Auail 1585.

Iud in libertis cæterisque, quorum æqualis est conditio, obtinet: Siquidem vnus ex libertis non magis defuncti libertus est quàm cæteri alij. At verò inter liberos frequens est affectus distinctio, estque aliquis benevolentia gradus: idque non tam vlla animi inæqualitate contingit, quàm ex naturali propensione procedit, vt in fauorem primogeniti non censeatur æqualis & eadem omnium liberorum conditio. Nam & ab omni æuo & perpetuo omnium gentium consensu primogenitus aliquo prærogatiua gradu cæteris liberis prædilectus censetur, præcipuo amoris & affectus titulo fouetur. Quin & Iurifconsultorum responsa inter libertos tunc locum habent cum de contraria testatoris voluntate aliquomodo apparet. In hac autem causa testatrix Sempronia mentis suæ aperta satis indicia & voluntatis idoneas coniecturas ostendisse videtur, cum iussit vnum, non plures à filia Meuia nominari. Neque enim in singulari locutione maior inest numerus. Pluralis autem locutio etiam duorum numero contenta est^a. Cum autem testatrix de vno dixit, de pluribus negasse intelligitur^b. Neque aliter in vno duos vel plures contineri admittimus, quàm si vel improprie, vel ob præsumptam defuncti voluntatem id fiat^c. At Meuia, cum de vno non de pluribus locuta esset, dispositionem suam duobus testamenti locis repetiit. Hæc autem geminatio inducit enixæ voluntatis indicium^d. Fundus ergo non potest aliter duobus adiudicari, quàm sprete & violata testatrix voluntate. Itaque in hac causa non de diuidendo legato agi debet, sed illud vnum disquiri oportet, Inter duos fratres, cum non vterque sed alteruter vocatus sit, quis co-

rum

rum solus fundum consequi debeat. Primum autem in iure constat sermone indefinitum, siquidem ad vnum tantum referri debeat, semper de primo intelligi. Vt & ordine scripture primus, id est primogenitus, admitti debet^b. Deinde hoc vbiq; frequentissimum est, vt nos primogenitis potissimum fauere soleamus, in quorū persona nomen, honorem, dignitatemque familie consistere & residere credimus. Nam vt ea omnia omittantur quæ editis expresso commentariis prælixa rationū serie & numerosis exemplis à quibusdam tractantur, dicere sufficiat primogenitos semper & vbiq; terrarū potiores & digniores habitos. Philo Iudæus, ἐν ταῖς συρσεβείαις οἱ ἀρεσβυταῖς ἀγαθὲς τυγχάνουσι ἀρεσβείων ὅτι ἀρεσβὴ τὸ πατρὸς ἐκ τὸ μητρὸς ὄνομα τῶν γυναικῶν ἐπιήμισαν^c. Imò & ipsas quoque filias primogenitas etiā ius sceptri deferēdi habuisse ex eo Virgilij^d loco plerique annotant, *Præterea sceptrū, llio- ne quod gesserat olim Maxima natarum Priami, &c.* Quinetiā iure diuino primogenitis debebatur paterna benedictio, duplex in bonis paternis portio, imperium in fratres, & in obtinendis dignitatibus prærogatiua. In hoc autem Franciæ regnō nō modo id obtinuit, sed & quidā iuris Doctores in ea dispositione quæ continet vt liberi succedant iure Francorū, verba dispositionis ita debere intelligi tradūt, vt sol^o primogenitus exclusis aliis succedat.

PRO SEIO. Quanquam primogeniti plerumque in affectu parentum aliquam habeant amoris prærogatiuam, absurda tamen est in hac causa primogenituræ commendatio. Nam quoties de

al. boues. S. hoc sermo. ne. ff. de ver. signif. l. eum quō. Kalendis. ff. de ver. obli. l. hæc conditio ff. de cod. & den. ff. l. quoties. ff. de v. suff. l. i. de optione legata. c. Philo Iudæus de leg. ad Ca. ium. d. Virgil. lib. i. Æn. c. Genes. c. 27 & 49. & Dent. c. 21. & Pa rap. lib. 2. c. 2. in ver. regnū tradidit Iorū quod esset primogenitus, s. Andree. l. fern. in c. l. 5. præterea ducatus in prim. ff. de prohib. feud. alien. per Frider. & in ca. l. 5. hoc quoque et. sum. ff. feud. Max. thau de Affiliis deci. Neap. 119.

al. vbi numer. ff. de testib. bl. c. prætor. ff. de iudicij. c. l. non aliter. ff. de legat. 3. dl. balista. ff. ad Sena. Treb.

bonorum diuisione & successione agitur, æqualis est omnium liberorum conditio, nisi aliter aut à lege municipali aut testatore disponatur, ac defunctus præcipuum aliquid vel prælegati vel præceptionis iure relinquat. Huic ergo ætatis commendationi Seius non minus aptè æqualitatis fauorem opponet. Nihil enim inter fratres fauorabilius est, quam vt æqualis iungat gratia quos æqualis iunxit natura. Sed generales iitos & superfluos tractatus omittre conueniens est, vt veram controuersiam istius quætionem ex Iuriconsultorum responsis excutere & examinare liceat. Nam cum liberum fuerit defunctæ Meuiæ vnum ex liberis quem voluisset eligere: Illa autem decesserit nulla optionis nominatione facta: Videndum est numytrique fundus æquo iure adiudicari & æqualiter diuidi debeat. Hoc autem plerisque Iuriconsultorum responsis deciditur. Sic enim Pomponius, Si ita fideicommissum sit relictum, *cui eorum uoles rogo restituas*, si nullum elegisset cui restitueret, omnibus deberi Imperatorem Antoninum constituisse refert. ^a Vt & Marcellus Iuriconsultus, *Si heres (inquit) damnatus sit decem vini ex liberis dare et non constituerit cui daret, heres omnibus eadem decem prestare cogendus est* ^b. Sic etiam Ulpianus, Si quis ita fideicommissum reliquerit, *Rogo restituas liberis meis quibus uoles*, & neminem elegerit, omnes ad petitionem fideicommissi admitti debere existimare. In substitutionibus autem & fideicommissis, si desit probatio, nec apertè de sententia & voluntate testatoris liqueat, facile euanescit substitutionis lex & fideicommissi obligatio. Hinc fit vt in ista impuberis substitutione, *quisquis mihi ha-*

al. Labeo. §. fin. ff. de Pasulib.

b l. si quis Titio. §. si ita fideicommissum reliquerit, Rogo restituas liberis meis quibus uoles, & neminem elegerit, omnes ad petitionem fideicommissi admitti debere existimare. In substitutionibus autem & fideicommissis, si desit probatio, nec apertè de sententia & voluntate testatoris liqueat, facile euanescit substitutionis lex & fideicommissi obligatio. Hinc fit vt in ista impuberis substitutione, quisquis mihi ha-

res erit, idem filius heres esto, lex præsumptionem omnem substitutionis ita amouet, vt neque gradum neque personam substitutioni egredi intelligatur, neque iis uerbis hæres hæredis, qui incertus est, continetur ^a. Itaque in hac causa ex eo quod Meuia neminem elegit aut nominauit, hanc eius mentem fuisse præsumendum est, vt uoluerit æquali iure vtrique liberorum prospicere ^b: ne materni iudicij inæqualitate altero prædilecto & nominato alteri liberorum iniuriam faceret. Ipsa autem testatrix Sempronia existimari debet optionem & liberam nominandi vel non eligendi uoluntatem Meuiæ reliquisse, ne successores bonorum quos nollet, aut aliter quam uellet, Meuiæ filiam subicisse & adiecta nominandi necessitate præscripsisse uideatur. Liberum ergo fuit Meuiæ, vt aut uolens alterum optione facta eligeret, aut si nominare nollet, æqualiter filiis hæredibus suis fundum relinqueret. Nam & in societate cum partes dictæ non sunt, æquales censentur ^d. Obicit Titius testatricem de vno tantum intellexisse. At huic obiectioni Papinianus respondet. Nam si dixerit testator, *Rogo fundum cum morieris restituas ex liberis cui uoles, defuncto eo priusquam eligat petent omnes*. Addit Papinianus, *Itaque enueniet ut quod uni datum est, uinis pluribus unus petere non possit, sed omnes petant quod non omnibus datum est* ^e. Quin & eo casu quo res alienari extra familiam prohibetur, possunt plures ex familia coniunctim admitti ad uiriles portiones. Cum ergo decesserit Meuia nulla optione & nominatione facta, omnes liberi ab intestato æquali iure & pro uirilibus portionibus admitti debent. Hęc est enim communis omnium Iuriconsultorum sententia ^f.

al. sciendū. ff. de uerb. signif. l. qui liberus ff. de uulg. & pup. substi. b arg. l. vel singulis ff. de uulg. & pup. substi. cl. apud Iulianum §. seio ff. de leg. 1. l. 12. in bello. §. medio tempore ff. de capt. & post. reu. d. si non fuerint. ff. pro socio. e l. unū ex familia. §. rogo. ff. de legat. 2. f Barhol. in l. Lucius Titius. ff. de legat. 2. g. l. vtrū. §. 1. ff. de reb. dub. l. 2. q. i. v. quidam l. vnum ex familia. §. rogo. l. cum pater. §. rogo. ff. de legat. 2.

SENATVS fundū Tusculanū inter fratres pa-
ri iure & æquis portionibus diuidendū iudicauit^a.

IVVAT hoc loco etiam alia adiicere Senatuf-
consulta, quibus non dissimiles iuris quæstiones
decisæ memorantur.

CNEVS Octavius Meuium hæredem testa-
mēto instituit. Deinde addit hæc verba, *Rogo Me-
ui ut si liberos habeas, sique eorū vnū aliquem her-
edem instituere velis, is meum Octauij nomen & Octa-
uiorū familiæ arma insigniaque ferre teneatur, simul-
que etiā omnia bona mea consequatur.* Decedit Octa-
uius. Aliquo post tempore Meuius post susceptos
tres liberos moritur nullō factō testamento nullō-
que hærede instituto. Huic tres liberi erant, filius
vnicus Sēpronius & filiarū duæ. Sempronius Octauij
bona sibi soli adiudicari petebat, quod masculus
esset, & conditio nominis ferendi & armorū fami-
liæ ad sorores referri non videretur. At sorores nul-
lam Sempronio fratri in bonis illis prærogatiuam
tribui debere contendebant.

PRO SEMPRONIO. Non idē minis
fideicōmissi præstandi obligatio & substitutionis
necessariæ onus testamēto inest, quod verba testa-
toris rogantis, non cogentis esse videantur. Fidei-
cōmissa olim cū nullam haberent necessitatē,
Augustus Prætozem, qui de fideicōmissis ius dic-
ceret, primus creauit^b. Itaque fideicōmissa verbis
quibuscunque fieri & concipi possunt. Vnde con-
stat rogantis verba fideicōmissum inducere^c. Te-
stator quoties hæredem rogauit, quoties deside-
rare & velle se declarauit, siue affectum & amo-
rem suum commendet, aut si de hæredis fide & vo-
luntate non ambigere se profiteatur, fidei hæredis

a Arrest en
tre Jean de
Rohanne
diè de Pre
lar appellat
& Guy de
Prel. ut puif
né inthimé
Ledit Ar-
rest pronô-
cé en rob-
be rouge
par Mon-
sieur lePre-
sident Riât,
sieur deVil-
leté, le Ven-
dredy 15. de
May 1592.

b L. 1. §. pri-
mus de in-
de diuis. ff.
de origine
iuri.
c L. planē.
§. qui roga-
uit. ff. de lo-
cas. l.

ita commississe censetur, vt hæres ad volūtatē de-
functi obseruandā maneat obligatus^a. Itaque licet modo. ff. de
Octauij testatoris verba hæc fuerint, *Si vnū ex libe-
ris heredē instituere velis*: non tamē ad liberā & ab-
solutā volūtatē referri debēt. Sed dispositio rem to-
tā hæredis, tanquā viri boni arbitrio committitur
tamen vt vinculū aliquod necessariæ obligationis
contineat^b. Nā cū testator eum, qui hæres Meuij
esset, voluit & nomen & Octauiorū familiæ insi-
gnia assumere, videtur adoptio testamentofieri. Vt
constat adoptiones non inter viuos tantū, sed &
vltima volūtatē celebrari. Iulius Cæsar testamēto
Octauij qui postea Augustus fuit, in familiam no-
ménque adoptauit^c. Galba Pisonem testamēto in
bona & nomē asciniuit^d. Ipsa natura cū tres liberos,
masculum vnū & filias Meuij nasci voluit, satis de-
clarauit quis inter liberos adoptionis à testatore fa-
ctæ capax esset. Filiarū sunt extra familiā, nominis sci-
licet & armorū incapaces: Sempronius autē solus
est qui in nomē & insignia familiæ exclusis sorori-
bus adoptari potuerit. Sororē Antistius Labeo di-
ctā putat quasi seorsim nascatur, ab eaq; domo sepa-
retur in qua nata est. Mulier enim familiæ suæ ca-
put est & finis, inquit Vlpian. Masculi autē & nomi-
nis ferēdi, & insigniū armorūq; familiæ capaces
sunt: quotiesque de dignitate familiæ agitur, præsu-
mitur testator velle vt apud filiū, tanquā eximium
domus suæ heredē, præcipuūque familiæ coluam,
insignia gētilitia remancāt, eique soli nominis he-
nos referretur^e. Hęc autē dispositio, nominis ferēdi
& armorū, substitutionis cōditionē habet, & fidei-
cōmissi on^o adiūctū continet^f. Insignia autē fami-
liæ

g Guido Pape qu. 251.

hæredè arma improprie appellantur, quod olim insignia in scuto, aut in ensis capulo aut in cæteris armis insculpi solerent. Plinius, *Scutis, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines*. Virgilius, *Clypeoque insigne parèum Centum anguincinâmque gerit serpe: nitibus hydram*. Philippus Alexandri pater quadrigas vitare ab oraculo iustus, à Paufania interfectus est, qui quadrigas in capulo ensis insculptas habebat. Aufonius de Seleuco, *Ingenuum cuius fuit anchora signum*. Quemadmodum autè olim ius imaginum & itatua: um non nisi magistratibus competebat: Ita etiam in hoc tempore nobilitas insignia & armorû ius sola sibi vindicat. Fœminæ autè & nominis ferendi & insigniû incapaces sunt ac simul bonorû Octauij. Neque enim honorè absque onere, neq; bona absque cõditiõne nominis & armorum testator relinquere voluit.

PRO SORORIBVS SEMPRONII.

Non alia fuit Octauij mens & voluntas, quam ut Meuiõ liberum relinqueret, hæredem instituere aut non instituere. Neque enim alio casu Meuiõ rogauit, quàm si is hæredem instituere vellet. Quoties autem de mente testatoris constat, interpretationi locus non est, neque ad coniecturas recurrendum videtur. Et cum vltimæ voluntatis verba certa sunt, nec dubiam admittunt interpretationem, verba ipsa spectanda videntur. Testator hæredis Meuij voluntati & arbitrio, si hæredem scribere in animo haberet, bona sua subiici voluit. Idèd si hæres voluerit, nõ potest vlla fideicommissi obligatiõ cuiquam acquiri, & ex solius hæredis voluntate aut dissensu cessat omnis dispositiõis & voluntatis sue effectus.

a Plinius
li. 35. cap. 3
b Virgil.
lib. 7. Æ-
n. id.

c Cicero de
faso.
d Aufon.
in urbium
catalogo.

e Pro pri-
mogenito
vide Guid.
Pape qu.
467. & qu.
509.
f L. si quis
filium. de
lib. præter.
g L. cum
proponcha
tur. l. quidã
in testamẽ-
to. ff. de le-
gat. 2. l. nõ
aliter. ff. de
legat. 3.
h L. cum
proponas. C
de pactis.

effectû in arbitrium hæredis contulit, ille non dis-
positionem suam inspici, sed hæredis voluntatem
spectari velle existimandus est. Pomponius, *Hæc
Quinti Mucij (inquit) Liberi mei ibi sunt ubi eos
mater sua esse vult, nullam obligationem parit*. Papinia
nus, *Rogo fundû, cum morieris, restituis ex libertis cui
vales: Quod ad verba attinet, ipsius erit electio: nec pe-
tere quisquam poterit, quandiu præferri alius potest:
Defuncto eo, priusquã eligat, petent omnes*. Eadè ra-
tione omnes Meuij liberi equaliter ad bona Octa-
uij admitti æquum est, quia Meuius ea mète hære-
dè Sempronium instituere voluisse præsumendus
est, ne Sèpronius in bonis Octauij prærogatiuã vllã
haberet. Octauius autè nullo vinculo fidè & vo-
luntatè Meuij obligari voluit, neq; inlituendi hæ-
redis necessitatè ei iniunxit. Sed si fortè Meuius in
animo haberet hæredè vnum ex liberis instituere,
cõmendare nominis & familiæ suæ memoriã desi-
derauit. Aliud est rogantis animo cõmendare: Aliud
hæredi quidpiã addito necessitatis vinculo præci-
perè, vel fideicommissi conditionè expresso nominis
ferèdi onere iniungere. Meuius autè idèd nullam
hæredis electionè fecit, vt declararet velle se omnes
liberos æquo iure succedere. Quo casu nullus est lo-
cus petitioni fideicommissi. Natura nõ minorè in
filiis quàm in masculos excitat pietatis affectû: At-
que etiã sublatã sexus differètia, mulieres & adopta-
ti & adoptatis nomen sumere possunt, hũntq; hæ-
redes nõ minus sacrorû & nominis quàm bonorû.
Augustus vxorè Liviã vt & Tiberiû nomen suû fer-
re testamento iussit. Quin & ad fideicommissû eodè
inter. ff. de pactis dot. l. cohæredis. §. cum fili aff. de vulg. & pup. sub. ff. August. cap. 101.

a L. facte.
§ sub cõdi-
tione vers.
si in dãda
l. sed scien-
dam. ff. ad
Senat. Tre-
bell. l. si ita
legatum. §.
illi si vales.
l. Senatus.
§. Marcell-
lus vers. le-
gatû. ff. de
legat. 1.
b L. quin-
to §. autho-
ritatem. §.
de annuis
legat.
c l. vnum
ex familia.
§. rogo. ff.
de legat. 2.
d l. fidei-
missa. §. si
ita ff. dele-
gat. 3. l. mu-
lier. §. si
quis seruû.
ff. de com-
p. demõst.
e L. ita ca-
mè. §. si pa-
ter. ff. ad Se-
nat. Treb.
l. inter soc-
rum. §. cum
Sueton. in

a. *L. quāvis §. fin. & l. liberōs suos pari charitate fovēs eōsque equali affe-
seq. mulier. ff. ad S. C. Trebell.*

quo & masculi iure venire & vocari solēt. Mevius
Stu complexus, omnes aequaliter ab intestato om-
niū bonorū hāredes relinquere voluit, ne ex bono-
rum prārogatiua & invida aemulatione nasceren-
tur inter liberos rixae & contentiones, quae inter
personas propinquo necessitudinis vinculo cōiun-
ctas, si quando commoveantur, acerbæ & contu-
maces esse confueverunt. Itaque Mevius, cuius vo-
luntati commissum erat hāredem si vellet eligere,
intestatus mori maluit quā in aequali & in officio
so stylo filias ab Octavij patrimonio excludere.
Non enim quicquid alicuius voluntati committit-
tur, id necessitatem habet. Ulpianus distinguit an
dicat testator. *si voluerit heres. An verò si fuerit arbi-
tratus. si equum aut vile existimaverit.* Nam quo ca-
su testator dixit *si voluerit heres*, nulla fideicommissi
necessitas inest ^b. Neque enim voluntati expressæ
quidquam addi debet aut quid aliud præsumi, nisi
quod testator in scriptis consignauerit. Itaque hā-
res Mevij fuit in conditione si aliquis institueret-
tur, sed non fuit in dispositione, si quidem Mevio
necesse non fuit hāredem instituere, neque gravat-
us est hāredem instituere nisi si vellet ^d. Fuit fanē
aliqua fideicommissi necessitas eo casu quo hāres
scriberetur. Neque enim potuit Mevius hāredi
scripto bona Octavij eorūve partem ullam au-
ferre. Sed an hāres institueretur necne, hoc testa-
tor in arbitrium & liberam Mevij voluntatem cō-
tulit. Hāres ergo fuit in conditione si quis insti-
tueretur, sed non in dispositione.

bl. fideicommissa. §. quāquā. ff. de leg. 3. c. l. fideiussores m. g. i. stratum. §. pro Antio. ff. de fideiuss. dl. Balui. l. m. c. d. u. §. cum in-ter. de pa. Etia det. c. l. si sub conditione. ff. si quis omissa caus. l. l. fin. in fi. c. rōmu n. 3. de leg. l. §. ite si ita ff. de p. n. legat. l. Lucius. l. si quis Sēpro num. ff. de hered. in s. l. m. d. u.

quoque & masculi iure venire & vocari solēt. Mevius
Stu complexus, omnes aequaliter ab intestato om-
niū bonorū hāredes relinquere voluit, ne ex bono-
rum prārogatiua & invida aemulatione nasceren-
tur inter liberos rixae & contentiones, quae inter
personas propinquo necessitudinis vinculo cōiun-
ctas, si quando commoveantur, acerbæ & contu-
maces esse confueverunt. Itaque Mevius, cuius vo-
luntati commissum erat hāredem si vellet eligere,
intestatus mori maluit quā in aequali & in officio
so stylo filias ab Octavij patrimonio excludere.
Non enim quicquid alicuius voluntati committit-
tur, id necessitatem habet. Ulpianus distinguit an
dicat testator. *si voluerit heres. An verò si fuerit arbi-
tratus. si equum aut vile existimaverit.* Nam quo ca-
su testator dixit *si voluerit heres*, nulla fideicommissi
necessitas inest ^b. Neque enim voluntati expressæ
quidquam addi debet aut quid aliud præsumi, nisi
quod testator in scriptis consignauerit. Itaque hā-
res Mevij fuit in conditione si aliquis institueret-
tur, sed non fuit in dispositione, si quidem Mevio
necesse non fuit hāredem instituere, neque gravat-
us est hāredem instituere nisi si vellet ^d. Fuit fanē
aliqua fideicommissi necessitas eo casu quo hāres
scriberetur. Neque enim potuit Mevius hāredi
scripto bona Octavij eorūve partem ullam au-
ferre. Sed an hāres institueretur necne, hoc testa-
tor in arbitrium & liberam Mevij voluntatem cō-
tulit. Hāres ergo fuit in conditione si quis insti-
tueretur, sed non in dispositione.

quoque & masculi iure venire & vocari solēt. Mevius
Stu complexus, omnes aequaliter ab intestato om-
niū bonorū hāredes relinquere voluit, ne ex bono-
rum prārogatiua & invida aemulatione nasceren-
tur inter liberos rixae & contentiones, quae inter
personas propinquo necessitudinis vinculo cōiun-
ctas, si quando commoveantur, acerbæ & contu-
maces esse confueverunt. Itaque Mevius, cuius vo-
luntati commissum erat hāredem si vellet eligere,
intestatus mori maluit quā in aequali & in officio
so stylo filias ab Octavij patrimonio excludere.
Non enim quicquid alicuius voluntati committit-
tur, id necessitatem habet. Ulpianus distinguit an
dicat testator. *si voluerit heres. An verò si fuerit arbi-
tratus. si equum aut vile existimaverit.* Nam quo ca-
su testator dixit *si voluerit heres*, nulla fideicommissi
necessitas inest ^b. Neque enim voluntati expressæ
quidquam addi debet aut quid aliud præsumi, nisi
quod testator in scriptis consignauerit. Itaque hā-
res Mevij fuit in conditione si aliquis institueret-
tur, sed non fuit in dispositione, si quidem Mevio
necesse non fuit hāredem instituere, neque gravat-
us est hāredem instituere nisi si vellet ^d. Fuit fanē
aliqua fideicommissi necessitas eo casu quo hāres
scriberetur. Neque enim potuit Mevius hāredi
scripto bona Octavij eorūve partem ullam au-
ferre. Sed an hāres institueretur necne, hoc testa-
tor in arbitrium & liberam Mevij voluntatem cō-
tulit. Hāres ergo fuit in conditione si quis insti-
tueretur, sed non in dispositione.

quoque & masculi iure venire & vocari solēt. Mevius
Stu complexus, omnes aequaliter ab intestato om-
niū bonorū hāredes relinquere voluit, ne ex bono-
rum prārogatiua & invida aemulatione nasceren-
tur inter liberos rixae & contentiones, quae inter
personas propinquo necessitudinis vinculo cōiun-
ctas, si quando commoveantur, acerbæ & contu-
maces esse confueverunt. Itaque Mevius, cuius vo-
luntati commissum erat hāredem si vellet eligere,
intestatus mori maluit quā in aequali & in officio
so stylo filias ab Octavij patrimonio excludere.
Non enim quicquid alicuius voluntati committit-
tur, id necessitatem habet. Ulpianus distinguit an
dicat testator. *si voluerit heres. An verò si fuerit arbi-
tratus. si equum aut vile existimaverit.* Nam quo ca-
su testator dixit *si voluerit heres*, nulla fideicommissi
necessitas inest ^b. Neque enim voluntati expressæ
quidquam addi debet aut quid aliud præsumi, nisi
quod testator in scriptis consignauerit. Itaque hā-
res Mevij fuit in conditione si aliquis institueret-
tur, sed non fuit in dispositione, si quidem Mevio
necesse non fuit hāredem instituere, neque gravat-
us est hāredem instituere nisi si vellet ^d. Fuit fanē
aliqua fideicommissi necessitas eo casu quo hāres
scriberetur. Neque enim potuit Mevius hāredi
scripto bona Octavij eorūve partem ullam au-
ferre. Sed an hāres institueretur necne, hoc testa-
tor in arbitrium & liberam Mevij voluntatem cō-
tulit. Hāres ergo fuit in conditione si quis insti-
tueretur, sed non in dispositione.

quoque & masculi iure venire & vocari solēt. Mevius
Stu complexus, omnes aequaliter ab intestato om-
niū bonorū hāredes relinquere voluit, ne ex bono-
rum prārogatiua & invida aemulatione nasceren-
tur inter liberos rixae & contentiones, quae inter
personas propinquo necessitudinis vinculo cōiun-
ctas, si quando commoveantur, acerbæ & contu-
maces esse confueverunt. Itaque Mevius, cuius vo-
luntati commissum erat hāredem si vellet eligere,
intestatus mori maluit quā in aequali & in officio
so stylo filias ab Octavij patrimonio excludere.
Non enim quicquid alicuius voluntati committit-
tur, id necessitatem habet. Ulpianus distinguit an
dicat testator. *si voluerit heres. An verò si fuerit arbi-
tratus. si equum aut vile existimaverit.* Nam quo ca-
su testator dixit *si voluerit heres*, nulla fideicommissi
necessitas inest ^b. Neque enim voluntati expressæ
quidquam addi debet aut quid aliud præsumi, nisi
quod testator in scriptis consignauerit. Itaque hā-
res Mevij fuit in conditione si aliquis institueret-
tur, sed non fuit in dispositione, si quidem Mevio
necesse non fuit hāredem instituere, neque gravat-
us est hāredem instituere nisi si vellet ^d. Fuit fanē
aliqua fideicommissi necessitas eo casu quo hāres
scriberetur. Neque enim potuit Mevius hāredi
scripto bona Octavij eorūve partem ullam au-
ferre. Sed an hāres institueretur necne, hoc testa-
tor in arbitrium & liberam Mevij voluntatem cō-
tulit. Hāres ergo fuit in conditione si quis insti-
tueretur, sed non in dispositione.

quoque & masculi iure venire & vocari solēt. Mevius
Stu complexus, omnes aequaliter ab intestato om-
niū bonorū hāredes relinquere voluit, ne ex bono-
rum prārogatiua & invida aemulatione nasceren-
tur inter liberos rixae & contentiones, quae inter
personas propinquo necessitudinis vinculo cōiun-
ctas, si quando commoveantur, acerbæ & contu-
maces esse confueverunt. Itaque Mevius, cuius vo-
luntati commissum erat hāredem si vellet eligere,
intestatus mori maluit quā in aequali & in officio
so stylo filias ab Octavij patrimonio excludere.
Non enim quicquid alicuius voluntati committit-
tur, id necessitatem habet. Ulpianus distinguit an
dicat testator. *si voluerit heres. An verò si fuerit arbi-
tratus. si equum aut vile existimaverit.* Nam quo ca-
su testator dixit *si voluerit heres*, nulla fideicommissi
necessitas inest ^b. Neque enim voluntati expressæ
quidquam addi debet aut quid aliud præsumi, nisi
quod testator in scriptis consignauerit. Itaque hā-
res Mevij fuit in conditione si aliquis institueret-
tur, sed non fuit in dispositione, si quidem Mevio
necesse non fuit hāredem instituere, neque gravat-
us est hāredem instituere nisi si vellet ^d. Fuit fanē
aliqua fideicommissi necessitas eo casu quo hāres
scriberetur. Neque enim potuit Mevius hāredi
scripto bona Octavij eorūve partem ullam au-
ferre. Sed an hāres institueretur necne, hoc testa-
tor in arbitrium & liberam Mevij voluntatem cō-
tulit. Hāres ergo fuit in conditione si quis insti-
tueretur, sed non in dispositione.

quoque & masculi iure venire & vocari solēt. Mevius
Stu complexus, omnes aequaliter ab intestato om-
niū bonorū hāredes relinquere voluit, ne ex bono-
rum prārogatiua & invida aemulatione nasceren-
tur inter liberos rixae & contentiones, quae inter
personas propinquo necessitudinis vinculo cōiun-
ctas, si quando commoveantur, acerbæ & contu-
maces esse confueverunt. Itaque Mevius, cuius vo-
luntati commissum erat hāredem si vellet eligere,
intestatus mori maluit quā in aequali & in officio
so stylo filias ab Octavij patrimonio excludere.
Non enim quicquid alicuius voluntati committit-
tur, id necessitatem habet. Ulpianus distinguit an
dicat testator. *si voluerit heres. An verò si fuerit arbi-
tratus. si equum aut vile existimaverit.* Nam quo ca-
su testator dixit *si voluerit heres*, nulla fideicommissi
necessitas inest ^b. Neque enim voluntati expressæ
quidquam addi debet aut quid aliud præsumi, nisi
quod testator in scriptis consignauerit. Itaque hā-
res Mevij fuit in conditione si aliquis institueret-
tur, sed non fuit in dispositione, si quidem Mevio
necesse non fuit hāredem instituere, neque gravat-
us est hāredem instituere nisi si vellet ^d. Fuit fanē
aliqua fideicommissi necessitas eo casu quo hāres
scriberetur. Neque enim potuit Mevius hāredi
scripto bona Octavij eorūve partem ullam au-
ferre. Sed an hāres institueretur necne, hoc testa-
tor in arbitrium & liberam Mevij voluntatem cō-
tulit. Hāres ergo fuit in conditione si quis insti-
tueretur, sed non in dispositione.

Nullum autem fideicommissi ius aut bonorum
prārogatiua à Sempronio peti posse pronun-
tiavit.

DE OPTIONE & electione omiffa hanc
vnam postremò adiciemus controuersia Senatus
iudicio definitam.

TITIVS testamento iussit vt arbitrio eorum
quos executores voluntatis suæ scripserat, religio-
sus aliquis ex Franciscanorum vel Dominicanorū
ordine eligeretur, qui sacro Theologiae studio de-
ditus tam diu incumberet, quoad tandem promo-
ueri ad Doctoratus gradum posset, & in eam tam
gradus quā studiorum causam ducentos aureos
legavit. Executores Titij intra annum à morte te-
statoris decedunt, nulla facta religioſi electione &
nominatione. Biennio post Franciscani in ius hā-
redes vocant, & centum aureos sibi exolui postu-
lant, quae dimidia pars legatae pecuniae erat. Hā-
redes in ius vocati Dominicanum quendam eli-
gunt, cui integram ducentorum aureorum summā
adiudicari volunt. Diuidi autem & scindi legatam
pecuniae quantitatem non debere asserunt.

PRO FRANCISCANIS. Defuncti pru-
dentia meritò laudari potest, qui optionem & ele-
ctionem nō hāredum sed executorum arbitrio re-
liquit: veritus ne voluntatem suam frustrari quā
exequi mallent. Vultis ex euentu legitimā defuncti
suspicionē agnoscere? Mortuis executoribus hāre-
des de exolūda pecunia legata mentionem omnē
omittunt: Ac tandem cū se viderent in ius vo-
cari à Franciscanis, indignantur legatam pecu-
niam sibi iure cogente extorqueri. Itaque irati ad-
uersus Franciscanos, in odium ac vindictam iustae

a Arrest
prono necē
en robbe
rouge par
mōneur le
President
Briffon, le
16. d'Auril
1587. entre
Estienne
Mercier
appellant
& Damoi-
selle An-
ne Tour-
neō, Cathe-
rine & Jean-
ne ses fil-
les Inchi-
mces.

eorum petitionis Dominicanum eligūt & nominant, neminem electuri si nulla petitio, nulla in ius vocatio facta fuisset. Apud Quintilianum quidam testamento instituerat hæredem amicum, & petierat ab eo vt ex duobus libertis, quos relinquebat, vtri vellet decem millia daret: Vnus ex libertis in iudicio petit, victus est, Alter petit. Dicebat hæres satis esse vtrique libertorum separatim dicere, *Tibi nolo*. Hæredes illi lubenter eadem versuti iuris exceptione se tuerentur. Sed quia vident necesse esse dispositionē in pias causas factā effectū sortiri, Dominicanum eligunt non ex vero & legitimo affectu, non vitimæ voluntatis reuerentia, sed irato aduersus Franciscanos & ad vindictam inclinante animo. Testator fidem, iudicium, indulgiam, & voluntatem executorum elegit, eisque, non hæredibus optionem commisit: Ideoque executorum morte consumpta est omnis electio. Nam cum optionis ius transmitti nequeat, neutro electo ad ius commune recurrendum est, quo cauetur legatam pecuniam omnibus communicari. Obiiciunt legatam pecuniæ quantitatem si diuidatur, non sufficere duobus ad studia & doctoratus gradum promouendis. Verum proponamus legatam pecuniam ex æquis partibus inter vtriusque ordinis religiosos diuidi. Certè si quid deerit, aliunde suppleri continget: atque ea ratione eueniet vt pro vno fiant duo Theologiæ Doctores. Itaque cum optionis ius nullo casu ad hæredes transmittatur: conueniens est sprete & omissa optione diuidi legatum, & ex æquis portionibus distribui pecuniam debered.

PRO DOMINICANO. In testamentis defun-

defuncti mens & voluntas regnat, ac si quid obscurum est aut incertum, interpretationem à verissimi li mentis cogitatione peti æquum videtur. Mens defuncti fuit, vt suis impensis religiosus aliquis ad Doctoratus gradum in sacra Theologiæ facultate perueniret. At si pecuniæ legatæ diuisio fiat, nemo aut Franciscanus aut Dominicanus integram beneficij laudem defuncto testatori referet. Quis enim ignorat ducentos aureos, licet vni eorum exoluantur, vix satis esse ad impensas quæ obtinendo gradui necessariæ sunt? Si diuidatur pecunia, neque hic neque ille solo defuncti beneficio Doctor Theologus erit: & tamen id vnum est quod defunctum testatorem voluisse apparet. Dicebat ille, Nauium si diuidas, neque tu neque socius habebitis: Sic & eadem ratione si pecunia diuidatur, neuter defuncti beneficio Doctoratus dignitatē consequetur. Prestat ergo vnum aliquem, non duos aut plures eligi. Sed cum disquirimus an optionis ius morte consumatur, vel ad hæredes transmitti possit, hoc omne ex proposita facti specie æstimatori oportet. Si testator in tertij alicuius extranei arbitrium optionem retulit, & optione nondum facta extraneus ille decesserit relicto hærede Valerio, nō potest Valerius optionē defuncto commissam exequi. Aliud si de hærede ipsius testatoris agatur. Siquid enim ex sola defuncti liberalitate procedit, cuiam electio merito & conuenienter tribuetur, si non concedatur hæredi qui defuncti personam repræsentat? atque hoc casu æquum est optionis ius ad testatoris hæredem referri & transmitti. Quinetiam illud speciale huic causæ conuenit, vt cum aliquid in disciplinam legatur, coniecturas exquiri oporteat, ex

a Quintil.
de cla. 318.

b L. vnum
ex familia.
§. rogo. ff.
de leg. 2. 2.
c L. §. C.
de contrah.
empt. & l.
si quis ar-
bitratu. ff.
de verb. ob-
lig.
d Distal.
vnum ex
familia. §.
rogo. & l.
cumpater.
§. rogo. ff.
de legat. 2.

al. si stipula-
tus fuerim.
ff. de verb.
obligat. l.
fin. C. com-
munia de
leg. l. illud
aut illud
ff. de optio-
ne legata.

quibus defuncti voluntatem curiosè elici necesse est^a. Atque etiam quoties aliquis alumno militiam ^a L. 12. nec *semel*. §. si legavit, exigit legis ratio ut huic integra omnia ^b in habitatione. ff. si sed integra absque vlla diminutione præstari debet. Quod ut fiat, vnus aliquis est eligendus. Hoc ^b L. 102. defuncti executores potuerunt. Sed mortuis illis ^{his verbis} quis testatoris liberalitati legem dicet, si non testatoris hæres qui personam eius repræsentat? ^{S. alumno.} *SENATVS* secundum testatoris hæredum ^{ff. de leg. 3} optionem Dominicano integram pecuniam & ducentos illos aureos adiudicauit^c.

Confirmata lex cum hereditate ff. de acquir. vel omitt. hered.

CAP. V.

MEVIVS decedens liberos tres cõsque heredes reliquit, Seium, Titium, & Sempronium, quorum Seius maior, cæteri erant minores 25. annis. Aliquo post aditam hæreditate tempore ingens erupit creditorum numerus, magnanque æris alieni quantitatem deberi constitit. Titius & Sempronius minores petito restitutionis in integrum auxilio paternæ hæreditati renuntiant. Quo factum est vt Seius solus remaneret hæres. Seius ex consequentia restitutionis minorum æquum esse ait, vt aut ei liceat hæreditatem repudiare, aut certè tertiam tantum æris alieni partem, non autem omne æs alienum exoluere cogi possit.

PRO CREDITORIBVS. Restitutio, quæ

quæ minoribus concessa est, effecit vt Seius solus existat defuncti patris hæres. Quemadmodum autem aliorum renuntiatione fit solus paternæ omnis substantiæ dominus. Ita etiam vnicus remanet æris alieni à defuncto cõtracti debitor. Nam quòd ille personam vtriusque cohæredis & restitutione ab iis petitam allegat, hæc ratio conditionem rei non mutat: si quidem restitutionis effectus hic est vt res in primum statum reduci existimetur, tanquàm si post obitum Meuij Titius & Sempronius paterna hæreditate abstinuissent. Restitutionis enim auxilium personale est, cuius beneficiũ ad maiores non extenditur, siue correi sint, siue fideiussoario aliõve quocunque nomine minorum obligationi accesserint^a. Deinde non potest vlla superueniens causa efficere, ne Seius, qui semel hæres fuit, amplius hæres esse desinat. Hæreditas autem tam mobilia quàm immobilia à defuncto relicta continet. Ipsa hæreditatis aditio personalem obligationem aduersus hæredem producit: Immobilium possessio hypothecariam. Constat enim prædia hæreditaria creditoribus hypothecariis, quales isti sunt, hypothecæ iure affici & obligari. Hypotheca autem, eiusque effectus & obligatio diuidi non potest. Itaque etsi concedamus personali actione æs alienum cæteraque alia onera pro portionibus hæreditariis diuidi, Seium autem non omnia defuncti patris immobilia possidere: Tamen cum prædia quædam paterna qualicunque hæredis titulo possederit, si hypothecaria actione conueniatur, solida & indiuidua condemnatione omne æs alienum defuncti exoluere tenetur. Neque enim hypothecariæ persecutionis diuisio vlla fit: Sed quicumque

a l. 1. & 2. & ibi glos. sa. C. de fideiuss. minorum. l. exceptiones 2. §. res autem. ff. de except.

^a L. 12. nec *semel*. §. si legavit, exigit legis ratio ut huic integra omnia in habitatione. ff. si sed integra absque vlla diminutione præstari debet. Quod ut fiat, vnus aliquis est eligendus. Hoc defuncti executores potuerunt. Sed mortuis illis quis testatoris liberalitati legem dicet, si non testatoris hæres qui personam eius repræsentat? *SENATVS* secundum testatoris hæredum optionem Dominicano integram pecuniam & ducentos illos aureos adiudicauit.

c Arrest du Març du matin 29. d'Auril 1786. entre les Jacobins d'Auxerre appellans, & les Cordeliers dudit Auxerre Intimez.

hypothecaria actione conuenire potest, in eum iudex condemnationem in solidū ferre debet. Eius fit ut iure nostro cōsuetā iudiciorum in hæredem formula hæc sit, ut æs alienum defuncti personaliter pro portione hæreditaria, hypothecariè autem in solidum exoluere iubeatur. In hac autem causa, seu actionem personalem spectes, Scius sicut solus hæres remanet, solus etiam creditoribus satisfacere debet: Seu hypothecario iure conueniatur, nulla fieri potest hypothecariæ persecutionis pro portionibus hæreditariis diuisio.

PRO SEIO. Non hæc est Scij mens ut restitutionis beneficium minori concessum sibi prodesset velit, sed ne restitutio ei noceat, nec præiudicium damnūve ferat. Tres ante petitam restitutionem hæredes fuerunt, atque adeo si omnes hæredes esse perseverent, quisque eorum pro tertia parte æs alienum hæreditarium exolucendo liberabitur. Equūne videri potest eum qui æris alieni hæreditarij socios & participes habere credidit, qui ea spe & cogitatione paternis bonis se immiscuit, qui hæreditatem non tam spe lucri quàm ad conseruandum defuncti patris honorem adiit: nunc à cohæredibus ita deserit, ut solus creditorum acerbitati exponatur, & ex restitutionis iudicio pro tertia integra rationum æris alieni partem luere teneatur? Sed ne prolixa rationum serie quæstio ista disceptetur, controuersia omnis deciditur expresso Marciani Iurisconsulti responso, qui hæredem eo casu exonerari & in totum ære alieno liberari vult, nisi creditores se cōtentos esse dicant eius portione.

Hæc tamen obiciunt creditores, indiuiduam esse hypothecæ obligationem, & cum Scius prædiorum

atq̄ uc

atque immobilium hæreditariorum possessor fuerit, ad exolutionem totius æris alieni obligari. Sed in ista causa non hoc Scius postulat ne hæres sit. Neque enim ambigit eum, qui semel hæres fuit, nullo casu ad id admitti, ut exinde hæres esse desinat. Verū: nulla iuris dispositio nullaque æquitatis ratio Scium vetat paternis prædiis renuntiare omniumque immobilium possessione se abdicare. Quo casu nulla superest hypothecariæ aduersus eum persecutionis occasio. Hoc autē denegari non debet filio, qui laudabili paterni nominis reuerentia immobilia defuncti tandiu retinuit, quandiu tres esse crediti paternæ substantiæ cohæredes. Nunc verò cum omnibus hæreditariis immobilibus renuntiat, eaque pro derelicto habet, sola superest personalis obligatio, quæ non aliter iure competit quàm aduersus vnumquemque hæredem pro portionibus hæreditariis.

SENATUS Scium tertiam æris alieni pro sua portione hæreditaria partem creditoribus hæreditariis exolucendo liberari voluit: Idemque Senatus Scio permisit hæreditariis immobilibus renuntiare, eaque pro derelicto habere, sicque eum ab omni hypothecaria persecutione absoluit.

a Par d-ux
arrests, l'vn
du demie

jour de Decembre 1783. entre Jean Nozieux, Mace le Gendre & consors demandeurs, & Claude de Bournigale sieur du Clozet defendeur. Par lequel arrest Bournigale est condamné personnellement payer sa part & portion. L'autre arrest du 16. de Iuille 1784. entre ledit Bournigale demandeur, ledit Nozieux & consors defendeurs, par lequel ledit Bournigale est receu deguerpir les heritages en rapportant les fruidts par luy perceus, & en ce faisant est ordonné qu'il ne sera tenu de payer si non sa part & portion personnelle.

al. cum hæ
reditate.
ff. de ad-
quir. vel
omit. hæ-
red.

An creditor post contractam & perfectam obligationem nouas solutionis securitates petere possit.

CAPVT VI.

ITIVS, Seius, & Sempronius Meuiocetum nummos intra biennium soluturos se spondent. Erant autem hi tres correi debendi in solidum obligati. Aliquo post obligationē tempore I tius & Sempronius ære alieno urgente bonis cedunt. Itaque solus Seius superiuit à quo solutio adueniente die sperari poterat. Meuius creditor non expectato biennij termino (is dies erat solutioni præstitutus) Seium in ius vocat, petitque ut Seius aut præsentī die soluat, aut idoneis fideiussoribus de solutione satisfacet.

PRO MEUIO. Quæstiones iuris quoties expresso aliquo Iuriconsultorum responso deciduntur, nullum relinquunt rationi aut orationi locum. Nam in iure autoritas pro ratione est. Hæc autem controuersia, si Papiniano credimus, nullam admittit dubitationē. *In omnibus bonæ fidei iudiciis* (inquit Papinianus) cum nondum dies præstandæ pecuniæ venit, si agat aliquis ad interponendam cautionem, ex iusta causa condemnatio fit ^a. Quod autem Papinianus in bonæ fidei iudiciis tradit, apud nos in omnibus obseruari oportet. Cessant enim omnes illæ subtiles Iuriconsultorum argutiæ ac scrupulosæ contractuum bonæ fidei & stricti iuris distinctiones. Nam iure nostrò iudicia omnia bonæ fidei esse reputamus, in iusque bonam fidem exuberare

berare requirimus. Itaque si subit iusta causa requirendæ satisfactionis, Papinianus æquam esse & legitimam actionem istam confirmat. Quæ verò iustior causa aut æquior esse potest petitio, quam illius qui pecuniam credere noluit, nisi tres haberet correos in solidum pro debiti securitate obligatos? Eorum autem cum duo facultatibus lapsi sint, foroque ac bonis cesserint: Vnus superest debitor contra primam obligationis fidem & pristinae securitatis stipulationem. Neque enim alij duo amplius spem vllam solutionis præstare possunt. Non ergo sine iustissima causa creditor ante diem agit. Sic etiam maritus ad dotis solutionem non ante conueniri solet, quam solutum sit morte aut diuortio matrimonium. Si tamen maritus ad inopiam vergat, potest mulier ante diem & ante soluti matrimonij tempus dotem exigere ^a: aded vt nulla mariti dotem reddere recusantis excusatio admittatur, nisi idoneam præstet satisfactionem & idoneos fideiussores offerat ^b. Iure tamen canonico dos reponi debet apud locupletes & idoneos mercatores, vt ex reditu & lucro pecuniæ legitimo vir onera matrimonij sustinere queat ^c. Sic etiam si creditores hæredē suspectum putent, possunt (inquit Vlpianus) satisfactionem pro suo debito exigere ^d. Fideiussori ante diem agere permittitur, si debitor bona dilapidare incipiat, aut iustam metuedi causam præbeat ^e. Eadem etiam ratione tutor, si ad inopiam vergat, remouebitur à tutela, aut ei adiungetur curator qui facultatibus idoneus sit ^f. Non dissimiliter in hac causâ petit Meuius, vt aut solutio præsens fiat aut præstetur idoneus fideiussor. Meuij qui minor est causam

*al. si constā
cess. soluto
matri. l. v.
bi adnuc.*

*l. in rebus
Co. de iure
dorum.*

*b. Barthol.
ad dictam
l. si constan
te.*

*c. Cap. per
vestras ex
tra de da
nat. inter
virum &*

*vxor. & de
dote.*

*dl. si. si cre
ditores in
princ. ff. de
boni. aucth.*

*iudiciis pos
sid.*

*e. l. Lucius
ff. mandati
l. si pro ea*

*C. mandati.
f. l. pietatis
Co. de su
spect. iuro.*

*Co. de su
spect. iuro.*

*al. in omni
bus. 41. de
iudiciis.*

fauor ætatis commendat. Æquissimum enim est minoris pecuniam in tuto reponi & collocari. Primo obligationis tēpore tres habuit debitores, quicūq; correi in solidum pro debiti securitate essent, inuicem & vice mutua fideiussores fuerunt. At eū illorum duo soluendo esse defecerint, obseruandum est quod Paulus ait, *Si medio tempore calamitas fideiussoribus infionis vel magna inopia accidit, causa cognita ex integro satisfidandum erit*^a. Lex permissit fugientem debitorem persequi: Cur non libebit fugientem debiti securitatem sistere eique petitis cautionibus prospicere?

al. si ab ar
b. i. o. ff. qui
satisfid. cogā
sunt.

PRO SEIO. Æquitas causæ istius & nimia creditoris acerbitas ex facti veritate deprehendibile & dignosci potest. Nam licet contractus tres correos in solidum obligatos exprimat, tamen si facti veritas inquiratur, pecunia debita soli Titio numerata fuerat, aut certe in eius solius gratiam credita. Ille enim solus mutuam pecuniam sibi recepit & in usus suos impedit. Creditoris quidem respectu ex fide obligationis in solidum contractæ tres fuere principales debitores, quorum vnumquemque pro solida debiti solutione conuenire licuit. At in rei veritate Sempronius & Seius fideiussores erant pro securitate creditoris in solidum obligati. Quid verò erit iniquius quàm Seium re ipsa fideiussorem tanta acerbitate conueniri, vt non solum exoluere tandem, sed & ante diem debitum alienum luere cogatur? Verùm omiſsa æquitatis ratione causam hanc summo iure disceptemus. Cū obligatio primū contracta est, Meuius tres habere voluit correos, ea scilicet mente, vt si quorundam fides dubia fieret, cæteri vel vnus eorum exoluendo

exoluendo æri alieno sufficere nt. Hoc euenit quia duobus ad inopiam redactis Seius idoneum se solutioni spondet. Quodcunque creditor obligationis tempore sperauit aut stipulatus est, præstare necesse videtur. Plures autem post obligationē contractam & perfectam requirere securitates, sera nimis & intemptiua est creditoris postulatio^a. Sic enim in non dissimili specie rescribit Imperator Antoninus, *Vt satis tibi detur serò desideras, quoniā eo tempore quo venundabatur hereditas hoc non est in te comprehensum*^b. Vt & Vlpianus, *Si semel (inquit) fuerit satis datum, quæsum est an etiam rursus cautio sit si forte dicatur egenos fideiussores esse datos: Et magis est vt caueri non debeat, Hoc enim D. Pius rescripsit Pacurnia Liciniana. Ipsam enim facilitatis suæ expensum ferre debere quæ fideiussores minus idoneos accepit. Neque enim oportet per singula momenta onerari eum à quo satis petitur*^c. Nam quod Papinianus dixit aliquando etiam ante diem ita condemnationem interponi vt cautio præstari debeat: Primū hoc ille in bonæ fidei iudiciis dixit: At nos de mutuo agimus. Deinde Papinianus non de fideiussoribus idoneis dandis, sed de cautione interponenda agit. Cautionem autē de nuda repromissione Iuris authores intelligūt: Aliud cū satisfidari fideiussore dato petitur^d. Verū his omnibus omiſsis Papinianus id tantū ex iusta causa peti posse respondit. Causa autem iusta dici non debet, nisi quæ ex facto & culpa eius conuenitur, procedit. Titius & Sempronius soluendo esse defecerunt: Quid hoc ad Seium. Si quidve fraudis admisisse aut bona dilapidasse dicatur: aut si creditorum fraudandorum causa bona sua latitare, vel quid aliud committere

a L. qui bo
na. §. de il-
lo. ff. de dā-
no infecto.
i. §. creditio
re. §. planā
ff. de priui-
cred.
b l. 2. ratio
iuris. C. de
hered. vel
at. d. d. i.

cl. 3. §. ff.
vt in pos-
sess. legato-
rum.

d L. sancti-
mus. C. de
verb. sign.

arguatur, ut dolo malo conditionem creditoris deteriore reddat: non iniqua est creditoris aduersus debitoris fraudes sibi prospicere volentis petitio. At nihil quidquam simile proponitur. Correi facultatibus labuntur: Hoc nihil Seij bonam fidem spectat: In centum nummos obligatus est. Sed non antè promisit quàm post biennium. Cur aliorum vel factum vel inopia imputabitur ei qui nihil aduersus obligationem commisit? Cur dilationis beneficio priuabitur is qui nisi biennij dilationem habuisset, soluturum se non spopondisset. Alia est conditio earum obligationum, velut tutelæ, ac dotis, quibus tacitè semper inest ut quocumque tempore securitas idonea præstetur, quia & tutores dari idoneos iura volunt, & lex ait publicè interesse vt dotis præcipua causa sit. Vnde quotiescunque securitas deficit, introductum est vt ex integro satisfdari oporteat: idque non tam priuatæ obligationis ratione, quàm publicæ vtilitatis contemplatione. Hic autem de obligatione communi & ordinaria agitur quæ nullum habet speciale priuilegium. Plus ergo petit Meuius qui ante diem sibi exsolui postulat, dignus qui ex antiquo iure Romano plus petendo causa cadat. Creditor pecuniam dando tres Correos sibi obligatos habere voluit, vt si vnus vel duo deficerent nec soluendo essent, tertius securitati superesset. Nunc autem inulto post creditam pecuniam & perfectam & consummatam tempore nouas securitates aliisque fideiussores requirere, vel ante diem ab vno ex Correis debiti solutionem exigere, hoc & acerbum & iniquum esset, & promissæ dilationis fidei aduersarium.

SENATVS Meuium creditorem à petitione

ne

ne sua repulit, nec prius pecuniam debitam exigere eum posse iudicauit quàm dies solutioni præstituta venisset.

Vno ex pluribus correis ad partis sua solutionem admissio, debiti diuisionem aliorum respectu non induci.

CAPVT VII.

ITIVS trecetos nummos mutuos dederat tribus qui omnes correi debendi Titio in solidum obligati erant. Ipse Titius creditor Seij, qui vnus erat ex correis, pro portione sua centum soluentem admisit: idque se Seij gratificandi causa fecisse syngrapha declarauit. Ducentos nummos, qui ex obligatione restabant, Titius aliquo post tempore à Meuius vno ex correis petit. Meuius centum soluere paratum se ait. Solutionem enim à Seio factam & admissam allegat, cuius occasione diuisionem debiti inter correos æquali omnium respectu factam asserit. Itaque hoc vnum in controuersia quærebatur, An vno ex correis ad partis suæ solutionem admissio debiti diuisionem aliorum respectu induceretur.

PRO MEUIO DEBITORE. Omnium correorum vna est eademque obligatio. Atque ideo si quæ conuentio ab vno ex correis seu credendi seu debendi facta & inita fuerit, ea cæteris quoque prodesse debet. Quemadmodum autem omnes sese creditori pariter obligauerunt: ita

aPar attest
du Teudy
20. de Feu-
uier 1592.
Plaidat M.
A. Arnauld
pour Marhu-
rin Boullay
appellat, &
Feure pour
l'inchimé.
Autre ar-
rest en cas
semblable,
Vne rente
est consti-
tuee: cinq
ou six ans
apres la co-
stitution le
creancier
demande
que le deb-
teur pour
assurance
luy baille
ne caution.
Arrest par
lequel le
creancier
est debou-
té. Arrest
du 7. Auiil
1588. Moc-
quet plai-
dant pour
Toussaints
Feurier ap-
pellant, &
moy pour
René Mau-
gras, sieur
de la Pille-
tiere inchi-
mé.
b L. fin. c.
de duoim-
reu.

etiam omnium par & similis esse debet conditio, vt non possit obligatio, & quæ ex obligatione nascitur actio, vnus respectu diuidi: nisi etiam cæterorum quoque respectu diuidatur^a. Constat ab initio tres fuisse correos in solidum eodem contractu obligatos: Sed creditoris humanitas, qui Seium pro portione sua conueniendo liberauit, legem obligationi dixit, vt æquo iure cæteri conueniantur & taciti pacti exceptione tuti sint^b. Itaque Meuius non amplius in solidum conueniri potest, neque a creditore in solidum ex eo contractu agi qui vnus respectu diuisus est: si quidem vna eademque obligatio diuerso iure censeretur non potest: Aut enim personalis est quæ in viriles diuiditur: Aut in solidum correos obligat. At volente creditore vnus respectu personalis & in viriles fuit: Ergo & cæterorum quoque contemplatione personalis censeretur debet, idque iure probatur^c.

PRO TITIO CREDITORE. Quod dicitur inter correos vnus factum cæteris quoque prodesse: Hoc locum habet in iis quæ obligationis ipsius substantiam spectant: Non autem in iis quæ ad personas correorum aut debitores singulos pertinent. Si de conseruanda, aut de perimenda, vel præscribenda obligatione agatur, factum vnus ex correis cæteris aut prodest aut nocet. At si quid in fauorem vnus correorum singulari iure fiat, hoc ad cæteros non extenditur. *Ante omnia animaduertendum est* (inquit Paulus) *ne conuictio in alia re facta aut cum alia persona, in alia re aliæ persone nocent*. Vulgata est iuris regula actus agentium ultra eorum intentionem nihil operari: Nihil autem tam huic regulæ contrarium est, quam si cre-

ditore hoc tantum agente vt vnus ex correis liberetur, liberatio ad cæteros extendatur. Correorum pactioes sibi inuicem profunt in iis in quibus omnium æquo iure interest obligationem in totum vel perimi vel conseruari: Vt si interpellatio vnus præscriptionem quoad omnes impediatur. Sed quoties non de ipsa obligatione, aut de vniverso omnium iure, sed de vnus personali liberatione agitur, hoc cæteros non spectat, & liberationis ius singulari beneficio vni concessum cæteris non acquiritur^a. Itaque constat eum qui pro persona sua solvens admissus est, solum liberari^b. Vt nullum inde creditori præiudicium fiat quominus cæteros eodem vinculo in solidum obligatos habeat^c. **Quin & Titius liberationis syngrapha expressè declarauit, se gratificandi Seij causa eum pro parte sua soluentem admisisse.** Quemadmodum autem qui salua pignoris sui causa contractui accedit, tibi non præiudicat: sic etiã expressa hæc singularis gratificationis testatio impedit ne vnus liberatio creditori quoad cæteros obsit. Nihil enim iniquius esset, quam si vnus correorum electione, vel singulari liberationis beneficio, cæteris, de quibus actum non est, prærogatiua vlla, vel ius, aut commodum aliquod acquireretur.

SENATVS iudicauit licere Titio creditori alterutrum duorum correorum qui supercrant, quem ipse vellet in solidum conuenire, eumque ad solutionem duceptorum ex lege obligationis compellere^d.

Cc iij

a L. fin. ff. de dubus reis. l. 3. §. nunc de eff. etu. ff. de liberat. le. b L. 77. quotties. ff. de solut. c L. si stipulatum. §. vlt. ff. de fidei. l. tale pactum. §. post diuisionem. ff. de pactis d L. si debitor. §. i. ff. quibus modis pignus vel hyp. e L. reos. C. de fideiuss. l. si ex toto. §. i. ff. de leg. i. f Arrest donné le Vendredy 25. de May 1684. Présidant Monsieur de Morlan. Plaidars Gillot & Cure.

a L. inter eos. §. duo rei. ff. de fideiuss. l. liberum. C. de fideiuss.

b Arg. l. 2. C. de pactis

c L. si creditores. C. de pactis. dd. l. fin. C. de duobus reis.

e L. si vnus §. ante omnia. ff. de pactis. & L. non omnis. l. si ego. ff. de rebus creditis.

*Domo diruta ac deinde resecta & reedificata,
An ius habitationis dona-
ta duret.*

CAPVT VIII.

SEIVS Titiam vxorem ducit, Meuia
futuros cōiuges sibi vt aliquo bene-
ficio obligatos deuinciret, ædificans,
quas proprias habebat, habitationē
futuris coniugibus in fauorem ma-
trimonij & quandiu constaret matrimonium do-
nauit. Anno post contractum matrimoniū secun-
do domus illa casu fortuito corruit. Seius, etsi habi-
tationis commoditate priuari agrè ferret: tamē
magnitudine impensarum de reficiendis ædibus
nihil quidquam cogitat. Meuia aliquo post tēpore
cūm aream ociosam esse & inutilem doleret, aliam
de integro domum ædificat. Seius nouas illas ædes
in pristinæ domus locum suffectas dicit, atque in
iis habitationis ius sibi competere cōtendit. Negat
Meuia. Controuersia hæc in Senatu variis hincin-
de rationibus agitur.

PRO SEIO. Habitationis ius, si indefinita
liberalitate cōcessum sit, sola eius cui debetur mor-
te non alio vllō casu extingui solet^a. Ipsas autem
ædes, licet corruerint, non tamen omnino ruina ab-
sumptas merito dicemus, cūm area remanserit, quæ
à Iuriscōsultis pars domus & quidem maxima vo-
catur^b. Hinc fit vt cūm area exinde inædificata
fuit, ædificium, ex vulgata iuris regula solo cedere
debeat^c. At verò siue area nuda remansit, siue res in
pristinum statum restituta est, non potest Seius ha-
bita-

bitationis iure priuari. Sic enim si domus pignori
data corruat, pignus tamen in area manet^a. Eadem
ratione emphyteusis durat, licet domus ipsa in em-
phyteusim data vel corruerit vel exusta sit^b. Ædes si
semel facta est sacra, diruto ædificio area sacra man-
net^c. Domo post contractā venditionē exusta, em-
ptor petere potest vt area quæ superest, sibi à vēdi-
tore tradatur^d. At si idem ius in area manet, domus
autem inædificata areæ cedit, sequitur vt in iis ædi-
bus, quas Meuia extrui curauit, idem ius habitationis
duret. Huic autem controuersiæ simillima quæ
stio videtur expresso Pauli Iuriscōsulti responso
decidi & terminari: *Si nauem, quam tu promissisti, do-
minus dissoluerit* (inquit Paulus) *deinde is de tabulis
eā nihilominus cōpegerit, rē promissā prestare tenerise*.
Elegans est Alfeni tractatus an iudicium mutatio rē
eandem, an verò aliud iudiciū constituat: Respon-
det autem Alfenus non modò si vnus aut alter, sed
etsi omnes iudices mutati essent, tamen & rē ean-
dem & iudicium idem quod antea fuisset perman-
nere. Addit Iuriscōsultus nauem, si frequēter adeò
resecta esset vt nulla antiqua tabula permaneret,
nihilominus eādē nauem existimari: idque idem
Alfenus tam philosophorum autoritate quàm na-
turali exemplo confirmat^e. Itaque si domus eadem
censeri debet, sequitur vt idem habitationis ius du-
rare oporteat.

PRO MEVIA. Vetus illa quæstio, An
post dirutas ædes idem ius in area duret, varias o-
piniones & diuersas Iuriscōsultorum contentio-
nes excitauit. Nos, vt controuersiæ ratio constet,
distinctionem adhibebimus planam & ve-
ram quæ huic causæ aptissimè conueniat. Ius quod

al. domo. ff. de pignor. act.

bl. 2. C. de iure emphyte.

c. l. in tantum. §. sacra. ff. de rer. diuis.

d. l. 21. venitor. in ff. de here.

vel a Et. vēdiua.

e. l. inter stipulantem. §. sacram.

ff. de verb. oblig. l. qui res. §. areæ ff. de solus.

ff. proponebatur. ff. de iudicis.

a. l. si habitatio. §. vtrum autē. ff. de usufructu habitati. b. l. si iū. ff. de res. ven. dic. l. qui res. §. areæ. ff. de solus. c. l. si supra. ff. de adquir. rer. dom. l. 1. C. de adif. priuatis.

petitur, aut rem ipsam ac rei proprietatem: aut superficie tantum & utendi commoditatem spectat. Si de venditione, si de pignoris causa, de Emphyteusi, ceterisque similibus agatur, hæc omnia circa rem ipsam & soli proprietatem consistunt. Itaque in istis area manente superest pars rei, cuius respectu remanet obligationis vis & effectus. At si non de proprietate, sed de rei ipsius usu tantum agatur, aliud dicendum est. Quis enim negauerit habitationis commoditatem, ipsarumque ædium usum non in area & solo, sed in ædium superficie consistere? Hinc fit ut ædibus incendio vel ruina absumptis, Iurisconsulti tam usufructum quam habitationem extinguere dicant: adeo ut ne in area quidem & cæmentis usufructus remaneat. *Si adu. e. e.* (inquit Tullius) *corruerint, quarum usufructus legatus sit, heres restituere non debet: non magis quam usufruct. serui, si is, cuius usufructus legatus esset, perisset.* Quo tunc autem de habitatione queritur, minus controversetur. Nam sicut habitationis leuior est quam usufructus commoditas: Ita etiam ius ipsum habitationis non est tanti momenti, ut nec exitium a deo & singulare censeri & æstimari solet. Quin & usufructus, ipseque etiam usus in iure, habitatio autem in facto consistit. Itaque post dirutam antiquam domum statim perit & extinguitur habitatio. *Ædes autem quæ nunc extant, & quæ primo habitationis olim concessæ tempore non erant, quomodo obnoxie dici possunt habitationi, quæ semel extincta non amplius subsistit?* Hinc Caius Iurisconsultus, *Si domus fuerit legata (inquit) licet particulatim ita resecta sit ut nihil ex pristina materia super-*

a arg. l. e. qui. ff. de usufrucap.

b l. repeti. s. rei mutatione. ff. quib. mod. usufruct. amitt. l. seruitutes. s. sublatum. ff. de serui. vrb. p. r. d. l. si habitatio. ff. de v. s. habitatio in Insti. c. l. penul. ff. de capite minuis.

persit. *Tamē dicemus velle manere legati. At si ea domo destructa aliam eodem loco testator adificauerit, dicemus interire legatum.* Ratio est, quia ademptio seu tacitâ seu expressâ legatum reuocatur. Ademptio autem tacite præsumitur, quoties aut res à testatore vendita aliena fit, aut aliquo casu aliam fieri necesse est. At verò (obiicit Scius) ædificio resecto pristina reuiuiscit obligatio, exemplo nauis nunc solutæ ac postea iisdem tabulis compactæ. Verum, si Iurisconsulti verba attendimus, non est generale neque indefinitum nauis dissolutæ exemplum: sed quia mente nauis destructa & dissoluta fuerit spectari oportet. Hæc enim sunt Pauli Iurisconsulti verba. *Nauis si hac mente resoluta est ut in altum usum tabula destinarentur: licet mutato consilio perficiatur: Tamē perempta prior nauis, hæc alia dicenda est. Sed si resciat de nauis causa omnes tabule refixæ sint, nondum intercidisse nauis videtur, & compositis rursus eadem esse incipit. Sicuti de ædibus deposita lignæ a mente ut reponantur, ædium sunt: Sed si usque ad arcem deposita sint, licet eadē materia restituatur, alia erit.* Illud autem huic controuersie non conuenit, quia domus non volente Mevia diruta est, sed casu corruit. Neque verò de diruenda domo eaque ex iisdem cæmentis reficiendâ vlla vnquam Mevia mens & cogitatio fuit. Itaque dicendum est pristinam obligationem non durare, sed rei mutatione & interitu ipsam quoque mutari. Insulâ exusta non tenetur locator conductor, ait Iurisconsultus. Quin & hanc ipsam questionem videtur Africanus expresso responso decidisse. Si insulæ usufructu legato & destructa domo, area remaneat ac deinde insula facta sit, usufructum extinguere ait

al. 65. si ita legatum. s. fin. ff. de legat. l.

bl. inter si pulantem. s. sacram. ff. de ver. oblig. cl. 7. tabernam. ff. de instructio fundi & instr. legat. 10. d. l. si quis domum. s. hic subium. ff. de locati

Africanus: Idemque esse addit, si scyphorum vltus fructus legatus sit, deinde massa facta & iterum scyphi. Licet enim (inquit) pristina qualitas scyphorum restituta sit, non tamen illos esse quorum vltus fructus legatus est. Idque etiam Vlpianus confirmat, Si ades (inquit) ad arcam redacta sint, vsus fructus extinguitur, verum etiam si demolitis adibus restituta alias nouas restituerit ^b.

a L. qui vltus fructus in princ. ff. de vsu fructu.

b L. quid tamen. §. I. ff. quibus mod. vsus fructus amittit.

c Artest dō uē le Mar di 24. d'Auri. 1584.

SENATVS iudicauit Scium in edibus illis, quæ post priores dirutas resectæ fuerant, nullum ius habitationis habere ^c.

An Colonus dominum nominando ab instantia & lite absolui debeat.

CAP. IX.

EIVS cum fundum Sempronianū vindicare vellet, Titium, qui fundi illius colonus erat, actione petitoria conuenit. Titius nominat Meniū dominū, qui cū dominus esset aut domini vice possideret prædiū, Titio locauerat. Seius actor cōtendit nō suffice re colono quòd dominū nominauerat, nisi illud etiā præstet vt dominus in iudicio cōpareat & liti adsit. Titius colonus satis esse dicit quòd dominum suum, à quo ius conductionis habet, nominauit.

PRO SEIO ACTORE. Quicumque rei præstandæ facultatem habet, ab eo res vindicari potest seu depositarius sit, seu nudus minister, aut simplex rei controuersæ colonus. Hi enim omnes cogi possunt rem aut restituere aut defendere ^d. Nam & qui

d C. officii ff. de rei ven.

& qui rem Ecclesiæ vel suo vel etiam alieno nomine detinet, seu verus possessor sit seu tantum colonus, dummodo restituendæ rei facultatem habeat, eam præstare & Ecclesiæ restituere debet ^a. Quicumque enim rem suam vindicat eamque sibi adiu dicari petit, si quem videt eius possessioni insistere & ex re sua fructus percipere, hūc, non alium quenquam, in ius vocare debet, quia solus ille est de quo conqueri possit. Titius colonus dominum, cum quo locationis lege contraxit, nouit, & nulla difficultate in iudicium aduocare potest, vt legitima contestatione possessionem coloni tuatur & defendat. Hoc colonus si facere negligat, nulla ratio contumaciam eius excusare potest ^b. Nam & ex Constantini Imperatoris constitutione, Si quis petitorio iudicio conuentus alium dicat dominum, tenetur dominum, quem nominauit, iudicio sistere. Quod si hoc facere negligat, contumacialis iudicij ordo exinde legitimo iure procedet. Quo casu domino absente & rem suam nō defendente, actor in possessionem rei controuersæ mittetur ^c.

PRO TITIO COLONO. Si quis rei præstandæ & restituendæ potestatem habet, eum nemo negat, siquidem possessor est, conueniri posse & in ius vocari. Sed alia est possessoris, alia coloni conditio. Cōstat enim colonum possessorem verum non esse: ac licet rem detineat, non tamen suo, sed domini nomine possidet. Quin ergo actori proderit colonum conuenire & inani contestatione iudicium frustrari? Nulla enim denuntiationes obesse possunt, nisi aut ipsi domino aut eius vero procuratori fiant. Iudicium autem rei vindicationis frustra & inutiliter aduer-

a Cān. quicumque 12. quest. 1.

b authent. que in pro uincia Co. ubi de crimine agi oporteat.

c l. 2. Cod. ubi in rem actio.

d l. nunquam §. si seruus ff. de usu cap. et item ueniam. §. peius. ff. de peius. her.

a cap. exa-
minata ex
tra de iud.
b d.l. offi-
cium.
c c. quoniã
vers. in a-
lius verò
sasibus &
gloss. in
vers. in ve-
bus immo-
bilibus ex-
tra in lite
non conte-
stata.
d Arrest
donné aux
grands
jours de
Poitiers
leundy
27 de Se-
ptembre
1579. plai-
dât Buyf-
son pour
aucuns fer-
miers du
seigneur de
Courcel-
les appel-
lans, &
Des Ma-
tras pour
les inthi-
més.
Cela pa-
reillemét
auoit esté
auparauât
iugé par ar-
rest du 23.
de Septem-
bre 1563.

sus cum exercebitur, qui rem ipsam non quidem possidet, sed alieno nomine simpliciter detinet. Colonus enim ius habet non in re sed in sola fructuum perceptione. Cur ergo colonum facta domini nominatione ulterius litigare cogemus, ut adigatur odiosa in ius vocatione dominum suum vexare? Imò si quid actor velit, ipse dominum in ius vocet. At licet quæstio hæc controuersa quondam fuerit, ut aliud iure ciuili b, aliud iure canonico ex Innocentij tertij rescripto c obtinere videatur: Tamen illud tandem ex æquitate ratione obtinuit, ut simulatque colonus dominum nominauit, cogatur actor cum conuenire. Hoc si aliter fiat & licet cum colonò de rei proprietate contestati, pleræque admittentur fraudes, atque etiam collusoria cum colonò iudicia: cum tamen colonus iure ciuili possessionem domini mutare aut interuere nequeat.

SENATVS colonum, qui dominum nominauerat, ab instantiã & lite exemit d.

De uisitatione, & congressu, & dissoluendo ex causa frigiditytatis matrimonio.

CAPVT X.

ITIVS & Scia adolescentula mutuan coniugij fidem solemniter spondent. Sponsalia ex voto parentu ritè in Ecclesia celebratur. Ipso nuptiarum tempore Scia Titij frigiditytatis arguit, cumque quia sit ad coitum inhabilis

bilis, matrimonij contrahendi incapacem esse allegat. Iudex Ecclesiasticus, cuius de fœdere matrimonij cognitio est, uisitationem, antequam congressum decerneret, solito fori Ecclesiastici more indicat. Appellat Titius.

PRO TITIO. Verecundia pudicitiz comes est, castitatis custos, insigne mulierum decus & ornamentum. Apud Homerum Alcinoi filia prævirgineo pudore tacito affectu spem nuptiarum proximam dissimulat, αἰδέσθῃ δὲ Σαλέρων γάμον ἐξονομήσω; Παρὲρ ἰφίλω. Legitima quidem est nec puellæ indecens dulcis spes Hymenei, & grata nuptiarum expectatio: Turpe tamen videtur & indecorum in virgine coniunctionis votum, nisi & vultus, & sermonis pudor animi modestiam castosque mores referat. *Sapè pater dixit, debes mihi nata nepotes, Illa velut crimen tædæ exosa iugales Pulchra verecundo suffundens ora rubore, Da mihi perpetuã, genitor charissime, dixit, Virginitate frui: Dedit hoc pater ante Dianæ.* Penelopen Icarium pater cum post nuptias sistere apud se & retinere vellet, Vlysses victus importunis foceri precibus, optionem Penelopi dedit, vel se ut sequeretur, si id mallet, vel cum patre Lacedæmonem rediret. Hinc parentis pietas, illinc coniugij honos & licitus Hymenæi ardor. Ipsa Penelope, nullo edito responso, faciem velauit, cum & maritum sequi legitimo voto appeteret, & sola nuptiarum contemplatione parentis preces aspernari erubesceret: Icarium & filiam abire permittit, & eodem loco simulachrum Pudoris dedicauit. Quàm aliena est à modesto Penelopes silentio immodesta hæc & petulans exostulatio! Nam cum Scia adolescentula sit vixdum annos octodecim

a Homerus
d. Z.

b Ouidium
lib. 1. Me-
tam.

c Pausa-
nias in La-
conicis. 3.

nata, rescire lubet unde & quali tyrocinio edocta sit, quid frigiditas à pleno & amabili coitu distet: quidve in amplexu Venereo prurientem expleat voluptatem. Apud Senecam fit rea Vestalis quæ dixerat, *Fœlices nuptæ: moriar nisi nubere dulce est.* Aut enim (inquirebat accusator) experta scis aut in-experta peieras. Non dissimiliter de Scia dicere licet: Aut virgo Veneris gaudia nondum nouit & in-experta quid exoptulet ignorat: Aut, si aliam ipsa se profitetur, tantumne in iudiciis impudentia valebit, ut quæ se impuram agnoscit, impunè spem legitimi coniugij iactare audeat? Rectè D. Hieronymus, *Ornet prudentiam verecundia, quòdque precipuum in fœminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet*^b. Tanta tamen mulierum huius seculi procacitas est & licentia, ut nihil ferè quidquam occurrat in iudiciis & Senatu frequentius impudicis istis exoptulationibus & lasciujs nuptarum querimonijs: quæ non modò non vindicantur, sed & magno fori Ecclesiastici dedecore etiam cum applausu admitti solent. Statim enim visitatio indicitur eorum quæ naturæ velavit: Mox decernitur congressus, ut grato lasciuæ colluctationis ludicro immodesta libidinose puellæ cupiditas exerccatur. Olim nec facilè nec leui de causa contractas iure nuptias rescindi fas erat: diuque apud Romanos nescita sunt diuortia. Quin & post admissam diuertendi licentiam, non tamen repudij libellus fœminis, sed solis viris est concessus, idque apud Plautum conqueritur Syra. *Ac castor lege dura viuunt mulieres, &c*^c. Nota erat priscis hominibus muliebris audacia, & huic indomito animali frenos adhiberi antiquitas incorrupta voluit, *ἡ ἀνδρογυνή*

a Seneca
lib. 6. com-
tron. 8.

b D. Hiero-
nimus ad Celan-
siam li. 2.
epist. 20.

c Plautus
in Mercat-
ore act. 4.
Scena vlti-
ma.

ἡ ἀνδρογυνή ἡ ἀνδρογυνή ἡ ἀνδρογυνή ut ait Iosephus^a. Seneca Cæcinnam apud Tacitum *Non imbecilem tantum & imparem laboribus sexū (inquit) sed si licentia ad sit, sauum, ambitiosum, potestatis avidū*^b. Vnde simul atque labante morum disciplina fœminis libertas diuertij permissa est, qualis & quàm dissoluta exinde secuta fuerit licentia ipse Seneca testatur, *Nunquid iam (inquit) vlla repudio erubescit, postquam illustres quadam ac nobiles fœminæ non Consulium numero, sed maritorum annos suos computant, & exennt matrimonij causa, nubunt repudij*^c. At videte quanta sit hominum huius seculi stoliditas. Vir mulierem nuptam neque dimittere, neque, si intactam proficetur, matrimonio exigere potest. Neque enim in iis, quæ ad *τεκνοποιίαν* pertinent, quidquam de muliere conqueri licet. Si liceat, forsitan non frigiditas in illis, sed nimius calor æstusve arguatur. Mulier autè si viri *ἀδωγαίαν* accuset, statim visitatio, mox congressus decernitur. In visitatione vterque coniugum & vir & mulier nuda corpora exhibere iudicibus, medicis, matronis iubentur. Matronas voco obstetrices anus. (sic enim vulgus eas appellat.) Nuditas in viro indecens, in muliere probrosa est. Herodotus apud Lydos ac plebsque gentes etiam Barbaras, indecorum yris fuisse tradit, si se nudos ostenderent^d. Nam (ut ait Cicero) hoc solum animal natum est pudoris & verecundiæ particeps. Zenon philosophus cum viros & mulieres eodem vestis genere tegi & operiri voluisset, addit, *καὶ μὴ δὲν μόρον ἀποκαταφύσαι*^e. Apud Nicephorum cum Amonille Egyptius & Theodorus eius discipulus insignes monachi amnem quendam traicere

a Ioseph.
li. 4. anti-
quit. ca. 8.
b Tacit.
lib. 3. an-
nst.

c Seneca
li. 3. de be-
nef. ca. 16.

d Herodo-
tus li. 1.

e Diogen.
Laertius
in vita Ze-
nonis.

vellent, Amon nudare se coram Theodoro noluit & recedere Theodorum iussit: Mox & cum suam ipsius nuditatem conspicerere erubesceret, diuinâ numinis potentiâ in sublime eleuatus in vltiore peruenit ripam^a. Pubertas olim inspecto corpore iudicabatur, exinde lex ciuili certo annorum & ætatis termino hoc definiri voluit^b, cum inhonesti nudi corporis inspectio in viris indecens, in feminis impudica videretur. Vnde Herodotus dum Gygis historiam describit, mulierem ait deposita tunica simul etiam verecundiam exuere, *ἀμὲν ἵ χιτῶνι ἐκδυσσομένη σκευὴν ἕσθαι καὶ τὴν αἰδὸν γυῖνε*. Quæ verba aut interpretari aut imitari videtur D. Cyprianus.

^a Niciph. Callist. li. 8. c. 4. hist. Tripart. li. 1. ca. 11. b. 1. de minoribus l. 3. Co. si minor se maiorem l. fi. C. quando tutor. vel curas esse defin. c. Herodotus lib. 1. d. D. Cyprianus lib. de habitibus virginum tractatus 2. e. Ouid. li. 3. Tristium & li. 3. Metamorpho. f. Propert. lib. 4. g. Gellius li. 15. c. 10. h. Seneca omnes partes corporis & inspecta & contractata sunt. Augustus inter cæteras libidines obijci solebat, quod matresfamilias & adultas ætate virgines denudari

nudari atque perspicui iuberet, tanquam Thoranio mangone vendente^a. Ecclesiasticæ historiæ auctor res cum barbaræ crudelitatis exempla referunt quibus olim Christiani cruciabantur, simul etiam inter supplicia memorant sacras virgines tyrannorum iussu nudari consueuisse, contrectari, & cunctorum ludibrio exponi^b. In ista autem membrorum denudatione, quæ iudice Ecclesiastico decernente fit, illud indignissimum est cæteras corporis partes, quas honestate permittente reuelare licet, tectas & operas manere: Quas autem natura velut obscenas celari & abscondi voluit, eas solas nudari & proferri. Diuus Ambrosius de Herodiade. *An quidquam est (inquit) iam prouum ad libidines quam inconditis motibus ea, quæ vel natura abscondit, vel disciplina vel auit, membrorum opera nudare*^c? Maximum iniuriæ genus & diuini numinis contemptum reputari legimus, quoties aliquis in Ecclesiæ sanctuario pudendas corporis partes nudauerat. Julius Cæsar moriens sinistra manu sinum ad imacrura deduxit, quò honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata^c. Olympias Alexandri mater cum Cassandri iussu interficeretur, moriens ne quid posset in corpore eius indecorum videri, capillis & veste crura contextisse fertur^f. Plinius de Cornelia Maximilla Vestali refert, quæ damnata cum deiiceretur, *πολλὰν ἀποβολὴν εἶχεν εὐχρημῶς ἠσέν*^g. Ouidius, *Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas, Cū caderet, castique decus seruare pudoris*^h. D. Ambrosius, *Idcirco (inquit) indumentis operiuntur genitalia hominum, ne de formi visu obtutum aciemque perstringant oculorum intuentium*ⁱ. Barbari persecutores in Christianorum mulierum martyriis, quò

^a Suet. in Augusto cap. 69.

^b Niciph. li. 10. cap. 9. in princ. & lib. 11. ca. 28. hist. Tripart. li. 6. cap. 12.

^c D. Amb. li. 3. de virginibus. ^d Niciph. eccl. hist. li. 11. cap. 28.

^e Suet. in Iulio ca. 82.

^f Instimus li. 14.

^g Plinius 4. epist. 11.

^h Ouidius lib. 23. Metamorpho.

ⁱ D. Amb. li. 6. epist. 36.

a Niceph.
li. 7. cap. 8.

infamia maior esset, partes eas detegi & nudari iubebant, quas naturalis pudor oculi & abscondi voluit*. Itaque nudationem obscœnarum partium, quam persecutores & Christianæ pietatis hostes martyrij instar & infamæ loco statuebant, Scia & adolescentula, & (si credere dignum est) virgo non modò volens patitur, sed & vtrò importuna flagitatione decerni postulat. Vultis ad perpetuam fœdissimæ rei detestationem, quam à foro & iudiciis explodi conuenit, visitationem (spectaculum odio publico dignum) verbis representari? Parcite pudicæ aures, si quid in re obscœna labatur verecundi sermonis modestia. Puella resupina iacet cruribus hinc inde distentis. Prostant pudendæ corporis partes, quas natura ad delicias generis humani velauit. Has & matronæ (quæ obstetrices anus sunt) & medici inspiciunt, pertractant, diducunt: Magistratus vultu composito risum dissimulat: Matronæ præsentem venerem dudum oblitam reficant: Medici pro ætatis discrimine, hic vires pristinas reminiscitur, ille animo æstuante inanis ludicri spectaculo pascitur: Chirurgus aut ferramento fabrefacto (id speculum matricis vocari solet) aut cereo & fictitio Priapo aditus Venereos tentat, aperit, referat: Puella iacens titillatione vesana prurit: Vt etiam si virgo visitari cœperit, inde tamen non incorrupta recedat. Plura dicere vetat pudor. Verùm cum ad summum improbitatis fastigium deuenit seculi istius impudentia, visitationes illæ etiam cunctis fatentibus inhonestæ, indignæ, inuerecundæ: tamen
si

si qua in re expediant, aut aliqua veritatis probatio inde elici queat, admittantur ac tolerentur: At verò peritissimis notissimum est nihil inueniri fallacius visitationibus illis, seu de virilis potentia veritate, seu de virginitatis probatione agatur. In viro membrorum contrectatio certiora forsân veritatis indicia proferre videtur. Et tamen licet integra omnia deprehendantur, frequenter etiam sine aperto defectu frigiditas & torpor arguitur, ac plerumque etiam an semen prolificum sit inquiri solet. Quin & ex aduerso etiam partibus mutilis fit aliquando vno teste plena virilitatis probatio, quasi ad coitum & *τενωροσιν* sufficiat: Vt siue integra omnia reperiantur, siue aliquid deficiat, non tamen certa sit probationis fides. At si de virginitate disceptetur, constat ex mulieris aut puellæ visitatione nihil quidquam certi, nihil veri deprehendi posse. Quid enim virginitas inani specie iactatur: curve hoc commento mulieres continua fraude viros fallere consueuerunt? Antiqui pelliculam esse crediderunt, quæ hymen diceretur, cuius ruptione virginitatis defloratio fieret. Itaque vt virginitatis integritas nosceretur, exquirendum censebant an pellicula illa integra, an verò rupta & effracta esset. At nihil proponi potest isto mendaci commento fabulosius, nihil absurdus. Licet enim pellicula illa in plerisque, non tamen in omnibus puellis reperitur: Imò etiam in iis ipsis, in quibus deprehenditur, non tamen eadem in omnibus est, nec simili tenore, aut eodem in loco. Quod si in ipsa

defloratione aliquando sanguinem profilitē aut erumpere contingat, hoc vel propter nimiam vim coeuntis qui claustra primus aperiat (vt sanè prima coitio est acerrima) vel aliunde procedit. Ridelicet enim est si dicamus vel pelliculā vllam rumpi necesse esse, vel ruptę vestigia quędam superesse, ex quibus certa virginittis vel integrę vel corruptę indicia proferantur. Sed cūm olim priscā credulitatem hic error occupasset, virginem illam membranā *cap. de v. i. p. 1. p. 1.* non sine vi sanguinea perrumpi, multę varięque diuersis in locis adhibebantur fallaces deceptiunculę. Plurā hic referre exempla aut superuacuum esset, aut indecens & obscœnum. Vnum quidpiam narrare non pigebit quod ab Arnaldo de Villanoua insigni medico scriptis prōditum est. Ille erat medicus Friderici, qui & Imperator, & Neapolitanus rex fuit. Vnde certior fides adhiberi debet medicō suę ætatis primario in iis quę Neapoli fieri sua ætate consueuissent. Neapoli (inquit) nupta non aliter existimabatur eximium virginittis donum marito referuasse, nisi prima nuptiarum nocte sanguinolenta fierent ea lintea, in quibus coniuges primum Veneris suę tyrociniū exercuerant. Itaque nuptę, cūm geniali lecto applicabatur, donare solebat maritus candidum indosium: Et id quidem si manē sanguineis maculis notatum exhiberetur, virginittas plene probata credebatur, nullo signo suspicionis incerto. Hoc autem quā fallax esset & absurdum idem author testatur. Nam matres, quę filias aut impudicas habebant, aut certē semel aliquandō corruptas, consueuerant adhibitis medicamentis adstringentibus, in secretiores puell-

*a Arnald
d^o de Villanoua li. 3
brenarij
cap. 6.*

puellę partes indere vesicam quandam piscis, quę cūm & tenuis esset & sanguine aspersa, facillē contingebat vt in primo coitionis impetu ruptā & ciliā vesicā erumperet sanguis, qui falsā & fallaci virginittis notā indusium nuptę macularet. Incertę sanè sunt & dubię, aut potius insidiosę sunt & fallaces omnes istę virginittis curiosę indagaciones. Nam ipsi Canonittę referunt mulieres quādam repertas fuisse, quę secretiores partes suas adedō arctas medicamentis effecerant, vt ne quidem coiri cum illis posset. De visitationibus autem Diuus Cyprianus *Nec* (inquit) *aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod inspicere & probari possit an virgo sit: cum & manus obstetricum & oculi sępē fallantur* ^{b.} Diuus Augustinus, *Obstrix* (ait) *virginis cuiusdam integritatē manu velut explorans siue malevolentia siue inscitia, dum inspicit, perdidit* ^{c.} Diuus Ambrosius Syagrium Episcopum, qui visitationem eiusmodi fieri iusserat, acriter multis verbis corripit. *Quid quod* (ait) *etiam ipsi archiatri dicunt non satis liquido comprehendere inspectionis fidem, & ipsis medicina veltis Doctoribus id sententię fuisse? Nos quoque vsu hoc cognouimus sępē inter obstrices abortam varietatem & questionem excitatam: vt plus disputatum sit de ea quę inspiciendam se prebuerit, quam de ea quę non fuit inspecta.* Idem Diuus Ambrosius, *Itāne ergo liberum erit accusare omnibus: & cūm probatione destiterint, patebit vt genitalium secretorum petant inspectionem, & addiscuntur sępē sacra Virgines ad huiusmodi ludibria, quę & visu & auditu horrori & pudori sunt* ^{d.} Salomō quatuor efficit, quę humani ingenij captū excedant & quorum indicia aut vestigia vix deprehendere liceat: viam

*a Panorm.
in cap. fra
ternittas
& cap. fin.
de frigidis
& malefic.
b D. Cyp.
lib. 1. epist.
11. ad Pom
ponij. Vn
de de sum
pti sunt cā.
nec aliqua
& can.
quod si pœ
nitentiam
27. quę. 1.
c D. Aug.
li. 1. de ciu.
Dei ca. 28*

*dd. Amb.
li. 8. epist.
64. ad Sya
grinum.*

a Proverb. cap. 30.

aquila in aere, viam colubri super terram, iter nauis in pelago, & viam viri cū adolescentula^a. Reiciantur ergo impudicæ illæ visitationes, quæ & obscenæ sunt & vanæ atque inutiles. Nam & in viro dubia est & incerta ex inspectione membrorum virilitatis probatio: & in muliere aut puella nullus esse potest visitationis effectus: Si quidem viam viri in adolescentula (vt ait Sapiens) & Priapi venerea claustra ingressi notas & indicia nō minus difficile est deprehendere, quàm auis præteruolantis vestigia in aere, aut nauis mare secantis notas in aquis figurare. Sed quid visitationes acri stylo insectamur, aut indignas pudæorum inspectiones horremus: cum desperata seculi istius impudentia obscenius quiddam & indignius adinuenerit? Licere volūt & permitti nuptæ ad Venereum certamē (congressum appellant) coniugē pronocare: scilicet vt is qui seu verè seu fictè frigidus & ad coitum inhabilis dicitur, virilitatis suæ specimen in turba facere, ac præsentibus medicis & matronis coire cogatur. Quid verò congressu isto obscenius, vt licere velimus ἀρδρα ἐν ἀρδραῖς inspicere? Quid turpius aut indignius quàm publicè & coràm miseri, vt oculi etiā in partem libidinis veniant? Edixerat Lycurgus vt ne volentes quidē viri cum legitimis vxoribus, nisi clam & furtim congregarentur. *Tantum abest incesti cupido* (inquit Minutius Fœlix) *vt nonnulli rbori sit etiam pudica coniunctio.* Hoc confirmat Aristoteles ἀρχαίων τὰ ἰομολογεῖν οἱ ἐπιθυμῶντες ἀποδοσάσεσθαι ὅτι ἡ ἀποδοσιῶν ἐπιθυμία ἐν ἀδελφείῳ ἔστι. Sic & apud Romanos vir primò cum sponsa non congregiebatur luce, sed in tenebris. Cuius rei rationem Plutarchus ad verecundiam refert, vt

b Plutare. in vita Lycurgi & Xenophon in Reptib. Laced. c Aristot. sect. 4. pro blem. 8.

nō tantum in coitu illicito, sed & in legitimo pudor adhibeatur. *Rana*, animal alioqui fœdissimū, quæ *Plutare. a Rom. 65. b Eliam. lib. 13. c Ouidius lib. 3. Amos eleg. 13. d Hefychius in di. sione* horrent Venero complexu interdū se implicare, noctemque vt coeant expectare solent. *Quis scior est qua nocte latent in luce fieri?* Venus dicta est σκοτία cuius templum apud Ægyptios fuit. Sic etiam appellata est Melanis siue Melanias, quia (inquit Pausanias) concubitus hominum non diurni sunt velut pecudum: sed latentes & nocturni, ὅτι ἀνθρώπων μὴ τὰ πάντα αἰμίξεις ὡσαύτως κτήνους μεθ' ἡμέραν, τὰ πλείω δ' εἰσὶν ἐν νυκτὶ. *Placētus pecudum* σκοτίας ferarumque ritu promiscuè in concubitus ruere, dicebat Virginius apud Liuium? *Fœda est in coitu & breuis voluptas: Et tædet Veneris statim peracta: Non ergo vt pecudes libidinosæ, Caci protinus irruam?* illuc. Monet Diuus Augustinus filiorum procreationi operam dare non canino more, sed honesto & cōiugali^b. Sub Theodosio Imperatore adulterarū pena erat, vt in lupanaribus inclusæ cunctis profluerentur. Ad publicam autem infamiā homines libidinosi tintinnabula sibi aptabāt, quæ coitus tempore resonarēt, vt cōtumelia maior esset si prætereuntes pœna nō lateret. Sed Imperator pudicitie & castitatis studiosissimus, tam impudens tamq; obscenū pœnæ genus sustulit. Temirem seu Tamberlanem, Laonicus Calchondilas memorat libidinosissimum fuisse, & adolescentes habuisse, quibus interdū iuberet in conspectu suo cum mulieribus coire, vt & ipse tam turpi spectaculo ab libidinem incitaretur. Seneca dū turpes Hostij hominis obscenissimi libidines refert, *Quidnā* (inquit) *homo impurus reliquit quod in tenebris faceret? Nō pertimuit diem, sed ipsos cōcubitus portentosos sibi ipse ostendit,*

a Plutare. a Rom. 65. b Eliam. lib. 13. c Ouidius lib. 3. Amos eleg. 13. d Hefychius in di. sione e Pausanias in Arcadicis. f Liuius li. 3. g Petroni⁹ h Can. numeri 27. que est. 1. i Niceph. li. 12. eccl. hist. ca. 22. circa fin. Hist. tri part. li. 9. cap. 24. in fi. e. k Laonicus Calchondilas li. 3. de rebus Turcis.

ipse approbavit. Addit Seneca. *At illud monstrum obscenitatem suam spectaculum fecerat, & ea sibi ostēbat quibus abscondendis nulla satis alta nox est* ^a. Diuus Augustinus. *Vbi ad eiusmodi opus venitur* (ait) *secreta quaruntur, arbitri remouentur, filiorum quoque ipsorum, si iā inde aliqui nati sunt, presentia deuiciunt*. Apud Lucianum cum Bagoas philosophus Peripateticus argueretur esse Eunuchus, iudicum cognitioni rei veritas commissa est: Inter iudices quidā censebant nudato illo, quemadmodum in venalibus mancipiis fieri solet, inspici oportere an vir esset: Alij decerni æquum esse iudicabant, vt accersitis ē lustrō mulieribus iuberetur cōgredi: Sicque altera iudicū sententia ad visitationem, altera ad congressum pertinebat ^c. At dura est lex congressus. Non enim semper & ad votum respondet pars illa corporis, quæ si in viro langueat aut vigore pleno deficiatur, cessat spes omnis voluptuosæ coitionis. Sed cur ad congressum tanquam ad sacram anchoram recurritur, cum etiam plerumque nulla frigiditatis suspicione multi casus interueniant quibus coeundi facultas sistitur & impeditur? Quis enim dubitat coitum veneficis artibus carminibusque magicis retineri & impediti? Herodotus refert Amasim Regem diu nequiuisse rem habere cum Ladice vxore: idque magis incantationibus effectum ^d. Apud Tacitum Numantina vxor Syluani accusata est carminibus & veneficis vecordiam marito iniecessit ^e. Sic & apud Petronium cum is, qui in Veneream istam paralytim inciderat, sibi vt rursus congredi permitteretur, peteret, *Forssitan* (inquit) *rediret hac corpus ad vires & respicerent partes veneficio, credo, sopita*.

Quidius

Ouidius, *Quid vetat & nervos magicas torpere per artes* ^a? Hierocles, quē Heliogabalus Imperator in deliciis habuerat, cum videret Aurelium quendam ab Imperatore adamari, veritus ne præ Aurelio negligenter, Aurelium præstigijs ac veneficijs effeminauit *ἔξεδήλωσεν αὐτὸν καὶ ἐνάρκωσεν*, adeo vt per totā noctem ignauus ad coitū *καὶ πρὸς μίξιν ἐκινηθεῖ* iaceret, inquit Zonaras ^b. Rex Theodoricus cum Hermembergam vxorem duxisset, virginittatis florem delibare non potuit, maleficus pellicum suarū artibus carminibusque prohibitus ^c. Huc fortassis referri potest quod ait Gregorius Turonensis, *Eulalius puellam de monasterio Lugdunensi diripuit eamque accepit Sed concubina eius instigante inuidia maleficijs sensum eius oppilauerunt* ^d. Veneficijs *ἐνεσσεῖς*, *καὶ ἄλλοι βροσωμαὶ* & *ἀρόρησι μαγίαι κατὰ σκήπτου σιν*, inquit Philo Iud. ^e. Sed quid solas artes magicas accusamus, cum etiā absque vlllo maleficio sepe interueniant frigida quædam intervalla, quibus vir inhabilis est ad coitum, nec vires ad votum desiderio respondent? Quin & ipse Imperator Iustinianus quosdam refert, qui cum per biennium ab opere Venereo enervi languore abstinuissent, tertio demum anno redintegritatis viribus plenē atque amabiliter coire cœperint ^f. Seneca, *Quid si maritus* (inquit) *eniratus, inutilis in concubitu vxoris sue iacuisse?* Apud Romanos in nuptiis Talasius acclamari solebat, forsā non ob rationes à Plutarcho variē exquisitas, sed quia *τάλασις* apud Græcos patientiam & tolerātiā significat, quia nullibi magis, quā in matrimonio patientia requiritur: vt quemadmodum viri mulierum iurgia morūque procacitatem ferre debent, ita etiam si quid in viro

^a Ouidius lib. 3. Amortū eleg. 6.

^b Zonaras tom. 2. p. 223.

^c Paulus Emilii in Cloario 2.

^d Gregor. Turon. lib. 10. cap. 8. e Philo in lib. de Special. leg. lib. aduersus machos.

^f Plin. C. de rebus diuisis in authen. de nupt.

g. Seneca lib. 2. controuers. 5. sortidā à tyranno pro magis.

^a Seneca lib. natur. quest. circa fin ca. 16. b D. Aug. lib. 2. de gratia Dei & peccato orig. c. 37.

^c Lucianus in dialog. Eunuchus

^d Herodotus lib. 2. e Tacitus lib. 4. an. pal.

deficiat, modestam patientiam vxor exhibere & præstare teneatur. Canonici iuris dispositio triennij spatium expectari desiderat: Quo lapsa, non prius, inquirendum iubet an nupta etiamnum virgo esset necne. Nupta, quæ in tale infortunium incidit, cur non laudabili modestia & pudico affectu infirmitatem restitui & vires marito redintegrari patietur? *Amari liceat, si potiri non licet*. In istiusmodi sanè controuersis tam Scia quàm alia quæuis mulier non voluptatem, sed prolis desiderium frigiditatis expostulationi prætexere solet. At viri non minus, quàm mulieres, liberos affectant & legitimæ prolis desyderio tenentur. Non tamen publica honestas aut tanti sacramenti veneratio viro permittit coniugem vlla sterilitatis occasione repudiare: *Expectata* (inquit Seneca) *potest parere, non respondet ad certum fecunditas diem: Sui iuris rerum natura est, nec ad leges humanas componitur. Modò properat. Modò vota præcurrit. Modò lenta est* *et demoratur*. Quintilianus, *Non semper fecunditas properat. Aliquândo dilata veluti pleniore fructus reddit*. Verùm impatiens mulierum libido maritos ad congressum & certamen Venereum prouocat: ac nisi statim vir coire paratus sit, vel si dilationes aut legitimas excusationum causas proponat, exclamat illicò mulieru turba eum, qui arma ad congressum parata non habet, eunuchum esse, frigidu, euiratum, maleficiatum. Quàm durum est & inciuile inuitum aliquem iudice discernente ad congressum & voluptatem Veneream detrudi. Quis enim nescit coeundi facultatem non solo voluntatis nostræ arbitrio constare, sed simul etiam requiri vt Venerea libido spiritu rigido neruos impleat

a Cap. law
dabile ex-
tra de fri-
gidis.
b Petroni⁹

c Seneca
lib. 2. con-
trou. 5.
d Quintil.
decla. 251.

impleat, & arma Priapea vigore pleno inflammet? Naturam accusare liceat, quæ non omnes corporis nostri partes ea membrorum perfectione formauit, vt parata promptæque vires libidini respondeant, & lassæ voluptatis satietas animum antè, quàm corpus fatiget. Magnum est & potens Venereis numen cuius amabiles blanditias natura parens ad æternam rerum seriem fouet. Non tamen ipsa Venus milites suos semper ab ignaua lassitudine & inertis membrorum torpore potest vindicare, vt quandocumque libuerit laceffiti mox feriant, iuuenile perpetuumque robur illorum membra continuo dirigat & erigat, idemque voluptati qui & voluntati finis sit. Sed (quæ viriū nostrarum imbecillitas est) nerui non imperio iudicis aut iussui magistratus parent, nec vllò diuortij metu actus Venereos exequi solent, sed naturæ robur & corporis vires requirunt: Simul etiam libidini feruiunt quæ tota lasciuia est. Quis verò, nisi canina sit impudentiæ, potest præsentibus medicis, obstetricibus, iudice, ac plerisque aliis Venereâ aliquâ libidine titillari, & ad coitum grato voluptatis desyderio impelli? Scia nuptias esse non credit, nisi adsit Venereæ voluptatis fruitio: At optabile coniugij votum non libido, non voluptas aut lasciuia, sed dignitas commendat. Eleganter Ælius Verus Imperator, *Vxor* (inquit) *dignitatis nomen est non voluptatis*. Quintilianus ait, *Vxoriam charitatis ardorem flagrantius frigidis concupimus affectibus*. In legitimas coniugij tædas, quas pronuba Iuno amabili desyderio temperauit, æstus libidinis nihil iuris sibi vendicat. Charitas ipsa coniugalis neque senio,

a Spartia-
tus in Ae-
lio Vero.
b Quintil.
declam. 2.

neque frigiditate vlla minuitur aut tepescit. Diuus Augustinus, *In bono* (inquit) licet amoso coniugio, est emarcuerit ardor atatis inter masculum & fœminam, viget tamen ardor charuatis inter maritum & uxorem.

a D. August. lib. de bono coniugali tom. 6. b Tertul. li. 1. ad uxorem.

Obiici potest Sciz̄ illud Tertulliani, *Quot sunt* (inquit) qui statim à lauacro carnem suam obfignant: Quod itē qui consensu pari inter se matrimonij debitum tollunt? Diuus Hieronymus ad Rusticum, *Narravit mihi uxor quondam tua, nunc soror atque conserua, quod, iuxta præceptum Apostoli, ex consensu abinueritis vos ab opere nuptiarum, ut vacaretis orationi* c.

c D. Hier. ad Rusticum l. 2. epistola 10.

Tunc Scia nullum aliud esse credis masculi cum fœmina amoris vinculum, nisi quod coitus & libido conciliat? Audi memorabilem Leontij, qui Antiochenæ Ecclesiæ præful fuit, historiam. Ille, cum presbyter esset, amauit Eustoliam non impudico sed honesto affectu. Orta est tãdem ex assidua vitæ consuetudine turpis suspicio: Vnde & Leontius sacerdotali priuatus est dignitate, nisi familiarē & domesticam cum Eustolia consuetudinem omitteret. Itaque, vt suspicionis occasionem omnem auerteret, ipse sibi genitalia præcidit: ac deinceps p̄perua vitæ fiducia, nullo calumniarum timore, cum Eustolia reliquum vitæ tempus exegit.

d hist. tripart. lib. 4. cap. 38.

Imperatores Henricus primus, & Henricus secundus perpetuam in matrimonio cum vxoribus virginitatem vouisse & seruasse ab historicis traduntur. Rectē Diuus Augustinus Manichæis obiicit, quod ad explendam tantum libidinem impudica coniunctione fœminis miscerentur.

e D. Aug. lib. 35. aduersus Faustum.

Nuptias ergo non concubitus, sed consensus & perpetua vitæ consuetudo facit. Matrimonij autem præcipuus finis est, vt aduersus pericula & infortunia societatis

vitæ communi præsidio mutuoque solatio iuuetur. Quintilianus, *Matrimonia* (inquit) sunt ab ipsa rerum natura inuenta. Sic mares fœminis iunguntur, vt imbecillior sexus præsidium mutua societate sumat.

a Quintil. decl. 368.

Apud Tacitum Agrippina sibi maritum à Tiberio exposcit, *Subueniret solitudinē* (inquebat) *datet maritum, nubilem adhuc inuentam sibi, neque aliud probis quam ex matrimonio solatiū*.

b Tacitus lib. 4. annual.

Itaque si Scia coniugij fœdus initura solo libidinis intuitu de nuptiis cogitauit, illa rem sanctissimam & religiosissimam impurissima cogitatione fœdauit. Hoc ergo vnum superest, vt liberorum spes & licita posteritatis successuræ expectatio libidinosæ cupiditati ob-

tendatur. *Adiiciunt quidem homines* (ait Tertullianus) *causas nuptiarum de sollicitudine posteritatis & liberorum amarissima voluptate* c.

c Tertull. lib. 1. ad uxorem.

Non tamen ea est Diui Augustini sententia, vt vel hoc quidem prætextu coniugij fœdus rumpi & dissolui permittat.

Manet (inquit) *vinculum nuptiarum, etiamsi proles cuius causa in initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: Ita vt iam scientibus coniugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque aliis copulare non liceat* d.

d D. Aug. li. de bono coniugali.

Imò quid visitatione turpi & obsceno congressu sollicitè ad eò de frigiditate inquirimus: quando neque ipse coitus matrimonium facit, neque ipsa frigiditas coniugium dissoluit? Quintilianus, *Sicut coitus atque congressus citra ius non efficeret uxorem, ita uxor etiam citra hæc manet* e.

e Quintil. decl. 247. f C. a. requi. sibi 33. q. 1. c. casus i. a. sioni de frigiditate m. a. lesic.

Ipsa autem canonicæ iuris dispositio nuptias ex frigiditatis causa non dirimit, sed ita iudicare solet Ecclesia, vt quas tanquam uxores habere non possunt, habeant vt sorores f. Hæc Titius longo sermone proposuit, non quòd sibi vilius fri-

giditytis fit conscius , aut quia visitationem congressumve adhiberi metuat: sed cum honestati publicæ conveniens videretur reiici fallaces illas corporis inspectiones & obscenas membrorum contrectationes : Simul etiam Titius inuercundum iudicavit impudicam congressuum turpitudinem admitti. Illud enim caninum est & impudens. Romæ cum incredibilis ardor libidinis scēminas occupasset, omnesque sine vilo pudore in Venerem ruerent, Senatus inspectis libris Sibyllinis censuit, vt Veneris Verticordix simulacrum consecraretur: quo facilius virginum mulierumque mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur . Nos voto non dissimili optare debemus numenque diuinum exorare, vt reiecta visitationum & congressuum turpitudine, mulierum & virginum mens à libidine ad verecundiam conuertatur: & si quod Veneris in coeundi facultate frigusculum interueniat, vxor laudabili patientia redintegrari vires expectet, mutuumque & coniugalem amorem lasciuæ voluptati anteponat.

a *Valer. Max. li. 8. ca. vltimo.*

PRO SEIA. Fraudes & fallaciæ cæteris in rebus infamiam & dedecus, in coniugio pœnæ & animaduersionis grauitatem exposcunt. Nam cum sancta sit matrimonij dignitas, & venerabilis eius reuerentia, publicè interest puniri sacrilegam eorum imposturam, qui seminiiri vxores ducunt & temeraria impietate tanti sacramenti religionem ludibrio habent. Seia nubere creditur viro: At illo, nec vir est nec foemina. Quàm durum videtur adolescentulam grandem & formosam perpetua viduitate inuitam damnari? Quid enim aliud est Eunuchi consortium, quàm perpetua viduitas & co-

cta le

cta legitimæ Veneris abstinentia? *Intacta manes, inculta senescit* . Quid verò iucundius, quidve magis legitimum esse potest, quàm cum (vt ait Quintilianus) virginis appellationem nox illa maritalis auferat. *Quos Venus amauit, se cit amoris copotes Nobis Cupido velle dat, posse abnegat* . Olim Træzenix virgines ante Hymenæi celebritatem Minervæ fallaci *τῆ ἀπαρτεία* zonas dicare solebant . At certe nobis non pronuba Iuno adfuit, sed numè aliquod *ἀπαρτείου* faces nuptiis istis prætulit, in quibus post peractas Hymenæi solemnitates sponsa in geniali thoro collocata viduam pudicamque noctem inter suspiria trahere & exigere cogitur. *Hanc tibi res adimit, non te custodia caro Arcet ab amplexu, nec curam mariti, Non parris asperitas nec se negat ipsa roganti, Nec tamen est potienda tibi, nec ut omnia fiant Esse potes scelus, vt dii hominesque laborent, &c. Nec mihi contingent, mediis sitiemus in vndis* . Mirum est, & tamen frequenter fit, vt qui frigidi sunt & ad coitum impotentes, licet debilitatis suæ sibi conscij sint, non idè minus vesano quodam libidinis estu ad nuptias incitari & inuitari soleant. *Quod non licet acrius vrit.* Terentius Eunuchos ait amatores mulierum esse maximos, sed nihil posse. Rectè Chrysaorius dicebat, si habes Eunuchum occide eum, si non habes eme & nece . Alexander Severus Eunuchos tertium genus hominum esse affirmabat, nec videndum nec in vsu habendum . *8. Lege diuina Eunuchis & castratis ingressus Ecclesiæ interdicebatur* . Canones Apostolorum eum qui se castrauit & mutilauit, à clero reiici voluerunt : si verò laicus sit, per triennium segregari, *ἰπίβηλος* . Idem etiam canone primo

a *Catullus.*
 b *Quintil. decl. 280.*
 c *Petronius.*
 d *Paulan. li. 2. in Corinth.*
 e *Ouidius lib. 9. Metamor. circa finem.*
 f *Cedremus pag. 399.*
 g *Lampriidius in Alex. Severo.*
 h *Deuter. ca. 23.*
 i *Canones Aposto. ca. 21. 22. 23.*

Nicæni Concilij statutum fuit ne quis se castraret. Vnde & Origenes damnatus est, qui aduersus voluptates & libidines debilitatē sibi procurauit alij medicamentis id effecisse dicunt: alij νεῦρον ὀπι-
 τερμηκέων^a. Julianus Imperator expulit palatio eunuchos, omnibusque eos honoribus priuauit^b. Niphorus de Eutropio Eunuchō loquens, Viriliū exectio (inquit) purpuræ spem ei ademerat. Theodosius Imperator (teste Cedreno) legem tulit, ne quis Eunuchus dignitate patricia ornaretur, μη εἰ-
 σέρχεται εἰς πατρικίαι ἀξίαν εὐσεχεν^d. In dignitatibus tamen & muneribus obeundis, cum prudentia & iudicium non ex robore membrorum sed ab ingenio pendeat, tolerabilior esset eunuchorum debilitas: at in viri & mulieris coniunctione, quæ contracti matrimonij perfectio est, non ingenij decus quidquam prodest, nec animi vires spectantur: sed corporis & neruorum vigor necessarius est. Nuptias enim solus consensus facit, sed eas concubitus perficit & consummat. Nam per solum consensum neque bigamia contrahitur^e, neque religionis impeditur ingressus, sed ita demum si consensui accesserit coniunctio corporum^f. Quinetiam si quandoque inter coniuges rixas interuenire contingat, sola hæc gratæ voluptatis illecebra & dulcis coitio pacem domesticam procurat, facit, conciliat. Ouidius, Sed lateri ne parce tuo, pax omnis in illo est^g. Iuliano Oceanum & Thetym reconciliatura addit: Εἰς εὐνὴν ἀνέσασαι ὀρθωθῶν φιλότῆτι^h. Legitima est mulieris illius exoptulatio apud Apuleiū, Ego uerò (inquit) *maritum rarissime uenerem meam recolentem sustineo*ⁱ. Romæ magna fuit Dæ Viriplacæ ad concilianda coniugum iurgia vis & potestas.

^a Cedrenus pag. 209. ^b Hist. trip. lib. 6. ca. 1. circa finē. ^c Niceph. lib. 13. c. 1. ^d Cedrenus p. 281

^e Cap. de bigamia. ^f Ca. ex publico ext. de conuers. coniug. ^g Ouidius lib. 2. de arte aman. di. ^h Homerus lib. 14. Iliad. ⁱ Apuleius lib. 5. de Asino au. 100.

sed nullum est numen, quod ad sedandas uiri & uxoris discordias tantum possit, quantum voluptas thori conjugalis, *Blanda truces animos fertur moluisse voluptas*^a. Nihil est autem quod mulieris uirum appetentis animum magis exasperet, quam si post nuptiales fascenninos gratâ & expectatâ voluptate carere cogatur: sicque legitimo ardore pruriens à viro, cuius effectæ vires deficiunt, illæsa & intactâ dimittatur. Itaque duo sunt, quæ in coniugio licitè desiderari possunt, Voluptas, & Proles spes. Voluptas, si libidiosa lasciuia abest, licita & legitima esse potest. Cicero, *Cum sit hoc natura commune omnium animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso est coniugio, proxima in liberis*^b. *ἰὼν γὰρ ἀνδρὲς καὶ γυναικὶ μορσὶ μὴ*, inquit Æschylus^c. Aristoteles liberis operam dare vocat *λευτεργεῖν τῇ φύσει*, quasi hoc sit ritè sacrificare naturæ: ait enim uxorem ducendam esse *ἢ μόνον ἐνεκα λευτεργίας τῇ φύσει*, ἀλλὰ καὶ ὠφελείας^d. Appellauit enim conjugale coniunctionem *λευτεργίαν τῇ φύσει*, quia nobis à natura insita est coeundi & procreandi cupiditas. *Non satis est* (inquit Quintilianus) *maritum solo tantum osculo putari*^e. Lex diuina nouis coniugibus anni spacium indulgebat, quo tempore omnium munerum vacationem habebant: ut simul anno vno plena voluptate frui & inuicem delectari possent^f. Pythagoras, vir censoriæ seueritatis, dicebat uxori apud inferos & torqueri eos, qui uxores legitimæ & amabili voluptate defraudauerant, *τὸς μὴ δέλοισις οὐκ εἶναι τὰς αὐτῆς γυναιξί*^g. Solon legem tulerat *ἄπο τὸς μὴ δὲ δυναμῶν οὐκ εἶναι*, ut & iniuriarum aduersus eos agere liceret^h. Meminit Senecâ Prætorij cuiusdam qui declamauit controuersiam de

^a Ouidius lib. 2. de Arte amandi.

^b Cicero lib. 1. Officiorū. ^c Æschylus in Eumeneid. ^d Aristoteles lib. 1. Oecōnom.

^e Quintilianus decla. 279.

^f Deuter. cap. 41.

^g Diogenes Laertius in vita Pythagoræ. ^h Pluribus in Solonis

sed

de

a *Semeca*
lib. 1. con-
trou. 2. cir-
ca fin.
b *D. Chry*
sost. lib. de
Virginita
te cap. 19.

illa quæ egit cum viro malæ tractationis, quod vir
go esset. Etenim tantum abest vt nuptiæ volupta-
tis cogitatione excludant, quinimò (si Diuo Chry-
sostomo credimus) nuptiæ sunt non modò *καὶ δὲ*
καὶ τὴν ἐνέκεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς βέλους πλὴν τῆς φύσεως
αὐρωσιν. Qui verò à rebus Venericis alieni sunt, in-
eremum & solitudines confugiant, aut certè mu-
lierum connubia ne tentent. Vix enim quispiam
mihi persuaferit, grata esse nouæ nuptiæ oscula cõ-
iugis illius, qui celebratis nuptiis & inter primos
amplexus, neglectâ coitus voluptate virginittatis
laudes commendat, & frigidior glacie de castitate
philosophatur. Qualis fuit oratio Amonis, Ægyptij,
qui prima nuptiarum nocte sponsæ longo sermone
suasit, vt perpetuò castitatis voto sororis potius
pietatem quàm coniugalem consuetudinem præ-
staret? Idem etiam fecisse memoratur Pelagius,
qui postea Laodicensis Episcopus fuit. Sed & hic
& ille austere pietatis potius quàm nuptiarum co-
gitationem habuit. Itaque alter Monachismum
& solitudinem est professus, alter Laodicensis Ec-
clesiæ antistes fuit: vterque tamen meo iudicio re-
prehendendus. Nam si virginittatis perpetuæ co-
gitationem habuerunt, & castitatem à coniuga-
li coniunctione abesse crediderunt: Quid neces-
se fuit vanâ & mutili solitudinis nuptias affecta-
re, & mulierculas forsitan inuitas incogitato con-
tinentiæ voto obligare? Non minus insulsum vi-
detur, quod Æas philosophus fecit: Ille cum for-
mosissimam haberet vxorem, fertur cum eâ tet-
tantum modò coisse, & tres filios genuisse: ac tan-
dem monasticam vitam secutus peribetur. In-
dignus sanè tam egregiæ pulchritudinis voto,
quia

a *Nicepho*
rus *Callis-*
tus lib. 8.
cap. 41. &
Hist. tri-
par. lib. 1.
cap. 11.
b *Niceph.*
lib. 11. cap.
21.

c *Hist. tri-*
par. lib. 9.
cap. 48. 17
fig.

quia vnica voluptate tot graues vteri dolores tot-
que pariendi incommoda repederet. Quod si quis
in tanta abstinentia castitatis commendationem
allegare velit, sciat etiam frequentem cum vxore
coitum neque pietatem lædere neque pudicitiam ad-
uersari. Imò viri cum vxore coitum vera est castitas,
si Paphnutio Episcopo credimus, qui *σωφροσύνης*
appellat *πλὴν τῆς τῆς ἰδίας γυναικῆς συνουσίαν*. Pul-
cheria soror Theodosij iunioris post fratris mor-
tem Marcianum coniugem & Imperij successorem
elegit: sed prius fide datâ Marcianus pollicitus est
virginitatem, quam Pulcheria Deo consecraue-
rat, intactam & illibatam seruaturum. At Cedre-
nus cum de eo coniugio loquitur Pulcheriam scri-
bit Marciani vxorem fuisse, non verè sed nomine
tenus *ὀνόματι μόνον, ἢ ᾧ σωεργεῖσθαι αὐτῆς*. At Seia
non hæc cogitatio fuit nomine tenus coniugium
contrahere, sed vero & legitimo hymenæo iun-
gi sperauit. Virgo matura nuptiarum festiuita-
tem & viriles amplexus ciuili voto desiderauit. Nu-
men sanè nec fallax nec imperfectum nuptiis præ-
fidet, sed Iupiter *τέλειος* qui *καρδενίλλω ζώνω* soli
desiderat. Naturalem ardorem & iuueniles fer-
uentis adolescentulæ appetitus aliquâ legitimâ vol-
uptate restingui indecens non videtur. Diuus Au-
gustinus, *Nuptiarum bonum* (inquit) *semper quidem*
bonum est, sed aliquando fuit legis obsequium, nunc
est infirmitatis remedium: In quibusdam verò humani
tatis solatium. Quis verò sola voluptatis cogita-
tione istas de frigiditate exostulationes excita-
ri dixerit, cum satis constet etiam ipsos Eunuchos
& castratos delectare, non quidem pleno & a-
mabili coitu, sed tamen aliquo lassæ voluptatis

a *Niceph.*
lib. 8. cap.
19. *Hist.*
trypar. li.
2. cap. 14.

b *Cedrenus*
pa. 281. cir-
ca finem.

c *Cedrenus*
pag. 284.
in fine.

d *Can. me-*
ptiarum 27.
298. 7. 1.

a Iuuenalis
Satyra 6.
b Philostratus
in vita
Apoll. l. i.
c Heliod.
hif. aethiop.
lib. vi. cir
ca fin.
d Cap. fra
ternitatis
de frig. &
malef.
d Ca. i. &
fin. de frig.
& malef.
f Hermes
Trif. in Pi
mandro.
cap. 2.
g Plato in
cōinio seu
de amore.
h Seneca
lib. 2. con
trou. i.
i L. leg. C.
de legumis
hered.
k L. libero
rū. §. si ff.
de ver. si
gnif.
l Nouella
22. de fecū
dis nuptiis
m Lucian.
in amorib.
n Aristote
les lib. 3. econom. o Dion. li. 56. & Sueton. in Augu. fo cap. 34.

incitamēto? Iuuenalis, *Sunt quas Eunuchi imbelles, & mollia semper Oscula delectent, & desperatio barba.*
Philostratus refert in aula regis Babylonix eunu-
chū quendam cū regia cōcubinā deprehēsum. Ve-
rūm cū nulla sit prolis expectatio ab eo qui fundū
quidē vxoriū colit, sed non rigat, non mirū est Eu-
nuchos & frigidos à fœminis odio haberi: idq; nō
tā voluptatis intuitu, quā ex naturali coniugū vo-
to, vt legitima liberorū procreatio eis heredes assi-
gnet. Hoc Heliodorus appellat *σωείνας δεσμοφ πα-
δοζορίας*. Licitū est & honestum vtriusque cōiugis
votū, cūm alter ait, *volo pater esse*, altera autē, *volo
mater esse*. Hermes Trifmegistus eleganter, *μεγιστον
αυχημα ε, αρεσθημα εστιν ατιενον τινα εξ ανδρωπων α
παλλαχθειςωι*. Plato dixit nos omnes proprio quo
dā nature instinctu incredibili perpetuitatis delide
rio teneri. Seneca, *Etiā abolita seculis nomina per
successores nouos fulget*. *Natura* (inquit Imperator)
*virūque corpus edidit, ut maneat suis vicibus immor-
tale*. Idcirco (ait Callistratus) *filios filia sive concipi-
mus atq; edimus, ut ex prole eorū carūmque, diuturni-
tatis nobis memoriā in eorū relinquamus*. Quod Cal-
listratus dixit diuturnitatis memoriā relinquere,
Iustinianus vocat *αθανασίαν επιτεχνητω εισαγα-
σθαι*. Lucianus ait, *ινα ταίς παρ αλλήλων διαδοχαις
εις τον αιει ζγονον ζωμω*. Hoc Aristoteles eleganter
expressit, *εμα ε* (inquit) *ε η ουσια αναπληρει
αυτη τη περιόδω το αιει εστιν κατ αειδμον ε διωα-
ται, αλλά ε η κη το ειδος*. Camillus cūm videret ci-
uitatem bellis exhaustam, primus legem de mari-
tandis ordinibus tulit, quam postea & Iulius Cæ-
sar & Augustus edictis suis renouarunt. *Prepro-*

gatio filiorum (inquit Diuus Augustinus) *prima est
& naturalis causa nuptiarum*. Diuus Paulus dixit,
ελομαι νεοτερας γαμειν: τελευτοζ εν ειν. *Matrimonia
contrahuntur* (ait Diuus Cyprianus) *quia creditur suc-
cessura posteritas*. Athenagoras nuptias idcō intro-
ductas aserit, vt concupiscentix modus solo pro-
creatæ sobolis desiderio definiatur, *ημιν μετεσ εν βι-
δουπιας παδοποισι*. Hinc ex aliqua formula olim
qui iubebant, id se facere *liberorum procreandorum
caussa* testabantur. Vnde Septitiæ quę in contume-
liam filiorum Publico seni nupsit, coniugium im-
probatum est: quia (vt ait Valerius) *non creandorum
liberorum causa matrimonium intercesserat*. *Vxor
(inquit Diuus Augustinus) non propter libidinē, sed
propter filiorum procreationem accipitur. Denique &
ipsa tabula matrimoniales hoc continent, liberorum pro-
creandorum causa*. Angelus ad Tobiam, *Transa-
cta tertia nocte accipies virginem cum timore domini,
amore filiorum magis quā libidine ductus*. Diuus
Hieronymus, *Sola libido insita à Deo, ob liberorum
procreationem, si fines suos egressa fuerit, redundat in
vitium, & quadā lege natura in coitum gestu erumpe-
re*. Itaque cūm spes futuræ prolis & liberorū pro-
creatio præcipuus sit ineundi matrimonij finis, non
potest dici coniugū cum eo ritē vel perfectē con-
trahi, qui vir non est, & ex cuius amplexu nulla li-
berorum spes esse potest. Etenim in ista de fœ-
dere matrimonij quæstione neque Iurisperitorū
responsa, neque Iustiniani leges recenseri oportet:
sed ex Pontificiis constitutionibus ius omne petē-
dum est; Diuus Hieronymus, *Alia sunt leges Cæsaris,
alia Christiani, aliud Papianus, aliud Paulus noster præ-
cipit*. Diuus Bernardus ad Eugenium Papam,

a D. Aug.
lib. 1. de a-
duli. cōiug.
b D. Paul-
us epist. 1.
ad Timoth.
cap. 5.
c D. Cypr.
in Symbol.
Apostol.
d Athen-
goras in A-
polog. pro
Christian.
e Valer.
Max lib.
7. cap. 7.
f D. Aug.
serm. 3. De
mi. 3. post
Trinit.
g Tobias
cap. 6. in fi.
h D. Hier.
lib. 2. epist.
19. ad Fu-
riā de vi-
duitate ser-
uanda.
i D. Hier.
ad Oceanū
in epist. Fa-
biola.

Et quidem (inquit) quotidie perstrepuunt in palatio leges, sed Iustiniani non Domini. Hæc autem non tam leges quam lites sunt & cavillationes^a. At verò hæc de cedere matrimonij disceptatio, an ex frigiditate rum patur matrimonium, nullam ex Pontificiis constitutionibus habet cōtrouersi iuris disputationem. Nam & iure canonico constat, & sæpe à Senatu arrestis iudicatum est, dissolui matrimonium ex causa frigiditatis, si maritus coire nequeat, cique deficiat necessaria virilitatis perfectio^b. Fulbertus Carnutum Episcopus, *De causa vnde simplicitatem nostram consulere voluistis, in sexto libro capitulorum nonagesimo primo ita scriptum inuenimus. Si vir & mulier coniuxerint se in matrimonio, & postea dixerit mulier de viro nō posse nuberè cum eo, si poterit probare quod verū sit, accipiat alium, eo quod iuxta Apostolum non potuit illi reddere vir suus debitum*^c. Nam quod ex iure canonico allegatur, vt quas tanquam vxores habere non possunt, habeant tanquam sorores: Doctores canonice tradunt id non ex præcepto, sed tantum consilij gratia dictum existimari debere. Neque enim potiora coniugij vota subsistere possunt, si maritus frigiditate & impotentia laborat. Itaque causæ huius controuersia non in iure sed in facto consistit: vt hoc vnum disquiri oporteat, an Titius vir sit & coeundi potens, an verò frigidus & ex defectu naturalium partium ad prolem infirmus. Hæc demum eruenda est & excutienda veritas. Hoc si præstari queat alia ratione quæ facilius sit & honestior, nulla mora est quin damnari & reici debet quidquid turpem habet aspectum, Sed ipsa tot annorum experientia docuit visitationem & congressum certissimas esse virilitatis probationes

tiones. In visitatione fit inspectio membrorum an integra sint & benè habeant. Quòd si visitatio incerta videatur, neque ex ea satis liquido veritas cōstet, tunc congressus decerni solet. Et hic quidem congressus nec turpis est, quippe qui licitum nuptiarum finem habet, nec obscœnus videri potest cum iudice decernente fiat. Itaque cum Iulia Augusta Seueri Imperatoris coniux vxori Argétocoxi Calcedonij, quæ Britanna erat, obiiceret Britannas palam & publicè cum viris nullo pudore misceri. Nos (inquit illa) palam quidem coniungimur, sed legitimè cum viris generosis rem habemus. At vos Romanæ mulieres clam quidem & furtim, sed cum indignis & pessimis hominibus turpem stupri consuetudinem exercetis, *ἡμεῖς μὲν φανεράς ἀπλοῖς ἑμιλῶμεν, ὑμεῖς δὲ λαθροῦ ποτὶ κακίστων μοιχῶν ἐσθε*^a. Titius nuditatis pudorem obiicit. O verecundum hominem, qui de nuditate, cum in palæstra Veneris ludendum est, philosophatur, ac potius nugatur. Apud Romanos in nuptiis, *adhibeatur Priapus nimis masculus, super cuius immanissimum & turpissimum fascinum sedere noua nupta iubebatur; more honestissimo & religiosissimo matronarum*^b. Nonne hæc proximæ voluptatis spes fuit & futuri coitus argumentum: an potius vana libidinis illecebra, & mēdax gaudij inanis, nec vnquam obuenturi imago? Theodoretus nuditatem aduersus Platonis leges excitans, hoc vnum allegat, Quia (inquit) aspectus nudorum corporum tam marces quàm scæminas irritare solet ad illicitos lasciuix appetitus^c. At semiuiri istius impostoris tanta est immodestia, vt non impetus eius coercendus vel reprimendus, sed libido potius laceffenda & incitanda videatur.

^a D. Bernard. lib. 1. de Consider. ad Eugen. Papam li. 1. cap. 4.

^b Cap. quæ admodum de iure iur. toto tit. de frigid. & malef. & causa 33. quæst. 1.

^c Fulbertus ep. 48.

^a Xiphilini Dio. in Seuer.

^b D. August. lib. 6. de ciuit. Dei cap. 9.

^c Theodor. lib. 9. de Legibus.

tur. Nam & olim cum sola ætatis quæstio in con-
trouersiam ueniebat, Romanæ leges ex Platonis
instituto nudari puberes iubebant. Exinde tamen
quia & pubertas & ætas ad coniugium uiripotens
certâ & facili annorum regulâ distingui poterat:
commodius uisum est omitti inspectionem, & pu-
bertatem quatuordecim annis definiri. Sed cum
quæreretur, an Domitia esset prægnans, Diui fra-
tres (ut refert Iuriscōsultus) æquissimum esse re-
scripserunt eligi honestissimæ fœminæ domum, in
quam Domitia venire iuberetur, & ibi tres obstri-
trices probatæ & artis & fidei assumi, qui Domitiã
inspicerent^a. Nuditatis inuerecunda est, si quis pu-
blice sine causa nudum se exhibeat: Sæpe tamen
nuditatis ex causa aut laudatur aut non improba-
tur. Lycurgus & Plato nudas uirgines in palestram
inducebãt, *Gratia cum nymphis geminisque sororibus*
audet Ducere nuda choros^b. Ludis Floralibus, qui-
bus iijmæ nudæ saltabant, Cato nudas uisurus in
spectaculum uenit, & ut populus liberè nudari eas
postularet, abiit^c. Plato in hac eadem matrimonij
quæstione nudari corpora uoluit^d. Neque id tan-
tum (ut uerisimile est) ad inspiciendam τὴν ἡδὲ γέ-
μων οὐκ ἀποκρίσας & ἀμύστας, sed ut uoluntaria corpo-
ris exhibitione nullus fraudi & fallaciæ locus esse
posset. Quintilianus, *Pater* (inquit) *nudari filium at-*
que in conspectu iudicum constitui coegisset, atque in-
terrogaret, an ille maritus esset qui fieri pater non pos-
set^e. Matrimonium uenditionis species est, si qui-
dem etiam per coemptionem Romæ matrimo-
nium contrahi solebat. Est ergo bonæ fidei con-
tractus in quo dolum malum æstimari Iuriscōsul-
tus ait, si quid inuidiosè obscurè dissimuletur.

Quem

Quemadmodum ergo in uenditione, ne quid ob-
scurū maneat, certus fieri debet emptor quid mor-
bi uitiu latentis in re uendita sit: sic etiam in hac
imaginary & rēciproca coemptione fraus omnis
imputari debet Titio, qui latentem suam imbecil-
litatem celauit. *Fallere credentem non est operosa*
puellam Gloria, simplicitas digna fauore fuit. Hone-
stius certè & bonæ fidei conuenientius deinceps
uideatur, si coniuges ante nuptiarum celebritatem
ultrò uitia corporis detegant & aperiant. Pater Cal-
bæ Imperatoris breui corpore & gibber erat, & ta-
men à Liuiã Ocellina desiderabatur. At ille positã
ueste uitium corporis detexit, ne quasi ignaram fal-
lere uideretur^a. Idem etiam Crates philosophus an-
te contractas nuptias Hipparchiæ testari & reuela-
re uoluit^b. Quod illi uolentes fecerunt, cur Titio
indecorum uidebitur si iudice decernente fiat: ut
defectus corporis, si quis sit, nudetur & detegatur.
Atque ut constat uisitaciones eiusmodi olim neque
indignas ad eò neque indecentes fuisse, ~~ut si quis~~
~~deponeret, ut si quis~~
~~deponeret, ut si quis~~
~~deponeret, ut si quis~~
~~deponeret, ut si quis~~
Quinetiam si quid in isto uisitacionis actu,
inuerecundum uideatur aut probrosum, Titius ip-
se sibi dedecus & infamiam solus imputet, qui
mendaci dissimulatione simplicitatem muliercule
illudit. Hoc enim in ista militia requiritur, ut quis
sit integer. Iuriscōsultus ait eum qui cum uno te-
sticulo natus est quive amisit, iure militare posse.
Illud in re militari ex legibus Martiis locum ha-
beat: at in Veneris campo quoties de legitima hy-
menæi læticia agitur, omnia integra & perfecta re-

a Sueton.
in Galb.
cap. 3.
b Apuleius
lib. 2. Flori-
dorum.

d l. qui ch
romo in pr.
ff. de re ui-
litari.

a l. i. in pr.
ff. de uerit.
inspic.

b Horati-
us lib. 1. ode
7.
c Valer.
Max. li. 2.
cap. 5.
d Plato
lib. 11. de
legibus.

e Quinti-
lian. de cl.
279.
f l. ea que
commenda-
di. §. vi. ff.
de dona-
tion. emp.

Manuele Comneno Imperatore Sclerus, qui nubilem quandam virginem adamabat, cum sæpe repulſus eam continuo ſolicitaret, tandem ei malum Perſicum per ſenam mittit: Quo puella in ſinum recepto, amore & libidine inſaniens ab illo corrumpitur. Poſt Irenes Imperatricis obitum Marceſina Ioannem Ducam Imperatorem philtris & illecebris amatoriis accendiſſe traditur: ſed & adde Nicephorus Gregoras Marceſinam ſpecioſâ formæ pulchritudine & morum vrbaniſſimâ id effeciſſe. Laonicus Chalcondilas ſacerdotem quendam ſtatem memorat, qui dæmoniâ incantationibus mulieres ad cõcubitum pellicere ſolebat. Verùm dæmoniâ incantationes, quæ ad libidinem & coitum excitent, hic nullæ adſunt: tanta frigiditas vniuerſos Titij artus occupauit. Facile autem eſt Titium Scizæ reconciliare, ſi non alia fieret expoſtulationis, niſi de magia ad libidinis incentiuum adhibita. Neque enim frequens nimiſſusque ad coitum ardor vxorias mentes à coniugali affectu vnquam auertit. Sed ridiculum eſt ſi quis ſemiviri iſtius impotentiam & frigiditatem maleficio impetare velit. Aduerſus magicas artes ſunt pluriſimâ remedia, quæ & Plinius^d & Ouidius^e, & plerique alij tradiderunt. At, ſi verum amamus, magicæ metus fortem & validum luctatorem raro eneruat. Quod ſi aliquando maleficæ frigiditatis ſuſpicio oboritur, tunc vir omnes corporis partes integras exhibere debet. Neque enim alius quiſquam rectè magicas artes accuſat, niſi qui rebus integris, vel temporariâ frigiditate, vel malefico aliquo impedimento cum vxore rem habere prohibetur. Tunc verò, cum magicæ ſuſpicio eſt, conueniens videtur propter

a Nicetas
pag. 74.

b Niceph.
Gregor. 2.
li. 3. pa. 21.
c Laonic.
Chalcond.
li. 2. de rebus Turcis.

d Plinius
li. 2. cap.
21. §. 1.
e Ouidius
li. 2. de ar-
te amandi.

magi

matrimonij in Eccleſia celebrati dignitatem vel triennium vel legitimum aliud temporis ſpacium expectari. Sed nihil in hac cauſa ſimile proponitur, ſi quidem Titius habilem ſe ad coitum proſtitur, neque ſe villo frigiditatis temporariæ aut maleficij prætextu excuſat. Veritatis viſitatione exquiri & ipſo congreſſus examine probari poteſt, èltque neceſſe vt aliqui præſentes adſint, qui ſociati corporis & iudices ſint & inſpectores. Abſurdum eſt dilationes quærere, vbi non oratione ſed factis opus eſt. *Qui non eſt hoc cras minus aptus erit.* An iſte ad extraordinaria herbarum aliæve remedia recurre cogitat? Quales herbæ plures memorantur, quæ homines ſalaces reddunt & coitus multiplices renouant? Andronicus Imperator virilia vnctionibus & deliciis firmabat, & cibis veſcebarum libidinem & appetitum Venercum prouocantibus. Hæc aut ſimilia remedia quiſquis Titio ſolicite & ſtudioſè prædicat, nã ille ſurdo fabulam narrat. Nam cum inſtrumenta ad coitum habilia deſint, nulla ſpes eſt opus ipſum aut promoueri aut perſici poſſe. Miratur Titius Sciam, cum virgo ſit, caſtæ & coniugalis coniunctionis affectu moueri. At Diuus Hieronymus, *Libido* (inquit) *maiores in virginibus patitur famem, dum dulcius putat omne quod neſcit.* Scia parentes & propinquos habet, quibus authoribus litem intendit. Hi enim omnes naturalivoto nepores hæredesve ſibi adnaſci exoptant: vt viſitationis & congreſſus iudicium hoc, non libidinis intuitu aut impudica vlla cogitatione fieri videatur, ſed ad ſolam pertineat veritatis cognitionem. Sola mens actiones noſtras, bonæ ſint an vitioſæ diſcernit & diiudicat. Omnia munda mun-

a Plinius
li. 26 cap.
19. & lib.
28. c. 8. &
cap. 10. &
lib. 31 ca. 5.
b Nicetas
pag. 160.

c D. Hier.
li. 2. epiſt.
9. de vitæ
do ſuſpecto
cõubernio.

dis. Quidquid enim recta animi intentione fit, laudabile est. *Reprimitur quippe* (ait Diuus Augustinus) *& quodammodo verecundius estuat concupiscentia carnis, quam temperat parentalibus affectibus. Intercidit enim quedam grauius feruida voluptatis, cum in ea quod sibi vir & mulier adherescunt, pater & mater est*

se meditantur^a. *Hac tamen voluptas* (inquit idem Diuus Augustinus) *non propter nuptias non cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Nuptia videlicet concupiscentia seruiunt, atque illæ non secundum imperium præcipiuntur, sed secundum veniam conceduntur*^b.

Non est illic libertas turpitudinis, vbi & pudor matrimonij seruatur & spes sobolis^c. Mulieres ætus libidinum maiores habent, acriorque in iis ardet carnis infirmitas. Natura enim mulieres ad hoc progenuit, vt partus ederent, & maxima eis cupiditas in hoc constituta est, inquit Iustinianus^d.

Ac veluti medicus febricitanti aquam permittit: non quia potus ad febrim curandam prodest, sed ne ægrotus ex fitis impatientia grauius laboret: sic etiam apud Christianos etsi virginitas commendetur, nuptiæ tamen permittuntur, vt libidinis iuuenilis impatientiam & concupiscentiæ ætus licita & legitima voluptas sedare & restinguere queat. Constantius Imperator vxorem habuit Eusebiam, mulierem speciosissimam & cuius inelyta fuit pulchritudinis fama. Cum autem Constantius mollis esset, & euiratus, & ob continuos morbos debilis: Eusebia flore ætatis & naturæ æstu exardescens, τῶ τῆς νεότητος ἄφθου καὶ τῶ καλλιότητος φύσεως ὑπερβύου (inquit Cedrenus) in sæuos μνησθημάτων dolores & cruciatus incidit, & paulatim contabescendo periit: cum neque gratam coniugalibus

coniun-

coniunctionis iucunditatem experta esset, neque insignis forma, vel iuuenilis ætas, vel summus imperij honos, voluptates vllas ei conciliasset^a. Hoc Imperatori impunè esse potuit, non etiam huic impostori impurissimo, qui floridam puellulam perpetuæ miseræ addicere cogitat, *indigna est pigro forma perire situ*^b. Nam cur abest Dea Virginensis καὶ λυσίζων? Cur abest Pertunda, nisi quod vtraque ingratas istas thalami inducias luget? Quod si cuiquam congressus videatur res inuerecunda turpisque exempli, cogitet nihil esse tam indignum tamque asperum aut durum, vt non etiam maiore seueritate in tales impostores inquire oporteat. Nihil non fieri conueniens est aduersus ludibria illa naturæ, quæ cum generi humano velut monstra & pudori & opprobrio sint publicè interest eorum fraudes & defectus quauis ratione detegi & grauiter coerceri. Titius sacrosanctam legitimæ Veneris pietiam nullis testibus exercere. Huic verè dotalia instrumenta & ad nuptiarum festiuitatem necessaria defunt: & tamen adolescentulam in ipso ætatis æstu licita & legitima coniunctione priuare contendit. *Sunt apud Iusibus anni*. Cur ille congressum detrectat, nisi quia in congressu neque verba dare licet, neque fallaciæ aut fraudibus locus est, cum aperto Marte fortique ac valida colluctatione contentio omnis difimitur? Quisquis autem congregi recusat, in cunctoque pudore testium presentiam vitare se simulat, quasi res sine testibus agi debeat: ille de viribus suis diffidit & defectus alicuius conscientia virilitatis suæ periculū facere detrectat. Quis molles puellæ amplexus fugit, & vir est? Quis inter

lucantia Veneris oscula non intimo pectore vitur, & arma habet imparata? *Hac vera est Danaë, tenta modo tangere corpus, lam tuâ flammifero membra calore fluent.* Monachi cuiuscâ historiam ex Cedreno attexere lubet, vt exemplo innotescat, quàm difficile sit ei qui vir est, inter amplexus muliebres continentiam seruare. Monachus Christianâ pietate insignis, & sanctis moribus integerrimus, ab iniuriis corripitur, flagellis cæditur, multisque tormentis cruciatur. Tandem cum eius castitati labem asferre vellent, lectum in quodam horro sternunt & pium hunc hominem alligant: Accersitur impudica meretrix, quæ in eodem lecto accubens lasciuus amplexibus libidinem mouere, cumque ad Veneream cupiditatem inuitare gestiebat. Monachus cum tentationis stimulos agnosceret, metueretque ne etiam integrâ & incorruptâ mente tandem voluptati caro succumberet, linguam suam dentibus præcidit eamque in os meretricis expuit. Quasi non aliud occurreret præsentius remedium, quam si tanti doloris vehementiâ ardorem libidinis superaret. Si monachus plagis attritus, tamen in lecto mulieri accubens non potuit sine magno doloris sensu à Venerea cupiditate auocari: quis tandem eum virum existimauerit, qui inter delicias & mellitos lepores iacet in lecto velut triticus iners, qui adiacentem lateri suo puellam illesam dimittit, qui lasciuam & anhelantem virginis ultra se submittentis cupiditatem illudit? *Inter has tantas illecebras voluptatum* (inquit. Diuus Hieronymus) *etiam ferreas mentes libido domat.* Iudex te congressum & robustam Veneream prouocat. Expectat te lectulus mollis & plumea congerie

a Cedreno
pag. 219.

bD. Hier.
lib. 2. epist.
9. de vitâ
do suspecto
côsumberis

tumidus, vbi iacentem reperies puellam egregia forma conspicuam, iuuenili florèntem ætate: aspicias nudos puellæ lacertos ipsa niue candidiores, qui chari coniugis amplexus licito ardore experit: *Aspicias oculos tremulo fulgore micantes.* Videbis adolescentulam libidinis prurigine ardescensentem. Licebit mille osculis ludere, & libidinoso morsu purpurea labella vellicare: Licebit marmoris ceruicibus ora applicare, & curiosa manu languentem Veneream excitare: *Illic & Venus & leues amore, aliqua ipsa in medio sedet voluptas.* Si Titium libidinosâ oscula & petulantes blanditiæ non vrunt: Si pars illa corporis, quæ voluptatem robustam præstare debet, tunc gelida, sine nervis, ipsaque glacie frigidior languet: si non exerit se & rore tepido calentem Cupidinis hortum irrigat, sed malo pudore in viscera confugit: Si implicita mutuo ambitu membra nullo Venereo conatu resoluuntur: si toto corpore velut laxato, pectora, quæ Veneris glutino adherere cupiunt, segnem inertiam & pigrum membrorum torporem accusant: Equidem vana de Titij virilitate spes est: Nulla ex tali coniugio esse potest prolis expectatio: frustra Titius dilationes quarit, frustra que ad tenebras & obscurâ noctis opacâ secreta remitti desiderat.

SENATVS partes remisit ad iudicem ecclesiasticum, cuius religioni executionem sententiæ demandauit.

1687. plaidant Bernard pour l'appellant, & Garnier pour l'intimé.

a Arrestés
Mardy 20.
de Ianuier

De satisfactione, qua initio litis à peregrino & extero præstari debet.

CAP. XI.

PEREGRINI, qui extra regnum Franciæ fortunarum suarum sedem & habitationis perpetuæ domicilium habent, si agere in iudicio & regnicolas conuenire velint: non ante adagendum admittuntur quàm si in ipso litis ingressu, idoneo fideiussore dato, cauerint iudicatum solui. Sed cum inter duos peregrinos lis mota & in iudicium deducta esset: quæ situm est in Senatu, an actor de iudicato cauere & satisfacere teneretur.

PRO ACTORE. Cautionis præstandæ necessitas in fauorem ciuium & regnicolarum introducta est: sed non peregrinorum & exterorum intuitu, quos ciuilibus Francorum iuris incapaces esse constat. Hæc lex odiosa est, quæ peregrinos à limite iudiciorum arceat, & si satisfident, eos à iuris iustitiæque præsidio summouet & excludit. Itaque legem illam restringi potius quàm extendi conuenit, neque ipsa iuris æquitatiue ratio patitur, ut peregrinus possit à peregrino exactum cautionis illius rigorem exigere. Duo sunt autem quæ ciuili nostro iure attendi & considerari oportet. Primum est satisfactionem iudicatum solui, quæ iure Romano necessaria erat, vsu nostro & in Francia locum non habere. Alterum est hanc absque vlla cautione agendi licentiam olim non modo inter regni huius incolas, sed & inter quosuis exteros

exteros & peregrinos obtinuisse. Atque hoc à quibusdam Gallici iuris peritis tradi videmus^a. Tamè admittendum est eo iure, quod nunc in Gallia obseruatur, satisfactionem iudicatum solui ab exteris requiri. Hoc autem ciuium causa, non exterorum contemplatione introductum est: Imò in ciuium fauorem & exterorum odium ius illud obtinet. Nò ergo inter exteros extèdi hoc ius debet, sed restringi. Exteros enim, summo iure ad satisfactionem adigere, & necessaria cautionis præstatione vrgere odiosum est. Nam cum nihil minus licet, quàm in regione ignota sponsores & fideiussores reperire: hoc esset exteros ab omni iuris & iustitiæ beneficio excludere, & *Ξυνλασίαν* quandã inducere. Hinc Plato ipsos sacerdotes voluit exteras & peregrinis iura reddere^b. Romæ autem in peregrinorum fauorem, qui ciuitatis iura non habebant, Prætor peregrinus creatus est. At verò legum Romanarum æquitas omnes istas versuti iuris subtilitates ad euaeratur, ut etiam eo casu, quo satisfacere oportet, si non facillè satisfactio præstari queat, non tamen inde quis ex cautionis penuria summouebitur: sed Callistratus ait satisfactionis onus remitti debere. Quod si Romæ quondam Papiæ lex inhumana visa est, quæ peregrinos vrbis vsu prohibebat^c: quanto inhumanius esset exteros ad commercia admittere: illis tamen iustitiæ templum occludere, & iuris iudiciorumque aditum ita difficilem præstare, ut nisi prius caueatur, non liceat peregrino, quod suum est, consequi & repetere: ac præcipuè in hac causa, cum nulla se offert ciuium commédatio, sed inter peregrinos & exteros contentio omnis dirimi & iudicari debet.

^a *Ioh. Galelus quest. 46. Faber ad leg. generaliter. C. de Episc. & cler. & §. sed hodie de satisf. in Institum.*

^b *Plato li. 5. de Legibus.*

^c *L. cum nò facile. ff. si cui plus quam per legem. Edictiam. d. Cicero li. 3. Officio*

PRO REO. Quamuis peregrina conditio odiosam non reddat exterorum causam: nullæ tamē vnquam politix aut Respublicæ fuerunt, quæ ciuitatis suæ iura exteris & peregrinis passim aut facile concesserint. Athenis etiam qui perpetuæ habitationis causa urbem recenter aduenerant: tributum quoddam, quod *per GINIOV* dicebatur, pendebant. Romæ si quis peregrinus pro ciue se gessisset, fiebat peregrinitatis reus. Quin & antiquo applicationis iure, quod ex Atheniensi Republica Romanam commigravit, peregrini & exteri necesse habebant ad ciuem quendam se applicare, quem velut patronum colebant, & ad quem applicationis iure successio, si peregrinus intestatus decederet, deferebatur. Nihil ergo mirum, si in Francia peregrinus agere volens, notores dare & de iudicato cauere teneatur. Hoc enim idcō fit ne peregrinus calumniosa actione iudicia frustretur, & impunè quosuis vexare queat: si quidem nulla in hoc regno bona possidet quæ in pignoris causam capi & distrahi possint. Hæc enim vnã aut præcipuam fuisse satisfactionis exigendæ rationem satis ex eo constat, quod etiam iure Romano, quoties aliquis bona possidebat, Iurisconsultus possessores immobilium rerum satisfacere non compelli responderet. Actor exterorum conditionem & fauorem commendauit. At hoc vtrique nostrum commune est. Nam quod in aliena & externa regione incommodè peregrinatur, quodque à patria, parentibus, & amicis longo locorum intervallo abesse se dicit: hoc idem allegare possum. Romani cautiones iudicatū solui magnæ aequitatis ratione introduxerunt. Quid enim non excogitauerunt, vt cunctos à fo-

a L. sciendum ff. qui sasiid. cogantur.

RERVM IUDICATARVM LIB. IV. 821
ro & litibus deterrerent? Iururandum calumniæ in litis ingressu præstari voluerant, ne quid contra fidem bonam in iudicio peteretur. Condemnatum qui sententia victus fuerat, decima litis parte multabant, ac pleraque alia statuerant quibus homines à malitiosa litigandi voluntate reuocarentur. At verò satisfactionem *iudicatum solui* prudenter instituerant, vt qui aliquem molesta lite vexauerat, hoc impunè non ferret, sed cautio adhiberetur, quæ victori securitatem aliquam victoriæ afferret. Sic etiam iure Romano qui causam domum reuocabat, cauere tenebatur^a. Ille etiam, qui prouincialem hominem extra territorium in ius ex privilegio vocabat: non aliter, quàm cautione, prius præstita, litem mouere poterat^b. Quin & nullo ciuium vel exterorum discrimine omnes olim de iudicato cauere tenebantur^c. Cur ergo ius illud iniquum esse dixerimus, cuius occasione victoris conditio tuta sit & secura aduersus victi & contumacis litigatoris temeritatem? Aduersarius auctor est, qui si velit, quiescere potest, aut si agere perseveret, caueat & notorem præstet. Non est difficultas quam aliquis volens sibi procurat. Quis te litigare cogit? Nonne præstat nos hic in exteris regionibus paci & concordix studere quàm lites sequi?

SENATVS actorem peregrinum non ante ad litis persecutionem admitti voluit, quàm iudicatum solui satis dedisset^d.

^a Aoust, 1771. entre Emanuel Darrouge d'une part, & Anthoine Vvast d'autre part. Toutesfois par arrest du 20. de Decembre 1597. donné à la Tournelle à huis clos entre deux Cheualiers de Malte, qui par leurs statuts sont réputés confreres. L'un d'eux fut receu à agir sans bailler caution plaidans M.F. Chauvelin & M.C. Duret.

a L. 2. §. sed si dubitetur ff. de iudiciis.

b Nouella 53.

c Toto titulo iudicatum solui.

d Arrest du 23. iour Vvast d'au

De actione iniuriarum, & an ad eos qui ex familia sunt pertineat.

CAPVT XII.

MEVIUS & Titia rixantes multis conuiciis sese vicissim lacesunt, inter alia conuicia dixerat Titia, Meuium improbū esse ac leprosum, & esse leprosam omnem eius progeniem & familiam. Quod conuiciandi & maledicendi genus mulieribus è triuio frequens est. Propinqui Meuii iniurarium agunt, & totius familiæ interessē dicunt, ne lepræ conuicium inultum & impunitum maneat.

PRO TITIA. Lubricum linguæ fœminis condonari iuris æquitas & muliebris petulantia ratio postulat. Est enim genus mulierū (vt ait Aristoteles) φιλολοαίδορον & μεμφομερον^a. Quisquis ergo rixas muliebres ac fœminarum conuicia, quæ mulieris est supellex (inquit Plautus) curiosè adedò inquirere & coercere voluerit, pugnet cum natura, & insitam muliebris linguæ intemperantiam tollat: φιλόφορον γδ ζήτημα θηλειών γένος, si Euripidi credimus^b. Magni animi est iniurias despiciere: At fœminarū maledicta, cōtumelias, & γλωσσαγγίαις in cognitionem vocare, hominis est litigiosi, Omne inualidum natura queruū est, ait Seneca^c. Vnde nō mirum querulas esse mulieres & contumeliosas. Claudia nouo more iudicium maiestatis apud populum mulier subiit, quod infaustam populo Romano vocem eum voto emisisset^d. At contumeliosas mulierū voces, quæ non publicas sed priuatorū iniurias

^a Arist. li. 9. hist. animal.

^b Euripides in Phœnissis.

^c Seneca li. 1. de ira cap. 14.

^d Suetonius in Tiberio cap. 2.

iniurias spectant, si liceat passim iudicio vindicare, vix omnia omnium iudicum tribunalia istis causis sufficiat. (Contumelia (inquit Seneca) est minor iniuria, quam queri magis quam exequi possimus, quam leges quoque nulla dignam vindicta putauerūt^a, Cassiodorus, Nō nos parentum susus sanguis inflammat, nō grauiser vrit occupata prouincia, adhuc de verbis parua cōtentio est^b. Apud Liuium legati Rhodij, Superbia, verborum presertim, iracundi oderunt, prudentes irrident: capitali pœna nemo unquam dignā iudicauit^c. In hac autem cōtrouersia duo spectari oportet. Vnum est, Titia maledictis & probris à Meuiο prius lacesitam fuisse. Difficile est (inquit Iurisconsultus) infum dolorem temperare^d, & si quid inconsideratius maledixit, conuiciis & contumeliis prouocata excusari debet. Meuius iniuriarum non agit: quia tua iniuriarum & conuiciorum compensatio agentem repelleret. Equūmne est propinquos, qui præfentes non aderant, & de quibus cogitatū non fuit, admitti? Alterum illud spectari debet, iniuriarum actiones ei tantūm qui læsus est competere: Cæteris propinquis aut cōiunctis personis, excepto patre & marito, eas à lege non indulgeri: Imò etiam patri, non quidem ipsa legis Corneliae actio, sed prætoria tantūm competeat.

PRO MEVII PROPINQVIS. Actiones iniuriarum nec contemnēde nec leuis sunt momenti: Iocrates eleganter ὑπίσχετε τὰς κώμους ἀλλὰ λυγρὰ ἀδικίας μέτρος τι τῆς ἐν καταπίπτουσας, πῶς ἢ ὕβριον ὀλοῖς τῆς πράγμασι λυμαινομένην^e. Maledicta qui nō vindicat, veterē remittēdo iniuriā nouā prouocant. Apud Gelliū Neratius ille obuios lubēs cædebat, quod præstatione 25. assium liberatus tam fa-

^a Seneca in lib. in sapientem nō cadere inuiviam.

^b Cassiod. lib. 3. ep. 1. c. Liuius lib. 45.

^d Si adulterium. S. Imperator. ff. ad leg. Jul. de adul.

^e Lex Cornelia. Sil. lud queritur. l. non solum. S. si mandatiū ff. de iniuriis. Iocrat. in orat. cōtra Lōchiā.

a Gellius cili impunitate gauderet. Eadem ratione si mulierē istam querulam & contumeliosam & ad maledicta pronam iudices sine multa & impunitate dimittant, hoc erit sceminæ petulantis ingenij animos addere, & ex stulta insanam efficere. Neque enim sola factam iniuriam pœnitentia in criminibus excusat. Et, vt ait comicus, *qui post factam iniuriam se expurgat, paruum mihi profuit*. Iustinianus, *αὐτὸν ἀνδρῶπων γινώσκοντα βλασφημίαι ἀνεκδιηθεῖς ἔκαστον ἀμπαύειν*. Titatur Demosithenes Athenis fuisse νόμον ἐλάτης ἢ ἔβρωας quæ actio popularis erat. Solon καὶ ὧν λέγειν ἐκάλυπτον additis multarū pœniste. Neque enim magistratus ferre debet bonorum famam conuiciis lædi. Et actiones istæ magis contumelia & doloris, quā pecuniæ persecutionē habent. Etenim *quis conscientia confidens fame maledicta negligit, crudelis est*, inquit Diuus Augustinus. At vero iniuriarum actiones omnibus, quos iniuria tangit, lex indulgeri & concedi voluit. Quid enim refert tibi vel tuis facta sit iniuria? Vt nec lex interesse dicit tua an tuorum causa agatur. Sic cū in publicis iudiciis prohibetur aliquis tres pluresve reos simul accusare, hæc tamē exceptio additur, *nisi diuus ff. ad suas suorūmq; iniurias quis persequatur*. Nos enim leg. corn. de cognatorū iniuriæ tangūt & ad nostrū dolorē pertinent. Vnde persecutio criminis raptus etiā cōson heres me^o guineis raptæ virginis permitti & concedi solet. Hoc autē in causæ istius iudicio potissimū videtur, quòd atrox est, non leue conuiciū. Neq; enim facta cōtumelia inter eas reponi potest, quas Seneca vocat querelas nauscantis animi, in quas delicati & accusari nō possunt. l. 12. hos accusare. §. lege Iulia ff. de accusat. m. l. 1. inf. Et l. 2. ff. de liberali causa. n. l. vni ca. c. de rapin virginum.

AN 11.

scelices

scelices incidunt. Quid enim atrocius esse potest, quā quod Titia palam publicèq; conuiciando Meuiam omnemque eius familiam & propinquos lepræ tabe infectos & inquinatos exprobrauit. Εἰ γὰρ ὕβρις (vt ait Aristoteles) τὸ ἐλαπτειν ἐ λυπεῖν ἐπ' οἷς ἀγρόνη δὲ τὸ πείρειν. Itaque cognati & propinqui non alienā, sed suam ipsorum iniuriam vindicant grauē sanē & intolerandam. Lepra morbus est gentilis, cuius probrium familiam omnem contingit, omniumque, qui ex familia sunt, inter est, labem illam & maledicti huius suspicionem in iudicio purgari.

SENATVS nec muliebrem petulantiam impunitam dimisit, neque etiam iniuriam verbo factam & muliebris linguæ intemperantiā leuiter emissam, graui multa aut animaduersione dignā censuit. Itaque arresto hęc fuit Titij damnatio, vt publicè in iudicio, præsentibus Meuij propinquis, profiteretur & agnosceret familiam Meuij ab hac labe, & omni lepræ suspicionē alienam, & nolle esse dictum, si quid familiæ illius honorem læderet.

Frequentes sunt actiones iniuriarum: vnde etiam vtitata est & ordinaria condemnationum in talibus iudiciis formula. Si quid atrocius sit, grauiori pœna vindicatur. Sed si de conuiciis, aut leuibus contumeliis & maledictis agatur, ordinaria est & solita hæc pronuntiandi forma, vt reus actorem virum probum esse & indignum iniuriā publicè profiteatur. Hoc autem ab antiquo iure repetitum videtur. Nam in leuibus iniuriis satis erat dicere, *nolle distū, nolle factum*. In grauioribus addebatur hæc formula, *labe te esse hac indignum iniuria*. Plautus in Am-

a Seneca
in li. in sapiensim nō cadere iniuriam.

b Ariff. li.
2. rhetor. ad Theodect. cap. 2.

c Arrest dō né à la Tournelle, le Vendredy 12. de Mars. uier 1582.

noq

phytrione, *Atq; adiuret insuper, Nolle esse dicta, quæ in me infontem protulit*^a. Apud Terentium Sannio, *Nousi ego vestra hac, Nollem factum, iusurandum dabitur te esse indignum iniuria hac*^b. Apud Liviū cūm Locrensis de legato Pleminio exoptularent, hæc fuit *Quinti Fabij sententia, vt Locrensibus ita satisficeret. Quas iniurias sibi factas quererentur, neque Senatum, neque populum Romanum factas velle: Vos bonos sociosque & amicos eos appellari*^c. His apparet solemnem istum fuisse apud veteres expurgandæ iniuriæ morem, qui nunc etiam in Senatu, cūm de conuiciis & maledictis agitur, frequenter vsurpantur solet.

Æs alienum quomodo inter primogenitum & ceteros cohæredes diuidatur.

CAPVT XIII.

SEMPRONIUS cūm feudi Gironiani dominus esset, nec aliud quidquā in bonis haberet, moriēs liberos tres reliquit. Primogenitus ex iure consuetudinis cōsequutus est præcipuā feudi illius partē. Nā primogenitus in ea prouincia ex iure municipali edificia solus, & præterea duos triētēs in vnoquoque feudo obtinet. De eo nulla erat inter cohæredes cōtrouersia. Sed cūm de exoluendo ære alieno ageretur, prima hæc fuit inter fratres cohæredes generalis quæstio, an æris alieni exolutio æqualiter & in viriles distribui inter eos ex lege municipali deberet. Altera specialis quæstio hæc fuit. *Æs alienum in hæreditate non*

non aliud erat, quā obligatio seu præstatio annua centum aureorum, cuius obligationis fors principalis erat mille ducentorum aureorum: (*Reditum constitutum* vulgari appellatione vocant) illa autem obligatio & præstatio ex contractu expressæ & specialiter super feudo Gironiano assignata erat. Dicebant cæteri cohæredes primogenitum æs alienum istud luere teneri pro ea parte quam ex feudo Gironiano consequeretur.

CONTRA PRIMOGENITVM PRO CÆTERIS COHÆREDIBVS.

Vulgata est iuris regula, onera hæreditaria pro portionibus hæreditariis inter cohæredes diuidi. Hæreditas omnis in feudo Gironiano cōsistit. Primogenitus duos feudi trientes consequitur: Cur non æris alieni easdem portiones exoluet primogenitus, qui lucri & commodi duos trientes iure municipali obtinet? Rectè Quintilianus, *Ager, quem communem nobis esse dico, patris nostri fuit. Is duos liberos reliquit. Aequum vtrique ius, Eadem vtrique onera æris alieni*^b. Sic enim iuris æquitas suadet, vt ante diuisionem ex vniuersa hæreditatis massa æs alienum deducatur^c. Quo factō residui diuisio fieri debet proportionibus consuetudine definitis. At si id fiat vt ea tātum in diuisionem veniant quæ deducto ære alieno supersunt, consequens erit vt qui in toto maiorem habet rei portionem, plus æris alieni luat & exoluat. Hypotheca verò cūm feudo imposita sit, cur non pro rata commodi & rei ipsius ratione onera ferri conueniens videbitur? Sic enim quoties plures sunt hæredes, & de rei alicuius restitutione agitur, inter cohæredes solus ille, qui eam possidet, conueniri potest.

al. i. Cod. si rerum partatur.

b Quintil. de cla. 33. 6. c l. nihil interest. ff. de vsu. & vsu. leg.

d l. si possessor. ff. de vind. l. i. heredes. ff. commo. dati. l. si duo. ff. de possu.

Sic etiam qui rerum castrensiū hæres institutus fuit, æs omne alienum, quod in castris contractum est, solus debet^a. Vt & qui ex causâ vnius peculij creditores sunt peculij illius possessores prius conuenire & discutere tenentur, antequam ad aliud peculium deueniri oporteat^b. Nam & generaliter quæcunque rem ipsam afficiunt & fundi occasione debentur, pro rata possessionis & commodi præstari necesse est^c. In hac causâ feudum Gironianū hypothecæ subiacet, & præstatio debiti annua super feudo assignata est. At verò hypothecæ assignatio quasi accessio quædam est & onus rei adiunctum. Quicquid autem accessorium est, & quoduis onus quod rei adiacet, sequi debet naturam eius fundi cui incumbit^d. Itaque huiusmodi debitæ quantitatis assignatio & specialis feudi huius obligatio in ista æris alieni diuisione spectari debet^e. Vt primogenitus quales feudi portiones ex lege municipalis consequitur, easdem debiti & hypothecæ partes præstet. Cæteros autem, qui minimam feudi partem consequuntur, iniquum sit æqualiter & pro iisdem portionibus inquietari^f. Arithmetica proportio numeris constat. At Geometricam proportionem ipsa ratio & æquitas moderatur. Itaque Plato dicebat Deum semper Geometriam tractare & θεὸν αἰετὸς ἰσομετρῆν. Illud enim procurandum est vt æqualis sit Iustitia, sed non vt mero & absoluto iure æqualitas indefinitè vim & auctoritatem perfectæ iustitiæ obtineat. Æqualitas enim inter inæquales summa est inæqualitas.

PRO PRIMOGENITO. Iure ciuili, imò & ex lege 12. tabularum onera hæreditaria non pro modo emolumentum, sed pro hæreditariis portio-

portionibus inter cohæredes diuidi constat^a. Nam al. pactum. et si cohæres defuncti inopiam causetur, aut se à C. de pactis. cohærede spoliatum dicat, non tamen excusatur l. 1. Cod. de qui æquo iure æs alienum luat^b. Quinetiam si vni ex cohæredibus aliquid sit prælegatum, quæsitum est an pro rata portione commodi, & habita ratione prælegati æs alienum sustinere debeat: Impetatores rescribunt hoc esse contra veteris iuris formam, iubentque debita hæreditaria à cohæredibus persolui, habita portione hæreditariæ ratione; non autem prælegati eorumve quæ speciali testatoris voluntate præcipiuntur^c. Portiones autem hæreditariæ ita intelligi debent, vt si hæres ex testamento succedat, tales sint portiones quales testator instituendo declarauit. Si ab intestato, lex æquo iure ad successionem omnes vocare censeatur, vt licet aliquid plus minusue primogenitus, iure præcipui obtineat; tamen æquales existuntur hæreditariæ portiones: idque habita ratione iuris, non autem habita ratione emolumentum & præcipui quod in feudis primogenitus consequitur. Hoc enim habet non communi hæreditario iure, sed tanquam sibi à consuetudine & communi Galliarum iure prælegatum. At licet filius non aliter in feudis succedat, quam si patri etiam in cæteris hæres sit, hanc tamen primogenituræ prærogatiuam & præcipuam rerum feudaliū partem, non tam à patre titulo hæreditario habet, sed eam legitimo iure & ex lege municipalis obtinet, ac velut prærogato iure consequitur. Hæc enim & similia nos neque à patre neque à maioribus, sed à lege consequimur, vt ait Iuriconsultus^d. Non ergo huius prærogati iuris respectu plus oneris primogenito quam cæ-

d l. cū qui. ff. de inter. dictis. Gre. leg. l. si ad rogator. ff. de adop.

a. l. fin. ff. de usufructu legato l. ex facto ff. de her. instis. b. l. hereditas ff. de pet. her. c. l. si fideicommissum §. etiam ff. de iudicis. d. l. ea que C. sam. er. c. l. fil. gatus. §. multum in iure ff. ad Sen. Treb. lib. 1. C. de annoniis & tribatis.

teris iniungi debet. Vnum esse patrimonium constat, vnicam defuncti hereditatem. Est enim successio in vniuersum ius quod defunctus habuit. Vlpianus ait æs alienum non certi alicuius loci esse, sed vniuersarum facultatum, *Aes enim alienum* (inquit) *patrimonium totum immittit, non certi loci facultates*. Itaque æs alienum non aliter quam secundum portiones & quotas hereditarias diuidi debet: vt cum vnus ex semisse, cæteri ex aliis partibus hæredes à defuncto instituti sunt, onera hereditaria non ab omnibus æquali iure, sed iisdem, quibus singuli hæredes instituti sunt, partibus exolui & præstari oporteat. Ipsum autem primogenituræ ius, licet in feudis præcipuum quidpiam primogenito tribuat, non tamen quantum hereditatis constituit, sed certam tantum rerum quarundam singularum portionem vni ex liberis prærogat. Nam vt quota in hereditate constituitur, non res hereditarias singulares spectari oportet, sed ius ipsum quod in vniuerso patrimonio competit. Vnde etiam liberi, licet inæquales in rebus feudalibus portiones habeant, non tamen ideo minus æquo iure hæredes sunt. Hæc de questione generali dixisse sufficiat. Superest huius controuersie hypothesis: In qua obiicitur æs alienum, de quo agitur, non personale esse obligationem sed hypothecariam: imò etiam feudum Gironianum speciali contractus stipulatione fuisse hypothecæ subiectum. Hypothecæ quidem obligationis accessio est. Neque enim aut ipsius fundi aut feudalis prædij accessio est. Quid enim commune habet hypothecæ cum fundi conditione? Sed hypothecæ ius obligationis accessorium est,

vt ex

vt ex eo pignoris nexu non quidem alia constituitur obligatio, sed maior debiti securitas creditori acquiratur. Iuriconsultus hanc facti speciem proponit, Hæres præcepto fundo Semproniano rogatus erat hereditatem restituere: Post hereditatem restitutam apparuit fundum illum Sempronianum fuisse à defuncto pignori obligatum. *Quæsitum est quem spectet debiti illius exolutio. Respondet Iuriconsultus eum teneri pignus liberare cui ex Senatusconsulto Trebelliano restituta est hereditas. Neque enim* (inquit Vlpianus) *personatis æris alieni actiones fundum, sed heredis personam sequimur*. Idemque & Scauolæ & aliorum Iuriconsultorum responsis confirmatur. Itaque certæ alicuius hypothecæ expressio obligationis conditionem non immutat, nec debiti diuisionem aut inducere aut impedire potest. Non ergo æquum est prærogatiuam illam, quam & natiuitatis ordo concessit, & ius ipsum municipale primogenito prærogauit, à cæteris coheredibus in inuidiam trahi, vt eis liceat primogenitum inæquali æris alieni luitione prægrauare.

SENATVS primogenitum non amplius quam ceteros coheredes debere iudicauit, atque eum æqua cum cæteris conditione æs alienum & debita hereditaria teneri exoluere pronuntiauit.

Ph. Gillot plaidant pour René Vault appellant, & moy pour & Charlotte Vault intimés.

a. l. i. §. ff. heres. ff. ad Senat. Trebellia. bl. fin. Lucius. ff. de contrahen. emp. l. cogi §. in d. queritur. ff. ad Sen. Treb. l. f. m. dui ff. de ann. le. cl. Lucius. ff. de alim. & cib. leg. d. Arrest du 4. Iuin 1784. M. François.

An qui præfens est & non contradicit, iuri suo renuntiare censeatur.

CAP. XIV.

TITIVS creditori Mevio in centum nummos solemnî contractu sese obligavit adiectâ securitate hypothecæ omnium bonorum. Primus ille creditor Mevius, erat tabellio publicus seu notarius. Biennio post idem Titius ducentos nummos mutuos sumit à Seio: atque ipso mutui contractu Titius res suas omnes hypothecæ nexu obligat: Simul etiam falsâ affeucratione bona sua omni alio ære alieno libera esse. Exinde cum Titij debitoris bona creditoribus postulantiibus publica auctoritate distraherentur, mota est controversia inter Mevium & Seium de hypothecæ prærogatiua. Mevius priorem se & tempore antiquiorê dicebat, atque idè potiorè in hypothecâ. Seius autem Mevij dolum aut certè insidiosam dissimulationem & reticentiam allegabat, quòd Mevius non modò præfens adfuisset, sed & tanquam notarius publicus obligationem excepisset per quam Titius debitor res suas omni hypothecæ vinculo liberâs esse & nulli alii oppignoratas affirmabat.

PRO MEVIO NOTARIO. Longa est inter dolum & errorem, inter fraudem & culpam differentia. Error rerum gestarum veritati nõ præiudicat. Culpâ autem nisi aut mala fides & lata negligentia dolo proxima accedat, aut circumvenien-
di alterius gratia interueniat, non solet iuris amissionem

sione puniri. Itaque in hac causâ si neque dolum arguatur, neque vlla Mevij fraus probetur, nulla ratio suadere potest ut Mevius acquisito hypothecæ iure priuetur. Vulgata est iuris regula eum qui tacet & præfens est, non utique cõsentire^a. Hinc fit ut si ex pluribus cohæredibus vnus rem communem & hæreditariam cæteris præsentibus alienauerit, Scævola ratam haberi ab omnibus venditionem censet, quia cæteri cohæredes nõ modò præfentes adfuerant, sed & quisque suam pretij portionem receperat^b. Nam ut quis iure suo priuetur, expressa eius voluntas requiritur, non autem sufficit sola & simplex præsentia^c. Interdû etiam examinari & atendî oportet, an præsentia aliò referrî possit quàm ut rei gestæ consensus adhibitus censeatur. Ut cum Modestinus de eo agit qui testis adhibitus defuncti testamentum signauerat: Quærebatur an ex eo quod defunctus fundum Seianum testamèto suum esse dixerat, hoc testi, qui verè fundi Seiani dominus erat, obesse aut vllum præiudicium afferre posset. At verò iniquum fuisset hoc testi nocere. Nam licet & præfens fuerit & signauerit, non tamen ad obligationem inducendam vocatus fuerat, sed tantum ut testis fidem faceret hanc esse ultimâ defuncti voluntatem^d. Ut & idem Modestinus non vult præiudiciû gigni ex eo quòd testis alicui actui interfuerit^e. Mevius in hac Seij obligatione præfens fuit, non ut priuatus neque ut iuri suo renuntiaret, sed tanquâ notarius publicus adfuit, ut contractum, qui inter Seium & Titium initus erat, exciperet & celebraret. Notarij officîi postulat conventionibus & obligationibus adiici & inseri quicquid contrahentibus placuerit, Titius bona sua

*a l. qui ed-
cet. ff. de
reg. iur. ca.
is qui tacet
de reg. iur. in
6. l. qui vas
§. vetare. ff.
de furtis. l.
1. §. volun-
tasem & l.
que. dotis.
ff. sol. mat.
l. 1. §. scien-
tiam. ff. de
tribus.
b l. quidam
ex parte ff.
de iur. et
c l. si quis
vi. §. diffe-
rentia. ff. de
adqu. poss.*

*d l. Caius.
ff. de pign.
act.
e l. Titius
cum testa-
mento. §.
Lucia. ff. de
legat. 2.*

a L. scut. s. nō videtur ff. quibus modis pignus vel hypoth. soluitur. b l. sed & quod si quis ff. quem ad. test. aper. l. videlicet. ff. ex quib. causis maiores. l. si seruis. s. quod de furtis. c L. post legatum. s. si quis qui putat ff. de his qui bus rei indiguit. l. si in princ. ff. de inoff. testa. cap. ex l. i. extra de test. d L. inter officium ff. de res vindicat. e L. necnon ff. de tutor. & curat. datis abbis. f L. i. in princ. ff. de admin. tut. g L. cum quadam. C. de admin. tutorum. s. si tutor. Inst. de inoffic. testam. h Molinens ad §. 18. tit. i. num. 3. sur la coutume de Paris.

cūm

cūm etiam inuitus vt id præstaret cogi posset. Nā & si quid eorum, quæ contrahentes inseri in contractu volunt, notarius omittat, in falsi crimen incidit, & in eum vt falsarium animaduerti debet: quia falsum non minus in omittendo quàm in committendo fit. Itaque quicquid contractu continetur non est à veritate alienum. Contractus enim fidem facit Titium affirmasse bona sua omni alio ære alieno libera esse. Hoc autem verissimum est: Non quidem vt verum sit quod Titius affirmavit, sed verum est Titium hoc affirmasse. An autem asseueratio & declaratio Titij vera sit, an non, hoc neque contractus continet, neque notarius eius rei assertorem se præstat. Ergo si verus est contractus, nec aliud continet, nisi id omne quod contrahentes adiici voluerunt, non debet veritas Meuiō notario, qui fidem in munere suo præstitit, quidquam obesse.

PRO SEIO. Rectè apud Lium Appius, si fides abrogaretur, omnem humanam societatem tolli dicebat^a. Fides autem nec priuata lædi debet, nec si publica sit impunè eam violari conuenit: Notarij autem & scribæ fidei publicæ custodes sunt. *Scribarum officium* (ait Cassiodorus) *securitas solet esse cunctorum, quoniam ius omnium eius sollicitudine custoditur*^b. At verò quis Meuij callidam reticentiam non dolum malum appellauerit? *Dolus malus* (inquit Iurisconsultus) *non in eo tantum est qui fallendi causa obscure loquitur, sed etiam qui in fidiōse obscure dissimulat*^c. Quicumque enim fraudulentam eiusmodi patientiam præstat, resque suas obligari tacitus videt, decipere velle dicitur^d: & in pœnam dolosæ dissimulationis lex

a Lilius li. 6.

b Cassiodorus lib. 12. variarum.

c L. ea qua commendandi. s. fin. ff. de contrah. emp.

d L. si sine C. ad Senat. Fel. leianum.

a *L. servus communis. ff. de dona. inter virū & vx. c. L. bonvs §. si. ff. de decur. l. 2. ff. ad mani. capalē. l. 1. de decurio nōb. l. 12. c. d. L. super servis. tit. qui milita. re non possunt lib. 12. c. & au. then. si ser. aus. c. de e. pis. & cler. c. L. credi. tor. ff. de re. gulis iur. l. 2. E. de re. miss. pigno. ris. l. 4. S. in. venditione ff. quib. mo. dis pignus sub. hypoth. soluitur. f. L. Lucius §. Paulus alias. l. Paulus. ff. quib. mo. pig. vel hyp. soluit. ff. quib. modis pign. vel hypoth. soluit.*

iubet eum iure suo priuari^a. Ut & si quis aut extra ordinaria aut civili actione ius suum in iudicium deduci videt, is sibi præiudicat, si callida dissimulatione aliquem decipi permittat^b. Si præsentē & tacente patre filius decurio creatur, pater obligatur^c. Si quis negotium aliquod gerī rescierit unde sibi præiudicium nasci verisimili coniectura præsumere debeat: atq; id fieri vel permittat vel dissimulet, æquū est illud ei imputari & obesse^d. Eademq; ratione creditor qui permittit rē venire, pignus dimittere & liberare intelligitur^e. Meuius obligationē inter Seiū & Titium inita rescivit. Non ignoravit autē falsum esse quod Titius mēdaci asseruatione bona sua libera esse omni hypothecæ iure affirmabat. Cur tacuit nisi vel quia de iure suo tacita cogitatione decedere voluit, vel Seiū fraudulenta reticētia cū eo contrahere permisit, ex cuius obligatione nulla solutionis spes esset? Itaq; in hac eadē questione Paulus Iuriscōsultus respōdet antiquiorē creditorē consentientē, cūm debitor eandē rē tertio creditori obligaret, ius suū pignoris remisisset. Meuius autē in hac causa nō sola præsentia & taciturnitate sibi præiudicavit, sed & cōtractui subscripsit eūmq; subsignavit. Hoc autē arredi & spectari vult Marcianus Iuriscōsultus. *Nō videtur* (inquit) *cōsensisse credi. tor. si sciēte eo debitor rē vendiderit, cū ideo passus est venire quod sciebat ubique sibi pignus durare. Sed si subscripserit fortē in tabulis emptionis cōsensisse videtur* ^g. Quinimō Meuius nō modō obligationi subscripsit, sed & cōtractū omnē, cūm notarius esset, exscripsit & recepit. Illud verō nō multū differt ab

eo casu quē Modestinus proponit de filio qui mandante patre manu sua perscripserat instrumentum chirographi^a. Hoc autē faciebat filius nō suo sed patris nomine, non propria voluntate sed patris mandato & iussu. Instrumentū ipsū neque subscripserat, neque consensum vllū vel priuata annotatione vel subscriptione præstiterat: & tamen filius in præiudiciū suum obligationi cōsensisse existimatur. Quantō magis hoc idē in causā istius iudicio dicendū est, in quo Meuius notarius cōtractū exscripsit, subsignavit, & in mundū redegit? Nam & in eo qui cōtractū tanquā testis subsignauerat, Senatuscōsulto iudicatū fuit obesse ei cōtractū, si exinde hypothecā aliquā in rebus illis sibi adiudicari postulet^b. Ut & in cōtractu matrimonij cūm frater qui præsens nuptiis aderat, æs alienū, quod sibi à spōso fratre debebatur, reticuisset: Iudicatum est à Senatu fratrem illum ob subdolanā dissimulationē & reticentiam omnem hypothecæ prærogatiuam amisisse, neque vxori in dotalium conventionum petitione præferendum^c. Obiicitur respōsum Modestini, qui testem eum, qui testamentum subsignauerat, suo iuri nullomodo præiudicasse asserit. Magna sanē est differentia inter testem testamentariū & eum qui conventionis inter viuos factæ adhibetur. Olim testamentorum scriptura non cuius ac ne testibus quidē patebat, sed interiecto lino clausa erat, ligata, & inuoluta. Satis erat si testator vltimam esse suam voluntatem declararet quod eūque charta illa cōtinebatur^d. At in cōtractibus ipse testis conventiones omnes nouit, quippe que palam legi & recitari soleant. Itaque testamentaria defuncti dispositio testi non obest quam ille nec rescivit

a *L. fideius. for. §. pater. ff. de pigno. ribus.*

b ParArrest donné le dernier iour de May 1582. moy plaidant en la cause d'en tre Imbert Moïceau appellant, & François Rouault inhimé. c Arrest prononcé en robbe rouge le 6. de Septembre 1584. au profit de Damoïsele Claude Poulain veue de feu Mr. Loys Pellerin. Conu. Coullau me Pelerin d. L. 21. hoc consulti. f. ma. c. de. eo flamentis.

nec rescire potuit. At conuentionū stipulationes te-
stibus notoriæ, eis præiudicant qui ius suum tueri
aut præsentem omiserunt, aut dolosa negligentia
contrahentem fallere & decipere voluerunt. Ti-
tius mendaci asseueratione crimen stellationatus
contrahebat. Meuius sciens prudensque id mali-
tiosè passus est cum prohibere posset. Adhiben-
tur notarij vt promissæ obligationis fides & con-
tractuum firmitas impressis lignis & tabulis signa-
tis solemnitus tutiusque obseruetur. Quod si ipsi e-
tiam notarij, quos alienæ fidei custodes & deposti-
tarios eligimus, improbæ contrahentium callidi-
tatis & fraudulentæ taciturnitatis auctores & par-
ticipes fiant, nulla erit deinceps conuentionum se-
curitas. Si notarius illicitam aliquam & iure re-
probatam alienationem in mundum redigat, ei-
que præsens interfit, & publicam auctoritatem il-
legitimæ obligationi accedere patiat: Ille aut ex-
xilij perpetui pœna plectitur^a, aut etiam manus
amputatione punitur^b. Quid autem magis illicitū
proponi potest, quàm si tacita dissimulatione ali-
quis in fraudem inducatur, & perfidioso crimine
stellationatus & in damnum & iacturam incurrat? Si
Meuium non mouet officij & muneris sui religio:
si notarium publica fides à tanto malitiôsæ taci-
turnitatis scelere non reuocat: si nullius incorruptæ
probitatis respectus eos commendat quibus mo-
numenta publica committuntur: Nulla erit am-
plius fidei publicæ securitas, nec quisquam deinceps
à notariorum perfidia tutus esse poterit.

SENATVS Seium posteriorem creditorem
preferri Meuijo notario, licet antiquiori creditori
voluisse.

*De executione sententiæ qua in tempus solemnis sup-
plicationis & publicæ processum
incidit.*

CAP. XV.

ANNO 1587. indicta fuit Parisiis sup-
plicatio & solēnis processio, in qua
ex decreto cleri delatæ sunt reliquæ
Diocesis Genoueix, cuius numen tute-
lare Parisienses colunt. Pridie quàm
processio fieret, lata fuerat sententia in causa retractus
gentilitij inter Meuium & Titium, Meui-
que domus agnationis & propinquitatis iure ad-
iudicata fuerat: ea tamen lege vt precij solutio vel
consignatio intra 24. horas lege municipali præ-
stituta fieret. At verò illæ 24. horæ cum ab in-
stanti sententiæ latæ tempore inciperent, dura-
bant ad horam vsque sequentis diei meridia-
nam. Meuius cum sequenti die precium exolue-
re & consignare vellet, idque solemniter & co-
ram notariis fieri necesse esset, notarij cæteri-
que ferè omnes ciues, quos à ciuilibus & foren-
sibus negotiis cessare decebat, supplicationi &
precibus vacabant, ac tum processioni publicæ
intererant. Tempus 24. horarum, quod con-
signationi pridie præstitum fuerat, expira-
uit hora illius diei meridiana, ad quàm vsque pro-
cessionis & supplicationis solemnitas durauit. Me-
uius statim post meridiem pecuniàm Titio offert.
Titius solutionem post tempus admitti debere
negat. Illud quidem ex lege municipali con-
stat in executione retractus gentilitij ius istud præ-

^a L. 14 in
hemus. S.
his tabellio
nibus. C. de
sacrof. Ec-
clesiæ. l. gene-
rali de ta-
bulariis li-
10. C.

^b Tit. de
prohibita
fidei alie-
natione per
Frider. ca.
1. in fin. l. 2.
feudorum.
C. de attest
pronoc-
en. robb-
rouge. l. 2.
de Marsi. l. 8.
contre le
Notaire Pa-
yen.

cisa seueritate obseruari, vt propinquus retrahens causa cadat, si non intra 24. horas à tempore sententiæ soluat, aut pecuniam solemniter consignet, adeò vt nullus sit moræ purgationi locus. Hoc autem vnum in illa causa quærebatur, an matutinum diei spacium, quod processioni & supplicationi destinatum fuerat, in illas 24. horas imputari deberet: An verò æquius esset deduci tempus illud nec in 24. horas imputari; quo casu liberum foret reliquo diei spacio, velut durantibus adhuc 24. horis, precium ex lege retractus vel exoluere vel solemniter consignare.

PRO TITIO. Controuersa hæc est inter iuris Doctores disputatio, an executio sententiæ fieri etiam de feriato debeat & possit. In qua tamen quæstione non crediderim illorum sententiæ accedendum, qui inter dies vtilis & continuos discrimen statuunt: immo rectius sentire eos existimandum est, qui attendi oportere censent, an de nuda sententiæ executione agatur, quæ nec iudicis officium, nec causæ cognitionem desiderat. Nam si executio ea sit quæ sine iudice fieri nequeat, constat feriato die eiusmodi res exequi non licere, quoties negotium parte vocata nec sine magna causæ contentione agitari debet: sin verò de ea re agatur in qua Prætorem conueniri non sit necesse, tempus currit, nec obstat festi solemnitas, neque etiam Diui, cuius memoria celebratur, veneratio & honores, nec feriarum indictio impedit omnia iuris solemnia dicto & præstituto tempore adimpleri debere. Hinc fit vt si quando Prætorem conueniri non sit necesse, velut si de nuda solutione quæ absente Prætore fieri potest agatur, feriarum considerat:

sideratio executionem sententiæ non moratur, idque ex iuris Doctorem sententiæ obseruari constat. Itaque si generaliter festi & solemniter dici celebratio solutionem faciendam prohibere vel morari nequit, quanto magis hoc isto casu obtinere debet, si quidem de retractu gentilitio agitur, qui odiosus strictique iuris est & fraudibus ac versutiis multo abusu patet: Nihil enim odiosius haberi debet quàm quicquid contrahendi & de re sua disponendi libertatem aut vetat aut aliquo impedimento remoratur. Redhibitionis gentilitiæ actio olim quidem introducta fuerat vt antiqua prædia familiaris reseruantur: sed nunc, vt omnium rerum abusus inualuit, plerunque extraneus, qui ex persona sua emptorem acquisito fundo deturbare & expellere nequit, si vel vicinitatis commoditate vel precij modicitate inuitetur, propinqui alicuius nomen & personam mutuatur, vt emptorem possessione rei acquisitæ tacita fraude eiiciat, redempto propinqui iure & proposita retractus actione. Sed & si omisso retractus gentilitij odio, reiecta etiam solitæ fraudis consideratione, rem ipsam propius inspiciamus: nullam Meuius moræ suæ excusationem legitimam asserre aut proponere potest. Neque enim cuiquam ignota fuit supplicationis solemnitas: Hanc ciues omnes rescuerunt non illo tantum die quo celebrata est, sed & aliquot ante diebus, cum palam & publice indicta fuit. Itaque quo primum tempore lata est sententiæ, præuidere debuit Meuius exolutionem pretij & redhibitionis gentilitiæ executionem eo ipso dei fieri oportere, si quidem sequenti die id non licebat. Querit Vlpianus, si quis cum posset non incidere in tempesta-

a Guido
Papa qu.
205.

a L. miles.
§. sexagim.
v. ff. ad l.
Iul. de a-
dult. l. 1. §.
denuntiatio
ff. de operis
noui nūtia.

tem vel in fluminis vim, si citius & opportuno tempore nauigasset, ipse se artauerit: Certè huic faciendum non esse respondet Iurisconsultus, neque

^a L. 2. §. si quis tamè cum possit. ff. si quis. an iouis
ei exceptionem concedi debere^a. Sic & eadem ratione excusari non debet Meuij negligentia, qui cum eo ipso die, quo lata est sententia, potuisset solutionem ritè & commodè præstare, differre maluit in sequentis diei tempus, quo processionis & supplicationis solemnitas peragebatur. Itaque quisquis ipso sententiæ die soluere potuit, sibi imputet, si quid postea contingat quod solutioni necessariæ moram aliquam & impedimentum attulerit. Quin & illo ipso supplicationis die potuit Meuius nummos volenti Titio exoluere, si quidem nulla diei celebritas vetat quominus ritè solui possit, quoties de nudæ solutionis executione agitur: ac tum maxime cum post præstitutum temporis spacium mora purgari non potest: velut in compromisso si contingat diem inter partes dictam finiri^b.

^b L. 13. Põponius. §. a buer. l. 26. si feria iis. ff. de recept. arbi. tris.
Nam festis diebus sicut multa agi vctantur, sic & multa permittuntur. Scæuola consultus quid feriis agi liceret, respondit id omne quod prætermissum noceret. Varro negabat cum pollui, qui vel sacrorum causa opus fecisset, vel aliquid urgente utilitate festis diebus egisset. Pisone & Gabinio Consulibus sancitum fuit, ut omnibus festis diebus legem ferri liceret^c.

^c Cicero pro P. Sextio. d. Caso de re rustica cap. 2.
^d Virgilius li. 1. Georg
Cicero orationem pro M. Cælio diebus festis ludisque publicis habuit. Cato curiosè rusticis præscribit ea quæ diebus festis agenda aut non agenda sunt^d. Virgilius, Sunt etenim quæ festis exercere diebus Fas & iura sinit: riuos deducere nulla Religio vetuit, segeti præterdere sepe^e. Itaque cum

cum precium in retractu necessaria lege rependi oporteat, licuit Meuius nummos etiam ipso supplicationis die Titio offerre, atque eo casu si Titius oblatos nummos recuassset, & hoc vnum in quaestione veniret, quod pecunia publicè deposita & consignata non esset, aut protestationes solemniter coram notario factæ non extarent: certè Meuij causa meritò venia & excusatione digna videretur, si quicquid ipse potuit seu soluendo seu pecunias offerendo præstitisset. Verùm non debet is excusari, qui moram, quæ ex lege municipali purgari non potest, commisit, cum ei liceret solutioni tam opportuno quam non opportuno tempore prospicere, cum generaliter post iudicium semel acceptum, si nuda sententiæ executio superest, quodcumque promptum est nec nouam causæ cognitionem desiderat, id omne etiam festis diebus lege permittente fieri liceat^a.

PRO MEUIO. Magna est festorum dierum commendatio, & publicæ honestati conueniens videtur ut piè & religiosè celebrentur. Diuus Augustinus festos dies, quos Christiani in honorem sanctorum venerati solent, memorias martyrum vocat^b. Gregorius Nazianzenus ait martyrum & Dolorum memoriam ideò festis diebus meritò celebrari, ut quorum certamina veneramur, eorum actiones imitemur^c. Sed & olim festi dies plerumque non tam ad deuotionem quam ad hilaritatem indicebantur. Seneca, Legum conditores (inquit) festos instituerant dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur, tanquam necessarium laboribus interponentes temperamentum^d. Aliquando ferias aut supplicationes extra ordinem iudici contingit,

^a l. omnes C. de feriis

^b D. Aug. li. 22. de ciuit. Dei cap. 10.
^c Gregor. Nazianz. lib. de pan. per. am. d. Seneca libr. 1. de temperantibus
^d Seneca libr. 1. de temperantibus

vel lætitiæ publicæ causâ, vel cùm læsi numinis suspicio aut iræ diuinæ metus terrorem publicum mentibus nostris incurit. Vlpianus lætitiæ publicæ causâ & ob res prospere gestas ferias extra ordinē indici ait*. Post vrbein Veios à Furio Camillo captam Senatus supplicationes decreuit b. Idémque post Carthaginem nouam à Scipione expugnatam factum est c. Sic etiam victo & cæso Asdrubale, qui Amilcaris filius & Annibalis frater erat, supplicatio in triduum indicta fuit^d. Senatus post Annibalem Italia pulsum supplicationes in quinque dies decreuit^e. Eadem etiam ratione ob victoriam Iulij Cæsaris fuso Pompeio Romæ feræ 50. dierum indictæ fuerunt f. Nec minus solemnem festi diei celebritatem peractâ fuisse memorat Iosephus, ob insignem victoriam Iudæ Machabæi deuictio Nicanore Antiochi duce g. Magna certè est festorum dicrum celebritas, magna hilaritatis publicæ commendatio: sed nihil equè mentes humanas torquet ac numinis irati metus, si quando prodigia ægros & attonitos populi animos terrore aliquo imbuerunt. Tunc enim aræ sacræ & loca sancta pietate multa inuisuntur: Tunc supplicationes publicæque processiones ad placanda diuûm numina meritò decernuntur. Sic cùm Vesuuius mons cineres Byzantium vsque eructasset, indicta est annua supplicatio h. Sed & olim Romæ sub Tullo Hostilio post deuictos Albanos, quia lapidibus pluebat, nouendiale sacrum factum est, & vt id fieret institutum quoties lapidibus plueret i. Atque etiam secundi belli Punici causâ supplicatio per vrbein habitata que adorati Dij k. Romæ (inquit Liuius) multa ea hyeme prodigia facta, aut (quod euenire solet motis se-

mel in religionē. animis) multa nuntiata & temere credita sunt. Ideoque & leuisternium luuente & supplicatio ad adē Herculis habitata*. Sic etiā Q. Fabio Maximo & Marcello Coss. prodigia hostiis maioribus procurata sunt ex aruspicum responso, & supplicatio omnibus diis, quorum puluinaria Romæ erant, indicta est^b. Atque eiusmodi plurima exempla passim reperias apud Liuium aliósque Romanæ historiæ auctores*. Romani (inquit Gellius) cum terramotus aut aliquod tale prodigium fuerat, ferias eius rei causa edicto imperabant^c. Hoc ethnici non tam vera pietate quàm d'euoi' a'p'uo'iq' falsæque numinis superstitione olium fecerunt. Christianorum autem animi vera religione imbuti, non solent minas iræ diuinæ insuper habere, nec signa cœlestis vindictæ prænuntia, vel irrita contemneret: sed ad auertendum diuini numinis furorem apud Christianos decerni supplicationes & processiones plerunque extra ordinem videmus. Sic tempore Pelagij Pape, cùm magna Tyberis inundatio fuisset, & Romæ contagiosa vis morbi longè latèque grassaretur, Pelagius Papa processionem simulque ieiunium indixit. Atque in ea processione Pelagius ipse magno pietatis zelo multaque religionis deuotione adfuisse memoratur, & repentino morbo cum aliis decessisse. Hanc autem letaniam & supplicationem Gregorius Magnus, qui Pelagio successit, ibique in orbe Christiano quotannis solemnem more magnaque pietate obseruari iussit: atque inde Gregorianam nuncupatur. Inter veteres Caroli magni leges statutum est, Si euenierit fames, clades, pestilentia, & inæqualitas aeris, vel alia qualiscunque tribulatio, non expectetur edictum nostrum, sed statim depreceur Des

a. l. sed est per praco- rem. §. si feriaz. ff. ex quibus causis maiores l. i. Cod. de feris.
b. Liuius lib. 5.
c. Liuius lib. 27.
d. Liuius lib. 27.
e. Liuius lib. 30.
f. Dion. Cæs. hist. l. 43.
g. Iosephus lib. 12. de Bell. Iudæico c. 17. & Machabæarum lib. 2. cap. fin.
h. Procopius lib. 2. de bello Gothorum i. Liuius lib. 1.
i. Liuius decad. 3. li. 1. in prin.

a. Liuius decad. 3. li. 1. in f.
b. Liuius decad. 3. li. 4.
c. Liuius decad. 3. li. 6. & li. 7. & lib. 10. in prin. & decad. 4. li. 2. & li. 3.
d. Gellius li. 2. c. 28.

aCapitul. *miserericordia*. Sub Iuliano Imperatore contigit magna illa vrbs Alexandrinæ calamitas & inundatio; eodémque illo calamitatis die Alexandriini anniversariam solemnitate & processionem instituerunt. Sed & cum Arriani sub Theodosio solemnioribus festis processiones etiam nocturnas peragerent, Diuus Ioannes Chrysostomus pia exhortatione supplicationes non minus, solemnes, maiore etiam magnificentia instituit. Atque in eiusmodi piis & deuotis processionibus frequenter miracula apparuisse memoratur. Quin & sub Iustiniano in solempni processione sacræ Apostolorum reliquiæ in curru aureo circumuectæ sunt. Ac tempore Michaëlis Paphlagonis Imperatoris, cum siccitas magna fuisset, & integris sex mensibus non pluuisset, solempnis celebrata est processio.

ὁ θεὸς Ἰωάννης βασιλέων τὸ ἄγιον μανδύλιον, ὁ μέγας δαμιεσκός, πλὴν τοῦ Αὐγαρον ὀπίσσω τοῦ Κεῖσθ, καὶ ὁ παῖς Ἰακώβος τὰ ἄγια σπάρρανα. f. Supplicatio, quæ huic controuersie causam dedit, anno 1587. indicta fuit magna solempnitate Helatis Diuæ Genouefæ reliquiis. At quisquis sequentium annorum tenuit, (quis autem miseras tot lacrymis dignas nescit?) non mirabitur, si anno 1587. Parisiis ad placandam diuinæ maiestatis iram, ne tremendum ultionis suæ brachium exereret, visum sit supplicationes solempniter vno totius cleri consensu decerni. Etenim quæ regio, quæue prouincia tam grauius vquam bellis. ciuilibus atterita est, quod genus scelerum & impietatis omisissum, quæue barbaræ crudelitatis asperitas non miseros. Francos torfit, & eos vndique afflictos malè vexauit, cum viris probis

bis nullibi securitas, seditiosis vbique impunitas esset? Quis ergo tam duro & impio pectore proponi potest, qui in tanto publicæ supplicationis & religiosæ deuotionis affectu, & in tanta ciuium omnium consternatione pietatis cogitationem deponere, & ad lites aut ciuilibus iurgij executionem animam applicare potuisset? Quod si summo iuris rigore contentio hæc dirimi & iudicari debet, conueniens est, ut quemadmodum is qui citatus ad diem non respondit, excusatur si feriatas dies fuit. Ita etiam excusetur Meuius qui ex causa supplicationis istoque festi ac solempni processionis tempore sententiæ parere & solutioni satisfacere non potuit. Nam quod Iurisconsultorum responsa quædam atque etiam Imperatorum rescripta voluisse videntur, ut feriarum tempore sententias exequi liceret, hoc ad ferias messium aut vindemiarum referendum est: quo tempore à forensibus negotiis vacatio quidem concedebatur, sed non ea quæ aliquid habeat cum hac causa commune. Hic enim non de feriato messium aut vindemiarum tempore agitur, sed de supplicatione solempni & die qui pietati publicæ dicatus & processioni destinatus fuerat. Actum opera omnia cessare & contentiones humanas quiescere oportet. Lex 12. tabularum his verbis concepta erat, *feriis iurgia amouentur*. Lilius cum Iulianum Romæ primum per octo dies facta memorat, addit, *cum inimicis quoque benigne & comiter sermones habitos, iurgisque et libris temperatum*. Cicero, *feriarum* (inquit) *feruarumque dierum ratio in liberis requiescere habet librum in feruis operum et laborum*. Quidius, *Lite vacent aures, insanæque protinus absint iurgia*. Martia-

a. l. 2. §. fin.
ff. si quis
cantionib.

sc. drenus
pag. 610.

b. Lilius
lib. 5.

c. Cicero
lib. 2. de
Legibus.

d. Quidius
lib. 1. Fa-
storum.

a *Mattialis lib. 10. epigram.* *lis, N atalem colimus, tacete lites* ^a. Romæ autem præclamitatores (quos Plutarchus κήρυκας, Seruius calatores, Macrobius præcones vocat) à flaminibus præmittebatur, qui palàm & clara voce denuntiarent, vt quisque ab opere manuum abstineret, ne si sacerdos aliquem opus facientē vidisset, sacra poluerentur ^b. Tibullus, *Luce sacra requiescat humus, requiescat arator, Et graue suspeso vomere cesset opus. Omnia sunt operata Deo, non audeat vlla Lanificam pensis imposuisse manum* ^c. At non modò ab opere diurno, sed & à forensibus aliisque ciuilibus negotiis abstinebant. Hoc elegèter docet Demosthenes cū ait in illis diebus festis μήτε ἐξείναι, μήτε ἐνεχυράσαι, μήτε λαμβάνειν ἕτερον ἕτερον, μήτε τῶν ὑπερημέρων ἐν ταύταις ἡμέραις ^d. Verùm ethnicis superstitionibus ommissis, quid iure nostro & ex canonum præscriptis statutum sit, expendamus. Canones in eiusmodi diebus piæ religioni dicatis vacare iubent ieiunio & orationi, ab aliis autem operibus abstinere. Imo ne iuramentum quidem, nisi super concordia & pacificatione, præstare licet ^e. Illis enim diebus solem ne est à litibus & iudiciorum executione abstinere ^f. Olim aliquando agricolæ à feriarum & festorum dierum obseruatione dispensabantur, sed Leo Imperator voluit ἀολάζειν καὶ πῶς κυναυλῶ καὶ τὸς γεωργίας. Sub Constantio cum ob prodigia quædam indictæ essent supplicationes; vnusquisque (inquit Nicephorus) manum à cæpto opere abstinuit ^g. Magna quippe in eiusmodi supplicationibus esse debet pietas, magnâ ac deuota attentio, quæ si cesset, animum in rebus diuinis ac religiosis contumacem arguunt: Tertullianus *sordens, silenti stupens cuncta: vbi que insitum est, quies rerum* ^h.

Sidonius

Sidonius Apollinaris cū Aprum monet vt processioni à Mærnerco interdite interfuit, *Nō ad epulas* (inquit) *sed ad lacrymas inuitaris: Ieiunatur, oratur, psallitur, fletur* ^a. Numa attentas requirebat supplicatium mentes, ne cui alij rei inter sacra vacarent ^b. Itaque festis diebus & supplicationum tempore, vt sacris omnino liceret vacare, cætera omnia omitti congruum erat. Lilius. *Ne neglectis festo die custodijs vrbis* ^c. Syracusani post nobilem de Atheniensibus victoriam, non tamen victos persequi voluerunt propter religionē diei festi, quo peragi oportebat sacrificium Herculis ^d. Marcellus Syracusas diu obsessas vix expugnasset, nisi expectato Dianæ festo expugnationem per loca opinione hominum inaccessa tentasset ^e. Egyptij Reges in eiusmodi diebus ἐν ἰχθυοματίστον ἐδὲ ἐθροπέουον αὐτοὺς μέγχι νυκτὸς. Verùm si ommissis exemplis hunc ipsum supplicationis diem, de quo agitur, examinare & expendere velimus, non vna est istius diei consideratio. Legimus Romæ dies alios fastos, alios nefastos, alios intercisos dictos fuisse. Fasti dies erant quibus ius fari dicique poterat, & quibus Prætori tria hæc verba, do, dico, addico, pronuntiare licebat. Nefastus dies sic ab Ouidio definitur, *Ille nefastus erit per quem tria verba silentur, Fastus erit, per quem lege licebit agi*. At verò intercesi dies & factis & humanis actionibus, sed distincto & definito tempore communes erant. Nam quibusdam horis fas erat, aliis horis fas non erat ius dicere. Nam cū hostia cædebatur, fari nefas erat: Inter cæsa & portecta fari licebat: Rursus cū adolebatur, non licebat. Quod si ethnicas superstitiones piis supplicationibus nostris comparare non est irreligio-

a Sidonius Apollin. li. 5. ep. 14. ad Aprum.

b Plutarc. in Numa.

c Lilius deca. 1. li. 5.

d Plutarc. in Nicias & Thucyd. lib. 7.

e Lilius deca. 3. li. 5.

f Plutarc. de Iside & Osiride.

sum : Si licet & fas est pagana nomina ceremoniis nostris aptare, diem illum, de quo agitur, intercisum vocare possumus, quia antemeridianum diei tempus religioni, pietati, ac sacris precibus destinatum & dicatum fuit : quo tempore omne cessauit opus, omnes litium actiones & formulae quienerunt. Reliquo ac postmeridiano diei tempore litibus, forensibus actionibus, & aliis quibuscunque negotiis vacare licuit. Quod si consuetudinis verba & mentem inspicere & attendi oporteat, constat ex lege municipali executioni retractus & solutioni precij dari & concedi viginti-quatuor horarum spacium : Quae si non integra ac libera praestentur, concessa ex consuetudinis beneficio facultas minui & violari videtur. Libera enim dici nequeunt, quando non licuit plenis & integris 24. horis retractum exequi. Nam quod obiicitur potuisse Meuium primis 12. horis & eo ipso die, quo lata est sententia, precium offerre : Hoc leue est & aduersante municipali iure proponitur. Cur enim consuetudo 24. horas largita est, si non impune licuit primis 12. horis cessare & in sequentes 12. horas diligentiam exequendi retractus reuocare ? Itaque ut omnes illarum horarum non vano nec irrita effectu considerentur, quia consuetudo expressis verbis per 24. horas tempus solutioni faciendae praestituit, conueniens est rationem haberi sequentis diei, quo adhuc dimidia 24. horarum pars durabat. Quo tempore nihil imputari potest Meuius, si quidem lex eum excusat, per quem non stetit quominus fiat id quod adimpleri oportet. Quinetiam consuetudo exigit precium

precium non modo offerri sed & consignari. Oblatio precij non potest, nisi accersitis notariis, legitime & solemniter fieri. Consignatio legitima non priuati alicuius confessionem, sed actuarij publici, aut eius qui ad recipiendas consignationes edicto publico praepositus est, agnitionem & syngrapham requirit. Neque enim verisimile est Titium eo animo fuisse, ut precium lubens volensque reciperet, si quidem statim eodemque die precium oblatum recusauit, tum cum in mora modici temporis nullam habebat damni occasionem. Itaque res ipsa satis indicat hanc fuisse Titij mentem, ut retractus executionem aliqua iuris formularum subtilitate eluderet. Ideoque & notariis ad pecuniarum oblationem, & actuario publico ad consignationem opus fuit. Illi autem omnes conueniri non potuerunt, cum domo abessent, ut precibus & pietati vacarent, & templa & aedesque sacras supplices inuiserent. Hinc fit ut postmeridianum tempus expectari oportuerit : & cum in iure constet diem impedimenti non computari in termino, computari non debent illarum maturini temporis horarum, quibus nulla exequendi retractus facultas esse potuit. Itaque de illis horis, quibus vnumquemque confessionis religioni, supplicationibus, precibusque publicis vacare conueniens fuit, vsurpare liceat haec constitutionis Imperatoriae verba. *Nulla quinquam urgeat admonitio, nulla fideiussionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio delitescat, sit ille dies a cognitionibus alienus, praecoris horrida vox silescat, respirent a controuersis litigantes, & habeant foederis interuallum.*^b

SEN. AT V S Meuij consignationem, quae post

a L. quibus diebus in princ. ff. de condit. & demonstr.

b L. fin. C. de fessis.

supplicationis & processionis publicæ solemnitate postmeridiano tempore facta fuerat, legitimam & congruo tempore factam pronuntiauit, & rem ipsam Mevio retractus iure adiudicauit^a.

^a Arrest du leudy 14. de Ianuier 1583. moy plaidant pour Nicolas Berthe appellât, & Cochô plaidant pour l'inhimé : L'appellât pour lequel j'estois gaigna la cause, & fut dit que l'offre & cõsignation faite l'appreciânee estoit valable & faire des le tenys.

An mors ciuilis eundem sortiatur effectum quem mors naturalis habet.

CAPVT XVI.

VARIA sunt pœnarũ genera. Crimina grauiã puniri solent aut animaduertitione capitali, quam mors naturalis statim sequitur. Aut plerunque damnatus feruus pœnæ efficitur, & pro ciuilitate mortuus habetur, licet ei vita naturalis relinquantur. Frequenter autem apud nos is, qui sceleris alicuius conuictus est, ad remos agendos relegari & damnari solet. Huius pœnæ mentionem vix apud Iurifconsultos ullam reperias. Neque tamen verisimile est hoc condemnationis & pœnæ genus olim fuisse incognitum. Quinimò istud nautici ergastuli supplicium ignominiosum fuisse satis docet Græca illa parœmia, *ὄνομα κώπης ἐστὶ τὸ σίμα*. Valerius Maximus meminit adolescentis cuiusdam, qui se Octauia, quæ Augusti soror erat, & M. Antonij filium mentiebatur. Augustus eum remonauis ad Rempublicam pertinentis addixit. Iosephus eundem Augustum simili supplicio in alium animaduertisse refert, qui se Alexandrum Herodis filium impudenter simulabat. Illum enim Augustus classis Lyburnicæ præfecto traditum perpetuo remigio mancipauit^c. Nec fuerit fortassis

^b Valer. Max. li. 9. cap. ult.
^c Ioseph. li. 17. antiq. iud. ca. 14.

tassis alienum commemorare, quod multis ante Augustum annis refert Plutarchus, Philoclem Atheniensibus persuassisse, vt hostium, quotquot in acie capti fuerant, dexteræ manus pollicem præciderent, vt cum hastam gestare non valerent, possent tamen remos agere^a. At verò nostris legibus nostròque iure pœnæ omnes arbitrio iudicum relinquantur. Si quos autem ita damnare visum fuerit vt tamen eis vita naturalis superfit, solent frequenter illi ad remos damnari: quidam ad tempus, alij in perpetuum: idque ex criminis aut scuitate aut atrocitate. Damnati autem in triremibus vinciti miserè detinentur, & remis nauium regiarum ducendis destinantur & addicuntur. Constat autem eos, qui ad remos perpetuos damnati sunt, rebus omnibus exiri & priuari, ac pro mortuis ciuili nostro iure haberi: Itaque eorum bona omnia publicantur, & fisco Principis aut domini applicantur. His præmissis ad propositam quæstionem veniamus.

TITIVS criminis admissi accusatus & conuictus ad remos perpetuos damnatus est: Eodem condemnationis iudicio multæ quædam pecuniaria in piã causas adiudicantur: Cætera eius bona confiscationis iure publicata fisco applicantur. Sempronianus fundus à Titio possidebatur, non quidem pleno iure, sed ex substitutionis conditione olim antea expressa, si Titius sine masculis decederet, fundus ille ex fideicommissi lege Scio, cum Titius moreretur, restitui debebat. Itaque Titio ad remos perpetuos damnato, Scius fundum Sempronianum sibi iure fideicommissi restitui, & fideicommissi diem venisse contendit.

^a Plutarc. in Lysandro.

debat, quia pro mortuo haberi eum oporteret qui ad remos perpetuos damnatus esset. Fiscus autem dicebat mortis naturalis tempus expectandum, ut interim fiscus in locum Titij fundum possideret; sicque, quandiu viueret Titius, fructus fundi Semproniani fiscus perciperet & consequeretur.

PRO FISCO. Non est æquum alterius vel factum vel crimen alteri prodesse, ut nec etiam obesse debet. At si Titius alius criminis cōiuctus proponeretur, consequens est ut neque etiam eius bona publicarentur, neque à fundi Semproniani possessione viuus deiici posset. Quo casu non liceret Seio fundum ex fideicommissio petere, vel eum Titio viuenti & possidenti ante diem adimere & auferre. Itaque hoc vnum est quod à Seio allegatur: Titium, qui in remos perpetuos damnatus est, pro mortuo haberi. Primum illud in iure constat eas omnes obligationes, quæ naturalem præstationem habere intelliguntur, capitis diminutione non perire*. Vnde fit ut deportatione lucrum dotis marito non acquiratur, nec matrimonium quasi mortua muliere dissoluatur^b. Nam apud Iuriscōsultos vitimi supplicij appellatione sola mors naturalis continetur, non autem metalli pœna, deportatio, vel relegatio^c. Etenim mors naturalis omnia soluit, à qua nemo se excusare potest, nec quilibet quam est qui post eam sperare aliquid aut expectare debeat. At mors ciuilibis spem aliquam post se relinquit. Nam licet olim damnatio in metallū eum, qui damnatus fuerat, seruū pœnæ redderet: Sæpè tamen condemnatio ad tempus solummodo fiebat^d. Aliquando, licet perpetua esset damnatio,

tamen

tamen aut ex valetudine aut ex ætatis infirmitate dimitti eam contingebat^a. Hinc est quod metalli damnationem Iuriscōsulti, non quidem mortem, sed proximam morti pœnam vocant^b. Nunc verò ex Nouella Iustiniani constitutione, nemo, qui ingenuus ex legitimo matrimonio natus est, seruus pœnæ villo casu fieri potest, seu damnatus sit in metallum, siue deportatus^c. Qui libertatem & ciuitatem perdit, licet ciuili consideratione pro mortuo habeatur, tamen (ut ait Caius) præoccupat hic casus mortem^d. Ex his constat fideicommissi diem, si ad tempus mortis referatur, non intelligi de morte ciuili, sed tantum de naturali. Vnde fit ut Seij petitio non ante locum habeat, quàm adueniente morte naturali. Quandiu autem Titius naturaliter viuet, non quidem ipse vel fundum possidebit, vel eius fructus percipiet, cum iure ciuili pro mortuo habeatur, sed fiscus, qui in locum Titij succedit & ex bonorum publicatione eius personam, quoad bona, repræsentat, fundo fruetur & fructus fiscali iure consequetur. Papinianus ait, *In insulam deportato reo promittendi stipulatio ita concepta, cum morieris dari, non nisi moriente eo committitur*^e. Idem Papinianus alio loco, *Hereditatem* (inquit) *filii cum moreretur filius suis vel cui ex his voluisset restituere fuerat rogatus. Quo interea in insula deportato, agendi facultas non esse pœna peremptam placuit, nec fideicommissi conditione aut mortem filij hæredis existere*^f. Eleganter Paulus Iuriscōsultus hanc ipsam quæstionem expresso responso decidere voluit: *Cornelia Fœlici* (inquit) *mater scripta hæres rogata erat restituere hereditatem post mortem suam. Cura*

^a L. in metallum. ff. de pœnis l. Arist. ff. de manumissis test. ^b L. capitalium in princ. ff. de pœnis. ^c Nouella 22. de nuptiis. §. illud etiam. ^d L. qui ultimo ff. de pœnis.

^e L. 121. ex parte. §. in insulam ff. de verb. oblig.

^f L. cum patet. §. hereditatem. ff. de leg. 2.

heres scripta condemnata esset, & à fisco omnia bona mulieris occuparentur, dicebat Fœlix se ante pœnam esse: Hoc enim cõstitutum est: Sed si nondum dies fideicommissi venisset, quia posset prius ipse mori, vel etiam mater alias res acquirere, repulsus est interim à petitione. Nihil hoc Pauli responso apertius, vt conllet expectari oportere mortẽ Titij naturalem, ne vel Scius fideicommissi diem præuenisse, vel crimen Titij eiusque damnatio Seio quidquam profuisse in anticipationem iuris videatur. Nam licet ciuili iure pro mortuo habeatur, hoc tamen fictione iuris fit, nec verè mortuus dici potest. Hinc apud Vlpianum de donatione mortis causa quæritur, aut certè de donatione quæ inter virum & vxorem facta morte confirmatur: An pœna ciuilis, quæ efficit vt mortuus quis censeatur, donationes eiusmodi confirmet: Respondet autem Vlpianus, harum quidem donationum causam suspensum habere effectum, sed tunc plenam habere firmitatem cum mors naturalis secuta est. Quæcunque ergo in diem mortis relicta sunt, non antè ex Vlpiani sententia plenam accipiunt firmitatem quam mors vera ac naturalis contigerit. Itaque Scius ex fideicommissio fundum Sempronianum non prius potest petere, quam Titius non sola morte ciuili, sed & morte naturali fideicommissio locum fecerit.

PRO SEIO. Quæstio hæc non ad eum leuis aut minimi momenti censi debet, cum in non dissimili controuersia dissidentes proponantur fuisse Vlpiani, Pauli, & Papiiani opiniones. At verò in re dubia & controuersa nulla mora est quin aduersus fiscum pronuntiari oporteat.

a L. Statius. §. Cornelio Fœlic. ff. de iure fisci.

b L. sed mors. §. cõ igitur de portatione ff. de dona. inser viris & vxorẽ.

c L. fin. C. de sententiam passis & restitut.

Non puto (inquit Modestinus) delinquere eum, qui in dubijs quæstionibus contra fiscum facile responderit. Sed vt hæc controuersia iure, non autem solo fisci odio terminetur: Quæritur an ciuilis ex condemnatione mors eundem effectum, quem mors vera & naturalis habeat. Intereunt homines (ait Vlpianus) maxima quidem aut media capitis diminutione aut morte. Sic etiam deportationis nomen, rerum omnium spoliatio est. Hinc fit vt qui aut deportatus est, aut damnatus in metallum, aut ea pœna affectus quæ seruum efficit, pro mortuo ex sententia Vlpiani habeatur: & in ordine successionis sequentibus in gradu non obstat. Similiter usufructus finitur per maximam capitis diminutionem, quæ vel libertatem vel ciuitatem possit adimere. Nam quibus casibus fiscus admittitur, lex intelligit fiscum tanquam hæredem succedere. Inde est quod fiscus creditoribus ad res alienam exolendum obligatur. Creditores enim fiscali causæ præferri notissimum est. Nihil ergo mirum si in hac controuersia fiscus ab omni fructuum perceptione excludatur, si quidem eos fructus ne quidem ipse legitimus ab intestato hæres haberet. Vnde si quis sub ea conditione substitutus fuerit, si Titius sine liberis decedat, filij, qui post deportationem nati sunt, non faciunt vt deficiat conditio: idque ex Vlpiani sententia. Cur ergo (dicit aliquis) quædam reperiuntur Iurisperitorum responsa ita sibi inuicem contraria, vt aliquando damnatus & confiscatus habeatur pro mortuo, aliquando non habeatur? An dicemus compositas esse & compilaras Pandectas ex variis diuersorum Iurisperitorum libris, quorum dissidentes fuerunt in multis

a l. 10. non puto ff. de iure fisci. l. pen. ff. de his que in test. delentur b l. verum s. societas ff. pro socio. c l. fi. C. de sententiam passis & restitut. d l. i. §. ult. ff. de bon. possess. contra tabulas e l. penult. Co. de usufructu. f l. inter eos. §. ult. ff. de fideiuss. g l. tutoris. Co. ad leg. Iulianam de vi priuata l. si marito, in prin. & ibi Doctores ff. soluto matrim. h Titulode penis fisci. Cod. i. l. ex factis §. ex factis ff. ad Sen. Trebell.

iuris questionibus sententiæ, ut nemini mirum esse
 debeat si priscarum, quæ olim inter eos fuerunt, con-
 tentionum nonnulla in libris nostris adhuc extant
 & supersint vestigia. Verùm ad huius causæ decisio-
 nem satis erit, si distinguamus deportatorum con-
 ditionem ab iis qui in iure nostro serui pœnæ di-
 cuntur. Deportatus in plerisque comparatur mor-
 tuo, ac pro mortuo habetur. At non eius successio
 in omnibus similis videtur hæreditati iacenti &
 quæ statim deferatur. Deportatus ciuitate multat-
 ur, cognationis iura amittit, bonorum possessio-
 nem contra tabulas non habet, multaque eius-
 modi alia non refert quæ ex legis beneficio pen-
 dent: Ideoque cum patronus deportatur, filio eius
 competit bonorum possessio in bonis liberti. *Ne-
 que enim* (inquit Paulus) *impedimento est ei talis pa-
 tronus qui mortui loco habetur*^a. Suasit hoc æquitas &
 iuris patronatus fauor, ut pater deportatus succe-
 dendi incapax filio in bonis liberti non obesse-
 quominus ea iura acquireret quæ post deporta-
 tionem obuenerant. Eademque ratione apud Vi-
 pianum, si fideicommissum relictum sit sub ea
 conditione, si morte patris filius sui iuris fiat, trahi-
 tur hæc conditio ad omnes casus quibus patria po-
 testas soluitur, veluti emancipationem, deporta-
 tionem patris, cæterosque similes casus^b. Ete-
 nim per emancipationem aut patris deportati-
 onem filius non minus sui iuris fit quam si pater ve-
 rè ac naturaliter mortuus esset: sic enim Scauola
 nepotem posthumum ait ab auo non tantum
 in casum mortis filij institui posse, sed & in ca-
 sum deportationis aut alios similes^c. Quoties e-
 nim de tollendo & amouendo ciuili aliquo im-
 pedi-

a L. si necesse.
 §. si depor-
 tatus. ff. de
 bonis li-
 berti.

b L. si ita.
 ff. quando
 dies legati
 cedat.

c L. Gallus
 §. & quid
 ff. tantum
 ff. de liberis
 & posth.

pedimento agitur, fauor & æquitas suadent, ut de-
 portati conditio morti naturali æquiparetur, ut iis
 omnibus casibus deportatus pro mortuo habeatur^a. Sic etiam cum usufructus patri per filium
 quæstus est atque eo usufructu pater non suo iure
 sed filij contemplatione fruebatur, si pater magnâ
 capitis diminutionem patitur, filio commodum
 perceptionis fructuum statim ipso iure acquiritur^b.
 Cæterum iis casibus quibus de deportati bonis &
 successione agitur, & de earum rerum fructu quas
 deportatus tempore condemnationis suo iure pos-
 sidebat, non est quod ita facile dicamus mortem
 illam ciuilem in omnibus eundem effectum habe-
 re quam mors naturalis habeat, nec generali regula
 statuendum semper & ubique deportati successio-
 nem, quæ fisco acquiritur, eiusdem esse conditionis,
 cuius est hæreditas illa quæ post naturalem defun-
 cti mortem hæredi legitimo aut hæredi instituto
 vel etiam fisco post capitale damnati supplicium
 acquiritur. Marcianus ait deportatum habere ea
 omnia quæ sunt iuris gentium^c. Ideoque potest
 deportatus emere, vendere, acquirere, & alienare^d.
 Nō est ergo mirum si in quibusdam, ac maximè iis
 quæ in fructuum perceptione consistunt, is cui licet
 contrahere & rebus acquisitis frui, pro verè mortuo
 haberi nō debeat, eiusque successio fisco applicetur:
 nō ut hominis verè ac naturaliter mortui, sed eius
 qui in solius fisci comodum bonorum iam antea qualito-
 re fructu ac dispositione priuatur. Et hæc quidē de
 deportatis, aut iis, qui similē aliquā condemnationē
 passi sunt, locum habeat. Quod referri debent illa Iu-
 risconsultorum responsa quæ à fisco allegantur. Sed
 lōgè alia ratio est eorū qui per condemnationē serui

a Boerius
 decisione
 7. & de-
 cisione 354.

b L. fin. Co.
 de usufru-
 ctu.

c L. quædā
 ff. de panis
 d. si depor-
 tati. ff. de
 leg. 3.

pœnæ sunt effecti. Nam ea, quæ sunt iurisgentium, deportato permittuntur, eique contrahere & acquirere licet: Sed is, qui ad remos perpetuos damnatus est, non modò omnibus bonis spoliatur, sed & pœnæ seruus censeretur, & huic operi publico addictus nullam restitutionis, liberationis, aut veniæ spem habet. Vt eum (sic enim lex loquitur) natura, non pœna subduxisse videatur^a. Nam quod Iustinianus seruos pœnæ dici noluit eos, quicunque ex legitimo matrimonio nati sunt, Imperator de seruili conditione tollenda cogitauit: Nos autem de effectu damnationis agimus. Quinetiam supplicia & damnationes non ex Iustiniani legibus, sed aut ex constitutionibus Regiis aut ex iuris nostri vsu metimur. Damnationem autem ad remos perpetuos hunc effectum habere constat, vt qui remis agendis nexus & in perpetuum addictus est, bonis præsentibus spoliatur. nec in futurum quidquam acquirere possit, & seruus pœnæ effectus omnium tam ciuiliam actuum quàm eorum quæ iurisgentium sunt incapax reputetur: Vt certè olim longè diuersa erat conditio deportatorum & eorum qui in metallum damnati & serui pœnæ effecti erant. Illi enim eorum duntaxat actuum, qui ex ciuili dispositione pendent, incapaces sunt. Horum autem in omnibus rebus semper eadem habetur ratio, ac si verè & naturaliter mortui essent. Atque hanc inter deportatos, & damnatos in metallum, quique serui pœnæ sunt, differentiam Ulpianus & Marcianus suis responsis, & ipse denique Constantinus Imperator expressa constitutione satis aperte docuerunt^b. Ac passim multis in iure locis damnatos in metallum non modò seruos pœnæ effici, sed

^a l. res vxoris Cod. de don. inter virum & vxor.

^b l. 59. inter ceteros ff. de conditi. & d. mon. l. quidam alias l. sicut quidam ff. de pœnis l. restuas C. de don. inter virum & vxor.

& pro verè mortuis haberi dicitur^a. Ex his omnibus satis liquidò apparet, damnationem illam, quæ seuerò iudicio aliquem remis perpetuis addicit, longè maiorem effectum habere quàm simplicem capitis diminutionem, licet ea maxima esset & libertatem auferret. Itaque fideicommissi, quod in tempus mortis factum est, conditio & effectus tunc incipit cum quis seruus pœnæ factus omnium tam iurisgentium quàm ciuiliam actuum incapax iudicatus est, & ciuili iure inter mortuos recensetur. Sic Imperator Antoninus, cum Firmus Titiano tragedos tres legasset, & adiecisset, quos tibi commendo ne cui alii seruiant, publicatis bonis Titiani rescripsit debere eos publicè manumitti^b. Sic Paulus ait publicatione bonorum distrahi societatem, cum enim (inquit) in eius locum alius succedit, pro mortuo habetur^c. Eademque ratione si mulier serua pœnæ effecta fuerit, dos cedit mariti lucro quasi mulier mortua sit^d. Nec dissimili casu cum vnus ex sponsis solitariam vitam professus monasterium ingreditur, alter debet lucrari quodcumque ex pacto in casum mortis exigi conuentum fuerat^e. Sic etiam libertino damnato patroni ius omne consequuntur, quod in bonis eius habituri fuissent, si libertinus in quem animaduersum est, morte naturali decessisset^f. Ergo in hac quaestione siue ius summum & auge Codinajov spectemus, leges damnatum in remos perpetuos pro mortuo haberi volunt: siue æquitatem attendamus, odiosa est fisci causa, nec debet præferri Seio, qui rem sibi fideicommissi iure debitam & acquisitam petit.

SENATVS fiscum petitione sua repulit, & Seio fructus fundi Semproniani pleno iure à tem-

^a l. si quis mihi bona. §. si quis plane de acquir. hæ. red si quis filio. §. irritum. ff. de iniur. rupt. test.

^b l. Imperator. ff. de fideic. libe. c. l. actione §. publicatione ff. pro socio.

^d l. sed etsi ff. de bon. damn.

^e l. Deo nobis. Cod. de ep. & cler.

^f l. si in libertinum. ff. de bonis libert.

a Arrest
donné au
grad con-
seil le 17.
de Febu.
1582. entre
Messire
Claude de
Rebé d'v-
ne part
& mon-
sieur le Pro-
cureur Ge-
neral au-
dict grand
conseil d'au-
tre part.
Parcille-
ment par
arrest de
la Cour vn
fils estant
condamné
à mort par
defauts &
contuma-
ces du vi-
uant de
ses pere
& mere &
apres telle
condamna-
tion estans
ses pere ou
mere dece-
dés, & luy
par apres
estât mort
naturelle-
ment. Il a
esté iugé
que le fils
estoit re-
puté n'a-
uoir eu au-
cun droit
aux biens

prore damnationis Titij adiudicauit^a.

*De detractiōe legitima & Trebellianica, &
quando prohibita aut remissa
dicatur.*

CAP. XVII.

EMPRONIUS cū tres haberet
liberos, Seium, Meuium, Titiam,
filium Seium hæredē instituit, ad-
iecto onere fideicommissi, vt si Seius
sine liberis decederet, hæreditatem
Meuiæ & Titiaë sororibus restitueret. Seius aliquo
post tempore sine liberis decedens sororem Me-
uiam in vniuersa bona hærede instituit. Titiaë
autem 50. aureos legauit his verbis, *Titiæ sorori 50.
aureos do lego ultra substitutionem à defuncto patre fa-
ctam cui nullomodo derogari volo.* Meuia hæres 50.
aureos ex fraterna hæreditate præstari debere fate-
tur. At verò ex bonis paternis detrudere vult duas
quartas, tam legitimam Seij quàm Trebellianicam,
quòd vtriusque quadrantis detractio Seio debere-
tur. Legitima quidem vt filio: Trebellianica autem
tanquam hæredi instituto. Quæcunque autem Se-
ius petere poterat, Meuia sibi deberi omnia asere-
bat: quòd hæres à Seio in vniuersa bona instituta
esset. Titiaë autem ex bonis paternis nihil detrahi
debere dicebat, quia cū frater expressis testamen-
ti verbis dixisset, *substitutioni paterna derogari nolo,*

ni en la succession de ses peres ou mere. L'arrest donné le 17. de Iuin
1595. au profit de Louys de l'Estang Escuyer & Anthoinette le Brun sa femme
du Seneschal de Saumur contre Iean Rossignol inthimé.

simul

simul etiam iussisse intelligi debeat, vt bona pater-
na integra & illæsa fororibus competerent, nulla
facta legitimæ & Trebellianicæ detractiōe.

PRO TITIA. Duo in hac controuersia pro-
poni & præmitti debent, de quibus inter partes nõ
ambigitur. Nam & Seium constat potuisse vtram-
que quartam tam legitimæ quàm Trebellianicæ
iure detrudere: Simul etiam non dubitatur Seium
potuisse vtramque quartam fororibus fraterno af-
fectu remittere. Itaque in hac controuersia non a-
liæst quàm voluntatis quæstio. Primùm autem si
voluntas defuncti patris exquiratur, satis apertè pa-
ter Sempronium patrem voluisse, vt Seio sine libe-
ris decedente bona sua omnia æquo iure ad filias
peruenirent. Detractio autem si quæ fieri poterat,
ex alia iuris ratione procedebat: non autem ex pa-
terna animi declaratione aut vltima Sempronij pa-
tris dispositione, cui sanè detractio repugnat &
præiudicat. At Seius hoc noluit, sed voluntatem
defuncti patris plenioris fidei officio exequi velle
se declarauit. Licet quidem hæredi summo iure
& Trebellianicam, si fideicommissio grauatus sit,
& legitimam, si filius sit & velit, detrudere: Sed hæ-
redem, qui nihil detrahit, lex ait plenam fidem
& debitam pietatem exequi: & quoties aliquis si-
ne deductione restituit, eum magis plenioris offi-
cio præstandæ fidei fungi quàm donare respon-
det Vlpianus^b. Itaque laudanda Seij pietas, qui
defuncti patris voluntatem pro summa lege ha-
buit, & ex paterno iudicio hæreditatem patris
Sempronij integram sine vlla detractiōe forori-
bus æqualiter restitui voluit. Vt non dissimiliter
in eo testamento respondit Vlpianus, in quo te-

a l. patrem
& l. debi-
torem. ff.
que in
fraudē cre-
ditorum.
b. si spon-
s. §. si quis
rogatus. ff.
de donat.
inter vni-
& vxor.

a l. posthu- stator mandauerat vt priores tabulæ valerent. Ita
 mus. §. fin. que licet admittamus ius detrahendæ quartæ aut
 ff. de inoffi- legitimæ ad hæredem transmitti: Illud quidem lo-
 rupto & cum habeat cum defunctus aut intestatus decessit
 irrito test. aut testamento voluntatem suam non declarauit.
 At in ista causâ expressâ est Scij voluntas, quâ sub-
 stitutioni paternæ derogari aut detrahi quidquam
 noluit. Nam quò referri possunt verba testamen-
 ti, nisi vt interpretemur hanc fuisse Scij testatoris
 mentē, vt paterna bona appellatione ab iis distin-
 gueret quæ ipse acquisiuerat & quæ sua propria
 nuncupabat? Scilicet vt Meuię hæredi sua illa bona
 & à se quæ sita relinqueret: Sorores autem inter se
 æqualiter diuiderent paterna bona integra & illi-
 bata nullâ factâ detractiōe. Hanc defuncti verisim-
 ilem voluntatem obseruari oportet, & testamen-
 torum interpretationem ex ipsa testantium men-
 te & animi declaratione metiri æquitas suadet.
 Idque tunc maximè locum habet cum de fideicō-
 missis agitur. Quinimò etsi aliquod dubium in
 hac quæstione subesset, at certè clausulę istius *si sine*
 liberis, hæc plerumque vis est, vt quoties dubia &
 controuersa videtur, omnia debeant ad intestati
 causam reduci^d. Quo casu sorores istæ pari iure
 succedent, & paterna bona æquis partibus diui-
 dent. Ipsa autem æqualitas Titia petitionem cō-
 mendat: vt quemadmodum hæc non minus quam
 illa, Sempronij filia est: Ita etiam æqualitate iuris
 sorores istæ animi sui æquabilitatē testentur. Im-
 mō quis non miretur summam Meuiæ aut auari-
 tiam aut rapacitatem? Nam licet vtraque defuncti
 Scij æqualiter soror sit, Meuia tamen, quæ sola hæ-
 res instituta est, vniuersa Scij bona consequitur.

Neque

Neque tamē opulenta fratris hæreditas auaram e-
 ius cupiditatem satiare potuit: sed detractiōibus
 paternam hæreditatem imminuere contendit. Ni-
 miam hanc Meuiæ iniquitatem & inexplabilem e-
 ius auaritiam listi æquum est, vt quemadmodum
 ex patris morte idem luctus ad filias peruenit: Ita
 etiam in solatium amissi parentis bona eius æquo
 iure inter filias diuidantur.

PRO MEUIA. Quoties quis intestatus
 decessit, eius bona æquali iure secundum leges di-
 uidi æquum est & fauorabile. At cum defunctus de
 rebus suis disposuit, vltimas testantium voluntates
 obseruari oportet. Itaque in hac causâ omnis quæ-
 stio voluntatis est. Primum illud constat legiti-
 mam Seio in paterna hæreditate denegari non po-
 tuisse, & quidem legitimam nullo vel restitutionis
 vel fideicommissi onere grauata^a. Filius enim
 legitimam iure creditoris, tanquam æs alienum si-
 bi à patre debitum, consequitur^b. Quinetiam vltra
 legitimam debebatur Trebellianica. Nam quoties
 aliquis hæres institutus hæreditatem restituere ro-
 gatus est, hæres ille ad exemplum Falcidiae potest
 ex Trebelliano & Pegasiano Senatufconsultis quar-
 tam hæreditatis partem sibi retinere. Nam & Falci-
 dia & Trebellianica introductę sunt, ne esset inane
 nomen hæredis, ne fierent irritæ testantium vo-
 luntates, & vt hæres institutus præmio aliquo &
 commodo ad hæreditatem adeundam inuitaretur.
 Ergo Seio debebatur tam legitima quam
 Trebellianica, cum in liberis primi gradus vtra-
 que locum habeat, poteratque viuus de vtraque
 liberè disponere^c. Vtriusque autem tam legiti-
 mæ quam Trebellianicæ detrahendæ ius ad hæ-

a L. omni-
 modo & l.
 quonia. C.
 de inoff. te-
 stam.

b L. Papi-
 pianus. S. si
 quis impo-
 bes. ff. de in-
 off. test. l.
 si. S. si an-
 tem paren-
 tes. C. de
 curato-
 rum.

c l. Ray-
 naldus de
 testam.

dem transmitti & hæredis commodo cedere indubitati iuris est, nisi prohibitio aliqua deductionem impediatur. Itaque hoc vnum in quæstionem venit, an cum Seius dixit nolle se paternæ substitutioni derogari, deductionem vtriusque quartæ prohibere voluerit. Meuia hoc primum protestatur nolle se paternæ substitutioni aut derogare aut præiudicium afferre: Siquidem nihil petit quod fideicommissio & substitutione comprehendatur. Nā quoad legitimam, quis est qui legitimam substitutione vlla grauari & comprehendi dicat: cum lex eam omni restitutionis & fideicommissi onere liberam debere dicat? Trebellianica autē tantum abest vt vel substitutione vel fideicommissio contineatur, quin imò non aliter locum habet, quàm cum ex substitutione vel fideicommissi cōditione bona restitui oportet. Itaque vtraque illa detractio non ex pater

a L. quamquam. C. ad legem Falcidiam.
b L. ex scripto in fin. ff. de liberis
 nō iudicio procedit: sed illa quidem iure naturalib; hæc autem ex Senatusconsulto debetur. Nō potuit autem Sempronius pater in eo quenquam grauari aut substituere, quod non ex eius iudicio & liberalitate, sed aut naturali iure aut ex legis providentiā concedi & tribui oportet. Non ergo Meuia substitutioni paternæ derogat, cum ea detrahit, quæ iure particulari consequi debet, & quæ nulla substitutione contineri potuerunt. Sic cum quæreretur an ea, quæ viuis maritus in vxorem per donationem contulerat, in fideicommissi petitionem veniant: Respondet Paulus ea omnia extra causam bonorum defuncti computari debere: quia ea omnia vxor habitura esset etiam alio hærede existente. Iurisconsultus tamen aliud dicendum ait si maritus nominatim ea restitui iussisset. Eadem

c L. si adrogator ff. de adopt.

d L. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulg. pup. substi.

e L. sequens quæstio. ff. de legat. 2.

dem & non dissimili ratione si Seius nominatim hæreditatem restitui iussisset, nulla deducta legitima aut Trebellianica, certissimi iuris est non licuisse Meuiæ vllam deductionis & detractiois quæstionem mouere. At Seius nihil nominatim vetuit: Substitutioni parere voluit: Ideò substitutio locum habeat: Sed Meuia ea omnia consequetur quæ substitutione non continebantur, & quæ non vniuersali hæredis nomine ex testamento paterno, sed speciali & particulari titulo à lege competeabant. Neque verò vnquam censetur prohiberi detractio nisi verbis expressis prohibita sit. Quid ergo (obiiciet Titia) operabitur Seij voluntas, cum vetuit paternæ substitutioni derogari? Hæc verba commendationis vim quandam habent, ne Meuia hæres instituta substitutionem paternam vllō iuris prætextu violaret aut controuerteret. Potuit vltima Sempronij patris voluntas aliquo solemnitatis defectu argui & impugnari. Hoc fieri noluit Seius. Sed & plerunque tanta est hæredum quorundam peruicacia, vt etiam solemnia testamenta & suprema parentum iudicia impugnent & controuertant, atque ingrati liberi contra ius contraque pietatem parentibus debitam lites ex litibus ferant. Seius Meuiam sororem, quam hæredem instituebat, officij admonere voluit, ne vel paterno iudicio parere recusaret, vel fideicommissi legem violare præsumeret. Itaque Meuia nihil aliud sibi ad iudicari postulat, quàm quod lex detrahi permittit stante substitutione & vires habente fideicommissio.

SENATVS Meuiæ ex bonis paternis deductionem vtriusque quartæ tam legitimæ

a L. Marcellus. §. itē Sempronius ff. ad Sen. Trebell.

Arrest du Seij quàm Trebellianicæ concessit & adiudicavit

premier
iour de
Iuin 1585.
entre Iean
de Pierre-
feu & Phil-
berte Faria
sa femme
appellâs, &
Ieanne Fa-
ria Inthi-
mee. L'a-
uois escrit
pour les ap-
pellans qui
gaignerent
leur cause.

An contractum usurarium vetustas cōfirmare queat.

*Et an prisca moneta bonitas in redimenda an-
nui reditus sorte considerari
debeat.*

CAPVT XVIII.

ROENERATICIOS cōtractus, quibus pecunia pecuniã reditumve aliquem vsurariũ generat, reiici debere certissimi iuris est. Constat tamẽ quosdam esse contractus, qui Pontificiis constitutionibus adprobantur. Hos reditus cōstitutos vulgò vocamus, quibus debitor pro reditu pecunię duodecimam fortis præstare quotannis tenetur: dummodò ei liberum sit, quotiescunque voluerit, sortem exoluere & redimere: nec aliter nisi cùm ipsi debitori liberit. Improbi & callidi cōneratores olim vt exquisita fraude vsuras suas aliquo incerti reditus prætextu tegerent, solebant certo pecunię precio aliquam frumenti quotannis soluendi quantitatem stipulari. Constitutio Regia lata anno 1565. omnes eiusmodi contractus improbari debere declarat: ac generali sanctione cōstituit, vt quicumque contractus ex pecunię creditæ solutione originem haberent: illi qualiscunque reditus seu frumenti aut alterius speciei stipulationem cōtinerent, ad naturam redituum constitutorum reducerentur: nempe vt liceat debitori, quandocunque visum fuerit, restitutã sorte se liberare: atque interea non alium quàm pecunię reditum præstare.

stare, cùmque habita ratione duodecimę fortis, reiecto & reprobato quouis vel frumenti vel alterius speciei re litu. His ita præmissis facilius proponi potest controuersia, quę solemnii arresto iudicata fuit.

TITIVS à Scio decem frumenti modios sibi præstari petit. Constabat autem illos ex antiqui contractus stipulatione deberi: simul etiam ex eodem contractu olim inito constabat originem annuę illius præstationis pecuniariã fuisse. Scius causę suę defensionem autoritate constitutionis Regiæ tuebatur, ex qua contendebat præstationem annuam non aliam exigi posse, quàm pecuniariã habita ratione duodecimę fortis pecunię quam olim datam & creditam antiquus ille contractus continebat. Ideoque contractum ipsum ad formam eorum pecunię redituum, quos constitutos vocamus, reduci debere, vt & ipsi Scio debitori permitteretur reditum illum, quoties vellet, redimere, neque aliter quàm cùm vellet. Titius autem creditor duo proponebat, quorum occasione duplex erat controuersia illius quæstio. Primum enim Scius dicebat antiquum illum contractum vetustissimum esse, & annis plus centum antea initum. At verò tanti temporis præscriptio leuis momenti videbitur, & minimã erit autoritatis, si tanta vetustas contractũ olim bona fide initũ post tot annuas præstationes confirmare nequeat. Deinde dicebat, etsi licet reduci vetustum contractum oporteret, habendam tamẽ rationem prisca monetæ, cuius bonitas præsentem nummorum valorem longè excedit.

PRO TITIO CREDITORE. Debitorum

callidis subtilitatibus aut importunis petitionibus non est passim nec facile indulgendum. Vix enim quisquam sine aliqua spe lucri pecuniam suam crediti fide numerat. Itaque si excludatur omnis legitimus pecuniæ reditus, tolletur simul crediti fides, & credendæ pecuniæ voluntas, per quam inopia debitorum subleuari solet. Hinc factum est ut cum Tiberius credendi ius ad veteres antiquarum legum regulas referre vellet, *Statim* (inquit Tacitus) *inopia re; nummaria cœpit, commoto simul omnium ære alieno*. Pecunias suas sine lucro & sine scœnore mutuas dare, non priuatorum est sed Regalis munificentiæ. Sic Augustus, quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum illius gratuitum iis, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulgit. Alexander Seuerus plerisque pauperibus pecunias sine vsuris dabat ad agros emendos reddendas de fructibus. Antoninus Pius scœnus trientarium, hoc est minimis vsuris exercuit. Sophia Imperatrix eorum, qui ære alieno obstructi erant, debita creditoribus persoluit, & pignora dominis restituit. Sed exempla ista non priuatas liberalitates, sed Regias largitiones & muniticentias referunt. Nam cum sola lucri spes hominum inter se negotiationes & commercia plerunque exercent, quis non pecunias suas in emptionem prædiorum merciumve potius quam in nomina quosia collocabit? Quinimò potest hic contractus ipsa etiam iuris auctoritate defendi. Nam cum venditus sit non certa pecuniæ reditus, sed annua frumenti præstatio, dic contractus scœneratitius non potest. Etenim frumeti & cæterarum eiusmodi specierum dubia est, & varia quotannis æstimatio & incertus valor. Quæ

incertitudo contractus alioqui dubios confirmare solet. Constitutio quidem Regia contractus istos reprobat, sed constitutio futuris negotiis legem dicit. Non debet autem ad præteritos contractus extendi. Deinde licet constitutionis vim & auctoritatem etiam ad præteritos contractus nulla obstate præscriptione extenderemus: Hoc certe de ordinaria præscriptione decem vel viginti annorum, aut de ea quæ longissimi temporis dicitur, scilicet triginta vel quadraginta annorum intelligendum esset: sed non de ea quæ centum annorum memoriam excedit. Malè quisquis deinceps præscriptionem bono publico introducta humano generi patrocinari dicet, si tot annorum possessiones mouere & præstationes toties repetitas controuertere liceat. Hæc enim præscriptio centum annorum ex tanti temporis longinquitate vetustas iuris iusque antiquum propriè dicitur: atque etiam aduersus ipsam Ecclesiam Romanam sufficit. Imò etiam veri tituli vim ac firmitatem habet. Quinetiam tria hæc æquiparantur, lex, natura, & vetustas. Vnde fit ut si aliquo casu lex concessionem Principis requirat, tamen vetustas tanti temporis habeatur vice Principalis concessionis: Hinc est quod licet absque titulo Principis ius aquæductus prohibeatur: vetustas tamen habet vim tituli, non minus quam si concessionem Princeps indulisset. Itaque iniquum esset contractum tanto tempore confirmatum annuamque frumenti præstationem toties repetitam, ut eius origo memoriam hominum excedat, nunc demùm rescindi & reuocari. Postremò etsi concedamus nullam esse illam antiqui reditus constitutionem seu alienationem: ta-

a L. oleo.
& L. frumeti.
ti. C. de usuris.

b Glossa in l. 2. §. si. ff. de aqua pluua arc. c. L. fin. C. de sacros. eccles. No uella 10. et cap. ad audientiam. ext. de præscript. d. L. in summa in prin. ff. de aqua pluua arcenda. e. L. Senatus & l. quominus. ff. de fluminibus. ff. hoc in re §. dicitur aqua. ff. de aqua quod iudiana & estina.

a Tacitus li. 5. annalium.

b Sueto. in Augusto cap. 41.

c Lampridius in Seuerus.

d Capitoli nus in Antonini uita in prin.

e. edrenus pag. 320.

men quoties aliquis aduersus contractum iniectum restitui vult, oportet fieri restitutionem omnibus integris & sine vlla diminutione^a. Itaque vt id fiat, æquum videtur spectari quales nummi olim tempore contractus præstiti sint: Vt & plerisque aliis casibus considerari solet bonitas veterum nummorum, & valor prisce illius monetæ quæ primo contractus tempore exoluta est^b. Constat enim non tam in dies debilitari, multoque ære misceri, & nammos improbioris materiæ quotidie cudi & publicari. Itaque si reddi precium & redimi sortem oportet, conueniens est omnia ad tempus & originem contractus referri, & ex ipso constituti reditus die restitutionem precij iudicari^c. Quin & veteris numismatis habenda ratio, & inspicendus valor qui tempore contractus locum habuit^d. Nam siue intrinsecam materiæ ipsius bonitatem spectes, constat nummos ærosiores & deteriores nunc fieri. Siue promiscuum pecuniæ vsum attendas, nemo ignorat rerum omnium pretia creuisse. Ideoque cum præsentis nummi deterioris materiæ sint, precia autem rerum omnium aucta esse constat, si nummi totidem, non plures restituantur, non videtur idem reddi precium, cum non sit eiusdem bonitatis & valoris.

PRO SEIO DEBITORE. Nihil est in Republica odiosius, nihilque grauius aut damnari aut coerceri debet, quàm nîmia scœnoris & vsurarû exactio. Fœnus dictum est (inquit Varro) à fœtu & quasi à fœtura quadam pecuniæ parientis atque incrementis^e. Quoties autem ius de creditis pecuniis cum asperitate vsurarum dictum est, toties hæc eris alieni acerbitas discordias ciuiû & seditiones grauiissimas

uissimas in Republica Romana commouit. Itaque Cæsar ad conciliandos populi animos nihil gratius & aptius esse existimauit, quàm si debitores ita creditores satisfacere, vt ex summa æris alieni deduceretur quicquid vsuræ nomine numeratum aut præscriptum fuisset^a. Debitorum autem, qui ære alieno, obnoxij & graui scœnore oppressi miserè vexantur & detinentur, desperatio multis sepe clades excitauit: cum illi aut nouarum tabularum spe, aut ipsa debiti luendi difficultate ad res nouas audendas impellantur. His exemplis Liuius passim abundat. Sic etiam Tacitus Sanæ (inquit) *vetus urbi scœnre malum, & seditionû discordiarumque creberrima causa: eoque cohibebatur antiquis quoque minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis sancitum ne quis uonciario scœnore amplius exerceat, cum antea ex libidine locupletium agitaretur, dein rogatione tribunicia ad semuncias redacta. Postremo verita versura, multisque plebiscitis obuiam itum fraudibus, que totis repressæ miras per artes rursus oriebantur*^b. Salustius inter eos qui nouarum rerum cupidi Catilinariam conspirationem fouebant, refert Catilinam illis potissimum amicis ac sociis confisum qui ingenti ære alieno premebantur. Vt & cum Dauid metu Regis Saul salutis suæ consulebat. *Conuenerunt ad eum* (inquit sacra historia) *omnes qui erant in angustia constituti & oppressi ære alieno*^c. Aris alieni magnitudo Othonem ad res nouas impulit^d. Pietas Christiana non aliam quàm gratuitam pecuniæ vsum agnoscit. Verat dominus ne qui pecuniam mutuan dat, vsuris pauperem opprimat. Itemque alio diuino præcepto continetur: *Non faceritis fratri tuo ad vsuram*^e. Olim apud Germanos

^a Sueton. in
Intro c. 42

^b Tacitus
lib. 6. an-
nal.

^c Regum
1. ca. 22.
^d Sueton.
in Othone.
cap. 5.
^e Exod. c.
22.
f. Leuitic.
cap. 23.

^a L. unica
C. de repu-
sat. que in
iud. in inte-
gr. restitut.

^b Ca. olim
& ibi glos-
sa & cap.
cum cano-
nicis extra
de sensibus

^c L. fundus
Conclia-
ni ff. de no-
nat. l. boni-
tatis ff. de
enict.
^d L. 102.
creditor ff.
de solut.

^e Gellius
lib. 16. ca.
2.

scenus agitare & in vsuras extendere ignotum³
Ideoque (inquit Tacitus) *magis seruetur quam si ve-*

a Tacit. de *ritum esset*². Antisthenes apud Athenensium *ἄρα πλεῖστον*
 morib. Ger *ἔστω* ceteris omnibus esse dicebat, *ἔξωλές ποισ*³. Ro-
 man. *ma* nullæ permittabantur grauiores quàm cen-
 tesimæ vsuræ, & si quæ acerbiores aut maiores es-
 sent, vetabantur. Has autem sanguinolentas vocat Seneca⁴. Testatur Cicero Senatusconsultum factum esse vt centesimæ perpetuo scenore ducerentur⁴. Idemque Cicero Verri obiicit, quod præter legem duabus centesimis sceneratus esset. Habebant tamen Romani centesimis etiam leuiiores vsuras quincunces aut trientes, aliâsque quarum mentio apud Iuriconsultos passim occurrit. Imperator Alexander Severus vsuras ad trientes pensiones contraxit⁵. Iustinianus autem legitimum vsurarum modum iustissima constitutio-
 ne definiuit⁶. Centesimæ verò vsuræ erant eæ quæ
 de vsuris. singulis mensibus centesimum nummum reddebant, & vnoquoque anno duodenos : & hoc est
 quod Plinius duodenis assibus mutuari dicit⁷. Hinc
 10. ep. 6. 2. lubet admirari Christianorum, qui pietatem profitentur, acerbiter : si quidem Ethnici olim non ampliore quæstu aut exactiore crudelitate scenus exercuerunt. Imò & ipso Sidonij Apollinaris seculo decima sortis singulis annis pro scenore exigebatur, *Cauta est centesima sceneratori* (inquit) *que per biluifre perducta tempus modum sortis ad duplū adduxit*⁸. Quin & reddituum illorum, quos constitutos vocamus, ratio non adedò distat ab vsuris illis centesimis, & tamen ne sic quidem auaræ & in explebili sceneratorū acerbiterati satisfacit. Nant legi fraudem faciant, pecunias suas ea lege numerant,

c Seneca
 li. 7. de be-
 nef. ca. 10.
 d Cicero
 lib. 5. epist.
 ad Att.

e Læpid.
 in Seuer.
 f L. eos. C.
 de vsuris.

g Plin. li.
 10. ep. 6. 2.

h Sidon.
 Apoll. lib.
 4. epist. 2.
 ad Turmū.

vt pro reditu earum annuo certam frumenti quantitatem præstari oporteat. At verò cum frumenti varia esset pro annorum diuersitate æstimatio, non poterat illegitimi scenoris excessus vllâ certâ regula propter incertitudinem definiri. In hac autem causâ origo prima antiqua est, & prior ille contractus vetustissimus est, post quem initum aucta sunt rerum omnium precia, vt si nunc verum annui frumenti valorem spectemus, non dubium est quin vel ipsam sortem principalem vnico anno æquet, vel legitimas & permissas vsuras excedat. Itaque tales contractus nulli sunt ipso iure & vsurarij, adedò vt nulla nouæ constitutionis sanctione opus esset. Verùm lata est anno 1565. constitutio Regia, quæ tollendæ omnis dubitationis gratia magis ius antiquum declararet, quàm nouum quidquam introduceret. Continet autem Regia constitutio, contractus omnes, quibus pro pecunia reditus frumenti annuus promissus est, reduci debere, & pecuniaria vsurarum solutione æstimari : idque locum habere non in futuris tantum, sed & præteritis olimque initis contractibus non obstante quacunque præscriptione. Neque enim illegitima vsura vel consensu vel tempore tegi & confirmari potest. Sed constitutio expressè præscriptionem omnem reicit, & vsurarios contractus ad legitimum & licitum pecuniarij reditus modum reduci iubet. Itaque præscriptio, quam Titius allegat, nulla est & reicienda. Præscriptio neque legem vincit neque rationem⁹. Amat enim ratio veritatem, cui (vt ait Tertullianus) *nemo præscribere potest, non spacium temporum, non patrocinium personarum, non priui-*

a l. 2. Cod.
 que sit lon-
 ga consue-
 tudo.

a Tertull. de virginitate velâdis in pra. bl. si. C. de pignoris pignorum c. significat. de pignori. C. iusto de feudo dantur inuicem legis commissioe lib. 1. si dorum, & ibi Baldus. d. l. non solum. §. qui pignori & l. pignori ff. de usufructu. e. l. fina. §. si autem C. de communia de legatis. f. c. d. dudî extr. de decimis. c. causam. ext. de præscript. g. l. quem admodum de agris. et censuris li. 10. Cod. c. vigilantibus vel maris sanguini. i Baldus

legum rationi^a. Hinc est quod cum in pignoribus pactio legis commissoria reprobata & illegitima sit: ideo fit ut nulla præscriptio impedire possit ius redimendi & luendi pignoris^c. Sic etiâ quoties contractus pignoratitius arguitur, creditor, etsi simulata emptione detraxerit, non tamé potest rei ipsius proprietatem præscribere^d. Eadé ratione si de rebus agatur quæ certo casu certave conditione subiacent restitutioni, res illæ neque alienari neque hypothecæ subici possunt, sed eueniente conditione restitui debent. Neque tunc (inquit Imperator) usufructio longive temporis præscriptio contra legatariû & fideicommissarium procedit^e. Laici decimas tenere ac possidere non debent. Hinc fit ut neque etiâ vllô tēpore eas præscribere possint^f. Nā malæ fidei possessor is censetur, qui aliquid contra legum interdicta mercatur, adeo ut neque ipsa longi tēporis præscriptio eum tueatur^g. Nec dissimiliter quocumque lex obstat, vel de periculo animæ agitur, nunquā sententia transit in rem iudicatā^h. Quæ omnia si cæteris casibus vera sunt, quantò magis in illicita usurariæ præstationis stipulatione, ut neque temporis neque rei iudicatæ exceptio eam tueri & confirmare debeat? Quod auté postremò obiicitur habendam rationem bonitatis nummorum, quæ ipso tempore contractus erat: illud iniquum est nec rationi iuris consentaneum. Nam in nummis non ipsa materiæ bonitas, sed valor qui publica auctoritate dicitur & propositus est, spectari debet. Nū-

ex. de pres. Clement. i. in si. de foro competenti. h. l. si pōsus §. si vult ff. de donat. inter vivum & uxorem. c. lator. & ibi glossa & cap. con sanguini. extr. de re iudicata & cap. fraternitatis extr. de frigid. & malef. ad leg. cum allegas. C. de usuris.

mi non ex materia, sed ex publica lege æstimantur, *καὶ διὰ τὸ τὸ ὄνομα ἔχει νόμισμα ὅτι ἐ φῆσαι, ἀλλὰ νόμισμα ἔστι*, inquit Aristoteles^a. Intrinsicè nummorum bonitas consistere intelligitur, aut in ipso Principis caractere, ex quo materiæ formam accipit, aut in ipso valore qui auctoritate publica, precij loco, impositus est. Vnde etiam Pontificiæ constitutiones rationem habent currentis monetæ^b. Sic etiam Abraham dicitur appendisse 400. siclos argenteos monetæ probatæ^c. Probatam autem monetam ex propria dictionis significatione interpretantur, quæ inter mercatores currens vsu promiscuo & certo recipiebatur. Atque ita in pecuniæ debitæ exolutione non alia nummorum ratio habenda, quàm quæ publica æstimatione consistit, & quæ ex regia auctoritate procedit. Sic enim in his similibusque communem vsum spectari ex doctorum sententia conueniens videtur^a.

SENATVS iudicauit annuam illam frumenti præstationem ad legitimum duodecimæ fortis modum reduci debere, adiecta redimendi, quoties debitor vellet, facultate: ut interea annuatim non alium redditum præstari oporteret quàm pecuniariû: idque non ex prisca veteris monetæ bonitate, sed habita ratione æstimationis nummorum quales nunc in commercio sunt.

Monsieur le President Seguier, le Mardy premier iour d'Auail 1586.

a Aristoteles lib. 5. c. 5. Ethic.

b Clementis 2. & ibi glossa de decimis. c. Gen. ca. 23.

d Molinæus tractatu de vsuris. quæstio 100 10h. Gall. quæst. 203. & 9. 302. Boerius de cessione 27. c. Arrest prononcé en robbe rouge par

CAPVT XIX.

MEVIA cūm post obitum Seij mar-
ti dotem sibi exolui peteret, & in-
gens esset aliorum creditorum nu-
merus: res ipsa docuit defuncti bo-
na æri alieno nō sufficere. Illud qui-
dem iure nostro constat in immobilibus præroga-
tiuam creditorum ex hypothecæ constituta tem-
pore spectari, adeo vt ipsi etiam mulieri præferan-
tur, si priores expressa hypothecæ stipulatione sibi
cauerunt. Neque enim in immobilibus vel dotis
priuilegium vllum est, vel bona hypothecæ obno-
xia in tributum veniunt. De mobilibus præsens est
controuersia. Creditores cūm bona æri alieno non
sufficiant & de mobilibus agatur, petebant vt in
tributum iretur. Mevia dotis præcipuam esse cau-
sam dicebat, nec tributoriæ actioni aduersus do-
tem locū esse. Sed hoc potiùs obseruari debere, vt
pecunia ex mobilium venditione redacta sine vlla
diminutione in plenam & integram dotis solutio-
nem imputetur & impendatur. Ac tum denique si
quid dote exoluta supersit, ceteros creditores in tri-
butum ire æquum videatur.

al. ff. selu
to matrimo
nio.
b l. vnica.
s. vt ple
nius. C. de
rei vxor.
act. s. fue-
rat de a-
tionib. in
Instit.

PRO MEVIA. Viduæ dotem repetentis
magna est commendatio, & digna multo fauore
persecutio. Dotium causa (inquit Pomponius)
semper & vbique præcipua est, ac publicè interest
dotes mulieribus conferuari^a. Hinc fit vt non so-
lùm bona viri tacitæ hypothecæ iure ad dotis resti-
tutionem mulieri obligata dicantur^b: sed & ceteris

ris creditoribus etiam tempore anterioribus præ-
ferri mulierem iura voluerint^a. Eadēque ratione
mulieri dotem repetenti nec compensatio nec re-
rum amotarū exceptio obiici potest. Quin potiùs
remouentur omnia quæcunque soluto matrimo-
nio restitutionem dotis filtere & impedire pos-
sent^b. Interest enim Reipublicæ mulieres in dotis
repetitione priuilegij alicuius prærogatiua dona-
ri^c. Quanto autem fauore ista dotis restitutio debi-
toris facultates ipso iure minuat, rectè & eleganter
tractat Demosthenes in sua contra Philippum o-
ratione. Priuilegia autem dotis plura sunt, cūm etiā
ius tacitæ hypothecæ Iustinianus mulieri concessit
eodem priuilegij gradu eodēque fauore, quo
creditor i. l. cuius pecuniā res est empta, aut qui in
nauium fabricandam & domum reficiendam pec-
uniam credidit^d. Sed & inter personales credi-
tores actio dotis priuilegium habet. Quæ propria
est huius loci tractatio. Si dos (inquit Paulus) filio-
familias data sit vel tutelam administrauerit, habenda
erit ratio priuilegiorum in actione de peculio^e. Sic
& alio loco Hermogenianus, Si sponsa (inquit)
dotem dederit, nec nupsert, vel minor duodecim an-
nis: vt uxor habeatur, exemplo dotis, conditioni, fa-
uoris ratione, priuilegium, quod inter actiones per-
sonales vertitur, tribui placuit^f. Quibus ex lo-
cis atque etiam ex Nouella Iustiniani constitu-
tione^g, patet dotis persecutionem priuilegium a-
liquod etiam inter personales actiones habere. At
verò nullum aliud priuilegium inter persona-
les creditores æstimari potest, nisi vt in mobili-
bus cæterisque rebus, quæ hypothecam non reci-
piunt, prærogatiua concedatur. Nam & inter

al. asiduis.
C. qui po-
tiores in pi-
gnorel. ubi
adhuc. in
reb^o. C. de
iure dotiū.
b dicta l.
vnica. s. ta-
ceat. C. de
rei vxoria
actiōne.
c l. interest
ff. de bonis
auth. sud.
posid.

d Nouella
97. de e-
qualit. do-
tis. s. hiscō
sequens.
e ex factō.
f s. ff. de ff.
de peculio.

fl. si spon-
sa ff. de iu-
re dotium.
g Auth.
quo iure C.
qui potio-
res in pi-
gnore.

a Novella
91. vt ex
actione in
stante do-
tis. &c.

ipſas quoque dotes ita priuilegium hoc attēditur, vt ex temporis ferie & coniugiorum ordine cuncta ſpectentur & æſtimentur: atque prior dos poſteriori præferatur. Nostro autem iure ſi mulieri nullam ſuper mobilibus prærogatiuam tribuamus: conſequens eſſet in Francia doti nullum omnino competere priuilegium. Neque enim in immobilibus tacitæ hypothecæ prærogatiua, quæ ex Juſtiani conſtitutione cæteros creditores etiam anteriores in fauorem dotis excludebat, apud nos locum habet: ſed hypothecarij creditores qualeſcunque nulla adhibita diſtinctione ex die contractus hypothecæ iura conſequuntur. Si nulla in immobilibus eſt niſi ex tempore contractus, hypothecæ prærogatiua, & nunc cum de mobilibus agitur a quo iure cum cæteris creditoribus veniat: dicendum eſt nullum omnino apud nos in Francia competere doti priuilegium. Illud autem iniquiſſimū eſſet, cum diuerſa ſit multoꝛque fauorabilior mulieris quàm cæterorum creditorum cauſa. Nam cæteri creditores cautioni & ſecuritati ſuæ proſpicere poſſunt, ac ſi debitorem facultatibus labi præuideant huic periculo occurrere poſſunt, & ne quid damni ſentiāt procurare: ſi quidem debitorem appellare & ab eo pecuniam idoneo tempore exigere creditoribus licet. Mulier autem viuo marito & conſtante matrimonio dotem repetere nō poſteſt, nec in facultates mariti inquirere, aut cuiquam alij pecuniam dotalē committere. Sed & alio ruruſum reſpectu non eadem eſt mulieris & cæterorum creditorum cauſa. Mutuum Iuriſconſulti ita appellari dicunt, quia de meo tuum fiat. Quoties ergo creditores debitori mutuam pecuniam numerant, ſi pecunia

pecunia accipientis. Aliud in dote, cuius dominū ita ſemper remanet penes mulierē, vt maritus pecuniæ dotalis non tam debitor dici debeat quàm depositarius. Quod autem obiciunt, in mobilibus nullum neque tacitæ neque expreſſæ hypothecæ ius, nullamque prærogatiuam eſſe, illud neque abſolute neque indefinite verum eſt. Quis enim ignorat Saluianum interdictum iure prætorio tribui, vt dominus fundi res coloni illatas, eſſi mobiles, tacito tamen hypothecæ iure ſibi obligatas aſſerere poſſit. Postremū & ex lege municipalis & ciuili Romanorum iure tributoriæ loci non eſt, cum creditor poſſeſſioni pignoris incumbit, remque ipſam, quæ ei in pignus & ſecuritatē data eſt, penes ſe habet. Mulier autem, quæ dotem dedit, in iſta exceptione eſt. Nam ſtatim atque matrimonium contractum eſt, conſtat iure noſtro mutuam inter coniuges ſocietatem iniri vt hac ratione communio perſonarum inducat communionem rerum. Mulier enim ſocia eſt diuini & humani iuris. *Commiſſa familia & una domus eſt* (inquit Paulus Iuriſconſultus). Vnde non immeritō Innocentius Papa argumentatur à ſocietate ad matrimonium. Sic etiam Imperator vocat vxorem ſociam rei humanæ ac diuinæ domus. Itaque ſi verum eſt perpetuam inter coniuges iniri conſtante matrimonio ſocietatem, hoc certè ex natura ſocietatis conſtat vnumquemque ſociorum rei communis pro parte ſua poſſeſſorem eſſe & dominum. Itaque ex ſocietatis ratione mulier, tanquam ſocia, eodem iure quo & maritus, mobilia communia poſſidebat, & ſoluti matrimonij tempore, non minus

100 iis. ff.
de Saluian
no. interd.
l. 4. ff. de
pactis. l. 2.
3. & 4. ff.
in qui-
bus cauſis
pignus vel
hypot. ſac.
cont. l. ſi nō
inueſta &
l. ſi. C. cod.
titulo. l. ſi
fundus. §.
in vendica
tione. l. pi-
gnoris. ff.
de pignori
bus.
b l. pro da
biso C. de
bonis aucto
iudicis poſ
ſid. l. pro
ratoris. §.
plane. ff. de
tributi. ac
tione.
c l. 1. §. ſi
vir aus v-
xor. ff. ad
Senat. Sil-
lan. l.
d Cap. 2. ex
tra de ſpō
ſalibus.
e l. aduer
ſus. C. de
crimine
expilator
hanc

quàm maritus, ea penitus se habuisse censerī debet, Mulier ergo possessioni mobilium tanquam pro pignore incumbēbat. Ideoque & in mobilibus & in pecunia, quæ ex eorum venditione redacta est, prerogatiuam habere debet. *Æs* alienum cæteris creditoribus, si facultates debitoris suppetant, exoluetur: sed dotis præcipuam esse causam cum Iurifconsultis dicamus.

PRO CREDITORIBVS.

Fallitur quisquis legum Romanarum constitutiones de nuptiis, de dote, pactisque dotalibus ad usum forensem moreſque nostros transferre voluerit & iuri nostro conuenire dixerit. Coniuges ciuili Romanorum iure poterant inter se contrahere, modo ne in fraudem & donationis causa: licebat marito uxorem legato vel hæredis institutione honorare. At hæc omnia nostro iure & ex consuetudinum nostrarum præscripto locum non habent. Nulla erat apud Romanos societas inter coniuges, nisi expressa conuentione imita esset^a. At pleraque consuetudines nostræ societatem inter virum & uxorem solo coniugio coiri volunt, etsi de ea nihil sit conuentum. Mulier Romano iure bonis paraphernis fruebatur, fructusque in commodum suum vertebat: imò & bonorum paraphernorum administratio ac dispositio mulieri permittebatur. Nostro autem iure mulier, simulatque nupta est, non potest aliter contrahere nisi volente & auctore marito. Maritus verò omnium mulieris bonorum fructus percipit, & liberè de fructibus perceptis arbitrio suo etiam in scia muliere disponit: nulla dotis ac paraphernorum distinctio. Sunt etiam pleraque alia in hac ipsa pactorum dotalium materia,

a *L. alimè*
ia. *S. qui so*
cietate. *ff.*
de *alim. et*
cib. *legati.*

iusque

iusque quæ ad nuptias spectant, in quibus multas iuris Romani & nostrarum municipalium consuetudinum diuersitates animaduertere licet & commemorare. In isto autem de dotis priuilegio tractatu, non satis est præcipuum dotis fauorem commendare: sed illud maximè debemus attendere, an legibus nostris & usu nostro forensi aliquod sit, & quale sit dotis priuilegium. Itaque hoc primùm apud nos constat, omnes contractus, vt publica auctoritate nitantur, à notariis & tabulariis publicis recipi solere. Est autem notariorum stylus communis & consueta formula, vt vnique obligationi expressam hypothecæ omnium bonorum stipulationem adiciant. Omnes itaque contractus à notariis recepti expressam habent hypothecæ formulam adiectam. Mulieris autem priuilegium ex Iustiniani constitutione^a non aliud est, quàm vt habeat ius tacitæ hypothecæ, & præferatur creditoribus tempore anterioribus, sed iis scilicet qui aut nullam habent hypothecam, aut tacitæ tantum hypothecæ ius habent. Non enim hæc fuit Iustiniani mens, vt mulier creditoribus anterioribus expressam hypothecam habentibus præferretur. Quid enim iniquius esset quàm si ius aliquod seu hypothecæ seu aliud quodcumque expressa stipulatione quæsitum nobis iniustitollī posse qualicumque priuilegio diceremus? Vt & ex Stauolæ responso satis constat priuilegium, quod expressam habet hypothecam, etiam hinc & Casari postea contrahenti præferri^b. Ac generaliter hæc communis est & potior iuris doctorum sententia, vt ex Iustiniani constitutione mulier anterioribus creditoribus præferatur, sed ta-

a in d. l. of
fidus. c.
qui pot. in
pign.

b. *de bon. l. f. §. ff.*
qui pot. in
pign.

citam tantum habentibus hypothecam, non autem iis qui expressa conventionem sibi hypothecam ante pacta dotalia & nuptiarum tempus stipulati sunt. Ut neque etiam dos præfertur fisco, si hypothecam præcedentem fisco habeat. His ita præmissis satis aperte constat, quoties de immobilibus agitur, ius nostrum non tam Romano iuri contrarium quam ab eo diversum esse. Nam quod in immobilibus mulieri prærogativam tribui non videmus, sed ex contractuum die creditores eos haberi potiores qui priores sunt, hoc non aliunde procedit quam quia usu nostro quævis obligationes, postquam à notariis receptæ sunt, & in publicam atque authenticam contractus formam redactæ, in illis hypothecæ stipulatio expressis verbis continetur, si quidem hoc ex stylo & formula notariorum obtinet. Atque ita quotiescunque de hypothecæ iure inter creditores non chirographarios agitur, ordo & prærogativa ex tempore censetur, nulla habita favoris consideratione, siue de muliere agatur, siue de Ecclesia, minore, aut fisco. Quoad mobilia autem, generalis est hæc regni istius lex & consuetudo, mobilia nullum ius hypothecæ recipere. Nam quod obiicitur ex Saluiano interdicto inuecta & illata tacito iure obligari, idque etiam apud nos obseruari: Hoc idem speciali ratione introductum est quia usu nostro hæc solita est locationum formula, ut inquilinus teneatur pro annuæ pensionis securitate mobilia inuehere & inferre, quæ ad pensionis solutionem sufficiant: ut id non tam ex villo tacito iure quam ex solita locationis formula & expressa conventionem apud nos locum habere intelligatur. At verò dotis privilegium

Accur-
sus, lo. Fa-
ber, Bar-
tholus, Bal-
dus, Sali-
cetus in d.
l. assiduis
ad §.
fuerat. de
actionibus,
in Insti.
b. l. 2. C. de
privilegio
fisci.

Meubles
n'ox point
de suite
par hypo-
theque.

non aliud est etiam Romano iure, quam ut tacitæ hypothecæ ius ei tribuatur. Huic autem privilegio locus esse non potest, nisi in iis quæ hypothecæ subici possunt. Mobilia verò nullum hypothecæ seu tacitæ seu expressæ ius moribus nostris recipiunt. Consequens est ergo ne immobilibus vllum sit dotis privilegium. Idem etiam in ecclesia, & in fisco, & in minore dicemus, ut si debitor æri alieno exoluendo impar sit, creditores omnes qualescunque sint, si de mobilibus agatur, in tributum veniant & equali portione commune ferant damnum. Immobilia verò ex tempore hypothecæ legem accipiunt ut priores potiores habeantur. Quod si in mobilibus ex privilegio dotis mulierem præferri diceremus, sæpè fraudes committi contingeret. Proponamus debitorem aut mercatorem esse, aut eum cuius facultates præcipue in pecunia & mobilibus consistant: ille si ære alieno urgeatur, & creditores frustrari & decipere volet, uxorem ducet & dotali instrumento mendaci asseueratione fatebitur ac declarabit recepisse se dotem gradem & immensam, atque ita interposita vxoris persona creditores eludet, eosque tam pecunia quam cæteris mobilibus frustrabitur. Nam quod obiicitur mulierem societatis iure possessioni mobilium incumbere: hoc sane absurdum est. Dotem enim non societatis titulo aut quasi socia, sed creditoris iure possit. Soluta enim morte mariti matrimonio, nisi mulier societati renunciaret, etiam ipsa creditoribus obligabitur. Quod si Mevia societati renunciavit, ut hoc ei licere constat, non potest quidquam iure societatis, cui renunciavit, habere aut possidere. Neque enim possidet qui vel renunciavit vel pro

derelicto habuit. Itaque in hac causa nihil est equi-
us quã vt omnes creditores, qualicunque iure ni-
tantur, in tributum veniant. Quemadmodum enim
ex lege Rhodia si leuandæ nauis gratia iactus incen-
dium factus est, damnum debet omnium contribu-
tione sarciri : ita etiam quoties constat debitoris
profusione aut inopia, non posse creditoribus satisfaci,
æquissimum est pari omnium iactura & contribu-
tione commune damnum inter omnes potius
diuidi quàm inæqualitatem istam induci vt alij o-
mne quod sibi debetur sine vlla iactura ferant, alij
autem nihil omnino consequantur. Hac est æqui-
tatis ratio, cuius occasione lex civilis voluit æquali
portione pro rata debiti quantitate omnibus credi-
toribus consuli a. Huc referri debet quod Seneca,
Debitor (inquit) se foro cesserit portionem feram b.
Nam quod Seneca vocat portionem ferre, Vlpia-
nus appellat in portionem vocari c.

SENATVS creditores, tam mulierem quàm
cæteros, in tributum venire iussit, nec doti priuile-
gium vllum aut prærogatiuam in mobilibus præ-
ter cæteros creditores tribui oportere iudicauit d.

a l. pro de-
bitis. Co de
bonis au-
tho. iudicij
possidendis

b Seneca
li. 4. de be-
nef. ca. 39.

c l. quod
autem. S.
sciendū. ff.

quæ in
fraudem
creditorū.

b Arrest
du Mardi
2. d' Aueil

1591. M. Buisson plaidant pour les enfans de feu Pierre Touuoie appellans
Et moy pour Margueritè Touuoie & consors inthimez. L'arrest est au
proffit des inthimez.

Pareil arrest auoit esté auparavant solemnellement donné & prononcé
en robbe rouge, par Monsieur le premier president de Harlay, le Lun-
dy 23. de Decembre, 1587. entre Barthelamyloarde & consors appellans. Et la
femme de Charles Desiardins inthimee.

RERVM ET VERBORVM
 INDEX IN QVATVOR
 LIBROS ANNÆIRO-
 BERTI RERVM IV-
 CATARVM.

Qui Locorum communium instar est.

*Prior numerus librum, Secundus caput, Tertius verò pa-
 ginam denotat.*

A

BBATI AS
 vt sint in
 monachos
 hierarchi-
 cæ curæ l.
 1.c.7.p.130
 Abesse iudi-

cio, vt maluerit Alcibiades,
 quàm saluti suæ deesse capi-
 tali supplicio damnatus l.
 10.160

Absentia longa, vt reum consti-
 tuat l.10.179

Absens vt plerumque magis
 damnatur quia contumax,
 quàm quod nocens sit l. 10.
 163. Vt in causa capitali ne-
 mo accusandus nec dānan-
 dus l. 10. 160. in Ab-
 sentem collata sacerdotij &
 beneficij promissio, vt non

prius rata sit & effectū for-
 tiatur, quàm resignatio grata
 acceptaque habeatur 3.1.557
 in Absentem lata condemna-
 toria sententia, vt executioni
 mandetur l.10.169
 in Absentes citatos in iudiciū,
 quæ fuerit procedēdi forma
 apud Romanos l.10.167
 Absentium fama, vt calamitatis
 facile opprimi possit l. 10.
 178. in Absentium damna-
 torum effigiem seu imagi-
 nem, vt soleat procedi l.10.
 183. Itēque sententiæ exe-
 qui 184. *vbi nonnulla huius
 exempla.* in Absentibus Reip.
 causa, vt potior videatur e-
 ius ratio qui læsus arguitur
 3.3.591

vt ob Academiarum institutio-
 nem & studium erga profes-
 sores liberalium artium, la-
 11

datus fuerit Adrianus Cæsar
3.35.85
Accessorium & quoduis onus
rei adiacens, vt naturam eius
fundi cui incumbit sequi de-
beat 4. 13. 828. Vt sequatur
principalis naturam 3.1.561.
Illius naturam vt induat *ibid.*
Achillis votum vt lubenter vo-
uendum 2.16. 490
ad Accusandum qui turpi que-
stu impelluntur, vt non ad-
mittendi 2.18.529
Accusationis Ætherij & Ad-
dæi exemplum 1.4.40. Item
& Caij Antonij *ibid.* Accu-
sationis inscriptio cur ab ac-
cusatore requiratur 1.14.
252
Accusantium falsò exempla
1.4.34. & 35
Accusator defuncti quamuis iu-
re accusauerit, ab illius tamē
hæreditate tanquā indignus
remouendus 2.18.520. Vt in
crimen subscribere debeat
ad cuiusdam calumniam
1.14.251. & seq. In crimine
adulterij antequam admitta-
tur, quæ requirantur 1.14.
255
Accusatores cur olim sectores
appellarentur 2.6.368. Vt
canibus collari 1.14.252. Ac-
cusatorum aliquot exempla,
qui cum criminis de quo ac-
cusabantur se innocentes as-
fererent, alia patrata à se cri-
mina quæ ignota erant con-
fessi sint 1.4.40. & 41.
Actio, quæ ex contractu descen-

dit, vt non aduersus illum qui
contraxit, sed aduersus eum
cuius nomine contractus ini-
tus est, competat 3.17.695
Actionem famosam vt non ad-
mittat lex inter coniunctas
personas 2.12. 456. Item nec
pœnalem *ibid.* & 459. Actio-
nem non exitu iudicij, sed in-
troitu constare 3.8.645. de
Actione iniuriarum, & an ad
eos qui ex familia sunt per-
tineat 4. passim toto cap. 11. à
p. 822. ad pag. 826
Actiones ex maleficio vt exe-
quenda 1.14. 247. Nostras,
bonæ sint an vitiosæ vt dis-
cernat & diiudicet sola mens
4.10.813
Agentium vt ultra eorum in-
tentionem nihil operentur
4.7.772
Actum ipso iure nullum vtrum
quis confirmet, quo casu ac-
tûs censetur nouus, vt distin-
gui soleat: an verò actus ipso
iure subsistat 3.27.697.
& seq.
Ademptio testatoris rei donatæ
aut legatæ vt præsumatur,
quoties aut res à testatore
vendita aliena sit, aut aliquo
casu aliam fieri necesse est 4.
8.777
Vbi de Administratore rerum
cuius agitur, satis est, si eo
tempore quo creatus fuit, i-
doneus fuerit: nec attendit-
tur, an postea facultatibus
lapsus bona alienauerit 3.
582

Ado;

Adoptiones, vt non inter viuos
tantum, sed & vltima volun-
tate celebrentur 4.4.755. Vbi
id genus plura exēpla profe-
runtur
Adulter & adultera qui dicantur,
1.13.227. & 2.7.390. vt a-
dultera habita quæ sæpius
nubis 1.8.135. Adulteram e-
tiam damnatam, vt possit
maritus intra biennium re-
ducere 1.14.250. Vt illius
receptio post pœnitentiam
suaudeant canones *ibidem.*
Adulterarum pœna quæ ve-
rit sub Theodosio Imp. 4.
10.791
Adulterij accusatio vindicta &
persecutio vt propriè soli ma-
rito competat 1.13.227. Il-
lius accusatio vt etiam spon-
so concedatur 1.13.236. Vt
quinquennio præscribatur 1.
14.250. ad adulterij mulieris
purgationem, vt non suffi-
ciat sola mariti taciturnitas
1.14.242. in adulterij accu-
satione vt maritus patri præ-
ferendus 1.13.229. & quæ in
hac accusatione iudici ob-
seruanda *ibid.* Illius criminis
& homicidij crimen vt vi-
duas mulieres priuent omni
petitione 1.14.246. Illius &
Stupri differentia 1.13.227.
Huius criminis quàm variæ
pœnæ 1.13.14. p. 232. & seq. ad
236. & 253
Adulterationum mulierum coer-
ctio: quandiu apud maritos
& parentes fuit, vt vigue-

rit pudicitia 1.14.253
Adulterium cur in Gallia fre-
quens sit crimen 1.14.254.
Olim commissum vt sequen-
tis matrimonij velamento
non extingueretur 1.14.242
Aduocatio & patrocinium vt
sit officium voluntarium 4.
14.834
Aduocatus rem aut arcanum
clientis patefaciens vt perfidi-
diæ arguatur 2.19.530. Vtrum
in ea causa, in qua patroci-
nium alteri parti præstat, te-
stis aduersa produci possit 2.
passim toto cap. 19. à p. 530: ad
544. maxime p. 533. Vt clienti
fidei, sed iustitiæ & Sententi-
veritatem debeat 2.19.544.
Illius munus vt & sacerdotis
sacrosanctum 2.19.533. Vt &
vitæ hominum necessarium
ibid. laudabile *ibid.* Illius
commendatio *ibid.* in Aduo-
cato quanta fides & pruden-
tia requiratur 2.19.531. Ad-
uocati legitimi munus qua-
le 2.19.542. Quæ item pro-
fessio *ibid.* Aduocati qui lau-
dabiles 2.19.534. Illorum
munus *ibid.* Aduo-
cati vt veridici esse debeant
2.19.539. Illorum iusturan-
dum annuatim præstandum
ibid. Auaritiam & præuari-
cationem vt fugere debeant
540
Aduocatorum artem vt *ibid.*
vbi vocauerit Marc' Brus
2.19.541. Illorum lingue
Ll ij

Intemperantia quam sit periculosa 2. 19. 531. Supremæ Parisiensis curiæ endomium 2. 19. 535. in Aduocatos malos & malæ fidei inuectio. 2. 19. 536. 537. 540.

& 541

Æacis Philosophi exemplum, qui cum formosissimam haberet uxorem ter tantum habere congressum habuerit & inde tres filios sustulerit 4. 10. 802

Ædes si semel sacra facta sit, ut diruto edificio area sacra maneat 4. 8. 775. de Ædibus deposita ligna ea mente ut reponantur, ut sint ædium: sed si vsque ad aream deposita sint, licet eadem materia restituatur, alia tamen erit eades 777. Ædibus dirutis an idem ius quod ante ruinam competeat dureri in illarum area 775. & seq. Ædibus incendio vel ruina a sumpris, ut tam vsusfructus quam habitatio extingui dicatur: aded ut ne in area quidem & cæmentis vsusfructus remanet 776

Ædificium ut & quatenus solo cedere debeat 4. 8. 774.

Ædificio resecto, ut pristina reuiuifcat obligatio, exemplo natus nunc soluta ac postea iisdem tabulis compactæ 777

apud Ægyptios: ut non liceret ægrotos curare præter medi-

corum antiquorum præcepta 1. 5. 69

Æger si pecunias aut possessiones donet, ut non volens fecisse credatur & rescindatur 1. 2. 17

Ægri apud Babylonios, Indos & Assyrios ut curarentur 1. 5. 63

Ægroti salus ut medici prima lex & finis sit 1. 5. 56. Ægroti amico qui assidet hereditatis caprandæ causa, ut vulturis instar sit cadaver expectans 2. 13. 466

Ægrum perire voluit, qui census pereuntis inuadit 2. 13. 466

Æmulatio inter liberos quæ laudabilis 1. 15. 264. Malorum procliuus 1. 9. 151

Æqualis natura ut æqualem parentum in liberos affectu suadeat 3. 6. 611

Æqualis parentis in liberos affectus exemplum 3. 6. 616. Ut illa æqualitas desideretur 617

Æqualitas inter liberos ratione bonorum ut sit causa concordie 1. 15. 265. Ut inter inæquales summa sit inæqualitas 4. 13. 828. Ut inter liberos summo studio colenda & obseruanda 3. 5. 268. Ut non semper seruanda 1. 15. 160. Illius inter liberos quantus sit fauor in interpretandis dubiis testatorum voluntatibus 1. 15. 268

Illius æqualitatis commendatio ex constitutione Imperatoris 269. Senatufconsulto confirmata *ibid.* de Æqualitate inter liberos ex pacto seruanda 1. 15. pass. à p. 256. ad p. 269

Æquitatis prima pars ut sit æqualitas 1. 15. 268

Ærario publico exhausto ubi necessitas publica premit, ut nulli à contributionibus innumnes sint 2. 2. 314

Æs alienum hæreditarium ut totum imminuat patrimonium, seu totam hæreditatem, non certi loci facultates 4. 13. 830. Ut pro portionibus hæreditariis à singulis hæredibus exolui & præstari oporteat *ibid.* Quomodo inter primogenitum & ceteros hæredes diuidatur 4. passim toto cap. 13. à p. 826. ad pag. 831. in Ære qui non habet, ut luere debeat in corpore 2. passim toto c. 15. à p. 479. ad p. 486. maxime 485

Æris alieni personales actiones, ut non fundum, sed hæreditis personam sequantur 4. 13. 831. Illius pudor, ut sit legitima rædij & sollicitudinis occasio 2. 6. 376. item & acerba seruitudo *ibid.*

Æris seu bonorum defectus ut corporis cruciatu supplendus 2. 15. 479. Idque transacto semeltri à condemnatione 486

Æschynes empiricus quam perniciosus fuerit 1. 5. 64

Æstimatio ut venditionis sit species, & maneat res æstimata commodo & periculo eius qui illam æstimatum accepit 1. 16. 278

Ætas centum annorum ut ne homini quidem extrema sit 4. 2. 737. Etiam senilis ut largiendi in piis causis animi votumque non adimat, sed addat 4. 2. 733. Ut formæ detrimentum adferat & frontem rugis decurper 2. 12. 458. Sexaginta septem annorum ut etiam robustissimis satis longa 4. 2. 731. & ut ad eam vsque tãquam extremam, vsusfructus & alimmenta æstimari soleant *ibid.* & 737

Affectus ad beneficia propensius ut ab ipsa hæredis institutione & succedendi iure distinguatur 2. 14. 475

Affectus magni ut iura non spectent 1. 2. 17

Affectus ut nullus paternum vincat 2. 13. 471. ubi de Affectu beneuolo agitur aut de amicitia voluntate, ut id omne naturali iure non ciuili recenseri debeat 2. 14. 475

Affinitatis probatio ut ex ipsa veritate pendeat 2. 18. 516

Agelium episcopum ut ecclesiastica historia commendat, quod spreto diuitiarum studio vnica semper veste contentus fuerit, nec calceamentis

vsus sit 4.3.742
 Agnatus proximus vt iure duo-
 cecim tabularum familiam
 haberet, & prior gradu reli-
 quos excluderet 3.15.683.
 Vt non admittatur ad succes-
 sionem 3.7.629
 Agnato proximo vt hereditas
 agnati per patricidium aut
 fratricidium defuncti, non au-
 tem fisco deferatur 3.7.
 636
 ex Agnatis vnus aut etiam
 fratribus factum, vt cæteris e-
 iusdem agnationis aut fami-
 liae nocere non debeat 3.7.613
 Agri limitanei vt olim à priua-
 tis adquiri non possent 2.11.
 448. Vt omni collationis &
 tributi onere immunes *ibid.*
 Agrippina in introducendo
 Nerone dolus 1.8.142
Alaricus Gothorum rex legum
 Gothicarum conditor, vt Ro-
 manas in iudiciis proponi ve-
 tuerit 2.1.291
 Alere vt teneantur parentes li-
 beros: & e contra 1.1.6. item &
 3.5.620
 Alexander agrotas quales me-
 dicos optarit 1.5.61
Alexandri magni milites ser-
 centum moribus in India af-
 fecti vt curari 1.5.53
Alienare vt non liceat rem titu-
 lo sacerdotali destinatam 3.2.
 573. Patrimonium antiquum
 vt & quatenus olim prohibi-
 tum 3.17.690. Vt non creda-
 tur, qui possidere non desinit
 2.8.398

Alienari extra familiam dum
 quid prohibetur, vt pos-
 sint plures ex familia cõiu-
 ctim admitti ad viriles por-
 tiones 4.4.753. Si quid sub
 poena prohibeatur; aliquid
 autem ea condicione fuerit
 alienatum, vt in continen-
 debeat familia restitui: non
 intelligitur poena committi
 3.8.641

Alienandi prohibitio an impe-
 diat dominij translationem
 3. passim toto c. 14. à p. 674
 ad 680. Huiusmodi prohi-
 bitiones, quæ simpliciter &
 nulla adiecta causa fiunt, vt
 sint nullæ 3.14.674. Vt ad-
 hibita distinctione fieri dicitur,
 aut lege, aut testamento,
 aut pacto, aut etiam iudicis
 decreto 3.14.675. Vt prohibi-
 tio quæ à lege aut iudice pro-
 ceat, alienationem nullam
 constituat *ibid.* Vt aliud sit
 iuris in prohibitione quæ so-
 la pactione fit *ibi. & seq.*

Alienata res extra familiam vt
 dici non debeat, nisi sit alie-
 natio irreuocabilis 3.17.
 694

Alienatio conditionalis vt dica-
 tur, vbi pactum est de retro-
 uendendo & redhibitionis
 conuentione 3.18.701

Alienatio domus minoris vt
 prohibita 3.17.690

Alienatio quamuis pacto fue-
 rit prohibita, vt non tamen
 alienationem postea factam
 statim reuocet 3.14.676. &
 seq.

seq. vbi ostendit quid iuris
 competat ei qui sibi huius-
 modi prohibitionem cauerat.
 Rei controuersæ vel litigio-
 sæ vt sit prohibita 3.14.
 676. Contrà *ibid. & seq.* Vt
 non videatur facta eius rei
 rei quæ reuocari potest 3.
 18.703. Illius prohibitio vt
 quandoque sustineatur: ve-
 luti in testamētis fauore alii-
 ni 3.14.675. in Alienatione à
 minore facta, an contractus
 dies, an verò ratihabitionis
 spectari debeat: & à quo tẽ-
 pore redhibitioni gentilitiæ
 locus esse incipiat 3. passim
 toto cap. 17. à pag. 689. ad
 700

Alienantes bona Ecclesiæ, vt
 non tantum lex puniat, sed
 & œconomos qui bona illa
 alienari patiuntur 2. 18.
 527

Alienatum contra legis prohi-
 bitionem vt repeti & recu-
 perari possit 3. 14. 675.
 Vt ab ipso alienante reuoca-
 ri possit *ibid.* Si fuerit man-
 cipium ea lege ne vendetur,
 adiectæque poena fuerit,
 atque exinde seruus aliena-
 tos fuerit statimque redemp-
 ptus: non facit redemptio
 quin poena semel commissæ
 debeat 3.8.645

Alimenta debitori præscripta
 ex lege xij. tabularum 2. 15.
 481

Alimentorum & educationis
 decisiõ & prouisio vt magi-

strati siue prætori competat
 1. 9. 153. Legatum vt à quo-
 cunque successore peti possit
 1.7.132

Amantibus vt nihil durum &
 difficile 1.2.18

Amat qui se sic amari putat, vt
 tædium non pertimescat 2.
 12.460

D. Ambrosius vt electus episco-
 pus Mediolanensis 1.7.164.
 Vt recuauerit de Ecclesia
 exire Imperante iustina Im-
 peratrice 1.7.101

Amicorum & parentum præ-
 sentia cur in contrahendis
 matrimoniis necessaria 1.2.
 13

Ammonij laus vt cõmendata
 1.7.100

Amonis Ægyptij oratio qui
 prima nuptiarum nocte longo
 sermone persuasit sponsæ, vt
 perpetuo castitatis voto foro-
 ris potius pietatem quam cõ-
 iugalem consuetudinem præ-
 staret 4.10.802

Amor honestus qualis inter cõ-
 iuges requiratur 4.1.718
 Insanus vt postea fastidium
 pariat 2. 12. 458. Matrum
 cur maior 1.8.159. Vt cæte-
 ros omnes vincat 5.9.153. A-
 mor quo remotior in nepo-
 tes eo vehementior 2.9.418.
 Vt sit res credula 2.12.460. Vt
 sine cupiditate esse non pos-
 sit 2.12.457. Vt sit ex-
 pers iudicij 1.21.77 vt illi non
 sit modus *ibid.* Vt *populi dicta*
 28

Amoris infani descriptio 1.2.
 13. **Amoris satietas tedium parit** 2.12.458
Amotum rerum actio, vt constante matrimonio marito concedatur 2.12.460
Ανταρτυρία dona quæ 1.2.10
Ancilla vt in vxorem legitimam duci possit 2.17.509
Annibalis exemplum temeritatis 1.4.49
Annus quando incipere dicatur ratione diuisionis fructuum 3.4.604. 605. & 607. Vt diuersa sit anni constitutio *ibid.* Vt ante Nupiam decem tantum mensium esset 3.4.607. Vt ille Ianuarius & Februarium reliquis addiderit *ibid.* Vt de momento ad momentum & de die in diem ex civili ratione æstimetur 3.4.606. Vt incipiat à mense Ianuario ex politica ratione 607
Annuli datione vt coniugium probari existimauerint quidam Doctores 2.17.503. Vt hæc datio matrimonij subarratio dicta *ibid.* & *seq.* Illius sola gestatio vt non sufficiat ad fidem nuptiarum 2.18.517. **Annulus pronubus qualis dictus** 2.17.504. **cur vxori datus** *ibid.* **Annulis vt plus quam animis credatur** 2.10.423
Annona militaris vt singulis aut alternis diebus militibus præstari debeat 3.4.

600
Annontæ publicæ vt non tantulus dignitatum, quam singulorum meritis ex Diui Constantini liberalitate attributæ, & vt illarum emolumenta ad hæredes transmittantur 3.4.600
in Annuis legatis quæ ratio habenda 3.4.605
Anthiæ, veræ matris exemplum 1.8.145. ¶ de Antichresi, 2.8. passim à p.8. 394. ad 404. Antichresis cõtractus & Reditus constituti differentia 2.8.396. Vt non sit cõtractus fœneratitius 2.8.395. Vt licitus *ibid.* **Vetus inter agricolos** *ibid.*
Ανταρτυρία vt apud Athenienses **παλιδικίας** genus 1.10.162
Antistitum quorundam abusus 1.6.84
Antonino Imp. vt mos fuerit omnia crimina minore supplicio, quam legibus plecti solerent, punire 1.10.177
Aphroniæ exemplum de testamenti matris, quamuis iniurii, obseruatione 1.15.161
Apollonij primum mercatoris post medici laus 1.5.61. & 62
Apostoli vt spiritu Dei repleti mira protulerint & effecerint 1.5.65
Appellatio sola vt iudicatum non modò suspendere, sed & extinguere dicatur 1.8.644
Vt non debeat censi verè interposita, quæ nõ durat, aut statim

tim repetitur 643. Vt nõ modò sententiæ effectum suspendat, sed & iudicatum extinguit 3.1.568
Appellationes ab abusu, vt iura regia & laicam iurisdictione ab Ecclesiasticorum usurpationibus vindicent & tueantur 3.5.613
Vt sit inciuile eas passim licere & permitti 3.c.5.p.612. Vt hodie in vsu *ibid.* Illarum regule & initia an à iure canonico peti debeant *ibid.*
Αριζμοσύν vacatio à negotijs, vt olim fuerit Athenis in academia herba 2.2.326
Aquilæ quandiu pullos suos nutritire dicantur 3.6.624
Aquiliana formula vt instituenti nepotes 2.5.361
Arbitrari licet nequeat in liberali causa assumi: tamen per arbitri sententiam decidi poterit status controuersus, si ea quæstio in aliam causam incidat, de qua principaliter ordinario iure cognoscebat 3.5.611
Si intra kalendas Septembreis dari iusserit, ac debitor statim post kalendas solutionem offerat: commissa semel poena perpetuò debetur & solui debet 3.8.645. Illius vt libera sit & nullis adstricta vinculis religio 1.7.177
Sententiæ statim vt olim oporteret siue æqua siue iniqua esse 3.8.643.
Ab Arbitris vt olim appellare non liceret 3.8.643. Vt hodie

illorum autoritas ex sola poena pendat. *ibid.*
Arbor vt stativici, si in illius solum radices agat 3.15.681
Vt quædam fuerit in Hermopoli Thebaidos ad valetudinem apta 1.5.59
Arbores grades solum inherentes, an illius partem faciat 3.9.646. 649. & *seq.* in Arboribus caudis vt nõ sit admittendus tractus 3.9.648
Archipresbyteratus dignitas, vt nõ ab alio obtineri & possideri possit, quam à promotore ad sacros ordines 3.1.560. Illius beneficium vt sit sacerdotale. 361. Vt habeat fori rationem pœnitentialis, quam contentiosè curam *ibid.* Illius muneris qualis sit dignitas 3.1.563
Archipresbyterorum munus & autoritas 3.1.561
Area vt sit pars domus ac quidem maxima vocetur à Iurifconsultis 4.8.774
Vt domo diruta, si area remansit, & exinde inædificata fuerit, edificium ex vulgata iuris regula solo cedere debeat. *ibid.*
Armorum metus aut periculum vt cessare faciat priuilegia & immunitates: nec tunc temporis Senatores excipiantur à vigilijs aut excubijs. 2.11.450
Arnulphi Lexouiensis episcopi de monachis quibusdam impostoribus expostulatio 1.5.64

Arrestum curiæ quando dicatur aut censeatur 1. 10. 182. & 186. Arresti vis ut non ab executione pendeat sed ipsa executio autoritate illius contineatur 1. 10. 18;

Arsenius ut fuerit in ijs quæ ad pietatē & diuini numinis cultum & ad morum etiam integritatem pertinerent vir egregius 2. 2. 326

Arts ut nulla in qua frequentius audacius & magis impunè quàm in medicina peccetur 1. 5. 63

Arts suæ quemque optimum & authorem esse & disputatorem 2. 16. 489. Vniuscuiusque etiam mechanicæ ut specimen edendum antequàm illius artis magisterio decorari possit 1. 5. 68

Artium liberalium doctores quato præmio à Iulio Cæsare affecti 3. 3. 586. *ubi plura de illis qui itidem huiusmodi doctores coluerunt.*

Affertio viri probi ut etiam sine iuramento vera 1. 11. 194. Affertiones ad innocentiam probandam, aut ad faciendam fœderum fidem, aut ad dirimendas lites ut inuocato Dei nomine fieri debeant 1. 11. 199. & 202.

Afyla ut olim ecclesiæ & loca sacra 1. 6. 89. Cur ius illud hodie sublatur *ibid.*

Athanasius vir innocentissimus ut per contumaciam adulterij & cædis in Synodo damp-

rus 1. 10. 161. Illius certamina celebrata 1. 5. 68. D. Athanasij episcopatus ut ab Arriani accusatus 1. 7. 106. Athanasio quæ obiecerint Arriani 2. 2. 311

Athleta nullus sine sudore coronatur 2. 7. 392. Athletarum iurandum quale 2. 19. 559.

Atticorum ritus apud aræ Iouis Poliei quis 1. 4. 41

Auaritia quàm perniciofa animorum (maximè Ecclesiasticorum hominum) labes 4. 3. 745. Auaritiæ quoribus adijcitur ignorantia, ut rum demum iudiciorum lædatur maiestas & magistratuum autoritas offendatur 2. 16. 494

Augustus ut vxorem Luuiam siccut & Tiberium nomen suum ferre iusserit 4. 4. 757

D. Augustinus ut nullo doctore libros liberalium artium intellexerit 1. 5. 66

Auorum nomina nepotibus indita 2. 9. 418

Aureliæ urbis laus ratione bene instructarum viarum 2. 3. 339

Aureliani Imp. prudentiæ exemplum penes monetam 1. 16. 273

pro Aureo veteri quinquaginta solidorum ut possit præstari aureus hodiernus sexaginta solidorum 1. 16. 282

Aureorum semisses ut primum formati 1. 16. 284

Authoris mala fides, ut transeat in successorem 1. 7. 119

Autoritas in iure ut sit pro ratione

tionē 4. 6. 766

B

Banna, ut dicantur publicationes coniugij quæ fiunt in ecclesia 2. 17. 500

Barragium quale tributum apud Aurelianenses 2. 3. 340

Basilius Imp. ut legem tulcrit, Ne potentiores multiplicandis prædijs aufererent 2. 2. 312

Basilius Magnus ut multas hospiales domus construxisset memoratur 4. 2. 733. Ut præconiis commendatus quod ægrotos quouis morbo, non modo inuideret sed & curaret sollicitè 2. 10. 441. Ut primus circa Pontum monasteria instituerit, & quam monachus legem præscripserit 2. 2. 305

Bastardi ut communi voce northi, spurij & naturales dicti, & ab omni successionis iure de iure Gallico repulsi 2. 14. 473

Bellisarius quanto honorè à Iustiniano Imp. fuerit affectus 1. 16. 275

in Bello ut bis peccare non liceat 1. 4. 44. Bellorum tempus, ut contumaciam excuset 1. 10. 182

Benedictio Ecclesiastica & sacerdotalis, ut in sponsalibus necessaria 2. 17. 502. & seq.

Beneficium quando vacare intelligatur 3. 1. 567. Ut sit, quod quis dedit, cum illi liceret non dare 36. 624. Ut sit, quod totum eius causa præstatur, in quem confertur 3. 11. 654. Ut sit, quod totum

eius causa præstatur in quem confertur. 4. 2. 736. Ut differat à consilio. *ibid.* Ut vacare non censeatur, ubi non interuenit superioris autoritas 3. 1. 556. Beneficij canonica institutio ut censeatur matrimonium spirituale 3. 4. 603. Beneficij inter duos, controversi ut non hic aut alter ex litigantibus certus ac legitimus possessor censeri debeat, sed lite pendente dubium maneat & incertum possessionis ius 3. 1. 566. & 567. Fructus ut nulli nisi officij ratione debeantur 1. 7. 120. Resignatio ut non valeat, nisi quæ adiuncta Prælati superioris autoritate & approbatione fit 3. 1. 556. In Beneficio ut nullus ius habeat, nisi qui institutione canonicam ab Episcopo aut superiore obtinuit 3. 1. 557

Beneficia vacantia ut rexpenderit regalia cuiusque voluerit conferre possit 3. 1. 554. Ut de facto vacare dicatur. *ibid.* Ut aliquando indignis dentur in honorem parentum 2. 13. 467. Ut hodie venentur 1. 7. 100. Ecclesiastica ut sine diminutione pensionis conferri debeant 1. 7. 120. Ut certis anni mensibus concedi oporteat graduatis in fauorem studiorum ex cõcordato inter Summum pontificem & Regem Galliarum 3. 3. 590. Ut graduatis debeantur ex ordine & antiquitate nom-

nationis 3.3.593. Vt pro titulo sacerdotali esse possint: atque eadem ratione perpetuo retineri debeant, vt nec cedere, nec resignare ea liceat 3.2.

575

Beneficiorum alienationes, permutationes, & resignationes, sicut patrimonij temporalis quemadmodum hodie ex corruptione huius seculi sint in vsu 3.2.581. Eorum curam animarum habentium & non habentium differentia in pensionibus constituendis 1.7.130. & seq. Illorum sectio & deminutio omnis prohibita 1.7.131. Vt alia curam animarum habeant alia non 1.7.125. & quæ vtraque *ibid.* de Beneficiorum pensionibus & reservationibus plura toto c.7. lib.1.98. & seq. Beneficij suis renunciare vt sacerdotibus non liceat sine Episcopi consensu 1.7.102

Bezel filius Vri vt afflatu diuino insignis artifex factus 1.5.67.

Bias Priemensis vt in causis orandis peritissimus; cuius summa fuit laus, quod non alias quam bonas causas defenderet 2.19.518

Bigami vt repellantur à sacerdotali dignitate 1.8.136

Blanditia virorum vt maxime ad muliebre ingenium efficaces preces sint 2.13.466.

Bochoris Ægyptij legislatoris lex in debitores nullo scriptu-

ra vinculo demictos 2.10.431 Bonafides vt non patiatur plus minusue conuenio exigi 1.2.

21

Bonifacij Pontificis constitutio circa renunciationes filiarum vt iuri ciuili contraria sit 2.4.345. Quam absurda 346. constitutionis circa bona dignitarum vel Ecclesiarum vacantium intellectus 3.4.599

Bona damnatorum apud Persas filijs vt non adimerentur 1.12.213. Ex ecclesiæ deposita in quibus impendi debeant 2.15.482. Illa bona vt sunt clerico rum merita stipendia, & maxime in alimenta ministrorum Ecclesiæ destinata 3.2.573. Bona filijs vt seruanda de iure naturæ 1.15.263. Intellectorum vt non ad Ecclesias, collegia, vel vniuersitates, sed ad propinquos & proximos agnatos pertineant de iure Gallico 4.3.745. & 747. Paterna vt ad iudicata filiarum quæ ex patris professione legitima habita est 2.17.516 Illa bona vt inter filios & filias de iure ciuili Rom. æquo iure diuidi oporteat 3.6.617. Vt vnico filio relinquit suadeat Hefiodus 1.15.265

Bonaper clericum acquisita ex redditibus Ecclesiæ, vt æqualiter inter illius hæredes & Ecclesiam diuidi debeant ex veterum canon. 3.4.609. Quæ quis obligationis contractæ tempore debitor non possidebat,

debat, an obligentur 3.12.665. & 666. sua vt Athenis proximis agnatis & legitimis hæredibus morientes relinquere tenerentur, nec ante Solonem liceret de rebus suis testamento quidquam legare vel donare 4.2.729. Vt sine dolore amittantur, quæ absque delectationis illecebra possidentur 2.2.327

Bonorum confiscatio seu publicatio cur introducta 1.12.209 & seq. Bonorum possessio Carboniana vt & quando liberis cõcedatur & denegetur 2.18.529. Illorum prerogatiua vt nulla inter liberos esse debeat 3.6.618. Bonorum publicatione vt societas distrahat 4.16.861

in Bonorum causa vt non sit eadem patris & filij consideratio 2.13.469. Collatione inter fratres, vt tempus mortis attendi debeat 2.8.403. Diuisione & successione vt sit æqua omnium liberorum conditio, nisi lege municipali aut à testatore contra disponatur 4.4.752. Quæstione, vt filium aliquem esse aut nepotem cõstare debeat antequam alimēta decernantur 2.9.408 per Bonorum possessionem vt remittatur corporis pœna 2.15.484.

de Bonis eorum qui sibi mortem conscuerunt quid iuris 1.12. passim à p.203. ad 221. de Bonis & hæreditate eius qui

primùm religiosus ordinis Dominicani, deinde Episcopus fuit quid iuris 4. passim toto cap.3. à p.738. ad 748. Ex Bonis damnati quoribus portio à lege definita filijs referuatur, vt non augeantur liberorum portiones eorum omnium ratione quæcunq; damnatus ex crimine consequutus fuit 3.7.833

Bruno vt fuerit Carthusiani ordinis institutor 2.2.328

Burdigalensis Academiæ professores ab Antonio recensiti 3.3.586

C

Cæcilianus vt à Donatistis accusatus & à Constantino Imp. absolutus 1.8.91

Cædem Charicleæ, vt virginitatis illius deflorationem interpreteretur Thyamis apud Heliodorum 4.10.810

Cædis falsò damnatorum exempla aliquot 1.4.34. Quid iuris in ijs *ibid.* & seq. Cædis viadicta & vitio vt proximis agnatis competat 3.7.634

Caij Ticinij Fanniam impudicam in vxorem ducētis exemplum 3.7.629

Caligula Imp. vt Iuriconsultorum responsa tollere voluerit 2.1.290. Vt male audierit, quod populo minutissimis literis & angustissimo lo-

Co legem de vectigalibus propo-
posuisset 2.1.300. Illius tyranni
dis exemplum 1.12.214

Calumniari vt non liceat maxi-
mè in criminibus 1.14.251.
Calumniatès vt ad vindictam
poscat supplicij similitudo 1.
14.252

Capitis diminutione maxima
& media vt intire dicantur
homines 4.16.857. Maxima
vt finiatvr vsustructus. *ibid.*
in Captiuorum redemptionem
vt olim fuerit iagens Christiana
na charitas 2.15
482

Carcer vt non ad pœnam sed
ad custodiam inuocatus 2.6.
377. Vt Senatoribus vltimù
esset olim supplicium 1.13.235
Vt sit pœna 2.6.371. *Impio-
rum tenebra. ibid.* vt tamen
infamiam iuris non irroget.
ibid. imò sic quædam facti in-
famia. *ibid.* Vt aliquando vlti-
mum supplicium alijs. *ibid.*

Carceris quantus esse debeat
horror 1.10.161. Carcere de-
tentis vt non omnibus indul-
gẽtum indidero pietatis af-
fectu 2.15.483. à Carcere vt
priuilegiata sit mulier 2.6.
372

Carneades cur olim malè audi-
ret 2.19.540

Caroli magni constitutio circa
iudicia 1.4.47. Statutum piũ
& laudabile in placandò
mirato Deo, vbi fames, cla-
des, pestilentia, & id genus

afflictiones accidunt 4.15.
845

Carthusianorum abusus in cõ-
parandis prædijs 2.2.311. &
seq. Illorum fauor vt inter
monachos præcipuus 2.2.338.
Frugalitas & œconomia lau-
data 2.2.333. Vt illorum anti-
qua immunitas à tributis &
oneribus fuerit senatuscon-
sulto confirmata 339. Illorum
incommoda 2.2.328. Illorum
ordinis origo, instituta & re-
gula. *ibid.* Nominis etiam ori-
go. 329. Ipsi vt nullomodo
liceat carnes edere 330. & cur
331. Laus maxima *ibid.* Illorũ
monasteria vt in locis auis
solitarijs montosis aut sylue-
sribus plerumque sita 2.2.
322. de illis plura 2.2.301. &
seq.

Casus fortuiti vt nulla debeatur
euictio 1.16.284. Casibus for-
tuitis mulieris maritum vel
uxorem viri participem esse
vt nihil tam humanum sit 4.
1.721

Cassij Consulis pater vt illum
vltime supplicio affecerit 1.
15.250

Castitas vt præcipuus femina-
rum ornatus 1.9.148. Vt in
mulieribus requiratur 1.14.
253. Illius & virginitalis votũ
vt quidam habuerunt 4.10.
802. vbi aliquot exempla. &
vt sit castitas legitima con-
iugum coitio *ibid.*

Castrensia vt esse desinant per-
sonæ mutatione 3.7.635
Calus

Casus inuolutus & implicitus
vt ex euentu declarationem
accipere debeat 2.8.402. &
& 3.1.571. item 3.19.713. Non
expressus vt pro omisso sit
habendus 3.15.684

Catonis encomium quale 2.19.
537. Catonis Romani sibi
mortem inferentis exemplũ
1.12.207. Illius mors volunta-
ria vt laudata 1.12.216. Vo-
tum vt fuerit forum murici-
bus sterni 3.1.570. & hoc, vt
nulli adessent litigatores qui of-
fenderentur.

Cauere de iudicato vt olim
omnes tenerentur, nullo ci-
uium vel exterorum habito
discrimine 4.11.821. Vt tene-
retur iure Romano, qui causã
domum reuocabat 4.11.
821

Causa iusta vt dici non debeat
in exactione satisfactionis, nisi
quæ ex facto & culpa eius qui
conuenitur procedat 4.6.
769

Causæ piæ commendatio 1.1.
1. & seq. ad Causam primã seu
originem rem reducere, vt sit
æquissima consuetudinis vel
pacti reductio 3.16.686

Cautio facilior vbi manifesta
formido 2.7.383

Vt in debitoribus de nuda
remissione intelligenda: & vt
aliud iuris sit cum satisfdari
satisfactore dato petitur 4.6.
769

Cautionis præstandæ
necessitas initio litis vt in

fauorem ciuium & regnicõ-
larum introducta 4.11.
818

Cedere iure suo quàm sit peri-
culosum in diuinis 3.1.
565

Celeritas quàm inimica confi-
lijs 1.4.48

Confores in semetiplos pa-
riter & nocentes 2.17.
512

in Censu exactione vt æqui-
tas canonica iubeat specta-
ri valorem antiquæ mone-
tæ, vbi nummorum valor
fuerit mutatus 1.16.
273

ex Censu vt crearentur magi-
stratus, senatores, duces &
iudices 3.2.574. Censu
vt olim equites & magistra-
tus faceret, verum sanctius
& vtilius esse non quale pa-
trimonium, sed cuius sint exi-
stimationis 3.2.579

Certamina maiora vt maiora
sequantur præmia 3.3.
590

Censum quod semel fuit vt quis
postmodum recipere possit
3.1.565

Cessionis auxilium miserabile
vt non locum habeat in mul-
ctis criminalibus 2.15.
479

Character nummis impressus,
vt sit summi imperij argu-
mentum 1.16.283

Vt is & publica autoritas,
bonitatem illorum æstimet

& constituat non autem ipsa
materie consideratio 1.16.

284

Charodē Sybaritarū legislatoris
lex in secundas nuptias 1.8.135

Chilperici Regis donum in Ab-
batem Lupicinum eiusque mo-
nachos collatum quale 2.2.

306

Christianæ pietatis argumen-
tum vt fuerit agros pestilen-
ti labe infectos inuisere, cura
re & solari 2.10.440. Contra
impietatis & timiditatis de-
serere p. 441

Christianus pius vt ante deces-
sum omnibus conscientie
sue nauis mederi, cogitare
debeat 1.3.29. & seq. Vt exe-
crari debeat caremonias su-
perstitiosas 1.10.202. Christia-
ni nominis honor vt fraudē
magis faciat quam patiatur
1.7.121. Christianum vt noo
faciat ecclesiastica dignitas
2.2.310

Christiani cur à Iuliano Imp. à
magistratibus reicerentur 1.
684. & 85. Christiani princi-
pes ac quidem reges Gallorū
vt beneficia sacerdotalia & di-
gnitates ecclesiasticas confer-
re potuerint 3.1.546. *ubi id ge-
nus exempla plura & p. seq.*

Christianorum quanta olim
fuerit in pios homines libera-
litas 2.2.303. Ipsis vt nefas fue-
rit si appellati depositum ab-
negarēt 2.10.433. vt nullo mo-
do liceat sibi mortem inferre
1.12.207. & seq.

Christus vt nuptiarum solemn-
tatem sua presentia honora-
re voluerit 2.7.381

Chrysoström vt fuerit elo-
quentiæ natus & aduocationi
primū studuerit 2.19.531
Vt quater euocatus, Synodus
episcopatum ei abrogauerit
1.10.162

Cibus vt sit gratior esurienti 1.
12.458.

Cicero vt tres & sexaginta an-
nos vixerit 4.2.731

Circumuenientes simplicita-
tem alicuius vt adinuaduero-
nem digni sint 2.18.527

Cistercienses monachi quate-
nus à decimarum præstatione
liberi & immunes 2.2.337

Citationis trinæ vsus ante dam-
nationem 1.10.168. & seq.

Citatus si quis ad diem non rel-
ponderit, vt excusetur si feria-
tus dies fuerit 4.13.847

Ciuitatis custodia vt nulla di-
gnitatis exceptione, nullaque
immunitatis excusatione rem-
itti possit 2.11.453. Illius de-
fensio vt inter personalia mu-
nera recensetur & per ipsos
met ciues obiri debeat 2.11.
446. Princeps magistratus 2.
11.443. Ciuitate donari apud
Rom. vt magnū fuerit 3.586

Ciuum iura vt nothis concedi
nollet Pericles 3.14.476

Claudia, vt nouo more maiesta-
tis iudicium apud populum
suberit, ideo quod infaustam
populo Rom. vocem cum vo-
to emisisset 4.12.820

Claud

Claudius Cæsar Caligula suc-
cessor vt ipsi & Tiberio suc-
cessor contrarius 1.12.214

Clausula huius si sine liberis in
testamenti plerumque adie-
cta, vt hæc plerumque vis
sit, vt quoties dubia & cōtro-
uersa videtur, omnia debeant
ad intestati causam reduci 4.
17.864

Clericatus verus vt non sit ho-
nos sed onus 1.7.101

Clericus beneficij possessor, qua-
tenus marito comparari pos-
sit 3.4.597. Vt non possit or-
dinari in presbyterum, nisi
cum titulo 3.2.573. Vt
satis diues sit, quem perpe-
tua vitæ morūque probi-
tatis etiam nullis facultatibus
spectabilem facit 3.2.
582

Clerici & alij ecclesiastico or-
dini consecrati, vt non alios
affines & cognatos præter
Christi pauperes habere de-
beant 3.4.595. Immo-
bilitatem possessores, vt si-
sciales pensiones pro præ-
diis quæ possident persolue-
re teneantur 2.2.313. O-
pibus inhiantes vt sint instar
eorum qui mandat terre the-
sauros luctuosos, qui hæredi-
tus breue gaudium, auctori-
bus longum mœrorem pari-
runt 4.3.739. Qui ni-
hil habentes in aliqua digni-
tate ordinantur, & tempore
dignitatis & clericatus agros
& prædia nomine suo com-

parant, vt tanquam rerum
dominicatum inuasionis cri-
mine teneantur, nisi Ecclesie
contulerint 4.3.741. Qui
oculto reticentiæ crimine
vera suppresserint, vt graui
animaduersione & pœna di-
gni sint 2.19.542. Vt
quicquid partitionum, indu-
stria negotiatione aut aliter
congerunt, id omne in vi-
sum pauperum & egentium
ministrare teneantur 2.2.312
Vt alij & sustentari debeant
Ecclesie stipendiis & rediti-
bus 3.2.573. & 580. Vt de
reditibus & fructibus Ecce-
siasticis liberè disponere pos-
sint, & quatenus suis victum
vestitum, & alia necessaria
suppeditare possint 3.4.594.
& seq. Vt in leuibus delictis
soleant ad suos ecclesiasticos
iudices remitti 1.6.90. Sed
in grauioribus ius sit penes
iudices seculares *ibid.* & seq.
Vt in quibusdam criminibus
sine exauratione puniri
possint 1.6.92. *Vbi id ge-
nus exempla profert.* Vt non a-
pud seculares iudices causâ
dicere teneantur 1.6.83. Vt
non diuitiis & reditibus pro-
priis abundare debeant 3.2.
580. Vt sint Christi mili-
tes, alij sæculi 3.4.
600

Clericorum bonis vt debeat suc-
cedere Ecclesia 2.2.319

Clericorum causas, vt in com-
mune iudicari velit Anacletus

Mm

Papa coram primatū Eccle-
siastico & patrio seculari 1.
6. 92. Illorum vita & mores
quales esse debeant 2.2.315.
Clericis donare aut legare vt &
cur legibus interdictū 2.2.304
1.3.23. & 2.2.304 Immunitates
concessæ vt non rebus sed per
sonis competant 2.2.312. Ipsis
vt ante ordinationem assigna-
ri debeant stipendia militiæ
Christianæ 3. 4. 600. Vt
non deceat consortium virgi-
num seu sceminarum etiam
sub pretextu sororū appellatio-
nis 2.2.332. Clericos
& presbyteros vt nouum sæ-
culum ad vilem quæstum &
seruilia opæra adegerit 3. 2.
378
Clienſ vt aduocato seu patrono
suo nihil celare debeat 2.19.
531. Vt non possit patroni
aut aduocati sui testimonio
vri aduersus partem suam:
Imò quidem pars aduersus
illum 2.19.543
Clientes à patrono deserui vt nō
possint sine summa infamia
2.19.532. Vt dicti quasi colen-
tes *ibid.*
ex Cloacarum impuro halitu
vt aer sæpius gignatur 2. 10.
428
Celibatus prohibitus à Platone
2.7.384. item & legibus Ro-
manis *ibid.* Ecclesiasticis quo-
que *ibid.*
Cogitationes malæ vt delicta
cesseantur 1.6.96
Cohæres etiam defuncti inopiam

causetur, aut se à cohæredē
spoliatum dicat, vt non tamē
excusetur quin æquo iure æs
alienum luat 4.13.829
Cohæredes vbi plures sunt rei
alicuius domini pro indiuiso
ex æquis portionibus, vt com-
munionis ratio non alia ha-
beri debeat, quā vt vnusquis-
que eorum rei communis do-
minus pro indiuiso censeatur
3.19.708
ex Cohæredibus si aliquid vni
sit prælegatum, vt non illius
prælegati ratio habeatur in
perſoluendo ære alieno 4.13.
829
Coi insulares populi vt à tribu-
tis immunes facti sub Clau-
dio Imp. 2.2.335
Coitus vt interdū veneficis ar-
tibus impediatur 4.10.792.
vbi huius rei exēpla aliquot
proferuntur & pag. seq. Vt
etiam interdum absque ma-
leficio interueniant frigida
quædam interualla, quibus
vir inhabilis est ad ipsum coi-
tum 793. vbi etiam alia
id genus exempla tam ex iu-
re quàm historiis.
Collationis vt sit præmatura
spes, cum adhuc viuat is, cu-
ius de bonis quarta debetur
3.6.621
Collationes vt cōtineantur fru-
ctuum nomine 3.1.554
Collegia vt defunctis ab intesta-
to non succedant in Gallia 4.
3.745
Colonus an dominum nomi-
nando

nando ab instantia & lite ab-
solui debeat 4.9. à p.778. ad
780. Si dominum cum quo
locationis lege contraxit cū
in iudicio aduocare possit
hoc facere negligat, vt nulla
ratio contumaciæ eius ex-
cusare possit 4.9.779. Vt
verus non sit possessor, & li-
cet rem detineat, non tamen
suo sed domini nomine pos-
sidere 4.9.779
Columbarum pudicitia 1.13.
229
Coloni & possessoris vt alia sit
conditio 4.9.779
Columnarij monachi qui olim
2.2.324
Commeatus vt tutus sit, opus
regium 2.3.342
Communiatio vt per se sola ni-
hil operetur 2.9.414. Vt non
auctoritatē rei iudicatæ ha-
beat *ibid.*
Commisoria legis pactio, & id
genus alię similem effectum
habeutes vt prohibeantur 2.
8.399
Communione inter coniuges
conuentio vt etiam constāte
matrimonio inita admittatur
4.1.718
in Communibus rebus vt non
tempus hereditatis delatæ,
sed diuisione inter cohære-
des factæ inspiciendum sit.3.
19.714. & seq.
Compromissu pœna appellatio-
ne interposita semel cōmissa,
vt exolui debeat 3.8.646.
Commendatio vt fauore ma-
gno digna sit 3.8.643
Concordia vt nuptiis præſidere
iſon auaritia debeat 1.2.
12
Concubina quæ intelligatur 2.
17.498. Ex illa nati vt legiti-
mi hæredes esse possint, &
euc & ipsa concubina legiti-
ma vxor 2.17.509
Concubinarum vsus vt legibus
permissus 2. 7. 384. &
seq. contra Illiciti coitus vt
prohibiti 2. 14. 473. Con-
cubinatus incommoda 2.17.
499. & seq. Illius liberi vt &
cur non succedant 2.17.
507
Concubitus solus vt non sit suf-
ficiens matrimonij probatio
2.18.317
Concupiscentia vt nos stupro
ada quærit 2.7.390
Condemnatio in metallum, vt
olim damnatum seruum pœ-
na redderet 4.16.854.
Malorum, laus bonarum 1.
4.50
Condemnationis executio, vt
fiat in absentis effigiem 1.
10.169
Condemnarus vt non dici de-
beat, nisi sententia valeat 3.
17.694. Condemnatum
qui sententia victus fuerat,
vt decima litis parte iura
mulctarint 4.11.821
aduersus Condemnatos vt car-
ceris executio sine exceptio-
ne licita 2.6.378. Con-
demnatis debitoribus vt qua-
drimestre tempus de iure
Mm ij

Gallico concessum 2.6.376
& 378. Vt illa concessio de
iure Imperatorio profecta
376.

Conditio potestatiua, vt propè
conditio non sit 2.9.407. An
& cur ea quæ ex potestate
venditoris pendet, retrò ad
diem venditionis referatur
3.18.705. Conditio *Si malier
non nupserit* in legatis apposi-
ta, vt sit intelligenda 2.7.
386. Vt magnam disputan-
di occasionem inter Docto-
res excitarit 388. & 393. Cõ-
ditio *Si nulli nascantur liberi
qui sint matribus superstitis*, vt
pluralis sit locutio, quæ in
singulares resoluitur 3.13.
672

Conditiones potestatiuæ vt nul-
lo casu retrorahantur 2. 8.
404. Verbis negatiuis con-
ceptæ, vt domini translationem
impediant 3.14.678
Confessio Rei, conscientie vox
1.4.40. Quæ sit confessio in
iudicio auctoritas *ibi*. Rei
sola vt non sufficiat in cri-
minibus ad condemnationẽ
1.4.46. Sceleris vox doloris
1.4.47. Voluntaria suspecta
47

Confessiones auriculares sacer-
doti factæ vt reuelari non de-
beant, sitque sacerdos punien-
dus qui eas detegit 2.19.
533

Confessus vt non habeatur pro
iudicato in extraordinariis
criminum iudiciis 3.4.48

Confirmans actum, vt nihil de
nouo det, sed confirmatio
pristinæ conuentioni accedat
3.17.698

Confiscatio bonorum cur intro-
ducta, & in quibus crimini-
bus 1.12.210. & seq.

Congressus vsus in probando
legitimo matrimonio 4.ro.
815

ex Coniecturis vt eliciatur testa-
toris voluntas 4. 4. 761.
& seq.

Coniugalis charitas vt neque
senio, neque frigiditate aut
alio defectu minui debeat
aut tepescere 4.10. 795.

Coniugalis coniunctio vt
λεπτογρια τῆς ψυαει dicta 4.10.
801. Coniugalis patientiæ
consolatio 2.14.474

Coniugi superstiti inopi, vt cer-
ta aliqua bonorum præmor-
tui pars assignata 1.13.224

Cotugis homicidium vt par-
ricidium dictum 1.14.244.
Vt sibi olim inuicem succede-
rent 2.7.386. & seq. Inter
eos vt nihil diuiduum esse
debeat 4.1.718. Alter, vt ex
caussa ignorantie excusari
soleat 2.18.516. Vt ex illorum
coniugio suscepta proles sit
legitima *ibid.* Beneuolentia
vt omnes superet charitates
1.8. 138: Illorum donationes
vt constante matrimonio in-
ualidæ 1.2.19 Sponso-
rum contra. *ibid.*

Coniugum inter se donationes
& liberalitates vt lege muni-
cipali

cipali inhiuantur non alij
contractus 2.13.407.3.11.654.

& seq. Illorum ius penes do-
tes & donationes quale fue-
rit apud veteres Gallos 4.1.
721. Illorum naturale votũ,
vt legitima liberorum pro-
creatio eis hæredes assignet.

4.10.804. Illorum Rixa vt
gratæ voluptatis illecebria so-
leant conciliari 4.10.800. Vt
Romæ magna fuerit Deæ
Viriplacæ ad concilianda
coniugum iurgia vis & pote-
stas *ibid.* Societas om-
nium bonorum vt admitta-
tur 4.1.718. & de iure
proberetur *ibid.* & seq. Con-
iugibus nouis vt lex diuina
anni spatium indulgeret 4.
10.801

Coniunctio etiam pudica vt
nonnullis rubori sit 4. 10.
790

Coniugium dici non posse vbi
non est fidei concordia 2. 17.
502. Vt non faciliè præsumatur
vbi est inæqualitas 2.17.499.
Vt non virginitatis desolatio
sed pactio coniugalis faciat 1.
2.16. & 2.17.499

Coniugij celebrationem vt trin-
gæ publicationes præcedere
debeant 2.17.500

Coniugij commendatio 2.7.
381. Fœdus quatenus iucun-
dum & gratum 4.1.722. in

Coniugio vt duo licitè desi-
derari possint, Voluptas & Pro-
lis spes 4.10.801

Coniugia citra sacram Ecclésiæ

benedictionem vt valere ne-
get Leonis cõstitutio 2.17.511.
contra Canonistarum decreta
513. Infidelium valere & sub-
sistere vt canonica dispositio
iubeat, nec post baptismi laua-
crum debere separari 2. 17.
513

Coniugiorum quæ plena pro-
batio 2.17.504. in Con-
iugiis vt inæqualitas faculta-
rum & familiarum non sit
semper & vbique spectanda
2.17.508. & seq. in Coniugiis
vt promissiones primæ ritè
factæ præualeant 2.17.514
vt ex canonicis & Ecclesi-
asticis constitutionibus, non
autem ex Iuriconsult. aut Imp-
legibus res sit determinanda
2.17.511

Consanguinitatis probatio vt
non sola professione aut scri-
ptura fiat, sed ex ipsa facti ve-
ritate pendeat 2.18.516

Conscientia bona, vt prodire
velit, cum ipsas nequitia tene-
bras timeat 1.2.17. Conscien-
tiæ confidens qui maledicta
negligit, vt crudelis sit 4. 12.
824. Malæ vt sit lux grauis
1.10.167

Consensu coniugum vt matri-
monium fiat legitimum 2.
9.416. Consensus patris vt in
matrimonii liberorum nec-
cessarius 2.9.406. & seq.
Contra de iure canonico
415. Vt non sit necessarius
eorum, quorum contradi-
ctio obesse nequit 1. 2.11.

- per Consensum solum vt neque bigamium contrahatur, neque religionis impediatur ingressus 4. 10. 800
- Consentes Deos vt duodecim finxerit antiquitas, sex matres & sex foeminas 2. 4. 351
- Conseruator regius vt Lugduni constitutus pro decidendis mercatoru quæstionibus 2. 16. 491. & 495. Vt nullius negotiationis particeps esse possit *ibid.* Illius confirmatio 497
- Confirmatio legitima vt non priuati alicuius confessionem requirat 4. 15. 851
- Consilia fortissima in rebus alperis totissima 1. 7. 124
- Ex Consilij sententia vt in pronunçiançis senatusconsultis consueta sit formula 1. 4. 39
- Consiliis publicis vt officiant res priuatae 2. 11. 446
- Constantinus Imp. vt Ecclesiis omnium indictionum vacationem concesserit 2. 2. 335
- Quam beneficus fuerit in Ecclesiam 2. 2. 334. Vt naturalis & illegitimus fuerit 2. 14. 475. Vt testamentum suum commiserit presbytero 1. 3. 27
- Constantini Copronymi Imp. morientis secretum Theophano quale commissum 1. 3. 26
- Constantini Imp. dictum de authoritate imperatoria in officia Ecclesiastica 3. 1.
- 550
- Constitutio pœnalis vt ad hæredem extendi non debeat. 10. 163. Item nec actiones ex maleficio descendentes *ibid.*
- Constitutio regis Ludouici 12. de urbium limitaneorum excubiis 2. 11. 446
- Constitutiones generales & odiosæ, vt perionas priuilegiatas non comprehendant 2. 6. 370. Regiæ, vt ab eo qui plus potest, subditis etiam inuitis præscribantur 2. 1. 297. Vt illæ vim legis habeant 2. 1. 287
- Consuetudo omnis vt Principis vel Senatus auctoritatem requirat 2. 1. 296. Quauis vim legis habeat 2. 1. 299. & seq. Sine veritate vt sit erroris veritas 2. 1. 594. Vt pro lege suscipiatur 2. 1. 290. Vt regiæ potestati comparetur 2. 1. 289. Vt tempore confirmata rationem & religionem vincat *ibid.* Vt spectanda in iudiciis & controuersiarum decisione 2. 1. 290
- Consuetudinis emendandæ, introducendæ & promulgandæ ratio & modus 2. 1. 295
- Consuetudine & legibus municipalibus vt obligemur 2. 1. 297
- Consuetudines quando in scriptis recipi cœperint 2. 1. 292. Illarum varietas pro varietate

- varietate locorum *ibid.*
- Vfus & vis 293. Illarum prohibitio odiosa vt restringi debeat 2. 13. 469. de Consuetudinibus Franciæ: & a quo tempore noua vim habere incipiat 2. 1. à p. 287. ad 301. Illarum correctio vt pendeat in Gallia ex regia auctoritate 2. 1. 293
- Contractiõnis pestifera quantum sit periculum 2. 10. 424
- Continentia pudicæ mulieris facilis & iucunda, Impudicæ ardua difficilis & molesta 2. 7. 391
- Continentiæ & non nubendi perpetuam conditionem stipulari, vt sit prohibitum 2. 7. 384. Illam promittere periculosum 2. 7. 383
- Contractus à minore initus vt subsistat 3. 17. 699. Illius executio vt stipulatio pura dicatur 3. 18. 706. Prohibente consuetudine factus, vt ipso iure nullus 3. 11. 618. Quando dolum recipia continere dicatur 2. 4. 347. Illius, reditus annui & antichresis diuersitas 2. 8. 396. & seq. Tempus quo initus est vt sit inspiciendum in omnibus, in quibus ex contractu agitur 3. 18. 705. Tempus vt inspici debeat in iis, in quibus de precio aut æstimatio
- ne agitur 1. 16. 272. Vt contractus censeatur pignoratitius quæ requirantur 2. 8. 397. de Contractu implemento quoties agitur, vt rem ex contrahentium voluntate metiri conueniat 3. 13. 671
- in Contractus rescissione tanquam vsurarij quæ monetæ numeratae aut precij soluti ratio haberi debeat 4. 18. 872. Vt spectari debeat valor qui fuit tempore contractus 1. 16. 272
- Contractui inito aut standum, aut ab eo in totum recedendum 2. 8. 400
- Contractum si quis tanquam testis subsignet vt ob sit ei 4. 14. 837. Contractum sub conditione, vt conferri debeat 2. 8. 403. Contractum vsurarium an veritas confirmare queat 4. 18. à p. 868. ad 877. aduersus Contractum iniurum quoties quis restitui vult, vt oporteat fieri restitutionem rebus omnibus integris 4. 18. 872
- Contractus à minore initus an valeant 3. 17. 696. Fœneratitij vt reuocari debeant 4. 18. 868. vbi plura de abusu & calliditate fœneratorum. Pignoratitij in quibus bona fide pecunia numerata est, si quis fructus præstatùr, dummodo nõ excedat legitimum modum 1111

- dum vsurarum, approbati 2.
8. 400
- Contractus pigneratitii & antichresis collatio 2. 8.
- 399
- Contractus pigneratitii, qui dicantur 2. 8. 397. Qui cum minore facti validi habeantur 2. 4. 347. Reditus annui vt de iure Pontificio probati 2. 8. 396. Vltro citroque obligatorij 2. 7. 393. Vt ex conuentione & consensu, si de menturis aut precisi agatur, legem accipiant 1. 16. 280
- Contractuum bonæ fidei & stricti iuris distinctiones vt hodie cessent in iudiciis 4. 6. 766. Fœneratitiorum seu vsurariorum & eorum quibus pro pecunia redditus frumenti annuus promissus est, qualis sit reductio ex regia constitutione apud Gallos 4. 18. 875. Fœneratitiorum & Redituum constitutorum differentia 2. 8. 396. Nullitates vt in Gallia ex generali & forensi regula non attendantur 3. 17. 699. Illorum obseruatio vt sit honestatis publicæ 1. 2. 9.
- de Contractibus pigneratitiis 2. 8. a p. 394. ad p. 404. in Contractibus conditionalibus cum quaeritur quo tempore incipiat præscriptio, vt non
- ante diem impletæ conditionis, incipere dicamus 3. 18. 702. Vt in iis conditionis dies, non aliud tempus spectati debeat 3. 18. 702. in Contractibus qui alieno nomine sunt vt sit expectanda dominium raturum habentis voluntas 3. 17. 695. in Contractibus vt ius omne ex partium conuentione oriatur 3. 18. 706
- Contrahens cum alio vt de illius conditione certus esse debeat 2. 18. 635
- Contumaci vt annus concessus ad sui purgationem, & illius anni initium quale 1. 10. 171
- Contumaciã defuncti vt hæredibus purgare liceat 1. 10. 159. Contumacia rei vt intra quinquennium purgari possit 1. 10. 158. & 163. Vt ad restitutionem impensarum teneatur, antequam audiatuf *ibid.* & multa 181. Vt locum non habeat belli tempore 1. 10. 182. Vt non minus odiosa quam ipsum crimen 1. 10. 165. Vt priuatos lædat & rempub. 166. Vt nonnullorum etiam illustrium damnationis causa fuerit 1. 10. 167. Vt non semper in crimen verti, vel in sceleris conscientiam impunitanda 1. 10. 161. Vt purgari pos-

possit etiam præter aliquot dierum moram vbi nullum actori sit præiudicium 1. 10. 187. Vt disciplinam publicam offendat & tacita confessionis speciem quandam referat 1. 10. 167. Vt varijs apud varios affecta pœnis 1. 10. 169. quem Contumacia elulit, vt non sufficiat eum pœnæ suæ restitui 1. 10. 164. Illius Sententia si per quinquennium durauerit quid iuris 1. 10. 173. Vox vnde dicta 1. 10. 164

Contumaces in criminalibus causis si quidem ante damnationem iudicio se sistant, vt pristinae famæ restitui, innocentiam purgare & ab omni etiam calumnia vindicare possint 1. 10. 186

Contumacialium pœnarum rigorem, vt principi liceat de iure Gallico remittere 1. 10. 181

Cõtumelia vt sit minor iniuria 4. 12. 823

Conuentio in alia re facta aut cum alia persona, an in alia re aliãve persona noceat 4. 7. 772. Redhibitionis aut retro vendendi facultas vt non reddat contractum pigneratitiũ 2. 8. 398. Conuentione priore resoluta, vt res in pristinam causam redeat 4. 7. 721

Conuentiones contra nuptiarum libertatem factæ, vt ipso iure nullæ 2. 7. 379. & 386. Matrimoniales quæ & quantæ authoritatis in gallia 1. 15.

266. Paternæ in fauorem liberorum factæ de bonis inter illos diuidendis, vt lege non admittantur 1. 15. 162

Quæ viuents hereditatem diuiduat vt ipso iure nullæ 1. 15. 262. Quæ in caritutinis conditionem habent annexam, vt multo fauorabilius admitti soleant 4. 1. 721. Vt tam extra quam contra fidẽ tabularũ nuptialium seu matrimonij contractũ f. etã in seijs proprijs quis in probari debeat 1. 2. 22. Vt fauorabiliores quæ pactis dotalibus continentur 1. 15. 263

in Conuiciantem mulierem quale fuerit senatusconsulti temporamentum 4. 12. 825

Coniunctus & consortia vt moribus præfint aut noceant 1. 9. 150

Conuiuioiur leges Licinia & Iulia 1. 2. 14

Copia vt satietatem & fastidium gignat 2. 12. 418

Copias vt diuitem habuerit in curandis morbis donum 1. 5. 60

Corporis honor & pudor vt simul cum amictu vestis ponatur 4. 10. 784

Corpora artium vt constituerit Seuerus Imp. 2. 16. 488. & seq.

Corporum vt vna sit, eademque obligatio 4. 7. 771. Illæ pactiones vt sibi iniucem pro sint in ijs in quibus omnium æquo iure interest obligati

nem in totum vel perimi vel conferuari 4.7.773. Correo-
rū vnus electio quid opere-
tur 4.7.773. Vno ad partis scē
solutionem admissio, vt debi-
tū diuisio aliorum respectu
non inducatur 4.7. ad p. 771. ad
773. Vt vnus factum cæteris
quoque proficit 4.7.772
de Craſtino non esse cogitandū
pceptum, vt intelligendum
2.2.327
Credendi ius cum Tiberius ad
veteres antiquarum legum
regulas referre voluisset vt
nummarie rei penuria cæpe-
rit 4.18.870
Creditor an post contractā & per-
fectam obligationem nouas
solutionis securitates petere
possit 4.6.766. Antiquior con-
sentiens an cum debitore ean-
dem rem sibi prius obligatā
tertio creditori obligaret, ius
suum pignoris remisit 4.
14.836. Quatenus ante diem
solutionis possit compellere
debitorem ad solutionem
aut satisfactionē 4.6.768. cō-
trā 469. & seq. Permittens re-
sibi obligatam alienari, vt pi-
gnus dimittit & liberare cō-
ſentit 4.14.836. Vt non sit co-
gendus in aliam formam nū-
mos accipere, quam in eam
quam in mutuo credidit 1.
16.274. & seq.
Creditoris hæreditarij & vnus
coheredum quanta sit hypo-
theca differentia 3.19.710.711.
& seqq. maxime 714. Vt sit Cre-

ditoris humanitas, vbi cor-
reorum debendi vnum pro
portione sua conueniendo li-
berauit, dum legem obliga-
tioni dixerit, vt æquo iure cæ-
teri correi conueniantur & ſta-
citi pacti exceptione tuti ſunt
4.7.772. Vt hæc creditoris hu-
manitas in debitore à sacris
ſcripturis laudetur 2.6.369
Creditori quatenus solutio v-
nius ex correis præiudicium
non faciat 4.7.773. Vt non
obſit ſola præſentia, ſed ſub-
ſcriptio contractus 4.14.
836
pro Creditore ſenatusconſultū
ratione ſolutionis faciendæ
pro varietate valoris nummo-
rum 1.16.286
Creditoribus à debitoribus quā
inæquali conditione diſſent
2.6.377
Creditoribus hæredem debitoris
ſi ſuſpectum habeant vt poſ-
ſint ſatisfactionem pro ſuo de-
bito exigere 4.6.767. Hypo-
thecarij vt in immobilibus
ſuum ius hypothecæ etiam
aduerſus mulierum dotes re-
tineant ſecundum ſui contra-
ctus diem 4.19.880. Vt cau-
ſa ſiſicali præferantur 4.16.
837
inter Creditores personales qua
le priuilegium æſtimari poſ-
ſit 4.19.879. ad Creditorum
ſecuritates vt donationum
inſinuationes introductæ 3.
17.692.
Creditoribus vt lege diuina
debito-

debitores eorūque filij ad-
dicerentur 2.6.376. & ſeq. Vt
perſoluerit Sophia Impera-
trix debita eorum qui ære
alieno obſtricti erant, & pi-
gnora dominis reſtituerit
4.18.870
Crimen maiestatis vt ſtatim
quo ſola cogitatione aggreſ-
ſum eſt eodem etiam in omē
to puniri ſua mente reſcri-
bat Imp. 3.7.630. Item & Re-
galie locum eſſe ibid.
Sibi mortem inferentis vt
pæ cæteris ſceleſtiſſimum
1.12.204
in Criminibus vt animus & vo-
luntas potiſſimum ſpectetur
1.6.95.
Criminis raptus perſecutio, vt
etiam conſanguineis raptæ
virginis concedi ſoleat 4. 12.
824. Reus vt non à iudice
ſed à proprio ſcelere punia-
tur 1.4.42. Vt in quouis Cri-
mine olim iudicia exerceri
non poſſent 1.10.159
Criminum cognitio vt exactio-
rem deſideret prudentiam
quā civilium cauſarum 1.
4.43. & ſeq. Pænæ cur aduer-
ſus bona extendantur 1. 12.
213. Vt illæ hodie Iudicium
aut magiſtratum arbitris
relinquatur 1.13.235. Vt non
priuata tantum, ſed magis
publicam vltionem reſpiciat
1.10.167. Vt illorum purga-
tio favorabilior in hæredis
quā ipſius rei perſona 1.10.
139. Vindiſta vt in magiſtra-

tu puniatur 1.4.49
in Criminibus grauioribus, vt
ſententiam nota infamie præ-
cedat 3.7.630. in puniendis
vt diuerſa habeatur ratio vo-
luntatis & effectus 1.6.88. &
vt grauius alijs pleſtendi qui
in honore ſunt Eccleſiaſtico
ibid.
Criminoſum vt nihil ſit, quod
ſalutis gratia ſit 1.5.61
Cæceſ diuinit exemplum 2.4.
360
Crucis S. Laudi Andenſis vis
aduerſus peierantes 1.11.
198
Culpa criminoſior, vbi hone-
ſtior eius qui illam commir-
tit ſtatus 1.4.50. Omnis maxi-
mè Chriſtianorum vt diuina
tis ſit iniuria 1.12.220. Vnde
orta, ibi pœnam conſiſtere
debere 2.9.420. Vt à fraude
diſſerat 4.14.832. Vt non va-
cet, qui hominem verè cæ-
cum fatetur à ſe interfectum
1.4.48
Cultores vacuos eſurire plenif-
ſimis cellis impium 1.7.121
Cupienti nullus labor difficilis
2.7.391
in Cura corporum vt alia ſint
de tuenda, alia de reſtituenda
valerudine præcepta 1.5.71
Curati ſeu curiones qui 3.1.561
in Curando ratio quæ adhiben-
da 1.5.72. ad Curationem quæ
requirantur 1.5.64. & 65
Curator ad dorem dandam vt
non tantum nupturæ ſed &
iam nuptæ creetur 4.1.720

Cursali vt domare permittatur,
non tamen vendere 2. 14.

477

Custodēs portarum mercena-
rij quom suspecti 2. 11. 454.
à Custodia portarum an im-
munes magistratus & Iudi-
ces 2. 11. à p. 442. ad 454. Cu-
stodiæ vrbis munus vt sit per-
sonale & à ciuibus sine excu-
satione aut exceptione præ-
stari debeat 2. 11. 454

Cyprianus qua ratione verè pic-
tati se applicuit, cum prius se-
se magiæ addixisset 4. 10.

811

Cyrellus vt primus fuerit qui li-
bellis appellatorijs vsus est
inter Ecclesiasticos 1. 6. 91.

D

Damnare vt non liceat indefen-
sos & inauditos 1. 10.
160

Damnatus ad remos perpetuos
vt omnium tam ciuiliū a-
ctuum quàm eorum quæ iu-
ris gentium sunt incapax re-
putetur 4. 16. 860. Atque ita
pro verè mortuo habeatur
ibid.

Damnatorum ob contumaciã
exempla quædam 1. 10. 167.
Supplicia vt in triginta dies
differre iusserit Theodosius
1. 4. 44

Damnatio ad perpetuos remos
vt longè maioris sit effe-
ctus, quàm simplex capitis
diminutio 4. 16.

861. Damnatio metalli, vt
morti sit proxima pœna
4. 16. 351. ante Damnationem
vt neminem Leges incapax
cem, infamem, vel etiam in-
testabilem haberi velint 3. 7.
627. Damnationes ob contu-
maciam, vt facillè rescindan-
tur 1. 10. 162

Dare non potest qui non habet
3. 1. 561

Debita amittere, & lucra non
captare vt non par eadem-
que ratio 2. 7.
392

Debitor in diem vt is dicatur,
qui se centum nummos Ka-
lendis proximis soluturum
promisit 3. 1. 8. 701. qui legiti-
mam sibi debitam non pe-
tit vtn fraudem creditorum
facere videatur 3. 12. 4. p.
659. ad 666. qui non debita
quantitati satisfacit, vt con-
grua suppliciorum acerbitate
cogi possit 2. 15. 484. Vt fil-
co non modo quæ situm con-
seruare, sed & non quæ situm
procurare teneatur 3. 12. 662.
Vt suis expensis, sua cura, sub-
que impendio præstare te-
neatur quod debet 3. 10.
651

Debitoris inopis oppignera-
tiones, & carcer, vt odio habeantur
2. 6. 371. Mali natura &
qualitas 2. 6. 373. Illius Res
vt officio Iudicis partiiri de-
beant 2. 6. 367. Vt inter-
sit, ne sibi cum moroso
creditorum res sit 3. 14. 679.
in De.

in Debitoris gratiam vt exi-
guiores nummi in dubijs ob-
securis debeantur 1. 16.
274

Debitori in fraudem ac præiu-
diciū creditoris vt non li-
ceat quidquam remittere
3. 12. 661. & 662

Debitorum quando lex per-
mittat persequi etiam ante
diem solutionis 4. 6. 768

Debitorum in Gallia vt pos-
sint in carcerem conici 2. 6.
366. carceris necessitate cogi,
vt prohibuerit Bocchoris

Ægyptius legislator 2. 6. 370.
Inopes vt olim cogentur
exhibere operariam ser-
uitutem 2. 15. 484. & seq.

Post condemnationem non
satisfacientes, vt captiui re-
tineri poterint 2. 6. 375. Vt
solerent Ephesi, ad vianæ
templum confugere 2. 6. 372.

in eos qui æs alienum solu-
uere non poterant Valenti-
niani Imperatoris crudelitas
2. 15. 482. aduersus eos Aly-
chis Ægypti regis lex 2. 6. 374.

Quæ item, fuerit olim in
vlu sæuitia 2. c. 6. p.
369

Debitorum subtilitatibus vt
indulgendum 4. 18. 870. Il-
lorum corpora vt olim in-
tulerunt 4. 3. 745 & 747.

Græcia ari alieno oppigne-
rarentur 2. 6. 369. Vt olim in
sepulta manerent 2. 6. 374.
& 376. Illorum inopia
subleuandæ vt studuerint

Principes 2. 6. 370. Il-
lorum desperatio quam pe-
riculosa qui ære alieno ob-
noxij 4. 18. 873. Il-
lorum sectio vt olim concef-
sa lege xij. tabularum 2. 6.

367
Debitum reddendum 2. 6.
373

pro Debito ciuili vt nemo in
curia regis Franciæ incarcere-
rari possit 2. 6. 369. Vt non
liceat matrem fam. de debi-
to extrahere 2. c. 6. p.
372

Decimas vt laici possidere non
debeant 4. 18. 876. à Decimis
qui sint immunes 2. 2.
314

Decipere velle vt dicatur quicū
que fraudulenter patientiam
præstat 4. 14. 835. Vt in potestatem
dolosæ dissimulationis lex il-
lum iure suo priuari iubeat
ibid. & p. seq.

Definitiones vt in iure periculo
sæ 3. 19.
730

Defuncti clementia existiman-
da vbi contrariam voluntatē
non significauit 2. 9.
414

Defunctorum ab intestato bo-
na, ad quos pertineant pleno
iure Gallico 4. 3. 745 & 747.
Cadauera si quando fluctibus
euehantur, foeminarum
vt prius fluitent, virorum

supina 3. 6.
622

Voluntates vltimæ, vt non veræ censentur, nisi solemnnes
2.1.297

ex Delicto patris filium puniri
vt sit acerbum 2.9.419

Delicta paria vt mutua pensatione dissoluantur 1.12.230.

Vt non facti solum, verum & voluntatis vitanda 1.6.96.

Vt quædam sint, quæ non nocent nisi condemnatio secuta sit 3.7.630. Delictorum

sensus, vt sine effectibus imputari soleant animæ 1.6.

97

Demosthenis accusati absentiarum rationes 1.10.161

Denuntiationes vt nullæ obesse possint, nisi aut domino aut eius vero procuratori fiant 4.

9.779.

Deportationis nomen, vt sit rerum omnium spoliatio 4.16.

857. Deportatione vt dotis lucrum marito nō adquiratur

4.16.854

Deportatus quamuis pro mortuo habeatur, vt nō tamen vere mortuus dicensus 4.16.

856. Vt in successione ordine sequentibus in gradu non ob

fit 857. & seq. Illius incommoda 4.16.858. Vt ea omnia

habeat quæ sunt iurisdictioni 4.16.859. Vt pro mortuo verè

habeatur quoties de tollendo & amouendo civili aliquo

impedimento agitur 4.16.858. & seq.

Deportati, damnati in metallū & Serui pœnæ qualis consti-

tuatur iuris differentia 4.16.860. & seq.

Depositam rem contra depositi fidem vendens vt à delicto excusetur 3.8.644

Depositarius si rem depositam vendiderit, postea redemerit, ac deinde sine dolo malo perierit, vt depositi teneatur 3.

8.645. Illius iusiurandum in iudicio præstitum an illum

absoluat 2.10.435

Depositum commendatio, vt sit sacra 2.10.433. Inficiatio vt sit

furtum 2.10.433. Vt turpior & magis infamis quam mutui, hæc inficiatio 434. In de-

posito, vt obtineat constitutio regia quæ scripturam publicam requirit 2.10.433

Desideratur minus quicquid sit cet 2.12.438

Desperatio vt atheismi & impietatis speciem referat 1.12.212.

Vt sit incredulitatis indicium *ibid.*

Desponsatio clandestina vt sit erroris suspecta 2.18.266

Deum vt nulla lateant 1.3.27. & 28. & vt ab hominibus falli nequeat *ibid.* Illius misericordia vt deprecanda 4.16.

845

Dierum alij facti alij nefasti, alij intereisi dicti 4.15.849. & 850

Dies impedimenti vt non cōpureretur in termino constituitur 6.15.851. Die præfenti vt

debeat vbi pura est stipulatio sine diei adiectione 3.18.

701

Dignior vt cedat minus dignū.

3.3.591

Dignitas hominis vt rebus omnibus præferatur 2.6.370

Dignitate ordinum & familiarum conseruandam in Republica 4.2.730

Dij Consentes antiquorum qui 2.4.351. Vj apud antiquos qui 2.3.341

Dilationes quærere vt sit absurdum vbi non oratione sed factio opus est 4.10.813.

Diocorus vt ab Ecclesiasticis damnatus ad laicos appellatur 1.6.91. & 92

Disciplina in educandis liberis quæ olim fuerit apud Romanos 1.9.146. Maiorum vt Republicæ 1.7.124. Rationalis vt nihil ad medicinam faciat 1.5.54. Vt intersit disciplinæ, iniuriã vindicari 1.13.231

Dispensator optimus qui sibi nihil reseruat 2.2.310

Dispositio nominis ferendi & armorum, vt substitutionis conditionem habeat, & fidei commissi onus adiunctum continet 4.4.755. Dispositiones obliquæ vt legibus prohibeantur 1.3.24

Dissoluendum vnumquodque eo modo quo colligatum est 3.1.556

Diuina maiestas vt lædatur, cū Dei seruus læditur 2.2.322.

Diuinatum rerum contemplatio & Reipub. administratio quàm diuersissimas habeat rationes 2.2.326

Diuisio cohæredum aut sociorū vt emptionis mutua vicè obtineat 3.19.709. Diuisio vt fieri debeat ad sedandas propinquorū discordias 3.19.713

Diuisio iudicio cœpto inter cohæredes aut socios, vt non sit amplius illis liberum de re communi disponere 3.19.709. Rei legatæ expensæ vt non ab hærede, sed à legatario præstari oporteat 3.10.653

Diuisio nem factam pendente minoritate si maior factus ratam habuerit, vt integra maneat 3.17.698. antè eã vt ex vniuersa hereditatis massa æs alienum deduci debeat 4.13.817. vt post eam idem remaneat ius hypothecæ antea contractæ 3.19. à p. 707 ad 711 & 713

Diuitis cognomen, vt qui primus accepit creditoribus suis decoxerit 2.4.359

Diuitiæ vt Ecclesiasticis luxu excitauerint & eos à prisca integritate abduxerint 2.2.303. & seq. Illarum laus & vituperium 2.2.327. odiū vt sit vanum gloria genus 2.2.327

Vt sit incertus status 2.4.359. & seq. Diuitias relinquentes, vt sepe materiã contentionis & litium suppeditent 4.3.739

in Diuortij casu quæ ratio habeatur in diuidendis liberis 1.9.133

Diuortij assignatio vt iuris sit

Fránci 1.13.223. & Quantum assignari solet 223. Doctij & Dotalij ratio vt non eadem *ibid.* Statutarij & conuentionalis quæ sit differentia 1.13.224. Vt sit apud varios populos varia illius constituendi ratio 1.13.226

Doctorum vitorum exempla qui per se docti facti sunt 1.5.66. & seq.

Dolabella iudicium laudatum aduersus mulierem quæ iusto dolore virum occiderat 1.4.44

Dolorem iustum temperare difficile 4.12.823

Dolus malus in aduocato vt esse dicatur 2.19.539. Vt in eo qui obscure loquitur, & eo qui obscure dissimulat 1.2.16. & 4.14.835. Vt ex veritate personæ & fraudis eucta colligatur 4.2.731. Quando esse accendendum 2.18.518. inter dolum & Errorem inter Fraudem & Culpam qualis differentia 4.14.832

Dominicani vt mendicantis voto nulla bona possideant 4.3.740

Dominus directus ius proprietatis habens vt usufructuarium & emphyteutam usufructus & emphyteusos iure priuare possit 3.9.647

Fundi vt res coloni in eo illatas, etiam mobiles, tacito hypothecæ seu pignoris iure sibi obligatas possit asse-

tere 4.19.881. Membrorum suorum nemo 2.6.370.

Vt de re sua pleno iure disponere impediri non possit 3.14.675. Vt vnusquisque consensit rei quam cum alio communem habet 3.19.708

Domini venia in seruum vt ex sola dissimulatione praesumatur 1.14.249

Domini Hæredes vt non possint feudum repetere ob feloniam vassalli 1.14.240. Vbi plures vnus rei, vt eorum vnusquisque illius dominus pro diuisione habendus sit 3.19.708

Domus pignori data si corruat, vt pignus nihilominus in area maneat 4.8.775. Vbi eadem etiam res significata fuerit censeri debeat, vt & idem etiam habitationis ius in ea concessum durare oporteat 4.8.775

Domo antiqua diruta vt statim perire & extingui dicatur habitatio in ea concessa 4.8.776. Diruta ac deinde resecta: an ius habitationis in ea donata duret 4.8. ap. 774. ad 778.

Donans & Donatarius vt à creditore distincti 3.17.692

Donatoris hæres an ex donatoris ingratitudine donationem reuocare possit 1.14.243

Vt ipsi liceat donationem omnium bonorum reuocare ex causa pœnitentiæ 4.2.714

Donare cur in iure plerisque permittatur, quibus alienare, aut testari interdicitur 2.14.477.

Filio hæredis præsumptiuo vt non magis liceat quàm ipsi hæredi vbi prohibita est donatio hæredi 2.13.471. Plus tertia patrimonij parte vt prohibeat Cenomanensis consuetudo 4.2.727. & 730. Vt liceat auo nepoti ex filio naturali 2.9.418. Vt non plus liceat in pia causâ fauorem quàm in aliam 4.2.728.

Vt non vtiq; dicatur qui lucrando & acquirendo occasio nem omittit 3.12.662. Vt sibi inuicem non possint conseruante matrimonio coniuges 1.2.19. Imo quidem sponso sponsa licet *ibid.* Vitricus & priuignus non prohibeantur 2.13.463. Vt sit perdere 2.14.477

Donari vt dicatur quod nullo iure cogente conceditur 3.6.624

Donatio à quo tempore valere & effectum habere incipiat: 3.17.692. A sponso sponsæ facta, vt eadem sit cum ea que facta est inter virum & uxorem 3.18.702. Claustrina in nuptiis contracta reuocata 1.2.21. Facta filio emancipato, vt valida 2.13.

469. Facta incapaci vt valere dicatur 3.8.641. & seq. In quibus casibus à lege interdicitur 4.1.724. Matris facta filio in castra eunti, vt sit valida, 2.13.470. Omnium bonorum facta hospitali vt mortis causa facta ceteri debeat 4.2.728. Omnium bonorum vt Romano iure prohibita 4.2.728. Quæ inter coniuges sit vt vim obtineat 1.2.20. Sub modo facta, vt dicatur contra-

ctus vltro citroque obligatorius, & vindicationem habeat 4.2.736. Vt non ante reuocari possit, priuquam infans sit in lucem editus 3.13.668. Vt non simplex videatur, cum pater bona inter filios diuisit, sed sit supremi iudicij diuisio 3.16.688

Donationis inter virum & vxorem prohibita 4.1.718. Donationis mutua inter coniuges vis & effectus 3.7.637. & seq. ad 640

de Donatione facta filio naturali & illegitima 2.14. à 472. ad 478. Hospitali, sub conditione alimentorum ei, quæ donauerat, præstandorum 4.2. à 727. ad 738. de Donatione mutua & reciproca inter sorores facta 3.13. à 666. ad p. 673

Donationes mutua: vt sint potius commercia 3.13. 467. Omnium bonorum, vt valeant

& subsistat si pietatis contē-
platione fiant 4.2. 734.
Perfecta vt irruocabiliter
teneant 3. 16. 687. Quæ sola
affectio legitimæ occasio
ne sunt, vt iure ciuili valeat
3. 13. 668

Donationum incapaces vt cen-
seri debeant naturales 2. 14.
474. Mutuarum effectus, vt
in mortis tempus conferri
intelligatur 3. 13. 670. Immo-
dicarum licentia vt lege
Cincia correctâ 4. 2. 729. &
seq.

in Donationibus & legatis fa-
ctis priuignis quid conside-
randum 2. 13. 466. & seq.

Donatum nepoti ab auo, vt pa-
tris contemplatione datum
consecatur 2. 13. 471. cum ple-
rumque filiis parentum con-
templatione donatur 2. 13.
467

Donatarum error vt fuerit,
Sibi mortem inferre licere 1.
12. 212. Hæresis 3. 1. 546.

Dos cuius contemplatione da-
ta fuerit vt spectari debeat
3. 11. 658. Cui adiecta est re-
nunciatio conuentio, vt
pretium obuenturæ hæredi-
tatis vocetur 2. 4. 359. Fi-
liz constituta vt legitimæ vi-
cem subeat 2. 6. 363. Quando
collatio non sit obnoxia 2.
4. 360. Vt constante matri-
monio ob viri inopiam re-
peti possit 4. 6. 767. Vt
constante matrimonio auge-
ri possit 4. 1. 720. Vt non præ-

feratur fisco, si hypothecam
præcedentem habeat 4. 19.
884. Vt nuptias nec matri-
monium faciat 2. 17. 513

Dotis & Doarij vt sit iuris dif-
ferentia 1. 13. 237. Dotis
causa vt inter pias causas re-
censeri soleat 3. 11. 655.
Conuentio vt sit similis in fa-
uorem liberorum quæ fuit
in fauorem patris 4. 1. 726.
Illius, doarij & id genus alio-
rum petitio, vt ciuilis actio
sit 1. 14. 246. Dotis aut dona-
tionis propter nuptias titulo
consecuti, vt post mortem
patris conferre teneantur 3.
6. 624. & seq. Nomen abolē-
dum vt censeret Plato 1. 2.
10. Prærogatiua quæ de iu-
re Rom. cæteros creditores
etiam anteriores excludit, vt
in Gallia locum non habeat
in immobilibus 4. 19. 880

De illius priuilegio 4. 19. 2
p. 878. ad 886. Illius priuile-
gia vt sint plura & de iis nõ-
nulla 4. 19. 879. & seq.

Promissio quibus casibus do-
natio censeri debeat 3. 11.
2. p. 655. ad 658. Promissio, vt
non inter causas lucratiuas
recenseri soleat 3. 11. 655.
656. & seq. Promissiones qua
lescunque fuerint, vt sint ad-
implendæ 3. 11. 655. in
Dotis causam promissio fa-
cta, vt non requirat insinua-
tionem 3. 11. 657

Dotem qui nullo iure cogente
sponder, vt sit mera donatio
3. 11.

3. 11. 657. ex Dote vt concubi-
na à legitima vxore discerna-
tur 2. 17. 498

Dotes centam aureorum vt o-
lim apud Massilienses non li-
ceret exc. dere 2. 4. 358. Inter
eas vt priuilegium hoc attend-
atur, vt ex temporis serie &
coniugiorum ordine cuncta
spectentur & æstimentur 4.
19. 880

Dotium causa vt semper & v-
bique sit præcipua 4. 19. 878.
Illarum opulentiam vt reie-
cerit Lycurgus 2. 4. 357. Item
& Solon. *ibid.*

Dotale pactū quoduis vt onero-
sum non gratuitum consec-
atur 3. 11. 655

Dotalis fundi fructus vt marito
competant 3. 4. 602.

Prp qua temporis portione
603

Dotales tabulæ cur olim ab o-
mnibus qui interfuerant il-
larum consecutioni signaten-
tur 1. 2. 15

Dotialium conuentionum quã-
ta authoritas maximè in Gal-
lia 1. 15. 266

Dotare filiã vt pater teneatur,
& inuitus cogi possit 3. 6. 623.
Vt paternum sit officium 3.
11. 658

Druydes vt olim in Gallia mu-
nerum ac tributorum vaca-
tionem habuerint 2. 2. 335.

in Dubiis vt fisco non sit fa-
uendum 1. 12. 213

Duces militum limitaneorum
vt illorum iudices essent 2. 11.

448

Duella vt inter nobiles, eosque
qui se Martis satellites iactâr,
sint prohibita 4. 10. 810

Durum quicquid imperatur in
uitis 2. 7. 391. Nullum aman-
tibus *ibid.*

E

Ecclesia cultrix Iustitiæ 4. 2.
728. Virgo formosa sed in
Prælatis nauos habens 1. 7.
123. Vt aurum habeat,
non vt sibi seruet, sed vt ero-
get & subueniat 2. 2. 303.
Vt Ecclesiasticorum bonis
successerit 2. 2. 319. Vt hodie
in parietibus fulgeat, & in
pauperibus egeat 2. 2.
306. Vt multas annos nutriat
4. 2. 737. Vt vxori collata 1.
7. 102

Ecclesiæ Antiochenæ quæ o-
lim in alendis pauperibus li-
beralitas 2. 2. 303

Ecclesiæ donandi & legandi li-
centiam prohibitam vt resti-
tuerit Constantinus Imp. 2.
2. 334. Militantis quàm ma-
gna fuerit admiratio apud
rannos & persecutores 1. 7.
99. Possessio, vt sit egenorū
sumptus 2. 2. 302. Primiti-
uæ commendatio 1. 7. 98.
& seq. Ecclesiam dimittere
vt non liceat prælato 3. 1.
556

Ecclesiæ vbi ad Christianos prin-
cipis venit, vt virtutibus mi-
nor facta sit 1. 7. 99

I N D E X

Ecclesiam suam amplioris redi-
 rus spe dimittere vt prohibi-
 tum 3.2.579. & 580. Vt
 non liceat in aduersis relin-
 quere 1.7.101. & 3.2. 581. in
 Ecclesiam vt quidam Impera-
 ratores & Reges benefici 2.
 2.334
 in Ecclesia Constantinopolita-
 na vr plures contentiones de
 nuptiis repetitis 1.8. 136.
 In qua quis intitolatus est, vt
 in ea perpetuo perseuerare
 debeat 3.2. 375. Vt aliquan-
 do receptæ successorum no-
 minationes 1.7.105
 Ecclesiæ cathedrales Franciæ vt
 regem Christianissimum a-
 gnoscere teneantur 3.1.
 552. Ecclesiæ vt in Gallia de-
 functis ab intestato non suc-
 cedant 4.3.745
 Ecclesias immobilium incapar-
 ces cur ab Imperatore Iustiniano
 constitutum 2.2.
 304
 Ecclesiasticæ disciplinæ cur se-
 curiosum & studiosum pro-
 fitetur Iustinianus Imp. 2.2.
 323. Illius disciplinæ regulas
 an possit summus Pontifex
 violare 1.7.112
 ab Ecclesiastica dignitate susce-
 pta vt recedere non liceat 3.
 1.557. Rerum politia hodie-
 na quantum à veteri distet 1.
 6.98
 Ecclesiastici an à viarum refe-
 ctione immunes 2.3. à pag.
 339. ad 344. Iudices vt sangui-
 nis sententiam ferre non pos-

sint 1.6.83. Prouentus vt
 non propria commoda im-
 pendere olim possit Episcopus
 3.4. 596. Quatenus
 venerandi & honorandi 2.
 2.314. & seq. Vt ab omni-
 bus tributis exempti 2.
 3. 340. item & viarum mu-
 nitionibus 341. Contra
 343
 Ecclesiasticorum bonorum dif-
 pensatores vt sibi nihil præ-
 ter victum & vestiturum reti-
 nere debeant 2.2. 311. Iu-
 dicum quantum sit hodie abu-
 sus in puniendis sui ordinis
 delinquentibus 1.6.89. Pec-
 cata, vt propter malum ex-
 eplum grauiora 1.6. 89.
 reddituum origo 2.2.318. Illo-
 rum partitio 319. Ampliatio
ibid. de Ecclesiasticorum de-
 lictis, vt Ecclesiastici cognos-
 cere debeant 1.6.83. & 86.
 Ecclesiasticis personis quæ pri-
 uilegia competant 1.6.81.
 & seqq. Vt fuerit remissus
 carceris rigor 2.6. 378. in
 Ecclesiasticis personis vt ca-
 ptoria exoptulationes o-
 diose 1.3.23
 Edicta prætorum vt in albo pa-
 lam edita 2.1.300
 Educatio liberorum quantum
 ad virtutem conducatur 1.9.
 & 146. & 151. Vt matribus
 variis arrestis adjudicata 1.9.
 146. etiam illegitimis 155. V-
 tilis vt mores faciat 3.3.
 584
 in Educatione puellarum vt nõ
 tam

RERVM ET VERBORVM.

tam imperio quàm bonæ e-
 xemplo opus sit 1.9.148
 Effigies & Imagines damna-
 torum absentium vt supplicio
 affectæ 1.10.169. & seq.
 Effigiem priuati hominis in au-
 ro insculpere vt veritatem 1.16.
 281. Suam aureo nummo im-
 primere vt non nisi Imperatori
 & Francorum regi licuerit
 2.1.291
 Egenis vt mors solatium sit 1.
 12. 209. Vt illis vita suppli-
 cium *ibid.*
 Egestas vt sit maleficis suppli-
 cium 1.12. 210. Sub Ege-
 statis gloria pecuniam acqui-
 rere iniquissimum 2. 2.
 310
 Electiones cur omissæ in or-
 dinandis muneribus Eccle-
 siasticis 1.7.108. In mu-
 neribus ordinandis quàm vi-
 tiles 1. 7. 105. quàm noxiæ
 111
 Eleemosynæ vt Ecclesiasticis
 religiosisque commendatæ
 2.2.303
 Emancipatio cur Galli nuncupati
 2.19. 539
 Eloquencia vt verbis speciosis
 aut magnificis non lætior e-
 xurgat 2. 19. 534. Elo-
 quentiæ effectrices vt veritas
 & probitas 2.19.534. Illius
 quanta sit vis 2.19.541
 Emancipatio vt validet dona-
 tionem filio factam 2.13.469
 Item & legatum *ibid.*
 Emphyteusis vt duret, licet ipsa
 domus in emphyteusum data
 corruerit vel exusta sit 4. 8.
 775
 Emphyteuticus canon quis di-
 catur 3.14.674
 in Emphyteutico contractu, si
 emphyteuta contra prohibi-
 tionem alienationis & em-
 phyteuseos legem alienet, vt
 prohibitio illa rem ipsam af-
 ficiat & translationem do-
 minij impediatur 3. 14.
 679
 Empiricæ factionis origo vnde
 1.5.71. & vt Empirici à Sici-
 lia reiecti *ibid.* à Gallia 73. Il-
 lorum abusus *ibid.* Cur
 Empirici raro in suis me-
 dicaminibus vitiles 1. 5.73.
 Illorum damnatio vt repro-
 bata 1.5. 60. & seq. de
 Empiricis, qui conceptis pre-
 cum & verborum formulis
 morbos curare profitentur 1.
 551. An agrorum salus cõ-
 mitti debeat 1.5.68
 Emptor contrahens cum mino-
 re vt non ante à redhibitione
 gentilitia securus sit, quã
 post impletum atatis annũ
 tricesimum quintum 3.17.
 698. Emptor partis indiui-
 sæ vt teneatur illud recipere
 quod ex diuisione venditori
 adiudicatum fuerit 3.19.
 712
 in Emptione quatenus licita de-
 ceptio 2.8.397
 Emptor vt à retractu genti-
 litio liberetur 3.17.700.
 Vt non teneatur cauere de
 non alienando 3.14.675. Il-

lius damno quando periculum in re vendita contingens cedat 3.18.705

Emplorem vt consequantur fructus fundi distracti si pensionis dies nondum venerit cum addictus est 3. 4. 599

Episcopalis dignitas. vt monarchum patria potestate eximat 4.3.747

Episcopus Bellouacur cur claua non gladio in bello vteretur 1.6.84. Episcopus vt & cur non amplius pristino obedientie voto obligetur 4.3.747. & seq.

Episcopi gloria, pauperum inopia est prouidere 4.3.740. Intestati bona vt in ararium ecclesiasticum referri conueniant 4.3.740. Vt in maioribus locis constituendi 3.2.576. Vt in episcopatus ingressu in Gallia regi fidelitatem iurare teneantur 3.1.553

Epistolæ vt auctoritatem rei iudicatæ non habeant 2. 9. 414

Epulæ geniales vt nuptialis cœna 1.2.14. Epularis accubationis descriptio 1.2.14

Eremitarum vt idem fauor, qui monachorum, eademque institutio 2.2.338

Error vt à dolo differat 4.14.832

Esse cuiusquam vt non videatur, quod ex causa auferri potest 3.18.705

Ethnici cur pleraque olim im-
pia superstitiosa & ridicula
iuramentis adhibuerint 1.11.
194

Euchytræ qui 2.2.320

Eudoxię Augustę Theodosij Im-
peratoris filię, qualis charitas
in pauperes 4.2.733

Euentus vt consilij fraudem a-
periat 4.2.732. Euentus
incertos, vt lex spectari & a-
stimari prohibeat 4.2.
738

cuin de Euisca reagitur, vt bo-
nitatis æstimatio faciendā 1.
16.272

Eunuchi consortium, vt sit per-
petua viduitas 4.10.798. Illi
& castrati aliquo lassę volu-
ptatis incitamento delecten-
tur 4.10.803. & 804. Vt
sint quasi tertium hominum
genus 799

Eusebiæ Constantij Imp. vxor-
is pudicitia & castitatis e-
xemplum 4.10.814. &
seq.

Examenes professorum & medi-
corum vt necessarium 1.5.
69

Exauthoratio vt vulgò degra-
datio dicta 1.6.86. Exau-
thorationum vsus 1.6.87

Exceptio tempestatis vt non
profit 4.15.842

Excubiæ & portarum custodia
vt ab omnibus ciuibus per vi-
ces agi debeant 2.11.451. &
452. An immunes magistra-
tus 2.11. à p. 442. ad 454

Excusati vt is non debeat, qui
moram

moram commisit 4.15.843

Executio sententiæ an fieri de-
beat & possit etiam die feria-
ta 4.15.840

Exemplum omne magnum vt
aliquid ex iniquo habeat 2.
10.435. Exempla mala vt ex
bonis initiis orta 1.7.110. &
2.10.441

Exheredari qui non poterat, vt
interdum de exheredatione
conqueri non possit 2.18.528

Vt nemo possit ex alterius fa-
cto 2.9.417

Exhereditatio nepotū an auo-
licita 2.9.404. ad 410. Vt ea tãtū
quæ ritè facta est sumueat à
bonorum poss. cont. tab. 3.
17.694. Quatenus parentibus
cõcessa 1.15.260. & 2.9.405. Ex-
heredationis causã esse in ma-
trimonio neglectū patris cõ-
suetū 2.9.406. Exheredationẽ
putè fieri debere 2.9.413

Exheredationes liberorū quã
odiosæ 2.4.349

Exilium an apud Romanos ca-
pitalis pœna 1.15.234

Exorcisationes vt in morbis re-
iiciat Vlpianus 1.5.59

Expensæ necessariæ vt ad hare-
dem spectent nõ legatarium
3.10.651. & seq.

F

Fabiola vt prima ~~recepta~~ in
instituerit 4.2.733

Vt Facillimum quodcumque pla-
ceat 2.7.391

Facinoris cogitati & non per-
petrati, an sit pœna 1.6.95. &
seq.

Factum vel crimen alterius vt
alteri prodesse nec obesse de-
beat 3.7.633. 4.16.854. ex Fa-
cto eodem, vt nemo præmissi
& pœnam simul mereri pos-
sit 3.7.631

Falcidia vt in fauorem heredis
instituti, sicut & Trebelliani-
ca introducta 4.17.865. Illius
deductio vt locum non ha-
beat in donationibus & lega-
tis in piam causam factis 1.1.
3. & 4.2.734. Illius & Trebel-
lianicæ ius vt ad hæredem
transmittatur 4.17.865. &
866. Falcidiæ ratio vnde or-
ta 1.15.263

Falsarius monetz quis & illius
pœna 1.16.276. & 277

Falsi quaestio vt proponi possit
1.14.246

Falsò accusatus & damnatus, an
aduersus iudices agere possit
vbi veritas innocentie appa-
ret 1.4.36

Falsorum testium quàm variæ
pœnæ 2.10.433

Famæ post mortem cupido vt
omnibus ingenta 1.12.208.

Famam bonorum conuiciis la-
di vt non ferre debeat magi-
stratus 4.12.824

Familia creiscundæ agentis si
obiciatur de morte testato-
ris, vt id ad diuisionem te-
rum hæreditariarū non per-
tineat 3.7.628. Illius arbiter
vt nullus iustior inter liberos
habeatur, quàm ipse pater 2.
4.356. Iudicium vt sit vniuersi
sale, & in gratiam omakus
Na iiii

coheredū proponatur 3.19.712
Familiarum dignitati vt nō sit
inter plebeios consulendum
2.4.347

Feriaz aut supplicationes vt in-
terdum extra ordinem indi-
centur 4.15.843. & seq. Feria-
rum tempore vt sententias e-
requi liceat 4.15.847

Festus dies, quos Christiani in
honorem sanctorum venerari
solent, vt memotias marty-
rum, dixerit D. Augustinus 4.
15.843. Festis diebus sicut mul-
ta agi vetantur, sic & multa
permittantur 4.15.842

Festiuū diei quæ obseruatio esse
debeat de iure Imperiali 4.15.
851

Feudorum iuris origo à quibus
desumpta 1.15.266

Fictio vt non debeat amplius
extendi quàm à lege statuta
sit 3.15.683. & seq.

Fides bonæ voluntatis & iustæ
actionis genitrix 1.7.127. Col-
latio fidei & Perfidiaz *ibid.*
Habita in cōtractu, vt ipsam
fidem magis obliget 1.2.11.
Abrogata, vt omnem huma-
nam societate tollat 1.7.127.
Sincera vt non scrupulis sed
integritate firmetur 1.11.199.
Supremum rerum humana-
rum, vinculum 2.10.423

Fidem alterius si quis sine scri-
ptura secutus decipiat, vt si
bi imputare debeat 2.10.432.
Creditori seruate oportere 2.
6.373. & 378

Fideicommissum si quis ita re-

liquerit, *Rogo restituas libertis
meis cui uoles*, & necminem e-
legerit, vt omnes ad illius pe-
titionem admitti debeant 4.
4.752. & 757. Si ita sit relictus,
Cui eorum uoles rogo restituas,
si nullum elegisset cui resti-
tueret, vt omnibus debeat
752. Si relictum sit sub ea cō-
ditione, *Si morte patris filius
sui iuris fiat*, vt trahatur hæc
conditio ad omnes casus qui
bus patris potestas soluitur
4.16.858

Fideicommissum vt inducant
rogantis uerba 4.4.754. Vt
ualeat filio in potestate pa-
tris relictum, si in id tempus
relictum sit, quo filius sui iur-
is per emancipationem aut
aliter efficeretur 2.13.469

Fideicommissi petitioni vt nul-
lus sit locus ubi hæres nullā
electionem fecit eum facere
posset 4.4.757

Fideicommissa Tacita captate
vt in Ecclesiasticis odiosum
1.3.23. & 24. Vt fisco applicen-
tur 1.3.24. Vt detegi debere
doceat Callistratus Iurisc. 1.3.
31. per Fideicommissa vt di-
catur illudere Ecclesiasticis.
3.24. in Fideicommissis vt te-
statoris uoluntas adeo præ-
ualeat, vt non tam uerba quā
mentem spectari oporteat 4.
4.749

in Fideicommissario vt spectari
non soleat, an maior pars an-
ni præterierit in perceptione
fructuum 3.4.598

Fideiuf-

Fideiuffori vt ante diem agere
liceat aduersus debitorē prin-
cipalem 4.6.767

Fidelitatis & Pietatis exem-
plum vt fuerit Diuus Ludou-
icus Francorum rex 1.11.201.
& seq.

Fidelitatis iuramentum in Gal-
lia à prelati Ecclesiæ regi præ-
stitum quid operetur 3.1.
555

Fidelium quorundam exempla
1.11.192. & 193

Figurare iurum sine Principis
iussione vt prohibitum 1.16.
281

Filia luxuriosa quantæ sit custo-
diæ 3.6.622. Quæ in contra-
ctu matrimonij bonis pater-
nis renūciauit, vt nō obstante
renunciatione ad paternam
successionem admittatur
2.4.353. & 354. Luxuriosè ui-
uentem vt exheredare leges
permittant 1.9.
148

Filiae vt extantibus masculis le-
ge diuina non succederent
2.4.357. Vt sint extra fami-
liam tanquam nominis & ar-
morum incapaces 4.4.755.
Vt in familijs clades & detri-
mentum 2.4.352

Filiarum Renunciationes, quæ
tabulis nuptialibus accepta
dote sunt, an legitimæ & ua-
lidæ 2.4.344. & seqq.
vt in Gallia usu receptæ 2.4.
351. & seq.

in Filias vt non minorem exci-
tet natura affectum pietatis

quàm in masculos 4.4.
757

Illegitimus vt etiam sermen
Dei dictus 2.14.476.

Quatenus in feudo paterno
succedat 4.13.829. Quatenus
est matris hæres, vt illius re-
nuntiationem oppugnare
non possit 2.5.364. Si
decurio creetur patre præsen-
te & tacente, vt pater obliget-
ur 4.14.846. Si mandante pa-
tre manu sua instrumentum
chirographi perscripserit, vt
sibi nihilominus præiudicet
4.14.839. & seq. Vt dica-
tur parere, non autem assen-
tiri 1.15.267. Vt di-
catur portio & quodam modo
pars corporis patris 2.17.
467. Vt ingenuus & legiti-
mus censeatur ex sola pa-
tris professione 2.17.515.

Vt non admitti debeat ad in-
officiosi querelam 2.5.363.
Vt non possit matrem priua-
re iure successionis quæ illi
competit 1.1.8. Vt non vi-
deatur infans, qui natus est ex
matrimonio cui pater non
consensit 2.9.407. & seq.

Vt repudiata patris heredita-
te si feudum petat, repellatur
2.5.364

Filij pactio, qui aliquo accepto
querelæ inofficiosi renuncia-
uit, vt nulla sit 2.4.
345

Filium in locum ac iura de-
functi patris vt benigna &
fauorabilis æquitatis ratio

subroget 3.15.681
 Filium temporalem habere vt non conueniat moribus Gal-
 lorum 3.2.375
 Filio vt nocere non debeat taci-
 ta fides interposita à patre 2.
 13.463. Vt non liceat matrem
 in iudicium vocare 1.9.
 155
 Filij ex incestis & illegitimis
 nuprijs nati, vt omni succedē-
 di iure priuentur 2.9.469. Na-
 turales vt deficientibus legiti-
 mis aliquod in successione
 paternæ ius habuerint, eisque
 licuerit legari 2.14.473. Ob-
 sequiosus vt sit officium, matri
 legatum vsum fructum non
 controuertere 3.12.661. Vt
 quādoque omni paternæ sub-
 stantiæ commodo & emolu-
 mento priuentur 3.7.634
 Filiorum salutem vt magis pa-
 rentes quàm suam curent 2.
 13.464. Vt non alia quàm pa-
 rentis conditio censi de-
 beat 2.13.467
 Filij naturalibus quid & quan-
 tum relinqui leges Rom.
 permisissent 2.14.477. Illis vt
 magis quàm piæ causæ fauē-
 dum 1.18. Obsequiosus & offi-
 ciorum meritis paternum a-
 morem pronocare vt Rei-
 pub inter sit 1.15.259. & quàm
 hoc laudabile p.261
 Filiosfamilias vt factus Con-
 sul patriæ potestate liberetur
 4.3.747 Vt nisi patre authore
 contrahere possit, nec sibi sed
 patri adquirat 4.3.744

Filijfamil. obligatio incio aut
 inuito patre facta vt repro-
 betur 3.17.691. Si à patre ra-
 ta habeatur, vt valida censea-
 tur 3.17.691
 Finis vt maiores habeat vires,
 quàm media 2.13.467
 Fiscus quibus casibus admitti-
 tur ad successionem vt ad æ-
 ris alieni solutionem obligetur
 4.16.857. Vt hæreditatem
 ab hærede tanquam indigno
 sibi vendicat 3.7.626
 Fiscoles penfitiones, vt mu-
 nera personalia iure Gallico
 censeantur 2.2.336
 Fœminâ hæredem institueret, vt
 lege Voconia prohibitum
 2.4.350
 Fœminæ vt in quibusdam locis
 septimo ætatis anno parere
 possint 1.9.150. Vt nominis
 ferendi & insignium incapa-
 ces 4.4.756. Illarum Blandi-
 tiæ vt maritos decipiant 1.3.
 24. Commendatio vnicuius pu-
 dicitiz cultus 1.13.230. Male
 dicta & contumelias in co-
 gnitionem vocare, vt sit ho-
 minis litigiōsus 4.12.822. Il-
 larum quàm testæ fraudes
 1.8.134 Vt ad publica negotia
 tractanda admiserit Plato 2.
 4.350. Cur illis ab Imp. Iusti-
 niano plura concessa priuile-
 gia 1.8.159
 Fœnos vnde dictum 4.18.
 872
 Formę pulchritudinem cur na-
 tura mulieribus concesserit
 1.13.231

Fortunæ motus quàm versati-
 les 2.4.359. & seq.
 Franci vt ad litigandum natura
 proliues 2.16.487
 Franciæ Rex filius Ecclesiæ pri-
 mogenitus 3.1.552. Illius re-
 gis constitutio in fauorem
 præceptorum, doctorum &
 professorum 3.3.587
 Francorum origo vt à Germa-
 nis 1.13.223. Illorum Rex vt
 sit custos omnium regni cā-
 thedralium Ecclesiarum 3.1.
 554. Reges vt Christianissimi
 dicti 2.2.335. Vt illis nulla sit
 necessitas parendi legibus
 Romanis 2. c. 1. p. 291
 Frater cum fratrem interfecit,
 vtrum occisi hæreditas sic-
 co, an verò proximo agnato
 deferatur 3.7. à p. 625. ad
 640
 Fratres de iure diuino filij fra-
 trum vocati 3.15.682. Vt de co-
 dē iure diuino post liberorū
 gradum proximè vocentur
 3.15.684. Illorum filij an re-
 præsentationis iure cum pa-
 truis succedant 3.15. à p. 680.
 ad p. 685. Vt eodem gradu
 quo & fratres censi de-
 beant 3. c. 15. p. 683
 Fratrum emulatione & inuidia vt
 nihil acrius in iniusta pater-
 næ voluntatis inæquabilitate
 3.6.616. & 617
 Fratritas vt nihil aliud sit
 quàm diuisus spiritus 3.7.
 631
 Fratricidæ crimen quàm graue
 & horrentum 3.7.630. & seq.

Exemplum *ibid.*
 in Fraudem fieri vt dicatur cum
 quid clam promittitur 1.2.
 16
 Fraudes & fallacia vt cæteris in
 rebus infamiam & dedecus,
 in coniugio pœnæ & ani-
 maduersionis grauitatem ex-
 poscant 4.10.798
 Fructus an ratione iuris, an ra-
 tione oneris tribuantur 3.4.
 600. Anni quo distractus est
 fundus, vt emptori cedant, si
 fuerint maturi 3.4.599. par-
 tus si futuri emanant, vt iam
 tunc facta venditio intelligat-
 ur cum negotio contra-
 ctum est 3.18.706. Cœpti an-
 ni tam percepti quàm perci-
 piendi vt prælato cuiusque hæ-
 redibus tribuantur 3.4.598. &
 600. pendentes quatenus fun-
 di partem facere dicantur in
 venditionibus 3.9.646. & 648.
 Vacantis ecclesiæ vt ad Regē
 pertineant 3.1.554. Vt ad here-
 des transmittere possit, qui
 beneficium iure licito possi-
 det 3.4.599
 Fructuum diuersitatis perceptio-
 nem vt non constituat varietas
 illorum 3.4.605. Partitio
 qualis sit de iure feudorum
 inter dominum & hæredes
 vassalli 3.4.601. in Fructuum
 fundi dotalis diuisione quæ
 sit habenda ratio 3.4.606. Vt
 ex Fructuum collectione o-
 nerum præstatio spectanda
 3.4.605. de Fructibus Eccle-
 siastici beneficii, quomodo

inter heredes defuncti & successorem in beneficio fiat diuisio 3.4. à 594. ad p. 609.

Fructuarij ius quale 3.4.597.

Fructuario vt fructus acquirantur 3.4.601

Frugalitatis laus 2.2.333

Frumentum annua præstitio, vt dici contractus scenerati tiritius nõ debeat 4.18.870. Vt ad legitimum duodecimæ sortis modum reduci debeat ex supremi Galliæ Senatus decreto 4.18.877

Fuga rei vt sit illius accusatio 1.10.167

Fundum alienum vbi testator legauit vt sit hæredis eum à domino redimere & legatario præstare 3.10.651

Fundi Dominus si arbores in eo stantes vendiderit & precium receperit, vt non tamen emptor vendicationem habeat 3.9.646

in Fundo existentia, an in eo perpetuæ moræ causa esse censentur, spectandum 3.9.646. & 649

Furem vt constituat sola furandi cogitatio 1.6.96

Furiosus vt non pœnam sed commiseratione mereatur 1.12.215

Furtum vt dicatur 1.6.97.

Furti accusatio vt nulla aduersus uxorem 2.12.459. Illius actione aduersus sociam experiri vt lex permittat 2.12.457. Illius pœna septuplum aut omnis furis substantia ex lege Salomonis 2.15.481. d^o

Furto transigens vt fiat infamis nisi fuerit prætor præsens aut iubens 1.7.111

G

Galba vt Pisonem testamento in bona & nomen ascierit 4.4.755

Galli quas leges cognoscant & obseruent 3.15.664. Vt præter reliquos populos religiosissimi habitus 2.2.333

in Gallia qui tres ordines 2.1.295. Vt in ea studia semper floruerint 3.3.585, 586

Geminatio in testamento vt inducat enixæ voluntatis indicium 4.4.750

Generi vt sint loco filiorum 1.15.264

Gestum dolo aut metu vt prætor ratum non habeat 3.17.696.

Gestum pala mvt semper præualeat 1.2.16. Vt clam gestum dolum censetur *ibid.*

Glauco Lacedæmonij historia dicit falsò iurare paratus esset 1.11.189

Gorgophonis Persei filix secundo nubentis exemplum 1.8.134

Graduatorum causa vt antiquior præceptorialibus præbendis 3.3.591. Graduatorum Theologiæ, iuris ciuilibus & canonicis & id genus doctõrum vt non esse debeat maior commendatio, quàm eius qui professorum institutionem proficere

fitetur 590.

Gratum vt nihil æquè sit adeptum quàm concupiscentibus 2.12.458

Graviditatis muliebris iura quàm incerta, vid. iura

Gregorij Pontificis quæstio decila de filio Iudæi ad Christianam fidem conuersi cuius vxor Iudæa permanserat, ratione educationis filij 1.9.151. & seq.

Gubernator in tempestate, in acie miles dignoscitur 2.7.392. vt Gubernator vnicus in nauis, sic dominus vnicus in domo esse debeat 3.2.575

H

Habitationis commoditas vt in ipsam ædium superficie consistat 4.8.776

Ius vt sola eius cui debetur morte extingui soleat 4.8.774

Habitus illi damnandi, qui nouitate vestitus religionem mentiuntur 2.2.302

Hercules vt Argonautas deseruisse dicatur 2.19.534. Vt Gallicus dictus 538

Hæres, cui hæreditas tanquam indigno aufertur, vt non tamen desinat hæres esse 3.7.628. Hæredis vt dici possit restatoris hæres 2.13.470. Institutus sub cõditione matrimonio, vt hæres maneat etsi non durauerit matrimonium 3.8.644. Qui mortem defuncti

non vindicauit vt indignus censetur 3.7.627

Qui semel fuit, vt non amplius hæres esse desinat 4.5.763. & 765. Qui testatoris voluati intra annum non paruit, vt priuor omni lucro hæreditario 3.7.652. Rerum castrensium institutus, vt es omne alienum in castris contractum solus luere debeat 4.13.828. Vt à calumnijs & condemnationis nota defunctum vindicare debeat 1.10.159. Vt cõptam à defuncto adulterij accusationem renouare & persequi possit 1.14.243. Vt nec defuncti vindicare teneatur 1.10.163. Vt restatoris voluntati parere debeat 13.24. & 25. Vt quasi hæres appellatus, qui non absolutè, sed sub inuentarij beneficio hæreditatem adiit 1.10.176

Hæredis appellatio, vt iure ciuili ad hæredem hæres non extendatur 2.13.470.

Hæredis boni, defuncti voluntatem, licet minus solemnem, exequi 3.12.661. Illius factum aut culpam quoties in dignitas respicit, vt hæreditas fisco applicetur 3.7.627. Vnius renũciantis portio, vt cæteris cohæredibus accrescat 2.5.364

ex Hæredis solius voluntate aut dissensu vt cesset omnis fideicommissi persecutio 4.4.756

aduersus Hæredem contumacis condemnati vt transeat pœna pecuniaria 1.10.172
 Hæredem esse in cõditione & in dispositione vt differant 4.4.758
 Hæredi bono vt sufficiat voluntatem defuncti nosse 3.12.663. Defuncti personam representatis vt electio merito tribuatur & ad ipsum optionis ius transmittatur 4.4.761. Futuro prouidete vt sit laudabile 2.4.356. Institutio vt sufficiat aduersus exhæredatos exhæredationis causas probare 1.14.247. Nefario & indigno portio hæreditatis adiudicata, vt sisco vindicari debeat 3.7.628. Non vindicanti mortem defuncti vt hæreditas auferatur 1.14.252. Præsumptiuo, vt ex iure consuetudinario legari aut donari prohibeatur 2.13.470. Vt liceat summo iure & Trebellianicam, si fideicommissio grauatam sit, & legitimam si filius sit, & velit, detrahere 4.17.863. Vt potius quam marito sit concedenda adulterij questio 1.13.237
 sine Hærede decedere vt ignominiosum 1.10.176
 Hæredes cur sæpius viduas accuset 1.14.255. Instituti si postea deportentur, vt pro non scriptis habeantur 3.7.632. Præsumptiuo qui 2.13.468. inter Hæredes defuncti & successorem in beneficio, vt pro

rata anni diuisio fructuum fieri debeat 3.4.609. Hæredes mariti an dotem & lucra nuptialia impudicæ viduæ lucrarentur 1.13.236. & seq.
 Hæredum ab intestato succedentium quilibet sit ordo 1.17
 Hæredibus duobus institutis, si vnus eorum partem non faciat, vt totum hæreditatis lucrum ad alterum spectet 3.13.672. Legitimis vt adiudicanda bona illius interdum qui sibi mortem consciiuit 1.12.221
 Hereditaria onera pro portione hæreditarijs inter cohæredes vt diuidantur 4.13.827. Vt non pro modo emolumentis, sed pro hæreditarijs portionibus inter cohæredes diuidi debeat 4.13.828. & seq. Prædia vt creditoribus hypothecarijs, hypothecæ iure, afficiantur & obligentur 4.5.763
 ad Hæreditariarum rerum diuisionem vt non pertineat questio de morte testatoris 3.7.634. Non adita, neque lege permittente delata, vt transmitti nullomodo possit 3.7.639. Vt ad proximum agnatum deferri non debeat, vbi agitur de fraticidio aut patricidio 3.7.629. Vt pactis neque dari neque adimi possit, neque transmitti præterquam testamento vel ab intestato 1.15.262. Vt sit successio in vniuersum ius quod mortis tempore defunctus habuit 4.13.830.

830. Vt tam mobilia quam immobilia à defuncto relicta contineat 4.5.763
 Hæreditatis etiam non delatæ ius, aut nondum aditæ vt plerumque transmitti possit 3.7.638. Nondum delatæ ius vt transmitti nequeat 3.15.684. Obuente vt nulla sit renouatio 2.4.353. ad Hæreditatis partem vt non admittatur infans donec in lucem prodierit 3.13.668
 de Hæreditate viuientis sollicitus vt sit improbus 2.4.345. & 3.6.621
 in Hæreditate communi quis sit diuisibilibus effectus 3.19.713. in Hæreditate qui non admittitur, vt frequenter ceteros excludant 3.7.629
 Hæreditates vt inhonestæ videantur simulatione aut blanditijs quæ sitæ 1.15.264
 Hæresis ethyrum & definitio 1.12.218. Vt non sit impietas quæuis aut crimen 1.12.221
 Hærescos crimen vt suas habeat leges speciales 1.12.220. Illius Introductio vnde potissimum contigerit 1.7.103
 Hæreticus quis proprie 1.12.219. Illius bona vt omni iure confiscentur 1.12.218
 Hælyonès aues vt in contextis nidis artificiose 1.13.231
 Heliodori annuli vis 1.5.57
 vt Herba quedam Cæsareæ fuerit ad curationem omnium morborum apta 1.5.58
 Hilarionis testamentum quale

2.10.438
 Hispanis vt nulla sit necessitas parendi legibus Romanis 2.1.291
 Homo manuum Dei operæ pretium 3.4.605. pars mundi 1.4.45. Vt solum sit animal natum pudoris & verccundiaz particeps 4.10.783
 Hominis breues dies sunt, sed seni mors in ianuis 4.2.731
 Hominis dignitas vt rebus omnibus præferatur 2.6.370
 In illius morte cunctatio 1.4.44
 Hominem occidere impune vt iudici & medico liceat 1.4.48
 Hominum gratia vt omnia comparauerit natura 2.6.370
 Primæ ætatis commendatio 1.7.99
 Homines liberos vt non liceat retinere 2.6.371
 Homicida vt odio prosequatur 1.6.96
 Homicidij crimen vt sit in hominis salute peccare 1.5.63
 Honestatis publicæ pudor vt non patiatur quem ex facinore suo lucrum aut commodum reportare 3.7.627
 Honestum vt in arduo positum 2.7.392
 Hospitalis domus vt olim ecclesijs iuncta 4.4.739
 Hostem in bello interficiens vt à sacris olim arceretur 1.6.84
 Hostij libido à Seneca exprobrata. 4.10.791. & seq.

- Huereus impostor empiricus apud Aureliancenses magni nominis 1.5.64
- D. Hieronymus vt oppidū sibi carcerem esse dixerit, solitudinem verò paradisum 2.2.331
- Hymenæi spes & ardor vt liceant puellis 4.10.781
- Hypobolium vt in fauorem mulierum introductum, & quale hoc ius 1.13.225
- Hypotheca eiusque effectus & obligatio vt diuidi non possit 4.5.763. Expressa vt adici solet in contractibus ex communi notariorum stilo in Gallia 4.19.883. & seq. Obligationis accessio non ipsius fundi aut feudalis prædij 4.13.830. Præcedens communis rei diuisionem vt neque tolli neque mutari possit plerisque casibus 3.19.710. Quamuis proprietæ rei sit immobilis, vt nonnunquam ad mobiles extendatur 2.8.397. Semel quaesita, vt nulla posteriore conuentione mutari, lædatur violari possit 3.19.710
- Hypothecæ assignatio vt sit quasi accessio quædam & onus rei adiunctum 4.13.828
- de Hypothecæ iure quouisque inter creditores in chirographarios agitur, vt ordo & prærogatiua ex tempore censetur 4.19.884. & seq.
- Hypothecam expressam habens vt sisco postea contrahenti præferatur 4.19.883
- I
- Ianuarus quando primus anni mensis constituitur 3.4.608.
- Ieiunium vt sit poena ecclesiastica & corporalis 2.15.481. & 484
- Iephthes vt à successione paterna fuerit repulsus 2.14.474
- Igneus cur appellatus Albanensis quidam episcopus 1.11.192
- Ignorantes quando non ligent regie constitutiones 2.1.297.
- Ignorantia adiecta auaritiæ quàm periculosa 2.16.494. Sui pina quæ 2.18.524. Vt non iuris sed facti excusetur 2.18.526
- Illegitimorum vt plures sint species 2.14.471
- Illegitimi vt naturalium nomine donati 2.14.473
- in Immobilibus vt de iure Gallico constet prærogatiua creditorum ex hypothecæ constituta tempore spectari 4.19.878. In ijs vt mulieri prærogatiua non tribuatur 4.19.884
- an Immunitas ecclesiastica ad prædicia recens à monasterijs acquisita extendatur 2.2.301
- Immunitatum maximè Ecclesiasticarum abusus 2.2.313. & seq.
- Imperandi vt sint plura genera 1.15.267
- Imperialia rescripta in iudicijs proponi & citari, vt prohibitum 2.1.291. & seq.

Impe-

- Imperium Iouis & Cæsaris vt diuisum 3.5.613. Vt nihil aliud sit, nisi alienæ salutis cura 2.11.452.
- Impositoris munus quale 2.19.542
- Impuberes vbi educandi 1.9.150
- Impudentia vt specialis nota impudicitæ 2.12.455
- Impudicæ frontis vt insignis nequitia 1.14.242. in Impudica vt non præsumatur matrimonio nij promissio 2.12.456. Impudicam mulierem nota impudicitia 2.12.455
- Inæqualitas inter fratres quàm odiosa & damnosa 3.6.616. 617. & seq. 1.15.265. 3.6.616. & 4.4.758. Inter liberos, vt in plerisque Galliarum locis non obtineat 2.4.346
- Incarnationibus vt & apud quos curati morbi 1.5.56.57. & seq.
- Incapax hæres quis 3.7.626. 631. & 636. Incapacis & indigni quantæ differentia 626
- Incertitudo valoris seu precij frumenti vt contractus alioqui dubios confirmare solet 4.18.871
- Incestas nuptias etiam dictas quæ contrahantur spretis ritibus & solemnibus cæremonijs 2.17.503
- Incestuosi vt dicti liberi ex præbyteris nati 2.14.477. & c. 19. 522
- Indignus hæres quis dicatur 3.7.626. & 636
- Indignitatis & Incapacitatis ratio quæ haberi solet 3.7.636. Indignitatis quæ sint cause, quibus hæres ab hæreditate repellitur 626
- Ingenuitatis probatio vt non sola professione aut scriptura fiat 2.18.516
- Ingrati actio vt moueri possit à filijs hæredibus patroni ob iniuriã ipsi illatam 1.14.249
- Ingratorum filiorum portiones vt ad nepotes ex illis natos deueniant 3.7.632
- Iniquitatis vinculum vt non sit iusiurandum 2.4.346
- Iniuria afflicti vt is non videatur cui lucrum extorquetur, non damnus infligitur 2.7.392.
- Quæuis tacita vt vnus anni dissimulatione remitti censetur 2.9.414. Sacerdotum vt ad Christum pertineat 2.2.323. Illius & Contumeliæ differentia 4.12.823
- Iniuriam factam vt non sola pœnitentiã excuset in criminibus 4.12.824. Sibi illatam vt dissimulationis voluntariæ patientia remittere quisque possit 1.14.249. Vindicari vt disciplinæ intersit 1.13.231
- Iniuriarum actiones, vt magis contumeliæ & doloris, quàm pecuniæ persecutionem habeant 4.12.824. Vt nec cõtemmendæ nec leuis sint momenti 4.12.823.
- Iniuriarum & conuiciorum mutua compensatio vt agentem repellat 4.12.823

quale esse debeat discrimen & iudicium 4.12.825
 Remedium illarum vt sit obliuio 1.14.249.45
 Iniurias despiciere & cōtūmēlias vt sit animi magni.4.12.822. maxime fœminarū *ibid.* suas suorū que persequi vt liceat 4.12.824
 Inopia debitoris vt non illum impunem reddat 2.15.484
 Insignia familiæ vt & cur arma improprie appellētur 4.4.756
 Insinuationes donationum cur introductæ 3.17.692
 Institori aut præposito Calendario solutum vt recte solutū sit 3.1.559
 Instutus ritus sub conditōne fideicommissi seu substitutio- nis vt duas quartas legitimam & Trebellianicam possit detrahere 4.17.863
 Insula exusta vt non teneatur locator conductori 4.8.777
 Interpellatio vnus ex correis vt præscriptiōnem quoad omnes impediāt 4.7.773
 Intestati dona vt æquali iure secudum leges diuidi æquum & fauorabile 4.17.865
 Inuidia vt sit virtutis æmula, ipsamque comitari solet pietatem 2.2.316
 Iochimi abbatis historia mira. 1.5.66
 Iræ mora maximum remediū. 1.4.49
 Irenes historie de fide depositi. 2.10.434

Itinerum publicorum munitiones & instructiones quanto fauore commendentur.2.3.341
 Iudæi vt tolerantur in sua religione plerisque in locis.1.12.220
 Iudex criminalis, cuius de maleficio cognitio est, vt videatur causam ciuilem, si que incidat, dirimere posse.3.5.611. Ecclesiasticus, vt de damnis in causa matrimoniali iudicare non possit.3.5.615. Negligens in iure reddendo, vt puniendus. 1.4.49. Nundiarum Lugdunensium regius, vt iuris tam Romani quam Francici peritus esse debeat.2.16.488. quā retulit de reo tabellam, vt reuocare non possit.1.10.182. Vt vim inferre legibus dicatur. 1.10.180
 Iudicis ignorantia vt sit innocētis calamitas.1.4.50. & 2.16.494. Partes quæ in damnando homicida.1.10.179. Vt per mittatur rem communem integram vni ex litigatoribus adiudicare 3.19.712. & seq.
 Iudices & magistratus quos cōstitui iura velint.2.16.494. Vt aliquo immunitatis honore à cæteris distinguendi.2.11.445. Vt ex mercatorum collegio electi 2.16.488. Vt interdum seculares cum Ecclesiasticis cognoscant de criminibus sacerdotum 1.6.92.&
 93

Indi-

Iudicium duo genera apud Romanos 2.11.443. Manus vt Deū habeat vindicem 1.4.45. Septem sententia criminalis vt requiratur 1.4.38. Varia genera 2.16.488.
 Iudicibus inferioribus vt ad natu suū premo autoritas conseruanda 1.4.42. Sequentibus immodicè vt sit adhibenda temperies 1.4.50
 vt Iudicandus vnusquisque non hominum sed rerum ponderare 2.2.327. in Iudicando & iudicato referendo quæ sit forma in Gallia 1.10.182
 Vbi iudicium prouisorium, sententia nõ obstante appellatione executioni mandari debet 3.1.566
 Iudicio criminali damnati vt in solidum conueniantur 1.10.180. & seq.
 Iudicia vt non ad voluntatem sed ex legum præscriptis reddi debeant 2.16.494. Vt olim in quouis crimine exerceri non possent 1.10.159. Vt plerunque per Iudicis iniuriā, nõ ex causarum meritis reddantur 3.1.568
 Vt sint reddenda per eos qui rei de qua agitur, certissimā habent cognitionem 2.16.490
 de Iudicijs aduersus reos absentes & contumaces 1.10.157. ad 187. in Iudicijs ferendis contra criminis accusatos quæ obseruanda 1.4.45. In ijs quæ sunt actoris seu accu-

factoris & quæ rei seu accusati partes 1.10.157. Vt dilatio rei sit nonnunquam utilis 1.10.166. Vt in ijs sit habenda ratio consuetudinis vsūque provinciarum 2.11.290
 Iulianæ legis pœna de adulterijs apud capitalis 1.13.234
 Iuliani Imp. morientis dictum 1.12.206.
 Iulianæ leges de adulterio quamuis tulit Augustus Imp. vt tamen pronus in adulteria fuerit 2.17.512
 Iulius Cæsar vt testamento Octavianum, qui postea Augustus fuit, in familiam nominem que adoptauerit 4.4.755
 Iura grauiditatis muliebris vt incerta sint & in suspensio quæ diu infans in utero est 3.13.671
 Iurare nolle, aut Iusiurandum delatum referre, vt sit manifesta turpitudinis 1.11.192. Vt non sit malum, sed peiorare peccatum 1.11.191
 Iuramentum super altare vt à canonistis probatum 1.11.191
 Iuramenti formula quæ apud Romanos 1.11.88
 Iuramenta quæ execrationes continent, impia 1.11.197. Quæ illicita 1.11.197. & seq. in Iuramentis vt nec faciles nec difficles etiam esse debeamus 1.11.193
 Ius ciuile continens Iuriscōsultorum responsa & Imperatorum edicta seu rescripta, vt lites

omnes tam mercatorum
quàm artificum dirimere
possit 2.16.492. & 493. Ius ci-
uile Romanum cur in sena-
tu & tribunalibus Franciæ
citare liceat 2.1.290. Vt olim
Pontifices extra collegium
emitti nefas putarent 1.5.
52
Ius commune in Gallia quale
3.16.687. Nondum questum,
vt nondum etiam fit in bo-
nis nostris 3.12.662. Vt fit ius
etiã nisi Prætor iniquè decer-
nat 3.1.568
Iuris Gallici & Romani diffe-
rentia circa nuptias , dotes,
& pacta dotalia 4.19.882
Iure suo vt quis priuetur, vt ex-
pressa illius voluntas requira-
tur, nec sufficiat simplex præ-
sentia 4.14.833
Iurisconsulti, vt iuris & iustitiæ
Sacerdotes appellari 2.19.533.
Iurisconsultorum responsa
tollere vt voluerint Impera-
tores 2.1.290
Iurisdictio emptorij Lugdunensis
vsq; imper regia fuerit 2.16.491
Iusurandum vnde dictum 1.11.
194. Conceptum quod dice-
retur 1.11.189. Militum quale
sibi. Calumniæ vt in litis in-
gressu præstari iurauerint,
ne quid contra bonam fi-
dem in iudicio peteretur 4.
11.821. Vt hoc Iusurandum
olim ab aduocatis in qua-
cunque parte litis exigi po-
terat 2.19.542. Iosephi
quale 1.11.190. Per externos

vt à Deo prohibitum 1.11.
190. Præstandum dummo-
do sit licitum 1.11.197. Quan-
do nullius effectus 2.4.346.
Vt Emplastrum æris alieni
appellatum 1.11.188. Vt
fit legitima & solemnis as-
sertio 2.4.345. Vt persona-
le, nec ad hæredes transeat
2.5.361
Ius iurandi à filia præstiti in cõ-
tractu matrimonij ratione re-
nũciationis vt nulla habeatur
ratio 2.4.345. Formula vt nõ
quælibet sit admittenda 1.11.
195. Oblati formulæ quedam
à deferentibus præscriptæ re-
cusatæ & reprobatæ 1.11.198.
Religio vt non semper tutã
ac certam veritatis probatio-
nem contineat 1.11.194. Hęc
religio vt olim ad dirimen-
das controuersias interposita
1.11.188
Iurisprudencia vt sit tractanda
2.19.531
Iusta suprema in cognitionem
vocari nefas 2.11.442. & seq.
Iusta iustè exequenda 2.19.539
Iusta tantum quæ fiunt
Deo iubente 2.11.449
Iustinianus Imp. cur Ecclesi-
astica disciplinæ studiosus 2.
2.323. Vt Theodoræ vxoris
suz iudicio frequenter fue-
rit vsus 2.4.350. & seq. Vt ius
ciuile potius corruperit
quàm compilauerit 2.1.
290
Iuuenis vt citò mori pos-
sit, sed senex diu viuere ne-
queat

queat 4.2.731
Inuentus institutio quàm in
republica necessaria 3.3.583.
& seq.

L

Labarum vexilli quale milita-
ri: genus 3.5.612
Labores aliorũ vt alijs fructum
vel lucrum adferre non o-
porteat 3.4.602
ex Laesione immodica vt etiam
maiori restitutio debeatur 2.
4.347
Laonicus Chalcondilas vt sacer-
dotem memoret, qui dæmo-
niacis incantationibus mul-
lieres ad concubitus pelli-
cere solebat 4.10.812
Lares Viales, qui apud veteres
2.3.341
Latina lingua vt commune ho-
die sit omnium exterorum i-
dioma 2.16.496
Laturculator quis dictus 1.4.
37
Laudimia venditionis adiecto
redhibitionis pacto inita, cui
debeatũr 3.18. à p. 700. ad 770
Vt antiquior colono sint adiu-
dicanda 3.18.707. Vt domino
feudi debeantur 3.18.704.
Laudimiorũ petitio vt ex ip-
sã ditione nascatur 3.18.706
Legari collegijs vt veterit Dio-
cletianus in Christianorum
inuidiam 2.2.334. Legandi e-
dictum, Vti quisque rei suæ
legasset ita ius esto 1.15.
263

Legatæ rei diuisio cuius expensis
fiat 3.10.650
Legatum libertis ea conditione
factum ne alienent, & vnus
alienauerit: vt is quidem ni-
hil ex legato consequatur,
sed totum ad alios spectet 3.
13.673. Vt reuocetur testato-
ris ademptione tacita seu ex-
pressa 4.8.777. Vt statim à
morte testatoris fiat legata-
rij sibi que restitutum dicatur
3.12.663
Legati fundi pecuniã non mi-
nus legatario debeatur si ille
euincatur, quàm ipse fundus
2.8.403
in Legato annui redditus que spe-
ctetur anni diuisio 3.4.605.
in Legato auro & argento, vt
non materia sed precium
presentis temporis præstari
debeat 1.16.280
Legata ad pias causas vt non
possint auferre nec manere
legitimam parentibus de iure
debitam 1.1. In dubio reli-
cta vt diuidi & distribui om-
nibus debeant 4.4.749. Sub
conditione facta, vt penden-
te conditione in legatarij do-
minio non sint 3.18.703. Vt
ab hærede præstari debeant 3.
c. 10. p. 651
in Legatis ad pias causas reli-
ctis, vt nullus sit falcidiæ lo-
cus 1.1.3. in Vxori relicti quæ
obseruanda 1.8.144
Legatarius, cui pars domus
quam defunctus pro indiuiso
possidebat legata est, quate-
n

aus ad impensas diuisionis il-
lius teneatur 3.10.652. Qui
celat testamentum, vt legato
priuetur 3.2.632. Vt non te-
neatur cauere de non alie-
nando 3.14.675
**Lex Cincia ad reprimenda dona-
& munera lata 4.2.729. &
730. Cornelia de falsis cur tes-
tamentaria dicta 2.10.438.
Cur breuis esse debeat 2.10.
431. De maritandis ordini-
bus cur & à quibus lata & re-
nouata 4.10.804. Iulia Mis-
cella vt à Iustino Imp. su-
blata 1.8.139. Vt hæc remittat
mulieribus viduitatis condi-
tionem 2.7.384. Lex, Natura
& Vetustas vt aequipantur
4.18.871. Quia filius patrem
alere tenetur, vt pro malis pa-
tribus scripta dicatur 3.6.
619. Rhodia vt filios ad solu-
tionem debitorum paternorum
cogeret 2.5.366. Voconia
ne quis foeminam hæredem
institueret quando lata
2.4.350.356. & seq. Vbi lex nõ
distinguit, nec distinguen-
dum 2.6.377
**Legis commissoria pactio vt re-
probetur in pignoris 4.18.
876
Cornelia actio de iniurijs vt pa-
tri non competat 4.12.823
Legis xij. tabularum locus in
interpretatus de debitorum se-
ctione 2.6.367. Papiæ inhu-
manitas aduersus peregrinos 4.
11.819. Ritus vt sit temperan-
tius 2.10.425. Rhodia disposi-****

tio penes iactum nauis le-
uanda gratia 4.19.886. Vellei-
fauor nepotibus competens
2.5.361. Legis verba vbi defi-
ciunt, deficere etiam ipsius
dispositionem 2.13.469. in Le-
gis fraudem vt faciat qui sal-
uis illius verbis sententiã cir-
cūuenit 4.2.730
**I ge prohibente quodcunque
fit, vt sit nullum 3.14.675. Le-
ge prouinciali vt teneatur
omnes 2.1.289
Leges Cornelia & Iulia de bonis
publicandis quàm noxiã 1.
12.213
Leges in commune bonum pro-
cedentes vt nunquam occu-
sum patiantur 2.1.294. Insur-
gere & armari iura gladio 1.
6.85. Quin locum habeant in
testamento vt nemo facere
possit 2.7.385. Idem & in cõ-
tractibus censendum *ibid.*
Romana vt non vbiq; vsu
recepta 2.1.291. Sempronia
& Viaria à quibus & de qui-
bus lata 2.3.341. Seueræ & o-
diose vt non extendantur sed
restringantur 1.10.183. Solonis
vt axibus ligneis incisæ & pro-
palam edita essent 2.1.300.
Vt ex Senatus consilio appro-
bati debeant antequam pro-
mulgentur 2.11.448. Vt nihil
possint, vbi sola regnat pecu-
nia 1.10.179. Vt posteriores
vitijs 1.7.110
**Legum aut constitutionum ver-
ba vt captanda non sint 1.10.
177. Iulia & Papiæ vis circa
cæli-****

cælibes 2.14.474. Præscripta
in malos qualia 2.19.541. Sci-
ta corruptentes vt puniendi
1.4.48. Vt coërcentes 50. Illa-
rum suprema autoritas vt
à Principe pendeat 2.1.
287. in Legibus vt spe-
ctanda scribentis voluntas 1.
12.211
**Legitima filio in bonis pater-
nis debita, vt nulla restituti-
onis vel fideicommissi onere
grauata esse debeat 4.17.865
Patiens debita vt præferatur
legatis in pias causas factis
1.1.1. Ipsis Patribus, vt nulla de
iure Gallico constituta 2. &
5. Imò de iure ciuili Impera-
torum 1.1.6. & in quibus
bonis assignanda *ibid.* Vt li-
beris de iure natura debeatur,
nec liceat parentibus illa
liberos priuare 2.4.348
**Legitima detractio vnde orta
1.15.263
de Legitimatione aut illegiti-
matione filiorum, vt sola pa-
rentum professio rei verita-
tem non immutet 2.9.415
Legitimus pro parte & pro parte
illegitimus vt nemo cen-
seri possit 2.18.526
Lentulus cur *Sura* dictus 2.15.
484
Leo Philosophus Imp. vt à sa-
cris interdictus 1.8.136
Leon Seleucius pontifex quæ de
causa de sede deiectus 4.3.740
Leonis Imperatoris constitutio
aduersus furtiuos amores 2.
17.511. & 512****

Leontij Antiochenæ Ecclesie
præfulis historia, qui sibi ge-
nitalia præcidit, vt suspicio-
nis occasioẽ auerteret 4.10.
796
**Lepra vt sit morbus gentilis 4.
12.825
Liberalis in necessitate vt nemo
censeri soleat 3.11.656
Liberalitas patris in liberos, vt
paterna dicatur benedictio 3.
6.620. ex Liberalitate quod
fit, donatio est 3.11.657
Liberi erga parentes vt tenean-
tur 1.1.4. Ex ancilla suscepti
vt esse possint hæredes patris
2.17.509. & c. 18. 518. Licet in-
æquales in rebus feudalibus
portiones habeant, vt non ta-
men ideo minus æquo iure
hæredes sint 4.13.830. Natura
les vt nulla à legitimis di-
stinctione quoad scædus natu-
rale discernantur 2.14.475.
Vt ex patris stipulatione non
mouid in conditione, sed &
in dispositione esse dicantur
4.17.726. Vt non succedant pa-
rentibus damnatis in rebus
graui aliquo scelere partis 3.
7.628. Vt succedendi iura ha-
bere existimantur, ex patris
professione 2.17.515. Educa-
tio vt matri auferri non de-
beat 1.8.141. & c. 9. 152
**Liberis nostris vt ex voto pa-
remus omnia quæ nostra
sunt 2.13.467. & 471. Item
c. 14.472. Vt & quando
iudicio prouisorio paterna
O o iij****

- bona adiudicari debeant 2.18.
529. Ut fraudi esse non de-
beant naturales illegitimi 2.
14.476
- Liberos edimus vt ex legitima
prole diuturnitatis memo-
riam nobis in æuam relin-
quamus 2.13.471. Liberos
non habentes vt ignorent pa-
rentum affectus 1.8.144. Nu-
trientibus vt non fructus e-
ducationis ipsa educatio sit 1.
8.141
- Libertini status vt fuerint apud
Rom. naturales & illegitimi
2.14.476
- Libido vt domet etiam ferreas
mêtes dñ versantur intervolu-
pratum illecebras 4.10.816.
Vt maiorem in virginibus pa-
tiantur famem 4.10.813. Libidi-
nem subegisse continentia
palma 2.7.394
- Limitanei agri vt militibus nõ
alijs donati & assignati 2.11.
443
- Lingue organum aliquando bo-
num, aliquando malum 2.19.
535
- Vbi Lites & fora cessant ibi scæ-
licitas 2.16.490. In Libitibus vr
santes quantumuis veris, vt
malitia multum etiam no-
lentes addiscant 2.19.540
- Litigiosæ rei, vt non omnis alie-
natio nulla dici debeat 3.14.
676. & seq.
- Litigium vt faciat regaliam 3.1.
567
- Locationis pretium vbi duode-
cimam sortis excedit, vt cen-
- seatur contractus vsurarius 2.
8.398. Locationi quam defun-
ctus vsufructuarius fecit, vt sta-
re non teneatur proprietarius
3.4.598
- Lotharius 2. vt collapsa iuris ci-
uilibus Rom. studia rursus erex-
erit 2.1.291
- Lucij Manlij in filium iuuenem
acerbitas accusata & damna-
ta 3.6.618
- Lucretus annus vt institutus 1.13.
239
- in Ludis Florilibus vt mime nu-
dæ saltarent 4.10.808
- Lugdunensis ciuitatis & em-
porij encomium 2.16.496.
de illius nudinarum iudice
2.16. à p. 486. ad 497
- Lyra Pythagoræ vt perturbatio-
nibus animi apta 1.5.59
- M
- Magiæ aut incantationis vbi
suspicio est in matrimonio, vt
triennium spectari debeat 4.
10.812. & seq.
- Magice voces vt quondam sceli-
ces habite 1.5.57
- Magistratus ciuitatis princeps
2.11.443. & 444. Illius delictu
vt plus exemplo ledat 1.4.50
- Præsentia in excubijs vigilijs
& portarum vrbs custodia
quàm sit vtilis 2.11.452. Qua-
le sit munus 2.11.443. & seq.
Vt doctrina imbutos, summa
que moru probitate commẽ-
dabiles esse oporteat 2.16.496
& seq. Vt leges, sed populo
magistratus præ sint 2.11.
444. Vt non iisdẽ muneribus

- obstringi debeant, quibus ple-
beij 2.11.443
- Magistratum *δοκιμασία* vt A-
thenis vsitata 1.7.104. Muni-
cipalium apud Romanos vt
potestas limitata 1.6.84. An
ipsi imputandi sint tristes cõ-
demnationum euentus 1.4.33
- Maior xxv. annis vt intra decẽ-
nium à tempore contractus
restitui possit 3.17.698. Vt i-
psi liceat de bonis suis dispo-
nere 2.14.478
- Maledicens defuncto testatori,
vt priuetur in testamento re-
lictis 1.13.238
- Maledicta qui non vindicat, ve-
terem remittendo iniuriam,
vt nouam prouocet 4.12.
823
- Maleficia persequenda vbi com-
missa 2.11.446. Illa puniri vt
publicæ disciplinae vigor pos-
sulet 2.19.541
- Maleficijs vlciscendi acerbitas,
vt bene atque cautè viuendi
sit disciplina 1.12.211
- Manes Manichæorum hæresis
author, quàm infelicem vite
exitum fuerit sortitus 1.5.70
- Manuetudinis laus præcipua,
2.9.412
- Manumitti qui de iure debet,
vt non possit liber à iudice
pronuntiari, sed restitui ei li-
bertas debeat 3.1.569
- Marscallorum præfecti munus
& authoritas 1.4.37
- de Maritandis ordinibus lex à
quo primum lata, cur, & à qui-
bus renouata 4.10.804
- Maritus in rem suã vxori coa-
trahenti vt nõ autoritatem
præstare debeat 3.11.658. Vt
à lege laudetur dum crimina
vxori obiecta remittit 1.14.
249. Vt castitatis exactor 1.
14.253. Vt ex vxoris delicto
damnum aut præiudicium
debeat in quæsitis 3.7.638. Vt
excusetur ante accusationem
vxoris de adulterio si velit ad-
umbrare patientiam incre-
dulitatis prætextu 1.14.242.
Vt pecunia dotalis non tam
debitor quàm depositarius
dici debeat 4.19.881. Vt sit i-
pse vindex thori genialis 1.
14.248. Vxorem in adulterio
deprehensam occidens, vt iu-
stum dolorem exequi dica-
tur 3.7.628
- Mariti hæres vt morum illius
mulieris coercitionem non
habeat 1.13.227. Illius ius in
bonis vxoris quatenus bene-
ficij possessori comparetur 3.
4.597. & 598
- Marito damnato ob crimen læ-
sæ maiestatis, vt salua ma-
neant vxori dotis, & donatio-
nis propter nuptias actiones
3.7.637. Vt non sit criminosa
meritis & blanditijs supre-
mum vxoris iudicium in se
aut suos prouocare 2.13.
463
- Mariti vt olim sceminarum
suarum iudices 1.14.254
- Marsellæ & eius filiarum ex-
plum 2.7.389
- Martem cur vocet Homerus

INDEX

οὐρανοῦ δέμιου 1.6.85
 Masculi vt nominis ferendi & insignium armorumque familiaria capaces sint 4.4.755
 Massilia studiorum sedes & magistrata 3.3.586
 Mathematici vt à Tacito damnati 1.5.73
 Marer quæ ad secunda vota trã sit, an liberorum educatione & legati vsu fructus com modo priuari debeat 1.8.135. 157. Quæ liberorum tutelam aut educationem requirit, quale iusiurandum præstare debeat 1.9.148. Quæ vera censenda 1.8.137. Vt semper sit certa 1.9.155. Vtrũ ipsi educationem filiarum ex illegitimo coitu procreata habere liceat 1.9.145. Illius assertio vt veritati præiudicium nullum afferat 2.18.518. Illa assertio vt non impediat veritatis perquisitionem 2.18.517. Vt plus debeat quam patri 1.8.140
 Matrem familias pro debito vt non liceat de domo extrahere 2.6.372
 Matres in quibus de iure Gallico liberis succedant 1.8.142. Matrum amor vt sit maior patrum amore & cur 1.8.139. earum Exempla qui filios educarunt & edocuerunt 1.8.145
 Matribus vitricum superinducentibus cur liberorum educatio prohibita 1.8.142.

Matribus cur tribuatur liberorum educatio 1.9.147
 Matrimonium cur potius quã patrimonium dictum coniugium 1.8.140. Etiamper vim contractum vt spontanea cohabitatione subsequata confirmetur 2.17.514. Multorum intemperantiæ legitimæ signum 1.8.135. Quid sit & illius definitio 2.14.474. Quatenus ex frigiditate viri dissoluatur 4.10.806. Semel contractum vt à parentibus dirimi non possit 2.9.415. Spirituales in Ecclesiasticis muneribus & dignitatibus 3.1.556. Vt etiam sine pompa & nuptiarum celebritate, atque adeo absque vllis dotalibus instrumentis firmum sit 2.17.511. Vt non faciant tabulæ nuptiales 2.17.510. Vt potius præsumatur in liberæ coniunctione, quã concubinato 2.12.460. Vt sit omnis vitæ consortium, & diuini atque humani iuris communicatio 4.1.717. Vt sit venditionis species 4.10.808
 Matrimonij contractus vt non priuari sed publici iuris sit 4.1.725. Illius vt sint plures appellationes 1.2.15. Dignitas vt non modò quod licet, sed & quod honestũ est, requirat 1.2.21. Illius & concubinatus collatio 2.14.472. & 474. Ineundi vt finis præcipuus spes futuræ proles 4.

RERVM ET VERBORVM.

10.805. Illius quæ sit definitio 2.17.501. & seq. Quæstio vt sit ecclesiastici fori 2.12.461. Quæstione pendente, vt furti accusatio interea quiescere debeat 2.12.454
 ad Matrimonij accusationem vt non admittantur qui nuptiales prius tabulas subscripserunt 2.18.528
 de Matrimonij causa cognoscens iudex Ecclesiasticus, vt non possit de hereditate pronuntiare 3.5.613. de Matrimonij & ingenuitatis legitima probatione 2.17. à p. 497. ad p. 516.
 vbi Matrimonij pudor & sobolis spes seruatur, vt non sit turpitudinis libertas 4.10.814
 Matrimonio soluto vt honor præteriti cõiugij nullam criminalem persecutionem admittat 2.12.456. Vnicio contentæ mulieres quã olim honoratæ 2.7.390
 in Matrimonio vt alterutrius coniugium ignorantia sufficiat ad liberorum legitimationem 2.18.517
 Matrimonia à pœna damni vt libera esse debeant 3.13.669. & 2.7.392. Non precio vel mercede, sed mutua coniugum beneuolentia iniri debere 2.4.357. Vt contrahantur quia, creditur successura posteritas 4.10.805. Vt non esse debeant venalia 1.2.12
 Matrimoniorum causa vt nõ

ex iure ciuili sed canonico decidenda 4.10.805. & 806
 in Matrimoniis contrahendis cur parentum & amicorum requiratur præsentia 1.2.13. 14.15. In iis quæcunque furtiua sunt, vt odiosa & suspecta censeantur 1.2.16
 Medendi forma triplex 1.5.54
 Medendi vt, varia & extraordinaria fuerint remedia 1.5.58. & seq.
 Medicus vt lege Aquilia teneatur ex imperitia 1.5.70. & 71. Vt magis experientia quã liberorum studio fiat 1.5.53. & 54
 Medici quanto honore quondam affecti 1.5.52. Vt immunitate donati 1.5.54. & 55. Illorum abusus vt subserviant avaritiæ pharmacopolarum 1.5.60. Æmula & malitiosa inuidia 1.5.53. Imperitorum pœna affectorum exempla 1.5.70. & seq. Vt numerus certus esse debeat in vna qua que ciuitate 1.5.69. Vt illorum plures sint sectæ 1.5.55. & 56. Vt medicis diu caruerint Romani 1.5.53
 Medicinæ laus & encomium 1.5.55. & 62. Scientia vnde orta 1.5.54. Vltus & cognitio qualis 1.5.52
 Medicinam Romæ proficentes & liberalium artium doctores quanto Iulius Cæsar præmio affecterit 3.3.586. in Medicina Impositores qui 1.

- 5.56
Membrorum suorum vt ne-
mo sit dominus 2. 6.
370
vt Mendacia vulgò existimata,
quæ vel auditu noua, vel visu
rudia, vel etiam supra cogita-
tionis captum videntur 1.5.
58
Mendacibus atque periuris vt
sub cautione & fideiussore cre-
datur 2.10.433
Mendicatus vt in clero vitanda
3.2.573. & seq.
Menenij Agrippæ laus in pau-
peritate 4.3.739
Mensores vt finium quæstiones
dirimere debeant 2. 16.
489
Mentiri quàm apud Persas fue-
rit grauissimum crimen 2.6.
376
Mercator vt faciliè virtutis ob-
liuiscatur, nec de honesto sed
de vili cogiter 2.16.494
Mercatores rerum forensium &
iuris imperiti, vt non possint
aptè iudicandi munus exer-
cere 2.16.494. Illorum caus-
as vt mercatores iudicare
debeant 2.16.489. Mer-
catoribus vt auaritia & for-
des imputentur 2.16.494
Mercaturæ dediti vt priueatur
militia 2.16.494. Mercat-
uram exercentes, vt à Reip.
administratione admitti pro-
hiberet lex apud Thebanos 2.
16.493
à Mercede repelli nõ debet qui
ad onus eligitur 1.7.121.
- in Mercede vt separari non pos-
sint, quos opera coniungit 3.
4.603
Mercenarij qui dicti penes æ-
grotos 2.10.437
Mercurio vt eloquentiæ & sua-
delæ nomen tributum 2.19.
538. Vt ille veritatis antistes
existimatus *ibid.*
Metus iustus an ex amissione
patrimonij iudicetur 1.15.
267. Vt præsumatur in con-
tractu inter patronum & li-
bertum 2.4.348
Milestationis munus relinquens
vt sit plusquam emanfor 1.12.
204. Vt à tutelâ prohibeatur 1.
8.144
Militum Limitaneorum nume-
rus, officia & stationes vt à
Iustiniano describantur 2.11.
448. Quàm magna & varia
sint præuilegia 3.3.592
Militiæ cingulum prius solue-
re vt sit indecens, quàm cedere
victori aduersitas præliorum
1.7.101
Militaris testamenti probandi
cautio 1.13.231
Minæ patris irati vt legitimum
inferant liberis & generis ti-
morem 1.15.267
Ministrorum Christi electio vt
præferri debeat quibusvis Ec-
clesiarum constructionibus 3.
3.590
Minor ætas vt non sit causa suf-
ficiens ad restitutionem 2.4.
356
Minor curatorem habens si fi-
de co contraxerit quid iuris
3.17.

- 3.17.697 Vt non inuitus
adigi possit vt beneficio re-
stitutionis in integrum 3.17.
697. Minoris causam vt eta-
tis fauor commendet 4. 6.
767. & seq. Minori vt ad tri-
cesimum quintum annum
restitutionis auxilium impe-
trare concedatur 3. 17.
698
Minorum gesta quatenus vali-
da 3.17.696. Minoribus
vt lex prospexerit cõtra tuto-
res & fœminas intemperan-
tes 1.13. 236. & seq.
Miraculis vt interdum curentur
morbi 1.5.73
ad Misericordiam vt procliuior
via bonis mentibus semper
pateat 1.10.177
Mobilia bona Episcopi non au-
tem immobilia vt in sua po-
testate habeant 4.3.741
Mobilium vniuersa successio
vt primogenito deferatur ex
consuetudine Andegauensi 2.
8 402
in Mobilibus vt sit interdum ta-
cite atque expressæ hypothe-
cæ ius & aliqua etiam præro-
gatiua 4.19.881
Molles quos censeat Aristote-
les 1.12.205
Monachus si ad clericatû pro-
uehatur, vt propositum mona-
chicæ professionis non amit-
tat 4.3.743. Monachus vt
prophani patrimonij incapax
4.3.744
Monachi cur olim deserta, mō-
tes & solitaria loca quærent
- 2.2.304. & seq. Vt pri-
mum Patres vocati 2.2.
321
Monachorum castitatis votum
vt minus solene quàm pres-
byterorum 2.18.524. Il-
lorum & aliorum clericorû
differentia 2.2.322. Illo-
rum & eremitarum vt idem
votum idemque fauor 2.2.
338. Illorum prædia redditus
& possessiones vt ipsorum
voto non aduerferent 2.2.
327. Variæ appellaciones 2.
2.320.323. Illorum origo 321.
Preces & vota 322. & seq.
Commendatio 323. Beati vt
dicti 324. Vita vt lauda-
ta 2.2.326. & seq. De illorum
vita & abusu 2.2.303. &
seq.
Monachos mendicantes vt vo-
ti & professionis rigor obli-
get, ne quid seu singulariter
seu collegialiter proprium ha-
beant aut possideant 4.3.
748
Monachis vt non liceat è mo-
nasterio egredi excepto Priore
& procuratore 2.2.330.
& seq. Vt interdixit ciuitates
Imperatorum cõstitutionibus
331
in Monasterio vt inter mona-
chos nihil peculiare, sed om-
nium omnia 4.2.744
Monasteriorum variæ appella-
ciones 2.2.320. Illorum origo
& Institutio 321. & seq. in Mo-
nasteriis benè moderatis, vt
manibus operari sit constitu-

tum 2.2.308
 Moneta probata vt ex propria
 dictionis significatione inter-
 pretanda 4.18.877
 Moneta æstimandæ vt sit ius-
 regium & supremam referat
 Principis potestatem 1. 16.
 275. Item & illius eudendæ
 & signandæ *ibid.* & 281. Mo-
 netæ præfæ bonitas an in re
 dimenda annui redditus forte
 considerari debeat 4.18.868.
 877
 Monitionum Ecclesiasticarum
 quæ ad exquirendam verita-
 tem in Ecclesia publicantur vs-
 sus & vis 2.19.541. & seq.
 Monogamia vt etiam apud E-
 thnicos summo in honore 1.
 8.135
 Mora vt purgari non possit vbi
 præstitutum est temporis spa-
 cium 1.10.187. & 4.15.
 842
 Morbi an veneficis carminibus
 immitti & curari possint 1.5.
 56. & 58. Vt miraculis interdū
 curentur 1.5.73. & seq.
 Morborum remedia vt sint à
 natura varia 1.5.58. sicut
 eorum genera plura 72
 Mores filios patri debere appro-
 bare, non patris regere 3.6.
 624. Vt à teneris annis for-
 mandi 1.9.152. Illorum coerci-
 tio vt hæredi non cõpetat 1.
 13.227. & quæ *Morum* nomi-
 ne intelligantur competere
 ex dote vxoris 228. Mutatio
 pro vice temporum 2.1.
 293. de Moribus actio vt vltra
 personam extendi non possit
 1.14.248
 Mortgage, antiqua vox quæ 2.
 8.395
 Mors civilis an eundem sortia-
 tur effectum, quem mors na-
 turalis habet 4.16. à p. 872. ad
 p. 862. Vt non sit vera mors
 856. Naturalis vt omnia solu-
 at 3.1.558. & 4.16.854.
 Turpis vt forti accidere non
 possit 1. 12. 216. Vt
 expectanda forti, alacri
 & intrepido animo 1.12.209.
 Vt Morre mandantis cesser
 mandatum 3.1.558
 Morris contemptus vt animi
 fortitudinem testetur 1. 12.
 216. Genus luctuosissimum
 1.12.204. Solatium vt non al-
 liud quã voluntas vltra mor-
 tem 2.10.422. Volunta-
 riæ cogitatio vnde proficisci
 solet 1. 12. 215. Illius cogi-
 tatio, vt sit hærescos genus
 quoddam 1.12.211. Vo-
 tum tale vt pœnarum con-
 tumeliis coercendum 1.
 12. 209. Illius solatium, vo-
 luntas vltra mortem 3.12.
 663. in Mortis diem reli-
 cta, vt non ante mortem
 firma 4.16.856
 Mortem sibi consciscentiũ qua-
 lis circa cadavera illorum pœ-
 na 1.12.209. Vt lügen lex
 eos vetet *ibid.* Sibi infe-
 rentium exempla 1.12. 207.
 Quatenus illorum testameta
 valida aut irrita *ibid.* &
 217. Mortem sibi yltro quæ
 consci-

consciuisent, vt nudæ cum
 laqueo ex statuto olim effe-
 rentur 4.10.784. In hu-
 iusmodi personis quæ spe-
 ctanda 1.12. 215. & seq.
 vt Mortem potiozem quidã,
 quàm egestatem putent 1.12.
 209
 Mortes voluntarias vt Ethnici
 probauerint aliquando 1. 12.
 207. à Diabolo 212
 Mortuus quando dicatur vi-
 uum fuisse 3.12. 665
 pro Mortuo vt eum haberi o-
 porteat, qui ad remos perpetu-
 os damnatus est 4.16.854.
 item & qui libertatem & ci-
 uitatem perdit 855
 Moyſis manus vt etiam desides
 multum operarentur 2. 2.
 323
 Multa pecuniaria Demosthe-
 ni irrogata, vt in exilij pœnã
 fuerit commutata 2.15. 484
 in Multis an delicti cõmissi,
 an verò latæ sententiæ tempus
 attendi debeat 3. 18. 705.
 & 706
 Muliebris pudor, timidique se-
 xus reuerentia vt causam res-
 titutioni idoneam præster.
 2. 4. 348. Virtus qualis 1.13.
 231. Muliebrem senatum vt
 institui voluerit Heliogaba-
 lus 2.16. 492. Muliebres
 rixæ & conuicia, vt sint foe-
 minarum supellex 4. 12.
 822
 Mulier casta vt socia rei huma-
 næ & diuinæ domus. Impu-
 dica verò venefica præsum-

pta 1.14.246. & 4.19. 887.
 Cur lucri pendite coniugio
 facti, particeps fieri debeat 4.
 1.722. & 724. Familiz suæ ca-
 put & finis 2.4. 352. &
 4.4.755. Impudica vt in dote
 coerceatur & in donatione
 propter nuptias 1.13.228.
 Intra annum luctus nubens
 vt puniatur & priuetur om-
 nibus lucris nuptialibus & te-
 stamentariis 1. 13. 239.
 Nubens alij existimans virũ
 suum decessisse, vt cogatur
 si prior maritus reuertatur,
 ad illum redire 2.18.526.
 Prægnans vt liberos habere
 censetur 3.13.671. Illius
 iura donec pepererit vt sint
 incerta *ibid.* Maritum, à
 quo heres scripta est, si neca-
 uerit, vt hæreditate priuetur
 3.7.627. Vt vacans dicatur à
 luric. 3.1.569. ad secun-
 da vota transiens vt omni
 donationis maritalis cõmo-
 do priuetur 2. 7. 393. &
 seq. Vt dotis causam melio-
 rem semper reddere conetur
 4.1.722. Vt ex causa adulterij
 omnibus lucris priuetur 1.13.
 239. Vt intercedere aut fide-
 iubere non possit: donare
 quidem 2.14. 478. Vt non
 debeat incarcerari 2.6.372.
 Vt possessioni mobiliũ ma-
 ritali tanquam pro pignore in-
 cumbat 4.19.882. Vt tene-
 atur operas suas marito
 præstare, & in officio se ad
 mariti commodum & vili-

estem continere 4.1.724.
 Mulieris & aliorum creditorū
 ius vt differat 4.19.880. Pri-
 vilegium ex Iustiniani con-
 stitutione quale 4.19.883. in li-
 beræ coniunctione vt potius
 præsumatur matrimonium
 quàm concubinatus 2.17.
 515
 Mulieri dotem repetenti vt nec
 compensatio nec rerum a-
 motarū exceptio obici possit
 4.19.879. Qui fidem
 dedit mulieri super matrimo-
 nio contrahendo carnali
 copula subsecuta, etsi postea
 in facie Ecclesiæ ducat aliā
 & cognoscat, vt tamē ad pri-
 mam redire teneatur 2.17.
 514. Vt mulieri de iure Galli-
 co non tribuatur in immobi-
 libus prærogatiua 4.19.884.
 Vt illi liceat societati renun-
 ciare post mortem mariti 4.
 19.885
 Mulierem fieri indotatam nec
 à viro repelli etiam casu for-
 tuito interueniente, vt non esse
 rendum 3.11.655
 Mulierem an pro debito carcere
 compelli possint 2.6. à p.366.
 ad 378. Cur à ciuilibus offi-
 ciis remotæ 1.13.231. Im-
 pudicæ vt nullo vero affectu
 ducantur 1.9.147. vt illis
 boais interdici soleat *ibid.*
 Vt à Germanis veneratæ 2.
 4.350. Vt Lacedæmonij illa-
 rum consilia magni fecerint
ibid. Vt apud Gallos dissidio-
 rum iudices 351. Vt ad

sideicommissum eodē quo
 & masculi iure venire & vo-
 cari soleant 4.4.757. &
 seq. Vt ætus libidinum ma-
 iores habeant 4.10.814.
 Vt eas pudor aut sexus infir-
 mitas excuset 2.6.371. Vt
 sint in perpetua virorum ta-
 tela 3.17.697. Vt sint religio-
 sæ, ad cætera avaræ, in pijs
 verò causas liberales & mu-
 nificæ 4.2.732. Vt va-
 gari non conueniat, nec viro-
 rum cœtibus misceri 2.6.
 372
 Mulierum consortium vt cle-
 ricis vitandum 2.2.332.
 & seq. Corruptores vt mari-
 torum vitæ soleant insidiari
 1.14.246. Impudicitia vt om-
 nibus legibus damnata &
 pœnis affecta 1.13.232. Nupta-
 rum & aliarum vt sit distin-
 ctio de vsu fori 2.6.377
 Mulieribus perpetuæ viduitatis
 conditionem vt remittat lex
 Iulia Miscella 2.7.384.
 Quàm varia olim donatio-
 num genera competebant 1.
 13.224. Socijs quæ competat
 prærogatiua soluto matrimo-
 nio 4.1.724. & seq. Vt sit
 conuinciendi & maledicendi
 vsus frequens 4.12.822
 Mundi creatio quo tempore
 fuerit 3.4.604
 Munera Ecclesiastica suscepta
 vt non liceret dimittere 3.1.
 556. & seq. Nuptialia quæ o-
 lim fuisse referat Tacitus a-
 pud Germanos 2.4.357.
 Publica

Publica qui exercuerant A-
 thenis vt oneribus immunes
 2.11.444
 Municipia vt à coloniis disse-
 rant 2.1.288
 Musarum cantus & Syrenum
 Voces vt differant 2.19.
 534
 Mutuum vnde dictum 4.19.
 880. & seq. Vt gratuitum
 esse debeat 2.8.394. Mutui
 gratuii siue non gratuii
 quæ sit lex 1.16.272. & 280.
 Mutuas vt darent pecunias ve-
 teres Galli, quæ sibi apud in-
 feros redderentur 2.6.
 370

N

Natales ingenui & legitimi vt
 non epistolis, professione, aut
 nuda asseruatione probentur,
 sed ex ipsa facti veritate 2.17.
 506. & c.18.518
 Natura, lex & vetustas vt æqui-
 parentur 4.18.371
 Naturæ vim mutare vt nequeat
 lex ciuilis 2.14.475
 Naturales à legitimis liberis vt
 sola ciuilis ratio distinguat
 1.9.155. Si eos testamen-
 to pater legitimis appellaue-
 rit, an fiant legitimi 2.17.
 509. Vt ciuili lege à succes-
 sionibus repellantur 2.14.
 475
 Naturalia iura vt nullo iure ci-
 uili, nec Principis authorita-
 te dirimi possint 2.14.
 471

Navis dissoluta quamuis refe-
 cta, vt non eadem sed alia de-
 cenda sit 4.8.777. Illius
 leuandæ gratia si fiat iactus
 mercium, vt damnū debeat
 omnium contributione sar-
 ciri 4.19.886
Navrodras qui iudices 2.16.
 489
 à Necessariorum vsu vt nemo
 prohibendus 2.15.484
 Necessitas quæ dicatur 2.10.
 425. Vt nulla excusetur, quæ
 potest non esse necessitas 2.
 7.393
 Negotium alterius vt obesse
 possit 4.14.836
 Negotij explicandi causa quæ
 geruntur, vt non referat
 quotempore consummentur
 3.18.705
 in Negotijs quæ centum libra-
 rum valorem excedunt, vt ve-
 ritas solemnī tantum scriptu-
 ra probetur 2.10.421.86
 seqq.
 Negotiatores dignitates asse-
 qui vt verent Imperatorum
 rescripta 2.16.493
 Nepos posthumus vt ab auctore
 in stirpi possit, in locum filij 4.
 16.858. Vt ad aui bonorum
 possessionem admittatur,
 quamuis pater ex aui consen-
 su matrimonium contraxe-
 rit 2.9.409. Vt auctore suus
 hæres agnascatur 3.15.682
 Vt debitum patris ab auctore so-
 luti in collationem sibi im-
 putare debeat 2.5.366.
 Vt ex nota aut persona pater

- his sui à bonis auiti liberi
excludi possit 2.9.417.
& seq. Filij locum subintret
& ex persona sua ad querelā
in officio vocetur 2.5.362.
In officio querelam non
habeat 2.9.408. Vt non
melioris condicionis quā
ipse filius censeatur 2.5.363.
Vt repudiata patris hæredi-
tate ad successionem aui iu-
re suo & ex persona sua ad-
mistatur 2.5.365
- Nepoti vt eadem iura concedā-
tur, quæ defunctus pater si
viueret haberet 3.15.682
Vt non possit obiici matris
renunciatio, incapacitas, aut
aliud impedimentum 2.5.
362
- Nepotes an ex delicto patris ex
hæredari possint ab auo 2.9.
407. & seq. Quatenus auo
succedant quamuis illorum
pater fuerit exhæredatus 2.
9.416. Quos mater supersti-
tes relinquit, vt auo agnasc-
cantur & succedant 2.5.362.
Vt ex lege Velleia iura sui-
tatis nanciscantur, & ex Aquil-
iana formula instituti sint
2.5.361. Vt patris vel matris
facto ea non amittant quæ
ex persona sua habere possunt
2.5.361
- Neporum amor quantus auis
2.9.418
- Nerarij peralantis & leges con-
temnentis exemplum 4.12.
823
- Nestoriana hæresis vt Theo-
- dosi tempore damnata & sup-
plicio affecta 1.6.86
- Nicæthæ Bithynæ laus ob
scientiam medicinæ 1.5.
62
- Nicephori Phocæ Imp. vt da-
mnata rapacitas 1.7.116.
Cur Nicephorus maiestatis
accusatus apud Imp. Constā-
tinum 1.11.196. Nice-
phorus Imp. vt nummos sua
imagine notatos reliquit
iuldein precij præferri vo-
luerit 1.16.271. Nice-
phorus Phocas cur edicto
vetuerit, ne ecclesiæ fundi
& redditus auerentur 2.2.
304
- Nilammomis recusantis episco-
patum exemplum 1.7.
100
- Nobilis cur arma tractet & en-
se accinctus ambulet 2.16.
492
- Nobilitas vt hodie insignia &
armorum ius sibi sola vindic-
cet 4.4.756
- Nocentes criminis, vt pepe-
to metu agitentur 1.10.
165
- Nomina liberis vt apud Lycios
imposita à matribus 1.8.
140.
- Notarij officium vt postulet
conventionibus & obligatio-
nibus adici & inseri quid-
quid contrahentibus placue-
rit 4.14.833
- Notario stipulanti contractum
vbi de illius iure aut interesse
agitur, vt obicit præsentia &
contractus

- contractus stipulatio, quam-
uis non contraxerit 4.14.
833. & 838
- Notarij delinquentis, quæ so-
leat esse pœna 4.14.838. Vt
sit fidei publicæ custos 4.14.
835
- Notarij cur adhibeantur 4.14.
838
- Notariorum vt sit in Gallia cō-
suetā formula, vt vnicuique
obligationi & contractui ex-
pressam hypothecæ omniū
bonorum stipulationem ad-
iiciant 4.19.883. & seq.
- Notorium & publicum vt cen-
seatur, quodcumque in missa
parochiali publicatur 2.18.
525
- Notatiorum quis fuit error
1.8.139
- Nouerca bona vt nulli non ma-
gno constiterit 3.11.654.
Vt nouercarum odia & ini-
micitias extimescere quis-
que debeat *ibid.* Vt non pro-
hibeatur priuignis donare 2.
13.463. Nouercalia delinimē-
ta quā liberis noxia 1.8.
143
- non Nubendi votum vt sit lau-
dabile 2.7.380
- Nuditā in viro vt sit indecens,
in muliere probrosa & impu-
dica 4.10.783. & seq.
- Numæ Pompilij tempore vt si-
des ac iusiurandum sine legi-
bus homines regerent 1.11.
188
- Nummi Etymologia quæ 1.16.
277. Vfus seu utilitas *ibid.*
- Probi & reprobi differentia
2.19.536. Nummo aureo vt
olim alij nisi Imperatori Ro-
mano & Galliz regi vti licitum
2.1.291
- Nummi coriacei vt apud Lacedæ-
monios in vsu 1.16.271.
item & tempore Friderici 2.
Imp. *ibid.*
- Nummorum effigies signum
& character vt supremæ po-
testatis ius 1.16.275. Ma-
teriam vt Princeps possit in
tallorum iminixione prout
libuerit constituere 1.16.
270. Precij augmentum vt
augeat reliquarum rerū pre-
cia 1.16.285. Veterum
bonitas & prisca monete va-
lor quæ initi contractus tem-
pore exoluta est vt spectari
oporteat in restitutione 4.18.
872. Vt vniforme esse debeat
precium & in eo variare vt
sit crimen capitale 1.16.
277. De eorum variæ estima-
tione, & vt in solutione de-
beat inspicere valor temporis
contractus 1.16.269. Vt
in Nummis non ipsa mate-
riæ bonitas, sed valor, qui pu-
blica auctoritate dictus &
propositus est spectari debeat
4.18.876
- Nundinæ quæ dicantur 2.16.
495. Lugdunensium priuile-
gia *ibidem.* Commendatio
496
- Nuptialia pacta vt rescindi aut
reuocari non possint 4.17.26.
& seq. Illarum vis & autho-

ritas 2.17.449. Vestimen-
ta afferuari vt lex diuina iube
ret 4.10.810
Nuptiales tabulæ vt ad tempus
consummati matrimonij re-
ferri debeant 2.4.353.
Nuptiæ indignæ seu ignomi-
niosæ quæ 2.9.409. Le-
gitimæ, vt non aliâ censendæ
præter eas quas Ecclesia iusto
ritu & solemini more celebra-
uit 2.17.506. Secundæ vt
à quibusdam damnatæ 1.8.
136. & 2.7.382. Vt cõmuni Do-
ctorum Ecclesiæ consensu re-
ceptæ 380
Nuptiarum bonum vt infirmi-
tatis remedium & humani-
tatis solatium 4.10.803.
Illarum festiuitatem vt Im-
peratores attendi & spectari
velint 1.2.14. Illarum fi-
des vt non vera nec sufficiens
ex ipsa annuli gestatione, vel
ex sola coniugij fama proce-
dat 2.18.517. Lex vt magis
honorem referat vbi habet
& pudorem 2.9.408.
Legitimum argumentum vt
ex dote & tabulis nuptiali-
bus lex censeat 2.17.498. &
seq. Præsumptionem vt lex
inter eos reiici iubeat, qui
vel opibus, vel familiæ & no-
minis dignitate impares sũt
2.12.456. Primarum laus 2.
7.388. Secundarum licentia
vt concessa 1.8.136. à
Nuptiarum opere vt inter-
dum abstinentium, vt ora-
gioni vacemus 4.10.796

Nuptias vt consensus magis
quàm concubitus faciat 2.
17.510. & 4.10.796. & 800.
Vt ex frigiditatis causa iuris
Canonici dispositio non dir-
rimat 4.10.797. Vt om-
nino damnarint Encratitæ
hæretici 2.7.382. Aduer-
sus Nuptias secundas vt plu-
res statuerit pœnas Impera-
tor 2.7.391
in Nuptiis, vt spectanda pa-
tris voluntas aut cõtradictio
2.9.414. de Nuptiis ius vt sit
merè Ecclesiasticum 2.9.
415. de Nuptiis secundis plu-
ra 1.8.131. & seq. in Nuptiis
cur apud Romanos Talasius
acclamari solitus 4.10.795.
in iis cur olim aquæ & ignis
mysteria adhiberentur 4.1.
717. Conuocatio parentum
& amicorum cur adhibeda
1.2.14. in Nuptiis filii inscio
aut inuito patre contractis,
vt habenda sit ratio emanci-
pationis 2.9.415. Impati-
tas & inæqualitas vt suspicio
nem faciant 2.17.504.
Domitorum cum ancillis,
improbatio 505. in Incestis
aut inutilibus vt lex non ex-
cuset præter eos qui errore
non affectato neque ex vili
causa decepti sunt 2.18.524.
& seq. in Nuptiis vt non scri-
ptura necessariò requiratur
2.17.510. Vt pietas Christia-
na choreas prohibeat 1.2.

14
Nutricum studium erga infan-

tes 1.9.152
O
Obligatam rem alteri si quis te-
stator legauerit, vt necesse ha-
beat hæres eam luere 3.10.
651
Obligatio Civilis ritè & secun-
dum leges contracta, vt nullo
casu reuocetur 4.3.
743. Vt rei mutatione & inte-
ritu mutetur & intereat 4.
8.777. Vt vna eadèmq; di-
uerso iure censi non possit
4.7.772
Obligacionis generalis effectus
qualis 3.12.665
Obligatio corporum quando
& apud quos in vsu 2.6.
376
Obligaciones adiecto carceris
vinculo, vt in Gallia legitime
& vsu receptæ 2.6.377.
Obligationum vt sint species
tres 3.18.702
Odio qui alium prosequitur vt
dicatur homicida 1.6.
96
Officium suum vt neuini esse
debeat damnosum 4.14.
834. Voluntarij & necessarij
distinctio 4.14.834
Olympias vidua laudata 2.7.
394
Opera vt nusquam sine emolu-
mento nec emolumentum
sit sine opera 4.1.722
Opertum, vt non inquirendum
1.3.26
Opinionis ius vt nullo casu ad
hæredes transmittatur 4.4.

760. *ibid.* Optione omiſſa, vt
omnes liberi ab intestato æ-
quali iure & pro virilibus
portionibus admitti debeant
753
Opulentia vt noxia monachis
& religiosis 2.2.307.309. &
seqq.
Orationis veræ & fallacis diffi-
rentia 2.19.536
Oratoris vox vt nihil à lege dif-
ferre debeat 2.19.539. Vt
summum pretium oratoris
ex probitate dicentis pèdeat
2.19.534. Illius definitio 535.
Institutio qualis 538. Illius
munus 540. & seq. Ora-
tores eloquentissimi duo De-
mosthenes & Cicero 2.19.
537
Ordinati cum titulo quid 3.2.
577
Ordinatio sacerdotalis facta si-
ne titulo vt irrita habeatur 3.
2.375
Ordines qui tres in Gallia 2.1.
295. Ordinum & familiarum
dignitatem saluam esse vt
publicè intersit 4.2.730
Oriti quàm sit hominibus ma-
ximè religiosis noxium 2.2.
307. & seq. Vt aliquando ve-
nerabile 2.2.323
Oziæ regis exemplum in abu-
tentes sacerdotali iure 3.1.
348. & seq.

P
Facta quæ seruanda aut non
seruanda 1.2.21
Pp iij

Pactio prohibita alienationis ubi in contrahendo inita fuerit, vis & effectus 3. 14. 678
Pactio contra bonos mores vt iureiurando confirmari nequeat 2. 4. 345
Pactiones constante matrimonio inter coniuges factæ, vt valeant dummodò in vxoris commodum fiant 4. 1. 720
Pactiones consuetudinariæ ratione successuum, an valeant de iure ciuili 1. 15. 266.
Quæ ab initio sunt voluntatis, vt ex postfacto fiant necessitatis 1. 15. 266. **Quæ** de viuentis substantia & successione ineuntur, vt ipso iure nullæ 2. 4. 344 & 3. 16. 688.
Quæcunque iactura & lucri incertitudinem continent, vt nullo læsionis prætextu impugnari possint 2. 4. 359.
Tam legis commissorie, quàm aliarum, quibus debitorum ære alieno pressis rebus oppignertis cedere coguntur, vt prohibita 2. 8. 399. Vt reiciantur, quibus hæredem aliquem instituire obligamur 1. 15. 161. & seq.

Papia lex vt inhumana 4. 11. 819
Parentes à liberis separari vt nihil crudelius 1. 8. 141. Illos & consanguineos an sola professio & adseueratio faciat 2. 18. à p. 516. ad

529. Naturales in ius vocare vt nemo possit 2. 14. 475. Quatenus liberis teneantur 1. 1. 4. Vt coli debeant 3. 6. 624. Vt liberis ex communi voto bona parent 2. 9. 419. Vt omnia ex voto liberis parent 2. 13. 471. & c. 14. 472. Vt sine quasi domestici magistratus 1. 15. 259
Parentum amor vt magis in eorum miseretur inclinet. 6. 621. Assertio de liberis qualis sit fidei & probationis 2. 18. 519. Libidini coercenda quale remedium 2. 14. 475. Peccata filiis imputari 2. 9. 420. de Parentum iudicio vt liceat liberis conuerti 2. 4. 349
Parentibus hæredes extraneos instituire, vt lege Solonis prohibitum 2. 9. 419. Omnibus de iure diuino vna seruanda reuerentia 1. 9. 155. & 2. 4. 475. Vt liceat in bonis suis aliquos liberorum prærogare 1. 15. 160. Parisiensis supplicatio & processio anni 1587. & quantæ calamitates illam sequatur 4. 15. 846
Parricidium vt etiam coniugum 1. 14. 244
Parimonia quàm magnam vetigal 2. 2. 333
Partes vbi dictæ non sunt, vt æquales sint intelligendæ 2. 4. 354

Pat:

Partus qui in utero est, an pro nato habeatur 3. 13. a p. 666
Pastor vt non solum vigilare, sed etiam excubare debeat 1. 7. 125. & seq.
Pastoris appellationem vt fortiat. archipresbyter 3. 1. 560
Pastorum vigilantia commendata 1. 7. 126
Patientia & tolerantia, vt nullibi magis quàm in matrimonio requiratur 4. 10. 793.
Pater à filio præteritus, vt habeat inofficiosi querelam 1. 1. 2. An inuitus filio donare propter nuptias cogi possit 3. 6. 615. An propter matrimonium filium abdicare possit 2. 9. 415. Illius in bonis filij quale ius 2. 13. 469. & 470. In filium sæuire temerè vt non præsumatur 2. 9. 410. Viris addictus, vt liberorum tutor esse non possit 1. 9. 148. Vt diffformes liberos ampliore facultatum parte iuuare debeat 3. 6. 618. Vt in rebus filio donatis de iure Gallico nullum habeat emolumentum 2. 15. 470
Patris casus & calamitas vt filio nocere non debeant 3. 15. 681. Illius & filij personam eandem, eandemque portionem esse lex censet 2. 13. 467 & 471. Liberalitas donandi filio propter nuptias laudabilis 3. 6. 623. Præsentia, vt tollat metum & læsionis

suspicionem in contractu liberorum 2. 4. 356. Voluntas bona sua inter liberos diuidentis, vt valida esse debeat 3. 16. 688. ex Patris sola professione, vt matrimonium ritè contractum præsumatur 2. 17. 515
Patre viuente vt nihil filius pro suo habeat 3. 6. 620. à Patre per scelus quæsit, vt filiis auferantur 3. 7. 633
Paterna dispositio, vt sit ad mortem ambulatoria 1. 15. 262.
Reuerentia, vt omnem liberis restitutionis spem excludat 2. 4. 356
Paterni officij commendatio 1. 1. 4
Paternum crimen, vt in odium aut præiudicium filij adduci non debeat 3. 13. 671. Votum esse filios sibi superstites relinquere 1. 1. 7. & 2. 13. 464. Vt sit officium dotem vel donationem ante nuptias pro sua dare progenie 3. 6. 620
Patria potestas vt in pietate debeat non atrocitate consistere 2. 9. 411. Patriæ potestatis ius circa vsum fructum in bonis liberorum 2. 13. 463
Patriam tueri, vt summa sit iusticia 2. 11. 452
Patrimonium donare vt vetet cõsuetudo Ruppellana 2. 13. 468
Patrimonii amissio an iustum pariat metum 1. 15. 267. In se-

- miliis conseruandi commen-
 datio 4. 2. 729
 Patronus vt testis esse non pos-
 sit in ea causa in qua patro-
 nus fuit 2. 19. 543
 Patroni veri quale munus 2. 19.
 540. & seq.
 Patronum qui in ius vocauit, si
 cum peniteat & actionem
 remittat, vt non puniatur 3.
 8. 641
 Patroni vt fideles clētibz esse
 debeant, & vt quasi *Patres*
 dicti 2. 19. 532. Vt non in
 ea causa cui patrocinio præ-
 stiterit, testimonium dice-
 re prohibeantur 2. 19. 533.
 Patruus, qui fratris filium ad
 successionem suam admitti
 voluit, an pœnitere possit 3.
 16. 685
 Patruum beneuolentia variis
 exemplis probata 3. 15.
 683
 Patruos & auunculos vt Græci
Patruoi vocarent 3. 15.
 682
 Paulus Samosatenus episcopus,
 vt hæreses damnatus 1. 6.
 86
 Pauper vt raro bonus & integer
 3. 2. 574
 Pauperes à magistratibus cur
 repellent Romani 3. 2.
 574
 Pauperum laude dignorum e-
 xempla 4. 3. 739. Pau-
 peribus cōsulare potius quā
 Ecclesiæ conuenientius 1.
 1. 8
 Paupertas bonæ mentis soror
 494

3. 2. 580. Vt facilius lau-
 detur, quā feratur 2. 2.
 327. Vt neque indigna,
 neque indecens Christiano
 2. 2. 318. Vt non soleat fa-
 cinorosos excusare 1. 10.
 179. Vt vilitas à lege appel-
 lata 3. 2. 574. Paupertatem
 Christi vt verbo non-
 nulli prædicent Ecclesiasti-
 ci, sed minus exhibeant exē-
 plo 4. 3. 739
 Pax vt nulla inter legatos 2. 16.
 490
 Peccatum vt non censeatur,
 quod non est voluntarium 2.
 18. 526
 Peccata vt suos teneant authō-
 res nec ulterius progredian-
 tur 2. 9. 417 & 420
 Peculij dictio vnde desumpta
 1. 16. 277. In peculij discutiō-
 ne quæ ratio 4. 13. 828
 Pecunia publica vt recte in
 constitutione redditus annui
 collocata dicatur 2. 8. 396.
 Signata cum principis ima-
 ginem præferat, vt qui in il-
 lam peccat, principis maie-
 statem lædere censeatur 1.
 16. 276. Vt non merx
 sed precium cæterarum re-
 rum 1. 16. 283
 Pecuniæ etymum vt à Gallia
 deriuatum 1. 16. 277. V-
 sum vt non alium quā gra-
 titum agnoscat pietas Chri-
 stiana 4. 18. 873
 de Pecuniæ licito ac constitu-
 to redditu 2. 8. à 394. ad

- Pecuniā publicè adprobata re-
 cusas, vt teneatur pœnari 1. 16. 274
 Pecuniarum seu nummorum
 varietas in Gallia, quanta &
 vnde fiat 1. 16. 277 & seq.
 Pecunias sine scēnore dare, vt
 sit regalis munificentia 4. 18.
 870
 in Pecunia & Nummis quæ spe-
 ctanda 1. 16. 275. in Pecunia,
 quid spectari soleat 1. 16. 273. in
 Mutua vt satis sit si eadem
 æstimatio fuerit 1. 16. 280
 Peierantis exemplum 1. 11. 191
 Pelagij Papæ deuotio & mors
 4. 15. 845
 Penatum amissio quā grauis
 3. 17. 690
 Pensionis dies vt in usufructua-
 rio non spectetur 3. 4. 599
 Pensiones Ecclesiasticæ cur dā-
 nanda 1. 7. 116. Quæ annua-
 tim Ecclesiæ præstari solent,
 vt iisdem privilegijs quibus
 cætera immobilia, censende
 2. 8. 404. de Pensionibus &
 Resignationibus beneficio-
 rum 1. 7. à 98. ad 133. in Pēsiōni-
 bus constituendis quando
 excessus commissus dicatur
 1. 7. 130.
 Peregrinus à peregrino vt exa-
 ctum cautionis rigorem exi-
 gere nequeat in litibus 4. 11.
 818. In Gallia agere volens vt
 notores dare, & de iudicato
 soluendo cauere teneatur 4.
 11. 820. & 821. Peregrinorum
 commendatio in iure red-
 dendo 4. 11. 819. Peregrinis &
 exteris vt ipis non facile Re-

- pub. aut ciuitatis iura con-
 cedenda 4. 11. 820
 Perfectum vt nihil sit in suo ini-
 tio 1. 5. 54
 Perfidis vt nullus sit tutus locus
 1. 11. 192
 Periculo proximus vt nemo
 diu tutus 2. 2. 332
 Perurium vt acriter puniri soli-
 tum 1. 11. 195. Perurij vindi-
 ctæ exemplum 1. 11. 200. &
 seq. Vt variæ fuerint pœnæ.
 1. 11. 189
 Permixtum vt intelligatur quod
 lex non prohibet 2. 13. 463
 Persona media sublata aut ex-
 clusa per quam sit represen-
 tatio, vt non possit sequens
 persona admitti 2. 5. 364
 Persuadere est plus quā com-
 pelli atque cogi parere 2. 13.
 466
 Pertinacia vt nulla maior, quā
 ea cuius idem qui & vitæ si-
 nis 1. 12. 212
 Pestis grassantis tempore vt in
 Gallia deputentur presbyteri
 & quæ illorum potestas 2.
 10. 440. Pestē legitimam esse
 excusationem in testamen-
 to non scripto 2. 10. 428. Pe-
 stilentia quæ referantur cau-
 sæ 2. 10. 428. Illius cura ad e-
 ratio & remedia 4. 29.
 Petens quod statim restitutus
 est, vt dolo facere dicatur 3.
 17. 694
 Phœnopis qualis sit moror &
 luctus 1. 1. 7
 Philosophiæ pars pulcherrima
 quæ 2. 2. 308. & seq.

- Philosophantes vt quidam *Sophista* appellati 2.19.534
 Phocionis oratoris encomium 2.19.537
 in Pia causa fauorem vt non liceat plus donare, quam in aliam causam 4.2.728
 Pietas Christiana vt dissolutas choreas in nuptiis prohibeat 1. 2. 14. Vt olim opulentiam Ecclesie genuerit, sed tandem corruptis moribus filia matrem suffocavit 2.2.310. Illius commendatio 1.1.1. & seqq.
 Intuitu & fauore vt pluram concedantur 4.2.734. Ratio qua requirit priuilegia 1.6.81. & seqq.
 Piorum & Impiorum differentia 1.11.196
 Pignus rei mobilis proprie, vt hypotheca immobilis 2.8.397. Illud vel Hypotheca vt interdum contractus nullus sit 4.1.724
 Pignoris dominium vt non transeat in creditorem 2.8.400
 Pignoratitium fundum creditorum in solutum dari posse, dummodo iusto pretio aestimetur 2.8.401. Pignoratitij contractus vt in Gallia frequentes 2.8.395
 Pignoratitij contractus vt perpetua sit obligatio & pura alienatio 2.8.403
 Pignoratitij contractus an inter mobilia, aut inter immobilia recenseri debeant 2.8.402
 Pij v. Pontificis elegans dictu, *Sauis esse curiam destruere & adstruere Ecclesiam* 1.7.113
 Pilei puerilis vis penes aduocatos 2.19.540
 Plebei vt iuri dicundo Romae prae fuerint 2.11.443
 Pluralis loquutio vt etiam duorum numero sit contenta 4.4.750
 Plus vt peti dicatur 4.6.770
 Poena dilata vt exigi, non autem exacta reuocari possit 1.4.44. Illegitima inedia necari, prohibitum 2.15.484.
 ibi Poena vbi noxia 2.9.417. Poenam pecuniaria qui egentes eludunt, vt iis iudices coercionem extraordinariam inducant 2.15.485. Vt poena affici voluerit Imp. Iustinianus mulierem qua xi. mense pepererat 1.13.238. a Poena vt absoluat qui illi co post acceptum iudicium ea que vi aut metu adempta fuerant restituere paratus est 3.8.642
 Poena Ecclesiastica Excommunicatio & Ieiunium 2.15.481. Omnes vt hodie arbitrio iudicum relinquuntur 4.16.853. Quam varia fuerint adulterorum 1.13.232. & seqq. ad p. 236. Poenarum maxime militatum plura genera 2.15.481. & seqq.
 Poenitentia sola non extuset in criminibus 4.12.824. Vt nihil habeat commune cum

- æris alieni luitione 2.15.484.
 Poenitentis voti non soluti exemplum 1.1.3
 Pontificia sanctiones quatenus in Gallia obseruentur 2.4.346
 ob Pontificiam sedem Romam quam cruenta fuerit rixa inter Damascum & Vrsicinum 1.7.107
 Pontificatum maximum vt imperio adiecerit Augustus 3.1.546
 apud Populum vt de populi iure agendum 2.1.289
 Possessio facti vera qua 3.1.570
 Possessionis vt duplex sit ratio 3.1.567
 Possessionem vt non adeptus dici debeat, qui illam retinere non potest 3.17.694. & c. 18.703
 Possessiones qua comparanda 2.2.310
 Possessor vt non legitimus censetur, cui super possessione lis mota est 3.1.567
 Possessoris & Coloni vt diuersa sit conditio 4.9.779
 Posthumi natiuitate vt testamentum rumpatur 3.7.635.
 Posthumum vt liceat patri exheredare 2.9.410
 Potestatem sumens ab eo qui non habet, vt nullam habere censi debeat 3.1.561
 an Præbenda præceptorialis fauor graduatorum nominationi praeualeat 3.3.583. ad 594. de Præbendis, qua tem-
- pore graduatis destinato vacant, an possit Episcopus disponere 3.3.593
 Præceptores liberalium artium quanto in honore omni tempore habiti 3.3.587. Vt illorum stipendia ex sacris Ecclesie redditibus sumi debeant 389. Illorum commendatio 3.3.583. 584. 585. Liberalium artium quanta præmia debeantur 3.3.586. & seqq.
 Præceptorialis præbenda qua 3.3.583
 Prædia Ecclesiastica vt omnimunitate donentur 2.2.336.
 Præfecto Aërii vt correspondeat apud Gallos Thesaurarius 2.11.453
 Prægnans vt non possit dici sine liberis esse 3.13.670.
 Prægnantis mulieris probationis modus 4.10.808
 Prælo mortuo relictis diuitiis vt eas sibi merito vindicare possit Ecclesia 4.3.740
 Præmia senioribus, at iuuenibus exempla proponi 3.3.591
 Prærogatiua vbi sublimior, ibi maior culpa 1.3.23
 Præscriptio centum annorum, vt ius antiquum dicatur & vim veri tituli habeat 4.18.871
 Præscriptio quando incipere dicatur in contractibus conditionalibus 3.18.702. Vt neque legem vincat neque rationem 4.18.875
 Præsens & tacens cū reclamare potuerit, vt puniendus 2.18.525

Præsenti sed non contrahenti, vt non obesse debeat contractus 4.14. 833. Contrâ 836. & seq.
 Præsentia patris in contractu liberorû vt metatollat 2.4.356
 Præsûptio vt nulla idoneior de siderari possit quàm quæ legis verbis innititur 2.12.460
 Precium cuiusque rei vt sit pro tempore habendum 1.16. 279. Precij & valoris ratio vt ad tempus contractus referatur 1.16.284.
 Presbyteri vt castitatis magis solemnivoto obligentur quàm monachi 2.18.523. Illorum coniugia illegitima esse 2.18. 522. Iururandum 3.2.581. Vn de frequentis & vaga multitudine processerit 3.5.576 & 578.
 Presbyteros vt per singulas Ecclesias constitui voluerint Apostoli 3.2.375
 Primogenitus solus tanquam prædilectus vtrum ad fideicommissum vocetur si omnia sit optio quæ testamento fieri debebat 4.4.749. Solus vt de iure Gallico exclusis alijs succedat, vbi dispositio est vt liberi succedant 4.4. 751. Vt omnium gentium cõsensu alijs præferatur *ibid.* & 2.4.347
 Primogeniti vt semper & vbi que posteriores & digniores habiti 4.4.751. Vt in feudis præcipuum quidpiam primogenito tribuatur 4.12.820
 Princeps vt sit in Ecclesia non supra Ecclesiâ 3.1.562. Princi-

pis Boni in quibus versetur pietas & religio 3.1.552. Dignitas vt cum Ecclesiastica coniunctionem habeat 3.1.545. Potestas qualis circa nummos 1.16.270. & seq. maxime 277. Vt ex illius cõstitutione peccata constitutionum interpretatio 2.1.293
 Prior in cursu, prior & ad præmium 3.3.589
 Priuilegia Ecclesiasticorum quamplura 1.8.82. & seq. Immunitates vt ex Principis nutu, arbitrio & autoritate pendant 2.11.442. Mariti vt vidua consequatur 1.13.237. vbi Priuilegiatiduo cõcurrût, vt prior tempore præferatur 3.3.591.
 Probatio affinitatis, consanguinitatis & ingenuitatis vt fiat 2.18.516. & seq.
 in Probationibus scriptis aut non scriptis, vt diuersa sit ratio contractuum & vltimarum voluntatum 2.10.438
 Probitatis opinio vt persuadendi magnam vim habeat 2.19. 536
 Proclamationum defectus in nuptijs vt matrimonium irritum reddat 2.17.510
 Proconsul vt etiam antequam ingressus sit prouinciam, possit iurisdictionem quam non habet mandare 3.1.961
 Procrastinatio vt nonnunquam reis utilis 1.10.166
 Procurator ad exigendum constitutus vt non possit remittendo

tendo liberare 3.12.661
 Prodigiolorum quanta sit vis 4. 15.844. & seq.
 Profectitia vt censcantur quacunq; patris contemplatione obueniunt 2.13.468
 Programmata vt auctoritatem rei iudicatę non habeant 2.9. 414
 Prohibere qui potest, si non prohibeat vt teneatur 2.18. 527
 Prohibitiones lege vel testamēto factæ vt ab eis distinguantur quæ sola pactioe continentur 3.4.677. & seq.
 Promissa non præstans vt in id quod sua partis interest condemnandus sit 2.18.520. & seq.
 Promulgatio trinidadina, quę in coniugijs requiratur 2.17.500
 Pronuntiandi sententia quis fuerit olim mos 1.10.185
 Propinqui in leui iniuriarû causa vt non cogantur testimonium dicere 2.19.532
 Proximitatis vincula quantum efficere soleant 1.15.257
 Prudentia vt sit in creditoribus laudanda 2.10.432
 Pubertatis definitio 4.10.784
 Publicatio rerum familiarium quanti sit periculi 3.19.709
 Pudicitia amissa vt nihil sit mulieri salutare 1.9.149. & 3.66. 622. Amissa seu læsa vt sit irreparabilis 1.13.223. Seruata vt suum habeat martyrium 2.7.384
 Pudicitia & castitati impositibile nihil 2.7.394. Pudici-

tia impuberum commendatio 1.9.150. Ipsius præmio vt cedant omnia lucra 1.13. 238
 Pudor ac cõtinentia vt in mulieribus & puellis potissimum requiratur 3.6.622. & 4.10. 782
 Pueriles animos vt nihil æquę dimittat, quàm natalium exprobratio 1.9.149
 Pulcheria Theodosij soror vs pleraque hospitem & pauperum condiderit & dotauerit domicilia 4.2.738
 Pupilli educatio vt proximo substituto non permittatur & vt sit arbitrio Iudicis relinquenda 1.8.142
 Purpura vt non faciat pontifices sed Imperatores 3.1.547
 Pyrrhus vt pollice dextro lienos curaret 1.5.58

Q

Quarta detrahendæ aut etiam legitimæ ius vt ad hæredem transmittatur 4.17.864
 Quartilla libidinosa dictum 1.9.150
 Quæstiones iuris quoties expresso aliquo Iuriscõsultorum responso deciduntur, vt nullum relinquunt rationi aut orationi locum 4.6.766
 Quæstus vt omnis indecorus Reipub. patribus 2.16.494
 Querulum vt sit omne inuaidum natura 4.12.822

R

- Ranæ vt horreant venereo com-
plexo interdium se implicare
4.10.791
- Raptor vt non dicatur, qui con-
sensum eius habet quæ vxor
ducta est 2.9.415
- Ratihabitio vt in quibusdã casu-
b⁹ retrorahi dicatur & ad pig-
cedes tēpus referatur 3.17.691
Vt retrorahatur & mādato
comparetur 3.17.695. Vt illius
tēpus sit considerandum in
retractu 3.17.691. ante Rati-
habitionem vt is solus obli-
getur qui mandauit 3.17.695
- Ratio vt veritatem amet, cui
nemo præscribere potest 4.
18.875. & seq.
- ratū cum dominus habuit, vt
videatur actio reuō in iudi-
cium recte & legitimè dedu-
cta 3.17.691
- Re sua liberè disponere non
possit, odiosum 3.14.676
- Recciliatio adulteræ an prohi-
beatur 1.14.243. & 250
- Reconductio vt dicatur vendi-
tio 2.8.398
- Recta animi intentione vt quic-
quid sit laudabile 4.10.814
- Rectoriæ parochialis reditum
pensione gradari vt iura
non permittant 1.7.127
- Redhibitio gētilitia quō spectet
3.17.690. Illius conuentio, vt
non reddat contractum pi-
gneratitium 2.8.399. Vt illi
annus præstitatur 3.18.703.
- Reditus annui contractus qua-

- lis 3.14.674
- Reditus constitutus qualis in
Gallia 4.13.827. Il-
lius quales contractus & vt
in Gallia frequentes 2.8.395.
& 399. Sub quibus legibus v-
su recepti 2.8.399
- Reditus Ecclesiastici in quibus
impēdendi 4.3.740. Reditus
defunctorum ecclesiastico-
rum quatenus ad hæredes
perueniant 3.4.602
- Regalia quando locum habeat
in beneficijs 3.1.564. Vt locū
habeant sede episcopali vac-
cante 551. Regaliæ ius in
quo potissimum consistat
551. Vt ad Regem pertineat
ratione custodiæ ecclesiæ va-
cantis 554. Vt in Eccle-
sia Andegauensi locum ha-
beat 562
- in Regaliæ quæstione vt sit spe-
ctandum tempus quo sedes
vacauit 568
- Regaliam an faciat litigium
565. 566. 570. 571. & seq.
- de Regalijs vt solus iudicet Se-
natus 551. De his plura d.c.1.
lib.3
- Rex vacante sede, vt tanquam
superiori beneficium cui vo-
let conferre possit d.c.1.
567
- Regis suprema iussa in cogni-
tionem vocari vt nefas 2.11.
442. & seq.
- Reges cum inaugurantur quæ
iurare soleant 3.1.348
- Reges Franciæ vt aliquatenus
Ecclesiasticam sapiant dig-
nita-

- gnitatem 3.1.561 Vt Christia-
nissimorum decus meruerint
562
- Regia potestas cum sacerdo-
tio coniuncta apud plures
3.1.546. Vt sit velut vis maior,
cuius nulla debetur euictio 1.
16.284. Regia rescripta aut e-
dicta vt in Gallia vim legis
habeant 2.11.448
- Regulæ generales vt in iure pe-
riculossimæ 3.19.710
- Relegationis pœna, quantum à
mortis damnatione differat 1.
13.255
- Religio vt non opum possessi-
one & vsu suffulciatur, sed
euertatur 2.2.304
- Religionis & Superstitionis dif-
ferentia 1.11.196
- Religionibus vt magis Respub.
contineatur, quàm officijs &
corporis labore 2.2.323
- Religiosorum auaritia vt dam-
nata 2.2.302
- Remedia etiam extraordinaria
in curandis corporibus ac-
commodata vt non culpanda
1.5.59
- Remedia vt plura aduersus ma-
gicæ artes 4.10.812
- Remissio siue liberatio vt vim
donationis habeat 3.12.665
- Remittere vt non sit verè do-
nare 3.12.662
- Renunciare iuri suo sine vi aut
metu vt non sit probabile 1.15.
267
- Renunciatio vt ad hæredes
non transeat 2.5.361
- Renunciationis differentia in-
ter successionem obuentam
& obuenturam 2.4.353.
& 355
- Renunciationis filiarum pactio vt
nulla 2.4.345
- Renunciaciones filiarum tabu-
lis nuptialibus factas valere
ex Pontificijs constitutioni-
bus 2.5.361. Item & de iure cō-
muni vt pro exheredationi-
bus habeantur 2.4.348. de
Renunciationibus à filiabus
factis plura 2.4.344
- Repræsentatio vt non personæ
sed gradus sit in nepotibus 2.
5.365. Vt lege municipalij in
linea collateralij locū nō ha-
beat 3.16.685. Vt sit fictio &
ex lege 3.15.683. Vt sit hæc fi-
ctio iuri contraria tanquàm ius
singulare 3.15.684. Vt hoc iu-
re fratris filius ad patrui suc-
cessionem, non minùs quàm
ipse frater veniat 3.16.686.
- Repræsentationis vsus de iu-
re veteri qualis 3.15.
682
- Repromissionis clandestinæ cir-
ca dotem reprobatæ exem-
plum 1.2.16. Repromissio-
nes reprobari quatenus in-
telligendum 1.2.20
- Repudiari vt non possint viuca-
tis bona, & iura nondum de-
lata 12.4.345. & 3.7.
639
- Repudiatam vxorem iterum re-
cipere vt apud quasdam gen-
tes nefas 1.14.243

Repudiū libellus vt primū fo-
lis viris concessus 4.10.782
Rescripta vt prius adprobanda
antequam legis autoritatē
habeant 2.11.448
Resignatio beneficij vt fieri nō
possit inconsulto superiore,
3.1.556. Resignationis publica
tio vt fieri debeat 1.7.115. in-
ter Resignationes quæ sit ad-
hibenda distinctio 3.1.564.
Resignationum hodiernarum
abusus 1.7.101. Vt duo
sint genera 1.7.112
de Resignantibus infirmis regu-
la Cancellariæ Rom. vt & cur
introducitur 1.7.114
Resignatarius eius qui de pēsi-
one præstanda conuenit, vt nō
mīus obligetur quā ipse
promissor 1.7.122. & seq.
Respub. vt magis religione con-
tineatur, quā officijs & cor-
poris labore 2.2.323. Respub.
salutem intueri vt nulli ma-
gis conueniat, quā Principi
aut ipsi sicut incolis 2.11.446
Restitutio in integrum vt non
spectari solear, antequam im-
petrata fuerit 3.17.697
quando maiori debeat 2.4.
347. Restitutionis vis aduer-
sus fraudem qualis 2.18.520
Restitutionis auxilium vt sit per-
sonale & vt minori concessum
ad maiorem non extendatur
4.5.763. Vt minoribus
præcludatur, vbi illorum pa-
tre authorē aut præsentē a-
ctum est 1.15.259
Retrahere volens rem à propin-

quo alienatam vt intra vi-
ginti quatuor horas precium
refundere & numerare de-
beat 4.15.840
Retractus quare introductus 3.
9.648. Retractus gentilitij in
iudicium vt ex lege municipali
post annum admitti non de-
beat 3.17.690
Retractus gentilitia actione vt
repeti non possint mobilia
quamuis pretiosa aliquo re-
spectu habeantur & immobi-
lia censeantur 3.9.648
Retractus gentilitius an in ven-
ditione grandium arborum
locum habeat 3.9.646
Retrouendū facultas, vt non
reddat contractum pignera-
ritium 2.8.399
Reus, cuius crimen arguitur, vt
sit ferendus si illud purgare
velit 1.10.163. Si ante latam
damnationis sententiam aut
pendente appellatione mori-
atur, de cuius crimine fisco
aliquid acquiratur, vt nihilo-
minus possit fisco id ipsum
persequi 3.7.628. Vt per fugā
fiat quodammodo sui ipsius
accusator 1.10.167. vbi in Rei
absentis corpus animaduert-
i non potest, vt fiat in illius
effigiem condemnationis
executio 1.10.169
Rhadamanthus vt iurcirando
lites finiret 1.11.188
Ripuarum lex circa dotalium
mulieris quæ 1.13.224. Vnde
ita dicta *ibid.*
Romæ antiquæ commenda-

tio 7.1.98. Romanæ ciuitatis
sūdāmēta vt cōstituta à Ro-
mulo & Numa 3.1.545. Ro-
manarum matronarum reli-
gionis & liberalitatis com-
mendatio 4.2.732
Romulus à ciuibus suis cur cæ-
sus dicatur 1.4.38

S

Sacerdos confessionis arcana
reuelans impius iudicandus
1.3.31. Sacerdotis ignominia
proprijs studere diuitijs 4.3.
739. Sacerdotis votum eius-
que ordinario castitatis 2.18.
523. Sacerdoti cui commissa
est testamenti executio vt sit
fides adhibenda 1.3.32. in Sa-
cerdote ordinando vt morū
probitas & integritas spe-
ctanda 3.2.579. Sacerdotes &
Prælati vt tenentur morien-
tes bona sua Ecclesiæ relin-
quere 4.3.746. Sacerdotes à
quibus immunes 2.2.335. Sa-
cerdotum delicta vt publica
xi non debeant 1.6.82. Illorū
quæ in Germania potestas 1.
6.84. Iniuria vt ad Christum
pertineat 2.2.323
ad Sacerdotia vt ne quis inuitus
promouendus 1.7.101
Sacerdotalis titulus, an alienari
possit aut resignari 3.2.572.
Sacerdotalem dignitatem vt
Regiæ iungi voluerint Ægy-
ptij 3.1.546
Sacra res est afflicto clienti pa-
trocinium præstare 2.19.542
Sacrorum cura vt ad Reges &
Imperatores pertineat 3.1.
550
ad Sacros ordines vt non pro-
moueri debeat, nisi is cui fa-
cultates abunde suppetunt 3.
2.573
Sacrificare vt tutius veterum
more Fidei tecta & inuoluta
manu 2.10.432
Sacriligus vt sit, qui sibi manus
infert 1.12.203
Sacriligij genus esse Dei odif-
se cultores 2.2.322
Salarium quod medico præsta-
tur, vt honorarium appella-
tum 1.5.63
Salaria defunctorum quatenus
hæredibus competant 3.4.
602
Salomon quā doctus fuerit
1.5.67
Saluatoris nostri effigies quan-
do insculpi cœpta 1.16.283
Salus populi suprema lex 2.11.
452
Sanguinis ingenui affectus quā-
tum efficere soleant 1.15.257.
Iura, vt nulla lege ciuili &
nullo hominis facto dirimi
& mutari possint 2.9.417. Præ-
rogatiua vt non debeat filijs
fratrum denegari 3.15.681.
Sanguinem humanum de-
gustare vt olim mos fuerit
in foederibus aut conspiratio-
nibus 1.11.196
Satisfare in iudicio vt non cō-
pelli debeat qui possidet
immobilia 4.11.
820

Satisfactio iudicatum solui, vt in Gallia locum non habeat 4.11.818. Nisi in exteris 819. Satisfactio quæ non durat, vt nõ sit satisfactio 3.8.642. & c. 693. Satisfactionis onusqua tenus & quando remitti debeat 4.11.819. de Satisfactione, plura 4.11. Scelus vt pari sorte puniantur leges cum sceleris voluntate. 1.6.97

Scelera vt etiam ante effectum operis, perfecta fiat 1.6.95. & seq.

Sceleratorum impunitas vt innocentes prodat 1.10.180

Scholæ, vt veteris Ecclesiæ instituto, tanquam verum pietatis seminarium multa cura tutatæ & ornata 3.3.587

Scholæ & Academicarum plurium Gallia commemoratio 3.3.586

Scientia, ethnicarum disciplinarum sicut & Philosophiæ, quantum ad Theologiæ studium conducatur 3.3.588. Scientiæ vt acquirantur 1.5.65. orta & adulteria vt à Vandalis prohibita 1.13.238

Scrutarum officium vt securitas cunctorum esse soleat 4.14.835

Scriptura vt non suprema tabulas commendet, sed mens & voluntas testantis 2.10.426. Scripturæ solemnissimæ vbi facultas deficit, vt probationes qualescunque admittantur 2.10.425

Seculum vnde dictum & quale

illius spacium 4.2.737

Securitati publicæ vt prospici debeat ab omnibus æquali affectu & cõmuni cura 2.11.451

Semiuiri vxores ducentes, vt tãquam impostores sacrilegi puniendi 4.10.798

Senatus quid 2.11.443

Senatus quantæ sit authoritatis circa legum rescriptorum aut edictorum promulgationem 2.11.448

Senatoris filius, vt non dignitatis prærogatiua priuetur etiã si illius pater dignitatem suã amiserit 2.5.361

Senatores laboriosi cur dicti monachi 2.2.323

Senatores vt olim ex virtute & morum integritate, aliquando etiam ex censu electi 2.11.443

Senes vt à muneribus personalibus excusentur 3.6.623

Senectus vt non vna sit hominibus 4.2.737. Senectus vt sit insanabilis morbus 4.2.731. Illius descriptio per communiter accidentia *ibid.*

Sententia à non suo iudice lata vt nulla 6.83. Iudicis vt nõ sit iuris attributi, sed declaratoria 3.1.569. Vt post publicationem augeri, mutari aut minui nequeat 1.10.185

Sermo indefinitus, vt de primo intelligi debeat 4.4.751

Serpente vicino dormire vt nulla securitas 2.2.332

Seruus cuius ususfructus legatus est, si perierit, vt extinctus sit ille

Me ususfructus 4.8.776. Fugitivus vt damnato cõparetur 3.10.167. Calendario præpositus, si post mortem domini pecunias mutuas tradat, vt non faciat accipientis 3.1.558. & 559. Pœnæ vt nemo ingenuus fieri possit 4.16.855. Qui minus dissoluta incuria, domini custodiam negligit, vt puniatur 1.14.249. Vt nisi domino auctore contrahere possit 4.3.744. Serui, occisi & limatio vt fieri debeat 3.4.606

Seruum fugatiuum qui suscepit, vt in pœnam pecuniariã condemnatur 2.15.485

Seruitus an mari imponi possit 1.7.128. Aquæ ductus vt vetustatis titulo sustineri possit 4.18.371. Vt non debeat per sententiam constitui, sed declarari 3.1.569

Sexu vt non sit discrimen statuendum in dispositionibus testamentarijs 2.4.349

Silentium malæ fidei presentium puniendum 2.18.527

de Simonia vt solus Papa dispensare possit 1.7.112. Simoniae labe vt etiam fuerit in Ecclesia prisco seculo 1.7.109

Soboles ex presbyterorum coniugijs susceptæ vt illegitima 2.18.525

Soceri vt olim à generis donat non è contrà generi à foceris acciperent 1.2.9. Socerum à genero circumueniri vt sit impium & perfidiosum 1.2.10. Idè vt argere ex causa doris

Societas coniugum statutaria quæ 4.1.723. illa & Communio vt contrahi possit 4.1.721

Omnis vt incertam habeat lucri & damni expectatione 4.1.721. Societas vt bona fide contrahenda 4.1.724. Societas vt pro contracta habeatur in Gallia inter coniuges statim contracto matrimonio 4.19.881. Societatis coniugalibus & conuentionalibus differentia 4.1.723. ex Societatis natura vt vnusquisque sociorum rei communis pro parte sua possessor sit & dominus 4.19.881. à Societate ad matrimonium vt liceat argumentari 4.19.881. in Societate cum partes dictæ nõ sunt, vt æquales censentur 4.4.753

Socium vt efficiat etiam quod ex minima portione comune est 3.19.768

Sociorum & cohæredum differentia in re communi 3.19.711

Solemnitates & cæremonia in nuptijs requisita vt ad honestatem pertineant 2.17.510. 20515

Soluens ex pluribus correis propria persona, vt solus liberetur 4.7.773

Solutio si quæ statim repetitur, vt nec vera solutio censetur nec liberationem inducat 3.8.642. An fieri debeat creditori in malo numerorum genere 1.18.273. & 283. in Solutio

ne. ut presentis precij & mo-
netar: curretis æstimatio inspi-
ci oporteat 1.16.281. Ut in ca-
valor exequi debeat 274
Solutum sine declaratione, vt
in duriorum solutum intelli-
gatur 2.4.353
Soror quasi seorsim nata vt di-
ctæ 4.4.755. Sororum filijs vt
idem apud auunculum qui
apud patrem honor 3.15.682
Sortilegorum & hæreticorum
vt sit ius varium 1.12.221
Sponsæ vnde dictæ 2.17.501
Sponsionis vinculum vt non le-
uet rerum indignitas 1.7.
127
in Sponsalibus vt suas leges à ce-
teris gentibus diuersas Fran-
cia habuerit 2.17.502
Spurij vt matris etiam incesta
to succedant 1.9.155
Statua & columna domus an
venditæ cum domo censean-
tur 3. 9.649
Statuta vt tãtum disponant quã-
tum loquuntur 2.13.466
Statutaria consuetudinum dis-
positio vt personas nomina-
tim prohibitas egredi non
possit 2.13.466
Stipendia magistris liberalium
artium assignata, vt reuoca-
uerit Iustinianus Imp. ad re-
parationem Ecclesiarum 3. 3.
590. Vt capi incausam iudica-
ri non possint 3.2.573
Stipulatio *Ab hac die*, siue ex
hac die, vt presentem effectum
habeat 2.9.407
vbi quis Stipulatus est pure vt

tunc venisse & cessisse dies
dicatur 3.18.701
Studia Galliarum vt semper sto-
rentissima fuisse testetur D.
Hieronymus 3.3.585
Stupri & Adulterij differentia 1.
13.227. Stupri vt etiam liceat
accusare repudiatam 1.13.236
Suasio ab eo qui iubere potest
vt vim necessitatis afferat 1.15.
267
Subrogatum vt sapiat naturam
eius in cuius locum subroga-
tur 3.15.681
Subscriptio seu subsignatio
vt subscribenti præiudicet 4.
14.836
Substitutus siquis sub ea cõditio-
ne fuerit, *Si Titius sine liberis
decedat*, vt filij post deporta-
tionem nati non faciant defi-
cere conditionem 4.16.57
Pupillo, vt illius educationẽ
habere non debeat 1.8.142
Substitutio que nondum com-
petit, vt extra bonanostia esse
dicatur 3.7.638
in Substitutionibus & fideicom-
missis, si desit probatio, vt fa-
cile euanescat illius & fidei-
commissi obligatio 4.4.752
Succedens in locum alterius, vt
eodẽ iure vtatur quo ille vti po-
terat 2.5.363. & 3.15.681
Succedendi ius vt inter sangui-
nis intra recenseri soleat 3.15.
680. Vt apud Nomadas ex ge-
tatis prerogatiua concedatur
682. in Succedendi iure radi-
cem sanguinis & proximita-
tis considerari vt oporteat 3.
15.681

15.681. in Succedendo ratio-
ne hæreditatum, vt qui gra-
du prior est posteriori præfe-
ratur 3.15.683
successio vt non fiat per salum,
2.5.364. Successionis mutua-
conuentiones vt de iure pro-
hibita 3.13.667. Successionis
spes vt suspicionem præbeat
1.9.153. ad Successionem in-
habilis, vt reliquis non ob-
stet 3.7.632. Parentum vt lex
liberos ab intestato æquali-
ter admittat 3.6.617. Vt pro-
ximiores lex vocet, secun-
dum prerogatiua 2.5.363
de Successione viuentis pa-
tẽtio vt sit iure nulla 2.4.345.
Vbi de materna agitur, vt nõ
modò naturalem filium ma-
ter hæredem instituere pos-
sit, sed & ex hæredatus quere-
lam habeat 2.14.477. Succes-
sionum ius, ordo & gradus 2.14.
475
in Successionibus feudorum, vt
fratres cum præmortuorum
fratrum filijs ad successione-
uocentur 3.15.683. Vt sublata
sit sexus differentia 2.4.349
Successor beneficiarius vt loca-
tioni à defuncto beneficiario
factæ stare non teneatur 3.4.
598
Successorum Ecclesiasticorum
vt plura genera 1.7.126
Successorum nominatio, vt sit
renignationis species 1.7.105
Suffragiorum vtilitas in eligen-
dis & ordinandis muneribus

1.7.104
Sulpirij oratoris facunditas & e-
loquentia quanta 2.19.543
Superior in resignationibus is
intelligi debet qui ius habet
instituenti & destituenti 3.1.
556
Superstitio, cur à Græcis *διδωδαι*
μωβια vocata 1.11.196
Superstitiosæ execrationes vt ple-
rumque ad scelera & conspi-
rationes adhibeantur 1.11.196
Superstitiosi cur diuinum numẽ
formident 1.12.196
Supplicationum & processionũ
solemnium plura exempla 4.
15.845. & 846
Supplicium vltimum à suppli-
cio supremo vt distinguen-
dum 1.13.238. Supplicij vlti-
mi appellatione vt sola mors
naturalis contineatur 4.16.
854
Supplicia & damnationes vt a-
pud Gallos metiatur 4.16.860
Summa que 1.13.235
Suum iactare aut negligere vt
nemo ita supinus exitime-
tur 3.12.660
Symphoniarum vis in curandis
animis 1.5.59
Syraculani vt post nobilem de
Atheniensibus victoriam, vi-
ctos persequi poluerint pro-
pter religionem diei festi
4.15.849
Syrenum voces quam periculo-
sæ 2.19.574

T

Tabellas tres vt Iudicib⁹ dederit
Augustus Imp. 2.16.490. & seq.

Tabulæ dotales & nuptiales vt eadem 2.18.517
 Tacens dum præfens est, vt non vtrique consentiat 4.14.833
 Ταλασις apud Græcos quid signi- ficet 4.10.793
 Tamberlanes, vt sit idem qui Temires Græcorum 1.16.283
 Tarquinius Superbus cur occi- sus 1.4.34
 Temeritas in iudicijs stulta & infœlix 1.4.49
 in Tẽpore occurrere vt melius & tutius quàm post vulnera- tam rem remedium quaere- re 2.11.451
 Tenuitas præfens vt multò sit le- uior quàm æterna paupertas 4.2.735
 Terra vt in quibusdam regio- nibus bis in anno fructus pro- ducat 3.4.604
 Terrores superstitione homini- bus inferentes qua pœna af- ficiendi 1.11.197
 Terryllianum senatusc. quàm fœmimis fauorabile 1.8.142
 in Tẽfeta frumentaria, vt non corpus sed quantitas spectetur 1.16.280
 Testamentum Abrahæ quale 2.14.476. Patris vt etiam im- perfectum inter liberos susti- neatur 1.15.259. Solemne & perfectũ vt voluntate minus solemnĩ & imperfecta reuo- cari de iure non possit 4.1.719
 Testamentum vt non rumpatur donec in lucem editus sit in- fans 3.13.668
 an Testamẽti nõ scripti præ-

batio per testes fieri lege per- mittere possit 2.10.421
 de Testamento nuncupatio nõ tẽpore peltis factõ 2.10.421
 in Militari vt etiam scriptura requiratur 2.10.437
 Testamenta aliena captare aut supponere vt sit genus falsi 2.10.439. Nuncupatio qua iure ciuili. *ibid.* Ea sine scri- ptis admittere quàm pericu- losum 425. & 437.
 Parentum vt liberis seruanda 1.15.161. & seq. Quę coram rectore parochiæ fiunt, vt va- lida 1.3.27
 Testamentorũ executores, quan- tẽ authoritatis 1.3.31. Interpre- tatio vt ex ipsa testantiũ men- te metienda 4.17.864. Iurat primus Athenis cõstituerit So- lon. 1.15.263. Solemnitates vt plures adiectæ consuetudini Parisiensi 2.1.296. In iis cur tot solemnitates potius quàm in contractibus requirantur 2.10.438. In obfignandis quę olim & quę hodie cautio 2.10.439 & 440
 Testamentaria voluntas vt sit ad extremum vitę exitum am- bulatoria 1.15.162
 Testator doloribus oppressus vt vix animo bene cõposito tes- tat^r dicatur 1.15.258. Si quid iuratus dixerit vt sic illi fides adhibenda 1.3.31. Si ita scripserit, *Stichum Gr Pamp- hium Titia da lego, si meũ erunt cum moriar, &c Stichus a tes- tatore fuerit alienatus, nihĩ-*

lominus Pamphilus Titio de- bebatur 3.13.673. Testatoris interdicio vt vim legis aut iudicij habeat 3.14.675. Tes- tatoris voluntati expressæ vt nihil addi debeat 4.4.758. Te- statoris voluntas seu disposi- tio quando sit obligatoria & quando non 4.4.757. Vt ipsi parendum 1.3.25
 Testiculo vno natus, aut qui amittit vt nihilominus milita- re & nubere possit 4.10.809.
 an Testis a parte aduersa produ- ci quis possit in ea causa, in qua fuit aut est patrõ 2.19.530. Vt cogi possit 544. Testis testamẽtarij & eius qui cõuẽ- tionis interuidos factę adhibi- t^r est quata sit iuris differẽtia 4.14.837. an testi testamẽta- rio obesse possit testamẽtũ 833. in Testis reiectione vt nõ sit opus accusatione 1.14.247
 Testi an præiudicet sua præsen- tia dum actui testimonij tan- tum gratia interfuit 4.14.833
 Testes quot requirantur ad testa- menti probationem 2.10.425. & 427
 Testimonium falsum dicere vt nullo iure impune fuerit 2.10.432. Ferre vt cogantur etiã incogniti 2.19.543. Patroni in causa clientis quàm suspectũ 2.19.532
 Tharasijs Patriarchas electio sub Imp. Constantino 1.7.104
 Theodosius Imp. vt Athenai- dem Leontij Philosophi phi- liam vxorem sine dote ob-

formam duxerit 3.6.619. Vt Eudoxiam no minauerit. *ibid.*
 Theodoræ dolo corruptę exem- plum 1.9.156
 Theodidauris, vt artis suæ perfe- ctam habeant cognitionem 1.5.67
 Theologum Grammatico præ- ferendum 3.5.590. & 592
 Therapeutæ qui 2.2.320
 Theauri Diui Laurentij qui fue- rint 2.2.307
 Theothethæ qui iudices Athe- nis 2.16.488
 Tiberius vt confiscationibus ad- dictus 1.12.214. Quæ illus fue- rit crudelitas aduersus contra- maces 1.10.186
 Timor fundamentum salutis 2.7.383. Vt dicatur primus in orbe Deos fecisse 1.11.196
 Titulus currequiratur in ordina- tione clericis in presbyterum 3.2.573. Vt interpretetur fun- ctio & locus certus in Eccle- siæ ministerio 3.2.377
 Tradi res vt non videatur, nisi ita tradatur, vt ea libere vti- frui liceat 3.10.651
 sine Traditione vt solus partiũ consensus dominiũ rei trans- ferre non possit 3.14.676
 Transfere ad alios, aut hypo- thecæ pignorisve nexu obliga- re vt quis non possit rem, quã in suis bonis purè non possi- det 3.14.679
 Trebellianica vt in fauorem hæ- redis fuerit introducta 4.17.865
 Tribunalibus cur olim vela

- prærendi solent 1.10.185
 Tributum vt institutum Aureliæ
 pro viarum commodè instru-
 ctarum cõseruatione 2.3.339.
 & seq. Vt Leuitico ordini im-
 poni prohibuerit Artaxerxes
 2.2.334. Tributa & Vectigalia
 vt non personis sed rebus im-
 ponenda 2.2.313
 Turpis vt turpes infamet 2.17.
 512
 Tutela liberorum primi ma-
 trimonij vt viticis committi
 possit 1.8.143. vt priuorè vi-
 due appetentes secundas nu-
 ptias 1.8.136. Vt officij sit ne-
 cessarij 4.14.834. Tutelã tes-
 tamentariam suscipere recu-
 sans vt à beneficio sibi relicto
 rum in eo testamento priue-
 tur 1.8.144. à Tutela vt miles
 prohibeatur 1.8.144
 Tutor liberorum vt pater vitijs
 addictus esse non possit 1.9.
 148. Si ad inopiam vergat, vt
 à tutela possit remoueri, aut
 ei adiungi curator qui facul-
 tatibus idoneus sit 4.6.767.
 Vt minori non modò quæsi-
 tum conseruare, sed & non
 quæsitum procurare & ad-
 quirere teneatur 3.12.662. Tu-
 tori quæ liceant & non lice-
 ant 3.11.657
 Tutorio nomine si quis vel li-
 tem moueat, vel negotium
 aliquod exequatur, vt non
 possit hoc priuato & proprio
 nomine sibi nocere 4.14.
 834
- Vacans beneficium quando di-
 catur 3.1.569
 Vacantia bona quæ 3.1.567
 Vt in fauorem fisci iutelligan-
 tur 569
 Vacationem quæ impediunt
 570
 Valens Imp. vt monachos igna-
 uia sectatores appellari 2.
 2.307. Valens Imp. vt pluri-
 ma pietatis intuitu donauerit
 4.2.733
 Valentianiani crudelitas in de-
 bitores non soluendo 2.6.367
 Valere vt non dicatur, nisi quod
 durat 1.15.266
 Valoris constituendi circa num-
 mos, vt sit penes Principem
 auctoritas 1.16.270
 Vandalis vt scorta & adulteria
 odiosa fuerint 1.13.238
 Vassillus si cum vxore domini
 sui concubuit vt feudo priue-
 tur, non tamen si cum vidua
 1.23.227. Vt agnati ex illius de-
 lecto feudo non priuentur 3.
 7.634
 Vectigal magnum parsimonia
 2
 Vellet non credatur, qui patris
 vel domini imperio obsequi-
 tur 1.15.267
 vt Vendita res nec alienata verè
 censeatur, quandiu durat re-
 dimendi facultas 3.18.704
 Venditio fiduciaria vt esse pos-
 sit contractus pigneratitius
 2.8.397
 Venditionis puræ & eius quæ
 adiecto pacto additionis in
 diem celebrata est, quanta sit
 iuris

- iuris differentia 3.18.704. Si-
 mulatæ iudicium quale 2.8.
 398. aduersus venditionè ex-
 tra familiam factam vt sit re-
 tractus concessus 3.17.693. in
 Venditione casuali vt ante fini-
 tam redimendi facultatem
 nulla peti possint laudimia 3.
 18.701. In cõditionalis, vt pen-
 dete cõditione neque cessisse
 neque venisse di. s. dicatur 3.
 18.702. in Venditionibus vt li-
 ceat cõtrahentibus se iniucè
 decipere 1.2.12
 Beneficium vt inter atrociora
 delicta 1.6.93. Beneficij à sa-
 cerdote commissi cognitio,
 an leico iudici competat 1.
 6.81
 venia improborum, vt sanctia
 sit & acerba in probos crude-
 litas 1.10.180
 venter grauidas, vt aliquando
 coronatus & in possessionem
 regni missus 3.13.668
 venus dea impudicitia: vt nudo
 & intecto corpore pingatur
 4.10.784. vt dicta *scortia* & *me-
 dita* 791. à venereis rebus alie-
 ni, vt in eremum & solitudi-
 nes confugere debeant 802
 ad venerem quæ excitare so-
 leant 817
 non verba sed mentem specta-
 ri volunt leges 2.13.471
 verborum *ex nunc prout extunc* in
 contractibus aut instrumen-
 tis adiici solitorum quis sit effe-
 ctus 2.9.406
 verecundia vt sit pudicitia: co-
 mes, castitatis custos, insigne
- mulierum decus & orna-
 mentum 4.10.781
 veritas vt sit simplex, & sine fu-
 co 3.1.562. vt illius probatio
 ex litis eventu pendeat, 2.12.
 461. Illam occultantes vt qua
 uis ratione damnandi 2.19.
 542. Prodere aut testari recu-
 sans vt sit criminis reus 334.
 verius Flaccus Grammaticus
 quanto præmio affectus 3.3.
 586
 verum vt non dicatur, nisi
 quod durat verum 3.8.642.
 & 17.693
 vespasianus Imp. vt ingenia &
 artes maximè fouerit 3.3.
 587
 vestalis virginis vbi Romæ in-
 cestus deprehendebatur, vt
 nefastus & infelix dies ille
 quo deprehendebatur habe-
 retur 2.18.522
 vestales virgines vt Romæ ne-
 que vlli succederent intestato,
 neque eis intestatis quispiam
 succederet 4.3.740
 vestalium delinquentium dam-
 natio & pœna 1.6.86.
 veteres vt per varia iurarent 1.
 11.195
 vetustas vt æquiparetur legi &
 naturæ 4.18.871
 vi aut meru extortum, vt pro
 nullo habeatur, & rescindi
 debeat 1.2.17
 viæ publicæ quàm commodè
 instructæ apud Aurelianen-
 ses 2.3.339
 viarum curatorum munus

quale 2.3.42. Instruktionē vt non personarum sed locorū sint munera 343. Refectiones vt publicis sumptibus omniumque pecunia fieri debeant 340. Tutelam vt Dijs veteres tribuerent 2.3.341
 Vibia dea quæ apud veteres ibid.
 Vicarij potestas vt morte Episcopi reuocetur 3.1.560
 Victoria litis vt non semper bonam causam inferat 568. Parata vt minus placeat 2.2.458
 Diui Victoris apud Parisienses monasterio vt multa privilegia à regibus Galliarū concessa 2.3.343
 Vidua nubens intra annum l. 69, vt puniri debeat 2.18.526. Pauper sexagenarij vt ecclesiasticis sustentetur alimentis 4.2.737. Quæ ipso luctus anno impudicè vixit, an priuatur dotalitio seu doario 1.13.222. 240. Quasi sine duitate dicta 230. Secundò nubens vt memoriā defuncti & charitatē liberorū offendant 236. Vt tutela libero rū priuatur ibid. Vt vidua honesta defuncti mariti consequatur privilegia 237. Vt ex accusatione hæredum dote vel lucris dotalibus priuari non possit 227. Vt nō obstāte prohibitionē matrimonij secūdo nubat, legata obtineat 13.8.642. Viduæ dotem reperentis vt multus sit fauor 4.19.878.
 Stuprum vt damnandum 1.

13.238. Viduæ cur festis publicis nubent 2.7.390. Viduarū castitati vt olim varij honorū apices consecrati 1.8.135
 Continentia vt sit laboriosior quàm aliarum mulierū aut virginum 2.7.381
 Viduitas in testamento indicta minimè obseruanda 1.8.139. Vt laudata 2.7.394. Illam stupri procacitate maculare vt lex vtet 1.13.237. de Viduitate indicta 2.7.397
 à Vigiliarum cura an immunes magistratus & Iudices 2.11.442. à Vigilijs & excubijs vt periculo ingruente nulli immunes sint 450
 Vigilum præfecti & equites vt inter magistratus ordinarios recensiti 445
 Vindicari vt possit res à quocūque qui illius præstandæ facultatem habet 4.9.778
 Vindicta ex dis agnati vt non emolumento & adiudicationis pecuniariæ lucro censeri debeat 3.7.635
 Vir & vxor vt simul contrahere possint 3.11.654. Retinens adulteram vxorem post accusationem in iudicio institutam vt crimen lenocinij incurrat 1.14.243. Vt pudicitia in vxore exigere non debeat, nisi eam ipse exhibeat. 1.13.230. Viri cum vxore legitima coitio vt vera sit castitas 4.10.803
 Virilitatis probationes certissimæ visitatio & cōgressus 806

Virgo immatura vt sit re acerbata 1.9.156. Quæ sacerdotij castitatem vouit, si nubat vt dicatur adulterium committere 2.18.523. Si nesciens viro nupsit alieno, vt ex hoc nō sit adultera 526. Virginis appellationem vt nox maritalis auferat 799
 Virgines parentibus orbatas cō nubio locare quàm laudabile 3.6.622. Sine dote cur nubere voluerit Lycurgus 1.2.10
 Virgines vt prohiberet Cyprianus cum masculis habitare 2.2.332
 Virginitatis dignoscendæ quàm fallax sit iudicium in foeminis maximè viripotentibus 4.10.787. & seq.
 Virginitatis votum quàm laudabile 2.7.380. Virginitatem cum vxoribus vouentium exempla 4.10.796
 Vir^o vt inter aspera eniteat 2.7.391. Vt non recipiat sordidū amatorem 2.16.494. Illius neruus incidere, vt nihil aliud sit quàm probitatem & veritatem tollere 2.19.534
 Vis vt etiam intelligi debeat si quid contra ius aut legem fiat 12.17. & c. 15.267
 Visitationis quàm incertus iuris & nullus in foeminis effectus 4.10.789. & 790
 Vitæ terminum vt lex ad centum vsque annos æstimet 4.2.737. & 738. Vt sit incertus terminus in iuvene non minus quàm in senē 4.2.731

Vitia quæ nobilium creuerunt vt difficilè redantur 1.9.14
 Remedijs vñ hodie fortior 1.7.98. Vt obpant nobis sui virtutum nomine 1.7.128
 Vt progressu suos habeant 2.2.306. Vt sit magistro discantur 1.9.19
 Nobiscum vt etiam nascantur ibid. Illorum irritamenta rofugienda 2.2.332
 Vitricus & priuatus vt iniucè sibi donare nō prohibeatur 2.13.463. Vitricum exempla quibus commissa est liberorum primi matrimonij educatio & tutela 1.8.143
 Viuendi facultas vt dispar cuique data 4.2.737
 Viuentis vt nulla sit hæreditas 3.7.639
 Vlcisci iniuste interfectos vt prima sit iustitiæ cura 1.4.43. Vltionis metu vt iniquitas coëccetur 1.13.231
 Vniuiræ mulierum laudata 2.7.391
 de Vno cum loquens est testator, vt de pluribus negasse intelligatur 4.4.750
 Vniuersitates vt non succedant defunctis ab instato de iure Gallico 4.3.745
 Voluntas coacta non sit voluntas 1.15.266. Cum ausu vt in delictis puniatur 1.6.96. & seq. Extrinsecus iudicium vt sit confirmatio & repetita testatoris dispositio 1.15.258. à Voluntate licuius penitentia vt eius morte Anian-

trr 3.1.558
 Voluntates captatorias vt reici-
 ci & improbari voluerit Solō
 2.13.466 Defunctorum quā
 religioſe obſeruandę 2.10.422
 Voluntatum vltimarum com-
 mendatio 1.3.26
 Voluptas ſi libidinofa laſciuiā
 abeſt, vt legitima eſſe poſſit
 4.10.801
 Vota vt ſanc̄e reddēda 2.18.523
 ad Urbis cuſtodiam vt omnes
 magiſtratus & plebei j teneant
 2.11.455. vrbe capta vt ni-
 hil reliqui fiat victis 2.11.446
 Vrbes limitaneę vt maiorem
 & ſollicitiorem curam exigāt
 2.11.447
 Vſucapio aut longi temporis
 p̄ſcriptio vt cōtra legata-
 rium & fidei commiſſarium
 non procedat 4.18.876
 Vſura vt nihil magis aduerſetur
 charitati Chriſtianę 2.8.395
 vſuram condemnatio vt non
 ſit capitalis 1.12.215
 vſurarię p̄ſtationis ſtipula-
 tio illicita vt neque temporis
 neque rei iudicatę exceptio-
 ne tueri & confirmari debeat
 4.18.876
 vſurpatio bonorum Eccleſiaſti-
 corum v̄gentium quā illi-
 gitima 3.4.599
 vſus aſſiduus vt ingenium & ar-
 tem ſape vincat 2.16.489
 vſusfructus & vſus vt in iure,
 habitatio vero vt in factō cō-
 ſiſtat 4.8.776
 vſusfructus vt finiatur per ma-
 ximam capitis diminutionē

4.16.857
 vſusfructus inſulę legato vt ex-
 tingnatur 4.8.777
 vſusfructuarius vt ratione iuris
 fructus percipere dicatur 3.
 4.600. & ſeq. vſusfructuarius
 vt ſint tantum homines ſua-
 rum facultatum 1.1.3. vſu-
 fructuarius vt comparetur cle-
 ricus beneficij poſſeſſor 3.4.
 597.598
 vtero inclufus quiſcens, vt pais
 viſcerum matris exiſtimetur
 3.13.668. vt faueri ſoleat, & in
 fauorem prolis vt pro nato
 habeatur 671. in vtero reli-
 ctus, vt ſit intelligēdus mor-
 tis tempore fuiſſe 671
 vtilitas ſua cuique vt peſſimum
 veri affectus publici venenū
 2.11.446. vtilitati publicę ma-
 gis quā priuatorum volun-
 tati proſpiciendum 2.10.441.
 vtilitatibus priuatis vt publi-
 cę anteferendę 2.11.445
 vulgus vt falli ſoleat, dum ſe di-
 tari credit quoties creſcit au-
 rei valor 1.16.285
 vxor beata vt ſit malum inſolēs
 2.4.357. Dignitatis nomen,
 concubina voluptatis 2.17.
 498. Hæres pudicitia pretiū
 2.7.392. Humanę & diuinę
 rei ſocia 2.17.502. Quę ducē
 da ſit ex Ariſtorelis ſententia
 4.10.801. Rectē morata, vt
 dotata ſit ſatis 3.11.658.
 Vt furtum facere non poſſe
 dicatur 4.1.718. Vt ſit
 dignitatis non voluptatis no-
 men 4.10.795. Vt ſit ſocia rei
 huma-

humanę ac diuinę domus
 4.1.717. Vt non libidinis cau-
 ſa ſed liberorū procreando-
 rum gratia accipiatur 4.10.
 805
 Vxoris Incapacis inſtitutę aut
 ſubſtitutę ſeſe deſerentis p̄z-
 mium quod 1.3.24. Mores qua-
 les eſſe debeant 2.17.508. Se-
 necę exemplum 2.7.389
 Vxorinnulus vt non ornatus
 cauſa daretur, ſed vt obſigna-
 rētur eodē annulo quę domi-
 erant 2.17.504. Si proprietatis
 legata ſit ſub hac conditio-
 ne Cum liberos habuerit, vt cen-
 ſeatur proprietatis in perpetuū
 acquiſita 3.8.644. Si quis de-
 cem annua legauerit, vxor
 autem per quinquennium &
 quatuor meſes vixerit, vt in-
 tegri ſexti anni legatum de-
 beatur 3.4.599

vxorem à marito probatam
 quiſcens matrimonium
 non liceat turare 1.14.255
 Adulteri j accuſatam vt non
 liceat recipere 43. vt vitę ſo-
 cietas faciat reſt. mariti quo-
 dammodo donum 2.12.
 460. in vxorem per donatio-
 nem collata, an in fideicom-
 miſſi petitionem veniant 4.
 17.866
 vxores ſuas vt amicis commu-
 nicauerint Socrætes & Cato
 1.7.102
 vxorum amantior vt olim ſe in
 mariti mortui regum crema-
 da p̄cipitaret 2.7.389

Z

Zeluſci Locrenſis lex aduerſus
 vinum bibentes 1.5.69
 Zeno Imp. vt confiscationibus
 addictus 1.12.214.

Explicit Index in Annæi Roberti libros
 iij. Rerum iudicarum.

